Bu eserin;

kataloglanması, dijital ortama aktarılması ve

elektronik ortamda kullanıma sunulması

İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)'nın desteğiyle

İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü (Atatürk Kitaplığı)

tarafından gerçekleştirilmiştir.

Proje No	:	İSTKA/2012/BIL/233
Destek Programı	:	Bilgi Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı
Projeyi Destekleyen	:	İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)
Proje Adı	:	Osmanlı Dönemi Nadir Eserlerin Kataloglanması, Dijital Ortama Aktarılması ve Elektronik Ortamda Kullanıma Sunulması
Proje Sahibi Kuruluş	:	İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Proje Yüklenicisi	:	Yordam BT Ltd. Şti.
Proje Uygulama Yeri	:	Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü - Atatürk Kitaplığı İSTANBUL – Beyoğlu

تبعات علمیه وادبیه

بیروت ولایتی

-۲-

شمال قسمی

طرابلس شام ولاذقیه

لوالرینه عائد مشاهدات وتوصیفات ایله جوغرافیا ، ئەتنوغرافیا ، ژەئولوژی ، تاریخ ،
آثار عتیقه ، احوال روحیه ، اخلاقیه ، اجتماعیه ، صحیه ، دین ، لسان ، ادبیات ،
صنایع نفیسه ، معارف ، زراعت ، تجارت ، نافعه وصنایع تدقیقاتی حاویدر

ولایت مطبعه سی

۱۳۳۶ ه — ۱۳۳۳ م

یدنجی اوردو قوماندانی [illegible] پاشا حضرتلرینه
تقدیم اولنور ۲۲ مارت ۳٤ بیروت والیسی

تتبعات علمیه و ادبیه

بیروت ولایتی

-۲-

شمال قسمی

طرابلس شام و لاذقیه

لوالرینه عائد مشاهدات و توصیفات ایله جوغرافیا ، ئەتنوغرافیا ، ژەئولوژی ، تاریخ ، آثار عتیقه ، احوال روحیه ، اخلاقیه ، اجتماعیه ، صحیه ، دین ، لسان ، ادبیات ، صنایع نفیسه ، معارف ، زراعت ، تجارت ، نافعه و صنایع تدقیقاتنی حاویدر

ولایت مطبعه سی
۱۳۳٦ ه — ۱۳۳۳ م

مقدمه

مدخل

ایکنجی جلدك (مقدمه) سی

مملکتمزك احوال عمومیه‌سنی علم ومدنیت نقطهٔ نظرندن تدقیق وتتبع ایده‌رك مقدس وطنمزی بزلره لایقیله طانیتدیراجق شایان استفاده أثرلر وجوده کتیرمك خصوصنده‌کی عظیم احتیاجمزك تطمینی ومأمورین حکومت ایله اهالیٔ مملکت ایچون فائده بخش بر رهبر علمی ومدنینك احضاریله عرفان مستقبلمزی تنویر ایتمك لزومنی تقدیر بویوران والیٔ عالیٔ ولایت **عزمی** بك افندی حضرتلری بو کره (**بیروت ولایتی — جنوب قسمی**) أثرینك مؤلفلری بولونان تجارت مکتبی مدیری **رفیق تمیمی** ومکتب سلطانی مدیر ثانیسی **محمد بهجت** بکلری تکرار انتخاب وولایتك قسم شمالیسنه اعزام بویورمشلردر .

برطرفدن ینه‌وسائط عمومیه‌نك فقدانه‌وسیاحت‌مدتنك‌محدودیتنه رغماً [طرابلس‌شام — حلبا — تلکلخ — برمانه — طرطوس — بانیاس — جبله — صهیون — لاذقیه] منطقه‌لرنده سیاحت ایده‌ن ودیکر طرفدن کرك (**بیروت ولایتی — جنوب قسمی**) کتابنده وکرك بو اثرك خاتمه‌سنده اسامیسی مندرج آثار علمیه وادبیه‌دن بر قسمنی تدقیق مجبوریتنده قالان مومی الیهمادن رفیق بك [جوغرافیا ، ژه‌ئولوژی ، تاریخ ، آثار عتیقه ، معارف ، زراعت ، تجارت ، نافعه وصنایع] امورینی [مهاجرت] مسأله‌سنی و [نصیریلر] ك احوال دینیه‌سنی وبهجت بك ایسه [احوال روحیه ، اخلاقیه ، اجتماعیه وصحیه] یی [السنه ، ادبیات وصنایع نفیسه] یی [حرکات علمیه] یی و [حیات طباعت] ی ، [اسماعیلیلر] ایله [تورکمنلر] ی ویوللر ایله قصبه‌لرده‌کی [مشاهدات وتوصیفات عمومیه] یی تتبع تحریر ایده‌رك بیروت ولایتی‌نك قسم شمالیسنه عائد اولان اشبو ایکنجی اثری مشترکاً وجوده کتیرمشلردر .

اثر مذکور ایله هر نه قدر ولایتك عموم ملحقاتنه دائر اولاً تدقیقات اکمال ایدلمش ایسه‌ده مرکز ولایت بولونان [بیروت] شهرینك دخی موشکافانه تتبعی وبو تتبعاتك اوچنجی بر جلد اولارق نشری مقام عالیٔ ولایتجه متصور بولوندیغندن آز بر زمان ظرفنده بیروت ولایتی حقنده فائده بخش بر سلسلهٔ آثار وجوده کتیرلمش وعلمی ومدنی بر دلیله اولان احتیاجمز واسع بر مقیاسده تطمین ایدلمش اولاجقدر .

سوریه قطعه‌سنك قدیمدن بری اسكان ایدیلن قسمی اسكندرون كورفزیله مصر پلاژلری آراسنده واقع اولان و بحر سفیدك حوضهٔ شرقیه‌سنه خاتمه ویرن دار وعوارض طبیعهٔ كثیره‌یی حاوی بر منطقهٔ بحریه‌دن عبارت اولوب بو قسمك باخصوص حدود شمالیه وشرقیه‌سی طبیعی بر صورتده بارز وظاهردر : فرات نهری مجرای كبیر غربیسنده وحلب حوضهٔ صغیره‌سنك جهت شرقیه‌سنده بر خط طبیعی چیزمكده وبو خط جهت جنوبیه‌ده چولك لاولریله ، قوملریله ، صخور یابسه‌سیله باشدن باشه قطع ایدلمكده‌در . بحر لوطك شرقنده‌كی سلاسل جبال عادتا آنفیته آتر شكلنده یوكسلیور وانحای جنوبیه‌ده سهول رملیه حاله كله‌رك عقبه كورفزنی سویش ده كیزندن تفریق ایدن منتظم بر زاویه شكلنده بحر احمر سواحلنده نهایت بولیور . شوراسی شایان دقتدركه (اكمه‌داغ — Amanus)دن سینا شبه‌جزیره‌سنه قدر تقریباً بیك كیلومتره‌لك طول ویوزاللی كیلومتره‌لك بر عرضه امتداد ایدن سوریه قطعه‌سی عوارض طبیعیه ، اقلیم وتكامل تاریخی نقاط نظرندن بر قاچ منطقه‌یه تفریق اولنه‌بیلیر : شمالده عاصی حوضه‌سی ؛ وسطده شریعه وادیسی وبوكا مجاور اولان منطقه‌لر ؛ جنوبده سینا شبه جزیره‌سی ...

طولی عرضیله نسبت قبول ایتمیه‌جك درجه‌ده اوزون اولان بو قطعه هر منطقه‌سنده وبو منطقه‌لرك هر جهتنده دخی عین نسبت تحتنده نفوس بسله‌مه‌مشدر . حتی اهالیسی قدیمدن بری امزجه واعتقادات دینیه اعتباریله بر قاچ زمره‌یه بیله آیرلمشدر . زمان قدیمده سوریه تحكم اجنبیدن آزاده بولندیغی زمانلرده اهالی یا تشكیل ایتدكلری آیری حكومتلرله اداره اولونمش یاخود حكومات مجتمعه حالنده تأمین موجودیت ایده بیلمشلردی . انحای داخلیه قادار كثرتلی نفوسه مالك اولمایان ساحل سكنه‌سی مملكتلرینك مواهب طبیعیه‌سنه كوز دیكه‌رك ایلروله‌ین فاتحلره قارشو اكثریا اظهار عجز ایتمش وبو صورتله استقلالنی غائب ایده‌رك قوانین ونظامات اجنبیه ایله تقیید ایدلمشلردی . فرات ودجله حوضه‌لریله عجمستان یایلالرنده ومصر داناسنده تأسس ایدن ایمپراطورلقلر ومؤخراً یونانیلر ورومالیلر بنیان سطوت وعظمتلرینی شرق وغربده تأسیس ایدرلركن سوریه‌یی دخی اونوتمامشلردی . وبو اعتبارله‌ده دنیله‌بیلیركه وحدت اداریه بو كوزل قطعه‌ده آنجق اجنبیلر طرفندن تأمین ایدیله‌بیلمشدی . طور سینا شبه جزیره‌سنه كلنجه انهار وبحیراتدن محروم بولونان بو منطقهٔ رملیه غیر منبت چوللریله ، یالچین قیالریله ، همان همان هیچ بر فاتحك آمال استیلاكاریسنی تحریك ایتمه‌مشدی . بصره كورفزنی شریعه وعاصی وادیلرندن آییران سهول رملیه‌ده دائمی وحیاتبخش نهرلر آرامق بیهوده‌در ؛ بوندن دولاییدركه بادیة الشامك كثافت نفوسی هیچ دینه‌جك درجه‌ده اهمیتسز قالمشدر .

معلوم اولدیغی اوزره انسانلر خلقتدن برو قوراق یرلردن زیاده منبت وصولاق منطقه‌لری ترجیح وبورالرده قصبه‌لرینی تأسیس ایلمشلردر . سوریه‌نك بلاد وقصباتی دخی بو قانون طبیعتك تأثیراتی آلتنده وجوده كلمش ایدی . والحاصل سوریه قطعه‌سی مصر داناسنی عراقك منبت اووه‌لرینه ربط ایدن یول اوزرنده بولنمسندن دولایی برا اهمیتلی اولدیغی كبی مناسبات بحریه نقطهٔ نظرندن دخی احتوا ایلدیكی كورفز وقویلرك كثرتیله اك موافق منطقه‌لر عدادینه ادخال اولنه‌بیلیر .

تاریخ معلوم بشریتك ایلك عصرلرندن بری فنیكه‌لیلر مملكتلرینك مواقع ومواهب طبیعیه‌سندن بالاستفاده كمیجیلكه هوس ایتمشلردی . زراعت ایسه ظن ایدلدیكی كبی او صره‌لرده اهمال ایدلمه‌مشدی ؛ بو كونكی آثار عتیقه تحریاتنده زراعتك موجودیتندن نشانه اوله‌رق بر چوق دكرمن خرابه‌لری ، قیالرده اویولمش صو ودخیره مخزنلری كشف اولونمقده‌در .

اغلب احتماله كوره سوریه سواحلی زمان قدیمده تجارت بحریه‌یه ألویریشلی وفورطنه‌لره قارشو محفوظ لیمانلره مالك ده كیلدی . ثروتلرینی اسفار بحریه‌ده تأمین ایتمكی دوشونن فنیكه‌لیلر بیوك دالغالره ، شدتلی روزكارلره معروض قالان ساحلك مختلف نقطه‌لرنده امین وقاپالی لیمانلرك تأسیسی لزومنه قائل اولمشلردی . شیمدیكی لیمانلرك اكثریسنده بو فصال قومدن قالمه دالغه قیران آثاری مشاهده اولنمقده‌در . موجود لیمانلری اصلاح ویاخود بوسبوتون یكیدن انشا ایتمك صورتیله ساحلی قابل استفاده بر حاله افراغ ایده‌ن فنیكه‌لیلر صیره ایله آرادوس ، تریپولیس ، بەریت ، سیدون تیر اسكله‌لرینی برر كونلك مسافه ایله وبارز حیثیتلر اوزرنده انشا وتأسیس ایلدیلر . او صورتله كه كمیجیلر فورطنه ظهورنده صاغدن وصولدن برر ملجأ بولابیلیورلری . فنیكه‌لیلر فعالیتده دها ایلری كیتدیلر : ظن اولندیغنه كوره بحر سفیده آقان بیوك نهرلر سیر سفائنه قابلیتلی بر حاله افراغ ایدلمشدی . بویوك فاتحلرك هجوملرینه ، معظم اردولرك استیلای مدهشلرینه ومحاربات داخلیه‌نك توالیسنه وبونك نتائج طبیعیه‌سی اولان فلاكت ومحنتلره رغماً بوندن اوچ بیك بو قدر سنه اول تأسیس ایدیلن بو اسكله‌لر حالا سوریه تجارتنی اداره ایدییور . اره‌ده صره‌ده مع التأسف قطعه‌مزی صارصان دهشتلی وتخریبكار زلزله‌لر بیله بو بلاد قدیمه‌نك آثارینی امحا ایده‌مه‌مشدر . قدیم بانیلرك شهر تأسیسنده‌كی نفوذ نظر واصابت رأیی بو حال بیله اثباته كافیدر .

فنیكه‌لیلر اوفاقدن باشلامشلردی . محصولات زراعیه‌لرینی صاتمقله تأمین معیشت ایدرلركن یاواش یاواش ساحهٔ فعالیتلرینی كنیشلته‌رك دجله وفرات منطقه‌لری محصولاتنده ال اوزاتدیلر ودها ایلری كیده‌رك بر منطقهٔ بحریه‌دن عبارت اولان مصر قطعه‌سنی دخی اونوتمادیلر . زمان كچدكجه سوریه كمیجیلری هر یری زیارت ایدر اولدی . انكلتره ، پروسیا ،

قافقاسيا وحتی منطقهٔ استوا بيله بونلرك دهای تجاريلرندن تخليص نفس ايده‌مه‌مشدی ، باخصوص عراق امتعه‌سی مصره نقل اولنمق ايچون سوريه‌دن كچمكه مجبور ايدی . اورمندن محروم اولان مصرك تاجرلری امتعهٔ تجاريه‌لرينی فنيكه كميجيلرينه تسليم ايدرلردی . جبل لبنانك مشهور ارز آغاجندن ياپيلان تخته‌لر پك صاغلام وكمی انشا آتنه زياده‌سيله الويرشلی اولديغی ايچون طبيعتك بو قيمتدار هديه‌سنی او فعال كميجيلر غايت بويوك بر اعتنا ايله استثمار ايدييورلردی . شرق ادنانك يكانه قوميسيونجيسی كسيلن فنيكه‌ليلر صنعتلرينی اسرار انكيز بر صورتده صاقلار وكيمسه‌يه فاش ايتمزلردی . باخصوص رقيبلری بولنان يونانليلره قارشی پك كتوم بولونيوردی . بحر سفيدك مدهش دالغه‌لرينی يارارارق انكلتره آچيلان بو جسور ده‌كيز آدملری نره‌يه كيدييورلردی ؟ هانكی مملكتدن او قيمتدار معدنلری وذخيره‌لری كتيرييورلردی ؟ بوسری كيمسه حل ايده‌ميوردی .

زمان اقوام مجاوره‌نك كوزنی آچمش وميليونلرله اوينايان فنيكه‌ليلره نهايت رقيب چيقمش ايدی. اولا يونانليلر وصوكره قارطاجه‌ليلر تجارت بحريه‌نك بر قسمنه وضع يد ايتديلر . سر مكتوم آرتيق فاش ايدلمشدی . مدنيتك اساسنی تشكيل ايدن فنيكه الفباسنی ياواش ياواش سائر اقوام استعمال ايتمكه باشلادی . استقلال مليلرينه اولان ارتباط شديدلرندن واللهك كنديلرينی هر قومدن يوكسك برحالده ياراتديغنه قائل اولدقلرندن دولايی كيمسه ايله اختلاط ايتمين وبناءً عليه پك ابتدائی برطرزده ياشايان يهوديلر بيله بوجرياندن كنديلرينی قوراتاماديلر . ياواش ياواش اونلرده انسانك وظائف دينيه‌دن باشقه برده اعمال دنيويه ايله مكلف اولديغنی اوكرنديلر. حتی عصر حاضرده دخی فنيكه‌ليلرك بوخودبين شاكردلری بتون عالم تجارتی استيلا ايتمشلردر .

الحاصل كيم نه‌ديرسه ديسين سوريه قطعه‌سی بشريتك انكشاف دماغيسنه خدمت ايدن قطعه‌لر آراسنده برنجی درجه‌يی اشغال ايتمكده‌در : قدس وشامی‌ده احتوا ايدن بو قطعه‌نك تاريخ بشريتده‌كی اهميت مخصوصه‌سنی كيمسه انكار ايده‌مز . ديندار خرستيانلر فكرلرينی (غولغوتا — Golgotha) داغنه دوغرو توجيه واسرار انكيز عقيده‌لرله مشبوع اولان دماغلرينی محترم اللهلرينك اذيت كورديكی موقعك مستثنا قدسيتيله اشغال ايدر دورورلر. اسباط بنی اسرائيل طرفندن وقتيله اسكان ايديلن منطقه‌لر كنديلرينك نظرنده « ارض مقدس » در. ناصره ، بيت لحم ، طبريا ، طابور داغی ، بئر يعقوب ، زيتون داغی والحاصل بتون بو اماكن مقدسه نظر نصرانيده پك مستثنا برر موقعدر . عصر حاضر نصرانيتك اك بيوك فابريقه‌توری ، اك زنكين ميليونری ، اك مستبد قرالی وحتی اك عادل حاكمی كندی مالكانهٔ درخشاننده وياخود مدنيتك اك اينجه واك ذوق آور تجلياتنه مظهر اولان پارقنده استراحت ايدركن بعضاً بركان دينيسنك فورانی حس ايدر واوزمان

ارض مقدس خاطره‌سی قارشوسنده بر تسليميت مطلقه ايله خشوعه دالار .

اسلاملر دخی سوريه‌يه بويوك بر اهميت عطف ايدرلر : ارض مقدسلرينه كيدن تره‌نك مبدائی شام اولديغی كبی مكه ومدينه‌دن صوكره انبيای عظامك تجليكاه شرائعی بولونان مقدس شهرلری دخی ينه سوريه قطعه‌سنده بولونيور .

ايشته بو قدر اهميتلی وتاريخ بشريتده قيمتدار خاطره‌لر براقان ونيجه صنعتكارلرك اوتار حسيه‌سنی اهتزاز ايتديره‌رك اك رنكين ونزيه شعرلر ابداع ايتديرن ونا محدود ملل واقوامك ترك ايتديكی تأثيرات تاريخيه وعرقيه ايله كوناكون امزجه واعتياداته ومختلف اديان ، مذاهب وعنعناته جلوكاه اولان بو قطعه حقنده شمدی‌يه قدر بيكلرجه آثار نشر ايدلدی. بز بوراده آثار مذكوره‌نك تحليله اوغراشمق نيتنده ده‌كيل ايز. يالكز السنهٔ مختلفه اوزره انتشار ايدن بو قيمتدار مأخذلرك اك مهملرينی اثرمزك صوك صحيفه‌لرنده ذكر ايتمكله اكتفا ايتمك مجبوريتنده قاليورز . شوراسنی تكرار درميان ايده‌لم كه عهده‌مزه توجيه ايديلن وظيفه — اولجه بيان ايدلديكی وجهله — غايت آغير اولديغی كبی پك عظيم بر اهميت علميه‌يی حائز اولديغی ايچون بوبابده مصروف اولان سعيمزك دخی حقيقی بر موفقيته نائل اولابيلماسی او مرتبه مشكل در . مع ما فيه بز بيلك ، صحيفه‌يی تجاوز ايده‌جك اولان بو آثارمزله اخلافه بر مقدار ايشلنمش بر خط حركت تهيئه وبر آز دوشونولمش بر پروغرام احضار ايتمش اوليورز . هر حالده حسن نيته مقرون اولماسندن باشقه بر مزيتی بولونمايان بو سعيمزك ارباب اختصاص طرفندن مظهر تقدير اولديغنی كورمك سعادتنه نائل اولورسه‌ق كنديمزی بختيار عد ايده‌جكمز طبيعيدر .

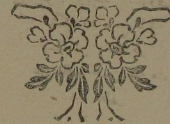
— بيروت : فی ١٩ ايلول سنه ١٣٣٣ ، ١٩١٧ —

مكتب سلطانی مدير ثانيسی
محمد بهجت

تجارت مكتبی مديری
رفيق تميمی

معلومات عموميه

— ١ —

طرابلس ولاذقیه لوالرینك موقع وحدودی ومساحه‌سی

١ — موقع وحدود

بیروت ولایتنك قسم شمالیسنی تشکیل ایدن طرابلس شام ولاذقیه لوالری شمالاً حلب ولایتیله ، وشرقاً حما وجنوباً جبل لبنان متصرفلقلریله محدود اولوب جهت غربیه‌سی ایسه بحر سفیدك ساحل شرقیسنی تشکیل ایدر .

اثرمزك برنجی قسمنده دخی سویلندیکی وجهله ولایت جبل لبنان متصرفلغیله همان همان یکدیکرینه مساوی ایکی قسمه تقسیم ایدلمشدر . موضوع بحثمز اولان قسم شمالینك طولی طرابلس شام قصبه‌سندن لاذقیه سنجاغی داخلندکی صهیون قضاسنك حدود شمالیه‌سنه قدر ١٩٠ کیلو مترو وعرضی ایسه ٣٠ — ٥٠ کیلومترو راده‌سنده‌در .

٢ — مساحهٔ سطحیه

ویتال کنه V. Guinet نك ویردیکی معلوماته نظراً هر ایکی لوانك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٧٧٩ کیلومترو مربعندن عبارتدر .

— ٢ —

قسم شمالینك احوال طبیعیه‌سی

برنجی اثرمزك احوال طبیعیه فصلنده عمومی وبتون ولایته شامل اولمق اوزره احوال طبیعیه‌یه متعلق بر چوق معلومات اعطا ایتمش ایدك . بناءً علیه بوراده اوزون اوزادی‌یه تفصیلات ویرمکی زائد کوریبورز . اساساً احوال عمومیه‌یی تشریح ایدن بر اثرده بو موضوع دها زیاده توسیع ایدیله‌مز . مملکتمزك تشکلات اوضعیه‌سی ، اورمانلرینه اقلیملری وتحولات جویه‌سی حقنده بر چوق تتبعاته محتاج اولدیغمزی دائما ایلری سوردنلردنز . فقط بو کبی اهمیتلی تتبعاتی بزم کبی ولایته عمومی بر نظرله باقانلردن دکل باشقه آلات وادواتی مکمل بر هیئت فنیه‌نك استکشافات علمیه‌سندن بکلملیدر . بز ایسه بوراده یالکز خطوط اساسیه‌یی ارائه ایتمکله اکتفا ایلیه جکز :

١ — داغلر

قدمانك (آمانوس Amanus) تسمیه ایتدکلری وسوریه داغلرینك عادتا بر

مبدأنی تشکیل ایدن اکما داغ سلسله‌سی حقیقت حالده اناطولی داغلرینك بر استطاله‌سی مثابه‌سنده تلقی اولنملیدر . سلسلهٔ مذکوره شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه وطوروس ایله آنتی طوروس سلاسلنه موازی بر صورتده امتداد وجبل برکت داغنه کاوورکولنی احتوا ایدن عارضه‌لی بر یایلا ایله اتصال پیدا ایتمکده‌در . ارتفاعی بعض نقطه‌لرده ٢٠٠٠ متره‌یی بولور ایسه‌ده دکزه ناظر اولان سطوح مائله‌سی‌دیك وساحلده نهایت بولان قسمنده برون حالنده متعدد چیقنتیلر حاصل ایدیور .

اسکندرون قصبه‌سنك شمالنده‌کی صرپ کچید وقتیله بیزانس ایمپراطورلرندن ژوستینیان طرفندن توسیع ایدیله‌رك ایکی تکرلکلی وارقه‌سی آچیق حرب ارابه‌لرینك مرورینه صالح بر حاله افراغ ایدلمشدی . بوراده بیاض مرمردن یاپیلمش اسکی بر معبد خرابه‌سی موجوددر . یرلیلر کتب مقدسه‌ده مذکور اولان بیوك بالیغه‌نك حضرت یونسی بوراده آغزندن چیقاردیغنی روایت ایدرلر . بوکا بناءً موقع مذکوره «یونس دکنی» دیرلر . دیکر بر خرافه‌یه کوره فیما بعد مردن کچه‌جك اولان بتون فاتحلره کوچکلکلرینی درخاطر ایتدیرمك ایچون وقتیله بیوك اسکندرك نعشی طاق مذکورك قسم علویسنه دفن ایدلمش ایمش .

اسکندرونك جنوبندن کچن یول دالك دشیك بر حالده بولنان جبل الاحمر ورأس الخنزیرده نهایت بولان موسی داغلرینی تعقیب ایتمیه‌رك دوام ایدر ، ونهایت اصل اکما داغی «سوریه قپولری» تسمیه اولنان کچیدده قطع ایله انطاکیه اووه‌سنده نهایت بولور . سوریه قطعه‌سی بو اووه‌لری شرقدن غربه دوغری قطع ایده‌رك بحر سفیده منصب اولان عاصی نهرینك ساحل یسارندن اعتباراً باشلار . قطعهٔ مذکوره‌نك حدود شمالیه‌سنده عاصی نهرندن باشقه انطاکیه کولی وشرقدن کله‌رك بوراده نهایت بولان بر قاچ چای دها واردر . شرقده اطراف اربعه‌دن ارتفاعلری ٤٠٠ متره‌یی کچمین بر طاقم تپه‌لرله محاط حلب اووه‌سی موجوددر .

انطاکیه‌نك جنوبندن اعتباراً باشلایان نصیریه داغلری شمالدن جنوبه امتداد ایدرکن مرور ایتدیکی مواقعك نامنی آلیر . فنیکه‌لیلرك جبال مقدسه‌سندن اولان جبل الاقرع Casius ١٧٦٩ متره ارتفاعنده ومنتهاسی بر اهرام شکلنده‌در . تپه‌سندن قبرس و ٢٠٠ کیلومترو شمال غربیده کائن بلغار داغلری مشاهده اولنور . قدیم یونانلیلرجه داغ او قدر یوکسك ایمش که بتون آلهه‌لرك رئیسی اولان زوئس Zeus بیله بوراده اختیار اقامت ایتمش وبر سطح مائلنده کوندوز ایکن دیکرنده کیجه اولور ایمش .

اکراد ، دربوس ، عمامره ، کلبیه ، سقره ، نواصره ، بوری ، قراحله وقدموس داغلری جبال نصیریه‌یی تشکیل ایدن اسکی اقوامك Bargylus تسمیه ایتدکلری

سلسله‌دن باشقه بر شی دکلدر . اشبو سلسله شرق جهتنده‌کی بادیة الشامدن عاصی نهریله وجوبده‌کی عکار داغلرندن نهر الکبیر وادیسیله آیرلمشدر . ارتفاع وسطیلری ١٠٠٠ متره واك یوکسك نقطه‌سی دخی جبله قضاسنك نهایت بولدیغی کابیه ناحیه‌سی حدودینه ممتد اولان نعره (١٥٠٠ متره) داغیدر . جبال نصیریه‌نك تباشیری اولان قبالری مختلف پارچه وباریقلر ارائه ایتدیکندن اراضی بر چوق بولمه‌لره آیرلمشدر . بو قسملر آره‌سنده هیچ بر ارتباط موجود اولمدیغندن مراسلات ومناقلات کوچدر . ایشته بو سایه‌ده داغلرده ساکن اولان نصیریلر اوزون مدت سربستیلرینی محافظه‌ایده بیلمشلردی . نهر الکبیرك ساحل یسارنده لبنان سلسله‌سنه داخل اولان عکار داغلری باشلار .

لبنان شرقی‌یه موازی وشمال شرقیدن جنوب غربی‌یه دوغری اوزانان لبنان داغلری دکزدن غایت عظمتی وهیبتلی بر طاقم سلسله‌لر حالنده کوریلیر ترکیبلری دولومیت ، کلس ، قوم طاشی وکیللی کیرج طاشیدر . بو داغلرك کرك ترکیبلری اولان کیرج سببیله کرك تپه‌لرنده‌سنه‌نك اون آینده دائمی قارلر قالمسی طولاییسیله‌اوزاقدن بیاض کورنیورلر . بو داغلر دکزدن اعتباراً یواش یواش یوکسله‌رك مختلف تراسه‌لر وسدلر تشکیل ایدر وبو سدلرك صوکنجیسی ٣٠٠٠ متره ارتفاعده افقی وعادتا خط مستقیم استقامتنده واسع بر یایلا وجوده کتیرر . بو یایلا طاش چوللری و (دولین) دنیلن حفره‌لر ایله مملودر . بالعکس لبنانك شرق سطح مائلی بردن بره تمایل کسب ایده‌رك غور حفرهٔ انهدامنه دوغری شدتله اینر .

لبنانلری سوریه‌نك وشرقك اسویچره‌سی عد ایدنلر‌انه‌مشلردر . هله بیروت شهری ایچون بور وحنواز داغلر اهمیتلی بر صیفیه محلی تشکیل ایدییور . بر چوق خلق یازین بیرونه ایکی بچق ساعت مسافه‌ده واقع عالیه‌یه کیدییورلر . بر قسمی‌ده ١٢٥٠ متره ارتفاعده واقع صوفره قدر طیرمانیورلر . بورایه اسویچره‌ده لوسه‌رن شهری جوارنده‌کی (کولم) داغنده اولدیغی کبی دیشلی دمیر یولی ایله چیقیلیور .

مشابهت یالکز مناظر طبیعیه‌ده دکل فعالیت بشریه‌ده دخی محسوسدر . له‌مان تام دیکرله جنوه کولی ساحلنده اولدیغی کبی بوراده‌ده صرپ یرلرده تراسه‌لر وجوده کتیرلمك صورتیله زراعت ایدلمشدر . بیروتی شامه ربط ایدن دمیر یولی لبنانلر اوزرنده ١٤٨٠ متره ارتفاعده ظهر البیدر موقعنه واردقدن صوکره او بر سطحه دوغری اینمکه باشلارکه بو نقطه‌یه کلندکدن صوکره نظر اوکنه بقاع وادیسی واتی لبنانلر کلیر . منظره امثالسزدر . یوللرده کوزل چاغلیانلره ، کوچك شلاله‌لره تصادف اولنور . کوپرلرده اسویچره‌ده اولدیغی کبی تمیز ومکمل اوتللر یاپلمشدر . قبل الحرب مصر وآمریقادن وحتی اوروپادن لبنانلره بر چوق اجانب وقت کچیرمکه کلیرلردی .

٢ — نهرلر

بحر سفیده آقان صولر سنه‌نك بیوك بر قسمنده قورویه‌رق یاغمورلردن ویا قارلرك اریمسندن صوکره بردن طاشان وکوپوران سیلابلردر .

اك مهملرندن (نهر العاصی *L'Oronte*) بعلبك قصبه‌سنك اوکنده دوغار . اولا دار ودرین بر وادی تشکیل ایتدکدن‌صوکره بر طاقم بطاقلقلر وکولجکلر وجوده کتیره‌رك حمص وحما شهرلرینی بحر ونصیریه واکما سلاسلی آره‌سنده جنوب غربی‌یه دونه‌رك انطاکیه وادیسنی میدانه کتیرر . اوراده جبل برکتدن اینن عافرین صوینك تولید ایتدیکی اق دکز کولنك فضله صولرینی آله‌رق ودکزه یقین بر نقطه‌ده قیالقلی بر قدمه‌یی کوپوکلی اقنتیلرله کچه‌رك بحر سفیده ملاقی اولور . سوریه‌نك شمالی قسمنده اهمیتلی اوله‌رق یالکز بو نهر موجوددر .

لاذقیه وطرابلس لوالرنده‌کی اهمیتسز چایلر شونلردر :

قندیل . — لاذقیه‌یه اوچ ساعت مسافه‌ده صلیب الترکمان نام قریه قربنده دکزه دوکیلور

فرشیش . — لاذقیه سنجاغی منتهای حدود شمالیسنده رأس البسیط دینلن برونده دکزه دوکیلور . منبعی بایر داغلرنده‌در .

نهر الکبیر . — حلب ولایتنده جسر شغور قضاسنده جبل اقرعدن نبعان ایله لاذقیه توابعندن بایر وبوجاق ناحیه‌لرندن کچه‌رك لاذقیه‌یه بر ساعت‌مسافه‌ده دکزه‌انصباب‌ایدر .

صنوبر . — جبل کلبیه‌دن نبعان وجبله قضاسنده صنوبر کویی قربنده دکزه آقار

المضق وروس . — جبال مذکوره‌دن چیقوب جبله جوارنده دکزه دوکیلور .

برغل . — حذور ناحیه‌سنده کفرون قریه‌سنده شیخ حسن دینلن محلده‌کی طاشلقدن چیقوب جبله‌نك جهت جنوبیه‌سنده دکزه قاریشیر .

نهر السن ویاخود الابتر . — جبال کلبیه‌دن کلوب جبله داخلنده عرب الملك قریه‌سی جوارنده دکزه دوکیلور . صوبی اپیجه بول اولمغله اراضیٔ مجاوره مکمل صورتده اسقا اولنه‌بیلیر .

حریصون ومرقبه . — جبال کلبیه‌دن کلوب بانیاسك شمالنده وزمزین ومتن جوارنده دکزه دوکیلورلر .

نهر الکبیر . — لبنانلرك شرق جهه‌سندن نبعان وبونلری نصیریه داغلرندن فصل ایدر . طرطوس ایله طرابلس شام آره‌سنده دکزه دوکیلور . بو نهرك وادیسی سور

سواحلندن داخله دوغرى ايلرولمك ايچون الك مساعد بر ممر تشكيل ايدر .

نهر ابو على .— جبل لبناندن كلوب طرابلس شام اراضيسنى اروا وقصبه‌يى ايكي‌يه تفريق ايتدكدن صوكره دكزه دوكيلور .

— ٣ —

اقليم

ساحل كويليمز اراضيسنك قوۀ انباتيه‌سنى بر كنز لايفنى حالنده تلقى ايتديكى كبى اقليمى حقنده دخى لايتزلزل بر اعتقاد حصوله كتيرمكده‌در . بونكله برابر يبوستدن پك زياده قورقار وبونى طبيعتك بر قضاى فجائيسنه حمل ايدر . فلاكتى تخفيف ايده‌جك چاره تحريسنى عقلنه بيله كتيرمز . مصيبت تكرر ايتسون ؛ صوك سنه‌لرده حسى ايديلن قوراقلق بتون خيتله مملكتده بى امان تأثيراتنى ايقاع ايده دورسون كويليمز ينه صبر وتوكلنده ثبات ايدر . عقل قصيرينه كوره طبيعتك كيفنه قارشو هيچ دورولورمى ايمش! صاغلام محاكمه‌لى بعض مؤلفلر سوريه‌ده شرائط اقليميه‌نك مع التأسف مرور زمانله تبدل ايتمكده اولديغنى ادعا ايديبور وديبورلركه :

شريعه حوضه‌سنده اليوم قورومش بر چوق نهر يتاقلرينه تصادف اولنمقده‌در . ديكر طرفدن اجرا ايديلن تدقيقات فنيه نتيجه‌سنده بحر لوط سطحنك متماديا آلچالمقده اولديغى تظاهر ايديبور . بونك اسبابى يالكز تبخرات مائيه‌نك كثرتنده آرامق بر آز صافدرونلقدر . ياغمورلرك ندرتى بو حادثۀ طبيعيه‌يه علاوه ايتمك البته دها معقول اولور . سوريه‌ده وباخصوص قسم وسطيسنده رطوبتك مقدارى كيتدكجه تناقص ايديبور . اشبو تحولات جويه باخصوص فلسطين قطعه‌سنده ذخيرۀ سنويه‌نك مقدارينى تحديد ايتمكده‌در .

بوكا جوابا ديرزكه قطعه‌مزك ويرمكده اولديغى محصولات نباتيه قرون اولانك نصف اولنده وقوعبولان عبرانى مهاجرتى زماننده دخى يتشيور ايدى . ژه‌ؤلوغلرك تفصيل ايتمك ايستدكلرى تحولات اقليميه هر حالده بزجه معلوم اولان تاريخ بشريتدن مقدم حصوله كلشدى ، بناءً عليه محصولات زراعيه‌مزده‌كى فقر وانحطاطك اسبابنى بر طرفدن اقليمك عدم مساعده‌سنه وديكر طرفدن تطبيق ايدلمكده اولان اصول زراعتك فنالغنه حمل ايتمك البته دها دوغريدر . واقعا عين آلات وادوات زراعيه ايله اسكيدن دها زياده محصولات آلنيرايدى . فقط شوراسنى اونوتميه‌لم كه احتمال عبرانيلر زماننده‌برى عين صورتله ايشلديلن اراضيمز نباتاته لازم اولان مواد عضويه ومعدنيه‌نك بر قسم

مهمنى غائب ايتدى . شو جهت نظر دقته آلنيرسه اعصار متقدمه ايله زمان حاضر محصولاتى آره‌سنده‌كى تفاوتك اسبابى دها قولايقله توضح ايدر .

اقليمك جهت فنيه‌سى بر وجه زير تفصيل اولنور :

حرارت .— ساحلدن تباعد وياخود بقاع اووه‌سندن چولك محرق سهول رمليه‌سنه تقرب ايدلدكجه حرارت وسطيه تزايد ايدر . يافاده درجۀ حرارت يازين اعظمى اوله‌رق ٤٢ يه قدر صعود ايدر . قيشين حرارت وسطيه ١٢ درجه‌دن نقصان دكلدر . دها شمالده واقع بيروت شهرنده يازين اعظمى درجه ٣٥ وقيشين اصغرى درجه ٣ در . صوك موسمك حرارت وسطيه‌سى ٧ درجه‌در .

بقاع اووه‌سنك قيشى پك شدتلى اولور . بوراده قار اوچ آيدن فضله قالير ، حتى بو منطقه ايلكبهار لطافتنك بر قسمندن بيله محروم قالير . بوندن دولاييدركه سيسام محصولى سوريه‌نك همان هر طرفنده يتشديرلديكى حالده بورالرده زرع ايديله‌ميور . اووه‌نك ٨٠٠ متره ارتفاعده بولنمسى بو وضعيت طبيعيه‌يى استلزام ايتمشدر .

٧٠٠ مترو ارتفاعده واقع شام اووه‌سى مواسم خصوصنده فلسطين قطعه‌سندن فرقليدر . قيشى بيروتدن دها شدتلى اولديغى كبى يازين درجۀ حرارت اوتوز سكزه قدر صعود ايتديكى كثير الوقوعدر . ياز وقيشى ارض موعودككندن دها شدتلى اولان حوران يايلاسى شام طرفلرنده اولديغى كبى زراعت مواسمنده فلسطيندن چوق فرقلى دكلدر . بورالرده درجۀ حرارت يازين ٤٠ ه صعود وقيش – ٨ ه قدر تنزل ايدر .

ديمك اوليوركه حرارت خصوصنده دخى سوريه قطعه‌سى ايكى بيوك منطقه‌يه قابل تقسيمدر . برنجى قسم فلسطين قطعه‌سيله حوران يايلاسنى وشام اووه‌سنى ايكنجى قسم ايسه يالكز بقاع سهولنى احتوا ايديور . سيسام زرعياتى هر ايكى منطقه‌يى يكديكرندن تفريق ايتمكده‌در .

ياغمورلر .— قابل سقى اراضى‌يى اسكان ايدن كويليلرك سعادتى ياغمورلرك انتظامنه وابسته‌در . كافى درجه‌ده ياغمور ياغمديغى سنه‌لرده كويليلر فلاكتلرينى دوغريدن دوغرى‌يه بو حال طبيعى‌يه عطف ايدرلركه بونده بر درجه‌يه قدر حقسزدرلر . چونكه بر كره ايى اداره ايديلن قوراق مملكتلردن استفاده ايدلمز دكلدر . بو كبى اراضيدن نيجه مواد استحصال اولنه‌بيلركه راطب مملكتلرده يتشديريله‌مز . اقاليم يابسه سكانى بيوك تاجرلر واسطه‌سيله باشقه يرده نادر اولان محصولات محليه‌لرينى محتاج اولدقلرى مواد غذائيه ايله مبادله ايتمكده‌درلر . ممالك حاره محصولاتنك بر قسمنك تجارت عالمنده نه قدر مقبول اولديغى بوراده تفصيل ايتمكه لزوم يوقدر .

ديكر طرفدن سوريه‌ده بعض سنه‌لرده حكم سورن قوراقلغك اسبابى ياغان ياغمورلرك

كفايتسزلكندن زياده مياه مذكوره‌نك شايان استفاده بر حاله افراغ ايدلمامسندن منبعثدر.
مقياس المطر سوريه‌نك اطراف مختلفه‌سنه ياغان ياغمورك مقدارينى ١،٨٠ — ٢،٢٥ مترو آره‌سنده كوسترمكده‌در كه بو كميتله قطعه‌مز راطب اولمقله اشتهار ايدن بر چوق ممالكدن اشاغى قالميور . يالكز ياغمور صولرى زير زمينه نفوذ ايتميه‌رك سهول طينيه‌نك Argileuses اوست طبقه‌سنده تجمع ايتديكندن ياز موسمنك ايلك حرارتلى كونلرنده سرعتله تبخر ايدر وبو صورتله نباتاتك استفاده‌سنى محدود براقير .

مشهور غرائب اولان قطعه‌مز ياغمور صولرنده بيله خصوصى بر حال عرض ايلمكده‌در . وطن وافراد ملتك رفاه وسعادتى ياغمور صوينك بر صورت منتظمه‌ده اراضى‌يه توزيعيله تأمين اولنه‌بيلديكى حالده بزم مملكتمزده ياغمور صولرى بر چوق مضر صحت بطاقلقلر توليد ايتمكده‌در .

غير قابل انكار حقيقتلردن دركه ياغمور موسمى سوريه‌ده آيلرله متناسب بر حالده دكلدر . اراضيمز يالكز تشرين ثانى ابتداسندن نيسان اواسطنه قدر ياغمور صولريله اروا اولنور . بو ايدن اعتباراً يبوست موسمى بر صورت متزايده‌ده اجراى حكم ايتمكه باشلار. ده نيله بيليركه سماءمز سنه‌نك تقريباً يدى آينده بلوطسز قالير . بو نسبتسزلك بر چوق متفننلرك نظر دقتنى جلب ايتمكدن خالى قالمامشدر . مشكلات وهلهٔ اولاده ظن اولنديغى كبى غير قابل اقتحام دكلدر . اساساً بو يبوست شام اووه‌سنده حمد اولسون اجراى حكم بيله ايتميور . برده صوينك بوللغنه انضمام ايدن مبذول ياغمورلر بو اووه‌نك همان همان هر طرفنى مزروعات كونا كون ايله تزيين ايتمشدر .

سائر منطقه‌لره كلنجه بوراده يبوسته قارشى مواد زراعيه‌نك تبديليله غلبه چالمق قابلدر. بقاع اووه‌سنده بو اصولك تطبيقى حالنده موفقيت يوزده يوز ايسه حورانده يوزده ٥٠ — ٦٠ ؛ فلسطين سواحلنده ايجه مشكل وداغلرنده ايسه همان همان متعذردر . چونكه بقاع وحوران منطقه‌لرى درين وقابل نفوذ طبقات خفيفه‌دن وبونك آلتنده غير قابل نفوذ كثافتلى احجار كلسيه‌دن تركب ايتمكده‌در . ياغمور صولرينك قسم اعظمى اشبو مخازن طبيعيه‌ده تراكم ايده‌رك يازين نباتاتك نشو ونماسنه پك چوق خدمت ايديور . حالبوكه فلسطينك طينى واپى ايشلنمامش اراضيسى بو نعمتدن محروم اولوب ياغان ياغمورلرك همان هيسى تبخر واسطه‌سيله غيب اولمقده‌در .

حوران وبقاع طرفلرينك مرتفع اولمسى يبوستى ايكى وجه ايله تعديل ايتمكده‌در . ايلك بهاره قدر بو ايكى منطقه‌يه ياغان قارلر حرارتك تأثيريله صويه منقلب اوله‌رق طوپراغك يبوستنى مهم مقدارده تخفيف ايتديكى كبى جوارده‌كى يوكسك داغلردن اسن بارد روزكارلرك بعضا ابخرهٔ مائيه‌يى حاملاً بو جهتلره هبوب ايتديكى وبو صورتله ياز

موسمنده بيله ياغمور ياغمسنه سبب ويرديكى نادر دكلدر فلسطين قطعه‌سنده درجهٔ حرارت يوكسك اولديغندن بو كبى منابع رطوبت تكون ايتمه‌مكده‌در .

— ٤ —

سوريه ده طبيعت تراب

قشر ارض تشكلات طبيعيه‌سى اعتباريله طبقات مختلفه‌يه تقسيم اولنور . بو طبقه‌لرك محتوياتى بر جنسدن اولمايوب هر برى بشقه بشقه مواد معدنيه‌دن مركبدر . بو حال بعضاً بر قطعهٔ اراضينك نقاط مختلفه‌سنده اجرا ايديلن تدقيقات ايله‌ده ثابت اولور . مثلا بر نقطه‌ده‌كى طوپراغك تباشيرى واوندن بر آز اوزاقجه اولان يرده‌كى طوپراغك قوملى اولوب ديكر نقطه‌لرده‌كى طوپراغك ايسه چاقل ومرمر طاشلرندن واحجار سائره‌دن متشكل اولديغى تدقيقات فنيه ايله ظاهر اولمش حقايقدندر .

اراضينك احتوا ايتديكى مواد مختلفه معدنيه بعضاً افقى، عمودى ومنحنى حاللرده مشاهده اولنورسه‌ده اكثريا بربرى اوزرينه موضوع منتظم طبقه‌لر شكلنده بولنوركه بو صورت قيالرى حصوله كتيرر .

بو قيالر يا بر نوع معدندن عبارتدر: كيرج طاشى ، قيا طوزى كبى ويا انواع متعدده‌دن مركبدر . غرانيت طاشنك قوارس ، فلدسپات وميقا معدنلرندن اولديشى كبى . بو تعريفه نظراً قيالر بسيط ومركب اوله‌رق ايكى‌يه تفريق اولنمشدر . بو قيالرك تشكيل ايتديكى طبقات مختلفه بر طاقم طوپراقلره تقسيم اولنور . بو طوپراقلرك شكلى دائما دكيشير . بوكا ده سبب هوا وحرارتك تأثيرات مختلفه ومتماديه‌سيدر .

ايشته بو مبحثه اساس اولان زراعت طوپراقلرى دخى — هوا وحرارتك تأثيراتيله پارچه‌لانوب اوفالانان — قيالرك اجزاسندن بشقه بر شى دكلدر .

طبيعت تراب هر يرده بر اوله‌ماز . ذاتا طوپراقلرك مركب اولدقلرى مواد معدنيه‌نك نسبت وكميتى وخواص كيمويه وحكميه‌سنك كيفيتى جهتيله نباتاته اولان تأثيراتى مختلفدر .

سوريه اراضيسى تشكلات ژه‌ؤلوژيه وطبيعت تراب نقطهٔ نظرندن بللى باشلى اوچ قسمه تقسيم اولنه بيلور .

اراضىٔ تباشيريه	Terrains crètaceés
» بركانيه	» volcaniques
دور رابع اراضيسى	» quaternaires

دور ثالث اراضيسندن سوريه قطعه‌سنده پك نادر نمونه‌لر واردر . شمال وجنوب طرفلرنده متفرق بر حالده كلس ايله سيليس خليطه‌سندن عبارت اولان بو اتربه‌يه فلسطينده‌كى غالـله وساماريا تلالنده تصادف اولنور .

اراضئ تباشيريه . — بو نوع اراضى شمالدن جنوبه اوزانان وشيشكين طبقه‌لر تشكيل ايدن بر سه‌دى چاقل طاشلى تلالدن تركب ايتمكده‌در . اشبو سلسلهٔ تلالك وسطنده قوهٔ انباتيه‌سيله معروف شريعه واديسى موجود اولديغى كبى دور رابعه عائد اولوب غير منتظم بر صورتده تشكل ايدن بر چوق سهول دخى بو منطقهٔ تباشيريه‌يى عرضانى بر حالده قطع ايتمكده‌در . اووه‌لرك شرقنده منبت حوران منطقه‌سى وغربنده ادوار جديده‌يه داخل اولان مموج اووه‌لر واردر . غالـله اووه‌سى شمالدن بقاع سهوليله محاط اولديغى كبى جنوبدن دخى تيه صحراى رمليسنده نهايت بولان جوده منطقه‌سى واسطه‌سيله ساماريايه قاريشيور .

جوده منطقهٔ جبليه‌سنده كثرتله مشاهده اولنان اعوجاجلى طبقات تباشيريه ساماريا وغالـله‌ده نادر بر حالده‌در . بو جهتلرده‌كى جبال همان همان عموميتله تباشيرى كيرج طاشى وكيرجلى بياض بالچق طبقاتندن تركب ايتمكده‌در .

شمال ووسط طرفلرده پك نادر اولان چاقمق طاشندن جنوب جهتلرنده كثرتله بولنور . ناصره قصبه‌سنك مبنى اولديغى جبال تباشيريه‌ده بو طاشدن اثر بولنمديغى حالده جنين طرفلرى بو احجارجه پك زنكيندر .

بياض كيرج طاشى بعضاً مخميت كلس ايله ويا كثافتلى كلس ايله قاريشيق بر حالده بولنور . برنجى تركيبه بعضاً بيتوملى مواد دخى كيره‌رك رنكنى كوزل سياهه تحويل ايدر . بوكا حجر موسى تعبير اولنور . تركيبى شويله‌در :

قاربونات دوشو	٦٨٫٧٣
قاربونات دوماغنزى	٢٧ط.
بيتوم	٢٥٫٠٠
رسوب ترابى	٦٫٠٠
	١٠٠٫٠٠

حجر كلسى صخورينك ماويمتراق وكثافتلى ديكر بر جنسى دها واردركه نابلس حواليسنده اولديغى كبى اكثريا اوفاق حجمده مواد نباتيه وحيوانيه مستحاثاتنى محتوى بولنور . جوده منطقه‌سنده‌كى احجار كلسيه جسامتلى اولوب قيرلديغى تقديرده طوز حالنه انقلاب ايدر . مستحاثاتى پك چوقدر . عين غوير وعين ترابه كورفزلرينه حاكم اولان

مرتفعاتك تركيبى بو قبيلدندر . تباشيرى احجار كلسيه‌دن تشكل ايدن زيتون طاغنك قسم علويسنده چاقل طاشى دامارلرى مشاهده اولنمقده‌در .

خلاصه اوله‌رق شوراسنى درميان ايدلم كه : سوريه اراضئ تباشيريه‌سى قوتلى تمل مقامنده احجار صلبهٔ كلسيه‌دن ومتعاقباً طبقات حالنده وفقط يموشاق وبياضيمسى احجار كلسيه‌دن وما فوقنده دخى چاقل طاشلى تباشير طبقه‌لرندن وبتون بونلرى سنر ايان طوز ويا صحيفه حالنده ينه كيرج طاشى طبقاتندن مركبدر .

اورمان آچمه عملياتى بوتون بو تپه‌لرى چپلاق بر حاله افراغ ايتمشدر . ياغان ياغمورلرك تأثيرى آلتنده قالان ترابى آلچيلر مانعه‌لره راست كلمه‌دن تپه‌لردن واديلره‌دور وكلـيور ؛ تباشيرى طبقه‌لر اوستنده‌كى اتربه‌دن بو صورتله تجرد ايده‌رك داغلرى عادتا نباتدن محروم بر حاله افراغ ايديور . فقط بوكا مقابل داغ يانلرنده طوز حالنده تراكم ايدن احجار كلسيه بيوك بر سرعتله داغلر آره‌سنده‌كى واديلره دوله‌رق قوهٔ انباتيه‌لرينك تزييدينه سببيت ويريور . داغلرده تكون ايدن قوراقلق هيچ اولمازسه بو صورتله تلافى ايدلمكده‌در .

اراضئ بركانيه . — اندفاعات ناريه دور ثالثدن برى باشلامش وتوراتده دخى ذكر اولنديغى وجهله ادوار ابتدائيهٔ تاريخيه‌ده دخى دوام ايده كلمشدر . عصر حاضرده تحدث ايدن زلزله‌لرله يكيدن ظهوره كلن مياه حارهٔ معدنيه مركز ارضده‌كى مايع نارينك حالا فعاليتده بولنديغنى اثبات ايديور .

شريعه واديسنك جهت شرقيه‌سنده بو نوع اراضى ايجه واسعدر . حوران منطقه‌سى سرابا اراضئ بركانيه‌دن مركبدر . وادئ مذكورك جهت غربيه‌سنده بو نوع اراضيدن يالكز غالـله منطقه‌سنده محدود بر مقدارده تصادف اولنور . صفد داغلريله طبريا جوارنده‌كى شاغور مرتفعاتى وناصره ـ طبريا يولنده‌كى طابور داغى بو منظومهٔ صخريه‌يه داخلدر .

بحث ايتديكمز مناطق بركانيه‌يى دولديران مواد ناريهٔ متحجره بازالتيك اولوب دقتور اندرسون Anderson ه كوره تركيبلرى شو وجهله‌در :

الومين	١٤٫٦٢
متحمض حديد	٢٣٫١٥
قاربونات دوشو	١٢,٧٠
ماغنزى	٧٫٠١
سيليس	٣٨٫٤١
القالى	٣٫٤٢

اشبو مواددن باشقه كايتلى مقدارده اسيد فوسفوريك ، پوتاس وكاس دخى موجود

اولدقدن اراضیٔ مذکوره فصیلهٔ نجلیه‌یه داخل اولان مزروعاته پك زیاده صالحدر. حوران بغدایینك شهرتی اسبابی بو موادك وفرتنده ارامق لازمدر.

اراضیٔ برکانیه‌نك مکمل بر نمونه‌سنی تشکیل ایدن بازالت صخوری ایکی منظره ارائه ایدر.

(١) جولان منطقه‌سنده‌کی بازلت صخوری آز جروفلی *Scarie* وکثیف ذراتلی اولوب رنکی ماویمتراقه میال سیاهدر. ترکیبنده بر چوق آچیق صاری رنکلی زبرجد بلورنی موجود وابرهٔ مقناطیسیه‌یه تأثیری یوقدر.

(٢) حورانده‌کی بازالت صخوری اولکندن یالکز ابرهٔ مقناطیسیه‌یی جذب ایتمسکله تفریق اولنور.

اشبو صخور کیفیت تشکلنه کوره یاقوهٔ انباتیه‌نك تزییدینه ویاخود بتون بتونه محوینه سبیت ویرمکده‌در. نته‌کیم طبریا ایله بانیاس آره‌سنده واقع چیلاق رچاقل طاشلی اراضی طبقه حالنده رفونت سرتلکنده بازالت صخورندن متشکل اولوب سکنهٔ محلیه‌یی بسلیه‌جك نباتات زرعنه صالح دکلدر. حالبوکه اووه‌لرده بازالت پارچه شکلنده واتربهٔ رقیقه ایله قاریشیق بر حالده اولدیغندن اسمر بر رنك الان بو اراضی مواد معدنیه‌جه زنکین اولیور، وقوهٔ انباتیه‌سی مستثنا بر درجه‌یی بولیور.

سوریه ولایتنده‌کی لجا منطقهٔ صخریه‌سنك مزروع اولان قسمی بو جنس اراضیدن صاییلقده‌در. حوران یایلاسی سوریه اراضیٔ برکانیه‌سنك اك کوزل بر نمونه‌سنی تشکیل ایدر.

دور رابع اراضیسی. — بو اراضینك تحدیدنده مشکلات واردر. بر کره، دور مذکوره عائد مستحاثات هان هان مفقوددر. ثانیاً دور رابعی تعریف وتوصیف ایدن احوال اقلیمیه‌نك تاریخ تحدثی تمامیله معلوم دکلدر. دور ثالثی دور رابعدن آییران عوامل اقلیمیه بر قاچ موقعدن ماعدا هیچ بر یرده واضح بولنمیور. مثلا یافا پورتقال باغچه‌رینك بولندیغی قرمزی قوم اراضی ایله احجار کلسیه‌دن تشکل ایدن بیروت شهرینك شمال وجنوب سواحلنده عوامل اقلیمیه بر درجه‌یه‌قدر واضح بر حالده بولنیور. نته‌کیم بو جهتلرده حیواناتنه حالا تصادف ایدیلن اسکی قبوقلر کشف اولنیور.

سواحلمزك متمادیاً یوکسلمکده اولدیغنی وبوکا موازی اوله‌رق سرت صخور رملیه‌دن مرکب بر طاقم رصیفلرك تشکل ایتمکده بولندیغنی کوریورز. یافا، عکا، طرابلس شام لیمانلری قارشوسنده بولنان قیالر بو قبیلدندر. دیکر طرفدن ساحلده تشکل ایتمکده اولان آکثبه‌لر اکثریا قصبه‌لری بیله تهدید ایده بیله‌جك بر راده‌یه کلیور. اثرمزك قسم جنوبینده دیمشدك که: تاریخشناسان قیساریه قصبهٔ قدیمه‌سنك شرق طرفنده التی ایله سکز کیلومترو امتداد ایدن سایه‌دار قورولقلری مدح وروماللی قادینلرك اوکله‌دن صوکره

اویقو اویومق ایچون مذکور کولکه‌لکلره التجا ایتدکلرینی روایت ایدرلر. حالبوکه حال حاضرده مذکور اراضی کاملاً آکثبه‌لرله دولمشدر. روایات تاریخیه‌یه نظراً التی — سکز کیلومترو عرضله فلسطین سواحلنده امتداد ایدن ساحل اکثبه‌لری ایکی بیك سنه‌لك بر زمانك محصولیدر. فلسطینده اشبو سیار اکثبه‌لرینك مساحهٔ سطحیه‌سی بر میلیون دونم وسعتنده اولدیغی وهر سنه بونلرك قابل زراعت منطقه‌لردن استیلا ایتدیکی اراضینك بر تقدیره کوره ٥٠٠٠ دونمدن آز بولنمدیغی رقمله مثبت امور محققه‌دندر (*)

اشو متحرك اکثبه‌لری توقیف ایتمك ایچون بیروت شهری جوارنده بر چام اورمانی میدانه کتیرلمشدی.

بو ایضاحاتدن اکلاشیلیورکه اراضیمز بر چوق اختلافلر ارائه ایتمکده‌در. شرائط مختلفه تحتنده تأسس ایدن سوریه وفلسطین اراضیسی ینه ایکی قسمه ارجاع اولنه‌بیلیر. بر قسم ارضیده بالچیق دیکرنده حمض سیلیسوم دیکر مواده حاکمدر. قوهٔ انباتیه‌سیله مشهور بقاع وشام اووه‌لرنده اراضیٔ لحقیه *Alluvion* خفیف طبقه‌لر حصوله کتیرمشدر. حالبوکه فلسطین قطعه‌سی بالعکس سرت وده‌ها آز منبتدر.

خلاصه اوله‌رق شوراسنی درمیان ایده‌لم که فلسطین قطعه‌سی تشکلات وطبیعت تراب نقطهٔ نظرندن اصل سوریه قطعه‌سندن فرقلیدر. یاز موسملرنده دواملی قورافلقارله معروف بحر سفید اقلیمنك ارض موعوده تأثیراتی ده‌ها زیاده حس اولنور.

ارض فلسطین یکدیکرندن آیری ایکی منطقه‌یه قابل تقسیمدر.

(١) ساحل قسمیدرکه دور رابعده تشکل ایدن طینلی *Argileuse* وحمض سیلیسیوملی سهوللدن ترکب ایتمکده‌در

(٢) اراضی تباشیریه‌درکه بونلر دخی کلسی تلالدن عبارتدر.

اصل سوریه قطعه‌سنه کلنجه بو دخی اوچ منطقهٔ ترابیه‌یه تقسیم اولنه‌بیلیر:

(١) قسم اعظمی بر دده نهریله اسقا اولنان اراضیٔ لحقیه‌دن متشکل شام وادیسیدر.

(٢) یبوستی فلسطیندن ده‌ها آز اولان حوران منطقهٔ برکانیه‌سیدر.

(٣) بر قسمی حمض سیلیسیوملی وطینلی اراضیدن دیکر بر قسمی دور ثبتشیریه عائد احجار کلسیه‌دن مرکب اولان بقاع اووه‌سیدر. سطح بحردن ایچه مرتفع بولنمسی جهتیله قیش موسمی وراده شدتله حکمنی اجرا ایلمکده‌در.

(*) (بیروت ولایتی — جنوب قسمی) ص: ٥٠

— ٥ —

نفوس

قسم شمالینك نفوس عمومیه‌سی قیود رسمیه‌یه كوره بر وجه زیر درج اولنور :

١٧٦٥٢٥ — طرابلس شام لواسی	طرابلس شام مركز قضاسی		٦٦٥٤٨
	عكار	»	٤٢٣٦٣
	صافیتا	»	٣٧٩١٣
	حصن الاكراد	»	٢٩٧٠١
١٤٧٦٩٨ — لاذقیه لواسی	لاذقیه	»	٥١٢٥٩
	مرقب	»	٣٤٨١٦
	صهیون	»	٣٢٩٧٢
	جبله	»	٢٨٦٥١
٣٢٤٢٢٣ یكون			

مساحهٔ عمومیه‌نك ١١٧٧٩ كیلو مترو مربعی اولمسنه ونفوسك ٣٢٤٢٢٣ راده‌سنده تخمین اولندیغنه كوره ولایتك قسم شمالیسنده بهر كیلومترو مربعنه ٢٧٫٦١ نفوس اصابت ایدیبور دیمكدر . قسم جنوبینك سكنه‌سی مجموعی اولان ٥٧١٣٧١ رقمنی (١) علاوه ایدرسه‌ك الده ایده‌جكمز ٨٩٥٥٩٤ ولایتك نفوس عمومیه‌سنی ارائه ایتمش اولیور ،

محل مخصوصنده ایضاح ایدلدیكی اوزره ولایت اهالیسی ، متوالی ، درزی ، اسماعیلی ونصیریلردن ؛ روم اورتودكس ، مارونی ، قتولیك ، پروتستان ، لاتین ، ارمنی ، سریانی ، كلدانی ، موسوی ، وسامریلردن تركب ایتمكده‌در .

(١) جلد اولك ١٧ نجی صحیفه‌سنده‌كی نفوس جدولی یاكلش باصلمش اولمسله بر وجه زیر تصحیح اولنور :

٢٧٦٦٣٩ — بیروت لواسی	بیروت مركز قضاسی		١٥٠٠٠٠
	صیدا	»	٥٤٢٨٤
	صور	»	٤١٢٤٠
	مرجعیون	»	٣١١١٥

قسم شمالیده :

٢٥٤٫٧٧٢	اسلام (*)
٧٣٫٣٧٩	خریستیان
٧٢	موسوی
٣٢٦٢٢٣	یكون

وقسم جنوبیده :

٤١٥٧٥٦	اسلام
١٤٠١٠٤	خریستیان
١٥٥١٣	موسوی وسامری
٥٧١٣٧٣	یكون

موجود اولدیغنه نظراً دین محمدی‌یه سالك اولانلر نفوس عمومیه‌نك یوزده ٧٤٫٨ نی وخریستیانلر ٢٣٫٥٥ وموسویلر ١٫٧ یسنی تشكیل ایتمكده‌در .

غیر مسلملرك لوایه كوره تقسیمی بر وجه زیر بیان اولنور :

١١٣١٥٠	بیروت سنجاغی
٥٩٤٨٨	طرابلس شام »
٣٨٥٨٩	عكا »
١١٩٦٣	لاذقیه »
٣٨٧٨	نابلس »
٢٢٧٠٦٨	

نفوس دائره‌لرندن آلنان بو رقملر اعتماد بخش اولمامقله برابر ولایتك كتلهٔ دینیه‌لری حقنده قارئی بردرجه‌یه قدر تنویر ایده بیلیر . اقلیت قلیله حالنده بولنان موسویلرك قسم اعظمی عكا وبیروت لوالرنده اسكان ایتمكده‌در . بونلردن ٦٠٧٥ صفد و٤٢١٠ طبریا

١٣٩٢٦٩ — عكا لواسی	عكا	»	٤١٣٢٢
	حیفا	»	٣٠٧٣٠
	صفد	»	٣٢٢٣٧
	طبریا	»	١٤١٩٠
	ناصره	»	٢٠٧٩٠
١٥٥٤٦٣ — نابلس لواسی	نابلس	»	٧٧٦٤٩
	بنی صعب	»	٣٥٨٠٩
	جنین	»	٤١٩١٥
٥٧١٣٧١ یكون			

(*) اسماعیلیر ، درزیلر ونصیریلر دخی اسلاملر میاننده‌در .

قضا لرنده و۲۷۸٤ بیروت و۱۱۱۷ حیفا شهر لرنده موجودر . متباقیس ولایتك انحای مختلفه سنده متفرق برجالده اقامت ایتمکده در .

۱۳۲٤ سنۀ مالیه سنده نشر اولنان سالنامۀ ولایت نفوس عمومیه‌سی ٦۸۰۰٦٥ ی متجاوز کوستریور . بونك ذکور واناث : ٥٥۳٥۲٥ اسلام و٥٥۲۰۷ روم اورتودقس و۳۱٤٤٦ مارونی و۲۱٦۱۲ قتولیك و۲۲۸۲ پروتستان و۱۲٤٤ لاتین و٤٥۷ ارمن قتولیك و۸٤۰ ارمنیٔ قدیم و٤۲۲ سریانی و۲۰ کلدانی و۱۲۸۳۲ موسوی و۱۷۸ سامریدر .

بوکا نظراً تاریخ مذکوردن بو آنه قدر نفوس سجلاتی ولایتده ۲۱۷٥٤۹ قدر بر زاید کوستریور ؛ المزده‌کی ارقامه نظراً اشبو سکزسنه ظرفنده‌کی وسطی وفیاتك مقداری اولان ۹٥۲٥٦ رقمی تنزیل ایدرسه‌ك نفوس عمومیه‌دکی تزایدك یوز بیکی (۱۲۲۲۷۲) تجاوز ایتدیکنی وبناءً علیه ولایتك هر سنه ۱٥۲۸٤ کشی دها قزاندیغنی مشاهده ایدرز که بونك موثوقیتنی قطعیتله ادعا ایتمك زمانی هنوز مع التأسف حلول ایتمامشدر .

— ٦ —

اهالی

سوریه اهالیسنك أتنوغرافیا نقطۀ نظرندن عرب ، تورك ، سریانی ، چرکس ، یهودی وفرانق قسملرینه تقسیم ایدلدیکنی برنجی جلدده بیان ایتمش وتورکلردن ماعداسی حقنده معلومات لازمه اعطا ایلمش ایدك . بوراده ایسه ، بیروت ولایتك قسم شمالیسنده اوته‌دن بری متوطن بولونان وتورك عرقنه منسوب اولان تورکمنلرك اصلی ، منشائی وسوریه محیطلرینه زمان وصورت ورودلری حقنده تفصیلاتده بولونه‌جغز .

تورکمنلر

[۱] — تورکمنلرك اصلی ومنشائی — تورکمنلر ، عن الاصل آرال کولی ایله بحر خزر آراسنده بولونان وتورکمن چولی تعبیر اولونان ساحه‌ده ساکن واکثریا خیمه‌نشین اولان اولوسلردرکه تورکلرك أك بویوك قسملرندن برینی تشکیل ایدرلر . اساساً تورکلرك آسیای وسطاده اشغال ایتدکلری دیار عظیمك غرب جهتلرنده متوطن اولملری اعتباریله (غرب تورکلری) میاننده صاییلان تورکمن اولوسلرینك تاریخنی عموم تورك تاریخی قدر قدیم عد ایتمك وبونلرك ده (اوز تورك) اولدقلرینی قبول ایلمك ضروریدر . هر نه قدر بعض مؤلفلر [*] تورکمنلرك ، بلاد فارسدن کله‌رك تورکستانده توطن ایله‌ین قبائلدن

[*] (Bibliothèque Oriental d'Herbelot) نك (Turcoman) ماده‌سنه مراجعت

بولوندقلرینی و کندیلرینك اوز تورك اولمایوب بالآخره تورکلشمش وتورکه بکزه‌مش اولدقلرینی وحتی (تورکه شبیه) معناسنده اولارق لسان فارسده (تورکمان) و (تورکمنان) نامیله طانیندقلرینی درمیان ایدیورسه‌ده بو روایتی ترویج ایده‌جك دلیلمز بولونمادقدن ماعدا بالعکس بو کبی مطالعاتی نقض ورد ایله‌یه‌جك اساسلی برهانلرمز موجوددر . بو میانده تورکمنلرك اوصاف طبیعیه‌سیله ، لسانلرینی ذکر ایده‌بیلرز . واقعا تورکمنلرك مرور زمانله سیما وبدنلرنده بعض کونا تبدلات وتغیرات حصوله کلمش ومغول عرقندن تباعد ایده‌رك قافقاس عرقنه تقربلر ارائه ایتمش ایسه‌ده اساس اعتباریله تورکلرك اك بارز خصائصنی اظهار ایتمکده‌درلر . نته‌کیم [*] بر طرفدن بویلرینك اوزونجه اولمسنه رغماً تورکمنلرك دخی قفالری یووارلاق ، چهره‌لری کنیش ، الماجق کمیکلری چیقیق ، کوزلری پارلاق وچکیك بورونلری قیصه وباصیق ، دوداقلری دخی قالینجه‌در . دریلری ایسه صاری‌مترق ، صاچلری سیاه وقالین ، صاقاللری سیره‌ك ، قولاقلری‌ده آیریقجه واوزاقجه‌در . دیکر طرفدن تورکمن لساننده ، یعنی تورکمنجه‌ده موجود الفاظ ایله دیکر تورك شعبه‌لرنده‌کی کلمات جذرلری بیننده‌کی مناسبات وباخصوص عینیتلر ایسه تورکمنلرك ، اوز تورك اولدقلرنده شبهه براقماز .

مع مافیه تورکمنلرك قدیمدن بری بو نامله طانینمامش اولدقلرینی قید وتذکار ایتمك وبو خصوصده بر مقدار تعمیق افکار ایله‌مك ضروریدر . معلومدرکه [**] تورکلر ، تاریخك ضبط ایده‌بیلدیکی اك قدیم زمانلرده آلطای ، تعبیر آخرله آلتون طاغنده اقامت ایدیورلردی . بالآخره بو یورددن مفارقتله شرقا خطای یعنی چین شمالی ، غرباً آرال کولی و (خوارزم *Khorezm*) شمالاً سیبریا ، جنوباً تبت وبخارای کبیر ایله محاط اولان ساحۀ عظیمه‌ده ، تورکستان چوللرنده کشت وکذاره باشلادیلر ونهایت بو اراضی‌ی کندیلرینه مسکن اتخاذ ایله‌دیلر .

قدیم فارسیلر — که (آنیران) ، یعنی (ایران) اولمایانه مقابل مملکتلرینی ایران تسمیه ایدرلردی — جیحون نهرینك شرقنده کائن والیوم تورکستان نامیله معروف مملکتلره (توران) اسمنی ویرلردی . توران قطعه‌سنده متمکن بولونان تورکلر وتورانیلرك بوراده اوزون اوزادی‌یه تاریخندن بحث ایتمك بالطبع صددمز خارجنده عد اولونورسه‌ده تورکمنلرك ، تورکلردن نه صورتله تشعب ایتدکلرینی درمیان ایتمك ایچون بر مقدار بو جهتلره تماس ایده‌جکز :

فی الحقیقه آسیانك بوقاری قسملرینی باشدن باشه قطع ایدرك چین وبیزانس مدنیتلری

[*] (Nouveau Larousse illustrée) نك تورکمنلر ماده‌سنه مراجعت

[**] ترجمۀ هامر ، محمد عطا ج ۱ ص ٥۰

ایچون حقیقی بر ناقل وبالآخره ایران وعرب مدنیتلری ایچون اساسلی بر ناشر اولان ووقائع عظیمه وجنکاورانه‌لریله‌بویوك بر شهرته مالك اولان تورانیلرك تاریخ حیاتلرینی بر قاچ بیك سنه‌یه ارجاع ایتمك اقتضا ایدر .

بو واسع زمان ظرفنده تورکلر شرق وغرب عندنده پك قدیم زمانلردن بری مختلف ناملرله طانیندقلری کبی وجوده کتیردکلری حکومات دخی قوت وشوکتنك الك پارلاق تمثاللرینی ارائه ایلمشلردر : نته‌کیم مؤرخ یونانی هه‌رودوتك (تارژیتاوس) ، توراتك (توغارما) وقدیم چینلیلرك (هیونغنو) ، (توکیو) و(توکوئه) نامریله توسیم ایتدکلری ملت عظیمه تورکلردن باشقا بر شی اولمادیغی کبی اوروپایی تیتره‌تن (هونلر) دخی ینه تورانیلردر . بر روایته کوره پك قدیم زمانلرده آسیای صغرایی استیلا ایدن (هیتیت) لرك تورك اولدقلرینی دوشونور ومجارلرك ، بلغارلرك دخی عن اصل تورکلردن بولوندقلرینی اتنوغرافیا علماسنك مطالعات صحیحه‌سنه استناداً درمیان ایدرسه‌ك دنیانك اك قدیم واك بویوك ملتلرندن بری اولان تورکلر حقنده بر دیشیم فکری الده ایتمش اولورز . باخصوص امم تورانیه تعبیری بالتوسیع داخلنده جمع ایدیله‌بیلن اقوامك عدد نفوسنك یوز میلیونی تجاوز ایتدیکنه باقیلیرسه تاریخاً اشغال ایتدکلری موقعك اهمیتی اکلاشیلیر .

مع مافیه شونیده اعتراف ایتملی‌یزکه تورانیلرك تاریخی بو اهمیتله متناسب بر حالده تنور ایتمش دکلدر ؛ واقعا رادلوف ، طومسون ، وامبه‌ری کبی صوك عصر علماسی تورك تاریخنك بعض اقسامنی تنویر وتوضیحه بر درجه‌یه‌قدر بذل مقدرت ایلمش ایسه‌لرده هنوز سحاب ابهامدن تماميله تخلیص ایده‌مه‌مشلردر . بناءً علیه کرك تورکلرك اقسامی وکرك بو اقسامك صورت تشعب وبربرینه قارشی اولان نسبتلری وباخصوص تورکلرك مدنیت قدیمه‌لری وسائره حقنده تردد آزاده مطالعه‌لر درمیان ایتمك پك مشکلدر . زیرا متعدد مؤلفلرك مختلف اقوالنی تألیف ایده‌بیله‌جك کافی درجه‌ده اشعۀ توضیحیه بولونامیور : بونك ایچوندرکه تورکلرك اصل تورکلره قارشی اولان وضعیتلری ومناسبتلری حقنده‌کی متعدد روایاتیده جمع وترکیب ایدرکن بر مقدار مشکلپسندلك ایتمك مجبوریتنده بولونیورز :

شجرۀ ترکیه مؤلفی ابو الغازی « اسکی تورك ملتلری ، قپچاق ، اویغور ، قانقلی ، قال آچ وقارلق » دردییور . باشده‌کی ایکی اسم بوس بوتون اسکیدر : « قپچاق » کلمه‌سی پك اسکی بر هجالی کلمه‌دن متشکل اولوب (بوش چول) دیمکدر . مغوللرك بو معنایه قوللاندقلری (قوبی) کلمه‌سیده بو اصلدندر . اویغور کلمه‌سی اسکی تورکجه ، مغول ومنچو لسانلرنده « برلشمك ، طوپلاشمق » و « بر قاعده‌یی تعقیب ایتمك ، قانونه باغلانمق » معنالرینه کلن (اویمق) مصدرندن بر صفتدر . شو حالده چول وبوش بر خلقته قپچاق ؛ طوپلو ، متحد وبر قانونه مطیع اولانلرده « اویغور » یعنی « متمدن » دینیور . « قانقلی »

نك معناسیده (آرابه‌لی) لر دیمکدر . « قالاچ » کلمه‌سی اسکی تورکجه یازیلرك ایکی دورلوسنده مختلف املا ایله یازلدیغندن معناسنی تعیین ایتمك کوجدر . آلتنجی عصر میلادیده روملر بونی (خلیاته) دیه یازارلردی‌که تورکجه‌نك (قیلیچ) کلمه‌سی بونده ظاهراً کوریلور . (قارلق) کلمه‌سنده‌کی (قار) ماده‌سی حالا تورکجه‌مزده قوللانلمقده‌در . هر حالده تورکلرك اجدادی بش اولوس تشکیل ایدوب بونلردن اوچی یا کندیلکلرندن ویا قومشولری طرفندن « صحرالی ، متمدن ، آرابه‌لی » معنالرینه کلن اسملرله یاد ایدیلیرلر ایدی . شو اسملردن هیچ بریسی بر رئیس اسمی اولمادیغی کبی حقیقةً اتنوغرافی بر آدده دکلدر . هله اوچ اولکیسی عائد اولدقلری هیئتك آنجق طرز تعیش وعادات قدیمه‌سنی ارائه ایدییور . [*]

جهانما ایسه تورکلرك اك مشهور عشیرتلرینی بر وجه آتی تعداد ایدییور :

١ — اوغوزلرکه ، خطاییدن یعنی چین شمالیدن درلر .

٢ — قایی قبیله‌سی‌که ساریدن ارمنیه‌یه کچیورلر تورکلرك اصلی بونلردندر .

— ساریچ قبیله‌سی‌که تورکستان خاقانته عصیان ایتدکدن صوکره (ایمانوس) جبل رفیعنده اتخاذ مسکن ایتمشلردر .

٤ — قایمافلر .

٥ — پچه نکلرکه دائما (طولازی) و(غاز) ویاخود (غوز) و(اوز) لرله محارب بولنمشلردر .

٦ — ماهر یقالر یاخود موها ریقلرکه (وولغا) ، (دون) نهرلری آراسنده بولونیورلردی . روسلرك واسلاولرك خصم دائمیسی ایدیلر .

٧ — خزرلرکه بحر خزر ساحلنده ساکندرلر .

٨ — اسلاولر .

٩ — روسلر [**]

مستشرق شهیر وامبه‌ری Vambéry ایسه تورکلری لسان نقطۀ نظرندن بر وجه آتی بش بویوك شعبه‌یه آییرمقده‌در :

١ — سیبریا تورکلری درکه اون درت شعبه‌یه آییریلیر :

(١) طومسنك قاراقالموقلری

---

[*] تورك تاریخی ، نجیب عاصم ص ٣٩

[**] دولت عثمانیه تاریخی (هامه‌ردن مترجم) ، محمد عطا ج ١ ص ٣٠٢ . مع مافیه هامه‌ر بو ایضاحاتی ویردکدن صوکره (بوراده اوغوزلرك غوزلردن یاخود اوزلردن تفریق اولنماسی شایان تعجبدر زیرا دوکینی Deguines لکقولنجه بونلر بر ملتدر) دییور . حالبوکه اسلاولر وروسلری دخی تورکلردن صایمق ناصل اولور بوکا دائر بر شی سویله‌مییور .

(٢) آلطائیلر یاخود آلطای قالموقاری
(٣) شورجلر یاخود قوندومجلر
(٤) اوریانق
(٥) قومادی کیشی
(٦) قیزیقلر [بوزر تلوتلر ، قوبول تاتارلرندن واوستیاقلردن متشکلدرلر]
(٧) چولیم تاتارلری
(٨) ساغایه‌لر
(٩) قاچنتس
(١٠) قایباللار
(١١) قاراغاللر
(١٢) سوئی‌بوتلر
(١٣) قاماسینجلر
(١٤) بارابا تاتارلری

٢ — آسیای وسطانك خیمه‌نشین ویا نیم خیمه‌نشین تورکلری : آلتی شعبه‌یه آیریلیر :
(١) قیرغیز — قازاق
(٢) قاراقیرغیز
(٣) اویغور وتورکستان شرقی تورکلری ویاخود کاشغریلر
(٤) اوزبکلر
(٥) قاراقالپاقلر
(٦) تورکمنلر

٣ — وولغا تورکلری : اوج شعبه‌یه آیریلیر :
(١) قازان تاتارلری [قپچاقدن تشعب ایتمشدر]
(٢) باشقیر — مه‌چچه‌ریاق
(٣) چواش ، یاخود تورکلشمش فینوالیلر

٤ — بحر سیاه تورکلری ؛ بونلرده اوچ شعبه‌در
(١) قریم تاتارلری یاخود قریمچاقلر
(٢) نوغایلر
(٣) قومیقلر ویاخود قاراچایلر

٥ — غرب تورکلریدرکه بونلرده :
(١) قافقاس وایران وآزربایجان تورکلری

(٢) عثمانلی تورکلری‌ندن مرکبدر .

والحاصل ایکنجی درجه‌ده‌کی فصیلاتدن وحتی (شجرهٔ ترکی) ایله (جهاننما) وامثالی اثرلر مؤلفلرینك بو خصوصده‌کی تقسیماتندن صرف نظرله شونی دیه بیلیرزکه تورکلر اوته‌دن بری (شرق تورکلری) و (غرب تورکلری) نامیله ایکی بویوك قسمه تقسیم ایدلمشلردر. (*)

شرق تورکلری ، اویغور ، قال آج ، قارلق کبی درت بش اولوسه وغرب تورکلری ایسه اوغوز ، قپچاق ، پچه‌نه‌ك ، قیرغیز ، قانقلی کبی اون قدر اولوسه آیرلمشدر .

شرق تورکلرندن اڭ مشهورلری اویغورلر ، قره تورروم ایله طورفان آراسنده‌کی خطه ده ساکن ایدیلر . اویغورلرك لسانی اڭ صاف واڭ اسکی تورك لسانیدر . مؤخراً جنکیزخانك اوغلی وحکمدار چغتایه منسوب اولمق اوزره اشبو لسان (چغتای) نامیله یاد اولنمشدر . عثمانلیلرك اسکی تورکجه دیدکاری اویغور لسانی ، تورکمن لسانڭ بویوك همشیره سی در .

اویغور لسانی اون بشنجی عصر میلادیده تکملك صوڭ نقطه سنه کلمشدی . لکن بالآخره انحطاطه دوشمش وفقط اونك یرینه عثمانی لسانی کسب ثروت ایلمکه باشلامشدر.

غرب تورکلرندن دخی اڭ مشهورلری ایسه اوغوزلردر . اوغوزلر ترکستانده وسیحون وجیحون آراسنده‌کی مملکتده ساکن ایدیلر . بونلر ، اکثریا ایرانك خسرولریله وعربلرله محارب ایدیلر. پیغمبر اسلامك ارتحالندن آنجق اوچ یوزاللی سنه صوکره بر روایته کوره طاغ خان (**) اولادندن سالورخان وآنکله بر لکده ایکی بیڭ عائله دین محمدی یی قبول ایلدیلر . سالور بو آندن اعتباراً چناق یاخود قره‌خان نامنی آلارق کندی قومنه دها هنوز بت پرست اولان تورکلردن تمییز ایچون (تورکمن) اسمنی ویردی . تورکمن لسانی اوغوزلردن بولونان سلچوقیلرك زماننده نما بولمش واویغورجه نك فارسیدن اکتساب ایتدیکی فیضه مقابل تورکمنجه دخی عربجه‌دن اخذ فیض ایله مشدر .. اوغوزلردن بولونان قایی

(*) لهجهٔ عثمانی ، احمد وفیق پاشا .

(**) تورکلرك ایلك بر روایت قدیمه لرینه کوره قره خانك اوغلی اوغوزخان فتوحاتی وقانونلریله تورك قدرت ومدنیتنك مؤسسی اولمشدر . اوغوزخان قره خانك مقرشتاییسی اولان قاراقوروم‌دن ومقر صیفیسی اولان اورطاغ وقورطاغ جبالندن جنوبه دوغرو عزیمتله ترکستانك اڭ شهرتلی بلادندن اولوب ده مدت مدیده تورك قدرت ومدنیتنك مرکزی اولان یاسی شهرینی اقامتکاه اتخاذ ایلدی اوغوز خانك کون خان ، آی خان یلدیز خان ، کوك خان ، طاغ خان دکز خان نامیله آلتی اوغلی واردی . اوغوز خان آو مراقلیسی اولدیغندن برکون — هر برینك استقباله دلالت ایده‌جك شیلر کتیره جکلرینی امید ایده‌رك — اوغللرینی صیده چیقارمشدی .

عودتلرنده بولمش اولدقلری بریای ایله اوچ اوق تقدیم ایتدیلر . اوغوز اوقلری کوك ، طاغ ، دکزخانلره یابی ایسه دیکر اوچنه ویردی . بونلر یابی آره‌لرنده تقسیم ایچون قیردیلر . اوغوز خان اوقلری اوجوق (اوچ اوق) دیکرلرینی ایسه بوزوق (بوزجیلر) تسمیه ایلدی . اردوسنك صول جناحنی

خان عشیرتی دخی بالآخره مهاجرت ایده‌رك حکومت عثمانیه‌یی تشکیل ایله‌مش واسانلری تورکمنجه‌دن آیریلارق عربی وفارسی کلماتك اختلاطندن مرکب عثمانلی لسانی وجوده کلمشدر

بو اوفاق خلاصه‌دن دخی اکلاشیله‌یغنه نظراً تورکمنلر، غرب تورکلرندن صاییلمقده واساساً اوغوزلردن بولونمق اعتباریله کرك سلچوقیلر وکرك عثمانلیلرله بویوك علاقه‌لری بولونمقده اولدیغی کبی تورکمن نامی آنجق هجرتك دردنجی عصری اواخرینه دوغرو ایشیدلمکه باشلانمشدر. اساساً (نشری) نك (جهاننما) سنده ذکر ایلدیکی وجهله (تورکمن) ترکیبی (تورك) و (ایمان) لفظلرندن مشتق ایمش، وبو نام دخی تورکلردن اسلامیتی قبول ایدنلره ویرلمش ایمش. مع ما فیه نشری‌نك طرز تأویلنی بر چوق مؤلفلر رد ایتمکده‌در. نیته کیم بعضیلری (تورکمن) کلمه‌سنك آخرنده بولونان (من) ویا (مان) هجاسنك انکلیزجه والمانجه‌ده اولدیغی کبی (آدم) معناسنده بولوندیغنی و (تورکمان) ك (تورك آدم) وبوکا شبیه اولمق اوزره (قاره‌مان) ك (قره آدم) معناسنه اولدیغنی بیان ایدیورلر.

بعضیلری ایسه (تورکمن) تعبیرینك (اوزتورك)، (تمام تورك)، (صاغلام تورك) معناسنی افهام ایله دیکنی ووجه تسمیه سنك ایسه تورکلردن الك صاغلام اوصاف جنسیه ابراز ایتمه لرندن دولایی بولوندیغنی درمیان ایتمکده درلر (*). یوقسه تورکمن کلمه‌سنك (تارك ایمان) دن مشتق اولدیغنه دائر اولان روایتی بر هذیان محض اولمق اوزره تلقی ایتمه‌لی در (**)

آرال کولی ایله بحر حزر آره‌سنده بولونان وتورکمن نامیله بالآخره یادایدیلن تورکلردن بحث ایدن بعض مؤلفلر ایسه بونلرك قدیم (بیاض هونلر) دن، ساحل‌نشین (تی کـه لو) لردن، ونهایت (غوز) ویا خود (که ز) لردن عبارت اولدقلرینی علاوه ایتمکده‌درلر (*.*)

اوچوقلره، صاغ جناحی ایسه بوزوقلره وردی. وفاتنده ممالکنی تقسیم ایده‌رك صول وصاغ جناحلر شرق وغرب وعشیرتلرینی آلدیلر. کویا هر خانك بالاخره درت اوغلی اولدی ونتیجه‌ده یکرمی درت تورك عشیرتنك رئیسی وجوده کلدی. مع ما فیه فی الاصل تورکستانده اقامت ایدن صاغ قوللری کاری، بوزوقلر مؤخراً غربده سیحون وجیحون آره‌سنده ملکی تسخیر، بوملکده حدودینی چوب فاتح صفتیله بوغازایچنه وطونه نهرینه الرله مشلردر. حتی اوغوزلر، سلچوقیلر، عثمانیلرك الك اسکی مؤرخلری بو ملتلر حکمدارلرینك انسابنی اوچ صاغ نول خانلرینه قدر چقارمقده واوغوزلری طاغ خاندن، سلچوقیلری دکز خاندن عثمانلیلری ایسه کوك خاندن تناسل ایتدیرمکده‌درلر.
(هامه‌ردن ج ١ ص ٥٤ — ٥٥)

(*) بویوك آنسقلوپه‌دی یه مراجعت. (**) لغات تاریخیه وجغرافیه، احمد رفعت.

(*.*) تورك تاریخی. نجیب عاصم بونی وقایعنامهٔ نستور، له‌ژه‌نك ترجمه‌سی ص ٦٩، ١٩٥ دن روایت ایدیور.

[٢] — **تورکمنلرك اقسامی** — اساس اعتباریله، بحر حزر وآرال کولی ایله خیوه خانلغی وجیحون نهری و(اترك وادیسی) بیننده‌کی ساحه‌ده یاشایان تورکمنلری اون بویوك اولوسه، عشیرته تفریق ایتمك قابلدر: (*)

١ — (یومود — *Yomouds*) عشیرتی درکه اوست اورده‌ده وبحر حزرك سواحل شرقیه‌سی امتدادنجه خیمه‌نشین اولارق یاشامقده‌درلر.

٢ — (تکه — *Tekkes*) عشیرتی درکه مرو، ته‌جن، قیزیل آرواد واحه‌لرنده بولونیور.

٣ — (ساکار — *Sakar*) عشیرتی، شمالدن (قاباقلی) ایله جنوبدن (چارجوی) آراسنده وامدریانك ساحل یساری امتدادنجه ساکندرلر.

٤ — (چودور — *Tchoudors*) عشیرتی ایسه خیوه خانلغنك شمالنده بولونمقده‌در.

٥ — (ئه‌مرالی — *Emralie*) عشیرتی، خیوه خانلغنك جنوبنده‌درلر.

٦ — (غوقلان — *Goklan*) عشیرتی، خراسانده اقامت ایتمکده‌در. غرب جهتندن یومودلرله کسب التصاق ایده‌رلر.

٧ — (ئه‌رساری — *Ersari*) عشیرتی، ام دریا اوزرنده کلیف حوالیسنده بولونمقده‌در.

٨ — (سالار — *Salar*) عشیرتی مرو نواحیسنده اقامت ایتمکده‌درلر.

٩ — (آلیلی — *Alili*) عشیرتی، تورکستان افغانی اووه‌لرنده بولونیورلر.

١٠ — (ساریق — *Sariks*) عشیرتی ایسه (بادکیز) طرفلرنده خیمه‌نشین بر حالده بولونیورلر.

بو مختلف عشیرتلر آیری آیری یاشامقده‌درلر. مع مافیه بر برینك پك مجهولی دکلدرلر. بو عشیرتلر ایچنده ساکارلر، ئه‌مرالیلر، غوقلانلر، سالارلر، ساریقلرك عددی پك چوق دکلدر. بالخصوص حیات بدویانه‌لری ده کوندن کونه حضریلکه تبدل ایتمکده‌در.

تورکمن عشائری ایچنده الك بویوکلری تکه‌لردر. تکه عشیرتنك نفوسی اوچ یوز بیك درجه‌سنده‌در. تکه‌لردن صوکره آلیلیلر کلیر؛ بونلرك‌ده نفوس ایکی یوز اللی بیکدن اشاغی دکلدر. صوکره یومودلر وئه‌رساریلر عددجه الك چوق اولان تورکمن عشیرتلرندندرلر. والحاصل تورك ایلنده بولونان تورکمنلرك مجموع نفوسنی اشغال ایتدکلری ساحه‌نك وسعتنه رغماً نهایت بر بوچوق میلیونه ایصال ایتمك قابل دکلدر.

تورکمنلر مجاور قبائلله واقواملده اختلاط ایده‌رك بر قسمی‌ده او صورتله یاشامقده‌در.

(*) (La Grande Encyclopédie) نك (Turcomans) ماده‌سنه مراجعت (ج، ٣١)

نته کیم تورکمنلردن ، قیرغیزلر ، نوغایلر ایله‌ده قاریشانلری بولونمقده‌در .

ایشته بو صایدیغمز اون بویوك عشیرتدن ماعدا ایکنجی درجه‌دن بر طاقم شعبه‌لره‌دخی آیرلمقده ایسه‌لرده بر آز صوکره تورکمنلرك تاریخچه‌سندن بحث ایدرکن بیان ایده‌جکمز وجهله بر طرفدن تورکستان ایچلرندن ایران ، آسیای صغرایه ، عراق وسوریه‌یه ونهایت بحر سفیده قدر داغیلان تورکمن عشایرینك آیری آیری شعباتنی تعداد ایتمك پك مشکلدر .

یالکز مثلا رمضان اوغللری تورکمنلری بقایاسندن بولونان پهلوان اوغللری ، بیاتلر ، قاجارلر ، رجب اوغللری ، کوچکلی ، عبالی ، اوردکلی کبی ناملرله اناطولیسده بعض تورکمن عشیرتلرینه تصادف ایدلدیکی کبی ایرانده وآناطولی‌ده دخی (آفشارلر) نامیله بویوجك تورکمن شعبه‌لرینه راست کلنمکده‌در . مع‌مافیه بعضیلری اقامت ایتمکده اولدقلری محللر نامنه اضافتله طانمقده‌درلر . نیته کیم بیروت ولایتنده بولونان عشیرتلر دخی بایر ، بوجاق تورکمنلری ، حذور تورکمنلری ، کواچره تورکمنلری نامله معروفدرلر .

[٣] **تورکمنلرك احوال اجتماعیه‌سی** — اوزونجه بر بویه وقوتلی ، صاغلام بر کوده‌یه مالك اولان تورکمنلر اوته‌دن بری جسارت وشجاعتلریله معروفدرلر . بوندن دولایی درکه تورکمنلرك تاریخچه‌سی فصلنده بیان ایدیله‌جکی وجهله حکومت عباسیه محافظ عسکر وظیفه‌سیله تورکمنلرك خدمتنه عرض افتقار ایتدیکی کبی تورکمنلرك تشکیل ایتدکلری متعدد حکومات دخی یارارلق وبسالتله کسب اشتهار ایله‌مشدر . بالخصوص تورکمنلرك تابعلرینه ، بویوکلرینه قارشی اطاعتلرینی دخی هر درلو تصورك فوقنده تلقی ایتمه‌لیدر .

تورکمن ارککلری ، اوزونجه بر کوملك اوزرنده ینه اوزونجه بر جبه کیرلر . جبه‌نك اوزرینی صیق بر قوشاق ایله صارار وآیاقلرینه‌دوه‌ویا آت دریسندن معمول اوزونجه بر چیزمه ویا بر چاریق کچیرر ، یوکله صارارلر . باشلرنده ایسه مخروط ناقص شکلنده قوزی دریسندن بر قالپاق بولونور .

تورکمن قادینلری یوزلرینی اورتمه‌دکلری حالده باشلرنده ینه باش اورتولری بولوندورورلر ؛ حلیاته ایسه پك مفتوندرلر .

قدیم تورکمنلرك همان کافه‌سی خیمه‌نشین بر حالده یاشارلر . بونلرك خیمه‌لری مدوردر . وقولایجه سوکوله بیلیر خیمه‌لرك اوزری کچه‌لرله اورتولودر . اکثریا تورکمن چادرلرینك یاننده بر قویون ویا بر کچی باغلی بولونور . بونی بعض مواسمده کسرلر وأتنی کمیکندن آییرقدن صوکره قوروتور ، صاقلارلر . کمیکلرینی ایسه بویوك بر قازانده قایناتیرلر . صوینی قومشولره واحبابلره داغتیرلر . چوجوقلره کسیلن قویونك ویا کچینك ، امعاسنی ویررلر .

چوجوقلر بوامعایی آتشده پیشیروب امرلرمش (*) تورکمنلر پك قنا عتکاردرلر . اکثریا تورکمن قادینلری غدا اولمق اوزره بر پارچا اکمکله وبر پارچا (تیریت) ایله اکتفا ایدرلر .

مع مافیه تورکمنلرده حیات اجتماعیه ، قادین وارککلره آیری آیری بر طاقم وظیفه‌لر تحمیل ایتمشدر . نته کیم ارککلر امور زراعیه ایله مشغول اولورلر . تارلالری سوروب اکمك ، حصاد ایتمك مواشیی تربیه ایتمك ارککلرك وظیفه‌سیدر . بوندن ماعدا تورکمن ارککلری اللریله ایپلری بوکر ، اکر طاقمی وسائره اعمال ایدرلر . طاقیه‌لر ، قالپاقلر ، وچاریقلری دخی اونلر یاپارلر . بوش وقتلرنده بیع وشرا معاملاتیله اشتغال ایتدکلری کبی بعضاً ایپ اوزرنده اوینار وشرقی سویلیه‌رك اکلنیرلر ؛ بول بول توتون وچای دخی ایچرلر .

تورکمن قادینلرینه کلنجه ، حیات اجتماعیه‌ده مشاغل عظیمه‌لری ، ویورغونلقلری واردر . ارککلر ، کندیلرینه بول بول ایشلر تحمیل ایتمشلردر . مع مافیه حریتلرینه تمامیله صاحب اولدقلری کبی ارککلردن فنا معامله‌لره دوچار اولمازلر . حتی تورکمن قادینلری بر محلدن دیکرینه بویوك بر سر بستلك ایله کیدر ، کلیرلر ... ارککلرله برابر بولوندقلری زمان دائما اونلردن حرمت کوررلر .

تورکمن قادینلری بر فعالیت مطلقه حالنده در دنیله‌بیلیر . اصلا ایشسز قالمازلر ؛ مطلقا کندیلرینه بر ایش بولمایه چالیشیرلر . تکیم بغدای اوکوتمك ، پاموق ویوك بوکمك ، کچه وسجاده طوقومق صوطولدیرمق ، قادینلرك قسمتنه دوشن وظیفه‌لردندر . قادینلر حامل ویا مرضعه اولسه‌لر بیله بوتون بو وظیفه‌لرینی ایفایه دوام ایدرلر . حتی بربرلرینی زیارت زمانلرنده بیله ایپلك بوکمکله بر طرفدن مشغول قالیرلر . تورکمن قادینلرینی أك زیاده یوران شی ال ایله چویریلان طاش دکرمنلردر . اونلر دائما بو دکرمنلردن شکایت ایدر طورورلر .

تورکمنلر قادین اولسون ، ارکك اولسون ابنای جنسنه یاردیم ایتمه‌یی ایلکده بولونمایی پك چوق آرزو ایدرلر . بربرلرینه فناسوز سویلدکلری ویاخود سوکدکلری پك نادر کورولور

مع مافیه تورکمنلر غزوه یاپارلر ؛ وجوار عشائر دخی بربریله قانلی مصادمه‌لرده بولونورلر . بوایسه حیات بدویه‌نك ایجاباتندن اولدیغی ایچون معذور کورولور . اساساً (تورکه شهر ایچی زندان کلیر) تعبیری تورکلرك اسکی بر ضرب مثلی بولونیور . بناءً علیه بو حیاته قارشو درین بر علاقه‌لری واردر . تورکمنلر دخی آته ، قیصراغنه یایینه ، اوقنه مفتوندر . دیکر قدیم تورکلر کبی بر کوچبه حیاتی امرار ایتمك آرزو ایدرلر .

(*) دائرة المعارف ، بطرس بستانی یه مراجعت .

مسافر پرورلك ، اونلرك اوصاف مميزه‌سنى تشكيل ايدر . دائما قادين اركك بربرلرينك چادرلرينه كيدوب زيارتلر ياپارلر . اركك بر چادرى آچاجغى زمان يانه ميل ايده‌رك كشاد ايدر واوراده بر قادين وارسه همان اورتونور وچادرك اچ طرفنه چكيلير . اركك سلام ويردكدن وكيف صوردقدن صوكره توركمن قادينلرى الرنده ييك اولديغى حالده كلير ، هردورلو اكرامده بولونمق ايچون عادتا مسابقه ايدرلر .

قادينلرك اركلره قارشى پك بويوك برحس حرمتلرى موجوددر . اركك بولونديغى زمان توركمن قادينلرى ياواشجه جق قونوشورلر وسسلرنى اركلره ايشيتديرمك ايسته مزلر . اركك حضورنده قادينلر يوزينك آلت طرفلرنى قاپارلر . بويله اولمقله برابر قادينلر تماميله حريتلرينه صاحبدرلر . ومثلا بر اركك وياخود بر يابانجينك كنديلرينه سلام ويرمه‌سندن وياخود اونلرله كورشمه‌سندن صقيلمازلر . توركمنلرك دينه قارشى دخى بويوك برمربوطيتلرى واردر . اساساً توركلردن اسلاميتى ايلك قبول ايدنلر توركمنلر اولديغى كبى اسلاميتى اك فجيع ومخاطره‌لى زمانلرده محافظه يه چاليشانينه توركمنلرك تشكيل ايتدكلرى حكومتلردر . بناءً عليه دينه اولان حس حرمتلرى وعشقلرى پك جالب دقتدر . توركمنلرك كافه‌سى اسلام وسنى در . واسلاميته اولان صداقتلرى پك عميقدر . يالكز علم وعرفانجه عظيم بر نوره احتياج كوسترمكده درلر .

[٤] — **توركمنلرك تاريخچه سى** — توركمنلر حقنده بارز كورونن معلومات تاريخيه‌يى بروجه آتى بيان ايدييورز :

١ . ايلك توركمن حكمدارلرى

بحر خزرك نواحئ شرقيه سنده ساكن بولونان خيمه‌نشين تورك اقواميك ، دردنجى عصر هجرينك اواسطنده اسلاميتى قبول ايده‌رك توركمن ناميله ياد ايدلدكلرينى بيان ايلمشيدك . فى الحقيقه سالورخان معيتى بولونان ايكى بيك عائله ايله اسلام اولدقدن صوكره (چاناق) ياخود (قاره) خان نامنى آلمش وتحت اداره سنده بولونان ممالكدن بت پرستلكى قالديرمشدى . برمدت صوكره توركمنلر هجرت ايله قسماً ارمنستان غربيده دخى ساكن اولديلر . بونك اوزرينه (شرق توركمنلرى) و (غرب توركمنلرى) ناميله معروف اولديلر . هرايكى قسمك بولونديغى نواحى شمدييه قدر توركمنلر طرفندن اشغال ايدلمكده در . [*]

چاناق خانك اوغلى (موسى خان) پدرينك وفاتندن صوكره جامعلر ومكتبلر وتكيه‌لر انشا

[*] ترجمه‌نامه‌لر ، محمد عطا ج ١ ص ٥٥ — ٥٦

وكشاد ايتمكله برابر اطرافنه علماى اسلاميه‌يى جمع واونلرى حمايه ايتدى . خلفى وعموجه‌سى اولوب سليمان خانك اوغلى بولونان (بغراخان هارون) ايسه دائرهٔ حكومتنى كاشغر و (بالاساغون) ك اوته‌سنده تاچين حدودينه قدر توسيع ايدى وبخارايى « ٣٨٩ هـ — ٩٩٩ م » تاريخنده سامانى سلسلهٔ ايرانيه سنك الندن آلدى ايدى . اونك خلفلرندن « احمد خان بن ابو نصر بن على » ايسه هنوز بت پرست اولان توركلرى سلاح ايله قبول اسلامه اجبار ايتدى . اونك برادرى « آرسلان خان ابو المظفر بن على » اسمنى « شرف الدوله » يه تحويل ايده‌رك جيحونك اوته طرفنده‌كى ممالكى كاملاً تسخير ايله‌دى ٤٠٩ هـ ١٠١٨ م « ارسلان خانك وفاتندن صوكره (٤٢٣ هـ — ١٠٣١) بغرا خانك اوغلى (قدر خان يوسف) دين اسلام ايله متدين اولانلر حقنده سخاسيله شهرت بولدى . قدر خانك اوغلى (قره‌خان عمر) مجوسى بولونان قرداشى محمودخان ايله برلكده تسميم قلندى (٤٣٩ — ١٠٤٧) اوزمان مملكت ، سمرقند حكمدارى (طاغماج خان) ك اداره‌سنه كچدى . طاغماجك اوغلى (شمس الملك بن ايليق خان) سلچوق حكمدارلرندن آلپ آرسلانك قيزينى تزوج وكندى همشيره‌سى (طورخان) ى سلطان (ملكشاه) ه تزويج ايده‌رك توركمنلرله سلچوقى عائله حكمداريسى ايكى صورتله كسب ارتباط ايلدى .

٢ . سلچوق حكومتلرى وتوركمنلر

معلومدركه مشهور اوغوز خانك اوغلى دكز خاندن متشعب وقوتلى بر تورك عشرتى بولونان سلچوق اوغللرى [*] اونجى عصر ميلادينك نهايتلرينه دوغرو بغراخانك اجراى حكومت ايلديكى بخارا قربنده ساكن ايديلر . غزنه حكمدارى وهندستان فاتحى (محمود) اونلرى اوتوز سنه صوكره جيحونك اوته طرفنده خراسانه سوق ايلدى . اساساً شاه محمودك حكمفرما اولديغى غزنويلر حكومتى پدرى (سبكتكين) دن موروث ايدى . سبكتكين — كه وقتيله سامانى عائلهٔ ايرانيه‌سى اعضاسندن برينك كوله‌سى ايدى — غزنه واليسى تعيين اولونارق مملكتى تحت اداره‌سنه آلديغى متعاقب خلفانك مصر واليلرى طولون واخشيد نامنده‌كى تورك كوله‌لرينك ايكى مقدم عصرلرده يعنى اوچنجى ودردنجى عصر هجريلرده ياپدقلرى وجهله حكمدارلغى ضبط ايتمشدى .

شاه محمود حكمدار عنوانى (سلطان) عنوانيه ايلك دفعه اولمق اوزره تبديل ايلمشدر . آل سبكتكين تختلرنده آنجق بر بوچوق عصر قالابيلديلر وسلچوقى نسلنك اقداماتيله سقوط ايتديلر .

سلچوقيلر — كه جيحونك اوته طرفندن سلطان محمود جلب ايتمشدى — بر طرفدن

[*] هامه‌ردن مترجم (دولت عثمانيه) تاريخنك برنجى جلدينه مراجعت

بحر خزره ودیکر طرفدن بحر سفیده ممتد اولان خطهٔ وسیعه‌ده اوچ عصر قدر اجرای حکومت ایتمش وبالآخره (فارس) ، (کرمان) ، (دمشق) ، (حلب) ، (آسیای صغری) خطه‌لرنده اولمق اوزره بش عائلهٔ حکمداری‌یه انقسام ایتمشلردر .

۱ — ایران سلچوقیلری (۴۳۲ ﻫ — ۵۹۰ ﻫ) تاریخنده یوز اللی سنه حکم سورمشلردر . بونلردن اون بش حکمدار کلمشدر .

۲ — کرمان سلچوقیلری (۴۳۳ — ۵۸۳) تاریخنده حکم سورمشلردر بونلردن طقوز حکمدار ظهور ایتمشدر .

۳ — حلب سلچوقیلری (۴۷۱ — ۵۱۰) تاریخنده حکمدارلق ایتمشلردر بونلردن بش حکمدار ظهور ایتمشدر .

۴ — دمشق سلچوقیلری (۴۸۸ — ۵۴۹) تاریخنده حکومت سوره‌رك نسللرندن طقوز حکمدار ظهور ایتمشدر .

۵ — روم سلچوقیلری (۴۷۷ — ۶۹۹) تاریخنده حکم سوره‌رك ایکی یوز یکرمی اوچ سنه سلطنت سورمشلردر بونلردن اون بش حکمدار ظهور ایتمشدر .

و واسع اراضی‌یه مالك اولان سلچوقی حکومتلرینك اوچ عصر ظرفنده فرمانفرما اولمالرنده کی موفقیتك قسم اعظمی هر حالده حاوی اولدقلری (تورکمن) عنصرینه مدیوندرلر . وحتی سیاستنامه ده «ص ۶۵» محرر اولدیغنه نظراً تورکمانلر هر نه قدر سلچوقیلره ایجه راحتسزلقلر ویرمیش ایسه‌لر ، سلطنتك تأسس وبقا سنده پك چوق خدمتلری کورلمش وامکلری کچمشدر ، بناءً علیه رابطهٔ قرابتله حکومته مربوط اولان (تورکمن) لرك بو خصوصده تاثیرلرینی اهمال ایتمه‌مك لازم کلیر .

۳ . تورکمنلرك مهاجرتی

بوراده تورکمنلرك مهاجرتندن بحث ایتمزدن اول اصل تورکلرك مهاجرتندن بحث ایتمك فائده‌دن خالی دکلدر . معلومدرکه پك اسکی زمانلرده چینلیلر ، کندی معیتلرنده تورکلری عسکر صفتیله استخدام ایدیورلردی . حالبوکه عرب مجاهدلری هجرت نبویه‌نك عصر اولنده تورکستانده بر مقدار فتوحات یاپدقدن صوکره بونلردن درت بیك کشی اجرتلی عسکر اولمق اوزره (سوچونغ) ك خدمتی آلتنه (بحراحمر لواسی) نامیله داخل اولنجه تانغله تورکلره چین چیتلرینی قاپایه‌رق تورکلری بیزانس ، بغداد اوزرینه وروم ایمپراطورلغی الکاسنه سوق ایتدی . برطرفدن‌ده عربلرك مذکور فتوحاتی دخی (اوقسوس) و (خزر) ك شمالنده‌کی اسکی (سیت) طریقندن آقوب کلن تورك سیلاب مهاجرتنك وجههٔ عزیمتنی ده کیشدردی . زیرا بونلر ، اوزمانه قدر شمال غربی‌یه قپچاق ، یاییق (اورال) ، ایدیل

(وولغا) دون وطونه مملکتلرینه متوجه ایدیلر . بوندن صوکره ایسه تورکلر جنوب غربی‌یه آزربایجان ، جنوبی قافقاس آسیای صغیر ، سوریه‌یه وبلاد رومه مهاجرته باشلادیلر (*) تورکلرك بو مهاجرتلرندن ایجه زمان صوکره تورکمنلر دخی مهاجرته قویوله‌رق کاه دیکر حکومتلر نزدنده خدمات عسکریه‌ده بولونمایه وکاه حکومات تشکیلنه مبادرت ایتدیلر .

حتی ده‌نیله بیلرکه تورکمنلرك آسیای وسطی وصفراده سوریه‌ده ومصرده (**) تشکل ایدن تورك حکومتلرده بویوك ومهم تأثیرلری کورلدیکی کبی عباسیلر دورنده ده بیوك یارارلقلری سبق ایتمش ویا مهم رولر ایفا ایلمشدی . زیرا عباسیلرك خدمتنه داخل اولان تورکلر (پلو) یاخود (خوارزم) چیتلرندن کلیورلردی . بونلر (قنقلی) ، (قال آج) و (بیاض هونلر) دن یاخود ساحل نشین (تورکمنلر) دن متشکل ایدی (***) . بو صورتله تورکلر عباسیلرك خدمتنه داخل اولدقدن صوکره شجاعت وجسارتلریله کندیلرینی همان طانیتدیرمغه موفق اولمشلردی .

حتی عباسیلرده معتصمین زماننده صوکره مرکزده اولدیغی کبی ولایتلرده‌ده تورکلرك مقداری چوغالمش ، سوریه ومصر همان تورکلر النه کچمش ایدی . والحاصل مصر ، سوریه ، حجاز ، یمن تورك والیلری ایله اداره ایدیلیور دی . (****) بالآخره بونلردن هربری بر صورتله استقلال ایده‌رك بنی طولون ، اخشیدیلر الخ نامریله مستقل حکومتلر وجوده کتیرمشلردر .

خلاصه عسکرلکله خلفای عباسیه نك خدمتنه مسارعت ایدن تورك وبالخاصه تورکمنلردن برچوغی بو مناسبتله جنوب غربی‌یه دوغرو هجرتله ایرانك شمال غربی جهتلرنده یعنی مازندران ، کیلان ، طبرستان ، آذربایجان طرفلریله ارضروم ودیار بکر جهتلرینه یایلمش وبعده اناطولی‌یه دخی حلول ایلمشدی . حتی سلچوقیلر — وبالاخره تفصیل ایدیله جکی وجهله — عثمانلیلر زماننده . اناطولی وروم ایلی قطعه‌لرنده دخی بر چوق تورکمنلر یرلشمش ایدی . بغداد وارضروم جهتلرنده وآذربایجان ایله ایرانك سائر بعض طرفلرنده وبلاد قافقاسده بولونان تورکلر خالص «تورکمن» حالنده قالمشدر . لسانلری دخی آناطولی تورکجه سندن بر آز فرقلی در . وکندیلرینه مخصوص شیوه لری واردر .

(*) تورك تاریخی نجیب عاصم ص ۱۳۴ ، ۱۵۳ ، ۲۰۳

(**) بو میانده سوریه وحلبده حکمران آتابکلری ومصرده‌کی بحری مملوکلری دیار بکرده‌کی «آل ینال» ی اونوتمامالیدر .

(***) تورك تاریخی نجیب عاصم ص ۲۰۵

(****) تورك تاریخی ، نجیب عاصم ص ۲۱۱

توركمانلر كرك ايرانده وكرك ممالك عثمانيه وبحر خزر سواحلنده ديكر بر طاقم اقواملە اختلاط وامتزاج ايتمش اولدقلرندن سيمالرى خيلى ده كيشمش اصل توركلره وعلى العموم اقوام تورانيه يه مخصوص اولان علائمك چوغى كنديلرنده زائل اولمشدر . (*)

٤ . عثمانلى حكومتى وتوركمنلر

توركمنلرك ، قوى حكومتلر تشكيلنده بويوك خدمتلرى سبق ايتديكنى سويلمشيدك . فى الحقيقه عثمانلى حكومتى بونك اك بويوك بر دليليدر .

معلومدر كه موغوللرك طغيانه بر سد تشكيل ايدن « خوارزم » حكومتى آسيانك قاصرغه سى اولان جنكيز خان طرفندن زير زبر ايدلديكى وقت اوغوز عشايرينك اك مشهورلرندن اولان « قايى » عائله سى نسلندن « قيا آلپ » ك اوغلى سليمان شاه عشيرتيله برابر خراسانك « ماهان » شهرى قربنده ساكن اولديغى محلى ترك ايلدى واللى بيك كشى ايله ارمنستانه دوغرو توجه ايده‌رك ارزنجان واخلاط قربنده يرلشدى « ٦٢١ ه — ١٢٢٤ م » .

بوزاده استطراد قبيلندن اولمق اوزره شونى ده ذكر ايتمك لازم كليوركه سليمان شاه عشيرتى خوارزميلردن دكلدى (**) . زيرا خوارزم شرقاً جيحون ، غرباً بحر خزر ، جنوباً خراسان ، شمالاً توركمن ممالكى ايله محدود طار واوزون اراضى در . اجناس مختلفه دن مركب اولان سكنه سى ملل متجاوره دن بوس بوتون كنديلرينه مختص اخلاق ايله وياريسى توركجه وياريسى فارسى بر لسان ايله تفريق اولونورلر . بناءً عليه سليمان شاه قبيله سنى — نشرينك جهانما سنده مذكور اولديغى وجهله — توركمنلردن صايمق لازم كلديكنده شبهه يوقدر . وهامه‌رك ويرديكى ايضاحاته نظراً واقعا خوارزم شاهلر توركمن اصلنده ايسه‌لرده بونكله بوتون قومك توركمن اولماسى بالطبع اقتضا ايتمز . بناءً عليه خوارزميلرك توركمن اولديغى وسليمان شاه قبيله سنده دخى خوارزمى بولونديغى نتايجى دوغرو دكلدر .

والحاصل سليمان شاهك اخلاطده اسكانندن يدى سنه صوكره جنكيز خان وفات ايتمش وخوارزم شاه دخى قونيه سلجوقيلرندن علاءالدينه مغلوب اولارق اورته دن غائب اولمش اولديغندن سليمان شاهك عشيرتى فرات مجراسنى تعقيب و « حلب » اوزرينه

(*) قاموس الاعلام ، شمس الدين سامى
(**) ترجمهٔ هامه‌ر ج ١ ص ٧٥

توجه ايده‌رك وطن اصليسى يولنى طوتدى . جعبر قلعه‌سى قربنه وصوللرنده سليمان ، قبيله‌سى خلقنك اوكنده اولارق نهرى مرور ايدركن آتيله برابر ساحلك بر يوكسك يرندن طالغه لر آره سنه دوشه‌رك وفات ايلدى . بو وقعه ، سليمانك امرى آلتنده بر لشمش اولان عائله‌لرك داغيلماسنى استلزام ايتدى . اورالرده بونلرك اعقابى حالا سوريه وروم توركمنلرى ناميله امرار حيات ايتمكده درلر . (*)

سليمان شاهك درت اوغلى سنغور — تكين ، كون طوغدى ، دوندار ايله ارطغرلدر ايلك ايكيسى خراسانه عودت ايدوب ديكر ايكيسى يالكز درت يوز عائله ايله شرقاً ارضروم افقنى تحديد ايتمكده اولان يوكسك طاغلرك محيط اولديغى سورمه‌لى چقور حوضهٔ وسيعه سنه كيتديلر . بونلرك بر طاقمى ده پاسين اووه سى اراضيسنه كله‌رك اوراده اتخاذ مسكن ايلديلر . نهايت دوندار ايله ارطغرل كنديلرينه بر موطن آرايه‌رق علاءالدين سلجوقى يه التجا ايتديلر . ونهايت — تفصيلاتى معلوم طرزده — ارطغرل بك زاده سلطان عثمان روم سلجوقيلرينك انقراضندن صوكره حكومت عثمانيه يى تأسيس ايلمشدر . « ٦٩٩ ه — ١٢٩٩ م » .

ديمك اوليوركه عثمانلى حكومتنك مؤسسلرى دخى اوغوزلردن وتوركمنلردن بولونمقده در .

٥ . آسياى صغراده توركمنلر

عثمانلى حكومتى بيان اولونديغى وجهله سلجوق انقاضى اوزرنده تأسس ايتمشدى . حال بوكه اوزمان اناطوليده برچوق توركمن عشيرتلرى بولونمغده اولديغى كبى حدود شرقيه دخى كاملاً توركمنلردن متشكل ايدى . حتى بو عشيرتلردن بر قسمى وبالخصوص تشكيل ايتدكلرى اوفاق حكومتلر ويا بكلكلر عثمانليلرى آزچوق يورمشيدى . نيته كيم ، سلطان مراد خداوندكار زماننده بر كره عصيان ايدن قره مان اوغلى آسياى صغراده سرسرى طولاشمقده اولان توركمن وتاتارلرى وارساق ، طورغود ، بايبورد عشيرتلرينى بايراغنك آلتنه طوپلامش وحكومتى اييجه اوغراشدير مشيدى . [**]

بر دفعه ده سلطان مراد ثانينك دور سلطنتنده قزل خواجه توركمن عشيرتندن درت برادر آماسيه وتوقات جوارلرينه استيلا ايتمشدى . بونلر قادينلرى قاچيره‌رق ، كاربانلرى ، كويلرى صويه‌رق اورالره ايراث خسار ايديورلردى . يوركچ پاشا تأديبلرينه مأمور اولونجه كنديلرينه بر مكتوب يازدى ومكتوبه — جانك ساحلنه استيلا ايله‌ين آلپ

(*) ترجمهٔ هامه‌ر ج ١ ص ٨٩
[**] ترجمه هامه‌ر ج ١ ص ٢٣٩

آرسلان اوغلنك عشیرتنه قارشی کندینه معاونت ایتمکه راضی اولدقلری تقدیرده اورتوق آباد اراضیسنی زعامت اوله‌رق ویرمکی — وعد ایدیوردی . نهایت یورکچ پاشا اوغلی خضر بك واسطه‌سیله بونلردن مهم قسمنی آماسیه یه جلب ایتدی واوراده حبسه طیقایه رق محبسی اوردیردی واطرافده آتش یاقه رق اونلری بوصورتله بوغدیردی بونك اوزرینه چوروملیده بولونان متعدد تورکمن عشائری اوزرینه هجوم ایله خزینه لرینی ضبط ایلدی . عشیرتك بقیه سی ایسه عثمانلی طوپراغندن قاچارق « ذو القدر » و « آق قویون » بکلرینك مملکتلرنده منتشر تورکمنلرینه التجا ایلدیلر . [*]

برمدت صوکره یورکچ پاشا « آلپ ارسلان » اوغللری تورکمن عشیرتنك رئیسی حسین بکه عائد اولان جانیك قلعه سنی دخی ضبط ایلمشدی . « ٨٣١ هـ — ١٤٢٧ م »

*
* *

تورکمنلرك اناطولیده تشکیل ایتدکلری بکلکلر وحکومتلرده کلنجه بونلر میاننده « ذو القدریه » خاندانی ایله « رمضان اوغللری » نی و « آق قویونلیلر » ایله « قره قویونلیلر » حکومتلرینی دخی ذکر ایده بیلیرز .

٦ ذو القدریه خاندانی

ذو القدریه خاندانی ، تورکمن « زین الدین قره جه ذو القدر » طرفندن بوکون مرعش سنجاغنی تشکیل ایدن قدیم قاپادوقیا قطعه سنده تشکیل ایده رك بکلك سورمشدر [**]

خاندانك مؤسسی تورکمن زین الدین مرعش ، البستان ، شهرلرینی فتح ایده رك « ٧٨٠ هـ — ١٣٧٩ م » تاریخنده سلاله سنك اساسنی وضع ایتمشدی . بالآخره ، کلنلرده ، خرپوط ، بهسنی ، ملاطیه شهرلرینی دخی ضبط ایده رك حاکمیتلرینی توسیع ایله مشلردر . هامه‌ر جدول انسابنده ذو القدریه خانندن بروجه آتی اون حکمدار کلدیکنی اشارت ایدیور :

١ — زین الدین قره جه ذو القدر « ٧٨٠ هـ — ١٣٧٨ م » ده خاندانی تأسیس ایتمشدر

٢ — اوغلی خلیل بك « ٧٨٨ هـ — ١٣٧٨ م » ده تورکمنلر طرفندن مقتول اولمشدر .

٣ — سولی بك « خلیل بکك قارداشی » . « ٨٠٠ هـ — ١٣٩٧م » تاریخنده مصر

[*] ترجمه هامه ر ج ٢ ص ١٨٣
[**] عین اثر ج ٣ ص ١٨٦

سلطانی برقوقك امریله مصر باطنیلرندن بری طرفندن مقتول اولمشدر .

٤ — ناصر الدین محمد بن خلیل بك . « ٨٤٦ هـ — ١٤٣٩ م » تاریخنده سکسان یاشنده وفات ایله مشدر .

٥ — ناصر الدینك اوغلی سلیمان بك قیزی ستی سلطانی سلطان محمد ثانی یه تزویج ایله مشدی « ٨٥٨ هـ — ١٤٥١م » تاریخنده وفات ایتمشدر .

٦ — آرسلان بك

٧ — شهسوار ٨ — بوداق ٩ — علاء الدوله بکلردر ؛ بونلر بربرینی متعاقب جالس تخت اولدیلر ١٠ — اونجیلری وصوکلری شهسوارزاده علی بك کلیرکه ذو القدریه خاندانی — یوز یکرمی بر سنه قریه‌لك بر موجودیتی متعاقب — بونده منطفی اولمشدر . ذو القدریه خاندانك صورت انطفاسی بروجه آتی جریان ایتمشیدی : (*)

یاوز سلطان سلیم مصر مسأله‌سندن طولایی ذو القدر بکندن انتقام آلمق تصورینه حصر افکار ایته دی . کماخ فتحندن سکز کون صوکره « ١٣ ربیع الاخر ٩٢١ » سیواسه عودت ایتمش اولدیغی حالده اورادن « علاء الدوله » علیهنه شهسوار اوغلی علی بك ایله وزیر اعظم سنان پاشا اون بیك یکیچریله کوندردی . سنان پاشانی البستان حصارلری اوکنه وصولی زمانلرنده اینجه صو کنارینه کلوب اردوقوردی . اوصره ده علاء الدوله اوردکلیده بولونیوردی . ایلك ایش المق اوزره خزینه لریله حرمنی طورنه طاغی ذروه سنه چیقارارق یانده‌کی تورکمنلر ایله ممالکك قلبکاهنه مدخل اولان بوغازلری ضبط ایتدی سنان پاشا ایسه کوکسو صحراسنی کچه‌رك طورنه طاغنك اتکلرنده تحصن ایتمش اولان اختیار ذو القدریه بکنی حربه اجبار ایتدی . وقوع بولان محاربه اوزرینه علاء الدوله مقتول اولدی . شهسوارزاده علی بك ایسه ممالك مفتوحه‌یه والی تعیین اولنمق صورتیله بو خاندانه خاتمه ویرمشدر « ٩٢١ هـ — ١٥١٥ م » .

٧ . رمضان اوغللری

رمضان اوغللرینه کلنجه : آسیای صغری ایله سوریه حدودی آره سنده بولونان طوروس طاغلرینك ذروه‌لری اوزرنده رمضان اوغللری ایکی یوز سنه یه قریب بر مدت اجرای حکومت ایله مشلردر . « ٧٨٠ هـ — ١٣٧٨ م » تاریخندن ٩٧٠ هـ — ١٥٦٢م تاریخنه قدر » .

رمضان اوغللری خاندانك اوائل احوالی بروجه آتی جریان ایله مشدر . (**)

(*) ترجمهٔ هامه‌ر ج ٤ ص ١٤٨
(**) عین اثر ج ٤ ص ١٣

عثمانلی حکومتنك مؤسسی بولونان سلطان عثمانك جدی سلیمان شاه «جعبر» قربند غرق اولدیغی زمان اوغللری شماله توجه ایتمش، وهپسی اوجوق «اوچ اوق» تورکمن قبیله‌سندن اولان یدی آرقاداشی عائله لریله بر لکده چقور اووه ده یر لشمشدر . بونلر «یورکر» ، «قوسون» ، «وارساق» ، «قره عیسی» ، «اوزر» ، «کوندوز» ، «قیش» ، «تیمور» ایدی . بو عشیرتك رئیس یورکر اولدی . اوطرفلرده اقامت ایدن ارمنیلر دن آطنه ، ماسیس ، طرسوس جوارنده حیوان رعی ایتمك حقنی آلارق بو حق اوغلی «رمضان» ه انتقال ایتدی . رمضان قوسونه قیشلاق اولارق (آسارلق) ویایلاق اولارق (کولك) طاغنی تخصیص ایلدی .

حیوانلرینی موسمه کوره کاه اووه‌لرده کاه‌تپه‌لرده اوتلاتیرلردی. بوصورتله «قیش تیمور» یازایله قیش موسملرینی «طرسوس» ایله «بلغار» طاغنده ، «کوندوز» ، (سیس) اووه‌سیله ماسیس طاغلرنده رمضان ایسه آطنه وادی ویایلالرنده چکیرلردی . اوچوقلر بوتون اووه‌لق محللرك حاکمی اولمقله برابر هنوز ارمنیلری شهرلردن ابعاد ایده‌جك قدر قوتلی دکل ایدیلر . اللی‌سنه صوکره درکه (اوزر) ك خلفلرندن «داود» بو تصوری اجرا ایچون مصر سلطانی شیخ احمددن استعانه ایله‌دی . سلطان بوطلبی مساعده کارانه قبول ایده‌رك عسکر کوندردی. بوعسکر ایسه مملکتی سلطانك حسابنه تسخیرایله دیلر. داوده مملکتك یکی عنواندن باشقا برشی براقیلمادی. داودك کوستردیکی مثال دیکر عائله‌لر روسانه نمونهٔ امتثال اولدی . کوندوز اوغللری آیاس قلعه‌سنی سلطانك عسکرینه براقه‌رق مصره التجا ایتدیلر. رمضان اوغلی ابراهیم‌ده مصرلیلری دعوت و آطنه‌وسیسی تسخیر ایتدیرمك ایچون معاونت ایلدی . نهایت قیش تیمورك براوغلی طرسوسك ضبطنی تسهیل ایتدی . شوصورتله شیخ احمدهمان هیچ حرب ایتمکسزین کوچوك ارمنستانك (کلکیا)نك الك مستحکم التی قلعه‌سنه یعنی آیاس، کولهك، سیس؛ ماسیس، آطنه ایله‌طرسوسه‌ومؤخرآسوریه بوغازلرینه مدافع اتخاذ ایتدیکی دیکر برچوق حصارلره توسیع دائرهٔ حکومت ایله‌مشدر . رمضان اوغللری اسماً بك اولارق اولجه‌بیان ایتدیکمز وجهله‌ایکی عصرلق برزمان آطنه وجوارینه حاکم اولمشدر . بونلردن سکز حکمدار کلمشلردر . (هزارفن) یالکز دردینی ذکر ایتمکده‌در :

١ — احمد بن رمضان ، اطنه ، سیس ، آیاس ، پیاس طرفارنده حکم سورمشدر. احمد بکدن صوکره ٢ — اوغلی ابراهیم بك . ٣ — صوکره محمود بك حکمدار اولمشدر. محمود بك سلطان بایزیده اطاعت ایتمش ومصر سفرنده دخی سلطان سلیم معیتنده وفات ایتمشدر . ٤ — رمضان‌اوغللرینك صوك حکمداری خلیل بکك اوغلی پیری بکدر. بوسلاله اولجه بیان ایتدیکمز کبی «٩٧٠ هـ — ١٥٦٢ م» تاریخنده منطفی اولمشدر .

اسکی رمضان اوغللرینك بقایاسی اولان تورکمنلر حلب واطنه ولایتنده واناطولیده داغلمش اولوب «پهلوان اوغللری» ، «بیاتلر» ، «قاچارلر» ، «رجب اوغللری» ، «کوچکلی» ، «عبالی» ، «اوردکلی» نامسلریله بعض تورکمن عشیرتلری حالنده یاشامقده درلر .(*)

٨ . قاراقویونلیلر وآق قویونلیلر

قارا قویونلیلرله آق قویونلیلره کلنجه : (**) هجرتك سکزنجی ، میلادك اوندردنجی عصری نهایتنده جنیکز خان سلاله سندن مغول ایمپراطوری ارغونك زمان حکومتنده — بری «آق قویونلو» ، دیکری «قره قویونلو» تسمیه اولونان ایکی تورکمن عشیرتی بولوندقلری چوللری ترك ایله شرقدن غربه دوغرو توجه ایتمش وبرنجیسی یعنی آق قویونلو عشیرتی «قپادوقیه» ایکنجیسی «بین النهرین» خطه سنه کلوب یرلشمشلردی . بری جنوباً دیار بکرده ، دیکری شمالاً سیواسده آنجلق بر عصر صوکره ؛ یعنی موغوللرك ایرانده‌کی حکومتلرینك تخریبندن پك چوق زمان مروریله طقوزنجی عصر هجری ابتداسنده درکه آسیاده بوایکی عشیرت ایلك دفعه اولارق خاندان حکمدری اولمق اوزره کورونورلر .

قاره قویونلو خاندانندن «٩٧» سنه لك بر موجودیت ایچنده آنجق درت حکمدار کلمشدر . بو حکومت «٧٧٧ هـ — ١٣٧٥ م» تاریخنده تورکمن «قره محمد» ك اوغلی «قره یوسف» طرفندن تأسیس اولنمشدر . تاج التواریخده مذکور اولدیغنه نظراً بو حکومت «٨٧٤ هـ — ١٤٦٩ م» تاریخنه قدر حکمفرما اولمشدر . هامر ده بر طرفدن درت حکمدار کلدیکنی ذکر ایتمکله برابر جدول انسابنده «قره قویونلو» عائله سندن عراق واذربایجانده اجرای حکومت ایتمش اون ایکی حکمدار تعداد ایدیورکه بر وجه آتی در :

١ — قره محمد . ٢ — قره یوسف بن قره محمد . ٣ — امیر اسکندر بن قره یوسف . ٤ — جهانشاه میرزا بن قره یوسف . ٥ — امیر پیر بوداق بن قره یوسف . ٦ — امیر ابو السعود بن قره یوسف . ٧ — امیر شاه محمد بن قره یوسف . ٨ — امیر آسپان بن قره یوسف . ٩ — پیر بوداق بن جهانشاه میرزا . ١٠ — حسن علی بن جهانشاه میرزا .

(*) جهاننما ص ٥٩٣ دن نقلاً ترجمهٔ هامه‌ر ج ٤ تذییلات ص ٣١٦

(**) (Bibliothèque. Or. d'Herbelot) یه مراجعت

۱۱ — محمد میرزا بن جهانشاه . ۱۲ — ابو یوسف میرزا بن جهانشاه در .

*
* *

« آق قویونلو » لرك حکومتی ایسه « قره یولوق » یاخود « قره سلوك » نامنده بری طرفدن « ۸۰۹ هـ — ۱٤۰٦ م » تاریخنده تاسیس ایدلمشدر . بو حکومت « بایندریه » نامیله معروف اولوب بو سلاله دن بولونان اوزون « حسن » ك عثمانلیلر له شدید محاربانی موجود در . تاج التواریخنده مذکور اولدیغنه کوره آق قویونلیلر حکومتی طقسان طقوزسنه دوام ایده رك نهایت « ۹۰۸ هـ — ۱۵۰۲ م » تاریخنده انطفا اتمشدر . هامر بونلردن طقوز حکمدار کلدیکنی اشارت ایتمکله برابر دیکر طرفدن جدول اسامیده بونلرك عددینی اون ایکی یه چیقار یورکه . بونلرك اسامیسیله تاریخ وفاتلرینی بر وجه آتی ذکر ایدییور :

۱ — قره یولوق « قره سلوك »	وفاتی : « ۸۳۹ هـ — ۱٤۳۵ م »
۲ — حمزه بك بن قره یولوق	» « ۸٤۸ هـ — ۱٤٤٤ م »
۳ — جهانکیر بن علی بن قره یولوق	» « ۸۷۲ هـ — ۱٤٦۷ م » در
٤ — اوزون حسن بن علی بن قره یولوق	» « ۸۸۳ هـ — ۱٤۷۸ م » »
۵ — خلیل بن اوزون حسن	» « ۸۸٤ هـ — ۱٤۷۹ م » »
٦ — یعقوب » »	» « ۸۹٦ هـ — ۱٤۹۰ م » »
۷ — بایسنغور بن یعقوب	» « ۸۹۸ هـ — ۱٤۹۲ م » »
۸ — رستم بن محمود بن اوزون حسن	» « ۹۰۲ هـ — ۱٤۹٦ م » »
۹ — احمد بن اوغورلی بن اوزون حسن	» « ۹۰۳ هـ — ۱٤۹۷ م » »
۱۰ — محمد بن یوسف	
۱۱ — الوند بن یوسف	» « ۹۱۰ هـ — ۱۵۰٤ م » »
۱۲ — مراد بن یعقوب	» « ۹۱٤ هـ — ۱۵۰۸ م » »

ایشته بورایه قدر ویر دیکمز ایضاحاتده تورکمنلرك ما وراء حزرده و اسیای صغراده کی باشلیجه حاکمیتلرندن وموجودیتلرندن بحث ایدلمشدر ... بوتون بو قبائل وعشایرك بقایاسی ایسه شمدی یه قدر شرقاً تورکمن چوللندن اعتباراً آذربایجان ، أرزنجان واناطولی یه وسوریه یه قدر امتداد ایدن کنیش ساحه ده تصادف اولونمقده در .

[۵] — **بیروت تورکمنلری** — بیروت ولایتنده بولونان تورکمنلری درت منطقه یه تقسیم ایتمك قابلدر :

۱ — عکار قضاسی تورکمنلری « طرابلس شام لواسنده »
۲ — حصن الاکراد قضاسی تورکمنلری » » » »
۳ — حذور ناحیه سی تورکمنلری » » » »
٤ — خزینه وبایر وبوجاق ناحیه لری تورکمنلری « لاذقیه لواسنده » .

بودرت منطقه ده بولونان تورکمنلرك اشغال ایتدکاری کویلر ایله نفوسلرینك عددی حقنده براز تفصیلات ویره لم [*]

۱ — عکار تورکمنلری : عکارده موجود تورکمنلر ، قضانك شرق شمالی جهتلرنده وصرپ طاغلر اوزرنده کائن (۱) کواشره (۲) عیدمون « ۳ » جدیده « ٤ » دوسه نام کویلری اشغال ایتمکده در . کواشره ده « ۳۰۰ » عید مونده « ۱۵۰ » جدیده ده « ۱۰۰ » دوسه ده « ۵۰ » عدد تورکمن بولونیورکه مجموع نفوسلری « ٦۰۰ » کیدن عبارتدر .

۲ — حصن الاکراد تورکمنلری : حصنده موجود تورکمنلر قضانك جهت غربیه سنده کائن ونفوسلری « ۱۰۰ — ۱۵۰ » آره سنده بولونان « زاره » ، « حکیه » ، « حصرجیه » کویلرینی اشغال ایتمکده درلر. بو اوچ کویده کی تورکمنلرك مجموعی ـ « ٤۰۰ ـ ۵۰۰ » قدردر .

۳ـ حذور تورکمنلری : حذورده بولونان تورکمنلر ناحیه نك متفرق جهتلرنده واهالیسی روم ، مارونی ، ویانصیری بولونان کویلر آره سنده کائن باشلیجه درت کویی اشغال ایتمکده در. « ۱ » بساتین « ۲ » بیت ارسلان « ۳ » متراس « ٤ » عین دابش
بساتینده « ۱۰۰ » بیت ارسلانده « ۲۵۰ » متراسده « ۲۵۰ » عین دابشده « ۳۰۰ » که جمعاً یکون حذور ناحیه سنده « ۹۰۰ » تورکمن موجوددر.

٤ — لاذقیه تورکمنلری : نه کلنجه بونلری اوچ قسمه تفریق ایتمك قابلدر . برنجی قسم لاذقیه لواسنه تابع خزینه ناحیه سی تورکمنلریدرکه « ۱ » برج اسلام « ۲ » صلیب منطقه لر اشغال ایتمکده درلر . هر برنده تقریباً (۱۰۰۰ — ۱۵۰۰) نفوس اولدیغنه نظراً خزینه تورکمنلری اوچ بیکه قریب در .

ایکنجی قسم لاذقیه لواسنه تابع « بایر » ناحیه سی تورکمنلریدرکه ناحیه مرکزی بولونان « کبلیه » قصبه سندن ما عدا « کسبره » شرمن » چوقورچاق ، قولجوق ، کبیر ، قاراجغز

[*] بیروت تورکمنلرینك احوال اجتماعیه وروحیه وادیه سی عکار ، حصن الاکراد ، حذور ، لاذقیه تدقیقات محلیه سی میاننده بر تفصیل ذکر ایدیله جکدر .

شەرووران ؛ آغچه بايِر ، قلابه ، اره نلك ، مصيبين ، قاپاقليه ، حزبة ثولاث ، والى ، قيزيل جورة عبود ، قيزيل جورة ازهرى ، يامادية ، قيزيل» كويلرينى اشغال ايتمكده درلر. بو كويلرده اقلى «٢٠» اعظمى « ٤٠٠ — ٥٠٠ » اولديغى حالده تخميناً اوچ درت بيك توركمن موجوددر. بو اعتبارله «باير» ناحيه‌سنه توركمن بر ناحيه نظريله باقيلابيلير. بو ناحيه‌ده عربلرله مسكون آنجق بش التى كوى موجوددر. اوچنجى قسم ايسه‌ينه لاذقيه لوا سنه تابع «بسيطه» ياخود «بوجاق» ناحيه‌سى توركمنلريدركه ناحيه مركزى بولونان «كشيش» قصبه‌سندن ماعدا «بدروسيه» فاقى حسن ، عيسى بكلى ، طورنجه ، بوزاوغلان ، كسله‌جك زيتونجق ، سراى ، زاغرين ، شقروران ، الماليه ، مران » كويلرينى اشغال ايتمكده درلر. بو كويلرده دخى باير كويلرنده اولديغى كبى اقلى « ٢٠ » اعظمى درت بش يوز نفوسدن عبارت اولملق اوزره جمعاً يكون اوچ درت بيك توركمن بولونيور. بوراده دخى عربلرله مسكون اولملق اوزره انجق بش آلتى كوى موجوددر.

بو ايضاحاتى خلاصه ايده‌جك اولورسه‌ق بيروت ولايتنده نهايت « ١٥،٠٠٠ » توركمن بولونديغى نتيجه‌سنى استخراج ايتمش اولورز.

[٥] — **بيروت توركمنلرينك منشائى وملاحظات** — بيروت ولايتنده اون ، اون بش بيك نفوسدن عبارت اولان واوجله بيان ايتديكمز وجهله برقاچ منطقه‌يى اشغال ايتمكده بولونان توركمنلرك منشائى وبيروت ، تعبير ديكرله سوريه محيطنه زمان ورودلرى كيفيتى توركمنلر حقنده كى فصلمزه خاتمه ويرمزدن اول — بر مقدار تدقيق وتنوير ايله‌مك ضروريدر.

فى الحقيقه اولاً — توركمنلرك نه زمان ونه صورتله ونه مقصدله توركمن چوللرندن ، توركستاندن مهاجرت ايده‌رك بو محيطه كلدكلرى وياخود وقتيله اناطولى محيطه هجرت ايده‌رك اورالرده بر مقدار اقامت ايتدكدن صوكره سوريه محيطنه نه صورتله انتقال ايتدكلرى كيفيتى اول امرده كنديلرنجه معلوم دكلدر.

ثانياً توركمن كويلرى آراسنده دوغرودن دوغرويه اجرا ايتديكمز محلى تدقيقات نتيجه‌سنده دخى بو جهتلرى ايضاح ايده‌بيله‌جك بر وثيقهٔ تاريخيه وياخود بر منبع تاريخى الده ايديله‌مه‌مشدر.

ثالثاً كرك توركلره وتوركمنلره وكرك سوريه واناطولى‌يه دائر الده موجود ومدار تتبع اولان كتب تاريخيه ميانده بو خصوصاتى تماميله ايضاح ايده‌بيله‌جك پك آز اساسلره دسترس اولونه بيلمشدر. والحاصل اشبو اسبابدن دولايى بيروت توركمنلرينك منشألرى حقنده درميان ايده‌جكمز مطالعاتك محتاج تأييد وشايان تنوير نقاطى دخى

بولونا جقدر. بناءً عليه بوراده بر طرفدن بذاته توركمنلرك اقوال ومطالعاتنه وبعض آثارده‌كى اشاراته وديكر طرفدن آسياى صغراده كشت وكذار ايدن بعض ذواتك دخى رواياتنه استناداً بو جهتلرى قابل اولديغى قدر توضيح ايده‌رك حقيقته تقرب ايدلمك طريقى تعقيب اولونه جقدر.

بو اوفاق مقدمه‌دن صوكره اول امرده كنديلرينك مدعياتنه نقل كلام ايدييورز :

عكار توركمنلرينه نظراً كنديلرى «١٠٠—١٥٠» سنه اول شام ولايتنده قنيطره جوارنده كائن «جولان» و «سويديه» منطقه‌لرندن كلمشلر ايمش. حتى بونلرك اقرباسندن بعضيلرى الآن حمصده اقامت ايدييورلرمش. عكار توركمنلرينك شجرهٔ انسابلرى اونلرك نزدنده محفوظ ايمش. بو روايت انجق عكار توركمنلرينك سوريه منطقه‌سنده موجود توركمنلرله علاقه‌دار اولديغنى افاده ايتمكله برابر جذور اساسيه‌يى لايقيله تعيين وتوضيح ايده‌مه‌مكده‌در.

حصن الاكراد ده مقيم توركمنلرك اقوال ومدعياتى ده همان همان عكار توركمنلرينك افاداتنه قريب واو درجه ده مبهمدر.

حذور توركمنلرينه كلنجه بونلرك مدعياتى مختلف وبربرينى متناقض در. بعضيلرينه كوره حذور توركمنلرى بوندن اوچ ، درت يوزسنه اول اطنه‌دن مهاجرت ايتمشلر ايمش. ديكر بر قسمى ايسه كنديلرينك «قايى» عشيرتندن اولدقلرينى درميان ايتمكده درلر. حذور توركمنلرينك بو متباين روايتلرى نتيجه اعتباريله ايكى فكره منجر اوليور. ١ — بو توركمنلر دوغرودن دوغرى‌يه ايلك سليمان شاه مهاجرتنده كلمش وفقط اناطولى‌يه اوغرامامش اوللرى ٢ — بو توركمنلرك اناطوليده ومثلا اطنه ده اقامت ايتدكدن صوكره مهاجرت ايتمش بولنمالريدر. بونلردن برينى ترجيح ايتديره‌بيله‌جك مطالعه‌يى ايلروده ذكر ايدرز.

خزينه ، باير وبوجاق ناحيه‌لرى توركمنلرى ايسه ينه مختلف صورتده مطالعه‌لر يوروتيورلر. بر قسمى تعيين ايده‌مدكلرى بر زمانده اناطوليده توقات وآطنه طرفلرندن وبر قسمى ارضرومدن ، كماخدن كلدكلرينى درميان ايدييورلر.

بعضيلرى ايسه باير وبوجاق توركمنلرينك سلطان سليم طرفندن لبنان وآنتى لبنان استقامتنجه وجبل الاقرع طرفلرنده اسكان ايدلديكنى درميان ايتمكده وينه بر قسمى ايسه جانبرد غزالى وقعه‌سندن صوكره سلطان سليمان زماننده فرهاد پاشا طرفندن اسكان قلندقلرينى بيان ايلمكده درلر. بالطبع بو خصوصده بر وثيقهٔ تاريخيه‌لرى بولونماديغى ايچون بوتون بو درميان ايديلن اقوالى اساسات تاريخيه‌يه ربط ايده‌رك نتيجه‌لر استحصال ايتمك ضرورى در :

١ — سوریه ده وخاصةً بیروت ولایتنده بولونان تورکمنلرك زمان ورودلری بر قاچ عصر مقدم اولمق لازم کلیر. زیرا بر طرفدن اشغال ایتدکلری کویلرك وموجود نفوسك وسعت وکثرتی دیکر طرفدن اساساً متکلم اولملری لازم کلن تورکمن لساننك وتورکمنجه شیوه نك، عثمانلی تورکجه سنه تقربی نسبتنده اصل تورکمنجه‌دن تباعدی وقونوشلمقده بولونان لسانه یاریدن فضله عربجه وباخصوص خلق عربجه‌سی کلماتنك قاریشمش اولمسیدر. بناءً علیه لا اقل اوچ درت یوزسنه مقدم بیروت محیطنه کلدکلرینی قبول ایتمك ضروریدر. باخصوص هامه‌ر سلطان سلیمانه قارشی عصیان ایدن جانبرد غزالینك «١٥٢٠» سنهٔ میلادیه‌سی تشرین اولی ابتداسنه مصادف اولان «٩٢٦» سنهٔ هجریه‌ی ذی الحجه سنده اون‌بش بیك تورکمن ومملوك سواریسی وسکز بیك تیرانداز ایله شامدن چیقوب استانبول یولنی طوتدیغنی بیان ایتدیکنه باقیلیرسه سوریه ده اوزمان تورکمنلرك بولوندیغی قبول ایدیله بیلیر.

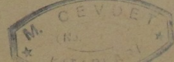
٢ — بو تاریخلردن اول تصادف ایدن زمانلرده ایسه رمضان اوغللری خاندانی انقراض ایتمش وخاندانك واتباعك بقایاسی بولونان تورکمنلر دخی ـ اولجه بیان ایتدیکمز وجهله ـ حلب ولایتنده داغیلمش‌در. حلب ولایتنده ایسه الآن جسر شغورده اردو ناحیه سنده بر چوق تورکمنلر بولونمقده‌در. اردو ناحیه‌سی ایسه بایر وبوجاق ناحیه لری اتصالنده بولنمق اعتباریله بونلرك رمضان اوغللری احفادندن بولوندیغی وکندیلرینك اطنه طرفلرندن کلدیکی وارد خاطر اولابیلیر.

٣ — مع مافیه بو تاریخلردن مقدم ایسه — ینه اولجه ذکر ایدلدیکی وجهله — قایی عشیرتی اناطولی‌یه وغربه طوغرو هجرت ایدرکن سلیمان شاهك جعبر پیشکاهنده فراته دوشه‌رك، اوندن صوکره بعض قبیله‌سی خلقنك اوته‌یه بری‌یه داغیلدیغی وسوریه‌یه کلدیکی ینه هامه‌ر ده بیان اولنمقده در. بناءً علیه بو تورکمنلرك ده قایی احفادندن بولونماسی دخی ذهنه توارد ایدن مسائلدن در.

*
* *

مع مافیه خصوصی اولارق اجرا ایتدیکمز استطلاعات اوزرینه کرك سوریه‌ده وکرك اناطولیده وارضروم طرفلرنده اجرای سیاحت ایدن بعض ذواتله کوروشدك؛ شفاهاً اعطا ایتدکلری تفصیلاته مستند بعض ملاحظاتی دخی بوبندمزه علاوه قبیلندن اولمق اوزره ذکر ایتمه‌یی مناسب کوریورز.

فکرلرنجه سوریه ولایتنده بولونان تورکمنلری ایکی بویوك قسمه آییرمق اقتضا ایدر:

برنجی قسمه بایر، بوجاق، خزینه، اردو تورکمنلرینی، ایکنجی قسمه ایسه حمص، حما، حذور حصن الاکراد، عکار، حوران تورکمنلرینی ادخال ایتمك لازمدر.

فی الحقیقه بایر، بوجاق وخزینه تورکمنلرینی، اناطولی وآسیای صغراده موجود تورکمنلرله مقایسه ایده‌جك اولورسه‌ق بونلرك ارضرومده، ارزنجانده بولونان تورکمنلره یك چوق بکزه دکلرینی کورورز.

ایکنجی قسم یعنی حذور، عکار، حمص، حوران... الخ تورکمنلری ایسه آناطولیده موجود وعددلری عشرات درجه سنده بیکلری آشان و «آفشار» تعبیر ایدیلن تورکمن عشیرتلرینه شبیه در.

بو جهتلری بر مقدار ایضاح ایده لم: برکره ارزنجانده «اکین» و «کماخ» طرفلرنده یاشایان تورکمن قادینلری و کویلیلری همان همان بایر، بوجاق قادینلرینی وکویلیلرینی آکدیرر. باخصوص لهجهٔ لسانیه لرنده دخی بویوك بر مشابهت واردر. وبو لهجه عثمانلی شیوه سنه اوقادار یابانجی دکلدر.

بو ایضاحاتی ویرن ذات بروجه آتی علاوه ایدیور:

«سلطان سلیم، خراسان طرفلرندن «٨٠ — ٩٠» بیك خانه خلقی یعنی بش آلتی یوزبیك تورکمن کتیروب لبنان وحلب طاغلری ذروه واتکلرینه یرلشدیرمش. فقط بو قدر عظیم نفوس مرور ایام ایله تناقص ایده ایده اون، اون بش بیکدن عبارت قالمش. مع مافیه بایر بوجاق تورکمنلرینك خراساندن کلدکلرینی قبول ایتمکله برابر بونلرك برمدت ارزنجانده اقامت ایتدکلرینه قائل اولمق لازمدر. زیرا کماخ بکلرندن بعضیلرینك ادعاسنه نظراً عربستان جهتنده وقوع بولان بر محاربه اوزرینه زمانك حکمداری طرفندن جدلرندن بری اتباعیله برابر دعوت اولونمش. فقط کیدن عسکرلرك عائله لرنده برقسمی بعد الحرب عودت ایتمیه‌رك اوراده اسکان ایتمش. حتی کما خلیلر بونلرك نره‌ده اسکان ایتدکلرینی دخی تعیین ایده‌میورلر. بوکا مقابل بایر، بوجاق تورکمن رئیسلرندن بعضیلرندن دیلدن دیله دولاشان اقواله استناداً عن اصل کماخلی اولدقلرینی ادعا ایتدکلرینه باقیلیرسه بایر بوجاق تورکمنلرینك ده اصلنی ارزنجان تورکمنلرینه ارجاع ایله‌مك لازم کلیر...»

ایکنجی قسم تورکمنلره کلنجه حصن الاکراد، عکار وحذور تورکمنلری در، سیمالرنده کی کوزه للك ووجودلرنده کی متانت وصاغلاملق ولسانلرنده کی ابهام وتورکمنجه‌یه متقارب اولان لهجه لری اعتباریله آناطولیده بولونان (آفشار)لره مشابه ایشلر..

قاموس الاعلام آفشارلردن بحث ایدرکن دییورکه:

«آفشارلر، اسکی تورك اولو سلرندن بری اولوب، الیوم ایرانك عراق عجمی

خطه سنده بوناماله بر بویوك تورکمن عشیرتی بولوندیغی کبی اناطولیده دخی برقاچ عشیرت واردر . بونلرك بری آنقره ولایتنك یوزغاد سنجاغنده بولونیور . . . »

مشهور جغرافیوندن (الیزه ره قلوس — Elisée Reclus) دخی قیمتدار اثرنده [*] اناطولیدن بحث ایدرکن آفشار قبائلنی اوزون اوزادی یه آکلاتیور . .

فی الحقیقه آطنه نك شمالنده ، وسیواس ایله اطنه وحلب آره سنده وباشیلجه (عزیزیه) قضاسنده ویوزغادده موجود آفشارلرك عددینی (١٠٠) بیکه قدر چیقارمق قابلدر . . آفشارلر ، تورکمن عشائری میاننده سجایای اصلیه یی ابراز ایتمك اعتباریله اك زیاده حائز اهمیتدرلر . . .

آفشارلر لسانلرینه قارشو بویوك برمفتونیتله مربوط بولوند قلری کبی ، قادینلرنده کی سربستی وعمومنده موجود اصالت ونجابت روحیه اعتباریله تورکمن عشائری میاننده بر نمونهٔ امتثال اولمقده درلر .

ایشته حذور وعسکار وجواری تورکمنلرینك بوخصائله مالك اولدقلری وباخصوص قادینلرنده کی رونق وجمال دخی نظر دقته آلنیرسه بونلرك آفشارلردن بولوند قلری تخمین اولونه بیلیر . حتی طرز تلبس اعتباریله ده بر قرابت موجوددر . بناءً علیه آفشار قبائلنك اناطولی یه مهاجرتلری زماننده سوریه یه قدر ایمش اولمالری محتملدر . . .

والحاصل بو ایضاحاتی ویرمك لطفنده بولونان ذواته تشکرله برابر شیمدی یه قدر بیروت تورکمنلرینك منشائی حقنده درمیان ایتدیکمز ملاحظاتك صحائف تاریخیه یی تماميله تنویر ایده مدیکنه باقیلیرسه بو خصوصده باشقه نقاط نظردن وقوف واطلاعلری ووسائط کافه سی بولونانلرك دخی بوجهتلری علم نامنه آیدینلاتماسی اقتضا ایتدیکنی تسلیم ایتمك ضروری اولور .

— ٧ —

ادیان ومذاهب

بیروت ولایتی نك قسم شمالیسنده ساکن اولان اهالی ، دین اعتباریله (اسلام ، خرستیان موسوی) قسملرینه تفریق اولونابیلیر ؛ اسلاملر ، (سنی ، اسماعیلی ، نصیری) وخرستیانلر ایسه (قاتولیك ، اورتودوقس ، مارونی ، پروتستان . . الخ) اقسامنی حاوی اولوب (اسماعیلی) و (نصیری) لردن ماعداسی حقنده جلد اولده معلومات لازمه ویرلدیکندن تکرارندن

[*] (Géographie universelle) نام اثرك (L'Asie Anterieur) قسمنه مراجعت ص ٥٣٩

صرفنظر اولونمش ویالکز مبحوث عنه ایکی فرقهٔ اسلامیه حقنده ایضاحات مقتضیه اعطاسنه لزوم کورولمشدر :

١ — اسماعیلیلر واسماعیلیه

بیك ، بیك ایکی یوز سنه لك برماضی یه ، وآفریقانك شمال غربی جهتلرندن ایرانك انحای شرقیه سنه قدر کندیسنه واسع برجولانکاه بولاجق درجه ده وقتیله آز چوق قوی برنفوذ فکری وبرسلطه معنویه یه مالك اولمش اولان (اسماعیلیه) دین ویامذهبنك صورت ظهور ونشأتی وعوامل نما وانکشافی حقنده اساسلی مطالعه لر یوروتمك ایچون هرشیدن اول صدر اسلامه قدر ارتقا ایتمك واوزمانلردن اعتباراً تاریخی تعقیب ایدرك عددی بش ، آلتی یوزی تجاوز ایدن (اسلام فرقه لری) نك خطوط اساسیه سنی تعیین ایله مك اقتضا ایدر . زیرا ، ایلروده برتفصیل ماهیتی تشریح ایدیله جك اولان مذکور دینده مصادف فکر ونظر اولاجق بعض اصول وعقیده لرله جمله مزك معلومی بولونان اساسات اسلامیه وسنیه آراسنده ، یك لحظه ده ، تظاهر ایله یه جك فروق قطعیه نك جذرلرینی ، آنجق مذکور فرقه لرك اکثریا نامنتظر بروجههٔ استقامت تعقب ایدن خطوط اعتقادیه سی میاننده بولمق ونهایت او واسطه ایله تحلیل وایضاح ایتمك قابل اولاجقدر . عکس تقدیرنده «اسماعیلیه» مذهبنك عقیدهٔ عمومیهٔ اسلامیه ایله اولان علاقه سی بوس بتون نامحسوس بردرجه یه تنزل ایدر .

بناءً علیه بزده اول امرده (اسلام فرقه لری) نه عمومی برنظر عطف ایتمك مجبور یتنده بولونیورز :

[١] — **اسلام فرقلری** — دیانت اسلامیه ، اول امرده ، آیات جلیلهٔ قرآنیه ایله تعین وتقرر ایتمش اولوب ، قرآن عظیم الشان ایسه برطرفدن لسان فصیح ایله نازل اولمق اعتباریله اساساً او هنکامده ، معانیٔ قدسیه سنده برکونا اختلاف حاصل اولمادیغی کبی دیکر طرفدن احادیث عالیهٔ نبویه ایله ده زمان رسالتپناهیده تشتت ویاتشوش افکار بر طرف ایدیله رك مهبط وحی اولان خاتم الانبیا حضرتلرینك قدسیت مضیئه لری اطرافنده بروحدت معظمهٔ اسلامیه وجوده کلمش ایدی ، بناءً علیه بوزمان سعد اقترانده ، فرق اسلامیه نك تشکلنی موجب اولاجق برسببه تصادف اولوناماز .

حتی دین مبین اسلامك احکام منیفه واساسات قدسیه سی اوقدر بویوك برسهولتله تلقی ایدلمش ایدی که بالآخره برچوق (فرق اسلامیه) نك ظهورینی انتاج ایدن بعض خصوصات اعتقادیه ، زمان رسالتپناهیده — صحابهٔ کرامجه — اصلا وارد خاطر اولمامش

وجودندن كلمه‌يى خللدار ايده جك هيچ بر حال ظهور ايتمه‌مش ايدى ، نيته‌كيم زمان كچدكجه مسائل عظيمه‌دن برينى تشكيل ايتديكى كورولن « صفات ازليهٔ الهيه » كيفيتى حقنده — المقريزى‌نك بيانه نظراً — صحابهٔ كرام طرفندن بو خصوصده‌كى نصوص قرآنيه‌يه دائر هيچ بركونا سؤال ايراد ايتمه‌مش و « علم ، قدرت ؛ حيات ، اراده ، سمع ، بصر ، كلام ... الخ » كبى اوصاف قدسيه ، احكام قرآنيه‌نك صراحت باهره‌سى ايله پك طبيعى اولارق تعين ايتمش بولونديغى ايچون بو يولده جزؤى درجه‌ده اختلاف افكار حاصل اولمامش ايدى .

ومن دولايى دركه زمان رسالتپناهيدن اعتباراً حضرت علينك ايام خلافته قدر مرور ايدن مدت ظرفنده اسلاملر بيننده ظهور ايدن و بر آز اهميتلى صايلان مناقشه‌لر اختلافات اجتهاديه [*] دن عبارت قالمش ايدى . بو نوعدن اولان اختلافلر ايسه ياريم عصر ظرفنده اونى تجاوز ايتمه‌مش واكثرى درحال برطرف ايدلمشدى . نتكيم .

١ — مرض اخير نبوتپناهى اثناسنده (ائتونى بدواة وقرطاس ... الخ) (**) ديه بويورلمقدن صوكره واقع اولان مناقشه همان خاتمه پذير اولمشدى .

٢ — ينه او اثناده اسامه اردوسنك تجهيزينه دائر وقوع بولان فرمان رسالتپناهيلرى اوزرينه ظهور ايدن مناقشه دخى ديكرى قدر دوام ايتمه‌مشدى .

٣ — بو اختلاف دخى ، ارتحال نبوى عقيبنده ، حضرت عمرك ، وفات پيغمبرى‌يه بر دورلو اينانمايه‌رق « هر كيم كه محمدك وفاتى سويلر ؛ اونى قلنجمله ... الخ » صورتنده فرط غايتدن سويلدكلرى سوزلر اوزرينه واقع اولمشدركه اوده حضرت ابو بكرك (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل .. الخ) آيت كريمه‌سنك تلاوتى ايله بر طرف ايدلمشدى .

٤ — حضرت پيغمبرك موضع دفنلرى حقنده واقع اولان اختلاف دخى (الانبياء يدفنون حيث يموتون) صورتنده مروى اولان حديث شريف حكمنجه حل ايدلمشدى .

٥ — امامت وخلافت خصوصنده ايلك جريان ايدن اختلافدركه بو ، ديكرلرينه نسبتله فضله اهميتى حائزدى . حضرت ابو بكره وقوع بولان بيعت ايله نهايت بولمش ومع مافيه ازلرى تماميله سيلينه‌مه‌مشدى .

٦ — پيغمبرمز افنديمزدن توارث مسأله‌سى ايدى كه (نحن معاشر الانبياء لا نورث ما تركناه . الخ) صورتنده روايت اولونان حديث شريفله حل ايدلمشدى .

---

[*] كتاب الملل والنحل — ابى الفتح محمد بن عبد الكريم الشهرستانى .

(**) اشبو حديث شريف عبدالله بن عباسه نسبتله محمد بن اسماعيل البخارى طرفندن مرويدر .

٧ — حضرت ابو بكر زماننده (زكاة) مسأله سندن متولد اختلاف دخى پك آز سورمشدى .

٨ — حضرت ابو بكرك ، حضرت عمرى كنديسندن صوكره خلافته نامزد كوسترمه‌لرى مسأله‌سندن تولد ايتمشدى . بوده حضرت عمر زماننده ميراث ايله حدود شرعيه مسائلندن متولد اوفاق تفك نقاط نظر اختلافلرى اولمشدى كه بونلرده همان حل ايدلمشدى .

٩ — حضرت عثمانك خلافته انتخابى اثناسنده (مشورت) ه دائر وقوع بولان مختلف رأيلرله تحصل ايدن اختلاف دخى بر طرف اولونمشدى .

١٠ — أك صوكنجى وأك مهم اختلافلر حضرت علينك زمان خلافته تصادف ايدييور كه ، خليفه انتخابى وخلافته استحقاق كيفيتى كبى مسائل بر چوق فرق اسلاميه‌نك ظهورينى انتاج ايتمشدى . بو اوفاق خلاصه‌دن دخى آكلاشيلاجغى وجهله اسلاملر بيننده حصوله كلن اختلافلر ميانده أك اهميتلى (خلافت) مسأله‌سى ايدى .

فى الحقيقه ارتحال پيغمبريدن صوكره خلافت مسأله‌سى بر مدت تشتت آرايى موجب اولمش و هرنه قدر ايلك اوچ خليفه زماننده مادى بر حادثه ظهور ايتمه‌مش ايسه ده حضرت علينك زمان خلافتنده تشكل ايدن (خوارج) فرقه‌سنى متعاقب ، حضرت علينك طرفدارلرى بر كتله حالنده مذهب شيعى‌يى وجوده كتيرمش ايدى . مع مافيه هر ايكى فرقه ايچون موضوع بحث اولان بالخاصه حضرت على ايدى . برنجى فرقه حضرت امام ايله مقاتله‌يى ؛ ايكنجى فرقه ايسه حضرت على‌يى مدافعه‌يى غايه بيلديكى ايچون هر ايكى فرقه‌يى اول امرده سياسى تلقى ايتمك اقتضا ايدر . مع مافيه بر مدت صوكره هر ايكيسنه ده امور مذهبيه قاريشه‌رق دينى وسياسى بر شكل اكتساب ايتديلر . نته‌كيم صوكره‌لرى (شيعى) لردن بر قسمى مذهبلرنده غلو واغراق كوستره‌رك جزؤ الهينك على بن ابى طالبدن صوكره كنديسى نسلندن اولان خليفه‌لره ، ائمه‌يه حلول ايده جكنه قائل اولديلر . بو وجهله غلو كوسترمه‌لرينك أك بويوك سببى ، وحدت موجودهٔ اسلاميه مقابلنده بر كتلهٔ دينيه وجوده كتيره‌رك اوسايه‌ده مقاصد مخصوصهٔ سياسيه‌لرينى قوه‌دن فعله چيقارمق ايدى . وبو ساديده ايران روحنك بر تسلطيله وجوده كلمش ايدى . فى الحقيقه زمان كچدكجه ، حضرت على‌نك تاريخه قاريشان شخصيتى اطرافنده بر هالهٔ عقائد وجوده كليور ونهايت اوچ درت عصر ظرفنده (اسماعيليلر) ، (نصيريلر) ، (درزيلر) عندنده بوسبتون متباعد عقيده‌لرك ظهورى كبى نتيجه‌لر حصوله كليوردى .

بو اعتبارله دينيله بيليركه (حضرت على) قدر اسلاميتده شديد تأثيرلر براقان بويوك بر سيماى تاريخى‌يه دها تصادف اولونامز .

الحاصل صحابه‌لر دورنده بیان ایدیلن او ، بر ایکی فرقهٔ اسلامیه‌دن ماعدا برده ، (معبد الجهنی) ،(غیلان الدمشقی) ، (یونس الاسواری) ایله باشلایان (قدریه) مذهبی ظهور ایتمشدی .

صحابه‌لردورندن صوکره ایسه برطرفدن (جهم بن صفوان) ك مذهبی (جهمیه) ، دیکر طرفدن (واصل بن عطا) نك (معتزله) ، ونهایت معتزله یه قارشی اولمق اوزره (مشبهه) فرقه لری ودها صوکره (باطنیه) فرقه سی کبی برچوق فرقه لر تشکل ایدیبرو خلفای عباسیه نك یدنجیسی بولونان (المأمون) زمانته تصادف ایدن اوچونجی قرن هجریده برطرفدن السنهٔ مختلفه دن ترجمه ایدیلن کتب فلسفیه نك تصفح وتتبعی ودیکر جهتدن اساطیر قدیمه یه مجلوبیت نتیجه سی اولارق پك متناقض جریانلر وجوده کلیوردی

بالخصوص غربده (فاطمیه) وشرقده (آل بویه) زماننده نفوذلری بویوین وتناسخ وحلوله قائل اولان بعض (غلاة شیعه) ایله اهل سنت آراسنده پك عظیم مجادله لر ونهایت قانلی مصادمه لر اولیور و (قدریه ، جهمیه ، معتزله ، خوارج ، شیعه، باطنیه . . الخ) کبی اساسلی ناملر آلتنده یوزلرجه اسلام فرقه سی بلاد اسلامیه یی ابریز اختلافات ایله بور وحتی اسلامیتی بروادیٔ خطر ناکه سوق ایدیبوردی

مع مافیه بو قدر (اسلام فرقه لری) نك — مطامع سیاسیه دن صرفنظر — تشکلنده‌کی عوامل وسوائق دینیه یی بوراده تلخیص ایتمك فائده دن خالی دکلدر : بناءً علیه اختلافی داعی مسائل اصولیه یی درت اساسه ارجاع وتدقیق ایده بیلیرز :[*]

برنجی اساس — صفات وتوحید مسأله سی درکه : مختلف فیه اولان صفات أزلیه نك اثبات ویانفیی ایله « صفات ذات » و « صفات فعل » در . برده بوصفاتدن جناب حق ایچون واجب ویا جائز ویا مستحیل اولانلریدر ، اختلاف باشیلجه ، اشعریه ، کرامیه ، مشبهه ، معتزله فرقه‌لری آراسنده‌در .

ایکنجی اساس — قدر وعدل مسأسی‌درکه : مختلف فیه اولان قضا وقدر ایله خیر وشرك ومقدور ومعلومك اراده‌سی کیفیتنك اثبات‌ویا نفیی خصوصلریدر؛ اختلاف،قدریه نجاریه جبریه، اشعریه ، کرامیه آراسنده‌در .

اوچنجی اساس ـ وعد ووعید واسماء واحکام مسائلی درکه : مختلف فیه اولان ایمان ، توبه ، وعید ، ارجاء ، تکفیر ، تضلیل خصوصلرینك اثبات ویانفیی‌در ؛ اختلاف باشلیجه مرجئه ، حروریه ، معتزله ، أشعریه فرقه‌لری آراسنده‌در .

[*] کتاب الملل والنحل — شهرستانی

دردنجی اساس — سمع ، عقـل ، رسالت ، امامت مسائلی‌درکه مختلف فیه اولان نبوتده تحسین ، تقبیح ، صلاح ، اصلح ، لطف ،عصمت خصوصلری ایله شرائط امامتك وکیفیت انتقالك نصاً ویا اجماعاً اولماسی جهتلری‌در ـ ، اختلاف باشلیجه شیعه ، خوارج معتزله ، کرامیه ، اشعریه فرقه‌لری آراسنده‌در .

هرنه قدر دردنجی قرن هجریده تملری قورولمایه باشلایان (علم اصول وفروع)، ائمه ومذاهب کزیدهٔ اربعه ونهایت بعض ائمهٔ سائره ایله بر مدت صوکره بر اساس قویمه ربط ایدیله‌رك (اهل سنت وجماعت) ك عقائد اصلیه‌لری خللدن صیانت ایدلمش وعقیده لرنده غلو کوسترن فرقه‌لردن برچوغی انحلال ایده‌رك نهایت اهل اسلام ، امامت ، اجتهاد ، تفسیر کبی آنجق بعض مسائلده مختلف و (سنی) ، (شیعی) نامل‌ریله باشلیجه ایکی بویوك فرقه‌یه انحصار ایتمش و (غلاة شیعه) دخی (درزیه) ، (اسماعیلیه) ، (نصیریه) فرقه‌لرندن عبارت قالمش ایسه‌ده اولجه بحث ایتدیکمز یوزلرجه فرقه نك اکدیکی تفرقه تخملری‌ینه امت عظیمهٔ اسلامیه ایچون تلافیسی قابل‌اولمایان فناقلره وانحطاطلره سببیت ویرمش وپك زهر آلود ثمره‌لر وجوده کتیرمشدی .

*
* *

بو عمومی مقدمه دن صوکره بتخصیص فرقه‌لره نقل کلام ایده‌لم :

اساساً اسلام فرقه لرینك — فروعنی‌ده نظر دقته آلارق — عددینی تعیین وتحدید ایتمك قابل ده‌کلدر ؛ بناءً علیه اولجه بیان ایتدیکمز یوزلرجه فرقه‌یی بعض اصللره ارجاع ایتمك ضروریدر .

حتی رسول اکرم حضرتلری :

— « ستفترق امتی علی ثلاث وسبعین فرقة الناجیة منها واحدة والباقون هلکی . »

دیه بویورمالری اوزرینه اسلامك منقسم اولدیغی یتمش اوچ فرقه‌دن ناجی اولان فرقه‌نك کیم اولدیغی صورلمش ، اوکا جواباً :

— « اهل السنة والجماعه »

واونی متعاقب ، اهل سنت وجماعتك ده کیم اولدیغنه دائر درمیان ایدیلن دیکر بر سؤاله ده :

— « ما انا علیه الیوم واصحابی . »

دیه بویورلمش وبر آز صوکره ده :

— « لا تزال طائفة من امتی ظاهرین علی الحق الی یوم القیامه . »

دیه فرمان بویورلمشدر .

بناءً علیه ایلك فرقهٔ اسلامیه اولمق اوزره اهل سنت وجماعتی صایمقلغمز اقتضا ایدر. پیغمبرمزك بویوردقلری دیکریتمش ایکی فرقه‌یه کلنجه بونلری‌ده مختلف اصللرده جمع ایتمشلردر. نیته‌کیم بعض مؤلفین (قدریه، صفاتیه، خوارج، شیعه) ناملریله دردده قصر وبعضیلری ایسه (معتزله، مشبهه، قدریه، جبریه، مرجئه، حروریه، نجاریه، جهمیه، خوارج، شیعه) اولمق اوزره اون فرقه‌یه ارجاع ایله مشلردر. بزده مدار تفصیل اولمق اوزره ایکنجی تصنیفی تعقیب ایده جکز؛ بناءً علیه بو فرق اسلامیه‌یی اون اصله ارجاع ایدییورز؛ بونلردن بر قسمنده اعتقادات سنیه‌یه قریب جهتلر بولوندیغی کبی بوس بوتون اسلامیت حقیقیه ایله قابل تألیف اولامایه جق پك بعید نقطه‌لرك بولوندیغنی‌ده اشارت ایده بیلیرز. بحث ایتدیکمز اون فرقه‌یی بر وجه آتی بیان ایله‌یورز:

١ . معتزله

بو فرقه طرفدارانی (اصحاب عدل وتوحید) ناملریله ده معروفدرلر. معتزله، صفاتی، تشبیهی ورؤیت باری‌یی نفی وقرآن کریمك مخلوق اولدیغنی وعبدك کندی فعلنك خالقی بولوندیغنی ادعا ایده‌ر. جناب حقه شر وظلم اسناد اولونامیه جغنی، حکیمك صلاح یاپه جغنی، مؤمنك طاعت وتوبه ایله دنیادن آیریلیرسه ثوابه مستحق اولاجغنی، کبیره‌دن توبه‌سز چیقانك نارده خلودینی اقتضا ایده‌جکنی وورود سمعدن اول اصول معرفت وشکر ونعمتك واجب اولاجغنی، حسن وقبحك عقلاً بیلمنه‌سی وحسنك اعتناقی ایله قبحدن اجتنابك واجب اولاجغنی .. الخ درمیان ایده‌رلر. معتزله دن بولونان فرقه‌لر خصوصات آنفه ده اتفاق ایتمکله برابر امامت خصوصنده اختلاف ایلمشلردر.

معتزله نك باشلیجه یکرمی قدر فرعی موجوددر، بز بوراده خلاصةً یالکز مؤسسلریله اسملرینی ذکر ایتمکله اکتفا ایده جکز:

١ — واصلیه (واصل بن عطا ابن حذیفه الغزال) ٢ — عمرویه (عمرو) ٣ — هزیلیه (ابی الهذیل محمد بن الهذیل العلاف) ٤ — نظامیه (ابراهیم بن سیار النظام) ٥ — اسواریه (ابی علی عمر بن قائد الاسواری) ٦ — اسکافیه (ابی جعفر محمد بن عبدالله الاسکافی) ٧ — جعفریه (جعفر بن حرب بن میسره) ٨ — بشریه (بشر بن المعتمر) ٩ — مزداریه (ابوموسی عیسی المزدار بن صبیح) ١٠ — هشامیه (هشام بن عمرو الفوطی) ١١ — حائطیه (احمد بن حائط) ١٢ حماریه (عسکر مکرم معتزله سندن بر شعبه). ١٣ — معمریه (معمر بن عباد السلمی) ١٤ — تمامیه (ثمامه بن اشرس النمیری) ١٥ — جاحظیه (ابی عثمان عمرو بن بحر الجاحظ ١٦ — خیاطیه (ابی الحسین بن ابی عمرو الخیاط) ١٧ — کعبیه (ابی القاسم عبدالله بن محمد بن محمود البلخی الکعبی)

١٨ — جبائیه (ابو علی محمد بن عبد الوهاب الجبائی) ١٩ — بهشمیه (ابی هاشم عبد السلام بن ابی علی الجبائی) ٢٠ — شیطانیه (شیطان الطاق نامیله معروف محمد بن نعمان)،

معتزله نك بو باشلیجه صایدیغمز یکرمی فرعندن باشقا ثنویه، کیسانیه، ناکثیه، احمدیه، وهمیه، بتریه، واسطیه، واردیه، حرقیه؛ لفظیه کبی نیجه فرعلری دها موجوددر.

معتزله نك اسلام فرقه لری بیننده کی موقعلری بویوك وتأثیرلری ده اونسبتده واسع اولمقله برابر بالآخره بیان ایدیله جکی وجهله (غلاة شیعه) دن عدایدیله بیلان (اسماعیلیه) مذهبیله اولان درجهٔ علاقه لری نسبةً آز اولدیغی ایچون یکان یکان مسلکلرینك تفصیلندن صرفنظر اولونمشدر.

٢ . مشبهه

مشبهه فرقه سی معتزله یه قارشی اولمق اوزره صفات آلهیه نك اثباتی خصوصنده ابراز غلو ایده رلر. ونیته کیم بعض فرعلری جناب حقك بر تمثالنی تصویر ایده جك درجه ده ایلری‌یه وارورلر. (مشبهه)یه (صفاتیه) دخی اطلاق اولونور.

مشبهه نك برچوق اقسامی موجوددر. بونلرك ده اسملری ومؤسسلری بر وجه آتی‌در:

١ — هشامیه ویاحکمیه (هشام بن الحکم) ٢ — جولقیه (هشام بن سالم الجوالقی) ٣ — بیانیه (بیان بن سمعان) ٤ — مغیریه (مغیره بن سعید العجلی) ٥ — منهالیه (منهال بن میمون) ٦ — زراریه (زراره بن اعین) ٧ — یونسیه (یونس بن عبد الرحمن العتمی) ٨ — کرامیه (محمد بن کرام السجستانی) بونلردن ماعدا سابیه، شاکیه، عملیه؛ مستثنیه، بدعیه، عشریه، اثریه، هیضمیه، اسحاقیه جندیه ناملریله ایکنجی درجه دن فرعلر دخی واردر.

اسملری تعداد ایدیلن (مشبهه) فرقه لرندن برقسمی عینی زمانده (شیعه) میاننده بولوندقلرندن عقیده لری حقنده آیر وجه معلومات اعطا اولونه جقدر.

٣ . قدریه

بو فرقه خلق وایجاد خصوصنده عبده اثبات قدرت کیفیتنده اظهار غلو ایده رلر. وعبدلره جناب حق طرفندن بر معاونته محتاج اولمادیغنه قائل اولورلر. بونلرك برقسمی (معتزله) دن در.

٤ . جبریه

جبریه یاخود مجبره فرقه سی فعلدن اول وصوکره وفعل ایله برابرعبدك استطاعتنی نفی خصوصنده اظهار غلو ایده رلر . عینی زمانده برقسمی عبدده کسب واختیاری دخی قبول ایتمزلر . مجبره فرقه سی اوچ بویوك قسمه آیریلیر . اسملریله مؤسسلری بروجه آتی در .

١ — جهمیه (جهم بن صفوان الترمزی) بو فرقه عینی زمانده صفات الهیه‌یی نفی ایده ر . ٢ —بکریه « بکر » بو آدم بعض شیلرك اکلنی حرامعد ایدر . « نصیریلرده اولدیغی کبی » . ٣ — ضراریه « ضرار بن عمرو » . بونلردن ما عدا نجاریه ، بشیخیه ، صباحیه ، فکریه ، خوفیه کبی فرعلر دخی موجوددر .

٥ . مرجئه

بو فرقه طرفدار لری اصحاب معاصی ایچون جناب حقدن ثواب « رجا » ایتمکله برابر ایمانك وجودی حالنده معصیتك معزت وعکس تقدیرده وکفر حالنده طاعتك ده نفع ویرمیه جکنه قائل اولور لر .دیکر طرفدن کبائر اصحابنك حکمنی آخرته « ارجا » یعنی تأخیر ایده‌رلر . والحاصل مرجئه فرقه‌سی وعد ورجانك اثباتی ایله وعید وخوفك مؤمنین اوزرندن نفي خصوصنده اظهار غلو ایدرلر .

بونلر اوچ قسمه ایریلیرلر : برنجی قسم — بنی صنیفه‌دن غیلان وابو شمرك اعتقادلری درکه رجا وقدری ؛ ایکنجی قسم ـ ایسه (جهم بن صفوان) ك عقیده‌سی درکه ارجاٴ وجبری جمع ایدرلر . اوچنجی قسم ـ ارجاٴ محضه قائل اولورلر ؛ بونلرده درت فرقه‌در : ١ ـ یونسیه (یونس بن عمرو) ٢ ـ غسانیه (غسان بن ابان الکوفی) ٣ـ ثوبانیه (ثوبان)٬ ٤ ـ تومنیه (ابی معاذ التومنی) .

بونلردن ماعدا مریسیه ، صالحیه ، جحدریه ، زیادیه ، شبیبه ، ناقضیه نامیله بعض شعبه‌لر دخی تعداد اولونا بیلیر . بو فرقه‌لر میاننده حضرت عیسانك نبوتنی انکارایدنلر بیله موجوددر .

٦ . حروریه

بونلره (وعیدیه) دخی ده‌نیلیر . بوفرقه طرفدارانی علی ابن ابی طالبك قتالی ایچون (حروراٴ) طاغنه چقیمشلردی . بونلر ، وعید وخوفك مؤمنین اوزرینه اثباتنده اظهار غلو ایده‌رلر . وایمانك وجودیله برابر نارده خلوده قائل اولورلر . وعد ووعید ایله نفی واثباتده . مرجئه‌دن آیرلدقلری کبی ارتکاب کبائر ایدنك مشرك اولدیغنه قائل اولمالری اعتباریله‌ده کافر اولدیغنی ادعا ایدن (خوارج) دن بوصورتله آیریلیرلر .

٧ . نجاریه

بو فرقه « حسن بن محمد بن عبد الله النجار » ك طرفدار لریدرکه قضا وقدر ووعد ووعید وحضرت ابو بکرك امامتی مسائلنده اهل سنت ایله وخلق قرأن ونفی صفات وروٴیت باری مسئلنده معتزله ایله اتفاق ایده‌رلر ، برغوثیه ، زعفرانیه ، مستدرکه بوفرقه‌نك اقسامی تشکیل ایده‌رلر .

٨ . جهمیه

(جهم بن صفوان) ك اتباعی درکه (مجبره) فرقه‌سی میاننده ده اسملری ذکر ایدلمشدی . بو فرقه‌طرفدارلری جبره‌میل ایله قضاوقدر مسأله‌سنده اهل سنته موافق افکار درمیان ایدرلر مع ما فیه صفات باری‌یی وروٴیت اللهی نفی ایدر وخلق قرآنی ادعا ایدرلر .

٩ . خوارج

بو فرقه طرفدارانه (نواصب) دخی اطلاق اولونور ، بونلر ، ابو بکر وعمر حضراتنه محبت وحضرت علی‌یه ایسه بغض وعداوت خصوصنده اظهار غلو ایده‌رلر . خوارج یکرمی بویوك فرقه‌یه آیریلیر .

١ — حکمیه ، صفینده حضرت علی‌یه خروج ایده‌رك رجالك حق حکمی اولمادیغنه وحکمك آنجق جناب حقه مختص بولندیغنه قائل اولدیلر . ٢ — ازارقه (ابی راشد نافع بن الازرق) ك اتباعیدر ، عبد الله بن زبیر زماننده بصره‌ده خروج ایتمشدر . ٣ — نجدات (نجد بن عویمر) ك اتباعیدر . نجد ، یمامه‌ده خروج ایتمش ونهایت (عطیه بن اسود) ی سجستانه کوندره‌رك (مرو) ده مذهبنی اظهار ایلمشدر . ٤ — صفریه (زیاد بن الاصفر) ٥ — عجارده (عبد الکریم عجرد) ٦ — میمونیه (میمونیه بن عمران)٬ ٧ — شیعیه ٨ — حمزیه (حمزه بن ادرك الشامی) نك اتباعیدر؛ حمزه ، هارون الرشیدك خلافتی زماننده خراسانده خروج ایتمشدی . ٩ — حازمیه ١٠ — معلومیه ومجهولیه فرقه‌لری ١١ — صلتیه (عثمان بن الصلت) ١٢ — احسنیه ١٣ — معبدیه ١٤ — شیبانیه (شیبان بن سلحه) نك اتباعدر ؛ شیبان ابی مسلم الخراسانی زماننده خروج ایتمشدی . ١٥ — شبیبه (شبیب بن یزید بن ابی نعیم) شبیب ، عبد الملك بن مروانك زمان خلافتنده خروج ایتمشدی . ١٦ — رشیدیه ١٧ — مکرمیه « ابن المکرم » ١٨ — حفصیه « حفص بن المقدم » . ١٩ — اباضیه « عبد الله بن اباض » ؛ عبد الله مروان زماننده خروج ایتمشدی . ٢٠ ـ یزیدیه « یزید بن ابی انیسه » نك طرفدارلری در . بو فرقه جناب حقك ایراندن بر رسول کوندره‌رك اوکا ترفیق ایده جکی کتابله شریعت محمدیه یی نسخ ایده جکنه قائلدر .

بو فرقه‌لردن ماعدا حارثيه ، صوميه ، بيهسيه ، يعقوبيه ، فضليه ، شمراخيه، ضحاكيه نامليله برچوق خوارج دها موجوددر .

١٠ . شيعه

بو بويوك فرقه طرفدارانى ، اول امرده حضرت على بن ابى طالبه عظيم بر محبت اظهار ايدرلر . شيعه تسميه ايدلمه لرينك سببى حضرت على‌يه اشياع واتباع اولمالرندن دولايى در .

امامت ارتحال نبى اوزرينه خلافت وامامتك ابو بكر ، عباس بن عبد المطلب ، على بن ابى طالب ، عثمان بن عفان ... الخ ذواته عائد اولديغنه دائر واقع اولان دعوالر اثناسنده شيعه امامتك على بن ابى طالبك اولديغنى در ميان ايتمشلردى .

شيعه‌نك فكرنجه ، امامت وخلافت جلى ويا خفى ، معناً ووصايةً حضرت على‌يه عائد در ووفاتندن صوكره ده حضرت علينك اولادندن آيريلاماز . اكر آيريليرسه يا كنديلكدن بر تقوى اثرى و ياخود باشقاسندن بر ظلم اثريدر (*) . امامت اختيار عمومى‌يه ترك ايديله‌مز . بلكه بو ، دينك بر ركننى تشكيل ايدن بر قضيهٔ اساسيه در . بناءً عليه پيغمبرمز افنديمزك امامى اغفال ويا اهالى ويا خود امامتى تفويضى جائز دكلدر . عين زمانده ائمه كبائر وصغائردن معصومدرلر . فرق شيعه بو مسائلده متفق ايسه لرده بالآخره حضرت عليدن صوكره امامت خصوصنده عظيم اختلافاته معروض قالارق فرقه لرى اوچ يوزى بولمشدى .

شيعه‌دن بعضيلرى خلافت وامامتك حضرت على‌يه وصوكره حسن وحسين حضراتنه بانص عائد اولديغنى وفقط بوندن صوكره سنك انتخاب ايله اولاجغنى بيان ايتمشلر و بعضيسى ايسه ، امامتك آنجق حضرت على‌يه منحصر اولديغنى در ميان ايله مشلردر . بر طاقى‌ده حضرت علينك (عين) و (اسم) ايله دكل (وصف) ايله نص اولنديغنه قائلدرلر . بعضيلرى ايسه نصك ، صوكرى (مهدىٔ منتظر) اولان ائمهٔ اثنى عشره عائد اولديغنى بيان ايدرلر .

مع ما فيه ، اول امرده ، حضرت علينك واولادينك خلافت وامامتنه قائل اولان فرق شيعه ده بالآخره غلو كوسترنلر ظهور ايدرك صحابهٔ كرامدن بعضيلرينه طعن وتشنيعه اشلادقلرى كبى دها صوكره (غيبه ، رجعه ، بداً ، تناسخ ، حلول ، تشبيه .. الخ) كبى رافضه اساساتى دخى داخل اولارق (غلاة شيعه) ويا خود (غاليه) ناملريله

(*) كتاب الملل والنحل — شهرستانى .

توسيم ايديله بيلن شيعه فرقه‌لرى ظهور ايتمش وحتى بعضيلرى حضرت علينك نبوتنه ونهايت تأليهنه قائل اولمشلردر .

بوندن دولايى دركه فرق شيعه‌يى اولا — امامت وثانياً — امامتده غلو نقاط نظرندن درت بويوك اصله ارجاع ايتمك قابلدر :

١ — كيسانيه ، خلافتك حضرت على‌دن صوكره محمد بن الحنفيه‌يه ؛ ٢ — زيديه ، زيد بن على‌يه ؛ ٣ — اماميه ، حسن وحسينه انتقال ايتديكنه قائلدرلر . ٤ — غلاة شيعه ايسه امامتده‌كى مبالغه وغلو لريله معروفدرلر ؛ غلاة شيعه‌نك باشليجه لرى ايسه (خطابيه ، سبائيه ، كامليه ، بيانيه ، مغيريه ، هشاميه ، زراريه ، جناحيه ، منصوريه ، غرابيه ، ذميه ، يونسيه ، رزاميه ، نعمانيه ، بسلميه ، جعفريه ، صباحيه) ناملريله اون يدى فرقه در . مع ما فيه اولكى اوچ بويوك فرقهٔ اصليه ميانده اظهار غلو ايدنلرى ده موجوددر .

بو اعتبارله طائفهٔ شيعه‌يى باشليجه يكرمى فرقه اولارق تلقى ايده بيليوز . بزده بو فرقه‌لرك بو ترتيب اوزره اساميسى ايله مؤسسلرينى وخلاصهٔ مذهبيه لرينى بر وجه آتى بيان ايديورز .

(١) — كيسانيه :

على بن ابى طالبك مولاسى كيسانك اتباعى در . امامتك عليدن صوكره اوغلى محمد بن الحنفيه‌يه عائد اولديغنى قبول ايتمشلر ايسه ده بوندن صوكره سنده اختلاف ايدرك بر قسمى امامتك اولاد حسن وحسينه دونديكنه وبر قسمى ده ابو هاشم عبدالله بن محمد بن الحنفيه‌يه انتقال ايتديكنه قائلدرلر . كيسانيه دن (كربيه) فرقه‌سى ايسه ابن الحنفيه‌نك حى وامام منتظر اولديغنى درميان ايتمكده درلر .

(٢) — زيديه :

زيد بن على بن حسين بن على بن ابى طالبك اتباعيدركه زيدك امامتنه قائلدرلر . عين زمانده آتيده‌كى آتى شرطى حائز اولانك ده امامتنى قبول ايدرلر : علم ، زهد ، سخاوت ، شجاعت ، اولاد فاطمه دن حسنى ويا حسينى اولماسى ، صباحت وجه صاحبى اولمق .

بو فرقه طرفدارانى امامتدن ما عدا مسائلده معتزله‌يه موافقت ايدرلر . بونلرك ده درت شعبه‌سى واردر : ١ — جاروديه (ابى الجارود) نام ديكرله (ابا النجم زياد بن المنذر العبدى) نك اتباعيدر ؛ شريعت اسلاميه صاحبنك ، حضرت علينك امامتنى — تسميه صورتيله دكل — وصف صورتيله نص ايتديكنه وعلى ، حسن ، حسين واولادينه بيعتدن فراغت ايدنلرك كفرينه قائلدرلر . ٢ — جريريه بن (سليم بن

جرير) ك اتباعى در . بو فرقه نك فكرنجه على يه بيعتى ترك ايدن ناس كفر ايتمه مش ايسه ده افضل اولان على يى ترك ايتمه لرى اعتباريله خطا ايتمشلردر . ٣ — بتريه « حسن بن صالح بن كثير الابتر » ك اتباعيدر . فكرلرنجه حضرت على امامتده افضل واولادر . مع مافيه ابوبكر ده امام ايدى . اونك امامتى نه خطا ونه ده كفرور . بلكه على امامتى كنديسنه ترك ايتمشدر . ٤ — يعقوبيه « يعقوب » ك اتباعى اولوب بونلرده ابوبكر وعمرك امامتنه قائل اولدقلرى كبى كنديسندن تبرى ايدنلردن متبرى اولورلر . امواتك قيامتدن اول دنيايه رجعت ايده جكلرينى رد ايدرلر وبوفكرى قبول ايدنلردن ده تبرى ايدرلر . آنجق صحابه دن هيچ برينى نه فسق ونه تكفير ايله اتهام ايتمه مك وطعن ويا تلعين ايله مه مك شرطيله حضرت على يى ابو بكر وعمره تفضيل ايدرلر .

(٣) — اماميه :

صاحب شريعت اسلاميه دن صوكره امامتك على بن ابى طالب واولادينه بالنص عائد اولديغنى ادعا ايدرلر . بعضيلرى على ، حسن ، حسين ، ابا ذر الغفارى ، سلمان فارسى وبعضيلرندن ما عدا صحابه نك ارتدادينه قائل اولورلر .

اماميه فرقه سى حضرت عليدن اعتباراً (جعفر الصادق) ه قدر اولان امامارك كافه سنده يعنى (على بن ابى طالب ، حسن بن على ، حسين بن على ، على بن حسين ، محمد بن على ، جعفر بن محمد الصادق) ده اتفاق ايتمكده ايسه لرده بوندن صوكره اختلاف ايديورلر . زيرا جعفر الصادقك بش وبر روايته كوره آلتى اولادى [٭] وارايمش : محمد ، اسحق ، عبدالله ، موسى ، اسماعيل ، على . امامتك بو آلتيسندن صوكره كيمه عائد اولاجغى مسأله سى ايلك اختلافى وجوده كتيردى .

دها صوكره بعضيلرى معين اشخاصده امامتى تعقيب ، بعضيلرى ايسه توقيف ايتدى . بعضاً ده غلو طارى اولدى وبرچوق فرقه لر ظهور ايتدى . نته كيم : اماميه فرقه سندن (قطعيه) امامتى « على ، حسن ، حسين ، على بن حسين ، محمد بن على ، جعفر بن محمد ، موسى بن جعفر على بن موسى » ده تسلسل ايتديردكدن صوكره قطع ايده رلر .

(ناوسيه) : جعفر بن محمدك اولمه ديكنه وكنديسنك حى اولديغنه قائلدر

(شميطيه) : يحيى بن شميط الاحمسى نك اتباعى اولوب امامتك جعفردن صوكره اوغلى محمده واولادينه انتقال ايتديكنه قائلدرلر .

(معمريه) : معمرك اتباعى در . امامتك جعفردن صوكره اوغلى عبد الله واونك اولادينه انتقال ايتديكنى قبول ايده رلر .

[٭] كتاب الملل والنحل — شهرستانى

(موسويه): جعفردن صوكره امامتك اوغلى موسى بن جعفره انتقال ايتديكنه وموسانك حى وامام منتظر اولديغنه قائلدرلر .

(زراريه) زراره بن اعينك اتباعى در . امامتك جعفردن صوكره اوغلى عبد اللهه عائد اولديغنى بيان ايدرلر؛ فقط كنديسندن صورولان سئواللره جواب ويره مه مسى حسبيله عبد اللهك ، امامتى برادرى بولونان موسى بن جعفره عائد اولديغنى ادعا واقرار ايتديكنه قائلدرلر .

(مفضليه) : المفضل بن عمروك اتباعيدر . امامتك جعفردن صوكره اوغلى موسايه ووفاتى حسبيله اوغلى محمد بن موسايه انتقال ايتديكنى قبول ايدرلر .

(مفوضه) : جناب حقك محمدى خلق ايده رك عالمك خلق واداره سنى كنديسنه تفويض ايله ديكنى ادعا ايدرلر .

(اثنى عشريه) ايسه امامتى جعفر الصادقدن موسى الكاظمه ، على بن موسى الرضايه ، محمد بن على النقى يه ، على بن محمد النقى يه ، حسن بن على الزكى يه ونهايت محمد بن حسن العسكرى يه انتقال ايتديررلر . وفقط بو صو كنجيسنك اختفا ايتديكنه و (مهدى) ناميله معروف اولان بو آدمك كيميسى وفاتنه كيمى عدم وفاتنه ، وفقط رجعتنه قائلدرلر .

(اسماعيليه) يه كلنجه بوده اماميه فرقه سنه منسوب اولوب جعفر الصادقدن صوكره امامتك اسماعيل بن جعفره عائد اولديغنه قائلدرلر . فقط بو فرقه نك معتقداتنه بالآخره غلوطارى اولارق باشقا بر شكل اكتساب ايتمشدركه بو جهتى ايلروده بر تفصيل ايضاح ايده جكز . بو اعتباريله (اسماعيليه) فرقه سى اساساً اماميه دن ايكن (غاليه) حالنى آلمشدر . بوفرقه يه تابع اولان (مباركيه) شعبه سى اسماعيلدن صوكره محمد بن اسماعيلك امامتنه (اسماعيلية واقفيه) ايسه محمد بن اسماعيلده توقف ايده رك محمدك رجعتنه قائلدرلر . (باطنيه) ايسه محمد بن اسماعيلدن صوكره امامتى بعض ائمۀ مستوره وباطنيه يه نقل ايتمكده درلر . اصل غلاة شيعه دن بولونان اسماعيليلر بونلردر [٭]

(٤) — خطابيه :

(ابى الخطاب محمد بن ابى زيب الاسدى الاجدع) ك اتباعى در . مذهبى جعفر بن محمد الصادقده غلودن عبارتدر . كنديسى ، عينى زمانده مشبهه دن در . خطابيه ، اللى فرقه يه آيريلير . كافه سى مواد آتيه ده اتفاق ايده رلر :

« على واولادى كبى امامارك جمله سى انبيادر . هر امت ايچون برى « ناطق » و ديكرى « صامت » اولمق اوزره ايكى رسولك بولونمسى لابددر . محمد ، ناطق ؛ على

[٭] ايلروده مفصلا موضوع بحث ايده جكمز فرقه بودر

ایسه ، صامت برر رسول ایدیلر . جعفر بن محمد الصادق دخی نبی ایدی . نبوت ، کندیسندن صوکره « ابی الخطاب الاجدع » ه انتقال اتمشدر . » .

خطابیه دن « معمریه » فرقه سی ایسه ، امامتك ابی الخطابدن صوکره « معمر » نامنده برینه انتقال ایتدیکنی ودنیانك فانی اولمادیغنی ، جنتك ایسه انسانك خیرات دنیویه دن نصیبه دار اولماسندن ، جهنمك ایسه بوندن محروم اولماسندن عبارت اولدیغنی درمیان وشراب ، زنا وسائر محرماتی اباحه وترك صلاتك جوازنی بیان وتناسخی ده قبول أیله مشلر وانسانك لا یموت اولدیغنه وآنجق احوالنك دیکرلرینه نقل ورفع اولوندیغنه قائل اولمشلردر . « بزیغیه » فرقه سی ایسه دیبورکه : « جعفر بن محمد اله در ، کندیسی کوروندیکی شکلده دکلدر ، یالکز کندینی اویله کوستر مشدر ، هرمؤمنه وحی کلیر . فرقه اتباعندن هر بری جبرائیل ، میکائیل ومحمد دن ده خیرلیدر ، اموات أرکج کوروله جکلردر . » .

والحاصل بوتون خطابیه فرقه‌لری جعفر بن محمد الصادق ك کندیلرینه (جفر) تعبیر اولونان بر اثر تودیع ایتدیکنی واو اثرده (علم الغیب) دن و (تفسیر قرأن) دن محتاج اولدقلری شیلرك موجود اولدیغنی ادعا ایتمکله برابر قرأن کریمده « ان الله یأمركم ان تذبحوا مقبرة » امرنده مذکور مقبره‌دن مراد ام المؤمنین عائشه اولدیغنی « خمر ومیسر » دن مقصد ابو بکر وعمر اولدقلرنی بیان ایده‌رلر .

(٥) سبائیه :

عبدالله بن سبانك طرفدارلری در . عبدالله حضرت علی‌یه شفاهاً « سن آلهسك » دیمش ایدی .

(٦) کاملیه :

ابو کاملك طرفدارلری در . ابو کامل ، علی‌یه بیعتدن فراغت ایتدکلری ایچون بالعموم صحابه‌یی تکفیر ایتدیکی کبی بونلرله قتالی ترك ایتمك اعتباریله علی‌یی تکفیر ایتمش وانوار الهیه‌نك ائمه‌ده تناسخ ایتدیکنه قائل اولمشدی .

(٧) بیانیه :

« بیان بن سمعان » ك اتباعیدر . روح الهینك اولا انبیایه ، صوکره علی‌یه وصوکره محمد بن الحنفیه‌یه دها صوکره اوغلی ابی هاشم عبدالله بن محمده ونهایت « بیان بن سمعان » ه حلول ایتدیکنه قائلدرلر .

(٨) مغیریه :

« مغیره بن سعید العجلی » نك اتباعی در . مغیره ، محمد بن عبدالله بن حسن دن صوکره امامتی کندیسی ایچون ادعا ایتدیکی کبی بالآخره نبوت دعواسنده بولونارق

معجزه سنك ایسه اسم اعظم حقنده‌کی علمی اولدیغنی واحیای موتایه قدرتی بولوندیغنی در‌میان أیله مشدر . فکرنجه « جناب حق ، عالمی یاراتمق ایسته‌دیکی زمان پارماقلریله عبادینك اعمالنی یازمش . وفقط معصیتلرندن غضبه کله‌رك ترله‌مش وترندن بری طوزلو دیکری طاتلی اولمق اوزره ایکی‌ده‌کز حصوله کله‌رك طاتلی ده‌کزدن « شیعه » یی وطوزلو ده‌کزدن ایسه « کفره » یی یاراتمشدر . محمد بن عبدالله بن حسن بن حسین بن علی بن ابی طالبدن عبارت اولان مهدی‌ده ظهور ایده‌جکدر » .

(٩) هشامیه :

ایکی قسمدر . بری « هشام بن الحکم » ك ، دیکری ایسه « هشام الجولقی » نك اتباعی در . معصیتك اماملر ایچون جائز اولمادیغنی ، انبیایه ایسه جائز بولوندیغنی ادعا ومحمدك ایسه اسرای بدردن فدیه آلمق صورتیله ربنه عاصی اولدیغنی ادعا ایده‌رلر . هشامیه عین زمانده « مشبهه » دن در .

(١٠) زراریه :

« زراره بن اعین » ك اتباعی در . زراره جناب حقك بدایتده عالم وقادر اولمادیغنه وفقط بونی اکتساب ایتدیکنه قائلدر .

(١١) جناحیه :

« عبدالله بن معاویه ذی الجناحین » ك اتباعی در . عبدالله ، کندیسنك آله اولدیغنی وعاملك قلبنده نما بولدیغنی ، روح الهینك انبیاده دولاشدقدن صوکره علی واولادینه ونهایت کندیسنه انتقال ایتدیکنی ادعا ایده‌ر . خمری ، میته‌یی ، نکاح محارمی استحلال أیلر . قیامتی انکار ایده‌ر . بوکا دلیل اولمق اوزره « لیس علی الذین آمنوا وعملوا الصالحات جناح فی ما طعموا اذا ما اتقوا وامنوا وعملوا الصالحات » آیتنی درمیان ایده‌رلر . قرآن کریمده میته‌نك ، دمك ، لحم خنزیرك تحریمی حقنده‌کی اشارتلرك بغضی لازمکلن قوملردن کنایه اولدقلرنی وبونلرك ابو بکر ، عمر ، عثمان ، معاویه بولوندقلرنی بیان ایتدکلری کبی قرأن کریمده مأمور فرائضك علی ، حسن ، حسین واولادی کبی کندیلرینه موالات ایدلمسی لازمکلنلره ، والات اولونمسندن عبارت بولوندیغنی افاده ایدرلر .

(١٢) منصوریه :

غلاة شیعه‌دن « ابو منصور العجلی » نك اتباعی در . ابو منصور ، امامتك محمد الباقر بن علی زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی طالبدن کندیسنه انتقال ایتدیکنه قائلدر . علی بن ابی طالبك واولادینك اهل جنتدن وابو بکر ، عمر وعثمان ومعاویه‌نك اهل ناردن بولوندیغنی درمیان ایده‌ر .

(١٣) غرابيه :

بو فرقه طرفدارلرى جبريلك ، حضرت على يه كوندرلديكى حالده خطا ايدەرك محمده كلديكنه قائلدرلر . بونك ايچون بريره بولوندقلرى زمان « صاحب الريش » ە لعنت ايتمكى اعتياد ايدرلر . توى صاحبندن ايسه جبريل مقصوددر .

(١٤) ذميه :

بوفرقه طرفدارانى ادعاسنجه جناب حق على بن ابى طالبى نبى اولارق بعث ايتديكى كبى محمدى ده ، علينك امرينى اظهار ايتمك اوزره ارسال ايتديكى حالده محمد نبوتى نفسى ايچون دعوى ايتمش وقيزينى تزويج ايتمك ومال صاحبى ايتمك صورتيله على يى ارضا ايتمشدر .

بونلردن « عليان بن ذراع السدوسى » نك تابعلرى اولان « عليانيه » فرقه سى على-يى محمده تفضيل ايدر وصاحب شريعتى ذم ايدر . بوندن ما عدا محمد وعلينك بردن الوهيتى ادعا والوهيتده محمدى تقديم ايدنلرده « ميميه » فرقه سنى تشكيل ايدر . ديكر بر فرقه ايسه « محمد ، على ، فاطمه ، حسن ، حسين » ك بردن الوهيتنه قائل اولديغى كبى بونلرك بر « شئ واحد » اولديغى وروحك كنديلرنده سويةً حلول ايتديكنه وهيچ برينك ديكرينه افضلتى بولونماديغنه قائل اولورلر

(١٥) يونسيه:

غلاة مشبهه دن « يونس بن عبدالله القمى » نك اتباعيدر . ملائكه نك عرشى وعرشك ايسه جناب حقى طاشيديغنه قائلدرلر

(١٦) رزاميه :

« رزام بن سابق » ك فرقه سى در . رزام ، امامتك على بن ابى طالبدن صوكره صيره ايله اوغلى محمد بن حنفيه يه ، اوغلى ابو هاشمه ووصيت طريقيله على بن عبدالله ابن عباسه ، اوغلى محمد بن على يه ، وصيتله اوغلى ابراهيمه انتقال ايتديكنه قائلدر . ابامسلم بونك نامنه قيام ايتمشدى .

(١٧) نعمانيه :

بو فرقه يه (شيطانيه) دخى دينلور . عينى زمانده معتزله دن در .

(١٨) بسلميه :

بو فرقه طرفدارانى ، امامتك صاحب شريعت اسلاميه دن صوكره على يه وصوكره صيره ايله حسنه ، حسينه ، محمد بن الحنفيه يه ، ابى الهاشم عبدالله بن محمد بن الحنفيه يه ووصيت صورتيله على بن عبدالله بن عباسه ، ابى العباس سفاحه ، نهايت ابى سلمه يه انتقال ايتديكنه قائلدرلر . حتى ما وراء النهرده « كش » ناحيه سنده « مرو » اهاليسندن هاشم

نامنده برى ظهور ايدەرك ابى سلمه يك آه اولديغى وروح الهينك اوكا وبالآخره كنديسنه يعنى هاشمه انتقال ايتديكنى درميان ايتمش ومدعاسنك ترويج ايلديكنى كورمه سى اوزرينه نظرلردن اختفا ايدەرك كنديسنه آلتوندن برنقاب ياپمشدر . اتباعى كنديسنى كورمك ايستدكلرى زمان شعاع شمسى انعكاس ايتديرن برآينه واسطه سيله برقسمنى احراق ايتمه سى اوزرينه كنديسنك اله اولديغنه ونظردك اونى كورمه سى قابل اولماديغنه قائل اولمشلردر

(١٩) جعفريه .   (٢٠) صباحيه در .

بو فرقەلر علينك امامتى خصوصنده نص بولونماماسى حسبيله ابو بكرك امامتنه قائل اولورلر . فقط علينك ابو بكردن افضل بولنديغنه قائلدرلر .

شيعەنك بو يكرمى فرقەسندن ماعدا حلويه ، شريكيه ، تناسخيه ، لاعنه ، رجعيه ، امريه ، جلاليه .. الخ ناملرله بعض فرقەلر دخى موجوددر .

*
* *

الحاصل شيمدى يه قدر صايديغمز اون بويوك فرقهٔ شيعيه يه يمن نواحيسنده ظهور ايدن « مكرميه » ز « يديه » ونجد ودرعيه دەكى « وهابيه » مذهبلرى وعماندن باش كوسترن وقريش تشنيع ايدن فرقه دخى علاوه ايديلەجك اولورسه ظهور اسلامدن اعتباراً عالم اسلامده مخاطرەلى يوللره سوق ايتمك اعتباريله وقتيله اليم بر انحطاطه معروض قيلان فرقەلر حقنده آز چوق بر خلاصه الده ايدلمش اولور .

بو واسطه ايلەده بوندن صوكره ايضاح ايدەجكمز « اسماعيليه » ، « نصيريه » كبى غلاة شيعەدن عد اولونمسى طبيعى اولان فرقەلردەكى اساسات مذهبيەنك احاطەسنى تسهيل واونلرى اصللره ارجاع ايتمكله برابر فرقه اسلاميه ميانندەكى موقع مخصوصلرينى تعيين ايدەبيلەجك بر زمين تتبعك احضار ايدلمش اولديغنى قبول ايتمك ضرورى در .

[٢] — **اسماعيليەنك صورت ظهور وانتشارى** — اولجه « اماميه » فرقەسنك فروعندن بحث ايدركن بيان اولونديغى وجهله « اسماعيليه » شعبەسى اساساً ، اسماعيل بن جعفر الصادقك واولادينك امامتنه قائل بر فرقهٔ شيعەدر . بو فرقه طرفدارانى امامتى — ايلرده تفصيل ايدەجكمز اوزره — اسماعيلدن صوكره اوغلى « محمد المكتوم » ە وصوكره اوغلى « جعفر المصدق » ە ودها صوكره « محمد الحبيب » ە انتقال ايتديريرلردى . اصل اسماعيليەنك رواج وانتشارى بو ذاتك زماننه تصادف ايتمكدەدر :

محمد الحبيب ، سوريەده ، حمص جوارنده « سلميه » قصبەسنده اقامت ايديوردى . كنديسى حريص جاه اولمق اعتباريله دينك داعيلر ، مبشرلر واسطەسيله نشرينه وموقع

دينيه‌سنك تحكيمنه چاليشيوردى . بونك اوزرينه عراقده بر روايتـه نظراً (*) حضرت حسيننك تربه‌دارى ومنجم بولونان « عبدالله بن ميمون القـداح » ى‌ده بو وظيفـه ايله مامور ايتمشدى . حال بوكه عبد الله ، عراق اهاليسندن وظاهراً غـلاة شيعه‌دن وفقط حقيقتده وباطناً مجوسيلردن بولونان « ميمون القداح » نامنده بر كحالك صلبندن دنيايه كلمشدى .

ابن ميمون ، دها كوچوك ياشندن اعتباراً تحصيل علم وعرفانه وتوسيع معلومات ومكتسباته بذل مقدرت أيله‌مش وبر مدت صوكره امور دينيه وفلسفيه ايله‌ده اشتغاله باشلايارق ، مجوسيلكك عنعناتنه ، زردشتك تلقيناتنه ، يونان قديم فلسفه‌سنه ، صابئلرك ، خرستيانلرك آيين واديانته دخى كسب وقوف ايلمشدى . علوم طبيعيه وطبابت فنيه‌ده دخى مهارت كامله حاصل ايتمشيدى . بالخصوص كنديسى اساس اعتباريله مجوسى بر عائله‌دن تولد ايتمش بولونديغى ايچون عرقاً عنعنات مجوسيه‌يه توارث ايتمش اولديغى كبى ديكر طرفدن مجوسيلردن « غباريه » فرقه‌سنك دخى رئيس مكتومى بولونيوردى .

« شرح مواقف » نام أثرده بر تفصيل بيان ايدلديكنه نظراً بر كون ، بو فرقه ، ابن ميمونك رياستى آلتنده بر مجلس عقد ايده‌رك ظهور اسلام ايله برابر مجوسيلكك اكتساب ايتديكى احوال اليمه وانحطاط وانقراض كيفيتنى موضوع بحث ايتمش وبر وجه آتى بر قرار اتخاذ ايلمش ايدى :

— « مسلمانلر ممالكمزى ضبط واستيلا وحكومتمزى محو وافنا ايله ديلر ؛ آرتيق اسلاملرى حرباً غلبه ايتمك تحت امكانده دكلدر . فقط حيل وخدعه ايله اسلاملر آره‌سنه تفرقه ونفاق صوقمق ممكن در . بونك ايچون دين اسلامى تأويلات اجنبيه ايله چيغيرندن چيقارمق ، مسلمانلرك جاهل قسمنى صور مختلفه ايله اغفال ايده‌رك اونلره اسلاميق نامى آلتنده مجوسيلك احكامنى تلقين ايتمك الك سالم بر يولدر . بو صورتله هم انتقام آلمش وهم « پارسى » ديننك آيين وعنعنه‌لرى اعاده ايدلمش اولور .. » [*]

مجوسيلرك اتخاذ ايتديكى بو قرارك تطبيقى بالخاصه رئيسلرى بولونان « ابن ميمون » ك عهده رؤيتنه حواله ايدلمش ايدى . ابن ميمون بو املك حصولنه « اسماعيليه » مذهبنى پك مساعد بولمش و « محمد الحبيب » ايله سهولتله اكلاشا بيلمش ايدى .

بونك اوزرينه عبـدالله ابن ميمون اوچونجى قرن هجرى اواسطنده [**] ظـاهرى

(*) M, R; Memoir sur les trois plus famenses sectes du Muslumanisme , (Paris 1818)

[*] (خرافاتدن حقيقته — م . شمس الدين) أثرينه مراجعت .

[**] (La grande Encyclopédie)، (٨٦٤) تاريخ ميلاديسى اولمق اوزره قيد ايديور .

وباطنى پروغرامنك خطوط اصليه‌سنى چيزمكه باشلامش و « دعوت » ناميله توسيم ايله‌يكى اساسات دينيه‌سنى « طقوز » اصله ومرتبه‌يه ارجاع ايده‌رك امام « محمد بن اسماعيل بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن زين العابدين بن حسين بن على بن ابى طالب » واولادى نامنه بلاد فارسده « اهواز » ده ظهور ايله خلقى مذهبنه دعوته قيام أيله‌مش و « عسكر مكرم » ه اينه‌رك آز برمدت ظرفنده بر طرفدن ادخار ثروت وجلب شهرته وديكر طرفدن اتباعنى تزييده موفق اولمشدى .

« ابن ميمون » ك « باطنيه » ناميله وجوده كتيرديكى بو مذهبك پك چوق عوامل موفقيتى اساساً احضار ايدلمش ايدى . زيرا ظاهراً ادعا ايدلديكى وجهله « شيعى » اولان بو مسلك مخصوصنى « ابن ميمون » ينه « حب على » اساسنه ربط ايديور وامامتى نسل على‌يه حصر ايديوردى . بالخصوص « شيعه » و « غلاة شيعه » فرقه‌لرينك حضرت على واولادى نامنه واسع مقياسده اجراى فعاليت ايتدكلرى بر زمانده ابن ميمونك دعوتى سهولتله قبول ايده بيله‌جك طرفدار موجود بولونيوردى .

يالكز « عبدالله ابن ميمون » « اسماعيلى » اولمق اعتباريله ديكر شيعيلردن وبالخصوص « امامية » فرقه سندن دها ايلك آديمده آيريليوردى . واقعا .— اولجه بيان ايدلديكى اوزره — امامتى نسل على‌يه حصر ايدن « امامية » طرفدارانى . امامتك على بن ابى طالبدن صوكره اوغلى حسنه وصوكره صيره ايله برادرى حسينه ، اوغلى زين العابدينده محمد الباقره ، جعفر الصادقه عائد اولديغى كيفيتنده اختلاف ايتميورلردى . فقط متفق فيه اولان بو التى امامدن صوكره ايش‌ده كيشيوردى .

بر قسمى ، اسماعيل بن جعفر الصادقك پدرندن مقدم وفاتى حسبيله امامتى اسماعيلدن نزع ايده‌رك جعفردن صوكره ديكر اوغلى موسى الكاظمه ويا بر برادرينه انتقال ايتديريور . وبونلردن برشعبه دخى اون ايكنجى امامه قدر دوام ايتديره‌رك صوكنجيسى « مهدى » نك اختفاسنه قائل اولويور وامامتى آرتيق بوراده توقيف ايديوردى ؛ بونلر « امامية » نك « اثنى عشريه » فرقه‌سنى تشكيل ايديورلردى .

امامية‌نك ديكر بر قسمى ايسه :

« جعفر الصادقدن صوكره امامت اسماعيل بن جعفرك حقى در . زيرا بو بابده پدرينك وصيتى واردر . اسماعيل ، باباسندن مقـدم وفات ايتمش بولونسه‌بيله بو وصيتدن مقصد امامتك اسماعيل بن جعفرك نسلنه منحصر اولماسى در . »

ديه‌رك امامتى اسماعيل بن جعفره ودها صوكره اوغلى محمد بن اسماعيله انتقال ايتديرولر . بونلرده امامية‌نك « اسماعيليه » فرقه‌سنى تشكيل ايده‌رلر .

ايشته ، ابن ميمون ، كنديسنك بو فرقه‌دن بولونديغنى ادعا ايتمكله اول امرده « شيعى »

لری جذب ایده بیلیوردی .

حالبوکه ، غایهٔ اصلیه‌سنه قاووشمق ومسلک خفیه‌سنک موفقیتنی تأمین ایتمک ایچون باشقا باشقا اداره احتیاج واردی . ابن میمون اولدقجه نبض آشنا اولدیغی ایچون محیطنک حالت روحیه سنی ایی‌جه تقدیر ایدیبوردی . زیرا اوته دن بری ایرانک خیال انکیز خرافه لرینه واساطیرینه آلیشمش اولان عراق وایران اهالیسی مفکره لرینی ؛ کرفت یوللردن اسرار ایده‌جک ینه خیال انکیز عقیده لره احتیاج کوستریبوردی .

بونک ایچوندرکه عبدالله ابن میمون «اسماعیلیه» عقیده سنه برمقدار خیال ، برپارچا اسرار وخفایا قاریشدیرمق لزومنی حس ایتمش واسماعیل بن جعفر دن صوکره کلن امام‌لرک پک اوقادار طانینمامش اولماسی کیفیتی پک زیاده ایشنه یارامش ایدی .

فی الحقیقه ابن میمون ، امام اسماعیلک باباسنک حال حیاتنده وفات ایتمه‌سی حسبیله امامتک جعفر الصادقدن وفاتی متعاقب «محمد المکتوم» ه انتقال ایتدیکنه دائر برطرفدن «اسماعیلیه» فرقه‌سنک عقیده‌سنی تکرار ایتمکله برابر دیکر طرفدن امام‌لرک «ظاهر» ویا «مستتر وباطن» اولابیله‌جکنی سویلیور و أبواب خفایانک روزن تخمینینی کشاد ایله‌یوردی .

او دییوردی‌که :

— امام ، اکر نفوذ وشوکت صاحبی دکل ایسه «استتار» ایتمک مجبوریتنده قالیر . فقط دینه «دعوت» وظیفه‌سنی تحمل ایدنلر یعنی «داعی» لر ، «دعاة» ، امامک وجودینه بر حجت اولمق مقصدیله ظاهر اولورلر . مع مافیه امام ، دخی نفوذ وشوکتنی بولدیغی زمان ینه تظاهر ودعوتنی اظهار ایدر ، نیته‌کیم اسماعیل بن جعفر الصادقدن صوکره کلن «محمد المکتوم» اوغلی «جعفر المصدق» ، واونک اوغلی «محمد الحبیب» بر امام مستتردرلر . بناءً علیه بو یولده بر امام أرکج موافق شرائط بولونجه ظاهر ایله‌یه‌جکدر .

ابن میمونک بو ایضاحاتی خلق اوزرنده بر حسن تأثیر براقیوردی . زیرا مخیله‌یی بر مقدار تحریک ایده‌بیلیوردی . بالخصوص امام منتظر ، مهدی ، مسیح موعود .. الخ فکرلری اکثریا طبقات اهالی میاننده موجود ایدی : نیته‌کیم ، سنیلر ، مهدیٔ منتظری ، یهودیلر مسیح موعودی ، خرستیانلر «پاراقلیت» ی ... الخ بکلیورلردی .

ابن میمون بو تلقیناتی ایله اسماعیلیه ایچون یکی بر مجرا کشاد ایدیبور ، واسماعیلیه‌نک «باطنیه» فرعنی تأسیس ایدیبوردی .

دیکر طرفدن ابن میمون ، بوتون طوائف موجوده‌یی جذب ایله بر نقطه‌ده طوپلایاجق اساسلر وضع ایتمک مجبوریتنده بولونیوردی . واقعا ، ایرانک وعراقک او مختلف

الجنس ومتناقض الآمال خلقی اسلامیتی هان قبول ایتمش ایدی . فقط اکثری حالا ، اساطیره ، خرافاته قارشی عطشان بولونیورلردی . بالخصوص اهالیدن بر قسمی حقیقتده هیچ بر دینه اینانمایان ملحدلردن ، یاخود زردشت اعتقاداتنی نسلاً بعد نسل محافظه ایده‌ن انقاض ایرانیاندن ، ویا «مانی» لکی قبول ایده‌رک نیم مجوسی ، نیم خرستیان اولانلردن ویا صابئیلرک تأثیراتی‌در آغوش ایدنلردن متشکل ایدی . عینی زمانده محیطده جهالت حکمفرما اولیوردی . تشکیلات عمومیهٔ اجتماعیه‌یه قارشی بر نفرت‌ده بسلنیوردی . قانلی محنه‌لره شاهد اولان اهالی طبعاً اختلالجی بر حال کسب ایتمشدی . بونلرک کافه‌سنی بر نقطه‌ده طوپلامق ونتیجه‌ده الحادی اونلره تلقیح ایده‌رک اساسات اسلامیه‌یی دوچار وهن ایتمک پک کوچ کورونمیوردی .

ابن میمون ، بو اسرار وخفایا مسأله‌سنه قوت ویردی . «خطابیه» فرقه‌سی کبی غلاة شیعه‌دن بولونان فرقه‌لرک ، قرآن کریمک معانیسنه دائر اوته‌دن‌بری نشر ایتمکده اولدقلری افکار اجه ایشنه یارادی : او ، دییوردی‌که :

— قرآن کریمک بر ظاهری ، برده باطنی مدلولی واردر . مقصود بالذات اولان معنای ظاهری ولغویسی دکلدر ؛ حتی مدلول ظاهریسیله تمسک بادیٔ عذاب ومشقت‌در . حال بوکه معنای باطنیسیله قیام ، اعمال ظاهریه‌نک‌ده ، تکالیفک‌ده ترکنی استلزام ایتدیکی ایچون موجب انشراح وسعادتدر ...

ابن میمون بو افکاری خفی ویا باطنی اولارق تلقین ایتمکده واسماعیلی لردن اولمایانلرک مواجهه‌سنده اظهار ایتمه‌مکده اولدیغی ایچون بو یکی مسلک دها زیاده باطنیلشیوردی .

بویله‌جه «باطنیه» مذهبی کیتدکجه نما بولیوردی . بوتون اوغیر ممنونلر ، عقیده‌لری صاغلام اولمایانلر هپ بو دینه تودیع نفس ایدیورلردی . «اسماعیلیه» تعبیر دیکرله «باطنیه» فرقه‌سنه ، صرف اهل بیته محبتلری بولونماسندن دولایی داخل اولانلر بولوندیغی کبی قیودات شرعیه‌دن تخلیص نفس ایچون کیرنلر دخی موجود ایدی . أك مهم طرفدارلر ایسه عصبیت قومیه وعنعنات ملیه‌یی اوزله‌مک کبی سائقلرله حرکت ایدنلردن ایدی .

(باطنیه) مؤسسی یکی قوردیغی اساساته — ایلروده بر تفصیل بیان ایدیله‌جکی وجهله — مجوسیلکک ازلرندن بولونان بر طاقم سرلر دها علاوه ایلیوردی . بو کبی مکتومات ایسه بالخاصه (یدی) عددنده طوپلانیوردی . بونک ایچوندرکه (اسماعیلیه) و (باطنیه) نام‌لرینه برده (سبعیه) اسمی علاوه ایدلمشدی .

بو صورتله تسمیه اولونماریتک سبینه کلنجه ، اسماعیلی‌لرک بر طرفدن ، اسبوعک ، سماواتک وکواکبک عددی وجهله ائمه عددینک (یدی) اولدیغنی ودیکر طرفدن ، شریعتده ناطق تعبیر دیکرله (رسول ناطق) اولانلرکده (یدی) بولوندیغنی ادعا ایله-

مەلوندن نشأت ایدییوردی . فکرلرنجە هر ایکی ناطق اولان رسول آرەسندە شریعتی اتمام ایدن (یدی) امام موجوددر . (نطقا)دن هر بری کندندن اوالکی ناطقك شریعتنی تغییر ایتدیکی کبی کندندن صوکرە کلەجك یدی امامدە او شریعتی اتمام ایدەرلر . بو (یدی) امامە (مستور) اماملر نامی ویریلیر .

بوندن ما عدا ، هر زماندە کندیلرینە اقتدا ایدلمك اوزرە مطلقا (یدی) شخصیت بولونور :

١ — امام ، جناب حقدن تلقیٔ فیوضات ایلر .

٢ — حجت ، امامدن اخذ فیض ایدر واونك وجودینە بر حجت وبر دلیل اولور .

٣ — ذو المصە ، علمی حجتدن اخذ ومص ایلر .

٤ — داعیٔ اکبر ، مؤمنینك اك یوکسکیدر .

٥ — داعیٔ مأذون ، اهل ظاهردن اولوبدە دینە داخل اولمق طلبندە بولونانلردن « عهد » آلمق صورتیلە کندیلرینی امامك ذمتنە ادخال واونلرە باب علم ومعرفتی کشاد ایتمکە مأذوندر .

بو دردنجی وبشنجی مرتبەدە بولونانلرە « دعاة » ویاخود « ابواب » نامی ویریلور .

٦ — مکلب ، دیندە مرتبەسی یوکسلن وفقط (دعوت) خصوصندە کندیسنە هنوز اذن ویرلمەین شخصلر درکە ، بونلر آنجق داعی‌یە معاونتدە بولونورلر .

٧ — مؤمن ، داعی‌یە اتباع ایتمش وکندیسندن عهد آلارق ایمان ایلەمش وعهدندە یقین حاصل ایدەرك داعینك ذمتنە وحزبنە یعنی فرقەسنە داخل اولمش اولانلردر .

بویلەجە کرك رسول ناطق وکرك ائمە واشخاص عددینك (یدی) اولارق اسماعیلیلرجە اعتقاد ایدلدیکندن طولایی (سبعیە) نامیلە یاد ایدیلن بو دین یکی مجهوللرە سوق ایدییوردی .

ابن میمون — ایلروەدە دعوات وتعالیم دینیەسنی بر تفصیل ایضاح ایدەرکن بیان ایدەجکمز وجهلە — بوتون بو مقدماتدن صوکرە بعض افکار اشتراکیەیە ویا نظریات فلسفیە واساسات ما بعد الطبیعیەیە تماس ایدەرك تکالیف شرعیەیی بر معنای باطنی ایلە تفسیر ایتمك صورتیلە بر طرف ایدرکن بر چوق دیانت کریزلر داخل اولیور وبو صورتلە مقصد اصلیسنە تقرب ایلەیوردی .

والحاصل (ابن میمون) ك تعالیمی عقائد اسلامیە ایچون پك خطرناك بر بومبا ماهیتندە بولونیوردی . زیرا بو تعالیمی قبول ایدن آرتیق هردورلو قیود شرعیەدن آزادە قالیور ، هردورلو محرماتی استحلال ایدیور واشتراك اموال واشتراك نسوانی دخی قبول ایدەبیلەجك بر درجەیە واریوردی . . .

عبدالله بن میمون اوچنجی قرن هجری اواسطندە (اهواز) دن بو صورتلە ظهور ایلە «عسکر مکرم» ە اینەرك دعوتنی اظهار وطرفدارانی تکثیرە موفق اولونجە دعوتنی قبول ایتمەینلر ، اوزرینە هجومە حاضرلانمش وبونك اوزرینە طرفدارانندن « حسین الاهوازی» ایلە برلکدە بصرەیە فرارە مضطر قالمش وبصرەدە دخی شهرتی شایع اولونجە حمصدە سلیمیەدن وقوع بولان طلب اوزرینە محل مذکورە عزیمت واوراده اختیار اقامت ایدەرك حیاتنك صوکنە قدر نشر دینە دوام ایلەمش ایدی .

عبدالله بن میمونك وفاتندن صوکرە ایسە « محمد الحبیب » بو دفعە « حسین الاهوازی » یی عراق طرفلرینە کوندرەرك او واسطە ایلە تکرار دعوتە مبادرت ایلمشدی . . .

(حسین الاهوازی) نك تأثیری آلتندە اولمق اوزرە بر روایتە نظراً [*] عراقدە قاطرینك و آیاقلرینك قیصەلغندن و آدیملرینك بربرینە یاقین اولماسندن کنایە اولارق «قرمط» نامیلە معروف « اشعث » نامندە بر شخصك اوغلی بولونان « حمدان » ظهور ایدەرك اوچنجی قرن هجری اواخرندە دیانت اسماعیلیە واساسات باطنیەیی « کوفە » طرفلرندە نشرە موفق اولمشدر .

(حمدان بن قرمط » ك دعوتی عراقدە وبحریندە قولایلقلە شایع اولمشدی . زیرا عراق اهالیسی بیتاب بر حالدە بولونیوردی ، خلق متمادی ظلم کورویور وتشکیلات اجتماعیەدن پك متنفر بولونیوردی . « حمدان بن قرمط » اشتراك اموال « سوسیالیزم » اساساتی تلقین ایدنجە بر چوق طرفدار پیدا ایتمش ایدی . با خصوص اولجە ایراندە ظهور ایدن « مزدك » دینی اشتراکیە مذهبی تلقین ایلمش وافکاردە نوعما بوکا تمایل ایلمش بولونیوردی .

والحاصل « حمدان بن قرمط » ك طرفدارانی « قرامطە » نامیلە معروف اولمشلر ایدی .

مع ما فیە « قرامطە » و « قرمط » کلمەلرینك منشألری حقندە متناقض روایات واقوالك بولوندیغنی قید ایتمك مجبوریتندە بولونیورز :

نیتەکیم « المشرق » مجموعەسی « ایلول ١٩٠٧ » تاریخلی نسخەسندە « قرمط » کلمەسنك منشأنی موضوع بحث ایلمش وبو کلمەنك بغداد ایلە بصرە آرەسندە واقع « واسط » نواحیسنك قدیم قریەلرندن برینك اسمی اولدیغنە دائر [**] موجود روایتی جرح ایدەرك

---

[*] کتاب سوسنة سلیمان فی اصول العقائد والادیان — نوفل نعمة الله .

[**] (J, de Goeje, Memoire sur les Caramathes du Bahraïn et les Fatimides). نام أثرە مراجعت .

« قرمط » كلمه سنك ملوث وخبيث معناسنه اولمق اوزره « نبطى » بر كلمه اولديغى در ميان ايتمشدر .

مؤرخ ابن الجوزى ايسه « قرامطه » كلمه سى حقنده كى تدقيقاتنى آلتى اصله ارجاع ايديور :

١ — عراقده كى ديانت سالكلرينك « قرامطه » ناميله توسيم ايدلمه لرينك سببى اشبو دياتى تأسيس ايدن شخصك كوفه اهاليسندن « محمد الوراق المقرمط » نامنده برى اولماسندن دولايى در .

٢ — بونلرك (قرمطونه) نامنده نبطى بر رئيسلرى بولونيوردى اونك ايچون (قرامطه) ناميله توسيم اولنمشلردر .

٣ — بودين سالكلرندن بعضيلرى (كرمتيه) نامنده برينه مسافر اولمشلر وبالآخره بو اسمدن كنايه اولارق (قرامطه) ناميله توسيم اولونمشلردر .

٤ — بودين (دعاة) ندن بعضيلرى (قرمط بن الاشعث) نام برشخصدن اولا براينك كيرالامش اولدقلرى واوندن صوكره او آدمى ديانته ادخال ايتدكلرى ايچون بونلره (قرامطه) ده نلمشدر .

٥ — قرمط ، اسماعيل بن جعفرك عامللرندن ايدى . بو دياتى او تاسيس ايتديكى ايچون اوكا نسبت ايدلمشدر .

٦ — (قرامطه) اسمى كوفه اهاليسندن ودعاتدن (حمدان بن قرمط) ه نسبتله وضع ايدلمشدر . كويا حمدان زاهد بر آدم ايدى . باطنى داعيلرى واسطه سيله بودينه سالك اولمشدر ..

هرحالده (قرامطه) كلمه سنك منشأى حقنده كى اقوالدن صوكنجيسى برچوق مؤلفلرجه قبول ايدلمشدر .

بو ايضاحاتدن اكلاشيلديغى وجهه اسماعيليه اولا باطنيه ، دها صوكره قرامطه شكلنى آلمشدر . فى الحقيقه (قرامطه) طائفه سى رؤساسندن « زكرويه بن مهرويه » ظهور ايده رك آنارشيست جه سى حالنده بولونان قرامطه حكومتنى تاسيس وتقويه ايله مش وبرمدت بوجته اوته يه بريه صالديره رق هردورلو شقاوتلره توسل ايله مش واچيه قان دوكمشدر [*]

* * *

اسماعيليلر ، باطنيه وقرامطه فرقه لرى واسطه سيله برطرفدن ايرانده وعراقده نشر دينه قيام ايتمكله برابر ديكر طرفدن مصرده وبلاد مغربده ده « اسماعيليه » يى طانتمشلر واوراده

[*] تاريخ ابن الاثيرك (٧ — ١٢) نجى جلدلرينه مراجعت .

دخى برچوق طرفدار بولمشلردر ..

اسماعيليلرك بلاد مغربده كى دعوتلرى « ابو عبدالله الشيعى » طرفدن اجرا ايدلمشدر. يورولمق بيلمه ين بوداعى دخى ينه « سلميه » ده مقيم بولونان « محمد الحبيب » جانبندن بلاد مغربه اعزام ايدلمشدى . ابو عبدالله مومى اليه نامنه دعوته قيام ايله مش وبلاد مغربده او اثناده حكمران اولان اغلبيلرى « رقاده » ده مغلوب ايده جك درجه ده نشر دين وتزييد نفوذه موفق اولمش ونهايت — ايلروده اسماعيليلرك تاريخچه سندن بحث ايده ركن مفصلاً بيان ايديله جكى وجهله — حكومت عبيديه نك تمل طاشلرينى قورمشدر . .

* * *

اسماعيليه دينينك صورت انتشارى حقنده كى فصلمزى اكمال ايتمك ايچون ينه عراقين وما وراء النهر طرفلرنده كى حركات نشريه دن بحث ايده جكز :

مؤرخ « ابن خلكان » ك نقل وافاده سنه نظراً « حمدان بن قرمط » دن صوكره « بحرين » ده « جنابه » اهاليسندن « ابو سعيد الجنابى » احسا طرفلرنده ؛ و « ابن ابى الغراقر » ناميله معروف « ابو جعفر محمد بن على الشلمغانى » ايسه ما وراء النهر وتوركستان جهتلرندن خلفاى عباسيه دن « المقتدر بالله » زماننده نشر دينه قيام ايتدكلرى كبى ايرانده كائن بيضا اهاليسندن « ابى المغيث » ناميله معروف « حسين بن منصور الحلاج » دخى عراق وبغداد طرفلرنده طولاشه رق « اسماعيليه » يى نشره چاليشمشلردر بالآخره « ابو سعيد الجنابى » نك اوغلى « ابو طاهر الجنابى » دخى ظهور ونشر دينه قيام ايله اسلاميته پك شديد ضربه لر ايندير مشلر ايسه بونلردن برقسمى قتل ديكر برقسمى احراق بالنار ايدلمك صورتيله آنجق بر مقدار دائرهٔ نفوذلرى قصر وتحديد وكانون فساد لرى ده قمع واطفا ايديله بيلمشدر ..

* * *

بوصورتله اسماعيليلر آز برمدت ظرفنده ايران ايچلرندن بلاد مغربه قدر يايله رق طرفدارانى تكثيره موفق اولمشلر وباطنيه ، سبعيه ، قرامطه ناملرندن باشقا دها برچوق اسملرله توسيم ايدلمشلردر ..

بو ميانده اولمق اوزره الحاددن كنايه اولارق « ملاحده » ، وعبد الله ابن ميمون القداحك تعاليم مشهوره سنه نسبتله « تعليميه » ؛ و — ايلروده بيان ايديله جكى وجهله — آذربايجانده ظهور ايدن « بابك الخرمى » يه نسبتله « خرميه » ويا « بابكيه » ومؤرخ « ابن خلدون » ك اشارتنه نظراً مصرده ائمه دن نزار بن المستنصر العبيدى يه نسبتله « نزاريه » ؛ ووقتيله فعال بعض عضولرينك « حشيش » يعنى اسرار استعمال ايتمه لرندن دولايى « حشاشين » ، ناملريله ده تاريخاً طانتمشلردر ..

[٣] — **اسماعیلیلرك تاریخچەسی** — اسماعیلیه نك اوچنجی قرن هجریده نه صورتله ظهور و آز برمدت ظرفنده انتشار ایتدیكنی موضوع بحث ایتمش ایدك . فی الحقیقه ، بر طرفدن فرق عدیدهٔ شیعیه نك بلاد فارس وبالخاصه عراقین جهتلرنده اوته دن بری اعتقادات علویه یی نشر ایتمك ودیكر طرفدن خلقك اساطیر وخرافاته میل ارثیسی ولونمق اعتباریله اساساً « اسماعیلیه » دینی قبول ایده بیله جك بر محیط مناسب حاضر لانمش اولدیغی ایچون اسماعیلیلر — عظیم تلقیناتلری سایه سنده — ینه پك بویوك بر سرعتله بلاد مغربدن ایران داخلنه قدر یاییلمشلر و — بر آز صوكره ایضاح ایدیله جكی وجهله — برایكی عصر ظرفنده حقیقی غایه لرینه ایریشه رك آز ، چوق مجادله كار سیاسی كتله لر وجوده كتیرمكه موفق اولمشلردر . بو واسطه ایله ده بر طرفدن بر خلافت شیعیه احداثی خصوصنده یك مهم بر رول ایفا ایتدكاری كبی دیكر طرفدن خلافت عباسیه وحكومت سلجوقیه ودها صوكره دولت ایوبیه ایله اوغراشاجق قدر نفوذ وشوكت صاحبی اولدقری ایچون ٦٥٤ تاریخ هجریسنده [*] تاتار حكمداری هلاكوخان طرفندن اك أغیر ضربه یه دوچار ایدلدكلری زمانه قدر مرور ایده ن درت عصرلق برمدت ظرفنده ایچه قانلرك دوكولمسنه سببیت ویرمشلردر .

و تاریخدن صوكره ایسه اسماعیلیلر ، آرتیق نفوذ سیاسی واجتماعیلرینی غائب ایده رك اوته ده بریده متفرق وپریشان برحالده وجزئی كومه لر صورتنده یاشامغه مجبور اولمشلردر .

بو اوفاق وعمومی ملاحظه دن صوكره اسماعیلیلرك تشكیل ایتدكاری حكومات ونهایت اك مشهور وقایع سیاسیه ودینیه لرینه نقل كلام ایده رك كوچوك خلاصه لر یاپمق ضروریدر :

١ . دولت عبیدیه

اسماعیلیلرك ایلك مهم حركت سیاسیه لری « دولت فاطمیه » نامیله بلاد مغربده ، مصر ، شام ، وبالآخره حجاز طرفلرنده حكمفرما اولان و « ٢٩٧ » سنهٔ هجریه سندن « ٥٦٧ » سنهٔ هجریه سنه قدر ایكی یوزیتمش سنه سوره ن « خلافت شیعیهٔ عبیدیه » نك تأسس وتشكلنده تجلی ایتمشدر ... دنیله بیلیر .

فی الحقیقه — اولجه بیان ایدلدیكی وجهله — « محمد الحبیب بن جعفر المصدق » طرفندن بلاد مغربه « ٢٨٨ » سنهٔ هجریه سنده « ابو عبدالله الشیعی » نام داعی كوندریله رك اسماعیلیه دیننك نشرینه ابتدار ایدلمش ایدی .

ابو عبدالله ، سحار بر ناطقه یه مالك وفعال بر آدم ایدی . آز بر مدت ظرفنده كندینی سودیرمكه موفق اولمش ونهایت جزائر طرفلرنده « قتامه » قبیله سنك اماسی دخی

[*] (Journal Asiatique) لك حزیران ١٨٤٩ تاریخلی نسخه سنه مراجعت .

اولمشیدی . او اثناده بلاد مغربده « بنی اغلب » حكم سورییوردی . ابو عبدالله ، بر طرفدن ، كندیسنی مهدیٔ موعودك مبشری اولدیغنی اعلان ایتمكله برابر ، دیكر جهتدن بنی اغلبك ثروت وسامانی واموال واملاكنی ضبط فكریله تحریك ایده رك خلقی اختلاله تشویق ایدییوردی . نهایت مقصدینه نائل اولارق اغلبیلرك پایتختی اولان « رقاده » یی ضبطه موفق اولمش واسماعیلیه مریدلرینی ده موعود ثروته نائل ایتمشدی . هركس آرتیق مهدینك ورودینی بكلیوردی . حال بوكه « ابو عبدالله » یی آفریقایه اعزام ایدن « محمد الحبیب » بو اثناده وفات ایده رك امامتی اوغلی « عبیدالله » ه وصیت ایتمش ومخدومنك « مهدیٔ موعود » اولدیغنی ده علاوه ایلمش ایدی . بونك اوزرینه « ابو عبدالله الشیعی » ، « عبیدالله المهدی » یی آفریقایه دعوت ایله دی . عبیدالله ده تاجر قیافتنده « سلمیه » دن آفریقایه حركت ایتدی . عبیداللهك بو تصوری خبرآلان خلیفهٔ عباسی « المكتفی بالله » دردستی ایچون هر طرفه امرلر كوندردی . بونك اوزرینه « عبیدالله » آفریقاده « بنی مدار » حكومتنك پایتختنه واصل اولنجه خلیفه نك امرینه امتثالا عبیدالله طوتوله رق حبس ایدلدی . ابو عبدالله الشیعی ایسه كیفیتدن خبردار اولنجه بویوك بر اردو ایله بنی مدار اوزرینه هجوم ایتدی . مریدلر ، مهدیلرینی قورتارمق ایچون شدتله هجوم ایده رك بنی مدارك پایتختنی ضبطه موفق اولدیلر . بونك اوزرینه مهدی محبسدن چیقاریله رق كندیسنه بیعت اولندی . آرتیق فاطمیه دولتی تأسس ایتمش كبی ایدی . هر نه قدر ابو عبدالله الشیعی ، خلقك مهدی یه اولان میل ومحبتندن بالاستفاده « عبیدالله » ی ولی مقامنده طوته رق كندینه وخانداننه بر سلطنت تأمین ایتمك ایستدی ایسه ده موفق اولامادی . عبیدالله دها قورناز چیقمش ایدی . بر كون عبیدالله ، ابو عبدالله الشیعی یی بوغدیرنجه سلطنتده آرتیق انفراد ایتمش و « شیخلق پوستندن سلطنت تختنه » [*] صعود ایتمش وبر حكومت معظمه تأسیس ایلمش ایدی (**)

(*) خرافاتدن حقیقته — م . شمس الدین .

(**) قاموس الاعلام دولت فاطمیه نك صورت تشكلنی بروجه آتی ذكر ایدییور :

(عبید الله المهدی) اسمنی آلان (سعد) نامنده بری شامك (سلمیه) قصبه سنده تولد ایتمش كندیسنك محمد بن اسماعیلك نسلندن « وبناءً علیه نسل علیدن » بولونمق اعتباریله خلافتك كندیسنه عائد بولوندیغنی درمیان ایده رك خلفای عباسیه دن (مكتفی بالله) زماننده خروج ایتمش وتعقیب اولونمسی اوزرینه مغربه قاچمش ایدی . او اثناده سجلماسده والی بولونان یسع بن مدار طرفندن خلیفه نك امریله طوتولرق اوغلی محمد نزار ایله برلكده حبس ایدلمشدی . بونك اوزرینه (ابو عبدالله الشیعی) نامنده بری ظهور ایده رك یسعی قتل و (عبید الله) ایله (محمد نزار) ی حبسدن تخلیص ایده رك عبید اللهك خلافت وسلطنتی اعلان ایلمشدر . مركز اداره لری قیروان قربنده (مهدیه) قصبه سی ایدی .

عبيد الله واولادى بلاد مغربده برنجى درجه‌ده اولمق اوزره « اجراى حكومت »ه اهميت ويرمكله برابر اسماعيليه دينى آفريقاده ايجه انتشار ايلمش ايدى . حتى ملوك فاطميه‌دن عزيز باللهك وزيرى « يعقوب كلس » ينه ملوك فاطميه‌دن « معز لدين الله » ايله اوغلى « عزيز بالله »دن تلقى ايتديكى احكامه دائر بر فقه كتابى تأليف ايده‌رك فرقهٔ اسماعيليه‌نك عقائد اساسيه‌سنى بو اثرده جمع ايتمشدى . (*) مومى اليهك « دعائم الاسلام »و « مختصر الوزير » نام اثرلرى بو اعتبارله پك اهميتلى ايدى .

بالآخره عباسيلرك بغدادده كائن « بيت الحكمه » نامنده‌كى بويوك كتبخانه لرينه نظير اولمق اوزره خلفاى فاطميه‌دن حاكم بامر الله زماننده « ٣٩٥ » تاريخ هجريسنده قاهره‌ده قصر غربى جوارنده بويوك بر كتبخانه كشاد ايديله‌رك بورايه « دار الحكمه » و — مؤرخ ابن خلدونك افاده سنجه — « دار المعرفه » نامى ويرلمش وبر طاقم قرا، منجمين، نحويون، لغويون، اطبا تعيين وكنديلرينه معاشلر تخصيص ايتديكى وكتابخانه‌يى كافهٔ ارباب مطالعه يه ومستنسخين ومؤلفينه آچيق بولونديره رق اونلره لازم اولان اشيانى مجاناً تهيئه ايتديرديكى ايچون بعضيلرى بو كتبخانه‌نى « مدرسه » نوعندن عد ايتمشدر .

حاكم بامر الله بو دار الكتبك علماسنى حضورينه جلب ومباحثات علميه اجراسنى كنديسنه امر ايلردى وحتى علمانك كتبخانه داخلنده مناظره‌لر اجراسنه مساعده ايتمشدى . بوندن بالاستفاده علماى شيعيه « مشرقده‌كى حكومت عباسيه‌يى ده ويرمك » غايهٔ اساسيه‌سنى تلقين ايديورلر . وعين زمانده ديانت اسماعيليه‌نك همان مؤسسى بولونان عبدالله بن ميمون القداحك مبادى ودعواتندن استنباط ايديلن طقوز مرتبه اوزرينه مؤسس تعاليم دينيهٔ اسماعيليه (**) يى ده تفهيم ايله يورلردى . دار الحكمه‌نك بو اعتبارله بويوك بر اهميتى موجود ايدى . حتى — بالآخره بيان ايديله‌جكى وجهله — دولت اسماعيليهٔ شرقيه‌نك مؤسسى « حسن الصباح » دخى بورادن نشأت ايتمش ايدى .

والحاصل — ادعالرنجه — حضرت فاطمه‌نك اولادندن بولونمالرى اعتباريله اوكا نسبةً « دولت فاطميه » وحضرت علي‌يه اولان نسبتلريله « حكومت علويه » ناملرينى آلان « دولت عبيديه » امور حكومته دها زياده اهميت ويرمك ودينى ايكنجى مرتبه ده بر اقمقله برابر

(*) (تاريخ التمدن الاسلامى — جرجى زيدان) ه مراجعت .
(**) اشبو تعاليم تسعه حقنده — ايلرده اسماعيليه‌نك اساسات دينيه‌سى ايضاح ايديليركن — معلومات كافيه اعطا اولونه جقدر ،

اعتقادات شيعيه واسماعيليه‌يى نشر ايتمه‌لرى نقطهٔ نظرندن اسماعيليه تاريخنده مهم خدمتلرى سبق ايتمش وحتى ينه غلاة شيعه‌دن عد ايديلن (درزيه) دينك (*) ده سبب ظهور ونشأتى اولمشلردر .

٢ . قرامطه حكومتى

اسماعيليلرك ، « قرامطه » ناميله ده معروف ومشتهر اولمالرينك اسبابنى موضوع بحث ايتديكمز صره‌ده « حمدان بن قرمط »ه منتسب « زكرويه بن مهرويه » نامنده اسماعيليه داعيلرندن برينك قيامنى ذكر ايتمشدك . فى الحقيقه زكرويه ، اسماعيليه نامنه اتباع وطرفدارانى تزييدده موفق اولمش [**] و قرامطه حكومتنك عادتا تمل طاشلرينى قورمشدر .

واقعا قرامطه فرقه سنك ، تعبير ديكرله اسماعيليلرك تأسيس ايتدكارى حكومتك نفوذى خوزستاندن ، بصره ، كوفه ، احسا جهتلرينه وحتى بر آرالق دمشق وحجاز طرفلرينه قدر انتشار و (٣٧٢) تاريخ هجريسنه قدر دوام ايتمش ايسه ده بوكا بر حكومت نظريله باقمقدن زياده خلافت عباسيه يه ويا اسلاميته قارشى قيام ايتمش ونهايت دينى بر دره بكلك حالنى آلمش « دينى ، سياسى ، اجتماعى انارشيستلر [***] دن مركب بر طائفهٔ اختلاليه » حالنده تلقى ايتمك دها مناسبدر .

قرامطه حكومتنك مؤسسى بولونان (زكرويه بن مهرويه) نك ٢٩٤ سنهٔ هجريه‌سنده قتل ايدلمسى اوزرينه هر نه قدر برمدت قرامطه‌نك نفوذى آزالمش ايسه ده كيزليدن كيزلى‌يه انتشاره دوام ايدن طرفدارانى بر مدت صوكره تكرار قوت بولمش ايدى . زيرا بلاد مغربده قوتلى بر صورتده تأسس ايدن « حكومت عبيديه » ، خلافت عباسيه‌يى ايجه دوشونديريوردى . قرامطه بونى بر بويوك فرصت تلقى ايده‌رك تكرار تزييد نفوذه موفق اولمش وبر طرفدن قان دوكه‌رك فساد ايقاع ايتمك ، وديكر طرفدن مملكت تخريب ايتمك خصوصنده اللرندن كلنى ياپمشلردى .

حتى قرامطه‌دن (ابو على حسن بن احمد) نامنده احسا جهتلرنده دنيايه كلن بر رئيسلرى اولا خوزستان ، بصره كوفه طرفلرنده سياحتله تكثير توابعه موفق اولدقدن صوكره عراق عربده قيام ايده‌رك بصره و كوفه‌يى ضبط ايتمش وبعده شامه هجوم ايده‌رك

(*) درزيلر حقنده (بيروت ولايتى — جنوب قسمى) نه دائر اولان اثرمزك (١٦) نجى صحيفه سنه مراجعت .
[**] (دائرة المعارف — بطرس البستانى) ه مراجعت .
[***] خرافاتدن حقيقته — م . شمس الدين .

اوراسنی دخی ضبط ایلمشدی .

ینه قرامطه دن أولجه اسمی کچن «ابو طاهر بن ابی سعید الجنابی» حجازه کیدوب حجاج مسلمینی ایفای فریضه دن منع و بر چوغنی قتل ایتدکدن صوکره حجر اسودی دخی کعبهٔ شریفه‌دن چیقاروب برابرنده بصره‌یه نقل ایتمشدی .

قرامطه‌نك دیکر رؤساسی دخی بصره ، عراق ، بحرین جهتلرنده قیام ایده‌رك حکم سورمشلر وخلفای عباسیه‌یی ایجه اوغراشدیرمشلردی .

بو میانده اولمق اوزره آذربایجانده ظهور ایدن مشهور «بابك الخرمی» زماننده تماميله سطوت صاحبی اولمشلر ایسه‌ده نهایت دردنجی قرن هجری اواخرنده «بنی اصفر بن ثعاب» طرفندن قرامطه حکومتی آغیر بر ضربه‌یه دوچار ایدیله‌رك کندیلرینی آرتیق طوپلایامامشلردر .

٣ . اسماعیلیهٔ شرقیه دولتی

قرامطه حکومتی‌نك سقوطندن بشنجی قرن هجرینك ربع اولنه قدر کچن یاریم عصرلق بر زمان ظرفنده اسماعیلیلر پك ضعیف وعادتا نفوذسز بر حالده قالمشلردر . او اثناده ایرانده «٤٢٩» سنهٔ هجریه‌سنده تشکل ایدن حکومت سلچوقیه ، دولت عباسیه‌نك ایران وجوارنده‌کی شوکتنی کرکی کبی کسر ایتمش ایدی . خلفای عباسیه دخی ، کندیلرینی مدافعه‌دن عاجز بر حاله تنزل ایتدکلری کبی مملکتده‌ده غوائل عدیده باش کوستردیکی ایچون اسماعیلیلر بوندن بالاستفاده عقائد دینیه لرینی نشره ومطامع سیاسیه‌لرینی‌ده قوه‌دن فعله اخراجه باشلایارق عراق وایران طرفلرنده قلاعی استیلایه وأللرینه کچن اهالی‌یی قتل وافنایه قویولمشلر ونهایت سلچوقیلرك اوچنجیسی بولونان «ملکشاه بن آلب آرسلان» زماننده [*] عادتا بویوك دولتلرله رقابت ایده بیله‌جك بر حکومت وجوده کتیرمکه موفق اولمشلردر . مصرده حکمفرما اولان دولت فاطمیه‌دن تعبیر دیکرله «اسماعیلیهٔ غربیه» دن تفریق اولونمق مقصدیله , ایرانده تأسس ایدن بو کوچوك دولته «اسماعیلیهٔ شرقیه» نامی ویرلمشدر .

اسماعیلیهٔ شرقیه دولتی «٤٨٣» سنهٔ هجریه سنه مصادف «١٠٩٠» سنهٔ میلادیه سنده «حسن بن الصباح Sabbah » طرفندن ایرانده تأسیس ایدلمشدر .

صورت تأسیسه کانجه شوصورتله جریان ایتمشدر :

---

[*] آلب آرسلان سلچوقینك حکومتی (٤٦٥—٤٨٥) سنهٔ هجریه سنده .

یمن امراسندن یوسف حمیری نسلندن بولوندیغی مروی بولونان «حسن بن الصباح بن علی بن محمد بن جعفر بن حسین بن محمد یوسف الحمیری» [*] ایرانده «ری» شهرنده تولد ایتمش وکنجلکنده مشهور «نظام الملك» ایله وشاعر شهیر «عمر خیام» ایله برلکده امام «موفق نیشابوری» دن تحصیل عرفان ایتمشدی .

حسن الصباح هر نه قدر نظام الملك دلالتیله آلب آرسلان سلچوقینك حاجبی اولمش ایسه‌ده کندیسنده کوچوکلکندن بری حرص حکومت بولوندیغی ایچون مؤخرا نظام الملکه بوزوشه‌رق «٤٦٤» تاریخ هجریسنده «ری» ه واورادن اصفهانه ، عراقه ، آذربایجانه ونهایت مصره قاچمش وشیعی المذهب اولمق حسبیله مستنصر فاطمیدن اکرام کورمش ایدی .

اوراده بولوندیغی مدت ظرفنده «دار الحکمه» یه دوام واسماعیلیه مذهبنی تتبع ایتمشدی . بالآخره اسماعیلیه دیننده بعض تجددلر وجوده کتیره‌رك سوریه ، حلب ، دیار بکر ، بغداد وایران طرفلرندن خلقی دیننه دعوته قیام ایلمش ایسه‌ده ، مقصد اصلیسی دین پرده سی آلتنده سلطنته ارتقا ایتمك اولدیغندن دورلو حیل ودسائس ایله و «ابو الفضل اللبنانی» نك معاونتیله اوزمانك مشهور قلعه لرندن بولونان کیلان ایالتی داخلنده کائن «ألموت» [**] قلعه سنی استیلا ایتمش و «٤٨٣» تاریخ هجریسنده «دولت اسماعیلیهٔ شرقیه» یی تأسیس واوراسنی مرکز حکومت اتخاذ ایله مشدر .

ألمونی متعاقب دیکر بعض قلعه لری دخی ضبط ایله دیکی کبی موقعنك مناعتی ومتانتی حسبیله دولت سلچوقیه یه قارشی کندینی مدافعه یه موفق اولمشدر ..

حسن صباح ، هر نه قدر «سلطان» و «امیر» کبیناملرله کندینی تلقیب ایتمه‌مش ایسه‌ده «سید» ، «رئیس» ، «شیخ الجبل» کبی اسملرله توسیم أیله‌مش ودعوتنی دخی کندی نامنه دکل بلکه مستور اولدیغنی بیان وفقط مستقبلده ظهور ایده جکنی ادعا ایتدیکی بر امام نامنه اجرا ایله مشدر .

حسن الصباح قوت وشوکتنی آز برزمان ظرفنده تزییده وطرفدارانی دخی پك بویوك برموفقیتله کندینه جذب وربطه موفق اولمشدر ..

حتی سلطان ملکشاه کندیسنه برایلچی کوندره‌رك حکومت سلچوقیه یه انقیادی لزومنی حسن الصباحه تبلیغ ایتدیکی زمان حسن ، ایلچینك مواجهه سنده تبعه سندن برقاچنی

---

[*] M.R. Memoir sur les trois plus fameuses sectes du musllimanisme

[**] ألموت ، قارتال یووه سی دیمکدر «بویوك آنسیقلوپه دی»

چاغیرمش وبرینه :

— کندیکی اولدیر ..

دیمسیله برابر اولدیردیکی کبی ، دیکرینه ده

— کندیکی بوقلعه دن اشاغی یه آت . .

دیر دیمز آتارق اولمسی اوزرینه ایلچی یه دونمش و

— کیت افندیکه دی که بونلر کبی کندیلرندن امین بولوندیغم (٧٠٠٠٠) تبعه م واردر . .

دیمشدی . .

فی الحقیقه حسن الصباح (آلموت) قلعه سنده اوزون سنه لر حکومت سوردیکی حالنده خارجاً دائما درویشلك اظهار ایدردی . حتی قصرینك حولسنده مدت حیاتنده آنجق برایکی دفعه کورونمشدی .

حسن الصباح تشکیلات سیاسیه ودینیه سیله اقتدار وذکای خارق العاده سنی اثبات ایتمش واطرافنده عظیم بر جمعیت احاطیه وجوده کتیره رك اوتوز بش سنه سوره ن زمان سلطنتده اسماعیلیلرك نفوذینی فوق العاده تزییده موفق اولمشدی . حتی اسماعیلیلر حسن بن الصباح زماننده ملوك ووزرادن بر چوغنی اولدیرمشلردی . نتکیم خلفای عباسیه دن (مسترشد بالله) ایله سلطان ملکشاه سلجوقینك وزیر مشهوری (نظام الملك) واوغلی (فخر الملك ابی المظفر) ی شهید ایتمك صورتیله احاطیوندن (نیهلست — (Nihiliste) لردن ، اولدقلرینی کوسترمشلردر .

اسماعیلیلر ، بو دورده سلجوقی حکمدارلرینی ده ایجه ییلدیرمشلردر . بر روایته نظراً ملوك سلجوقیه دن (سنجر بن ملکشاه) ك کوله لرندن بری اسماعیلیه دیننه میل ایده رك فراره قرار ویرمش وسنجرك اویودیغی بر صیره ده باش طرفنده ، یره بر خنجر دیکه رك آیرلمش واسماعیلیلره التحاق ایتمشدر . بونك اوزرینه اسماعیلیلر سلطان سنجره (آلموت) دن بر مکتوب کوندره رك :

— سنی اولدیرمك ایسته یدك ، خنجری یره دکل ، کوکسکه دیکردیك . .

دیمه لری اوزرینه ، اسماعیلیلرله محاربه دن فراغته مجبور قالان سلطان سنجر ، کندیلریله صلح عقد ایتدیکی کبی اونلره دورلو ، دورلو انعاملرده بولونمشدی .

حسن الصباح (٩٠) یاشنه قدر معمر اولدقدن واوتوزبش سنه قدر حکومت سوردکدن صوکره (٥١٨) تاریخ هجریسنده وفات ایله مش و (محسن کشمیری) نك افاده سنجه «دار اسلامدن روضهٔ جنانه دکل بر ملحمهٔ فترت حالنه صوقدیغی بر یوزندن مقر ملعنته سوروکلنمشدر .»

کندیسی پك خونریز ایدی . حتی حیاتنده چوجوقلرندن ایکیسنی بلا سبب اولدیرمشدی .

حسن الصباحك تشکیل ایتدیکی حکومت ، هلاکو خانك اسماعیلیه قلعه لرینی تخریب تاریخی اولان (٦٥٤) سنهٔ هجریه سنه مصادف (١٢٥٦) تاریخنه [*] قدر دوام ایلمش و (ملاحدهٔ اسماعیلیه) و (حشاشین) ناملریله ده شهرت بولان (اسماعیلیهٔ شرقیه) دولتندن سکز حکمدار ظهور ایتمشدر . بو حکمدارلرك اسملریله زمان وتاریخ حکومتلری بر وجه آتی در (**)

١ — حسن بن الصباح ؛ اوتوز بش سنه سلطنت سورمشدر « ٤٨٣ هـ — ٥١٨ هـ »

٢ — کیابزرك امید رودباری ؛ حسن بن الصباحك وصیتیله حکمدار اولمش واون درت سنه سلطنت سورمشدر « ٥١٨ — ٥٣٢ »

٣ — محمد بن بزرك امید ؛ یکرمی درت سنه سلطنت سورمشدر « ٥٣٢ — ٥٥٧ »

٤ — حسن بن محمد ؛ حسن ثانی و ذکرة الاسلام ناملریله معروفدر درت سنه حکم سورمشدر « ٥٥٧ — ٥٦١ »

٥ — محمد بن حسن ؛ قرق آلتی سنه سلطنت سورمشدر « ٥٦١ — ٦٠٧ »

٦ — جلال الدین حسن بن محمد ؛ اون بر بوچوق سنه سلطنت سورمشدر . (حسن ثالث) و (نو مسلمان) ناملریله معروفدر « ٦٠٧ — ٦١٨ »

٧ — علاء الدین محمد بن جلال الدین حسن ؛ اوتوز بش سنه حکم سورمشدر « ٦١٨ — ٦٥٣ »

٨ — رکن الدین خاورشاه بن علاء الدین ؛ اسماعیلیهٔ شرقیه نك صوك حکمداریدر بر سنه قالمشدر « ٦٥٣ — ٦٥٤ » .

(اسماعیلیهٔ شرقیه) دولتنك حکمفرما اولدیغی بو بر بوچوق عصره قریب زمان ظرفنده کی وقائع نظر تدقیق ومطالعه دن امرار ایدیله جك اولورسه اسماعیلیلرك کرك ایران وعراقنده وکرك سوریه ده کی نفوذ لرینك حد تصوایه واردیغی وبو مدت امتدادنجه پك چوق شماردقلری وهر دورلو افعال وحرکتلرندن کندیلرینك مدهش (احاطیون) دن بولوندقلری اکلاشیلیر .

(*) (Defrémery, Essai sur l'histoire des Ismaéliens ou Batiniens de la Perse) ـه مراجعت .

(**) (Bibliothèque Oriental d'Herbelot) یه مراجعت

بز ده ، بو زمانه تعلق ایدن وقوعاتك اك مهملرینی قید واشارت ایده‌رك اوفاق بر خلاصۀ تاریخیه وجوده کتیره‌جکز :

٤ . حسن الصباحك تشکیلات سیاسیه سی

حسن الصباح ، اسماعیلیلری فعال ومنتظم و کندیسنك هر دورلو اوامرینه منقاد فداکار بر هیئت اجتماعیه ، دها دوغروسی آنارشیستلر جمعیتی حالنه افراغ ایتمك لزومنی دوی‌وندرك تبعه سنی اقسامه آییرمش وهر برینك وظیفۀ مودوعه سنی تعیین وتخصیص ایتمشدر .

فی الحقیقه ، اوزمانه قدر خودسرانه حرکاته آلیشمش اولان فرقۀ دینیه ، حسن الصباحك همتیله وظائفی معین بر جمعیت سیاسیه‌یه استحاله ایده‌رك بو سایه‌ده اسماعیلیلر — اوله‌جه بیان ایلدیکی وجهله — بر بوچوق عصری متجاوز بر زمان ظرفنده مستقل بر حکومت حالنده یاشامق نصیبنی اکتساب ایتمشلردر .

حسن الصباحك اشبو تشکیلاتی موجنجه اهالی : ١ — دعاة (داعیلر) ٢ — رفاق (رفیقلر) ٣ — فداویه (فدائیلر)ناملریله اوچ بویوك صنفه تقسیم اولنمشدر .

داعیلرك وظیفه‌سی ، اهالی‌یی اسماعیلیه دیننه دعوت ایتمك ، وتعالیم دینیه ایله خلقی ارشاد ایتمکدر . رفیقلر ایسه ، اسماعیلیه دینی قبول ایتمش و (شیخ الجبل) ویا خود (رئیس اکبر) ك سلطۀ دینیه وسیاسیه‌سی آلتنه داخل اولمش اولانلردر .

فدائیلره کلنجه ، دشمنلرینی اولدیرمك اوزره ، اسماعیلیه رؤساسندن — استماتۀ نفسلرینه مقابل — معین بر فدیه آلارق بو یولده خدمت ایده‌ن اشخاصدر .

اساس اعتباریله بویله‌جه اوچ صنفه تقسیم اولونان اهالیده بعض مراتب اجتماعیه وجوده کتیرلمشدی . نیته کیم : برنجی مرتبه‌ده ، بویوك داعیلر ، مقدملر واعیان (ایاری کلنلر) بولونمقده ایدی . بونلر کوهستان ، قهستان ، شلم اولمق اوزره مهم قلعه‌لری حاوی اوچ ولایتده اقامت ایده‌رلر ورئیس اکبرك اوامرینه انقیاد ایلرلردی .

ایکنجی مرتبه‌یی ، داعیلر ؛ دینی رسول (ایلچی)لر ، سیاسی وکیللر ودیاست نامزدلری اشغال ایدردی .

اوچنجی مرتبه ، تعالیم سریه وباطنیه‌ده اظهار ایتدکلری موفقیته نظراً ریاسته دوغرو درجات مختلفه ایله تقدم ایدن (رفاق)دن ، رفیقلردن متشکل ایدی .

بونلرك دوننده بولونان فدائیلر ، طریقت بکجیلری ، محاربلر ، قاتللر ایسه دردنجی مرتبه‌یی ونهایت دینده مبتدی اولانلر وخلق دخی بشنجی مرتبه‌یی تشکیل ایلردی .

هر حالده بوتون بو صنوف اجتماعیه وسیاسیه آراسنده اك زیاده جالب دقت اولانی

(فدائی)لر ایدی . زیرا فدائیلر دها کوچوك یاشلرندن بری داعیلرك نظارتی آلتنده ورئیسلرك خانه‌لرنده تربیه اولونورلر و کندیلرینك سلامت وسعادتنك آنجق فدای نفسلریله قابل حصول اولاجغنی واونلردن ظهور ایده‌جك جزؤی بر مخالفتك أبدی بر مسئولیت و (مجازات)ه سببیت ویره‌جکنی وعکس تقدیرده واوامره اطاعتلری حالنده (جنت)ه مظهر اولاجقلرینی اونلره اوکره‌تیرلردی .

بو صورتله اجرا ایدلمکده اولان تلقینات وتعالیمك دوغرولغنی بر طرفدن اثبات ودیکر جهتدن (جنت) ك اذواقنی کندیلرینه طاتدیره‌رق او وسیله ایله دینه ووظیفۀ سیاسیه‌لرینه قارشو اونلری دها زیاده بند ایتمك ایچون فدائیلره مخصوص باغچه‌لر وجوده کتیرلمش ایدی .

بو باغچه‌لر تصورك قات قات فوقنده قیمتدار اشیا ایله ودست صنعتك وطبیعتك ابداع ایده‌بیله‌جکی هر دورلو کوزه‌للکلرله ، رنکارنك چیچکلرله ، یشیل میوه اغاجلری ایله ، بلورین منبعلر وفسقیه‌لرله ، پیریل پیریل پارلایان شلاله‌لرله تزیین ایدلمش ایدی . بو باغچه‌لر داخلنده ایچی مرمر دوشه‌لی مفتخر کاشانه‌لر وقصرلر بنا اولونمش وداخلی قیمتدار عجم خالیلریله ویونانی الذوق اشیا ایله تفریش ایدلمش وصاری آلتوندن ، بیاض کوموشدن ویاخود شفاف ونورانی بلوردن معمول أوانی ایله بر قات دها کوزه‌للشدیرلمش وبوتون بو جهان حسن وآنه خفیف وظریف البسه‌لر ایچنده ممتاز ودلربا کوله‌لر وجاریه‌لر سرپیشدیرلمش ایدی . بوتون بو جمال وبها تمثاللری سبزین باغچه‌لر ایچنده دولاشیرکن هر طرفه نازوعشوه اطاره ایدر وانظار تماشایی مسحور ومفتون ایدرلرمش .

آراصیره اونلرك شادان قهقهه‌لری ویاخود دفتان وممدنی سسلری یوکسلیر و وعظیم ایوان شعر وغرامك‌در ودیوارینی اوقشایه‌رق افق نورانینك صدای زمزمه سازیله هم آغوش طرب ممتاز و کزیده بر لمیۀ نور وشادی حالنده داغیلیر ، دورورمش .

اسماعیلیلرك بو مستثنا افق نورانیسنه آنجق اسماعیلیه دیننك تعالیمنی در آغوش ایده‌رك کندیسنه دوشن وظیفه‌یی بویوك فداکارلقله ایفا ایده‌بیله‌جك ممتاز سجایای طبیعیه وادبیه‌یه مالك بختیارلر قاووشوردی . بویله بر کزیده شخصی ، تعبیر دیکرله بر فدائی‌یی ، تزیین لطف وانعام ایتمك واونی الطاف جناندن نصیبه‌دار ایله‌مك ایسته‌دیکی زمان (شیخ الجبل) اونی سفره‌سنه دعوت ایده‌رك زمان مناسبده اسرار ایچیرلدکدن وبیهوش بر حاله کتیرلدکدن صوکره اونی باغچه‌لردن برینه سس سز نقل ایتدیرردی . بر مدت صوکره آچ ، حریص فدائی آییلارق کوزلرینی اچدیغی زمان کندیسنی اك نورانی جنتلر ایچنده هر دورلو اذواق والطافه نائل اولمش بولونجه شاشیرر . واوراده بر مدت پك کزیده بر حیات شعر وغرام امرار ایتدکدن صوکره ینه اسرارك بخش ایتدیکی نوم مستانه ایله

رئیسك مجلسنه‌یی خبر دوزردی.

بو کچن زمان ذوق وشادی اونك ایچون بر رؤیای سعادت اولوردی. (شیخ الجبل)ك لطف وانعامی سایه‌سنده فردوس موعوده‌یم رؤیا ونیم یقظه حالنده بر مدت قاووشمش اولمقدن متولد اولان بختیارلغی، کندیسنی اعمی بر اطاعت وعبودیتله ربط وبند ایلر وبو موقت کچن سعادتك سرمدی اولماسی آرزوسیله چیرپینیر، دورووردی. اونك ایچون شیخ الجبلك اك اوفاق بر اراده‌سی لا یتزلزل بر فرمان قدسی حالنده تلقی اولونور وخاطرهٔ نوشینی دماغنده وقلبنده آلتوندن ایزلر براقان جنتك تخیل دورادوری اوزون مدت دوداقلرنده احتراص آلود تبسملر ومشافهه‌لر ابداع ایده‌ر، بو سعادت مخیله‌نك عطش وصولی بر چوق اسماعیلیلرك قلبنده، قیزغین آه‌ولر حالنده اشتیاقلر وجوده کتیرر وغرام آلود یانغینلر یاپاردی.

بونك تأثیر فسونکاریله هر اسماعیلینك آغزندن:

— بر کوچوك فرصت... رئیسك کوچوك بر اراده‌سی... وصوکره نازونعیم...

کلمه‌لری رقصان وأمل نواز دوکولور، دورووردی.

شیخ الجبل برینی اولدیرتمك ایسته‌دیکی زمان فدائیلرندن لا علی التعیین برینی چاغیرردی:

— جنته سعادت أبدیه‌یه قاووشمق ایسترمیسك. کیت فلانی...

دیردی. اراده‌سی درحال انفاذ اولونوردی. حتی رئیس حسن الصباح زماننده اراده‌سنی بویله علی العمیا انفاذ ایدن بیکلرجه آثار شیست بولونیوردی.

حسن صباح بو تشکیلات اجتماعیه وسیاسیه‌دن ماعدا بعض دینی مرتبه‌لر وطبقات تعلیمیه‌ده وجوده کتیرمش ایدی. بونکله اسماعیلیه دینی‌نك او عصرده نما وانکشافنه پك چوق غیرت ایتمش ایدی [*]

۵. ملکشاه واسماعیلیلر

دولت اسماعیلیهٔ شرقیه‌نك زمان تأسیسی [۴۷۳] اساساً ایران سلچوقیلرینك اوچونجیسی بولونان سلطان ملکشاه بن آلپ آرسلانك [۴۶۵—۴۸۵] [**] زمان سلطنته تصادف ایتدیکی ایچون اسماعیلیلرك ایلك اجتماعلری وایلك تشبثاتی ده بو سلطان زماننده جریان ایتمشدی. فی الحقیقه اسماعیلیلرك ایلك اجتماعی (ساوه) نام محلده وقوعه کلمشدی [***] بونلردن

---

[*] بو تشکیلات دینیه، اسماعیلیه‌نك تعالیم دینیه‌سی موضوع بحث اولورکن ایضاح ایدیله‌جکدر.

[**] بو کبی تاریخلر مدت سلطنتی افاده ایدر. مجریدر

[***] (تاریخ ابن الاثیر) و (ابن الجوزی) ایله M. c. Defremery: Neuvelles recheches sur les ismaeliensde Syrie) نام اثرلر مراجعت.

اون سکز کشینك بایرام نمازینی قیلدقدن صوکره بر یرده طوپلاندقلری مشاهده ایدلمه‌سی اوزرینه نظر دقتی جلب ایده‌رك اول امرده حبس ایدلمشلر ایسه‌ده بر مدت صوکره تخلیهٔ سبیللری اجرا قلنمش ایدی. بالآخره بونلر، عن اصل (ساوه) لی ایکن اصفهانده اقامت ایدن بر مؤذنی — اسماعیلیه دیننه دعوت ایتمشلرسه‌ده قبول ایتمدیکندن دولایی کندیلرینی اخبار احتمالندن قورقارق — قتل ایلدیلرکه اسماعیلیلرك بو ایلك جنایتلرینی تشکیل ایتمکده ایمش.

مؤذنك قتلی ملکشاه سلچوقینك وزیری بولونان نظام الملك طرفندن ایشیدلمسی اوزرینه بو جنایتك تعقیباتنه ابتداری امر اولوندی. نهایت قاتلك (طاهر) نامنده بر دولاکر اولدیغی اکلاشیلمش وطاهر اعدام ایدلمکله برابر نعشی سوقاق، سوقاق، آیاقلرندن طوتولوب سوروکلنمك شرطیله تشهیر ایدلمشدرکه بوده اسماعیلیلردن ایلك اعدام ایدیلن شخص ایمش.

بوندن صوکره اسماعیلیلر، اك مشهور جنایتلرینی اجرا ایده‌رك (نظام الملك) ی اولدیرمشلردر. حتی کندیلری دییورلردی‌که:

— بزدن بر دولکر اولدیردیلر؛ بزده نظام الملکی اولدیردك.

بونکله، بره قارشی بر دیمك ایستیورلردی.

ایلك ضبط ایتدکاری قصبه‌یه کلنجه بو، (قاین) جوارنده ایدی. بو قصبه‌نك مقدمی (رئیسی)، اسماعیلی ایدی. اسماعیلیلر اونك یاننده طوپلاندیلر. و (کرمان) دن کله‌رك قصبه جوارندن مرور ایدن بر قافله‌یه هجوم ایله جمله‌سنی اولدیردیلر. قافله میاننده آنجق بر تورکمن قورتولمش ایدی. همان (قاین) ه کیدوب اهالی‌یه وقعه‌یی اخبار ایله‌مش و (قاین) اهالیسی اسماعیلیلره هجوم ایتمش ایسه‌ده موفق اولاماشلردر.

سلطان ملکشاه سلچوقینك وفاتندن صوکره ایسه نفوذ وشوکتلری بوتون معناسیله زیاده‌لشمش ومطامع سیاسیه‌لری کرکی کبی قوت پیدا ایتمش ایدی.

۶. برکیاروق و اسماعیلیلر

سلطان ملکشاه سلچوقیدن صوکره، خراسانده، اوغلی سلطان برکیاروق بن ملکشاه [۴۸۵—۴۹۸] جلوس ایتمشدی. برکیاروق زماننده اسماعیلیلرك اصفهانده قوت ومکنتلری تزاید ایده‌رك نهایت کندیلرینه مخالفت ایدنلرك اموالنی غصب وسرقته وکندیلرینی قتل وافنایه تصدی ایتمشلر وپك شیمار مشلردی. حتی اوزمانلر، آقشاملاین، أوینه کیجکن بر شخصك اسماعیلیلر طرفندن اولدیرلدیکنه حکم ویریلیردی. آرتیق کیمسه، یالکز باشنه دولاشاماز اولمش ایدی. زیرا اسماعیلیلر معین یوللرده بکله‌یه‌رك یاقالایابیلد

کاریزی کوتوروب اولدیریورلردی .

نهایت بو حرکات خونخوارانه لری ، تحمل ایدیله مز بر حاله کلنجه (ابو القاسم مسعود بن محمد الخجندی) نامنده فقهادن بر ذات باشنه مسلح بر جم غفیر طوپلایه‌رق ، وخلق دخی هیجانه کله‌رك اسماعیلیلر اوزرینه هجوم ایتمشلر واوراده بولونان اسماعیلیلری یاقالامایه وکوتوروب احراق بالنار ایتمکه باشلامشلردر . (٤٩٤) سنهٔ هجریه سنده جریان ایدن بو وقعه ده اسماعیلیلردن بر چوغی بو صورتله اعدام ایدلمشدر .

مع ما فیه اسماعیلیلر ، اوتاریخده برچوق قلعه‌لرك صاحبی اولمشدی . نتکیم (اصفهان) قلعه‌سی ایله (قزوین) نواحیسی جوارنده کائن مشهور (ألموت) قلعه‌سی أللرنده بولونیوردی . بونلردن ماعدا (طبس) , (خور) ، (خوسف) ، (زوزن) ، (قاین) ، (تون) قلعه لرینی استیلا ایتمشلردی . (ابهر) طرفلرنده کائن (وسمنکوه) قلعه‌سی ایسه سکز آی محاصره‌دن صوکره ، داخلنده بولونانلرك کافه‌سی قتل ایدلمك صورتیله ضبط اولنمشدی .

اصفهاندن بر قاچ کیلومترولق بر مسافه‌ده بولونان (خالنجان) و (استونا) ، (ندین دی) ، (آمل) , (اردهن) ، (کردکوه) وخوزستانده کائن (ناظر) قلعه‌لری وارجان اهالیسندن (ابو حمزة السکاف) طرفندن ضبط ایدیلن (الطنبور) قلعه‌سی ایله (فارس) و (خوزستان) آره‌سنده بولونان (فلادخان) قلعه‌سی بر بر اسماعیلیلرك ید ضبطنه کچیوردی .

ینه (٤٩٤) سنهٔ هجریه سنده اسماعیلیلر ایله (رامهرمز) و(ارجان) نواحیسی والیسی (امیر جاولی سقاووا) آراسنده مهم بر وقعه جریان ایتمشدر . شویله که ، اسماعیلیلر ، (خوزستان) جوارنده اسملری کچن قلعه‌لری ضبط ایده‌رك یوللری کسملری اوزرینه بونلرك تأدیبی ایچون برحیله‌یه مراجعت ایدلمك لزومی حس ایدلمشدر . بونك اوزرینه (جاولی) نك رفقاسندن برقسمی موقتاً اسماعیلیلر میاننه داخل اوله‌رق نهایت اسماعیلیلرك امنیتنی جلبه موفق اولمشلردر . امیر جاولی ایسه او اثناده بنی برسق امراسنك کندیسنه هجوم ایله متصرف اولدیغی محللری آله‌جغندن وکندیسنك ایسه عجزی حسبیله مقاومت ایده‌مه‌جکندن بحثله ومعیتی ایله برلکده (همدان) ه کیتمکه قرار ویردیکنی اشاعه ایلمه‌سی اوزرینه اسماعیلیلرك نزدنده بولونان امیر جاولی طرفدارلری اسماعیلیه رؤساسنی اقناع ایله جاولی‌یی صیقیشدیرمه‌نك تام وقتی اولدیغنی کندیلرینه قبول ایتدیردکدن صوکره ایلری کلنلرندن اوچیوز کشی ایله برلکده یولنی بکلمکه قرار ویرمشلر وفقط امیر جاولی کوزوکور کوزوکمز اوکا التحاق ایده‌رك بوتون اسماعیلیلرك اعیانی کافةً قیلیجدن کچیرمشلر واسلحه وسائره‌سنی اغتنامه موفق اولمشلردر .

بونکله برابر اسماعیلیلر برکیاروق‌ك دور سلطنتنده ینه نفوذ صاحبی قالمشلردر ، حتی اسماعیلیلرك بوزمانده اولدیرمکه موفق اولدقلری امرادن اکثرینك سلطان برکیاروق مخالفلرندن اولمه‌سی اوزمان قیل وقالی موجب اولمش وبرکیاروق دخی اسماعیلیه‌یه میل ایله اتهام اولونمشدر .

مع ما فیه (برکیاروق)‌ك اسماعیلیلره قارشی ضعیف داورانمسنك اك مهم سببی اوزمان کندیسنه قارشی حال عصیانده بولونان برادری محمد ایله اوغراشمه‌سندن نشأت ایدییوردی . سلطان برکیاروق نهایت برادرینی هزیمته دوچار ایتدکدن وبرادرینك وزیرینی اولدیرمکه موفق اولدقدن صوکره او اثناده عسکر آراسنده‌ده انتشاره باشلایان اسماعیلیه طرفدارلری بوس بوتون نظر دقتی جالب برحال کسب ایتمش ایدی . بومظفریت اوزرینه اسماعیلیلرك قتلنه فرمان صادر اولمش وبرچوغی اولدیرلمش ایدی . حتی سلطان برکیاروق طرفندن بغداده ایلچی صفتیله کوندرلمش اولان اسماعیلیه مقدمی (ابراهیم اسد الاباذی) دخی اوراده اعدام اولونمشدر (٤٩٤)

ینه « ٤٩٤ » سنهٔ هجریه سنده سلجوقیه امراسندن «برغش» اسماعیلیه‌نك تحت مالکیتنده بولونان یرلره هجوم وممالکلرندن برچوغنی تخریب واسماعیلیلردن بر قسمنی قتل ایلمشدر .

٧ . محمد سلجوق واسماعیلیلر

سلطان برکیاروقدن صوکره برادری محمد بن ملکشاه ، سلجوقی حکمداری اولمشدی . « ٤٩٨ » دن « ٥١١ » تاریخنه قدر حکمران اولان بو ذات زماننده اسماعیلیلرله آز چوق اوغراشلمشدر .

« ٤٩٨ » سنه‌سنده اسماعیلیلردن بر جم غفیر ، خراسان قطعه‌سنده کائن ترشیز[معربی: طریثیث] دن قالقارق « بیهق » نواحیسنه کچمشلر واوراده اهالی‌یی قتله واموالی نهب وسلبه باشلامشلردر . حتی یولده حاجیلره تصادف ایدنجه جمله‌سنی قیلیجدن کچیردکلری کبی اموال وحیواناتنك کافه‌سنی اغتنام ایله‌مشلردر . ینه سنهٔ مذکوره‌ده اسماعیلیلر «شام» طرفلرنده کورونه‌رك « قامیه » نامنده‌کی حصاری تملك ایتمشلر ویوللری کسمشلردر .

« ٥٠٠ » سنه‌سنده ایسه سلطان محمد سلجوقی اسماعیلیلرك اصفهان جوارنده وقتیله ضبط ایتدکلری « شاه‌دز » قلعه‌سنه هجوم ایده‌رك مالکی بولونان « ابن عطاش » ی قتل ومذکور قلعه‌یی استیلا ایتمشدر . بوندن صوکره سلطان محمد اسماعیلیلری اقنا پولتیقه‌سنی تعقیبه قرار ویرمش . وبو مقصدله « آبه » و « ساوه » نواحیسی مالکی مشهور امیر « انوشتکین بن شیرکیر » ی مأمور ایده‌رك اسماعیلیلره قارشی سوق أیله‌مشدر .

انوشتکین ، اسماعیلیلردن بر قاچ قلعه ضبط واهالیسنی « ألموت » قلعه‌سنه نفی واجلا

ایتدکدن صوکره مذکور قلعه‌یه‌ده دوغرو حرکت ایتمش‌در . سلطان محمد ، «انوشتکین»ه‌ی بر چوق عسکر ومتعدد امیرلر کوندرمك صورتیله تقویه ایتدیکی ایچون انوشتکین دخی اسماعیلیلری محاصره وحصار دوام ایتدیکی تقدیرده داخلنده بارینمق اوزره مسکنلر بنا ایلمشدر . سلطان محمد بر طرفدن‌ده کندیسنه لزومی درجه‌ده ذخیره کوندرییوردی . اسماعیلیلر بو دفعه زیاده‌سیله صیقیله‌رق نهایت قادینلری وچوجوقلری طلب امان مقصدیله قلعه‌دن چیقاره‌رق «انوشتکین»ه کوندرمشلر وکندیلری ایچون یولك کشادینی استرحام ایتمشلر ایسه‌ده «انوشتکین» بوکاموافقت ایتمه‌یه‌رك جمله‌سنی تکرار قلعه‌یه اعاده ایتمشدر . حسن الصباح او تاریخده پك چوق صیقشمش ایدی . بوتون قلعه اهالیسی آجلقدن اوله‌جك بر حاله کلمشلردی . هر فرد یومی بر اوفاق اکمك واوچ جویزله کچینمك مجبوریتنده قالمشدی .

فقط او اثناده سلطان محمد سلچوقینك وفاتی خبرینی دویملری اوزرینه محصورین کنیش بر نفس آلدیلر . حتی انوشتکینك معیتنده کیلر بو خبری دویار دویماز همان عودته قرارویرمشلردی . انوشتکین هر نه‌قدر بویله بر رجعتك پك تهلکه‌لی اوله‌جغنی کندیلرینه بیان ومحاصره‌یی تشدید ایتدکلری تقدیرده قلعه‌نك قولایجه ضبطی میسر اوله‌جغنی افاده ایلمش ایسه‌ده معیتنده‌کی عسکر بر اقشام کندیسنك خبری اولمه‌دن اردوکاهی ترك ایتمه‌سی اوزرینه «انوشتکین» یالکز قالمش ونتیجه‌ده اسماعیلیلرك اوفاق بر هجومیله هزیمته دوچار اوله‌رق اردوکاهده‌کی ذخائر دخی اسماعیلیلر النه کچمشدر «٥١١» .

٨ . سنجر واسماعیلی لر

سلطان سنجر بن ملکشاه سلچوقی (٥١١) تاریخنده حکمدار اولمشدی . بوذات (٥٢٠) تاریخنده وزیر (المختص ابو نصر احمد بن الفضل) ی اسماعیلیلری هر نرده بولنورلرسه بولونسونلر قتل ایتمك ، الکن مالرینی ضبط قادینلرینی نفی واجلا ایلمه‌مك اوزره مأمور ایتمشدر . ابو نصر دخی ایکی بویوك اردو تجهیز ایده‌رك برینی (طریثیث) ه ، دیکرینی ایسه (بیهق) نواحیسنه سوق ایله‌مشدر . بونلردن ماعدا اسماعیلیلرك بولوندقلری دیکر محلره دخی برچوق عسکر کوندرمش واسماعیلی لردن راست کلدکلرینی اولدیرمکه مأذون بولوندقلرینی تفهیم ایله‌مشدر . بونك اوزرینه هرفرقه مأمور اولدیغی جهته عزیمت ایتمشدر . (بیهق) نواحیسنده کائن (طرز) نامنده‌کی قریه‌یه هجوم ایدن عسکر بوتون اهالی یی قتل عام ایتمش وقریه مقدمی (حسن بن سمین) دخی کندینی مناره‌دن آته‌رق انتحار ایله‌مشدر . قریه ده موجود بوتون اموال اغتنام اولونمشدی .

٩ . سوریه ده اسماعیلی لر

اسماعیلیلرك « ٤٩٨ » تاریخنده شام طرفلرنده کوروندکلرینی بیان ایتمشدك ..

بو تاریخدن اعتباراً نفوذلری تزاید ایتمکه باشلایه‌رق نهایت « ٥٢٠ » سنه سنده پك بویوك بر شوکت صاحبی اولمشلروشامك آلتمش کیلومترو جنوب غربیسنده کائن « بانیاس » (*) قلعه‌سنی دخی الده ایتمکه موفق اولمشلردر .

بانیاسك صورت استیلاسنه کلنجه بو خصوصده « ابن بهرام » ك بویوك بر خدمتی سبقت ایتمشدر . اساساً ابن بهرام ، سلطان برکیاروق زماننده بغداده اعدام ایتدیریلن « ابراهیم اسد الاباذی » نك همشیره زاده‌سی ایدی . دایسنك وفاتندن صوکره بغدادی ترك ایله شامه کلمش و «اسماعیلیه» دینی ایچون دعوته قیام وبر ، یردولاشه‌رق اجلاف ناسدن برچوغنی دینه ادخال ایتمشدی . مع ما فیه ابن بهرام دائما شخصیتنی کتم ایدر ودعوتنی اخفا ایلردی . نهایت « ابن بهرام » حلبه کله‌رك اوراده اختیار اقامت ایتمشدی . او اثناده حلبده اُراتقه « بنی آرتق » دولتنك (**) اوچونجی حکمداری « ایلغازی بن آرتق » بولونیوردی . (٤٩٨ — ٥١٦) .

ایلغازی ، ابن بهرام واتباعنك شرندن چکینه‌رك اونکله ای کچینه‌دی . بو صورتله اهالی یی‌ده بر مدت اسماعیلیلرك فنالغندن تخلیص ایتمش اولیوردی .

بالآخره ایلغازی ابن بهرامی ، شامده اجرای حکومت ایدن بنی طغتکین دولتنك (***) مؤسسی بولونان طغتکین [٤٩٧ — ٥٢٢] ه ینه بو مقصدله کوندردی . زیرا اسماعیلیلر شام طرفلرنده ایقاع شر وفساد ایلیوردی . ابن بهرام ه روی مخالصت کوسترمکله طغتکین ، ایلغازینك موفقیتنه نائل اولاجغنی و اسماعیلیلرك یاپدقلری فنالقلرك اوکنی آلاجغنی دوشونیوردی . حال بوکه ابن بهرام ، شامده بولوندیغی مدتجه ، شخصیتنی کتمه لزوم کورمیه‌رك کندینی اظهار ودعوتی‌ده تزییده ابتدار ایتمه‌سی اوزرینه اتباعی چوغالمش و « طغتکین » ك وزیری « ابو طاهر بن سعد المرغینانی » نك ابن بهرامدن بکلدیکی حسن خدمتی دوشونه‌رك اوکا قارشو ابراز ایتدیکی معاونتی ابن بهرام سوء استعمال ایله کندیسی وبو کره ایکی مثلی زیاده‌لشن اتباعی شام ایچون خطرناك بر حال کسب ایتمش وبوده شاملیلرك تماميله نظر دقتنی جلب ایلمش ایدی . ابن بهرام بونی درك ایدنجه « طغتکین » دن کندیسنی بارینه‌دیره‌جق بر قلعه ایسته‌دی . کندیسنه « بانیاس » قلعه‌سنی تسلیم ایتدیلر . بونك اوزرینه هر طرفدن اسماعیلیلر قوشوب بانیاسه کلدیلر واوراده تحصن

(*) بو قصبه‌نك اسم قدیمی (قیصریه فیلیپیس) در .

(**) بنی ارتق — ارتق اوغللری ٤٧٧ تاریخندن ٨١١ تاریخنه قدر دیار بکر وحلب طرفلرنده (٣٣٤) سنه قدر حکومت سورمشلردر بونلردن (١٧) حکمدار کلمشدر .

(***) بنی طغتکین ٤٩٧ تاریخندن ٥٤٩ تاریخنه قدر شامده حکومت سور مشلردر ، بونلردن التی حکمدار کلمشدر .

ایدیلر . ابن بهرام « بانیاس » ده بویوك بر نفوذ صاحبی اولمشدی . هر نه قدر شامده بولونان فقها ، علما وارباب دین اسماعیلیلرك بو وضعیتنی آرتیق چكه‌میه‌جك بر حاله كلدكلرینی تقریر ایتمشلرسه‌ده بر طرفدن حكمدارلری « طغتكین » دن قورقدقلری كبی دیگر طرفدن اسماعیلیلرك شرندن اجتناب ایله‌دكلرندن اللرندن بر شی كله‌میور و بر كلمه سویلیه‌میورلردی .

نهایت ابن بهرام شامدن مفارقتله اوراده كندیسی نامنه بر وكیل براقدی ؛ بو وكیل اهالی‌یی اسماعیلیه دیننه دعوتله مكلف بولونیوردی . والحاصل اسماعیلیلر بو موافق شرائطدن بالاستفاده اپیجه تكثر وانتشار ایتدكلری كبی سوریه‌ده لبنان داغلرینه مجاور (سوماق Somâk) داغلرنده برقاچ قلعه صاحبی اولمشلردر . نته‌كیم « ٥٢٧ » سنه سنده « قدموس » قلعه سنی مالكی بولونان « ابن عمران » دن صاتون آلمشلرو بوتون بو قلعه‌لرده تحصن ایده‌رك مجاور بولوندقلری اسلاملر ایله وصلیبیون ایله محاربه ایتمشلردر ..

نته‌كیم « ٥٢٢ » تاریخنده « وادی التیم » ده نصیریلر ودرزیلر له مذاهب مختلفه‌دن مركب و « ضحاك » نامنده بر رئیسلری بولونان بر طاقم قبیله‌لر اقامت ایدییوردی . « ابن بهرام » بو قبیله‌لری محاصره‌یه قیام ایدنجه « ضحاك » معیتنده بولونان بیك كشی ایله اسماعیلیلر اوزرینه اكسزین هجوم ایده‌رك اونلری مغلوب وپریشان ایتدی . ابن بهرام بو وقعه‌ده مقتول دوشدیكی كبی تخلیص گریبانه موفق اولانلری كوچ حال ایله « بانیاس » قلعه‌سنه فرار ایله‌دیلر .

ابن بهرامك وصیتی وجهله یرینه « اسماعیل » نامنده بری اسماعیلیلره رئیس اولدی . اسماعیل آز بر زمان ظرفنده تكرار اسماعیلیلری طوپلامغه موفق اولدیغی كبی شامده « المزدقانی » و « ابو الوفا » نامنده‌كی سركرده‌لرینك همتیله ینه اسماعیلیلر تكرار بللرینی طوغرولته بیلدیلر . اوقدركه « المزدقانی » نك نفوذی شام حكمداری تاج الملوك بوری بن طغتكین [٥٢٢—٥٢٦] ی قات قات گچمش بولونیور ایدی .

نهایت شامی صور مقابلنده تسلیم ایتمك مقصدیله « المزدقانی » نك صلیبیون ایله مقاوله‌یه گیریشدیكنی وزه‌ده ایسه مقاصدینی قوه‌دن فعله چیقاره‌جغنی تقدیر ایده‌ن تاج الملوك « المزدقانی » یی چاغیره‌رق كندیسنی قتل وسر مقطوعنی قلعه قاپوسنه تعلیق ایتدیكی كبی اسماعیلیلرك قتلنی امر ایدنجه (٥٢٣) سنه‌سی رمضاننده اسماعیلیلردن آلتی بیك كشی اعدام اولونمشدر ، اسماعیل ایسه بوندن قورقه‌رق صلیبیون نزدینه فرار ایتمش ومالكی بولوندیغی « بانیاس » قلعه سنی دخی صلیبیونه تسلیم ایتمشدر .

١٠ . محمد ثانی دوری و اسماعیلیلر

ایران سلجوقیلرینك اون برنجی حكمداری بولونان « سلطان محمد ثانی بن محمود بن محمد بن ملكشاه » [٥٤٧ — ٥٥٥] زماننده اسماعیلیلر ایرانده اپیجه مهم كتله‌لر وجوده گتیرمشلردر . نته‌كیم (٥٤٩) تاریخنده « قهستان » جوارنده بویوك بر كتله حالنده اجتماع ایدن اسماعیلیلردن سواری و پیاده (٧) بیك كشی قدر طوپلانه‌رق او اثناده سلچوقیلرك « غز » لرله حال حربده بولونماسندن بالاستفاده « خراسان » جهتلرینه حركت ایتمشلر و « خواف » وجوارندن مرور ایدرلركن سلچوقی امراسندن « فرخشاه بن محمود الكاسانی » اونلره ملاقی اولمش ایسه‌ده اسماعیلیلرله باشه چیقه‌میه‌جغنی اكلایه‌رق اوزرلرینه هجوم ایده‌مه‌مش و فقط خراسان امراسندن « محمد بن أنز » ه اعطای معلومات ایله كندیسنك دیگر امیرلرله مشترك برحالده اسماعیلیلری طرد وتنكیل ایتمه‌سی لزومنی بیلدیرمشدر .

بونك اوزرینه خراسان امراسی ایله اسماعیلیلر آره‌سنده اوزون مدت دوام ایدن محاربه نتیجه‌سنده اسماعیلیلر مغلوب وپریشان و ایلری كلنلرندن بر چوغی مقتول اولمش واسماعیلی قلعه‌لرندن بر چوغی تخلیه ایدلمشدر .

بو وقعه‌دن ایكی سنه صوكره (٥٥١) اسماعیلیلر اخذ ثاره قیام ایله خراسانده كائن « طبس » نام محلده بویوجك بر وقعه‌نك ظهورینه سببیت ویره‌رك سلچوقی اعیانندن بعضیلرینی اسیر ایتمشلر واموالنی نهب وغارت وچوجوقلرینی دخی نفی واجلا ایلمشلردر . (٥٥٢) تاریخنده ایسه مازندران شاهی « رستم بن علی بن شهریار » عسكرینی طوپلایه‌رق « الموت » قلعه سنه هجوم ایتدیكی كبی اسماعیلیه قراسنی احراق وتخریب واسماعیلیلری قتل واموالنی اغتنام ایله‌مش وقادینلری نفی وچوجوقلری ایسه استراق ایتمشدر .

(٥٥٣) سنه‌سنده اسماعیلیلردن « ٧٠٠٠ » كشی طوپلانه‌رق ارككلرینك بولونمادیغی بر صیره‌ده تورکمن كویلرینه هجوم ایتمشلر واحراق ، تخریب ، نهب وسلب وامثالی حالاته مراجعت ایتمشلرسه‌ده تورکمن أرلری ، ورودنده ، اسماعیلیلری تعقیبه قویولارق غنائمی تقسیم ایتمكده بولوندقلری بر صیره‌ده اوزرلرینه یوكلنمشلر وكافه‌سنی قیلیجدن گچیرمشلردر . بو وقعه‌ده اسماعیلیلردن انجق طقوز كشی قورتوله بیلمشدی .

بو تاریخدن صوكره ایسه تك توك بعض وقوعات دها جریان ایتمشدر .

١١ . صلاح الدین ایوبی و اسماعیلیلر

اسماعیلیلر ، مصر حکومت ایوبیه سنك [*] مؤسسی ملك ناصر ابو المظفر صلاح الدین یوسف بن ایوب (٥٦٧ -- ٥٨٩) ه دخی تعدی ایتمشلر واونی قتل ایتمك ایستەمشلردر .

بونك اوزرینه صلاح الدین ایوبی (٥٧٢) تاریخنده ، اسماعیلیلرك اقامت ایتمکده اولدقلری محللره هجوم ایله اکثریسنی احراق ایتدیکی کبی اڭ بویوك قلعەلری بولونان «مصیاف»ی شدتله محاصره ومنجانیقلرله دوکمکه باشلامشدر .

صلاح الدین ایوبی نك الندن قورتولامیه جقلرینی اکلایان اسماعیلیلر بو دفعه باشقه بر طریقله کندیلرینی قورویه بیلمشلردر . شویله که ، مقدم لرندن «سنان» نامنده برینی صلاح الدین ایوبی نك دایسی بولونان «حما» صاحبی «شهاب الدین الحارمی» یه ارسال وکندیلرینه صلاح الدین ك آره لرینی تألیفه توسیط وعکس تقدیرده قتل ایلەده تهدید ایتمشلردر . «شهاب الدین» دخی توسط ایتمەسی اوزرینه صلاح الدین ایوبی اسماعیلیلری ترك ایلمشدر .

١٢ . اسماعیلیلرك صوك سنەلری

«اسماعیلیهٔ شرقیه» حکومتی نك اڭ شعشعەدار کونلری بی شبهه «حسن الصباح» ك زمانلری ایدی . اوندن صوکره کلن رؤسای اسماعیلیه هر نه قدر قان دوکمك خصوصنده جزؤی درجەده تراخی ایتمەمش ایسەلرده بوتون قیمتلری بوندن عبارت بولونیور ایدی . اسماعیلیلر صاغلام بر حکومت تأسیس ایدەمەمشلردی . اڭ مهم سبب ، بالآخره بیان ایدیلەجکی وجهله اساسات دینیەلرندەکی فوضاویت «آنارشی»دن نشأت ایدییوردی ، دیکر طرفدن ملوك سلجوقیەدن کوردکلری مقاومتلر اسماعیلیلری دائما متفرق وپریشان بر حالده براقمش ایدی . بوندن دولایی اسماعیلیهٔ شرقیه حکومتی واسع مقیاسده اختلالجی ، خونخوار بر جەدن عبارت قالمش وبوتون سرکذشتلری بر قان سلسلەسندن تشکل ایلەمش ایدی .

ایران سلجوقیلرینك خراسانده سقوطلرندن «٥٩٠ ه» صوکره بر مدت خراسانده «غوریلر» حکمران اولدی . اسماعیلیلر بونلرلەده اوغراشدیلر وقانلر دوکدیلر . بالآخره آذربایجان اتابکلرندن جهان پهلوانك کولەلرندن آیتغمش «آی طوغمش اولەجق» ظهور ایتمشدی . (٦٠٠—٦٠٨) آیتغمش (٦٠٢) تاریخنده «قزوین» ه مجاور

(*) حکومت ایوبیه ٥٦٧ سنه سندن ٦٤٩ تاریخنه قدر مصرده حکمفرما اولمش وبوندن (١٠ حکمدار ظهور ایتمشدر . بوندن ما عدا مختلف تاریخلرده حمص ، یمن ، حلب ، حصن کیف ، حما ، شامده دولت ایوبیه فرعلری سلطنت سورمشلردر .

اولان اسماعیلیه بلادینی چیکنەیەرك بش قلعەیی تخریب وبر چوقلرینی قتل ایلمشدر .

(٦٠٤) تاریخنده اسماعیلیلر ، اصل غوریان حکومتنك (٦٠٩) تاریخنده سقوطندن صوکره «بامیان»ده تشکل ایدن غوریلر شعبەسنك دردنجی وصوك حکمداری جلال الدین غوری نك امراسندن بویوك بر ذاتی قتل ایتملری اوزرینه جلال الدین «ألموت»دن خراسانده «کرد کوه» ه قدر بوتون بلاد اسماعیلیەیی باشدن باشه چیکنەیەرك اکثریسنی تخریب واسماعیلیلری قتل ایلدی . (٦٢٨)

نهایت بر طرفدن مشهور هلاکو خان (٦٥٤) تاریخلرنده اسماعیلیلرك رئیسی بولونان «رکن الدین خاورشاه»ی اسیر وبعده اعدام وبوتون اسماعیلیه قلاعنی «الاموت» ، «میمون دیز» ، «لار» ، «سروش» ، «سرخ درنك» ، «تبره» ، «بهرام دیز» ، «ایەن کوه» ، «موران تاج» ، «سیمران» ، «فردوس» ، «منصوریه» ، قلعەلرنی (*) تخریب ایتمك صورتیله اسماعیلیلرە اڭ مدهش ضربەیی ایندیرمش واسماعیلیه نامنی عادتا زیر وزبر ایلەمشدر .

دیکر طرفدن ملوك چراکسەدن الملك ظاهر بیبرس دخی بو تاریخدن صوکره اسماعیلیلرك مشهور «مصیاف» قلعەلرینی دخی استیلا ایلەمشدر .

بوندن صوکره آسیا قطعەسنده بولونان دیکر حکمدارلر دخی عینی اثره تبعیتله تصادف ایتدکلری یرده اسماعیلیلری قتل وامحا ایتمشلردر .

بو صورتله اوزون سنەلر اورتەلغی خونخوارلقاریله تیترەتن اسماعیلیلرك جذور شر وفسادلری سوکولمش ، وبحر سفیددن تورکستان داخلنه قدر امتداد ایدن تعبیر دیکرله سوریه داغلرندن خراسان وبحر خزردن بحر سفیدك سواحل جنوبیەسنه قدر اوزانان آسیای غربیده کائن مملکتلری دارماداغین ایدلمشدر .

بونکله برابر اسماعیلیلر تماميله انقراض ایتمەمشلردر . الآن بلاد فارسدە ، و «سند» نهری سواحلنده ، وبیروت ولایتنده مرقب قضاسنه تابع قدموس وخوابی ناحیەلرنده ، وشام ولایتنده حما لواسنه تابع سلیمیه ، مصیاف طرفلرنده ونفس شامده اسماعیلیلرك بعض انقاضنه تصادف ایدلمکدەدر . عددلرینه کلنجه حما منطقەسنده سکز اون بیك ومرقب قضاسنده ، خوابی وقدموس ناحیەلرنده (**) بولونانلر اوچ ، درت بیك قدردر . شامده میدانده حشاشین محلەسنده ساکن اسماعیلیلر دخی یوز کشیدن عبارتدرکه ممالك عثمانیەده بولونان بالعموم اسماعیلیلر نهایت اون بش بیك قدر تخمین اولونابیلیر . اسماعیلیلر حال حاضرده بویوك بر سکونتله امرار حیات ایتمکدەدرلر . حتی (١٨٠٩) سنهٔ میلادیەسنده

(*) Journal Asiatique ـ ك (١٨٤٩ حزیران) نسخەسنه مراجعت .

(**) خوابی وقدموس ناحیەسنده بولونان اسماعیلیلرك احوال عمومیهٔ حاضرەسی تدقیقات وتتبعات محلیەنك (مرقب) فصلنده بر تفصیل ایضاح ایدیلەجکدر .

نصیریلر کندیلرینه مصیاف طرفلرنده هجوم وبر چوقلرینی قتل ویرلرندن اجلا ایتدکلری حالده اونلردن بویوك مقابله‌لر کورلمه‌مش‌در ؛ بالآخره نصیریلرك تأدیبی اوزرینه اسماعیلیلر اسکی یرلرینه عودت أیله‌مشلردر .

[٤] — **اسماعیلیلرك دعوات وتعالیم دینیه‌سی** — اسماعیلیه دیننك مؤسسی بولونان عبد الله بن میمون القداحك «دعوت»لریله دار الحکمه‌نك ، بو اساسلر اوزرینه مستند «تعالیم دینیه» سندن بر نبذه بحث ایتمشدك. شیمدی ایسه بو جهتلری توضیح وتنویر ایده‌جکز :

فی الحقیقه اسماعیلیه دیننك سرعتله ترقی وانتشاری خصوصنده «داعی»لرك پك بویوك خدمتلری سبقت ایتمشدی . بونلر خلق آراسنه قاریشه‌رق ، خلقك دورلو شبهه‌لرله بسلندیکندن ، ومختلف مذاهب شیعیه وغیر شیعیه مواجهه‌سنده آرتیق حقیقتی قاورایه‌بیله‌جك بر حالده بولونامایه‌رق پریشان — فکر اولدقلرندن وعقائد وخیالات اساطیریه‌یه توارث ایتدکلرندن بالاستفاده بو یکی وخیال انکیز دینك اتباعنی موفقیتله تزیید ایدییورلردی . باخصوص اوقدر مذهبلرك تلقیناتی واردی‌که اساساً خیال پرست بولونان شرقلیلری دها فضله عصبی یاپیوردی . نیته‌کیم روح آهنك بر جسمدن دیکر جسمه دولاشماسی ، ائمه‌نك تکرار دیریله‌رك دنیایه رجعت ایتمه‌سی ، .. الخ کبی معتقدات آرتیق خلقی دها زیاده اسرار ومکتوماته سوق ایدییوردی . بو اعتبارله «اسماعیلیه» دینی کبی خفی وباطنی بولونان بر مسلك مخصوصك ، آیریجه بر موفقیته مظهر اولاجغی طبیعی ایدی . زیرا اسماعیلیه‌نك صورت ظهور وانتشاری فصلنده بیان ایدلدیکی وجهله بودین اول امرده انبیا وائمه ایچون معروف اولان نسق معینی تبدیل وتعدیل ایدییور وسماوات واراضینك عددینی ایلری‌یه سوره‌رك هر شیئی یدی‌یه ارجاع ایله‌یور ودها صوکره بنفسه عددك ده بر اهمیت مخصوصهٔ تعریفیه‌یی حائز اولدیغنی بیان ایده‌رك یکی اسرار وخفایانك وجودینی اعلان ایدییوردی . عینی زمانده بودین ، بر آز صوکره تفصیل ایدیله‌جکی اوزره آیات قرآنیه‌نك معانیٔ باطنیه‌سی بولوندیغنی افاده ایتمکله یکی بر حس عجب وتفحص حاضرلیوردی . بوکا ضمیمةً دیانت اسماعیلیه‌نك ارکان ومراتب سبعه‌سی دخی موضوع بحث اولورکن خلق بو پایه‌لری آشه‌رق مستورات جدیده‌یه ایریشمك آرزو ایدییور وبر سورو مجهولاتك عطش حل وتحریسیله کوکلر وسینه‌لر یانیوردی . ظاهر ویامستور امامارك کتمان ایله مشبوع حیاتلری ، هردورلو اذواق بهشتانه‌یه مقرون اونا محدود وعدلر وصوکره تجربه‌یه مستند او سعادت مقرره وجنت آسا قصرلر وباغچه‌لر دوشونوله‌جك اولورسه اسماعیلیه «داعی»لرینك اسباب وعوامل موفقیتی سهولتله کلاشیلیر .

اساساً (داعی) لر دخی موفقیتلرینی خلقك بو اینجه دامارلرینه مدیوندرلر . کندیلری ، هرشیدن اول ناسك شبهه لرینی تحریك وتزیید خصوصنده کرمی ویردکجه موفق اولدقلرینی بیلدکلری ایچون آتدقلری خطوه‌لری ده اوجهتدن تنظیم وتنسیق ایدییورلردی ... حتی عبدالله بن میمون القداح دخی دها ایلك خطوه‌ده (دعوت) لرینی طقوز مرتبه‌یه آییرمش ایدی . هر دعوتده وهر مرتبه‌ده خریطهٔ دینیه سنك مناطق معینه‌سنی کشف وتعیین ایتدیرییوردی . بناءً علیه بر مرتبه‌دن دیکرینه ترفیع ایتمك اوزون تجربه لره متوقف بولونیور ونهایت طقوزنجی مرتبه‌یه ارتقا ایدنلر آرتیق یکی بر عقیده صاحبی اولیورلر ودها دوغروسی بوتون عقیده لردن تجرد ایله یورلردی . . . دار الحکمه نك تعالیم دینیه‌سی ده بو نسق داخلنده بولونیوردی . . بز ده (قداح) ك دعوتلریله [*] دار الحکمه‌نك تعالیمنی طقوز مرتبه‌یه آییردقدن صوکره نسق مقررینی تبدیل وتعدیل ایتمکسزین بوارده تتبع ایده‌جکز :

۱ . برنجی دعوت

برنجی دعوت شو صورتله اجرا ایدیلیر :

اول امرده (داعی) ، اسماعیلیه دیننه ادخال ایدلمك آرزو ایدیله‌نه یعنی (مدعو) یه آیاتك تفسیر وتأویلی ایله امور شرعیه نك مقاصد ومعانیسنی تعیین خصوصنده تصادف ایدیلن مشکلاتدن وبعض مواد غامضه دن بحث ایدر . اکر مدعو نك بوبابده وقوف ومعلوماتی بولوندیغنی حس ایدرسه بو قدرله اکتفا أیلر ؛ عکس تقدیرده مدعونك اعمال فکر وذهننی ایجاب ایتدیره جك مسائله نقل کلام ایله بر وجه آتی ایضاحاتده بولونور :

— دین بر امر مکتوم اولدیغی ایچون بر چوغی یا دینی انکار ایدر ویا خود اونك جاهلی بولونور ؛ حال بوکه ، جناب حقك ، (امام) لره بو خصوصده احسان بویوردیغی (علم) ه دائر وقوف واطلاعلری بولونایدی اوزمان بو صورتله اختلاف افکار حصوله کلمزدی . اساساً امتك فلاکته دوچار اولارق تشتت اراسنی انتاج ایتدیره‌ن و اونی ضلاله سوق ایده‌ن أك بویوك آفت ، شریعتلری حفظ وحقایق اساسیه‌سنی خللدن صیانتله معانیٔ باطنیه سنی تعیین وظیفه سیله مکلف اولان امامردن تباعد ایدلمه‌سی در . بناءً علیه بوکبی امامردن صرفنظرله اهالینك بر طرفدن کندی عقل ورأیلری وهوا وهوسلری ایله معضلات اموری حله قالقیشمالری ودیکر طرفدن حب ریاست وانفراد سائقه سیله

[*] سوسنة سلیمان فی اصول العقائد والادیان ، نام اثره مراجعت .

ضعفای ناسه قارشی هر دورلو ظلم واعتسافی روا کوره‌رك ، کتاب اللهك احکام اساسیه‌سنی تغییر وسنت رسالتپناهی یی تبدیل ایله شریعتی افساده جرأت بولان واعوان فسق وظلمتله توحید مساعی أیله‌ین کبار وسادات قومه علی العمیا اطاعته قیام ایتمری نتیجه‌سی اولارق ناس هر دورلو ضلاله دوچار اولمشدر . حال بوکه دیانت محمدیه ، نه بو کبیلرك مطامعنی تأمین ونه‌ده خلقك تمایلات وهوساتنی تسکین کبی بر مقصد معکوس ایله حیز آرای وجود اولمادیغی کبی عوام ناسجه معلوم وافواه خلقجه متواتر اولدیغی قدر بسیط وآسان بر شکلده دکلدر . بلکه جناب حق طرفندن ، ابتذالدن مصون اولمق اوزره عوام ایچون اسرار انکیز وکشف وتعلمی دشوار بر علم خفی وغامض حالنده قالمسنه فرمان بویورلمشدر . بناءً علیه دین ، باری تعالی حضرتلرینك بر (سر مکتوم) وبر (امر مستور) لری درکه آنجق بر ملك مقرب ویابر نبی مرسل ایچون معلوم ویاخود ارباب صلاح وتقوادن اولدیغی نزد باریجه معین اولان بر عبد مؤمن ایچون منکشف وظاهر اولور . . .

بو ایضاحات (مدعو) اوزرنده بر تأثیر یاپدیغنی داعی تفرس ایتدیکی تقدیرده شبهه‌سنی بر طرفدن تزیید ودیکر طرفدن معانیٔ باطنیه نك کشفی خصوصنده بر آرزو القا ایله برابر مستورانك فی الحقیقه وجودینی اثبات ایله‌مك مقصدیله بر وجه آتی سؤاللر ایراد ایدر :

— اثنای حجده (رمی جمار) دن مقصد نه در ؟ حائض نه دن صومی قضا ایدرده صلاتی تکرار ادا ایتمز ؟ جناب حق نیچون دنیایی بر ساعت ظرفنده خلق ایتمك خصوصنده اظهار عجز ایتدی‌ده اونی آلتی کون ظرفنده یاراتدی ؟ قرآن کریمده مذکور (صراط) دن مقصد نه در ؟ (کاتبین وحافظین) نه ایچوندر وبالاخره اعمالمز خصوصنده جناب حقی مکابره ایده جکمزی دوشونه‌رك وبوندن قورقارق می بزم کورمدیکمز بو شاهدلری اقامه ایتمکه واونلره اعمالمزی یاز دیرمغه لزوم کورمشدر ؟

ارضی ، ارضك غیریسیله تبدیلدن مقصد نه در ؟ جهنمك عذابی نه‌در ؟ بر وجود مذنبك تعذیب ایدلك اوزره بر وجود غیر مذنبله تبدیلی ناصل صحیح اولور ؟ (ویحمل عرش ربك فوقهم یومئذ ثمانیه) نك معناسی نه در ؟ ابلیس وشیطان نه در ؟ واونلرك اوصافیله درجهٔ اقتدارلری نه مرکزده در ؟ یأجوج ومأجوج وهاروت وماروت نه‌در ومکانلری نره‌ده در ؟ جهنمك یدی قاپوسی ایله جنتك سکز قاپوسی نه اولیور ؟ دوزخده نشو ونما بولان « زقوم » آغاجندن مقصد نه‌در ؟ « دابة الارض » ، « رؤس شیاطین » ، « شجرهٔ ملعونه » نه کبی شیلردر ؟ « تین وزیتون » ، « خنس وکنس » نه‌در ؟ « الم » ، « المص » ، « کهیعص » ، « حمعسق » ك معناسی نه در ؟ سماوات واراضی نیچون « یدی » اولمشدر ؟ فاتحه نه‌دن « یدی » آیتدن عبارتدر ؟ نیچون کوزلر ، یعنی منبعلر « اون ایکی » اوله‌رق آچلمشدر ؟ آیلر نه‌دن « اون ایکی » در ؟ کتابك ،

سنتك وفرائض لازمه‌نك معانیسیله عملدن سزده نه حاصل اولیور ؟ اولاً نفسکزی دوشونوکز : روحلریکز نره‌ده‌در ، ناصلدر ؟ منشائی نه‌در . ؟ انسان وحقیقت انسانیه نه‌در ؟ حیات انسانیه ایله حیات حیوانیه آره‌سنده نه فرق واردر ؟ حضرت حوانك ، حضرت آدمك بو کوندن یاراتیلدیغنه دائر رسول اللهك قولندن مقصد نه‌در ؟ فلاسفه‌نك « انسان ، بر عالم صغیر ، عالم ایسه بر انسان کبیردر » صورتنده‌کی مطالعه‌لرندن مقصد نه‌در ؟ انسانلرك قد وقامتی نیچون حیواناتدن مستثنا اولارق قائم بر حالده بولونیور ؟ نیچون انسانك اللرنده و آیاقلرنده اون پارمق وهر پارمقده اوچر مفصل بولونیورده باش پارماقلرده یالکز ایکیشر مفصل موجود اولیور ؟ نیچون یوزنده یدی ثقبه واردر ؟ نیچون ظهرنده اون ایکی ، عنقنده ایسه یدی عقده بولونیور ؟ نیچون انسانك عنقی « م » ، اللری « ح » ، بطنی « م » ، آیاقلری « د » حرفلرینه بکزیورده مجموعی « محمد » ه اشارت اولویور ؟ نیچون انسانك قامتی حال طبیعیده ایکن « أ » رکوع حالنده « ل » سجودده ایکن « ه » حرفلرینه شبیه اولیورده بو اوچ شکلده « آله » ایچون بر رمز اولویور ؟ انسانك عدد اعضاسی ، عظامی ، اسنانی . الخ نه‌دن شو ویابو قدر اولیور ؟ . .

بو کبی سؤاللری در میان ایتدکدن وبویله‌جه مدعونك شبهه‌سنی وحس تفهمنی تحریك ایلدکدن صوکره داعی دوام ایدر :

— کندی حالکزی نه‌دن دوشونوب عبرت آلمایور وسزی یاراتانك بر حکیم غیر مجازف اولدیغنی تقدیر ایده‌میور سکز ؟ نه دن جناب حقك بوتون بو شیلری بر مقصد حکیمانه ایله وجوده کتیره‌رك کافه‌سنی اسرار مخفیه‌یه مقرون ایتدیکنی آکلایامیورسکز ؟ حال بوکه جناب حقك آیات جلیله‌سنی دویدیغکز و بیلدیککز حالده بو کبی اموره ناصل اولیورده اعتبار ایتمه‌یورسکز ؟ . (وفی الارض آیات للموقنین) ، (وفی انفسکم افلا تبصرون) ، (ویضرب الله الامثال للناس لعلهم یتفکرون) ، (سنریهم آیاتنا فی الافاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق) کبی آیات کریمه ایله جناب حقك سزلری امور خفیه‌نك بواطن واسرارینه توجیه ایله ارشاد ایتمك ایستدیکنی کشف ایده میورمیسکز ؟ حال بوکه بو کبی خفایای اموره بر نظر انتباه عطف ایده‌رك اونلری بیلمکه و اوکرنمکه چالیشایدیکز در حال حیرتکزی وشبهه‌کزی ازاله ایدر وحقیقی معرفته نائل اولور ایدیکز . بو ایضاحاتدن‌ده آکلادیکزکه سز کندی نفسکزك‌ده جاهلی بولونیور سکز ، بناءً علیه نفسکزدن غیریسنی بالطبع بیله‌میه جکسکز . اساساً جناب حق (ومن کان فی هذه اعمی فهو فی الاخرة اعمی واضل سبیلاً) دیه بویوریور . آرتیق بوندن حالکزی تقدیر ایده بیلیر سکز . . .

اکر بو تفصیلات وأسئله‌دن صوکره (مدعو) نك بو کبی مسائلله علاقه‌دار اولدیغی

داعى آكلار و جوابلرنى ده بيلمك آرزوايتديكنى تقدير ايدرسه او زمان ديركه :

— عجله ايتمه ، زيرا دين آلهى ، اهلندن غيرينه بذل ايدلمكدن وبر واسطهٔ لهو ولعب اولمقدن يوكسك اولمالى‌در . اساساً شريعت الٓهيه مقتضاسنجه تلقىٔ دين ايده‌جك اولاندن عهد وميثاق آلمق شرطدر. حتى بونك ايچوندركه قرآن كريمده « واذا اخذنا من النبين ميثاقهم ومنك ومن نوح وابراهيم وموسى وعيسى ابن مريم واخذنا منهم ميثاقاً غليظا) و (من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضى نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا) و (يا ايها الذين آمنوا اوفوا بالعهود) و (لا تنقضوا الايمان بعد توكيدها وقد جعلتم الله عليكم كفيلاً ان الله يعلم ما تفعلون ولا تكونوا كالتى نقضت غزلها من بعد قوة انكاثا) و (لقد اخذنا ميثاق بنى اسرائيل) ديه بيورلديغنه نظراً جناب حق عهد آلمادقجه حقى تمليك ايتمديكنى اخبار ايتمكده بولونديغى ايچون سن دخى هيچ برسرى فاش ايتميه جككه ، بزم عليهمزده بولونان هيچ برشخصه مظاهرت ايله ميه جككه وبزم ايچون فالق ايسته ميه جكك كبى ايلكمزى ده كتم ايتميه جككه دائر يمين ايتمليسك وبوبابده بوتون ايمانكله بونلره رعايت ايده جككى تعهد ايله مليسك .

٢ ، عهدنامه صورتى (*)

بونك اوزرينه داعى ، مدعويه آتيده‌كى موادى تكرار ايتمك صورتيله عهد وميثاق اخذ ايدر :

— جناب حقك عهد وميثاقى ورسولنك وانبياسنك وملائكه‌سنك وكتابلرينك ورسوللرينك ذمتى وپيغمبرلرندن اخذ أيله‌ديكى عقدى ، عهدى وميثاقى سنك نفسكه واجب ومترتب اولسون كه :

كرك كندى شخصم وكرك اقرارمك متعلق بهى بولونان وبو بلده‌ده مقيم اولان « صاحب الحق » امام ايله بودين اوزره كنديسنه اطاعتده بولونان امامك اخوانى ، دوستلرى ، چوجوغى واهل بيتى وذكور واناثدن بويوك كوچوك كنديسنه مخالصتده بولونانلر حقنده بوتون ايشيتدكلريكى وايشيده‌جكلريكى ، بيلدكلريكى وبيله‌جكلريكى ، اوكرنديككى واوكره نه‌جكلريكى كيزلى طوتاجقسك . وبنم ، سويله‌مكلكك خصوصنده جواز ويرديكم وياخود بو بلده‌ده مقيم بولونان « صاحب الامر » طرفندن تجويز ايديلن خصوصاتدن ماعدا آرتيق ، اكسيك هيچ بر شى سويليه‌ميه‌جكك كبى بالدلاله‌ده افاده‌ده دخى بولونميه‌جقسك . ويالكز كرك عهددن مقدم ويامؤخر قولكله وفعلكله عمل ايده‌جكك شيلر ايسه بونلردر :

(*) سوسنه سليمان فى اصول العقائد والاديان ص ٢١٨

جناب حقك برلكنه وشريكى بولنماديغنه ومحمدك‌ده عبدى ورسولى اولديغنه وجنتك ، جهنمك ، موتك ، بعثك حق اولديغنه وساعتك بلا ريب حلول ايده‌جكنه وجناب حقك قبرده بولونانلرى بعث ايليه‌جكنه شهادت ايليه‌جكسك . وقت معيننده صلاتى ادا وزكاتى مستحقنه اعطا ايده‌جكسك . رمضانده اوروج طوته‌جق وبيت الحرامى حج ايده‌جك وجناب حقك ورسولنك امرى موجبنجه فى سبيل الله جهادده بولونه‌جقسك . كذا اولياء الٓهيه موالات واعداء الٓهيه ايسه معاداتده بولوناجقسك . جناب حقك فرائضنى وسنن رسول اللهى ظاهراً وباطناً سراً وياخود جهراً اقامه ايليه‌جكسك . زيرا بونلرله قيام اشو عهدنامه‌يى هدم ايتمز ، تأكيد ايدر ؛ ازاله ايتمز ، اثبات ايلر ؛ تبعيد ايتمز ، تقريب ايلر ؛ ضعيف دوشورمز ، تقويه أيلر ؛ ابطال ايتمز ، اونى ايجاب ايتديرر ؛ ابهامه دوشورمز توضيح أيلر . زيرا ظاهر وباطن اولان اودر ؛ عينى زمانده بو عهدنامه‌ده مذكور شرائط داخلنده انبيانك جناب حقدن اخذ وتلقى ايتدكلرى خصوصاته دخى وفاكارلقده بولوناجقسك ده‌كيلمى ؟ أوت ديپورميسك ؟ ...

بونك اوزرينه (مدعو) : « أوت ... » جوابنى ويرنجه داعى شو صورتله دوام أيله‌ر :

— بو عهدنامه ايله‌سنك تعهد ايله‌ديكك خصوصاته دائر نه حياتمزده ونه‌ده مماتمزدن صوكره نه غضب ونه رضا حالنده ، نه كندى كنديكه بر آرزو ورغبتكله وته‌ده بر قورقو اوزرينه ، نه شدت وياخود رخاوتك تأثير ايتديكى بر زمانده ، نه بر طمع ونه‌ده حرمان اوزرينه هيچ بر شىٔ اظهار ايتميه‌جك وامانتى بو صورتله ادا ايده‌جكسك . اشبو عهدنامه‌ده مندرج شرائطى صيانت ايده‌جك اولان اودر . بناءً عليه جناب حقه بر مستوريت تامه ايله طوتونمليسك .

جناب حقك عهد وميثاقى وذمتى ورسولنك ذمتى كندى نفسك اوزرينه واجب ومترتب اولسون كه : كندى نفسكى منع ايتديككك خصوصاتدن كرك بنى وكرك سكا اسملرينى ذكر ايده‌جكم اشخاصك كافه‌سنى دخى منع ايده‌جكسك . وبر طرفدن بزه وديكر جهتدن ولى الله اولان ونيكه ظاهرى وباطنى نصحده بولوناجقسك . جناب حقه وولى اللهه واخوان واوليامزدن هيچ برينه خيانت ايتميه جكسك . عكس تقديرده خالق سماوات وارضين اولان وسنى خلق وتركيب ايدن وسكا دينكى ، دنياكى ، آخرتكى احسان ايله‌ين جناب حق سندن برى اولسون . و « رسل اولين وآخرين » و « ملائكهٔ مقربين كروبيين » و « روحانيين » و « كلمات تامات » و « سبع المثانى » و « قرآن » دخى سندن برى اولسون . و « تورات » ، « انجيل » ، « زبور » ، « ذكر حكيم » ايله جناب حقك رضا كوستر ديكى هر دين وراضى اولديغى هرقول سندن برى اولسون . وسن حزب اللهدن

واولیاسنك حزبندن خارج اولاسك . جناب حق سنی عظیم خذلانه و نقمات وعقوباته دوچار ونار جهنمده هلاك ابدی‌یه مقرون أیله سین . وسن جناب حقك صیانت وقدرتندن خارج برحالده یالکز کندی نفسك وقوتك‌ایله قالاسك . جناب حقك ابلیسه روا کوردیکی واونکله جنتی حرام قیله‌رق جهنمده بر قرار ایلدیکی لعنتی سنك اوزرکده اولسون . بو خصوصده جزؤی مخالفتده بولونورسه‌ك بیت حرامی یالین آیاق ویایا اولارق اوتوز دفعه حج ایتمکلکك سکا واجب اولسون . ومخالفت ایتدیکك زمان ظرفنده تملك ایده جکك هرشی کندیلریله قرابتك بولونمایان فقرا ومساکین ایچون بر صدقه‌ك اولسون وبو زمان امتدادنجه یاپاجغك ایلکلر جزاسز قالسون وتملك ایده‌جکك کوله‌لر وجاریه‌لر آزاد اولسون ووفاتك زماننه قدر موجود بوتون زوجه‌لرك ویاخود تزوج ایده جکك زوجه‌لر طلاق ثلثه ایله مطلقه اولسونلر . وبو خصوصه دائر ، سنك ایچون نه مثوبات ، نه خیار ، نه رجعت ونه‌ده اراده‌ك بولونسون . وسنك مال واهل نامنه نه‌ك وارسه کافه‌سی سنك ایچون حرام اولسون . بن سنی امامك وحجتك نامنه یمین ایتدیر یورم . سن‌ده اونلر نامنه یمین ایله یورسك . بو یمینده داخل اولان ماده‌لرك خلافنه دائر جزؤی بر شیئی اضمار ایتدیکك تقدیرده بو یمین سراپا تجدد ایتمش اولسون . بکا تعهد ایتدیکك خصوصاته قیام‌ووفادن ما عدا جناب حق سندن بر شی قبول ایتمه‌سون « أوت » دیبورمیسك ؟...

اوزمان مدعو :

— اوت . . .

جوابنی ویرر . بو صورتله مدعو تعهدی قبول ایدیبور دیمکدر . بونك اوزرینه داعی کشف اسرار مقابلنده اولمق اوزره مدعونك اموالندن بر (جعل) جزیه طلب ایدر و ویردیکی تقدیرده مدعوی ایکنجی مرتبه‌یه نقل أیلمکه قرار ویرر .

٣ . ایکنجی واوچنجی دعوتلر .

مدعونك برنجی دعوتده مذکور مواده نظر اعتبار عطف ایده‌رك « جعل » ی دخی اعطا ایلدیکی تبین ایدنجه داعی اونی ایکنجی مرتبه‌یه نقل أیلر . بونك اوزرینه : جناب حقك ، کندی طرفندن موضوع شریعتی محافظه‌یه مأمور اولان ائمه واسطه‌سیله دیننك تعلمنه رضا کوستردیکنی اوزون اوزادی‌یه شرح ایده‌رك « امام » لره قارشی « مدعو » نك رابطه وعلاقه‌سی تحکیم وترصین ایدیلیر . بو رابطه نك تقویه اولندیغنه قناعت حاصل ایدن « داعی » آرتیق مدعوبی اوچنجی مرتبه‌یه ترفیع ایدر .

اوچنجی مرتبه دعوتده ایسه امامارك کیملر اولدیغنی داعی ایضاح ایده‌رك بروجه آتی ادارۀ کلام ایده ر :

— جناب حق ، دیکر امور جلیله‌یه برنسق وانتظام بخش ایتدکاری کبی امامارك عددینی دخی « یدی » اولارق قرارلشدیرمشلردر . نیته‌کیم کواکب سیاره‌نك ، سماواتك ارضلرك عددی دخی « یدی » در . یدی امام ایسه شونلردر :

١ — علی بن ابی طالب ، ٢ — حسن بن علی ، ٣ — حسین بن علی ٤ — زین العابدین نامیله معروف علی بن حسین ٥ — محمد بن علی ٦ — جعفر بن محمد الصادق ٧ — صاحب زمان اولان قائم‌در . (*)

بو اعتقاد مدعو طرفندن قبول اولوندقدن صوکره « امامیه » فرقه سنك قبول ایتدیکی دیکر امامارك سبب اسقاطنی داعی درمیان ایدر ونهایت محمد بن اسماعیلك هیچ بر کمسه‌ده بولونماسی قابل اولمایان « بواطن معلومات » و« علم مستورات » ه صاحب و« علم تأویل » ه واقف و« ظواهر اموری تفسیر » ه قادار اولدیغنی و« تدبیر مکتوم » ی سایه‌سنده جناب حقك سرینك کندیسنده بولوندیغنی وبوصورتله « جمیع معدومات » ه ، « تفسیر مشکلات » ه ، « ظواهرك بواطنی » نه دائر صوروله‌جق بوتون سؤاللره جواب ویره‌جکنی وداعیلرك دخی دیکر طوائف شیعه میاننده خاصةً بو خاصه‌لری امامدن توارث ایتدکارینی وناسدن هیچ برینك بو خصوصده کندیلرینه مساوی اولامایه‌جغنی وکندیلرنجه معلوم اولان خصوصاتك آنجق کندیلرندن تعلمی قابل اولا بیله‌جکنی یکان یکان ایضاح ایلر . بونلرك مدعو طرفندن تمامیله قبول اولوندیغنی کورن داعی مدعوبی دردنجی مرتبه‌یه نقل ایله دردنجی دعوتی تقدیره باشلار .

٤ . دردنجی دعوت

دردنجی دعوتده ایسه ، داعی ، شریعتلری نسخ واحکامنی تبدیل واحوالی تقلیب ایدن انبیای ناطقه‌یه نقل کلام ایده‌رك بونلرك عددینك دخی ائمه عددی مثللو « یدی » اولدیغنی وبو پیغمبرلردن هر برینك ، کندی دعوتی اخذ وتلقی وامتی نامنه شریعتی محافظه ایتمك واحیاتنده کندیسنه ظهیر ووفاتندن صوکره اوکا خلیفه اولمق ونهایت تلقی ایتدیکی شریعتی دخی اویله‌جه محافظه ایده‌جك بردیکرینه دور وتبلیغ ایلمه‌مك اوزره بر آرقاداشینك ، « صاحب » ینك بولونمسی لابد بولوندیغنی ایضاحه باشلار وبروجه آتی دوام ایدر :

— والحاصل بویله‌جه یدی خلیفه ، ویاخود یدی امام بر برینی ولی ایدر . بو امامار شریعت

(*) بوقائم بعضیلرینه کوره اسماعیل بن جعفر الصادق » بعضیلرینه کوره محمد بن اسماعیل بن جعفر الصادقدر ، هرحالده اسماعیل بن جعفر الصادق امام مستور واوغلی محمد بن اسماعیلی ایسه نبی ناطق طانیدقلری بوندن صوکره ایضاح ایده جکمز دعوتلردن اکلاشیلمقده‌در .

سابقه‌ده قرار قیلارق اونی عیناً تعقیب ایتدکلری ایچون بونلره « یدی صامت » نامی ویریلیر. بو یدی امامدن برنجیسی « سوس » ویاخود « اس » نامیله توسیم اولونور. بو یدی امام کلوب کچدکدن صوکره شریعت سابقه‌یی نسخ ایده‌جك یکی بر « نبی »نك ظهوری لابددر. بو نبی‌دن صوکره ینه اولجه بیان ایدلدیکی وجهله یدی صامت امام کلیر. وبویله‌جه «نبی»لر واماملر توالی دوام ایده ایده نهایت نطقادن یدنجی نبی کله‌رك بوتون شرائع ماضیه‌یی تمامیله نسخ ایدر ونبی آخر زمان اولور. ایشته بو ناطق اولان انبیادن برنجیسی حضرت آدمدر. اونك صاحبی واسی اوغلی «شیث»در. بویله‌جه حضرت آدمك شریعتی اوزرینه حرکت ایدن یدی امام صامت موجوددر. ایکنجی ناطق نبی حضرت نوحدر؛ صاحبی، اسی، اوغلی سام وبویله‌جه یدی صامت امام، صوکره اوچنجی نبی ناطق « ابراهیم الخلیل » در؛ اسی اوغلی اسماعیلدر. ینه یدی صامت کلیر. دردنجی نبی ناطق (موسی بن عمران) در. صاحبی، سوسی برادری هاروندر. هارونك وفاتنده یوشع بن نون او وظیفه ایله موظف اولمشدر. وبویله‌جه صامتلر توالی ایده ایده یدنجی صامت اولمق اوزره موسانك شریعتنجه حضرت یحیی بن زکریا امام صامت اولمشدر.

بشنجی نبی ناطق عیسی بن مریمدر صاحبی، سوسی (شمعون الصفا — سیمون پەر) در. یدی صامتك ختامندن صوکره ناطقلرك التنجیسی اولمق اوزره حضرت محمد نبی اولارق کلمشدر حضرت محمد ما قبلی شرائعك کافه‌سنی نسخ ایتمشدر. صاحبی، اسی علی بن ابی طالب ایدی. حضرت علیدن صوکره صیره ایله حسن، حسین، علی بن حسن، محمد بن علی، جعفر بن محمد، اسماعیل بن جعفر الصادق امام صامت اولارق کلمشلردر. نطقادن یدنجیسی ایسه محمد بن اسماعیل بن جعفر درکه (علم الاولین) اونکله ختام بولارق آرتیق بواطن اموری تعلیم وکشفه مبادرت ایتمشدر. بو کبی خفایانك تفسیرنده مرجع اساسی اودر، باشقه‌سی اولاماز. وبوتون اتباعنك کندیسنه خضوع وانقیاد وتسلیمده بولونمالری ضروریدر. زیرا هدایت اوکا اتباع ایله، ضلالت ایسه اوندن عدول ورجوع ایله حاصل اولور.

انبیا وائمه حقنده ویریلن بو ایضاحاتك مدعو طرفندن حسن تلقی ایدلدیکی اکلاشیلیرسه اوزمان مدعو بشنجی مرتبه‌یه نقل اولونور.

٥ . بشنجی دعوت

بشنجی دعوتده داعی بر وجه آتی افاداتده بولونور:

— هر زمانده موجود امام ایچون دنیانك هر طرفنه داغیلمش (اون ایکی) (حجه)نك دخی بولونماسی لابددر. نیته‌کیم اماملر عددینك دخی یدی اولدیغنه باقیلیرسه

بو وبوکا شبیه نظر دقتی جالب مواد بولوندیغی واساساً جناب حقك هیچ بر شیئی عبث اولارق یاراتمادیغی ومطلقا بر حکمته مقرون اولارق خلق بویوردیغی اکلاشیلیر.

یوقسه نجومی نه دن « یدی » اولارق یاراتمش، وسماوات وارضینك عددینی دخی « یدی » یاپمشدر. بوکانه دینله بیلیر؟ باخصوص بروجك، شهورك، اسباط بنی اسرائیلك عددی « اون ایکی » شردر. حضرت محمدك انصاردن نقباسی دخی « اون ایکی » ایدی. هر انسانك آووجنده درت پارماق وهر پارماقده اوچر مفصل که مجموعی « اون ایکی » مفصل واردر. هر الده باش پارماقده ایسه ایکی مفصل بولونمقده‌در. بونلردن البته مقصد واردر، پارماقلرده‌کی شقوق « حجه » لرك عددی قدردر. بوتون آووجك قائم اولدیغی باش پارماقلرنده‌کی ایکی شق ایسه امامك وسوسنك آیریلامایه‌جغنه وانسانك عمود فقریسنده‌کی اون ایکی پارچا دخی ینه اون ایکی « حجه » یه اشارتدر. عنقنده یدی پارچا بولندیغنه وعنقك ظهره نسبتله یوکسك اولدیغنه باقیلیرسه نطقا واماملرك حجه لردن یوکسك بولوندقلری اکلاشیلیر. وجهده‌کی ثقبه لرك ده بویله بر معناسی واردر...

بو ایضاحات مدعو اوزرنده حسن تأثیر وجوده کتیررسه آلتنجی مرتبه یه نقل اولونور

٦ . آلتنجی دعوت

داعی بوندن صوکره شریعت اسلامیه‌نك تفسیر معانیسنه قیام ایده‌رك صلاة، زکاة، حج، طهارت وامثالی خصوصاتك مدلول ظاهریلری خلافنده بر معنای باطنیلری بولوندیغنی ایضاح ایدر وبر وجه آتی افاداتده بولونور:

— بوتون بو خصوصات، خلقی بربرینه قارشی سؤ حرکاتده بولونمقدن وفساد ایقاع ایلمکدن منع ایتمك فکریله ومصلحت ومنفعت عامه ایچون (رموز) حالنده اولارق وضع ایدلمشدر. بو صورتله ترتیب ایدیلان رمزلر ایسه شریعت صاحبلرینك بو خصوصده‌کی قوت ونفوذ فکریلرینه بر براعت استهلالدر.

بو مقدمات اوزرینه مدعو احکام شرعیه‌نك مصلحت عامه مقصدیله علی طریق الرمز موضوع اولدیغنه وبونلرك معنای ظاهریلرندن باشقا معنای باطنیلری بولوندیغنه قانع اولورسه اوزمان داعی اقوالنی بعض افکار فلسفیه ایله مزج ایده‌رك افلاطون، ارسطو، فیثاغور کبی فیلسوفلرك مطالعاتنی درمیان ایتمکه باشلار وسمع اوزرینه مستند اولان اخبار واقوالدن اجتناب ایتدیره‌رك ادلهٔ عقلیه‌یه اهمیت ویرمسی ایچون (مدعو) یی اوزون اوزادی‌یه اقناعه چالیشیر. بوکا موفق اولورسه مرتبهٔ سابعه‌یه نقل ایلر.

٧ . یدنجی دعوت

داعی، مدعونك بوندن اولکی تعالیمه برصداقت کامله ایله طوتوندیغنی آکلارسه اوزمان

خلقتك كنهنه نقل كلام ایده‌رك آتیده‌كی معلوماتی اعطایه باشلار :

— صاحب دلالت ومؤسس شریعت اولان ذاتك ، اخذ وتلقی ایتدیكی خصوصاتی نشر واظهار ایتمك اوزره مطلقا ، بر (صاحب) ه بر آرقاداشه احتیاجی واردر . بوصورتله بری (اصل) دیكری ایسه اوندن صدور ایتمك ووجود بولمق اعتباریله عادتا بر (فرع) اولور . بو حال ایسه ، عالم سفلی نك عالم علویده محتوی اولدیغنه بر اشارتدر . زیرا مدبر عالم ، آهنك أصلی‌نی تأسیس واساس ترتیبی تشیید ایده‌ركن ، (ایلك موجود) كندیسندن بلا واسطه وبلا سبب صادر اولمشدر . بوكا اشارت اولمق اوزره قرآن كریمده (انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له كن فیكون) دیه بویوریلیور . ایشته بو آیت كریمه (موجود اول) ه دلالت ایدر . صوك شیء اولمق اوزره ایسه (قدر) وجوده كلمشدر . حتی قرآن كریمده (انا كل شیء خلقناه بقدر) دیه بویورلمسی ده بوكا بر اشارتدر . بو اوته دن بری دوید قلرمزك بر معناسی تشكیل ایدییور نیته كیم بزه دینیورمی ایدی كه ، جناب حق اولا (قلم) ی خلق ایتدی . وصوكره قلمه (یاز) دیدی . قلم ایسه (كائن اولان لوح) ده یازدی ... الخ .

والحاصل بو یدنجی دعوتده بو وبوكا شبیه مطالعات [*] در میان ایدیلیر . وخلاصه اولمق اوزره بعض فلاسفه‌نك (واحد) دن انجق (واحد) صادر اولابیلیر ، صورتنده‌كی عقیده لرینك داعیده تقریرینه بذل مقدرت اولونور . بوندن صوكره ایسه مدعو سكزنجی مرتبه‌یه نقل اولونور .

۸ . سكزنجی دعوت

سكزنجی دعوتده ، داعی ، مدعویه بر وجه آتی ادارهٔ كلام ایده‌ر :

— اولجه «مدبر وجود» ایله «اوندن صادر اولان» دن یعنی ایكی اسدن بحث ایتمشدك . بو ایكی اسدن برنجیسی سابقك لاحقه تقدمی قبلندن اولمق اوزره «معلول» ه قارشی بر «علت» وضعیتنده بولونمقده‌در . وبوتون «اعیان» دخی بر ترتیب معروف دائره‌سنده ایكنجی اسدن صادر وكائن اولمشدر . بونكله برابر برنجی اسك یعنی «سابق» ك اسمی ووصفی یوقدر . «سابق» ، بر محمول ایله تعبیر ویا تقیید ایدلمز . بناءً علیه نه موجود ، نه معدوم ، نه عالم ، نه جاهل ، نه قادر ، نه عاجز در ونه بوكا مماثل اوصافه ما‌لكدر ده نیله‌مز .

زیرا اثبات ، كندیسی ایله دیكر (محدثات) آره‌سنده شركتی ، نفی ایسه تعطیلی اقتضا

(*) بو خصوصده‌كی ایضاحات اسماعیلیلرك اساسات فلسفیه‌سی فصلنده ایضاح ایدیله‌جكدر.

ایدر . بناءً علیه برنجیسی نه (قدیم) در ونه‌ده (محدث) در . باشقه قدیم اولان امر واراده‌سی ، كلمه‌سی ؛ محدث اولان ایسه خالق وفطرتی‌در .

بو ایكی اسدن ایكنجیسی ، یعنی (لاحق) ایسه ، (سابق) ه التحاق ایتمك اوزره اعمالنده بر طریق تكاملی تعقیب ایده‌ر . بوكا قیاساً (صامت) دخی ، اعمالنده (ناطق) ه ایریشه بیله‌جك بر طریق تكامله متوجه اولور . داعی ایسه (سوس — اس) ه قاووشمق تصورنده‌در . وبو صورتله امور عالمك دور دائمیسی جریان ایدر ، دوردور ...

بو ویریلان ایضاحات مدعو طرفندن قبول ایدلدكدن صوكره مدعو معجزه‌لره نقل مقال ایلر ودیركه :

— صادق وناطق اولان (نبی) نك معجزه‌سی ، سیاست ومصلحت عمومیه‌نك ناظمی اولارق ، معانیٔ فلسفیه‌یی حاوی بر مجموعهٔ حكمیه‌دن باشقه بر شی دكلدر . بو معانی ایسه حقیقت كائناتی وعالمك مركب اولدیغی جواهر واعراضی ایضاح ایچوندر . بناءً علیه بعضاً یالكز عالملر طرفندن درك ایدیلان (رمز) لردن وبعضاً هركسجه آكلاشیلان موادن عبارت اولور . والحاصل بونلرك هیئت مجموعه‌سی ، ناسك افعال وحركاتنده اتباع ایتمه‌لری ضروری اولان بر شریعت نبویه حالنده دستور العمل اولور .

بونلری دخی مدعو اكر تمامیله احاطه‌ایده بیلیرسه داعی علاوه ایدر :

— قیامت ، قرآن ، ثواب ، عقاب كبی شیلرك معناسی ، عامه‌نك بیلدیكی كبی دكلدر . بونلرك باشقه معناسی واردر . بوتون بو شیلر معین دورلرك حدوثی ایله معین دورلرك انقضاسنی افاده ایدرلر . نیته‌كیم كتب فلسفیه‌ده كیان وفساد ایله خلاصهٔ ایدیله‌بیلن بو سلسلهٔ ادوار اوزون اوزادی‌یه تشریح ایدلمشدر . بویولده مطالعات درمیانندن صوكره آرتیق داعی مرتبهٔ اخیره‌یه اصعاد ایدیلیر .

۹ . طقوزنجی دعوت

بو دعوتده درمیان ایدیله‌جك مطالعات ، شیمدی‌یه قدر تبلیغ ایدیلان افكار واقوالك بر محصلهٔ اساسیه‌سنی واستحضارات متقدمه نك ده بر غایهٔ اصلیه‌سنی تشكیل ایدر . بناءً علیه مدعونك آرتیق بو كبی افكار فلسفیه ایله استیناس ایتدیكی تحقق ایتمش بولوندیغی ایچون علوم طبیعیه ومابعد الطبیعیه ایله وعلم الٰهی كبی دیكر علوم فلسفیه ایله توغل ایتمه‌سی لزومی توصیه اولونور . مدعو ، بو یولده ایجه اوغراشدقدن صوكره نهایت داعی ، شیمدی‌یه قدر كیزلنمش اولدیغی نقابنی فیرلاتارق بر وجه آتی ادارهٔ كلام ایلر :

— حدوث واصول حقنده شیمدی‌یه قدر ذكر ایدیلان خصوصات ، مبداك معناسی ایله جواهرك تقابی خصوصنده بر رمزدن باشقه بر شی دكلدر . بناءً علیه (وحی) بر

صفاى نفسدن عبارت اولديغى ايچون كنديسنه القا ايديلن موادى فهم ايتمك خصوصنده (نبى) بر جد اظهار ايدر. ومصلحت عامه ايچون لزوملى كورديكى موادى حاوى شريعتى تنظيم ايدەرك وبوكا (كلام الله) نامنى ويرەرك ناسه ابراز ايلر. بناءً عليه بونلكه آنجق احتياجه كوره عمل ايدلمسك لازم كلير. عارف اولانك ايسه بونلكه عمل ايتمسى اصلا اقتضا ايتمز. زيرا كندى معرفتى كنديسنه كافى كلير، معرفت اويله بر (يقين) درك انسان ايچون يكانه رهنماى حركتدر. معرفتدن غيرى بوتون مشروعات ايسه اصحاب جهالتك اولان كفرەنك اعراضى واسبابك معرفتى ايچون وبو اوغورده طاشيدقلرى يوكلردر. اساساً اصحاب شريعت اولان (نبى) و (ناطق) لر سياست عموميەنك محوريدرلر. فيلسوفلر ايسه حكمت خصوصيەنك (نبى) لريدر. امام ايسه بزى عرفانيله تنور ايتمك اعتباريله بى شبهه وجودى بر عالم روحانى‌يه مربوطدر... الخ

وبو صورتله مطالعات دها تسلسل ايديلنجه آرتيق مدعو بر طرفدن نقلياتدن، عقليته سوق اولنمش ديكر طرفدن تكاليفدن تجريد ايدلمش اولور.

*
* *

اسماعيليلرك مراتب تعليميەسيله اصول دعوتلرينه دائر ويرديكمز ايضاحاته ضميمهٔ استطراد قبيلندن اولمق اوزره بوراده حسن الصباحك داعيلره واجب الاتباع بر قانون مقامنده اولارق تنظيم وترتيب ايتديكى (مراتب) [*] حقنده دخى بر مقدار معلومات اعطاسى ضروريدر.

بو مراتبدن برنجيسى (ذوق) ناميله معروفدر. ذوق، دعوتى قبول ايدوب ايدەمەمك خصوصنده مدعونك استعدادى بولونوب بولونماديغنى داعينك تفرس ودرك ايتمسنه اطلاق ايدلونور. بناءً عليه دعوتى قبول خصوصنده استعدادى بولونمايانك دعوتنه دوام ايدلمەسى منع ايدلمشدر.

ايكنجى مرتبه ايسه «تأنيس» در. تأنيس، اكتساب موثوقيت ايتمك ديمكدركه مدعونك زهد ويا سفاهته اولان ميلنى تزييد ايدەرك بو صورتله موانست حصوله كتيريلير.

اوچنجى مرتبه ايسه «تشكيك» در. تشكيك، مدعوبى «شك» ه القا ايتمك تعبير ديكرله بعض وصاياى دينيەيه وقرآنده موجود اولديغنه قائل اولدقلرى تناقضلره دائر سؤاللر ايراد ايدەرك افكارينى تشويش ايلمكدر.

دردنجى مرتبه «ربط» در. بوده اعتقادينه كوره كنديسنك هيچ بر سرى فاش ايتميەجكنه و تصادف ايدەجكى مشكللرى حل ايتمك اوزره امامه مراجعت ايليەجكنه دائر بر عهد وميثاق اخذ ايلمكدر.

(*) دائرة المعارف — بطرس البستانى.

بشنجى مرتبه «تدليس» در. تدليس، مدعونك ميلنى تزييد ايتمك مقصديله دين ودنيا كبارلرينك اونلره موافقتنى ادعا ايتمكدر.

آلتنجى مرتبه «تأسيس» در. بو ده مدعونك قبول ايدەجكى بعض مقدماتى در بيان ايتمكدر.

يدنجى مرتبه «خلع» در. خلع، بعض اعمال دينيەنك اسقاطى خصوصنده طمأنيت حصوله كتيرمكدر.

سكزنجى مرتبه «سلخ» در بو مرتبەده ايسه هر درلو لذاتك استعمالى مباح عد واعتبار وتكاليف شرعيه دخى برر صورتله تأويل اولونور. بو مرتبەيه وارانلر آرتيق تماميله «باطنى» اولمش وبوتون تكاليفدن تجرد ايتمش اولورلر بونلره نظراً باشليجه احكام شرعيەنك معانئ باطنيەسى بر وجه آتى در:

«جنت»، انسانك عبادات بدنيەدن معافيت وراحتى؛ «جهنم»، انسانك پك مشقتلى اولان عبادات بدنيەيه مداومتى؛ «آبدست» امامدن آيين مذهبينك اوكرەنيلمەسى؛ «تيمم» امامك غيبوبتى حالنده «حجت» دنيلن مأذوندن آيين مذهبينك تعلمى؛ «نماز»، رسول ناطقه اتباع؛ «احتلام»، بغير قصد اهل اولمايانه افشاى اسرار؛ «غسل»، تجديد عهد وميثاق؛ «زكات»، تزكيهٔ نفس، تنوير فكر؛ «صوم»، اسرار امامى محافظه؛ «زنا»، اسرار دينى افشا؛ «كعبه»، نبى؛ «باب»، حضرت على يدى دفعه «طواف»، ائمهٔ سبعەيه موالات در.

بو ايضاحاتدن اكلاشيلوركه حسن الصباح پك آز فرقلره ميمون القداحك اصولنى قبول ايتمشدر، ديمكدر. هرايكى اصولى بو صورتله خلاصه ايتدكدن صوكره آرتيق اسماعيليەنك اساسات فلسفيەسنه نقل كلام ايديورز:

[٥] — **اسماعيليلرك اساسات فلسفيەسى** — اسماعيليەنك صورت ظهور وانتشاريله اسماعيليلرك تاريخچەسندن ودعوات وتعاليمندن بحث ايدركن اسماعيليلرك خطوط دينيه وعموميەلرى آز چوق توضيح ايتمشيدى. بوراده ايسه تدقيقاتمزى دها زياده تعميق وشيمدى‌يه قدر متفرق اولارق درميان ايلديكمز معلوماتى اصللره ارجاع ايله بو اصول واساساتى بر نسق داخلنده جمع وتأليف ايليەجكز...

اولجه بيان ايلديكى وكنديلرينك ده ظاهراً ادعا ايتدكلرى وجهله اسماعيليلرك معتقدات دينيه ومذهبيەلرى حضرت على نك اولادينه امامت وخلافتى حصر ايتمكدن ويونلرى ديكر بعض صحابهٔ كرامه تفضيل وتقديم ايلمكدن وياخود بونوع امامارك، فوق الطبيعى بر ماهيت نفسيەلرى بولونديغنى و بعضيلرينك مستقبلده دنيايه رجوع ايليەجك بر قدسيتى

حائز اولديغنى ادعا ايتمكدن عبارت وبونكله منحصر اولسه يدى بى شبهه (اسماعيليه)، اسلام فرقه‌لرى فصلنده ايضاح ايتديكمز فرق شيعه‌دن ايرى بر خصوصيتى حائز اولا مازدى. نيته كيم، اماميه فرقه‌سنك فروعى اولان (اثنى عشريه، قطعيه؛ شميطيه، زراريه مفضليه) فرقه‌لرندن هر برى امامتى بر صورتله جعفر الصادقك اولادينه نسبت ايدييور وبر صورتله قطع أيله يوردى.. ديكر طرفدن (سبائيه) حضرت على يى تأليه ايدييور؛ (بيانيه) ايسه روح الهينك اولاد على دن نهايت صاحب مذهب بيان بن سمعانه انتقال ايتديريور وبوصورتله شيعيلكده اظهار غلوايليوردى. بناءً عليه (اسماعيليه) دخى بو وبونلره مشابه فرقه‌لردن فرقسز برشى اولوردى... حال بوكه (اسماعيليه) يى بوتون اوصاف ديگرمز فرق شيعه وغير شيعه دن آيران باشقه عوامل موجوددى. واقعا بالآخره بيان ايديله جكى اوزره جناب حقك اوصافنده لزوم اثبات ويانفيه دائر اسماعيليلرده موجود اولان جذور اعتقاديه‌يى فرق اعتزاليه‌نك معتقداتيله ايضاح ايتمك دخى قابل ايسه‌ده ينه (اسماعيليه) يى بوقدر محدود بر دائره داخلنده احاطه ايتمك ناقص اولور. اساساً بو اعتبارله ظاهراً شيعى وفقط حقيقت حالده مجوسى بر فرقه اولمق نقطهٔ نظرندن (اسماعيليه) ايچون اك بويوك عامل تأسس اوليه بيان ايدلديكى اوزره بر طرفدن مطامع سياسيه وديكر طرفدن اسلاميته بويوك برضربه اوره‌رق عقائد واساطير قديمه‌يى احيا اولديغنى تكرار ايتمكله برابر اسماعيليلرى نقلياتدن عقلياته سوق ايله‌ين واسماعيليه‌يى برمذهب حالندن عادتا آيرى بر مسلك شكلنه ونهايت بسيط عقيده‌لردن فلسفى اقنوملره سوق ايله‌ين اسباب اصليه‌يى فلسفهٔ يونانيه‌نك تأثيراتنه وفيثاغورثلرك، افلاطونلرك، آرسطولرك، وايپيكورلرك، پلوته نلرك افكار ومطالعاتنه عطف ايتمك ضرورى در.

مع ما فيه شونى ده اعتراف ايتمه لى يزكه اسماعيليلرك كافه‌سى ده كل، حتى أك اوفاق بر جزؤى بيله‌يك اوقدر فلسفهٔ فلاطونيه ويا فلسفهٔ نوفلاطونيه ايله بسلنمش دكلدر. اكثرى ايسه خيالات وعنعنات قديمه‌يه مسهوف انسانلردر. مع ما فيه درجات معرفتى ومراتب عديدهٔ تعليميه‌يى اساساً قبول ايدن بر فرقه‌ده بونى آرامق بيهوده‌در. بناءً عليه اسماعيليلردن يالكز اسماعيل بن جعفرك امامتنه ومحمد بن اسماعيلك نبوتنه قائل اولمقله اكتفا ايدنلر ويا حضرت على‌يه واولادينه هردورلو منفعتدن آزاده بر عشقله محبت بسلينلر ويا اساساً محترس وسفيل اولمق اعتباريله هردورلو قيود وتكاليف شرعيه‌دن اك اوفاق بر اشارتله كنديني تجريد ايدنلر ويا خود يالكز خيالات ايله بسله‌نلر ويا مفطور اولديغى سر سريلكى، قاتللكى، خونريزلكى همان ايفا ايتمك حرصيله يانانلر بولونديغى كبى حدود نقليه‌يى يير تارق آفاق فلسفيه ده پرواز ايدنلر وبر مسلك فكرىٔ مخصوصى تعقيب ايدنلر دخى موجود در.

وبى شبهه بو صوك قسم، اسماعيليلرك أك محدود ومعدود بر قسمنى تشكيل ايتمكده‌در.

هرحالده اسماعيليلرى خلاصةً — فلسفى بر نقطهٔ نظر تعقيب ايدن بر قاچ يوكسك شخص ايله اونلرك قوهٔ تحريكيه سيله دونن وصرف اونلرك منافع وآرزولرينى وجوده كتيرمك اوزره حركت ايدن بى خبر برسورو كتلهٔ كثيفهٔ ناسدن عبارت تلقى ايتمك اقتضا ايدر. بونك ايچوندركه اسماعيليلرده اوليه بيان ايدلديكى وجهله مصادف نظر وتدقيق اولان جنت؛ فداى نفس كبى خصوصات، كتم اسرار وعماى مطلق وعهد وميثاق كبى موادو حالات هب عظيم بر ازدحام مواجهه سنه وضع ايدلمش تحريك آميز شيلردر.

دها ايلك آديمده اونلره القا ايديلن مشكللر؛ ترددلر، شبهه لر دخى بيكارجه انسانى جذب واستخدام ايچون مراجعت ايتدكلرى واسطه لردر.

بو نقطهٔ نظردن ثانوى اولارق اعتبار ايدلمه‌سى ضرورى اولان بو كبى واسطه لر وياخود فكرلردن صرف نظر ايديله جك اولورسه،

اسماعيليه: (فلسفهٔ يونانيه ونصرانيه نك بر ظل مؤتلفنه علاوه ايدلمش بعض خطوط مجوسيه وشيعيه دن عبارت) قالير.

والحاصل اول امرده بعض واسطه‌لره مراجعت ايله وبعض باصامقلره استناد ايتديردكدن صوكره نهايت كرفت بعض افكار فلسفيه ونظريات ما بعد الطبيعيه ايله بر مركز عمومىٔ الحاد اطرافنده يكى بر كتلهٔ ناس وجوده كتيرمك غايه‌سنك اسماعيليه مؤسسلرى عندنده درشونولمش اولديغنه باقيليرسه نتيجه اعتباريله «اسماعيليه» نك دخى كنديسنه مخصوص بر مسلكى بولونديغى وبو مسلكك فكرى وفلسفى بر «نسق» ى تحصل ايتديكنى اعتراف ايلمك ضرورى اولور.

اساساً بو مسلك مخصوصك فيض ونماسى دخى عبدالله بن ميمون القداح ايله حسن بن الصباحك فلسفه ايله وعقليات ايله يوغورلمش دماغلرينه مديوندر... وده‌نيله بيليركه خلفاى عباسيه دن «المأمون» زماننده (حنين بن اسحق، يحيى بن عدى، ابن البطريق، تيادورس، ابو بشر، ابن ناعمه، ابوروح الصابى؛ اسحق) كبى مترجملر طرفندن تعريب ايديله‌ن كتب فلسفيهٔ يونانيه، عقيدهٔ اسماعيليه نك تشكلنى تسهيل ايله‌مش وبو تأثير ايله فلسفهٔ اسماعيليه نك اساسلرى وضع ايدلمشدر.

*
* *

بو خلاصه دن صوكره بحث ايتديكمز اساساتى تحليل ايده لم.. بركره ديانت اسماعيليه بوتون سماوى دينلرده، فلسفى مسلكلرده اولديغى كبى حادثات عموميهٔ كونيه يى بر اصله بر سبب اوله ارجاع ايتمك طريقنى تعقيب ايده ر.. اسماعيليلرك بو سبب اولى

كندیلرنجه (الله) نامیله معروفدر . اسماعیلیلرك آلهی یهودیلرك ، خرستیانلرك ، اسلاملرك آلهندن اساس اعتباریله فرقسزدر .. مع ما فیه بو (آله) هردورلو اوصافدن منزه هدر . اسماعیلیلرك فكرنجه ذهن جناب حقی احاطه خصوصنده عاجزدر .. بناءً علیه (الله) ایچون نه موجود ، نه غیر موجود ، نه عالم نه جاهل نه قادر نه عاجزدر دیه‌میز وبوكاممائل برر وصف ایله توصیف ایده‌میز [*] زیرا حقیقی بر اثبات كندیسیله دیكر موجودات آره‌سنده بوماده‌لردن دولایی شركتی اقتضا ایدر. بو ایسه عادتا بر تشبیه در. بناءً علیه اثبات مطلق ویا نفی مطلق ایله حكم ممكن اولماز .. بلكه ، جناب حق اسماعیلیلرجه بر « اله متقابلین» ، «خالق خصمین » وبر «حاكم بین المتضادین » در . هرحالده اسماعیلیلر جناب حقی صفاتدن منزه عداتمكله « معتزله » نك نقطهٔ نظرینه تقرب ایدییورلر دیمكدر .. مع ما فیه « افلاطون » دخی « خیر نامیله توسیم ایتدیكی اللهی هردورلو تعریفك فوقنده كوردیكی كبی منطقله اظهار وارائه اولونه بیلمه‌نك ده فوقنده عداتمیشیدی . « آرسطو » دخی اللهی هرشیدن یوكسك وعلوی بولویوردی ... فلسفهٔ نو فلاطونیه مؤسسلرندن « پلوته ن » واسكندریه مكتبی طرفدارلری دخی « بزم ذكامز طرفندن ادراك ایدیله بیلمه‌سی ممكن اولان هیچ برشی اللهه عائد اولاماز . ودیكر موجوداته خاص بعض وصفلرك اللهده موجود اولدیغنی ادعا ایتمك جائز اولماز. ایلك اس ایچون بویله در یاخود بویله دكلدر دیمكله اشیا منزله سنه ایندیرلمش اولور حال بوكه ایلك اس هرشیئك فوقنده‌در ، هیچ برشیله قابل مقایسه دكلدر » [**] صورتنده اداره كلام ایتدكلرینه باقیلیرسه اسماعیلیه‌نك « آله »ی دخی بونلره یاقینلاشیور .. فلسفهٔ خرستیانیه جه «الله ، كندی وجودینك مطلقیتی ایچنده توصیف وتعریف اولوناماز » حتی خرستیان فیلوسوفلرندن « آیاطناس » ه كوره «الله ، هراسك وانسانك عقلنه كلن هر شیئك فوقنده‌در » . ایشته اسماعیلیلرك آلهی ده بوصورتله طانیمق اقتضا ایدر .

مع ما فیه « شهرستانی »نك « محمد ابن علی الباقر » دن نقلاً بیاننه نظراً اسماعیلیلر «آله » حقنده دییورلركه : جناب حق عالمینه علم هبه ایتدیكی زمان كندیسنه عالم ؛ قدرت هبه ایتدیكی زمان قادر ؛ ده نیلدی . بو اعتبارله «جناب حق عالم وقادر اولور » یعنی بو اوصافك جناب حقه نسبتی علم وقدرتی هبه ایتمه‌سی اعتباریله جائز اولورسه ده بونلرله قیامی اعتباریله اصلا جائز اولاماز . ینه بوسببدن دولایی دركه جناب حق قدیم در ویا محدث در دخی دینله‌مز . بلكه قدیم اولان امری وكلمه‌سی ؛ محدث اولان خلقی وفطره‌تیدر . . .

---

[*] كتاب الملل والنحل ج ٢ ص ٢٩

[**] (Alfred Fouillée, Histoir de la Philosophie) اثرینه مراجعت .

اسماعیلیلرك فكرنجه بوصورتله بیلنمسی لازم كلن « آله » دنیایی ده یاراتمش دكلدر . فی الحقیقه خلقت كائنات مسأله‌سی یونان فلاسفه‌سنی ایجه اشغال ایتمشدی . حتی « افلاطون »ك « الله بر خیردر ؛ خیر اولان ممكن اولدیغی قدر خیری توسیع وابذال ایتمك ایستر؛ بونك ایچون كائناتی یاراتدی » صورتنده‌كی افكارینه مقابل آرسطو « الله غایت مكمل بر تفكر اولدیغندن بوناقص دنیایی دوشونه‌مز ، اللهده كائنات فكری یر بولاماز ، او هرشیدن یوكسك در » دییوردی .

دیكر طرفدن پلوته‌ن : « الله دنیایی نه بر احتیاج نه‌ده بر آرزو اوزرینه وجوده كتیرمدی ؛ چونكه بو صورت قبول اولونورسه اللهك بونلره مالك اولمادیغی فكری چیقار ؛ حال بوكه عدم مالكیت ، عدم مكملیت دیمكدر . دیكر طرفدن الله نه تصادف ونه‌ده ضرورتله ده دنیایی وجوده كتیرمدی ؛ زیرا موجوداتده ضرورتلری وقانونلری اساساً او ، حصوله كتیرر . بناءً علیه اساساً الله واراده یكدیكرندن آیرلمیه‌جغی ایچون جناب حق بر استقلال وبر ارادهٔ سبحانیه ایله كائناتی تولید ایتدی ، كندی وحدتنه ، صافیتنه خلل كتیرمه‌دن كائناته قاریشدی ... » صورتنده ادارهٔ كلام ایتدكلرینه باقیلیرسه خلقت كائنات ایچون بعض درجه‌لرك وایكنجی درجه‌ده‌كی واسطه‌لرك وجودینی قبول ایتمك ضروری اولیور .

اسماعیلیلرك ده «جناب حق دنیایی خلق ایتمش دكلدر» صورتنده‌كی عقیده‌لری بوخلق كیفیتنك بالتدریج بر تجلی صورتنده اولدیغنی بیان ایتمك ایچون‌در .

اسماعیلیلره كوره : جناب حق هرشیدن اول « عقل » ویا عقل كل (*Raison universelle*) ی اظهار وابداع ایتدی . وعقل اوله قاریشه‌رق انسانلر ایچون قابل فهم وعبادتلرینی اوكا توجیه ایده‌جك اولان بر آله خارجی حالنده تجلی ایله‌دی وعقل اول ، واسطه‌سیله « نفس ثانی » یی یاخود « روح كل » ی «*Ame universelle*»ی وجوده كتیردی. بو صورتله اسماعیلیلرك تثلیثی حصوله كلیور . اساساً تثلیث هند فلسفه‌سندن ، اساسات وثنیه‌دن ، فلسفهٔ خرستیانیه‌یه وفلسفهٔ نوفلاطونیه‌یه داخل اولمشدر .

وبناءً علیه اسماعیلیلرك آله ، عقل اول ، نفس ثانی صورتنده‌كی عقیده‌لری براهمانیزمك (براهمان ، سیوا وویشنو) خرستیانلرك (پدر ، اوغل ، روح القدس) پلوته‌نك (خیر ، ذكا ، روح)دن عبارت اولان تثلیثلرینه قریب اولمق لازم كلیر .

فلسفهٔ نوفلاطونیه ، خلقت كائناتدن بحث ایده‌ركن طبقی اسماعیلیلرده اولدیغی كبی تثلیثه تماس ایدییور ودییوركه :

صورت خالقه كلنجه ، اولا حیز كندی سینه‌سندن كندیسنه اك یاقین وكندیسندن صوكره ایكنجی درجه‌ده مكمل بر موجود خلق ایله‌ملی در . خالق اولان خیرله مخلوق

اولان خير آره‌سنده‌كى فرق غايت جزئى واهميتسز اولمالى‌در ؛ خالق، بابا مخلوق ، اوغلدر . بوندن ماعدا خير ايله خيرك اوغلى كنديلرينه نظراً بر درجه دها آز مكمل ديكر بر موجود حصوله كتيرديلر . برنجى ، ايكنجى‌يى حصوله كتيرركن ناصل هيچ بر شى غايت ايتمزسه ايكنجى دخى اوچنجى‌يى حصوله كتيرركن هيچ بر غائب ايتمز . اللهك حصوله كتيرديكى موجود ذكادر . ذكا دخى كائناتى حصوله كتيردى ..الخ)

ايشته اسماعيليلر بو صورتله اساسات نوفلاطونيه ايله‌عقائد معلومهٔ خرستيانيه دن متأثر اولارق تثليثى قبول ايديور.

مع مافيه اسماعيلى‌لربو تثليثده بعض خصوصيتلر كوستريورلر .فكرلرنجه (عقل اول) فعلنده تام‌در . حالبوكه نفس ثانى فعلنده غير تام‌در . نفسك عقله نسبتى ايسه يا نطفه‌نك تمام خلقته ويومورطه‌نك طيره نسبتى وياخود (ولد)ك ، (والد) ه و(نتيجه)نك (منتج) ه ويا (انثى) نك (ذكر)ه (زوج) ك (زوجه)ه نسبتى كبى‌در .

بو مقدمه‌لردن صوكره اسماعيلى لر صورت خلقته نقل كلام ايديور . وديورلركه :

— نفس ، كمال عقله اشتياق حاصل ايدنجه نقصدن كماله دوغرو بر (حركت) ه احتياج كوردى . حركت ايسه بر (آلت حركت) ه لزوم مبرم حاصل ايتدى . بونك اوزرينه افلاك سماويه حاصل اولدى . و (نفس) ك تدبيريله وبر (حركت دوريه) ايله تدور ايتدى. اوندن صوكره ينه بر حركت دها پيدا اولدى وينه نفسك تدبيريله معدن، نبات ، حيوان ، انسان كبى مركبات وجوده كلدى . ونفوس جزؤيه ابدان ايله اتصال كسب ايتدى . ونورى اخذ وتلقى خصوصنده كى استعداد مخصوصى حسبيله انسان ،ديكر موجوداتدن تمايز ايتدى واونك (عالم) ى ، عالمك كلينه مقابل اولدى ..

اسماعيلى‌لربو ايضاحات ايله ديمك ايستيورلركه روح كلى احتياج حركتله مادهٔ اولى‌يى خلق ايتدى وبونك اوزرينه مكان وزمانك تجليسى وقوع بولدى ..

اساساً (هراقليت) ك كائناتى حركته ارجاع ايتمك عقيده‌سى بالآخره آرسطو فلسفه‌سنده تكامل نظريه‌سنى وجوده كتير مشدر .. برطرفدن افلاطون دخى (الله بالذات حركت خاصه‌سنه مالك اولان روح عمومى ودها دوغروسى كائناتك روحى در) ديوردى . بناءً عليه اسماعيلى لرك حركت نظريه‌سى دخى بزه پك يابانجى دكلدر ..

اسماعيلى لر (عالم انسانى) نك نه صورتله وجوده كلديكنى سويلدكدن صوكره ديبورلركه :

— مادام كه عالم علوى ده عقل ونفس كلى واردر . بوعالمده ، عالم انسانيده ده برشخصك عقلى بولونمق لازم كلدى كه كل اولسون وحكمى‌ده برشخص كامل وبالغك حكمى اولسون وبرده بر (نفس مشخصه) اولسون اونك ده حكمى ايسه بر حكم طفل وناقصك

حكمى كبى اولسون وناصل طفل ، كماله دوغرو متوجه ايسه اوده اويله اولسون ...

اسماعيلى لر بوخلاصه ايله‌پك مهم اساساته تماس ايديورلر . بركره بورا ده پلوته‌ن ك (ايكى عالم) نظريه‌سنه اشارت اولونيور . فى الحقيقه پلوته‌ن نظرنده الله طرفندن خلق اولونمش ايكى عالم واردر . برى (عالم علوى) وسماويدركه عناصر الوهيه‌يى حاويدر . ديكرى ايسه (عالم سفلى) دركه طبيعتى وانسانلرى حاويدر . بوايكى عالمدن ايكنجيسى ، بر نجيسنه‌بر نظيره اولمق استعدادنده در . تعبير ديكر له بونلردن برى نازل ، ديكرى صاعددر . برى اللهدن اوزاقلاشيور ، ديكرى اللهه ياقلاشيور .

والحاصل بو ايضاحات مقدمه بر طرفدن آرسطونك (تكامل) نظريه‌سنه وديكر طرفدن فلسفهٔ نوفلاطونيه‌نك وفلسفهٔ خرستيانيه‌نك «كائناتك الهه رجعتى» نظريه‌لرينه بزى ايصال ايتمكده‌در . آرسطونك فكرنجه « ماده‌نك حركتى دائمى بر ترقى‌دركه‌او واسطه ايله طبيعت عادى شكللردن يوكسك شكللره ؛ غير عضويدن ، عضوى‌يه ؛ نباتدن ،حيوانه ؛ انساندن اللهه تعالى ايدر ...»

پلوته‌ن ايسه ديوركه « هر درجه‌نك فوقده بر درجهٔ مكمليت واردر ؛ مادونده‌دخى دها آز مكمليتى حائز ديكر بر درجه واردر . هر درجه كنديسنى توليد ايدن ديكر درجه‌يه رجعته باشلار ؛ موجودات يكيدن اللهه‌دوغرو كيدر . بونك ايچون هردرجه‌دن بجوبر تكمل ايتمك لازم‌در . اوغل ، باباسنه عودت ايدر . بابا دخى بويوك بابايه رجعت ايدر . ايشته كائناتده موجودات اشاغى ، يوقارى سيرلر اجرا ايتمكده وكائناتده‌كى حركاتى حصوله كتيرمكده‌در . والحاصل بو حركت صاعددن نازله وصوكره نازلدن صاعده دوغرودر يعنى اولا مكملدن غير مكمله ودها صوكره غير مكملدن مكمله دوغرودر .»

ايشته اسماعيلى لرك عالم علوى‌يه نظيره اولارق عالم سفليده وجوده كتيرمك ايستدكارى موازنه‌نك اساسى بودر .

اسماعيلى لر شونى ديمك ايستيورلركه :

— عالم علويده ناصل عقل كل وروح كل وارسه وروح كل ، عقل كله دوغرو تكامل يولنده متوجه ايسه عالم سفليده دخى عقل كلك وروح كلك بر ر تمثالى بولونسون وبونلرده نهايت عقل كله دوغرو متوجه اولسون وكائناتده اولا صاعددن نازله وصوكره نازلدن صاعده دوغرو بر حركت بولونسون ،

فى الحقيقه اسماعيلى لر عالم علويده‌موجود (عقل)ك عالم‌سفليده‌تجسد (*Incarnation*) ايتديكنه وبونك (نبى) وياخود (ناطق) ى وجوده كتيرديكنه ونفس كلك دخى (اساس) وياخود (اس)ويا (وصى) ناميله‌ده ينه عالم سفليده تجسد ايتديكنه‌قائلدرلر (*)

(*) (La grande Encyclopédie) يه مراجعت

عقيدهٔ خرستيانيه‌نك (تجسد) كيفيتى بوتون معناسيله ديانت اسماعيليه‌ده بر اعتبارله موجود اوليور ديمكدر . ناطق وصامت انبيا واماملرك وجودى فكرى ايسه شيعه‌نك (خطابيه) فرقه‌سى عندنده‌بك معروف ومتعارف ايدى. اسماعيليلر بو يولده‌كى عقيده‌لرينه دوام ايله ديبورلركه :

— افلاك ، عقل ونفسك تحريكيله ناصل تحرك ايتدى ايسه نفوس واشخاص دخى « نبى » و « اساس »ك تحريكى واسطه‌سيله وشرائعله اويله‌جه تحرك ايله‌دى . زيرا عالم سفليده روح بشرينك سلامتى آنجق « عقل كل »ك بر تجسدندن عبارت اولان « نبى » طرفندن موضوع علملرى اكتساب ايتمكله حاصل اولور . و بوسايه ده « روح بشرى » ويا خود « نفس بشرى » ، « روح كل » ه يعنى « نفس كل » ه دوغرو تعالى ايدر . بر ده حيات بشريه غايت قيصه ومحدود اولديغى ايچون عينى « تجسد » كيفيتى بر « سلسلهٔ اشخاص» ده تظاهر ايدر وبويله‌جه « نبى » و « اساس » هر زمانده يدى ، يدى اوزرينه دولاشير [*] وصوك دور نهايت بولونجه « قيامت » زمانى اولور . والحاصل بو حركات فلكيه وسنن شرعيه « نفس»ك حال كماله وصولى ايچوندر . كمال ايسه « نفس »ك عقل درجه سنه بلوغى وعقل ايله اتحادى واوكا فعلاً وصولى‌در . بوغايه حصوله كلديكى زمان يعنى نفس ، عقله ايرشديكى زمان ، «عقل كل » ، « جناب حق » ه داخل اولاجق وبوتون حركات كسيله‌جكدر . ايشته « قيامت كبرى » بودر. اوزمان عناصر ومركبات انحلال ايده‌جك ، سمالر انشقاق وكواكب انتشار أيله‌يه جك ؛ ارض ديكر بر ارضله تبدل ايده‌جك وسماوات بر كتاب كبى قاتلانه جقدر . . .

اسماعيليلرك قيامت كبرى وياخود دنيانك صوكى حقنده‌كى بو عقيده‌لرى يونان فيلسوفلرى عندنده آز چوق توضيح ايدلمشدى . بو قيامت افلاطونه كوره (خيرك تعميمى) ؛ آرسطويه نظراً (تكاملك ختامى) در . والحاصل كرك شرائع دينيه وكرك مسالك فلسفيه ده بويله بر نهايت قبول ايدلمشدر .

ديكر طرفدن امامت ونبوتك تناسخى كيفيتى دخى قديم تناسخ ارواح نظريه سنك باشقا بر حاله افراغ ايدلمش بر شكلندن باشقا برشى ده كلدر . باخصوص (مجوسى) لرك (مسخه) فرقه‌سى كبى بعض فروعنك وغلاة شيعه‌دن (معمريه) و (كامليه) فرقه‌لرينك تناسخ حقنده موجود وايرانده متعارف اولان معتقداتى بو فكرى دوغورمشدر .

نبى واماملرك(يدى) واولجه بيان ايتديكمز وجهله (نقبا) عددينك اون ايكى اولماسى كيفيتى دخى مجوسيلرك (مزدكيه) فرقه سندن توارث ايدلمشدر . زيرا بو فرقه ، عالم

[*] نبى لرك واساسلرك اساميسى اولجه ذكر ايدلمشدى .

علوينك صيره ايله ومرتبه مرتبه اولا درت صوكره (يدى) ودها صوكره (اون ايكى) قوتله اداره ايدلديكنه قائلدرلر [*]

مع مافيه (نبى) نك صلاحيت ووضعيتى مسأله سنى بوراده برمقدار تنوير ايتمك ضروريدر : اسماعيليلر ديبورلركه ،

— نبى‌لر ، عقل كلك تجسد ايتمش بر شكلى اولمق حسبيله تأسيس ايتدكارى شريعت قطعى‌در . بوشريعتلر ايچون برمعناى ظاهرى ، برده معناى باطنى موجودر . عارف اولان معناى باطنيسنه واقف اولور ، بناءً عليه هر دورلو قيودات ظاهريهٔ شرعيه دن تخليص كريبان أيلر و هرشيئى مباح كورر . اصحاب جهالت ايسه بوشريعتك ظواهرينه توديع نفس ايدر ونتيجه ده بارتكاليف آلتنده ازيلير ، دورور . حال بوكه شريعتدن مقصد حقيقت كائناتى بياندر . بناءً عليه نبى‌لر بونى تعليم ايتمكله روح بشرى‌يى تكامله دوغرو اصعاد ايتمش اولورلر . والحاصل انسانلر ايچون رهنماى حركت معرفتدر . معرفت ده داعى‌لر ، امامل ، نبى‌لر واسطه سيله تحصل ايدر وتكامل آنجق بوسايه ده ختام بولور . . . .

فى الحقيقه تكاليف وقيود شرعيه دن تجرد كيفيتى — اولجه اسماعيليه نك صورت ظهور ونشأتى بحثده بيان ايتديكمز وجهه — اسلاميته اورولماسى آرزو ايديلن ضربه نك الك خشين جهتنى تشكيل ايدر واسماعيليه نك ده الك بارز غايه‌سى بودر . بوغايه (أپيكور) ك مشهور حظ فلسفه‌سى‌نك افراط واغراق ايدلمش برشكلنى تشكيل ايدر دنيله بيلير . باخصوص غلاة شيعه دن (خطابيه) ؛ (معمريه) ، (جناحيه) فرقه‌لرى بويولده اوزون اوزادى‌يه افكارى حاضرلامشلرايدى [**]

ديكر طرفدن قيود شرعيه دن تجرد مسأله‌سنده اشتراك اموال واباحهٔ نسوان غايه‌لرى دخى مندمجدى . بو ايسه «مزدكيه» فرقه‌سنك معتقداتندن موروثدر. زيرا «مزدك» دخى اولجه بويولده نشر افكار ايلمشدى . حتى مزدكيلر ديبورديكه :

— كائناتده موجود اختلافات ، بغض وعداوت وقتال كبى حالات هپ قادينلر وياماللر سببيله وقوعه كلير، بناءً عليه نسوانى عمومه حلال واموالى مباح قيلمق لازمدر . بووجهله دنياده استراحت تأمين اولونه‌بيلير .

ايشته اسماعيليه دخى بوندن ملهم اولارق هر دورلو قيوددن آزاده قالمقله « ذروهٔ الحاد » ه ايريشمشدر ، دنيله‌بيلير .

اسماعيليلرك والحاصل بو اساسدن اشتقاق ايدن ايكنجى درجه ده‌كى عقيده‌لرينى ، اولجه

[*] كتاب الملل والنحل — شهرستانى ج ٢ .

[**] بو فرقه‌لر حقنده اسلام فرقه‌لرى فصلنده ايضاحات كافيه ويرلمشدى .

صوك دعوتلرينى ذكر ايتديكمز زمان بيان ايتمش بولونديغمز ايچون آرتيق تكرار ايتميه جكز .

يالكز شمدى يه قادار ويرديكز تفصيلاتى تلخيص ايده‌رك ديه جكزكه :

— اسماعيليلرك عندنده مذهب خارجى نك اصلاحكمى يوقدر . زيرا دين برامر مكتوم وباطنى در . وآنجق برصفت قدسيه‌يى حائز اولاندن تعبير ديكرله متجسد ومتناسخ بر شخصيتدن اكتساب ايديله بيلير . بو سايه‌ده تحصل ايده‌جك علم وعرفان ايسه انسان ايچون بر غايهٔ كمال در . بو غايهٔ كماله ايريشنلر ظاهرى تكاليفك بار تضييقى آلتنده آزلمزلر . اصل سعادت ايسه ، بو معرفته ، بو حقيقته ، وبو جنته قاووشه بيلمكده در . بو صورتله قاووشانلرك روحى يوكسه‌له‌رك « عقل كل » ه « موجود اول » ه ايريشمش ونهايت دور مقرر دخى بو كائنات ايچون تمام اولمش اولور .

٢ — نصيريلر

[١] — **نصيريلر تاريخچه مقدمه** — مذاهب سلسله‌سنك جالب دقت قسملرندن برينى تشكيل ايدن نصيريلك هنوز لايقيله تنوير ايدلمه‌مشدر . بو عقيده سالكلرى ، اوته‌دنبرى مذهب وعنعنه‌لرينى صيقى بر صورتده كتم واخفا ايتمكله اشتهار ايتمش بر قومدر . بر عتيقك انحاى مختلفه‌سنده اك چتين وحلى پك زياده مشكل اولان كتابه‌لرى كمال دقتله اوقويه‌رق تحليله موفق اولان وبو اوغورده بيكلرجه اثر ، مجموعه نشر ايدن علماى غرب البته بو سكوت مظلمك پردهٔ كثيفه‌سنى يير تمغه غيرت ايده‌جكلردى . اسماعيلى ، متوالى ودرزى فرقه‌لرينك بعضاً غرضكارانه اسناداتيله بتون بتونه مشوش بر حاله افراغ ايديلن نصيريلر دينى نهايت مستشرقلرك حسيات علميه وتتبعيه‌لرينى تحريك ايتمشدر . فصل مخصوصده كوريه‌جكى وجه ايله كرك ابن تيميه ، ابن بطوطه ، ابن جبير وابو الفدا كبى بعض علما ومؤرخين اسلاميه وكرك اسماعيلى ودرزيلرك بعض خواصى طرفلرندن موضوعمزى تشكيل ايدن بو داغليلرك عقيده‌سى حقنده بر چوق يازيلر قلمه آلنمشدى .

اوروپانك بعض مستشرقلرى نهايت عصر اخيرده وايلرده تدقيق ايديله‌جك اولان « الباكوره » نام اثرك انتشارندن صوكره نصيريلر حقنده قلمه آلنان آثارى تصنيف وبو خصوصده كى تدقيق وتتبع دائره‌سنى ممكن اولديغى قدر توسيع ايتمك صورتيله عقيدهٔ مذكوره نك تشريحنه قيام ايتمشلردر . فقط شوراسنى نظر دقتدن دور طوتماملى دركه موضوع بحثمز ، الده كى وثائقك ندرتنه وبو خصوصده كى تدقيقات علميهٔ عميقه نك عدم كفايتنه مبنى حالاً اوزون اوزادى محتاج تنوير وايضاح كورولمكده در . قارئ يازيلرمزى

دقتله اوقودقجه بو كيفيتك طوغريلغنى دها زياده اكلايه جقدر .

اثرمزى ممكن مرتبه بى طرفانه قلمه آلمق وقارئه نصيريلر حقنده حقيقى وواضح بر فكر ويره بيلمك ايچون السنهٔ مختلفه اوزره يازلمش برچوق كتاب ورساله‌لر مطالعه ايتمكه وبونلرى راپورك مجمله متناسب برحاله افراغ ايتمكه مجبور قالمشدق . تحرير اثناسنده اك زياده فرانسه‌نك كنج مستشرقلرندن René Dussaud نام عالمك قلمه آلديغى « نصيريلر تاريخى ودينى » نام قيمتدار اثردن استعانه ايدلمشدر . بونكله برابر آتيده تعداد ايديلن اثرلر لزوم كورلدكجه تدقيق ومطالعه اولنمشدر ،

١ . — كتاب الباكوره السليمانيه فى كشف اسرار الديانه النصيريه .

اشبو كتاب ١٢٥٠ سنهٔ هجريه سنده انطاكيه ده تولدايدن سليمان افندى الاذنى طرفندن قلمه آلنمشدر . بوذات حقنده بيروت اميركان كليه‌سى فاضل معلملرندن دوقتور وانديك ديپوركه : سليمان افندى وقتيله نصيرى مذهبنده ايكن عقيده سنه خلل طارى اوله‌رق يهوديلكه وصوكره اسلاملغه واك نهايت پروتستانلغه انتساب ايتمش ايدى . اثرينى بيروتده قلمه آله‌رق كندى حسابنه طبع ايتديرمش ايلدى . « باكوره » نك احتوا ايتديكى مواد برچوق متخصص ومستشرقلرك شهادتلريله ده مثبت اولديغى اوزره حقيقته مطابقدر . نصيريلرك همان همان بتون عقيدهٔ دينيه‌سنى جامعدر . دينلرينك ايلك دفعه اوله‌رق بويله آچيق وصريح بر صورتده افشا ايدلمسندن مغبر اولان نصيريلر سليمان افندى يى طرسوس قصبه سنده قتل ايتمشلر ايدى . باكوره نسخه لرى كيتدكجه كسب ندرت ايتمكده در .

٢ — كتاب المجموع

اهميته مبنى ترجمه سيله برابر عيناً اثرمزه كچيرديكمز بو اثر نصيريلرك عقائد دينيه‌لرندن ونمازلرندن باحث ١٦ سوره دن تركب ايتمكده در . همان همان موضوع بحث ايتديكمز عقيده‌نك بتون مواد اساسيه‌سنى جامع غايت قيمتدار بر مأخذ اولوب لايقيله اكلاشيله بيلمسى بر چوق تتبعات وتدقيقات دينيه وعلميه‌يه متوقفدر . مؤلفى حقنده مختلف روايتلر واردر . بعضلرى نصيريلرك اك زياده تقديس ايتدكلرى ذواتدن برى اولان عبدالله بن حمدان الخصيبى يه اسناد ايدرلر . نصيريلر ارەسنده متعمم اولان بر خرافه يه كوره اشبو كتاب حضرت محمد طرفندن ترتيب واسلاملرك معلوماتى اولمقسزين مكه جوارنده‌كى « وادى مينا » نام موقعده آلتنجى سوره‌ده ذكر اولنان اون ايكى نقيبه اهدا ايدلمش ايمش ؟ .. شيخلرك نصيرى افرادينى عامه طبقه سندن خاصه‌يه ادخال ايدركن اجرا ايتدكارى مراسم طويله اثناسنده اشبو كتاب سوره لرينك تفسيرى غايت اهميتلى بر موقع اشغال ايتمكده در .

٣ — كتاب مجموع فيه الاعياد والدلالات .

نصیری بایراملرینی تعداد وتعریف ایدن اشبو أثر اهمیتجه خصیبی‌دن صوکره کلن ابو سعید میمون بن القاسم الطبرانی طرفندن تحریر اولنمشدر . باکوره صاحبی اشبو مؤلفدن بحث ایدرکن دیبورکه : میمون الطبرانی (محمد بن علی الجبلی) نام شیخك حلقهٔ تدریسنده تحصیل علوم ایتمش وقلمه آلدیغی « کتاب الاعیاد »ده ابو بکر ، عمر وعثمان حقلرنده بر چوق سب وشتملرده بولنمشدر .

٤ — کتاب الاسوس .

نصیریلر اشبو کتابك سلیمان بن داود علیه السلام طرفندن قلمه آلندیغنه قائلدرلر . الله تعالادن ، خلقتدن ، ملائکه دن ، سما وارض موجوداتندن باحث اولوب ١٢٠٦ سنهٔ هجریه سنده صافیتا قضاسی داخلنده‌کی علیقه منطقه سنده بولنان (رأس بعلیه) کوینده او وقت موجود اولان بر نسخه‌دن قوپیه ایدلمشدر .

بوراده ذکر اولنان أثرلردن باشقه نصیریلر حقنده‌کی تدقیقاته خدمت ایده‌جك دها یکرمی اوتوز قدر کتاب ورساله واردرکه اك مهملرینی بیبلیوغرافی فصلنه کچیرمك نیتنده یز .

[٢] — **منطقه ونفوس** -- لبنان داغلری شمال جهتنده عاصی وادیسنی بحر سفید سواحلنه ربط ایدن ودرین بر وادیده جریان ایتمکده اولان نهر الکبیر (*Eleuthère*) ایله نهایت بولقده‌در . اشبو وادیدن صوکره باشلایان داغلر اووه ویوکسك یایلالردن محروم بر حالده ٩٠٠ متره‌لك بر ارتفاع وسطی ایله تا انطاکیه‌یه قدر امتداد ایدر . بوراده تشکل ایدن درین بر وادیده عاصی نهری اقمقده در . جبل الاقرع (*Cassius*) بو سلسلهٔ جبلیه ایله شمال غربی جهتنده اتصال پیدا ایتمکده‌در .

جنوبده نهر الکبیر ایله شرقده وشمالده نهر العاصی وغربده بحر سفید ساحلیله محاط اولان اشبو منطقهٔ جبلیه‌ده نصیریلر اقامت ایتمکده‌در . بونلردن باشقه‌بك از مقدارده ارمنیلر وقدموس ایله خوابی طرفلرنده اسماعیلیلر ومتفرق بر حالده ترکمنلر دخی بولنمقده‌در . نهر الکبیر شمالی ایله عاصی حوضه‌سی اره‌سنده‌کی زاویهٔ جبلیه‌ده کردلر دخی موجود اولمغله بو منطقه‌یه جبل الاکراد دخی اطلاق اولنور .

نصیریلر باخصوص سوریه قطعه‌سنك شمالنده کائن جبل القصیرده اپیجه غلبه‌لکدر . طرسوس ، مرسین واطنه طرفلرنده‌کی همذهبلری فعالیتلریله ، ثروتلریله اصل نصیریه داغلرینك فقیر وتنبل سکاننده تفریق اولنه‌بیلیرلر . جنوبده‌کی نهر الکبیردن اعتباراً امتداد ایدن مناطق جنوبیه‌ده اسکیدن بر چوق نصیری‌یه تصادف اولنور ایدی . صوك سنه لرده مارونی وباخصوص اورتودقسلرك تضییق غیر محسوسیله نصیریلر شماله دوغری

هجرت ایتمکده درلر . زراعت مناسبتیله بقاع اووه سنك شمالنده وحمص کولنك غربنه دخی نصیری کویلرینه تصادف اولنور . عراق طرفلرنده کی نصیریلرك عددی اغلب احتمال برقاچ یوزی تجاوز ایتمیور . عجملرك ایکی خمسنك نصیری اولدیغنه دائر موسیو ده غوبینو *De Gobineau* طرفندن درمیان ایدیلن ادعا اوزون اوزادی‌یه محتاج تدقیق اولدیغندن طبیعی قید احتیاط ایله تلقی اولنملیدر .

دونه دوسسو *Dussaud* یه کوره لاذقیه ، طرابلس لوالریله حلب ولایتنده ١٣٠،٠٠٠ نصیری موجود اولدیغی حقیقته قریب برصورتده ادعا اولنه بیلیر . اطنه ومرسین طرفلرنده کیلر ایسه ٢٠،٠٠٠ اشاغی اولماسه لر کرکدر .

[٣] — **نصیریلرك منشائی** . — بو خصوصده شمدی‌یه قدر اتفاق آرا حاصل اولمادیغنی سویلرسه‌ك مبالغه ایتمش اولمایز . بعض مؤلفلره کوره نصیریلر فرانقلرك یرلیلرله اولان تصالبندن ظهور ایتمشلردر . بوداغ ساکنلری اره سنده برچوق قرال صاچلی وماوی کوزلی اشخاصك بولندیغی وفرنکجه دن مشتق اولدیغنه احتمال ویر دکلری بر طاقم عائله اسمنك موجودیتنی ایلری سوره‌رك بالاده کی فکری مدافعه ایدنلر هرحالده یاکلش بر اجتهاده سالك اولیورلر . فرانقلرك سوریه ده کچیر دکلری ایکی بچق عصر ظرفنده بویله کثرتلی بر نسلك ظهورینه سببیت ویردکلرینی ادعا ایتمك صافدر ونلقدر . بویله ملت حیاتنده بالنسبه آز اولان مدت ظرفنده صلیبیون بر ایکی موقع تاریخیدن باشقه هیچ بر اثر مادی بیله ترك ایده مدیلر . موسیو هارتمان اسمنده بر المان مؤلفی سوریه ده فرانقلرك احفادندن اولان بیوك عائله‌لر حقنده تدقیقات اجرا ایده جکنی اعلان ایده‌رك اشبو تدقیقاتك بر قسمنی نشر ایتمشدی . (*) اثرنده بیت الشامبور اسمنك *Chambord* کلمه‌سندن مشتق اولوب اولمدیغنده اظهار تردد ایدییور .

ارنست رونان وپه‌ر لامنس کبی عالملر نصیریلرك وقتیله خریستیانلقله متدین اولدقلرینی ادعا ایدییور . بو فکری قبول ایدن دیکر ذوات دلیل قبیلندن دیورلرکه : اساساً نصیری کلمه‌سی نصرانی کلمه‌سنك اسم مصغریدر . بوکا بناءً نصیریلره کوچك خریستیان *Petites Chrétiens* دیمك دخی ممکندر . وبو یکی توجیه بر چوق کتابلره بیله کچیرلمشدر . فقط عربجه‌نك اك بسیط قواعدینه واقف اولنلر بو اشتقاقك عدم اصابتنی درحال تسلیم ایدرلر . نصرانی کلمه‌سنك مصغری ادعا اولندیغی وجهله نصیری دکل نصیرا نیدر . بوندنباشقه ١١ نجی عصر میلادی مؤرخلرندن حلب متره‌پولیدی ابو الفرج نصیریلرك

(*) Das Liwa el-Ladkije und Naye Urdu, ZDPV., t. XIV.

منشألرینی ایچه قاریشدیرمق ایستمش وفقط خریستیانلقلرینه دائر هیچ بر ادعاده بولنمامش ایدی . فرنك مؤلفلری آره‌سنده بویله غریب ادعاده بولنان ذوات نادر دکلدر . نته‌کیم ایتالیالی ماریتی *Mariti* مذهب دینیلری اسملرندن بیله اکلاشیله‌بیلن یزیدیلرك ژه‌زویتلره منسوب اولدقلرینی بر دیکری درزیلر ایچون صلیبیوندن *Dreux* نام قوانسز قونتنك احفادندن بولندقلرینی ادعا ایتمشلردی .

تدقیقات جدیهٔ علمیه‌دن مستبان اولدیغنه کوره نصیریلر طقوزنجی عصر میلادی رجالندن وشیعیلرك ١١ نجی امامی « حسن العسکری » اتباعندن محمد بن نصیره اضافهٔ تسمیه اولنمشلردر . مذهبلری اسماعیلیلرکنکه مشابه اولمغله برابر هر ایکی فرقه سالکلری اره‌سنده درین خصومتلر موجود در .

بتون رجال دینیه بر هالهٔ خرافیه‌یه بوروندیکی کبی محمد بن نصیر دخی بو عنعنه ایچون بر استثنا تشکیل ایده مه‌مشدر . نصیریلرك ادعاسنه کوره محمد [illegible] معاویه وزراسندن اولوب خفی بر صورتده نصیری مذهبنه سالك اولان نصیر اسمنده‌کی ذاتك اوغلی ایمش . امویه دولتنك مؤسسی زماننده احمد البنا اسمنده بر آدمك نصیری مذهبنه سالك اولدیغی خبر آلنه‌رق احراقی ایچون آتش حاضر لانمش حریف اوچ دفعه اتشه عرض اولندیغی حالنده هر دفعه‌سنده یزید بن معاویه صورتنه منقلب اولیور وطبیعی خلیفه اوغلی یاقمغه قیه‌مایورمش . بو منظره‌دن متأثر اولان نصیری وزیر احمدی قورتارمق ایچون یکانه اولادینی معاویه‌یه تقدیم ایده‌رك یاقلمسنه مساعده‌سنی استحصال ومظلوم نصیری‌یی احراق ایدیلن چوجغی یرینه تبنی ایتمشدی . احراقدن صوکره حضرت جبرائیل ١١٥ یاشندن صوکره بر نصیری‌یی احراقدن قورتاردیغندن دولایی ایکنجی بر چوجقله مکافات ایدیله‌جکنه دائر وزیره مژده کتیرمش و بر مدت صوکره اختیار قاریسی بر چوجق دها طوغورمش ایمش که اشبو عطیهٔ آلهیه محمد بن نصیر اولیور .

کتاب المجموعك برنجی ودردنجی سوره لرنده ذکر اولنان « ابی شعیب محمد بن نصیر العبدی البکری النمیری » شیعیلرك اونجی امامی « حسن آخر العسکری » نك بابی ایدی . دیمك اولیورکه نصیریلرك رئیس طقوزنجی عصر میلادینك نصف اخیرنده ظهور ایتمشدر « ٢٦٠ ه » . اغلب احتماله کوره کندیسی کوفه‌لی وفقط اصلاً ونسباً عجم اولوب عبدی کلمه‌سندن ده اکلاشیله‌جغی وجهله قبائل عربیه‌دن برینه مولی صفتیله التحاق ایتمشدی .

بعضیلری نصیریلرك حضرت علینك آزاد ایتدیکی کوله لردن « نصیر » ه منسوب وبناءً علیه عراقلی اولدقلرینی ودیکرلری انصار حضرت پیغمبریدن وحجاز قطعه‌سی مهاجرلرندن بولندقلرینی ادعا ایدرلر . بر قسمی اساسسز اولان بو ادعالر حالا بر حقیقت علمیهٔ

محضه حالنی اکتساب ایده‌مه‌مشدر . آتیده‌کی فصل بو نقطه‌یی لایقیله تنویر ایده بیله جکدر .

[٤] — **نصیریلرك تاریخچه‌سی : روماليلر زماننده عصر حاضره قدر .** — نصیریلر رومالیلر زماننده دخی موجود ایدی . یونان مؤرخلرندن استرابون برنجی عصر میلادیده نصیریلرك فنیکه‌لیلره قارشو عادتا مستقل بر حالده موجودیتلرینی محافظه ایتدیکلرینی خبر ویریور . خریستیانلق هر نه قدر بیوك بر شدتله سوریه بتپرستلری اره‌سنده تعمیم ونشر ایدلدی ایسه‌ده داغلری اسکان ایدن نصیریلر بو پروپاغاندادن خارج قالمشلردی . سوریه نك اوته سنده بر یسنده خراب بر حالده کشف ایدیلن ٥ نجی و ٦ نجی عصر میلادی اسلوبنده‌کی کلیسالردن نصیریه ممالکنده بر نشانه‌یه تصادف ایدلمامسی مدعامزی تأیید ایدر .

اغلب احتماله کوره یدنجی عصر میلادیده اسلاملر بیله بو یوکسك داغلرك هر طرفنی ضبط ایده مه‌مشلردی . نصیری اسمنه تاریخ کتابلرنده انجق ١١ نجی عصردن اعتباراً تصادف اولنیور . اهل صلیب اردولری نصیریه داغلرینی مختلف یرلردن قطع ایتدکلری کبی صلاح الدین ایوبی دخی بتون نصیریلری تحت اطاعته آلمغه موفق اولمشدی .

١٢ نجی عصر میلادی ابتداسنده اسماعیلیلر فرانقلرك سوریه‌ده ایقاع ایتدیکلری عدم انتظام وتشوش اداریدن استفاده ایتمکله قیام ایله اولا شام قربنده‌کی بانیاس قصبه‌سنی ضبط ایتدیلر ایسه‌ده مدافعه ومحافظه‌سنه موفق اولمیه‌رق مغلوب اولمشلر ونصیریه داغلرینه التجا ایتمکه مجبور قالمشلردی . رئیسلری « شیخ الجبل » بو حوالیده‌کی قدموس ، کهف ، صید ، قاهر ، مانیقه ، خوابی وحتی مرقب شهر وقصبه لرینی ضبط ونصیریلرك بر قسمنی تحت اطاعته آلمش ایدی .

بو صره‌لرده شیخ الجبل بولنان رشید الدین سنان اسماعیلیلرایله نصیریلر آره سنده‌کی نفرت ومخاصمته رغماً برچوق داغلیلری کندی فرقهٔ دینیه سنه ادخاله موفق اولمشدی .

اون طقوزنجی عصر ابتدا سنده نصیریلرك منقسم بولندقلری بیوك عشیرتلردن بیت رسلان قوت ونفوذجه بتون همجوارلرینه تفوق ایتمشدی . دشمنلری بولنان اسماعیلیلرله ایچه مجادله ایتدکدنصکره مصید قصبه‌سنه هجوم ایله بتون اهالی‌یی قیلیجدن کچیرمشلر ایدی . اوصره لرده شام ایالتی بونلر اوزرینه بش بیك کشیلك بر قوت اعزام ایلمش ایسه‌ده عسکر برقاچ کوی یاغما ایتمکدن باشقه برایش کوره مدی .

مصرلی ابراهیم پاشا اردوسیله سوریه قطعه سنی ضبط ایتمکه کلدیکی وقت (١٨٣٢ — ٣٣) صافیتا منطقه سنده حاکم اولان شمسین عشیرتی قارشو دورمغه تشبث ایتمکله شقه‌یه

کلمین مصرلی پاشا بوعائله رؤساسنی قتل ومواقع مستحکمه لرینی تخریب ایتمش ایدی .

١٨٥٤ سنهٔ میلادیه سنده کی عثمانلی — روس اختلافندن بالاستفاده حما قصبه سنه یقین لوکبه قریه لی ومتاوره عشیرتنه منسوب اسماعیل بك اسمنده بر نصیری رئیسی اظهار عصیانله آزمدت ظرفنده برچوق نصیری عشایرینی زیر اطاعتنه آلمغه موفق اولمشدی . عصیانك بو درجه سهولتله یاییلدیغنی کورن اسماعیل صافیتا قضاسنه کله‌رك وکندینه جبل مشیری عنوانی ویره‌رك نیم مستقل بر صورتده ادارهٔ امور ایتمکه باشلادی اوصره‌ده بك مهم مسائل خارجیه ایله اشتغال ایدن حکومت موکزیه ادارهٔ مصلحتی‌دها موافق کوره‌رك اسماعیل خیری بکی دره کشده والی تعیین ونصب ایتدی .

یکی والی عادتا کوچك قطعه‌ده بر سرای حیاتنی تأسیس ایتدی . وقتیله داغلیلری تیتره‌تن رسلانلر ، شمسیلر ، خیاطینلر یکی افندیلرینی ممنون ایتمك ایچون اللرندن کلنی یاپمقده قصور ایتمیورلر وهرکس قورقودان ظلم واعتسافدن بو صورتله کندیلرینی محافظه ایدییورلردی .

نصیر منطقه سنده‌کی ١٢٠٠٠٠ کشیلك برکتله‌یه حاکم مطلق کسیلن وهردرلو ارزوسنی بلا تردد قوه‌دن فعله چیقاردبیله‌جك بر درجه‌یه واصل اولان اسماعیل بك نهایت سطوت وقدرتیله متناسب بو صورتده وسعت پیدا ایدن طمعنه مغلوب اوله‌رق حکومت مرکزیه‌دن حصن الاکراد قلعه‌سنك دخی کندی منطقه‌سنه الحاق ایدلمسنی طلب ایتدی . طلبنده موفق اولمشکن سوریه سنیلری سوریه‌ده امثالسز اولان بویله بر قلعه‌نك نصیریلره تسلیم ایدلمسنه قارشو اعلان عصیان ایلدیلر . طرفین آره سنده محاربه‌لر وقوعه کلدی . حکومت طبیعی سنیلر طرفنی التزام ایده‌رك کندیلرینه بش بیك کشیلك بر قوت اعزام ایلدی . قومادار طاهر پاشا بر چوق یرلرده اسماعیل یکی تضییق ایده‌رك نهایت مسقط‌رأسی اولان لوکبه قریه‌سنه قدر قوواولادی . اسماعیل بوراده ینه بر نصیری طرفندن قتل ایدلدی . اسماعیل بکك قتلندن صوکره حکومت نصیریلری دوغریدن دوغری‌یه اداره ایتمکه باشلایه‌رق بر طاقم تشکیلات اداریه‌یی دخی قوه‌دن فعله اخراجه موفق اولدی . فقط شوراسنی انکار ایتمه‌ملی که نصیریلرینه ظلم واعتسافدن قورتوله‌مادیلر . ١٨٧٠ و١٨٣٧ سنه‌لرنده‌کی نصیری اختلاللری بو سؤ اداره‌دن نشئت اتمشدر .

اسماعیلیلرك ١١ نجی عصر ابتدالرنده‌کی مهاجرتندن اول نصیریلر آره‌سنده سریانیجه متعمم ایدی شمدیکی نصیری لساننده بو اسکی لساندن ایچه کلمه‌لر باقی قالمشدر . داغلرده ایچه کثرلی اولان یونان کتابات قدیمه‌لرندن وقتیله سریانیچه‌دن اول یونانجه‌نك دخی منتشر اولدیغی استدلال اولنمقده‌در .

[٥] — نصیری دینی — احوال عمومیه‌لرینی تدقیقه مأمور ایدلدیکمز نصیریلرك امور دینیه‌سی عقائد ایله نماز دعا مراسمندن وغایت جزئی بر طاقم اخلاقیاتدن ترکب ایتمکده‌در .

عقیده‌لرینك برنجیسی اوچ شخص آلهیدن ترکب ایدن تثلیثدر . اشبو اشخاص ثلاثه‌نك برنجیسنه معنی ایکنجیسنه اسم واوچنجیسنه باب دیرلر . معنادن غیب مطلق قصد ایدرلر ؛ اسم معنانك بر تظاهر خارجیسی وباب ایسه اول غیب مطلقه دوغری ایصال ایدن بر طریقدر . اسکیدن نصیری عالملر اشبو واحد ولایتجزی تثلیثی خریستیانلرك درمیان ایتدکلری ادله‌نك بر قسمندن استعانه ایتمك صورتیله ایضاح وتفسیره غیرت ایدرلردی . قصه‌دن حصه چیقارمق ایستین بیروت ملغا یسوعیه مکتبی معلملرندن مستشرق په‌ر لامنس نصیریلرك اسلامیتدن اول نصرانیته سالك اولدقلرینی ادعا ایدییور . واشبو ادعاسنی اثبات ایتمك ایچون نصیریه داغلرینك متعدد یرنده خراب بر حالده کلیسا آثارینه تصادف ایتدیکنی ایلری سوریور . قارئ اشبو ادعا قارشوسنده متیقظ بولنمسی لازمدر . مستشرق مذکورك منسوب اولدیغی ژزویت جمعیتی افرادی اللرندن کلسه بتون کائناتی خریستیان یاپار . په‌ر شیخو «شعراء النصرانیه» نام کتابنده خاطره کلمین بر چوق غریبه‌لر درمیان ایتمه مشمی ایدی ؟ زمان جاهلیتده یتشن برچوق عرب شعراسی خریستیان یاپمیورمی ایدی ؟

نصیریلر مراسم دینیه‌لرنده ایچه خریستیانلغك تحت تأثیرنده قالمشلردر . بو جهتی ممکن اولدیغی قدر ایلریده توضیح ایده جکز . مستشرق دو سو Dussaud نصرانیتك نصیریلر طرفندن وقتیله قبول مؤخرا ترك ایدلدیکی ادعاسنی رد ایدییور ومدعاسنی اثبات ایتمك ایچون بر چوق دلائل سرد ایدییور . بو ایکی مستشرقك آثارینی اوقویانلر مزعج بر تردد آره‌سنده قالیور . ایشته هنوز واضح بر صورتده حل ایدیله‌مین نقاط مهمه‌دن بریسی‌ده بودر .

دیانت نصیریه‌یه سالك اولان بتون افراد بروجه آتی درت شعبه‌یه انقسام ایتمکده‌در : حیدریه ، شمالیه ویاشمسیه ، کلازیه ویاقمریه ، غیبیه . اشبو انقسامك یالکز تفرعاته عائد اولدیغنی اونوتمامالیدر . نصیریلرك مقدس «کتاب المجموع» لری بتون افرادی بر وحدت دینیه اطرافنده جمع ایتمکده‌در .

نصیریلر زمانی ، هر بر الوهیتك تمثالی اولمق اوزره ، یدی دوره تقسیم ایدییورلر . اشبو تقسیم اسکیدن هفته‌نك یدی کونه انقسامندن نشئت ایلیور . اسماعیلیلره کوره زمانك منقسم بولندیغی یدی دورك هر برنده بر پیغمبر ناطق ظهور ایدر . بو ذات یالکز بر دیانتك اساساتنی نشر وتعلیمه مأموردر . بر ده هر بر نبیدن صوکره شریعتی

ائمام ایتمسی ایچون ایکنجی درجەده یدی امام دها واردرکه بو یدی ذاتك برنجیسی ناطقك بر « اساس » ی مشابەسنده تلقی اولنیور . آدم ، نوح ، ابراهیم ، موسی ؛ یسوع ومحمد علیهم السلام ، محمد بن اسماعیل بن جعفر بو شرائط تحتنده پیغمبر لکلرینی نشر واعلان ایتمشلردی .

ینه مذکور فرقهٔ دینیەیه کورەحضرت پیغمبره قوة اظهر اولان ائمهٔ سبعه شونلردر: حضرت علی (محمد الناطقك اساسی) حسن ، حسین ، علی ابن حسین ، محمد بن علی ، جعفر بن محمد ، اسماعیل بن جعفردر

اسماعیلیلر حضرت محمدك شریعتنی نشر وتعلیم ایدەر انبیای ستەنك دخی کلش وکچمش اولدیغنه وبناءً علیه باشقه بر مهدینك وردینی بکلمك ایجاب ایتدیکنه اعتقاد ایدییورلر . نصیریلر بو ادعانی رد ایله دییورلرکه زمانك یدنجی دوری الوهیتك یدنجی دفعه اولەرق علی بن ابی طالبك شخصنده تجلی ایتمسیله کسب شرف ایلمشدر .

باطنیلر [*] انجق اسماعیل بن جعفرك وفاتندن صوکره انقسامه اوغرامشلردر . بونلرك بر قسمی مشار الیهك وفاتندن صوکره ینه امامتی باقی قالدیغنه وکونك برنده مهدی صفتنده تکرار ظهورایده جکنه اعتقاد ایدر . دیکر فرقەلر امامتك اسماعیلك برادری موسایه انتقال ایتدیکنه قائلدر [*] نصیریلر جه معتبر اولان کتب مهمەدن «مجموع الاعیاد » رساله سی امامری صایارکن جعفردن صوکره اسماعیلی دکل بلکه موسایی ذکر ایدییوو محمد بن نصیرك سیعیلرك اونبرنجی امامری بولنان (حسن العسکری یه طرفداراق کوسترمسی یوزندن اتباعی بولنان نصیریلرك امام مذکورك جدی بولنان موسایی طانیەرق اسماعیلیلرجه امامتی معتبر اولان اسماعیل بن جعفری رد ایتمەلری لازمه مسکلیر . بونکله برابر نصیریلرینه امامرك عددینی یدی اولەرق کوستریورلر . مکتاب المجموعك یدنجی سوره سنده بوکا دائر صراحت واردر .

نصیریلر معبود مقدس ایچون غیب نقطهٔ نظرندن واحد اولدیغنه وفقط تظاهرات خصوصنده تعدد ایده رك اجسامده دخی حلول ایتدیکنه واشبو اجسام ایسه عالمی اداره ایدن کواکب سبعه دن باشقه برشیٔ اولمدیغنه قائلدرلر .

حتی اسماعیلیلرك برفرقەسنه کوره حضرت محمدك اساسی بولنان علی بن ابی طالب بتون سرینی ذیشانه فاش ایتمکله برابر معنابی اعطا ایتمکدن استنکاف ایتمشدی . تعبیر آخرله « معنی » کندی شخصنده قالەرق بو صورتله ایکنجی بر دینك ظهورینه مساعد برزمین حاضر

[*] (René Dussaud) نك نصیریلر تاریخی ص ٤٢

لامش اولیور . نصیریلر ایسه حضرت علی یی الوهیت درجەسنه اصعاد ومعنی عنوانی حائز بتون اساسلره ینه برر الوهیت اسناد ایلمشلردر .

اشبو ایکی فرقه ارەسنده غایت بارز فرقلر واردر :

اسماعیلیلر عقل کلك تجسد ایتمش برشکلی اولان ناطقلری تظاهرات آلهیەنك ایلك ممثللری مشابەسنده تلقی ایدرلر . حتی حاکم بامر الله ورشید الدین سنان الوهیتی ادعا ایدرکن کندیلرینك یدنجی ناطق اولدقلرینی ایلری سورمشلردی .

اسماعیلیلره نصیریلردن زیاده یقین اولان درزیلرجه « اساس »لر ناطقلرك مادوننده در . اسماعیلیلرك خفی اولان عقیدەلرینه کوره حضرت علی پیغمبر اسلامدن دخی بیوکدر . (*) نصیری دیننده علی — الله کلمەسنه مرادف طوتیلان معنایه بر قیمت خصوصیه ویرلمکده در . خریستیانلرجه یسوع کلمة الله اولدیغی کبی نصیریلر نزدنده دخی علی « معنی » دن باشقه برشی دکلدر . بوکا بناءً اشبو عقیدەیه « معناویه » دخی دیرلر .

درزیلر بو خصوصده نصیریلردن تماميله آیریلیورلر . حمزه بن علی بونلری شدتله تنقید ایدەرك دییورکه : نصیریلرك اعتقاد ایتدیکلری کبی « معنی » یی علی بن ابی طالبده تمثیل ایدنلر وعلی یه طاپانلر دنیا وآخرتده رحمت ربانیەدن محروم اوله جقلردر . (**)

علمای اسلامیه دن بن تیمیه فتاوای مشهورەسنده اشبو اعتقاددن دولایی نصیریلره دها شدتلی وآتشین بر صورتده هجوم ایتمکدەدر .

حضرت علی واولادینك امویه پرنسلرندن کوردکلری ظلم واعتساف برچوق فرق اسلامیەده آل علی یه قارشی فضله محبت ومربوطیتك حصولنه سبب اولمشدر اشبو حالت روحیه عجمستانده دها بارز برشکل اکتساب ایدەرك سرعتله انتشار ایتمش اولان اسلامیت ایچون عادتا تهلکه لی بر رنك آلمش ایدی .

شیعه وخارجیه ایله بونلردن تشعب ایدن سائر اسلام فرقەلری بعضا نص قرآنه منافی برطاقم عقیدەلر بسله‌یه‌جك قدر وارمشلر ؛ خلفای اسلامیه وسائر سنی حکومتلر بونلری صوابه ارجاع ایتمك مقصدیله شدت وحتی ظلم وجور استعمال ایتمشلردی . فقط شیعیلك ینه سرعتله انتشار ایتدی .

اسلامك مشهور عالملرندن ابن حزم بوفرقه لره هجوم ایدرکن دییورکه :

فرق شیعەدن بعضیلری او قدر ایلری کیدییورلرکه علیەدخی کندیسندن صوکره کلن امامرده برالوهیتك موجودیتنه قائل اولیورلر . دیکرلری قرآن کریمك معنای ظاهریسنی

(*) « رەنه دوسسو » نصیریلر تاریخنك ٤٥ نجی صحیفەسنده بونی براستثنا اولمق اوزره قید ایدییور . حال بوکه اسماعیلیلرجه عمومیتله « اساسلر ناطقلرك مادوننده در » صورتندەکی عقیدەلری کتابمزك (١١٨) نجی صحیفەسنده بیلدیرلمشدی .

(**) حمزه بن علی بو هجومی یاپارکن درزیلرك عقیدهٔ عمومیەسنی اونوتیور ،

تحريفه بيله قالقشيورلر . مثلا سما كلمه سندن محمد وارض كلمه سندن اصحاب كرام مقصود ايمش قرآنده‌كی عمل صالح وعدل كلمه لرندن حضرت علی اكلاشيلملی و (الجبت والطاغوت) كلمه لری آلتنده ابو بكر وعمر مستتر ايمش . صلاتدن امام ، زكاتدن مومی اليهه ويريلن اموال ؛ صحبدن ينه مومی اليهه ايديلن زيارت مقصود ايمش .

نصيريلر دينی بشنجی عصر هجرينك ايلك سنه لرنده انتشار ايتمش وحالا اسكی شدتنی محافظه ايلمكده بولنمشدر . سالكری اللهك وحدانيتنه قائل ايسه لرده اشبو الوهيتی حضرت علينك شخصنده تمثيل ايتمكده اتفاق وعلی الله عباره سنك يانی باشنده علی الاعلی كلمه سنی دخی قبول ايليورلر

فاطميلردن حاكم بامر الله علی‌يه اسناد اولنان اشبو شخصيت الهيه‌يی توسيع ايليه‌رك كندينی اللهك برتمثال مشخصی اولديغنی اعلان وبو صورتله وزير خاصی بولنان حمزه‌نك معاونت فعليه‌سيله درزيلكی تأسيس ايدركن نصيريلرك بالاده ذكر اولنان عقيده لرندن استعانه ايلديكنده شبهه ايتما مليدر . رشيد الدين سنان دخی عين حركتده بولنمشدی .

نصيريلر اسلاملرك ادعا واعتقادلری خلافنه اوله‌رق ديرلركه :

« علی بن ابی طالب واحد ولا يفنا اولديغی كبی هر زمان حاضر وهر يره ناظردر . كنديسی ضيالرك ضياسی اولوب بتون كواكب وسيارات نورلرينی اشبو فوارهٔ لا تفنادن اقتباس ايتمكده‌در . قيالرك تجزيسی ، دكزلرك وحتی بالجمله مساعينك تكونی اونك اراده‌سنه تابعدر . بتون مملكتلری يوق ايدن علی مادی بر اورتو ايله مستور دكل بلكه ذرات آلهيهٔ ضيائيه‌سنه بورونه‌رك اختفا ايتمشدر . معنی كنديسندن باشقه برشی دكلدر ، ظاهراً امام وفقط صورت خفيه‌ده اللهدر . ابو بكر ، عمر وعثمان شيطانك بر تمثاليدر . جهاد مقدس علی ايله سائر پيغمبرلرك انسانلر كبی ييدكلرينه وايچدكلرينه وقادينمدن دوغدقلرينه قائل اولان فرقه‌لره قارشو دخی توجيه ايدلمليدر (*) عين جزا عقيده‌يی فاش ايتمك صورتيله نصيريلكه خيانت ايدنلره قارشی تطبيق اولنمليدر (**) . »

ديمك اوليوركه نصيريلر الوهيتك حضرت عليده حلول ايتديكنه قائلدر . كتاب المجموعك اونبرنجی سوره سنده‌كی « اشهد بان ليس آلهاً الا علی بن ابی طالب الاصلع المعبود » عباره‌سی عقيدهٔ اساسيه‌لری حقنده صريح بر فكر اعطا ايتمكده‌در . امامدر بر يوزنده علی‌يی تمثيل ايديورلر . شمديكی حالده امامدر موجود اولمديغندن افرادك بتون حيات دينيه ودنيويه‌سنه حاكم طوتيلان شيخلر امامدرك مقامنی اشغال ايتمكده درلر . نصيری نه جنسدن اولورسه اولسون اك اوفاق برايشه مباشرت ايتمزدن اول شيخك اولبابده كی

(*) كتاب المجموع سوره‌لری (**) كتاب الباكوره .

رأينی آلمغه مجبوردر .

كتاب المجموعك بشنجی سوره سنده نصيری ديوركه « ... واشهد بان السيد محمد خلق السيد سلمان من نور نوره وجعله بابه وحامل كتابه » .

باكوره صاحبی سليمان افنديك ويرديكی ايضاحات دها صريحدر :

نصيريلر حضرت علينك اب وحضرت محمدك ابن وسلمان فارسينك ده روح القدس اولدقلرينه وسلمان فارسينك بتون كائناتی اداره ايله موكل اولان بش يتيمی خلق ايتديكنه اعتقاد ايدرلر . اشبو يتيملردن مقداد بن الاسود الكندی كوك كورلمسنی ، زلزله وصاعقه‌يی خلق ايتمش ؛ ابو الدر الغفاری كواكب سياره وثابته نك حركاتنی تنظيمه وعبدالله بن رواحه الانصاری روزكارلری اداره يه وارواح بشری قبضه مأمور طوتلمشدر . عثمان بن مظعون النجاشی اجسامك حرارتنه وامراض بشريه يه باقار قنبر بن كادان الدوسی ايسه ارواحی تكرار اجسامه ارجاع وادخال ايدر .

اشبو تثليث ع — م — س سری نامنی الان مقدس بر مزايله افاده اولنمقده دركه بو افاده نك نصيری مراسم دينيه سنده يك بيوك بررولی واردر . ع دن علی م دن محمد وس دن سلمان فارس مقصوددر . كتاب المجموعك دردنجی سوره سی اشبو رمزك قدسيت واهميتنی اوزون اوزادی‌يه تعريف ايديور :

« واحسن توفيقی بالله وطريقی لله واحسن سمعی واستماعی من شيخی ومرشدی المنعم علی كما انعم الله عليه بمعرفة ع م س وهی بشهادة ان لا اله الا علی بن ابی طالب الاصلع الانزع المعبود ولا حجاب الا السيد محمد المحمود ولا باب الا السيد سلمان الفارسی المقصود ... »

ترجمه سی

الله سايه سنده ايدينديكم امداد ومظاهرتله اللهه قدر بنی ايصال ايدن يول وينه اللهك كنديسنه بخش ايتديكی نعمتله بنی منتدار ايدن سيدم واستاذم ومديرم اولان شيخمدن ايشتدكلرم وايديندكلرم نه كوزل ! كنديسی آتيده‌كی ع م س سرينك معرفتنه مظهر اولدی : آلنی وشقاقلری سيرك صاچلی علی بن ابی طالب المعبوددن باشقه بر اللهك وسيد محمد المحموددن باشقه بر حجابك وحضرت سليمان فارسی المقصوددن باشقه بر بابك عدم موجوديتنه شهادت ايتمكدر . »

شو عباره‌لرله برابر دها اول ذكر ايديلن جمله‌لری بر وجه آتی خلاصه ايتمك قابلدر :

ع	م	س
علی	محمد	سلمان
معنی	اسم	باب

نصیریلر : « بابه دوغری ایلرولرم واسم اوکنده رکوع ایدرم ومعنایه طاپارم » دیرلرکه بوندن دخی حضرت علینك هرکسدن اقدس اولدیغنه اعتقاد ایتدکاری استدلال اولنور . بوندنباشقه اوقات خمسه کندیلرنجه اشخاص مقدسهٔ خمسه‌دن کنایه‌در . صلاة ظهر محمد صلاة عصر فاطمه ویاخود غلط تعبیریله فاطر صلاة مغرب حسن ، صلاة عشا حسین وصلاة صبح محسن نامرینه ادا اولنور . وبوکا علاوة دیرلرکه اساساً بو اشخاص خمسه‌ده حضرت علینك الوهیتنه قیاساً بر الله تمثل ایتمشدر . غرابتك منتهاسنی اکلاتمش اولمق ایچون دییه‌لمکه نصیریلر الله تعالانك وحدانیتنده اختلاف ایتمزلر وکندیلرینی اهل التوحید لقبیله توسیم بیله ایدرلر ! .

[٦] — نصیریلرك اقسامی — (حیدریه فرقه‌سی) — اسملری ارسلان معناسنه اولان حیدره‌دن مشتقدر . بونلر اسکی عقیدهٔ دینیه‌لره تمسك ایتمیه‌رك معتقدات اجنبیه‌یی سهولتله قبول ایتمکله شهرتشعاردر . شمسك حضرت محمد وقمرك سلمان الفارسی اولدیغنه اعتقاد ایتمکی سائر فرق نصیریه‌یه ترك ایدرلر . فنیکه‌لیلر زماننده نصیریلرك اجدادی ارواد جزیره‌سی دینك تحت تأثیرنده قالمشلردی . داغلرنده اسقالون Ascalon وآستارته Astarté آلهه‌لرینه مخصوص معبدلر بیله انشا اولنمشدی . شمدیکی حالده بر طاقم اهالینك شمسه ، قمره ویاسمایه طاپدقلرینی کورمك فنیکیا عقیدهٔ قدیمهٔ دینیه‌سنك هنوز جانلی اولدیغنه وقوف کسب ایتمك دیمکدر . نصیریه داغلرنده وقتیله آلههٔ محلیه‌دن برینك نامنه انشا ایدیلن بیوك بوتوسه Boetocécé معبدینك یرنده الیوم خراب ومهمل بر حالده (حصن سلیمان) موجوددر . فقط یانی باشنده‌کی مقام نصیریلر طرفندن زیاده‌سیله حرمت کورمکده‌در . وحتی فنیکه عادات دینیه‌سندن قالمش اولمسی پك محتمل اولان کنج قیزلرله ارکك حیوانلرك وقف وتخصیصی حالا متعمدر .

(شمالیه ویا شمسیه فرقه‌سی) — بوفرقه‌یه منسوب اولان نصیریلر سمادن باشقه برشی اولمیان ومعبود اعظم اولان علی بن ابی طالبك حضرت محمدی تمثیل ایدن کونشده اقامت ایتدیکنه قائلدرلر . کتاب المجموعك ۱۱ و۱۲نجی سوره‌لرنده علینك قرص شمسده تجلی ایتدیکنه اشارت واردر . شمالیلرك عقیده‌سی حضرت علی‌یه قارشو یبانجیلر طرفندن نصیریلر اره‌سنده نشر وتعمیم اولنان حرمت ومحبتك اسکی بر دین محلی ایله امتزاجندن تکون ایتمشدر . سوریه‌نك اسکی اقوامی شمسده (Helios) تمثل ایدن بعل سامین اسمنده

بر معبوده طاپدقلری کبی شمالیلر دخی بعل سامنك یکی برشکلی اولان علی بن ابی طالبی شمسده اسکان ایتدیررلر . شمالیلر کلمه‌سی شمالدن مشتق اولسه کرکدر . فقط نصیریه داغلرینك قسم شمالیسنده ساکن اولنلرك قسم اعظمی حیدری اولدیغنه کوره اشبو وجه تسمیه لایقیله توضیح اولنه‌میور .

حضرت محمد — شمالیلر نظرنده — حضرت علینك اسم ومقری وبتون قدرت وقوتنی حائزدر . ایکیسی کیجه‌لری بر برینه قاریشیور وکوندوزلری آیریلیورلر محمد شمسدن باشقه برشی دکلدر . بوندن دولاییورکه شمالیلرك بعضلری شفقه دخی عبادت ایدییورلر .

۳ ایلول ، ۱۷ مارت و۱٦ تشرین اولله نیسان آیلرنده نصیریلر بایرام یاپه‌رق بخور یاقارلر وشراب استعمال ایدرلر . بو عادت کندیلرینه خریستیانلردن دکل بلکه اقوام قدیمهٔ شرقیه‌دن انتقال ایتدیکنه ایناتملیدر . معلوم اولدیغی اوزره نصیریلر بر قسم حیواناتك اکلندن امتناع ایدرلر . اشبو ممنوعیتی کندیلرینه اسلامیت تحمیل ایتمش دکلدر ادعالرینه کوره معنی (علی) دوه‌یی ، طاوشانی ویلان بالغنی ؛ اسم (محمد) خنزیری ، قسانی ارککك حیواناتی ؛ باب (سلمان) دخی انطالیه کولنده وعاصی نهرنده بولنانی « صاللور » نام بالغی منع ایتمشلریمش . حقیقت حالده اشبو ممنوعیت اسلامیتدن اولکی دیانتلرده موجود ایدی . هر حالده تورات وقرآن کریمدن اول سوریه‌لیلر کندیلرینی بالاده ذکر اولنان قیود ایله تقیید ایتمشلردی . الحاصل شمالیلر عقیدهٔ حاضره‌لریله بر چوق مسائلده حران بلدهٔ قدیمه‌سنك عادات وعنعنات دینیه‌سنه پك زیاده تقرب ایدییورلر .

بالاده وظیفه‌لری بر برر تعداد اولنان واکثر یا میکائیل ، اسرافیل ، عزرائیل ، دردائیل ، سالسیائیل ایله تفسیر اولنان ایتام خمسه اسکیلرك طاپدقلری . زحل ، مشتری ، مریخ ، زهره ، عطارد نام کواکب خمسه‌دن باشقه برشی دکلدر . حرانك پتپرست اهالی قدیمه‌سی وقتیله اشبو کواکبدن هر برینك ایریجه بر الوهیت مقری اولدیغنه وبو الهه‌لرك وظائفی بوقاریده ایتام خمسه‌یه توزیع اولنان اعمال دائره‌سنده معین اولدیغنه اعتقاد ایدرلردی . کورلدیکی کبی ارده‌کی مشابهت پك بارز ونظر دقتی جالبدر .

(کلازیه ویا قمریه فرقه‌سی) — بو فرقه منتسبلری شمالیلرله اختلاف ایدییورلر . شمالیلر کونشی تقدیس ایتدیکلری حالده قمریلر ویا کلازیلر بالعکس قمره اهمیت ویرییورلر . بونلره کوره وحدانیت صمدانیه قمرده حلول و کتاب المجموع سوره‌لرنده اعلا ایدیلن قدسیت الهیه کونشده دکل بلکه قمرده تجلی ایتمشدر . حضرت علی بر مدت ارضده یشادقدن صوکره قمره عروجله اورا سنی اسکان ایتمش وبو صورتله قمرك مظلم اولان قسمنی تشکیل ایلمشدر . کندیسی الیوم غیر مرئیدر . فقط نصیریلر جسمانیتدن تجرد ایده‌رك

ایلریده اجسام نورانیه حالنده سماده اخذ موقع ایده جکلری وقت حضرت علی کندیلرینه کوك یاقوت پارلا قلغیله کورونه جك ایمش .

کلازیلر قمره عبادتلرندن دولایی سائر نصیریلرك تنقیدلرینه دوچار اولدقاری کبی کندیلری دخی شمالیلری « محمدك الوهیتنه اعتقاد م واردر » جمله سنی تکرار ایتدکلرندن وبو صورتله نبی اسلامی حضرت علی یه ترجیح ایتدکلرندن دولایی مؤاخذه ایلیورلر .

موضوع بحث ایتدیکمز فرقه منتسبلری اره سنده قمرك ، وشمالیلرجه کونشك بر عطیه مستثناسی و آیك بر ممثل ذی احتشامی اولان شراب ویاخود تعبیر نصیریسیله « عبد النور » حقنده برچوق شعر وشرقیلر تداول ایتمکده در .

اشبو ایضاحاتدن مستبان اولیور که نصیریلر وقتیله سریانی وفنیکه لیلرك یاپدقلری کبی علی محمد وسلمان اسملری آلتنده سمایی ، شمسی وقمری تقدیس ایدییورلر . تدمر اهالیسی . بعل سامن » اسمی آلتنده بر آله اعظمه » و « مالابك » نامی تحتنده شمس آلهه سنه ، واغلیبول عنوانی آلتنده قمر آلهه سنه طاپیورلردی .

خلاصه شمالیلرله کلازیلر اره سنده کی اختلاف باب ومعنانك تفسیری اطرافنده دولاشمقده در اولکلر معنانك سما وبابك قمر اولدیغنه وکلازیلر ایسه عکسنه اوله رق حضرت علی دیمك اولان معنانك قمر وسلمان فارسیدن باشقه برشی اولمیان بابك دخی سما اولدیغنه اعتقاد ایدرلر . هرایکی فرقه کونشك حضرت محمد اولدیغنده اتفاق ایدییورلر .

عیبه ویا « عابدو الهوا » فرقه سنه کلنجه بونلر اللهك وقتیله بریوزنده متجلی ایکن مؤخراً اختفا ایتدیکنه وازمان حاضره نك غیب دورندن باشقه برشی اولمدیغنه واللهك غیر مرئی اوله رق هریرده خاضر وناظر اولدیغنه وبونك ایسه هوادن عبارت اولدیغنه قائلدرلر بوکا بناءً باکوره صاحبی سلیمان افندی بونلری (هوایه طاپانلر) ایله تسمیه ایدییور .

نصیریلر باطنی وبناءً علیه کتوم اولدقلرندن دولایی لدی الایجاب اسلام وخریستیان وحتی یهودی اولدقلرینی ادعا ایتمکدن چکنمزلر . اسلاملرله یشادقلری ایچون نماز قیلار وبتون فرائضی ایفا ایدر کبی کورونمك ایسترلر . حتی جامعلره کیده رك سنیلرله برابر رکوع وسجود دخی ایدرلر . فقط نماز جهری اولمدیغی ایچون اونلر کتاب المجموعده کی سوره لری تلاوت ایدرلر .

خودبینلك نصیریلكك اك مهم اساسلرندن برینی تشکیل ایتمکده در . بو مذهب سالکلری کندیلرینك کائنات برادیلیرکن برر منورییلدیز حالنده خلق اولندقلرینی وفقط معاصی ارتکاب ایتملری اوزرینه جناب حق طرفندن سطح ارضه نفی واجلا اولندقلرینی ایلری سوررلر . مخیله لری پك کنیش اولمسی لازمکلن مؤسسلر دیرلرکه دیندار اولان نصیریلرك ارواحی اولومدن صوکره جسمدن جسمه انتقال ایده ایده نهایت بتون ذنوبدن

عاری بر حاله کله جك واوصره لرده بعث بعد الموت واقع اوله جق : نصیریلر اسکی حاللرینه رجوع ایده جك یعنی جسمانیتدن تجرد ایده رك برر ییلدیز حالنده کهکشان (مجره Voie Lactée) عالم سماییسنده اسکی موقعلرینی اشغال ایده جکلردر . عاصیلرك روحی ایسه ینه برچوق اجسامدن کچدکدن صوکره تکرار بر یهودی بر مسلم ویا بر خریستیان صورتنده تمثل ایده جك وبویله جه بر مدت تعذیب ایدلدکدن صکره بتون ذنوبدن کموش کبی طامز بر حاله کلدکلرنده تکرار برر نجم حالنده سماده کی ملتداشلرینه التحاق ایلیه جکلردر . حضرت علی یه عبادت ایتمین اسلاملر مرکب وخریستیانلر طوموز ویهودیلر میمون صورتلرینه منقلب اوله جقلر ایمش . معاصیٔ بشریه دن شیطانلر خلق اولندیغی کبی شیطانلرك ارتکاب ایتدکلری خطایادن دخی قادینلر میدانه کلمشدر . بوندن طولاییدر که نصیریلر قادینلره غایت حقیر بر نظرله باقارلر . کندیلرینه اسراردن وعقیده لردن هیچ بر شی اوکرتمزلر .

مادیلکدن تجردله ییلدیز حالنه منقلب اوله بیلمك ایچون روحك یدی درلو استحاله یه معروض قاله جغنه دائر کتاب المجوعك ایکنجی سوره سنده صراحت واردر . اشبو استحاله لر نظریه سنك روحك سماوات سبعه یه صعود ایده جکندن باحث اولان وبابلیلر طرفندن وضع اولنوب مؤخراً اسکی عجملره وحتی رومالیلره انتقال ایدن عقیده نك بر شکل آخری اولمسی پك محتملدر .

نصیریلر یکدیکرینی ده طانیمق ایچون آتیده کی اشارتلره مراجعت ایدرلر : نصیری کویینه کیرن بر یبانجی قریه اهالیسنه صورار :

— ایچکزده بنم عموجه می طانیان وارمیدر ؟

کویلیلر ایسه :

— اسمی نه در ؟

— حسین

کویلیلر جمله یی اکمال ایده رك

— ابن حمدان

یبانجی

— الخصیبی

ویاخود کویلیلر یبانجی یه خطاباً :

— عموجه کك بزی نه قدردر ؟

— اون آلتی

— عمجه ك نره ده عطشنی تسکین ایتدی ؟

— « عین العلویه » ده

بونلردن باشقه نصيريلر ارهسنده متعمم برايكى اشارت دها واردر .
شماليه فرقهسنك خواص طبقهسنجه طراش اولمق ، اصمه قباق ، بايه ، بيبر وطوماتس يمك وسيغاره ايچمك جائز دكلدر . اشبو ممنوعيتى كلازيلر قبول ايتميورلر .

[٧] — **نصيريلكه دخول مراسمى** — نصيريلر مسائل دينيهيه اولان وقوف درجهسنه كوره بر طاقم طبقات ومراتبه آيريليرلر . كتاب المجموعك ١١ نجى و ١٣ نجى سورهلرنده اشبو مرتبهلر ذكر وتعداد اولونمشدر . بز بوراده مستشرق معروف قلهمان هوار Clément Huart ك يازديغى كبى بو مرتبهلرى ايكىيه ارجاع ايدهبيليرز ، درزيلرك عقال وجهال مرتبهلرينه مقابل نصيريلر دخى خاصه يعنى دينه داخل اولان وعامه يعنى ديندن هنوز حصه مند اولهميانلره تقسيم اولنور . عامه طبقهسنه منسوب بر نصيرينك خاصه افرادى ميانه داخل اولمسى بر چوق قيوداته تابعدر . او آنجق استاذ معرفتيله تدريجى بر صورتده نصيريلكه كسب اطلاع ايتمك صورتيله مرتبهسنى ترك ايدهبيلير .

نصيريلر طرفندن زياده سيله حرمت كورن استاذلر اوچ مرتبه اوزرهدر . برنجى رتبهده كيلره امام ايكنجيلره نقيب واوچنجيلره نجيب تعبير ايدرلر . بونلرك اوچنكده عامه اوزرنده پك بيوك نفوذلرى واردر . كنديلرندن صادر اولان هرهانكى بر حكم مطلقا مرعى الاجرادر .

عامه طبقهسى افرادينك انجق تدريجى بر صورتده خاصهدن اوله بيلهجكنى سويلمشدك . بوكا نامزد اولان نصيرى اولا مشورت تعبير اولنان يوم مخصوصده امامك حضورينه ادخال اولنور . بوراده استاذك اياق قاپيلرينى باشنه قويهرق تذليل نفس ايتديكنى بالفعل اثبات ايتدكدنصكره امامك سرى شرفنه برقدح شراب ايچر قرق كون صوكره (ملك) تعيين ايتدكارى كونده امام حضورنده ع م س سرى شرفنه ايكنجى برقدح شراب ايچر وهر كون بواوچ حرفى بشيوز دفعه تلاوت ايتمسىايچون كنديسنه امر ويريليرلر . يدى آى صوكره نامزد ، صاغنده نقيب وصولنده نجيب اولديغى حالده اوچنجى برقدح شراب ايچر وحاضرلردن برى طرفندن مرشد عنوانى حائز اولان استاذه تقديم اولنور . بوصرهلرده نقيب ونجيب بر طاقم دينى منظومهلر تلاوت ايدرلر . مرشد دخى اياغه قالقار وامامه خطاباً كتاب المجموعدهكى سورهلردن بر ايكيسنى اوقور وامام ايله مرشد ارهسنده تفصيلى موجب كلال اولان بر طاقم سؤاللر وجوابلر تعا اوندقدن صوكره مرشد نهايت نامزدك تأديبنى طلب ايدر .

امام نامزدك كيملر طرفندن ارشاد اولنديغنى صورار . مرشد : معناى قديم واسم عظيم وباب كريم (ع م س قصد اولنيور) طرفندن دلالت ايدلديكنى جواب ويرر . بو صرهده نامزد امامه برقاچ دفعه تقرب وتباعد ايدر ومذكورك اللرينى واياقلرينى ايصلاتيردورر .

نهايت امام تهديد آميز بر نظرله حيات بهاسنه اسرار مقدسهيى محافظه ايدوب ايدهميهجكنى صورار . نامزد : اوت ! جوابنى ويرر . بونك اوزرينه امام كنديسندن اولايوز كفيل طلب ايدر ؛ حاضرونك توسطيله بومقدار اون ايكىيه تنزل ايدر . بونلر كثيرتيلهرك امام حضورنده كفالتلرينى درميان ايدرلر وديرلركه شايد كفالت ايتديكمز ديندا‌ش وظيفهٔ مقدسهسنى ايفا ايتميهرك سرى فاش ايدرسه بزم كنديسنى اولديرهجكمزى تعهد ايلرز . اشبو اون ايكى كفيله ديكر ايكى نصيرى كفيل اولدقدنصكره امام غضوب چهرهسنى همان تبديل ايله جماعتى ترحيب وكولر بر چهره ايله استقبال ايلر . وفقط سرك تماميله محفوظ قالمسنى تأمين ايتمك ايچون نامزدى كتاب المجموع اوزرنده يمين ايتديردكدن وبر سورو وعد ووعيدلرده بولندقدن صوكره بر مدت توقف ايدر . ونهايت بتون كفيللر اللرينى نامزدك باشنه قويهرق كتاب مقدسلرندن برقاچ فصل تلاوت ايتدكدن صوكره نامزده برقدح شراب ايچررلر و كنديسنه : « باسم الله وبالله وسر السيد ابى عبدالله (حسين بن حمدان الخصيبى) العارف بمعرفة الله سر تذكاره الصالح سره اسعده الله » جملهسنى ازبرلتيرلر .

مراسم مذكورهنك ختامنده مرشد (*) يكى ديندا‌شى خانهسنه دعوت ايدر واوراده قواعد دينيهسنى كوستردكدنصكره اولا اضداد ثلاثه تسميه ايتديكارى خلفاى ثلاثه (ابو بكر ، عمر ، عثمان) حقنده شترم غليظهيى حاوى سورهٔ شتائمىوصوكره كتاب المجموعدهكى اون آلتى سورهيى تعليم ايلر .

اشبو تحملفرسا امتحانلره ، طاقتشكن مراسمه اوزون مدت معروض براقيلان نامزد ايشته بو صورتله خواص طبقهسنه داخل اولهبيلور . نامزدك اباً عن جد نصيرى طائفهسنه منسوب اولمسى ، ياشنك لا اقل اون سكزى تجاوز ايتمسى وطائفهٔ نسادن اولمامسى مشروطدر . سورهٔ شتائمده ابو بكر ، عمر ، عثمان ، طلحه ، سعد ، سعيد ، خالد بن الوليد ، معاويه واوغلى يزيد ، حجاج ، عبد الملك بن مروان ، هارون الرشيد ومذاهب اربعهٔ سنيهيه سالك بتون اسلاملر ؛ يهوديلر ونصرانيلر ايله احمد البدوى ، شيخ احمد الرفاعى ، شيخ ابراهيم الدسوقى ، شيخ محمد المغربى ، شيخ عبد القادر الكيلانى كبى ذوات معروفه وعلى الجلند بن كركر واسحق الاحمر وقيدار وحبيب العطار ودها بر چوق اشخاص غريبه حقنده شتوم غليظه واردر . (**)

يوقاريده بر تفصيل عرض اولنان مواددن اكلاشيلديغى اوزره نصيرى مذهبى يالكز خواص طبقهسى آرهسنده معلوم ومعروف اولوب عامه وباخصوص « ابليسك ارتكاب

(*) بوكا العم السيد ديرلر . نامزدك بر باباسى مثابهسندهدر . حتى يكى نصيرى مرشدينك قيزيله بيله اولنهمز .

(**) كتاب الباكوره ص : ٤٤

ايتديكى كناهلردن » خلق اولنان قادينلر اشبو معلوماتدن اوزاق طوتيلور. ويالكز عامه‌نك اركك قسمى غايت بسيط بر طاقم معلومات دينيه‌دن خبردار ايديلير .

[٨] — **نصيرى بايراملرى** — قارئ آتيده تفصيل ايديله‌جك بايراملرك قرائتندن دها زياده عقيده‌يه كسب اطلاع ايده‌جكنى اميدايدر . فقط شوراسنى پشين سويليه لم كه حضرت على يى تقديس ايدن بو فرقه منتسبلرى بايراملرينك اكثريسنده هيچ بر عنعنهٔ دينيه نظر دقته الامشلردر .

اسلاميتك انتشارندن اول سوريانك شمال داغلرينى اسكان ايدن طوائف خريستيانلغك تأثير محسوس آلتنده يشادقارندن طوائف مسيحيه‌نك تعطيل كونلرى اشبو طوائف طرفندن دخى عينا قبول اولنور ايدى . معلوم اولديغى اوزره اعياد نصرانيه‌نك بر قسم مهمى دها اولكى بت‌پرست اقوام نزدنده دخى معروف ايدى . (*) قدموس طرفلرينه هجرت ايدن اسماعيليلر دخى قومشولرى بولنان نصيريلر اره‌سنده بر چوق عرب وعجم بايراملرينك تعميم ونشرينه سبب اولمشلردر . ميمون بن القاسم نام نصيرى شيخى وقتيله بتون بو بايراملرى (كتاب الاعياد) نام كتابده جمع ايتمشدى .

نصيريلر بايراملرينى اسلام ويا خريستيانلر كبى جامع وكليسالرده دكل بلكه « صاحب العيد » اوله‌جق ديندا شك خصوصى اونده تسعيد ايدرلر . بو اولرده شيخلر طرفندن باكوره ده عيناً درج اولنان ادعيه تلاوت اولندقدنصكره حاضرلنان ضيافته بتون حاضرون اشتراك ايدر .

اك مهم بايرام ذى الحجه آينك ١٨ نجى كوننه مصادف اولان عيد الغديردر .

٣٢٥ سنهٔ هجريه سنده عراقده و٣٦٢ سنه سنده مصر قطعه سنده تأسس ايدن اشبو عيد الغدير نصيريلره شيعيلردن انتقال ايتمشدر .

شيعيلره كوره وقتيله حضرت محمد المصطفى حج مراسمندن عودت ايدركن كنديلرينه اثناى طريقده وحى ايله تبليغات آلهيه نازل اولمغله اشبو اوامر آلهيه‌نك جماعت مسلمين اره‌سنده نشر واعلانى ضمننده موكب پيغمبريسنى (غدير خم) نام موقعده توقيف وحاضرونه خطاباً

« يا ايها الرسول بلغ ما انزل اليك من ربك فان لم تفعل فما بلغت رسالته والله يعصمك من الناس »

آيت كريمه سنى تلاوت ايتديكدن صوكره شو صورتله ادارهٔ كلام ايتمش ايدى :

---

[١] مثلا اسكيدن قبول ايديلن Dies natalis solis invicti بايرامى يرينه خريستيانلر ميلاد عيسى وتحول صيفى بايرامى يرينه سن جان بابتيست اعيادينى اقامه ايتمشلردر . اشبو بايراملرك نصيريلرده اولديغى كبى سنهٔ شمسيه وقمريه اره سنده منقسمدر . برقسمى ثابت وديكرى مواسمه كوره متحولدر .

« من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره واخذل من خذله . (*) »

« كنديلرينه افنديلك ايتديكم ناس ايچون على دخى مولادر . يا رب ! سن على يه دوستاق ايدنك دوستى ودشمنلق ايدنك دشمنى اول . كنديسنه ظهير اولانلره سن ده ظهير اول وانى ترك ايدنلره س باقمه ! » اشبو وقعهٔ نبويه‌نك صحتنه قائل اولان شيعيلر طبيعيدركه وقعه تاريخى اولان ١٨ ذى الحجه‌يى تسعيد ايده جكلردر . سنى عالملرى اره‌سنده اشبو حديث شريفك عباره‌سنده اختلاف واردر .

نصيريلر اشبو بيوك بايرام كوننده بر چوق دعالر قرائت وخطبه‌لر تلاوت ايدرلر . كتاب الاعياد ده بوكا دائر تفصيلات موجود اولوب تطويلدن احترازاً بوراده درجه لزوم كورولماشدر .

نصيريلرجه هر بايرام وحتى هر آى بر رسيماى دينى يى تمثيل ايتمكده در . نته‌كيم سنيلرك فطر بايراملرى بونلره كوره عيد محمد وقربان بايرامى عيد اسماعيل بن هاجر وذى الحجه نك ٢١ نجى كونى عيد المباهله تسميه اولنور . بوصوك تاريخده حضرت پيغمبر ايله نجران خريستيانلرى اره سنده اوقاق بر نزاع تحدث ايتمش ايدى بو اثناده نبى ذيشانك معيت سنيه‌لرنده فاطمه، على ، حسن وحسين حضراتى موجود ايدى .

ذى الحجه نك ٢٩ نجى كونى هجرت نبويه اثناسنده حضرت علينك پيغمبر افندمزى اشراى قريشك تعدياتندن قورتارمق مقصديله فراش مباركلرينه كيره‌رك اول ذات اقدسك قورلمسنه سببيت ويرديكى عيد الفراش كوننه تصادف ايديور .

شيعيلراره سنده پك بيوك بر اهميت مخصوصه ومراسم دينيه ايله احيا ايديلن عاشوره كوننده (١٠ محرم) نصيريلر تأثره دلالت ايده جك اوزون اوزادى يه مراسمده بولنمايورلر بونك سببى كنديلرنجه حضرت حسين مقتول دوشميوب بلكه غيبوبت ايتمشيدر . حضرت يسوع حقنده دخى عين فكرى ايلرى سوررلر . ربيع الاولك طقوزنجى وشعبانك ١٥ نجى كونلرى دخى بر ربايرامدر . برنجيسنده حضرت پيغمبر حسن وحسين حضراتنه دعا ودشمنلرينى تلعين ايتمشدى . ايكنجيسى ايسه حضرت حسين نامنه‌در . بو يوم مخصوص كيجه سنده نصيريلر براره‌يه طويلانه رق سرور وحبور ايچنده حضرت علينك رمزى مقامنده طوتيلان وعبد النور تسميه اولنان شراب ايله الله تعالانك اسماى قدسيه سنى « درجه لرينى » ، « قبولرينى » ياد خيرايله ذكر ايدرلر

اشبو بايراملردن باشقه نصيريلرك برده (٢٤ — ٢٥) كانون اول كيجه سنه مصادف

---

[*] كتاب الاعياد ،

اولان عید المیلادلری واسکی عجملردن کندیلرینه انتقال ایدن واعتدال ربیعی وخریفی یه تصادف ایدن نوروز ومهرجان وبرده ١٧ مارتده بایراملری دها واردر.

عید المیلاد کیجه‌سنده حضرت یسوع طاهر وعفیف حضرت مریم بنت عمراندن اللهك اذنیله تولد ایتمشدر. بعض مؤلفلر بو بایرامك نصیریلره خریستیانلردن انتقال ایتدیکنه قائلدر. رونه دوسسو *Reuné Dussaud* بو فکری رد ایده‌رك دییورکه:

« نصیریلر اره سنده وقتیله پك بیوك بر نفوذ دینی یه مالك اولان اسماعیلیلر عقیده‌لرنده اکثریا عنعنات دینیهٔ محلیه‌یی نظر دقته آلیر وبونلره بر طاقم معانیٔ رمزیه اسناد ایدرلردی. اساسا عید المیلاد اسکیلرك میسترا *Misthra* ومیلقار *Milquart* بایراملرندن صوکره رومالیلر اره سنده الك زیاده متعمم اولان ایام مخصوصه‌دن بری ایدی. خریستیانلر بو بایرامله برابر اشبو ایام مخصوصهٔ وثنیه‌نك بر قسم مهمنی عیناً قبول ایتدیکلری کبی حران اهالیٔ قدیمه‌سی دخی عرب استیلاسنه قدر بو یوم مخصوص تقدیس ایدوب دورورلردی حرانیلرك عادات دینیه‌لرندن اپیجه شیلر اقتباس ایدن نصیریلرك تحول شتویده «شمس»ك میلادینی تسعید ایتدیکلرینی قبول ایتمك پك ده غیر معقول دکلدر». [*]

کتاب الاعیاد یالکز بالاده ذکر اولنان بایراملری قید ایدییور. فقط نصیریلرك بونلردن باشقه اهمیتلری ایکنجی درجه‌ده قالان بر طاقم ایام دینیه‌لری دها واردر. سوریه خریستیانلری اره‌سنده زیاده‌سیله متعمم اولان عید البرباره *Ste Barbe* (١٦ تشرین اول) وقامش بایرامنه *Dimanche des Rameaux* مصادف اولان عید القداس بو قبیلدندر.

[٩] — **نصیریلره هجوم** — نصیریلرك اشبو تاریخچهٔ دینیسنه خاتمه ویرمزدن اول بر آزده بو فرقه‌یه اوته‌دنبرو کرك اسلام وکرك خریستیانلر طرفندن یاپیلقده اولان هجوملردن واسناد ایدیلن شبهه‌دار اعتقاداتدن بحث ایتمك ایستیورم. تاریخ ادیان ایله اشتغال ایدنلرجه مسلمدرکه منسوبین آز اولان واطراف اربعه‌دن مخالفلرله قوشادیلان بر عقیدهٔ دینیه دائما دوچار طعن وتشنیع اولمش دورمشدر. زمان طفولیتنده خریستیانلق رومالیلر طرفندن بر چوق هجوملره، افترالره معروض قالمش ایدی. قوتلی وسطوتلی بر صورتده حکومتلر تأسیسنه موفق اولان قرون وسطی وجدیده خریستیانلری بو سفر اسکی انتقاملرینی آله‌رق کوشه‌ده بوجاقده کندی عقیده‌لریله غیر قابل تألیف نه قدر مذاهب وارسه هپسنه سلاحلریله، انکیزیسیونلریله، مستبد حکمدارلریله هجوم ایتمشلردی.

سوریه سنی وشیعیلری اره‌سنده بر اقلیت حالنده تامین موجودیت ایده بیلن نصیریه فرقه‌سی تا بشنجی عصر هجریدن بری دوچار طعن وتشنیع اولمش منتسبلرینه آز چوق

(*) Histoire des Nosairis. P. 148

نقیصه‌لر اسناد ایدلمشدر. عجبا اشبو اسنادات موافق حقیقتمیدر؟ بوراده مسئله‌یی صرف علم وحقیقت نقطهٔ نظرندن بی طرفانه تدقیق ایده‌لم.

اوته‌دنبرو فلسطین وحتی سوریه ایچوق مهد ادیان دیرلر. قرون قدیمه‌دنبری بو منطقه اهالیسنك روزنامهٔ اعمال وافکاری ادیان ومذاهب مسائلیله تتویج ایدلمشدر. نصرانیت واقعا ایلك اولا انطاکیه‌ده تمرکز ایتمش ومؤخراً بر عتیقك اطراف اربعه‌سنه یاپیلمش یدی. اسلامیت بر سرعت برقیه ایله انتشار ایتمش ایدی. فقط شوراسنی نظر دقتدن دور اطوتمامليکه هیچ بر تاریخده سوریه قطعه‌سنده وحدت ادیان حکم سورمه‌مشدر. عصر حاضرده یکونی اوچ میلیونی بیله تجاوز ایتمین سوریه‌لیلرك یکرمی اوتوز دین ومذهبه منقسم بولنمسی مدعامزی اثباته واضح بر دلیل تشکیل ایدر.

نصیریلره ایلك اولا فاطمیلردن حاکم بامر اللهك وزیر خاصی مشهور حمزه بن علی هجوم ایتمشدر (*). بو غایه مقصدیله قلمه آلدیغی رساله وقتیله اپیجه بر اهمیت اکتساب ایتمشدی. چونکه رساله اوروپا عالملری اره‌سنده انتشار ایتدیکی صره‌لرده نصیریلره متعلق اولان مأخذلر پك نادر ایدی.

حمزه دیورکه: نصیریلرجه قتل، سرقت، کذب، افترا حتی زنا وحتی لواطه حرام دکلدر. حقیقی نصیریلر قادینلرینی وقیزلرینی یکدیکرندن صاقلامادقدن باشقه قادینلرله ارککلر اره‌سنده تحدث ایتمسی امکان داخلنده بولنان بتون وقوعاته بر نظر لاقیدی ایله باقه‌جقدر. والا ایمانی تمام دکلدر!»

الباکورة السلیمانیه صاحبی سلیمان افندی دخی ٥٨ نجی صحیفه‌ده دیورکه: «... کلازیلر زنانك فرض لازم اولدیغنه قائلدرلر. بر امام عین رتبه‌یی حائز دیکر بر دینداشك خانه‌سنه مسافر اولورسه او صاحبی قاریسنی امام مذکوره تقدیم ایتمکه مجبوردر. چونکه بو تقدیم کندیسی ایچون بر فرض لازم وبر حق واجبدر. بونی یاپمیان جنته کیره‌مز. عامه‌یه منسوب اولان کلازیلر بو امور دن خبردار دکلدر.»

اشبو اسنادات مغایر حقیقت اولسه کرکدر. چونکه نصیریلرك هیچ بر کتاب مقدسنده وحتی هیچ بر شرقیسنده بوکا دائر حرف واحده راست کلنمدیکی کبی بو فرقه ساللکریله صیقی بر صورتده تماس ایدن بر چوق ذوات اشبو مغایر اخلاق اعتقاداتك عدم وجودینی مصراً ادعا ایدییورلر. الرساله الدامغه محرری احتمال نصیریلرده‌کی عدم تستری پك مستهجن بوله‌رق نهایت مخیله‌سنه بو قدر وسعت ویرمکله کندی نفسنده بر حظ دویمشدر. چوق ایلری کیتمه‌یه‌لم: عدم تستره بیله‌رك بیلمیه‌رك هجوم ایدن بر چوق صافدر ونلرشو.

[*] الرسالة الدامغه للفاسق الرد علی النصیری.

يكرمنجى عصرمزده قاديتلرى آچيق كزن مدنى ومترقى اقوامه عين افترايى بى پروا صاليوير ميور لرمى ؟

اساساً بوكبى اسناداتده يالكز نصيريلر مدخلدار طوتلماشدر . قرآن كريمك صريح بر صورتده امرايتديكى فرائضك ولوكه قسماً اولمسون عدم لزومنه قائل اولان بتون فرقه‌لر آز چوق بو شبهه‌لى وضيعتدن كنديني قورتاره‌مامشدر . اسلام وحتى خريستيانلر طرفندن حقلى حقسز افترالره ، اسناداته معروض قالان نصيريلر بوكونكى كونده عقيدهٔ حقيقيه‌لرينى اظهار ايتمكدن تماميله چكنيورلر . سليمان افندى ديبوركه : نصيريلر اسلاملرله قارشى قارشى‌يه كلدكلرى وقت اسلاميتلرينى مدافعه ايله كنديلرينك دخى اوروج طوتدقلرينى ونماز قلدقلرينى ادعا ايدرلر . حالبوكه اوروج طوتمازلر . اسلاملرله برابر از قضا جامعه كيررلرسه ظاهرى بر صورتده نمازه دوره‌رق ركوع وسجود دخى ايدرلر . فقط بو قيام وقعودلرنده ابو بكر ، عمر وعثمان وسائر صحابه‌يى تلعين ايلرلر . (*)

حال حاضرده كثيف بر جهالته ايچنده يووار لانوب دوران نصيريلر بوكبى هجوملره قارشو اصم كسلمشلردر . منطقه‌لرنده سياحت ايدنلر حقلرنده صاغدن صولدن بر چوق غريبه‌لر عقل ومنطقك وحتى حقيقتك قبول ايده‌ميه‌جكى بر طاقم افسانه‌لر ايشيدرلر . عقيده‌لرنده وحدانيت حقيقيه برنسيپلريله غير قابل تأليف نقطه‌لر موجود اوله دورسون هرحالده نفوسى كثير وتاقرون قديمه‌دن برى پايدار اولان بو كتلهٔ جاهله‌نك اخلاقياتيله كليشى كوزل اويناماملدر . تدقيق همده پك چوق تدقيق وتتبع لازم .

[١٠] — كتاب المجموع — كتاب المجموعده مندرج بولونان نصيرى سوره‌لرينى بر وجه آتى ذكر ايديورز .

١ . سورة الاول

قد افلح من اصبح بولايه الاجلح ، استفتح بانى عبد استفتحت باول اجابتى بحب قدس معنوية امير النحل على بن ابى طالب المكنى بحيدرة ابى تراب فيه استفتحت وفيه استنجحت وبذكره افوز وفيه انجو واليه الجأ وفيه تباركت وفيه استعنت وفيه بدات وفيه ختمت بصحة الدين واثبات اليقين .

قال السيد ابو شعيب محمد بن نصير ليحيى بن معين السامرى يا يحيى اذا نزلت بك نزلة بالحياة ودهت بك داهية بالممات فادع دعوة عالية خالصة ، مخلصة ، تقية نقية بيضاء علوية ، طاهرة ، زكية ، مشعشعة نورانية تخلصك من هذه القمصان البشرية اللحمية

(*) الباكوره ؛ ص ٨٢ .

وية ، وتلحقك بالهياكل النورانية فقل فيك تباركت يادليلاً بدلته ، يا ظاهراً بقدرته ، طنا بحكمته ، يا مجيباً ذاته بذاته ، يامخاطباً اسمه بصفاته ، يا هو يا كل يا قديم يا ازل لم تزل ، يامعلل العلل ، يامفنى حركات الدول ، ياغاية الغايات ، يامنهى النهايات ، يا عالم باسرار الخفيات ، يا حاضر ياموجود ، ياظاهر يامقصود ، ياباطناً بغير غموض ، يامن انوارك منك تشرق وفيك تغرب ومنك بدت واليك تعود ، يامن جعل لكل نور ظهوراً ولكل ظهور اسماً ولكل اسم مكاناً ولكل مكان مقاماً ولكل مقام باباً يرشد الباب منه اليه ويدخل الباب منه اليه ؛ وانت يا امير النحل ياعلى بن ابى طالب الدليل عليه والكل انت هو ياهو ياهو يامن لا يعلم ما هو الا هو واسئلك بمسائل السين سلكون سلكاً سلك سالك سلك بما سألك به السائلون وبمرشد المرشدين وبعلى زين الدين والعابدين ، ان تؤلف ما بين قلوبنا وقلوب اخواننا المؤمنين ، على البر والتقوى والتقويم والعلم والدين ، نذكر حضرتك الطاهرة وقدرتك الباهرة ورحمتك الشاملة والغرض اللازم والحق الواجب هى اسرار وتذكار وجلال وافتخار وعز وانتصار . وطاعتك الزاهرة ، وقبابك الفاخره ، وقبة العلى ، وتاج الهدى ، والدين القيم والصراط المستقيم ، ومن عرف باطنه وظاهره وفاز ونجا والذى قد عرفنا به سيدنا سلسل سلمان يتلى وقد دلنا اليه وارشدنا اليه شيخنا وسيدنا تاج رؤسنا وقدوة ديننا ، رقره اعيننا ، السيد ابو عبدالله الحسين بن حمدان الخصيبى قدس العلى روحه لان مقامه مقام الصفاء ومحله محل الصدق والوفاء بسم الله وبالله وسر السيد ابى عبد الله العارف معرفة الله سر تذكاره الصالح سره اسعده الله انتهت .

ترجمه سى

شقاقلرى سيرك صاچلى ذاتى [*] كورمكله قرير العين اولان هرحالده فلاح بوله جقدر (اللهك) برقولى اولديغمى اعلان ايدر وباشلادم : جوابمده ايلك اولا حيدرهٔ [**] ابى تراب تعبيله معروف اولان آريلر اميرى [***] على بن ابى طالب معنويه [****] سنك قدسيتنه اولان عشقمله باشلايورم . انكله باشلادم وانى برنتيجه يه دسترس اولدم . ذكريله موفقيت وانكله نجات بولورم . كنديسنه صيغينير وانكله مبارك اولورم . معاونتى انجق كنديسندن استرحام ايلرم . انكله مباشرت ايتدم . دينك صحتى ومحقق اولانك اثباتيله ينه كنديسنده نهايت بولدم . سيد ابو شعيب محمد بن نصير [*****] يحيى بن معين السامرى يه ديدى كه :

[*] حضرت على قصد ايديليور [**] حيدريلر طرفندن ويريلن لقب [***] آريدن ييلديز قصد ايديليور [****] نصيريه مذهبنك ديكر براسمى [*****] نصيريلرك انتساب ايتديكلرى شخص تاريخى .

یا یحیی ! سن حیاتکده بر قضایه ومماتکده بر مصیبته کرفتار اولورسه‌ك یوکسك خالص، صمیمی، تقی، تمیز، پارلاق، عالی، پاك، لکه سز، مشعشع نورانی بر دعا تلاوت ایت. بو دعاسنی قائلی واتلی اولان بشریت کوملکلرندن (*) قورتاریر واجسام نورانیه‌یه الحاق ایلر.

سویله : بن سنکله مبارك اولدم ای نوازشلرله دلالت ایدن، ای قدرتکله ظاهر وحکمتکله باطن اولان، ای کندی ذاتنه کندی ذاتیله جواب ویرن، ای کندی صفتلریله کندی اسمنه خطاب ایدن، یاهو، یاکل، یاقدیم، ای ازلیتده حالا باقی قالان ازلی، ای علتلری تعلیل و دولتلرك حرکتلرینی افنا ایدن، ای غایه‌لرك غایه‌سی، ای نهایتلری بتیرن، ای خفایای اسراره مطلع اولان، ای حاضر وموجود، ای ظاهر ومقصود، ای اورتوسز بر صورتده مخفی، ای انواری کندیسندن دوغان و کندیسنده غروب ایدن ! اونلر سندن باشلادی وسکا عودت ایده‌جك. ای هر نوره بر نمایش وهر نمایشه بر اسم، وهر اسمه بر یر، وهر یره بر مقام، وهر مقامه بر باب خلق ایدن، اول باب برندن دیکرینه ارشاد وبرندن دیکرینه ادخال ایدر. وسن ای آریلر امیری. ای دلیل وکل اولان علی ابن ابی طالب، سن اودر، یاهو یاهو ؛ ای کندینی آنجق کندی بیلن !

بربرینه قاریشمش ایبلکلر کبی اختلاط ایدن (سین) سائلنه، سکا یالوار انلرك طلبلرینه ارشاد ایدنلر مرشدینه. علی زین الدین العابدینه حرمة قلبلرمزده کنی مؤمن قارده شلرمزك قلبلرنده کیله تقوی وتقویم ؛ علم ودین دائره سنده تألیف ایتمککی نیاز ایلرم.

عظمت طاهره‌کی وقدرت باهره‌کی وهر کسه شامل اولان رحمتکی ذکر ایلرز. فرض لازم وحق واجب اولان اسرار وتذکار، جلال وافتخاری، پارلاق طلعتکی ؛ فخر بخش ومقدس صندیغکی، قبهٔ علیاکی. دوغری یول تاجنی، صاغلام دینی وصراط مستقیمی ذکر ایلرز. معنای ظاهر وباطنیسنی اکلایان موفق اولمش وقورتلمشدر. بزه بونلری حضرت سلسل سلمان اوکرتمش وشیخمز ؛ سیدمز، باشمزك تاجی دینمزك تمثالی اوکوزمزك ببکی السید ابو عبد الله الحسین بن حمدان الخصیبی قدس العلی روحه بزی ارشاد وطریق حقه دلالت ایتمشدر. چونکه صفا انك مقامی وصدق ووفا انك محلیدر. بسم الله وبالله ؛ اللهك معرفتنه نائل اولان سید ابو عبداللهك سری دیانتکارك خاطره‌سنك سری ! الله سرنی مسعود ایلیه.

(*) جسم انسانیدن کنایه‌در.

٢ . سورة تقدیسة ابن الولی

باحسن ما یری النائم فی منامه وهو یسمع الحس ولم یر الشخص وهو ینادی ویقول لبیك لبیك یا امیر النحل یا علی بن ابی طالب، یارغبة کل راغب، یاقدیم باللاهوت، یامعدن الملکوت، انت الهنا باطناً وامامنا ظاهراً یامن ظهرت فیما ابطنت وابطنت فیما ظهرت، وظهرت بالاستتار، واستترت بالظهور وظهرت بالذاتیه، وتعالیت بالعلویة واحتجبت بالمحمدیه ودعوت من نفسك الی نفسك بنفسك انت یا امیر النحل یا علی اشرق نورك وابزغ سفورك وسطع ضیاءك وتعظمت آلاءك وجل ثناءك، بان تأمننی من شر مسوخیاتك لنا ولجمیع اخواننا المؤمنین من شر الفسخ والنسخ والمسخ والوسخ والرسخ والقش والقشاش انك علی ذلك قدیر. سر الولی بن الولی ابی الحسین محمد بن علی الجلی علینا من ذکره السلام، سره اسعده الله.

ترجمه‌سی

اویویان آدمك رؤیاسنده کوردکلری نه کوزل ! شخصی کورمیه‌رك یالکز کندیسنی چاغیران سسی ایشیدر ودیرکه لبیك، لبیك، ای آریلر امیری، ای علی بن ابی طالب ای بتون طالبلرك مقصودی، ای لاهوتده قدیم، وکورونمین دنیانك معدنی! سن باطنده الهمز وظاهرده امامز سك. ای صاقلاندیغك یرده تکرار ظهور وظاهر اولدیغك یرده تکرار اختفا ایدن ! سن اورتونه‌رك ظاهر اولدك، وظهور ایله اورتوندك. ذاتیه کله کوروندك. علی شکلنده تعالی ومحمد شکلنده اختفا ایتدك. کندی کندیکه نفسکی نفسکه دعوت ایتدك. سن ای آریلر امیری، ای علی ! نورك شروق وشفقك ظهور ایتدی. ضیاك یایلدی. ایلکلرك چوغالدی. ثناك هیبتلی اولسون. موجب ذلت وحقارت استحاله‌لرك شرندن بنی محافظه وبزله بتون مؤمن اخوانمزی فسخ، نسخ، مسخ [*] وسخ، رسخ قش وقشاش شرندن وقایه ایله ! سن هر حالده بوکا قادرسك. ولی اوغلی ولی ابی الحسین محمد بن علی الجلینك سری ! ذکرندن بزه سلام ! الله سرینی محافظه ایلیه !

٣ . سورة تقدیسة ابی سعید

اسألك یامالك الملك یا امیر النحل یاعلی یاوهاب، یا ازلی یا تواب، یاداحی الباب،

(*) نسخ روحك دها مردار بر جسمده، ومسخ روحك حیواناتده وفسخ ایسه ینه روحك نباتاتده حلول ایتمسی دیمکدر.

اسئلك بالخمسة المصطفيه والستة التجليه وبالسبعة الكواكب الدريه ، وبالثمانية حمالة العرش القوية وبالتسعة المحمديه وبالعشرة الدجاجات الذكيه ، وبالاحد عشر مطالع البابيه وبالاثنى عشر سطر الاماميه بحقهم عندك يا غاية الكليه . يا امير النحل ياصاحب الدولة العاليه يامن انت الاحد واسمك الواحد وبابك الوحدانيه يا من ظهرت فى السبع القباب الذاتيه ، بان تجعل قلوبنا وجوارحنا ثابتة على معرفتك الزكية وخلصنا من هذه الهياكل الناسوتيه ولبسنا القمصان النورانيه بين الكواكب السماويه ، نذكر حضرة شيخنا وسيدنا الاجل الاكبر الشاب التقى ابى سعيد الميمون ابن قاسم الطبرانى العارف معرفة الله المخلف عما حرم الذى اخذ حقه بيده من قفا ابى دهيبة وعلى ابى دهيبة لعنة الله وعلى ابى سعيد السلام ورحمة الله سر ابى سعيد الشاب التقى الحر الميمون بن قاسم الطبرانى سره اسعده الله .

ترجمه‌سى

اى كائناتك مالكى ، اى اريلر اميرى ، اى على ، اى وهاب ، اى ازلى ، اى بابى اچان (١) تواب ! سندن خمسهٔ مصطفيه (٢) التى الهام (٣) يدى پارلاق ييلديز (٤) عرشى طاشيان قوتلى سكزلر (٥) ، طقوز محمدى (٦) اون خالص طاووق (٧) ، بابك اون بر قلعه‌سى (٨) اماملغك اون ايكى ركنى (٩) حرمتنه وبونلرك سنك نزدنده‌كى مقاملرى نامنه ، اى غايهٔ كليه ، اى اريلر اميرى اى دولت عاليه صاحبى ، اى كنديسى بر واسمى بر وبابى برلك اولان ، اى مقدسى يدى صنديقده ظاهر اولان ! سندن نيار وتضرع ايدييورم .

قلبلرمزى وبتون اعضامزى سنك معرفت زكيه كده ثبات ايتدير ، بزى بو اجسام بشريه‌دن قورتاره‌ق سمانك كوكبلرى آره‌سنده بزه نورانى لباسلر كيدر . معصيت ارتكاب ايتمين واللهك معرفتنى بيلن جليل القدر ، كنج ودينـدار شيخمز ابو سعيد الميمون بن

(١) يعنى سلمان فارسى يى پروپاغاندايه مأمور ايدن (٢) بوقاريده برتفصيل اكلاتيلان بش وقت نماز (٣) سلمان الفارسى ايله برابر سوره‌ٔ فتحده ذكر اولنان بش يتيم . (٤) كواكب سبعه . (٥) بش يتيمدن باشقه طالب ، عقيل ، جعفر الطيار (٦) محمد ، حسن حسين ، على زين الدين العابدين ، محمد الباقر ، جعفر الصادق ، موسى الكاظم ، على الرضا ، محمد الجواد . (٧) بش يتيم ايله برابر نوفل ، ابو الحارث محمد بن الحنفيه ، ابو برزه ، عبد الله بن فضله . (٨) رويه بن المرزبان ، ابو العلاء ، رشيد الهجرى ، كنكر بن ابى خالد الكابلى ، يحيى بن معمر ، جابر بن يزيد الجعفى ، محمد بن ابى زينب الكاهلى ، المفضل بن عمر ، عمرو بن المفضل ، محمد بن نصير البكرى النميرى ، دحيه بن خليفه الكلبى ، السيده ام سلمه . (٩) طقوز محمدين باشقه على الهادى ، الحسن العسكرى ، محمد بن الحسن الحجة . بونلر شيعيلرك اون ايكى امامیدر يالكز بوراده على يرينه محمد ذكر اولنمشدر . بو اعتقاد ايله نصيريلر اسماعيليلردن آيريليورلر .

قاسم الطبرانى يى ذكر ايده‌لم . اول ذاتله كنديسنه ابو دهيبه آرقه‌سنى چويرمش ايكن حقنى كندى اليله اخذ ايلمش ايدى . ابى دهيبه‌يه اللهك لعنتى وابو سعيده حق تعالانك رحمت وسلامتى نازل اولسون . دينـدار وسربست دليقانلى ابو سعيد الميمون بن قاسم الطبرانينك سرى ، الله سرينى مسعود ايليه .

٤ . سورة النسبه

احسن توفيقى بالله وطريقى لله واحسن سمعى واستماعى من شيخى وسيدى ومرشدى المنعم على لما انعم عليه بمعرفة ع م س وهى بشهادة ان لا اله الا على بن ابى طالب الاصلع الانزع المعبود ، ولا حجاب الا السيد محمد المحمود ، ولا باب الا السيد سلمان الفارسى المقصود ؛ وهذا ما سمعته من شيخى وسيدى ، وغاتى ومعتمدى ، ومهدينى الى طريق النجاه ، وموردنى الى ينبوع الحياة ومعتق رقبتى من رق العبوديه . بمعرفة كنه الذات العاليه ، السيد الفاضل والطود العظيم عمى وشيخى وسيدى وتاج رأسى ووالدى الحقيقى احمد . وقد القى الى هذا السر العظيم فى سنة كذا وكذا فى شهر كذا ويوم كذا منه وسمع احمد من ابراهيم وسمع ابراهيم من قاسم وسمع قاسم من على وسمع على من احمد وسمع احمد من خضر وسمع خضر من سلمان وسمع سلمان من صبح وسمع صبح من يوسف وسمع يوسف من جبرائيل وسمع جبرائيل من معلى وسمع معلى من ياسين وسمع ياسين من عيسى وسمع عيسى من محمد وسمع محمد من هدا محمد وسمع هدا محمد من رضى احمد وسمع رضى احمد من صفندى وسمع صفندى من بلاذرى اسد وسمع بلاذرى اسد من حسان الرشيق وسمع حسان الرشيق من محمد وسمع محمد من مرهف مصر وسمع مرهف مصر من عقد جبرائيل وسمع عقد جبرائيل من عبدالله الجوغلى وسمع عبدالله الجوغلى من اسماعيل اللفاف وسمع اسماعيل اللفاف من جعفر الوراق وسمع جعفر الوراق من احمد الطواز وسمع احمد الطواز من ابى الحسين محمد ابن على الجلى وسمع ابو الحسين محمد بن على الجلى من السيد ابى عبدالله الحسين بن حمدان الخصيبى وسمع ابو عبدالله من شيخه وسيده محمد عبدالله بن محمد الجنان الجنبلان العابد الزاهد الذى هو من بلد فارس وسمع عبدالله الجنان الجنبلان من محمد بن جندب وسمع محمد بن جندب من السيد ابى شعيب محمد بن نصير العبدى البكرى النميرى الذى هو باب الحسن الاخر العسكرى منه السلام واليه التسليم ومن محمد بن نصير اقام النسب والدين وتعالى مولانا الحسن العسكرى عما يقول الضالون ونطق الظالمون علواً كبيرا سر الدين وسر اخواننا الجليين اين ما كان منهم مكين بسرهم اسعدهم الله اجمعين واشهد بان الحسن الآخر العسكرى هو الاول وهو الآخر وهو الباطن والظاهر وهو على كل شئ قدير .

ترجمه‌سی

الله سایه‌سنده تامین ایتدیکم امداد مظاهرت ، اللهه قدر بنی ایصال ایدن یول، اللهك کندیسنه بخس نعمتله بنی ده منتدار ایدن سیدم ، استاذم ومدیرم (*) اولان شیخمدن ایشتدکارم وایدیندکلرم نه کوزل ! کندیسی (ع م س) نك معرفتنه مظهر اولمدی : (بو سر) آلتی وشقاقلری سیرك صاچلی (**) اولان علی بن ابی طالبدن باشقه بر اللهك ومحمد المحمود دن باشقه بر حجابك وحضرت سلمان الفارسی المقصود دن باشقه بر بابك عدم موجودیتنه (***) شهادت ایتمکدر . بن بونی شیخم ، سیدم ، غایه‌م ومعتمدم اولان وبنی طریق نجاته هدایت وحیات پیکارینه ایصال ایلین وبنم بویومی ذات عالیه‌نك کنهنی اوکرنمکله کولمه‌لك بو یوندوغندن آزاد ایدن حضرت فاضل وجبل عظیم عموجه‌م وشیخم وسیدم ، باشمك تاجی وبنم حقیقی پدرم احمد دن ایشتدم کندیسی بو عظیم سری ... سنه ... آی ... کونده بکا تلقین ایتدی . احمد ابراهیمدن ، ابراهیم قاسمدن ، قاسم علیدن ، علی احمد دن ، احمد خضر دن ، خضر سلماندن، سلمان صبحدن ، صبح یوسفدن ، یوسف جبرائیلدن ، جبرائیل معلادن ، معلی یاسیندن ، یاسین عیسادن ، عیسی محمددن ، محمد هدا محمددن ، هدا محمد رضی احمددن ، رضی احمد صفندیدن ، صفندی بلا ذری اسددن ، بلا ذری اسد حسان الرشیقیدن ، حسان الرشیقی محمددن ، محمد مرهف مصر دن ، مرهف مصر عقد جبرائیلدن ، عقد جبرائیل عبدالله الجوغلیدن ، عبدالله الجوغلی اسماعیل اللفافدن ، اسماعیل اللفاف جعفر الوارقدن ، جعفر الوراق احمد الطرازدن، احمد الطراز، ابی الحسین محمد بن علی الجلی دن ، ابو الحسین محمد بن علی الجلی سید ابی عبدالله الحسین بن حمدان الخصیبیدن ، سید ابو عبدالله شیخی وافندیسی عجمستانلی زاهد وعابد ابو محمد عبدالله بن محمد الجنان الجنبلان دن ، عبدالله الجنان الجنبلان محمد بن جندبدن ، محمد بن جندب حسن الآخر العسکرینك بابی اولان سید ابوشعیب محمد بن نصیر العبدی البکری النمیریدن ایشتمشدر . (نصیریلرك) اسمی ودینی بوکا منسوبدر (****) . مولانا حسن العسکری یولنی شاشیرانلرك وظالملرك دیدکلرندن دهاپك چوق یوکسك وعالی اوله ! دینك

(*) عامه طبقه سندن بر نصیری‌یی خاصه یه ادخال ایدن ذاته اطلاق اولنور.
(**) حضرت علی ایله مقایسه ایدیلن ارسلاندن کنایه‌در . نصیری شری بو تعبیر دن عدم مرئیتی قصد ایدیور .
(***) ع م س سرینك واضح بر تعریفی .
(****) محل مخصوصنده بو مثله تفصیل ایدلمشدر .

سری ! اك مشهور اخوانمزك سری ! اونلردن هر بری زره‌ده اولسه قوتلیدر . کندی سرلریله الله هیسنی مسعود ایلیه ! حسن الآخر العسکرینك اول وآخر ، ظاهر وباطن وهر شیئه قادر اولدیغنه شهادت ایدرم .

٥ . سورة الفتح

اذا جاء نصر الله والفتح ورأیت الناس یدخلون فی دین الله افواجاً فسبح بحمد ربك واستغفره انه کان توابا ، اشهد بان مولای امیر النحل علی اخترع السید محمد من نور ذاته وسماه اسمه ونفسه وعرشه وکرسیه وصفاته ، متصل به ولا منفصل عنه ولا متصل به بحقیقة الاتصال ولا منفصل عنه فی مباعدة الانفصال ، متصل به بالنور ، منفصل عنه بمشاهدة الظهور ، فهو منه کحس النفس من النفس او کشعاع الشمس من القرص او کدوی الماء من الماء او کالفتق من الرتق او کلمع البرق من البرق او کالنظرة من الناظر او کالحرکة من السکون فان شاء علی بن ابی طالب بالظهور اظهره وان شاء بالمغیب غیبه تحت تلألئ نوره واشهد بان السید محمد خلق السید سلمان من نور نوره وجعله بابه وحامل کتابه فهو سلسل سلسبیل ، وهو جابر وجبرائیل وهو الهدی والیقین ، وهو بالحقیقة رب العالمین واشهد بان السید سلمان خلق الخمسة الایتام الکرام ، فاولهم الیتیم الاکبر والکوکب الازهر والمسك الادفر والیاقوت الاحمر والزمرد الاخضر ، المقداد بن اسود الکندی وابو الدر الغفاری وعبدالله بن رواحه الانصاری وعثمان بن مظعون النجاشی وقنبر بن کادان الدوسی هم عبید مولانا امیر المؤمنین لذکره الجلال والتعظیم وهم خلقوا هذا العالم من مشرق الشمس الی مغربها وقبلتها وشمالها وبرها وبحرها وسهلها وجبلها ما حاطت الخضرا وحوت الغبرا ، من جابلقا الی جابرصا ، الی مراصد الاحقاف ، الی جبل قاف ، الی ما احاطت به قبة الفلك الدوار الی مدینة السید محمد السامره التی اجتمع فیها المؤمنون واتفقوا علی رأی السید ابی عبدالله ولا یشکون ولا یشرکون . ولا فی سر علی بن ابی طالب یبحثون ولا یخرقون له حجابا ولا یدخلون الیه الا من باب ؛ اجعل المؤمنین مؤمنین ومطمئنین ومؤیدین مجبورین علی اعدائهم واعدائنا منصورین واجعلنا بجملتهم مؤمنین مؤمنین ومطمئنین مستورین مجبورین علی اعدائنا واعدائهم منصورین بسر الفتح ومن فتح الفتح ومن کان الفتح علی یده الیمین بسر سیدنا محمد وفاطر والحسن والحسین ومحسن سر الخفی واشخاص الصلوة وعدة العارفین علینا من ذکرهم السلام صلاة الله علیهم اجمعین .

ترجمه سی

اذا جاء نصرالله آیت کریمه سی ... آریلر امیری علینك سید محمدی نور ذاتیسندن

خلق واول ذات محترمی اسمیله، نفسیله، عرشیله، کرسیسیله، صفاتیله تسمیه ایلدیکنه وکندیسنه متصل اولوب اره لرنده انفصال اولدیغنه شهادت ایدرم. محمدك علی یه اتصالی اتصال حقیقی حالنده اولمدیغی کبی کندیسندن اولان انفصالی دخی انفصالده کی اوزاقلاشمه طرزنده دکلدر. نور ایله متصل وظهور مشاهده سیله کندیسندن منفصلدر. حس روحدن وشعاع شمس قرصدن وصو کورولتیسی صودن منبعث؛ وفتق رتقك (١) وشمشك ضیاسی شمشکك وباقیش ناظرك وحرکت سکونك بر نتیجه واستطالهسی ایسه محمد دخی علینك بر مخرجیدر. علی بن ابی طالب کورونمهیی آرزو ایدرسه آنی (محمدی) اظهار وصاقلانمهیی قصد ایلرسه نورینك لمعهلری آلتنده اخفا ایلر. سید محمدك سید سلمانی نورینك نورندن خلق ایله کندیسنه باب وکتابك حاملی اتخاذ ایتدیکنه شهادت ایدرم. کندیسی سلسل سلسبیل، جابر (٢) وجبرائیل، هدی ویقیندر. او حقیقت حالده رب العالمیندر. سید سلمانك ایتام خمسهٔ کرامی یراتدیغنه دخی شهادت ایدرم. بونلرك برنجیسی یتیم اکبر ونجم منور، قوقولو مسك وقیرمزی یاقوت ویشیل زمرد مقداد بن اسود الکندی وابو الدر الغفاری وعبدالله بن رواحه الانصاری. وعثمان بن مظعون النجاشی وقنبر بن کلدان الدوسی؛ یاد شریفی جلال وتعظیم ایله مترافق امیر المؤمنین افندمزك قوللری اولان بونلر شرقدن غربه قدر بو دنیایی قبلهسیله، شمالیله، قره ودکزلریله، اووهسیله برابر سمایی طاشیان وارضی جابلقادن جابرصا (٣) یه واحقاف (٤) رصدخانهلرینه وقاف (٥) طاغنه، ودونن فلك قبهسنك احاطه ایتدیکی جهتلره وسید محمدك بلدهسی سامره (٦) یه قدر ارضی احاطه ایدن

(١ اسماعیلیلر نزدنده بر رقمیت علمیهلری واردر. رتق کائناتك الله تعالی طرفندن خلق اولنمزدن اولکی حالنه وفتق کائناتك خلقتدن صوکرهکی حالنه اطلاق اولنور.

(٢ مدینهٔ منورهده ٧٨ سنهٔ هجریه سنده وفات ایدن صحابهدن جابر بن عبدالله مقصود اولسه کرکدر.

(٣ مخیل وموهوم ایکی قصبهیه اطلاق اولنور. یاقوت حموی معجمنده دیورکه: جابرس منتهای شرقده کائن بر شهردر. بعض یهودیلر روایت ایدرلرکه طالوت وبختنصر محاربهلرنده اولاد موسی قاچدقلری وقت الله تعالی بونلری هردرلو تعرضدن مصون بولندرمق ایچون بوشهری اسکان ایتدیرمشدی ... دیکر یهودیلره کوره جابرس اهالیسی ثمود قومندن ومنتهای غربده واقع جابلق قصبهسی سکانی عاد قومنك بقایای مؤمنهسندن مرکب ایمش (ج ٢ ص ٢)

(٤ قرآن کریمده دخی مذکور اولان احقاف عاد قومنك مسکن قدیمی ایدی.

(٥ اسکی هیئتشناسان قاف داغنك ارضی دائرا مادار احاطه ایتدیکنی ادعا ایدییوردی. کونش بو داغك ارقهسندن طلوع وماوراسنه غروب ایدرمش.

(٦ سامره قصبهسیله حضرت محمد ارهسندهکی نسبت بر در اولاکلاشیله مامشدر. اسکی یهودی رافضیلرندن «منجم کاذب سیمون» ایله سامریلرك عقائد دینیهتی او وقتکی فلسفه مباحثیله قاریشدیرهرق بو علم ایله اسرار حقیقته مطلع اولمغه چالیشن فرقهلر ارهسندهکی شهرتلرندن کنایه اولسه کرکدر.

داغیله خلق ایتدیکنه شهادت ایدرم. بو شهرده (سامره) مؤمنلر عقد اجتماع ایدهرك ابو عبد الله (الخصیبی) لك عقیدهسی خصوصنده اتفاق ایتمشلردی. اونلر شبهه اظهار ایتمدکاری واشراك باللهه دوشمدکلر، کبی علی بن ابی طالبك سرینی دخی فاش ایتدیلر وحجابنی ییرتمدیلر. کندیسنه دوغری بابدن باشقه بر واسطه ایله کیرمدیلر. مؤمنلری مؤمن، مطمئن، مؤید واعدالرینهودوشمنلرمزه قارشو قوتلی ومنصور قیل. بزیده انلرله برابر مؤمن، امین، مطمئن، مستور، ودوشمنلرینه قارشو قوتلی ومنصور قیل.

مظفرینك ومظفریتی اکتساب ایدنك ومظفرینی یدیمیله الده ایدنك سری! محمد افندمزك، فاطرك، حسنك، حسینك، سر خفی اولان محسنك سری! مختفی اولانك، نمازی آدملرینك، وعارف اولان کتلهٔ قلیلهنك سری! صلوة الله علیهم اجمعین.

٦. سورة السجود

الله اكبر الله اكبر لله السجود للرب العلی الانزع المعبود، یا سیدی یا محمد یا فاطر، یا قاهر، یا نور المعنی العظیم وحجابه الکریم، بك استعنت أعنی بهذا الدار وبك استجرت. اجرنی من عذاب النار یا عزیز یا جبار یا قادر یا قاهر یا خالق اللیل والنهار. الله نور السماوات والارض وهو العلی الکبیر، الیه نقصد ونشیر عز وجل للباب قصدت وللاسم سجدت وللمعنی عبدت، وسجدت وسجد وجهی الفانی البالی لوجه علی ناطحی الدائم الباقی یا علی یا کبیر یا علی یا کبیر یا اکبر من کل کبیر یا مخترع شمس الضحی وخالق البدر المنیر یا علی لك العزة، یا علی لك الوحدة، یا علی لك الملك، یا علی لك الکبریا، یا علی لك الاشارة، یا علی لك الطاعة، یا علی لك الشفاعة، یا علی لك الفطرة، یا علی لك القدرة، یا علی انت سورة البقرة امانك یا علی امانك من سخطك وعذابك من بعد رضوانك آمنت بعجزك ومعجزك وجللت یا امیر النحل عن العجز ان یقع بك امنت وصدقت بباطنك وظاهرك؛ وظاهرك امامی ووصیة وباطنك معنوی لاهوت یاهو یاهو یا معز من اعزك وذكرك وافردك؛ یاهو یاهو، یا مزل من ازلك وانكرك وجحدك یا حاضر یا موجود یا غیباً لا یدرك یا امیر النحل یا علی یا عظیم.

ترجمهسی

الله اکبر الله اکبر. اللهه، پك یوکسك وشقاق صاچلری سیرك اولان رب معبوده سجده ایدیلیر. ای افندم ای محمد ای فاطر ای قاهر، ای معنانك بیوك نوری وجومرد حجابی! سندن معاونت نیاز ایدرم. بو دنیا ده بکا معین اول سکا صیغنیورم

نار (١) عذابندن بنى وقايه ايت . يا عزيز ، يا جبار ، يا قادر ، يا قاهر ، اى ليل ونهارك اقى ؛ ير وكوكلرك نورى يوكسك وبيوك اولان اللهدر . بز اونى قصد ايدييورز . بابه دوغرى ايلرولدم واسم اوكنده سجده ايتدم ، معنايه عبادت وسجده ايتدم . آشنمش اولان فانى يوزم حى ودائم وباقى اولان علينك وجهى اوكنده سجده‌يه قپاندى . يا على يا كبير يا على يا كبير يا على يا كبير ؛ اى بتون بيوكلرك بيوكى ، اى صباح كونشنك وماهتابك خالقى ! اى على ! قوت ، وحدت ، ملك ، عظمت ، اشارت (٢) ، اطاعت ، شفاعت ، فطرت ، قدرت سنكدر . بقره سوره‌سى سنسك (٣) سنك رضاكدن صوكره‌كى غضب وعذابكدن بنى وقايه ايت اى على بنى وقايه ايت . عفوكه ومعجزه كه ايمان كتيردم . اى آريلر اميرى . سكا عجز اسناد ايتمكدن چوق منزهسك باطن وظاهركه ايمان ايتدم وبونى تصديق ايدرم . كورنن شكلك بنم امامم وانك وصيسيدر . باطنك ايسه معنوى ولاهوتيدر . ياهو ، ياهو ؛ اى سنى اعلا واسمكى ذكر ووحدانيتكى تصديق ايدنى عزيز يشانان ، ياهو ، ياهو ، اى سنى رد وانكار وبونده اصرار ايدنى ذليل ياپان ! اى حاضر اى موجود ، اى ادراك ايدلمين غيب ، اى آريلر اميرسى ، اى على اى عظيم ،

٧ . سورة السلام

سجدت وسلمت ووجهت وجهى لفاطر السماوات والارض حنيفاً مسلما وما انا من المشركين . بدء السلام من المعنى القديم ، على الاسم العظيم وسلم الاسم العظيم على الباب الكريم وسلم الباب الكريم على الخمسة الايتام اركان الدنيا والدين ، السلام على الابواب السلام على الايتام ، السلام على النقباء ، السلام على النجباء ، السلام على المختصين ؛ السلام على المخلصين ، السلام على الممتحنين ، السلام على المقربين ، السلام على الكروبين ، السلام على الروحانيين ، السلام على المقدسين السلام على السائحين السلام على المستمعين السلام على اللاحقين ؛ فهم اهل المراتب يتقدس عالم الصفا اجمعين السلام على من اتبع الهدى واهتدى وخشى من عواقب الردا واطاع الملك العلى الاعلى

(١) بوراده‌كى نار جهنم ديمكدر . فقط نصيريلرك قرآن كريمده مذكور اولان بونوع عذابلره قائل اولمدقلرينى اونوتماملى . بونلره كوره عاصيلر كناهلرندن قورتلمق ايچون اولومدن برمدت صوكره تكرار دنيايه دونه جكلر ايمش .

(٢) غدير خم نام موقعده كويا حضرت محمد كنديسندن صوكره‌كى خليفه‌يى تعيين وپارمغيله حضرت على‌يه اشارت ايتمش ايمش .

(٣) باكوره‌نك ١٧ نجى صحيفه سنده ديديوركه نصيريلر حضرت علينك وقتيله موسى طرفندن ذبحنه امر ويريلن اينك صورتنده دخى ظاهر اولديغنه قائل ايمشلر . بوندن دولاييدركه بو فقره‌يى بعض نسخه‌لرده شو صورتله يازارلر : انت صورة البقره يعنى سن اينك صورتليسك ،

واقر بربوبية محمد المصطفى . السلام على المايه الف نبى واربعة وعشرين الف نبى اولهم باب وآخرهم لاحق السلام عليكم ياعباد الله الصالحين جمع الله شملنا وشملكم فى جنة النعيم بين الكواكب السمائيين .

ترجمه سى

سجده ايتدم وسلام ويردم . مؤمن ومطيع بر حالده ير وكوكلرى يرادانه قارشى يوزمى چويردم . بن مشركلردن دكلم . ايلك سلام معناى قديمدن اسم اعظمه در . اسم اعظم باب كريمه ، باب كريم دين ودنيانك اركانى اولان بش يتيمه سلام ويردى . بابلره ، يتيملره ، نقيبلره ، نجيبلره ، مختصلره ، مخلصلره ، ممتحنلره ، مقربلره . كروبيلره ، روحانيلره ، مقدسلره ، سائحلره ، مستمعلره ، لاحقلره سلام ؛ بونلر مراتب صاحبلريدر ، [*] . بتون عالم صفا تقديس اولنسون . دوغرى يولى تعقيب وهدايتى قبول ايدنله فنالغك نتايجندن قورقان ، پك بيوك ومقدس ملكه اطاعت ومحمد المصطفانك بيوكلكنى (ياخودربوبيتنى) اقرار ايدن (ديدنداشلره) سلام ! يوزبيك نبى يه ويكرمى بيك نبى يه سلام ! بونلرك برنجيسى باب وصوكنجيسى لاحقدر . سلام سزه اى اللهك فضيلتلى عابدلرى ! الله بزى وسزى جنت نعيمده وسمائى ييلديز لراره سنده تكرار برلشديره !

٨ . سورة الاشاره

سبحان آله خضعت له الرقاب وذلت له الامور الشداد الصعاب فقد ارتفع القصد والاشارة من السيد محمد المصطفى فى يوم عيد الغدير خم الذى شرفه وفضله عند الله مقام عظيم انا عبد من المشيرين اليك يا امير النحل يا على يا عظيم بالتوحيد والتفريد والتنزيه والتجريد لك يا على يا عظيم يا ازل يا قديم يا بارى يا حكيم اسألك بحق الدعوة التى دعاك بها السيد محمد وهو خارج من باب مكه وراكب المطية البيضاء وهو ينادى ويقول الجهاد الجهاد الحراب الحراب فى سبيل الله وهذه اشارتى اليك يا نور النور يا فالق الصخور

[*] فصل مخصوصنده اشبو مرتبه لردن بحث اولنمشدر نصيريلره كوره ايلك يدى مرتبه بيوك عالم نورانى يى تشكيل ايدن ، بش بيك ذاتدن مركب ايمش . خلقت عالمدن اول دخى موجود واولان بو عالم ايله قرآن كريمده مذكور اولان سماوات سبعه اره سنده فرق يوق ايمش . صوك يدى مرتبه ايسه ع م س سرينه قائل اولان يوز اون طقوز بيك ييلديزدن مركب اولوب بوكا دخى كوچك عالم نورانى ، قرانده‌كى يدى ارض بوندن عبارت ايمش (الباكوره . ص ٢٣)

وزاجر البحور ومدبر الامور بان تسكن المؤمنين فى جنتك العليا التى رضوان خازنها ويافوز عبد رجاها فاذا بالذى من قبل العلا من جانب الطور الايمن من الشجرة المباركة ينادى ويقول يا حبيبى يا محمد اى عبد دعانى بهذه الدعوة بصفو قلبه وخالص يقينه نهار الخميس النصف من نيسان او عشية الجمعه او ليلة النصف من شعبان او فى خمس ليالى من شهر رمضان او يوم القداس اوليلة الميلاد او يوم عيد الغدير الاجعلته من امتى وسكنته جنتى واسقيه بكاس رحمتى واجعله مع المؤمنين الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون رفعت اشارتى بسر العين العلويه ، بسر الميم المحمديه ، بسر السين السلسليه ، بسر ع م س اول دعائنا نشير لمعنانا ونقول بسم الله الرحمن الرحيم و آخر دعائنا نشكر من هدانا ونقول الحمد لله رب العالمين .

ترجمه‌سى

اشارت (*) سوره‌سى

ظفر اول اللهه‌كه قارشوسنده بيونلر اكيليور وبتون مشكل وچتين مسائل سيلينيور. يور . غدير خم بايرامى كوننده حضرت محمد المصطفى طرفندن مقصد واشارت صادر اولدى . بونى (بايرامى) شرفلى وفضيلتلى تلقى ايدنلر الله نزدنده بيوك مقامه مالكدر . اى آريلر اميرى ، اى على اى عظيم ، سكا توحيد ، تقريد . تنزيه وتجريد ايله اشارت ايدن كوله لردن برى يم ؛ اى على اى عظيم ، اى ازلى اى قديم ، اى بارى اى حكيم ؛ حضرت محمدك بياض بينك آتنه راكباً مكه دن چيقار كن درميان ايتديكى طلبك حرمتنه سندن نياز ايديورم . او وقت حضرت محمد يوكسك سسله شويله ديوردى : الله اوغورنده ، جهاد جهاد ! حراب ! حراب ! ايشته بنم سكا قارشو بر اشارتم . اى نورك نورى . اى قيالرى يازان ودكزلرى ضبط ايدن ؛ اى بتون مسائلى حل ايدن ! بتون مؤمنلرى اداره سنه رضوانك مأمور بولنديغى عالى جنتكده اسكان ايتدير . انى نياز ايدن قول نه بختيار ! ايشته او اثناده طوزك جانب يميننده . يوكسكلردن وشجرهٔ مباركه‌دن بر صدا يوكلدى . او صدا ديوركه : اى حبيبم ، اى محمد ! نيسانك نصفنده‌كى پنجشنبه كونى وياخود جمعه كيجه‌سى ويا شعبانك نصفى كيجه‌سى ويا رمضانك بش كيجه‌سى

---

[*] حضرت محمدك على بن ابى طالبى غدير خم نام موقعده خليفه نصب ايتديككى ادعا سنه اشارتدر . حيدريلر بوسوره نك قرائتى اثناسنده بش ذاتدن مركب وحدانيت نصيريه يى ايماءً الرينى معده لرى اوستنه وضع ايدرلر ، پارمقلرينى ده خريستيا المركبى ندامت علامتى اولمق اوزره طوپلى طوتارلر كلازى وياقمريلر ايسه اسكيدن شرقك جبلاق وه نو سلرينه ياپيلان اشارت دينيه لره معابه بر طرزده اللرينى قمردن كنايه اوله رق كوكسلرينه قورلر .

ويا قداس كونى وياخود ميلاد كيجه‌سى ويا غدير بايرامى كونى بكا بو دعا ايله مراجعت ايدن هر كوله‌يى ملتمدن صايار وجنتمده اسكان ايتديررم . اوكا بنم رحمت كاسه ملءصو ويررم . وكنديسنى قورقوسى وحزنى اولميان مؤمنلردن ياپارم . اشبو اشارتمى عين علويه وميم محمديه وسين سلسليه سرينه ؛ ع م س سرينه اعلان ايلرم . دعامزك ابتداسنده معنامزه اشارت ايدركدن صوكره ديرزكه بسم الله الرحمن الرحيم ؛ ودعامزك صوكنده بزى طريق حقه دعوت ايدنه تقديم شكران ايلر وحقى سويلرز . بتون كائنات صاحبى اولان اللهه حمد !

٩ . سورة العين العلويه

بسر العين العلوية الذاتية الظاهرة الانزعيه ، بسر الميم المحمدية الهاشمية الملكوتية الحجابية القرصية النورانية ، بسر السين السلسلية الجبرائيلية السلمانية البابيه البكرية النميرية النصيرية ، بسر ع م س

ترجمه‌سى

علوى ، ذاتى ، ظاهر وانزعى عينك سريله ! محمدى ، هاشمى ، ملكوتى ، حجابى ، قرصى ، نورانى ميمك سريله ! سلسلى ، جبرائيلى ، سلمانى ، بابى ، بكرى ، نميرى ، نصير سينك سريله ! ع م س ك سريله !

١٠ . سورة العقد

اشهد ان الله حق وقوله حق وان الحق المبين على بن ابى طالب الانزع البطين والنار مثوى للكافرين والجنة روضة للمؤمنين ، والماء من تحت العرش يطوف وفوق العرش رب العالمين ، وحملة العرش الثمانية الكرام الذين هم اليه مقربون عدتى فى شدتى وعدة المؤمنين . سر عقد ع م س .

ترجمه‌سى

اللهك حق وسوزينك حق وشقاق صاچلرى سيرك اولان اسرار انكيز على بن ابى طالبك آشكار بر حق اولديغنه شهادت ايدرم . جهنمك كافرلره مقر وجنتك مؤمنلر ايچون يشيل بر باغچه اولديغنه ، صويك عرش آلتنده طاشديغنه ، رب العالمينك عرشك فوقنده بولنديغنه ، كنديسنه (اللهه) پك قين طوتيلان وعرشى طاشيان سكز اصيل ذاتك محنت ومشقت آنلرنده بنم وكافهٔ مؤمنين ايچون استنادكاه اولدقلرينه شهادت ايدرم . ع م س عقدينك سرى !

١١ . سورة الشهاده والعامه تسميها الجبل

شهد الله انه لا اله الا هو والملائكه واولو العلم قائماً بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم.ان الدين عند الله الاسلام ربنا آمنا بما انزلت واتبعنا الرسول فاكتبنا مع الشاهدين. بشهادة ع س م اشهد على ايها الحجاب اعظيم ، اشهد على ايها الباب الكريم ، اشهد على يا سيدى المقداد اليمين اشهد على يا سيدى ابو الدر الشمال اشهد على يا عبدالله ، اشهد على يا عثمان ، اشهد على يا قنبر بن كادان ، اشهد على يا نقيب ، اشهد على يا نجيب ، اشهد على يا مختص ، اشهد على يامخلص ، اشهدعلى يا ممتحن ويامقرب ويا كروبى ويا روحانى ويامقدس ويا سائح ويا مستمع ويا لاحق اشهدوا على يا اهل المراتب ويا عالم الصفا اجمعين انى اشهد بان ليس الهاً الا على بن ابى طالب الاصلع المعبود ، ولا حجاب الا السيد محمد المحمود ، ولا باب الا السيد سلمان الفارسى المقصود واكبر الملائكة الخمسة الايتام ولا رأى الا رأى شيخنا وسيدنا الحسين بن حمدان الخصيبى الذى شرع الاديان فى سائر البلدان اشهد بان الصورة المرئية التى ظهرت فى البشرية ، هى الغاية الكلية وهى الظاهره بالنورانيه وليس آله سواها وهى على بن ابى طالب وانه لم يحاط ولم يحصر ، ولم يدرك ولم يبصر ، اشهد بانى نصيرى الدين جندبى الرأى جنبلانى الطريقه ، خصيبى المذهب ، جلى المقال ، ميمونى الفقه . وأقر فى الرجعة البيضاء والكرة الزهراء وفى كشف الغطاء وجلا العماء واظهار ما كتم واعلان ما خفى وظهور على بن ابى طالب من عين الشمس قابض على كل نفس ، الاسد من تحته وذو الفقار بيده ، والملائكة خلفه والسيد سلمان بين يديه والماء ينبع من بين قدميه . والسيد محمد ينادى ويقول هذا مولاكم على بن ابى طالب فاعرفوه وسبحوه وعظموه وكبروه هذا خالقكم ورازقكم فلا تنكروه اشهدوا على يا اسيادى ان هذا دينى واعتقادى ، وعليه اعتمادى ، وبه احيا وعليه اموت ، وعلى بن ابى طالب حى لا يموت ، بيده القدرة والجبروت ، ان السمع والبصر و لفواد كل اولئك كان عنه مسؤولا علينا من ذكرهم السلام . تمت

ترجمه سى

شهادت وتعبير عاميسيله جبل [*] سوره سى

شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولو العلم قائماً بالقسط لا آله لا هو العزيز الحكيم ان الدين عند الله الاسلام ربنا آمنا بما انزلت واتبعنا الرسول فاكتبنا مع الشاهدين (آيات كريمه لرى) ع م س نك شهادتيله بكا شاهد اول : اى حجاب عظيم ،

(*) بوعنواندن دخى اكلاشيليوركه عامه طبقه سى بتون بتون امور دينيه دن خارج طوتلما مشدر.

اى باب كريم ، اى مقداد يمين ، اى حضرت ابو الدر شمال ، اى عبدالله ، اى عثمان ، اى قنبر بن كادان [اى نقيب ، اى نجيب ، اى مختص ، اى مخلص ، اى ممتحن ، اى مقرب ، اى كروبى ، اى روحانى ، اى مقدس ، اى سائح ، اى مستمع ، اى لاحق ، اى اهل مراتب ، اى بتون عالم صفا (١)] بكا شاهد اوليكزكه بن اصلع ومعبود اولان على بن ابى طالبدن باشقه بر آله وسيد محمد محموددن باشقه بر حجاب وسيد سلمان فارسى مقصودن باشقه برباب اولماديغنه وملائكه نك الك بيوكارى ايتام خمسه اولديغنه ؛ سائر شهرلرده دينلرى اعلان ايدن شيخمز وسيدمز حسين بن حمدان الخصيبى نك رأيندن باشقه بر رأى موجود اولماديغنه شهادت ايدرم. بشريتده ظاهر اولان صورت مرئيه نك غاية كليه اولديغنه ونورانيتله ظهور ايتديكنه . على بن ابى طالبدن باشقه بر شى اولميان بوصورتدن باشقه بر آله اولمديغنه ، كنديسنك احاطه ، حصر وادراك اولنماديغنه وكوروندبكنه شهادت ايدرم . دينمك نصيرى ، رأيمك جندبى طريقتمك جنبلانى ، مذهبمك خصيبى ، مقالمك جلى ، فقهمك ميمونى (٢) اولديغنه شهادتى ورجعت بيضايى (٣) ، كرهٔ زهرايى ، كشف غطايى مشوشلكك تنورينى ، مكتوم طوتيلانك اظهارينى ، مخفى اولانك اعلانى ؛ على بن ابى طالبك بتون روحلرى ضبط ايتديكى والنده ذو الفقار (٤) ربولنديغى حالده قرص شمسدن ظهور ايده جكنى اقرار وتصديق ايلرم . (على ظهور ايدركن) ملائكه ارقه سنده وسيد سلمان اوكنده بولنه جق وصوايا قلرى اره سندن قاينايه جق اوصره ده حضرت محمد يوكسك سسله باغيره جق كه : ايشته افنديكز على بن ابى طالب ! كنديسنى طانييكز وتقديس . تبجيل وتعظيم ايديكز . ايشته سزى خلق ايدن وسزه رزقكزى ويرن اونى رد وانكار ايتميكز . »

اى افنديلرم بكا شاهد اوليكز : دينم اعتقادم بودر واوكا اعتماد واردر . اونكله ديريلير وبو عقيده ايله اولورم . على بن ابى طالب ديريدر فوت اولماز . قدرت وجبروت النده در . ان السمع والبصر والفوآد كل اولئك كان عنه مسؤولا (ايت كريمه) يادشريفلرندن بزه سلام !

(١) اشبو سلسله يدنجى سوره ده كنك عينى اولديغى اونوتماملیدر .
(٢) سورة رابعه نك نصف اخيرنده كى اسملره مراجعت .
(٣) رجعتدن اسلام سنيلرى بعث بعد الموتى ونصيريلر اولومدن صوكره اولكنه مشابه اوليان بر جسمده وروحك تكرارحياته رجوع يتمسنى قصد ايدرلر . رجعت بيضا استحالهٔ اخيره ديمك اولان جسم سمائى ديمكدر.
(٤) ذو الفقار بدر وقعه سنده اولان العاصى بن منابه نام مشركك قليجيدر حضرت محمد او وقت قليجى على بن ابى طالبه اهدا ايتمشدى .

١٢ . سورة الاماميه

اشهدن على ايها النجوم الزاهره والكواكب النائره والافلاك الدائره بأن هذه الصورة المرئيه المعاينة الناظره هى على بن ابى طالب القـديم الاحد الفرد الصمد الذى لا يتجزأ ولا يتبعض ولا ينقسم ولا يدخـل فى عدد ، فهو الهى والهكم والهكـم والهى ، امامى وامامكم وامامكم وامامى ، امام الائمه ، وسراج الظلمه ، حيدرة ابى تراب الظاهر بالاصلع ، الباطن بالانزع ، الظـاهر من عين الشمس القابض على كل نفس ، الذى له ولعظم جـلال هيبته ، ولكبريا سنى برق لاهوته تخضعت له الارقاب وذلت له الامور الصعاب ، سر الله فى السما وهو امام فى الارض ، سر امام كل امام ، سر على بن ابى طالب قديم الزمان ؛ سر حجابه السيد محـمد وبابه السيد سلمان باب الهدى والايمان ، علينا من ذكـرهم الرضى والسلام .

ترجمه سى

اى پارلاق ييلديزلر ، اى منور كوكبلر ، اى دونن فلكلر ! بكا شاهد اولكزكه بو معاينه ايدن وباقان و كورونن صورت قـديم احد ، فرد ، صمد اولان ، تجزى وانقسام قبول ايتمين واقسام وفصوله آيريلميان وهيچ بر عدده داخل اولميان على بن ابى طالبدر . او بنم الهم وسزك الهكز ، سزك آلهكز وبنم آلهمدر . امامم وامامكز ، امامكز وامامم وائمه‌نك امامیدر . كنديسى ظلمتك شعله‌سى ، حيدرة ابى تراب ، آلين صاچلرى سيرك بر حالده ظاهر وشقاقده كيلرينه سيرك بر حالده مخفى ، بتون روحلره حاكم بر حالده قرص شمسدن ظاهر در . بونلر كنديسنه وهيبتنك جلال محتشمنه ، لاهوتنك عالى وشعله‌نثار كبرياسنه خضوع ايتديرلدى . قارشوسنده اك مشكل مسائل بسيطلشدى . سماده آله اولديغى حالده ارضده امام اولانك سرى ! هر امامك امامنك سرى ! قديم الزمان اولان على بن ابى طالبك سرى ! حجابى سيد محمدك وبابى ودوغرى يولك بابى سيد سلمانك سرى ! ذكرلرندن بزه رضا وسلامت !

١٣ . سورة المسامره

سبح لله ما فى السموات وما فى الارض وهو العزيز الحكيم . اصبحنا وسبحنـا واصبح الملك لله وسبح الملك لله ، بسم الله وبالله وسر السيـد ابى عبدالله ، سر الشيـخ واولاده المختصين الشاربين من بحر ع م س ، فهم واحد وخمسون . منهم سبعة عشر عراقى وسبعة عشر شامى وسبعة عشر مخفى وهم واقفون على باب مدينة حران يأخذون بالحق ويعطون بالحق ، من يتديله بدياناتهم ويعبد عبـادتهم وفقه الله الى معرفته ومن لا يتـدين بدياناتهم

ولا يعبد عبادتهم فعليه لعنـة الله ، بسر الشيخ واولاده المختصـين ، بسرهم اسعدهم الله اجمعين .

ترجمه سى

سبح لله مـا فى السماوات ومـا فى الارض وهو العزيز الحـكيم (آيت كريمه) . صباحلادق ، وتسبيح كتيردك . ملك اللهك اولدى واللهى تعظيم ايتدى . بسم الله وبالله ؛ سيد ابو عبد اللهك سرى ، شيخك ومختصيندن اولوب ع م س دكزندن ايچن اولادينك سرى ؛ بونلر اللى بر اولوب اون يديسى عراقلى واون يديسى سوريه لى ومتباقى اون يدى مخفيدر . (١) كنديلرى حران شهرى (٢) قپوسنده دوريبور وحق دائره سنده آلوب ويريبورلر (٣) دينلريله متدين وعبادتلريله متعبـد اولانلرى الله معرفتنده موفق ايليـه . دينلرينه وعبادتلرينه سالك اولميانى الله تلمين ايتسون . شيخك ومختصيندن اولان اولادينك سرى ! الله بتون بونلرى سرلريله مسعود ايليه .

١٤ . سورة البيت المعمور

والطـور وكتاب مسطور فى رق منشور والبيت المعمور والسقف المرفوع والبحر المسجور بسر طالب وعقيـل وجعفر الطيار هـم اخوة على بن ابى طالب ؛ نور من نور وجوهر من جوهر وعلى بن ابى طالب منزه عن الاخوة والاخوات والاباء والامهات احداً ابداً موجود باطن بغـير عمود ، سر البيت وسقف البيت وارض البيت واربـع اركان البيت ؛ اما البيت فهو السيد محمد ، وسقف البيت ابو طالب ، وارض البيت فاطمه بنت اسـد واربع اركان البيت هم محمد وفاطر والحسن والحسين . سر الزاويه الغامضه الخفيه التى هى فى نصف البيت هى محسن سر الخفى سر صـاحب البيت العلوى الشريف الهـاشمى الذى هشم القرون وكسر الاصنام علينا من ذكره الرضى والسلام .

ترجمه‌سى

والطور وكتـاب مسطور فى رق منشور والبيت المعمور والسقـف المرفوع و لبحر المسجور (آيت كريمه‌لرى) على بن ابى طالبك برادرلرى طالب , عقيل وجعفر الطيارك

(١) اشبو اللى برذات كوچك عالم نورانى‌يه منسوب بر ييلديزدر .
(٢) حران بلده سندن سما قصد ايديليور .
(٣) حق آلوب ويريبورلر ديمك قربان كسمك صورتيله كنديلرندن شفاعت ديله ينلرى قورتاريورلر وكافرينك ارواحنى حيوانات وجماداته سوق ايديورلر ديمكدر . « باكوره ، ص ٢٩ »

سريله ، نور نوردن وجوهر جوهردن ؛ حالبوكه على بن ابى طالب برادر وهمشيره لردن
پدر وانالردن منزهدر . واحد اوله‌رق موجود اولديغى قطعيدر . كنديسى اورتوسز اوله
رق مخفيدر . معبدك ، معبد طاوانك ، معبد يرينك ، معبدك اركان اربعه سنك سرى !
معبد حضرت محمد ومعبد طاوانى ابو طالب ومعبد يرى ارسلان قيزى فاطمه ومعبدك
درت ركنى محمد ، فاطر ، حسن وحسيندر . ايچرى‌يه كيرمش ، ومعبدك اورته‌سنده بولنان
ومحسنى تمثيل ايدن مخفى زاويه نك سرى ! مخفى اولانك سرى ! علينك اقرباسندن اولان
اصيل وآل هاشمه منسوب معبد صاحبنك (١) سرى ! او قرون ماضيه‌يه نهايت ويردى
واصنامى تخريب ايتدى . ذكرندن بزه رضا وسلامت ! (٢)

١٥ . سوره الحجابيه

سر الحجاب العظيم ، سر الباب الكريم ، سر سيدى المقداد اليمين ، سر سيدى ابى الدر
الشمال ، سر الملكين الكريمين الطاهرين ، هما الحسن والحسين ، سر الوليين هما نوفل بن
حارثه وابو برده ، سر الصفى وعالم الصفى ، سر كل كوكب فى السماء ، سر قدس العلى
وسكانه علينا من ذكرهم الرضى والسلام

ترجمه سى

بيوك حجابك سرى ؛ جومرد بابك سرى . مقداد يمين افندمك سرى ؛ ابو الدر شمال
افندمك سرى . ملائكه دن حسن وحسين نام ايكى پاك كريمك سرى . اولياءدن نوفل بن
حارثه وابو برده نك سرى . صفا وعالم صفينك سرى . سماده كى هر كوكبك سرى .
يوكسكلكك قدسيتيله ساكنلرينك سرى . ذكر جميللرى بزه سلامت ورضا بخش ايليه !

(١) حضرت محمد مقصود در .

(٢) اشبو سوره‌نك قرائتندن نصيريلرك حج مراسمندن نه قصد ايتدكلرى اكلاشيليور . بونلر بيت الله الحرامدن محمدى ؛ صفادن مقدادى وكعبه‌نك هرايكى اشيكندن حسن وحسينى اكلايورلر . مروه ابو الدرك ومشعر الحرام سلمان فارسينك معرفتندن باشقه برشى دكلمش ، بو ذواتك معرفتنه نائل اولمق حج مراسمنى ايفا ايتمك ديمك ايمش . اساسا محمد بن نصيرسنيلرده‌كى حج مراسمنى شدتلى بر صورتده تنبيه ايديور وكتاب الاعيادك بر فصلنده حضرت پيغمبره خطاباً ديپوركه . سنك بوراده مدفون اولديغكى ظن ايدنلر سكا مزار دخى ياپديلرو سنى زيارت ايتمك ايچون قوشيورلر . حالبوكه كاذبدرلر كاذبلر فرقه سنك انتساب ايتديكى شيخ محمد كلازى دها ايلرى كيده‌رك آيده‌كى اخسانه‌يى بى پروا صاووريور . بركون مفضل جعفر الصادقدن اسلاملرك بيت الله ديه‌رك زيارت ايتدكلرى كعبه حقنده معلومات ايشدمش وموسى اليه جواباً ديمش ايمس كه بو مراسم كفردر . چونكه كعبه طاشدن ياپلمش ارلمسى مناسبتيله بر صنم مشابه سنده‌در . « باكوره ، ص ٣١ »

١٦ . سوره النقيبيه

فنقبوا فى البلاد هل من محيص نذكر اسامى السادة النقباء الذين اختارهم السيد محمد
من السبعين رجلاً فى ليلة العقبه فى وادى منى اولهم ابو الهيثم مالك بن التيهان الاشهلى
والبر بن معرور الانصارى والمنذر بن لودان بن كناس الساعدى ورافع بن مالك العجلانى
والاسد بن حصين الاشهلى وعباس بن عبادة الانصارى وعبادة بن صامت النوفلى وعبدالله
بن عمر بن حزام الانصارى وسالم بن عمير الخزرجى وأبى بن كعب ورافع بن ورقه وبلال
بن رياح الشنوى . سر نقيب النقباء ونجيب النجباء سيدنا محمد بن سنان الزاهرى علينا
من ذكرهم الرضا والسلام .

ترجمه سى

فنقبوا فى البلاد . هل من محيص (آيت كريمه دن بر قسم) منى واديسنده حضرت
محمدك يتمش كشى اره سندن عقبه كيجه سنده ترجيح ايتديكى نقيب افنديلرك اساميسنى ذكر
ايدەلم : برنجيسى ابو الهيثم مالك بن التيهان الاشهلى ، البر بن معرور الانصارى ، منذر
بن لودان بن كناس الساعدى ، رافع بن مالك العجلانى ، اسد بن حصين الاشهلى ، عباس
بن عبادة الانصارى ، عبادة بن صامت النوفلى ، عبدالله بن عمر بن حزام الانصارى ،
سالم بن عمير الخزرجى ، أبى بن كعب ، رافع بن ورقه ، بلال بن رياح الشنوى . نقيبلرك
نقيبى ونجيبلرك نجيبى محمد بن سنان الزاهرى [١] افندمزك سرى ! ذكر جميللرى بزه
سلامت ورضا بخش ايليه !

— ٨ —

مهاجرت مسئله سى

و

سوريه ده تناقص نفوس

عصر اخير قابينه‌لرينى ومتفكرلرينى اشغال ايدن مسائل مهمه دن برى ده هيچ
شبهه‌سز مهاجرت مسئله سى اولمشدر . بر مملكتك ترقى وتعاليسى ايله منظومه عموميه
دوليه ده محكم ومتين بر موقع اكتساب ايده بيلمسى او مملكتده ساكن اولان اهالينك

[١] محمد بن سنان الزاهرى اسماعيليلر جه‌ده پك محترم ذواتدن معدوددر .

كثرتى ومجادلهٔ حياتيه ده كى درجه ثبات وموفقيتله قائم اولديغنده شبهه ايتامليدر . ملتى انسانه بكزتن اسكى مؤلفلرك بر جهتدن حقلرى واردر : قانلى وجانلى بر وطنداس قوهٔ مقاومه وتشبثيه سى نسبتنده ترقى وتعاليسنى تأمين ايده بيلديكى كبى ملتك سعادتك وشقاسى جدال حياتده كى موفقيت وعدم موفقيتى او ملتى تركيب ايدن افرادك قوهٔ مقاومه سنك صاغلام وكوجلى اولوب اولمامسنه ، متين ، ذكى ومنور كتله لرك كثرت وياقلتنه كوره تخالف ايدر . بوندن طولاييدركه بتون مدنى حكومتلر عنصر حياتيلرينك بروكن رصيننى تشكيل ايدن تبعه سنك رفاه وسعادتله يشايه بيلمسنى وعددينك تزييد وتكثيرينى تأمين ايده جك فنى اجتماعى واخلاقى واسطه لره مراجعت ايتمكدن خالى قالميورلر . برچوق عوامل اقتصاديه واجتماعيه نتيجه سى اوله رق تناقص نفوس بليه سنه دوچار اولان فرانسه ملتى قرق اللى سنه دن برى بو مصيبتك دفعنى تأمين ايده جك چاره لر تحرى ايدوب دوريور . قانونلر نشر ايديور . نظامنامه لر قلمه آليور . وفقط ينه نسل قيصير برقيصقاجك تضييق غدارنده انيم انيم اينليور . (*)

تولداتنك كثرتيله معروف اولان آلمانيا وايتاليا ملتلرى بيله نفوسك تكثيرينى كافل تدابير قانونيه واجتماعيه اتخاذندن كرى دورميورلر . فقط شوراسنى نظر دقتدن دور طوتماملى كه اوروپا ممالكندن برجديد يوانى طوتان مهاجر قافله لرينك كثرتى حكومات مذكوره نك بر وجه بالا عرض اولنان مساعئ فوق العاده لرينه ايقاع تأثير ايتمكدن خالى قالمامشدر .

امريقا قريستوف قولومب طرفندن كشف اولندقدن ومرور زمانله قطعهٔ مذكوره نك ثروت ومدخرات طبيعيه سى حقنده اوروپاليلر ارەسنده معلومات واسعه انتشار ايلدكدن صوكره اون آلتنجى واون يدنجى عصر ميلاديلرده انكلتره دن ، آلمانيادن ، اسپانيادن وفرانسه دن هر سنه بيكلرجه عائله امريقايه هجرت ايدر واوراسنى كنديلرينه وطن ثانى اتخاذ ايلرايدى . فقط او وقتكى مهاجرتك حيات عموميه ده كى تأثيرى او قدر حسن اولنميوردى . چونكه دائمى وملى اردولر موجود اولماديغى كبى رقابت اقتصاديه دخى او قدر وسعت اكتساب ايتمه مشدى . اون طقوزنجى ميلادى ظرفنده بالعموم مدنى ملتلرك حيات مشتركه لرنده برچوق اجتماعى ، اقتصادى وسياسى تبدلات وقوعه كلمكله هر دولت كندى موجوديتنى ، تجارتنى وبين الملله كى موقعنى تقويه وتحكيم ايده جك چاره لر تحريسنه مجبور اولدى . فقط ديكر طرفدن اسباب معيشت دار لاشدقجه مهاجرت جريانلرى اونسبتده تزايد ايتدى . آلمانيادن ايرلانده دن وصوك سنه لرده ايتاليادن ، روسيه دن واوستريادن

[*] فرانسه نفوسنك تزايد سنويسى يوزبيكى تجاوز ايتمه مكده در .

اهالى آقين آقين امريقايه هجرت ايتمكه قيولدى . عصر سابق اواسطنده پك ده بارز بر حاله كلمين بو واقعه لر نهايت رجال سياسيه نك انظار دقتنى جلب ايده جك حاد دوره لره كيردى . انكلتره حكومتندن ماعدا بتون ممالك غربيه نك سياسى پروغراملرنده مستملكات سياستنك وضعى اسبابنى مهاجرت مسئلهٔ مهمه سنده ارامق لازمدر . بوكونكى ئەمپرياليزمك اسباب وعوامل حقيقيه سنى تحرى ايدركن رقابت تجاريه مسئله حياتيه سيله برابر مهاجرتى دخى تدقيق ايتمك ايجاب ايدر . وطنك فسال وزنده قوللرى سن لوران ، مسيسيپى وآمازون حوضه لرنده چالشه رق فوت اولمقدن ايسه متروپولده ويا اكا دوغريدن دوغرى يه مربوط اولان مستملكاتده مثمر مساعيده معروف اولمق البته دها نافعدر .

هر سنه كى وفيات مقابلنده ٨٠٠،٠٠٠ كشى قازانان آلمانيا ايمپراطورلغندن اون طقوزنجى عصر ظرفنده (٦ — ٧) ميليون كشى هجرت ايتمشدر . ١٨٨٠ سنه سنده ٢١٠،٠٠٠ مهاجر وطن اصليسنى ترك ايله اسباب معيشتى باشقه اقليملرده ، دها زنكين ودها منبت اراضيده ارامغه سعى ايتمش ايكن حكومتك اتخاذ ايتديكى تدابير اقتصاديه واجتماعيه نتيجه سى اوله رق اشبو مقدار يواش يواش تناقص ايتدى . مثلا ١٨٩٠ سنه سنده ١٠٠،٠٠٠ و ١٩٠١ سنه سنده ٢٢٠٠٠ ه تنزل ايتدى . حرب عمومى اعلانى سنه سنده آلمانيا ايمپراطورلغنك ممالك اجنبيه يه كوندرديكى مهاجرلرك عدد سنويسى ٢٠ بيكدن فضله دكلدر (*) مملكت مذكوره نك شو پارلاق موفقيتى قارشوسنده ايتاليا ملتنك مهاجرت يوزندن دوچار اولديغى بوشلقلر دها بارز ودها واسع كورونيور : ١٩٠٥ تاريخندن بر وهرسنه ايتاليادن ٦٠٠،٠٠٠ — ٧٠٠،٠٠٠ كشى هجرت ايتمكده ووطنلرينك احوال اقتصاديه سنى واسباب تدافعيه سنى مشكل بر حاله صوقمقده در (**) .

بو حالك اسبابنى تشريح ايدن محررلر ديبوركه :

وطن ايچون عادتا بر فلاكت حالنى آلان مهاجرتك اسبابنى ايكى يه ارجاع ايتمك قابلدر . برى تولداتك كثرتى (***) وبونلرى بسليه جك اراضئ منبته نك كافى اولمامسى ؛ ايكنجيسى ايتاليا احوال اقتصاديه سنك احتياجات عموميه يى دفع ايده جك درجه ده مساعد اولمامسيدر .

بر عتيقك اطراف اربعه سنى مختلف نسبتلرله صاران مهاجرتدن سوريه قطعه سى دخى

[*] شراده رو غاللوئه ده ك ؛ دنيانك مهم حكومتلرى ؛ ص ٢٦٥ پارس ١٩١٣
[**] ايضاً ، ص ٣٠١
[***] ايتاليا ده بر كيلومترو مربعنه ١٢٠ نفوس اصابت ايديور : بلجيقا : ٢٤٨ ؛ انكلتره : ١٤٤ آلمانيا : ١٢٢ ؛ ژاپونيا : ١٠٣ ؛ اوستريا ومجارستان : ٧٦ ؛ فرانسة : ٧٣ .

مع التأسف قورتولامامشدر . بوندن بر ربع عصر اولنه كلنجه‌يه قدر وطننه صميم صيقى‌يه مربوط قالان سوريه‌لیلر مختلف ملتلره منسوب افرادك ادخار ثروت غايه‌سيله آمريقايه كيتدكلرينى وايچه موفقيتلر تامين ايتدكلرينى كوره‌رك تقليدده مباشرت ايلديلر . اساساً بونلره وقتيله اوزون سفرلر اجراسندن حظ ايدن فنيكه ليلردن بر چوق خصلتلر انتقال ايدركن مهاجرت حسى دخى خارج قالمامشدر .

سوريه دن ايلك دفعه اوله‌رق بيت لحم قصبه‌سندن برقاچ عائله هجرت ايتمشدى . بونلر وطن جديدلرنده تسبيح ، خاچ ، اشخاص مقدسه رسملرينى كوسترن اوفاق حجمده هيكلار صاتمقله تأمين معيشت وادخار ثروته سعى ايتمشلردى . بوندن اوتو زسنه اول غير محسوس بر صورتده باشلايان مهاجرت يواش يواش وسعت پيدا ايده‌رك باخصوص صوك سنه لرده بتون وطنپرورلرى درين درين دوشونديره‌جك بردورهٔ حادهٔيه كيردى . عثمانلى ايمپراطورلغنك بو جزء قيمتدارندن شمديه‌يه قدر كيدن مهاجرلرك عددى مع التأسف بزجه حقيقى بر صورتده معلوم دكلدر . تشكيلات حاضره‌سيله نفوس موجوده‌مزى بيله لايقيله قيد وضبط ايتمكدن پك اوزاق اولان دوائر عائده‌مز بو نقطه مهمه‌يى دخى اهمال ايديور وبو پك طبيعى كورونيور . بر مزعج ومؤثر اولان بو اهالى مسامحه ايتمه‌ك بيله هركسجه معروف اولان لاقيديمز وصغوق قانلیلغمزله مقابله ايتمكه مجبورز . يالكز حرب عمومى اعلانى تاريخنه قدر كرك كويلرده كرك قصبه وشهرلرده بر چوق خانه‌لرك قپانديغنى بر چوق كويلرك سكنه‌سز قالديغنى ونفوسك سريع بر صورتده تناقص ايتديكنى كورن مدققلرى ممكن اولديغى قدر تنوير ايتمش اولمق ايچون ديرزكه : سوريه‌دن يالكز جماهير متحدهٔ آمريقايه ١٩٠٥ سنه‌سنده ٤٨٢٢ و١٩٠٦ سنه‌سنده ٥٨٢٤ و١٩٠٧ ده (٥٨٨٠) و١٩٠٨ تاريخنده دخى ٥٥٢٠ كشى هجرت ايتمشدر . ديمك اوليوركه درت سنه ظرفنده ٢٢٠٤٦ كشى غايب ايتمشز ديمكدر .

امريقاى جنوبى‌يه ، مصره ، اوروپايه ، افريقاى شماليه‌يه وسائر جهتلره هجرت ايدنلر ١٥٠٠٠ راده‌سنده تخمين اولنديغنه نظراً سوريه‌دن هرسنه ٢٠٠٠٠ كشى هجرت ايديور (١) ديمكدركه بونك نه قدر اهميتلى وحيات مليه واقتصاديه‌مز نقطهٔ نظرندن نه قدر اليم اولديغنى الك اوفاق بر ملاحظه ايله اكلامق قابلدر .

مساحه‌سى ٥٤٠٠٠٠ كيلومتر ومربعندن ونفوسى ٧٠ مليوندن عبارت اولان آلمانيا ايمپراطورلغى مهاجرت يوزندن سنه‌ده يالكز ٢٢ بيك وطنداس غائب ايديور . واقعا حيات اقتصاديه‌نك الك مكمله ايريش ؛ صنايعده وتجارتده سريع وحيرت افزا ترقيلره

(١) المشرق سنه ١٩٠٥ ، ص ٨٢٨

مظهر اوله‌رق دنيانك الك زنكين ومعمور دولتلرى ميانه بحق داخل اولان آلمانيايى بزم مملكتمزله مقايسه ايده‌جك بر غرابتده بولنه‌جق دكلز . يالكز ٢٩٦٠٠٠ كيلومتر ومربعى وسعتنده بر اراضى‌يه ويالكز اوچ مليون قدر بر نفوسه مالك اولان سوريه قطعه‌سى مع التأسف مهاجرت خصوصنده آلمانيانك ياننده ذكر اولنه بيليور . كثافت نفوسى عشرات خانه‌سنى كچه‌مين ، فقير ، جاهل وهردرلو آثار عمراندن محروم اولان شو جزء عثمانينك هرسنه اولادندن (٢٠) بيك كشى غائب ايتمسى هر حالده هپمزى درين درين دوشونديره‌جك بر ماهيتده‌در . وقتيله اون مليون نفوس بسلديكى روايت اولنان سوريه قطعه‌سى ثروت مدخره‌سنك كثرتيله ، اعوجاجلى وتجارت بحريه‌يه قابليتلى سواحليله ، دلفريب داغلريله منبت واديلريله والحاصل بر عتيقك عادتا مركزنده بولنمق كبى بر موقع مستثناسيله بالعموم كائناتك حرص واشتهاسنى تحريك ايديور . بزم بر معتاد ارتكاب ايتديكمز اهماللرله مملكت بوكون اوچ مليوندن نقصان اولان نفوسنى بيله بسله‌ميه‌جك درجه‌ده فلاكتلره اوغرادى . طبعاً ذكى وچالشقان اولان وباخصوص امور تجاريه وفكريه‌ده فطرةً قابليتلى اولان اهاليسى صوك سنه‌لرده اسباب معيشتنى باشقه مملكتلرده ارامغه مجبور اوليور كويلر قپانيور اوودلر بايرلر زراعتدن محروم قاليور وفقط ديكر طرفدن اچيق كوزلى وايد آل صاحبى سيونيستلر - حرب عموميه قدر - مملكتك ثروت عموميه‌سنه كوز ديكه‌رك بو بوشالان كويلرى وصاحبسز قالان اراضيى رومانيا وروسيه‌دن نقل ايتديكى يهودى مهاجرلرى نامنه مبايعه ايديوردى . (*)

شمدى‌يه قدر مهاجرتك لهنده وعليهنده بر چوق يازيلر نشر ايدلمشدر لهنده اداره كلام ايدنلر ديورلركه :

«مدنيتك هردرلو نعمتندن محروم قالان بر مملكتده پنكليوب قالمقدن ويوميه ١٥ — ٢٠ غروش قزانه‌رق حياتى سورووكلرجه‌سنه سونديروب توكتمكدن ايسه آمريقايه كيده‌رك مدنى حياتك نه ديمك اولديغنى رأى العين مشاهده وكليتلى ثروتلر تأمين ايتمك البته اولادر . وطن ديمك انسانك حضوربال ايله وسعادت ممكنه ايله حياتنى كچيرديكى مملكت ديمكدر . وطنداشك سعادتنى وعائله‌سنك رفاه واستراحتنى تأمين ايتمين ، امنيتك ، عدالتك وانصافك مؤثر حقيقيسنه بردرلو قاووشه‌ميان بر مملكت ايچون سوكيلى وطن ديمك بيلمم نه درجه‌يه قدر دوغرى اوله‌بيلير ؟ وقتيله فقر وسفالتدن وياعدل وانصافك فقدانندن دولايى وطن اصليى ترك ايتمش نيجه سوريه‌ليلر واردركه بوكون نيورقك ، شيقاغونك ، ريوده‌جانه

(*) برنجى جلدك ٣٠ — ٣٤ صحيفه‌لرينه مراجعت .

رونك ویابوئه‌نوس آیرسك اك مشهور تاجرلری میاننده تعداد ایدلمكده‌در . مصر قطعه‌سنده بولنان اون بیك سوریه‌لینك اموال منقوله وغیر منقوله‌سی بوكون اوتوز میلیون انكلیز لیراسی قیمتنده‌در . آمریقاده وسائر ممالكده بولنان وطنداشلرك ثروت عمومیه‌لری ۲۰۰ میلیون لیرادن اشاغی دكلدر . (*) واقعا سوریه قطعه‌سی شمدی‌یه قدر نفوس عمومیه‌سنك بر سدسندن فضله‌سنی غائب ایتمشدر . فقط شوراسنی اونوتمامليدركه بو كتله كندی وطننده قالمش اولسه‌یدی هرحالده بو قدر صاحب ثروت اولمیه‌جق ینه تنبل عاطل ، فقیر ومسكین حیاتی توكته‌جكدی . جماهیر متحدهٔ آمریقاده صحیه دائره‌سی اطباسندن (آلن مكلولن) مهاجرت حقنده قلمه آلدیغی بر اثرده دییوركه : بتون مهاجرلر آره‌سنده یهودیلردن صوكره اك زیاده موفق اولانلر سوریه‌لیلردر . یونان مهاجرلرندن یوزده ۶۸ وپولونیالیلردن یوزده ۶۳ وایتالیانلردن یوزده ۵۹ وسوریه‌لیلردن یوزده ۳۴ ویهودیلردن یالكز یوزده (۹) مهاجرعدم موفقیته دوچار اولمقده‌در . (**)

صرف مادیاتی دوشونه‌رك مهاجرتك لهنده ادارهٔ كلام ایدن بو ذواته بر نقطهٔ نظردن حق ویرمكه مجبور قالیورز . سوریه‌لیلر باخصوص ساحل اهالیسی اوته‌دنبرو تشبث شخصیلریله ، عالم تجارتده‌كی موفقیتلریله شهرتشعادر . بیروتك طرابلس شامك ، یافه‌نك وسائر قصبه‌لرك معروف تاجرلری اجنبیلرله اولان رقابت اقتصادیه‌لرنده اكثریا غالب كلیورلر ، مصر قطعه‌سنده‌كی سوریه‌لیلر عالم تجارتده پك شانلی خاطره‌لر براقیورلر. مطبوعات همان بونلرك النده‌در بر جدیدك مهم شهرلرنده‌كی عثمانلی مغازه‌لری انتظام ومكمللتلریله ، جسامت وثروتلریله هر وطنداشك غرور وافتخارینی موجب بر حالده‌در . بوندن باشقه مهاجرلرمز وطنلریله اولان علاقه‌لرینی بوتون بوتون كسمیورلر . دها یقین وقته قدر هر سنه سوریه‌یه یالكز بیروتده‌كی بانق عثمانی شعبه‌سی واسطه‌سیله ۸۰۰۰۰۰ لیرا قدر بر پاره ارسال ایتمكده‌در . حتی بونلرك تخمیناً بر ربعی بر مقدار ثروت طوپلادقدن صوكره تكرار وطنلرینه دونه‌رك اسكی حیات فقیرانه‌لرینی صرفه بر حاله افراغ ایتمك وسنه‌لرجه زراعتدن محروم قالان بر چوق اراضی‌یی اكمك صورتیله امرار حیات ایدییورلر . فقط بوتون بو ادله مهاجرتی فائده‌لی كوستره‌جك بر ماهیتده دكلدر . وطن آنجق اوزاولادینك مساعیٔ خالصانه‌سیله فلاح ومعموریت بولور . بوندن باشقه مملكته اقمقده اولان مبالغ سنویه‌نك بر قسم مهمی كرك جبل لبنانده كرك جبل عامله‌ده وساحل قصبه‌لرنده جسیم ومنتظم خانه‌لرك انشاسنده صرف اولنیور .

(*) الهلال مجموعه‌سی ، جلد ۱۳ ، ص : ۳۰
(**) المقتطف سنه . ۳۰ ، ص : ۴۹۰

سوریه‌ده‌كی مهاجر عائله‌سی عادتا یوم جدید رزق جدید دستوریله عمل ایدییوردی . آمریقا پاره‌سی اقمقده دوام ایتدكجه لوكس حیات دوام ایدر دورور . فقط كاربان مذهبك سرعتنه خلل طاری اولور ویاحركتنه بر توقف عارض اولورسه سفالتك باش كوسترمسی محققدی نیته‌كیم بحران دیدكارمزی پك اجیقلی بر صورتده كوستردی . حربدن صكره بو خصوصاتك حكومتجه غایت جدی بر صورتده تدقیق اولنه‌رق مملكتی احیا ایده‌جك متین اساسلر وضع اولنمسنی تمنی ایلیه‌لم .

— ۹ —

آثار نافعه

بیروت ولایتنك بللی باشلی شهر وقصبه‌لری لبنان وقدس متصرفلقلریله سوریه ولایتنه بر شوسه ایله وصل وبو یوللرك بر قسمنده شمندوفر خطوطی بیله تمدید ایدلمشدر . نافعه دائره‌سنجه ترتیب ایدیلوب بر صورتی اثره عیناً درج ایدلمش طرق ومعابر جدولنك مطالعه‌سندن اكلاشلدیغنه كوره الیوم بیروت ولایتنده انشا اولنان ویادردست انشا بولنان یوللر ۹۱۰ كیلومترو ۶۳۰ مترو طولنده‌در . بونك ۵۹۷ كیلومترو و ۸۰ مترولك قسمی اكمال ایدلمش و ۴۷ كیلومترو ۱۵۰ متروسنك تسویهٔ ترابیه‌سی یاپیلمشدر . هنوز اچیلمیان اقسام ۹۰۰ + ۲۶۵ كیلومترو طولنده‌در .

لاذقیه — حما یولی . — لاذقیه‌دن باشلایه‌رق صهیون وجبله قضالرینی قطع ایتدكدن ومرقب قضاسنك مركزی اولان بانیاس طریقیله قدموس ناحیه‌سنه قدر ایلرولدكدن صوكره دیر شامی نام موقعده سوریه ولایتنه كیرر وبو صورتله نصیریه داغلرینی غربدن شرقه قطع ایتمش بولنیور. شوسه‌نك انشاآتنه ۱۸۸۴ سنه‌سنده مباشرت ایدلدیكی حالده هنوز بر ربعی بیله اتمام ایدلامشدر. ولایت سر مهندس مجلس عمومی‌ده تقدیم ایتدیكی نافعه راپورنده بو یولك برشكل دیكرینی دیمك اولان لاذقیه طرابلس شوسه‌سندن بحث ایدركن دییوركه : اشبو طریق ایچون ۱۳۳۱ سنه‌سی ظرفنده مجدداً شوسه عملیاتی اجرا ایدلمك اوزره ۴۰۰۰۰۰ غروش تخصیص ایدلمش ایسه‌ده احوال حربیه دولاییسیله هیچ برشی یاپیله‌مادیغندن ۳۳۲ سنه‌سی ظرفنده اشبو عملیاتله برابر اعمالات صناعیه‌سی ده اكمال ایدلمك ایچون بودجه‌یه ۱۵۰۰۰۰۰ غروش ادخال ایدلمشدر .

بودجه‌یه یالكز مبالغ جسیمه ادخال ایتمكله ایش تمام اولماز . ولایتك ایكی مهم لواسنی بربرینه ربط ایدن بو یولی خاطر وخیاله كلمین مشقتلر چكمك صورتیله قطع ایتمك هركسك تحمل ایده‌بیله‌جكی بر عذاب دكلدر . هله قیش موسمنده از قضا بر مأمور ویا بر تاجر

حلب
لاذقیه
حماه
حمص
طرابلس شام
بیروت
شام
صیدا
صور
عکا
حیفا
طبریا
درعا
نابلس
یافه
قدس

شمال
جنوب

١
٢,٢٥٠,٠٠٠

شمندوفر خطوطی
انشا اولنان شوسه‌لر
دردست انشا شوسه‌لر

سوریه‌ده طرق و معابر

بویول اوزرنده یولجیلق ایتمك بدبختلغنه دوچار اولورسه چکه‌جکی زحمتك تصورینه امکان یوقدر. سکز اون چای موسم شتا مناسبتیله طاشمش ویولی کسمش بولنور. اکثریسنك اوزرینه هنوز کوپری انشا اولنمامش اولدیغندن یولجی جان ومالنی طالعه تسلیم ایده‌رك آتیله برابر صویك ایچنه طالار. اولوملە مصارعه ایدرجه‌سنه چالیشوب چابالا دقدنصکره بیك زحمتله نهرك اوبریقه‌سنه اولاشیر. بوراورده سیاحت ایدنلر کندیلرینی بتون دنیانك مطمح نظری اولان کوزل سوریه قطعه‌سنده دکل بلکه هنوز کشف اولنمامش وحشی بر مملکتده بولندقلرینه قائل اوله‌جقلری کلیور. فی الحقیقه ولایتك قسم شمالیسی هرنه دن ایسه آثار عمرانیه نقطهٔ نظرندن شمدی‌یه قدر پك زیاده اهمال ایدلمشدر. دینه بیلیرکه منطقه‌نك قسم اعظمنی اسکان ایدن نصیریلر خشونت طبع وحرکات سرکشانه‌لرینی انجق شوالیم فقدان عمران ایله ادامه ایده بیلمشلردر. آسایشك تأمینی وزراعت وفلاحتك ترقیسی امرنده مصروف اوله‌جق مساعینك باشنده شوسه انشا آتنی قید ایتمك حکومت مشروطیه‌مز ایچون قطعیاً اهمال ایدلمیه‌جك وظیفه‌لرندندر.

طرابلس—حمص—حما شوسه‌سی. — بوشوسه طرابلس وحصن الاکراد قضالرینی جنوب غربی—شمال شرقی استقامتنده قطع و٦٢ نجی کیلومتروده واقع عین السوده نام محلده سوریه ولایتنه دخول ایله حمصه قدر امتداد ایدر. بو شهردن اعتباراً استقامتنی بالتبدیل جنوبدن شماله دوغرو حمایه قدر ایلرولر. عین السوده دن حمایه قدر اولان مسافه ٧٩ کیلومترودر. عرقا نهرینك منصبنده باشلایان و٢١ کیلومترو طولنده بولنان بر شعبه حلبا قصبه‌سنه کیدر.

شوسه اوزرنده نقلیات اجراسی با امتیاز بر شرکته حواله ایدلمش ایدی. قبل الحرب وبا خصوص حمص—طرابلس شمندوفرینك انشاسندن اول هر ایکی شهر اوه‌سنده ١٦ کشیلك دیلیژانس ارابه‌لری وامتعهٔ تجاریه قامیونلری ایشلیور ایدی. مار الذکر شمندوفر بر فرانسز شرکتی طرفندن انشا اولنمش ایدی.

بیروت—شام شوسه‌سی. — ١٨٥٩ سنه‌سنده قونت پرتویس *Comte de Perthuis* طرفندن امتیازی آلنه‌رق ١٨٦٣ ده اکمال ایدلدی. کرك انشاآت کرکسه نقلیات اجراسی ایچون وقتنده تأسس ایدن بیروت—شام شوسه‌سی شرکتی ١٨٩٢ تاریخنه قدر امتیازندن استفاده ایتدی. بو تاریخده شرکت یکی بر فرانسز قومپانیاسی ایله اتفاق ایده‌رك امتیازندن فراغت ایتدی. اساساً ١٨٩١ ده اشبو فرانسز شرکتی بیروتدن شامه قدر ١٤٦ کیلومتر وطول اوزرنده بر خط انشا سنه امتیاز آلمش ایدی. عینی تاریخده بلچیقالی بر قومپانیا شام—مزیریب خطی امتیازینی آلمش اولدیغندن هر ایکی شرکت اتحاد ایده‌رك سوریه اقتصادی شمنر وفرلر عثمانلی قومپانیاسی نامنی آلمشدر.

بوقومپانیا اخیراً شماله دوغری ریاقدن حمایه ١٨٨ واورادن حلبه قدر کنیش بر خطه تمدیدی امتیازینی آلمشدر. بو خطه کیلومترو باشنه ١٥٠٠٠ فرانق تأمینات ویریلیور ایسه ده خطك بغداد شمندوفرینه التصاقدن صوکره بوتأمینات یاری‌یه ایندیریله جکدر.

دمیریوللری. — اوروپای غربی مملکتلرنده خطوط حدیدیه بویوك شوسه یوللرندن صوکره تشکل ایده‌رك عادتا اونلرك اوله چیزمش اولدقلری ایزلری تعقیب ایتدیکی حالده آسیای عثمانیه‌ده بونك تماميله عکسی رونما اولمشدر. اولا دمیریوللری انشا اولنمش وبالآخره بونلرك کچدیکی یرلردن شوسه یوللری انشاسی دوشونلمشدر. بو ایکی طرز یوللر بری دیکرینك لازم غیر مفارقیدر. خطوط حدیدیه قدر شوسه یوللری ده تجارتك توسعنی موجب اولور. یالکز بویوللرك اك ییی وسائط نقلیه ایچون ده قابل استفاده بر حالده اولمسی لازم کلیر.

آسیای عثمانیه‌ده شمندوفرلر مسئله‌سی ایچون مهندس ویلهلم وون پره سل غایت استفاده‌لی بر اثر قلمه آلمش واناطولیده ده، الجزیره ده تشکیل اولنه جق خطوط حدیدیه حقنده مهم بر پروژه وجوده کتیرمشدر.

معلومدرکه بر دمیریولی، مهم سوقیات ونقلیاتك اجراسی ممکن ویامحتمل اولان یرلرده خدمت کوره بیلیر. بقاسنی تامین ایده بیلیر. بونك ایچون شمندوفرك کچدیکی یرلرك منبت ومحصولدار وتجارتله مألوف محللر اولمسی ایجاب ایدر. بوجهتله تماميله سته پ ویاخود چول حالنده کی یرلرده تأسیس اولنه‌جق بر شمندوفر خطی ایچون ایلری سوروله جك سرمایه عطالته محکوم قالیر.

بوندن صوکره موضوع بحث اولان نقطه دمیریولنك تك ویاچفت اوله رقمی انشاسی لازم کله جکی وخطك اکلیلکی اوروپاده اولدیغی کبی بر مترو ٤٤ سانتیمتره می یوقسه ١ مترەلك طار یول اوله رقمی قبول ایدیله جکی مسئله سیدر.

مسئله‌نك قسم علمی وفنیسی بر طرف، یالکز تجارت نقطهٔ نظرندن دخی، چفته‌خطك اهمیتی درکاردر. طبیعی بوخصوصده وضع اولنه‌جق سرمایه، چفته خط انشاسی تصور ایدلدیکی حالده فوق العاده یوکسك اولمسی ایجاب ایدر. لکن بو مصرف تأمین اولنه جق فضله واردات ایله قپانه بیلیر. چوانکه بوسایه ده ترنلرك مقدارینی تضعیف ایتمك احتمالی حاصل اولور. فی الحقیقه بو تجاری بر مسئله ایسه ده حکومتده بر امتیاز ویررکن اهالینك استراحتنی ومنفعتنی دوشونمسی لازم کله جلندن وسائط سریعه تأمین ایده جك ومنابع حاصلات ایله مخرجلر اره سنده امتعه‌نك ییغیلوب قالمه مسنی تسهیل ایده‌جك شرائطی ترجیح ایتمکی دوشونور. فی الحقیقه تك خط اوله جق اولورسه اك اوفاق حادثه برچوق

تأخراتى موجب اولور. شعبه نقطه لرنده واغونلر بيقيلير قاليرو انبارلرده بولنان مالار اكثريا چورور محو اولور.

چفته خطتك خطه بو نقاط نظردن مرجح اولمقله برابر فوق العاده مصرفلى اولديغى ده اونوتمه مليدر. بو جهتله ابتدالرى تك خط ايله اكتفا اولنه بيليرسه ده يول ايلروده چفت خطه قلب اولنه بيله جك صورتده حاضر لانمه لى. كوپريلر، تونللر وسائره هپ بو احتمال ايله انشا ايدلمليدر. بو صورتله ايجابنده يول سهولتله چفته خطه قلب اولنه بيلير. بر كره اساسلرى حاضر ايدلمش بولنه جغندن ايش يالكز بر ايكنجى راى تفريشنه منحصر قالير.

ايكنجى مسئله يه كلنجه بو دها نازكدر. حكومت عثمانيه اناطوليده اكليلكى بر متره ٤٤ سانتيمتره اولان دميريوللرى ايچون امتياز ويرمش، طار خطلرى قبول ايتمه مشدر بوكا مقابل سوريه نك اسكى خطوط حديديه سى طار ياپلمشدى. مع ما فيه اكليلكى بر متره اولان يوللرده ده عين خدمت وفائده كوريلور. باخصوص دها او جوز اولمق كبى بر استفاده ده واردر. (*)

عكا — شام دميريولى. — ٣٠ ايلول ١٨٩١ سنه سنده عكادن شامه قدر بر خط انشاسى امتيازى پيلينغ *Pelling* نامنده بر انكليزله يوسف الياس اسمنده بر يرلى يه ويرلمشدى. ١،٢٤٤عرضنده و٢٥٣ كيلومترو طولنده اوله جق اولان بو خط ايچون حكومت هيچ تأمينات كوسترميور ايدى. فقط بوكا مقابل امتياز صاحبلرى عثمانلى بايراغى آلتنده طبريا كولنده سفائن ايشلتمكه وامتياز تاريخندن اعتباراً درت سنه ظرفنده عكا وياحيفاده ريختيم وليمان انشا ايتمكه مأذون ايديلر. شركت اول امرده بهرى ١٢ ليرا قيمتنده ٣٠٠٠٠ عدد حصه سنداتى نشر وتداوله چيقارمش وحين اقتضاده ١٥٠٠٠ حصه دها تداوله چيقارمغه مأذونيت آله رق *Syria Ottoman Railway* عنوانيله تأسس ايتمش ايدى. حيفادن انشاآته مباشرت ايتمش ايسه ده مؤسس پيلينغ ١٨٩٥ سنه سنه قدر خطك انشاسى ايچون لازم اولان سرمايه يى تدارك ايده مه مشدى. ١٠٠ كيلومترو سى بيروت ولايتنه عائد اولان بو خطك امتيازى نهايت مفسوخ عد ايديله رك عثمانلى بانقه سنه ياتيرلمش اولان ١٠،٠٠٠ ليراى عثمانى تأمينات اقچه سى حكومت طرفندن مصادره ايدلدى ايسه ده برچوق مناقشات ومطالعات نتيجه سنده هر نصلسه پاره اعاده ايدلدى. بونى متعاقب پيلينغ اورته دن چكيله رك يرينه بر انكليز سنديقه سى انشاآته باشلادى. فقط اوقدر اغيركه ١٩٠٠ سنه سى اغستوسنده خط هنوز حيفادن يالكز ٥ كيلومترو اوزانمش بولونيوردى. ايشته بوارهلق

(*) فائق صبرى، عثمانلى جغرافياى اقتصاديسى: صحيفه ٢٣٦ — ٢٣٨.

حجاز تيموريولنك حيفايه اينديرلمسى تنسيب ايدلديكندن حكومت مذكور سنديقه نك انشاآتنى تعطيل وپيلينغ امتيازينك چوقدن مفسوخ اولديغنى درميان ايتدى. بالطبع بوكا قارشو سنديقه اعتراض ايده رك سفارته مراجعت ايتدى. نهايت ١٩٠١ ده سفارتك توسطيله ارهده پازارلق اوله رق حكومت سربستيسنى صاتون آلمش وبو صورتله شعبه خطى ميدانه كلمشدر.

حيفادن ده عكايه ١٧ كيلومترو طولنده انشا ايديلن شعبه اوزرنده حربك اعلانى سنه سنده نقليات بيله باشلامشدر آنجق عكا اهاليسى بو نعمتله آنجق بر قاچ آى متلذذ اولدى. چونكه رايلر سوكيله رك حجاز خطنك مصر شعبه سنده استعمال ايدلمشدر. كچن سنه حيفا شعبه سى عفوله موقفندن قدسه، بئر السبعه وحتى سينا شبه جزيره سنك ايچريلرينه قدر تمديد اولنه رق نقليات عسكريه بو يكى شعبه اوزرنده اجرا ايدلمشدر.

طرابلس — حمص دميريولى. — ١٠٢ كيلو مترو طولنده در شام — حما شركتى طرفندن ٣٠٠ بيك فرانسز ليراسى سرمايه لى بر قومپانيه طرفندن بر بچق سنه ظرفنده انشا اولنمشدر. حصه دارانك هپسى اجنبيلردن وفرانسزدر. بهر حصه سنديك بدلى بش ليرا قيمتنده در. امتيازك محتوى بولنديغى شرائطدن بريسى موجبنجه يرليلر بو سرمايه يه اشتراك حقنده محروم ايدلمشدى. بو حقك رايلرى حرب عمومى اثناسنده سوكيله رك بغداد خطنك رأس العين شعبه سنده استعمال ايدلمش اولمغله طرابلس شام قصبه سى شمندوفرندن محروم قالمشدر.

—١٠—

سوريه تاريخندن ايكى صحيفه [*]

١ — مماليك بحريه

مماليك بحريه. — مملوكلر وقتيله مصر سلطانلرينك خاصه عسكرى مثابه سنده ايديلر.

[*] ولايتك قسم شماليسنده قرون وسطادن قالمه برچوق جامعلر، تكيه ومدرسه لر، شاتولر، قلعه لر موجوددر. اشبو مبانئ تاريخيه ديوارلرينه وقتيله حك ايتديريلن كتابه لرك بر قسمى الآن سيلنمامش اولديغندن اهميت عاليه لرى دركار اولان بويازيلرى عيناً مجموعه مزه كچيرمك هر حالده فائده دن خالى كورولمامشدر. مساعيمزده صوربه رنهايم Sobernheim نام مستشرقك بيوك براعتنا ايله قلمه آلديغى Corpus Inscritterium arabicum نام اثر مأخذ اتخاذ اولنمشدر. كرك اشبو مقالهٔ تاريخيه كرك صليبيونك سوريه ده كى حكومتلرينه دائر اولان فصل آتى محل مخصوصنده ذكر اولنه جق قلعه وشاتولرك وعربى كتابه لرده تصادف اولنه جق اشخاص ووقوعاتك توضيحى مقصديله قلمه آلنمشدر.

اون اوچنجى عصر ميلادى اواسطنده تاتارلر آسيادن غربه دوغرى حركت ايده‌رك عجمستانى وعراق طرفلرينى تهديده باشلادقلرى كبى فرانقلر دخى سوريه‌ده تكرار حكومتلرينى تأسيسه موفق اولمشلردى . ديكر طرفدن تاتارلرك تضييقيله غرب طرفلرينه قاچان خوارزملر فلسطين قطعه‌سنى تهديد ايديورلردى وضعيتك بويله نزاكت كسب ايتديكى صره‌لرده ايوبيلرك يدنجى سلطانى ملك صالح مصر تختنه صعود ايليور ايدى . مومى اليه صداقتلرندن تماميله امين اوله‌بيله‌جكى بر خاصه الاينك تشكيلى لزومنى حس ايتدى . موغوللر قپچاق عشيرتنك يوردينى استيلا ويغما ايتملرى اوزرينه قبيلهٔ مذكوره افرادى وطنلرندن اوزاق يرلره طاغلديلر . بر قسمى تاجرلر طرفندن صاتون آلنه‌رق مصر سلطانينه يوكسك فيئتلرله تقديم ايدلدى . مترقب فرصت اولان ملك صالح بو يكى افرادن پك زياده ممنون اوله‌رق كنديلرينه اردوسنك اساسنى تشكيل ايدن كرلردن زياده حسن توجه اظهار ايتمكه باشلادى . فى الحقيقه بو مهاجر توركلرك يكى افنديلرينه قارشى اولان حرمت ومحبتلرى حددن افزون ايدى . سلطان يكى عسكرينه اقامتكاه اوزره قاهره قارشوسنده‌كى روضه جزيره‌سنده بر قشله انشا ايتديردى . قشله نيل نهرى اورته‌سنده بولنديغى ايچون ساكنلرينه بحريه مملوكلرى نامى ويرلدى . بونلره سلطانى احاطه ايتملرندن كنايه اوله‌رق حلقه دخى ديرلر .

توركلرك قشله‌ده ييوب ايچوب ياتملريله اكتفا اولنمامشدى . مملكتك واردونك نه صورتله اداره ايدلملسى حقنده كنديلرينه آيريجه درسلر دخى ترتيب اولندى . سلطان صالح خانداننك مؤيد حكمى اولاجق اولان بو يكى اوجاغك تأسيسنه موفق اولديغندن دولايى اظهار ممنونيت ايديور وفيما بعد تخته صعود ايده‌جك احفادينك بو صورتله هر درلو تعدياتدن مصون قاله‌جقلرينه اعتقاد ايليوردى . وفاتندن صوكره تحدث ايدن وقوعات اجتهادينك نه قدر ياكلش اولديغنى واضحاً كوستردى .

صالح بن ايوبك وفاتندن صوكره اوغلى تورانشاه ملك المعظم عنوانيله تخته جلوس ايتدى . بابانه منسوب بر چوق ضابطلرى عزل ايتديكى كبى كيمسه‌نك رأينى آلمه‌دن فرانسه قرالى سن لوئى ايله بر معاهده عقد ايتدى . مصالحه شرائطى موجبنجه فرانسزلر اولجه ضبط ايتديكلرى دمياط شهرينى اسلاملره تكرار اعاده ايديور وبوكا مقابل سلطان المعظم سن لوئى‌يى كليتلى بر فديهٔ نجات مقابلنده قيد اسارتدن قورتاريور ايدى . يكى حكمدارك بو سياستندن ممنون اولميان وزرا وقوماندانلر انتقام آلمغه قرار ويره‌رك بو خصوص ايچون حلقه رؤساسنى دخى كندى طرفلرينه جلب ايتمكه موفق اولمشلردى . سلطان يكى عقد ايديلن معاهده مناسبتيله ويرلمش بر ضيافتدن سراينه دونركن ايلريده مصر حكمدارلغنه ارتقا ايده‌جك مملوكلردن (ركن الدين بيبرس) طرفندن مرتب بر

سؤقصده اوغرايه‌رق قولندن يارالاندى . ضربه‌نك محقق صورتده مملوكلر طرفندن كلديكنى اكلايان سلطان المعظم انتقام آلمغه قيام ايتدى . فقط دشمنلرى دها سريع داورانه‌رق بر كون سلطانك اقامت ايتديكى يوكسك قوله‌يه آتش ويرديلر . المعظم جانى قورتارمق مقصديله اورته‌يه برى‌يه قوشدى فقط موفق اوله‌مدى فاجعه اثنا ـسنده باباسنك كوله‌لرى طرفندن قتل ايدلدى . بونكله برابر فرانسزلرله عقد ايديلن معاهده تجديد اولندى . مملوكلر تخت سلطنته سلطان مقتولك اوكى والده‌سى بولنان « شجر الدر » ى انتخاب واصعاد ايتديلر . مملوكلردن عز الدين ايبك شجر الدر ايله ازدواج ايده‌رك كنديسنى وصى اعلان ايتمشدى . بر مدت صوكره مشتركاً ادارهٔ امور ايتمه‌نك صعوبتنى حس ايده‌رك قاريسنى سلطنتدن خلع ايله مستقلاً وسلطان عنوانيله ادارهٔ امور ايتمكه باشلادى . فقط ضربهٔ حكومتك بر چوق وزيرلر طرفندن تحمل ايديله‌ميه‌جك بر تجاوز مثابه‌سنده اولديغى صوكره‌دن حس ايدلدى . بونك اوزرينه ايوبى سلاله‌سندن وسلطان كاملك احفادندن سكز ياشنده‌كى موسى ملك الاشرف عنوانيله تخته اجلاس ايدلدى . درت سنه صوكره (١٢٥٤ م) وضعيتك اولكندن دها مساعد اولديغنى كورن معز ايبك حكمدارلقده‌كى اشتراكى چكمه‌يه‌رك بنى ايوب سلاله‌سنك صوك وارثنى خلع ايتدى وبتون بتونه مستقلاً ادارهٔ امور ايتمكه قويولدى . فقط بو اثناده موصل ميرى بدرالدينك قيزيله ازدواج ايتمكه قالقشديغندن اسكى قاريسى شجر الدر طرفندن حمامده اخناق اولنمشدر . بونك اوزرينه مملوكلرك اكثريتى طرفندن ايبكك اوغلى نور الدين على مصر سلطانى اعلان اولندى . يكى سلطانك والده‌سى انتقام مقصديله بر سؤ قصد ترتيب ايليه‌رك شجر الدرك ازالهٔ وجودينه سببيت ويردى . ايوبى سلاله‌سنك دور انحطاطنده ايچه شايان تقدير خدمتلرده بولنان وفقط حرص وطمعندن دولايى حسن شهرتنى بردرلو محافظه ايده‌مه‌ين مومى اليها عريان بر حالده سراى خندقلرنده‌كى كوپكلره آتيلمشدى . بو فجيع جنايتلر تكرر ايدوب دورركن شرقده مدهش وقوعات تحدث ايديوردى . هلاكو تاتار اردوسيله آسيانك غربنى قان دريا سنه بو غدقدن صوكره بغداد اوكنه كلمش وخليفه‌يى محاصره بيله ايتمشدى .

هلاكو بغداد حواليسنه كلديكى وقت خليفه مستعصم عسكر ايله قارشى چيقوب حرب ايتمش ايسه‌ده مغلوباً شهره رجعت ايلمشدر . بونك اوزرينه وزير ابن علقمى خليفه‌يه هلاكونك نزدينه عزيمتله دوست كبى انى شهره دعوت ايتمسنى توصيه ووقتيله طغرل بكك بو وجهله استقبال اولنديغنى ذكر ايتمشدر . خليفه ايسه جسارت ايده‌مديكندن ابن علقمى بالذات هلاكو اردوكاهنه كيده‌رك كنديسى ايچون امان استحصال ايلمش وبعده خليفه نزدينه عودتله هلاكونك صلح افكارنده اولديغنى وحتى كريمه‌سنى خليفه‌نك اوغلنه ويره‌جكنى

بيان ايده‌رك عزيمت ايچون مصر اولمشدر . نهايت خليفه موافقتله هلاكو نزدينه عزيمت ايدنجه بن علقمى نكاح عقدنده حاضر بولنمق قوليله عموم اهالى يى دخى شهرك خارجنه چيقارمشدر تاتارلر ايسه جمله سنى قيليجدن كچيرمشلردر . شوقدر واركه ابن علقمى دخى نائل مرام اوله‌مايوب اشبو اهانتك جزا سنى كورمشدر (١٢٥٥ م) .

عراق فجايعندن صوكره تاتارلرك سوريه يى وحتى مصر قطعه سنى تهديده ساعى اولدقلرى شايع اولدى . بونك اوزرينه مدافعه امورنده اساسلى تدابير اتخاذ ايلمك اوزره مراهق سلطانه بروصى تعيينى مناسب كورلدى . اشبو مقامه معز ايبكك مملوكلرندن سيف الدين قوطوز مناسب كوريلدرك وصاتى اعلان ايدلدى . قوطوز جسور وفقط عينى زمانده حريص بر قوماندان ايدى . سلطنتده‌كى بو مشاركتى بر درلو هضم ايده‌ميه‌رك نهايت نورالدين على يى خلع وكنديني ملك المظفر لقبيله مصر سلطانى اعلان ايتدى وعقيبنده تجهيز ايديلن بر اردو ايله سوريه يه كچه‌رك تاتارلرى غرروادى يسنده مغلوب وپريشان ايتدى . بومناسبتله سوريه‌نك اداره سى دها صيقى بر صورتده تنسيق ومصره اولان ارتباطى تحكيم ايدلدى فقط طالعك بوقدر مشعشع جلوه لرينه مظهر اولان قوطوز سلطان المعظمك قاتلى (ركن الدين بيبرس) ى اداره ايده مدى . ظفر عقيبنده حلب ولايتنى بيبرسه وعد ايتديكى حالده سوزنده دور يغندن ١٢٦٠ سنهٔ ميلاديه سنده خصم بى امانى طرفندن قتل ايدلدى واليكه اولان قابليتنى بر درلو اكلاته ميان بيبرس بوسفر قوص قوجه مصر سلطانلغنه ارتقا ايله حاكميتى بتون سوريه واليلرينه قبول ايتديردكدن صوكره يكى پايتختنه عودت ايتدى . بوراده ، هلاكو طرفندن حكملرينه نهايت ويريلن عباسيه خاندانتك صوك برفردان ذيشانى اولان احمد اسمنده بر پرنسى بيوك احتفالر ايله قبول ايلدى ومعتى ايله اتفاق ايده رك مومى اليه احمدك خلافتنى اعلان ويكى خليفه يه مستنصر بالله عنوانتى اعطا ايلدى . بوكا مقابل عباسيه پرنسى حاميسى بولنان بيبرسى سلطان عنوانيله تلطيف ايتدى . بر مقام جليلدن كنديسنه توجيه اولنان بو عنوان مملانك اهالى نظرنده يك قيمتدار اوله جغنه قائل اولان بيبرس يكى خليفه ايله برابر سوريه يه تكرار بر سفر ياپدى . سياحت اثناسنده مستعصرك باشنه بر فلاكت كلـه رك اورته لقدن نهان اولدى . قتل ويا تسميم اولنديغى وياخود باديه لرده غايب اولديغى تماميله توضح ايتمه مشدر .

بيبرس قاهره يه عودتله پايتختنى برچوق مبانئ جسيمه ومصنعه ايله تزيين ايتدكدن صوكره سوريه فرانقلرينه تكرار اعلان حرب ايتدى . محاربه ابتدا سنده قساريه وبوكا مجاور اولان قصبه لرى وصتد قلعه سنى عنوةً ضبط (١٢٦٠ م) وايكى سنه صوكره يافايى تخريب وطرابلس حواليسنى يغما ايتدكدن صوكره انطاكيه يى محاصره ايله يد ضبطنه كچيردى .

يورولمق بيلمين جسور سلطان بر قاچ كره فرانقلره مظفرانه هجوملرده بولندى . ١٢٧١ سنهٔ ميلاديه سنده قدس قراللغيله بر معاهده عقد وديكر طرفدن سوريه‌نك شمالنده كى ارمنيه حكومتنى اجى بر صورتده تأديب ايتدى . درت سنه صوكره تاتارلرك تعدياتى تجدد ايتمشدى . مملكت وباخصوص سوريه قطعه‌سى بو هجمات متواليه‌دن طولايى پك فنا بر منظره اكتساب ايتمش ايدى . مالندن جانندن امين اولميان اهالى بر مستخلص حادثك ورودينى درت كوزله بكليور ايدى . بيبرس قوتلى بر اردو ايله سوريه طرفلرينه كله‌رك تاتار اردوسنى تار ومار ايتمكه موفق اولمسى اوزرينه اهالينك كنديسنه قارشى محبتى تزايد ايتدى . ونهايت ١٩ سنه سلطنت سوردكدن صوكره ١٢٧٧ سنهٔ ميلاديه سنده شام شهرنده وفات ايده‌رك اوراده دفن ايدلدى (*) . مملوكلر طرفندن مصرده تأسيس ايديلن حكومت انجق بيبرس سايه‌سنده وسعت پيدا ايتمشدى .

فى الحقيقه سلطان بيبرس بر طرفدن موغوللرك سوريه‌يه اولان تعدياتنى تخفيف وازاله ايله مملوكلرك سطوتنى تحكيم ايتديكى كبى ديكر طرفدن فرانقلرك زير تحكمنده بولنان صفد حصن الاكراد وانطاكيه كبى مهم شهرو قصبه‌لرك تخليصنه دخى موفق اولمش ايدى . وفاتى تاريخنده مملوك ايمپراطورلغى نوبى صحراسندن فرات حوضه‌سنه قدر امتداد ايديور ايدى . كنديسى دها حال حياتده ايكن چوجغى « بركه خان » ى ولى عهد تعيين ايتمش اولمغله وفاتنده حكومت مملوكيه سعيد ناصر الدين لقبنى آلان بركه‌يه انتقال ايتدى . فقط چوق كچمه‌دن اداره سزلك يوزندن قوماندانلر اره‌سنده ممنونيتسزلك باش كوسترمكله ايكى سنه حكمدارلقدن صوكره ملك السعيد بركه خلع ايديله‌رك يرينه بر ادرى بدر الدين سلامش « ملك العادل » عنوانيله تخت سلطنته اجلاس وقوماندانلردن سيف الدين قلاون كنديسنه اتابك تعيين ايدلدى . (١٢٧٩ م) . بر سنه صوكره انجق يدى ياشنده بولنان ملك العادل دخى تختدن اينديريله‌رك بر ادرينك منفاسى بولنان حصن الاكراد قلعه‌سنه اجلا ايدلدى . تخت يوزندن قوماندانلر اره‌سنده اختلاف باش كوستردى : شامده بولنان امير (سنقر) سلطانلغنى اعلان ايتدى ايسه‌ده بوكا يئه امراى مماليكدن قلاون ممانعت ايتمكله هر ايكيسى اره‌سنده مصادمه اولدى . طالع حرب قلاون جانبنده قاله‌رق اختلافاته نهايت ويردى . ومظفر قوماندانك سلطانلغى بتون امرا طرفندن تصديق ايدلدى . (١٢٨٠ م) .

ملك المنصور لقبنى طاقينان قلاون مملوكلرك الك ايى حكمدارلرندندر بيبرس طرفندن سوريه‌ده فرانقلره قارشو تعقيب ايديلن سياست حرفياً تطبيق ايدلدى . جلوس تاريخندن

(*) مومى اليه قپچاق عشيرتندن وملك الصالح مملوكلرندن ايدى . زماننده حك ايديلن كتابه‌لرده اسمنك دائما صالحى لقبيله مترافق اولمسى بوندن دولاييدر .

درت سنه صوکره قلاون سوریه‌ده بولنان فرانق قلعه لرینك اك مشهور لرندن بولنان مرقب شاتوسنی سن‌ژان شوالیه لرندن عنوةً ضبط ایتدیکی کبی ١٢٨٩ سنه‌سنده طرابلس بلده‌سنی دخی استیلا ایلش ایدی. قصبه بو صره لرده ساحلدن اوچ کیلومتره‌لك مسافه‌یه نقل ایدیله‌رك یکیدن تجدید وانشا ایدلدی. ایرتسی سنه قلاون الصالحی عکانك فتحنه قوشارکن یولده وفات ایتدی. مدت سلطنتی ١١ سنه واوچ آیدر.

یرینه کچن اوغلی (ملك الاشرف) صلاح الدین خلیل باباسنك وصیتی اوزرینه عکا قصبه سنی محاصره ایتدی. سن‌ژان وتاملیه وتوتون شوالیه لرینك عنودانه مقاومتلری اوزرینه محاصره پك شدتلی بر صورتده بش هفته دوام ایتدی. ونهایت فرانق حکومتلرینك صوك پایتختی بولنان عکا قلعه سی دخی سلطان خلیل الاشرفك همتیله ضبط ایدلدی (١٢٩١ م.) بوندن صوکره صور قصبه سی ضبط وارض مقدس فرانقلردن بالکلیه تطهیر ایدلدی.

صلیبیونك سوریه ده‌کی حاکمیتلرینه نهایت ویرمکه موفق اولان خلیل الاشرف بر آوجولانده مقتولاً وفات ایتدی (١٢٩٣ م.) بوتاریخدن صوکره حکومت انارشی حالنی اکتساب ایتمشدی. اساساً سلطنت بر خانداننده اولمایوب امرا ایچنده الدن اله کزمش ویالکز ملوك اتراکك یدنجیسی بولنان سیف الدین قلاون ذریتنده بقا بولمش ایسه ده هیچ بر فرد ده اهلی بولوب تقرر ایتمه مشدر. ایچلرنده خلع ویا اعدامدن قورتیلان قلاوندن باشقه کیمسه یوقدر. مدن سلطنتلری فتنه وفساد ایچنده کچدیککندن مصرك معموریتی پك اشاغی درجه لری بولمشدر. اون دردنجی عصر میلادینك اواخرینه دوغری (١٣٩٢ م.) مملوکلر سلطنتهٔ نهایت ویریله رك امور حکومت غلامان چراکسه یه انتقال ایتمشدر. اشبویکی حکومت زماننده مملکت دها قجیع اختلاللر کچیردی امرای چراکسه نك مدت سلطنتلری یوزاوتوزبش سنه‌در (١٣٩٢ — ١٥١٧). بونلرك یکرمی ایکنجیسی بولنان (قانصو الغوری) مرج دابق نام محلده یاوز سلطان سلیم ایله ایتدیکی محاربه ده تلف اولمش ویرینه جلوس ایدن (طومانبلی) دخی بر سنه صوکره مصرده سلطان سلیم طرفندن اسیر وصلب ایدیله‌رك ممالك مصریه سوریه قطعه‌سیله برابر دولت عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر.

٢ — سوریه‌ده اهل صلیب

قرون وسطاده تاریخ میدانی ضبط ایده‌رك عالمه حکم ایدن یالکز ایکی بیوك ملت موجود ایدی بونلرك بری ملت محمدیه دیکری دخی ملت عیسویه‌در. اسلاملر آسیه‌ده، آفریقاده واوروپانك بر پارچه‌سنده؛ خریستیانلر دخی اوروپاده وآسیانك بر جزؤنده حکم اجرا ایتمکده ایدیلر.

احوالك کیدیشنه نظراً خلیفه ایله پاپانك ریاست رسمیه‌لری تحتنده بولنان اشبو ایکی

فرقهٔ جسیمه بیننده نه وقت اولورسه اولسون بیوك بر مصادمه وقوعبوله‌جغی تخمین اولنیور ایدی. نهایت ملحوظ اولان مصادمه اهل صلیب نامی آلتنده ظهور ایتمشدر.

اوزمانکی بشریتی پایلاشان بو ایکی ملت عجبا نیچون چارپشمشدر؟ ایلك خطوهٔ تعدی آتیلیرکن هانکی منظومهٔ ملیه‌نك وضعیتی ظفره دها زیاده مساعد ایدی؟ هانکی طرف مدعیاتنده حقلی ایدی؟ هر بری بللی باشلی بر تز تشکیل ایدن بو سؤاللره کرك اسلام کرك خریستیان مؤلفلری بر چوق کتبخانه‌لری طولدیره‌جق آثار قلمه آلمشلردر. بز بوراده بو اوزون وچتین تاریخی موضوعلری قلمه آله‌رق اصل مقصدمزدن تباعد ایده‌جك دکلز. قطعه‌مز ١٩٥ سنه قدر فرانقلر طرفندن قسماً اداره ایدلمشدی. ایچه اوزون اولان بو مدت ظرفنده سوریه قطعه‌سی عجبا بویبانجیلر آلتنده نه حالده اداره ایدیلیوردی؟ بز بو جهتی مطالعه ایتمك ایستیورز.

ارض مقدس اسمندن دخی اکلاشلدیغی اوزره اهل کتاب اولانلرك جمله‌سی نزدنده هر زمان مقدس ومبارك بر قطعه‌در. خصوصیله خریستیانلر نظرنده اهمیت وقدسیتی دها زیاده ایدی. چونکه حضرت عیسی قطعهٔ مذکوره‌ده تولد ایده‌رك کلام اللهی نشر واعلان ایتمش وبو اوغورده پك چوق محنت ومشقتلر چکمش ایدی. قسطنطین کبیرك والده‌سی هه‌لەن برای زیارت قدسه عزیمت ایتدیکی وقت کویا حضرت عیسانك صلب اولندیغی خاچی تحری ایده‌رك دفن اولندیغی مغاره اوزرنده بنا ایتدیکی کلیسایه وضع ایتمشدی. او وقتدن بری خریستیانلرجه قدسه زیارته کیتمك بر تعامل دینی حالنه کیرمشدر.

قدس شریفك قیصرلرك الندن چیقوب مسلمانلره انتقالی زیارته کلن خریستیانلرجه حسن اولنمامشدی. چونکه عربلر نه خریستیانلرك قدسه کلملرینه نه ده هر درلو آیینلرینك اجراسنه مانع اولمشلر ایدی. ملت اسلامیه‌ده عموم قوماندانلغی وقتیله بحق ایفا ایدن خلیفه‌لر عباسیلرك دور توقفنده وظیفهٔ مقدسه‌لرندن یواش یواش تباعد ایده‌رك مهام اموری معیتلرنده استخدام ایتدیکلری تجربه‌سز ومتعصب امیر ووزیرلره حواله ایتمکه باشلادقلرندن اداره‌سزلکلر باش کوستردی. نتیجه کیم قدسه کلن خریستیانلردن ویرکی ورسوم مقامنده اوله‌رق بر مقدار اقچه استیفا اولنور ایدی. ایچلرندن بعضلری حین سفرده قطاع طریق کروهنك تعدیاتنه اوغرارلر ایدی.

خریستیان عالمنده حامی مذهب بولنان پاپا قدس شریفه کیدن بش اون خریستیان سرسریسی حقنده واقع اولان جزئی تعدیاتدن دولایی مسلمانلردن انتقام المق ایچون بتون خریستیانلری اتفاقه دعوت ایله شرق اوزرینه سوق وتحریك ایتدی. ١٠٩٦ سنه

میلادیه‌سنده باشلایان بو اهل صلیب حمله‌لری ١٢٩١ تاریخنه قدر سکز دفعه تکرر ایتدی . اونبرنجی عصر میلادی اواخرنده اهل صلیب رهایی (Edesse) انطاکیه‌یی وحتی قدسی بیله فتح ایتمش ١٢ نجی عصر ابتدالرنده ایسه حلبدن شامه قدر ممتد خط اوزنده‌کی شهر وقصبه‌لر مستثنی اولمق اوزره بتون سوریه یدضبطلرینه کچمش ایدی .

تشکیلات اداریه — اهل صلیب طرفندن استیلا ایدیلن اراضینك منتهای شمالیسنده وطوروس جبالیله دکز ساحلی اره‌سنده واقع سیلیسیا منطقه سنده بر ارمنیه حکومتی تأسیس اولنمش ؛ دیکر طرفدن دجله ساحلنه قدر امتداد ایدن رها—اورفه Edesse حوالیسی « بودوءن Baudouin » نام قوماندانك زیر اداره سنده بر فرانسز ایالتی حالنه افراغ ایدلمش ایدی . صلیبیون نظرنده بو صوك ایالتك بیوك اهمیتی واردی . چونکه سوریه اسلاملرینه موصل وبغداد طرفلرندن کله جك امدادلری توقیف وایلرو- لمسنه مخالفت ایده جکدی .

بوندن باشقه انطاکیه وطرابلس ایالتلری وایکنجی درجه‌ده اهمیتلی اولمق اوزره عسقلان ، یافه ، قیساریه قونتلقلری وغالیله ایالتی تشکیل ایدلدی . داخله کلنجه یوقاریده بحث ایتدیکمز کبی حلب ، حما ، حمص ، شام طرفلری اسلاملرك ید استیلا سنده قاله‌رق حکم صلیبیدن قورتارلش ایدی . سوحالده شوریه‌ده‌کی املاك نصرانیه ساحلده : ارمنی قراللغی ایله انطاکیه وطرابلس ایالتلرندن ولاتین قراللغندن ؛ وداخلده رها ایالتندن مرکبدر.

دیمك اولیورکه سوریه حکومات نصرانیه سنك حدود شرقیه‌سی انطاکیه وطرابلس ایالتلرنی حما وحمص اسلاملرندن آیران نصیریه داغلرندن ، ولبنان خرستیانلرینی شام سلطانلرندن تفریق ایدن جبل لبناندن ودها اشاغیده شریعه نهریله بحر لوطدن متشکل اولان انخفاض خطندن ترکب ایدیور دیمکدر . فرانسز قولونیلری جنوب شرقی استقا- متنده امتداد ایله کرك ، مونتره‌آل ، ئه لات کبی کرکدن عقبه کورفزینه قدر اولان مواقعی احتوا ایتمکده‌در. بویرلره ماورای شریعه Outre-Jourdan اراضیسی اطلاق اولنور.

سوریه‌نك جنوب قسمی اصل قراللغی تشکیل ایدیوردی . جنوبدن شماله دوغری پایتخت اولان قدس شهریله برابر داخلده ناصره ، بانیاس ، نابلس ، ایبه‌لین ، رام ، لدا ، حبرون ویامقدس ابراهیم قصبه‌لری قراللغك بلاد مشهوره‌سی ایدی . ساحلده دخی عسقلان یافه ، آرسور ، قایفا ، آقر ، تیر ، سایت ، باروت کبی لیمانلر موجود اولوب سکنه سنك قسم اعظمی تشکیل ایدن پیزه ، جنوه ، وندیك ایتالیانلری دردنجی اهل صلیب اردوسنه اولان خدمتلرندن دولایی بر چوق امتیازلری حائز ایدی .

حدود جنوبیه‌ده تیه صحراسی موجوددر . بونك حدودی اوزرنده رویرا (بحر لوط جوارنده) ، سه موآ ، قارمه‌ل ، بیت جیبه‌لین ، دارون قلعه‌لری انشا اولنمشدی . اشبو

خط دفاعك ارقه سنده ئیبه‌لین وبلانش غارد — Blanche-Garde شاتولری موجوددر .

لبنانك منتهای جنوبیسیله بحرلوط اره سنده شرقدن غربه ممتد برچوق وادیلر واردر. اسلام اردولری سهولتله بورالردن فرنك مستملکلرنی تهدید ایده‌بیلیر ، بوکا بناً فرنکلر بورالرده قلعة الشقیف Beaufort ، صفدده‌کی Chateau-neuf ، Castellet و کولك بر آز جنوبنده Beauvoir قلعه لرینی انشا ایتمشلردی . بونلردن باشقه فرنکلرك برده شریعه نك جهت شرقیه سنده بانیاس قلعه سی واردر .

جهت وسطیه ده ملك نصرانی بی شامدن آیران حدود خرستیانلرله مسکون لبنان طاغلرندن عبارت اولمله بورالرده شاتو ویاقلعه انشاسنه لزوم کورولمامشدر . شمالده وباروت ایله جبیل اره سنده واقع اولوب جبل لبنانك اك مرتفع نقاطندن کله‌رك درین بروادیدن دکزه دوکیلن نهر ابراهیم (فنیکه لیلرك آد ونیسی) لاتین قراللغنك حدود شمالیه سنی تشکیل ایدیور ایدی .

بو نهردن اعتباراً طرابلس ایالتی باشلاردی . ایالتك جهت شمالیهٔ شرقیه سنده عکار ونصیریه داغلری واردر . بورالرده فرانقلر نهر العاصینك بری طرفنده‌کی حمص وحما اسلاملرینه قارشی کندیلرینی مدافعه ایتمك غایه‌سیله بر چوق قلعه واستحکاملر انشا ایتمشلردی . عکار داغلرنده عکار شاتوسی موجوددر . شمدیکی حالده خراب بر حالده بولنان عرقا استحکامی نهر الکبیر ممرندن مملکتی مدافعه ایتمك مقصدیله انشا اولنمشدی . بوندن باشقه عاصی وادیسی ساحلده‌کی اراضی‌یه ربط ایدن ممره حاکم بر نقطه‌ده Krak des Chevaliers ویاخود تعبیر حاضریله حصن الاکراد ودها شمالده ارعه Ozeymeh ، برج صافیتا ، سارق ، قوله قلعه‌لری واردرکه بونلر بربرینه ایکنجی درجه‌ده اهمیتلی برجلرله مربوط ایدی .

انطاکیه قونتلغی نصیریه داغلرینك قسم شمالیسیله عاصی وادیسنك جانب سفلیسندن عبارت ایدی . ساحلده : اسکندرونه ، پوربونه‌ل Port - Bunnel سوده‌ن یاخود سن سیمه‌ؤن ، لالیش Laodicée ، زیبل لیمانلری وعاصی‌وادیسنده : شغور وفه‌می قصبه- لری ؛ وجهت شرقیه‌ده البارا ، آرته‌زی ، قافاردان ، روج شهرلری قونتلغك مواقع مشهوره‌سندن صاییلیر . قدموس ، لیقا ومعیاد مواقعنده فرانقلره قارشو نیم مستقل بر حالده قالان اسماعیلیلر اقامت ایدر ایدی . نصیریه داغلرنده‌کی شاتولر وقلعه‌لر امر مدافعه- ده‌کی مشکلاته مبنی ایالات پرنسلری طرفندن تارك دنیا شواله‌لر شرکتلرینه دور وتسلیم ایدلمشدی .

تارك دنیا شوالیه‌لر شرکتلری . — اهل صلیب محاربه‌لری اثناسنده ظهور ایدن

مسلح تارك دنیا جمعیتلری قدس قراللغنك بر مدت ایچون اولسون بقاسنه کلی یاردم ایتمشلردر . تارك دنیا شوالیه‌لر اوچ جمعیت حالنده‌در . معبدیلر *Les Chevaliers du Temple* ، سن ژان شوالیه‌لری *Les Chevaliez de St. Jean* ، توتون شرکتی *Ordre teutonique* ایدی .

بونلردن معبدیلر ١١١٨ سنه سنده هوك دوپه‌ین ایله ارقداشلری طرفندن ارض مقدسه‌ده کی خریستیانلری مدافعه ایتمك مقصدیله تشکیل اولنمشدر . قرال ایکنجی بودوین *Boudouin* جمعیته مرکز اولمق اوزره قدسده کی حضرت سلیمان معبدینك یاننده برخانه اهدا ایلدیکندن منسوبینی معبدیلر تسمیه اولنمشدر .

معبدیلر تاریخ تأسسدن اعتباراً ایکی عصردن آز بر مدت ظرفنده غایت اساسلی بر موقع اکتساب ایتمشلردی . رئیسلری *Grand - Maître* عادتا مستقل بر پرنس حالنده اولوب عسکری ضابطانی وحتی قلعه‌لری بیله واردی . ادعا ایدلدیکنه کوره تامپل جمعیتنك اوروپاده کی وارداتی یوزمیلیونی تجاوز ایدییوردی . جمعیتك سوریه‌ده مع مشتملات ١٨ قلعه‌لری موجود ایدی . اك مهملری طرطوس *Tortose* ، عثلیت *Chateau - Pèlerin* ایدی . هله امور حربیه‌ده همان‌همان مستقل ایدی بر قاچ دفعه اسلاملرله دوغریدن دوغری‌یه معاهده‌لر عقد ایتمشدر . اساساً تامپلیه رئیسلریله اسلام بر نسلری اره سنده مناسبات اکسیك دکلدی . بر چوق معاهده‌لرده امیرلر لاتینلردن معبدیلرك کفالتنی طلب ایدرلردی . پاره‌لرینه طمعاً فرانسه قرالنك طلبیله جمعیت ١٣١٢ سنه سنده پاپابشنجی قله‌مان طرفندن لغو ایدلمشدر.

سن ژان شوالیه‌لرینه رودس ومالطه شوالیه‌لری دخی دینیر . اشبو جمعیت قدسه برای زیارت کیدوب کلن خریستیانلری حمایه ایله ایچلرندن خسته اولانلری تداوی وانشا اولنان خسته خانه‌یی اداره ایچون ١٠٩٩ سنه سنده ژه‌رار طوم *Gérard Tom* طرفندن تاسیس اولنمش ایدی . ١١٢١ ده ساحهٔ مساعی توسیع ایدیله‌رك منتسبلری امور حربیه ایله اشتغال ایتمکه باشلادی . قدسك صلاح الدین ایوبی طرفندن ضبط اولنمسی اوزرینه جمعیت افرادی مرکزلرینی عکا قصبه‌سنه نقل ایلدیلر . وبو تاریخدن اعتباراً شهر مذکورك اسمی *St. Jean d'Acre* اولدی . ١٢٩١ ده صلیبیون بتون بتونه سوریه‌دن قوغولدقلری جهتله شوالیه‌لر عکادن قبریس جزیره‌سنه ودها صوکره رودوسه چکه‌رك بوراده ایکی عصر قدر قالدیلر اون التنجی عصرده قبریس اطه‌سی عثمانلی پادشاهی قانونی سلطان سلیمان طرفندن ضبط اولندیغی وقت شوالیه‌لر بوراده دخی طرد اولنمشلر ایدی بونك اوزرینه مالطه‌یه چکلدیلر وناپولیون بوناپارت دورینه قدر بقا بولمشلردر . نصیریه داغلرنده کی مرقب *Margat* وحصن الاکراد

Krak de Chevaliers قلعه‌لری سن ژان تارك دنیالری طرفندن اداره ومدافعه اولنور ایدی .

١١٢٨ سنهٔ میلادیه‌سنده آلمان اهل صلیبی طرفندن تأسیس اولنان توتون طریقتی *Ordre teutonique* منتسبینی دیکر شرکتلر کبی دنیا امورندن کف ید ایتمش وعمرلرنی خریستیانلق اوغورنده محاربه ایچون وقف ایلمشدی . بتون شوالیه‌لر پاپالرك النده ایستدکلری ایشده استخدام ایچون مکمل بر آلت مقامنده اولدقلرندن ابتدای ظهورلرندن بری پاپالرك حمایهٔ مخصوصه‌لری تحتنده بولنورلر ایدی . پاپا نظامنامهٔ مخصوصه‌یله بونلرك وظائف وحرکاتنی واونیفورمه‌لرینی تعیین ایتمشدی . ژوآنیتلرك علامت فارقه‌سی سیاه البسه اوزرینه دیکلمش بیوك بیاض صلیب ، تامپلیه‌لرك بیاض البسه ایله قرمزی خاچ ، توتونلرك دخی بیاض البسه ایله سیاه خاچدن عبارتدی تارك دنیا شوالیه‌لر صنف روحانیدن معدود اولدقلری جهتله تأهل دخی ایتمزلر ایدی .

لکن نه پاپالرایله تارك دنیا شوالیه‌لرك غیرتلری ، نه ده مسلمانلر ایله حرب ایتمك وبو وسیله ایله کناهلرنی پاپایه عفو ایتدیرمك ایچون فرقه فرقه اوله‌رق قدسه قوشان اوروپا شوالیه‌لرینك فداکارلقلری قدس قرالیتنك بقاسنی تأمین ایده بیلمشدر . ملك صاحبی اسلاملر ١٩٥ سنه‌لك بر مصارعه خونریزانه‌دن صوکره غاصبلری قوغه‌رق تکرار وطنلرینه قاووشدیلر . ارض مقدس حالا ملك صاحبی اولان اسلاملرك زیر اراده‌سنده‌در .

— ١١ —

تاریخی کتابه‌لر

(١) طرابلس شام جامع کبیرنده «سلطان خلیلك کتابه‌سی» (٦٩٣ هـ .) — اشبو کتابه جامعك غوتیك طرز معماریسنده‌کی شمال قپوسنك اوستنده وبو قپونك صول طرفنده‌کی دیوار کنارنده محکوکدر :

«بسمله ... امر بانشاء هذا الجامع المبارك مولانا السلطان الاعظم سید ملوك العرب والعجم فاتح الامصار ومبید الکفار الملك الاشرف صلاح الدنیا والدین خلیل قسیم امیر المؤمنین بن مولانا السلطان المنصور سیف الدنیا والدین قلاون الصالحی خلد الله ملکه فی نیابته المقر العالی الامیری الکبیری العزی عز الدین ایبك الخزندار الاشرفی المنصوری نائب السلطنة بالفتوحات والسواحل المحروسة عفا الله عنه وذلك فی سنة ثلاث وتسعین وستمایه والحمد لله وحده»

«تولا عمارة هذا الجامع المبارك العبد الفقیر الی الله تعالی سالم الصهیونی بن ناصر الدین العجمی عفا الله عنه»

اغلب احتمال اشبو جامع اهل صلیب زماننده دخی کلیسا حالنده موجودایدی . معبد سلطان قلاون طرفندن جامعه تحویل اولندیغی کبی وقتیله غوتیك طرزنده انشا اولنان قپوسی قلاونك اوغلی خلیل الاشرف زماننده عرب طرز معماریسنه قلب ایدلمشدی . قلاونك ایکنجی اوغلی محمد الناصرك سلطنتی اثناسنده حولیده‌کی کمرلر و کوزل منبر انشا ولنمشدر . زیوده کی کتابه بونی اثبات ایدر :

بسمله ... انما یعمر مساجد الله من آمن بالله والیوم الآخر امر بانشاء هذه الرواقات تکملة الجامع المبارك مولانا السلطان محمد بن قلاون خلد الله ملکه فی نیابة المقر الشریف العالی السیفی کستای الناصری کافل المملکة الشریفة الطرابلسیة اعز الله انصاره باشارة المقر العالی (*) البدری محمد بن ابی بکر شاد الدواوین (**) المعمورة ادام الله نعمته وکان الفراغ منه فی شهور سنة خمس عشر وسبعمایة وصلی الله علی سیدنا محمد تولا عمارته العبد الفقیر الی الله تعالی احمد بن حسن البعلبکی (***)

*
* *

(٣) — امیر قرطای‌ك منبر اوزرنده‌کی کتابه‌سی (٦٢٦ ھ) . — « امر بانشاء هذا المنبر المبارك العبد الفقیر الی الله تعالی قرطای بن عبد الله الناصری اثابه الله فاقام به من ماله بکتوان بن عبد الله الشهابی تقبل الله منه وذلك فی شهر ذو القعده سنة ستة وعشرین وسبعمیه »

کتابه ظریف کوچك حرفلرله حك ایدلمشدر . کتابه‌ده مذکور اولان امیر قرطای سلطان قلاونك مملوکلرندن ایکی‌بیك نفره قوماندان(****) تعیین ایدلمش ایدی . ٧١٦ دن ٧٢٦ سنه سنه قدر طرابلس والیلکنده بولنه‌رق سکز سنه صوکره شهر مذکورده‌وفات ایتدی . ایلریده اسمی ذکر ایدیله‌جك اولان امیر طاینال کندیسنك خلفی اولمشدر .

*
* *

(٤) — سلطان صالحك امرنامه‌سی (٨١٧ ھ) — جامعك جنوب شرقی قپوسی اوزرنده آتیده‌کی امرنامه منقوشدر .

« الحمد لله رسم بالامر العالی السلطانی الملکی المؤیدی ابی النصر شیخ اعلاه الله وشرفه وانفذه وصرفه بابطال المظالم المحدثات علی اهل طرابلس من التحجیر علی قوت العباد من القمح واللحم والخبز والطرح وغیر ذلك بحیث لا یعود ویبطل ذلك

(*) بیوك بر مأموریت اسمی ؛ (**) دیوانلر مفتشی ؛
(***) کتابه حولینك جنوبه ناظر بر دیواری اوزرنده منقوشدر ؛ (****) مقدم الف .

طرابلس جامع کبیری — بیوك قپو

جمیعه فی هذه الایام الزاهرة خلد الله سلطانها وادام قدرته علی المسلمین بتاریخ خامس عشر شهر ربیع الاول سنة سبعة عشر وثمانمایة والحمد لله (*) »

اشبو امرنامه‌ده وبیوك حولی‌یه ایصال ایدن باب شرقی اوزرنده‌كی کتابه‌ده ، امر سلطانی احتیاجات ضروریه‌دن اولان بغدای ، ات ، اكمك تجارتنده احتکاره تشبث ایتمه‌نك ممنوع اولدیغی اعلان ایدیلیور . قرآن کریمك امر ایتمدیکی ویرکولرك ملغا اولدیغی مذکور کتابه‌لرده آیریجه مصرحدر .

*
* *

(٥) — امیر ازدمیرك کتابه‌سی (٨٨٣ ﻫ) . — جامع کبیرده‌كی محرابلردن بری اوزرنده منقوشدر :

« امر بترخیم هذا المحراب المبارك العبد الفقیر الی الله تعالی ازدمیر الاشرفی کافل المملکة الشریفة الطرابلسیة المحروسة اعز الله انصاره فی ایام مولانا وسیدنا قاضی القضاة الشافعی الامام فی مستهل ربیع الآخره سنة ثلاث وثمانین وثمانمایة بمباشرة محمد الشاد . »

مملوكلرك صوك سنه‌لرنده قوت ونفوذلری ایپدن ایی‌یه حس ایدیلن قاضیلره اوزمانلرده حك ایدیلن کتابه لرده صیق صیق تصادف اولنور . بعلبك خرابه لرنده بو قبیلدن برچوق قاضی اسملری اوقونمقده در .

قایتبای تخت سلطنته صعود ایدنجه یه قدر (٨٧٩ ﻫ ؛ ١٤٧٤ م .) ازدمیرك اسمی بیله معلوم دكلدی . فقط تاریخ مذکور دن اعتباراً ازدمیر سرعتله ترقی ایتدی چونكه سلطانك اقرباسی اولدیغی تبین ایتمشدی . صفد ، طرابلس وحلب شهرلرنده والیلك ایتدكدن وبرچوق وقوعاته اشتراك ایلدكدن صوكره حلبده والی ایکن ٨٩٨ سنهٔ هجریه سنده وفات ایتدی .

*
* *

شمسیه مدرسه سنده كی کتابه لر . — جامع کبیرك جانب شرقیسنه دایانان بو مدرسه نك جنوب دیواری اوزرنده مختلف المآل سکز کتابه موجوددر . برنجیسنده امیر تیمراز الظاهری کوله لرندن (سیف الدوله قصروه) ك والیلكی صره سنده سلطان اشرف برسبای طرابلسده بینك ومکاری آتلرینك انغاریه صورتیله پوسته نقلیاتنده استخدام

(*) طرابلسده‌كی طوبا جامعنك شمال دیواری اوزرنده عینی امرنامه منقوشدر .

ایدلمسنی (٨٢٦ هـ .) ، ایکنجیسنده طرابلس والیسی برسبای الناصری الظاهری (*) زماننده ملك الظاهر جقمق قدموسده دوقومه جیلق صنعتی ایله باغلر اوزرندن استیفا ایدیلن رسوم وتکالیف فاحشه نك جبایتنه دوام اولنمسنی (٨٤٦ هـ .) ؛ اوچنجیسنده سلطان مالك الاشرف ابو النصر قایتبای زماننده طرابلس والیسی سیف الدین أینال الاشقر والیلك نامنه طرابلس سلحخانه سندن هركون جبایت ایدیلن ١١٤ درهمك جبایتنی منع ایدییورلر . أینال الاشرفی (**) اسمنده طرابلسك دیکر بر والیسی ینه سلطان قایتبای زماننده باشقه بر کتابه ایله حکومتك صابون ، زیتون یاغی ، اوزوم کبی احتیاجات ضروریه نك غایت اوجوز فیئاتلرله اهالیدن مبایعه ایدوب تکرار اهالی‌یه فاحش فیئاتله صاتمسنی وبو صورتله مضر بر تجارت یاپمسنی منع ایدییور . کتابه‌ده مصرح اولدیغنه کوره اهالی لهنده اصدار ایدیلن بو قرار حکومت قوناغنه هجوم ایدن تجار واضافك اجی شکایتلرده بولنملری اوزرینه اتخاذ ایدلمشدر .

*
* *

(٦) — سلطان قایتبایك امرنامه‌سی (٨٨٩ هـ .) — عینی دیوار اوزرنده واوچنجی ایله دردنجی پنجره آره‌سنده سلطانك شو امرنامه‌سی محکوکدر :

« الحمد لله لما كان بتاريخ العشرين من شهر الله المحرم الحرام سنة تسع وثمانين وثمانماية ورد مرسوم الشريف العالى المولوى السلطانى الملكى الاشرفى السيفى ابو النصر قائتباى اعلاه الله تعالى وشرفه وانفذه فى الآفاق وصرفه بابطال مكس الدواليب الحرير والقصابه بالكهف والقدموس وابطال مكس نحيرة البقر والجاموس وقطع الضأن وقدم الاساكفه بالقدموس والخوابى على حكم ما بيدهم من المراسيم الشريفه على جارى عادتهم بقصته بالخط الشريف المرفوعة عن اهل الكهف والخوابى والقدموس بتاريخ تاسع شهر رمضان المعظم قدره سنة ثمان وثمانين وثمانمايه . »

امرنامه‌ده کهف وقدموس قلعه‌لرینك ایپك تاجرلریله قصابلرندن وقدموس وخوابی قوندره جیلرندن استیفا اولنمقده اولان تکالیفك وصوك ایکی قصبه‌ده آلنمقده اولان اوکوز ، کامانده وقیون ذبحیه‌سنك ملغا اولدیغی اعلان اولنیور . الغا اولنان تکالیفك برقسمی الآن

(*) برسبای الناصری (سلطان الناصر فرج) ك مملوكلرندن ایدی . سلطان برسبای زماننده باش ماینجی ایکن ٨٤٢ سنهٔ هجریه سنده سلطان تلقه ارتقا ایدن (جقمق) ه تأیید حکمی اوغورنده معاونت جدیه‌ده بولنقله سلطان مذکور طرفندن طرابلس ولایتیله تلطیف اولنمشدی .

(**) اینال الاشرفی ٨٨٦ دن ٨٨٩ سنه سنه قدر طرابلسده والیلك ایتمشدر ، قایتبایك وفاتندن صوكره مشار الیهك خلفی (سلطان الناصر محمد) ه قارشو دوران امیر (اقباردی) یه التحاق ایلمش وفقط یکی افندیسیله برابر مرعشده مغلوب ومقتول دوشمش ایدی .

طرابلس جامع کبیری — ظریف منبر

فرانسه‌ده مرعی اولان پنجره ویرکیسنه بکزر . آلنان ویرکو نتیجهٔ مساعی ایله مبسوطاً متناسب طوتیلیوردی . نتیجه‌نك چوق ویا آزکار براقمسی استخدام ایدیلن اوسته باشیلر ینك (قرم الاساکفه) کثرت ویاقلتنه تابع اولدیغی کتابه‌ده مصرحدر بوکا کوره ایکی اوسته باشی ایله اداره ایدیلن بر قوندره خانه‌نك ویرکیسی بش اوسته باشی‌یی وفقط عینی مقدارده عمله‌یی بسلین دیکر بر بر قوندره خانه نکلندن آز طوتیلیر ایدی .

= سکزنجی کتابه عین دیوار اوزرنده وایکنجی ایله اوچنجی پنجره اره‌سنده در . بونده والی (قنصوة الیحیاوی) سرای ناظرینك حرم شریف مصارفات سنویه‌سنه مقابل کندیسنه ترتب ایدن مبالغك انجق یاریسنی کیسه سندن تأدیه ایله متباقیسنی اراضیٔ وقفیه کویلیلردن جبایت ایلمکده اولدیغی ایشیدیبور . سؤ استعمالدن باشقه برشی اولمیان بو کیفیتك ابداً ممنوع اولدیغی ووقف کویلیلرینك جزیهٔ شرعیه ویامال مقرردن (یعنی خراجدن) باشقه بر ویرکویه تابع طوتلماسنی امر ایدیبور .

***

طایلان جامع شریفی وکتابه‌لری . — جامع ابوعلی نهرینك ساحل یارنده وسور خارجنده کائن اولوب وقتیله صلیبیون طرفندن کلیسا اوله‌رق انشا ایدلمش ایدی . ٦٨٨ سنه سنده قصبهٔ سلطان قلاون طرفندن ضبط اولندقدن صوکره اییجه مدت متروك براقیلان بومعبدی ٧٣٦ ده طرابلس والیس (سیف الدین طاینال) جامعه قلب ایتدیردی . بنا مستطیل الشکل واوستی قپالی ایکی صالوندن عبارت اولوب مدخلك صاغ جهتنده خطیب ایچون براوطه موجوددر . وقتیله جهت یسارده دخی ایکنجی براوطه‌نك موجود اولدیغی تربه کتابه سنده مصرحدر . الیوم خطیبك اوطه سنه خارجه آچیلان برقپودن کیریلیور . عمومی مدخلك اوستنده کی مرمرلر اوزرنده شو کتابه موجوددر :

(٧) — « بسمله . . امر بانشاء هذا الجامع الشریفه بطرابلس المحروسه اتماما المبارك المقر الاشرف العالی فی ایام الملك الناصر فی شهر رجب المولوی الامیری نائب السلطنة سنة ست وثلاثین وسبعمایه »

جامعك وقفیه‌سی . — برنجی صالونده وقپونك شمال غربی جهتنه باقاك چیقنتیلی واویمالی طاشی اوزرنده زیرده کی مختصر (وقفیه) محکوکدر :

(٨) — « بسمله . . . امر بانشاء هذا الجامع المعمور بذکر الله تعالی مولانا المقر الاشرف العالی المولوی الکافلی السیدی المالکی المخدومی السیفی (طینال) الملکی الناصری کافل الممالك الشریفة الطرابلسیه بلغه الله آماله وتقبل فی الصالحات اعماله ووقف علیه لمصالحه المعینه فی کتاب وقفه جمیع البستان المعروف بالحموی بظاهر طرابلس وجمیع الحانوتین الملاصقین لبابه وجمیع البستان المعروف قدیما بالطنطاش بسقی طرابلس وجمیع

الحانوتين الملاصقين لسوق السلاح بجوار الحمام المعروف باسندمر وهى الآن ملك الواقف وجميع ثلث الخان المعروف بدار الوكالة القديمة وجميع القرية المعروفة بارزونيه من عمل عرقا بجون طرابلس وشرط انه مهما فضل عن ريع هذا الوقف عن ارباب وظائفه ومصالحه المعينة فى كتابه يصرف للفقراء والمساكين المقيمين بطرابلس والواردين اليها حسب ما يراه الناظر فى ذلك من غير ان يرتب لاحد فى كل شهر او كل يوم ومن غير ذلك او بدله او رتب شيئاً مستمراً كانت عليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين . »

صفدى ومقريزينك روايتلرينه كوره واقف امير (سيف الدين طانيال) سلطان محمد الناصرك كوله‌سى ومابنجيسى ايدى . يوز نفرلك بر قطعهٔ عسكريه‌يه قوماندا ايتدكدن صوكره ٧٢٦ و ٧٣٥ سنه‌لرنده ايكى دفعه طرابلس واليلكنه تعيين ايدلمشدى . ايكنجى مأموريتنده اسميله مسمى اولان جامعى انشا ايلدى . مؤرخلر طاينالك ذكى ومدبر بر اداره مأمورى اولديغنى وفقط خست وطمعله مشهور بولنديغنى قيد ايديورلر . ٧٤٣ سنه‌سنده شامدن كچركن وفات ايلمش وفقط مرقدينك شام ويا طرابلس وياخود واليلكنده بر مدت بولنديغى صفد شهرلرندن هانكيسنده اولديغى حالا تعيين ايتمامشدر . شامده كندى اسميله معروف بر مدرسه دها موجود ايدى .

يوقاريده درج ايديلان كتابه‌ده جامعك اوقافى بر وجه زير تعداد اولنيور :

ابو على نهرى ساحلنده وطرابلسك شرقنده كائن حمويه نام باغچه ؛ وقتيله جامعه متصل وفقط اليوم غير موجود ايكى مغازه ؛ غير معروف طنطاش باغچه‌سى ؛ سلاح چارشوسنده وأسندمير حمامى قارشوسنده ايكى مغازه (شمديكى الحطه قهوه‌سنك قربنده‌كى داواردار قهوه‌سى) ؛ موقعى بردرلو تعيين ايده‌مين بر خانك ثلثى وطرابلس جونسنده‌كى عرقا مضافاتندن أرزونيه كويى ؛

اشبو تعداد اولنان املاك وعقاراتك واردات عموميه‌سى جامعك بالجمله مصارفاتنه قارشولق طوتلمشدر . شايد بالعموم مصارفات چيقدقدن صوكره وارداتدن بر شى آرته‌جق اولورسه بونك يرلى واجنبى بالعموم فقرايه صدقه ناميله توزيع ايدلمسى وهيچ كيمسه‌يه آيلق ويا يوميه ويرلمامسى واقف كتابه‌ده تصريح ايديور . جامعك ايچنده امير طاينال ايلريده كنديسنه مدفن اولمق اوزره بر تربه ياپديره‌رق مدخلنه ايكنجى بر (وقفيه) دها حك ايتديرمشدر كتابه‌ده اليوم برقسمى غير معروف بر چوق املاك وعقارات تعداد ووارداتى تربه‌نك مصارف عموميه‌سنه وقف ايدلمشدر منبرك اوزرنده شو كتابه منقوشدر :

(٩) — « بسمله . . . انما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر واقام الصلاة وآتى الذكوة ولم يخش الا الله فعسى اولائك ان يكونوا من المهتدين تكمل هذه

المنبر فى شهر ذى القعده سنة ست وثلاثين وسبعماية . »

ومنبرك مدخلنده :

« عمل المعلم محمد الصفدى رحم الله من ترحم عليه . »

عباره‌سى منقوشدر .

كتابه‌ده آتى قالين بر چيزكى ايله كوستريلان كلمه ياكلش يازلمشدر منبر كلمه‌سى مذكر اولديغنه كوره اسم عددك دخى مذكر اوله‌رق يازلمسى ايجاب ايدر ايدى . (٧) نومرولو كتابه‌ده مصرح اولديغى اوزره جامعك انشا آتى رجب اينده اتمام ايدلديكنه كوره منبر آنجق بو تاريخدن اوچ آى صوكره انشا ايدلمشدر .

طرابلس قلعه‌سى و كتابه‌لرى . — اهل صليب هجوملرى اثناسنده طولوز قونتى دردنجى ره‌يموند طرابلسى محاصره ايتمش (١١٠٤ م .) وفقط اهالينك مقاومتيله محاصره بش سنه دوام ايتمكله جبل الحاج نام مرتفع موقعده بر شاتو ياپديرمشدى . طرابلس قلعه‌سى ٧٠٠ دن ٧٠٩ ﻫ قدر طراباسده واليلك ايتمش اولان (كورجى أسندمير) طرفندن شاتونك مبنى اولديغى محلده انشا ايدلمشدر . جهت شرقيه‌ده‌كى قلعه بدنى عمودى بر صورتده ابو على واديسنك درين محللرينه قدر امتداد ايديور . قلعه هيئت اصليه‌سيله فرانسه‌نك اوينيون Avignon شهرنده‌كى پاپالر شاتوسنه بيوك بر مشابهت عرض ايلمكده‌در .

(١٠) — سلطان شعبانك امرنامهٔ عسكريسى . — قلعه‌نك جهت شماليه‌يه ناظر ايكنجى قپوسى اوزرنده شو كتابه محكوكدر .

« بسمله ... لما كان بتاريخ العاشر من شعبان المكرم سنة ست واربعين وسبعماية للهجرة النبوية برز مولانا السلطان الاعظم المالك الملك الكامل سيف الدنيا والدين شعبان بن السلطان الشهيد الملك الناصر محمد بن السلطان الشهيد الملك المنصور قلاون لا زال مراسمه نافذة فى الآفاق هاطلة سحب سماحها بالاغداق والاطلاق ان يسامح جميع الجيوش المنصورة الاسلامية والامراء والمماليك السلطانية والجند بالحلقات والاصحاب الامراء والاتباع بما لعله يتعين للديوان المعمور على كل منفصل منهم من بقية خدمه او تفاوت ايام الدوان ما بين السنين الشمسية ما بين السنين الشمسية (تكررت الجملة مرتين) والقمرية ويبطل تخريج ما قبل ذلك بدوان الجيوش المنصورة بالممالك الاسلامية بحيث يبقى لدوان المرتجع مدخل فى (اقطاعات) المقطعين ويكون جميع مايتعين من الدوان (محاسبات) مسموحاته داخلاً فى هذا الانعام على توالى الايام مشتمل عليه العطاء الذى شمل جوده الخاص والعام ومثوبة تحمد اجرها فى دار الكرامة وسنة حسنة له اجرها واجر من عمل بها الى يوم القيامة ومن ثابر على الاقتداء فيه فيه (تكررت الكلمة مرتين) حقق الله من الخير ظنونه ومن بدله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ومن نقصه او قصد نقصه على مر السنين

فیکون الله عز وجل خصمه ونبیه محمد سید المرسلین ویحقق علیه لعنة الله والملائکه والناس اجمعین ویبوء بالاثم الذی یخسر به الدنیا والآخره وذلك هو الخسران المبین ... ... ومن ... وهو خیر الوارثین فی ایام ملك الامراء المقر الاشرف العالی الکافلی السیفی قماری الکاملی کافل السلطنة الشریفه بالفتوحات الطرابلسیه عز نصره . »

عسکری بو دجه سندن بحث ایدن اشبو امرنامه مملوك سلطانلرندن شعبان بن محمد بن قلاونك زمان اداره‌سنده (٧٤٦—٧٤٧ ﻫ . — ١٣٤٥—١٣٤٦ م) قلعه‌یه آصلمشدر . مؤرخین مشهوره‌دن ابو الفدا وابن الوردی بو امرنامه‌دن بحث ایدییورلر برنجیسی دییور که : بو سنه حلب قلعه‌سنه وسائر استحکاملرك دیوارلرینه کتابه‌لر یازلدی .

خلاصه‌سی : وفات ایدن بر نفر ویا بر امیرك ترکه‌سندن استرداد اولنمسی عادت حکمنه کیرن سنهٔ شمسیه ایله سنهٔ قمریه اره‌سنده‌کی اون بر وکسور کونلك فرق معاشك اخذینه دوام اولنمامسی تقرر ایتمشدر . اشبو مبلغ ایچه بر یکون تشکیل ایدییوردی .

امرنامه‌دن حلب ، شام وبصری قلعه‌لرنده نشانه قالمامش ایسه‌ده حصن الاکراد قلعه سنك مدخلنده بیوك بر صعوبتله اوقونه بیله‌جك بر حالده بولنمقده‌در . بوکا مقابل طرابلس قلعه‌سنده‌کی کتابه الآن واضحدر . امرنامه ، قرائتندن اکلامشلدیغی اوزره ، اسلوبی واضح اولمدیغی کبی آلتنه بر رچیزکی چیزیلان کلملر یا ایکی دفعه تکرر ایتمش ویا خود یا کلش یازلمشدر . اساساً عباره‌سی مشوش وعرب طرز کتابتندن ایجه تباعد ایدن اشبو امرنامه‌نك مضمونی انجق اوزمان قلمه آلنان کتب تاریخیه‌نك مطالعه‌سیله اکلاشیلمسی قابل اوله بیلیور .

مملوکلر زماننده معاشاتك سنهٔ شمسیه حسابیله وفقط شهور قمریه‌نك حلولنده تادیه ایدلدیکی استدلال اولنیور . بوکا بناءً اردویه منسوب امراء وضابطان ونفرات عطیهٔ سنیه نامی آلتنده هرسنه هرایکی سنه‌نك فرقی اولان اون بر وکسور کونلك فضله مخصصات آلیورلردی . فقط مؤرخلرك روایتنه کوره اکر بر ضابط ویا بر نفر مدت معینهٔ نظامیه‌یی اتمام ایتمه‌دن وفات ایدرسه کندیسنه بو یولده خزینه‌دن نه مقدار مبالغ تأدیه ایدلمش ایسه ورثه‌سی تکرار اعاده ایتمکه مجبور طوتیلور ایدی . سلطان شعبان بالایه درج ایدیلن کتابه ایله اشبو اصولی لغو ایدییور ووفات ایدن منسوبین عسکریه‌نك ورثه‌سنی تأدیه‌سی مشکل بر بورجدن قورتارییور .

ظاهراً پك مستحسن کورینان بو امرنامه‌یه باقه‌رق سلطان شعبانك جدیتنه وامور اداریه وعسکریه‌نك حسن تمشیتیله اشتغال ایتدیکنه قائل اولماملیدر . شعبان سفاهته اولان انهماکیله ذوق وصفایه اولان انجذاب شدیدیله بتون مملوك سلطانلرینك اك منفور لرندن صاییلیر . بالایه درج ایدیلن امرنامه‌یی اصدار ایتمکله کندیسندن ممنون اولمیان اردو منتسبینی جذب

ایتمك ایسته‌یوردی . اساساً ضابط عائله‌لرینك بو بورجدن عفو ایدلدیککی نادر الوقوع دکلدر . ابو المحاسن (المنهل الصافی) سنده سلطان شعبانك اهالی‌یه قارشی اولان تعدیاتنی انصافانه‌سنی ، پاره جمعنده‌کی طمع مشهورینی اوزون اوزادی‌یه تفصیل ایدییور .

(١١) — قانونی سلطان سلیمانك کتابه‌سی (٩٢٧ ﻫ .) — قلعه‌نك دکز جهتنه باقان برنجی قپوسی اوزرنده شو کتابه اوقونمقده‌در :

« بسمله . . . رسم بالامر الشریف العالی السلطانی الملکی المظفری سلطان سلیمان شاه بن السلطان سلیم شاه لا زالت اوامره الشریفه مطاعةً فی الامراء بان یجدد هذا البرج المبارك لیکون حصناً منیعاً علی دوام وکان الفراغ من عمارته فی شهر شعبان المبارك سنة سبع وعشرین وتسعمایه . »

معلوم اولدیغی اوزره سوریه قطعه‌سی خطهٔ مصریه ایله برابر ٩٢٢ سنه‌سنده (١٥١٧ م) یاووز سلطان سلیم طرفندن ضبط وملك عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر . مومی الیهك خلفی واوغلی قانونی سلطان سلیمان ثانی تخته صعودندن (٩٢٦—٩٧٤) بر ایکی آی صوکره بر ای تفتیش سوریه جهتلرینه کله‌رك شامده بالعموم ایالات والیلرندن مرکب بر مجلس عقد ایتمشدی . حلب وطرابلس قلعه‌لرینك تعمیری بو مجلسده اتخاذ اولنان مقررات جمله‌سندن اولمشدر . کتابه‌ده نام همایوندن صوکره مجملر طرفندن مستعمل شاه عنوانی یازلمشدر حالبوکه قاهره‌نك بعض عثمانلی کتابه‌لرنده شاه یرینه موغوللرك استعمال ایتدکلری خان عنوانی اقامه ایدلمشدر . کتابه‌ده‌کی غلطلر برر چیزکی ایله کوسترلمشدر .

طرابلسده سکرکیه جامعی وکتابه‌سی . — جامع ابو علی نهرینك ساحل یسارنده وطاینال جامعی قربنده در . خراب بر حاله دوچار اولان معبد مذکورده الیوم یرلی بر عائله اقامت ایتمکده در . ممالك اسلامیه‌ده‌کی بالعموم مؤسسات دینیه کبی سکرکیه جامعنك دخی برچوق اوقافی واردر . واقفك وضع ایتدیکی شرطلره مرور زمانله تعدی وتجاوز واقع اوله‌رق نهایت وارداتندن اثر قالمدی وطبیعتیله معبد بر خرابه‌یه دوندی . جامعك ازیرده درج ایدیلن وقفیه‌سی ازهرجهت شایان تدقیقدر . اوقافی بوقدر زنکین اولان بر جامعك نصل اولیورده اللهدن قورقمیان غاصبلرك دست تعدیلرینه اوغرایور . بتون خراب بر حاله دوچار اولان شو بنای مقدسك شمدیکی وضعیتی کوروب ده متاثر اولمامق قابل دکلدر .

(١٢) واقفك کتابه‌سی (٧٦٠ ﻫ) . — جامعك جنوبه ناظر جبهه‌سی اوزرینه آتیده‌کی وقفیه قرائت اولنمقده‌در .

« بسمله . . . وقف الجناب الكريم اقطرق الحاجب هذا المكان المبارك مسجد الله تعالى وتربة للدفن ووقف على مصالحه وعمارة اثاثه رتطاويقه جميع المزرعتين المتلاصقتين من عمل حصن الاكراد وهما مرج السلطان وقميرة وجميع البستانين المتلاصقين بقرية رشعين من عمل طرابلس احدهما يعرف بمسعود والآخر بابن الافرمى وجميع الحوانيت الاربعة المتلاصقات بالصف الشرقى من سوق الحلاويين بطرابلس وجميع الدار الملاصقة للمسجد وجميع الآدر الثلاث المتلاصقات بخان المصريين بطرابلس وجميع الحصه الشائعه وقدرها والنصف والربع من جميع الدار شمالى خان المهندس بالجسر العتيق وجميع الفرن المعروف بكر خولد للمسجد المذكور وقفاً شرعياً يبدأ من ريعه بعمارته واصلاحه ويصرف منه فى كل شهر اربعون درهماً للامام بالمسجد المذكور وخمسون درهماً الى مؤذنين بالنوبة يؤذنان بمأذنة المسجد المذكور وثلاثون درهماً الى قيم المسجد والتربه وخمسون درهماً الى خمسة انفار يقرؤون بالمكان المذكور حزباً كاملاً فرادى ومجتمعين وخمسة عشر درهماً فى ثمن زيت وقناديل وآلة الكنس والاستسقاء ويصرف فى يوم الاثنين من كل اسبوع ثلاثة دراهم فى ثمن خبز يفرق بباب التربة ودرهم واحد فى ثمن ماء وثلج وكذلك يصرف فى يوم الخميس من كل اسبوع ويصرف فى كل شهر احدى عشر درهماً فى ثمن كسوة من قميص ولباس رفيع وغير ذلك للايتام والارامل والفقراء المسلمين وما فضل بعد ذلك يصرف الى من كان فقيراً محتاجاً من اولاد الواقف وانساله ومن عتقائه بالسوية فان لم يكن فيهم محتاج صرف الى الفقراء المسلمين فى باب التربة وشرط الواقف النظر لنفسه ثم للارشد من اولاده وانساله والى من كان امير حاجب كبيراً بطرابلس وشرط الواقف ان لا يوجر وقفه باكثر من ثلاث سنين وليصرف هذا ولا تقدر عليه مظالم ولا مكوس حسبما تضمن ذلك كتاب الوقف المؤرخ بمنتصف القعدة الحرام سنة سبع وخمسين وسبعمائة الثابت المحكوم به بمجلس الحكم العزيز بطرابلس المحروسة ونقش ذلك فى ربيع الاول سنة ستون وولاء لهذا المسجد من الماء بحق واجب نصف وربع اصبع من قناة طرابلس . »

كتب تاريخيه ده ترجمهٔ حالنه تصادف اولنه میان صاحب وقف (مابینجی اقطرق) اشبو كتابه ده وارداتی جامعك وتربه نك مصارف عمومیه سنه تخصیص اولنان املاك غیر منقوله يی بروجه زیر تعداد ایدیيور :

حصن الاكراد مضافاتندن اولوب الیوم اثر لرندن برشی قالمیان مرج السلطان وقمیره بوستانلرینك تمامی ، طرابلسك شمالنده كائن رشعین قریه سنده مسعود وابن الافرمی بوستانلرینك تمامی ، طرابلسده طاتلیجیلر چارشو سنده كائن دورت مغازه نك ومسجده ملاصق دورت خانه نك تمامی ، مصر چارشو سنده یان یانه اوچ او ایله اسكی كوپریده كائن مهندس خاننك شمالنده كی خانه نك نصف وربعندن عبارت اولان بتون حصهٔ

شایعه سی وكر خولد اسمنده كی فورونك تمامی (اشبو فورون الیوم موجوددكلدر)

مابینجی اقطرق وقفیه‌ده بو وارداتك كیفیت صرفنی دخی تفصیل ایده‌رك دییوركه : اولا جامع تفریش وتزیین اولنه‌جق ؛ ثانیاً جامعده استخدام ایدیله‌جك امامه ، ایكی مؤذنه ، قیمه ، قرآن كریم اوقویان بش حافظه معلوم المقدار اجرت ویریله‌جك . بوندن باشقه هر آی جامعك تنویر وتنظیفنده (١٥) درهم صرف ایدیله‌جكدر . (بازار ایرتسی وپنجشنبه كونلری قیم تربه اوكنده فقرایه اوچ درهملك اكمك وبر درهملك بوزلی صو توزیع ایده‌جك وینه (هر آی) ١١ درهمله [كوملك ، دون وسائر ملبوسات] صاتون آلنه‌رق یتیملره وطول قادینلره وفقرایه طاغیدیله‌جقدر . شاید بو مصارف چیقدقدن صوكره واردات وقفیه‌دن برشی آرته‌جق اولورسه ناظر بو فضله‌یی واقفك فقرا دوشمش احفادینه و آزاد ایدلمش كوله‌لرینه وبونلر اولمدیغی تقدیرده تربه قپوسنده تسأل ایدن فقرای مسلمینه توزیع ایده‌جكدر . وقفه نظارت ایتمك مسئله‌سی دخی شوصورتله حل ایدیلیور : اولا نفس واقف وصوكره اولاد واحفادی وشاید بونلرك هیچ بری موجود دكل ایسه طرابلسك بیوك مابینجیسی وقفیه‌یی حرفیاً تطبیق ایده‌جكدر . واقف بالاده تعداد ایدیلن املاك وعقاراتك بوستاجرك عهده‌سنده اوچ سنه‌دن زیاده قالماسنی شرط قوشیور وجامعك طرابلس صو یندن اوچ ربع پارمقلق بر حقه مالك اولدیغنی تصریح ایدیيور .

طرابلسده مدرسهٔ الخاتونیه . — مدرسه (ارغون خاتون) ك پاره‌سیله ومومی الیهانك توجه‌سی مغرفتیله انشا ایدلدیكندن خاتونیه اسمیله یاداولنمشدر .

ابو علی نهرینك جهت یسارنده وطایلان قپوسی قربنده كائن ایدی . شمدیكی حالده بنا متروك وطبقهٔ عوامه ابدستخانه‌لك ایتمكدن باشقه بر شیئه یرامامقده‌در حالبوكه اشبو مؤسسه خیریه‌یه وقف ایدیلن املاك اهمیتلی بر واردات تأمین ایدییور ایدی آتیده‌كی كتابه‌یی اوقویه‌لم :

(١٣) مؤسس [عز الدین ایدمر] الاشرفینك وقفیه سی و (٧٧٥ ﻫ .) . —

« بسمله . . الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد

— انشأ هذا المكان المبارك مولانا المقر الاشرف العالى المولوى (المخدومى) الكافلى العزى [ايدمير الاشرفى] مولانا ملك الامراء اعز الله انصاره فى شركة آدره الكريمة الجهة المصونه ارغون تغمدها الله برحمته حسب وصيتها المتقدمه ووقفت جميع القيساريه المعروفه بالدهيشه وبساكن الحريرين والحوانيت التسعه والمقعدان لدى

ذالك خارجها ومعروفين بها ويعلق عليها باب

بالمقعد خارج الباب القبلى ملاصق له عن يمنة الداخل

منه ومن الحوانيت التسعه اربع حوانيت كبار ملاصقات لها عن

یمنة الداخل من بابها القبلی حانوتات وعن یسرته حانوتان
والخمسة اقباء ملاصقات القیساریه ایضاً وجمیع الحوانیت
الثلاثه المتلاصقات تجاه باب القیساریه القبلی
وجمیع الحوانیت المتلاصقین بوسط السوق الشرقی
بالصف الشرقی بالقرب من قیساریه التجار وموقع
ذلك جمیعه بطرابلس المحروسة علی نفسها مدة
حیاتها ثم من بعدها یصرف ذلك علی الوجوه الآتی شرحها فیه وهو ان الناظر فی الوقف
شرعاً یقرر بالتربة التی عینت للواقفه وتدفن بها اربعة حفاظ من القرآن العزیز ویقرر
لهم من المعلوم ما اقتضا رأیه علی انهم یرددون کل یوم الی تربه الواقفه ویقرأون بها ربعاً
کاملاً من القرآن الکریم ویدعون عقیب القرائة للواقفة ومعتقها زوجها المشار الیه اعلاه
ویترحمون علیها ویسألون الله عز وجل لهما بالعفو والمغفرة ویهدون ثواب القرائة الی
زوجها ویشرکون جمیع المسلمین فی الدعاء ویختمون الدعاة بالصلاة علی رسول الله صلی الله
علیه وسلم ویجعلون ختم القرآن فی کل لیلة جمعة بحسب انهم یقرؤن علی قبرها فی کل سبعة
ایام ختمه کامله فاذا کانت لیلة کل جمعة یجتمعون بالتربة ومن حضر معهم من المسلمین
ومساکینهم یختمون الختمة الشریفة علی قبرها ویدعون ویترحمون کما تقدم ون یعمل
الناظر الشرعی فی لونین من الطعام حسبما یقتضیه رأیه ویحضر قنطاراً من خبز الحنطه
الطیب الصافی ویوضع بالتربه ویفرق علی الفقراء والمساکین من امة محمد صلی الله علیه وسلم
ویکون ذلك کل لیلة جمعة عند ختم القرآن العزیز وان یصرف بالتربه ما یحتاج لیه من
فرش وغیر شیء ومغاز قائم مقیم یقوم بها بکنسها وتنفیضها وفرشها وتنیرها وان یجعل
لطرالمس کتاب ایتام یجلس لهم الفقیه علا العاده یقریهم القرآن ویعلمهم الکتابه وکل ما
ختم القرآن العزیز او مات او اعرض عن الحضور للتعلیم یرتب الناظر غیره من ایتام
المسلمین وان یقرر للمعلم فی شهر مبلغ ثلاثین درهم یصرف الیه وان یصرف الی کل واحد
من الایتام کل یوم ربع درهم ویکسی کل منهم کسوة کامله حسبما رآه الناظر من قمیص
وقبع ولباس وجبه ومتاع ومال هذا الوقف عند انقطاع سبله وتعدیة جهاته الی الفقراء
والمساکین من المسلمین والبدأة من ریع ذالك بعمارته وشرطت التصرف لنفسها ولها ان تثبت
وتوکل فیه وتسنده الی من شائت ثم من بعدها یکون النظر لمعتقها مولانا ملك الامراء المشار
الیه اعلاه اعز الله انصاره ثم الارشد بالارشد من اولاده منها ثم الی من شرطته فی کتاب
وقفها المؤرخ فی الثالث والعشرین من شعبان سنة ثلاث وسبعین وسبعمائة وتولی عمارة هذا
المکان المبارك جمیعه الفقیر الی الله تعالی الامیر جمال الدین یوسف بن المرحوم العزی غزان
الشیفی اثابه الله تعالی بالاجر العالی اعلاه الله تعالی وکان الفراغ من ذلك فی سنة خمس

وسبعین وسبعمایه .»

کتابه‌ده مذکور اولان وقف صاحبه‌سی ارغون خاتون طرابلس والیسی (عز الدین ایدمیر) الاونوکی الناصری الاشرف نام ذاتك آزاد ایدلمش بر کوله‌سی ومنکوحه‌سی ایدی . مدرسه وتربه کندیسی وقوجه‌سی طرفندن انشا ایتدیرلمشدر . مؤرخلردن ابو المحاسن ، ابن حجار ، عسقلانی ، مقریزی کتابلرنده (ایدمیر) حقنده کافی درجه‌ده معلومات اعطا ایتمکده‌درلر :

عز الدین وقتیله سلطان محمد الناصر قلاونك اوغلی (اونوك) مملوکلرندن ایکن مؤخراً عساکر خاصه میانته ادخال ایدیله‌رك یواش یواش ترقی ایتمش ونهایت رجال مقربه دن اولمش ایدی . سلطانك قتلی اوزرینه ایدمیر سوریه‌یه نفی وفقط از بر مدت صوکره قاهره‌ده (بیکلر قوماندانلغنه) ومتعاقبا طرابلس والیکنه تعیین اولنمشدی . صوك مأموریتنده ۷۷۳ تاریخنه قدر قالمش و۷۷٤ سنه‌سنده عینی وظیفه ایله تکرار طرابلسه کلمش ایدی . اردو اتابکلکنده ایکن ۷۷٦ تاریخنده وفات ایتمشدر .

کتابه‌ده تعداد اولنان املاك وعقارات وقفیه شونلردر :

دهیشه نامنده بیوك بر چارشونك وبو چارشویه ملاصق مغازه ودکانلرك ایجارندن حاصل اولان واردات ، اوصافی تعداد اولنان واغلب احتمال ینه دهیشه نامیله معروف اولان طقوز مغازه ودکان ؛ اوستی قبالی واحتمالکه وقتیله ده پو ویا دکان وظیفه‌سنی کورن بش اوطه واوچ مغازه ؛ تاجرلر چارشوسی قربنده ایکی مغازه .

صاحبهٔ وقف اشبو وارداتك کیفیت صرفی حقنده ایجه تفصیلات اعطا وتقییدات وضع ایلدکدن صوکره اسلام یتیملرندن تفریق وانتخاب اولنه جق سکز چوجقك اعاشه واکساسنی واردات مذکوره ایله آچیله جق برمکتب ابتدائیده تعلیم وتربیه ایدلملرینی شرط قوشیور بوقدر زنکین وارداته مالك بر مؤسسهٔ خیریه نك فصل اولیورده سکز کیه وقفی کبی طمعکارلرك تعدیات بی انصافانه لرینه دوچار اولیور الیوم طبقهٔ عوامه ابدستخانه‌لك ایتمك کبی بردرکهٔ الیمه‌یه ایندیریلیور؟ بوکا بی حس شرقلیلردن باشقه کیمسه عقل ایردیره مز . بز یالکز ویالکز املاك وقفیه‌یه تعدی وتجاوز خصوصنده ابراز مهارت ایدرز . اوروپاده تعمیم معارف وظیفه سیله مکلف اولان حکومته معاونت ایتمك اوزره برچوق زنکینلرك پایتختلرده وبیوك شهرلرده بوقبیلدن برچوق مؤسسات خیریه ونافعه تاسیس ایتدیکلرینی ایشیدییور وبو وطنپرورانه تشبثاتی غزته ومجموعه لرمزده القشلایه رق ظاهراً محب خیر وصاحب حمیت کورونمك ایسترز . فقط اکری اخلاقرزی دوزلته جك پانسیونلرك ، مکاتب لیلیه نك وامراض ساریه یی برطرف ایده جك خسته‌خانه لرك تأسیسنه معروف اولان فردی تشبثلری خاطرمزدن بیله کچیرمیز . ایش بونکله قالسه ینه راضی یز .

اسلاف طرفندن اسلام ممالکنك اطراف اربعه سنده تأسیس ایدلمش نیجه اماکن خیریه واردرکه بوکون متغلبهٔ اعیانك اودویمق بیلمین حرص وطمعنه اوغرایه‌رق خراب اولمشدر. ادعا ایتدیکلرینه کوره یالکز طرابلس شهرنده فقیرلرك وبی کس قادینلرك احتیاجات ضروریه سنی دفع ویاتخفیف ایده جك ٣٦٠ مؤسسهٔ خیریه موجود ایدی. محلی اوقاف دائره سندن استحصال ایتدیکمز معلوماته کوره الیوم طرابلس اوقاف مضبوطه سنك قیمت مخمنه سی یدی میلیون غروش وواردات سنویه سی ایکیوز یکرمی بیك غروش راده سنده‌در. اوقاف غیر مضبوطه املاکنه دائر برفکر اجمالی اعطا ایتمك غیر ممکن ایسه‌ده متولیلری معرفتیله اداره اولنان اشبو اوقافك مضبوط اولان اوقافك اون مثلندن دون اولمدیغی محققدر. بوقدر جسیم واردات نره یه کیرییور، بوکون طرابلسده کلمه نك بتون معناسیله برمؤسسهٔ خیریه تحریسنه قالقشمق بیهوده‌در. اوچ میلیون غروش راده سنده تخمین اولنان بو واردات سنویه نك حتی یوزده بری بیله محلنده صرف ایدلمامکده‌در. ممالك اسلامیه نك همان هر طرفنده مع التأسف مشاهده اولنان بو نقیصهٔ اجتماعیه واخلاقیه بالعموم اولیای امورك انظار بصیرت ودقتنی درت آچه جق درجه ده وسعت پیدا ایتمکده‌در. تدابیر قطعیه اتخاذ ایدیله‌رك بتون بو وقفلرك مدنی بر مؤسسهٔ خیریه ویاعلمیه حالنه افراغی لزومی چوقدن حس ایدلملیدی.

طرابلسده التینه چشمه سی. — چشمه ابوعلی نهرینك جهت یسارنده وشهرك مرتفع برموقعنده کائن در. جامع المعلق بوچشمه نك قارشو سنده در اوستنده آتیده کی کتابه منقوشدر:

«بسمله. انشاء هذا السبیل الفقیر الی الله تعالی محمد بن المرحوم زین الدین مبارکشاه العلای فی مستهل ... سنة ست عشرة وثمنمئة.»

چشمه نك (زین الدین مبارکشاه العلای) اوغلی محمد طرفندن انشا اولندیغنه دلالت ایدن بوکتابه نك درت کوشه سنده هر وغلیف حرفلرینه بکزین شو اشارت منقوشدرکه بونی مملوك امیرلرینك برچوغی آرمه‌لرنده استعمال ایتمکده ایدی.

آرتین پاشا Contribution à l'étude du Blason en Orient نام کتابنده بو آرمه‌لری اوزون اوزادی یه تعریف وتوصیف ایدییور. رسمنی کچیردیکمز بو اشارته مثلا شام جامع کبیرنده وسلطان الناصر فرج طرفندن قاهره ده انشا اولنان (دهیشه) چشمه سنده دخی تصادف اولنیوز. آرتین پاشا بونی سلطان الناصر فرجه اسناد ایدییور طرابلسده‌کی تینه چشمه سی مدت سلطنتی ٨٠١ دن ٨١٥ تاریخنه‌قدر امتداد ایدن سلطان فرجدن قالمه بر اثر اولمسه کرکدر. چونکه ٨١٦ سنهٔ هجریه سنده انشا اولنمش ایدی.

(١٤) طرابلسده مدرسه رفاعیه کتابه سی (٨٧٠ هـ). — ابوعلی نهرینك صول طرفنده وشهری اسکله یه ربط ایدن بیوك شوسه قربنده کائن اولان مدرسهٔ مذکوره نك شمال دیواری اوزرنده (سلطان خشقدم)ك زیرده محرر امرنامه سی محکوکدر:

«الحمد لله لما کان بتاریخ مستهل ربیع الآخرة سنه سبعین وثمانمایة ورد المرسوم الشریف السلطانی الملکی الظاهری ابو سعید خشقدم نصره الله تعالی وخلد ملك مالکها وادام اقتداره الی المقر الاشرف الناصری محمد ابن مبارك مولانا ملك الامراء کافل المملکة الطرابلسیة المحروسة اعز الله انصاره من مضمونه ان لا یؤخذ من التجار حماة وغیرها من السمسره والترجمة الا ما جرت به العادة القدیمة وهی علی الالف عشرة دراهم لا غیر من غیر زیادة علی ذلك وان لا یتناول الاجرة الا من باشر العمل بنفسه من ابناء السبیل ومنع النصاری من الترجمة والسمسرة ولا یؤخذ شیء ممن باع سلعته بغیر دلال ومنع من یعارض ابناء السبیل وابطال ما جدد علی ذلك وهی الخمسة الزائدة علی کل الف حسب ما شهد به المحضر الشرعی وان تسطر هذه المثوبة رفعاً للظلامة فی الصحائف الشریفة اقتناءً بقوله تعالی فلیحذر الذین یخالفون عن امره ان تصیبهم فتنة او یصیبهم عذاب الیم ورسم ان یستمروا ابناء السبیل فی السمسرة والترجمة وملعون ابن ملعون من یغیره او یبدله او یسعی فی ابطاله او اعادته او یشا عنه کان علیه لعنة الله والملائکة والناس اجمعین وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه وسلم.»

مالك الظاهر خشقدم مملوکلر سلطنتنده ٨٦٥ دن ٨٧٢ یه قدر بولنمشدر. او زمانکی طرابلس والیسی بولنان ناصر الدین محمد بن مبارك اصولك خلافنه اوله‌رق ترك دکل عرب ایدی. یوقاری‌یه درج اولنان امرنامه‌ده سمسار وترجمانلری موضوع بحث ایدییور. اساساً شرق ادناده بو ایکی صنعت اوته دنبری موجود ایدی. اوروپادن کلن تاجرلر ایله اهل صلیب زماننده سوریه‌ده اقامت ایدن فرانقلر عربجه‌یه واقف اولمدقلرندن بونلرك ترجمانلق ایده‌جك آدملره احتیاجلری زیاده ایدی.

امرنامه‌ده سلطان خشقدم سمسار وترجمانلرك قومیسیون نامی آلتنده یالکز بیکده اون درهم المرلنی شرط وبوکا ضمیمة استیفا اولنه کلن بیکده بشی منع ایدییور. بوندن باشقه قومیسیونك یالکز ایشلری بالذات حل وتسویه ایدن سمسارلر طرفندن آلنوب آخرك بو اجرتدن برشی اخذ ایتمه‌مسی ویرلی خریستیانلرك ترجمانلقله اشتغال ایتمه‌لری مذکور امرنامه مقتضاسندندر. بو تاریخلرده سمسارلق وترجمانلق اوروپادن سوریه‌یه هجرتله طرابلسده اختیار اقامت ایدن اجنبیلرك النده ایدی. احتمالکه بونلر یرلی خریستیانلر طرفندن شدتلی بر رقابته معروض قالدقلرینی کوره‌رك سلطانه شکایت ایتمشلر وبو دخی کندیلرینی حمایه مقصدیله مار الذکر امرنامه‌یی اصدار ایتمش ایدی.

(١٥) — آرغون شاه جامعنده سلطان قايتبايك كتابه‌سی (٨٨٠ هـ) : — ابو علی نهرينك جهت يسارنده وسكركيه جامعيله‌طايلان قپوسی اره‌سنده واقع اولان اشبوجامعك مدخلنده سلطان قايتبايك آتيده مندرج امرنامه‌سی منقوشدر :

« الحمد لله لما كان بتاريخ خامس عشر جمادى الآخرة سنة ثمانين وثمانماية ورد مرسوم شريف مربع جيشى من الابواب الشريفه السلطان الملك الاشرف قائتباى خلد الله ملكه بأن جهات وقف المرحوم اوغون شاه بالسق بطرابلس المحروسه لا تؤجر لا لمتجوه ولا ذى شوكة واجهار الندا لزراع الاراضى بالحماية والرعاية ومنع من يعارضهم حسب ما شرط به الواقف فى كتابه وتسليم الأراضى للسيد الحسيب النسيب السيد نور الدين محمود الحسينى الادهمى الناظر والشيخ بها بالزاوية المذكوره فاشار به المقر الأشرف العالى المولوى السيفى ازدمير الاشرفى مولانا ملك الامراء كافل المملكة الطرابلسيه اعز الله انصاره ورسم بنقش ذلك على باب المدرسة حسب ما شرط به الواقف فى كتابه وملعون من يغير ذلك ويسعى فى تجديده . »

اشبو امرنامه، مطالعه سندن دخی اكلاشيله‌جغی وجه‌ايله سلطان قايتباى زماننده (٨٧٢—٩٠١ هـ) وترجمهٔ حالی (٥) نومرولو كتابه‌نك شرحنده ذكر اولنان ازدمير اشرفينك واليلكی اثناسنده قلمه آلنمشدر . منتظم واوقوناقلی برصورتده حك ايديلن اشبو كتابه‌ده طرابلسك صو ايله سقی ايديلن اراضيسنده كائن وقف بوستانلرك زكين ومتنفذ آدملره ايجار ايدلمسی منع ايديليور . احتمالكه بو ممنوعيت زكينلرك چوقدن چوق امور زراعيه‌ايله اشتغال ايتمدكلرندن منبعثدر بدل. ايجار چوق اولمديغندن صاحب وقف احتمال فقير كويليلری اشبو اراضیٔ وقفيه‌دن مستفيد اولملرينی تامين ايچون بوقيدی علاوه ايتمشدر .

(١٦) — جامع الدباغنده سلطان قايتبايك امرنامه‌سی (٨٨٢ هـ) . — جامع ابو علی نهرينك جهت يسارنده‌كی يكی كوپری قربنده وجامع الطوبا جوارنده كائندر . قپونك اوستنده‌كی ايكی طاش اوزرنده شو كتابه محكوكدر :

« احمد لله لما كان بتاريخ ثالث عشرين جمادى الآخرة من شهور سنة اثنين وثمانين وثمانمائة برز المرسوم الشريف المولوى السلطانى الملكى الاشرفى ابو النصر قائتباى خلد الله ملكه الشريف عند حلول ركابه بطرابلس المحروسة بابطال ما على جماعة الدباغين بطرابلس من المكس المقرر لديوان المواقف الشريفه وان لا يكلفوا الى الدرهم الفرد وان ينقش ذلك فى بلاطة على المسلخ بطرابلس لتسطر هذه المثوبة فى الصحائف الشريفة وملعون بن ملعون من يجدد ذلك او يغيره . »

وقتيله ابو علی نهرينك صول كنارنده بولنمسی پك محتمل اولان دباغخانه دن بوكون

اثر قالمامشدر . سلطان قائتباى ٨٨٢ سنهٔ هجريه سنده (١٤٧٧ م) سوريه‌يه بر تفتيش سياحتی اجرا ايده‌رك طرابلس دباغلرندن خزينهٔ خاصه نامنه استيفا ايدلمكده اولان ويركويی تماماً لغو ايتمش ايدی. امرنامه‌نك بر طاش اوزرينه حك ايديله‌رك دريلرك آلنديغی سلخخانه‌يه وضع وركزی حقنده كتابه‌ده صراحت واردر .

جامع مذكورك ديكر بر محلنده شويله بر كتابه دها واردر :

(١٧) — « جدد هذا المسجد المبارك (...) بن يوسف شيخ الدباغين بطرابلس المحروسه بتاريخ عشر شوال سنة ٩١٣ واوقف عليه بعد وفاته دكان وولد ومخزن ... ... »

دباغلر رئيس ... بن يوسف طرفندن جامعده ياپيلان تعميرات عثمانلی پادشاهی ياووز سلطان سليمه قارشو مغلوب اوله‌رق تختنی وحتی بتون ملكنی غائب ايدن سلطان الملك الاشرف قانصاو الغورى‌نك زمان سلطنتده (٩٠٩—٩٢٢) اجرا ايدلمشدر .

معلقه جامعی . — طرابلسك يوكسك بر موقعنده بولنان جامع المعلقه‌يه مرديونله چيقلديغندن بو ناميله توسيم اولنمشدر . عثمانليلر دورنده بنا ايدلديكی آتيده‌كی كتابه‌دن مستبان اولمقده‌در :

(١٨) — « بسمله ... انما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر واقام الصلاه وآتى الزكاة ولم يخش الا الله فعسى اولائك ان يكونوا من المهتدين . انشأ هذا الجامع المبارك العبد الفقير محمود بن المرحوم لطفى الزعيم رحمه الله وكان تمام انشائه فى شهر ربيع الاول من شهور سنة سبع وستين وتسعماية . »

صاحب خير محمود بن لطفى الزعيمٔ عثمانلی پادشاهی قانونی سلطان سليمان زماننده (٩٢٦—٩٧٤ هـ) يتشمش اولمسنه رغماً كرك جامعك طرز انشاسنده كرك قازديرديغی كتابه‌ده‌ينه مملوكلر دورينك اسلوبنی محافظه ايتمكده‌در .

الطوبا جامعی . — طرابلسده دباغين جامعی قربنده و ١٠٢١ سنهٔ هجريه‌سنده انشا اولنمشدر . كتابه‌سی بروجه زير عيناً نقل اولنور :

(١٩) — « الحمد لله الذى من على عبده من جريان فيض فضله ويسر هذا الخير على يده وهداه الى العمل بقوله سبحانه وتعالى انما يعمر مساجد الله من آمن بالله فحل وجدد هذا الجامع الشريف لوجه الله الكريم بعد هدم جداره ومنبره ومحرابه وسبيل مائه من الفيضة الكبرى فى سادس عشر ذى القعدة سنة عشرين بعد الف الواثق بالملك البارى احمد بن محمد الشربدارى الانصارى كتخداى حضرت حسين باشا ابن يوسف باشا السيفى امير الامراء بطرابلوس ايد الله تعالى الدولة والسعادة عليهم وعفا عنهم وعن المسلمين اجمعين آمين وتم بنائه فى شهر ربيع الآخر سنة أحدى وعشرين والف ختمت بالخير . »

دور عثمانى آثارندن اولان اشبو جامع دها صريح واوقوناقلى كتابه‌سيله مملوكلرك مؤسسات دينيه‌سندن قولايلقله تفريق اولنه‌بيلير . كتابه‌ده ذكر اولنان طغيان مياه سلطان احمد اول زماننده (١٠١٢—١٠٢٦) واقع اوله‌رق بر چوق بنالرله برابر طوبا جامعنك ديوارينى منبرينى ، محرابنى وحتى چشمه‌سنى بيله تخريب ايتمش ايدى . تعميرات طرابلس واليسى يوسف پاشا زاده حسين پاشانك كتخداسى شربتدار احمد بن محمد طرفندن اجرا ايدلمشدر . يوسف پاشا حرص وطمعيله ، تمايلات حنكجويانه‌سيله مشهوردر . حياتنى حكومت متبوعه‌سيله وياخصوص درزى امير مشهورى فخر الدين ايله دائمى بر جدال ايچنده كچيرمش ايدى .

خيرية حسن مدرسه‌سى . — سكركيه وخاتونيه جامعلرى جوارنده‌در. زيرده منقول كتابه‌سنده تاريخ يوقدر :

(٢٠) — « وقفت جهة المرحوم قطلو المصبنه والمعصره والربع فوق المعصره وخمس قراريط وربع بطاحون الداوديه والسندمريه بارض كفرقاهل وبستان ظاهر طرابلس وثلاث قراريط ونصف بسوق اسندمير وثلث الدير يعرف بارض اصنون ومسكبة زيتون والقاعة والبحرة والطبقة جوار المدرسة ونصف طاحون الجديدة بعردات وكرم زيتون فى بطرام وطبقة ومخزن بقيسارية الافرنج . »

واقفه‌نك اصل اسمى كتابه‌ده مذكور اولمديغندن ترجمهٔ حالى حقنده معلومات اعطا ايدلمه‌مشدر . وقف زيرده تعداد ايديله‌جكى وجهله ايچه زنكيندر : بر صابونخانه ، بر معصره وبونك اوستنده‌كى بنا ؛ لبنانه ملحق كوره قضاسى مضافاتندن كفرقاهل كوينده‌كى داوديه وسندمريه دكرمنلرندن بش وبر ربع قيراط ؛ اسمى مجهول بر باغچه ؛ طرابلسده العيونى والحطه قهوه‌خانه‌لرى آره‌سنده واقع اسندمير چارشوسنده اوچ بچق قيراط ؛ لبنانه تابع بطرون قضاسنده ارض اصنون مناسترينك ثلثى ؛ ومدرسه جوارنده : بر زيتونلك ؛ حوضلى وتك اوطه‌لى بر حولى ؛ بطرون قضاسنده عردات كوينده يكى بر دكرمنك نصفى ؛ بطرام كوينده ينه بر زيتون باغچه‌سى ؛ طرابلسده شمديكى حالده خراب اولان فرنك خاننده بر اوطه وبر مغازه .

مختلف يرلرده املاكى بولنان اشبو وقفك غايه‌سى هر نه قدر كتابه‌ده مصرح دكل ايسه‌ده وارداتى هر حالده مكتبله معلملرك مصارف دائمه‌سنه قارشولق طوتلق اوزره تخصيص اولنمشدر .

جامع البرطاسى . — ابو على نهرى اوزرنده‌كى اسكى كوپرى قربنده مبنيدر . تاريخسز وفقط ملوك بحريه دورينه عائديتى اسلوبندن دخى اكلاشيله‌بيلن كتابه‌سى زيرده نقل اولنور :

[٢١] — « بسمله ... اوقف هذه المدرسة المباركة العبد الفقير الى الله تعالى عيسى بن عمر البرطاسى عفا الله عنه على المشتغلين بالعلم الشريف على مذهب الامام الشافعى واقامة الجمع والصلوات المكتوبة وشرط ان لا يرسم فيها على احد ولا يسكنه من لا له الحق فى ذلك . »

عيسى بن عمر البرطاسى طرفندن انشا اولنان اشبو مدرسه‌ده جمعه ، بايرام وسائر اوقات شرعيه نمازلرى ادا ايديله‌جك وامام شافعى مذهبى اوزره تدريسات شرعيه‌ده بولنيله‌جقدر . واقف امير طايناللك ياپديغى كبى مستخدمينه مقنن معاشاتك عدم اعطاسنى وامام ومعلمدن وسائر مستخدميندن ما عداسنك جامعده اقامت ايتمامسنى شرط ايديور .

عكار العتيقه جامعى . — طرابلس لواسى داخلنده عكار قضاسنك طرابلس — حمص — بعلبك جادهٔ كبيرينه حاكم بر موقعنده وقتيله مدافعهٔ مملكت نقطه‌سندن اهميتلى بر شاتو موجود ايدى . سن ژان شواليه‌لرى شاتوسى ناميله معروف اولان بو حصن اهل صليب محاربه‌لرى اثناسنده بيوك بر رول اوينامش ايدى . جوارنده خراب بر حالده عكار العتيقه جامعشريفى موجود اولوب مدخلنده سلطان قلاونك آتيده مندرج كتابه‌سى محكوكدر :

(٢٢) — « بسمله ... جدد هذا الجامع المبارك فى ايام مولانا السلطان العالم العادل الغازى المجاهد المؤيد المظفر المنصور سيف الدنيا والدين قلاون الصالحى قسيم امير المؤمنين خلد الله ملكه برسوم المقر العالى المولوى الاميرى الكبيرى السيفى اعز الله نصره بلبان السلاح دار كافل الممالك الشريفة باشارة الجناب العالى الاميرى الكبيرى العلمى ادام الله عزه سنجار الجماقدار نائب السلطنة المعظمة بحصن عكار المحروس وذلك فى شهر ذى الحجة سنة ست وثمانين وستماية بولاية العبد الفقير بكجرى . »

جامع سلطان قلاونك زمان سلطنتنده ممالك مضبوطه واليسى سلاحدار سيف الدين بلبانك امريله ٦٨٦ سنه‌سنك ذى الحجه آينده انشا وتجديد اولنمشدر انشاآت بيوك امير سنجار جمقدارك نظارتى آلتنده بكجرى نام ذات طرفندن اجرا اولنمشدر . ابو المحاسن المنهل الصافى نام كتابنده (بلبان بن عبدالله الطباخى المنصورى الامير سيف الدين) دن بحث ايله ديبوركه مومى اليه افنديسى سلطان قلاون طرفندن اولا طرابلس وصوكره حلب واليلكلرينه تعيين ايدلمش و ٦٩١ تاريخنده قاهره‌يه چاغيريله‌رق بيوك بر منصبه اصعاد اولنمش ايدى . طقوز سنه صوكره بر اردو قوماندانلغنه تعيين ايديله‌رك سوريه‌يه عزيمت ايدركن رمله‌ده وياغزه‌ده وفات ايتمشدر . كنديسى شجاعت وبسالتيله كرم وتقواسيله اميرلر اره‌سنده بيوك بر شهرت احراز ايتمش ايدى .

طوپوز طاشيان معناسنه اولان جمقدار كلمه‌سى جمق كلمهٔ تركيه‌سيله دار اداتندن مركبدر. بو رتبه‌يى احراز ايدن اميرك ياقيشيقلى وهيبتلى اولمسى مشروطدر . جمقدار ايام رسميه ده آلتوندن معمول بر طوپوزى حامل اولديغى حالده سلطانك صاغ طرفنده دورور ايدى . كتابه‌ده مذكور اولان سنجر الجمقدار محمد الناصرك رجالندن ايدى . بكجرى اسمى رئيس معناسنه اولان بك ايله اردو ديمك اولان چرى كلمه‌سندن مركبدر .

حصن الاكراد كتابه لرى . — قلعه عاصى واديسنى طرابلس ايالتندن ايران سلاسل جبال اوزرنده مبنى وحما وحمصدن طرابلس وطرطوسه كيدن يوللره حاكمدر . اهل صليب محاربه لرنده سن ژان شواليه لرى طرفندن اداره ايديلن قلاعك الك مهملرندن ايدى . ٥٠٣ سنه هجريه سنده (١١١٠ م) انطاكيه پرنسى تنكريد *Tancrede* حمص اسلاملرينى مغلوب ايده رك قلعه يى ضبط ايتمش ، بوصورتله تأسس ايدن حكم صليبى باخصوص قلعه يه وضع يد ايدن سن ژان شواليه لرينك مدافعهٔ خارق العاده لريله ٦٦٩ سنهٔ هجريه سنه قدر (١٢٧١ م) دوام ايده بيلمشدر . تاريخ مذكورده ملوك بحريه دن سلطان بيبرس يدى هفته دوام ايدن برغزاى مباركدن صوكره حصن الاكراد ده حكم اسلامى يى تكرار اعاده ايتمكه وصليبيلرى بورادن قوغمغه موفق اولمش ايدى . ظفردن صوكره قلعه ده اساسى تعميرات اجرا ايدلمشدر . قلعه نك مدخلنده اوقونان شو كتابه مدعامزى ايضاح ايدر :

(٢٣) « بسمله . . . (رسم سبع (*)) امر بتجديد هذا الحصن المبارك فى دولة مولانا السلطان الملك الظاهر العالم (رسم سبع) العادل المجاهد المرابط المؤيد المظفر المنصور ركن الدنيا والدين ابو الفتح بيبرس قسيم امير المؤمنين وذلك بتاريخ نهار يوم الثلثاء خامس وعشرين من شعبان سنة ٦٦٩ . »

سلطان بيبرس ايله ولى عهدى بركه خان نامنه سور خارجينك زاويهٔ غربيه‌سنده كائن مدور قله اوزرنده آتيده‌كى ايكنجى كتابه محكوكدر :

(٢٤) — « بسمله . . . (رسم سبع) امر بتجديد هذا الحصن المبارك مولانا السلطان الملك الظاهر ركن الدنيا والدين ابو الفتح بيبرس قسيم امير المؤمنين وولده الملك السعيد ناصر الدين وذلك بتاريخ نهار الثلاثا خامس وعشرين من شعبان سنه ٦٦٩ ﻫ (رسم سبع) . »

سور خارجينك جنوب شرقى زاويه سنده‌كى مدور قله اوزرنده ينه بيبرس وولى

(*) بيبرس زماننده حك ايديلن بوتون كتابه لرده سلطان مشار اليهك ارمه‌سنى تشكيل ايدن ارسلان رسمى مشاهده اولنمقده‌در .

عهدى نامنه ديكر بر كتابه دها واردر :

(٢٥) — « (رسم سبع) بسمله ... امر بتجديد هذا الحصن المبارك فى دولة مولانا السلطان الملك الظاهر ركن الدنيا والدين بيبرس اعز الله نصره وولى عهده السلطان الملك السعيد ناصر الدنيا والدين وذلك بتاريخ نهار الثلاثا خامس وعشرين من شعبان سنة ٦٦٩ (رسم سبع . »

حصن الاكرادك سلطان بيبرس طرفندن تعمير ايدلديكنى مشعر اولان بو اوچ كتابه ٢٥ شعبان ٦٦٩ سنهٔ هجريه سنه مصادف اولان صالى كوننده حك ايتديرلمشدر .

سلطان قلاونك كتابه‌سى . — حصنك جهت جنوبيه‌سنده وخارجده‌كى ديوارلر آره‌سنده واقع مربع الشكل قله اوزرنده‌كى كتابه بر وجه آتيدر .

(٢٦) — « بسمله ... جدد هذا البرج السعيد فى ايام مولانا السلطان الاعظم السيد العالم العادل المؤيد المجاهد الغازى المرابط المثاغر المظفر الملك المنصور سيف الدولة والدين قلاون الصالحى قسيم امير المؤمنين خلد الله ايامه ونصر اعوانه وكانت عمارته فى سنة ٦٨٤ . » (١٢٨٥ م)

١٢٨٤ سنهٔ ميلاديه‌سنده اهل صليب حكومتلرى حصن الاكرادى تهديد ايده‌بيله‌جك درجه‌ده كسب قوت ايده‌بيلمشلر ايدى . قلاونك جلوسى سنه‌سنده (١٢٨٠ م) عقد اولنان معاهدهٔ صلحيه‌يه رغماً سن ژان شواليه‌لرى وطرابلس پرنسلكى ايله حكمدار مشار اليه آره‌سنده تكرار محاربه اعلان ايدلمش اولمغله سلطان هرچه باد آباد صليبيونك او زمانكى استنادكاه حصينى اولان مرقب شاتوسنى ضبط ايتمك ايستيور ايدى . بو غايه مقصديله امرادن (بالابان الطباخى) (*) نك قومانداسنده اوله‌رق تحشيد اولنان قوتك حركتندن اول قلعه‌نك تعميراتى اجرا ايدلمش وكتابه حك ايتديرلمشدر .

خارجى سورك جنوب شرقى زاويه‌سنده وسطح ارضدن اون مترو ارتفاعده سلطان محمد بن قلاونك شو كتابه‌سى اوقونيور :

(٢٧) — « جددت هذه البدنه المباركه فى ايام مولانا السلطان الملك الناصر محمد بن السلطان الشهيد المنصور قلاون الصالحى قسيم امير المؤمنين وذلك فى ايام الجناب العالى الاميرى الكبيرى البدرى بيليك السديدى نائب حصن الاكراد المحروس فى شهور سنة ٧٠١ . »

اشبو آثار اسلاميه‌دن باشقه حصن الاكراده بالابان الطباخى كوله‌لرندن بدر الدين بيدرانك بر تربه‌سى ، بيبرس طرفندن جامعه تحويل ايدلمش بر كليسا خرابه‌سى و ٧١٩ سنه‌

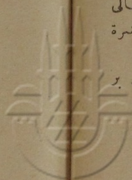
(*) يكرمى برنجى نومرولو كتابه‌يه مراجعت .

سنده حصن الاكراد واليلكنده بولنمش اولان (بكتمر بن عبد الله الحر الاشرفى) طرفندن واردات مهمه ايله تأسيس ايدلمش بر زاويه و بر مكتب خرابه‌لرى واردر . مسجد حالا بيبرك لقى اولان ظاهرى اسميله تسميه اولنمقده‌در بكتمر زاويه ومكتبدن باشقه قصبه داخلنده زنكين وقفلى بر ده خسته‌خانه انشا ايتمشدى . حصن الاكراد قصبه‌سنك اسكى اولرندن برينك مدخلنده منقوش آتيده‌كى كتابه خسته‌خانه‌نك موجوديتى اثبات ايديور .

(٢٨) — « بسمله ... انشأ هذا البيمارستان المبارك العبد الفقير الى الله تعالى بكتمر بن عبد الله الاشرفى نائب السلطنة المعظمة بحصن الاكراد اثابه الله تعالى واوقفه على مرضى المسلمين المقيمين والواردين وذلك فى شهور سنة تسع عشرة وسبعماية . »

مؤسسه خيريه‌نك وقفى اليوم محمد عثمانى نام شخصك قلبه‌سنده موجود بر كتابه‌ده تعداد اولنمقده‌در .

تدقيقات وتتبعات محليه

تدقیقات وتتبعات محلیه

—١—

لبناندن کچرکن

١ — بیروتده باتروته

یاز موسمنك اك آتشین بر زمانده ، مدید سیاحت ...

بو سنه ایچون نصیبمز ، ینه بو اولاجقدی . سال ماضیده (بیروت ولایتی) نك انحای جنوبیه‌سنده جست وجو ایده‌رکن تصادف ایتدیکمز متاعب ومشکلاتك — تکرری دکیل — تخطری بیله بزی ییلدیریور ایدی . بو حقیقتی تمامیله درك ایله دیکمز حالده ،

— بو سنه‌ده (بیروت ولایتی) نك قسم شمالیسنی تتبع وتدقیق ایده‌جکسکز !

دیدکلری زمان ، بیلمم که نه‌دن او عظیم سلسلهٔ رنج ومشقتله بند اولمایی نا منتظر بر هوس وهیجان ایله قبول ایدییوردق . کتاب کریم وطنك صحائف قدیمه‌سنی سطر بسطر ، ترتیل وقرائت ایتمك نه ممتاز بر وجیبه ، واو کأس مفتخر وکزیده‌نك رحیق لذیذینی قطره قطره نوش ایلمه‌ك بزم ایچون نه مفخم بر سعادت ایدی .. او وجیبه وبو سعادت بزی شادان ومستیده ایدرکن شیمدی او هیولای صعوبات کوزمزده کوروندمز اولمشدی ،

آرتیق ، بیروتك محیط بی نظیرینه مونس بر نظرهٔ وداع عطف ایتدکدن صوکره ، بر سرعت برقیه ایله (لبنان) ی آشه‌رق آفاق شمالیه‌یه ایریشمك زمانینك حلول ایتدیکنه قائل اولمشدق .

(بدکر) ك سوریه وفلسطینه دائر دائما اللرده دولاشان دلیل افرنجیسنی بر دفعه دها کشاده ایتدك :

— بیروتدن باترونه آلتمش ... باتروندن طرابلس شامه اوتوز ...

دیمك که ایلك خطوه‌ده قطع ایدیله‌جك طقسان کیلومتره‌لك بر مسافه‌مز واردی . اکر دکیز یولی قابالی بولونمایایدی بر سفینهٔ ذی بخار بزی ابکی ، اوچ ساعت ظرفنده منزل مقصودمزه ایریشدیره‌بیلیردی . مع ما فیه بحر سفیدك امواج بیقرارینه تسلیم نفس ایده‌رك ملیکهٔ لبنانك سیمای جاذبه‌دارینه اوزاقدن نکهبان اولمقدنسه فنیکه‌لیلرك زماننده

بری اقوام عدیدهٔ جهانك پرستش ایتدیکی او مبدعهٔ بدایعله هم آغوش بولونمه‌یی بی‌شبهه ذوقبخش بر فرصت وقیمتدار بر موفقیت تلقی ایدییوردق .

شیمدی بیروت شهرینك حدود شرقیه‌سنده جبل لبنانی بیروتدن آییره‌رق دکیزه قاووشان قدیم (ماغوراس Magoras) ك ، یعنی نهر بیروتك سال دیده کوپروسندن آرابه‌مز عظیم کورولتولر یاپارق ایلرولرکن بو دفعه‌کی مرحلهٔ سیاحتمزك خیرلی امتدادی بزی تعذیب ایتمیوردی .

(برمانا) نك ؛ (بعبدات) ك سبزین واسرار آلودتپه‌لرینك فوقنده عظیم بر طاووس مذهبی آکدیران کونش ، آرتیق صولمزده اوزانان نهره وصوکره ماوی دکیزه وصاغمزده خفیف بر سترهٔ ابهامله صاریلان (رستم پاشا) سمتلرینك چاملرینه آلتون تویلرینی اطاره ایلرکن ، مسکر بر صباح روزکاری ، قدسی بر یلپازه حالنده سرینلکلر وعد ایدییور واو مستثنا جبل حوریسنك رایحهٔ عصمتنی مشام روحه‌نثار ایدییوردی .

آرابه‌مز سازلقلرله محاط بر یوله داخل اولورکن بلا اختیار یوزمزی آرقه‌یه چویردك . شیدی بیروت شعشعه دار بر نوره معکس ، ممتاز بر صدف حالنده خاره‌لنیوردی .

کوزلرمزك اك مخفی منبعلرندن دوغارق بیریکن برر قطره کوزیاشی ، آتشین شراره‌لر شکلنده سیمامزی یاقارق یووارلانیرکن :

— سه وکیلی بیروت ، سکا تکرار قاووشا بیله جکمی‌یز ...

دییوردق ... ناکهان اطرافمزی احاطه ایده‌ن سازلقلر بو صحنهٔ وداعی همان اورتمشدی ... بر مدت صوکره بر طوفان غبار باشلادی .. آرتیق لبنان کویلرینك ، لبنان اولرینك داخلندن مرور ایدییوردق .. بوراده کویلر نه‌قدر خصوصیت کسب ایدییوردی ... کوچوجك بر باغچه ، بر قاچ آغاج ، بر پارچا یشیللك وصوکره اورطه‌سی بویوجك بر طاق ایله نیم کشاده سراپا طاشدن بر متوازی المستطیلات شکلنده بنا ایدلمش قیرمیزی کیره‌میدلی وبعضاً طوپراقدن داملری بولونان کوچوك ، بویوك یوولر ... بعضا بو خانه‌لرك زمین قاتی کنیش ومنور برر دکان ویا برر مغازه حالنی آلیور .. اوزمان اولرك طبقه‌لری تعدد ایدییور وکنیشلیوردی .. برر قاتلی خانه‌لرك یانی باشنده دائما باصاماقلری چوق ، قالین برر اخشاب مردیون اوزانیر ، دورور . اغاجلرك سایه‌سنده اکثریا بر قاچ اینك ویا قویون باغلی بولونور . طاووقلر ، پیلیجلر وسائره قوشوشورلر ...

اولرك اوکندن کچرکن یوزلری کونشدن یانمش لبنان قیزلری نك ، اختیار قادینلرك ، جبلی ارککلرك کندیلرینه برر صورتله ایش ایدینه‌رك ، متمادیا چالیشدقلرینی کوررسکز .. قیزلرك اللرده بردانته لا ویا بر قماش پارچاسی .. اختیارلرك برپارچا یوك ، ارککلرك اللرنده

بربل ویا بر چکینج هرزمان تصادف ایدیلیر . بعضاً بوتون بو جماعتك کولومسه ین سیمالریله برحلقه تشکیل ایتدکلرینی فرق ایدرسکز . صمیمیت ، محبت ، وفاکارلق ، وقار ومخالصت بو عائلەلرك اکسیك اولمایان أك طبیعی وصفلرندن صاییلیر . یانلردن مرور ایدرکن :

— امان یاربی ، نه قدر بربرینی سه ویبورلر ؟ .

دیرسکز . مبهم فقط محبتکار برکنجك نظری ، شادان بر چوجوغك رقصان بر فریادی ، آغیر اوضاعیله قمیلدانان بر اختیارك لاقیدیٔ سکونی وصوکره لبنان قیزلرینك طنان قهقهه لری ... دائما بولوحه ...

اولرك زمن قاتی بر دکان حالنی آکدیردکن بولوحه دها بارز وصفلرارائه ایدر .. اساساً بودکانلر بر جامعهٔ امتعه وبر مجموعهٔ اضداددر .. بربرلریله اك آز علاقه سی بولونان شیلر غریب بر امتزاجله بوراده همدست وفاق اولیور ... مثلا صاری کهربائی اکدیران بر اوزوم صالقمنك یاننده قوجامان بر سوپورکه ، بریده بر اکر طاقمی ، بر قاچ آرشونلق قماش پارچاسی ، بر مقدار نعل وصوکره دانتـه لا حزمەلری آصیـلی بولونور .. دکانك داخلنـه دقت ایدیکز .. حبوبات ، ایپك ، طاش ودمیر ، دستی لروپوتینلر .. ونهایت سبزه واخشاب هرشی واردر ...

دائما برباغچه نك ، برتارلانك ویا بر مقدار اراضینك اوته سنه برینه سرپیشدیرلمش بوکوچوجك حجری یووالرایچون لبنانلیلرك درین برانجذابلری وبویوك بر عشقلری واردر. جبلده یاشایان أك کوچوك برانسان ایله کوروشوکز ، درحال سزه راز درونیسی افشا ایدر :

— بزم ، خانه انشاسی خصوصنده نه قدر عظیم برتمایلمز واردر ، بیلسـه کز . ألمزده بولونان پارانی أو یاپمق ایچـون صرف ایتمك ایسترز .. حتی بوپاره نك کافی کلوب کلمه یه جکنه ده اهمیت ویرمـه یز ، . بونك ایچـون شوراده یاریم قالمش برمردیون .. سقفی بولونمایان برخانه ، صیواسز برقاچ اوطه . وبعضاً طاش وطوپراق ومالزمه ییغینلری .. کوروسکز .. او انشاسی خصوصنده ضروری اولان پاره یی تدارك ایچون اوزاق یرلره کیتمه یی ، آمریقایه مهاجرت ایتمه یی ده کوزمزه آلدیریز . اوراده اوزون سنه لرك سعی واقتصادینی برقاچ سنه یه صیقیشدیرر ونهایت برقاچ یوز ویابرقاچ بیك لیرا ایله عودت ایدرز . آرتیق بوسه وکیلی جبـل لبنانك برکوچوجك بقعـه سنی احیا واعمار ایتمك بزه دوشن أك معزز بربورج اولور ... یرك طاشلرینی آییقلاتیر ، آنفی‌تیاتر حالنده نیم معلق باغچەلر ، باغلر یاپار واولر انشا ایدرز .. برقاچ سنه لك دین سعیك فائض استراحتنی وحتی رأس المالنی دخی تمال عاقتیله صرف ایتدکدن صوکره تکرار آمریقایه کیدر وبورایه آووجلر وانکلر دولوسی پاره ، حیات ، واستراحت کتیرمك ایسته‌رز .

چوجوقلرمز قادینلرمز ایسه بویووالرده متمادیاً چالیشیر ؛ دورورلر ... قوت یومیلرینی بر صورتله تهیئه وتدارك ایدرلر ... ألمزده فضله نقودك وثروتك بولونماسی ایسه بزم ایچون جائز دکلدر .. بناءً علیه بر کیسه آلتوندن ایسه ، برطاش ییغیننه ؛ بر دسته بانقنوطدن زیاده ، بر صحیفهٔ ترابه مفتونز ..

هرجبللی نك بوصورتله تکرر ایده بیلن اعترافاتی بی شبهه أك صادق بر حقیقتدی .. وبزشیدی جبلك منتظم شوسه لرنده طی مراحل ایدرکن هر کوشه سندن ریزه ریزه آمریقا مهاجرلرینك آلتونلری دوکولن بویووالرك لاینقطع ده نیله جك بر حالده دوام ایتدیکنی کوریور وبرقاچ اوك بعضاً بر کوی تشکیل ایده‌رك اهنکدار بر نام ایله توسیم ایدلدیکنی دویویوردق ..

بوشریه .. دوره .. جدیده ...

هپ بونوع کویلردن ایدی .. بعضاً رهکذار مزده تك براجزاخانه ، کوچوجك بر کلیسا مصادف نظر اولیوردی ..

یاریم ساعت قدر سازلقلری تعقیب ایتدك .شیمدی یولك دوام ایدن جوشش غبار آلودی کیتدکجه کسب توضح ایدییوردی .. صولمزده وبراز اوزاقده ماوی براطلس صفحه‌سی حالنده ده کیز وصوکره صاغمزده حدود أنظاری حبس وتوقیف ایدن هردم‌سبز لبنان داغلری متصل بزی تعقیب ایده‌رکن اکثریا برجهت معکوسه یه دوغرو ایلروله‌یەن بوجبلیلر بزی استفها مکارانه سوزییورلر .. وکاه آرقه لرنده طاشیدقلری کوچوجك غاز صندوقلری داخلنده‌کی سبزه لر ؛ کاه باشلرنده ویاقوللرنده بولونان میوه سپتلری ایله بیروته قوشیورلردی ... بزده ، بونلره پرحیرت نکهبان اولیوردق . ناکهان رفیقم ، برمدتدن بری ذهناً ترتیبیله مشغول اولدیغی کوردون مبهم تفکراتنه نهایت ویره رك :

— بیروت ، حیاتنی بونلره مدیوندر .. بو جبلیلرده اولماسه ...

دیه بیلمشدی .. بونك اوزرینه بلا تامل بیروت طرفلرینه دونوب باقدم .. شیمدی بیروت ماوی دکزك آغوشنه کومولمش بر ملکهٔ ذی وقار حالنده پیریـل پیریل پارلیوردی .. لبنان ایسه درت طرفنی صاریبوردی .. رفیقمك تکرار دویولان سسی بو دفعـه‌ده وجههٔ انظارمی تبدیل ایتدی :

— بو (لبنان) ده ، نه قدر ده کیشمش ؟ ..

أوت جبل لبنان یوللریله ، أولریله ، انسانلریله ، حتی أك کوچوك بر یاپراغیله نه قدر ده کیشمش ایدی .. وقتیله بویوللر ، نه منتظم ونه ظریفدی ؟ . بو اولر نه قدر تمیز ونه قدر ذی حیات ایدی ؟ .. لبنانك دائما بلبل کبی اوتن چوجوقلری ، رنك رنك جامه‌لریله ازهار بهاره یکزه‌ین قیزلری ، شن ومونس کولومسه‌ین اختیارلری نره‌ده ایدیلر ؟ ..

قیرمزی یاناقلریله ، دولغون وجودلریله قوت وسعادت تمثیل ایدەن لبنان گنجلری ، نرەلرده بولونیورلردی ؟.. بونلرك هیچ بروندن أثر یوقدی !.

لبنانك اوتەدن بری آشنایی بولوندیغمز محاسن طبیعیه وصناعیەسنی ، حیات نشئه پروانەسنی هپ هپ آراشدیرییوردق.

شیمدی آرابەمز ، اوزون مدتدن بری تعمیر یوزی کورمەین یوللرك حفرەلرینه باطا ، چیقه ، بر کردباد غبار آراسنده ایلرولرکن رهگذار مزدەکی أولره دقت ایدییوردق.. آکثریسنك قاپولری ، پنجرەلری قاپانمش ایدی. بورادن بی شبهه بر صرصر تخریب گچمش ، بومسعود یووالرك در ودیوارنی آشیندیرەرق قوشلره مأوا اولان بولانەلری بایقوشلرك خراب آشیانلرینه چویرمش ایدی. . آرتیق چوجوقلر سیم سیاه اینجه بر رقدید حالنی آلمش ؛ بیتاب، یوللرده اوزانمشلر ؛ اورنگا رنك قیزلر ، ییرتیق البسه لریله ، دارما داغین صاچلریله ، چیپلاق آیاقلریله ، طوپراقله بولانمش سیمالریله کلوب گچنلره اللرینی آچیور :

— آجلقدن اولیورز. الله ایچون اولسون بر پارچا اتمك...

دیەرك قیصیق ، قیصیق فریاد ایدییورلر.. اختیارلر چوقدن راه بقایی طوتمشلر.. کیرلیلك ، بیتابی ، آجلق ، سفالت وقتیله بر محشر حیات وسعادت اولان بو کویلرده شیمدی کثیف برباد زهر آکین حالنده وزان اولوب ، دوریور. یشیل آغاجلر قورومش ، تارلالر صارارمش وایصسز اولمش ، صو دکرمنلرندن پیریل پیریل آقان صولر قورومش ، دوداقلرك نمی قورومش ، کوزلرك فری سونمش ، هرشی بر حفرهٔ فلاکته سورو کلنمشدی.

کندی کندیمه دیيور دمکه :

— بو جبلیلرده بر آز مقصد ودوربین اولایدیلر نه اولوردی. وارنی یوغنی طوپراقلره ، أولره دوکەرك دائما صفر الید قالمق.. نه أليم بر تدبیرسزلك ایدی. امریقادن بیك مشکلاتله اقتطاف ایتدکلری ثمرهٔ مساعیلرینی أك آز بر مدت ظرفنده أریتەرك دائما قدره باغلی بولونمق.. امریقانك سراب وعودی مواجهەسنده قوللرینی باغلایارق عاطل یاشامق.. وصوکره جهل وظلمت ایچنده پروغرامسز تشییع حیات ایتمك !. باصل عفو اولونابیلیردی؟ کورمیورلرمی ایدی که بو طوپراقلر فضله ایشلنمك ایستر.. بیلمیورلرمیدی که بو جبل ثمرەدار بر صورتده صرف ایدلمش آلین ترینه احتیاج کوستررر. لبنانی ، اسویچره حالنه افراغ ایدەجك زنده وفعال أللردرکه آنجق مسعودیتە نامزد اولور. هر دورلو تکالیفدن دور ، عرفاندن آزاده ، دوربینی دن محروم اولان جبل ساکنلری ظن ایدییورلرمی ایدی که دائما امریقا ایله آره لرندەکی میزاب ذهب پایدار اولور.

ایشته « حرب » او بویوك آفت ، اونلرك سراب مزهرینی بویلەجه پریشان ایتمشدی. شیمدی باباسز ، قارده شسز ، معینسز قالمش چوجوقلر ، قادینلر ، اختیارلر ، آرتیق قیوریم ، قیوریم قیورانیور.

بحر سفیدك دالغەلری آرتیق کندیلرینه سعادت وعد ایتمیور ، خبرلر ، مژدەلر کتیرمیوردی. قارده شلردن واوغللردن ، بابالردن وهمشیرەلردن آرتیق نه بر طیف سلام ونه ده بر لمعهٔ ذهب کلمیوردی. سراپا طاشلرله ، صارپ قایالرله ، مجهز اولان لبنان آرتیق بو یاورولرینه بر حیات ویرەمیوردی واوزون سنەلرك جبل ساکنلرینه بخش ایتدیکی او خون لعلین شیمدی دامله دامله قورویوردی.

قانلری قورومش ، اسکلت حالنی آلمش انسانلرك اوزانان أیادیٔ تسألی آره‌سنده بر ألم قطع مسافات أیلرکن بو مظلم دوشونجەلردن فرار ایتمك هیجانیله چیرپیندق. أك کوچوك بر وسیلەیه عرض افتقار ایتمك ایستەیوردق.

بر مدت کذرگاهمزدەکی عوارض طبیعیەیی تدقیقه قویولدم. شیمدی اوفاق بر دره (نهر الموت) ، صوکره (عین برشلو) ینه کوچوك بر درەدن گچدك. صاغمزده واوزاقده (برمانا) داغلرینی تعقیب ایدن (دیك المهدی) تپەلری کورونمشدی.

حزیران صوکلرینك آز بر زمان ظرفنده سماده یوکسەلن قیزغین کونشی شیمدی یولمزدەکی پورتاقال وموز باغچەلرینك پر سکون آغاجلرینی بیتاب قیوراندیرییوردی. (جل الدیب) أولرینی گچدکدن صوکره (بیروت — معاملتین) جبل شمندوفری اوزرنده بولونان (آنطلیاس) ایستاسیوننه واصل اولمشدق. بوراده نسبةً فضله بر أثر حیات رونما اولیوردی..

بونی متعاقب آرتیق منظرەلر بکنسق بر حال کسب ایتمشدی. صولده دکز ، صاغده واوزاقده داغلر وصوکره توزلو ، بوزوق بر یول ، کوچوجك درەلر ونهایت آراصیره تکرر ایدن آغاج کومەلری.

بو همرنك وهمحال مشهودات مواجهەسنده ماضی تکرار دماغمده یاشامق حرصیله قیمیلداندی. اوزاقدن کورونن (ضبیه) موقعنك آغاجلقلری بوتون خاطرات سابقەیی یکیدن احیا ایتدی. بیلیور دمکه :

وقتیله بورالری ، بویول وخاصةً (ضبیه Débayé) موقعی بیروت شهرینك دنیالردەکن بر مسرهٔ ذی صفاسی ایدی. اکثریا یوزلرجه آرابه بو ساحل دلنشینی یومی زیارت ایدر وبیکلرجه انسان ، بو گزیده افقلره ، نشئەلرینك یالدیزلرینی ، قهقهەلرینك آهنك طربنی اتحاف ایلر دوررردی. شیمدی لبنانك بو ساحلی آرتیق نور حیاتدن محروم ، سسسز سونیوردی.

ضیعه‌یه تقرب ایتمشدك . بیروتك نفیس ولذیذ صوینی دمیر بورولرله بورالردن کوندرن (Beyrouth Waterworks Company Limited) نامنی طاشیان قومپانیه‌نك فابریقه‌سی یشیل وبویوك آغاجلر آره‌سنده کوزوکمشدی . بر آز صوکره سنه‌لردن بری بیروتلیلری مسحور ایدن ضیعه شلاله‌لرینی ، ضیعه اغاجلقلرینی ترك ایتدك . آرتیق کذرکاهمز چوراق وایصسز بر شکل آلمشدی . صاغده صارپ داغلر ، صولده دکز وقوم ، وصوکره متوکل اوزانان سیاه دمیر یوللری . بر چاریك قدر بر زمان کچمشدی‌که یوکسك (جبل مار یوسف البرج) طاغنه واردق . اوفاق بر قوس جبلی‌یی متعاقب (نهر الکلب) موقعنه واصل اولمشدق .

بو موقع ، جبل لبنانك أك کزیده بر ساحه‌سنی تشکیل ایدییوردی . تا اوزاقلره ، وکونشك دوغدیغی طرفلره قدر اوزانان واوزاندقجه انحنالر یاپان بر وادی تصور ایدیکزکه هر ایکی طرفی آفاقه سرچکن سبزین شاهقه‌لرله محدود اولسون . بو وادینك درینلکلرنده آقان ألماس قدر صاف بر نهر ایسه نهایت ده‌کیزك مائیلکلرینه کوموله‌رك پرسکون داغیلسون . وصوکره تاده‌کیزك آغوشنده بر بقعهٔ خضراکه یشیللکلریله ، شلاله‌لریله ، أك ظریف بر صیفیه اولسون . داغلرك أك یوکسك تپه‌لرندن سانح اولارق بوتون وادی ونهر امتدادنجه وزن اولان برباد عنبرین بولونسون‌که ماورای بحاردن کلن عصبی وسرسری روزکارلرله بو تلاقیکاه بهشتیده آغوش باآغوش وصال اولسون .

ایشته نهر الکلب ... بویله ممتاز وکزیده بر موعد بدایع ایدی . وبوندن بر قاچ بیك سنه اول محاسن پرست بر قوم ، بو ساحهٔ مشك آلودده عظیم بر تمثال یاپمش ایدی . بورانك خشین روزکارلری بو بقعهٔ خضرایی زیارت ایدرکن هیکلك اسرار آلود جوفنه داخل اولیور وبر قوله کوره قورده وروایت اخرایه نظراً کلبه شبیه اوغولدیلر اظهار ایدییور ، اولیور ، اولیوردی . انسال ماضیه‌نك (نهر الذئب) و (نهر الکلب) نامله‌ریله توسیم ایتدکلری قدیم (لیقوس Lycos) نهری آرتیق تاریخه قاریشان بو صدای ولوله‌داری دویمیوردی .

بن شیمدی ، (لیقوس) دن سس‌سز ، خاطرات ماضیه‌سنی صوردم . او مشام روحه طرب أفزود بر نکهت عنبرین اطاره ایتدی ودیدی‌که :

— بیکلرجه سنه دن بری وحشی روزکارلرك اولودیغی بو محتشم وادیده نه بلندخاطره‌لر مدفوندر . انسال ماضیه نك صدای کذاری حالا بوکور دیککز سماپیما شاهقه لرك فوق سکوننده حایقرییور ؛ مصریلرك ، آثوریلرك ، یونانیلرك ، روماليلرك ؛ صلیبیونك بوساحهٔ ذی اشتهارده ترك ایتدکلری ایزلری کورمك ایسترسه کز مجاورده بولونان شوسال دیده جبلك چین جبیننه دقت ایدیکز ... نظرمزی بلا اختیار جبل طرفه‌چویردك .

وادی امتدادنجه داغك سینه سنده کی محکوکاتی برر برر تماشا ایدییوردق ..

سیزوستریس یاخود ایکنجی رامسه‌س ، سالماناسار ؛ اسرحدون ، وامثالی حکمدارلرك خاطره سنی تشدید ایدن بو محکوکات ، نه بلیغ بر موعظهٔ تاریخیه ایدی ..

ایشته برنقش آثوری ، صاغ النی قالدیرمش برحکمدار .. ، برآز اوته سنده آنجق برباش کوزوکن ایکنجی براثر آثوری .. تکرار برسیمای آثوری دها ... ایشته لاتین ویونان محکوکاتی ... صوکره دها بریده برلوحهٔ مصریه : فرعون ، شمس معبودی (را) یه برقربان تقدیم ایدییور .. برآز اوزاقده دیکر بر خاطرهٔ آثوریه ... صوکره تکرار فرعون وبرآله .. نهایت مصریلرله ؛ آثوریلرك حربنی یاد ایتدیرن برلوحه ... الخ [*]

میلاد عیسادن ایکی عصر صوکره روما ایمپراطوری (قارا قاللا Caracalla) زماننده انشا ایدلمش بر طریق رومانی اوزرندن کچه‌رك مجموعی اون بری بولان بو محکوکات ومنقوشات وبوکتابه لرك جوارندن مرور ایدرکن دماغم ، بو اعصار دیده خاطره لر مواجهه سنده زانوزدهٔ تعظیم اولیوردی .. اقوام سالفه نك بو مشهر عظیمنده حافظهٔ جهانك صاقلادیغی اك بویوك اسملرك ندای تاریخیسی دویولویوردی ..

وایشته قدیم برکوپروکه ، یاوز سلطان سلیمك دور سلطنتی تذکار ایتدیرییور ..

بوتون بو آثار ماضیه‌یی برر برر تماشا ایدرکن مستیده اولان مفکره م آرتیق برقطرهٔ تاریخیه دها نوش ایده‌میه جك برحاله کلمشدی ..

خاقان سابقك انشا ایتدیردیکی ظریف ومنتظم یکی برکوپرودن بورالرینی ترك ایدن آرابه‌مز بویوك بر سرعتله قوشارکن صاغده داغ اوزرنده (سوق مصبح Souk Misbeh) کویی ، برازصوکره برقاچ أو (دکان الصنوبر) ، (ذوق) ، (حریصا) طاغلری ایله (درعون) ، (غستا) کویلری ، (قاملیق) استاسیونی ، (سوق میکائیل Souk Mikail) طاغلری وآرقه‌سنده مارونی پطریقخانه‌سنك بولوندیغی (بکرکه) موقعی . نهایت (صربا — Sarba) کویی بر ساعته قریب بر زمان ظرفنده برر برر آیریلیوردی .

بر مدت صوکره لبنان حرکت نصرانیه‌سنك بر مصدر ومهبطی بولونان (جونیه) مرسای فرحفزاسنه تقرب ایده‌رکن صاغده جبلك فوقنده یوکسلن (سیدة لبنان) هیکلی رونما اولمشدی .

سیمای عذرایی تجسیم ایدن بو تمثال عظیم ، بی شبهه جبل لبنانك بر رمز مسیحیسی

(*) فرانسز عسکرینك ١٨٦٠—١٨٦١ تاریخنده بو محله ورود ایتدیکنه دائر حك ایتدیریلن کتابه حرب عمومینك اعلانی عقیبنده سیلنمش ایمش .

ایدی . گویا لبنانك اڭ قیمتدار بر مدخل بحریسی اولان (جونیه) نك ماوی وجهانلره کن قوینه ، اهتمامکار بر ذوق صنعتله احضار ایدیلن بیاض وشن أولوینه ، بوتون لبنانه وحتی بیروته نگهبان اولان بو هیکل ایله شونی دیمك ایستیورلردی که :

— جبل لبنانك بر روح نصرانیسی وار .

وبزم دخی نظرلرمز اوزون مدت بو رمز نصرانی‌یه معطوف قالدیغی ایچون ، آرابه‌مزك هر ایکی طرفنی احاطه ایده‌ن بویوك ، کوچوك آچ وپریشان اسکلتلرك فریاد اشتکاسنی بر دورلو دویا میوردق .

(جونیه) نك یوزه‌گولن یوللرینی ترك ایتدکدن صوکره ساحلی تعقیبه دوام ایتدك ؛ آز بر مدت ظرفنده جبل ساحل ترەنك صوك ایستاسیونی بولونان (معاملتین) موقعنه وارمشدق . صاغده واوزاقده (شنین‌نعیر) ، بر آز بریده (غذیر) کویلری بولونیوردی . آرتیق صولده واسع بر قوملق وصوڭره ده کیز دوام ایدییوردی . صاغده رومالیلر زماننده قالمه بر کوپرویی ، وبر مدت باشلایان بر یوقوشی اکمال ایده‌رك « راس الرامیه » برونی کچدکدن صوکره « رامیه » وادیسنه ونهایت « رامیه » کوینه واردق . شیمدی دکز کنارنده « وطأ سیللان » ایله ، داغ اوزرنده یوکسکده « فرسیللان » کویلری بولونیوردی . فنیکه لیلرك سفینه‌لرینی وقتیله کیزله دکلری « برجه » ویاخود « طبرجه » مرساسنه کلدکدن بر مدت کچمشدی که طاشلق وصارپ بر قایالغه « بلاطـة الغربه » یه واوفاق بر اینیشدن صوکره « مرصوفیه » یه ، اونی متعاقب یول اوزرنده « بوار » کوینه ، صاغده ، تپه اتکنده « صفره » کوینه ، و « عین ماحوز » مغاره‌سنه وقویوسنه ، « مار ضومط » (*Mar Doumit*) نامنده بر مناستره « العقبه » کوینه ونهایت « نهر ابراهیم » موقعنه وارمشدیر .

*
* *

نهر ابراهیم ، فنیکه‌لیلرك « آدونیس » نامیله توسیم ایله دکلری نهر ایدی که ینه بو اسمده گوزه‌ل بر دلیقانلی قیافتنده تخیل ایدیلن فنیکه‌لیلرك بر معبودی واردی . بر گون « آدونیس » لبنان داغلرنده دولاشیرکن حسود بر معبود طرفندن اولدیرلمش ایدی . کندیسنی فوق العاده سه‌وه‌ن زوجه‌سی « آستارته » داغده قوجه‌سنی آرامش ، قان ایچنده‌کی جسدینی بولمش ، اوزرینه قاپانوب فریاد وفغان ایتمش وبر قاچ آی صوکره ایسه معبود دیرلمش ایدی . هرسنه صیجاق موسمده ، بو وقعه‌نك خاطره‌لری بویوك مراسم ایله تذکار ایدیلیردی . باخصوص صوك بهار نهایتلرنده لبنانك قیرمزی کیلـلری یاغمورلردن یوموشایه‌رق « آدونیس » ایرماغنه قاریشدیغی وآدونیسك صویی قیرمزیمتراق بر رنك آلدیغی زمان فنیکه‌لیلر بو قیرمزی رنکك « آدونیس » ك قانی اولدیغنی سویلرلردی . آرتیق یکیـدن بدی گون فریاد وفغان وسکز نجی گون ایسه سه وینج مراسمی اجرا ایدیلیردی .

بر روایته گوره جبل لبنان امراسندن « امیر ابراهیم » طرفندن انشا ایدیلن بر کوپرویه نسبتله « نهر ابراهیم » نامیله طانیلان قدیم « آدونیس » ك ، بحر سفیده موازی بر صورتده جنوبه دوغرو آقارق نهایت پیریل پیریل پارلایان بیاض قوملرك آغوشنده ده کیزك ماوی صولریله قاریشدیغنی تماشا ایدرکن انکلیز شاعر اعصار پرستی « میلتون » ی درخاطر ایتدم . میلتون شاه اثری اولان (جنت مفقوده *Le Paradie perdu*) سنده سوریه‌لی قیزلرك برلون ارغوانی ایله ملون اولدیغی زمان « آدونیس » نهرینك جوارینه کله‌رك نه صورتله آغلادقلرینی بوتون هیجان شاعرانه سیله آکلاتیوردی .

شیمدی او بلند شاعر اعمانك صدای بدیعی قولاقلرمده اهتزازلر یاپارکن بورالرینی ترك ایدییوردق .

*
* *

بر مدت صوکره صاغده « مغارة العصفوریه » ، بر چاریك صوکره « حالات » ، ونی متعاقب « بیت البوق » و « حروف الفیدار » کویلری ، صولده « برج محاج » قلعه خرابه‌سی ، دها صوکره « فیدار » نهری و کوپروسی ونهایت صاغده ویوکسکده « حروف » ك یاننده « منیتره » کویی برر برر ترك ایدیلیوردی . صارپ بر یوقوشی متعاقب صاغ طرفده اوزاقلره دوغرو بر کوی سلسله‌سی ، اڭ باشده بر چام اورمانی وصوکره « ارطبون » ودها آرقه‌ده « بلاط » کویلری برر برر گورونمشدی . آرتیق « جبیل » ك قیرمزی کیره میدلی اولرینه داخل اولیوردق .

« جبیل — *Djébeil* » قصبه سنی تاریخ متعدد اسملرله یاد ایدییوردی . بر روایته گوره (*) وقتیله « افایا » نامنی حائز اولان بو قدیم فنیکه بلده‌سی عبرانیلرجه « جبال — *Gibl* » یونانیلرك عندنده ایسه « بیبلوس — *Biblos* » ودها صوکره صلیبیون طرفندن « جبله — *Giblet* » نامـلریله یاد ایدلمش ونهایت « جبیل » صورتنده تعریب ایدلمش ایدی . بو قصبه‌نك ، ماضیدن قالان بر جلریله و آثار قدیمه‌سیله بویوك بر ثروت تاریخیه‌یی حائز اولدیغی یك لحظه‌ده اکلاشیلیوردی . باخصوص صلیبیون زماننده قالمه « قلعة جبیل » دکزك آغوشنده اکثر اقسامیله پایدار گورونیوردی .

جبیلدن آیرلدقدن صوکره کوچوك بر وادی ایله « جسر الجج » دن کچدك . یاریم ساعت دوام ایدن بر یوقوشی متعاقب صاغده جبلك زنکین بر کویی بولونان « عمشیت » .

(*) تاریخ سوریا ، جرجی ینی

جوارندن مرور ايديوردق . بر مدت دوام ايدن انجير باغلرينی متعاقب كويلر آرتيق سير كاشمكه باشلامشدی. ياريم ساعت صوكره ارز اقده وصاغده « حصرائيل » ، « ريحانه » كويلری كوروندی . « جسر التروه » ايله « بهشته » كوبی ونهری وكوپروسی دخی كچيلديكدن صوكره « حلوه » ، « برباره *Berbara* » كويلری بربرينی تعقيب ايتدی . نهايت قارشيمزده اوزاقدن بر برون اوزرنده « باترون » كوزوكمشدی . اورايه وارمق ايچون بر ساعته قريب بر زمانه احتياجمز واردی .

كذركاهمزده تصادف ايتديكمز اكثر موقعلرده بر مدت آرام ايتمك لزومنی حسن ايتديكمز ايچوندركه بورالره وارنجه‌يه قدر غروب زمانی تقرب ايتمشدی . شيمدی صولمزده واوزاقلرده فنيكه ساحلنك آتشين كونشی آلتون ايشيقلرينی افقه سرپه‌رك نظرلردن دور اولمق ايستيوردی . كچديكمز يولك خدائی نابت اوتلری بر مدت صارارديقدن صوكره ياواش ياواش قيزيللاشمايه باشلادی . ونهايت اقشامك اسمر كولكه‌لری بوتون افقه ليمه ليمه داغيليركن « طحوم — *Tehoum* » كوی ايله « جسر المدفون » و « نبع طحوم » برر برر نظرلردن فرار ايديوردی . « فدعوس » و « كفرعبيتا — *Kafr Abita* » كويلرينی دخی ترك ايتدكدن صوكره صاغده بر مدت دوام ايدن كوچوك زيتونلغی متعاقب كيجه‌نك دومانلرينه بورونن « باترون *Batroun* » ه مواصلت ايتمش ايدك .

٢ — باترونده طرابلسه

باترونه وارنجه‌يه قدر مرور ايده‌ن بر كونلك زمان ظرفنده ، لبنان ساحلنك روحفزه بخش ايتديكی اذواق تاريخيه وبديعيه‌يه مقابل جبللی قادينلرك وچوجوقلرك اشتكای سفالت آلودی دماغمزده درين اوغواتيلر وجوده كتيرييوردی . با خصوص ايلك خطوه ده ، اون ايكی ساعتلق بر آرابه صارصينتيسی بزی پك بيتاب ايتمشدی .

بيروتك بويوجك أولرينه شبيه اولان اوتلمز ، بزه هر حالده پك قيمتدار بر استراحت وعد ايدييوردی . مع ما فيه باترونك نور مهتابله پيريلدايان بياض أولرينه ناظر صالوننده آز بر مدت شعر آفاقی نوش ايتمك ايستركن اختيار اوتل صاحبه‌سی يانمزه ياقلاشارق سونمكه مهيا ، نداى ماتميله تقرير شكوايه باشلامش وايچيمزده درين صيزيلر براقمشدی .

قادينجغز ، كوزياشلرينی سيله‌رك دييوردی كه :

— رجا ايده‌رم ، سويله‌ييكز ، بو حرب نه زمان بيته‌جك . وقتيله يوزلرجه ، بيكلرجه صاری صاری آلتونلری صايمايه آليشان پارمقلرم ، نهايت سوقاقلرده أولرك آرتيقلرينی می قاريشديرسون . سيم سياه برر اودون پارچاسنه بكزه‌ين او قديدلر كبی بن ده بر كون بيتاب اولاجق ويوللرده بی روح اوزانه جقمی‌يم ؟ .

اختيار قادين بويله‌جه يأسنی تبليغه چاليشيركن بر ألنی قالديرييور ويارماغيله اوزاقلرده ، آمريقايه بكزه‌ين بريری كوستره‌رك :

— چوجوقلرم اوراده قالديلر . يانمده بولونايديلر .

دييوردی . بز آرتيق باترونك محاسن ليليه‌سنی ، او متصل دوكولن كوزياشلره فدا ايديور وساكن اودامزه چكيلمكه مضطر قاليوردق . زمان ، نصف الليله تقرب ايتديكی حالده ، ينه ديشاريده ، سوقاقلرده جبل شيوه‌سی ايله :

— جيعان ، جيعان ..

« آجم ... » ديه‌رك فرياد ايدن كوچوجك فقيرلرك آوازهٔ دورادوری بو سنور وساكن كيجه‌ده درين ومظلم عكسلر ياپارق اورته‌لقده چينلايور وداغيليوردی .

*
* *

يونانيلرك (بوتريس *Botrys*) ناميله ياد ايتدكلری بو قديم فنيكه بلده‌سنك بياض أولرينی كونش نور دالغه‌لريله ييقاركن اوياندق . بر روايته كوره ميلادن اون ، اون بش عصر مقدم صور حكمداری (ايتوبعل) طرفندن انشا ايديلن بو ساحل ديده قصبه بو كون نه قدر جاذب ودلربا كورونيوردی .

يوزه كولومسه‌ين بياض أولرك آراسندن قايارق ، اوزاقلره ، ده‌كزه قدر امتداد ايدن نظرلرمز ، شيمدی آغوش دريادده يوكسه‌لن آثار قديمه‌يی سوزييور ومفكره‌مز ماضينك اتحاف ايتديكی خاطره‌لرله مستيده اوليوردی .

اوتل صاحبه‌سنه بر مقدار تسلی بخش ايتدكدن صوكره آرابه‌مزه تكرار قاووشدق . شيمدی طوت آغاجلری وسازلقلر آراسنده بر چاريك قدر قطع مسافه ايتدكدن صوكره صاغده (مسيلحه *Mseiliha*) وآرقه‌ده طاغ اوزرنده (كبه *Kobbé*) كويلرندن مرور ايدييوردق . بر مدت خالی وقوملو اراضيدن كچدكدن ودكز بوينی تعقيب ايتدكدن صوكره صولده (برج العتيق) صاغده ايسه بر قاچ أودن عبارت بولونان (حنوش) جوارينه واصل اولمشدق . آرتيق اوزاقدن (رأس الشقعه) بوتون يوكسكلكيله رونما اولمشدی .

كوچوك قوسلر وانحنالر ياپارق يوكسك وصارپ بر داغی طيرمانمايه باشلامشدق . بورادده آرابه كوچ حالله ايلروله‌يه بيليوردی بو طيرمانمه ياريم ساعت قدر سورمشيدی كه نهايت غايت ديك بر داغك أتكنده بولونديغمزی آكلامشدق . بو راسی (رأس الشقعه) ايدی . اعتراف ايده‌يم كه (رأس الشقعه) سوريه‌نك بحر سفيد ساحلنده بولونان الك محتشم

بر موقعی ایدی . بوراسی عکا ایله صور آراسنده‌کی (رأس الناقوره) (*) استطالهٔ جبلیه‌سی قدر بادئ خشیت ایدی .

تصور ایدیکزکه بر طرفدن، انسانك اوزرینه دوشه‌جك قدر یوکسك ودیك بر طاغ وصوکره ایکی ، اوچ یوز متره درینلکنده اوغولدایان ، مواج وهائل بر دکیز . ونهایت بر آرابه‌نك کچه‌بیله‌جکی قدر دار ، کلسی ومائل بر طریق‌که أك کوچوك بر خطای تصادفك تفکری بیله باش دوندیریور .

بر مدت وحشی وسرسری روزکارلرك اوغولدادیغی بو محتشم منبرده عظمت آفاق ایله روبرو دوشوندك . قدمادن بعضیلرینك ومؤرخ سمعانی‌نك (وجه الحجر) ومؤرخ ادریسی‌نك ایسه (انف الحجر) ناملریله توسیم ایتدکلری بو مدبدب استطالهٔ جبلیه‌ده انسان او قدر کوچوك قالیورکه . یونان قدیمك بورایه تئوپروسوپون Thoouprosopon یعنی (وجه الله) دیمه‌سنده نه قدر بویوك بر حق اصابتی واردی .

شیمدی بر طرفدن جنوبه دوغرو بیروت ودیکر طرفدن شمالدن (رأس الناطور)ه (رأس المینه) یه قدر کشاده بولونان واسع وعظمتکار بر محیط بدایعنمانك مواجهه‌سنده بولونیوردق . بورا غروبلرینك دبدبهٔ لعلیننه وکیجه‌لرینك قدسیت نورانیه‌سنه خیالاً مسحور ، اوزون مدت نظرلرمزله محیطاتی جست وجوایله‌دك .

قوقولی مرسین آغاجلرینك رایحهٔ سکر پروری آراسنده بو منبر معلادن آیریلیرکن جبلك اوست طرفلرنده مارونیلرك (دیر سیدة حنوش) ویان طرفده روم اورتودوقسلرك (دیر النوریه) ناملریله توسیم ایتدکاری بویوك مناسترلری بزه پك کوچوك کورونیوردی .

بر ، ایکی تونلدن کچدکدن‌صوکره آشاغیده ، دکیزه قدر دوام ایدن برانیشی تعقیبه باشلادق. اینیش، یاریم ساعت قدر سوردی . شیمدی مواجهه‌مزده (أنفه)یه قدر دوام ایدن مقوس بر قوی باشلامشدی . آرابه‌مز ماوی دکیزه اوقدر تقرب ایتدی‌که نره‌ده ایسه قوملر اوزرنده داغیلان بیاض موجه‌لر اوزرندن قایارلق ایلرویه آتیلاجقدی .

دکیزك آغوشنده‌کی اوفاق بر زیتونلقدن صوکره (الهری) اسلام کوینه واردق . (جسر الهری)دن دخی کچدکدن‌صوکره صاغده طوتلق وزیتونلق تکرر ایتدی . بعضاً تك توك کچن سماق اغاجلرندن وواسع تارلالردن‌صوکره (شکا Chakha) کوینه مواصلت ایتمشدك . صاریشین قامیشلرله محدود کویك منظره‌سی پك ظریف ایدی .

بوراده بر مدت استراحت ایتمك لزومنی حس ایدییوردق. زیرا بر زماندر دوام ایدن

(*) (بیروت ولایتی — جنوب قسمی) اثرینك (٢٩٤ نجی صحیفه‌سنه مراجعت .

لطیف بر سیاحت ساحلیه بوندن صوکره داخله قیوریله‌رق مزعج بر کذارش جبلی‌یه تبدل ایده‌جکدی . باخصوص شکا ایله طرابلس‌شام آراسنده‌کی ساحل یولی صوك زمانلرده آرابه مروریه مساعد اولمادیغی ایچون (أنفه) ، (زکرون) ، (رأس الناطور) ، (قالامون) طریقنی ترك ایتمکه مضطر قالاجق وایکی ، اوچ ساعتلق بر مسافه یرینه ایکی مثلی بر یولده طی مراحل ایلیه‌جك ایدك .

مع ما فیه بز آز صوکره شکایی ترك ایله شرقه دوغرو قیوریله‌رق طاغلرده طیرماندقجه تصور ایتدیکمز اضطراب یرینه شیمدی بویوك بر انشراح قائم اولویوردی . زیرا قوسلر وانحنالرله یوکسلیرکن دکزك آغوشنده‌کی «شکا» وبز آز صوکره «أنفه» مرسالرینك قوش باقیشی منظره‌لری او قدر سحار بر شکل آلمشدی‌که بو نا منتظر جبل قیوریلتیلرینك دها اوزون بر زمان دوامنی آرزو ایدییوردق .

یوقوش «شکا العتیقه» خرابه سندن صوکره بز بوچوق ساعت قدر سورمشدی . سمت رأسمزدن بوتون افقه آتشین اوقلر فیرلاتان کونش ، یوکسك جبلك مروحهٔ بادیله بر مقدار تعدیل شدت ایله یوردی . «عین کمین» نامیله یاد اولونان یوداغلر بزه بو کون پك موحش کورونمه مشدی . واقعا صاغمزده یوکسکجه کلس طبقه‌لری متمادیاً صیره‌لنیور ومنظره‌ده بر تحول حصوله کتیرمیوردی . فقط بو حال چوق دوام ایتمه‌مشدی . زیرا حدود انظارمزی احاطه ایدن چوراقلق ، یبوست والیصسزلق یرینه آز بر زمان ظرفنده «فرحه‌زیر» کوییله باشلایان بر مبذولیت مناظر قائم اولمشدی .

شیمدی صاغده، اوزاقدن «آمیون Amioun» ، «کسبه Kesba» کویلری ، بربده «کورد» نواحیسنك زیتونلقلری ، دها اوته‌ده «کفر عکا Kafr Akka» ، «کفر سالون» کویلری وبونلرك صاغ طرفلرنده ینه اوزاقلرده «کفرحوتا» ، «مقبورا» ، «کفتون» کویلری کورونیور وبونلرك آرقه‌سنده دخی «ارز لبنان» داغلری سچیلیوردی . بوندن صوکره اینیش باشلامشدی . آرتیق یشیل زیتونلق وانجیرلکلر ، تارلالر ، آغاجلقلر بربرینی ولی ایدییور وصاغده «بشمزین Bchemzin» کوینی کچدکدن صوکره صولده اوزاقدن «عفصدیق» ، «فیع» ، «الحاد» کویلری کوزوکیوردی .

بر مدت صوکره «بتورران Btourran»ه کلدك . بوراده طرابلس شام متمولانی طرفندن اداره ایدیلن بوجکخانه‌لر بولونیوردی . یاریم ساعت قدر زیتونلقلر داخلنده کذار ایتدك . صولده «طراطیش» و «غابه» کویلرندن صوکره صاغده «بصرما» وونی متعاقب یوکسکده «دیر سیدة النجا» ، «کفر قاهل» ، «بشنین» ، «عول» کویلری وینه اوزاقلرده طاغ اوزرنده «داریا» ، «کفرفو» ، «رأس کیفه» ، «کرم سده» ،

«سبعیل» ، «غیطو» ایله بوتون بو یشیل وظریف لبنان کویلرینك بولوندقلری «جبال الاربعین» نامنده‌کی داغلر بر بر رونما اولیوردی . بوکویلرله کذرکاهمز آره‌سنده «وادی هاب» ایله دها آرقه‌ده «بشری» دن نبعان ایده‌رك یولده «نهر رشعین» و«نهر جوعیت» نامنده‌کی ایرماقلری آلدقدن صوکره طرابلس شامه د‌غرو توجیه استقامت أیله ین «نهر ابو علی» بولونیوردی . بو اعتبارله بورانك منظره‌سی پك قیمتدار ایدی .

بر قاج أوون عبارت «دکانهٔ خضر» نام موقعی کچدکدن صوکره «کفتین *Keftin*» کوینه واصل اولمشدق . بر قاج ساعتدن بری نظرمزدن غائب اولان ماوی ده‌کیز تکرار سمت غربی‌ده بلیرمشدی .

شیمدی ، صاغ طرفده واوزاقده طرابلس شامه تابع (ضنیه *Denniyé*) نواحیسی وداغلری ایله طرابلس جوارنده‌کی زیتونلقلر بر بر رونما اولیوردی .

طرابلسه وارمق ایچون قطع ایدیله جك نهایت بر ساعتلق بر مسافه‌مز دها واردی .

آرابه‌مز ، قیرمزی طوپراقلر اوزرنده اوزون بر مدت ایلروله دکدن صوکره «ظهر العین» کوینه مواصلت ایتدك . شیمدی ایسه بر چاریك قدر برمسافه‌مز قالدیغی حالده ، لبنان اراضیسی حالا دوام ایله یوردی . طرابلسك جنوب جهتلرنده بولونان «ابو سمره» تپه‌سی بر اصرار عنودانه ایله قصبه‌یی نظرلردن صاقلادیغی ایچون بو قدر تقرب ایتدیکمز حالده دخی بلده‌یی هنوز کوره‌میور ایدك .

بر طرفدن ، بر کوزلرمز بر آز اوته‌ده «جبل تربل» ه نکهبان ودیکر طرفدن ذهنمز بلا اختیار شیمدی‌یه قدر مرور ایدن بر سورو کوپرونك ، وادینك ، ونامحدود یوقوشلرك وایینشلرك ، بویوك ، کوچوك کویلرك تکریر خیالیله مشغول ایکن دیك بر ایینشدن صوکره آکسزین «جسر البحصاص» دن کچمشدك . بوراده لبنان حدودی ختام پذیر اولمش وآرتیق طرابلسك زیتونلقلری باشلامش ایدی .

بر مدت بو صورتله ایلروله دکدن صوکره ، کونشك غروبی ایچون دها اوزونجه بر زمان وارایدی‌که بز ، طرابلسك آی ییلدیزلی و اکثریا بیاض رنکده‌کی أولری مواجهه‌سنده بولونیوردق .

— ۲ —

طرابلس شام لواسی

۱ — موقع وحدود

ولایتك قسم شمالیسنده واقع اولان طرابلس شام سنجاغی جنوباً جبل لبنان متصرفلغی وشرقاً حما وشمالاً لاذقیه سنجاغلری وغرباً بحرسفید ایله محدود در . مساحه‌سی ۵۹۶۹ کیلومترو مربعی راده‌سنده تخمین اولنیور .

۲ — احوال طبیعیه

[۱] — **داغلرونهرلر** — طرابلس شام سنجاغی ساحل بو ینجه امتداد ایدن سهو منبته‌دن (جون عرقا) وداخلده متفرق بر حالده امتداد ایدن کوچك یایلالردن ما عدا عارضه‌لی بر طاقم اراضیدن تشکل ایتمشدر . لوانك جهت شرقیه‌ده سوریه ولایتندن آیران نصیریه داغلری شمالدن جنوبه دوغری امتداد ایله عکار قضاسنك مرکزی جوارنده تبدیل نام ایده‌رك (عکار داغلری) لبنان سلسله‌سنه قاریشیر . هر ایکی سلسله نهر الکبیر وادیسی ایله یکدیکرندن تفریق ایدلمشدر .

طرابلس شام شهرینك ارقه‌سنده بولنان سلاسل جبال سطح بحردن ۳۰۵۰ مترولق بر ارتفاعه قدر یوکسلمکده‌در . ضنیه داغلرندن ظهر السودا ۳۰۴۷ وعکار داغلری لبنانه قاریشدیغی موقعده ۲۰۹۰ متر وارتفاعنده در اشبو جبال اوچنجی دور تباشیری صخورندن ومرکز قضاسنه ملحق حذور داغلری طبقات جدیدهٔ برکانیه‌دن ترکب ایتمشدر .

داخل لواده جریان ایدن ابو علی ، البارد ، عمیق ، عرقا ، عویق ، شیخ زناد ، نهر الکبیر ، شلالات ، ارش ، صاروت ، غمقه ، حصین نهرلری عکار وحصن الاکراد داغلرندن نبعان وبحرسفیده انصباب ایدرلر . بونلردن یالکز ابو علی والکبیر نهرلری دائمی ومتباقیسی متقطع الجریاندر . تورات شریفده کادیشه نامیله مذکور اولان ابو علی نهری باترون قضاسنه ملحق بشری ناحیه‌سنده‌کی جبل ماکمالدن نبعان ایله أهدن وزغرتا کویلری جوارندن مرور ایده‌رك طرابلس سنجاغنه کیرر وطرابلس قضاسنك اراضی منبته‌سنی اروا واسقا ایدر . طولی منبعندن منصبنه قدر اوتوز سکز کیلومترو در . عرقا قوینه اقلقده اولان نهر الکبیر — *Eleftheri* وادیسی یوقاریده سویلدیکمز کبی سوریه سواحلندن داخله دوغری ایلریلك ایچون اك مساعد بر ممر تشکیل ایدر .

[٢] — اقلیم — موضوع بحثمز اولان سنجاغڭ اقلیمی معتدل حار وراطبدر . بالکز مرکزه مربوط ضنیه ناحیه‌سی ٢٠٠٠ — ٣٠٠٠ مترو ارتفاعده ولبنانلردن ظهر القضیب داغنڭ غرب یاماجنده بولنان قرادن متشکل اولدیغندن اقلیمی بارده‌در. بالعموم سنجاقده وسطی درجهٔ حرارت ١٦٫٥ سانتیغراد در . یازین ٢٥ وقیشین ٩ راده سنده اولور . ایلك وصوك بهارلرده وسطی درجهٔ حرارت ١٦ دن اشاغیه دوشمز . صوغوقلرڭ اجرای حکم ایتدیکی کانون ثانیده میزان الحراره (— ١٫٥) درجه ارائه ایدر . اغستوسده درجهٔ حرارت ٣٦ یی بولدیغی نادر دکلدر .

[٣] — روزکار وطلمد ، یاغمورلر — شرق شمالی ایله غرب جنوبی روزکارلری دائمیدر . نادر اوله‌رق قبله ، شمال ، شرق وغرب شمالی روزکارلری دخی اسر. ایلك بهار صوکلرنده غرب جنوبی سمتندن صیجاق وفقط بوغیجی وفورتنه‌لی روزکارلر وزان ایدر .

طرابلس شهرینڭ جهت شرقیه سنده بولنوب قسماً بیروت ولایتنه وقسماً لبنان متصرفلغنه داخل اولان ظهر القضیب داغی سطح بحردن ٣٠٣٥ مترو ارتفاعده وذروه‌سی سنه‌نڭ اوچ درت آینده قارله مستور اولمسی یوزندن دکزدن جبل طرفلرینه وجبلدن دکزه دائمی ملتملر اسمکده‌در. یاز کیجه‌لرنده دکز هواسی فضله تسخن ایتدیکندن موازنت غازات قوانیننه توفیقاً یوقاری‌یه دوغری صعود ایدر وجبل جهتندن طلوع شمسدن تقریباً بر بچق ساعت اول صوغوق وکثافتلی روزکارلر اسمکه باشلار . بوکا یرلیلر جبل روزکاری دیرلر . بو ریاح بارده عقیبنده غرب ملتملری جبل جهتنه دوغری وزان ایدر .

بر سنه ظرفنده طرابلسه ٥٥٠ میلیمتره یاغمور یاغارایمش. موسم‌شتا الڭ زیاده کانون ثانی وشباط آیلرنده اوزون وسوروکلی یاغمورلریله شدت وتأثیری کوستر . لوانڭ قسم اعظمنده سنه‌ده اعظمی اوله‌رق آنجق ١٠ — ١٥ سانتیمتره قالینلغنده قاریاغدیغی کورولمشدر . بوکا مقابل ضنیه ناحیه‌سنده وباخصوص مواقع مرتفعه‌سنده طبقهٔ برف اوچ وحتی درت مترویه قدر چیقدیغی کثیر الوقوعدر . بورالرده تشرین‌ثانی آیندن شباط اواخرینه قدر متمادیاً قارياغار .

٣ — لوانڭ نفوسی

١٣٣١ سنه‌سنده‌کی قیود رسمیه‌یه کوره طرابلس شام لواسنڭ مجموع نفوسی ذکور واناث ١٧٦٥٢٥ اولوب بونڭ ١١٩٠٣٧ یسی مسلم ونصیری ومتباقی ٥٩٤٨٨ ی غیر

مسلمدر . لوای مذکور نفوسڭ وغیر مسلملرڭ کثرتی نقطهٔ نظرندن ولایتی تشکیل ایدن لوالر آره‌سنده بیروتدن صوکره ایکنجی درجه‌یی اشغال ایتمکده‌در . سکنهٔ نصرانیه‌نڭ همان همان ایکی ثلثنی روم اورتودوقسلر تشکیل ایدیور . مارونیلر ١٥ بیك راده‌سنده‌در . بالعموم لوانڭ مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٩٦٩ کیلومترو مربعی اولدیغنه کوره کیلومترو باشنه ٢٩٫٦ نفوسی اصابت ایدیور دیمکدر . لوانڭ تقسیمات اداریه‌سی بر وجه آتیدر .

نفوس		قری ومزارع	ناحیه
٦٦٥٤٨	طرابلس شام مرکز قضاسی	٩٦	اسکله ، طرطوس ، ارواد ، ضنیه ، منیه ، حذور
٤٢٣٦٣	عکار »	١٧٥	—
٢٩٧٠١	حصن الاکراد »	١٧٦	—
٣٧٩١٣	صافیتا »	٣٥٥	—
١٧٦٥٢٥		٨٠٢	

٤ — لوادہ معارف

« بر قومڭ حیاتی ، بر مملکتڭ بقاسی ، بر ملتڭ بین البشر دوامی معارفده درجهٔ اهتمام واعتناسیله مربوطدر . ولایات عثمانیه میاننده معارفجه موجودیتله شهرت قزانمش اولان ولایتمزه دقیق بر نظرله باقیله‌جق اولورسه مع التأسف عکس شهرت تبین ایده‌جکدر . کمال مسرتله القشلادیغمز ترقیات علمیه وعرفانیه اغلایه اغلایه محو وازاله‌سنه چالشمقلغمز لازم کلن او اجنبی مفاسد اخلاقیه‌سیدر شبهه سزکه دشمنمزدن آله‌جغمز تربیهٔ اخلاقیه انتحار ایچون المزه ویریلن ، طمارلرمزه صاپلنمش سوسلی فقط زهرلی بر خنجردر. عثمانلیلغڭ ترقی وتعالیسی آلتیوز سنه‌لك بر موجودیتڭ بقا ومحافظه‌سی ایچون حاضرلادیغمز انقلاب فکری وتربیوی بوکبی وسائل قاتله ایله اولماز. قومی دکل ، عمومی بر ملیت اساسی اوزرینه بنا وتمرکز ایتمیان بو موجودیت معارف یارادلمازسه امین اولیکزکه حیات اجتماعیه‌دن نصیبمز اولمیه‌جقدر .»

« ادارهٔ خصوصیه‌نڭ تأسیسندن مقدم یعنی ایکی سنه اول بیروت ولایتڭ امور معارفه باقیله‌جق اولورسه سلطانی مکتبی داخل اولدیغی حالده معارف اداره‌سنه مربوط بالعموم مکاتبڭ تخصیصاتی اون بیك لیرایی تجاوز ایتمدیکی کبی مکاتبڭ عددی دخی آزو درجه‌لری پك دون ایدی . حکومت حاضره‌مزڭ نظر دقتندن دور اولمیان بو کبی مسائلڭ رفع

وا الەسی ایچون ادارۀ خصوصیه اصولنی تأسیس ایلمشدر .

« ۱۳۳۰ و ۱۳۳۱ سنەلرنده معارف بودجەسنه « علی قدر الاستطاعه » اهتمام و سنۀ حاضرەده تخصیصاتی ۳۶۵۰۸۲۵ غروشه ابلاغ ایدلمش ایسەده امور معارفده نقصانیت و مفقودیت حالا آشکار وغیر قابل اخفا واستتاردر .

« سنۀ حاضره بودجەسنده وضع ایدیلن مخصصات ایله آتیده بیان اولنەجق مکاتبک بر قسمی اداره و بر قسمی مجدداً اعمار وتأسیس ایدیله بیلمشدر . »

« اعدادی مکاتبی — اخیراً سلطانی‌یه تحویل اولنان طرابلس شام اعدادیسندن ما عدا لوا مرکزلرنده برر اعدادی مکتبی موجود وولایتده اوچ نهاری اعدادیسی واردر .

نمونه مکاتبی — مرکز ولایت اولان بیروت شهرنده بر عدد نمونه مکتبی وار ایسەده قادروس تام دکلدر .

آلتی درسخانەلی مکتبلر — یدیسی ذکور واوچی اناث اولمق اوزره اون عدد مکتبمز واردر .

بش درسخانەلی مکتبلر — اناثه عائد اولمق اوزره اون اوچ عدد مکتبمز واردر .

درت درسخانەلی مکتبلر — اون ایکیسی ذکوره والتیسی اناثه عائد اولمق اوزره اون سکز عدد مکتبمز واردز .

اوچ درسخانەلی مکتبلر — سکزی ذکوره ودردی اناثه مخصوص اولمق اوزره اون ایکی مکتبمز واردر .

ایکی درسخانەلی مکتبلر — اوتوز اوچی ذکوره وسکزی اناثه مخصوص اولمق اوزره قرق بر عدد مکتبمز واردر .

بردرسخانەلی مکتبلر — یوز اون بری ذکوره ویدیسی اناثه مخصوص اولمق اوزره یوز اون سکز مکتبمز واردر . »

« فقط یکرمی سنه دنبر واعانۀ اهالی ایله نابلس سنجاغنک بعض قرالرنده تأسیس ایدیلن وعادتا صبیان مکاتبی حکمنده اولوب اخیراً معارف اداره سنه ضم والحاق اولنان یوز قرق اوچ ذکور مکتب موجود مکتبلرمزه ضم اولنه جق اولورسه بردرسخانەلی مکتبلریمزک عددی ایکی یوز التمش بره بالغ اوله جقدر وبو صورتله عموم ولایتده موجود مکاتب تالیه وابتدائیه نک عددی ۳۵۹ مکتب اوله جقدر » (*)

« ولایتک ۴۰۴۶۶۰ ذکور و ۴۱۴۰۱۰ اناثه بالغ اولان عدد نفوسنه کوره هر ۱۱۲۰

(*) فه مینیستلرك جانی صیقه جق برنتیجه : بو مکاتبك ۳۱۸ ی ذکوره ویالکز ۴۱ ی اناثه مخصوصدر .

(*) بر عدد مکتب دوشه‌جکدر » (**)

اشبو ایضاحات ولایتك احوال حاضرۀ مکاتبی حقنده بر فکر عمومی ویرمك مقصدیله أثره درج ایدلمشدر . طرابلس لواسنك نفوسی ۱۷۶۵۲۵ ومکاتب موجوده‌نك عددی ۹۶ اولدیغنه کوره ۱۸۳۸ نفوسه بر مکتب اصابت ایدییور دیمکدر (***)

علما ومدققین هر هانکی بر ملتك تکامل فکری واخلاقیسندن بحث ایدرکن هرشیدن اول مکاتب موجوده‌سنك عددینی وبونك نفوس عمومیه ایله اولان نسبتنی تدقیق ایده‌رك اساسلی بر تتبع یاپمق جهتنی التزام ایتمکده‌در . فی الحقیقه وطنپرورلك ، خلق حس ، متانت کبی بشریتك تعالی وترقیسنی کافل بالجمله مزایای اخلاقیه واجتماعیه آنجق تحصیل ایله معارف حقیقیه‌نك انتشاریله تأمین اوله‌بیلیر . سویۀ عرفان هیچ شبهه‌سز مکتبلرك عددیله متناسباً تزاید ویاتناقص ایدر . بوندن دولاییدرکه بالعموم مدنی دولتلر معارف بودجه‌لرینك حین تنظیمنده دائماً بو نسبتك تزییدی جهتنه کیدرلر . یالکز اولیای امورك بوراده‌کی مکاتبدن مقصدلری افراد ملتك اخلاقیاتنی سالم مجرالره سوق ایدن ، متانت فکریه ووجدانیه‌یی صاغلام قلبلره الهام ایدن صحی واخلاقی دار التربیه‌لردر . بر آلمان بر انکلیز ویا بر سویس نظرنده مکتب دار المعلمینلرده اساسلی بر تربیۀ فکریه ووطنیه کوره‌رك دولغون معاشله مسلك تعلیمه داخل اولان معلملر وبونلرك اداره‌لرینه تودیع ایدلمش منتظم وهردرلو شرائط تدریسیه‌یی جامع سکز اون اوطه‌لی یووالردر . بو کبی شرائطی جامع اولمیان بر مؤسسه‌یه مکتب عنوانی ویرمك بیلمم نه درجه‌یه قدر دوغری اوله‌بیلیر .

بز عثمانلیلر یالکز ولایتمزده دکل ایمپراطورلغمزك انحای اربعه‌سنده مکتب کلمه‌سنی یاکلش بر صورتده تلقی ایدییور وبو یاکلش تفسیرك تحت تأثیرنده عمومی وخصوصی بودجه‌لرمزی منطقسز بر صورتده قبارتوب دورییورز . هریرده بودجه‌لره مکتب تخصیصاتی وضع ایدیلیرکن بنا ، فقط صحی وهردرلو شرائط مطلوبه‌یی جامع بنا ومتین بر تربیۀ فکریه ووطنیه ایله احضار اولنمش وظیفه شناس معلملر نظر دقته آلنیرکن بز هر شیئمزده اولدیغی کبی بو خصوصده دخی ایشك عکسنی التزام ایدرز . اوته‌دنبرو تعقیب ایدیلن بر سیاسته کوره بزده بر مکتب ابتدائی تأسیس ایتمك دیمك ولایات بودجه‌لرینه اوچ بش یوز غروشلق بر ویا ایکی معلم تخصیصاتی قویمق دیمکدر . هردرلو اسباب استراحتدن محروم

(*) بو حساب یاکلشدر . ۱۱۲۰ دکل ۲۲۸۰ نفوسی اولمسی ایجاب ایدر .
(**) مجلس عمومینك ۱۳۳۱ سنه‌سی ضبطی ص : ۱۶ — ۱۸
(***) تخصیصاتی تماماً ویاقسما حکومتجه تسویه اولنان مکاتب : بیروت لواسی : ۷۴ ؛ نابلس لواسی : ۱۲۶ ؛ لاذقیه لواسی : ۵۳ ؛ عکا لواسی : ۵۲ ؛

اولان کویلرمزده کرك معلمك وکرك تربیه وتعلیمیله اشتغال اوله‌جق وطن یاورولرینك اسباب استراحتنی وبتون لوازم تدریسیه‌یی جامع بر مؤسسهٔ تربویه میدانه کتیریله‌جك اولدقدن صوکره مجالس عمومیه‌ده ودولایسیله ملت مواجهه‌سنده: کچن سنه مکاتب ابتدائیه‌مزك عددی شو قدر ایدی بو سنه شو قدره ابلاغ ایتدك دیه‌رك بونکله ترقی وتمدنه دها صیق آدیملرله قوشدیغمزی قصد ایتمك دوغری دکلدر. ولایتی بایر وبوجاغندن جماعتنه قدر دولاشدق. ارزو ایدیلن شرائط مکمله‌یی حائز قاچ مکتبه راست کلدك؟! دور التربیه‌مزی بویله جف القلم وظاهری بر صورتده تزیید ایتمکدن ایسه موجود اولانلرك، ایجاب ایدرسه، بر مقدارینی حذف والغا ایتمك ومتباقیسنی معلملریله، بسالریله، لوازم تدریسیه‌لریله منتظم بر حاله افراغ ایتمك، ملتك معارفه اولان احتیاج شدیدی نقطهٔ نظرندن، البته‌دها انسبدر. اما مکتبلرك عددی بر مدت ایچون محدود قاله‌جقمش؛ ضرریوق. کچ اولسون‌ده کوح اولمسون!

٥ — لواده امور زراعیه

[١] — **معلومات عمومیه** — طرابلس لواسنك ساحل قسمی هر نوع حبوبات واشجار مثمره یتشدیرلمسنه صوك درجه مساعددر. فی الحقیقه منطقهٔ مذکوره اشجارك یتشه‌رك کافی درجه‌ده میوه ویرمسی ایچون لازمکلن ٣٩٨٠ درجه‌لك بر حرارتی بالغاً ما بلغ تأمین ایده‌بیلیور. بو مقدار حرارت تزهر دورندن صوکره میوه‌نك کماله ایرمسنه خدمت ایلر. معلوم اولدیغی اوزره بو کبی اغاجلر اك زیاده ایلك بهار ویاز موسملری یابس اولان بحر سفید منطقهٔ زراعیه‌سنده موفقیتله اکیله‌بیلیور. اساساً بعض نباتات متخصصلری بحر سفیدی قوشاتان بو کبی اراضی‌یه زیتون منطقه‌سی نامیله توسیم ایدرلر. لبنانده زیتون اغاجلری آنجق ٤٨٨ متره ارتفاعه‌قدر نشو ونما بولور. یاپراقلری مایس وحزیران آیلرنده طوپلانان طوت اغاجلرینك کماله ایرمسی ومطلوب اولان فائده‌نك الده ایدلمسی ایچون درجهٔ حرارتك اوچ آی ظرفنده ١٢٦٥ دن اشاغی دوشمه‌مسی شرطدر. باغلر ایسه ایچه یوکسك حرارتلره محتاج اولدیغی کبی شدتلی صوغوقلره دخی متحملدر. نته‌کیم لبنانده ١٤٤٣ مترو ارتفاعده واقع اهدن کوینده یوزه یاقین باغ یتشدیرلمشدر. بونکله برابر بو کبی زرعیات اك زیاده ایلك بهاری یابس وحار اقلیملرده نفیس محصول ویرر. ولایتك قسم شمالیسی صایدیغمز بتون شرائط اقلیمیه‌یی بالغاً ما بلغ احتوا ایتمکده‌در.

اشجار مثمره اك زیاده‌کلسی *Colcaire* اراضیده موفقیتله یتشدیریله‌بیلیر. بالخصوص زیتون کبی دانه‌لی اغاجلر یبوستی معروف اولان بو کبی منطقه‌لرده قیمتدار محصول اعطا

ایدر. طرابلس ولاذقیه لوالرینك اراضیٔ سهلیه وجبلیه‌سی اکثریتله بو جنس اراضیدن ترکب ایتمکده‌در. زیتونلکلر میللی اراضیده اولورسه دانه‌لری دها یاغلی ومقبول اولور. بوکا مقابل اووه محصولاتنده دها آز یاغ واردر.

اراضینك وضعیتی ایله محتوی اولدیغی مواد معدنیه وعضویه‌نك محصولات زراعیه‌یه اولان تأثیراتی محصولك جنسنه کوره تخالف ایدر. پورتقال اغاجلری طرابلس اووه‌سنده اولدیغی کبی عمیق وقابل سقی اراضیده موفقیتله یتشدیریلیر. باغلرك ایسه طبیعت ارضیه ایله اولان علاقه‌سی پك آزدر. نته‌کیم فرانسه‌ده مواد مرکبه‌سی مختلف اولان بر چوق اراضی مکمل باغ حالنه افراغ ایدلمشدر. اراضی ایستر کلسی اولسون ایستر طینی اولسون شرائط فنیهٔ زراعیه‌یه رعایت ایدلدیکی صورتده الده اولنه‌جق موفقیت ینه بردر. اغاجلرك وضعیتیله محصولاتك کمیتی آره‌سنده دخی بیوك بر مناسبت ارامق لازمدر. سوریه قطعه‌سنده اولدیغی وجه ایله زیتون اغاجلری مرتفعاتك صول یماجلرنده یعنی دکز هواسی تنفس ایده‌جك بر حالده اکیلیرسه آلنه‌جق محصولك کمیتنده بیوك بر فرق مشاهده اولنور. قطعهٔ مذکوره‌نك داغلری طولانی اولمایوب عرضانی بر صورتده تشکل ایتمش اولسه یدی تعبیر آخرله یماجلری دکزه دکل بلکه شماله وجنوبه ناظر بولونسه یدی شمال ایسه‌پلرندن وجنوب چوللرندن قوپوب کلن پك بارد وچوق صیجاق روزکارلره معروض قاله‌جقدی. وبناءً علیه بحر سفید منطقهٔ زراعیه‌سنه مخصوص اولان شرائط سوریه‌مزه میسر اوله‌میه‌رق پورتقال، اوزوم وزیتون کبی محصولات نفیسه‌دن محروم قاله‌جقدق.

[٢] — **احوال ومحصولات زراعیه** — طرابلس مرکز قضاسنده‌کی اراضی منبت وقیمتدار اولمسی یوزندن کوچك پارچه‌لره منقسم واکثریا زیتون، لیمون وپورتقال اغاجلریله مزروعدر. مرکزه مربوط ناحیه‌لرده اراضینك بر قسم مهمی چفتلکلره آییرلمشدر. بونلر قسماً ایجار ویا یاریجیلق صورتیله وقسماً صاحبلری طرفندن زرع ایدلمکده‌در. اورتاقجلقده صاحب ملك کویلی‌یه اراضیسنی تسلیم ایدر. تخملق وحیوانات زراعیه تدارکی مستأجره عائد اولمقله برابر صاحب ارض محصولاتك ثلثنی وبعضاً ربعنی آلیر. اعشار بدلاتی بتون محصولات اوزرندن تسویه اولنور. بعضاً تخملق، حیوانات واعشار بدلاتی صاحب ارضه تحمیل اولنه‌رق کویلی‌یه صرف ایتدیکی سعی‌یه مقابل حاصلات عمومیه‌نك ربعی ویریلیرکه بو اصول پك قدیم ومع ما فیه ایچه متعممدر.

ملك صاحبنك حسابنه ایشلدیلن اراضیده موسم حصاد اثناسنده ویا عملیات مستعجله‌ده عمله‌یه ٥—١٠ غروش اره‌سنده تخالف ایدن بر اجرت یومیه ویریلیر. عادی زمانلرده

عمله‌یه بکجیلره وچوبانلره سنه‌ده وسطی اوله‌رق سکز شنبل (١٨٠ اوقه) بغدای وایکی کیله (تقریباً ١٤٥ اوقه) بولغور وعمله رئیسلریله صو باشیلرینه هر سنه نهایتنده (١٠-- ١٥) شنبل بغدای اعطا اولنور.

سبزه زرعیاتنه تخصیص اولنسان اراضی، صرف ایدلمکده اولان اهتمام سایه‌سنده، سنه‌ده ایکی دفعه محصول ویرر. کوبره عمومیتله لیمون وپورتقال باغچه‌لرنده وقسماً زیتونلکلرده استعمال ایدلمکده‌در. زرعیات جزئیه‌یه افراز اولنان تارلالر انجق اوچ سنه ده بر دفعه کوبره‌لنیر.

لوا داخلنده استعمال ایدلمکده اولان آلات زراعیه مع التأسف پك ابتدائی بر حالده در. مع ما فیه صوك سنه‌لرده جلب اولنان قالبور ویوللق کبی بعض آلاتك فائده‌سنی یواش یواش اهالی ادراك وتقدیر ایتمکه باشلامشدر. بوندن اونبش سنه اول بتون لواده تك بر حصاد ماکنه‌سی موجود دکل ایکن ١٣٢٩ سنهٔ مالیه‌سنده کویلیلره یوز عدد اوراق ماکنه‌سی صاتلمشدر.

محصولات صیفیه (مصر، سیسام، داری) ایچون موسم زرع نیسان ومایس ومحصولات شتویه ایچون تشرین آیلریدر. حصاده کلنجه لوا داخلنده اربه مایس ابتداسنده بغدای شهر مذکور اواخرنده وسیسام ایله مصر اغستوس وایلولده حالت نضجه کلیر.

لوانك محصولات عمومیهٔ سنویه‌سی بر وجه آتیدر.

جنس محصول	زرع اولنان اراضی دونم	آلنان کمیت کیله	جنس محصول	زرع اولنان اراضی دونم	آلنان کمیت کیلوغرام
بغدای	٢٩٠٠٠٠	٢١٨٠٠٠٠	تنباکی	؟	؟
اربه	١٣٠٠٠٠	٩١٠٠٠٠	توتون	؟	؟
بیاض داری	٩٠٠٠٠	٢١٠٠٠٠	پتاتس	؟	؟
مصر داریس	٤٠٠٠٠	٢٠٠٠٠٠	باغ	١٢٧٩١	٢١٠٠٠٠٠ اوزوم
نخود	٢٥٠٠	١٥٠٠٠			١٠٨٠٠٠٠ راقی
بقله	١٩٠٠	١٥٢٠٠			
سیسام	٣٠٠٠٠	٦٠٠٠٠			
مرجمك	١٣٥٠٠	٣٧٥٠٠			
بورجاق	٢٧٥٠٠	٥٣٥٠٠			

اشبو محصولاتدن باشقه لوا داخلنده بولنان ١٩٠٠٠٠ زیتون اغاجندن سنه ده ٩٥٠٠٠٠ اوقه زیتون یاغی آلندیغی کبی اچیلان ٢٢٠٠٠ تخم پاکتنه‌له ٦٦٠٠٠ کیلوغرام قوزه استحصال اولنمقده‌در.

٦ — اورمانه ومعادنه

طرابلس شام سنجاغی داخلنده بولنان باشلیجه اورمانلر عکار وضنیه اورمانلریدر سعهٔ تقریبیلری یوز اللی بیك دونمی متجاوز اولان بواورمانلر غایات وتحفت قریه‌لری حدودندن بدء ایله ضنیه ناحیه‌سی حدودینك نهایتنه قدر امتداد ایدن ووسطی ١٥٠٠ مترو ارتفاعه مالك اولان سطوح مائله اوزرنده کائندر. اقسام مهمه‌سی قبایات، عنفت، ارمون، عرض الحریق، زوبر، جوردیری، وادی جهنم، قاطر فریم، ضنیهناملریله تسمیه اولنور. اشجار موجوده‌دن داغ اتکلریله یماجلرده نشو ونما بولانلر اوفق بویده ابنیه کرسته‌سی اعماله الویریشلی میشه، چام وپرنان واردیج نوعنده اولدیغی کبی. بونلردن باشقه خط تقسیم میاهلرله تپه‌لرده بشدن اون مترو ارتفاع وبردن بربچق مترو محیطنده هر نوع صنایعه الویریشلی چام وکوکنار نوعلری ده واردر. بو اورمانلردن هر سنه وسطی اوله‌رق ١٠٢٤٠ قنطار کمور و٥٢٠٠ قنطار اودون قطع ایدیلیر. طرابلس اسکله‌سنه هر سنه اناطولیدن وسائر یرلردن ٧٠٠٠ مترو مکعبی حجمنده کراسته ادخال اولنمقده‌در.

لوا داخلنده معادن ثمینه ومفیده‌دن اثر یوقدر. صافیتا وعکار قضالرنده آلچی ورملی تعبیر اولنان قوم طاشی اوجاقلری موجوددر طرابلس شاملیلر خانه انشا آتنده بو طاشلری استعمال ایدرلر. بوندن باشقه لوانك اوته سنده بر یسنده کثرتله آشی بویه‌سی Ocre jaune وحمض حدید مرکباتندن صاری بویه Ocre rouge دامارلرینه تصادف اولنمقده‌در.

-٣-

طرابلس شام مرکز قضاسی

١ — موقع وحدود

طرابلس شام مرکز قضاسی لوانك قسم غربیسنی اشغال ایتمکده اولوب شمالاً لاذقیه لواسی شرقاً صافیتا حصن الاکراد وعکار قضالری جنوباً جبل لبنان متصرفلغیله محدود وغربنده بحر سفید واردر. قضای مذکور التی ناحیه‌دن ترکب ایتمکده اولوب بونلردن ارواد وحذور ناحیه‌لری دور حمیدیده مرکز لوایه ربط ایدلمش ایسه‌ده هر ایکیسینك وضعیت جغرافیه‌لری ومسافه‌نك بعدیتی حسبیله بورا اهالیسی بوالحاق غیر منطقیدن قطعیا ممنون دکلدر. فی الحقیقه هر هانکی بر سبب مالی ویا حقوقیدن دولایی بر حذورلینك ناحیه‌سندن قالقه‌رق اون اون درت ساعتلك بر مسافه‌یی شوسه بولنمامسندن دولایی انواع

عذاب ومشقتلر ايچنده قطع ايده‌رك طرابلسه قدر كلسى هر حالده آرزو ايديله‌جك بر شى دكلدر . ولايتك همان هر لواسنده مشاهده اولنمقده اولان بو تقسيمات غريبه‌نك اصلاحى الزمدر .

٢ — مساحه ونفوس

قضانك تربيعاً مساحه‌سى تخميناً رسميه‌يه كوره ٦٫٢٠٠٠٠٠٠ ذراع عتيقدن عبارت اولوب بونك ٥٠٠٠٠٠٠ ى اراضى اميريه و١٠٠٠٫٠٠٠ ى اراضئ مملوكه و٢٠٠٫٠٠٠ ى اراضئ موقوفه‌در . نفوسى ١٣٣١ سنه‌سنده ذكور واناث ٦٦٥٤٨ اولوب بونك ٣٤٤٧٠ ى ذكور و٣٢٠٧٨ ى اناثدر . ارقامك ناحيه‌لره كوره تقسيمى شو وجهله‌در :

		عدد خانه	كوى
٢٤٠٣٦	طرابلس شام قصبه‌سى	٤٢١٤	
٨٥٣٥	اسكله ناحيه	١٦١٢	
٥١٦٩	طرطوس »	٨٦٩	١١
٤٠٥٣	ارواد »	٨١٠	
٣٦٩٣	منيه »	١٤٦٧	٢
٩٨٠٧	ضنيه »	٦٨٢	٣٦
٤٧٣٦	حذور »	٣٤٦	٣٧
٦٥١٩	قراى عشره	١٤٧٥	١٧
٦٦٥٤٨	يكون		١٠٥

نفوس عموميه نك ٤٩٥٦٠ ى اسلام واز بر مقدارى نصيريدر . ملل نصرانيه ايچنده نفوسك كثرتى خصوصنده روملر ١١١٢٤ رقمله برنجى درجه يى اشغال ايتمكده‌در ٥٦٥٧ مارونى ٢٠ لاتين ٤٦ قتوليك ٦٩ پروتستان ٧٢ موسوى موجوددر .

١٣٣٢ سنه‌سنده قضانك بالعموم تولداتى ١١٥٨ ووفياتى ٣١٢٨ رادده‌سنده‌در . تاريخ مذكورده تيفوس بليه‌سى برچوق قصبه وكويلر اوزرينه چوكمش ودهشتلى تلفاته سببيت ويرمش ايدى . وفيات عموميه ١٣٢٧ سنه سنده « ٦٣٤ » و١٣٢٩ ده « ٣١٨ » وتولدات ايسه ١٣٢٧ ده « ١٢٠٢ » و١٣٢٩ سنه‌سنده « ٤٤٩ » رادده سنده ايدى .

٣ — معارف

طرابلس مركز قضا سنده « ٧٦ » مكتب واردر . بونلردن ٣١ مكتبك تخصيصاتى دوغريدن دوغرى‌يه حكومتجه تسويه ايديليور . متباقيسنى تشكيل ايدن مكاتب خصوصيه‌نك بر قسم جزئيسنه محاسبهٔ خصوصيه اوفاق بر معاونت نقديه توزيع ايتمكده در . بو مكتبلر حقنده الده ايديلن ايستاتستيق بروجه آتيدر :

موجود مكاتب	اجمال	يكون ذكور	يكون اناث	طرابلس قصبه‌سنده ذكور	طرابلس قصبه‌سنده اناث	اسكله ناحيه‌سنده ذكور	اسكله ناحيه‌سنده اناث	منيه ناحيه‌سنده ذكور	منيه ناحيه‌سنده اناث	ضنيه ناحيه‌سنده ذكور	ضنيه ناحيه‌سنده اناث	قراى عشره‌ده ذكور	قراى عشره‌ده اناث	طرطوس ناحيه‌سنده ذكور	طرطوس ناحيه‌سنده اناث	ارواد جزيره‌سنده ذكور	ارواد جزيره‌سنده اناث	حذور ناحيه‌سنده ذكور	حذور ناحيه‌سنده اناث
ليلى سلطانى «رسمى»	١	١		١															
ليلى اعدادى «اميركان»	١	١		١															
نهارى دارالمعلمين «رسمى»	١	١		١															
ليلى ابتدائى «خصوصى» مارونى واميركان	٢	١	١		١													١	
نهارى ابتدائى « رسمى»	٢٩	٢١	٨	١٠	٥	٢	٢	٢		٢		٢		١	١	١		١	
نهارى ابتدائى غيرمسلم خصوصى	٥	٤	١	٢	١	٢													
عادى صبيان مكتبلرى اسلام	٣٧	٣٢	٥	٣٠	٥	١								١					
يكون	٧٦	٦١	١٥	٤٥	١٢	٥	٢	٢		٢		٢		٢	١	١		٢	
طلبه ايستاتستيقى	٣٧٤٥	٢٧٤٠	١٠٠٥	٢١٢٠	٨٨٠	٢٥٠	٩٥	٣٠		٥٠		٨٠		٧٠	٣٠	٨٠		٦٠	

اشبو جدولك مطالعه سندن اكلاشیله جغی وجهله مركز قضا سنده موجود اولان طلبه‌نك مجموعی ذكور واناث ٣٧٤٥ اولوب بونك اوچ بیكی « ٢١٢٠ ذكور ٨٨٠ اناث » نفس قصبه‌یه ومتباقی ٧٤٥ ناحیه‌لره عائددر .

طلبه كلمه‌سنك مفهوم حقیقیسی بو وطن یاوورولرینه تطبیق ایتمك بیلمم نه درجه‌یه دوغری اوله بیلیر . دار المعلمین مأذونی خواجه‌لرك — كه بونلر اقلیت قلیله حالنده‌در — مساعیسندن اقتطاف ایدلمكده اولان نتیجه‌لر تحصیل وتربیه‌لری اوغورنده ملتك تحمل ایتدیكی فداكارلقلرله متناسب دكلدر . اكثریسنك مع التأسف بر مكتب ابتدائیی حسن صورتله اداره ایده‌جك اقتداری یوقدر . مكاتب رشدیه‌دن مأذون اوله‌رق ویاخود مدرسه‌لرده بر ایكی سنه اوقویه‌رق مسلك تعلیمه انتساب ایدن معلملر ایسه بونلری تربیه یووالرینك باشنده ابقا ایتمك كناهدر . چونكه ترقی وتعالی‌یه تشنه قالان ملتك آمال عالیه‌سنی ادراك ایتمكدن پك اوزاقدرلر . فرصت دوشدكجه درمیان ایتمكدن اوصانمادیغم حقیقتلرندندركه بر مكتب ابتدائی یالكز اوچ بشیوز غروشلق تخصیصات شهریه‌ایله تأسیس اولنماز . هر شیدن اول ذكی ، چالیشقان ووظیفه‌سنه عاشق معلم یتشدیرملیدر . طرابلس شام دار المعلمینی تعطیل مناسبتیله كزمك بزه نصیب اولمامشدی . فقط حیات تدریسیه‌سی حقنده مختلف منبعلردن ویریلن معلومات مع التأسف مؤسسهٔ مذكوره‌یی تأسیسندن بكلنن علوی غایه‌دن ایجه اوزاقلاشدیریور . مركز ولایتده باخصوص طرابلس محیطنده مكاتب ابتدائیه‌نك تزییدی لهنده ایجه مؤثر بر جریان واردر . بوقوت مكتبلرك كمیتندن زیاده اصلاح حالیله اوغراشسه هر حالده وطنه دها بیوك ودها نافع بر خدمت ایفا ایتمش اولور .

٤ — محصولات زراعیه

طرابلس شام مركز قضاسنك محصولات زراعیه‌سی آتیده‌كی جدولده كوسترلمشدر .

جنس محصول	زرع اولنان اراضی دونم	آلنان محصول كیله	جنس محصول	زرع اولنان اراضی دونم	آلنان محصول كیلوغرام
بغدای	٥٠،٠٠٠	٥٠٠،٠٠٠	زیتونلك	١٢٥٠٠	١،٢٥٠،٠٠٠ اوقه
اریه	٢٠،٠٠٠	١٤٠،٠٠٠	قوزه		١٥٠،٠٠٠
بیاض داری	١٠،٠٠٠	٣٠،٠٠٠	توتون	؟	؟
مصر داری	.:.	.:.	تنباكی	؟	؟
نخود	.:.	.:.			
بقله	٥٠٠	٤،٠٠٠			

سیسام	٣٠،٠٠٠	٦٠،٠٠٠
مرجمك	.:.	.:.
بورجاق	٤،٠٠٠	٨،٠٠٠

٥ — آثار عتیقه ومواقع مهمه

[١] — طرابلسده واسكله‌ده — اسكله‌ده نظر دقتی جالب آثار عتیقه تحریسنه قالقشمق عبثدر . لیمان قسمی شمال غربی جهتندن ایكی میل امتداد ایدن اسكی بر دالغه قیران ایله محافظه ایدلمشدر . حال حاضرده شمال روزكاری ایمانده بولنه‌جق كمیلر ایچون بیوك بر تهلكه تشكیل ایدر . بو یوزدن شمدی‌یه قدر بر چوق یلكن كمیلری قومه اوطورمشدر . لیمان قارشو سنده بر قیاسلسله‌سی دها واردر . اك یقینی ٣٠٠ مترو طولنده وبكار نامیله معروف اولوب وقتیله (مشتته) نامنی طاشیان فنیكه لیماننی فورتنه لردن محافظه ایدن طبیعی بر دالغه قیران وظیفه‌سنی كورورایدی . بوراده كمی وقایقلره مخصوص (فایلون) نامنده بر فتحه واردر . بكاردن ٤٠٠ مترو مسافه‌ده (بیلام) جزیره‌سی كائندر . بوراده مساكن قدیمه وبیوك مخزنلر آثاری مشاهده اولنمقده‌در .

طرابلس قصبه سنده یوقاریده تفصیل اولنان یوكسك قلعه‌دن باشقه [*] نظر دقتی جالب آثار عتیقه یوق دكلدر . اسكله‌دن نهر ابو علی منصبنه قدر اولان مسافه‌ده لیمانی محافظه ایچون اهل صلیب محاربه‌لری اثنا سنده انشا اولنمش التی قله خرابه‌سی وساحلك اوته‌سنده بریسنده وقتیله صردن جلب اولندیغی مظنون اولان یشیل غرانیتدن ستونلر مشاهده اولنیور . اسكله‌ده مار الذكر قله لردن برج المشتته ، برج المغاربه وبرج الشیخ عقان خرابه‌لری موجود اولدیغی كبی سكز دقیقه مسافه‌ده برج القناطیر ویدی دقیقه بعدنده اك ای محافظه اولنان برج السبع [**] . ودها شمالده وابو علی نهرینك دكزه دوكلدیكی موقعده برج رأس النهر موجوددر بوصوك قله‌نك طرابلسه اولان مسافه‌سی ابو علی وادیسی طریقیله انجق یكرمی دقیقه قدردر . اشبو قله‌لر اسلاملر طرفندن انشا اولنمشدی .

[٢] — ارواد ناحیه‌سی وآثاری — مركزه مربوط ناحیه‌لردن برینی تشكیل ایدن ارواد جزیره سی « نام قدیمی اراد » طرابلس شهرینك اللی كیلومترو شمالنده وطرطوسدن تقریباً اوچ كیلومترو بعدده كائندر . فنیكه قبائلنك مهملرندن صاییلان اروادیلر وقتیله صیدا ایله رقابته كیریشه‌رك ایجه موفقیتلر تأمین وسوریه‌نك ساحل شمالیسنی زیر حكملرینه

[*] ص : ١٨٧

[**] بوقله نك مدخلنده عصر حاضر ابتدا سنه قدر محافظه اولنان ایكی ارسلان هیكلی موجود ایدی . بوندن طولایی قله‌یه برج السبع نامی ویرلمشدر .

آله‌رق شمدیکی طرطوس ایله أمریت بلدهٔ قدیمه‌سی اره‌سنده پالتوس Paltus بالانه‌آ Balanea قارن Carne ایندرا Enydra وامریت Amrit قولونیلرینی تأسیس ایلمشلردی. براه‌لق سوریه‌نك شمال قسمنی اسکان ایدن بتون قبائل ایله برلشه‌رك اون سکزنجی عائله فرعونلرندن اوچنجی طوطمز وایکنجی رامزس واوچنجی رامزسه قارشی حرب آجدقلری کبی آثوریلرله مصرلیلر اره‌سنده وقوعه کلن اوزون محاربه‌لرده غالبه که اطاعت ایده‌رك معاونت نعلیه‌ده بولنور که اعلان عصیان ایدرلردی.

عجملر واسکندر کبیر سوریه‌یی استیلا ایتدکلری اثناده اروادلیلر کندیلرینه بخش ایدیلن نیم استقلالدن ایجه استفاده استفاده ایتمشلردی. سوریه‌نك قسم شمالیسنده تجارت بحریه ایجه بر مدت ایچون همان همان بونلرك النده قالمش ایدی. فقط روماليلرك ورودی جزیرهٔ مذکوره سکنه‌سنی تاخره اوغراتمشدر. چونکه تام قارشو طرفده ارداد مهاجرلری طرفندن تأسیس اولنان انتارادوس ویا انتی ارادوس «شمدیکی طرطوس» سکنه‌سی وطن اصلیلریله دهشتلی بر رقابت تجاریه‌یه کیریشه‌رك احراز ظفر ایتمش بولنیوردی.

حال حاضرده طولی ٨٠٠ وعرضی ٥٠٠ مترو راده‌سنده بولنان ارواد جزیره‌سی ٨١٠ خانه‌یه و٤٠٥٣ نفوسه مالکدر. جزیره‌نك جهت جنوبیه سنده مبنی اولان قصبه کنیش بر دیوار ایله احاطه ایدلمش ویالکز شرقده وقتیله لیمان وظیفه‌سنی کورن بر فتحه بر اقلمشدر. دیوار حالا جانب شرقیده ٩—١٢ مترو لك بر ارتفاعله دوریور. اطه‌نك اك مرتفع نقطه‌سنده عربلر طرفندن وقتیله انشا اولنمش برقلعه خرابه‌سی وقیالرده اویولمش مخزنلر واردر. بوندن باشقه هیئت اصلیه‌سنی حالا محافظه ایدن صو خزینه‌لری وجهت جنوبیه‌ده تحت الارض مبانی وبونك دیوارلری اوزرنده بر طاقم کتابه‌لر دها موجوددر.

اسکله قصبه‌سیله دها جنوبده وبر بچق ساعت مسافه‌ده واقع طلمون قریه‌سی اره‌سنده کی ساحلك وسطنده تقریباً ٥٠—٦٠ مترو بعدنده دکز ایچنده طاتلی صو نبعان وفوران ایتمکده اولدیغی وارواد اطه‌سی ایله طرطوس اره‌سنده‌کی بوغازده دخی سطح بحردن اعتباراً یدی سکز مترو عمقنده ینه بر طاتلی‌صو منبعی بولندیغی غرائب طبیعیه‌دن اوله‌رق قید ایدلمیدر. محاربه زماننده اروادلیلر ایچه‌جك صولرینی بو پیکاردن دری بو ریلرله چکرلردی. اساساً منبع ظن اولدیغنه کوره قره‌ده و٢٥ مترو ارتفاعده کائن بر تپه‌دن کلدیکی ایچون موازنت مایعات قانوننه تبعاً بو صوینی سطح بحره اخراج ایتمك پك قولایدر.

بو کونکی کونده قسم اعظمی مسلم اولان اطه سکنه‌سنك مدار تعیشی کمیجلك وسونکرجیلکدر.

[٣] — طرطوس ناحیه‌سی و آثار قدیمه‌سی — ناحیه شمالاً حصین نهری وخوابی ناحیه‌سی شرقاً وجنوباً صافیتا قضاسیله محاط اولوب غمقه نهری ناحیه‌یی قضای مذکوردن آییرمقده‌در. نهر الحصیندن صافیتا قضاسنه ملحق عین الزرقه کوینك جوارینه قدر طولی درت ساعت وعرضی دخی برساعت راده‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦ کیلومترو مربعی تخمین اولنیور.

شمال غربیسی اووه وجنوبی قوملق اولان بو ناحیه‌ده حصین، غمقه وقبله نهرلریله جهت شرقیه‌ده شیخ سعد، دویر وخربیات داغلری موجوددر. نهر الحصین مرقب قضاسنك قسم جنوب شرقیسنی اشغال ایدن خوابی ناحیه‌سندن نبعان ایده‌رك سکز ساعتلك بر مسافه قطع ایلدکدن صوکره طرطوس قصبه‌سندن بر ساعت شمالده دکزه دوکیلور. قصبه‌نك یاریم ساعت جنوبنده دکزه انصباب ایدن غمقه نهری دائمی الجریان دکلدر. طولی بش ساعت ومنبعی برج صافیتا قصبه‌سنك جنوب طرفلرنده‌در نهر. القبله‌یه کلنجه بو چای ساحلدن اوچ چاریك ساعتلك بر مسافه دن کله‌رك تخمیناً ٢٠٠٠ دونملك اراضی‌یی اسقا ایتدکدن صوکره امریت خرابه‌لرینك بولندیغی محلده دکزه قاریشیر. تپه‌لرك اك مهمی اولان خربیات مرتفعاتی ١٥٠ مترو ارتفاعده‌در.

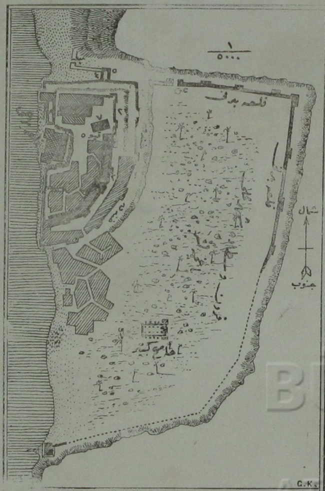
ناحیه تخمیناً (٦٥٠٠٠) دونمدن ترکب ایتمکده اولوب بونك یالکز ٤٠٠٠٠ دونملك قسمندن استفاده ایدلمکده‌در. متباقیسی یاقوملق ویاخود مهمل اراضیدن مرکبدر. حالبوکه اهل صلیب مؤرخلری طرطوس حوالیسنك وقتیله صیق بر اورمان حالنده بولندیغنی ذکر ایدییورلر.

ناحیه‌نك محصولات عمومیهٔ سنویه‌سی بر وجه آتیدر:

١٣٣١ سنه‌سی ایستاتستیقی

جنس محصول	کیلو حسابیله
بغدای	٥٠٠٬٠٠٠
آرپه	١٥٠٬٠٠٠
بیاض داری	٢٠٬٠٠٠
بقله	٣٬٠٠٠
نخود	٣٬٠٠٠
آجی بقله	١٬٤٠٠

ناحیه‌ده زیتون وانجیر اغاجلریله مستور اراضی ١٥٠٠٠ دونم مساحه‌سنده تخمین اولنیور. قصبه‌نك جهت شرقیه سنده قبل الحرب یتشدیریلن اوچ پورتقال باغچه‌سنك

طرطوس قلعه‌سنك تقسيمات داخليه‌سی

١ ايكنجی قلعه بدنی ؛ ٢ اوچنجی قلعه بدنی ٣ بر كوپرو ؛ ٤ بر قاپو ؛ ٥ قوله ؛ ٦ بيوك بر صالون ؛ ٧ كليسا ؛ ٨ اوستی قاپالی مغازه‌لر.

هر برندن سنه‌ده ٥٠٠ — ٦٠٠ ليرا قدر بر واردات تأمين اولنور ايدی .

طرطوس ناحيه‌سی مركز لوادن التی كيلومترو شمالده واقع وساحل بحرده همنامی اولان بر قصبه ايله درت قريه والتی مزرعه‌دن متشكلدر نفوسی ذكور واناث ٥١٦٩ اولوب (٣٨١٦) يسی اسلام و٨٠٨ ی روم اورتودقس و٥٢٧ يسی مارونی و١٨ ی پروتستاندر . سكنه‌ٔ محليه‌نك فقير اولمغله مهاجرت اون بش سنه دنبرو ناحيه‌ده حاد بر دوره‌يه كيرمشدر . اولا خريستيانلر وصوكره اسلام ونصيريلر آمريقا يوانی طوتديلر . شمدی‌يه قدر تقريباً ٣٠٠ كشی هجرت ايتمشدر . بونلر سنه‌ده ناحيه‌ده‌كی عائله‌لرينه وسطی ٥٠٠٠ ليرا قدر بر مبلغ كوندررلر ايدی .

ناحيه مركزی اولان طرطوس قصبه‌سی فنيكه‌ليلرك آثارندن اولوب ارواد جزيره‌سی قارشوسنده مذكور اطه مهاجرلری طرفندن تأسيس اولنمغله اروادك قارشوسی معناسنه اوله‌رق (انتارادوس) اسمی يونانيسيله اولنمشدی . طرطوس بونك غلطيدر .

روماليلر سوريه‌ده يرلشدكاری وقت قصبهٔ مذكوره اروادك ضررينه اوله‌رق سريع بر صورتده ترقی ايتمش ايدی . (٣٤٦) سنهٔ ميلاديه‌سنده روما ايمپراطورلرندن قسطنطين قصبه‌يی سراپا تعميرا ايتمكله بر مدت ايچون قسطنطينا بيله تسميه ايدلدی . قرون وسطاده تكرار طورطوز Tortose نامنی الآن انتارادوس اهميتلی بر موقع اكتساب ايتمكله ملحقاتيله برابر طرابلس قونتلغنه الحاق و١١٨٣ ده تامپليه شواليه‌لری طرفندن برنجی صنفدن بر موقع مستحكم حالنه افراغ اولندی . ١١٨٨ سنهٔ ميلاديه‌سنده صلاح الدين ايوبی اردولرينه شواليه‌لر شدتلی مقاومت ايتدكدن صوكره قلعه‌نك بر قسمنی تسليمه اجبار ايدلمشلر ايسه‌ده مجاهد مومی اليهك وفاتندن صوكره قلعه‌يی تكرار يد ضبطلرينه كچيره‌رك ١٢٩١ سنه‌سنه قدر حكملرينی ادامه ايتمشلردی . سنهٔ مذكوره‌ده ملوك بحريه‌دن صلاح الدين خليل طرفندن شواليه‌لر مغلوب وقصبه‌يی بتون مشملاتيله برابر اسلاملره تسليمله قبريس اطه‌سنه چكيلمكله اجبار ايدلمشلردر .

اهل صليب محاربه‌لرنده تامپليه شواليه‌لرينك اسلاملره ترکه مجبور قالدقلری صوك موقع مستحكم طرطوس اولمشدر .

قصبه قيالرده اويولمش خندقلی بر سورايله اصل شاتودن تركب ايتمكده‌در . غير منتظم بر تراپز شكلنده وقله‌لر له مجهز اولان سورك قسم اعظمی مرور زمانله تخريب اولنمش واليوم آثارندن يالكز جهت شماليه‌ده‌كی قپوقالمشدر . سورك ايچ طرفنده بر چوق باغچه‌لر وحالا محافظه اولنان طرطوس قانه درالی (بوكون جامع حالنده‌در) واردر . ١٢ نجی عصر اسلوب معمارينك كوزل بر نمونه‌سنی تشكيل ايدن بو معبد شرقدن غربه دوغری ٤٠ مترو طولنده و٢٧ مترو عرضنده‌در . غربه اچيلان

كوزل قپوسی غوتیك طرز معماریسنده اولوب اوستنده اوچ پنجره وجبهه‌سنده محرابلی ایكی كوچك دائره واردر. كلیسانك داخلی جناحیندن یاپراقلرله مزین شاپیتولی ستونلرله تفریق ایدلمش بر معبر عمومیدن عبارتدر. بنا كویا وقتیله سن پیه‌ر طرفدن انشا ایدلدیكندن حكم صلیبیده خریستیانلر كلیسانك زیارتنه هر طرفدن قوشارلر ایدی.

اسكی شهرك شمال غربیسنده كائن شاتوكنیش بر خندقله قصبهٔ مذكوره‌دن تفریق ایدلمش اولدیغندن مرور وعبور انجق بو خندقك اوزرنده انشا اولنان بر كوپری ایله تامین ایدلمش ایدی. بیوك قله‌دن ایچری‌یه كیررکن اولا قبه‌لی بر دهلیزه وصوكره قلعه‌نك برنجی سوربنه واریلیر. بوندن صوكره شمدیكی حالده طوپراقله دولدیرلمش بر خندقله ایكنجی دیوار قطع ایدلدكدن صوكره اسكی قپونك یرینی طوتان بر فتحه‌دن قلعه‌نك داخلی حولیسنه مواصلت اولنور. قپونك جهت یسارنده كیش بر صالون موجوددر. سوریه‌ده صلیبیلر طرفدن انشا اولنان بو چشید بنالرك اك كوزلی والك وسعتلیسی اولان مذكور صالونك الیوم یالكز بر قسمی محافظه ایدلمش؛ طولی ٤٤ وعرضی ١٥ متروه‌در.

جنوب شرقی جهتنده بر كلیسا وحولینك اورته‌سنده بر قپو دها مشاهده اولنور. شمدیكی قصبه‌نك بولندیغی یرده وقتیله شوالیه‌لره مخصوص خانه‌لر موجود ایدی. مؤرخ مشهور ابن الاثیرك روایتنه كوره جهت غربیه‌ده كوریلن واو وقت مربع الشكل قله‌لرله مجهز اولان قلعه برجندن شوالیه‌لر غران‌مه ترلرك قوماندامی آلتنده اوله‌رق قلعه‌یی صلاح الدین ایوبی اردولرینه قارشی مدافعه ایدرلردی. برجك آلتنده حالا مشاهده اولنان بوش مخزنلره وقتیله دكز جهتندن اچیلمش بر قپودن كیریلیر وقلعه مدافعلرینه كمیلرله ذخیره ومهمات یتشدیریلیر ایدی.

[٤] — امریت خرابه‌لری — طرطوسك جنوبنده والی دقیقه مسافه‌ده كائندر. بو خرابه‌لره فرنكلر ماراتوس Marathus دیرلر كه بو كلمه أمریتك لاتینجه سندن باشقه برشی اولماسه كركدر. اروادلیلر طرفدن تأسیس اولنان بو بلدهٔ قدیمه با خصوص اسكندر كبیرك هجومی اثناسنده پك زنكین ومعمور ایدی. سكنه‌سی ٢١٩ سنهٔ میلادیه سنده اروادلیلرله اولان علاقهٔ سیاسیه‌لرینی كسمش واساساً ١٤٨ تاریخنده هر ایكی قصبه اره‌سنده محاربه وقوعبوله‌رق بغض وعداوت حاد بر دوره‌یه كیرمش ایدی. روماليلر دورنده ماراتوس بتون اهمیتنی غائب ایتدی.

خرابه‌لر شمدیكی أمریت وقبله چایلرینك هر ایكی طرفنده كائندر. قصبه صخری بر

تپه اوزرینه بنا ایدلمش وکیت کیده وسعت پیدا ایده‌رك نهایت اووه‌یه قدر امتداد ایتمش ایدی. أمریت منصبندن اعتباراً بر کیلومترو شمالده معبد تسمیه اولنان برنجی خرابه کوز- وکور. بنا ٤٨ مترو عرضنده و٥٥ مترو طولنده قیالرده اویولمش بر حولیدن اولوب حالا مرئی اولان جنوب دیواری بش مترو ارتفاعنده‌در.

جهت شمالیه‌یه ناظر اولان جبهه‌نك وقتیله بر قاچ قپولی بر دیوار ایله قپادلمش اولدیغی مظنوندر. حولینك اورته‌سنده اوچ مترو ارتفاعنده مربع الشکل بر قیا واردرکه شمال طرفی وادی اشقامتنده اچیلمش واوستی قبه‌لی یاپلمشدر. هر ایکی طرفده‌ده مردیون آثاری مشاهده ایدلمکده‌در. ارنست رەنان بو خرابه‌دن بحث ایدرکن دیورکه «سامیلرك اك اسکی معبدی بودر. اقوام مذکورنك عوائد دینیه‌سنی اکلاته‌جق بوندن دها ایی بر بنا بولمق ممکن دکلدر. معبد وضعیت اصلیه‌سیله عبرانیلرك اشیای مقدسه‌یی حفظه مخصوص اولان تابوت السکینه لرینی اکدیریور.»

معبدك شمال شرقیسنده وأمریت نهری ساحلنده یرلیلرك (المقلعه) تعبیر ایتدیکاری خرابه موجوددر. بوراسی اطراف اربعه‌دن ٦٠ سانتیمترو ارتفاعده اون باصمقله چویرلمش، وجهت غربیه‌سی نصف دائره شکلنده (١٢٥) مترو وسعتنده بر میدان حالنده‌در بر از اوته‌ده مشاهده اولنان قیا بر چوق قولوارلرله وموتا حفره‌لریله اورتلمش اولدیغی کبی غربده دخی اوستنده بر چوق مبانی آثاری مشاهده اولنان اوچ حولی دها موجوددر.

عین الحیات پیکاری جوارنده بولنان مزارلر یرلیلرجه (مغازیل) نامیله معروف اولوب اك شمالده کائن اولان مزار مدور بر قاعده ایله اوستنده سیلندر شکلنده یکپارچه طاشدن ودها اوستنده بش زاویه‌لی بر اهرامدن عبارتدر. آلتی مترو اوته‌ده درت طاشدن مرکب بر قاعده ایله ایکی مترو طولنده وینه سیلندر شکلنده یکپارچه بر طاشدن عبارت دیکر بر مزار دها واردر. قاعده‌سنی تشکیل ایدن طاشلر اوزرنده مهارتسز بر معمار طرفندن نقش ایدلمش درت ارسلان رسمی ودها اوته‌ده بو قبیلدن وفقط دها بسیط یاپلمش دیکر بر ستون دها مشاهده اولنور. بونك آلتنده موجود اولان موتالر مغاره‌سی منتظم یونتلمش بیوك بر طاش ایله قپادلمشدر.

بو کوچك خرابه‌نك شمالنده ینه طاش اره‌سنده جسیم بر خانه مشاهده اولنیورکه بونك جبهۀ غربیه‌سی ٣٠ مترو طول ودیوارلری ٦ مترو ارتفاع و٨٠ سانتیمترو عرضنده‌در. داخلی وقتیله اوچ قسمه آیرلمش وجهت شمالیه‌سی یونتلمش طاشدن بر دیوارایله سد ایدلمشدر.

— ٤ —

طرابلس شام

١ — طرابلسك منظره ووضعیت خارجیه‌سی

سوریه ساحلنك أك رنکین بلده‌لرندن بری: طرابلس...
طبیعتك سخاکار ألی مناطق وبلدانه توزیع محاسن أیلرکن طرابلسه‌ده برحزمۀ بدیعۀ الوان احسان ایله‌مش... قیرمزی، بیاض، یشیل، مائی... وبوتون بو رنکلر بوراده نه فیاض ونه قدسی صحنه‌لر ابداع ایدییور.

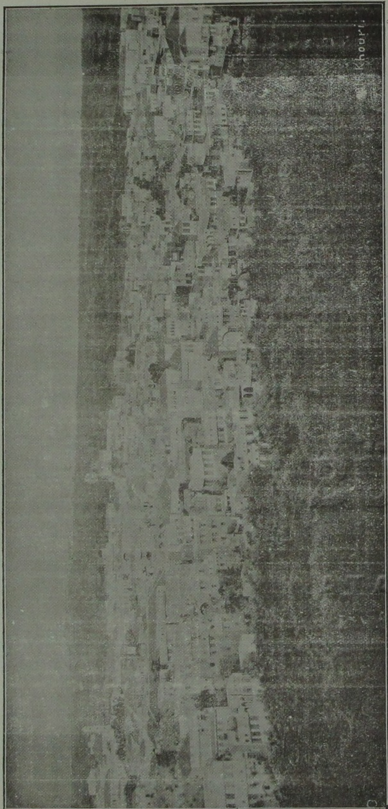
بو اعتبارله دەنیله‌بیلیرکه طرابلس، عظیم بر مشهر محاسن وبدایعدر. أك مشکل‌پسند نظرلرك بیله روشنا اولدقلری اشجار ثمینه‌نك بو کزیده بقعۀ منوره‌ده اویله مونس وقیمتدار بر ائتلاف نزیهی وارکه..
یاقوت والماس، زمرد وزبرجد.. طرابلسده ممتاز بر اقتران مسعوده نائل اولمش، أنظاره لیه، لیه انجذابلر وعد ایله‌یور. بر زمان بو رحیق انجذابی نوش أیله‌ین سوریه‌لی بر شاعر (*)

فالبحر والمرج الشهیر ورملها
فیروزج وزبرجد ومرجان

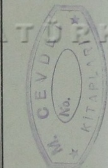
«ترجمه‌سی»
«طرابلسك‌ده کبزی فیروزج، ساحۀ سبزینی زبرجد، قوملری ایسه مرجاندر.»
ده‌یه‌رك طرابلسك منظومۀ الوانی ترنم أیلرکن نه بویوك بر حصۀ اصابته مظهر اولمش ایدی.
طرابلسده رونما اولان بو رنك طوفانی نیجه صنعتکارلری قدیمدن بری تهزیز اوناره سوق ایله‌یوردی. نیته‌کیم ابن ماسیة الرومی:

بااربعة سادت وساد مقامها
علی سائر الأمصار فی البحر والبر
باأبیض ثلج واحمرار کثیبها
وخضرة مرج قد جلا زرقة البحر...

(*) عبد الغنی النابلسی

طرابلس شام

مصراعلریله بو دیار مستثنایی تصویر ایلرکن :
« طرابلس ، امصار سائره میاننده ، اولرینك بیاضلغی وقوملرینك قیرمزیلغی ایله آغاجلرینك یشیللکی وده‌کیزینك ماثیلکی ایله خلاصه بو درت واسطه ایله کسب تمایز ایده‌ر . »

دیبوردی . فی الحقیقه (سوریه‌تاریخی) مؤلف فاضلنك (*) دخی افاده‌سی وجهله اولرینك سطوح وجدرانتك کیرجله مطلا اولماسندن دولایی طرابلس ، شرق جنوبیدن شمال غربی‌یه دوغرو قطع مراحل ایله‌ین قدیم (قادیشا) نهری اوزرنده بسط جناح ایله‌مش بر بیاض کوکرجینی آکدیرر . حال حاضرده (نهر ابوعلی) نامیله توسیم اولونان قادیشا نهری ، جهت جنوبیه‌ده‌کی داغلردن نبعان ایده‌رك طرابلسه داخل اولدقدن صوکره بلده‌یی همان هان باشدن باشه قطع ایدر وبر ربعی صاغ ، اوچ ربعی ایسه صول طرفنده براقیر . ویاریم ساعت قدر پورتاقال ولیمون باغچه‌لری آره‌سنده دولاشه‌رق نهایت طرابلسك شمال غربی سمتلرنده ده‌کیزك ماثیلکلرینه کومولور .

بلده‌نك جنوب وشرق جهتلری ایسه کوچوجك برر تپه حالنده‌در . نهر بو تپه‌لرك اتکلرینه مماس اوله‌رق کچر . بناءً علیه طرابلسك برر آنتی تیاتر شکلنده یوکسه‌لن بو قسم اولرندن صرفنظر ایدیله‌جك اولورسه بلده شمالدن جنوبه دوغرو مستوی برساحه داخلنده اوزانمش بر قطع ناقص عمران حالنده رونما اولور . بو عظیم شکل هندسینك قطر کبیری امتدادنجه هر ایکی طرفدن واسع برر ساحه اشغال ایدن یشیل زیتون آغاجلریله بلده‌نك شمال غربی وغرب سمتلرنده وبحر سفیدك بیاض کوپوکلرینه قدر دوام ایدن ایکی ، اوچ کیلومترولق مسافه‌داخلنده لاینقطع بر حالده بولونان پورتاقال ، لیمون وامثالی آغاجلرك تشکیل ایتدیکی او عظیم ساحهٔ خضرا دخی دوشونوله‌جك اولورسه طرابلسك ، واسع بر دائرهٔ سبزین ایله محاط اولدیغی اك جزئی بر ملاحظه ایله اکلاشیلیر .

باخصوص طرابلسك سیمای ألماسی اوزرنده بر اکلیل زمردینی آکدیران یشیللکلره مجاور واوزاقلره دوغرو امتدادایدن بی حدود بر ده‌کیز واردرکه قدسی برهالهٔ فیروزج حالنده اوتاج ذی ابتهاجه بر ثروت وبر قیمت دیکر علاوه أیلر ..

والحاصل طرابلس محیطنده ذی حیات بر طوفان فیاض بدایع واردر : شرق وجنوب جهتلرنده بو بلدهٔ کزیده‌نك کومولدیکی هردم متحول صاری ، پنبه ونهایت قیرمزی رنکلرده‌کی قوملر وطوپراقلرده کهربالرك ویا قوتلرك بر طیف خاطراتی پارلار . (البعل) داغلرینك اوزرندن کونش هر صباح بو بلدهٔ رنکینه سیمین نورلرنی بذل ایدرکن کوزلر بلا اختیار قاماشیر .

(*) تاریخ سوریا - جرجی ینی

طرابلسك آقشاملری ده نه مدبدب ونه قدر دلنشین در . شرقده ویا جنوبده کی تپه لردن جواره نگهبان اولان نظرلر نه عظیم بر لوحهٔ احتشامه شاهد اولور . افقك شعله دار مائیلکلرینك منتهای حدودنده مدور بر روزن زرین کورولور . بر منبع قدسیی آکدیران بو شعله دار روزندن لاینقطع دوکولن بر مایع ذهب وارکه ده کیزك مائیلکلرینه نورانور بر رشاشه حالنده داغیلیر وصوکره ده کیزك آغوشنده رنکین مینه دن بر صفیحه حالده منظور اولان طرابلسك «المینه – اسکله» قصبه سنی سراپا یالدیزلرله مستغرق ایلر ونهایت مرجان ییغینلرینی آکدیران قوملرك ، زمرد وزبرجد فیضانینه بکزه ین حدائقك اوزرلرندن آشارق بلده نك الماسلرینه قاووشور وکاه نامحدود تموجلر وانعکاسلر وکاه رنکین رقصلر وجوده کتیردکدن صوکره عنبرین وجاذبه دار طرابلسك آفاق مزهره سنده یایلارق بر خواب قدسی یه استحاله ایلر . آرتیق بو ساحهٔ بهشتینك فوقنده قویو لاجورد بر قبهٔ سما کشاده اولورکن پیریل پیریل پیریلدایان انجیلرله ایشلنمش او لحاف مرصعك اسرار آلود ظلالنده بوتون طرابلس دخی بر نوم بدیع مستانه یه اریشیر . . اوزمان بوتون محیطات ، بر بخوردان صمدانینك اطاره ایتدیکی غشی آور ومسکر رایحه لرله آغوش بآغوش «البدل» تپه لرینك فوق احتشامندن رونما اولاجق بر کان نوره منتظر تشییع لیال ایلر . . .

ووخ بو طرابلس نه کوزه ل ، نه کوزه لدر ؟ . . اکر دیوان کائناتك اك ذی مال قصیدهٔ محاسنی سوریه ایسه بی شبهه بو منظومهٔ حسن وآنك بیت القصیدی طرابلسدر . . حسنی ، تنوع ایچنده بر وحدت اولارق تلقی ایدنلر آلدانمایورلر . . وبو اعتبارله طرابلس اك بلیغ بر نمونهٔ جمالدر . . سوریه نك هیچ بر بلده سی طرابلس قدر مناظر عدیده سیله تفاخر ایده مز واوقادار زنکین دکلدر . . بلدهٔ دمشق یازیقلر اولسون که ده کیزدن محروم در . . سوریه ساحلنك ملکهٔ ذی اشتهاری اولان بیروت بیله بو قادار زنکین بر مجموعهٔ بدایع اولامایور . . . سوریه نك امصار سائره سنی موضوع بحث ایتمك ایسته مم . . هرحالده طرابلس ، زمردین تپه لری ولعلین قوملریله ، دورادور بر انحنای کوهرین حالنده کی نهر مقدسیله [*] ، الماس بنالری ، ونامحدود خضارتیله ونهایت عظیم بر فیروزج مذابی آکدیران ده کیزیله ، کیجه لرینك سیمین مهتابیله ، صدف آسماننده کولومسه ین لآلیٔ نجومیله وبوتون تنوع محاسنیله سوریه نك اك کوزه ل بر بلدهٔ فرحفزاسیدر . بناءً علیه طرابلسك محویت پرست ساکنلری بو مشهر محاسنی (دمشق الصغیره — کوچوك شام) دیه رك توسیم ایتمه سینلر .

زیرا فنیکه لیلر بیله بو ساحهٔ فرحفزاده بر نمونهٔ بلدان ابداع ایتمك ایسته یه رك

---

[*] قادیشا نهری (مقدس نهر) دیمکدر .

قدیم تیر ، سیدون و آرادوس لیلرك ذوق مخصوصلرینی مزج ایله اوچ بلده‌دن مرکب اولان بو شهر ذی کمالی وجوده کتیرمشلردی . حتی یونانیلرك نزدنده (تریپولیس Tripolis) نامنی آلان بو شهر فرید بو اعتبارله بر قاچ بلده‌یه معادلدر . بناءً علیه طرابلسلیلر اوبی مثال بلده‌لریله بحق تفاخر ایده بیلیرلر .

۲ — طرابلسك خطوط داخلیه‌سی

[۱] — **قصبه‌نك وسعتی وبنالری** — وقتیله «فنیکه لیلر زماننده» (طرابلس) بلده‌سنك اشغال ایتدیکی ساحه پك عظیمدی . صور ، صیدا وارواد لیلرك آیری ، آیری اولمق اوزره وجوده کتیردکلری بلاد ثلاثهٔ مجتمعه‌نك آرالری (ستادیا) تعبیر ایتدکلری بر فرسخه قریب بر مسافه ایله تفریق ایدلمش بولوندیغی ایچون بو اوچ شهرك حدودی شرقاً حال حاضرده‌کی شهرك جبل لبنان جوارنده کائن بولونان روم اورتودوقس مقبره‌سی موقعندن باشلایارق بر قاچ کیلومترو امتدادنده‌کی ساحه‌یی اشغال ایتمك اوزره غرباً ده‌کیزه قدر دوام ایده‌ردی . مبحوث عنه بلاد ثلاثه‌دن بری طرابلسك یاریم ساعت قدر جهت غربیه‌سنده وده‌کیز کنارنده بولونان (المینه) تعبیر دیکرله (اسکله) قصبهٔ حاضره‌سنك موقعنده بولونیوردی . ایکنجیسی ایسه ، شیمدیکی حالده ، روم اورتودوقس مقبره‌سی اتخاذ ایدیلن (سلفتانیه) موقعنده ، اوچنجیسی دخی طرابلسك غرب جنوبیسنده (والبحصاص) نام محلده کائن ایدی .

حال بوکه حال حاضرده (طرابلس) قصبه‌سی (جبل ابو سمره) نامیله معروف اولان تپه‌نك اتکنده ومستوی بر ساحه داخلنده بولونمقده‌در . منظره ووضعیت خارجیه‌سندن بحث ایده‌رکن بیان ایدلدیکی وجهله اطرافی زیتونلقلرله وپورتاقال باغچه‌لریله محاط اولان وهمان همان بر قطع ناقصی آکدیران طرابلس قصبه‌سی شیمدیکی حالده شمالدن جنوبه قدر نهایت بر بوچوق ایکی کیلومترولق بر طولی وشرقدن غربه قدرده بر کیلو متروبی متجاوز بر عرضی واردر ... بر قاچ کیلو مترو دوام ایدن باغچه لقلردن صوکره ده‌کیز کنارنده (طرابلس) ه مربوط وبر ناحیه مرکزی بولونان (المینه) قصبه‌سی ایسه بر طرفدن طرابلسك اسکله‌سی ودیکر جهتندن بلده‌نك بر استطالهٔ مخصوصه‌سی حالنده‌در . حتی طرابلس ایله المینه بیننده ایشلمکده بولونان تراموای بو مسافه‌یی نهایت یکرمی دقیقه ظرفنده قطع ایتمکده اولدیغی ایچون (اسکله) قسمی طرابلسك عادتا بر جزء متممی اولارق تلقی ایدلمکده‌در . با خصوص تراموای کذرکاهی بولونان شوسه امتدادنجه (طرابلس) شرقدن غربه ، (المینه) ایسه غربدن شرقه

دوغرو توسع ایتمکده اولدیغی ایچون بر آتیٔ قریبده طرابلسك نهایت ده‌کیزه قاووشماسی وبناءً علیه المینه ایله بر لشمه‌سی احتمالی موجوددر .

شونی ده اشارت ایتملی یزکه قدیم بلاد ثلاثه‌دن ، شهر خارجنده الآن تصادف ایدلمکده اولان بعض صویوللری بقایاسندن ما عدا بر أثر یوقدر .. ده‌کیز کنارنده بولونان ونهر ابو علی‌نك منصبندن المینه‌نك داخلنه قدر اولان « رأس النهر » ، « الاربعین » ، « السباع » « المغاربه » ، « المشتی » ، « الشیخ » نامنده‌کی برج « قلعه » لر ایسه تاریخاً فنیکه لیلرك زماندن صوکره‌در . بو خصوصده قصبه‌نك احوال تاریخیه‌سندن بحث ایدیلیرکن آیروجه معلومات اعطا اولنه جقدر .

بو ایضاحات متقدمه‌دن دخی اکلاشیله‌جغی وجهله طرابلس والمینه اساساً بربرلرندن قابل تفریق اولمادقلری ایچون طرابلسك خطوط داخلیه‌سنه وبا خصوص بنالرینه دائر درمیان ایده‌جکمز مواد هر ایکی قسمه شامل اولا بیلیر .

فی الحقیقه کرك طرابلسك وکرك المینه‌نك بنالرینی ایکی اصله ارجاع ایده‌رك اسکی طرز انشا ایله یکی نسق معماری‌یی تفریق ایتمکده کوجلك چکیلمز . برنجی قسمه داخل اولان بنالرده شام اصول انشاسی وذوقی ؛ ایکنجی مجموعه‌ده بولونانلرده ایسه بیروت طرز ونظری حاکم وغالبدر .

بو جهتی بر آز توضیح ایتمك ایسترز . معلومدرکه بلدهٔ دمشق (برده) نهری وتوابعنك کنار وجوارنده بولوندیغی ایچون شامك اکثر أولرینه نهر صویی جلب ایدیله بیلیور ؛ بناءً علیه صویك کثرتندن بالاستفاده شام اهالیسی اولرنده اکثریا اوفاق بر باغچه‌لق ایله بر صویولی (ساقیه) وبر حوض یاخود ینه طاشك مبذولیتندن دولایی طاشله ویا مرمرله دوشه نمش بر حولی وینه بر حوض انشا ایتمسنی آرزو ایدرلر . عین زمانده أولرینك اقسامنی اکثریا صویك منظره‌سندن نصیبه دار اولا بیله‌جك بر صورتده وزمین قاتنده بنا ایدرلر . وحتی حوضلی ، فسقیه‌لی بویوك مرمر صالونلر ، (قاعه) لر یاپدیرمق صورتیله‌ده ذوقلرینی اکمال ایدرلر .

طرابلسلیلر دخی (نهر ابو علی) دن بالاستفاده اوته‌دن بری شاملیلری تقلید ایده کلمشلر وحتی اولجه ذکر ایتدیکمز وجهله بلده‌لرینه (دمشق الصغیره) نامنی ویرمکله افتخار ایتمکده بولونمشلردر . بوندن دولاییدرکه طرابلسك قدیم أولرینك همان عمومی بو صورتله انشا ایدلمشدر .

حال بوکه صوك زمانلرده بیروت طرز انشاسی وذوقی غلبه ایدرك آپارتمان اصولنده خانه‌لر انشاسنه ابتدار اولونمشدر .

بو ایکی طرز انشایك لحظه‌ده قابل تفریقدر : برنجی مجموعه‌ده بولونانلرك داملری مستوی

اولدیغی کبی صیوالی وبیاض بر کیرجله‌ده مطلادر . ایکنجی قسمده کیلر ایسه ، اوزرلری محدب وقیرمزی کیره میدله مستوردر .

مع ما فیه طرابلسك عموم أولری ، رنکی صاری‌یه میال اسمر بر نوع سونکر طاشیله انشا ایدیلیور . بو نوع طاش ده‌کیز کنارنده واسکله جوارنده (المقالع) نامیله توسیم اولنان محلدن کلفتسزجه جلب ایدلمکده‌در . اون اون بش سنه‌دن بری ایسه بو طاشله انشا ایدیلان اولرك — رطوبتدن تحفظ مقصدیله — بیاض جمنتو ایله طلا واوزری شطرنجواری چیز کیلرله تخطیط ایدیله‌رك اك یوکسك محللرینه‌ده چفته آی ویلدیز اشارتی وضع ایدلمکده اولدیغی مشاهده اولونیور .

والحاصل طرابلس أولرنده بعضاً شام ، بعضاً بیروت ذوقلری غلبه بعضاً هر ایکی ذوق اجتماع ایتمکله برابر کافه‌سی کارکیر اولارق یاپیلمقده ویالکز طاوانلرله پنجره وامثالی تفرعاتده اخشاب استعمال اولنمقده‌در . اسکی اولرك بر قسمی ایله یکی طرزده‌کی اولرك قسم اعظمی نك ایکیشر قاتدن ترکب ایتدیکی دخی شایان تذکار در .

طرابلسك اون بیکه قریب مجموع ابنیه‌سنك ثلثانی اسکی طرزده بر ثلثی ایسه یکی طرزده‌در . « نهر ابو علی » نك ساحل یسارندن بلده‌نك « تل » نامیله معروف بولونان قسم غربیسنه قدر اولان قسمی یعنی اسکی طرابلس ، (قدیم دمشق)ك عینیدر . بو ساحه داخلنده بولونان أولرك بعضیسی هر نه قدر اوفاجق باغچه‌لرله ویادار یوللرله تفریق ایدلمش ایسه‌ده اکثری بربرینه ملاصق ، طوپلو واوزون دیوارلرله تحدید ایدلمشدر . قصبه‌نك بو قسم یوللری دخی قرون وسطایی خاطره کتیره‌بیله‌جك بر طرزده دار اولمقله برابر اکثرینك اوزری یوصونلو قبه‌لرله ، طاقلرله مستور اولمق اعتباریله صیقینتیلی در . بالخصوص بر طرفدن دیوارلرك کنارندن مرور ایدن صویولرینك وجوده کتیردیکی رطوبت دیکر طرفدن یوللرك آلتندن کچن قانالرك اوساخ آلود تعفناتی بو قسم اولرك یوللرینی تحملفرسا بر حاله افراغ ایتمکده‌در . اولرك داخلی دخی رطوبتدن وهواسزلقدن پك الیم بر حالده‌در . باشه‌دوشه‌جك ظن اولونان بوکیرلی اولر داخلنك تمیز اولدیغی بعض نیکبین طرابلسلیلر ایسته‌دکلری قدر ادعا ایتسینلر . فکرمجه بو قسمده بولونان اولر صحت ومدنیت اعتباریله طرابلس ایچون شائبه‌در . بناءً علیه دها فضله یاشامق حقنی بو أولره بخش ایتمه‌ملیدر .

یکی طرزده‌کی بنالره کلنجه بونلر بر طرفدن « نهر ابو علی » نك جانب یمیننده کائن محله‌لر اتصالنده بولونان و آز چوق یوکسکجه بر تپه حالنده اولان « قبه » موقع شرقیسی ایله بلده‌نك غرب جهتلرنده واقع « تل » طرفلرنده پك بارز بر حالده رونما اولمقده‌در . طرابلسك « قبه » موقعی جداً لطیف ودلربا بر نظارته مالك وغرب طرفلرندن اسن روزکاره توجه اولدیغی ایچون بورالری طرابلسلیلر نزدنده پك مقبول صاییلیر . بالخصوص « قبه »نك

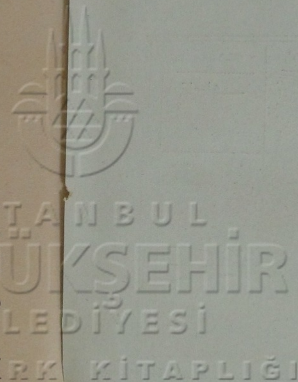

اوست طرفلرنده انشا ایدیلن یکی اولرك آراسی واسع اولمق اعتباریله نه قدر هوادار اولدقلری ویوکسك بولوندقلری جهتیله‌ده طرابلسك بوتون بدایع طبیعیه‌سنه ناظر بولوندقلری دوشونوله‌جك اولورسه بورالرینك نه ممتاز بر اقامتگاه تشکیل ایده‌جكلری جزئی ملاحظه ایله آكلاشیلیر .

«قبه» طرفلرینك طرابلسدن منظره‌سی‌ده خوشدر. قات قات بیاض رنكده اولرك اوفاق بر جبل عمران وجوده كتیره‌رك بر آنفی تیاتر حالنده یوكسلدیكی بر ذوق مخصوصله تماشا ایدیلیر. یكی بنالرك قسم دیكری ایسه ، بلده‌نك جهت غربیه‌سنده و (تل) نامیله معروف اولان ساحه‌ده وجوده كلمكده‌در . تل موقعی اسكیدن سراپا قومـلق بر ساحه‌دن عبارت ایدی. صوك سنه‌لر ظرفنده ایسه طرابلسك مدار افتخاری اولان بویوك بنالر بوراده انشا اولوندی . بر طرفدن‌ده حكومت قوناغی ، ساعت قوله‌سی ، بلدیه باغچه‌سی ، پوسته‌خانه، قونسلوسخانه‌لر ، بانقه‌لر ، اوتللر ، وترامواى مركزی ایله اك زنكین مغازه‌لر بو طرفده بولوندیغی ایچون كنیش ومفرح جاده‌لریله ، ظریف بنالریله تل موقعی كوندن كونه كسب اهمیت ایتمكده‌در . اساساً یكی طرابلس (تل) دن عبارتدر دینیله بیلیر . طرابلسلیلر بویوك بر ذوق ونشئه ایله بو موقعك حرب عمومینك اعلانندن اولكی احتشامنی اكلایر ، دورورلر. كویا كوندوزلری بوراسی آدملرك كثرتندن ، اهالینك ازدحامندن كچیله‌میه‌جك بر درجه‌ده بولونورمش . تلدن المینه‌یه موصل اولان جاده‌ده آرابه‌لر بعضاً كندیلرینه یول بولا بیلمك ایچون توقفه بیله مجبور قالیرلرمش . باخصوص كیجه‌لری تل طرفلرنده اللی آلتمش لوكس لامباسی یانارق بوراسنی بر لجهٔ نور حالنه تحویل ایدرمش . بش آلتی تیاترو بناسنده ، اون بش قهوه‌خانه‌ده ییریكن خلقك های وهوی شطارتی ، قهقهه ونشئه‌سی فوق التصور دینیله بیله‌جك بر درجه‌ده ایمش .

تل موقعنك ترامواى كذركاهی امتدادنجه كوندن كونه ظریف بنالر انشا ایدلمكده‌در. بو بنالر جداً ممتاز وكزیده‌در . بو طرزده اولر تكثر ایتدكجه طرابلس یالكز منظرهٔ خارجیه اعتباریله دكل خطوط داخلیه‌سی نقطهٔ نظرندن‌ده سوریه‌نك اك برنجی بر بلده‌سی اولمق شرفنی اكتساب ایتمكه نامزد اولا بیلیر .

مع مافیه طرابلس بویوك جامعلریله ، عظیم كلیسالریله پك جالب دقت بر (شرق بلده‌سی)در . اوجلری سیوری ، بیاض وظریف مناره‌لریله وبیاض قبه‌لریله شهرك جوانب مختلفه‌سنده باشلیجه اون درت قدر جامع موجوددر . بونلر میاننده (الجامع الكبیر المنصوری)،(التوبه) ،(العطار) ، (الطحام) ، (ارغونشاه) ، (المعلق)، (طیلان) ، (عبد الواحد المغربی) ،(الاویسیه) ،(البرطاسی) ، (محمود بك السنجق)،(التقاص ـ الحمیدی) جامعلرینی تعداد ایده بیلیرز .

بو جوامع شريفه‌دن ماعدا يكرمى‌يى متجاوز مسجد ايله ينه بومقداره قريب مدرسه‌نك ودرت تكيه ايله برمولويخانه‌(درويشيه) نك بولونديغنى دوشونه‌جك اولورسه‌ق طرابلسه بحق بر (اسلام) بلده‌سى ديمك قابلدر. ياز يقلده اولسون كه بو آثار اسلاميه‌نك اكثرى يوز قيزارتاجق درجه‌ده خراب، متروك وباقيمسز بر حالده بولنمقده‌در ديكر طرفدن ملل خرستيانيه دخى طرابلسده ايجه مهم معابد وجوده كتيرمشلردر. بو ميانده مارونيلرك «ملاك ميخائيل»، «السيدة العذرا» وروم قاتوليكلرك «جاورجيوس»، روم اورتودوقسلرك «مار جرجس»، «مار نيقولا»، «مار ميخائيل» ناملريله معروف اولان كليسالرينى ذكر ايده بيليرز. اساساً خرستيانلرك طرابلسده اون درت كليساسى موجوددر. بونلردن اوچى روم اورتودوقس، بشى لاتين «لاتين كليسالرندن ايكيسى فرانسيسكانك، برى «Carmes» لكدر، دردى «Filles de la charité» نك برى لازاريستلرك برى مارونى، برى روم قاتوليك، برى ده پروتستان جماعتنه عائددر. موسويلرك بر سيناغوقلريله فرانسز «Soeurs» لرك بر دار الايتام وبر اناث مكتبلرى و «Les Frères des écoles chrétiennes» لك بر مناستر وبر مكتبلرى(*) وآمريقان جماعتنك مبشرلره مخصوص بر اقامتكاهلرى وبز قيز مكتبلرى دخى بولونديغنى اشارت ايدرسه‌ك بو اعتبارله ده طرابلسك ثروت بنائيه‌سى حقنده اوفاق بر فكر اعطا ايدلمش اولور.

بو خصوصده‌كى ايضاحاتمزه خاتمه ويرمزدن مقدم بعض تاريخى ورسمى بنالردن، مغازه‌لرله امثالى محللردن بحث ايده‌جكز. طرابلسك أك تاريخى بنالرندن برى بى شبهه بلده‌نك شرق طرفلرنده كائن اولان قلعه‌سيدر. بو قلعه حقنده طرابلسك تاريخى موضوع بحث اولوركن تفصيلات لازمه ويريله‌جكى ايچون بوراده تكرارندن صرف نظر اولنمشدر. يالكز شو قدر ديه بيليرزكه حال حاضرده حبسخانه اتخاذ ايديلن بو قديم وبيوك اثر تاريخى‌نك موقع اعتباريله كوزه‌للكى پك دلربادر. بوراسى وقتيله مناعتيله مشهور وفى الحقيقه پك مستحكم ايدى. حتى ملك قلاوون بوراسنى فتح ايدركن شاعر (مجد الدين الخيمى) كنديسنى ممتاز بر قصيده ايله تبريك ايتمشدى.

مجد الدين قصيده‌سنه مطلع آتى ايله ابتدار ايله‌يوردى.

هنيئاً ايها الملك الهمام
بنصر لا يريم ولا يرام

هركسه ميسر اولامايان بو فوز ونصرتدن دولايى شاعر، قلاوونى بو صورتله تبريكدن صوكره نهايت بيت القصيده‌يه كليور و

(*) حال حاضرده مكتب سلطانى اتخاذ ايدلمشدر

وظنوا انهم قوم عظام
فها هم فى جوانبها عظام...

ديوردى. دشمنلرك كنديلرينى عظامدن «بيوكلردن» ظن ايتدكلرى حالده قلعه‌نك اطرافنده كميكلردن «عظامدن» عبارت قالدقلرينى مجد الدين نه بيوك بر بلاغتله افاده ايتمش ايدى.

شيمدى بوتون طرابلسه حاكم اولان بو قلعه كويا در وديوارنده‌كى كميك ييغينلريله آفاقه سر چكمك ايستيور.

رسمى بنا اولمق اوزره طرابلسده حكومت قوناغى ايله بلديه دائره‌سنى وقديماً قيشله اتخاذ اولونان (خان العسكر) ايله (خان الماء)ى وعسكرى ده‌پو ايله اوفاق تفك بر قاچ مكتب بناسنى ذكر ايده بيليرز. بوتون بو بنالر شبه‌سز طرابلسك عظمت موقعيه‌سيله قابل توفيق اولامازلر. حكومت قوناغنك مواجهه‌سنده ايسه هر دولو صنعتدن آزاده بر ساعت قوله‌سى واردر.

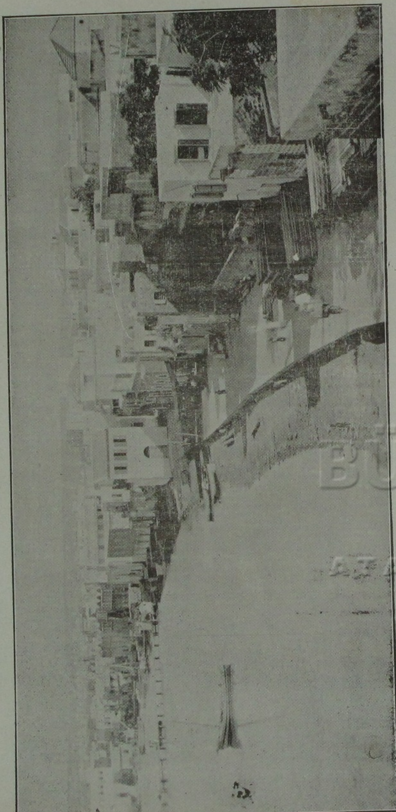
مع ما فيه صوك سنه ظرفنده قصبه‌نك جنوب شرقيسنده يوكسك بر موقعده وجوده كتيريلن (عزمى بك خسته‌خانه‌سى) جدا قمتدار بر أثر عمران وبر مدار تسلى‌در.

مغازه‌لرله دكانلره وخان وامثالى محللره كلنجه بونلرك عددى طرابلسده ايجه بيوك بر يكونه بالغ اوليور. بونلرى ايكى بيكه قدر ابلاغ ايتمك قابلدر. طرابلسك منيفاتوره‌يه وايپكجيكه مخصوص اولان مغازه‌لرى ضررسزدر. بالخصوص بر بر صالونلرى جداً مزين ونظيفدر. يدى، سكز حمامى دخى واردركه شام حماملرينه نظيردر. طرابلسك يكرمى، اوتوز قدر خانى ميانده تميز بعض تجارتخانه‌لر مجموعه‌سى اطلاقه شايان اولانلرى ده موجوددر. فقط بونلرك خارجنده‌كى دكانلر وسائره ايسه برر كوشه اوساخدر.

طرابلسك خطوط عموميهٔ عمرانيه‌سنى خلاصةً ذكر ايتدكدن صوكره اوله‌جه بيان ايدلديكى وجهله طرابلسك بر جزؤ متممى بولونان (المينه) يه نقل كلام ايده‌لم:

سكز بيكه قريب بر نفوسه وايكى بيكه ياقين خانه‌يه مالك اولان (المينه) قصبه‌سى آز چوق بيوجك بر اسكله‌در.

فعاليت بحريه‌سى سايه‌سنده كوندن كونه كسب اهميت ايتمكده بولونان بو قصبه يازيقلر اولسونكه حرب عموميه‌نك اعلانندن برى پك اليم بر سقوط واضمحلاله دوچار اولمشدر. وقتيله نا محدود معاملات دادوستده جلوه‌كاه اولان كمرك، ريختيم، واپور آجنته‌لرى ده پولر، تجارتخانه‌لر، مسافرخانه‌لر وامثالى بر چوق بنالر واردركه حال حاضرده برر آشيانهٔ بوم وغراب اولمش، دكانلر قاپانمش، اولر بوشانمش وسوقاقلر دخى ايصسز بر حاله

طرابلس شام اسکله سی

منقلب اولمشدر . طرابلس متمولاننه مخصوص وقصبه‌نك جهت شرقیه‌سنده کائن بعض بویوجك بنالردن ما عدا قصبه‌ده آثار حیات مفقوددر . احتمالکه حال حاضرده آنجق بيك قدر سکنه‌سی بولونان (المینه) وقتیله بر شطارتکاه وبعضاً بر ذوق محلی اولان اولریله شیمدی درین بر احتضار کچیرمکده‌در . (المینه) ، هر محلدن فضله حرب عمومینك ختامنه منتظردر .

کوکل آرزو ایدرکه زمان انتظار چوق دوام ایتمه‌سین . عکس تقدیرده طرابلسك بو
نشئه پرور مرساسی بوس بوتون خاك ایله یکسان اولور .

[٢] — **طرابلسك محله‌لری ، سوقاقلری وکوپرولری** — طرابلسك محله‌لرینی موضوع بحث ایتمزدن اول عوارض طبیعیه‌نك قصبه‌ده وجوده کتیردیکی اساسلی تقسیماتی تعیین ایله‌مك اقتضا ایدر . فی الحقیقه بر طرفدن (نهر ابو علی) دیکر طرفدن بلده‌نك شرق شمالیسنده‌کی تپه طرابلسی اوچ بویوك قسمه تفریق ایدییور .

برنجی قسم نهر مجراسنك جانب یسارنده‌کی ساحه درکه وسعتی بلده‌نك مجموعه سبتله اوچ ربعی تشکیل ایدییور . ایکنجی قسم ، نهرك سمت یمیننده ، واوچنجی قسم ایسه (قبه) طرفندن عبارتدر .

نهر ابو علی‌نك جانب یسارنده طرابلسك یاشلیجه سکز محله‌سی واردر . جنوبدن شماله دوغرو بر قطع ناقص حالنده امتداد ایدن بو قسم جنوبدن اعتباراً (بوابة الحدادین) ، (مهاتره) ، (نوریه) ، (تربیعه) ، (باب الحدید) ، (عدسه) محله‌لری وجوده کتیرر . بو محله‌لرك جانب غربیسنده ایسه (رمانه) وصوکره (تل الرمل) محله‌لری بولونمقده‌در .

بو سکز محله‌نك أك یکیسی واك شایان ذکر اولانی اوجه بیان ایلدیکی وجهله « تل الرمل » محله‌سی‌در . بو محله‌نك کیتدکجه بویومه‌سی ودیکر محله‌لرده صاپلانمش ، قالمش اولان طرابلسلیلرك آرتیق رطوبت وعفونتدن وقدیم أولردن تخلص کریبان ایده‌رك بورالرده مسکن وجوده کتیرمه‌سی اك زیاده تحقق ایتمه‌سی آرزو ایدیلن امللردن‌در . نهرك ساحل یمیننده ایسه « جسرین » و « باب التبانه » محله‌لری واردر . شرق شمالی جهتلرنده ایسه « قبة النصر »ك اولری تعالی ایدر .

طرابلسك بو بحث ایدیلان محله‌لری میاننده منظره وهوا اعتباریله بی شبهه اك ممتازی « قبه »در . معموریت وظرافت نقطهٔ نظرندن ایسه « تل » برنجیلکی احراز ایدر .

طرابلسده محله‌لر ملل مختلفه‌یه کوره تعین ایتمش دکلدر اساساً نفوس عمومیه‌یه نظراً بر خمسی درجه‌سنده بولونان خرستیانلر ، اسلاملرك ساکن اولدقلری محله‌لرده مشترکاً اقامت ایتمکده واوته‌دن بری بو حالی محافظه ایتمکده‌درلر . مع مافیه « تربیعه » « رمانه »

« نوری » محله‌لرنده خرستیان اهالی نسبةً فضله‌در .

طرابلسك یوللرینه‌کلنجه ، بونلری ایکی قسمه تفریق ایده‌بیلیرز . زیرا قصبه داخلنده‌کی سوقاقلر ایله خارجنده‌کی یوللر بربریله نسبت قبول ایده‌میه‌جك درجه‌ده فرقلیدر . واقعا خارجده‌کی یوللر لزومی درجه‌ده کنیش اولمامقله برابر آز چوق کچیله‌بیله‌جك بر ممره شبیهدرلر . حال بوکه طرابلسك طرق داخلیه‌سی قدر کیرلی ، عفونتلی ، کریه بر شی تصور اولونماز . صو مقسملرینك بوصونلری ، یوللرك آلتندن کچن لغملرك تعفناتی ، اولردن طاشان میاه زائده ، ینه اولردن آتیلان اوساخ ایله بو سوقاقلر بی‌شبهه طرابلسك امعای محمومه‌سیدر . نهره موصل یوقوشلو وانیشلی قسملر ایسه کچی یوللرینك بر قاچ درجه مادوننده‌در . هله مواد غذائیه‌نك صاتیلدیغی یوللردن کچمك هر ذوق صاحبنك تحملی داخلنده دکلدر . طرابلسلیلرك ، اولرنده‌کی بوتون کیرلیلکلرینی سوقاقلره افراز وتوزیع ایتمه‌لری ده بی‌شبهه عفو ایدیله‌مز خطالردن‌در . بو صورتده‌کی اهالی‌ری اولرینك معروف تمیزلکلری ایله هیچ بر زمان قابل تألیف دکلدر .

طرابلسك بو نوعدن بولونان کرفت سوقاقلرینی حصر وتعداد ایتمك قابل اولمادیغی کبی اساساً بی فائده‌در . بناءً علیه بلده خارجنده بولونان اك معروف یوللرله داخلده کائن یکانه طریقی ذکر ایده‌لم .

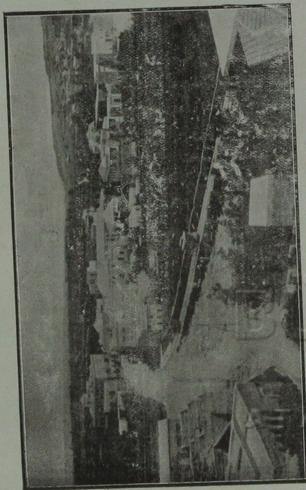
بلده داخلنده‌کی اساسلی طریق ، طرابلسك جنوب طرفلرنده ، بوابة الحدادین محله‌سنك اتصالنده‌کی اسلام مزارلغندن باشلایارق قصبه‌یی شماله دوغرو باشدن باشه قطع ایدر . بو یول قالدیریملی در واستقامتی‌ده معوج‌در . بو طریق مبدأندن اعتباراً « بوابة الحدادین » « الحته » ، « سندمر » ، « العطارین » ، « الصاغه » ، « البزرکان » ، « الملاحه » ، « الجسر » ، « التبانه » طریقی نام‌لرینی آلدیغی ایچون آیروجه اسمی یوقدر . طرابلسك اکثر سوقاقلری بو اوزون طریقه منتهی اولور .

طرابلسك خارجنده‌کی یوللره‌کلنجه : بونلردن بری « طریق الاسکله » نامیله معروفدرکه ترامواي وشوسه یولیدر . « تل الرمل » موقعندن باشلایارق « المینه » ده منتهی اولور . بو یولك طولی ایکی بوچوق کیلومترودر . عرضی ایسه یکرمی بش مترو قدردر . طرابلس ایله المینه آره‌سنده کشت وکذار ایدن وبارکیرله متحرك اولان ترامواي ، بو یولی تعقیب ایدر .

« طریق البحصاص » نامیله معروف اولان شوسه یولی ایسه حکومت قوناغندن باشلایارق طرابلسك منتهای جنوبیسنه قدر دوام ایدر . بو یولك تل الرملدن اعتباراً « التبانه » محله‌سنه قدر دوام ایدن بر فرعی موجوددرکه حمص شوسه‌سنه کسب اتصال ایلر .

برده « طریق عزمی بك » نامیله معروف اولان بر شوسه یولی دخی تل الرملك

طرابلس — ساحه زهريه جاده‌سی

منتهاسندن دكز كنارینه قدر دوام ایدر . بو یولك طولی ایكی كیلومترویه قریب، عرضی ده یكرمی بش مترودر . بو یول توسیع و كشادندن مقدم « طریق الوزان » نامیله معروفدی.

بونلردن ماعدا قصبه خارجنده اولمق اوزره الیحصاصدن اعتباراً بیروتده منتهی شوسه یولی ایله حمصه موصل بولونان « طرابلس — حمص » طریقی و « طرابلس — ضنیه » ، « طرابلس — طرطوس » یوللری موجوددر . طرابلس — حمص طریقنك بر فرعی ایسه « عكار » قضاسنك مركزی بولونان « حلبایه » موصلدر .

طرابلسك كوپرولری ایسه نهر ابو علی اوزرنده انشا ایدلمشدر . بونلردن بری « جسرین » محله‌سنده واقع و « جسر الجدید » نامیله معروفدر . ایكنجیسی « التبانه » محله‌سنده كائن « جسر العتیق » در . اوچنجیسی ایسه طرابلسك منتهای شمالیسنده واقع و « جسر الترامواى » نامیله موسومدر . بو كوپرولردن ایلك ایكیسی كهنه بر حالده بولونمقده‌در .

[٣] — **طرابلسك صویی** — طرابلس ، صو نقطهٔ نظرندن عظیم بر مبذولیت طبیعیه‌یه مظهر اولمشدر دینیله‌بیلیر . فی الحقیقه بر طرفدن قصبه‌یی باشدن باشه قطع ایدن « نهر ابو علی » ، دیگر طرفدن كیرپیجدن یوللر داخلنده بلده‌نك اقسام مهمه‌سنی دولاشان « رشعین » صویی — ایلروده احوال صحیه‌یی موضوع بحث ایتدیكمز زمان ذكر ایده‌جكمز بعض محاذیرایله برابر — طرابلسه هردم تازه بر حیات خضارت بخش ایتمكده‌در . « نهر ابو علی » اولجه بیان ایلدیكمز وجهله وقتیله « قادیشا — *Kadicha* » نهری نامیله معروف ایدی . طرابلسلیلرك روایتنه نظراً بو نهر جوارنده گویا بر بیمارخانه موجود ایدی . صاحبی (ابو علی) یه نسبتله بیمارخانه اتصالندن مرور ایدن قادیشا نهرینه ده (نهر ابو علی) دینیلمش ایمش .

نهر ابو علی ، جبل لبنانده (بشری) قصبه‌سی جوارنده كائن مشهور (ارز لبنان) لك آلت طرفلرنده (دوالیب) نامیله معروف بر محلدن نبعان ایده‌رك جنوب غربی استقامتنی تعقیب ایتدكدن صوكره (رشعین) و (مخاضه) ایرماقلرینی آلیر و شرق جنوبیدن ، غرب شمالی استقامتنه دوغرو طرابلسدن كچه‌رك نهایت ایكی كیلومترویی متجاوز بر مسافه قطعنی متعاقب دكیزه دوكولور .

نهر ابو علی طرابلسدن مرور ایدركن هر دورلو اوساخه معروض قالیر . بونك ایچون طرابلسك یوكسك طرفلرنده (رشعین) صویندن استفاده ایده‌مه‌ینلر بو صویی قوللانمق مجبوریتنده قالیرلرسه ده بالطبع پك ضرردیده اولورلر . یالكز شونی ده سویلیه‌لم كه بو نهر قصبه‌دن چیقدقدن صوكره اروا ایتدیكی عظیم ساحه ایله جداً طرابلسك فیضكار حیاتی تأمین ایتمكده‌در . طرابلسه اوقیمتدار منظرهٔ زمردینی بخش ایدن ده ینه بو نهردر .

طرابلسك اصل صویی ایسه (رشعین) دن ورود ایدییور . (رشعین) ایرماغی جبل لبنانده بونانده برمحلدن نبعان ایده‌رك (زغرته) قصبه‌سنه ورود ایتدکدن صوکره طرابلسه لزوملی اولان قسم آیریلیور . وقلعه‌نك آلت طرفنده (تحت القلعه) ده بویوك اولان (مقسم) ه صو خزینه‌سنه ورود ایله‌یور .

بر روایته نظراً صویك کچدیکی یوللر (صلیبیون) زماندنبری موجود ایمش . حتی بعض اقسامنك شیمدی‌یه قدر (قناطر البرنس) نامیله یاد ایدلمکده بولونمالری‌ده بونی کوستریور مش .

« رشعین » صویی تحت القلعه‌ده‌کی مقسمه کلدکدن صوکره کیرپیجدن یوللر داخلنده طرابلسك درت بر طرفنه توزیع ایدلمکده‌در . بو صو مملکتك عرفنه نظراً یتمش ایکی « قیریه » یعنی بویوك منفذ اعتبار ایدلمش وهر قیریه دخی اون ایکیشر « شاهیه » یه یعنی کوچوك منفذه تقسیم ایدلمشدر . طرابلس اولرینك اوته‌دنبری بلدیه‌جه معروف ومسجل استحقاقلرینه نظراً صو توزیعاتی بو صورتله اجرا ایدلمکده‌در . صویوللرینك بلده داخلنده بر قاچ محلده ایکنجی درجه‌دن مقسملری وشعبه‌لری موجوددر .

« رشعین » صویی ، هر نه قدر اساس اعتباریله براق وتمیز بر صو ایسه‌ده مجراسنك کیرپیجله اولماسندن وهردورلو ترشحاته مساعد بولونماسندن دولایی شهر ایچنده داغیلیرکن بولانیق وکیرلی بر حال اکتساب ایتمکده‌در . اکر محفوظ وصحی بوریلر داخلنده اساله ایدیله بیلیرسه اوزمان بو صو طرابلس ایچون حقیقی بر آب حیات اولور . بونی طرابلسلیلر هرشیدن اول دوشونملیدرلر . بوندن ماعدا طرابلسده بعض بویوجك اولرده تك توك طاتلی صو قویولری دخی وارسه‌ده بونلر شایان ذکر اولمایاجق درجه‌ده محدوددر . مع مافیه اکثری « قبه » طرفلرنده بولونان ویاغمور صولرینك جمعنه مخصوص اولان یوزه قریب صهرنج واردرکه بونلرك صوینك طرابلس داخلنده اك صمیمی واك تمیز اولدیغنده شبهه یوقدر .

[٤] — **تنزه محللری** — طرابلسك وضعیت خارجیه وعمومیه‌سی حقنده شیمدی‌یه قدر ویردیکمز ایضاحاتدن دخی اکلاشیلدیغنه نظراً بو کزیده بلده‌نك سراپا بر تنزهکاه اولدیغنی قبول وبو حقیقتی اعتراف ایتمك ضروری‌در .

فی الحقیقه مناظر عدیده وبدیعه‌سیله ، نیجه بلدان واقطاره تفاخر ایده‌بیلن طرابلس طبیعی بر چوق تنزهکاهلره صاحبدر . نیته‌کیم شهره نسبتله یوکسکلکیله وجواره کشاده او مفرح نظارتیله « قبه » طرفلری ویاخود « ابوسمره » تپه‌سی بی شبهه طرابلس ایچون عالی بر نشمین وجد وتسلی‌در .

شهرك اطرافده اوزون مدت دوام ایدن باغچه‌لر دخی ذوق آشنایان طرب ایچون بر زمردین یووه تشكیل ایده‌بیلیر .

باخصوص اقشام اوزری ویاخود مهتاب زمانلرنده طرابلس ایله « المینـه » آراسنـده سه‌ویملی اوزایان او خیابان سبزین دخی نه بدیعی ونه دلربا اولور ؟ . هله « تل الرمل » وجوارینك روحه كولومسه‌ین هوای سیمینی شبهه‌سز پك مفرح وجاذبه‌داردر .

طرابلسك جنوب طرفلرنده وادی‌یه وجواره ناظر « الدرویشیه » موقعی دخی لطافتیله شایان تذكار اولدیغی كبی ، طرابلسك شمال طرفلرنده « البـداوی » ، غرب جهتـلرنده وده‌كیز كنارنده نهر ابو علینك محل انصبابی و « برج رأس النهر » موقعلری كبی بر چوق یرلری دها واردركه كافه‌سی امثالسز دەنیله‌جك درجه‌ده ممتازدر .

مع ما فیه كوكل آرزو ایدردی‌كه بو ممتاز ثروت طبیعیه مواجهه‌سنده طرابلسك مأثر صنعت ومدنیتی‌ده او نسبتده متكامل ومتعالی بولونسون . وطرابلس آثار عمران ومسعدتدن‌ده كام آلسون . اگر طرابلسك بیكلرجه مبدعاتدن نصیبی بولونایدی واگر كنیش تمیز ، مدنی جاده‌لریله ، الكتریق تراموایلریله ، منتظم كوپرولریله ، تمیز صویله ، قابل سیر نهریله ، قیمتدار فابریقه‌لریله ، بویوك مكتبلریله ، مؤسسات خیریه وعمومیـه‌سیله ، جسیم طاق ظفرلری وآبده‌لریله ، واو عظیم دار التمثیللریله ، مشهور بدایعیله ، ذی حیات قلوبلریله ، بویوك مطبعه‌لریله ، ونهایت بویوك ومعزز دماغلریله وجانلی هیئت اجتماعیه سیله‌ده جالب دقت بولونایدی اوزمان طرابلس ، مشهور حقك مواجهه‌سنده بر صنع انسانی ارائه ایدر واوزمان لایقیله ، مظهر پرستش اولوردی .

٣ — احوال عمومیه

[١] — طرابلس شام قصبه‌سی — لوا مركزی اولان طرابلس شام بیروتك ٨٠ كیلو مترو شمال شرقیسنده ولاذقیه‌نك ١٣٥ كیلومترو جنوبنده ودكز ساحلندن ابو علی نهری طریقیله یكرمی دقیقه بعدنده كائن ولبنان سلاسلندن عموداً ایرلمش ٣٤,٢٦ عرض شمالی ایله ٣٣٫٣٠ طول شرقیده واقع بر شعبه اوزرنده مبنیدر .

توراتده « كادیشه » یعنی مقدس نامیله معروف اولان ابو علی نهری مملكتك وسطندن جریان ایتمكده اولمسندن دولایی قصبه‌یی ایكی‌یه ایرمقده‌در . نهر مذكور بشری كوینك اوستنده‌وارز لبنانك بولندیغی « دوالیب » موقعندن نبعان ایده‌رك جنوب غربی استقامتنده جریان ایله رشعین ومخاضه ایاقلریله اتحاد ایتدكدن صوكره طرابلس قصبه‌سنی شرقدن غربه دوغری قطع ایدر ورأس النهر برجی قارشوسنده دكزه دوكیلور .

سوریه اسكله‌لرینك بر قسمنده اولدیغی كبی طرابلس شهری دخی ایكی قصبه‌دن متشكلدر . اصل شهردن اوچ كیلومترو مسافه‌ده ودكز ساحلنده بولنان اسكله قصبه‌سی اسمیله موسوم ناحیه‌یی تشكیل ایتمكده ومدحت پاشا زماننده انشا اولنان بر تراموای خطیله طرابلسه مربوط بولنمقده‌در .

[٢] — نفوسی — ١٣٣٢ سنه‌سنده طرابلسك نفوسی ذكور واناث ٢٤٠٣٦ واسكله قصبه‌سنك دخی ٨٥٣٥ در . تفصیلی شو وجهله‌در :

	طرابلس شهری		اسكله قصبه‌سی	
	ذكور	اناث	ذكور	اناث
اسلام	١٠٢٥٥	٩٧٠٤	٢١٣٦	٢٠٢٠
روم اورتودقس	١٥٠٣	١١٤٣	٢٣٨٩	١٧٥٩
مارونی	٦٢٨	٦١٤	١٢٤	١١٠
لاتین	٩	١١		
قتولیك	٢٤	٢٢		
پروتستان	٢٤	٢٧		
موسوی	٣٥	٣٧		
	١٢٤٧٨	١١٥٥٨	٤٦٤٩	٣٨٨٦
	٢٤٠٣٦		٨٥٣٥	

١٣٢٣ سنه‌سنده طرابلس قصبه‌سنك نفوسی ٢٣٤٣٦ ایدی . دیمك‌كه اون سنه ظرفنده قصبه‌نك سكنهٔ محلیه‌سی غایت آز بر مقدارده تزاید ایتمشدر .

تولداتی ١٣٢٧ سنه‌سنده « ٤٥٥ » و ١٣٢٩ ده « ١٩٠ » و ١٣٣٢ سنه‌سنده « ٤٤٨ » زاده‌سنده ووفیاتی ایسه ١٣٢٧ ده « ١٧١ » و ١٣٢٩ ده « ١٢٦ » و ١٢٣٢ سنه‌سنده « ١٢٣١ » ه بالغ اولمشدر .

رقملرمزك مشوشیتنی صوك ایستاتستیقك تدقیقندن اكلامق قابلدر . ١٣٣٢ سنه‌سنده طرابلس قصبه‌سنی بنچهٔ عقوری آره‌سنده صیقوب ازن تیفوسی خسته‌لغی یالكز ١٢٣١ دكل بلكه التی وحتی یدی بیك كشینك وفاتنه سببیت ویرمش ایدی . بر مملكتك تولدات ووفیاتی تدقیق ایتمك او مملكتك احوال صحیه‌سنی ودولاییسیله مكنت وقدرتنی طارتمق دیمكدر . كمال تأثرله شونی سویلیه‌لم‌كه بو خصوصی ایچون استعمال ایتدیكمز ترازی‌وظیفه ناشناس وحسسز اللردن چیقمشدر . بز ایستر زراعی ایستر صحی ویا اجتماعی اولسون

ایستاتستیقلری بر درلو اکلامق ایسته‌میورز . کرك برنجی اثرمزه کرك انظارقارئینه وضع ایتدیکمز بو کتابه درج اولنان بتون ارقام رسمیا — دوغریسنی سویلیه‌لم — سراپا یاکلشدر . وکیفی بر صورتده قلمه آلنمشدر . کوکل ایسترکه الده صریح وواضح ارقام حقیقیه بولنسون واکلاشیلسون‌که عجبا طرابلس شام امور زراعیه صحیه وسائر خصوصاتده بیروتدن ، عکا ونابلسدن دها ایی بر حالده‌میدر . ؟ نه اولور بزده سائر مدنی دولتلر کبی — حتی دها دون عالم ترقی وتعالی‌یه کیرن بلغارستان ، صربستان ویونانستان کبی دوغری رقم قلمه آلمسنه اهمیت ویرسه‌ك ! فقط بو کونکی تشکیلاتمزله ، اوچ بشیوز غروشلی نفوس مأمورمزله ، جاهل وظیفه ناشناس مختارلرمزله نفوس قیودانك منتظم اولمسنه امکان یوقدر . عجبا ایلریده شفا بولمق بیلمین بو درده بر دوای عاجل بولمق امکانی تحقق ایده‌جکمی ؟ !..

[٣] — **طرابلسك تاریخچه‌سی** — قصبه قرون اولاده دخی موجود ایدی . اسکی مؤرخلره کوره صور ، صیدا ، ارواد فنیکه لیلری مسائل مهمه ایله اشتغال ایتمك اوزره طرابلسده بر انجمن دائمی تشکیل ایتمشلردی . انجمن هر بلده‌دن اعزام اولنان یوزکشیدن مرکبدر . بو مرخصلر آیری آیری محله‌ده اقامت ایتدکلرندن قصبه‌یه اوچ شهر معناسنه اوله‌رق تریپولیس *Tripolis* نامی ویرلمشدر . بو اوچ محله شمدیکی اسکله وروم اورتودقسلره مخصوص قبرستانك بولندیغی سلفتانیه ایله بحصاص موقعلرنده ایدی .

ظن اولدیغنه کوره قبل المیلاد ٣٥١ سنه‌سنده عجملره قارشی فنیکه لیلر طرفندن یاپیلان قیام عمومی بو انجمن طرفندن تحت قراره آلنمشدی . دکز تجارتیله تعیش ایدن فنیکه لیلر شهر وقصبه‌لرینی اکثریا ساحلده بنا وتأسیس ایتدکلرندن طرابلس شهری دخی وقتیله شمدیکی اسکله قصبه‌سنك مبنی اولدیغی شبه جزیره اوزرنده ایدی . قصبه‌یی تشکیل ایدن اوچ محله‌نك هر بری بر خندقله چویرلمش وامر مدافعه‌سی انجق بو صورتله تأمین ایدیله بیلمشدی .

ایمان قوتیله مکه ومدینه دن قالقه‌رق سوریه‌نك فتحنه قوشان عربلر طرابلسی دخی ضبط ایده‌رك بر سلسلهٔ سفاهت وزوالتدن باشقه برشی اولمایان بیزانس حکمنه نهایت ویرملری قصبه ایچون اقتصادی وعلمی بر دورك کشادینه سببیت ویرمشدر . فی الحقیقه حادثکارلریله ، مدنی وعلمی تشبثلریله اسلاملر بورانك قابلیت فوق العاده‌سنی استثماره قویوله‌رق مملکتك طریق مدنیتده ترقی وتعالیسنه خدمت ایتمشلردر . زراعت ، صناعت وتجارت هپ بردن وبر نسبت متزایده تحتنده ترقی ایدییور . سکنهٔ اسلامیه‌سی علومك انکشافنه واهالئ اصلیه‌سنك تکامل دماغیسنه غیرت ایتمکدن کری قالمیور ، جامعلر ، تکه ومدرسه‌لر

ویرینی ولی ایدییور ، کتبخانه‌لر قصبه‌نك اوته‌سنده بریسنده کشاد اولنه‌رق اسقولاستیك افکارك تأثیرات مضره‌سی ازاله ایدیلیوردی . اونجی عصر میلادیده طرابلسده اجرای حکم ایدن عمار عائله‌سی طرفندن تأسیس ایدیلان کنیش وزنکین کتبخانه بر چوق عالملرك تدقیق وتتبع علمیسنه خدمت ایتمشدر . قافلهٔ فلاسفهٔ متقدمه‌نك سر افراز محترمی ابو العلاء المعری بو کتبخانه‌یه دوام ایده‌رك ایجه استفاده ایتمش ایدی .

نه چاره‌که بو فیض علمی چوق سورمدی . اوروپادن کلن بر طاقم جهله کروهی ، علم ومعرفتدن اکلامیان اوزمانکی اهل صلیب ، بو نعمت عظمانك تمادیسنه مانع اولدیلر . هجوملری اثناسنده طرابلس قصبه‌سندن درت بیك ایپکلی ، یوکلی قماش دستکاهلری موجود ایدی . تجدکاری یرلری برر خرابه‌یه چویرن فرانقلر طبیعتك وبشریتك بو فیضنی تقدیر ایده مدیلر . اسلاملری اضرار ایتمك فکریله زیتون اغاجلرینی کسدیلر ، قصبه دن اعتباراً بر قاچ کیلومترو مسافه‌یه قدر امتداد ایدن باغچه‌لری وتارلالری تخریب ایتدیلر . شهرك تسلیمندن صوکره زراعت وصناعت ایجه تأخیره اوغرامش ایدی .

طولوز قونتی سن جیل *Reymond de St Gilles* طرابلس محاصره‌سنه قوشمش وفقط اهالئ اسلامیه‌نك وطنپرورانه مقاومتی اوزرینه فتور کتوره‌میه‌رك شهرك تضییق وحصرینه دوام ایله قصبه‌یه حاکم *Mons Pelleginus* حاجی تپه‌سی نام موقعده بر قلعه بیله انشا ایتمش ایدی . فقط عمری وفا ایتمیه‌رك محاصره اثناسنده فوت اولمغله (١١٠٥ م) متوفانك یکنی کیوم دوجوردن *Guillaume de Jourdain* ایله ینه متوفانك ولد غیر مشروعی اولوب صرف ارثدن استفاده ایتمك غایه‌سیله فرانسه‌دن سوریه‌یه قوشان طولوزلی برتران *Bertrand* اره‌سنده مجادله‌لر تحدث ایتدی . ثانیلی بر اختلافدن صوکره کیومك عرقا وطرطوس طرفلرینی وبرترانك حاجی تپه‌سیله برابر ضبط ایتمك شرطیله طرابلس شهرینی وجبیل قصبه‌سنی آلمق خصوصنده اتفاق حاصل اولدی (١١٠٩) .

بر مدت صوکره کیوم محاربه‌ده مقتول دوشمکله بتون ارثه قونان برتران جنوه جمهوریتدن کوندریلان بر دونمانك معاونتیله جبیل وطرطوسك ضبطنه موفق اولدی بر آز اول طرابلس شهری دخی ایکنجی بودوئن *Baudouin* طرفندن فتح ایدلمش ایدی .

اشبو حادثهٔ تاریخیه اهل صلیب طرفندن دیار اسلامده ارتکاب ایدیلان ظلم وتعدی سلسله‌سنك مشئوم بر عقده‌سی حالنده تلقی ایدلملیدر . عمارلرك مشهور کتبخانه‌سی اوزمانکی متعصب فرانقلرك آتش غدر وجهالتلرینه قربان کیتدی . یوزبیکلرجه آثار نفیسه

فلسفيه وعاميه كوله منقلب اولدى . ژه‌زويتلر ومتعصب قتوليك مؤرخلرى بوعلم وفضيلته قارشو اولان جانيانه تعدى‌يى انكار ايده دوسونلر ؛ بز اك حدى وبى طرف غرب مؤرخلرينك دخى رد ايتديكى او موهوم اسكندريه كتبخانه‌سنك احتراقنه قارشى حقيقى وشك وشبهه‌دن عارى اولان بو وقعه‌يى ذكر ايدرز . شاهد اوله‌رق اسلام مؤرخلرينى ذكر ايده‌جك دكلز . چونكه ژزوتيلر همان بونلرك طرفكير اولدقلرينى ادعا ايتمكه قالقيشيرلر . آتيده‌كى استشهادات قره‌يى قره وبياض بياض كورن حقيقت محبلرينى تنوير واقناع ايتمكه كافيدر :

« فرانقلر طرابلس كتبخانه‌لرنده‌كى آثار مفيده‌يى كوله چويره‌رك بو صورتله غايت قيمتدار بر خزينه‌نك محوينه سببيت ويرمشلردى . خزينه‌ده بر چوق عجم ، عرب ويونان كتابلرى موجود اولمغله برابر صرف كتب نفيسه استنساخ ايتمكله مشغول بر چوق متخصصلر دها وار ايدى . عرب مؤرخى ابن طى تخريب ايديلن كتابلرك عددينى اوچ مليون وديكر بر مؤرخ يوز بيك راده‌سنده تخمين ايدييور . كتبخانه صاحبى بولنان قاضى ابو حسن طالب طرابلس متوليسى وبر چوق كتب نفيسه مؤلفى ايدى . مومى اليه اقطار جهانه مكتوبلر كوندره‌رك يوكسك فيئاتلرله نادر كتابلر جلب ايدر ايدى . عرب مؤرخلرى كتبخانه‌نك بو ضياع اليمنى بيوك تأسفلرله قيد ايدييورلر ايسه‌ده اهل صليب تاريخنى يازان متعصب قتوليكلر فرانقلرك تعبيرى ناقابل اولان بو تعديلرينى ستر ايتمك ايچون طرابلس كتبخانه سندن قطعياً بحث ايتميورلر . » (*)

موسيو بويه *Boullet* طرفندن نشر اولنان تاريخ وجغرافيا ديكسيونه رنده « بو قيمتدار كتبخانه » نك صليبيلر طرفندن ياقلديغنه اشارت اولنديغى كبى مستشرق معروف رونه دوسس دخى طرابلس شامك احوال عموميه‌سى حقنده *Grande Encyclopédie* ايچون قلمه آلديغى مهم بر مقاله‌ده مشهور عرب كتبخانه‌سنك قدس مستخلصين نصرانيه‌سى طرفندن احراق ايدلديكنى قيد وتذكار ايتمكده‌در .

طرابلس قونتلغى طولوز خاندانندن صوكره اسلاملر طرفندن انطاكيه‌ده مغلوب وطرد اولنان اتنجى ويدنجى بوهموندە انتقال ايتدى . قصبه ١١٨٨ سنهٔ ميلاديه‌سنده صلاح الدين ايوبى و١٢٦٦ ده بيبرس طرفلرندن محاصره وتضييق ايدلمش ونهايت ملك المنصور سلطان قلاون طرفندن حكم اسلاميه ارجاع اولنمش ايدى (٢٦ نيسان ١٢٨٩) ياوز سلطان سليم خان زماننده سائر بلاد شام ايله برابر ممالك عثمانيه‌يه الحاق اولنه‌رق بر

(*) جرجى ينى‌نك « تاريخ سوريا » كتابنه مراجعت

چوق وقت ايالت مركزى حالنده اداره اولنمشدر .

[٤] — طرابلس بلديه‌سى — كچن سنه نشر اولنان اثرك ٢٤٦ نجى صحيفه سنده حيفا بلديه‌سنى يازاركن ديمشدك كه : ايى كوتو ايش كورمكه يلتنن حيفا بلديه‌سندن فعال ومتشبث اهالى دها زياده غيرت ايستمكده حقليدر . سنه‌ده وسطى اوله‌رق (٥٠) خانه قازانان دلنشين ، فعال ومدنى حيفا قصبه‌سى بلديه‌سنى مدنى وموقعك اهميتيله متناسب اولمق اوزره دها تميز ، ايشكذار وزنكين كورمك ايستر . بز بو ملاحظاتى دها واسع بر صورتده طرابلس بلديه‌سى حقنده دخى درميان ايده‌بيليرز . بورا اهاليسى آره‌سنده اويله عائله‌لر واركه غاليله وحوران اسكله‌سنده اولديغى كبى قوسموپوليست دكل بالعكس بر قاچ يوز سنه‌دنبرى مملكتلرينك خيرات وحسناتندن استفاده ايده‌رك ايچه جسيم ثروتلر تأمين ايتمشدر . بوندن دولايى بيروت شهرندن صوكره ولايت داخلنده بلديه‌سى اك زنكين اولان مملكت طرابلس شام اولمشدو . فى الحقيقه مستقبل تجاريسى بيروتك ثمالنده واقع ايلك ايشلك اسكله‌نكلى قدر پارلان اولان حيفا قصبه‌سى بلديه‌سنه ٢٠٠,٠٠٠ ومثلا نابلس قصبه‌سى ٢٨٧١٢٠ وصيدا ١٥٩٧٠٠ غروش قدر بر واردات تأمين ايتديكلرى حالده طرابلسده واردات بلديه ١٣٣٣ سنهٔ ماليه‌سنده ٧٣٧،٢٨٤ غروشه بالغ اولمقده‌در . اشبو مبلغك ١٥٠٠٠٠ ى وسائط نقليه رسومندن ، ١٣٣٩٢٥ ى تسويهٔ طرق دولاييسيله آلنان شرفيه‌دن و ٣٧٠٠٠ ى املاك ايجار ويركولرينه نسبتله استيفا اولنان بلديه رسومندن و ١٠٦٠٠٠ ى رسوم مختلفه‌دن ويالكز ٤٥٠٠ غروش اسكله بلديه‌سى وارداتندن ومتباقيسى رسوم وايجار بدلاتندن مركبدر .

مصارفات قلمنى تشكيل ايدن ٧٥٦٢٨٤ غروشدن ١٢٤٥٢٨ معاشلره ٢٢٥٠٠٠ طرق عموميه‌يه ، ٩٦٠٠٠ تنظيفات وتنويراته ومتباقيسى خسته‌خانه انشاآته فقير اعانه‌سنه وتجهيز وتكفيننه ، ملت باغچه‌سى مصارفاتنه ، متفرقه وسائره‌يه قارشولق طوتلمشدر . بوندن باشقه اسكله بلديه‌سنه امور محليه‌ده صرف ايدلمك اوزره ١٥٢٢٥٦ غروش اعطا ايدلمكده‌در .

شو ايضاحاتدن اكلاشيليوركه بورا بلديه‌سى بر چوق قصبه‌لرمزدن زياده ايش كوره‌بيله‌جك بر استعداده‌در . يديوز بيك غروشى تجاوز ايدن بر واردات ايله متفنن ، ذكى وايشكذار بر بلديه رئيسى مملكتك اصلاحنده واحوال صحيه‌سنك بر مجراى سالمه افراغى امرنده ايجاب ايدرسه بلكه بر ميليون غروشلق ايشلره تشبث ايده‌بيلير . بو تشبثاتده صبرت كوزدلدكجه سعى دائما مثمر اولور .

طرابلسك تل محله‌سى قصبه‌نك اك شيق وظريف قسمنى تشكيل ايدر . منتظم كاركير اولرله ، خارجدن ضررسز كورونان حكومت قوناغيله ، قهوه‌لرله ، وبالخصوص ميدانه

وساعت قلعه‌سنه ناظر یکی محله‌سیله ایجه خوش بر منظره ارائه ایدییور . محله‌نك سالدیده آغاجلی بولواری زوارك تقدیر واستحسانی جلب ایتمکدن خالی دکلدر . یالکز قصبه‌نك ایچ قسمی پك چوق فعالیت وغیرته ، اصلاحه محتاجدر . یوللرله معاً همان همان اچیق دینه‌جك بر حالده امتداد ایدن لغملر هر حالده صحت عمومیه‌نك محافظه‌سی نقطهٔ نظرندن عاجل بر اصلاحه محتاجدر . اصل قصبه‌نك دار یوللری ، صحی ومدنی تمیزلکه قطعیاً کلمین قبالی ودار چارشولری ، اطرافی دائما سم آلود بر عفونت حالنده بولنان سیللری ، چشمه‌لری والحاصل هر بری فعال ومتشبث بر بلدیه هیئتنی ایش باشنه دعوت ایدن عوامل مؤثره‌دندر .

[۵] — **پورتقال باغچه‌لری** — طرابلس قصبه‌سی اطرافنده بولنان اراضی سراپا ابو علی نهرینك لبنانلردن نقل ایتدیکی اتربهٔ لحقیه‌دن مرکب اولوب مذکور طوپراقلرده لبنان داغلرینی تشکیل ایدن احجار کلسیه ایله چاقمق طاشی وکیل ذراتی کثرتله موجود اولمغله قوهٔ انباتیه‌سی زیاده‌در . طرابلسك یوکسك بر موقعنده اخیراً رسم کشادی اجرا ایدیلن عزمی بك خسته‌خانه‌سندن اطرافی سیره دالان بر سیاح قارشوسنده دکز ساحلنه قدر امتداد ایدن پورتقال ولیمون باغچه‌لرینی کورور . مرتفع یرلری دخی سراپا زیتون اغاجلری قاپلامشدر . پورتقال باغچه‌لری تخمیناً ۲۵۰۰ فدان (بر فدان بش دونمه معادلدر) وسعتنده اولوب هر بر فدانك قیمتی ۲۰—۲۵ بیك غروش راده‌سنده‌در . قبل الحرب طرابلسدن استانبوله ، رومانیایه وحتی روسیه‌یه هر سنه ۴۰۰،۰۰۰ صندوق پورتقال ولیمون اخراج اولنور ایدی . هر بر صندوق لا اقل بر مجیدیه‌یه صاتیلدیغنه کوره طرابلس باغچه‌لری سنه‌ده یالکز خارجدن وسطی اوله‌رق سکسان بیك لیرا قدر بر واردات تأمین ایتدیکی کبی کرك قصبه‌ده کرك بیروت ، حما ، حمص کبی غلبه‌لك شهرلرده دخی ۲۵—۳۰ بیك لیرالق پورتقال ولیمون استهلال اولنور ایدی . دیمك اولیورکه باغچه صاحبلری هر سنه بویوزدن ۱۰۰—۱۳۰ بیك لیرالق بر تجارت یاپارلر ایدی .

[۶] — **زیتون آغاجلری وصابون اعمالاتی** — طرابلس زیتونلکلرینك مساحه‌سی تخمیناً ۲۵۰۰ فدان وهر بر فدانك قیمتی ۵۰۰۰ غروش راده‌سنده‌در . بر حساب تقریبی‌یه کوره (۳۰) بیك اغاج احتوا ایدن بو اراضیدن هرسنه وسطی اوله‌رق ۱،۵۰۰،۰۰۰ اوقه زیتون یاغی استحصال اولنمقده‌در . (*) بو قدر برکتلی محصولاته

(۱) اخیراً الده ایدیلن رسمی بر ایستاتستیقه کوره نابلس مرکز قضاسنك زیتون یاغی حاصلات سنویه‌سی برنجی اثرمزك ۱۲۵ نجی صحیفه سنده دینلدیکی کبی ۱۵۰ بیك دکل بلکه ۱۵ میلیون اوقه ایمش ! هانکیسنه ایناملی؟! ..

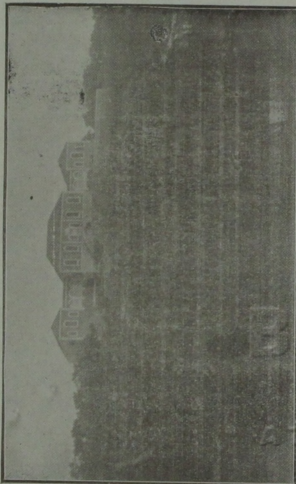
مالك اولان طرابلس قصبه‌سنده تا اسکیدن بر وصابون اعمالاتی کسب رواج ایتمشدر . فی الحقیقه قصبهٔ مذکوره‌ده هر سنه ۱۲۰۰ طبخه صابون یاپلمقده‌در نطرون وقاربونات دوسود ایله ونابلسده اولدیغی کبی سکز ویا اوچ کونده دکل بلکه یکرمی درت ساعتده حاضرلانان بو طبخه‌لرك بهری وسطی اوله‌رق ۱۲۰ لیرایه مال اولمقده‌در . وزنی اون قنطار راده سنده‌در . نابلسده (۲۸۷) لیرایه مال اولان بر طبخه‌دن ۲۰—۲۲ قنطار صابون آلندیغنه وبر قنطارك فیئاتی ایام عادیه‌ده (۱۵۰۰) غروش اولدیغنه کوره بر طبخه‌نك تکمیل حاصلاتی ۳۴۰۰۰—۳۵۰۰۰ غروش قیمتنده وکار اوله‌رق وسطی ۵۰—۷۰ لیرا قدر بر پاره تأمین ایدییور دیمکدر (*) حالبوکه طرابلس طبخه‌سنك تمتعی بورا تاجرلرینك ادعا سنه کوره انجق ۲۰—۲۵ لیرا راده‌سنده تخالف ایدر (**) . سنه‌ده (۱۲۰۰) دفعه تکرر ایدن بو صابون اعمالاتنك ربعی ذوق ودیکر بر ربعی عدره واوچنجی ربعی عویضه عائله لرینه ومتباقیسی صابون اعمالاتیله اشتغال ایدن سائر تاجرلره عائددر (***) .

قوقولی صابون اعمالاتنه نابلسده اولدیغی کبی بوراده دخی رغبت یوقدر . صابونلرینی یالکز مصره دکل بلکه اناطولی‌یه ، عجمستانه ، عراقه سوق ایده‌رك کلیتلی کارلر تأمین ایدن طرابلس تاجرلری بر از جسارت وفضله فداکارلق کوستره‌رك اوروپادن آلات وادوات لازمه‌یی کتیرمك صورتیله ظریف شکلده توالت صابونلرینی اعماله تشبث ایتسه‌لر کارلرینك قات قات تضاعف ایده‌جکی محققدر .

[۷] — **ایپك تجارتی** — مرکز لوانك مهم منابع ثروتندن بری‌ده هیچ شبهه‌سز ایپك صنعتی اولمشدر فی الحقیقه کرك طرابلسده کرك لبنانده وباخصوص قسم شمالیسنده ایپکجیلك پك اسکی زماندن بری انتشار ایتمشدر . اهل صلیب هجومندن اول طرابلسده ایپکلی قماش دوقومق ایچون ۴۰۰۰ دستکاه موجود اولدیغنی روایت ایدرلر . فقط بو کونکی دستکاهلرك عددی ۲۰۰ ه تنزل ایتمشدر .

بوراده طرابلسی تعبیر اولنان ولاجور دی شال تقلیدنده پك ظریف ایپك قوشاقلر ، کوملکلك وچاروشفلق سائر اقمشهٔ حریریه ومندیل وپرده کبی اینجه شیلر نسج اولنمقده‌در . فقط شوراسنی سویلیه‌لم که شام منسوجاتی دها اعتنالی ودها ظریف اعمال اولنیور .

(*) قسم جنوبی ، ص ۱۲۶
(**) بتون بو رقملرك حربدن اولکی زمانه عائد اولدیغنی اونوتمامليدر .
(***) ویتال کینه زیتون یاغی حاصلاتی ۲۶۰۰۰۰۰ اوقه وسنه‌ده اعمال اولنان صابونك وزنی (۴۰،۰۰۰) قنطار قید ایدییور .

طرابلس شامده عزمی بك مستشفاسی

طرابلس سنجاغیله لبنانك قسم شمالیسنده هر سنه ٣٠٠ بالیه ایپك اعمال وتخمیناً ٢٧٠،٠٠٠ كیلو قوزه استحصال اولنمقده‌در . محاربه اعلانندن اول بتون بو امتعه دوغرـ یدن دوغری‌یه لیون فابریقه‌لرینه كوندریلیر ایدی .

حرب عمومی اعلانندن بر ایكی سنه اول ایپك تاجرلری محصولك تقریباً یوزده اون قدرینی ایتالیا فابریقه‌لرینه صاتمغه باشلامشلردی ظرافت ومتانتجه چین وژاپون ایپكلرندن پك اشاغی اولان طرابلس محصولندن بر بالیه فرانسه‌ده (٤٥—٦٠) فرانغه صاتیلیر ایدی .

قوزه‌نك هر اوقه‌سی ١٨—٢٨ غروش اره‌سنده‌در . ایپك تجارتی طرابلسده ذوق وعدره عائله‌لرینك النده‌در . هرنه قدر طرابلسده قوزه یتشدیریلیرا ایسه‌ده ایپك اعمالاتی اك زیاده لبنانلی قیزلره منحصر قالمش كیبدر . چونكه بو صنعتی سوریه‌یه ادخال ایدن فرانسزلر اك چوق لبنانلرده فابریقه آچه‌رق بورا اهالیسنی انشدیرمشلر ایدی . طرابلسده منسوجات حریریه صنعتی صوك سنه‌لرده ، اهمال یوزندن ، همان همان انقراض بولمق اوزره در . مملكته‌یك بیوك فوائد مادیه تامین ایدن بو دقیق صنعتك حمایه وترقیسی حكومته ترتب ایدن وظائفك اك مهملرندر .

[٨]— «طرابلس—اسكله» ترامواىی— معلوم اولدیغی اوزره طرابلس شهری اسكله‌دن اوچ كیلو مترو بعدنده كائن اولوب باخصوص قبل الحرب هرایكی قصبه اره سنده مناقلات پك صیقی بر صورتده جریان ایتدیكندن چوقدنبری لزومی حس ایدیلن شوسه یوندن قرق، بوقدر سنه اول انشا وبو صورتله مارین وعابرینه بیوك بر سهولت تأمین ایدلمش ایدی . ١٨٧٩ سنهٔ میلادیه سنده شامده والیلك ایدن مشهور مدحت پاشا سوریه‌نك انحای مختلفه سنده میدانه كتیردیكی آثار نافعه وعمرانیه‌نك —ولوكه اوفاق اولسون— برنمونه سنی طرابلسده دخی یاپمق ایستدی . طرابلسه اجرا ایتدیكی بر سیاحتده مارین وعابرینك كثرتنی ومناقلات تجاریه‌نك اكتساب ایتدیكی وسعتی نظر دقته آله‌رق هرایكی قصبه اره سنده بر ترامواى خطنك تمدیدینی ضروری كوردی . ومملكتك زنكینلرینی براره‌یه طوپلایه‌رق اره‌لرنده اون بیك لیرا سرمایه ایله بر شركت تأسیس ایتدیردی . هربری بش لیرا قیمتنده ایكی بیك سهم چیقاران بوشركته حكومت طرفندن مدت تعیین ایدلمكسزین امتیاز دخی بخش ایدلدی . وقتیله مدحت پاشا مرحومك سوزینی قیرمامق فكریله بو ایشه كیریشن وفقط تشبثك منتج موفقیت اوله جغنده شبهه ایدن اسلام زنكینلری بالآخره كرك كندیلرینك وكرك مملكتلرینك ترامواى یوزندن تأمین ایتدكلری فوائد عظیمه‌یی

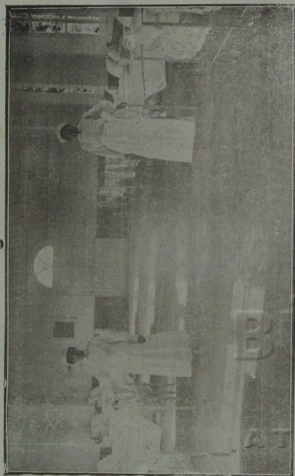
كورەرك اصلاحاتیرور والیلرینه حق ویرمشلردر . فی الحقیقه حرب عمومینده اعلانندن بر آز مدت اول شركتك بش لیرالق سهمی ٣٧٠ فرانقه صاتیلیورایدی . شركت حصه دارانـنـه یوزده طقوز نسبتنده بر تمتع توزیع ایدییورایدی . تراموای مالزمەسی وقتیله انكلترەدن كتیرتیلیر كن پك متانتلی اولمسنه دقت ایدلدیكی ایچون شركت حالا عین رایلری وارابەلری استعمال ایتمكدەدر .

غیرت وفعالیتك بر تمثال ذیشانی تشكیل ایدن والیٔ عالیٔ ولایت عزمی بك افندی بوندن بش سنه اول طرابلسده متصرف ایكن بو شركتی توسیع ایله تراموای ارابەلرینك الكتریق قوتیله جراید للرینی تأمین ایتمكی تصور بیورمشلردر ، بونك اوزرینه شركت اسهامی ٢٠٠٠ دن ٣٠٠٠ ه وهر برینك فیأتی یوز فرانقدن ایكیوز فرانقه اصعاد ایتدی .

ذاتاً بیروت ولایتیا صرەلرده شركته الكتریق امتیازینی بخش ایتمكلەیكی قوهٔ جدیەنك بتون مالزمەسی المانیا فابریقەلرینه اصمارلاندی . بدلنك نصفی تأدیه اولنان اولنان یكی سیستم ارابه ، تل ، رای وسائر لوازمات المانیادن واپوره یوكلدیلەرك یوله چیقارلمش واسكندریەیه قدر ایصال ایدلمش ایسەده حرب عمومینك اعلانی اوزرینـه مناقلات بحریه یه سكته عارض اولەرق طرابلس شهرنی الكتریقلی تراموایه قاووشه مدی . شركتك شمدیكی احوال مالیەسی هیچ ده یرنده دكلدر .

[٩] — عزمی بك خستەخانەسی — لطافت طبیعیەسیله ، باغچەلرینك كثرتیله ، تجارت وصناعتنك وسعتیله سوریه شهرلرینك الك مترقیلری میاننده ذكر اولنان طرابلس قصبه سنده كنیش وهردرلو اسباب صحیەیی جامع بر بلدیه خستەخانه سنك بولنمامسی الحق عفوی غیر قابل قصورلردن صاییلیردی . بو نقصانك تلافیسی ضمننده ذات سامیٔ ولایتپناهی ینه طرابلس متصرفلغی اثناسنده تشبثاتده بولنەرق خستەخانه انشا آتنـه قارشولق اولمق اوزره ایكی باریش ترتیب وبو صورتله بش التوز لیرا قدر بر پاره تأمین بیورمشلردر . فقط نا كهانی وقوعبولان استعفا ومفارقتلری اوزرینه طوپلانان مبالـغ بلدیه بودجەسنه ادخال اولندی . عزمی بك افندی تكرار غیر رسمی اولەرق وزارت صفتیله طرابلسـه تشریفه بیور دقلری وقت خستەخانەنك وضع اساسنـه موفق اولمشلر ایسەده عودتلرندن صوكره انشاآته ینه سكته عارض اولمش ایدی . الحاصل خستەخانه بناسنـه انجق بوندن ایكی بچق سنه اول جدی بر صورتده باشلانمش ایدی . طرابلسك الك كوزل بر موقع مرتفعنی اشغال ایدن بو دار التداوی ایچون محاسبهٔ خصوصیه بیك لیرا قدر بر پاره

طرابلس شامده عزمی بك خسته‌خانه‌سنده بر [illegible]

ويرديكی كبی طرابلس بلديه‌سی دخی قاصه‌سنك موجودی نسبتنده مصارفاته اشتراك ايتمش ونهايت خسته‌خانه غايت منتظم وظريف بر حالده ويالكز ٤٥٠٠ ورقهٔ نقديه صرف ايتمك صورتيله ميدانه كتيرلمشدر. تبجيله شايان بر فكر تعقيبك محصول قيمتداری اولان شو دار الشفايی زيارت ايدوب ده موجد محترمنی وكنديسنه بو خصوصده معاونت ايدن ذواتی بتون صميميت قلبيه ايله تبريك ايتمه‌مك ممكن دكلدر.

[١٠] — **تشبثات ماليه وصناعيه** — فاضل بر مقصد مزك ديديكی كبی بر مملكت خلقی اوزرنده ياشاديغی اراضينك فيض وبركتندن بالاستفاده آز بر امكله وكوچك بر مصرفله برسنه‌لك احتياج حياتيه‌سنی تأمين ايده‌جك مقدارده محصول آله‌رق بونكله قناعت ايدرسه او خلق هيچ بر زمانده افراد اعتباريله شخصلرينی‌ده مجموع اعتباريله مملكتلرينی زنكين ايده‌مز واصلا كنديسنی فقر وعجز مرتبه‌سندن قورتاره‌ماز. ويوكسله‌مز. واقعا يشار اولمز، فقط حياتی دائما سفيلانه عاجزانه قالير. قطعاً حياتنه بر فيض ورفاهيت اكليه‌مز. دائما ضعيف، ديكر قوی وساعی قوملر اره‌سنده مسكينانه بر وضعيتده زبون خسران بولونور. لكن او مملكت خلقی هردرلو وسائط استحصاليه‌لرينی قوللانه‌رق كندی احتياج ضروريلرندن نه قدر ممكنسه او قدر فضله محصول آله‌رق بوندن احتياجلرينی قارشيلايان مقدارينی احتياجلرينه، باقيسنی‌ده مقابلنده حوائج سائرهٔ كماليه‌لرينی تدارك ايچون ديكر اقواملة مبادله‌يه تخصيص ايدرسه رفته رفته ثروتلرينی ارتيرمش وقدرت اقتصاديه‌لرينی توسيع ايتمش اولورلر.

على العموم اسلاملر وبالخصوص بزم وطنداشلرمز كنديلرينی درت بشيوز سنه‌دن برو اليم بر عطالته محكوم براقشلر؛ اسلاميتك حين انتشارنده كوستردكلری خيربخش فعاليتدن بوكون همان همان اثر قالمامشدر. هپمز بر جهالت متكاثفه‌نك تأثير منحوسی آلتنده نفسمزی عطالته تسليم ايتمشز. استهلاك بزم الك معمول به دستورلرمزدن بری اولدی. هر هانكی بر اسلام مملكتنه كيتسه كز كورورسكزكه اهالی يوم جديد رزق جديد دستوريله عمل ايديور وياريني دوشونمكدن پك اوزاقدر. اعتراض ايتسه‌كز الله كريم ديه‌رك باشنی متوكلانه صاللار واوزلرينی سيلكه‌ر. بوندن دولاييدركه اسلام محله‌لرنده وقصبه‌لرنده نشئه‌دن نشاطدن اثر كورمزسكز. هر كس باشنی يره ديكمش دقائق حياتيه‌سنی صايار كبی حركت ايديور. بتون بونلر بزم ايچون بر بليهٔ عظمادر. عصرمز معنويات زمانی دكلدر. بوكون بتون جهانك بربرينه كيردكی، عدم پرستانه بر همتله تأمين ظفر ايتمكه سعی ايتديكی شو حرب عمومی شمديه قدر تاريخك قيد ايتديكی محاربه‌لرك هيچ برينه بكزمز. جدال حياتده موفقيت، عالم اقتصادياتده ظفر تأمين ايتمك غايه‌سيله وقوعه كلمشدر. آلمانيا ايمپراطوری كچيرديكمز شو قانلی جدالك ابتدا آيلرنده:

وای مغلوبك حالنه ! .. دییه باغیرمش وبو جمله ایله ابنای وطننه کیریشدکاری شو بیوك جدالك نه قدر مدهش اولدیغنی اکلاتمق ایسته‌مش ایدی . کرك کچن سنه وکرك بوسنه ولایت داخلنده اجرا ایتدیکمز جولانلر اثناسنده ، ابنای جنس ووطنمزی بالنسبه عاطل وشو عصر فعالیت وغیرتك بشریته تحمیل ایتدیکی اغیر وظیفه‌لردن بی خبر کورمش واپجه اغلامشدق . مجله‌مزك نشر اولنان برنجی قسمنده بو تأثر عمیقك انطباعاتی بر آز بارز بر حالده قلمه آلندیغی ایچون بر قسم خلقمزك کوجنه‌بیله کیتمش ؛ فقط مناسبت دوشمش ایکن سویلیه‌لم که بز جهل وغفلت ایچنده پویان اولان خلقمزی ، ایقاظ ایتمك ایستدك ، اغیر جمله‌لرمزله پردهٔ عطالت ومسکنتمزی ییرتمق ویکرمنجی عصرك صرتلرمزه تحمیل ایتدیکی بر چوق وظیفه‌لری دها جانلی ودها سرت بر صورتده تشریح ایتمك آرزو ایتدك . اما بعض مستبدلرك ، حق وحقیقتدن نصیبه‌دار اولمامش بر طاقم متغلبه‌نك ایشنه کلمه‌مش چونکه اثر دهموقراتیقدر ؛ فقیره ، حقی غصب ایدلمش بیکس کویلیلره محامیلك ایدییور . وارسون اونلر باغیرسون واستاداتده بولنسون . بز ینه « قل کلمتك وامش » سوزیله عمل ایتمکدن ینه چکینمیز . فنا اعتیاداتی واخلاق ومدنیتله غیر قابل تألیف حرکاتی اغیر بر صورتده تنقید ایتدیکمز کبی آرزوی قلبیمزی تطمین ایدن فعال ومثمر مساعی‌یی دخی بیوك مسرتلرله وکمال افتخار ایله قید ایتمکدن بر آن فارغ قالمدق .

طرابلسلیلر او مشئوم عطالتك تأثیرندن کندیلرینی قورتارمامقله برابر حیات اقتصادیهٔ محلیه‌لرینك بر چوق صفحاتنده احراز موفقیت ایتمامش دکلدرلر . ایپك تجارتی ، صابون اعمالاتی ، شونکر جیلك وحتی معاملات صرافیه بیله طرابلس وطنداشلرمز ایچه ممنونیتبخش بر طرزده وسعت پیدا ایتمشدر . بو خصوصده بر آز دها تفصیلات ویرمك هر حالده فائده‌دن خالی دکلدر .

[١١] — ذوقه وعبد الواحد بانقه‌سی — ١٨٩٣ سنه‌سنده یالکز ١٠٠٠ لیرا سرمایه ایله قوللکتیف بر شرکت حالنده تأسس ایتمشدر . بو تاریخه قدر طرابلسده بانقه نامنه هیچ بر مؤسسه موجود دکلدی . صدق وامانتله ایشه کیریشن متشبثلر مرور زمانله معاملات صرافیه‌لرینی توسیع ایده‌رك نهایت عثمانلی ، قرەدی لیونه ، قونتوار ناسیونال ده سقونت دوپاری ، سلانیك بانقه‌لری بر چوق مؤسسه‌لرك وکالتنی در عهده ایتدیلر . خزینهٔ مالیه ، رژی وفنار اداره‌لری پاره نقلیاتنی بو مؤسسهٔ وطنیه‌یه حواله ایتمشلردی .

بو صورتله کیت کیده وسعت پیدا ایدن بانقه حقیقی سرمایه سنك بر قاچ مثلی اوزرندن معاملاته کیریشدی . ١٩٠٧ و ١٩٠٨ سنه‌لرنده هر آی وسطی اوله‌رق ٥٠ بیك لیرالق بر مبلغله ایش کورمش ایدی . عثمانلی آلمان وسلانیك بانقه‌لرینك طرابلسده شعبه تأسیسلرندن

صوكره بو مقدار ٢٠ بيك ليرايه تنزل ايتمكله برابر بانقه‌ينه وظيفه‌سنه كمال جديتله دوام وبو صورتله هم مؤسسلرينك هم ده يرلى تاجرلرينك فائده‌سنه خدمت ايتدى .

بانقه‌ده اسقونطو فيئاتى وسطى يوزده اوچ واقراضاتك فائضى دخى يوزده طقوز ايدى . دينه بيايركه ذوق وعبد الواحد عائله‌لرينه مخصوص اولان ثروت منقوله وغير منقوله‌نك اوچ ربعى بو مؤسسهٔ ماليه‌نك تأمين ايتديكى تمتعاتله ميدانه كلمشدر . بانقه‌لر اساساً مؤسسات اعتباريه نامى طاشيدقلرندن بالطبع اعتبار كلمه‌سنك بوتون قوتيله حائز اولديغى معناى تمثيل ايتملرى شرطدر . يوقسه بويله اولميان بانقه‌لر ايش كوره‌مز . كوره‌مز دكل يشايه‌ماز . بانقه‌نك قوام دوامى دائما جدى امين ومعتبر اولمسيدر . جالب تردد اوفاجق بر حركت ويا تعهداتنده عدم ثبات در حال حياتنه خاتمه چكر . موضوع بحث ايتديكمز بانقه مؤسسلرى بو نقاطك حقيقتنه واقف ايديلر . اك جدى بحرانلرده بيله تعهداتى حرفياً ايفا ايتمكدن فارغ قالمامشلردر . نته‌كيم ١٨٩٤ سنه‌سنده ارمنيلر استانبولده‌كى بانق عثمانى بناسنى استيلا ايتدكلرى وقت ذوق بانقه‌سى مذكور مؤسسه‌نك بيروت شعبه‌سنه ، او وقت حكم فرما اولان بحرانه رغماً اون بر كون ظرفنده بتون ديوننى تأديه ايتمش ايدى . اشبو موفقيت بانقه‌نك تجار واهالى نزدنده‌كى اعتبارينك بر قات دها تزايدينه سببيت ويرمش وبا خصوص بانق عثمانى وقعهٔ مذكوره‌دن صوكره كمال امنيتله مؤسسهٔ مذكوره‌يه قره‌ديلرينى اچمش ايدى .

[١٢] — موبيليا فابريقه‌سى — كنجلردن رفيق افندى فتال طرفندن موبيليا ودوغرامه جيلقله اشتغال ايتمك اوزره تأسيس اولنان بو فابريقه غاز ايله متحرك يكرمى باركير قوتنده بر موتور ايله تقريباً يكرمى مختلف ماكنه‌دن متشكلدر . اشبو الات وادوات اوروپانك اك بيوك دار الصناعه‌لرندن كتيرلمش اولوب هر درلو موبيليه ومفروشات ايله دوغرامه جيلغه متعلق موادى ظريف وحسن طبيعته موافق بر صورتده اعماله مستعددر . بوندن باشقه فابريقه‌نك صنداليه ، پورتقال ايچون صندوق وبوكبى شيلر اعماله مخصوص متعدد دائره‌لرى دها واردر . فابريقه ١٩١٠ سنه‌سنده ايكى يوزبيك غروشلق بر سرمايه ايله ميدانه كلمشدر . مؤخراً سرمايه مقدارى درتيوز بيكه ابلاغ ايديله‌رك دائره‌لر توسيع ايدلدى ايسه‌ده حرب عمومينك اعلانى سنه‌سنده ايشلرك تعطيلنه مجبوريت حاصل اولمشدر .

وقتيله فابريقه‌ده اجرتلرى بش ايله اون غروش اره‌سنده اولمق اوزره التمش قدر عمله موجود ايدى . بونلرك اكثريسى يرلى اولوب صنعتى فابريقه‌يه دوام ايتمك صورتيله اوكرنمشلردى . فقط بو انجق صوك ايكى سنه‌ده تأمين ايديله بيلدى . چونكه تاسيسى سنه‌سنده طرابلسده ماهر عمله‌نك فقدانته مبنى مصر وبيروت فابريقه‌لرنده بولنمش وبوكبى

صنايعله الفت پيدا ايتمش بيروتلى ويا لبنانلى عمله استخدامنه مجبوريت حاصل اولمشدى .

فابريقه صاحبى معمولاتنى طرابلس ايله لبنانده صاتديغى كبى حربدن بر سنه اول لاذقيه طرفلرينه دخى اخراجه موفق اولديغندن وارداتى ايجه بر يكونه بالغ اولمش ايدى . بونك اوزرينه حمصده بر شعبه تأسيسنه تشبث ايديله‌رك ايشه مباشرت اولنمش ايسه‌ده مركزك تعطيل اشغالى اوزرينه شعبه‌نك دخى كشادى تأخر ايتمشدر .

فابريقه طرابلسده بيوك خدمتلر ايفا ايتمشدر . مهم يكونلره بالغ اولان پورتقال صندوقلرى بوراده اعمال ايدلديكى كبى مفروشاتك انواع مختلفه‌سى صوك موده اوزره واوروپادن كتيرتيله‌جك موبيليانك نصف فيأتيله ياپيلير ايدى . بو صورتله طرابلسده ذوق سليم اوزره خانه تفريشاتى ايجه تعمم ايتمش واولردن باشقه مغازه‌لر بيله منتظم بر حاله كيرمشدر . قصبه‌نك اك بيوك مغازه‌لرنده بولنان موبيليالك وجامكانلرك قسم اعظمى بو فابريقه معمولاتندندر . بوندن باشقه فابريقه مملكتده صنايعه انتساب ايتمك رغبتنى تزييد وبونجه عمله‌يى حيات سفيلانه‌دن قورتاره‌رق وكنديلرينه صنعت اوكرته‌رك معيشتلرينى تأمينه خدمت ايتمشدر . بوكبى تشبثات صناعيه‌يى هيچ القشلامالييز . حتى رسمى صالونلرك ودوائرك تفريش وتزيينى بوكبى مؤسسه‌لره حواله ايدلمليدر . وطن آنجق اولاديننك بويله تشبثات جسيمه‌يه كيريشه‌رك كليتلى تمتعلر تأمين ايتمك صورتيله ترقى وتعالى ايده‌بيلير .

*

* *

اشبو مؤسسه‌دن باشقه طرابلسده ديكر بر موبيليا وبربوز وغازوز فابريقه‌لرى دها واردر . بونلردن موبيليا فابريقه‌سى اون ايكى باركير قوتنده بر موتور ايله اخشاب معمولاتنه مخصوص سكز مختلف ماكنه‌دن متشكل اولوب طرابلس علماسندن شيخ محمد افندى شهال طرفندن ١٩١٠ سنه‌سنده تأسيس اولنمشدر . سرمايه‌سى اولا ٤٠٠٠٠٠ غروش ايكن بر مدت صوكره يوز بيكه ابلاغ ايدلمشدر . فابريقه مؤسسى محمد افندى اوته‌دنبرو آلات وادوات دقيقه اعماليله شهرت قزانمش اولوب حتى قوزه يتشديرمسنه وتربيه‌سنه خادم بر طاقم آلاتى كندى اليله ياپمغه موفق اولديغندن دولايى التون مداليه ايله تلطيف اولنمش ايدى . بوندن باشقه صابونك متعدد اشكالنى وفابريقه‌لره لازم اولان بر چوق دقيق آلتلرى اعمال ايتمكده يدطولاسى واردر . فابريقه‌سى سفر برلكدن بر سنه صوكره‌يه قدر يكرمى عمله‌سيله ايشلدلمش ايسه‌ده اسباب اقتصاديه‌دن دولايى اخيراً تعطيل ايدلمشدر .

بوز وغازوز فابريقه‌سى دخى ١٩٠١ سنه‌سنده راجى افندى دانيال اسمنده بر لبنانلى طرفندن تأسيس اولنه‌رق سفر برلكك اعلاننه قدر ايشلدلمش واخيراً موبيليا صاحبى رفيق افندى طرفندن صاتون آلنمشدر .

فابريقه جهت عسكريه‌يه بيع ايديلن اون ايكى باركير قوتنده برموتور ايله بوز وغازوز اعمالنه مخصوص ايكى ماكنه‌دن مركب ايدى . بوتون آلات وادواتى مكمل ويكى سيستم اوزره‌در . كونده درت بيك كيلوبوز اعمال ايدر . شمديلك آمونياق وغاز بولنماديغندن ايشلمه مكده‌در .

٤ — طرابلسك احوال اجتماعيه‌سى

[١] — **طبقات اهالى وطرز معيشت** — اوتوز بيكه قريب بريكون حقيقى‌يه مالك اولان طرابلس اهاليسى دينلرى اعتباريله اوچ كتله‌يه ارجاع ايتمك قابلدر : اسلاملر ، خرستيانلر ، موسويلر . مع ما فيه طرابلسده موجود موسويلرك عددى آنجق يتمش ، سكسانه بالغ اولابيله جكى ايچون بالطبع بونلرك او عظيم كتله ميانده‌كى موقعلرى ده شايان ذكر اولامايا جغى كبى رسمى ايستاتستيقلره نظراً نفوس اسلاميه ميانده صاييلمقده اولان نصيريلردن دخى طرابلسده بش اون كيشى موجودايسه‌ده بونلرده ده آيروجه بر شخصيت اجتماعيه تصور ومطالعه‌سى بيهوده اولور ..

بناءً عليه طرابلس اهاليسى سنى اسلاملر ، طوائف مختلفه‌دن بولونان خرستيانلردن مركب اولمق اوزره ايكى بويوك واساسلى كتله‌يه ارجاع واوصورتله مطالعه ايتمك ضروريدر .

طرابلس اهالئ اسلاميه‌سى نفوس احصائياتنده كورلديكى اوزره خرستيانلرك درت مثلى در ، تعبير ديكرله طرابلس اهاليسنك بشده دردى اسلام ، بشده برى ايسه خرستيان در ..

مجموعى يكرمى بيكى تجاوز ايدن اسلاملرى بللى باشلى اولمق اوزره اوچ طبقه‌يه تفريق ايده بيليرز . واقعا ثروت موجوده‌لرينى نظر دقته آلارق بو طبقات ثلاثه‌يى زنكينلر اورته حالليلر ، فقيرلر صورتنده جمع ايتمك قابل ايسه‌ده اكثريت اعتباريله بارز ومتكاثف اولان اوصاف اساسيه نقاط نظرندن دخى تجار ، زراع ، اصناف ناملريله‌ده توسيم ايله‌مك وبو طبقه‌لرى او وجهله طانيمق ، جزئى بر تسامحله ، جائز اولور .

طرابلسك ايلك طبقه‌سنى تشكيل ايدن اغنيا ويا تجار صنفى هرنه قدر اوزون سنه‌لردن برى نسلدن نسله انتقال ايتمك صورتيله توارث ايتدكلرى بر عائله (عنوان) نه و آز ، چوق برحالهٔ شرف واصالته مالك ايسه‌لرده ؛ مراكز واقصاى عمراندن نسبةً دور اولان بعض بلده‌لر ساكنلرينك اوته‌دن برى ظلم واعتسافله ممتزج وكنديلرينه منتقل بر نوع دره بكلك قبيلندن اولان بر آريستوقراسى‌يه پك صاحب دكلدرلر . هرحالده بو جهتى عواملیله برابر بر مقدار تنوير وتوضيح ايتمك لابددر .

فى الحقيقه طرابلسده قديم اولمغله برابر بحق زنكين اطلاقنه شايان اون ، اون بش قدر عائله موجوددر . بو عائله‌لردن اك اسكيسنك طرابلسده‌كى ماضئ حياتلرينى بش ونهايت آلتى يوز سنه‌يه قدر — ادعالرنجه — تمديد وارجاع ايله‌مك قابلدر . بو درجه‌ده قديم اولانلردن ايكى ، اوچ عائله موجود اولديغى كبى اوچ ، درت يوز سنه‌لك بر تاريخ عائله وعايه صاحب ينه اوچ ، درت قدر كتله‌يه تصادف اولونابيلير . مع ما فيه بوندن‌دون اولمق اوزره ايكى يوز سنه‌لك ، يوز سنه‌لك ونهايت اللى التمش سنه‌لك بر قاچ زنكين عائله‌رى واردر . حتى بوس بوتون عائله‌سى اعتباريله بر اسم وشهرته مالك اولمايان بر قاچ شخصك صوك بر قاچ سنه ظرفنده عظيم بر ثروته مالك اولارق كندى اسملريله اولاد واحفادينه بر عنوان اصالت وثروت احضار ايتدكلرى‌ده كورلمشدر .

عددلرينى اون بشه ابلاغ ايده‌بيلديكمز بوتون بو طائفهٔ متمولاندن بعضيلرينك حد اعظمى اولمق اوزره يوز بيكدن ايكى يوز بيك ليرايه قدر وبعضيلرينك‌ده حد اصغرى اولارق نهايت بش آلتى بيك ليرالق بر ثروت نقديه‌يه مالك بولوندقلرينى دوشونه‌جك اولورسه‌ق بو اعتبارله طرابلس زنكينلرينك ثروت مجموعه‌لرينى بر قاچ يوز بيك ليرا قدر تخمين ايده‌بيليرز .

ديكر طرفدن ينه طبقهٔ مذكوره‌نك اموال غير منقوله‌دن مالكى بولوندقلرى يكون دخى آز دكلدر . نيته‌كيم بو عائله‌لردن يوز بيك ليرا راده‌سنده تخمين ايديله‌بيلن اموال غير منقوله‌يه صاحب اولانلرى بولونديغى كبى اك آزى بر قاچ بيك ليرالق املاكى بولونانلرى‌ده موجوددر . هر حالده بو يكون دخى ثروت نقديه‌نك بى‌شبهه پك چوق فوقنده‌در .

والحاصل طرابلسك زنكين عائله‌لرندن ، سنوى اون بش ، يكرمى بيك ليرالق وارداتلرى اولانلر بولونمقله برابر نهايت بر ، ايكى بيك ليرا وارداتله اكتفا ايله‌ينلر دخى واردر .

طرابلس اغنياسندن اولمق اوزره صايديغمز بو عائله‌لرك همان كافه‌سى تجارتله ، زراعتله وبالخاصه فائضجيلكله اشتغال ايتمكده‌درلر . مع ما فيه وصف مميز اولمق اوزره بونلره تجار ديمك دها مناسبدر . زيرا طرابلسده صابون ، زيتون ياغى ، ايپك ، قويون حبوبات وامثالى وسائط تجارتله الده ايديله‌بيلن قازانج ، زراعتك واراضينك تأمين ايده‌جكى وارداتك قات قات فوقنده بولونمقده‌در . حتى طرابلسده (بانقه) كشاد ايده‌رك بو صورتله اشتغال ايدنلر وواسع مقياسده بركار تأمين ايله‌ينلر دخى موجوددر .

طرابلس زنكينلرينك مالك اولدقلرى بو ثروت ، درميان ايتديكمز خلاصه‌دن دخى آكلاشيله‌جغى وجهله اوزون سنه‌لرك آز ، چوق محصوليدر . بناءً عليه بو ثروتك جبر

وشدت ابرازیله فقیر زراعك ویا جاهل اهالینك حقنی پایمال ایدەرك بر اریکهٔ نفوذ وسطوت ویر تخت شان وشرف قورمق ایستەین وقرون وسطی‌دره بکلرینی آکدیران بعض ظلمکار شخصیتلرك فضلهٔ عتو واعتسافلری اولدیغنی کوستره‌جك بر دلیل وامارەیه تصادف اولونامامشدر. واقعا روایته نظراً بو ثروتك رشیمنده، طرابلسك تسلط صورتیله ضبط واستیلا ایدیلن اونا محدود اوقافك بر عنصر نامشروعی مندمج ایسەده تمیەسی خصوصنده بذل ما حصل مقدرت ایدلدیکنی‌ده اعتراف ایتمەلیدر.

اساساً طرابلس موقع طبیعی وجغرافیسی اعتباریله تجارته دها زیاده مساعد اولدیغی ایچون بللی باشلی عائلەلر تجارته سلوك ایتمشدر. عین زمانده تجارتك، درکار اولان سهولتی حسبیله‌ده زراعتدن زیاده طرابلسده مظهر رواج اولاجغی پك طبیعی ایدی. مملکتمزده اکثریا تصادف ایدیلن متنفذان ایسه همان عمومیتله اراضی صاحبلرندن وزراعتله اشتغال ایدنلردن اولدیغی ایچون طرابلس دیکر بلاد داخلیەیه نسبتله بویله بر طبقهٔ مخصوصه وجوده کتیرمەمشدر دەنیله‌بیلیر. بالخصوص ساحل شهری اولان طرابلسده طبقات مختلفه بیننده‌کی اختلاط وبالنتیجه تنور بلاد داخلیەدن فضله اولدیغی ایچون دیکر سواحل اهالیسنده اولدیغی کبی طرابلسده‌ده سیوری متسلطلره تصادف اولونامیور.

طرابلسلیلردن اراضیه وزراعته مالك اولانلرك سیوریلمەسنی منع ایدن بعض اسباب دها موجوددر. بو میانده اولمق اوزره بر طرفدن طرابلس ملحقاتی اهالیسنك وطائفهٔ زراعك اکثریا بر شدت وبر خشونت طبیعه‌مالك اولماسی ودیکر طرفدن ملحقاتده طرابلسك مرکز اهالیسندن فضله اجرای نفوذ وتسلط ایده‌بیله‌جك افرادك بولونماسی کبی اسبابی ذکر ایده‌بیلیرز. بو افراد حقنده‌کی ایضاحاتمزی عکار وحصن الاکراد قضالرینی تدقیق ایدرکن بالطبع درمیان ایده‌جکز.

خلاصه طرابلسك بو برنجی طبقهٔ اجتماعیەسی، بداییپورل وذلوبا بر محیطده سسسیز یاشامانی، کورولتولو بر حیاته ترجیح ایتمکده‌درلر. طرابلس جوارنده، صرف ذوقلرینه واکلنجەلرینه تخصیص ایتدکلری زمانلرینی امراره مخصوص اکثرینك کوچوك، بویوك برر باغچەلری‌ده واردر. آرزو ایتدکلری وقت بو باغچەلره چیقارلر. وخصوصی بعض احتیاجات بیتیەلرینی ده بورالردن قولایجه تدارك ایدرلر. بناءً علیه طوپراقله اولان علاقەلری بو مرتبەدن چوق فضله دکلدر.

طرابلس اغنیاسندن بر چوغنك کرك طرابلسك وکرك (المینه) نك اك ایی نقطەلرنده یکی طرز وذوقده انشا ایدلمش ظریف وبعضاً ده مذبذب بویوجك اولری بولوندیغی کبی

حالا قدیم طرابلسك هوادن بی نصیب عفونتلی، کرفت یوللرنده، شامکاری اسکی بنالرده محافظهٔ موقع ایدنلر دخی موجوددر.

مع ما فیه عمومیت اعتباریله دەنیله‌بیلیرکه، بر طرفدن دەکیز کنارنده بولونماسی، دیکر طرفدن بیروته یاقینلغی ونهایت کثرت اختلاط مناسبتیله طرابلسك حیات اجتماعیهٔ کبارانەسنده خارجی اولسون بر تحول مخصوصه، بر تجدده تصادف اولونیور. بو تجددك ازلری کرك بنالرده وکرك اولرك طرز ترتیب وتفریشنده ونهایت ارککلرینك وحتی قادینلرینك دخی اصول تلبسنده رونما اولمقده‌در. هر نه قدر، ایلروده بلده‌نك حیات عمومیهٔ فکریەسندن بحث ایده‌جکمز زمان بر تفصیل بیان ایلەیه‌جکمز وجهله بو طبقهٔ اغنیانك اکثریسنده هنوز علمی بر انتباه فکری حصوله کلمەدیکی وبالخصوص نور عرفانك بو طبقەنك طائفهٔ نسائیەسنی هنوز تنویر ایده‌مدیکی کیفیتی برر حقیقت اولارق تلقی ایدیله‌بیلیرسەده طرابلس آریستوقراتلرینك ظاهری اولسون تجدده میل وبعضاً‌ده وصوللرینی‌ده بر موفقیت اعتبار ایتمەلیدر.

دیکر طرفدن، ینه ایلروده درمیان ایده‌جکمز اوزره — هر نه قدر مکاتب مختلفه‌دن نشأت ایتمك صورتیله طرابلسك تنور ایدن کنجلری بر قاچ مستثنادن صرف نظرله طبقهٔ اولی منسوبیندن دکل ایسەلرده بونی دخی طرابلس اغنیاسنك چوجوقلرینی تنویر ایتمك ایستەمدکلرینه حمل ایتمك دوغرو دکلدر.

بناءً علیه طرابلس متمولاننك تجدد وتنوری تقدیر ایتدکلرینی قبول ایده‌بیلیرز. یالکز کمیت تقدیرك تجارانه ومقتصدانه بولوندیغنی‌ده اعتراف ایتمك ضروریدر. بی شبهه اکر بو طبقه آرزو ایده‌یدی کرك معیشت وکرك حیات عمومیهٔ داخلیه اعتباریله‌ده فضله بر موفقیت الده ایده‌بیلیردی.

والحاصل آلتمش سنه‌دن بری دوام ایدن بر جد واهتمام ایله طرابلسك محور تجاریسنی ناصل اللرنده بولوندیرمغه موفق اولمشلر ایسه، حیات حقیقیه ومدنیەنك محرك منوری‌ده او صورتله قاورا یا بیلیرلردی. یازیقلر اولسونکه نور طرابلس محیطنده پرواز ایدیور، اولرك اوزرنده دولاشیور، فقط اولره وخاصةً دماغلره داخل اولامایور. بر آتی قریبده بو امنیەیی‌ده تمنی ایتمەلی‌یز.

*
* *

طرابلسك ایکنجی طبقهٔ اجتماعیەسنه کلنجه بونلری (اورته حاللیلر) صورتنده یاد ایده‌بیله‌جکمز کبی — اولجه بیان ایتدیکمز وجهله — بر مقدار تسامحله زراع طبقەسی دیه بیلیرز.

فی الحقیقه بو طبقه منسوبینی بوتون معناسیله اورته حاللیدرلر. حد اصغری اولمق

اوزره اون بيك غروشلق بر وارداتدن حد اعظمى اوله‌رق بش آلتى يوز ليرايه قدر كايرى بولونان طرابلسك قسم اعظم اهاليسى بو ميانده تعداد ايتمك اقتضا ايدر . شونى ذكر ايده‌لم‌كه بو درجه وارداتك مصادر مختلفه‌سى موجوددر . نيته‌كيم اوفاق مقدارده صابون طبخ واعمال ايتديره‌رك صاتانلر ، كوچوك مقياسده حيوانات ويا ايپك وسائره تجارتنده بولونانلر ، بر مانيفاطوره مغازه‌سى اداره ايدنلر بولونديغى كبى خاصةً پورتاقال، ليمون باغچه‌لرنده بولونارق تعاطئ زراعت ايله‌ينلر دخى بو (اورته حاللیلر) صنفنى تشكيل ايتمكده‌در .

مع مافيه طرابلسليلر عندنده ايكنجى طبقهٔ اهالى دەنيلديكى زمان خاصةً بو (زراع)، تعبير صحيحيله (باغچه صاحبلرى) و(پورتاقال تاجرلرى) قصد ايدلمكده‌در .

شو اوفاق خلاصه‌دن دخى اكلاشيلاجغى وجهله بو ايكنجى طبقهٔ اهالى ، برنجى طبقه‌دن اولا عائله عنوانلرينك دها آز معروفيتيله برابر رأس المالرينك دها دون بر درجه‌ده بولونماسى ثانياً مشتغل اولدقلرى مواد تجاريه‌نك پك مختلف ومتنوع اولمسنه علاوةً مادى وشخصى بر سعيه احتياج كوسترمه‌سى نقطهٔ نظرندن آيريليرلر .

بالطبع بو طبقه منسوبينى كرك اقامت ايتدكلرى بنالر وكرك طرز تلبسلرى ومعيشتلرى اعتباريله‌ده برنجى طبقه‌نك پك مادوننده‌درلر . بونلردن قسم اعظمى قيصه بر فس اوزرينه آبانى ويا بياض بر صاريق صارار . اكثريا قورشونى چوخه‌دن بر شالوار قوماشدن بر منتان اوزرنده قيصه‌جق ينه چوخه‌دن بر پالطو اكتسا ايدرلر .

بو صاريقلى وشالوارلى انسان كتله‌سنك غريبدركه مرتبهٔ عرفانلرى برنجى طبقه‌ده‌كى اغنيايه قياساً پك محدود ايسه‌ده طرابلسك مكتب كورمش ، آز چوق تنوره آديم آتمش اولانلرى بونلرك اولادينى تشكيل ايتمكده‌در . طرابلسده (انامى) اولمق اوزره تصادف ايديلن بو حركت عموميه وبو ميل تنور شبهه‌سز شايان قيد وتذكاردر .

*

* *

بو ايكى طبقه‌نك دوننده بولونان كتلهٔ اهالى ايسه (اصناف) و (عمله) تعبيرلريله جمع وافاده اولونابيلن فقيرلر صنفى‌در . بو طبقه منسوبينى بعض صنايع جسمانيه‌ده چاليشانلرله قايقجيلق ، بالقجيلق ، حماللق ايدن ويا انشاآت عمله‌لكنده ويا باغچوانلقده مستخدم اولان وياخود سبزه جبلك وامثالى كوچوجك آليش ويرشلرله قوت يوميه‌لرينى كوج حالله تأمين ايله‌ين عمله واصنافدن عبارتدر . بونلرك طرابلسده‌كى عددلرينى ايكى اوچ بيكه قدر ابلاغ ايتمك قابلدر .

بو طبقه منسوبينى طرابلسك بالطبع اك فنا محله‌لرنده اقامت ايده‌رلر وبوتون معناسيله بر سعى ماديده بولونمق صورتيله تأمين معيشت ايلرلر . بونلرك طرز تلبسلرى باشده خاكى

واوزونجه بر بكچه كلاه صيرتلرنده اسكى پوسكى بر منتان ونهايت بر شالوار ايله چيپلاق آياقلرنده ييرتيق بر يمنيدن عبارتدر . بونلرك قادينلرى دخى بى شبهه زواللیلغك حد قصواسنده بولونمقده‌درلر .

مع ما فيه طرابلس اوته‌دن برى بركت مستهلكاتيله معروف فيضلى بر بلده اولديغى ايچون جزؤى بر بدل مقابلنده ياشامق نصيبنى بو فقيرلر طبقه‌سى بولابيليور . بالخصوص هر نوع اصناف ويا عمله كنديسنه بر ايش تدارك ويا تعيينى خصوصنده زحمت چكمديكى ايچون نه قدر فقير اولورسه اولسونلر ينه حضيض سفالته سقوط ايتميورلر . حتى صوك سنه‌لر ظرفنده اورته‌لغى قيويراندیران حرب بيله طرابلسده فقرا صنفنى نسبةً دها آز فلاكتزده ايلمشدر .

بو ايضاحاتى ، بر زبدهٔ اساسيه‌يه ربط ايتمك ايسترسه‌ك ديه بيليرزكه طرابلسك حيات عموميهٔ اجتماعيه‌سى طبقات اسلاميه ايچون موجب تسلى بعض اثرلر ارائه ايتمكده واكثريتى اعتباريله اورته حالى صورتنده تلقى ايديله بيله‌جك طرابلس اهاليسنه آتى نامنه خيرلى أمللر وعد ايله‌مكده‌در .

*

* *

طرابلسك اسلام كتله‌سى حقنده‌كى ملاحظاتمزى بو صورتله اكمالدن صوكره طبقهٔ مسيحيه‌يه نقل كلام ايده‌لم . نفوس ايستاتستيقلرينه نظراً اهالئ موجوده‌نك خمسى درجه‌سنده بولونان خرستيانلردن اوچده ايكيسى روم اورتودوقس؛ بر ثلثى ايسه مارونى ، قاتوليك ، لاتين وپروتستاندر . منور مسيحيلردن بعضيلرينك ويردكلرى ايضاحاته ودرميان ايتدكلرى مطالعاته باقيليرسه خرستيان طوائفنك طرابلسده‌كى ماضئ حياتلرى پك قديم ايمش . حتى بعض معروف عائله‌لرك ، قديم غسانيلرك احفادندن بولوندقلرى روايت ايدلمكده‌در . مع ما فيه طرابلس خارجندن كله‌رك يا طرابلسده بالآخره توطن ايله‌ين مسيحيلر بولونديغى كبى يونانستاندن ورود ايده‌رك بوراده اختيار اقامت ايله‌ين ونهايت يرلشه‌رك وطنى اولانلرى‌ده موجوددر .

طرابلس خرستيانلرينك قرق ، اللى سنه اولكى موقع اجتماعى وتجاريلريله شيمديكى حال وتأثير مالى وحياتيلرينى مقايسه ايدنلر مسيحيلرك پك بارز بر انحطاطه دوچار اولدقلرينى درميان ايتمكده وبو انحطاطك اسباب حقيقيه‌سنى بعض مطالعات ايله تعيين وتقديره غيرت ايلمكده‌در :

فى الحقيقه طرابلسده تجارت قرق اللى سنه مقدم تماميله خرستيانلرك ألنده ايدى . واوزمانلر خرستيانلرده پك عظيم بر ثروت نقديه موجود ايدى . اسلاملر ايسه يالكز اراضى ومسقفاته مالك ايديلر . ألّرنده نقد بولونميوردى . خرستيانلردن پاره استقراضى

صورتيله ياواش ياواش معاملات تجاريه‌يه كيريشمكه باشلاديلر . متمولان مسيحيه بر طرفدن مالك اولدقلرى ثروت نقديهٔ عظيمه‌يه ، ديكر طرفدن ، آلاجقلرى فائضك زياده لكنه كووه‌نه‌رك تجارتى اهمال ايتديلر وفاحش بر فائضله پاره اقراضاتنه كرمى ويرديلر . عينى زمانده بورسه معاملاتنه كيريشديلر . نهايت (١٨٧٢) تاريخلرنده بحران مالى (قريز Crise) اولدى . بحران بش سنه دوام ايتدى . بعض اسباب دها انضمام ايدنجه آرتيق خرستيانلر تجارتلرينى يكيدن قوتلنديره‌مييه‌جك درجه‌ده زده لنمش بولونديلر . اساساً عددلرى دخى قليل اولمقله برابر بر قسمى‌ده طرابلسى ترك ايده‌رك مصره مهاجرت ايتمه‌سى اوزرينه محور تجارت تماميله اسلاملره انتقال ايله‌دى . او تاريخدن برى طبقهٔ اسلاميه تجارتى اللرنده طوتمايه موفق اولمشدر .

شونى‌ده ذكر ايتملى يزكه طرابلسلى طوائف مسيحيه‌دن بعضيلرى الآن مصرده ايكى اوچ يوزبيك ليرالق عظيم ثروتلره صاحب تعاطئ تجارت ايديبورلر ، حتى طرابلس خارجنده قازانيلان ثروتلردن بر قسمى ادخال ايدلمك صورتيله حال حاضر طرابلس خرستيانلرنده بر مقدار ثروتدن أثر بولونابيليورمش . يوقسه اسكندريه بورسه‌سى طرابلس خرستيانلرينك ثروتى بوتون معناسيله چوقدن خاك ايله يكسان ايتمش ايمش .

طرابلسده اسلاملرله خرستيانلرك ثروت منقوله وغير منقوله‌لرينى نظر تدقيق وتقديره آله‌رق اوفاق بر خلاصه وبا بر مقايسه ياپمق قابلدر .

طرابلسك ثروت عموميهٔ نقديه‌سى اكر بر مليون ليرا اولارق تخمين ايديليورسه بونك اونده برى يعنى يوز بيك ليراسى خرستيانلرك ألنده‌در . حالبوكه نفوس نسبتى كوزه‌ديله‌جك اولورسه بو مقدارك ايكى مثلى خرستيانلرك النده بولونمق اقتضا ايتديكى ايچون بو اعتبارله مسيحيلر كريلرده‌در .

ثروت غير منقوله‌يه كلنجه بونى اوچ قسمه تفريق ايده‌بيليرز ؛ اولا طرابلسك زيتونلقلرى ثانياً طرابلسك باغچه‌لرى ، ثالثا املاك وعقاراتدر .

طرابلس زيتونلقلرينك قيمت مجموعه‌سى اكر ايكى اوچ يوز بيك ليرايه تخمين اولونورسه بونك يكرمى اوتوز بيك ليرا قيمتنده‌كى قسمى يعنى آنجق بر عشرى خرستيانلرك ألنده دركه بوده آز بر يكوندر . طرابلس باغچه‌لرينك قيمت مجموعه‌سى ايسه بش آلتى يوز بيك ليرا تخمين اولنمقده‌در . حالبوكه خرستيانلرك النده‌كى قسم آنجق اون بيك ليرا راده‌سنده بولونديغى ايچون اسلاملره نسبتله آلتمشده بر قسمنه مالك بولونيورلر ديمكدر . بو رقمك كوچوكلكنى قيده لزوم بيله كورلمز .

املاك وعقاراته كلنجه هر نه قدر ويركو قيمتلرينه نظراً ياريم مليون ليرا راده‌سنده

بولونديغنه ذهاب حاصل اولورسه‌ده بونلرك قيمت حقيقيه‌سى بر ، بر بوچوق مليون ليرا درجه‌سنده‌در . خرستيانلرك تحت تصرفنده بولونان قسمى ايسه خمسى درجه‌سنده ونهايت ايكى يوز ، ايكى يوز اللى بيك ليرا قيمتنده‌در . بناءً عليه بو خصوصده اسلاملرله خرستيانلر توازن حصوله كتيرمكده‌درلر .

*
* *

طرابلس اسلاملريله خرستيانلرينه بويله‌جه عمومى نظرلر عطف ايتدكدن صوكره خرستيانلرك دخى طبقات وحالات اجتماعيه‌لرينى موضوع بحث ايده‌جكز .

اسلاملرده اولديغى كبى طرابلس خرستيانلرينى اوچ بيوك طبقه‌يه آييره بيليرز : زنكينلر ، اورته حالليلر ، فقيرلر .

خرستيان زنكينلرى اوچ درت عائله‌دن عبارتدر . بونلرك مجموع ثروتلرى اللى‌شر ، آلتمشر بيك ليرا درجه‌سنده تخمين اولونمقده‌در . بونلرك حيات اجتماعيه وعائله‌ويه‌لرى او نسبتده‌كى وحتى دها بيوك مقدارده‌كى طرابلس متمولانك حيات ومعيشتلرندن پك اوستوندر . وده‌نيله بيليركه السنهٔ اجنبيه‌يه اولان آشنالقلرى كنديلرينى مدنيته دها فضله تقريب وتبنديله‌مشدر .

طرابلسك سويهٔ عموميهٔ فكريه‌سى بحثنده بر تفصيل بيان ايده‌جكى وجهله بو طبقه منسوبينى خادين ، اركك نوره دوغرو دها فضله خطوه اتدار اولدقلرى ايچون موقع اجتماعيلرى‌ده بالطبع دها متين ومساعد ودها مسعوددانه‌در .

خرستيانلرده‌كى اورته حالليلره كلنجه ؛ ده‌نيله بيليركه همان طرابلس خرستيانلرينك كافه‌سى اورته حاللى‌در . بونلر صنايع مختلفه‌ده ، تجارتده وامثالى خصوصاتده چاليشارق تأمين معيشت ايتمكده‌درلر . بونلرك‌ده علماً اولماسه‌بيله ياشايشجه‌سنه طرابلسك ديكر اورته حالليلرندن ايجه‌درلر . بونلرك طرز اكتساسى بر شيوهٔ غربيه اكتساب ايتمك داعيه‌سنده‌در . مع مافيه شرقلك سالديده تأثراتى كنديلرندن مفارقت ايتمه‌مشدر . حتى ياقين وقته قدر قادينلرى بيله چارشويه (حبره) تعبير ايتدكلرى سياه اورتولرله چيقارلردى . شيمدى‌يه قدرده بو حاله تصادف اولونيور . رؤساى روحانيه ومعابد دينيه‌لرينه اولان مربوطيتلرى‌ده پك واسعدر .

بوتون خرستيانلره شامل اولان بو اوصاف عموميه‌يى خرستيانلرك اوچنجى طبقه‌سنه ، فقيرلرده‌ده تشميل ايده‌بيليرز . اساساً خرستيانلرده فقيرلر طبقه‌سى پك محدود وفقيرلرده پك آزدر . بونلر يالكز مارونيلردن بر قاچ كشيدن عبارتدرلر . كوندن كونه بوس بوتون آزالمقده‌درلر .

بو ايضاحاتدن اكلاشيلديغنه نظراً طرابلس خرستيانلرى دخى حيات ومعيشتجه

مضطرب اولمادقلرى ايچون كنديلرى‌ده آتيلرندن شبهه‌دار كورونمه‌مليدرلر .

[٢]— اجتماعى رقملر — طرابلسك احوال عموميهٔ اجتماعيه‌سى حقنده‌كى ايضاحاتمزه خاتمه ويرمزدن اول أل‌ده ايتديكمز بعض ارقام اجتماعيه‌يى‌ده قيد وتذكار ايتمك آرزو ايديپورز . واقعا بوكبى رقملر اوزرينه بناى مقايسه ايله درميان مطالعات ايتمك ايچون مذكور ارقامك بر قيمت علميه‌يى حائز اولماسى تعبير ديكرله صحيح وجامع وسائط ايله الده ايدلمش صحيح وجامع معلوماته مستند بولنماسى وعين زمانده اجتماعى مقايسه‌لرده بولونا بيلمك اوزره مختلف زمانلره شامل اولماسى اقتضا ايدر . حال بوكه شيمدى‌يه قدر تصادف ايتديكمز اجتماعى رقملرك همان كافه‌سنك بو قضاياى مسلمه‌نك برندن ، ايكيسندن وحتى بر چوغندن محروم اولديغنى كوريپورز . وقايع اجتماعيه‌نك احساسى شيمدى‌يه قدر خاطرلرمزه كتيرمه‌مشز . بناءً عليه المزده موجود رقملرك — عدم كفايتنه ونقصان صحتنه قائل اولمقله برابر — بورايه علاوه ايتمه‌يى . ايسته يشمزك ايكى بويوك سائقى واردر :

برى — بوتون نقصانلريله برابر آز ، چوق بر قاچ رقم اجتماعى‌يه كسب اطلاع ايتديرمك .

ديكرى — بو نقصانلرمزى مستقبلده اكمال ايده‌جك حقيقى بر جريان احصائى وجوده كتيرمك وبو واسطه ايله بر زمينه احضار ايلمكدر . والحاصل برى مبدأ ، ديكرى غايه‌يى تشكيل ايدن بو ايكى سائقله دركه احصائيات اجتماعيه‌دن آنجق بر نبذه اولابيلن بو رقملرى اولديغى كبى درج ايله‌يورز :

(قتللر وقاتللر) — بو ماده‌لر حقنده أل‌ده ايديله‌بيلن ايستاتستيقلره نظراً طرابلس وملحقاتنده (٣٣٠) سنه‌سنده (٢٢) ؛ (٣٣١) ده (٩) ؛ (٣٣٢) سنه‌سنده ايسه (٢٦) قتل وقوعاتى اولمشدر . (٣٣١) سنه‌سنده‌كى قتللر عددينك يكرمى ايكيدن طقوزه سقوطنى سفربرلكك سنهٔ مذكوره‌ده وجوده كتيرديكى تشوش آنىٔ حياتيله ايضاح ايده‌بيليرز . فى الحقيقه بر سنه صوكره بو عددك اسكى حالى آلمسى‌ده بونى كوسترمكده‌در .

قتللرك هانكى سببلرله واقع اولديغنى ايضاح ايتمك قابل اولامايور . يالكز بو اوچ سنه ظرفنده‌كى (٥٧) وقوعاتدن (٢٦) يسنك عداوت و (٣١) ينك ايسه اسباب متنوعه‌دن نشأت ايتديكى بيان اولنمقده‌در . حال بوكه هر ايكى رقم دخى مبهم وابكمدر .

قاتللرك شخصيتلرى ايسه بر مقدار تعيين ايديله‌بيله‌بيليور . ينه اوچ سنه ظرفنده‌كى (٥٧) قاتلدن (١٧) يسى بكار (٣٦) يسى متأهل (٤) ى ايسه طول بولنمقده اولديغى كبى ايش كوجلرى اعتباريله (٤٢) يسى زراع ، (٧) يسى عمله و (٨) ى ايسه ارباب صنعتدن‌در . بونلر ميانده اوقومق يازمق بيلنلر آنجق (١٠) بيلمينلر ايسه (٤٧) شخصدر .

(جنايتلر وجنحه‌لر) — طرابلس لواسى داخلنده (٣٣٠) سنه‌سى ظرفنده (١٤٤) ، (٣٣١) ده (١٦٠) ، (٣٣٢) سنه‌سنده ايسه (١٦٦) جنايت وقوعه كلمشدر . بناءً عليه اوچ سنه ظرفنده جنايتلر عددى عينى نسبتى محافظه ايديپور . بو اعتبارله طرابلس لواسنده همان‌همان كون آشيرى جنايت وقوعه كلمكده‌در .

جنحه‌لره كلنجه — (٣٣٠) سنه‌سى ظرفنده (٨٢٣) ؛ (٣٣١) ده (٩٢٠) ؛ (٣٣٢) ده ايسه (٩٣٧) جنحه وقوعاتى اولمشدر . بونلرك سنه‌دن سنه‌يه تزايدينى معيشتده حصوله كلن دارلق مناسبتيله فضله سرقتلرده آرامق اقتضا ايدر . بو حسابه كوره طرابلس‌ده يومى (٢ — ٣) جنحه وقوعاتى ظهور ايديپور . ديكر طرفدن سنوى جنحه وقوعاتى ايله عدد نفوسى آراسنده بر مقايسه يابيليرسه بر سنه ظرفنده نفوسك اوتوزده برى جنحه‌يه معروض قاليور ديمكدر .

(ازدواجلر وطلاقلر) — طرابلس مركزنده بولونان اسلاملردن اصولى دائره‌سنده يعنى محكمهٔ شرعيه‌دن اذننامه استحصاليله عقد نكاح ايلينلر (٣٢٨) سنه‌سنده (٨٤) ؛ (٣٢٩) ده (١٠٢) ؛ (٣٣٠) ده (٢٩) ؛ (٣٣١) ده (١٧) ؛ (٣٣٢) سنه‌سنده ايسه (١٢) كشيدن عبارتدر . بو ايستاتستيقه نظراً صوك اوچ سنه ظرفنده‌كى ازدواجلر اولكى سنه‌لرك اونده برينه تنزل ايتمشدر . شبهه‌سز بوده كنجلرك عسكرده بولونماسندن نشأت ايتمكده‌در .

طلاقلره كلنجه آنجق (٣٣٢) سنه‌سى ظرفنده (١٩) طلاق وقوعاتى اولمشدر . ديكر سنه‌لرك طلاق وقوعاتى الده ايديله‌مديكى ايچون بالطبع بو خصوصده بر فكر درميانى قابل دكلدر .

(محبوسين) — طرابلسده‌كى حبسخانه‌لرده اركك‌لردن (٢٦٠) ؛ قادينلردن ايسه (١٠) محبوس بولونمقده‌در . دها اولكى سنه‌لرك مقدار محبوسينى تعيين اولونامامشدر . بو محبوسلر حبسخانه‌ده ايشسز ، كوجسز بولونمقده‌درلر .

(متأهللر وبكارلر) — نفوس عموميه‌نك نه قدرى متأهل ونه قدرى بكار اولديغنه دائر نه قطعى ونه تخمينى معلوماته دسترس اولونامامشدر . آنجق (١٥—٢٥) ياشنده بولونانلردن يوزده (٤٠) ينك متأهل ، يوزده (٦٠) ينك ايسه بكار اولديغى ظن اولونيور .

(عائله‌لر) — بر تخمينه نظراً طرابلس نفوس (٥٠٠٠) عائله تشكيل ايتمكده اولوب بونك ربعنك افرادى يدى ويا دها زياده نفوسدن واوچ ربعى ايسه بو درجه‌دن دون نفوسدن تركب ايتمكده ايمش .

(تولداته دائر) — يكى دوغان چوجوقلردن بش سنه ظرفنده ايكيز اولمق اوزره

(١٣) ذکور (٥) اناث تولداتی وقوعه کلمشدر .
والدینی معلوم اولمایانلر ایسه بش سنه ظرفنده (١٠) ذکور ؛ (١٥) اناث تولداته تصادف اولونمشدر .

(نفوسه دائر) — طرابلس نفوس عمومیه‌سندن تجار ، زراع عمله .. الخ صنوف اجتماعیه‌نك مقداری حقنده بر معلومات الده ایدیله‌مه‌مش ایسه‌ده املاك صاحبلرینك عددی (٢٨٥٠) اولمق اوزره کوستریلمکده‌در . بو اعتبارله نفوس عمومیه‌نك اونده بری اصحاب املاکدن بولونیور .

(ناقص اولانلر) — بر حساب تقریبی‌یه نظراً طرابلسده دیلسز ، صاغر واعمی اولمق اوزره آنجق اون کشی بولونمقده ایمش .

(طریقت منسوبینی) — تأمین ایدلدیکنه نظراً طرابلسده عددلری کثیر مختلف طریقتلر منسوبینی موجوددر . نیته‌کیم (خلوتیه) طریقتندن (٤٠٠٠ — ٥٠٠٠) کشی ؛ (قادریه) طریقتندن ینه بو مقدار ، (رفاعیه) طریقتندن (١٠٠) ؛ شاذلیه‌دن (٣٠-٤٠) ؛ (نقشبندیه) طریقتندن ایسه (١٠ — ١٥) کشی بولونمقده‌در . بو حسابه اعتبار ایدلمك لازم کلیرسه همان بوندن طرابلس ارککلرینك طریقته منسوب اولدیغی نتیجه‌سنی استخراج ایتمك اقتضا ایدر .

[٣] — اعتیادات اجتماعیه — طرابلسك اسلام وخرستیان اولمق اوزره تفریق ایتدیکمز ایکی بویوك کتلهٔ اجتماعیه‌سنك کندینه مخصوص وبربرندن تماملیه آیری اعتیادات وعنعنات اجتماعیه‌لری وار ایسه‌ده بوتون بو عادتلرك وتعامللرك ، دیکر محللرده متوطن ونیته‌کیم بیروتده مقیم اسلاملر ایله ، جبل لبنانك قسم شمالیسنده وطرابلسه مجاور بولونان خرستیانلرك اوته‌دن بری رعایت ایتمکده بولوندقلری اصول وطرز معاشرته ومناهج اجتماعیه‌یه قریب واکثریا عینی بولوندیغی کورولمکده‌در . اساساً سوریه کتلهٔ اسلامیه‌سنك بری مدن وسواحله ، دیکری ایسه قرایه وداخله ونهایت عشائره عائد اولمق اوزره اوچ بارز نهج اجتماعیسی موجوددر . بناءً علیه بیروتده ، صیداده نه یولده اعتیادلر وتعامللر موجود ایسه پك آز فرقلرله طرابلسده ، لاذقیه‌ده وحتی شامده‌ده عینی عادتلر ونسقلر اجرای احکام ایتمکده‌در . قرای داخلیه‌یه کلنجه بونلرده‌ده حال بو مرکزده جریان ایتمکده واونلره مخصوص تعامللرده ینه پك آز فرقلرله عمومی بر آداب قرویه جاری اولمقده‌در .

یالکز شو قدرینه بیلیرزکه سوریه‌ده اسلام اعتیاداتنك مدنی اولسون قروی اولسون جمله‌سنده بلدهٔ قدیمهٔ دمشقك تأثیرات عمیقه‌سی رونما اولمقده‌در . بناءً علیه سوریه اعتیادات

اجتماعیه‌سی ایچون بر منبع ومصدر آرامق لازم کلسه نهایت (شام) بولونابیلیر . دیکر بلده‌لر ایسه بویولده بویوك کوچوك شعبه‌لردن عبارت قالیر .. حتی کویلرك وکوبلیلرك اعتیاداتی دخی بو آنا خطلرندن ملهم اولوب تصادف ایدلمکده اولان بارز فرقلر ایسه حال بداوتده بولونان عشائرك تعاملات واعتباراتنك تأثیراتیله وجوده کلمشدر . فی الحقیقه سوریه عشائرینك اعتیاداتی بوس بوتون اقصای مدنیه‌نك اصول مرعیه سنه نسبتله یك قطعی آیریلقلر کوسترمکده‌در .

بو ایضاحاتمزی خلاصه ایده‌رك دیه‌بیلرزکه سوریه قطعه‌سنده متوطن اسلاملردن مدنی اولانلرله « شهرلیلرله » بدوی اولانلر یعنی « عشیرتلر » بیننده اجتماعی اعتیادلر اعتباریله اساسلی فرقلر موجود ایسه‌ده قرویلرك تعبیر دیکرله « کویلیلر » ك اعتیاداتی بو ایکی کتله بیننده بر حد وصل تشکیل ایتمکده‌در ..

بناءً علیه « طرابلس شام » اسلام اعتیادات اجتماعیه‌سی موضوع بحث اولورکن هر شیدن اول « شام » یا وهیچ اولمازسه « بیروت » عادات وتعاملاتنه وخرستیان اعتیاداتنده دخی ینه « بیروت » وبالخاصه « لبنان » عادتلرینه عطف نظر ایتمك ضروری اولیور . بزبو خصوصده کی مفصل ایضاحاتمزی « بیروت » تدقیقات اجتماعیه‌سنی اجرا ایتدیکمز زمانه تعلیق ایله شیمدیلك یالکز طرابلسده تصادف ایله دیکمز بعض خصوصی نقطه‌لری قید ایتمکله اکتفا ایله‌یه جکز :

*
* *

طرابلسده ، طبقات اهالی بیننده ازدواج مسائلندن دولایی حلی ناقابل عائلی تعصبلره ویا زوج وزوجه انتخابی خصوصنده عظیم مشکل‌پسندلکاره تصادف اولونمقده‌در . واقعا شیمدی‌یه قدر یالکز افراد عائله‌سیله ازدواجلر اجرا ایدن ایکی ، اوچ عائله موجود وازدواجلر اثناسنده‌ده طرفینك نسب وموقع اجتماعی اعتباریله بربرلرینك کفوی وهمدرجه‌سی اولماسی بعضلری عندنده مطلوب ایسه‌ده هرشیدن مقدم طرفینك اصحاب ثروت ویساردن بولونماسی مسئله ترجیح اعتبار اولونیور ... بناءً علیه کرك سن وکرك موقع اجتماعی کیفیاتی بو مقصود اثنای مواجهه‌سنده اکثریا دوچار اهمال وعقامت اولمقده‌در ..

طرابلسده ازدواج تصورنده بولونانلرك اکثر محللرده اولدیغی کبی بوراده‌ده عظیم فداکارلقلره قاتلانارق وارنی ، یوغنی کرك مهر وکرك نکاح وازدواج مراسمی خصوصنده صرف وابذال ایتمه‌سی وبعضاً اوزون سنه‌لر ظرفنده تأدیه ایدیله‌میه‌جك قدر کلیتلی بورجلر آلتنه کیرمه‌سی کبی تدبیرسزلکلره ومشقتلره دوچار اولدیغی واردر .. هرنه قدر اولجه بیان ایلدیکی وجهله آز ، چوق زنکین عائله‌لرك بویولده اوزون فداکارلقلرده بولونماسی

جهتی شایستهٔ تسامح اولابیلیرسه‌ده رأس المالی محدود اولانلرك دخی كوره‌نكه قاپیلارق اقتدارلرینك فوقنده مشكلاته كندیلرینی معروض براقالری شبهه‌سز مدار عفو اولامایاجقی كبی بو كبی صیقینتیلره كرفتار ایدله‌لری خصوصی‌ده بوس بوتون قبول ایدیله‌میه‌جك خطالردن صاییلیر .

فی الحقیقه طرابلسده یالكز مهر مقدارینك بعضاً ایكی ؛ اوچ یوز لیرایی بولدیغنه باقیلیرسه دیگر اجراسی مشروط مراسم ایله اعطاسی ملتزم هدایانك‌ده نه قدر بویوك بریكون تشكیل ایده‌جكی جزئی بر ملاحظه ایله آكلاشیلیر .. بو خصوصده دها زیاده تنوره مدار اولمق اوزره بر مقدار تفصیلات ویرلمه‌سی ضروریدر :

بر كره طرابلسده عقد نكاح مراسمنك قیزك خانه‌سنده اجراسی معتاد ایسه‌ده بو مراسمه مقتضی بعض مشروبات وسائره‌نك ، تعبیر دیگرله قهوه ، شكر وسائره‌نك مع هدایا كوكی طرفندن ارسالی مشروطدر . بوندن ماعدا عقد نكاح كونی ، كوكینك ینه « علامه » نامیله بر نشان یوزوكی ویاخود حلیاتدن بر قطعه‌سنه كوندرمه‌سی ضروریدر . عقد نكاحی متعاقب اعطاسی مقرر اولان مهر تأدیه اولونور ... بر طرفدن ده قیزك بو مهرله ترتیبات جهازیه‌سی تهیئه ایدیلیركن ینه مهرك بر ربعی قیمتنده تكرار قیزه هدیه‌لر وبعضاً پاره ارسالی معتاددر .

جهاز اكمال ایدیله‌رك ، اركككك أوینه نقلندن صوكره دخی اوكا مقابل بر نوع جمیله قبیلندن اولمق اوزره كوكی طرفندن تكرار قهوه ، شكر ، توتون كبی مكیفات وتفرعاتنك كوندرلمه‌سی لا بددر . بونك اوزرینه قیزك أونا « ولیمة العرس » یعنی دوكون اكلنجه‌سی اجرا ایدیلیر . وینه كوكینك حسابنه بر مقدار أكلندكدن صوكره ، نهایت اركككك أونده مطنطن بر دوكون مراسمی اجرا ایدیلیر . یمكه ، چالغیلره ، هدیه‌لره والحاصل دوكون ترتیباتنه صرف ایدیلن مبالغك حد وحسابی بولونماز ..

دوكون كیجه‌سی اركك آرقداشلرندن بری أوینه دعوت ایده‌رك یاتسو نمازینه قادار اوراده قالیر . حتی أو صاحبنك كوكی‌یه بر « خلعت » اكساسی ده اسكیدن معتادایدی .. نماز عقیبنده اوكده مومل ، فانوسلر وبعضاً چالغی طاقمی بولوندیغی حالده حاضر بولونان بوتون احیا واداسی ، كوكی‌یی أوینه كوتوررلر . یولده قهوه خانه‌لرك اوكندن كچركن كذر كاهنه بر مقدار قهوه دوكولور؛ اوده بخشیشی فضله‌جه ویرر ونهایت دوكون اونده‌ده پاره‌لر نثار ایدر ..

ایرته‌سی كونی ایسه « صباحیه » نامیله هدیه اولمق اوزره ینه حلیاتدن بر قطعه ویرر وبو صورتله سلسلهٔ صرفیات توالی ایدر ، دورور ...

والحاصل ازدواج ، طرابلسده پك مراسم پروانه كچدیكی ایچون اكثریا اركككلری

مشكلاته سوق ایده‌ر بناءً علیه بو كبی مانعه‌لرك تخفیفی خاصةً آرزو اولونور . عكس تقدیرده قلت ازدواج وتناسل كبی محذورلرك باش كوستره‌جكی طبیعیدر . یالكز شونیده علاوه ایده‌لم كه بو صعوباتك پك غریب وفقط خیرلی نتیجه‌لر وجوده كتیردیكی‌ده كورلمكده‌در. نیته‌كیم طرابلس حیات اجتماعیه‌سنده تعدد زوجاته پك آز تصادف ایدلمكده اولدیغی كبی طلاق دخی جالب دقت درجه‌ده آزدر . واقعا زوجاتك عدم تعددنده طرابلس ایچون موضعی دیگر بعض اسباب موجود ایسه‌ده ازدواج مصرفلرینك دخی بو خصوصده بر تأثیری دوقوندیغنی‌ده انكار ایتمه‌ملیدر . طلاقك قلتی ایسه بر طرفدن طرابلس قادینلرینك زوجلرینه قارشی اولان محبویت وضعفلرنده آرامق اقتضا ایدر . دیگر طرفدن مهر مؤجل فضلهٔ یكوننك‌ده بی شبهه زوجلری دوشوندیركده بولوندیغنی ونهایت سببسز طلاقلر ایچون بر مانعه تشكیل ایتدیكنی قبول ایتمك ضروریدر .

*
* *

طرابلسده اسلام چوجوقلری بر آز كج سنت ایدیلیرلر ؛ اكثریا آلتیدن نهایت اون یاشنه قدر مرور ایدن مدت ظرفنده طرابلسده مطنطن ختان مراسمنك اجراسی معتاد اولدیغی ایچون خلق عندنده بو مراسم چوجوغی سوسلو آته بیندیرمك صورتیله اجرا ایدیلیر . طرابلسك طبقهٔ اغنیاسی مكلف بر ولیمه ترتیبیله اكتفا ایدرلر . بو ولیمه‌ده چالغیلر چالینیر، اویونلر اوینانیر . والحاصل چوجوغی اكلندیره‌جك وسائله توسل اولونور. بو مراسمه اشتراك ایده‌جك اولانلرك هدیه‌لر كتیرمه‌سی ده اصولدندر .

*
* *

وفات مسائله كلنجه ، هر نه قدر طرابلسده علما ، مشایخ ایله بویوك عائله‌لرك وقوع وفاتی مناره‌لرده ، شیوهٔ مخصوصه ایله ادا ایدیلن ندالرله اعلان اولونورسه‌ده جنازه‌نك تشییعی بر سكون دیندارانه ایله اجرا ایدیلیر . مع مافیه متوفا ، اگر اهل طریقتدن ایسه اوزمان مشایخ طریقت طرفندن دف وسائره چالینه‌رق ویاخود یالكز توحید ایله اكتفا ایدیله‌رك جنازه بو صورتله مقبره‌یه ایصال اولونور .

طرابلسده اسلاملره مخصوص اولمق اوزره درت مقبرهٔ عمومیه ایله اون بش خصوصی مدفن موجوددر . مقابر عمومیه‌دن برنجیسی طرابلسك جنوبنده (باب الرمل) ؛ ایكنجیسی شرقده وقلعه جوارنده (الزعیه) ؛ اوچنجیسی حدید محله‌سنده (الشهدا) ؛ دردنجیسی ایسه باب التبانه جوارنده كائن (الغربا) نامیله معروفدرلر . بونلردن (الشهدا) مقبره‌سی حال حاضرده مسدود بولونمقده‌در . طوائف مسیحیه‌دن هر برینك دخی مملكت خارجنده كندینه مخصوص بر مزارلغی بولوندیغی كبی موسویلرك‌ده بر محل دفنلری موجوددر.

طرابلسده عمومیتله مزارلرك سوسلو وظریف اولمسنه دقت ایدیلیر وحتی طرابلس

مقابر عمومیه‌سنده پك مذهب وقات قات مرمرلرله مزین واطرافی معدنی حاجزلرله قاپالی عائله‌لره مخصوص آیری موقعلر دخی یاپیلیر.

طرابلسده وقوع وفاتی متعاقب اوچ ونهایت یدی کون ظرفنده وفات ایدن شخص نامنه جامعلرده اوکله‌دن ایکندی‌یه واقشام نمازندن یاتسو زماننه قدر قرآن کریم تلاوتی ومتوفانك اقربا واوداسنك مزارینی زیارت ایتمه‌سی اك زیاده اهمیت ویریلن عادتلردندر.

شونی‌ده علاوه ایده‌لم که طرابلسده جنازه‌لرك آرقه‌سنده قادینلرك صاچلرینی یولارق وفریاد وفغان ایده‌رك قوشماسی عادتی موجود دکلدر. یالکز قادینلر دخی ایکندی زمانلرنده قبرلری زیارت ایدرلرکه بوکا طرابلس اصطلاحیله (عصریه) نامی ویرلمکده‌در.

٥ — احوال روحیه

[١] — **مزاج، اخلاق وطبایع** — اکثریا بیاضه قریب، آز اسمر بر سیمایه، سیاهدن زیاده الایه متمایل پارلاق کوزلره، ضعیفجه بر وجوده، اوزونه یاقین متوسط بر قامته مالك اولان طرابلسلیلر مزاجلری اعتباریله دینیله‌بیلیرکه یوزده درت، بش درجه‌سنده (دموی)یه مقابل یوزده قرق بش عصبی ویوزده اللی ایسه عصبی اولمقله برابر لنفاوی‌در. طرابلسك، راطب وصولو محیطی بر طرفدن بو مزاج اساسینی احضار ایتمکله برابر دیکر جهتدن ینه طرابلسك هردم متحول اقلیمی، کوناکون مناظر بدیعه‌سی، ونهایت سخای طبیعی وفیض حیاتیسی دخی طبایع روحیه‌ده واخلاق وسجایاده پك رنکین ومتموج وصفلر وجوده کتیرمشدر.

فی الحقیقه طرابلسلیلرك او مواج وکریزان اوصاف نفسانیه‌سنی جمع وتقیید ایده‌رك عمومی وشامل بر محصلهٔ معنویه‌یه دسترس اولمق وبو عامل اساسی ایله او متفرع وصفلرینی ارائه واظهار ایتمك او قدر کوچ وحتی او قادار مستحیلدرکه نتیجه اعتباریله طرابلسك احوال عمومیهٔ روحیه‌سنده بارز بر اطرادسزلغك حکمفرما اولدیغنی قبول ایتمك ضروریدر.

بوندن دولایی‌درکه طرابلسلیلره عمیق ودوامکار بر اصرار ویا بر عناد اسنادی دوغرو اولامایه‌جغی کبی کندیلرینی ثابت ومقاوم بر حس منفعتله ویا منفعتپرستلکله، بر خشونت ویا شدت طبعله، ممتزج وملتحم کورمك‌ده بالطبع جائز اولاماز. بناءً علیه طرابلسلیلر، ذوقپرست ونشئه پردر، شادان ومتفاخر انسانلردر؛ بونلر بر مولود حرص ومنفعت وبر زادهٔ اغوا وافساد اولمقدن زیاده بر طفل فخر ونشئه‌دلر. حتی بو اوصاف مخصوصه طرابلس عائله‌لرینك عنوان اصالتلرنده دخی بارز وظاهردر.

والحاصل طرابلسك حیات عمومیهٔ روحیه‌سی یالدیزلی وظریف بر کتاب ملونی آکدیریر. بو کثیر الصحائف کتاب نادرك هر لوح منقوشی وحتی هر سطر سنجیده‌سی دخی نیجه رموز متنوعله مالیدر. بو اعتبارله‌ده شایستهٔ تلاوت وتقریر اولمق یاراشیر:

هر حالده بو مجموعهٔ روحیه‌نك سرنامهٔ سطوری، فصیح بر کلمهٔ مؤانست وانسانیتدر. طرابلسلیلردن هر هانکی بر طبقهٔ اجتماعیه‌یه منسوب اولورسه اولسون کیمکله کوروشورسه‌کز کندیکزه مونس، صوقولغان بولورسکز. یوزی شاطر ومسرور کولومسر. کوزلری ممنونیت ونشئه افهام ایدر بر طرزده پارلار. سزه اوقدر نزاکت ومحویت ابراز ایدرکه کندیسنی درکات تملق وریایه ایندیره‌جککزدن قورقه‌رق اوندن چکینیرسکز وسزده اوزمان بلا اختیار مخاطبکزه بکزه‌مك مجبوریتنده بولوندیغکزدن دولایی عادتا درین بر حیرته معروض قالیرسکز. مخاطبکز بوتون طلاقت لسانیه وعصبیت تبلیغیه‌سیله سزی بر طرفدن مسحور ایتمکله برابر دیکر طرفدن اك مستحیل اولان خصوصاتی سزه وعد ایدر، واحتمال که قدرت واستطاعتنك فوقنده اولدیغنی بیلدیکی حالده بر وهم موفقیت وبر سراب تمایز وتفاخرله هیجانلی، طلبلرکزه تودیع جسم وجان ایلر.

بر مدت صوکره وضعیتنك مشکل اولدیغنی تقدیر ایدرسه اوزمان ینه او کولومسه‌ین سیماسیله وینه اوپارلایان کوزلریله حلیم وسلیم کندینی مدافعه‌یه وسزی اقناعه چالیشیر.. اوزمان سز، بو صافدلانه وانسیتکارانه محویتلریله مخاطبکزی فضله اوزمه‌مك آرزوسنی دویارسکز...

مع ما فیه سزك ایچون پك سهولتکار اولان، پك انیس وپك مجلوب اولان بو شخصیتلرك بعضاً اوقادار غریب ومتناقض بر وضعیتلری ونهایت اوقادر آلودهٔ عناد وتهور بر روحلری اولورکه سزده بوندن شاشیرر، قالیرسکز.. بویله اولمقله برابر سز اصلا نومید ویا متأثر اولامالیسکز.. زیرا اونك بو اصرار عنودانه‌سی پك موقت وپك بی اختیاردر.. محقق بیلملیسکزکه مخاطبکز بر مولود حس وبر زادهٔ هوسدر... اونك منظومهٔ روحیه‌سنی او دقیقه اداره ایدن محرك حسی‌یه واقف اولور واونی دیکر بر محوره نقل ایده بیلیرسه‌کز درحال او هیجان عظیمدن اثر قالماز. بوتون معناسیله عصبی اولان بو مخاطبلرکزك بونك ایچوندرکه دائما سزه صادق قالملری احتمالی واردر... وینه عینی سببدن دولایی درکه بو دقیقه‌ده نیکبین کورونن بر روحك بر آز صوکره بدبین اولاجغنی دوشونه‌رك شبهه‌یه ویا عدم امنیته دوشمه‌کز اقتضا ایتمز. زیرا او هرشیدن اول سزه تابعدر.. اکر کندیسنی سزه ربط ایده‌میورسه‌کز هیچ تردد ایتمه‌ییکزکه قصور مطلقا سزده‌در..

طرابلسده طنین انداز اولان منور ویا مظلم ایی ویا فنا هانکی بر فکر اولورسه

اولسون مدار انكشاف بولابيلمك ايچون مطلقا ديار حس وتمايلك بر برج اطيفنى ضبط وتملك ايتمش اولماسى لازم كلير ... واوندن صوكره بو فكر ، آرتيق بر عقيدهٔ ثابته حالنى آلارق ، روحلرك درودِوارنده پرواز ايدر ، دورور ... وبر ديكرى دها اوستون . باروى هوساته اصعاد ايدنجه يه قدر بو حال دوام أيلر ...

بوندن دولايى دركه ، أك معروف عقيده‌لره وقناعتلره متمسك وحتى متعصب اولانلرك بر مدت صوكره ينه بو خصوصده أك لاقيد وأك سرآزاد كورلدكلرى واردر .. وينه عينى ابتسام نظرلرنده وسيمالرنده آشنا تموجلر ياپارق اسكيسى كبى ينه بر نشئه داغيلير ...

شونى ده بيان ايتملى يز كه حسلرينك أك صادق وأك مفتون أسيرلرى بولونان طرابلسليلر مناسبت دوشدكجه أك (كمالى Idéal) وأك يوكسك تمايللره ده منجذب اولور وآفاقه سرچكن شاهقه لره شبيه علوى انسانيت نمونه‌لرى وعظيم اثرلر دخى وجوده كتيررلر ... نيته كيم ، أك كوچوك فرصتلرله مكرم ، ومسافرپرور اولدقلرينى كوسترمكه موفق اولان طرابلسليلرك روحاً غنى بعض قيمتدار شخصيتلرى واردركه بونلر يومى ايكى اوچ يوز فقيرى بنفسه اطعام ايتمك صورتيله ده اظهار انسانيت ايتدكلرى واردر ،

طرابلسليلر بر طرفدن ده بعضاً اجتماعى ومدنى كمال نمونه‌لرى دخى ابداع ايده‌رلر .. نيته كيم طرابلسده‌كى موقع تجارتيلرى ، ملى بانقه‌لرى ، دخيتيم شركتى .. الخ كبى بعض اثرلرى واردركه ثروت ماديه لرينك مواجهه سنده بر ثروت روحيه‌يه ده مالك اولدقلرينى اثبات ايدر .

يازيقلر اولسون كه آنى بر تبدل عواطف بعضاً بو شواهق عاليه يى خاك ايله يكسان ايدر واونك يرنده عظيم برلاقيدى ونسياندن عبارت واسع ودرين اوچورومِلر احداث ايلر ...

والحاصل طرابلسده پك واضح كورولن بو درين عصبيت روحيه وتموج نفسانى سائقه سيله دركه روحلر ، ملون كله بكلر حالنده وهر آن بر ساحه ديكرده پرواز ايدر ، دورور وبعضاً آفاق طبيعيه واعتياديه‌نك ده فوقنده غريب محيطلره دوغرو كريزان اولور

فى الحقيقه طرابلسده پك بارز بر عقيدهٔ صميمت وآشنائى وپك غريب بر اسطورهٔ مصافات وموالات واردر . بوراده طرابلسليلردن بعضيسى اكثريا ، چفت بولونماسنى آرزوايده‌رلر . بو ايكيشر ، ايكيشر كزمن ، يورون واوطوران انسانلرك ياشلرنده دخى عينى غريب نسبتسزلك دائما نظر دقتى جلب ايده‌ر . وبونلر يكديكرينه صوقولغانلقلريله ، ياباجيلرك نظرنده بى شبهه برر معما تشكيل ايلرلر ...

خلاصه طرابلسده تصادف ايديلن بو چفت انسانلردن كوچوكلرك بويوكلردن فضله حائز صلاحيت اولدقلرينى كشف وتعيين ايتمك ايچون فضله بر ذكا ويا بر درايته احتياج يوقدر .

زيرا بورا اركككلرنده رونما اولان بو فضله صميميت ، چوقدن نزاكت ومخالصت درجه‌سنى كچمشدر .

مع ما فيه طرابلسده بعض كيمسه لرده نمايان اولان بو مصافات وموالات رابطه‌لرى معين فردلر بيننده اوزون مدتلر دوام ايدر ، دورورمش . بوكا سبب اولمق اوزره‌ده طرابلسليلردن بوقسمك محافظه كار ، سكونه ميال وقناعتكار روحلرى ارائه ايديليور . بناءً عليه طرابلسليلر ، تأمين ايتدكلرينه نظراً خلوص وصميميتلرندن امين اولدقلرى رفيقلرينى ترك ايتمك ايسته مزلر وارتيق اونلرله دائما بولونمق آرزوسنى طاشيرلر ..

والحاصل بوراده كيملرك كيملرله آرقداشلق ايتديكى طرابلسك او ملون دفتر خاطراتنده تسجيل اولونور .

خلق آره‌سنده پك معلوم ومتعارف اولديغى اوزره بو تمايللر اوقدر درين ، وبعضاً اوقدر اساسلى اولوركه بو يولده مالاً پك بويوك فداكارلقلر ياپلديغى كورولورشيلردن در .

مع ما فيه بوكتله‌لرك خارجده انعكاس ايدن يادى بيله بر چوق ياباجيلرك وحتى طرابلسليلردن بر چوق دورانديشلرك يوره كنده پك درين صزيلر وجوده كتيرر .

خاتمهٔ مقال اولمق اوزره شونى ده اشارت ايده بيليرزكه طرابلسك او ملون كتاب روحيسنده بويله صحيفه‌لرك بولونديغنى البته خير خواهان آرزو ايتمزلر بناءً عليه بو صحيفه‌لرك طى وازاله‌سى ايچون طرابلسليلرك هرشيدن اول بذل مقدرت وصرف فداكارى ايتملرى خاصةً تمنى ايدلمك ضروريدر .

[٢] — حالت فكريه — طرابلسك سويهٔ عموميهٔ فكريه‌سى ودرجهٔ تنورى حقنده بر فكر تام الده ايده بيلمك ايچون طرابلسليلرك مختلف طبقات اجتماعيه‌يه منسوب افرادينه آيرى آيرى نظرلر عطف أيله‌مك ضروريدر ..

فى الحقيقه طرابلسك احوال اجتماعيه‌سنى موضوع بحث ايتديكمز زمان دخى بيان ايله ديكمز وجهله « اغنيا » نام عمومى ومعروفيله تلخيص ايديله بيلن برنجى طبقه‌منسوبينتك هر نه قدر يكى يتيشن بعض اولادى ، كرك بيروت وكرك استانبول وسائر محللر مكتبلرنده بولونارق آزچوق نصيبه دار تعلم وتنور اولمشلر ايسه‌ده ياشى كچكين اولانلرك اكثريا بو اوصافه مالك بولونمادقلرينى اوزون اوزادى‌يه ادعا واثباته چاليشمق اقتضا ايتمز . واقعا بر قسمى اوته برى شيلر كورمشلر ايسه‌ده « كوره‌نك » ك دماغلر ايچون كافى بر جهاز عصرى اولامايه جغنى تسليم ايتمه‌ليدر . باخصوص بعضاً علوم صرفيه وشرعيه ايله‌ده بر مقدار علاقه‌دار اولانلرك دخى بو قدر بر حموله ايله اكتفا ايتمك خصوصندكى نقصانلرينى البه كنديلرى درك وتيقن ايلرلر ... والحاصل بو طبقه منسوبينك اوساط

ديده املاك فكريه‌لرى طرابلس ايچون كافى درجه‌ده واردات مثمره تأمين ايده‌مه‌مكده‌دور ..

ايكنجى طبقه منسوبينه گلنجه ، بونلرك عددى طرابلس سكنه‌سنك قسم عظيمنى شامل اولمق اعتباريله بويوك بر اكثريت تشكيل ايتمكده بولونديغى ايچون شيمدى‌يه قدر طرابلسلى اولمق اوزره مختلف درجه‌لرله متنوع مكتبلرده اكمال تحصيل ايدن گنجلرك دخى بو طبقه منسوبيننك اولادى اولديغنى اشارت ايتمك اقتضا ايدر .. تعلمك هرزمان تنور وجوده گتيره‌جككنى اعتراف ايله‌مك ضرورى ايسه‌ده تعلمك درجاتنه نظراً ده تنور خصوصنده حكملر ويرمك ايجاب ايديور . فى الحقيقه طرابلسك مكتبلردن نشأت ايدن گنجلرينك — حساب تقريبى ايله — بر جدول احصائيه‌سنى ياپمق لازم گليرسه شيمدى‌يه قدر مسلمان خرستيان طرابلسلى اولمق اوزره اوروپا مكتبلرندن « ٩٥ » استانبول وبيروت مكاتب عاليه‌سندن « ٧٠ » مكاتب ناليه‌دن ايسه « ٣٠٠ » قدر گنج يتشديككنى قيد واشارت ايله‌مك ضروريدر . بوندن ماعدا مكاتب ابتدائيه‌ده اوفاق تفك تحصيل گورمكله اكتفا ان يلرى بو صنف ميانده تعداد ايتمكدن ايسه طرابلسك اوقوبوب يازانلر ليسته‌سنه بالآخره ادخال ايتمك دها موافق اوله‌جغندن شمديلك بياننده صرفنظر اولونمشدر .

والحاصل عددى درتيوزى بولان بو طائفۀ متعلمينك همان كافه‌سى طرابلسك طبقۀ ثانيه‌سندن بولونمقده‌درلر . اساساً اوچنجى طبقه افرادينك اولادنى تعليمه كافى بر سعۀ ماليه‌لرى بولونماديغنى دوشونه‌جك اولورسه‌ق بو خصوصده‌كى مطالعه‌مزده بويوك بر حصۀ اصابتك موجوديتنه قائل اولابيليرز .

بويولده‌كى تدقيقاتمزى تعميق ايله بو منور ويا متعلم گنجلرك مسلمان ويا خرستيان اولدقلرينه نظراً ده عددلرينى تفريق ايده‌رك طرابلسى اسلام وخرستيان كتله‌لرينك درجۀ تنورى حقنده‌ده فائده‌لى بر مقايسه ياپابيليرز :

گرك اسلام وگرك خرستيان منورلرينك بوبابده‌كى ادعا واتفاقلرى نظر دقته آلينيرسه آتيده‌كى جدول تقريبى وجوده گتيريله‌بيلير .

	اسلام	خرستيان	يكون
اوروپا مكتبلرندن مأذون اولانلر	١١	٤	١٥
تحصيل عالى شعباتنى اكمال ايدنلر	٥٥	١٥	٧٠
سلطانيدن مأذون اولانلر	١٠	٥	١٥
اعدادى درجه‌سنده تحصيل تالى گورنلر	٢٣٠	٧٠	٣٠٠
يكون عمومى			٤٠٠

طرابلس خرستيان نفوسنك اسلاملره نسبتله بشده برى بولونديغنى دوشونه‌جك وبو جدولى‌ده تدقيق ايده‌جك اولورسه‌ق خرستيانلرده درجۀ تنورك همان همان اسلاملره معادل وحتى بعض نقطه‌لرده فائق اولديغنى گوريوز . بناءً عليه طرابلسليلردن بعضيلرينك اسلاملرك خرستيانلردن فضله منوره مالك اولديغى خصوصنده‌كى ادعالرى بر آز مبالغه كارانه عدايدلمك ضروريدر . هرحالده نتيجه اولمق اوزره طرابلسك بو جهتدن هرايكى طبقه‌سنده صريح بر توازن بولونديغنى اعتراف ايلمك دها منطقى بر حركت اولور .

ديگر طرفدن مكتبلردن مأذون اولانلرى ذكر ايدركن طرابلس مدرسه‌لرينك دخى اوزون سنه‌لردن برى يتشديرديكى طبقۀ مشايخدن بحث ايده‌جكز . فى الحقيقه طرابلس — شامده‌يك اسكى زمانلردن قالمه اون ، اون بش قدر مدرسه موجوددر . « سقرقيه » « خاتونيه » ، « طواشيه » ، « مدرسة العطار » ، « القرطائيه » ، مدرسه‌لرى بو مياندە ذكر ايديله‌بيلير . حال بوكه زنگين وقفلرله اداره ايديلن بو قبيل مدرسه‌لرك عددى قديم زمانلرده چوق فضله ايدى . بر روايته نظراً طرابلس شامده (٣٦٦) قدر مدرسه موجود اولوب بونلرك پك اهميتلى اوقافى وارايسه‌ده كافه‌سى شونك ، بونك الندە قالديغى ايچون حال حاضرده عامر اولمق اوزره آنجق بش اون عدد مدرسه تقليدى خراب محللر قالمشدر . ديگرلرندن ايسه بوس بوتون اثره تصادف اولونمامقده‌در . حال بوكه بو اوقاف آراشديريله‌رق استيلا كارلرك الندن تخليص ايدلدكدن صوكره الده ايدله‌سى پك طبيعى اولان عظيم بر قارشولقله طرابلس ايچون ايجابات عصريه دخى گوزه‌تيله‌رك علمى ومدنى بر قاچ منتظم مدرسه كشادى قابل اولديغى گبى ينه بو قارشولقله مكاتب محليه‌نك ده تنوير وتنظيمنه دخى بذل مقدرت ايديله بيله‌جكى ايچون طرابلس بو صورتده بر قاچ اهميتلى منبع تنوره ده صاحب اولور .

والحاصل مبحوث عنه عامر مدرسه‌لردن طرابلس محيطى آز چوق بعض استفاده‌لر دخى گورمشدر ده‌نيله‌بيلير . نتيجه‌تيم طرابلسده بر گروه علميه طاشيانلرك اكثريسى بورالره بر مقدار انتساب ايله‌مشلردر . حتى بو مدرسه‌لرده تعليم ايله مشغول وجداً قيمتدار بعض ذوات دخى موجود ايدى . شيمدى‌يه قدر بو مدرسه‌لردن هرسنه ، اون اون بش كشينك اجازت آلدقنه باقيليرسه بو مدرسه‌لرده تحصيل ايدنلرك عددى دخى هيچ اولمزسه ايكى يوزى متجاوز اولمق لازم گلير . بونلردن مهم بر قسمى ولايات عثمانيه‌نك اكثر محللرنده قاضيلقله استخدام اولنمقده‌در . بو طبقه ميانده منتخب اولمق اوزره اون اون بش شريعت عالمنه تصادف ايديله بيليركه بونلرك لسان عربيه‌ده‌كى درجۀ اختصاصلرى‌ده بالطبع يوكسك اولمق اقتضا ايدر .

شونى‌ده اشارت ايتمه‌لى يزكه موجود مدرسه‌لرك ينه آز چوق اوقومش ويازمش بر كتله

یتشدیرمك خصوصنده مخصوص بر تأثیری دوقونمقله برابر مدرسه‌لرده تدریس ایدلمکده بولونان شعبات دروسك یالکز علوم شرعیه و لسان عربی‌یه منحصر بولونماسی وعلوم حدیثه‌یه وفنونه ایسه بیکانه قالماسی حسبیله اشبو مدرسه‌لردن نشأت ایدنلرك دخی بالطبع درجهٔ اختصاصلری داخلنده طرابلسده بر جریان وجوده کتیره‌رك علوم عصریه‌یه وفنونه قارشو اهمالکار بر وضعیتده بولونمالری سائقه‌سیله درکه طرابلسده ایجابات عصریه نك بحق تنقید ایده‌جکی نتیجه‌لر حصوله کلمکده‌در.

مع ما فیه بو نتیجه‌لرك تأثیراتی، بر طرفدن کوندن کونه تزاید ایتمکده اولان رسمی وغیر رسمی مکتبلردن یتیشن کنجلرك همتیله ودیکر طرفدن طرابلسك ساحلده بولونماسی وبیروته قریب اولماسی حسبیله هر آن ازدیاد ایتمکده بولونان کثرت اختلاط سائقه‌سیله وطرابلسلیلرك حالت روحیه‌لرنده شرائط طبیعیه و وضعیه‌دن متولد سهولت طبیعیه واخلاقیه تأثیر اتیله دوچار تعدیل اولمقده‌در.

بناءً علیه طرابلسلیلردن تعلم وتنور ایدن کنجلر، طرابلسه عودت ایتدکلری زمان واقعا هنوز تنور ایده‌مه‌ین کتله‌یه قارشی غیر ممنون بر وضعیتده قالمقده ایسه‌ده بو کتله‌نك بر طرفدن سهولتکار اذواق متنوعه‌سی، تلون روحیلری نشئه‌پرور حیاتلری دیکر طرفدن طرابلسك ثروت بدیعیه‌سی وفیض عمومیسی طائفهٔ متنورانه تسلیلر بخش ایتمکده اولدیغی ایچون منورلر هیچ اولمازسه طرابلسدن تباعد ایتمك احتیاجلرینی حس ایتمه‌مکده درلر. بحثمزی اکمال ایتمزدن مقدم کرك برنجی طبقه وکرك ایکنجی طبقه منسوبیندن تجارتله اشتغال ایدنلرك نه‌صورتله علمسز وتنورسز فکرلرنجه «موفق» اولمقده اولدقلرینی بر مقدار مطالعه ایتمك وبو موفقیتك تنوره بر دلیل اولارق کوسترلمه‌سی خصوصنده طرابلسده موجود بعض مدعیاتی وناقص قناعتلری تصحیح واکمال ایلمك ضروریدر.

واقعا طرابلس تاجرلری‌نك موفق اولدقلرینی قبول ایتسه‌ك بیله بونی بیلکیلرندن زیاده معروف ذکا واستعدادلرینه ونظریاتدن فضله تطبیقات عملیه وتجربه‌لرینه حمل ایتمك دها دوغرودر. زیرا بونلر اولکیلردن نه کوردیلرسه — بوتون معناسیله علمی اولمایارق — ادامه‌دن باشقا برشی یاپمیورلر. بناءً علیه بو ادامه‌ده بر موفقیتلری بولونسه بیله تعالی وتکامله دوغرو کشاده بر موفقیت صورتنده تلقی ایدلمك جائز دکلدر. زیرا طرابلس تاجرلری بو استعداد مخصوصلرینه علمی عاملار دها علاوه ایتسه‌لردی تجارتلری بحق نصیبه‌دار موفقیت اولوردی. ومحافظه کارانه نتیجه‌لره مقابل ترقی‌پرور ثمره‌لر الده ایدیلیردی.

*
* *

طرابلسك حالت فکریه‌سنی بر وجه تفصیل بیان ایدرکن طرابلسده اسلام وخرستیان

کتله‌لرندن اوقویوب یازانلرك مقدارینی دخی موضوع بحث ایده‌رك بو خصوصده‌ده بر مقایسه یاپمایه چالیشاجغز.

فی الحقیقه طرابلس شامده — بر حساب تخمینی‌یه نظراً — اسلام ارککلرینك یوزده یکرمی بشی، قادینلرینك ایسه آنجق یوزده بشی اوقویوب یازمق بیلیور. بو حسابه کوره طرابلسده ارککلردن (٢٠٠٠ — ٢٥٠٠) قدری، قادینلردن ایسه (٥٠٠) قدری اوقومق یازمق بیلیورکه هر ایکی عددك نه‌قدر آز بر یکون تشکیل ایتدیکی با خصوص سویهٔ فکریه نسوانك وحالت روحیه‌نك‌ده طرابلسده نه‌قدر زواللی بر حالده بولوندیغی جزئی بر ملاحظه ایله آکلاشیلیر. ارککلردن ابتدائی تحصیلی اکمال ایدنلرك ایسه آنجق درتده، بشده بر قدر بر یکون تشکیل ایتدیکنه باقیلیرسه بو اوقویوب یازان کتله‌نك درجهٔ تعلمی حقنده‌ده بر فکر واضح الده ایدلمش اولور.

خرستیان کتله‌سنه کلنجه.. خرستیان منورلرینك ادعالرینه نظراً خرستیان ارککلرینك یوزده طقسانی یعنی (٢٠٠٠) کشی، قادینلرینك ایسه یوزده سکسانی یعنی (١٥٠٠) قادین وقیز اوقور یازارمش. حتی بو طائفه نسادن یوزده آلتمش قادار قیزلر واردرکه اجنبی قیز مکتبلرندن مأذون ایمشلر. بو حسابك هر حالده پك مبالغه کارانه اولدیغنده شبهه ایتمه‌یز. شو قدر وارکه بو یکونك نصفی دخی بر اطرایه محمول اولسه بیله‌ینه نفوس مجموعه نسبتی کوزه تیلمك شرطیله طرابلس خرستیانلرندن اوقویوب یازانلرك عددی اسلاملره نسبتله پك فضله‌در.

باخصوص لسان بحثنده ایلروده درمیان ایدیله‌جکی وجهله خرستیانلرك السنهٔ اجنبیه‌یه دها زیاده متمایل وآشنا بولونمالری وطرز معیشتلری ایجابی اولارق بعض قیود اجتماعیه‌یه غیر تابعه اولمالری حسبیله بر طرفدن غربك آثار حدیثه‌سیله علاقه‌دار اولوق ودیکر طرفدن آرالرنده موجود کثرت اختلاطدن دولایی تنوره دها مساعد شرائطه مالك بولونمق اعتباریله‌ده اسلامره نسبتله سویهٔ فکریه‌جه بر مقدار ایلری بر موقع اشغال ایلمکده‌درلر.

[٣] — **شیخ العمری‌نك مناقبی** — طرابلسك احوال روحیه تدقیقاتنه بر تتمه اولمق اوزره اوزون سنه‌لردنبری طرابلس خلقنك دیار روحیسنی اشغال ایدن وطرابلس محیطنده اولاً بر قناعت وزمان کچدکجه بر عقیده ونهایت بر عنعنه احداث ایله‌ین (شیخ علی العمری) حقنده بر مقدار اعطای معلومات ایتمك واوندن صوکره‌ده خلق بیننده متعارف اولان مناقبی خصوصنده‌ده نقل وتقریر روایات ایدلمك ضروریدر.

هرشیدن اول، شونی بیلمك اقتضا ایدیورکه سوریه‌ده (شیخ) دینیلدیکی زمان

— خلق نظرنده — کسوهٔ علمیه ایله عرض وجود ایله‌ین بری خاطره کلیر ؛ بناءً علیه (شیخ) عنوانی ایچون بحق تحصیل کورمش علمادن بولونمسی بر شرط ضروری تشکیل ایتمه‌مکده‌در.

فی الحقیقه شیخ العمری دخی متواتر اولان روایتلره نظراً حیاتنك دم واپسینه قدر امی اولارق قالمش ایسه‌ده بویوك، کوچوك هرکسه کندینی سودیرمکه موفق اولمشدر. باخصوص بر طرفدن ارباب صلاحدن بولوندیغی ودیکر طرفدن آز چوق بر صفت قدسیه‌سی اولدیغی خلقجه مظهر قبول اولارق کندیسنه نسبت اولونان بعض حرکات ومناقبنك دخی (کرامت) لر نوعندن اولدیغی قناعتی خلقه ایجه نفوذ ایلمشدر.

تأمین ایتدکلرینه نظراً شیخ العمری، حیاتنده بر تمثال خیر وانسانیت ایمش. اونك بر ایلك نمونه‌سی اولارق تلقی ایدیلن شخصیتی، بویوك، کوچوك طبقات اهالی ومأمورین نزدنده وحتی طوائف غیر مسلمه عندنده دخی پك محترم ومعتبر ایمش.

شیخ العمری حیاتنده دائما اونده اوطورمایی اعتیاد ایتمش بولوندیغی ایچون آیده، ییلده بر کره چارشویه ایندیکی زمان اسلام، خرستیان هرکس بوتون رهکذاری امتداً دنجه قوشوب اللرینی اوپرایمش.

باخصوص هرکون یوزلرجه زائرینی طرفندن معروف سجاده‌سی زیرینه وضع ایدیلن اعانه‌لرله یاشامش بولونان شیخ العمری، معیشتی خصوصنده اصلا صیقینتی چکمه‌مش وحتی فقیرلره قارشو پك سموح داوراندیغی ایچون کندیسنه بخش اولونان او عظیم کتله عطایایه رغماً حین وفاتنده ذکره شایان متروکاتی ظهور ایتمه‌مش ایمش.

شیخ العمری (١٣١٩) سنهٔ مالیه‌سنده وفات ایده‌رك جنازه‌سی، فقیرانه بر طرزده احضار ایدیلن باب التبانه جوارنده‌کی مقبره‌یه نقل ایدیلیرکن قادین، ارکك بوتون طرابلس شام اهالیسی جنازه‌سنی آغلایا، آغلایا تشییع ایتمشلردی. اولادلرینك روایتنه نظراً شیخ العمری یوزه قریب سنه معمر اولمش ایمش.

والحاصل شیخ العمری ایضاح ایتدکلرینه کوره خیرکار شخصیتیله، کولومسه‌ین سیماسیله، افعال وحرکاتنده‌کی فوق الطبیعه قدسیتیله، کرامتلریله طرابلس خلقی ایچون عظیم بر عقیده تشکیل ایتمکده‌در. طرابلسلیلردن هرکیمله کوروشورسه‌کز سزه مطلقا شیخك نامحدود مناقبنه دائر اعطای معلومات ایتدکدن صوکره بوتون قناعت وجدانیه‌سیله دیرکه:

— شیخ العمری‌نك اونا محدود کرامتلریله بر (ولی) اولدیغنه قانعم وبو صورتله اعتقاد ایده‌رم.

باخصوص بو عقیده‌یه صاحب متعدد افرادن مرکب بر مجلسده بولونورکز، اوزمان عظیم بر طوفان مناقب مواجهه‌سنده بولونورسکز. شیخ العمری‌یه دائر بی نهایه بر

سلسلهٔ منقول وروایات باشلار. وانسانی حیرتدن حیرته سوق ایدن بو مشهودات ومسموعات ایله پك بارز بر حالت روحیه‌یه شاهد اولدیغکزی تقدیر ایلرسکز.

تصادف، بزی بر کون، بویله مناقب پرست وعنعنه پرور بر مجلسده بولوندیردی. بالطبع شیخ العمری حقنده موجود مسموعات ومشهوداتك کافه‌سی اورته‌یه آتیلمش ایدی. بری دیبوردی‌که:

— بر کون شیخ العمری بر آرابه‌یه راکباً طرابلس حکومت قوناغنك اوکنه کلمش ایدی. کندیسنی کورن بر ایکی پولیس لاجل التعظیم الندن طوتوب آرابه‌دن ایندیرمك ایسته‌دیلر. شیخ ایسه: — چکیکز، ایسته دیککز قدر چکیکز. دیجه، اونلر وار قوتیله تجربه ایتدیلر. فقط یرندن قیمیلداتمایه بیله موفق اولامادیلر.

دیکر بری ادعا ایدیبوردی:

— شیخ العمری امی ایدی. فقط آرزو ایتدیکی زمان النه علی العاده بر چوب پارچه‌سی آلیر. ولعابنه باطیره‌رق سیم سیاه بر مرکبه باطیرلمش بر قلم ایمش کبی اونکله معنالی یازیلر یازاردی.

طائفهٔ مسیحیه‌دن بری دخی بو روایتی نقل ایتمش ایدی:

— بر کون بر رفیقم بو حکایه‌یی اکلاتدی: «شیخ العمری ایله برلکده کیدیبورلرمش. بریرده اوطوروب استراحت ایتمشلر. او اثناده کندیلرینه برر فنجان قهوه کتیرمشلر. شیخ ورفیقی ایچمکه باشلامش. بیترمه‌دن اول شیخ فنجانی رفیقنه ویره‌رك:

— شوندن آلوب ایچسه‌ك آ. دیمش اوده ایچمش. قهوه فنجاننك سراپا بر رائحه عنبرله مالامال اولدیغنی کورمش.»

دیکر بری:

— بکا شیخ العمری‌نك ایکی حکایه‌سنی اکلاتدیلر. بر دورلو اونوتامیورم. سزه‌ده نقل ایده‌یم.

مقدمه‌سیله بو وجه‌آتی ادارهٔ کلام ایدیبوردی:

— شیخ العمری یولده کیدرکن طانیدیغی بر ذاته تصادف ایتمش ونره‌یه کیتدیکنی سؤال ایلمش. اوده او آقشام بریره مدعو بولوندیغی جوابنی ویرمش. بونك اوزرینه صاقین آلاتورقه ساعت آلتیدن صوکره‌یه قالما. دیمش ویورومش. شیخ العمری یولنه دوام ایدرکن کندی کندینه «سکاغیبتده بولوناجق اولانك صاقالی یانسون» و «جناب حق بر سیودی‌سینکی اطعام ایچون بعضاً بر دوه‌یی‌ده اولدیرر» جمله‌لرینی سویلدیکنی ایشیتمشلر. فی الحقیقه او ذات او اقشام شیخ العمری‌نك سوزنی دیکله‌یه‌رك وقت معهودنده اوینه کلمش، یاریم ساعت صوکره وفات ایتمش. صوکره آکلامشلرکه شیخ العمری بو سوزیله

قرآن كريمده مذكور «اولولريكزى غيبت ايتمه‌يكز» مآلنده‌كى آيت كريمه‌يه اشارت وايكنجى جمله ايله‌ده بو معناى مقصودى ضمناً ايضاح ايده‌رك آدمجغزك وفات ايده‌جكنى اولدن خبر ويرمش ايمش.

برده بركون شيخ العمرى يى بر خسته‌يه اوقومق اوزره چاغيرمشلر .. خسته ياتاغندن قالقامايه‌جق درجه‌ده آغير ايمش .. شيخ خسته‌نك أوينه كيرنجه اوراده بولونانلره «بكا بر قيصراق باغشلارسه‌كز خسته‌كزى ايلشديريرم» دينجه راضى اولمشلر . بونك اوزرينه قيصراقلرك بولونديغى محلده قوتلى بر سس ايشيتمشلر . قوشوب باقمشلر كه قيصراقلردن برى چاتلامش . بو وقعه‌يى متعاقب خسته تماميله ايلشه‌رك اياغه قالقمش ..»

مجلسده حاضر بولونانلردن ديكر برى ايسه شيخ العمرى‌يه نسبت اولونان مناقبى خلاصه ايده‌رك ديیوردى كه :

— شيخك باشليجه مناقبى بارداغى ، حوضه باطيروب طولديرمق صورتيله شربت ايچيرمه‌سى ، والنه برچوپ آلوب وياخود بر كاغد پارچاسنى بوكوب لعابنه باطيردقدن صوكره اونكله كوزى آغريیانى ايى ايتمه‌سى واك مهمى ايسه برچوپ پارچاسى ايله بر قوبونى كسوب يوزمه‌سى‌در ..

شيخ العمرى حقنده درميان ايديلن بوروايتلر طرابلسده كتلهٔ خلق طرفندن هركون دفعه‌لرجه تكرار ايدلمكده‌در ..

والحاصل بو وامثالى منقبه‌لريله شيخ العمرى عقيده‌سى طرابلسده اوقادار درين دركه پك بارز بر حالت روحيه تشكيل ايدن بو ما بعد الطبيعى روايات حقنده درميان فكر ايتمك اساسا زائد اولديغى ايچون بو نقوللك يالكز تحرير وتثبيتيله اكتفا اولنمشدر...

٦ — طرابلسك احوال صحيه‌سى

[١] — **وضعيت صحيه** — اولجه بيان ايلديكى اوزره طرابلس شام قصبه‌سى ، سوريه ساحلنك ديكر بلده‌لرى كبى معتدل ولطيف بر اقليمه مالك ايسه‌ده دائمأ نهر صويله اسقا ايدلمكده بولونان واسع باغچه‌لر ايله‌ده محاط بولونماسى حسبيله رطوبت موقعيه‌سى دوچار ازدياد اولمقده وبو اعتبارله ، بيروتدن دها راطب ودها آغير بر هوايه مالك اولديغى قبول ايدلمكده‌در .. اطباى محليه‌نك بيانته نظراً درجهٔ حرارتى ، يازين سانتيغراد ٣٠/٣٣ درجه‌يى تجاوز ايتمه ديكى كبى قيشين آنجق يدى درجه‌يه تنزل ايتديكى واقع اولديغندن حرارت وسطيه‌سى يازين ٢٧/٢٨ درجه وقيشين ايسه ١٤/١٥ درجه تلقى ايدلمك ضروريدر .

طرابلس شامك خطوط داخليه‌سنى ايضاح ايدركن بيان ايتديكمز وجهله قصبه‌نك

طرز قديم اوزره انشا ايديلن اولرى بربرينه متصل اولارق بنا ايدلديكى كبى سوقاقلر دخى غايتله‌دار واكثر محله‌لر ايسه كمرلرله اورتولو بولونديغندن بو كبى اولر وسوقاقلر بالطبع كرك كونشدن وكرك جريان هوادن محروم بولونمقده درلر . مع ما فيه يكيدن كشاد ايديلن يوللر كنيش وانشا اولونان بنالر ايسه — تل وقبه طرفلرنده اولديغى كبى — هوادار وكونش كورر بر حالده بولونيور ...

طرابلس شامك صويى ايسه ينه اولجه ذكر ايتديكمز اوزره (رشعين) نامنده‌كى بويوك منبعدن آيرلمقده‌در . رشعين صويى خواص خارجيه‌سنه ، يعنى براق وتميز ولذتلى اولمسنه نظراً شربه صالح كورونيورايسه‌ده منبعدن مملكته قدر مجراسى آچيق اولديغى كبى جبل لبنانك بر قاچ قريه سندن مرور ايتمكده بولونديغندن منبعدن اوزاقلاشدقجه بولانيق وملوث بر حال اكتساب ايله مكده‌در .. بوندن دولايى دركه صوايله انتقال ايدن قوله‌را كبى امراض ساريه‌نك طرابلسده ازدياد وانتشارى خصوصنده بوصويك پك مؤثر بر واسطه تشكيل ايتمكده بولونديغى شبهه سزدر . باخصوص شهره داخل اولدقدن صوكره بوصويس صولرك ولغملرك مجرالرينه پك قريب بر حالده واكثريا غير محفوظ بر صورتده جريان ايتمكده بولونديغى ايچون كوناكون ترشحات وافساداته دوچار اولمقده‌در .. بناءً عليه طرابلس شامك هردورلو امراضدن محافظه‌سى مطلوب ايسه بوصويك منبعدن اعتباراً محفوظ دمير بورولر داخلنده تأمين اجراسى ضروريدر ..

طرابلسك وضعيت صحيه‌سنى اكلاتيركن اكثريت خلقك معناى صحته واقف بولونمادقلرينى بوراده اشارت ايتمك اقتضا ايدر .. واقعا طرابلسليلرك اولرى داخلنده نظافت نسبيه‌لريله معروف ايسه‌لرده وضعيت ظاهريه‌نك تأمين صحته كافى بولونماديغى پك طبيعيدر . باخصوص طرابلس ايكنجى طبقهٔ اجتماعيه‌سنه منسوب بويوك بر قسم اهالى ايله اوچنجى طبقه منسوبينى عموميتله درين بر جهالتده پويان اولدقلرندن امراضدن توقى خصوصنده پك صريح بر قيدسزلكده بولونمقده‌درلر . بوندن ما عدا طرابلس بر طرفدن باغچه‌لرنده مبذولاً يتشمكده بولونان بعض سبزه وميوه‌لرك پيشرلمكسزين اكلى خصوصنده‌كى اعتياد وديكر طرفدن‌ده طرابلس باغچه‌لرى داخلنده كوچوجك باطاقلقلر حالنده موجود دائمى صو بيريكينتيلرى ، طرابلسده صحت عموميه‌يى اكثريا تهديد ايده‌جك عوامل ارائه ايتمكده‌درلر .

[٢] — **امراض بلديه وعارضيه** — طرابلسده موضعى واعتيادى اولمق اوزره موجود خسته‌لقلر ميانده اك كثير الوقوع اولانى (مالاريا) در . فى الحقيقه طرابلسده هيچ بر أو يوقدركه ساكنلرندن برى ، ايكيسى سنوى بر قاچ دفعه مالاريايه طوتولمش اولماسون .

خستەلغك بو قدر عمومى وشامل اولماسى خصوصنده بر طرفدن طرابلسى احاطـه ايدن باغچەلردەكى اوفاق باطاقلقلرك وديكر طرفدن طرابلسك او غير منتظم مجرالرينك بويوك بر دخلى اوليور. اطباى محليـەنك بيانـنه نظراً مالاريا بوراده ياز موسمنك صوكلرينـه دوغرو وخاصةً صوك بهار موسمندەپك حاد بر شكل آليورمش. وهر نه قدر بو خستەلق وفيات بر اقيور ايسەده مالاريا مصابيننده اكثريا بر فقر الدم وبعضاً ده كبد وطحال خستەلقلرى رونما اوليورمش.

مالاريا مصابينى ايچون بر ايستاتستيق ياپمق لازم كليرسه يومى اون بش، يكرمى رقمى مبالغەلى كورمەمك اقتضا ايدر. باخصوص سنەده بر قاچ دفعه بو خستەلغه طوتولانلرك بولونديغى دوشونيلەجك اولورسه طرابلسك بو عمومى مرضدن تخليصى خصوصنده اتخاذ تدابيرك درجهٔ لزومى تظاهر ايلر.

طرابلسده، مالاريادن صوكره كميت اعتباريله يوكسك بر درجەده بولونان خستەلقلردن بريده (ديزانتەرى) در. بر طبيب طرابلسده ياز موسمنده يومى بش اون ديزانتەرى مصابنه تصادف ايدر. بعضاً مصابلر عددينك يومى اوتوز، قرق قدر تزايد ايتديكى كوروليور. ديزانتەرى‌نك دخى بوقدر عمومى اولمسنده بر طرفدن اوستى آچيق بولونان صويك دخلى بولونديغى كبى ديكر طرفدن طرابلسليلرك پيشمەمش بعض ميوه وسبزەلرى اكل ايتمەسى خصوصندەكى اهمالكارلرينك تأثيرى بولونمقدەدر. ديزانتەرى طرابلسده ايجه تجربيات ياپيور. رسمى ايستاتستيقلره نظراً (*) صوك (١٣٣٢) سنەسى ظرفنده ديزانتەريدن (٢٥٢) وفيات وقوعه كلمشدر. وفيات عددينك بو قدر عظيم اولديغنه باقيليرسه مصابينك نه قدر بويوك بر كميتده بولونەجغى واضح بر صورتده اكلاشيلير. حتى (١٣٣٣) سنەسنك ايلك درت آيى ظرفنده، يعنى هنوز موسم صيفك حلولندن اولكى زمان ظرفنده بيله ديزانتەريدن (٢٣) وفيات وقوعه كلمشدر. بناءً عليه طرابلسى بو مرضدن تخليص ايدەجك تدابيرك‌ده سرعتله دوشونلمەسى ضروريدر.

ديزانتەريدن صوكره طرابلسده بو مرتبەيه ياقين متعمم بلدى خستـەلقلردن بريده «فيەور تيفوئيد» در. بو خستەلغك‌ده واسطهٔ سرايتى ينه صو اوليور. ويكون وفياتده سنوى ديزانتەرى وفياتنه معادل بولونيور.

فضله راطب بر بلده اولماسندن دولايى طرابلسده بر طرفـدن «ذات الرئه» وديكر جهتدن «رماتيزمه» وقوعاتنه آز چوق تصادف ايدلمكده در. ورم ايسه بوندن سكزاون

(*) طرابلس صحيه ايستاتستيقلرندن آنجق (١٣٣٢) سنەسى ايله (١٣٣٣) سنه سنك ايلك درت آينه دائر اولان وفيات جدوللرندن باشقا بر شيئه دسترس اولمق قابل اولامامشدر.

سنه اول چوقدى وسنوى اللى آلتمش قدر وفيات براقيوردى. حال بوكه صوك زمانلرده اهالينك امور صحيەيه اولان انقياد نسبيسى اثرى اولارق بو وخيم خستەلغك پك زياده آزالديغى كوروليور. نته‌كيم صحيه ايستاتستيقنه نظراً طرابلسده ١٣٣٢ سنەسنده سل الرئەدن (٢٨) قدر وفات وقوعه كلمشدر (١٣٣٣) سنەسنك ايلك درت آينده ايسه ورمدن آنجق بر كيشى وفات ايتمشدر.

مع ما فيه كليه وقلب ومعده، خستەلقلرى شايان حيرت درجەده فضلەدر. ينه عينى جدول احصائيه‌يه نظراً (١٣٣٢) سنەسى ظرفنده امراض قلبيـەدن (٥٦)، امراض كليەويەدن ايسه (٤٨) وامراض معدويەدن (٧٦)؛ (١٣٣٣) سنەسنك ايلك درت آيى ظرفـنده برنجيسندن (٨)، ايكنجيسندن (٢) اوچنجيسندن ايسه (٤١) وفات وقوعـه كلمشدر.

طرابلسده موجود امراضى موضوع بحث ايدەركن «اويوز» وه «فرنكى» خستەلقلرينى دخى اونوتمامق لازم كلير. فى الحقيقه اويوز صوك زمانـلرده ايجه فضله لشمش وبا خصوص طبقات اجتماعيەنك كافەسنه صوقولمايه باشلامشدر. بر تخمينه نظراً طرابلسده ايكى اوچ يوزقدر اويوز مصابى وارايمش.

فرنكى ايسه بوكا نسبتله بر قاچ مثلى در دەنيلەبيلير. بوندن اون اون بش سنـه اول شايان ذكر اولمايان بو خستەلق مع الاسف صوك زمانلرده اوقدر زياده لشمشدركه شايان اعتبار بر تخمينه نظراً طرابلس نفوس موجودەسنك همان اوتوزده برى بو خستەلغه دوچار اولمشدر. امراض زهرويەدن بولونان ديكر خستەلقلر دخى موجود ايسەده بالطبع داء الافرنج قدر بريكونه بالغ اولماييور. برده طرابلسك احوال روحيەسى بحثنده ايضاحنه چاليشديغم بر مرض واردركه اطباى محليەنك بيانـنه نظراً يوزده اللى، آلتمش درجەسنـده متعمم بولونيور. مع ما فيه سنەدن سنەيه بو يكونك آز المقده اولديغى مع الممنونيه مشاهده ايدلمكده ايمش.

*
* *

طرابلسده صوك سنەلر ظرفنده اجراى تخريبات ايلەين عارضى خستەلقلره كلنجه خاصة «تيفوس» ايله «قولەرا» يى ذكر ايتمكلكمز لازمدر.

تيفوس صوك (١٣٣٢) سنەسى ظرفنده مصابلردن يوزده سكزەقدر (١٣٣٣) سنەسنده ايسه آنجق يوزده اوچ درت درجەسنده وفيات ايقاع ايلمشدر. بو وفياتك مجموع يكونى ايسه كچن سنه (٥٧) بوسنەنك ايلك درت آيى ظرفنده (٥٤) كيشى در. ياز موسمنده بو خستەلق تماميله كسيلمش ايدى.

(قولەرا) خستەلغى سنين اخيرەده پك عظيم تخريبات ياپمادى دەنيلەبيلير. زيرا

طرابلسك وضعیت صحیه‌سی ایجابی اولارق بو خسته‌لغك دها زیاده ایقاع تهلکه ایتمه‌سندن قورقولیوردی . حتی بوندن اون اون بش سنه مقدم قوله‌را بر دفعه طرابلسی زیارت ایتمشدی . یومی اللیدن یوزه قدر وفیات وقوعه کلیوردی . حال بوکه صوك (۱۳۳۲) سنه‌سی ظرفنده‌کی بوتون قوله‌را وفیاتی (۶۵) کشیدن عبارت ایمش . مصابین ایسه بونك یکرمی مثلی تلقی ایدلمك اقتضا ایدیور . (۱۳۳۳) سنه‌سنك ایلك درت آینده ایسه قوله‌را وقوعاتی ظهور ایتمه‌مشدر .

عارضی خسته‌لقلردن بحث ایدرکن سؤ تغدیدن تعبیر دیکرله آجلقدن وفات ایدنلری‌ده ذکر ایتمك اقتضا ایدر . ینه رسمی ایستاتستیقلره نظراً (۱۳۳۲) سنه‌سی ظرفنده (۲۴۰) کشی وفات أیله‌مشدر . حال بوکه (۱۳۳۳) سنه‌سنك ثلث اولنده ایسه وفیات عددینك پك زیاده آرتدیغی و (۲۸۸) ی بولدیغی کورولیور . بو حال دوام ایدرسه برسنه ظرفنده طرابلس نفوسنك یکرمیده برینك دوچار وفات اولماسی ملحوظدر .

اساساً بحث ایدیلن اسبابدن دولایی وقوعه کلن وفیاته شیخوختدن ، چیچك ، امراض تنفسیه ، دماغیه وسائره‌دن متولد وفیاتی علاوه ایدرسه‌ك (۱۳۳۲) سنه‌سی ظرفنده (۱٤٥٤) قدر و (۱۳۳۳) سنه سنك ثلث اولنده (۱٥٤۳) قدر وفات وقوعه‌کلدیکنی کورویورز . حال حاضرده طرابلس کنجلرینك عسکرده بولوندیغنی دخی دوشونور وبو طرابلس وفیاتنك باقی قالانلردن اولدیغنی تأمل ایده‌جك اولورسه‌ق جدول وفیاتك نه قدر شایان نظر اولدیغنی تسلیم ایدیلیر . باخصوص تولداتك پك آز اولدیغی بوصیره‌لرده احتمال‌که طرابلس صوك ایکی اوچ سنه ظرفنده نفوس موجوده سنك ربعنی ولا اقل خمسنی غائب ایتمشدرکه بو یکونك قاباریقلغی درین بر امعان نظره احتیاج کوسترمکده‌در .

[۳] — تشکیلات صحیه — بو جدول امراض ووفیاته مقابل طرابلسده موجود تشکیلات صحیه یکوننی ناکافی بولمق ضروریدر . زیرا بری اسکله‌ده ودیکری ایسه طرابلسده بولونمق اوزره یالکز ایکی رسمی بلدیه طبیبی موجوددر . حربك اعلانندن بری اطبای خصوصیه‌ده آنجق بش آلتی دوقتور بولونمقده ایمش . حال بوکه قبل الحرب امراضك دها آز بولوندیغی صره‌لرده یکرمی ، اوتوز طبیب بارینديران طرابلس ایچون بوعدد بالطبع شیمدیکی حالده پك آز کورولیور .

باخصوص معنای صحته لا یقیله واقف اولمایان بو کتلهٔ اهالی‌یی تدابیر اضطراریه‌یه معروض طوتمق ضرورتی بدیدار اولدیغی ایچون طرابلسده فضله مقدارده تجرید خانه‌لر ، خسته‌خانه‌لر بولندیرمق اقتضا ایدر . واقعا عذریه بناسی موقت بر بلدیه خسته‌خانه‌سی اتخاذ ایدلمش وحتی تیفوسه طوتولانلردن بر قسمی تجرید ایدلمش ایسه‌ده بو قادار تدابیرك

عدم کفایتی پك ظاهردر .

صوك سنه‌لر ظرفنده طرابلسك أك دلربا بر موقعنده انشاسنه ابتدار ایدیله‌رك بوکره موفقیتله اکمال ایدیلن و (عزمی بك خسته‌خانه‌سی) نامنی حائز بولونان اللی یاتاقلق بلدیه خسته‌خانه‌سی ایسه دارلغنه رغماً پك عظیم بر احتیاجی قسماً تطمین ایتمك اعتباریله جداً قیمتدار بر اثردر . بو کبی حیاتبخش آثار خیریه‌نك تکثری شبهه سز مملکتك صحت عمومیه‌سی نامنه اك زیاده حصولی آرزو ایدیلن غایه لردندر .

طرابلسك ینه لطیف بر موقعنده انشا ایدلمش اولان خصوصی (بیسار خسته‌خانه‌سی) ایسه بر جراحی خسته‌خانه‌سیدر . وقتیله بوراده یکرمی اوتوزخسته بولنوردی . شیمدی بوتون موجودی ایکی اوچ خسته‌دن عبارتدر .

خاتمهٔ مقال اولمق اوزره طرابلسده موجود بش آلتی واسکله‌ده‌کی ایکی اوچ اجزاخانه‌یی وطرابلسده بولونان آشی مأمورینی دخی ذکر ایده‌جك واولجه بیان ایتدیکمز وجهله بو تشکیلاتك پك ظاهر اولان نقصانه وسائط لازمهٔ صحیه‌نك ده فقدانی علاوه ایلیه‌جك اولورسه‌ق طرابلسك حالت عمومیهٔ صحیه سنده‌نه قادار عظیم بر انقلابه احتیاج کورلدیکنی وبوکا انتظار ایدلمکده بولوندیغنی ایضاح ایتمش اولورز .

۷ — لسانه ، ادبیات وصنایع نفیسه

[۱] — لسانه — طرابلسك مختلف طبقات وطوائف اجتماعیه‌سی آراسنده عمومی اولان لسان شبهه‌سز خلق عربجه‌سیدر . مع ما فیه بو لهجهٔ عربیه دخی بوراده آیری خصوصیتلر ارائه ایتمکده‌در . طرابلسك خرستیان اهالیسی هرنه قادار بو خصوصیتلری تماميله ابراز ایده میورلر ایسه‌ده اسلاملر وباخصوص اوچنجی طبقهٔ اجتماعیه منسوبینی بو اوصاف ممیزه‌یی هردم کوستریورلر .

اساساً طرابلس ، بیروت ایله شام بیننده متموج وصفلر اظهار ایدن بر بلده اولدیغی ایچون شیوه اعتباریله ، سوریه‌نك بو ایکی مرکز مهمی آراسنده بر موقع اشغال ایله مکده‌در . فی الحقیقه طرابلس لسانی ، بیرونك کلماتی تثقیل خصوصنده‌کی اعتیاد تکلمیسی ایله شامك تخفیف الفاظ صورتیله نمایان اولان نسق افاده‌سی میاننده بر حد وصل حالنده بولوندیغی ایچون درکه کاه بوکا وکاه دیکرینه تمایللر ویعضاً ده تباعدلر ارائه ایتدیکی‌ده واقعدر . نیته‌کیم بومیانده اولمق اوزره طرابلس لهجه‌سنی بیروت شیوه سندن آییران بعض بارز فرقلری ذکر ایده‌جك اولورسه‌ق بورا لهجهٔ عمومیه‌سی حقنده بر مقدار اعطای معلومات ایله‌مش اولورز .

اولا — بیروتلیلرك حروف وكلماتی تثقیل ایده‌رك افاده‌یه آغیر بر آهنك تلفظ اعاره ایتمه‌لرینه مقابل طرابلسلیلر الفاظی تخفیف ایده‌رلر .

ثانیاً — بیروتلیلرك اكثریا حروف صوتیه‌یی تطویل ایتمه‌لرینه مقابله طرابلسلیلر بو كبی حرفلری قصر ایده‌رلر .

ثالثاً — بیروتلیلرك كلمه‌لر آراسنی فصل وتفریق ایده‌رك اكثریا (نه ، نه) طرزنده استفهاملر ایرادینه مقابل طرابلسلیلر كلماتی وصل ایدر وبو كبی استفهاملر استعمالندن صرفنظر ایلرلر .

رابعاً — بیروتلیلرك (أ) حرفنی (یا) یه ویاخود كسره یه تقریب واماله ایتمه‌لرینه مقابل طرابلسلیلر عینی حرفی (وْ) . یاقینلاشدیررلر . ومثلا (نار) كلمه‌سنی (نور) صورتنده ادا ایلرلر .

خامساً — طرابلسلیلر عمومیتله (ق) حرفنی (') حالنده تلفظ ایلرلر .

والحاصل طرابلس عربجه‌سی بوتون بو خصوصیتلرینه رغماً قابا بر لهجه تلقی ایدلمز . بالعكس بو لهجه دیگر سوریه شیوه‌لری میاننده مونس وسامعه نواز عدا یدیله بیلیر .

باخصوص طرابلسده اولجه ذكر ایدلدیكی وبر مدت صوكره‌ده بر تفصیل بیان ایدیله‌جكی وجهله پك واضح بر استعداد صنعتكارانه موجود بولوندیغی ایچون طرابلسلیلر لسانلرینی حدود فصاحته تقریب خصوصنده اظهار تهالك ایلرلر . بوندن دولایی درکه فصیح عربجه‌یه واقف یوزه قریب ذاته تصادف اولونور . طبقهٔ منوره منسوبیننك همان اكثری دخی بو خصوصده آز چوق اظهار وقوف وموفقیت ایتمكده‌درلر . هر حالده لسان فصیحه قارشی نمایان اولان بو تمایلك حصولنده طرابلس مدرسه‌لرینك بویوك بر خدمتی بولوندیغنی تسلیم ایتمك ضروریدر .

بو بابده مكاتب رسمیه‌نك ده تأثیر محسوسنی انكار ایتمه‌ملی‌یز ؛ باخصوص توركجه‌نك طرابلسده ، دیگر محللردن فضله ، معروفیتی بی‌شبهه مكاتب مذكوره‌یه مدیوندر . هر نه قادار طرابلسده متوطن درت ، بش بیك خرستیاندن آنجق ایكی اوچ كشی تورك لساننه آشنا ایسه‌ده عثمانلی توركجه‌سی اسلاملر بیننده آز چوق معروف ومتعممدر . بونك سببنی قولایلقله ایضاح ایده‌بیلیرز . اوته‌دن بری اسلاملر ، چوجوقلرینی تعلیم وتربیه ایتمك اوزره طوائف مسیحیه‌نك خصوصی مكتبلرینه ویاخود طرابلسده موجود مكاتب اجنبیه‌یه تودیع ایتمك طریقنی تعقیب والتزام ایتمه‌یور ورسمی مكتبلره رغبت ایله‌یورلر . بو تأثیر ایله درکه طرابلس اسلاملرینك مكاتب تالیه وعالیه‌دن ماعدا موجود درت ، بش یوز راده‌سنده‌كی ابتدائی مكتبلر مأذونلرندن دخی بر مقدار توركجه قونوشمقده‌درلر .

بوكا مقابل طوائف مسیحیه ایسه چوجوقلرینی رسمی مكتبلردن ماعدا هر نوع مكتبلرده بولوندیرمقده اولدقلری ایچون فرانسزجه وانكلیزجه آرالرنده پك زیاده تعمم ایتمشدر دنیله‌بیلیر . فی الحقیقه منور خرستیانلرك ادعالرینه نظراً خرستیان اركككلرندن اوقویوب یازمق بیلنلرك یوزده یتمش بشی فرانسزجه‌یه ویوزده یكرمی بشی ایسه انكلیزجه‌یه ، طائفهٔ نسانك ایسه یوزده یتمش بشی انكلیزجه‌یه یوزده یكرمی بشی ایسه فرانسزجه‌یه واقفدرلر . بو حساب مبالغه‌كارانه كورلمدیكی تقدیرده خرستیان اركككلرندن (١٥٠٠) كشی انكلیزجه ، (٥٠٠) كشی فرانسزجه ؛ قادینلردن وقیزلردن ایسه (١١٢٥) نفس انكلیزجه و (٣٧٥) نفس فرانسزجه تكلم ایدیور دیمكدر . هر حالده بو حساب تقریبی بزه فره‌رلرله سورلرك فرانسزجه‌یی وپروتستان میسیونرلرینك انكلیزجه‌یی طرابلسده طوائف مسیحیه میاننده تعمیم ایتمك خصوصنده‌كی درجهٔ نفوذلرینی كوستردیكی ایچون جالب دقت اولمق اقتضا ایدر .

*
* *

[٢] — **ادبیات وصنایع نفیسه** — طرابلسك خریطهٔ لسانیه‌سنی مختصر خطلرله وبویله‌جه تخطیط ایتدكدن صوكره ثروت صنعتكارانه سنه نقل كلام ولوحهٔ ادبیه‌سنی بر مقدار ترسیم ایله‌مك آرزوسنده بولونیورز :

فی الحقیقه ، هر دورلو بدایع طبیعیه‌یه مظهر اولان طرابلسك ذوقپرور ومحاسن‌پرست اهالیسی دها كوچوك یاشلرندن بری استعداد مخصوص صنعتكارانه‌لرینی اظهار ایتمكده‌درلر ؛ شیمدی‌یه قدر هر مناسبتدن بالاستفاده تكرار ایتدیكمز وجهله كونا كون اذواق ایله ربوده اولان طرابلس ساكنلری ایچون نكهت حدائق ویاحرير مهتاب نه قدر عظیم بر ثروت حیاتیه ایسه ، نیرنك موسیقی ویافسون اشعار دخی اوقدر محتشم بر قیمت بدیعه‌یی حائزدر . بناءً علیه طبیعتك بخش ایتدیكی عطایای وفیره مواجهه‌سنده طرابلسلیلر اصوات وكلماتدن منسوج بر دیار صنعت ابداع ایتمك ایسترلر . بونك ایچوندركه شعر وموسیقی طرابلسده سحار وجاذب تجلیلریله حار كوكللر ایچون قیمتدار ایكی مصدر سنوحات تلقی ایدلمكده‌در . دیگر نفیس صنعتلرك دخی آز چوق محسوس بر فیضه مالك اولمق استعدادنده بولوندقلرینی اشارت ایتمك ضروریدر . شونی ده اعتراف ایتملی‌یزكه طرابلسلیلرك تشبیهینه موفق اولدقلری شاهقهٔ ادبیه مواجهه‌سنده دیگر نفیس صنعتلر ذی سكون قیفالری آكدیررلر ؛ اوقدركه بو بیابان نفائسده دست طبیعت أكثفهٔ بدایع وجوده كتیرسه بیله بونلری برر آبدهٔ صنعت تلقی ایتمك قابل اولاماز .

خلاصه ، شعر طرابلسده بوتون مناطق روحیه‌یی استیلا ایتمشدر دنیله‌بیلیر ؛ واقعا

خلقك ذوق ادبیلری تکامل ایده‌مدیکی ایچون گرك بیروت وگرك شام صحنه‌لرنده‌ده‌قولته سیمالردن دویولان شرقیلری تکرار ایتمك صورتیله گرفتار تسامح اولدقلری گورولیور ایسه‌ده بو خطایی عمومی عد ایتمیدر. ایلروده (بیروت) شهری تتبعاتنده درمیان ایده جکمز وجهله سوریه‌ده وباخصوص ساحل بلده‌لریله بویوجك مرکزلرده دیلدن دیله دولاشان شرقیلر [*] خرستیان ویهودی رقاصه‌لرینه یاراشیر بر طرزده ترتیب ایدلمش بولوندقلری کبی معنی، ذوق وهیجان بدیعی اعتباریله‌ده هر دورلو قیمتدن آزاده اولدقلری ایچون بونلری نه سوریه‌نك بدایع طبیعیه‌سی ایچون بر معکس ونه‌ده سوریه‌لی بر روحدن نبعان ایتمش بر نمونهٔ بداعت تلقی ایله‌مك جائز دکلدر.

استانبولك قدیم قانطولرینی اکدیران، ورقصلره مترافق اولارق اکثریا ادا ایدیلن بو شرقیلرك ذوق سلیمی نه درجه‌یه قدر تخریش ایتدکلرینی اوزون اوزادی‌یه ایضاحدن شیمدیلك صرفنظر ایتمکله برابر شوقدر جق دیه بیلیرزکه بو کبی پارچالر خلقك آنجق سویهٔ اذواقنی ارائه ایتمك اعتباریله واناسی بر مشعره اولمق حیثیتله جالب دقتدرلر.

الحاصل کثیف بر طبقه ایچون بر سرمایهٔ ذوق وطرب تشکیل ایده‌بیلن بو نوع ده‌قولته شرقیلرله اکتفا ایتمش اولسه یدی‌بی شبهه طرابلس محیطی نصیبه دار شعر وصنعت اولامازدی. حال بوکه طرابلسده محاسن شعریه‌نك بحق صادق پرستشکارلری واردرکه اصیل ونجیب هیجانلرینی کمالی بر نزاهت لسانیه ایله افاده ایتمك موفقیتنی احراز ایتمك ایسته دکلری ایچون شایان نظردرلر. بویولده وجوده کلن آثاره قارشی طرابلسده آز چوق منور اولان طبقهٔ اجتماعیه‌نك درین بر محبت بسله دیکنی اعتراف ایتمك لازمدر.

اساساً طرابلسك بر قاچ یوز سنه‌لك ماضیٔ ادبیلری تتبع ایدیله‌جك اولورسه شعرله علاقه دار اولانلرك وشاعرلرك هپ طبقهٔ علمیه منسوبیندن بولوندقلری گورولور. زمانك أمواج کتمانی آرا سنده اسملری غائب اولان ذواتدن صرفنظرله (ابن المنیر الطرابلسی) دن وبشنجی قرن هجری شاعرلرندن باشلایارق اون ایکنجی عصر هجری شاعرلرندن بولونان (یوسف افندی الذوق) ه ونهایت عصر اخیر شعراسندن (شیخ عبد الغنی افندی الرافعی) یه، (شیخ حسین افندی الجسر) ه وحتی حال حیاتده بولونان شعرایه وارنجه‌یه قدر همان کافه‌سی بیان ایتدیکمز وجهله علمی ذواتدن بولونمقده درلر. بوتون بو ذواتك مدرسه تحصیلی گوره‌رك بعضیلرینك دخی عصرینك فحول علماسندن اعتبار ایدلمش اولدقلرینی دوشونورسه‌ك آثار ادبیه لرینك نه کبی اوصاف ممیزه‌یه مالك

[*] بو شرقیلره عائد تتبعات (بیروت ولایتی) أثرینك ایلروده نشر ایدیله‌جك اوچنجی جلدنده بر تفصیل ذکر ایدیله‌جکدر.

بولوندیغنی أك جزئی بر ملاحظه ایله تعیین وتقدیر ایتمش اولورز. بو خصوصده مدار توضیح اولمق اوزره مرحوم (شیخ حسین افندی الجسر) ك تالیفکرده‌سی بولونان (البدر التمام فی مولد خیر الانام) نام اثر منظومی ارائه وموضوعنی تحلیل واظهار ایتمك کفایت ایدر.

فی الحقیقه طرابلسك أك مشهور علما سندن بولونان بو ذاتك (۱۳۱۵) تاریخنده نشر ایتدیکی مذکور اثر، اسمندن دخی اکلاشیلاجغی وجهله مولدنبوینك نظماً افاده سندن عبارت بولونمقله برابر درین بر انقیاد وبر هیجان دینینك مولودی اولمق اعتباریله شعر نقطهٔ نظرندن حائز قیمت بولنمق اقتضا ایدر.

اساساً شعرده موضوع نه‌قدر معلوم وعمومی برشی اولورسه اولسون طرز تبلیغنده‌کی موفقیتك کندیسنه اعارهٔ تمایز ایده‌جکی طبیعی‌در؛ باخصوص بو کبی فکری موضوعلرك تبلیغنده موفقیت استحصالی ایچون موضوعك تازه وحار حسلرله ترفیق ایدلمسی ضروریدر. بناءً علیه بو ایکی نقطهٔ نظره گوره أثری تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق (شیخ حسین افندی الجسر) ك بو خصوصده‌کی موفقیتنی تسلیم ایده‌بیلیرز. زیرا،

حمداً لمن بعث النبی رحیما
بالمؤمنین وزاده تکریما
أنشاه من اصل زها تفخیما
وانار فیه الکائنات عموما
صلوا علیه وسلموا تسلیما

مصراعلریله باشلایان ومخمس طرزنده ادا ایدیلن بو أثر نهایتنه قدر هپ بو سهولت تبلیغه‌یه مالك بولونیور شاعر «پیغمبری» مؤمنینه ارسال ایده‌رك اونکله بالعموم کائناتی تنویر ایدین جناب حقه حمد» ایتدکدن صوکره «رسول اللهه صلات وسلام» لزومنی نه ساده بر لسان ایله افاده ایلیور.

خصوصیله، یوز اللی قطعه‌دن عبارت اولان بو منظومه‌نه قدر جانلی حسلرك زادهٔ هیجانی بولونیور؟ نیته کیم؛ ولادت رسالتپناهی اثناسنده، والدهٔ پیغمبرینك مشهوداتنی آکلاتیرکن:

ورأت کأن جناح طیر أبیضا
مسحٔ الفؤاد لها بمس مرتضی

«حضرت آمنه، بیاض بر قوش قانادی کبی برشی گورمشدی، بو قاناد، مونس

بر تماسله قلبنی صیغامشدی (*)

مصراعلریله بدأ ایله‌ین قسملرده جداً موفق اولمشدر. شاعر، قارئی حضرت آمنه‌نك حجلرینه مطلع ایدرکن بوتون بر حیات ماضیه‌یی رحیق لذیذیله، نخل آسا قادینلریله، اللرنده کوموش ابریقلر بولوندیغی حالده پیغمبرك قدومنی بکله‌ین ملائکه صفلریله، یاقوتدن وزمرددن قانادلره مالك قوشلریله‌نه ممتاز یاشاتیور؟.

ولادت سنیه ذن صوکره:

اهلاً بشمس الکائنات وبدرها
اهلاً ببهجتها وغرة فجرها
أهلاً بحکمتها ونقطة سرها
اهلاً بختم المرسلین عموما..

دیه‌رك قدوم رسالتپناهی‌یی تسعیدایلرکن پیغمبرمزك «کائناتك شمس وبدری وخلاصه حکمت اساسیه‌سی» اولدیغنی نه واضح بر قناعت دینیه ایله درمیان ایدییور،.

والحاصل بیك اوچ یوز سنه‌دن بری نا محدود شاعرلر طرفندن یازلمش اولماسی اعتباریله آز بر هیجان تأمین ایتمه‌سی محتمل بولونان بویله فکری بر موضوعه بر حرارت حسیه بخش ایتمکه موفق اولدیغی ایچوندرکه کرك طرابلسده وکرك دیکر محللرده (شیخ حسین افندی الجسر) ك بو اثری بویوك بر محبتله تلاوت وتکرار ایدلمکده‌در.

شاعر، مولدك اثنای تلاوتنده انشاد جیلر طرفندن ادا ایدلمك اوزره اشبو اثرینه «اغنیه»یه مشابه وتعبیری وجهله (قدود) نامی تحتنده بعض کوچوك منظومه‌لر دخی علاوه ایلمشدر.

بو اوفاقٔ پارچالر میاننده جداً شایان نظر اولانلری واردر. نیته کیم آل نبی‌یه خطاباً:

اضأتم شموساً بافق الحجاز
وفیکم انارت قلوب العباد
هداکم دعانا لخیر المجاز
ففزنا جمیعاً ونلنا المراد
الیکم شکونا صروف الزمان
وجور الرزایا وظلم الطغام
وفیکم رجونا بلوغ الامان

(*) شیخ الجسرك بیتی؛ تورك شاعرلرندن سلیمان چلبی‌نك آتیده‌کی مصراعلرینی خاطره کتیرییور:
کلدی بر آق قوش قانادیله ر ان — آرقه‌می صیغادی قوتله همان. (مولد نبوی) دن.

ونیل الامانی بدار السلام
فیا آل طه اغیثوا الدخیل
ومنوا بوصل شفاء القلوب
بجاه التهامی العظیم الجلیل
شفیع البرایا بیوم الکروب ... (*)

صورتنده یازدیغی مصراعلر کرك آهنك وکرك مضمون اعتباریله وشعر نقطهٔ نظرندن دیکرلرینه حائز رجحاندر.

مرحومك بو بحث ایله‌دیکمز پارچالرندن ما عدا غیر مطبوع بعض اشعاری بولوندیغی بیان ایدلمکده اولدیغی ایچون بو اثرلر تدقیق ایدلمه‌دن بالطبع مطالعه درمیانی جائز دکیل ایسه‌ده دیکر آثارینه قیاساً اونلرده دخی درین بر تأثر دینی بولوندیغنی تکرار اشارت ایلمك ضروریدر. اساساً شیخ حسین افندی الجسرده سجیهٔ شعریه‌دن زیاده اوصاف متمایزهٔ دینیه وعلمیه حکمفرمادر. ومرحومك شخصیتنه معادل ویا قریب اوصافه مالك بولونان طرابلس علماسنك آثار شعریه سنده‌دخی اکثریا بو کبی خصوصیتلر تظاهر ایلمکده‌در.

حال حیاتده بولونان شاعرلره کلنجه؛ بونلر میاننده اك ذی شهرت بولونان (عبد الحمید افندی الرافعی) دن بحث ایده جکز.

عبد الحمید افندی الرافعی (١٢٧٨) تاریخنده طرابلسده تولد ایلمشدر. پدری طرابلسك معروف علما وشعراسندن عبد الغنی افندی الرافعی‌در. نسبی حضرت عمر الفاروقه منتهی‌در. دها کوچوك یاشلرنده شیخ حسین افندی الجسردن درس کورر کن استادینك نظر دقتنی جلب ایتمش ایدی. زیرا عبد الحمید افندی الرافعی یکرمی اوتوز بیتلك بر منظومه‌یی بر ایکی اوقویشده حفظه مقتدر اولیور وحافظه سنك قوتنی وذکاسنك پارلاقلغنی اثبات ایدییوردی. اساساً بیاز ایتدیکمز وجهله شاعر بر پدردن دوغان عبد الحمید افندینك شعره اولان استعداد عرقیسنی بر طرفدن طرابلس شام محیطنك کوزه‌للکی تنمیه ایدیور ودیکر طرفدن کرك باباسنك وکرك شیخ الجسرك ارشادات ادیبانه‌لری دخی انکشاف ایتدیرییوردی. طرابلسده درت، بش سنه دوام ایدن بر مدرسه تحصیلی عبد الحمید افندینك شخصیتنی علوم شرعیه ولسانیه ایله‌ده ربوده ایتمش ایدی. بونی

(*) البدر التمام فی خیر الانام ص: ٤١، ترجمه‌سی: «حجاز افقلرنده کونشلر یاقارق عباد اللهك کوکللرینی تنویر ایتدیکز؛ ارائه ایتدیککز طریق هدایته سلوك ایتدیکمز ایچون جمله مز دنیاده فوز ونجاته مظهر اولدق؛ دار سلامده‌ده نائل مرام اولمق امیدیله سزه زمانك کرم وسردندن وظلم وجورندن بحث ایده‌رك شکایتلرده بولونیورز،
ای آل نبی؛ پیغمبر حقیچون سزه بو صورتله دخیل اولانه امداد ایدیکز.»

متعاقب مصره عزيمت ايتدى وجامع الازهرده دخى اوچ درت سنه ظرفنده اكمال تحصيل ايدەرك طرابلسه عودت ايلمش ايدى . مصر محيطى دخى سجيهٔ شعريەسنى ومزيت علميەسنى كركى كبى نماالندير مش ايدى .

طرابلسه عودتنى متعاقب بعض خدمات عدليەده بولوندقدن صوڭره (١٣١٥) تاريخنده استانبوله عزيمت ايلدى و (مدح السيد الرفاعى) نامندەكى اثرينى يازارق خاقان سابقك مقربيندن بولونان شيخ ابو الهدايه اتحاف ايلەدى وبونك اوزرينه بر قائممقاملغه تعيين اولونەرق سوريه محيطنه عودت ايلدى. سوريەده عجلون ، ناصره وحصن قضالرنده بولوندقدن صوكره تقاعده سوق ايدلمشدر .

عبد الحميد افندى بولونديغى بالعموم مأموريتلرده ذكا ودرايتنى اظهار ايتمش ايدى ايسەده سجيه شاعرانەسى شخصيتنه پك زياده حاكم بولونيوردى . قائممقام اولدقدن صوكره هرنه قدر كسوهٔ علميەسنى ترك ايتدى ايسەده اوصاف علميەسنه دائما صادق قالمشدر . كنديسى خلوق ومتدين بر ذات اولديغى كبى فضل وعرفانيلەده جداً تمايز ايلمشدر . شونى تكرار ايتمەلى يزكه عبد الحميد افندى الرافعى هرشيدن اول بر شاعردر . منتسبين ادب عندنده (شاعر الفيحاء) ناميله معروف اولان بو ذات بى شبهه عصر اخيرك اك قيمتدار سوريه شاعريدر . دور سابقدهاثرلرينى آنجق ابوالهدانك وساطتيله نشره موفق اولان عبد الحميد افندى حريتك اعلانندن صوڭره شعرلرينى مختلف مجموعەلرده نشر ايتديرمكه باشلامشدر . شاعر بو متفرق اثرلرينى ايكنجى بر ديوان حالنده اولمق اوزره هنوز جمع ايدەمه مشدر .

ابو الهدايه اتحاف ايلديكى مذكور ديوانك بعض قسملرنده با خصوص كريزكاهلرنده بوتون رقت شاعرانەسنى كوسترمش ايدى . مع ما فيه اك كزيده اثرلرى مصرده منتشر (الزهور) مجموعەسنده مندرج بولونمقدەدر. بو ميانده اولمق اوزره (المشيب) منظومەسنى ذكر ايده بيليرز :

يا شيب عجلت على لمتى
ظلماً فيا ابن النور ما اظلمك
بدلت بالكافور مسكى وما
اضواه فى عينى و ما اعتمك

مصراعلريله باشلايان وشاعرك وقتندن اول اختيار اولارق صاچلرينك وصاقاللرينك آغارديغندن دولايى بر فرياد شكايتى احتوا أيلەين بو اثر رقت افاده ونزاهت خياليەسنى اظهاره كافيدر .

عبد الحميد افندى بو مصراعلرنده «أى شيب ، اى زادهٔ نور سن نه ظالمسك ؟ .

نه چابوق مسكمى كافور ايله تبديل ايلدك » ديەرك خطاب ايدركن نه ظريف استعارەلر . له نه درين بر هيجانى تبليغ ايلەيور ؛ با خصوص بر آز صوكره :

من يقبل الفاضح فى ساترٍ
فهات ليلاى وخذ مريمك

يعنى « اسرارى كتم ايدەنى ترك ايدەرك سرى فاش ايلەيەنى كيمسه قبول ايتمز . « ليلا » مى ويرده « مريم » كى آل . . . »

ديه فرياد ايدركن يوكوچوك ايكى مصراعده نه جانلى خياللرينى ياشاتمغه موفق اولمشدر . اثرك صوكنده ايسه :

يا رب ما طال زمان الصبى
كانه طيف سرى وانهمك
وهكذا الايام تطوى بنا
سبحانك اللهم ما اعظمك
رضيت يا ربى بما ترتضى
فلا تخيب مذنباً يممك
وانت يا شيبى خذ بى الى التـ
قوى عسى الرحمن ان يرحمك ...

« يا ربى ، كنجلك زمانى نه چابوق كچدى ؟ بر طيف كبى آچيلمسيله قاپانمەسى بر اولدى . كونلر دخى بويلەجه چار چابوق مرور ايدييور . اى اللهم سن نه بويوكسك ؟ سنك رضا كوستر ديككك خصوصاته بن ده راضى اولدم . سكا صيغينان بر مذنبى رد ايلمه . وسن ده اى اختيارلغم بنى زهد وتقوايه ايصال ايت كه جناب حق بلكه عفو ايلر . . . » ديور .

بوراده تمايلات دينيه ، شاعرى ديار فكرى‌يه نقل ايلمكله برابر ذروهٔ شاعريتدن اسقاط ايتمەمكدەدر . عبد الحميد افنديك ينه (الزهور) ده منتشر و :

سلوها لماذا غير السقم حالها
ترى شغفت حبا والا فما لها

مطلعيله باشلايان (دعاء الحبيب) منظومەسى دخى شايان قيد وتذكاردر . شاعر معشوقەسى ايچون :

« صورو كز ! اضطراب نه دن حالنى تبديل ايتدى . عجبا عشقەمى كرفتار اولدى . دكل ايسه نه سى وار ؟ . . »

دیدکدن صوکره محبوبه‌یه قارشی دویدیغی اك اینجه واك نزیه حسلرینی وخیاللرینی ادا ایلیور و

وکم غربة قاسیت من اجل حبها
اجوب الفیافی سهلها وجبالها
ولولا الهوی ما هام فی الکون واحد
ولا فارقت اسد العرین دحالها

«اونك عشقیله نه غربتلره قاتلاندم بیلسه کز. فیفالری قطع ایتدم وداغلری آشدم. اکر عشق اولماسه ایدی دنیاده کیمسه یاشامازدی. حتی آرسلانلرده آشیانلرینی ترك ایتمزلردی...»

دییور. بو منظومه‌ده شاعر بوتون هیجان غرامنی اك رقیق ومونس بر لسان ایله افاده‌یه موفق اولمشدر، دەنیله‌بیلیر. عبد الحمید افندینك ینه مذکور مجموعه‌ده تصادف ایدیلن و

اصلی سقمی من العیون السقیمه
وانحنائی من القدود القویمه

مطلعیله باشلایان (سجن الهوی) یعنی «محبس عشق» منظومه‌سی ایله مصرك اك بویوك شاعری (احمد شوقی) یه خطاباً یازدیغی:

حلق فکری فی سماء الخیال
وساح فی سوح المعانی وجال...

مبدأنده‌کی (الی شاعر الامیر) منظومه‌سی ده جداً نفیس اثرلردن صاییلیر.

عبد الحمید افندی الرافعی نك اثرلرینی موضوع بحث ایده‌رکن کوچوك بر منظومه‌سنی ذکر ایتمه‌دن کچه میه جکم. شاعر دیکر طرابلس شاملیلر کبی ایکی قاش اورته‌سنده بولونان بن (خال) دن متحسس اولارق آتیده‌کی منظومه‌یی ترنم ایدیور:

الخال

قلت للخال بین حاجبیها
انت الذی تلعب بالسیفین
فقال لا لکننی عنبرة
تمد من دخانها قوسین
اصون بالبخور حسن وجهها
خوفاً علیه من سهام العین...

«ایکی قاشی اورته‌سنده بولونان (بن) ینه دیدم‌کەسن ایکی قیلیجله وندوزسك. او

جواب ویردی: خایر بن بر عنبره (بخوردان) یم که دومامدن ایکی قوس اوزاتیورم. ونظر چارپماسون دیه‌رك بخور ایله یوزینك کوزللکنی صیانت ایله‌یورم...»

بو منظومه قیلیجله اوینامق عادتی، بخوردانی، نظر چارپمایی تذکار ایتدیرمك اعتباریله تام بر شرق شعری نمونه‌سی تشکیل ایده‌بیلیر.

والحاصل عبد الحمید افندینك همان عموم اثرلرنده‌کی اوصاف ممیزه رقت وانسیتدر، دەنیله‌بیلیر. طرابلس بویکانه شاعریله نه قدر افتخار ایتسه لایقدر. فی الحقیقه شاعرك اثرلری کرك طرابلسده وکرك سائر اقطار وامصارده بویوك بر محبتله تعقیب ایدلمکده‌در.

عبد الحمید افندینك منسوب اولدیغی (رافعی) عائله‌سی نیجه شاعرلر یتشدیرمشدر. حتی ینه عین عائله‌نك مصره هجرت ایتمش بر شعبه‌سندن بولونان وعبد الرزاق افندی الرافعی نك صلبندن (١٢٩٨) تاریخنده مصرده (بهیتم) قریه‌سنده تولد ایدن مصطفی افندی صادق الرافعی دخی مصرك اك بنام شاعرلرندن صاییلمقده‌در. مومی الیهك (دیوان الرافعی) نامیله معروف اوچ جلدلك دیوان اشعاری ایله (نظرات) ی مشهوردر (*).

*
* *

شیمدی‌یه قدر طرابلس شام ادبیاتی حقنده درمیان ایتدیکمز خلاصه‌دن دخی اکلاشیله‌جغی وجهله بو کوزه‌ل محیط کرکی کبی ادبیاتدن نصیبنی آلمشدر. حتی هنوز پك کنج بر قاچ شاعری دها واردرکه مستقبل کندیلرندن ایجه موفقیتلر بکله‌مکده‌در. بناءً علیه طرابلسده ادبیاتك آتیسی حقنده نیکبین اولمق ضروری ایسه‌ده مع الاسف موسیقی بو درجه‌ده انکشافلر وجوده کتیرمه‌مشدر.

هر نه قدر قادین، ارکك طرابلسلیلرك همان یاریسی (عود) لرینك صدای زمزمه سازینه وبر قسمی پیانولرینك فریاد ولوله کارینه مفتون وکندی سسلرینك شعشعهٔ آهنکنه مدیون ایسه‌لرده بو خصوصده ابداعات صنعتکارانه‌ده بولوندقلرینی کوستره‌جك بر دلیله تصادف ایدیله‌مه‌مشدر. موسیقی کبی رقص دخی پك ابتدائی وتقلیدی بر حالده قالمشدر. دیکر صنایع نفیسه ایسه بوس بوتون بر خواب عمیقه دالمشدر. حال بوکه طرابلسلیلر محیطك رنکارنکی فورچه لرینه‌ده اعاره ایده بیلسه لردی نه شاه اثرلر وجوده کتیره بیلیرلردی. ومتباقی صنعتلره کلنجه اونلردن هیکلسازی ویا معماری یی آرامق بیلمم که نه حقله قابل اولابیلیر؟ بو خصوصده التزام سکوت وقناعت ایله‌مك ألبته بزم ایچون دها سالم بر حرکت اولور.

(*) شعراء العصر — محمد صبری

٨ — حرکت علمیه و حیات طباعت

[١] — **حرکت علمیه** — طرابلسده نه درجه‌یه قدر بر (حرکت علمیه) موجود اولدیغنی تعیین و تلخیص ایده بیلمك ایچون بر طرفدن مصدر علم اولان مؤسساته ودیکر طرفدن وجوده کلن آثاره، خلاصه مادی ومعنوی مشهود بولونان نتایجه عطف دقت ایله‌مك ضروریدر.

حرکت علمیه‌نك أك قوی عامللرندن اولان مؤسسات علمیه حقنده اولجه معلومات لازمه ویرلمشدی. بویولده‌کی ایضاحاتمزی اجمال ایده‌جك اولورسه‌ق ایکی اساسه دسترس اولورز:

١ — مدرسه‌لر. ٢ — مکتبلر.

مدرسه‌لرك اوته دن بری طرابلسده بر حرکت تدریسیه وجوده کتیردیکی بداهت درجه‌سنده معلوم بر کیفیت ایسه‌ده بو حرکتك ماهیتنی دخی تعیین ایتمك اقتضا ایدر. اولجه بیان ایدلدیکی وجهله بوکبی مدرسه‌لرده آنجق علوم شرعیه ولغویه تدریساتیله اشتغال ایدلمش بولوندیغی ایچون مبحوث عنه حرکتك تفسیر، حدیث، فقه وعلم کلام وامثالی شرعیات زمره‌سنده ومعروف تعبیرلریله — لغت، صرف، نحو، بدیع، بیان وامثالی لغویات وادبیات شعبه‌لرنده نمایان اولماسی پك طبیعی ایدی.

اساساً طرابلس مدرسه‌لرندن یتیشه‌رك بالآخره تدریساتده بولونمق ویا اثرلر تألیف ایتمك صورتیله آز چوق بر حرکت علمیه وجوده کتیرمکه موفق اولانلردن همان اکثرینك تحصیللرینی مصرده جامع الازهرده اکمال ایدنلردن بولوندیغی دوشونیله‌جك اولورسه شرعیات وادبیات وادیلرنده حصوله کلن بو حرکتده عامل اصلینك دخی مصر مدرسه‌لری اولدیغی حقیقتی کسب توضح ایده‌ر.

شونی‌ده اشارت ایتملی‌یزکه بویولده تجلی ایدن بر حرکتك انتباه تولید ایتدیکنی بلا تأمل ادعا ایتمك نیتنده بولونمادیغمز ایچون بر طرفدن زمانی تدقیق ودیکر جهتدن مذکور مدرسه‌لرده روح اساسی‌یی تشکیل ایله‌ین علومی مطالعه ایتمکلکمز ایجاب ایدر.

ترقیات علمیه وفلسفیه‌نك أوج کماله دوغرو خطوه انداز صعود اولدیغی عصر اخیره وارنجه‌یه قدر مرور ایدن زمانلرده اصول تعلیمیه‌نك دخی نظریات قدیمه‌یه مربوط بولوندیغنی نظر دقته آلیرسه‌ق اون طقوزنجی عصردن اولکی تعالیم مدرسیه‌ده تصادف ایدیلن نواقص ویا خطایانك مظهر مسامحه بولونماسی طبیعی ایسه‌ده بوندن صوکره‌کی زمان تعبیر دیکرله عصر اخیر ظرفنده دخی ینه قدیم نواقصك مدرسه‌لرده دوام ایتمه‌سی شبهه‌سز شایان

تجویز کورولمه‌مز. باخصوص قدیم منور مدرسه‌لرده علوم دخیله وآلیه‌نك عظیم روللر ایفا ایتدیکنی دوشوندکدن صوکره عصر حاضر ضیای عرفاننك بوقارانلق حجره‌لره کیره‌مه‌مسنی نه ایله تأویل ایتمك قابل اولابیلیر؟ یالکز شرعیات وطرز قدیمله ادبیات یوللرینی تعقیب ایده‌رك انتباه وتکاملك الك مهم عامللرندن اولان علوم مثبته وتجربیه‌یی، معارف حدیثه‌یی ترك ایتمك وبوکبی نورانی رهبرلری اهمال ایله‌مك ناصل اولور؟

بونك ایچوندرکه صوك عصره وارنجه‌یه قدر طرابلس تاریخ علمیسنك قید ایتدیکی علمای قرین مؤاخذه ایله‌مك جائز دکلسه‌ده عصر حاضر طرابلس مدرسه جیلرینك ترقیات عصریه‌یه بیکانه قالمه‌لری بالطبع بر دورلو قبول ایدیله‌میه‌جکی ایچون بوکیلرك ماضیده تکاملات مخصوصه‌سنی بولمش شعباتده‌یکیدن جست‌وجو ایده‌رك بالنهایه اعاظم اسلافك کعبنه وارامیه‌جق تألیف ایله‌یکیدن اشتغال ایتمه‌لری شبهه‌سز ثمره‌دار بر حرکت اولامامق اعتباریله دوچار تنقید اولمق ضروریدر.

هرنه‌قدر بو ذوات میاننده جداً شعبه‌لرنده اختصاص صاحبی اولمق اوزره (شیخ درویش التدمری)، (شیخ عبدالله الصفدی)، (شیخ عرابی)، (شیخ محمود النشابه)، (شیخ عبد الغنی الرافعی) کبی برچوق مشایخ وعلما موجود وبونلرك کرك مدرسه‌لرده‌کی تدریساتی وکرك مطبوع ویاغیر مطبوع تألیفی معروف ومشهور ایسه‌ده بوکبی ذواتك طرابلسده وجوده کتیردکلری حرکت، عصر حاضرك غایهٔ حیاتیه وعلمیه‌سی وتکاملات فلسفیه‌سی ایله ممزوج اولماماسی حسبیله پك ناقص نتیجه‌لر تولید ایتدیکی ایچون انتباه عصری اعتباریله بو حرکت موفق ثمره‌لر تأمین ایده‌مه‌مشدر.

مع ما فیه بحثمزك مدرسه‌لره تعلق ایدن بو قسمنی اکمال ایتمزدن اول مشایخ میاننده بو نقاط نظری آزچوق تقدیر ایده‌رك حرکت دینیه‌یی قوای فنیه وفلسفیه‌یه توفیق وصورتله اداره ایتمك آرزوسنده بولونانلردن بحث ایله‌یه‌جکز. فی الحقیقه بوکیلر آرزولرینی قوه‌دن فعله اخراجه چالیشیرکن فلسفه وفنون عصریه‌یه لزومی درجه‌ده وقوف واطلاعلری بولونمامق حسبیله علم حقیقی نقطهٔ نظرندن پك درین کریوه‌لره دوشمشلردر. بویله اولمقله برابر حرکت قدیمه‌نك محرکنی — هدف اصلی‌یه توجه ایتمه‌سه‌بیله — ینه بر مقدار تبدیله وهیچ اولمازسه محیطده بالاخره غایهٔ مثبته‌یه دوغرو تحول استعدادینی احضاره موفق اولدقلرینی اعتراف ایتمك اقتضا ایدر.

بو میانده اولمق اوزره اولجه آثار منظومه سندن بحث ایدیلن (شیخ حسین افندی الجسر) ی ذکر ایده بیلیرز:

بو ذات (١٢٦١) تاریخ هجریسنده طرابلسده تولد ایله‌مشدر. دها کوچوك یاشلرنده

عصرينك علماى مشهورەسندن بولونان (شيخ عرابى) ايله أنشتەسى (شيخ عبد القادر الرافعى) دن مبادئ علومى طرابلسدە تحصيل ايلدكدن صوكرە (١٢٨١) تاريخندە مصرە عزيمت ايتمش و (١٢٨٥) تاريخنە قدر ازهردە (شيخ الانبابى) ايله مصر مفتيسى (شيخ عبد القادر الرافعى) دن درس كورمك صورتيله اكمال تحصيل ايليەرك تاريخ مذكوردە مسقط رأسنە عودت ايتمشدر . بونك اوزرينە طرابلسدە (رجبيه) مدرسه سندە القاى دروسه بدأ ايتديكى زمان اييجه طلبەسى واردى . علوم شرعيه وآليەيى ، علوم دخيلەيى ونهايت علم كلامى تقرير ايتمكله برابر بر طرفدن‌دە امام فخر الدين رازى‌نك مسلكنى‌دە تعليم ايديوردى .

(١٢٩٧) سنەسندە (فرەر) لر طرفدن طرابلسدە بر مكتب كشاد ايدلمشدى . اسلاملرك دخى طرابلسدە منتظم بر مكتبلرى بولونماسنى آرزو ايتديكى ايچوندركە شيخ حسين افندى الجسر (وطنيه) ناميله بر مكتب تأسيس ايتدى ، بو مكتبدە بر طرفدن شرعيات وعلوم تدريس ايدلمكله برابر ديكر طرفدن لسان اولمق اوزرە فرانسزجە اوقوتولمايە باشلاندى . (وطنيه) مكتبنە طوائف غير مسلمە چوجوقلرى دخى قبول اولونديغى ايچون بو مكتب اييجە رغبتە مظهر اولمشدى . حتى مشهور مدحت پاشانك دخى نظردقت وتقديرينى جلب ايتمشدى . فقط مكتب هرناصلسە (١٢٩٩) تاريخندە قاپاندى . بر سنە صوكرە بيروت مكتب سلطانيسى كشاد ايدلمەسى اوزرينە مديريتنە شيخ حسين افندى الجسر تعيين اولنمشدى . فقط شيخ الجسر اورادە اوزون مدت قالميەرق استعفا ايتدى وبيروتدن طرابلسە دونەرك مدرسەدە تدريساتيله اشتغاله دوام ايلدى . (١٣٠٦) تاريخندە مشهور (الرسالة الحميدية) نامندەكى اثر دينيسنى نشر ايلدى . بو اثر مناسترلى اسماعيل حقى افندى طرفدن توركجەيە ترجمە ايدلديكى كبى مضامين منيفەسى احمد مدحت افندى طرفدن توضيح واشهار ايدلمشدى . حتى بو كتابك (اردو) لسانە و(فرانسزجه) يە ترجمە ايدلديكى مرويدر .

بو اثر شيخ حسين افندى الجسرك شهرتنى كركى كبى تزييد ايتمشدى . (١٣٠٩) تاريخندە خاقان سابق طرفدن واقع اولان امر ودعوت اوزرينە شيخ حسين افندى الجسر استانبولە عزيمت ايلمش ويلدز سراينده (الحصون الحميدية) نامندەكى كتاب توحيدينى قلمه آلمشدى . شيخ بو كتابندە دينە عائد شبهەلرى موضوع بحث ايدەرك اونلرى برر برر فلسفە وفنون حديثەيە توفيقاً تأليفە چاليشيوردى . بو اثر دخى (بابان زادە مصطفى ذهنى پاشا) طرفدن توركجەيە نقل اولنمشدر .

شيخ حسين افندى الجسر استانبولدە طقوز آى قدر اقامت ايتدكدن صوكرە طرابلسە عودت ايلدى . وهر نه قدر بر قاچ دفعە استانبولە سياحت ياپدى ايسەدە تاريخ وفاتى اولان

(١٣٢٧) سنۀ هجريەسنە قدر اكثر اوقاتنى مملكتندە امرار يلمش و (طينال) [*] جامعندە القاى دروس ايتمك صورتيله بر چوق طلبۀ علوم يتشديرمشدى .

شيخ حسين افندى الجسرك شبهات دينيەنك بر نسق انامى ايله افادە ورددن باحث (مهذب الدين) ناميله مطبوع بر اثرى دها بولونديغى كبى طرابلسدە منتشر (طرابلس) جريدەسندە دينى واجتماعى بر چوق مقالەلرى موجوددر . حتى بو مقالەلرينى حاوى اولمق اوزرە مذكور غزتە طرفدن آيريجە بر كتاب حالندە اولمق اوزرە (رياض طرابلس) نامندە بر اثر نشر ايدلمشدر .

بوندن ماعدا شيخ حسين افندينك (ادبيات) فصلندە بيان ايتديكمز وجهلە مطبوع (البدر التمام فى خير الانام) نامندە منظوم بر مولد كتابى وبر روايتە كورە آلتى يدى بيك بيتلك غير مطبوع بر ديوان اشعارى ونهايت بديع وبيانە دائر وينە غير مطبوع (الجوهر المكنون) نامندە بر كتاب ادبيسى دخى موجوددر .

شيخ حسين افندى الجسرك عموم تأليفاتنى اولجە ذكر ايلديكمز قيمت ادبيەلرندن صرفنظرلە مطالعە ايدەجك اولورسەق كافەسنك دوغرودن دوغرويە بر غايۀ دينيە تعقيبى صورتيله تأليف ايدلدكلرينى كوروروز . بناءً عليه بو اثرلردە موجود افكار واساسات اجتماعيە وفلسفيەنك بالواسطه تعبير ديكرله معين بر غايۀ اصليەيى اظهار يولندە درميان ايدلدكلرينى قيد واشارت ايدەرك بو خصوصدە آيريجە مطالعەلر ايرادندن صرفنظر ايلەمكلكمز ضروريدر .

يالكز شونى‌دە علاوە ايتمەلى‌يزكە خلقك احتياجاتنى نظر دقتە آلارق متين بر محافظەكارلقلە تحريك خامه ايلەين مرحوم شيخ حسين الجسر افندينك نبض آشنالغى ومزاجكيرلكى شايان تذكار بولونمقدە ايسەدە مقالەلريلە محيطندە وباخصوص حيات طباعتدە آز چوق بر حركت وجودە كتيرمك اعتباريلەدە مظهر موفقيت اولديغنى تسليم وبو مناسبتلە فضل وعرفاننى دخى اعتراف ايتمك كيفيتى وارستۀ بيان كورولمك اقتضا ايدر .

*
* *

طرابلس مدرسەلرينك حركت علميەدەكى درجە تأثيرلرينى بو اوفاق خلاصە ايله بيان ايتدكدن صوكرە (مكتبلرە) نقل كلام ايليەجكز .

اساساً مكتبلر ، مدنيت حاضرەنك ايجابات ضروريەسنى تلقين وافهام ايتمك وفنون حديثە وألسنۀ غربيەيى دخى تدريس وتعليم ايلەمك غايەلريلە وقديم مدرسەلرك بو خصوصلردە واضحاً كورولن نقصانلرينى اكمال ايدەرك حرومتمدن بر محيط منور ونهايت عظيم بر

---

[*] طرابلسدە تلفظى (طيلان) شكلندەدر

حركت عاميه احضارى مقصديله وجوده كلمش اولدقلرى ايچون طرابلسده اوتوز قرق سنه‌دن برى كشاد ايديلن بو نوع مؤسسه‌لرك سالف العرض هدفلره نه درجه‌يه‌قدر تقرب ايتدكارينى تدقيق ومطالعه ايتمك ضروريدر .

فى الحقيقه طرابلسده موجود رسمى وغير رسمى مكتبلرك ابتدائى وقسماً تالى درجه‌ده بولوندقلرينى اولجه سويلمش ، كرك بو مكتبلردن نشأت ايدنلرك وكرك بالآخره بيروت ، استانبول واوروپا مكتبلرنده اكمال تحصيله موفق اولانلرك عددينى حاوى تقريبى بر جدول احصائى‌يى دخى نقل وبيان ايلمشدك . بو جدولك تدقيقندن اكلاشيلاجغى وجهله طرابلسده ، فنون حديثه‌يه آز چوق واقف وترقيات مدنيه وحديثه‌يى عارف بر طبقهٔ منوره‌نك ياواش ياواش تشكل ايده‌رك كوندن كونه كسب نما وازدياد ايتمكده بولونديغنى قبول ايلمك لازمدر .

مع مافيه اكثريت عظيمه‌سى مأموريتلرده استخدام ايديلن بو طبقهٔ متعلمه منسوبيننده دوغرودن دوغرويه علمه خدمت ايده‌جك مادى اثرلر وجوده كتيرنلره تصادف ايديله‌مه‌مسى دخى كوستريوركه نور محضى استهداف ايتمسى اقتضا ايدن بو حركت ، زمان داخلنده سير لازمنى بولامامش وبناءً عليه هنوز اولغون ثمره‌لر اعطا ايده‌مه‌مشدر . مع مافيه كون كچدكجه بو طبقه ميانده اختصاصلر صاحبى ذوات يتيشه‌رك دوغرودن دوغرويه علمى غايه‌لره خدمت ايتمسى مأمول قويدر .

يالكز شونى‌ده ذكر ايتملى‌يزكه بو خصوصده درميان ايتديكمز بو كوچوك خلاصه‌دن طرابلسك جداً شايان ذكر بولونان بر ايكى سيماسنى استثنا ايله‌مك طبيعيدر . زيرا مكتبلرك زادهٔ تنويرى بولونان بو ايكى ذات طرابلس حركت علميه‌سنك ايكى قيمتدار مبشرى صايلسه‌لر سزادر .

بو ذاتلردن برى (نوفل افندى نوفل) ديكرى ايسه (جرجى افندى يني) در . نوفل افندى (*) (١٨١٢) تاريخ ميلاديسنده طرابلسده تولد ايتمشدر و طرابلسك بونام ايله معروف قديم بر خرستيان عائله‌سنه منسوبدر . پدرى (نعمة الله) ، جدى ايسه (جرجس نوفل) در . نوفل عائله‌سى اركانى اوچ عصر دوام ايدن اوزون بر مدت ظرفنده حكومت عثمانيه‌يه خدمتلريله مشتهردر .

نوفل افندى طرابلسده ابتدائى بر صورتده تحصيل ايده‌رك لسان عربى‌نك بعض مباديسنى اكتساب ايله‌مش وپدرندن خاصةً انشايه وخطه دائر درسلر آلمشدر . پدرى نعمة الله افندى (١٨٢٠) تاريخنده مصره عزيمت ايتمه‌سى اوزرينه كنديسى‌ده مصره كيتمش

(*) مشاهير الشرق — جرجى زيدان ج ٢ ص ١٣٦ — ١٣٩ .

ومحمد على پاشانك كشاد ايتديكى مكتبلرده تحصيل علومه موفق اولدقدن صوكره پدرينك مستخدم بولونديغى ديوان خاص تحريرات قلمنه داخل اولمش وبر مدت ملازملقده بولونمشدر .

(١٨٢٨) تاريخنده طرابلسه عودت ايله‌ين نوفل افندى هنوز پك كنج بولونديغى حالده اولا طرابلس وبعده لاذقيه محاسبه مأموريتلرنده يدى سنه قدر استخدام اولنمشدر . پدرى نعمة الله افندى‌يى (١٨٣٠) تاريخنده اعدام ايتديرن مصرلى ابراهيم پاشا سوريه‌يه كلديكى وقت ياپديغى حقسز معامله‌يى تفرس ايليه‌رك نوفل افندى‌يى يانينه چاغيرمش وكنديسنى تلطيف ايلمشدر .

نوفل افندى (١٨٦٠) تاريخنه قدر مرور ايدن مدت ظرفنده سوريه‌نك مختلف محللرنده مختلف ادارى ومالى مأموريتلرده بولوندقدن صوكره بيروته كلمش واولا المانيا دها صوكره آمريقا قونسولاتوسى ترجمانلقلرنده استخدام ايدلمش ونهايت «١٨٨٧» تاريخ ميلاديسنده وفات ايتمشدر .

نوفل افندى ، صوك يكرمى سنه‌لك زمان حياتنى متمادى بر سعيله امرار ايله‌مشدى . خاصةً اثرلر مطالعه سيله اشتغال ايدييوردى . حتى حياتنده توركجه وعربجه اولمق اوزره يوزلرجه كتابى حاوى بر كتابخانه‌سى واردى . بو كتابخانه‌سنى بيروت آمريقان كتبخانه‌سنه وقف ايلمش بولونديغى ايچون وفاتندن صوكره اورايه تسليم ايدلمش ايمش .

نوفل افندى بر طرفدن اثرلر مطالعه ايتمكله برابر ديكر طرفدن مقاله‌لر ، رساله‌لر ، كتابلر تحرير وتأليف ايدييور . ومقاله‌لرينى «جنان» نامنده‌كى مجموعه ايله «لسان الحال» غزته‌سنده (*) نشر ايليوردى .

بعضاً ده توركجه‌دن اثرلر ترجمه ايدييوردى . نته‌كيم «بلديه مجلسلرى قانونى» ايله ، «چركسلرك اصلى ومعتقداتى» ، «دستور دولت عليه» ، «حقوق دول» اثرلرينى عربجه‌يه نقل ايلمش ايدى .

نوفل افنديك مؤلفاتى هر حالده وسعت تتبعنك وعلمنك أك بويوك برهانى تلقى ايديله‌بيلير . بو ذاتك وجوده كتيرديكى اثرلر بر وجه آتى در :

١ — (زبدة الصحائف فى اصول المعارف) . بو اثر (١٨٧٣) تاريخنده بيروتده طبع اولونمشدر . امم متمدنه‌ده قديم وحديث تاريخ علومدن باحثدر . نوفل افندى متعدد جلدلر

(*) بيروتده منتشر غزته‌لر حقنده‌كى معلومات (بيروت ولايتى) اثرينك اوچنجى جلدنده (بيروت شهرى‌نه دائر ويريله‌جك تفصيلات ميانده ذكر ايديله‌جكدر .

تشکیل ایدن بو کتابنده اولا کلدانیلرك ، فنیکه‌لیلرك ، ایرانیلرك ، هندلیلرك ، چینلیلرك ، مصرلیلرك ، یونانلیلرك تاریخ فلسفه‌سنی ، فرق فلاسفه‌یی ونهایت عرب فلسفه‌سنی ایضاح ایدییور . دها صوکره اصول وتاریخ علومه ، منطق ، لغت وسائره‌یه نقل کلام ایله‌یور . وعلوم ریاضیه وطبیعیه ، علوم طبیه‌ده تاریخ وجغرافیاده‌کی اصوللردن بحث ایتدکدن صوکره علوم حدیثه‌یه ژه‌ئولوژی ، کیمیا ، معادن ونباتاته دائر فلسفی وتاریخی مطالعات درمیان ایله‌یور .

۲ — (زبدة الصحائف فی سیاحة المعارف) . بو اثر علم وفلسفه‌نك کائناتنده‌کی استحاله‌سندن وتنقلاتندن بحث ایدییور .

۳ — (سوسنة سلیمان فی اصول العقائد والادیان) . بو اثر مفصل بر تاریخ ادیاندن عبارتدر .

٤ — (صناجة الطرب فی تقدمات العرب) اثری ایسه مؤلفنك عرب ادبیاتنه واخلاق وعاداتنه اولان وقوفنی کوستریور . بو کتابك مبدأنده جزیرة العربه دائر جوغرافی معلومات اعطا ایلدکدن صوکره عربلرك اقسامنی ، دینلرینی ، معبدلرینی اخلاقنی وشجیع وفصیح اولانلرینی آکلاتمش واونی متعاقب عربلرك سلاحلرینی وحربلرینی ذکر ونهایت عرب ادبیاتنی توضیح ایله‌مشدر . بو اثرك ذیلنده ایسه خلفای راشدیندن عباسیلره قدر حکومات عربیه‌یه دائر بر فذلکهٔ تاریخیه قلمه آلمشدر .

٥ — (الرد علی الغضنفری) اثری ایسه بر اثر تنقیدیدر .

والحاصل نوفل افندی یالکز طرابلس حرکت علمیه‌سنده دکل بوتون سوریه تاریخ علمیه‌سنده ممتاز بر موقعی حائز بر ذات اولدیغی ایچون طرابلس حیات عرفانیده بو قیمتدار مبشرك ترك ایتدیکی اثرلرله بحق افتخار ایله‌یه بیلیر .

*
* *

طرابلس حرکت علمیه‌سنك ایکنجی بر مبشری ایسه ذکر ایتدیکمز وجهله « جرجی افندی ینی » در .

بو ذات طرابلسده مبادئ علومی اکتساب ایلدکدن وبیروت آمریقان کلیه‌سنه داخل اولارق اوراده‌ده اکمال تحصیل ایتدکدن صوکره حیاتنی بر طرفدن آثار فلسفیه ، اجتماعیه وتاریخیه‌نك تتبعنه ودیکر طرفده اثرلر تألیفنه حصر ایلمشدر . مشروطیتك اعلاننده صوکره بو ذات ، برادری « سموئیل افندی ینی » ایله برلکده « الحضاره » مطبعه‌سنی کشاد و « المباحث » نامیله‌ده بر مجلهٔ شهریه نشر ایلمشدر . بو مجموعه تاریخی ، اجتماعی ، ادبی ، فنی مقاله‌لری احتوا ایدییوردی . « المباحث » مجموعه‌سی حرب عمومی‌یه قدر دوام ایتمشدر .

« جرجی افندی ینی » نك متعدد تألیفلری وارایسه‌ده مطبوع اولانلرندن « تاریخ سوریا » نام اثرینی ذکر ایلیه‌جکز . بو اثر « ۱۸۸۱ » تاریخنده بیروتده طبع اولنمشدر . عمیق تدقیقات وتتبعات محصولی بولونان وآلتی یوز صحیفه‌یه قریب اولان بو کتاب تاریخی سوریه‌نك احوال عمومیه‌سنه دائر بر مقدمه‌یی ، سوریه‌ده فنیکه‌لیلر زمانندن حال حاضره قدر مرور ایدن ازمانه متعلق عمومی بر تاریخچه‌یی ونهایت سوریه‌نك اك مشهور بلده‌لرینه دائر خصوصی تاریخچه‌لری وسائر معلوماتی حاویدر . بو اثرده مشهود اولان جدیت تألیف بالطبع شایان تذکاردر .

والحاصل ، حال حاضرده تقریباً آلتمش بش یاشنده بولونان بو ذات دخی تتبعات وتألیفاتیله طرابلس حرکت علمیه‌سنك بی شبهه اهمیتلی بر رکنی صاییلمق اقتضا ایدر .

[۲] — **حیات طباعت** — طرابلسده ، صوك سنه‌لر ظرفنده رونما اولان حرکت مدنیه‌نك نهایت بر حیات نشریه وجوده کتیردیکی ممنونیتله مشاهده ایدلمکده‌در .

فی الحقیقه طرابلسده بر طرفدن کشاد ایدیلن مطبعه‌لرله تأسیس اولونان جریده‌لرك ورساله‌لرك کون کچدکجه تزاید ایتمکده اولدیغنه ، دیکر طرفدن کرك طرابلس وکرك دیکر بلده‌لر نشریاتنك طرابلسده اییجه قارئلر بولمقده اولدیغنه باقیلیرسه حیات طباعت اعتباریله طرابلسك آتیسی حقنده نیکبین داورانمق لازمدر .

واقعا طرابلسده منتشر جرائد موقوته‌نك بر چوغی « غزته جیلق صنعتی » تعبیریله قابل افاده بولونان مزیت نشریه‌دن پك دور بولونمقده وتالی بر موقعی احراز ایتمه‌سی اقتضا ایدن فکر تجارتك هدف اصلی اتخاذ ایدیله‌رك غایهٔ لازمه‌نك استهداف ایدلمدیکی مشهود اولمقده ایسه‌ده طرابلسده هنوز تولد ایله‌ین طفل طباعت ایچون اوصاف کمالیه آرامق بالطبع نابجا اولور . باخصوص هر محلك حیات نشریه‌سنده بوکبی ابتدائی دوره‌لرك بولوندیغنی دوشونه‌جك اولورسه‌ق بو خصوصده طرابلس محیطی معذور کورولمك ضروریدر .

بو کوچوك مقدمه‌دن صوکره اولاً طرابلسده موجود مطبعه‌لره ودها صوکره غزته‌لره نقل کلام ایلیورز .

طرابلسده اوچ مطبعه واردر : برنجیسی « محمد کامل افندی البحیری » طرفندن بیك اوچیوز اون تاریخلرینه دوغرو تأسیس ایدیلن « البلاغه » مطبعه‌سی . ایکنجیسی « جرجی افندی ینی » طرفندن مشروطیتك اعلانندن صوکره کشاد ایدیلن « الحضاره » مطبعه‌سی . اوچنجیسی ایسه « ناصیف افندی طوربای » طرفندن تأسیس ایدیلن وبونامی حائز بولونان مطبعه‌در .

غزته‌لره کلنجه بر وجه آتی در :

١ — « طرابلس » . بو غزته (٢٥ شعبان ١٣١٠) تاریخ هجریسنده البلاغه مطبعه‌سی صاحبی محمد کامل افندی البحیری طرفندن تأسیس ایدلمشدر . گاه اسبوعی وگاه یومی انتشار ایدن بو غزته بیك بش یوزنجی عددینه تقرب ایلمشدر . دینی ، اجتماعی ، سیاسی ، تاریخی وادبی‌در .

٢ — « المباحث » . مجموعه‌سی ایسه حریتك اعلانندن صوکره جرجی افندی ینی طرفندن تأسیس اولنمش وحربك اعلانه قدر دوام ایله‌مشدر . آیده بر انتشار ایله‌ین بو مجله تاریخی ، اجتماعی وادبی‌در .

٣ — « الوجدان » . حریتك اعلانندن صوکره « شامی افندی صادق » طرفندن انتشار ایله‌ین بو اسبوعی جریده سیاسی واجتماعی‌در .

٤ — « الحوادث » . « لطف الله افندی خلاط » طرفندن نشر ایدیلن بو اسبوعی جریده دخی دینی ، تاریخی واجتماعی‌در .

٥ — « البرهان » . « عبد القادر افندی المغربی » طرفندن اسبوعی اولمق اوزره نشر اولنمشدر .

٦ — « البیان » . « جمیل افندی عدره » طرفندن آیده بر نشر ایدلمك اوزره تأسیس ایدلمشدر . دینی واجتماعی بر مجله‌در .

٧ — « الرغائب » . « حکمت بك شریف » طرفندن اسبوعی اولمق اوزره نشر ایدلمشدر .

٨ — « المدلل » . « شیخ منیر افندی الملك » طرفندن تأسیس ایدیلن بو اسبوعی غزته مزاحی‌در .

٩ — « الاجیال » . « توفیق افندی الیازجی » طرفندن تأسیس اولنمشدر .

١٠ — « السعدان » . « صلاح افندی مراد » طرفندن تأسیس ایدیلن بو اسبوعی غزته مزاحی‌در .

١١ — « شمس الاتحاد » . « عبد الرحمن افندی عز الدین » طرفندن تأسیس ایدلمشدر .

بو جدولدن دخی اکلاشیلدیغنه کوره طرابلسده حربك اعلانی زماننه قدر اونی متجاوز جریده موجود ایدی . حال بوکه طرابلسك سویهٔ حاضره‌سی بو قدر غزته‌لرك دوامنی بالطبع تأمین ایده‌مزدی . واقعا غزته‌لرك خارجده‌کی قارئلریله ، یاشایا بیله‌جکنی تسلیم ایتمك جائز کور ونورسه ده بو امنیه‌نك حصولی آنجق رقابت نشریه‌ده تأمین ایدیله‌جك رجحانه متوقفدر . حال بوکه طرابلس غزته لرندن هانکیسنك بوکا موفق اوله

بیله جکی شایان تأملدر . حتی طبع ایدیلن نسخه‌لرك پك محدود اولدیغنه باقیلیرسه بو حقیقت تظاهر ایدر . بناءً علیه مستقبلده طرابلسك بو خصوصده قناعتکار داورانارق دها مین ومفید خطوه‌لرله حرکت ایتمه‌سی ضروریدر .

— ٥ —

حلبایه دوغرو

بر هفته‌یی متجاوز بر زماندن بری (طرابلس)ده بولونیوردق . سوریه‌نك بورنکین وبو ممتاز بلده‌سی ، اویله کورونیوردی‌که ، دها بر چوق کون ، بزی آووتارق آغوشنده بولوندیرا بیله‌جك بر جاذبهٔ حسنه مالکدی . باخصوص کورفزك اوکنده ؛ داغلری ونهرلریله ، اووه‌لری وقوملریله امتداد ایدن وبوتون مهمیتله پك اسرار انکیز کورونن مجهول بر ساحه ونهایت بر ایکی آیلق عظیم بر مسافه وارکه ، بزی طرابلسك مونس وسحار محیطنه دها فضله باغلیوردی . برکون رفیقم یورغون بر دوشونجه‌دن صوکره :

— آرتیق حاضر لاناجغز ده‌کیلمی ؟ .

دیه بیلمشدی . فی الحقیقه درینلکی نا معلوم ووسعت وامتدادی بزجه تمامیله مجهول بر ده‌کزده یوزمکه حاضرلانه‌جقدق . بو عظیم دریای مجهولاتك نره‌سنه آتیلاجغمزی بر دورلو تعیین ایده‌مدیکمز ایچون بوسنه‌کی شناورلکمز دخی پك خوشمزه کیتمیوردی . کوکلمز ایسه متمادیاً بو تمنی تکرار ایله‌یوردی :

— بزه ایقاد عرفان ایله‌یه‌جك بر دلیل نورانی اولسه .

مع مافیه کون کچدکجه اکلایوردق که بو تمنیمز بر نیاز محال حکمنده ایدی . زیرا کذرکارهمزی تمامیله تنویر ایده‌جك نه بر کتاب ونه‌ده بر دلیل موجود دکلدی . وبز تقدیر ایدییوردق که بو ساحه‌یی اعمی آدیملرله قطع ایدرکن بی شبهه خامهٔ تتبعمز دخی بر عصای استکشافدن عبارت قالاجقدی .

طرابلسك اك چوق دولاشمش واك چوق کورمش وایشیتمش منورلرندن صوردق :

— سیاحتمزه نره‌دن باشلایالم وناصل دوام ایده‌لم .

فی الحقیقه اقتطاف ایله‌دیکمز رأیلروآلده ایتدیکمز جوابلر بردورلو بزی تنویر ایده‌مه یوردی . دیورلردی‌که :

— طرابلسدن ، اولا ، بر ناحیه مرکزی اولان (ضنیه) یه کیتملی . واقعا یول بش آلتی ساعت دوام ایدرسه‌ده لبنانك یوکسك صیفیه‌لریله رقابت ایده‌بیلن بو محتشم

صیفیه یول زحمتنی پك چابوق ازاله ایده‌بیلیر. باخصوص ضنیه‌نك اونفیس صویی ونهایت متنوع میوه‌لری . . .

— یا صوکره . . . اورادن ؟ .

— تکرار طرابلسه دونر وبر مقدار استراحت أیلرسکز .

دوغروسی، بر صیفیه تماشاسی ایچون لا اقل اوچ کونلك بر زمانمزی تخصیص ایده میوردق . بر آز دها قناعتکار داورانالم ایسه :

— درغرودن دوغری‌یه ده ساحل طریقنی تعقیب ایتملی وشماله وارنجه‌یه قدر قوملری چیکنه‌یه رك ایلرولملیدر .

دییورلردی . هرنه‌قدر بو پك شایان اهمال بر رأی ده کیلدی. فقط دها ایلك مرحله‌ده طرابلسدن (طرطوس) ه قدر دوام ایده‌جك اون ایکی، اون اوچ ساعتلق بر سیاحت سپاهانه‌یه هنوز تحمل ایده‌بیله‌جك برحالده بولونمیوردق. باخصوص شماله قدرایلرله دیکمزی فرض ایتسه‌ك بیله :

— یا صوکره ؟ . . داخلده نه زمان جست وجو ایده‌جکدك ؟

حال بوکه بر آن اول داغلری طیرمانمق، نهرلری آشمق، اووه‌لری قطع ایتمك وتعبیر مشترکمز وجهله او دریای مجهولاته دالمق ایستیوردق .

— اویله یسه (حلبا) یه دوغرو درت، بش ساعتلق بر آرابه سیاحتی . وصوکره هب داخل . . .

کیمك طرفندن درمیان ایدلدیکنی حال حاضرده خاطر لایامادیغم بو تکلیف بزه اوقدر مونس، تسلیتکار وقناعتبخش کورونیوردی‌که بلا اختیار قبول ایتمشیدك :

— عکار قضاسنك مرکزی : حلبا . وبرده آرابه .

ایرته‌سی کونی بزی حلبایه نقل ایتمکه مهیا بولونان آرابه‌یه آتیلدیغمز زمان کونش ایجه یوکسلمش وسمت زواله تقرب ایتمش بولونیوردی .

طرابلسك جهت شمالیه‌سنده متروك قالان بر مقدار خطوط حدیدیه‌یه موازی شوسه‌یی وبر آز صوکره (نهر ابو علی) نك یکی بر کوپروسنی کچرکن طرابلسك یکی أولری هر ایکی طرفدن بزه کولومسیورلردی . بر آز بر مدت ظرفنده (قبه) یه موصل طریقی صاغمزده ترك ایده‌رك شماله دوغرو متوجه اولمشدق . شیمدی یشیل زیتونلقلر اراسنده ایلرولیوردق . کذرکاهمز یاریم ساعت قدر بویله دوام ایتمشیدی .

نهایت، طرابلسك لطیف بر تنزهکاهی بولونان (بداوی) موقعنه واصل اولمشدق . نوراسی بر قاچ اوجکز ویا بر قاچ قولوبه ایله بر مقدار باغچه‌لقدن عبارتدی . یولك صول

طرفنده بر اوفاق جامع ایله طاشله دوشه‌نمش بر حولی وپیریل پیریل بر منبعی حاوی مدور بر حوض بولونیوردی . اولیادن صایلان بر ذاتك تربه‌کاهی اولان بو موقعك پك مقدس برنامی واردی . حتی حوضده بیللردن بری موجود بولونان نا محدود بالقلر درین بر عقیدهٔ صیانتله محافظه ایدیلیوردی .

بز بونلری تماشا ایده‌رکن ملل قدیمه‌نك بوکا بکزه‌ین اعتیاداتنی تحظر ایدیوردك. زیرا بر روایته نظراً اقوام أولیه‌جه، آلهه‌لرینك هیکللری قربنده بویله حوضلر بنا ایتمسی معتاد ایتمش . حتی «آستارته» نك هیکلی اوکنده بولونان حوضده محفوظ بالقلری تعداد ایتمك قابل ده کیلمش . (*)

«بداوی» موقعنی ترك ایتدکدن صوکره یولمز، شمالدن، شمال غربی‌یه تبدیل استقامت ایتمشیدی . آرتیق صولمزده، اوزاقدن کورونن دکیز امتدادنجه باغچه‌لر دوام ایدیور وفقط صاغ طرفمزده ایسه (تربل) تپه‌لری یوکسه‌لیوردی . یولمز غایت خفیف بریوقوش حالنده امتداد ایده‌رکن شیمدی آکسزین غربدن أسمکه باشلایان قوتلی بر روزکار کذرکاهمزده توز دالغه‌لری وجوده کتیرییوردی . بونکله برابر کونش زواله ایرمش بولوندیغی ایچون تموزك بو قیزغین کونی بزی مضطرب وبیتاب ایله‌یوردی .

شیمدی‌تك توك، داری اکیلمش تارلالردن کچدك . ماوی دکیز، اوزاقده یشیل باغچه‌لرك آرقه‌سنده خفیف، خفیف کوپورمکه باشلامشدی .

بر چاریك صوکره صولمزده‌کی باغچه‌لر ختامه ایردی . بز ایسه متمادیا (طرابلس — حمص) طریقی اوزرنده طی مراحل أیله‌یوردق . صولمزده بر طرفدن حمصه دوغرو اوزانان تره‌ن یولنك اشجار بیشماری انقاض عمران حالنده رونما اولورکن، دیکر طرفدن کذرکاهمز دخی عینی منظره‌یی ارائه ایله‌یوردی . خلاصه، آرابه‌مز پك کوجلکله ایلرولیه بیلیوردی .

بر آز صوکره (تعتور) قره‌غولخانه سنی صاغمزده ترك ایده‌رکن صول طرفده وفقط پك اوزاقدن (عبده) برونی کورونمکه باشلامشدی . آرتیق جانب یمینمزده تك توك کویلر بلیرییوردی . (تربل) داغی أتکنده وبر باغچه‌لق حالنده بولونان (دیر عمار) و (برج) ویاخود (برج یهودی) کویلری آز بر فاصله ایله حدود انظارمزدن سیلنمش ایدی .

استقامتمز، هب شمال غربی‌یه متوجه بولونیوردی . وسیع بر زیتونلق ایچنده

(*) یه (هانری لامنس) ك (Revue de l'orient chrétien) اثرینك دردنجی جلدینك ٥٧٢ نجی صحیفه‌سندن نقلا (المشرق) مجموعه سنده مندرج بوبابده‌کی توضیحاتنه مراجعت .

(مينيه) قصبه‌سنه تقرب ايديوردق . مع ما فيه بوراسی اوزاقدن بر ناحيه مركزندن زياده بی حدود بر يشيللكی آكديريوردی . آرابه‌مز بلا توقف ايلرولركن آرتيق يوقوش بيتيور واونك يرينه خفيف براينيش باشليوردی . بر آز داغ منظره‌سی ، بر قاچ مزروع تارلا ، بوزوق بر شوسه ، بوزوق بر ترن يولی ونهايت‌ده كيز . . . بو لوحه پك آز بر مدت دوام ايتمشدی كه (نهر المخاضه) ده‌نيلن اوفاق بر دره‌دن وكوچوجك بر كوپرودن كچدك . آرتيق (مينيه) جوارنده‌كی باغچه‌لر داخلنده بولونيوردق .

آز بر زمان ظرفنده قصبه‌نك أولرينی ترك ايتدكدن صوكره كذر كاهمز تماميله بر خيابان سبزيندن عبارت قالمشدی . كذر كاهمزده مصادف اولديغمز هرباغچه‌نك سال ديده اخشاب قاپوسی اوكنده اركك ، قادين صاتيجيلر كورونيوردی . طوپراق اوزرينه كومه ، كومه ليمون ، آرمود ، ألما ، قاربوز ، أريك وامثالی شيلر ييغمشلر ، بوتون عائله خلق صاتمايه چاليشيوردی . بورانك اسلام كويلو قادينلری پك زياده جالب دقت ايدی . زيرا كافه‌سی چارشافلی بولونيورلردی . حال بوكه ولايتك جنوب طرفلرينه دوغرو كويلولر بويله بر ردايه احتياج كوسترميورلردی .

بز ، حالا طرابلس — حمص شوسه‌سی اوزرنده كيديوردق . صولمزده ده‌كيزوترن يولی ؛ صاغده ايسه خفيف تپه جكلر . تپه‌لرك اتكنده «محمره» كويني ترك ايتدكدن پك آز بر زمان صوكره ايدی كه «نهر البارد» ناميله معروف ايرماقدن وبو ايرماغك كار كير كوپروسندن كچيوردق . صاغده قديمدن قالمه بر «ده ليثرانس» مركزينك خرابه‌سی كوزوكدی . غير مزروع بر مقدار اراضيدن صوكره كوچوك بر قويك ساحل شرقيسنده كائن «عبده» ايستاسيوننه مواصلت ايتدك . بوراسی كهنه بر ايكی خان ايله اوفاجق بر ايستاسيون قولوبه سندن عبارت بولونيوردی .

***

ده كيز كنارنده بولونان بو كوچوك بقعهٔ خضارتك ، عبده‌نك پك يتيم كورونن كولكه لرنده اوچ چاريك قدر مسافر قالدقدن صوكره تكرار شوسه‌يی تعقيبه قويولدق . پك آز بر مدت ظرفنده حمص طريقنی ترك ايده‌رك شمال شرقی‌يه متوجه بولونان «حلبا» يولنده ايلروله مكه باشليوردق .

شيمدی صاغ طرفده بر كوی سلسله‌سی رونما اولمشدی . «تبنين» كويندن ، «وادی الجاموس» موقعندن اعتبارا بو كويلر «حلبا» يه قدر بر برينی تعقيب ايده جكدی .

اوزاقلره دوغرو امتداد ايدن بو كويلر برر برر كوزوكوركن بز صول طرفده كوزلری قاماشديران ده كيزدن ياواش ياواش آيريليور وداخله دوغرو قوشيوردق .

بر مدت تارلالر ايچنده ايلروله دكدن صوكره صول طرفمزده اوزاقدن (القليعات)

كويی كوروندی . صاغ طرفمزده ايسه داغلردن ترشح ايدن اوفاجق دره‌لر يولمزی كسمكه چاليشيوردی . نهايت يينه صولمزده واوزاقلرده (قبه) ، (وادی السليم) ، (كفر مالكه) ، (ميرليبا) ، (تل حيات) كويلری برر برر سچيليركن صاغده (بيت حداره) و (طنيطيره) كويلری كسب توضح ايديوردی .

يينه صاغده (ذوق الحصينه) ، (الجباصه) ، (جرد) ، (مشالحه) ، (الحاكور) نامنده‌كی كويلردن كچركن شيمدی بر طرفدن داغ سلسله لريله ديكر طرفدن اوزاقدن پك آز سچيله بيلن ده كيز آراسنده‌كی مسافه‌نك كيتدكجه كسب وسعت ايتمكده اولديغی وهپ مزروع تارلالردن عبارت بولونديغی كورونيوردی .

قديم قيصه ايلرك نيجه‌سنه‌لر حيواناتی اكدكلری بو يرلرده شيمدی قدسی بر سكون دويوليوردی . بعضاً كذركاهمزده تك توك تصادف ايتديكمز دوه‌لی ويا مركبلی كاربانلردن ما عدا اورته‌لغك ردای سكوننی ييرتاجق بر شی يوقدی . اوزاقلرده حصاد ايدلمش تارلالرك بعضيلرنده بر قاچ دوه بو تموز كونشنك محرق آله ولری آلتنده يتاب دوروركن اونلرك كولكه‌لرينه صيغينمش بر كويلو لاقيد اوزانيور وياخود اوزون عصاسنی اكسه سنك آرقه سنده اوموزينه داياه‌ش وهرايكی ألنی آرقه‌يه كوتوره‌رك هم عصاسنی طوتيور وهم ديكله نيوردی .

زوالدن ايكی ساعت كچمشدی كه (نهر العرقا) دن كچدك . بو نهر (الحاكوره) ايله «المنارا» تپه‌لری آراسنده بولونان بر واديدن كليوردی .

نهر العرقا كوپروسنی كچدكدن صوكره يولمز ، بر مقدار غربه دوغرو انحنا ايتدی ويوقوش باشلادی . شيمدی «ميريللا» داغنه طيرمانيوردق .

صولمزده انظارمزك امتدادنجه واسع ومتواصل بر «مرج» بر اووه واردی كه تا ده كيزه قادار ايلرله‌يور . صاغ طرفده ايسه «دار دلوم» ، «كرم عصفور» «مينياره» كويلری بر برينی تعقيب ايديوردی .

يينه صاغدن «جديده» كويی كوزوكدكدن صوكره آرتيق مستوی بر ساحه داخلنده ايلروليور ومرجك حدود يسارنده طی مراحل ايليوردق . زوالدن اوچ ساعت كچنجه جنوبه دوغرو اوزانان خفيف بر تپه نك آغوشنده سس سز اوزانان «حلبا» يه تقرب ايتمشدك . بر قاچ أودن عبارت كورونن بو كوچوك كوی دها ايلك نظرده بر قضا مركزی اولمقدن پك اوزاق بولونديغنی احساس أيله يوردی .

— ٦ —

عکار

۱ — عکار قضاسنك موقع وحدودی

طرابلس شام سنجاغی مرکزینك جهت شرقیه سندن شماله دوغری امتداد ایدن داغلق بر اراضیدن متشکل وشمالاً صافیتا وحصن الاکراد وشرقاً حمص قضالری ، جنوباً جبال لبنان متصرفلغی ، غرباً بحر سفید محدوددر .

طولی ضنیه ناحیه سنك حدودی اوزرنده واقع « عدوه » کویندن صافیتا قضاسنه مجاور « خربة الغزال » قریه سنه قدر یدی بچق ساعت وعرضی جرد میری نام مرعادن ساحل بحرده واقع شیخ زناد قریه سنه قدر طقوز ساعتدر .

*
* *

۲ — قضانك مساحه سی ونفوسی

عکارقضاسنك تخمیناً مساحهٔ سطحیه سی ۳۷٦۸٤۱ دونم اولوب بونك ۲۸۵۱٦۳ دونمی تارلا و ۹۰۲۸ ه ی طوتلق وزیتونلك و ۲۵٦۲ یسی باغ وباغچه دن عبارت کریده قلان ۳۰۰۸۲ دونم ایسه رعی حیواناته تخصیص وترك اولنمشدر .

وبالعموم قضانك نفوسی بر وجه آتیدر :

۱۳۳۲ ایساستیقی

ذکور	اناث	
۹۷۷۰	۱۰۵۳۷	اسلام
٦۹٦۷	۵۸۵۲	روم اورتودوقس
٤۱۸۹	٤۰۱۹	مارونی
۳۵٦	۳۱۳	قاتولیك
۱۸۵	۱۷۵	پروتستان
۲۱٤٦۷	۲۰۸۹٦	یکون

٤۲۳٦۳

۱۳۲۳ سنه سنده نفوس عمومیه ۳۰۹۱۲ ایدی . اون سنه ظرفنده قضانك اکتساب ایتدیکی ۱۱٤۵۱ فضله نفوسك اسبابنی اراشدیرمغه قالقشمق عبثدر . چونکه عکار

داغلرینك قسم اعظمندن عبارت اولان قضای مذکورده نفوس قیوداتی نه فضله بر اعتنایه مظهر اولمش نه ده احوال صحیه جدی بر صورتده تفتیش ایدلمشدر . بز نفوسده کی بو ترقیی المزده کی رقملرك کیفی بر صورتده قلمه آلندیغنه حکم ایدرسه‌ك معمایی دها قولای حل ایتمش اولورز . قضانك تولدات ووفیاتی بر وجه آتیدر :

بالعموم قضاده « ۱۳۲۷ » سنه سنده ۲٦۳ و ۱۳۲۹ ده « ۵۲۵ » و ۱۳۳۰ ده ۱۸۰ تولدات و ۹۵ ، ۱٦٤ و ۱۵۷ وفیات وقوع بولمشدر . اساساً عکار داغلرینك انحای مختلفه سنه طاغیلان کویلیلرك منتظم بر صورتده نفوس وقوعاتنی اخبار ایده بیله جکلرینه قطعیاً قائل اولمامليدر . اشبو رقملرك کلیشی کوزل سجلاته کچیرلدیکی همان همان محققدر .

۳ — قضانك احوال عمومیه سی

تشکلات طبیعیه جه قضا اوچ قسمه تقسیم اولنه بیلیر . برنجی قسم اووه حالنده اولوب طولی آلتی بچق وعرضی یالکز اوچ ساعت قدردر . اراضیسی طرابلس اووه سنده اولدیغی کبی اتربهٔ رسوبیه دن متشکل اولمغله باخصوص صولاق یرلری پك زیاده منبت ومحصولداردر . ساحل بوینده برر ساعت فاصله ایله بر طاقم تپه جکار واردرکه بونلرك هر بری اوزرنده خراب بر قلعه آثاری مشاهده اولنمقده‌در .

ایکنجی قسمه وسط واوچنجیه جرد تعبیر ایدرلر برنجینك سطح بحردن ارتفاعی ۳۰۰—٦۰۰ وجرددکی ۱۰۰۰—۱۵۰۰ مترو تخمین اولنور . قضانك اك مرتفع اولان بو اوچنجی قسمی دها پك یقین وقتلره قدر صیق اورمان حالنده ایدی . زیتون وطوت آغاجلری یالکز وسط قسمنی تشکیل ایدن یماجلرده یتشدیرلمش اولدیغندن بورا کویلری ایپکدن صوکره اك زیاده زیتون یاغی اعمالیله اشتغال ایدرلر .

قضاده رسمی ناحیه موجود دکلدر . بونکله برابر اهمیت موقعیه لرینه مبنی بر قایل وفنیدق کویلرینی احتوا ایدن قیطع منطقه سنه وخرستیانلرله مسکون منیاره ، رحبه وبینو قریه لرینی احتوا ایدن جومه جهتنه یرلیلرجه وحتی حکومت محاسه جه بر ناحیه نظریله باقیق ایدیلیور . ۱٦۸ کویی اسکان ایدن سکنهٔ قضانك بر قسمی اسلام وقسم دیکری خریستیان واوچنجی قسمی نصیریدر . نصیریلر مصلی ، عین الزیت ، عین تنتا ، خربة الرمان وساحلده زهده کویلرنده مزارع صفتیله اقامت ایتمکده‌درلر . وسط قسمنده واقع قنیات ، عند قیب ، بینو قبولا ، برج عیات ، عین یعقوب ، بزبینه ، العیون ، بیت ملات ، تل الشطاحه ، رحبه ، عکار العتیقه ، جبرائیل ، خریبه ، کوشه ، بلده ، مزرعة بلده ، الهد دیر جنین ، کفر حاره ، حیزوق ، فنیدق ، قریبات ، حرار ، مشمش ، مجز کویلرینك

همان همان بالعموم سکنه‌سی نصرانیدر . بوراده اك زیاده ایپك صنعتی ترقی ایتمشدر . دینه بیلیرکه قضا وارداتندن بو قسمه اصابت ایدن مبالغك اونده سکزینی ایپکجیلك تأمین ایلمکده‌در . قبیات وعند قیب کویلرنده آلتی ایپك فابریقه‌سی واردر . ایپك صنعتی عکارده مارونیلرده انحصار ایتمش کبیدر .

عکار قضاسنك بعض کویلرنده حالیجلق صنعتی ایجه ترقی ایتمشدر . بو صنعتك سوریه‌یه تاریخ ادخالی تماميله معلوم دکلدر . یالکز عکار قضاسنك بر قاچ کوینی اسکان ایدن ترکلردن مجاور اهالی‌یه دخی انتقال ایتدیکی محققدر . اسکیدن بوراده اعمال اولنان حالیلره سوریه‌لیلر چوق رغبت ایدرلردی . قوللانیلان مواد ابتدائیه‌نك متانتی والوانك طول مدت رونق اصلیسی محافظه ایتمسی بو موفقیتی تأمین ایدییور ایدی . فقط صوك سنه‌لرده اوروپادن کلن اشاغی جنسندن اوجوز خالیلر معمولات محلیه‌یی ایجه اضرار ایتمش ورغبتدن دوشورمشدر . وقتیله خالیجیلق عیدمون کوینده‌کی ترکلره منحصر بر صنعت ایکن یواش یواش عکار خرستیانلری آره‌سنده دخی تعمم ایتمشدر . مغراقه ، جدیده ، نهریه ورماح طرفلرنده بر چوق دستکاهلر ایشلیور . خالیلر اسکیدن عرض وطولی مساوی بر حالده یاپیلیرکن شمدی عرضی ۱—۲ آرشون اوزرندن وایستیلان طولده اعمال اولنمقده‌در . الوان یا اسکی ویاخود یکی اولور . ماوی ویا قرمزی الوان هیچ بوزولمازکن شمدیکی حالده استعمالی نادر اولدی . اك زیاده اوروپادن کلن آچیق قرمزی رنکلر قوللانیلورکه چابوق بوزولدیغندن قوللانلمسی صفت نقطهٔ نظرندن شایان تأسفدر . ایی جنسدن بویالرله یاپیلان خالیلرك بهر آرشونی ایام عادیه اون بر فرانق واشاغی جنسك بهر آرشونی التی فرانقه صاتیلیر یدی .

زیتون آغاجلری یالکز وسط قسمنده واك زیاده حلبه کوینه ناظر اولان یماجلرده بولنور . جرد وسائر قسملرنده بر قیمتدار آغاجدن اثر کورولمز . زیتون یاغنك ایی جنسی جاکوره ، برقایل وشیخ طابه کویلرنده بولنور . زیتون وطوت آغاجلرینك قسم اعظمی حبوبات زراعتنه تخصیص ایدیلان اراضیده مزروع خریستیان کویلیلرك زیر تملکنده‌در . اجرا ایدیلن بر حساب تخمینی‌یه کوره طوت آغاجلری قضانك تقریباً اونده برینی اشغال ایتمکده‌در حبوبات زرعیاتی اك زیاده ساحلده پك زیاده تعمیم ایتمش جرد وووسطك دوز اقسامنده دخی بو کبی محصولاته تصادف اولنور .

٤ — قضاده امور معارف

اسلاملراره سنده یوزده بش وخریستیانلر بیننده یوزده اللی نسبتنده اوقور یازار افراد بولنور . بورا اسلاملری با خصوص قیزلرینی غایت ضیق بر مراقبه التنه آلدقلرندن قیز-

مکتبلری بو قضاده شمدی‌یه قدر رواج بولمامشدر . نته‌کیم مرکز قضاده ذکور واناث ایچون ایکی مکتب واردر ذکور مکتبنه کچن سنه ۱۰۰ طلبه ودیکرینه ۶۰—۵۰ طالبه دوام ایدردی . فقط بو قیزلرك یوزده سکسانی یرلی دکلدر . قضایی تشکیل ایدن ۱۶۸ کویدن یالکز (٦) یسنده رسمی مکتب ابتدائی موجود اولوب هر برینه ٤۰—۷۰ طالب دوام ایتمکده‌در . عددی محدود اولان بویو والرك امور تعلیمیه واداریه‌سی سائر یرلرده اولدیغی کبی وظیفه شناس واهلیتلی اللرده بولنمیور . مرکز قضا مکتبی معلمی واقعا ذکی تحصیل ابتدائی یی لایقیله اداره ایده بیله‌جك بر اقتداری حائز ایسه‌ده بو ذات اساساً وظیفهٔ تعلیمیه‌یی موقتاً ایفا ایتمکده اولدیغی ومانع زائل اولدیغی کبی مکتبی ترك ایله مسلك اصلیسنه عودت ایده جکنی تأمین ایدییوردرلر .

شمدیکی حالده رسمی مکاتبه هیچ بر طلبه کوندرمین خریستیانلرك یالکز مینیاره کوینده ذکور واناث ایچون بر مکتبلری واردر . محاربه‌دن اول بر قاچ اجنبی مکتبی موجود ایدی . مثلا روسلرك دیر دلوم ، مینیاره ، جبرائیل ، رحبه ، بینو ، حاکور کویلرنده ذکور واناثه مخصوص مکتبلری وارایدی . روس فلسطین جمعیتی بو مؤسسه‌لره معلم تعیین ایله چوجقلره مجاناً کتاب قلم کبی لوازم تدریسیه توزیع ویالکز مکتب بناسنی اهالی‌یه تحمیل ایدر ایدی . بو مکتبلرك هر بریسنده بش التی معلم ومعلمه و۱۵۰—۲۰۰ طلبه موجود ایدی .

امریقا میسیونرلری مینیاره ، حاکور ، رحبه ، بینو ، جبرائیل ، تل عباس کویلرنده مختلط برر مکتب تأسیس ایتمشلردی . الیوم بتون بو مکتبلر رخصتسز کشاد اولندقلرندن ناشی حکومتجه قپادلمشدر .

بو مکاتبدن باشقه عندقیت کوینده نهاری ومختلط ودیر منجزده لیلی وبیت کوینده نهاری برر جزویت مکتبی وقبیات کوینده بر ایتالیان مکتبی موجود ایدی . اورتودقسلر روس مکتبلرینه ، ومارونیلر فرانسز وایتالیان مؤسسه‌لرینه هوس ایدرلردی . زنکین عائله‌لر چوجقلرینی تحصیل وتربیه‌جه فائق اولدیغی روایت اولنان آمریقان مؤسسه‌لرینه ارسال ایدرلر .

روسلر اسانلرینی قطعیاً تعمیم ایده مدیلر . اساساً دینی ارتباط اولمسه‌یدی تربیه وتحصیلدن محروم اولان مکتبلرینه هیچ بر طالب دوام ایتمزدی . قضانك بتون کویلرینه ایراث تأثیر ایتمش اولان امریقا مهاجرتی یوزندن سکنهٔ محله اره‌سنده انکلیزجه لسانی بیوك رغبته مظهر اولمقده‌در .

٥ — قضاده محصولات زراعیه

قضا هیئت عمومیه سیله داغلق ایسه‌ده ساحله دوغری بر طاقم کوزل اووه‌لر موجود وداخلده‌کی وادیلرده بر قاچ نهر دخی جاری اولمسی حسبیله طوپراغی منبتدر . حاصلات وسطیه سنویه‌سی بر وجه آتیدر .

جنس محصول	اکیلن اراضی دونم	النان محصول کیله	جنس محصول	اکیلن اراضی دونم	النان محصول کیلو غرام
بغدای	٧٠٠٠٠	٤٩٠٠٠٠	زیتون آغاجلری	٧٠٠٠٠ عدد	٣٥٠٠٠٠٠ اوقه
اربه	٤٠٠٠٠	٢٨٠٠٠٠			
بیاض داری	٢٠٠٠٠	٦٠٠٠٠	صوغان	؟	٤٢٥٩٥٣
صاری داری	١٥٠٠٠	٧٥٠٠٠			
نخود	١٠٠٠	٦٠٠٠	فاصولیه	؟	١٦٤٣٢
بقله	٤٠٠	٣٢٠٠			
مرجمك	٦٠٠٠	١٢٠٠٠	باغ	٤١١	١٠٠٠٠٠٠ اوزوم
بورجاق	٨٠٠٠	١٦٠٠٠			٢٠٠٠٠ راقی
سیسام	٢٥٠٠٠	٥٠٠٠٠			

بوندن باشقه عکار قضاسنده هرسنه وسطی اوله‌رق ٦٠٠٠ تخم پاکتی آچلمقده وبوندن ١٨٠٠٠ کیلو قوزه محصولی آلنمقده‌در .

٦ — قضاده آثار قدیمه

عکار العتیقه کوینك قارشوسنده‌کی تپه اوزرنده حکم صلیبده سن ژان شوالیه‌لری طرفندن اسکان ایدیلن عکار شاتوسنك انقاضی مشاهده ایدلمکده‌در . ادعا ایتدکارینه کوره قلعهٔ مذکوره وقبیله « محرزبن عکار » نامنده بری طرفندن انشا ایدیله‌رك ٤١٤ تاریخ هجریسنه قدر احفادی طرفندن اداره اولنمشدر . سنهٔ مذکوره‌ده حلب حاکمی صالح بن مرداس شاتویی ضبط ایتمش ایسه‌ده اون سنه صوکره خلفای فاطمیه‌دن الزاهر زماننده قلعه مصر ایمپراطورلغنه ضم اولنمشدی .

٤٨٧ سنه‌سنده وتاج الدوله توتوش زماننده حصن عکار سلچوقیلره وبونلردن صوکره عکاری اداره ایدن اتابك « طوغتکین » بر محاربه‌ده مغلوب دوشمکله فرانقلره انتقال ایتمش ایدی .

اهل صلیب ١٢ تموز ١١٠٩ تاریخنده طرابلسی ضبط ایدرکن اتابکله بر معاهده عقده

ایتمشلردی . اشبو معاهده موجبنجه فرانقلر بقیعه‌اووه‌سنك بر قسمنه ومنیتره، عکار شاتولرینه وضع ید ومصیاد، حصن الوادی وحصن الاکراد شاتولرینی سنوی ویریله‌جك معین بر ویرکو مقابلنده اسلاملره ترك ایدییورلردی . بوصراحته رغماً انطاکیه قونتی طانقره‌د Tancred ینه حصن الاکرادی محاصره ایله فتح ایتمشدی .

اغلب احتمال عکار شاتوسی حکم اسلامی‌یه نور الدین طرفندن تکرار ارجاع ایدلمشدر . فقط بوظفر چوق تمادی ایتمدی چونکه صلیبیلر ١١٧٠ سنه‌سنده تکرار قلعه‌یی استرداده موفق اولمشلردی . طرابلس — حمص — بعلبك جادهٔ کبیرینه حاکم اولان بوقلعه‌نك اهمیت حربیه سنی تقدیر ایدن سلطان بیبرس حصن الاکراد ظفرندن صوکره یارلان بر هجوم ایله شاتویه داخل اولمشدی (١٢٧١ م)

سلطان قلاون زماننده طرابلس فتح ایدلدکدن صوکره حصن الاکراد والیسی مرکزینی عکار شاتوسنه نقل ایتمش ایدی .

عثمانیلر زماننده قلعهٔ مذکوره (بیت سیفا) عائله سنك النده ایدی . درزی امیری فخر الدین شاتویی عنوةً ضبط ایتدیکی وقت جامع وتکه سنی تخریب ایتمش ایدی . فقط تکه تکرار ١٦١١ سنه‌سنده تعمیر اولندی . عکار العتیقه جامعنك مدخلی اوزرنده‌کی سلطان قلاونك کتابه‌سی یوقاریده عیناً درج ایدلمشدر (*)

اشبو اثر تاریخیدن باشقه عکار قضاسنده فنیکه وروماليلر زمانندن قالمه (عروبه) و (مرجحین) و (قلثعات) نامنده اوچ خرابه و (عرقا) نامنده بر قصبهٔ قدیمه‌نك آثاری دها موجوددر . اشبو صوك اثر قدیم نهر الباردن بر ساعت مسافه‌ده وطرابلسدن کلیرکن صاغده واقع عرقا اسمیله مسمی بر تپه اوزرنده مبنی واهل صلیب زماننده دخی معروف ایدی . قلعه‌سی ره‌یمون طرفندن محاصره وتامپلیه شوالیه‌لری طرفندن ضبط ایدلمشدی . قصبه اسکی بر فنیکه بلده اوزرینه بنا ایدلمشدر . روماليلرك ورودندن اول سه زارا لیبانی Caesarea Libani نامیله یاد اولنان قصبهٔ مذکوره‌ده اسکندر کبیرك انشا ایتدیردیکی زهره هیکلندن حالا اثر باقیدر . روما ایمپراطورلرندن (اسکندر سه‌وه روس) عرقاده دوغمشدر (**)

(*) ص : ١٩٩

(**) میلادك ٢٠٩ تاریخنده دوغمش و ١٤ یاشنده ایکن ایمپراطور اولوب پك چوق اصلاحات اجرا وعلوم وفنونی وصنایعی حمایه ایتمشدر . ایران حکمداری اردشیر اعلان حرب ایتمش ایسه‌ده بر نتیجه استحصال ایده‌مه‌مشدر دیکر طرفدن جرمانلری تحت اطاعته آلمق مقصدیله عسکرینی تربیه واصلاحه قالقدیقدن ده میلادك ٢٣٥ تاریخنده (ماقسیمین) ك افسادیله عسکری طرفندن قتل اولنه‌رق تاج وتختنی رقیبنه ترك ایتمشدر .

قلیعات استحکامی قرون وسطاده (قولیات Coallth) نامیله معروف ایدی و بوکوچك شاتو ١٢٢٧ سنه‌سنده طرابلس قونتی «پونس Pons» طرفندن (Hopital du Mont-Pelerin) ه ویرلمش ایدی. بیبرس ١٢٦٦ تاریخنده شاتویی عنوةً ضبط ایتدی. قلعه‌نك بولندیغی ارض القلیعات اووه‌سی قرون وسطاده ملك الخلیفه اسمیله معروف ایدی. اووه‌یی عرقا نهری اروا واسقا ایتمکده‌در.

مرکز قضایه اوچ ساعت مسافه‌ده عین یعقوب قریه‌سنده یعقوب علیه السلامك وعین مسافه‌ده عیاش قریه سنده خضر علیه السلامك مقاملری وبش ساعت بعدنده عکار عتیقه قریه سنده شیخ جنید وبر ساعت مسافه‌ده منیاره اراضیسنده شیخ بدر وبر بچق ساعت مسافه‌ده مشجه قریه سنده شیخ زعبی حضراتنك تربه‌لری موجود وزیارتکاهدر.

٧ — حلبانك وضعیتی ومنظرهٔ خارجیه‌سی

طرابلس شام لواسنه تابع عکار قضاسی‌نك مرکز اداره‌سی بولونان (حلبا) قصبه‌سی، شمالدن جنوبه دوغرو امتداد ایدن خفیف تپه جکلردن برینك ذیل غربیسی اوزرنده بنا ایدلمشدر. آنجق ایکی یوز خانه‌یی ویا تعبیر أصحیله ایکی یوز عدد طاش ییغینی تجاوز ایتمه‌ین بو قصبه‌یه مماثل شمال جهتنده ینه اوفاق بر تپه‌نك انحای غربیه‌سنده (شیخ محمد) وجنوب طرفنده ایسه عینی اوصافی حائز (شیخ طابه)، (زویره) و (جدیده) نامنده‌كی کویلر بولونمقده اولدیغی ایچون بو سلسلهٔ وضعیه‌نك آغوشنه کومولان بوکو یچکزلر، (لبنان) صفیه‌لرینك اوفاق مقیاسده بر نمونه‌سنی ویاخود مدلول حقیقیسله آز ایشلنمش بر قاریقاتو رینی آکدیرورلر.

مع ما فیه بوکوچوجك داغ یاورولرینك اویله مونس وزمردین نظرلری وارکه او أسمر طاش ییغینلرینی احاطه ایله‌ین توت، اینجیر، وزیتون آغاجلری وکوناکون یشیللکلر ونهایت فرنك اینجیری داللری وهردم سبز أشجار خالده بولونماسه یدی بی شبهه بورالری متسلسل احجار وصخور کتله‌لرندن عبارت قالیردی.

باخصوص، قصبه‌نك جهت شرقیه‌سنده «ظهر حلبا» نامیله معروف حلبا صیرتلرینه دوغرو یوکسله‌رك «عدیل» کوینه تقرب ایتمك وبورادن حلبانك منظرهٔ سبزینی تماشا وقصبه‌نك وضعیت خارجیه‌سنی تعیین ایله‌مك نه‌قدر ذو قبخش در؟. ایشته، شمالدن جنوبه دوغرو اوزایان بر مستطیل منتظم که دست صنعت وعمرانك اتحاف ایده‌مدیکی رنکلری ید طبیعت کندیسنه توده برتوده بر محشر نضارت حالنده احسان أیله‌یور.

شرقدن غربه دوغرو میل ایله‌ین بو یشیل مستطیل، اویله ظن اولونورکه جانب شرقیده یوکسه‌لن او خفیف تپه‌جك ایله انحای غربیه‌ده بی حدود اوزانان ارض وسیع آراسنده

بر حد فاصل اولمق اوزره تشید اولونمشدر. فی الحقیقه قصبه‌نك غرب طرفنده وایکی، اوچ ساعت مسافه‌ده کنار دریایه قادار امتداد ایله‌ین اراضیٔ واسعه، «حلبا» یه بی حدود بر فسحت کرانبها اعاره ایتمکده‌در. شمال طرفلرنده ویك اوزاقلرده ایسه مبهم بر کولکه حالنده وییم مرئی خطلرله ارتسام ایله‌ین طرطوس داغلری موجوددر. ونهایت بو دورادور ارض وسیعك اوته‌سنده بریسنده غنودهٔ أسرار برچوق کویلر وخصوصیله بر چوق صنعی تپه‌جکلر «تل» لر واردرکه ینه نیم مرئی کولکه‌لر حالنده رونما اولورلر.

امان، یاربی... اونلرنه فیاض بر طوفان بدایعه مالکدرلر؟ خصوصیله بو ساحهٔ دورادور غروب زمانلرنده نه ممتاز ونه بهترین بر صحنهٔ بدایعه تحول أیله‌یور؟ تا اوزاقلرده بی حدود مسافه‌لره قدر اوزانان صاریشین برده‌کیزك فوق سکوننده مدور بر روزن زرین کشاده اولونور وده‌کیزك آغوشنده بر شاتو خرابه‌سنی آکدیران «قلیعات»، بر آز اوته‌ده «کیغزملکه» ودها بریده «میرلیبا» کویلری یالدیزلی بر ضیا ایله ییقانیرکن بی شبهه «حلبا» نا معدود صاریشین پریلرله تمثیل ایدیلن بر أفسانهٔ ذهب تماشا أیلر. یشیل تارلالرك اوزرنده‌کی آلتون ذراتی أریینجه‌یه قدر بو صحنهٔ زرین اوزون بر مدت دوام ایدر.

حلبانك طلوعی دخی اوبی مثال غروبی قادار لطیف ودلربادر. جهت شرقیه‌ده خفیف تپه‌جکلر بولوندیغی ایچون بورالرك کونشی پك کچ دوغار. وکویا غروب اثناسنده او وسیع اووادن طوپلادیغی زرین ضیالری طلوع ایده‌رکن تکرار اعاده‌یه باشلار. آرتیق داغلرك کولکه‌سی کیتدکجه آز الیر ونهایت بوتون کولکه‌لر أریرکن بیاض وسیم ین بر ضیا تارلالرك یشیل مستطیللری ومربعلری اوزرنده نفتی آیدینلقلر وجوده کتیریر. خلاصه «حلبا» سوریه ساحللرینه وبو قدیم فنیکه اراضیسنه مخصوص بوتون کوزه‌للکلردن نصیبنی آلمشدر.

وده‌نیله بیلیرکه بو قصبه — نه قادر کوچوك اولورسه اولسون — منظره اعتباریله بر حیفا، بر طول کرم اولدیغی قدر بر جدیدهٔ مرجعیون وحتی بر صفددر. بو اعتبارله «حلبا» نك أك وضیع فقر عمرانیسندن شکایه حقی اولمادیغنی اعتراف ایتمك لازمدر زیرا او هیچ اولمازسه بر سوریه‌لی، هم کوزه‌ل بر سوریه‌لی‌در.

٨ — حلبانك خطوط داخلیه‌سی

بر قضا مرکزی اولمق اعتباریله «حلبا» نك اوزون اوزادی‌یه خطوط داخلیه‌سی توضیحه قالقیشمق بیهوده‌در. زیرا حلبا اولجه ذکر ایتدیکمز وجهله — ایکی یوزخانه‌لی

اوفاق بر کوی اوندیغی ایچون هیئت مجموعه‌سنی یکنظرده احاطه وتعیین ایتمك پك قولایدر . بر قاچ یوز مترو مربعندن عبارت حلبا مستطیل مائلسی ، — یشیللکلرندن وطبیعی کوزه‌للکلرندن صرف نظر — ایده‌جك اولورسه‌ق — کیرجسز وصیواسز طاش ییغینلرندن عبارت بولورز . فی الحقیقه تپه‌نك میل غربیسنده ، وقایالرك اویولمش سینه‌لرنده کلیشی کوزه‌ل انشا ایدلمش اولان أوجکزلرك همان کافه‌سی بر ویاخود ایکیشر قسمدن مرکبدر .

حتی بو قسملره اوطه ویا حجره دیمك بیله قابل اولماز. بونلرك اوستی طاش، آلتی طوپراق وبوتون دیوارلری دخی طاشدن‌در. بو اقسامك پك آزنده صیوا موجود ویاخود داوزری بیاض برکیرجله مطلادر . . حتی بوکبی أولر حلباده بی‌مثال زینتله معروفدرلر . . . حلبالیلرك اقامت ایتدکلری بو طاش ییغینلرنده هم کندیلری وهم فلاحت وزراعتلرینك جانلی ماکنه‌لری بربرینه یاقین بولونورلر . . . مساعدهٔ اقلیمیه اولماسه یدی بی شبهه بو منفذسز آنبارلرده آتیلی دوران بو ماکنه‌لر پك آز برزمان ظرفنده پاصلانیر واونلری تدویر ایدن أللر دخی قورووردی . . .

بو یکنسق ییغینلردن ما عدا هرنه قدر یکیدن یاپیلان آلتی یدی قدر کیره میدلی خانه طاسلاغی موجود وحکومت قوناغی ، بلدیه دائره‌سی ، قائممقامه مخصوص خانه کبی نهایت جاملی پنجره‌لری بولونان بر قاچ — نه دیه‌یم ؟ — محل معدود ایسه‌ده هر حالده بنا اعتباریله حلباده پك بارز اولان فقر وضرورت عمرانیه‌یی بوراده قید واشارت ایتمك الزمدر .

مع مافیه بو طاش وطوپراق ییغینلرینی آیدران متنوع آغاجلرك ویشیللکلرك بخش ایتدیکی بر سراب تسلیتله «حلبا»یی سه‌ویملی بر کوی حالنده تلقی ایده‌بیلسه‌ك بیله اعتراف ایتملی‌یزکه نه أولرینه کیرملی ونه‌ده یوللرنده یورومیلیدر . هم انسان ، «حلبا»نك قایالرده اویولمش کچی یوللرینه ، دار ، معوج ، قایچی کچیدلرینه بیلم‌که ناصل بر اهمال وتسامحله یول دیه بیلیر ؟. غریبدرکه «حلبا» لیلر کوزلرینی بوتون مناطق عمرانه قارشو قاپایارق غریب بر غفلت طفلانه ایله بو زواللی قصبه‌لرنده درت یول بولوندیغنه قائل ایمشلر .

غربدن شرقه دوغرو کشاده اولان یوله «طریق الجومه» دخی دیورلرمش . برکت ویرسین‌که شمالدن شرقه ویاخود ینه غربدن شرقه موصل اولان طریقلر ایچون اسم بولمق زحمتنی اختیار ایتمه‌مشلردر . بیلمم‌که ایکی کشی بو یوللردن مستریح وامین کچمك موفقیتنی احراز ایده بیلیرمی ؟

دها غریبنی سویله‌یم . «حلبا» بو بر آووجلق پراکنده کوی ، «حارة الذوق» ، «حارة الاسلام» ، «حارة المسیحیه» ، «حارة الظهر» ، «حارة الوسطانیه» ناملریله تام بش محله‌یه

آیریلیورمش . بر دامله صویك بیجه مخلوقاته کوره عظیم بر دکیز تشکیل ایده‌بیله‌جکنی دوشوندکدن صوکره حلبالیلره حق ویرمه‌مك ناصل اولور ؟

برده حلبانك داخلنی نقصانسز تعیین ایتمش اولمق ایچون بر قاچ قیریق ، دوکوك دکانی ایله منارہ‌سزتك بر جامعی بولوندیغنی ذکر ایتملی‌یز .

شونی‌ده اونوتمامالی‌یزکه اکثر اهالیسی خرستیان اولان «حلبا» ده تك بر کلیسا یوقمش . واهالئ نصرانیه قصبه‌یه ملاصق «شیخ محمد» اسمنی طاشیان خرستیان کویده‌کی کلیساده اجرای آیین وعبادت ایتمکده ایمش .

والحاصل بر قضا مرکزی اولمقدن باشقه بر قباحتی بولونمایان بو کویك هنوز سلم عمران وترقی‌یه تقرب ایتمدیکنه حیرت ایتمه‌ملیدر .

یالکز بو قصبه دها نه قدر زمان عکارك مرکزی اولارق پایدار اوله‌جق ؟ . اصل بنم‌ده دوشوندیکم وحیرت ایتدیکم نقطه بوراسی‌در .

٩ — حلبانك احوال عمومیه‌سی

عکارك مرکزی ٣٤ و٣٥ عرض شمالی ایله ٤٥ ، ٣٣ طول شرقی بیننده واقع وسطح بحردن ٣٠ مترو مرتفع حلبا قریه‌سیدر . نفوس ذکور واناث ١١٧٠ اولوب بونك ٥١٧ یسی اسلام و٥٢٥ ی روم اورتودقس و١٢٨ ی مارونیدر . طرابلس شام - حما شوسه‌سنك طرابلسه اون بش کیلومترو بعدنده «خان الایده» نام موقعدن مذکور حلبه قریه‌سنه منتهی اولمق اوزره انشا ایدلمش اولان طریق مرکز لوا ایله ارتباطی تأمین ایتمکله قضادن بر خیلی حبوبات وحریر قوزه‌سی اخراج ایدلمکده‌در .

مرکز قضاده بر دهٔ بلدیه تشکیلاتی موجود اولوب بونك نامنه ثا تمام بر قهوه وبر ده بلدیه دائره‌سی واردر . وارداتی یالکز ٤٥٠٠ غروش راده سنده‌در .

حکومت قضا بوندن ٣٠ سنه اول (برج) نام کویده ایکن بالآخره متنفذاندن علی پاشانك باباسی محمد پاشا حلبالی اولمسی وقائممقام قضا بولنمسی جهتله قضا مرکزینی بو قریه‌یه نقل ایلمش ایدی. حالبوکه نفوسك کثرتی خصوصنده بر قابل ؛ قبیدق ، منیاره ، رحبه ، ببنو کویلری حلبایه فائقدر . استراحت ومعیشت اسبابنك مؤمن اولماسی خصوصنده خرستیانلرله مسکون ببنو ونفوسك کثرتی خصوصنده ینه سکنه‌سی مارونی اولان قبیات قضانك اك مشهور کویلرندن صاییلیر . مرکز حکومتك حلباده بقاسی ویاباشقه بر محله مناسبه نقلی خصوصنده بر چوق افکار درمیان اولونیور . بز بوراده شونی درمیان ایدملم که حلبا هیچ بر وجهله مرکز قضا اوله‌بیله‌جك بر حالده دکلدر. مأمورلرك کرك ساحلده

کی شیخ زناد ویاصافیتا حدودند. واقع شیخ جابر کویلرندن بر ینه نقلی موضوع بحث اوله بیلیر.

۱۰ — احوال اجتماعیه

[۱] — **حلبده حیات اجتماعیه** — بیك کیشی‌یی پك آز تجاوز ایله‌ین حلبا نفوسنك محدودیت عددیه‌سی دخی نظر دقته آلینیرسه بو مختصر کتله‌ده اوصاف متمایزه‌یه مالك آیری ، آیری طبقه‌لر بولونمادیغنه قائل اولمق اقتضا ایدر . فی الحقیقه حلبا لیلر سجایای عمومیهٔ اجتماعیه‌لری اعتباریله اوقادار بربرلرینك عینی مخلوقلرکه . . . بونلری او لسه‌اولسه سالك اولدقلری دین اعتباریله تفریق ایتمك واومناسبتله بر مقدار اعطای معلومات ایله‌مك قابل اولابیلیر .

نفوس ایستاتستیقلرنده مذکور اولدیغنه نظراً حلبا اهالیسنك یاریسنه قریب بر مقداری اسلام ؛ متباقیسی ایسه خرستیاندر . . حال بوکه حال حاضرده حلبده ساکن اولانلر میاننده اسلاملر آنجق بر ربعی تشکیل ایدرلر .

اسلام اولمق اوزره مقید اولانلردن اسماعیلی دینئه سالك وبر قاچ نفوسدن عبارت بر ایکی عائله موجود ایسه‌ده متباقی قالانلرك کافه‌سی سنیدر .

حرب مناسبتیله کنجلرك عسکرده بولونماسندن دولایی الآن حلبده آنجق یکرمی اوتوز اسلام ارککی یاشیور . بوکا مقابل هر ارککه درت ، بش قادین اصابت ایتمکده ایمش .

حلبا اسلاملرینك یاشایشی پك فقیرانه‌در . بونلر ایچنده سنوی یدی ، سکز بیك غروش وارداتی اولانلر پك نادردر . متباقی قالانلری یالك اوفاق بر مقدارده اجرای زراعت ایتمك ویاخود کوچوك بر دکانده پك محدود آلیش ویریشده بولونمق صورتیله نهایت قوت یومیه‌لرینی کوچ حالله تدارك ایده بیلیورلر .

بعضاً ده بر مقدار ایپکجیلك یاپمایه چالیشه‌رق حیاتلرنده‌کی اوالیم صیقینتی‌یی ازاله ایتمك ایستورلر ایسه‌ده بو جهتدن اولان موفقیتلری دخی بالطبع پك محدود اولیور . حلبده حربدن اول اسلام قادینلرندن بعضیلری ایش کورمزلردی . شیمدی ایسه جمله‌سی حیات عمومیهٔ اجتماعیه‌یه قاریشارق فلاحت وزراعت کبی خصوصاتده موجود ارککلره معاونت ایتمکده‌درلر .

حلبده بولونان اسماعیلیلر درت بش کیشی‌دن عبارت واسماعیلیلرك « سویدانی » شعبه‌سی (*) ندن‌درلر . حلبا اسلاملرینك ، روایتنه باقیلیرسه بونلر بعض مناسك دینیه‌یی ایفا ایتمکده ومثلا کرك یومی وکرك بایرام کونی ادا ایدیلن نمازلره اشتراك ایله‌مکده ایمشلر . اوروج دخی طوتدقلرینی ادعا ایدیورلرمش . خرستیانلره کلنجه حلبده روم اورتودوقس

(*) اسماعیلیلر حقنده ایلروده تفصیلات لازمه اعطا ایدیله‌جکدر .

ومارونی طائفه‌لری موجوددر . روم ارککلرینك عددی یوز ، یوز یکرمی ؛ قادینلری ایسه بونك ایکی مثلی راده‌سنده‌در . مارونیلر ایسه یکرمی ، اوتوز ارکك ایله اوتوز ، قرق قادیندن وچوجوقدن عبارت بولونمقده‌در .

بو ایکی طائفهٔ مسیحیه مقایسه ایدیله‌جك اولورسه رومارك ، مارونیلره وحتی اسلاملره نسبتله پك زنکین اولدقلری کورولور . فی الحقیقه روملر میاننده سنوی اون بش بیك غروشلق وارداتی بولونانلره تك توك تصادف اولونیور . قالانلری ایسه ینه اسلاملرده اولدیغی کبی پك زواللی بر حالده یاشامقده‌در . خرستیانلر دخی بر طرفدن فلاحت وزراعتله اشتغال ایتمکده اولدقلری کبی بر قسمی مکاره‌جیلك یاپمقده‌در .

بو اوفاق خلاصه‌دن دخی اکلاشیلیورکه اسلام ، خرستیان بوتون حلبا اهالیسی‌نك حیات اجتماعیه‌ده‌کی موقعلری پك دوشوکدر . بو حال اونلرك یاشادقلری اولرك داخلنه بسیط بر نظر عطفیله دخی پك بارز اکلاشیلیر . اولجه ذکر ایتدیکمز وجهله پك آز اولرك داخلی بادانالی بولونیور . قالانلرك کافه‌سی یا بر چامورله صیوالیدر ویاخود ساده بر طاش ییغینندن عبارتدر . اوطه‌ده بالطبع نه تزیینات نه بر شی آرامق بیهوده‌در . یرده بر حصیر ویا بعضاً بر سجاده ویا بر دوشك . ایشته حلبا اولرینك داخلی هپ بویله‌در .

حلبا لیلرك معیشتجه اولان صیقینتیلری جداً جالب دقتدر . سنه نهایتنده کندیلرنجه عظیم بر مقدارده بورج آلتنه کیرمه‌ین عائله‌لر موفقیتلرینه شکرانخوان اولورلر . باخصوص محصولك فنا اولدیغی سنه‌لرده درد معیشت حلبده پك الیم نتیجه‌لر تولید ایتمکده‌در . مع ما فیه شونی‌ده اعتراف ایتمه‌لی یزکه حلبالیلر پك قناعتکاردرلر . دائما مصر اکمکی ایله تعیشه اساساً آلیشمش بولوندقلری ایچون دائما مقتصدانه یاشامق صورتیله کندی حیاتلرینی قوروویابیلیورلر .

حلبالیلرك کیینیشلری دخی اوندبتده دوشوك بر حالده‌در ، أك ایلری کلنلری (ساکو) تعبیر ایتدکلری بر جاکت ایله بر شالو اوروب (صدریه) یلك اکتسا ایدرلر . بعضیلری ایسه عبا قوللانیرلر وباشلرنده (بریم) یعنی عقال ایله (حطه) یعنی مندیل بولونور . اکثریا بومندیللرك رنکی سیاه اولور . حلبده بر قسم اهالی باشلرینه (لباده) نامنی ویردکلری اوزونجه بر کچه کلاه قورلر واوزرینه سیاه بر (مندیل) چکیرد کدن صو کرهینه سیاه رنکده (بریم) صارارلر . آیاقلرده ایسه (تاسومه) یعنی ویاخود « جزمه » بر عرب چیزمه‌سی بولونور . قادینلر ، حلبده یالین آیاق دولاشیر ، دورورلر . البسه‌لری ایسه بویالی آمه لیقاندن عبارت بولونور ؛ حتی اسلام قادینلری براورتویه دخی احتیاج کوستریه مکده درلر . والحاصل حلبالیلری کرك یاشایش وکرك طرز تلبس نقطهٔ نظرندن فقیر بر کویلو تلقی ایتمك طبیعیدر . .

[۲] — **حلبادە اعتیادات اجتماعیه** — حلباليلرك كنديلرينه مخصوص پك بارز اعتيادلری يوقدر اساساً حلبا كوبی بر قيمت تاريخيه‌يی حائز اولمادیغی كبی بالی باشلی بر مزيت اجتماعيه‌يه دخی مالك بولونمادیغی ايچون بورا‌سی اعتيادات جهتندن متمايز وصفلر آرامق بيهوده در . مع مافيه تك توك مصادف نظر اولان بعض نقاطی اشارت ايتمك قابلدر .

بوميانده اولمق اوزره ازدوا جلرينك طرز جريانی ذكر ايده بيليرز : حلبادە اركك طرفی قيزك عائله‌سيله كوروشه‌رك موافقتلرينی استحصال ايتدكدن وبعض شرائط ابتدائيه خصوصنده اتفاق حاصل اولدقدن صوكره حلبانك اختيارلری وبويوكلری قيزلرك اوينه كيده‌رك رسمی طلبده بولونور ومهرك مقدارينی دخی بو جلسه‌ده قرارلاشديررلر . حلبا اهاليسی فقير دينيله‌بيله‌جك بر حالده اولدقلری ايچون بوراده مهر خصوصنده مشكلپسندلكده بولونمازلر ؛ بناءً عليه بيك غروشه قدر واقع اولاجق بر تكليف سهولتله مظهر قبول اولور ؛ بعضاً ده مهر مقامنده اولمق اوزره بر پارچا اراضی تقديم ايدرلر . .

حلبادە عقد نكاحدن مقدم قيزك اوينه توتون ، تنباكو كبی مراسم نكاحيه‌ده صرف واستهلاك ايديله‌جك بعض اشيا كوندرمك معتاددر . حلبادە نكاح مراسمی همان هان طاتلی بر شربت داغيتمق مراسمی ديمكدر . بونك عقبنده مهر مقررك معجل قسمی ، تعبير ديكرله ثلثانی تأديه اولونور . بونكله قيزك پدری وياوليسی كلينه بعض اشيا تدارك ايلر . مهرك مؤجل قسمی اولان ثلث اخيری ايسه بالطبع اركك ذمتنده قالير . نكاح مراسمنك اجراسندن بر ، ايكی ای صوكره‌ده دوكون حاضرلقلری ياپيلير . فی الحقيقه حلبادە قيزی ، اركك اوينه كوتورمك مراسمی پك اكلنجه‌لی اولور . قيزی ، بوتون بر ذوق بدويانه ايله تزيين ايدلمش بر آته بينديررلر . واوزرينه بويوجك بر خاولو چيرلمش اوزونجه بر قاميشی ألنده طوتان بر اركك آتك اوكنده يورودكدن تعبير ديكرله از رواج بايراغی كشيده ايلدكدن صوكره آرقه‌سندن بوتون احبا واوداسی آنی تعقيب ايدر . اوكا « ارغول » نامنی ويردكلری بر نوع چيفته قاميشلی دودوكلری وكاه « طبل » داوول ايله « زمر » سورنايی اوتديره‌رك واطرافنده « دبكه » لر ، رقصلر ياپارق واكثريا آت ياريشلری ترتيب ايده‌رك وكوناكون سلاحلر آته‌رق قيزی اركك اوينه ايصال ايلرلر .

قيز زوجنك أوينه واصل اولونجه آتدن اينر . واحضار ايدلمش خموری آلوب قاپونك اوزرينه الصاق ايتدكدن صوكره أوه داخل اولور .

بالآخره اركك‌ده هردوزلو نمايشلر آراسنده أوينه كتيررلر . أوه داخل اولديغی زمان قيز ، بر پرده اوطورمش بولونور ؛ اركك قيزی ألندن طوتارق ديكر بر اودايه كوتورر

وبو صورتله مراسم نهايت بولمش اولور .

*
* *

حلبادە ازدواج مراسمندن ماعدا بايرام تبريكلری ده پك اكلنجه‌لی اولور . عكار قضاسنك بربرينی طانييان كويلری مشترك معايده مراسمی ترتيب ايده‌رلر و كويك قادين ، اركك اكثر اهاليسی آتلره بينه‌رك بر شعارت كويدن كويه دولاشيرلر . ويكديكرينه كوناكون ييمكلر اكرامی صورتيله‌ده بربرلريله بايراملاشيرلر .

[۳] — **عكار قضاسنك احوال اجتماعيه‌سی** — عكار مركزينك ، احوال عموميهٔ اجتماعيه‌سنه دائر شيمدی‌يه قدر درميان ايتديكمز خلاصه‌نك بزه بالعموم عكار قضاسی حقنده جزؤی درجه‌ده بر فكر اعطا ايده‌مه‌يه‌جكی پك طبيعی‌در . بالخصوص « حلبا » قدر مركزی بولونديغی قضايی تمثيله مقتدر اولامايان ديكر بر قصبه‌يه تصادف ايديله‌من دينيله بيلير . اساساً نفوس ايستاتستيقلرنده مندرج اولديغی وجهله قرق بيكی متجاوز بر نفوسه ويوز آلتمش قدر كويه مالك اولان عكار كبی بويوجك بر قضانك احوال اجتماعيه‌سنده پك بارز خصوصيتلرك بولونماماسی قابل دكيل ايدی . بناءً عليه بز بوراده بو جهتلری تنوير وتوضيح ايتمك ايستيورز :

فی الحقيقه دين اعتباريله بو عظيم نفوس كتله‌سنی اسلام وخرستيان قسملرينه تفريق ايتمك وهلهٔ اولاده پك سهولتلی كورولور . حتی عكار اسلاملری باشليجه قضانك شمال شرقيسنی وخرستيانلر ايسه شرق جهتلرينی و « جرد » تعبير ايديلان ياي‌لالری ونهايت قضانك جهات جنوبيه‌سنی اشغال ايتمكده‌درلر . مع مافيه بو بويوك اقسامك اجتماعی بر نقطهٔ نظرله ايكنجی درجه‌دن فروعی قابل تفريق قدركه بونلری‌ده ذكر ايتمه‌من اقتضا ايدر : نيته كيم :

عكار اسلاملری ، اولاً « عكاكره » ناميله معروف اولان عكار بكلرندن ، ثانياً ، خيمه نشين عربلردن ، ثالثاً توركمنلردن رابعاً‌ده يرلی اسلام كويلولرندن عبارتدرلر . بو صنفلردن هر برينی آيری آيری موضوع بحث ايده بيليرز .

(عكار بكلری) — كنديلرينك روايتلرينه نظراً بوندن ايكی يوز ، ايكی يوز اللی سنه اول « حكاری » طرفلرندن مهاجرت ايده‌رك عكارده توطن ايتمشلردر . بالطبع اصللرينك كرد اولديغی درميان ايتمكده‌درلر . مع مافيه بو طائفه منسوبينی حال حاضرده تماميله عربلاشمشلردر . عددلرينه كلنجه بو خصوصده‌كی اقوالده اتفاق حاصل اولامايور ايسه‌ده « عكاكره » نك نهايت قادين اركك بر قاچ بيكه قريب اولديغی تخمين اولونيور . بو بويوجك كتله ميانده مختلف عائله اسملرينه تصادف ايدلمكده‌در . مع مافيه جمله‌سنك « مرعب » عائله‌سندن عبارت

اولديغى حالده مرور سنين ايله تكثر ايتدكلرينى ده قبول ايله‌يورلر . عكا كرەنك «ار كلكلرى موروث بر نام اصيلانه ايله و « بك » ناميله ياد ايدلمكده‌درلر . عكار بكلرينك اوته‌دن‌برى عكار قضاسنده بر سركذشت جنكجويانه وقهرمانانه چيردكلرى دائما بويوك ، كوچوك جمله‌نك ديللرنده معروف بر داستان حالنده تكرار ايدیله كلديكى ايچون بونلرك عينى زمانده پك واضح بر دره‌بكى ررحى طاشيدقلرينى ذكر ايله‌مك ضروريدر

بو دره بكلرى مياننده تماميله اصحاب نفوذدن صاييلانلرى موجوددركه عددلرى اون‌بش ، يكرمى قدردر . ينه اوته‌دن‌برى موروث بر طرز تلبسله بو بكلردن اكثريسى باشلرنده اوزونجه بر كچه‌كلاه ايله بر عقال وبر كفيه آرقه‌لرنده بر جاكت وصوكره قيصه بر شالوار ايله آياقلرنده اوزون وسياه بر پوطوريا بر چيزمه بولونور . بو كتله‌ٔ متنفذان ميانده ، دور سابقده هر ناصلسه برر « پاشا » عنوانى دخى آلده ايتمش اولانلرىده موجوددر . عكار محيطنده اوته‌دن‌برى اجراى حكم ايتمك صورتيله اكتساب موقع وشهرت ايله‌ين بو بكلرك حال حاضرده‌كى باشليجه نفوذ مركزلرى « بر قايل » ، « مجدله » ، « بينين » ، « بيرى » ، « حوشيت » و « عياد » كويلرى‌در . بونلردن اڭ زنكين اولانلرى « بر قايل » ده اقامت ايتمكده‌در . ايچلرنده ايكى يوز ، ايكى يوز اللى بيك ليرا قيمتنده اموال منقوله وغير منقوله‌يه مالك اولانلرى موجوددر . بونلرك معيشتجه اڭ قناعتكار كچينتلرى بيله سنوى ايكيشر اوچر بيك ليرا وارداته مالكدر . اسلام كويلرنده اوتوز ، قرق « بك » واردركه معين دائرهٔ نفوذلر چيزه‌رك تأمين موقع واستفاده طريقنى كشف ايتمشلردر .

بو بكلرك نفوذينه دائر عكارده ياشايان كويلولردن اوفاق بر استفسارده بولونورسه‌كز سزه بوتون اضطراب درونيسنى آكلاتير وديركه :

« بورانك يكانه حاكملرى اولان وعددلرى بش يوزه قريب بولونان بو بكلردن اكثريسنك معيتنده دائما امرينه آماده بشر ، اون سلاحلى بولونور . بعضاً بر قاچى بربريله برلشه‌رك بويوك مقدارده قوتلر وجوده كتيرديكدن صوكره يكديكرينه هجوم ايدر ، زيتونلقلرينى كسر ، وبربرلرينى اولديررلر . كنديلرينى بيله هر فرصتدن بالاستفاده اضراره چاليشان ، آدملرينى كونده‌رەركماللرينى چالديران ونهايت اولديرتن بو بر برينك اقرباسى اولان بكلرك خارجه قارشو اولان تعديلرى ايسه تصورك فوقنده كورلمك لازمدر . بو بكلردن برى فرضا برنده خوشنه كيدن بر حيوان بولورسه آدملريله خبر كوندروب ايسته‌تير . جزؤى درجه‌ده بر مقاومت وياخود بر جواب رد كورديكى تقديرده درحال مسلح آدملرينى كونده‌رير ، كنديسنى اولدورتور وياخود صوينى ويامحصولاتنى كسديرر . مملكتى خاك ايله يكسان ايدر . بكلرك ايقاع ايتدكلرى بو كبى انواع خساراته مطلع اولانلرك محكمه حضورنده بركونا شهادتده بولونامیه‌جقلرينى‌ده اشارت ايتمك اقتضا ايدر .

عكس تقديرده بو كبى شاهدلرك عاقبتى‌ده پك اليم وخطرناك اولور .

عكار بكلرينك وبالخصوص متنفذانك دائرهٔ نفوذلرى داخلنده بولونان فقير زراعك ، اهالينك حال مؤلمى ايسه جداً آجينه‌جق بر وضعيتده‌در . زيرا بونلر بوتون سنه چاليشوب ، چاباﻻدقلرى حالده سنه نهايتنده صفر اليد اوله‌رق وآچ وچيپلاق بر حالده چيقارلر . متنفذانك واصحاب اراضينك كنديلرندن بوتون مملكلرينى‌نه صورتله آلدقلرينى ارائه ايتمك ايچون زراعك بر وجه آتى ناملرله اعطاسنه تابع طوتولدقلرى تكاليفه بر كوز كزديرمك كفايت ايدر :

فى الحقيقه اولاً : اصحاب اراضى كويلولردن اوته‌دن برى موجود بر تعامل موجبجه وصاحب ارض اولمق اعتباريله محصولك ثلثنى آليور .

ثانياً — عشر ميرى‌يه قارشولق اولمق اوزره كويلونك حصه‌سندن عيناً عشرى آليور .

ثالثاً — (دخانيه) ، (وير كونك ثانى) ، (خانه اجرتى) كبى نامارله ينه زراعدن سنوى مقطوع بر پاره آليور .

رابعاً — اصحاب اراضى (شكاره) ناميله ينه زراعك حصه‌سندن هر (جفت) باشنه برر (شنبل) آليور

خامساً — اصحاب اراضى ، زراعه تخملق ويا يملك اوله‌رق ويردكلرى بغداى وياداري‌نك بهر شنبلنى فرضا التى يوز ويايدى يوزه حساب ايتدكلرى حالده بو ذخيره‌لرينى استيفا ايچون زراعدن آلدقلرى حصه‌نك بهر شنبلنى ايكى يوزه صاييق صورتيله بره قارشو اوچ آليورلر .

سادساً — اصحاب اراضى ، اراضيده كندى حقوقنى دوغرودن دوغرويه محافظه ايچون استخدام ايتدكلرى وكيله ويرلمك اوزره (شوباحيه) ناميله بهر جفت صاحبندن ياريم‌شر شنبل بغداى ويادارى آلير وبو صورتله كندى مأمورينك اجرتنى دخى كويلويه تحميل ايتمش اولور .

والحاصل اصحاب اراضينك ومتنفذانك زراعدن بو صورتله جبايت ايتمكده اولدقلرى بو تكاليف اوزرينه برده بونلرك فوقنده‌كى بكلرك تسلطلرينى وبعض وظيفه ناشناس وياخود وجدانكريز مامورلرك ويا تحصيلدارلرله كوى ژاندارمه‌لرينك‌ده حصه‌لرينى علاوه ايدرسه‌ك زراعك بوتون زواللیلغى تماميله كسب توضح ايدر .

بناءً عليه بو ايضاحاتدن‌ده اكلاشيله جغى وجهله عكار كويلولرينك پك كثيف بر قوتك زبون احتراصاتى اوله‌رق اززلمكده بولوندقلرينى تسليم ايتمه‌لى‌در . . . »

عكار كويلولرينك اصحاب اراضى ايله طائفهٔ متنفذان حقنده قوپاردقلرى بو فرياد اشتكا جداً شايان نظر واصغادر .

با خصوص عكار بكلرندن بعضيلرينك بر طرفدن او عظيم — شاتو — لرى اكديران كاشانه لرنده وهردم معتيلرنده بولونان يوزلرجه اشخاص ايچون واقع اولان صرفياتنى ديكر طرفدن صرف ذوق مقصديله طرابلس ، بيروت وبعضاً ديكر محللر محافلنده‌كى اوشايان حيرت اسرافلرينى دوشونه‌جك اولورسه‌ق عكار محيطنده تطبيقنه مجبور اولدقلرى خط حركتك سائقلرى دها فضله بر وضوحله تنور أيله مش اولور .

شونى‌ده ذكر ايتمه‌لى يزكه او بويوك وواسع اقامتكاهلرنده جالب دقت بولونان دبدبه وداراته رغماً حيات ومعيشتلرنده بر چوق لوازم اجتماعيه‌يه قارشو لاقيد بولونمقده‌درلر . مثلا أولرنده منطق بر ترتيب آرامق بيهوده بولونديغى كبى عائله حياتلرنده دخى هردورلو نقصانلر حكمفرمادر .

مع ما فيه بودربدر وماجراپرست طائفه‌ده باشقه‌اوصاف آرامق اساساً جائز دكلدر . زيرا تحصيل اعتباريله پك بارز اولان نقصانلرينك‌دخى ياشادقلرى عوامل آلتنده بوكبى نتيجه‌لرى توليد ايتمه‌سى پك طبيعيدر .

* *
*

عكار قضاسنده بو بحث ايتديكمز (عكاكره) طبقه سندن ما عدا برده (سهل)ده ، يعنى دوز يايلالرده خيمه نشين (عربان) ، بدويلر صنفى موجوددر . بونلر باشليجه بش آلتى قبيله‌دن تركب ايتمكده دركه بر وجه آتيدر :

١ — تل عباس شرقى انكلرى جوارنده مقيم بولونان واون‌بش ؛ يكرمى خانه‌دن ونهايت ١٠٠ — ١٥٠ نفوسدن عبارت بولونان (عرب اللهيب) قبيله‌سى .

٢ — (عرقا) و (بارد) نهرلرى ار آسنده‌كى اراضيده مقيم ويتمش سكسان خانه‌دن وتقريباً ٣٠٠ —، ٤٠٠ نفوسدن متشكل اولان (زريقات) قبيله‌سى .

٣ — (خان العبوديه) جوارنده مقيم وسكز اون خانه‌دن و٥٠ — ٦٠ نفوسدن عبارت بولونان (معاقل) قبيله‌سى

٤ — (ديرين) و (سعدين) جهتلرنده خيمه نشين بش ، اون خانه‌دن و٣٠ — ٤٠ نفوسدن متشكل (موالى) قبيله‌سى

٥ — (خريبه) ايله (نهر الكبير) آراسنده مقيم ويتمش ، سكسان خانه‌دن عبارت ونهايت ٣٠٠ — ٤٠٠ نفوسدن متشكل (نعيم نحير) ، (حديدين) و (كعبين) قبيله‌لرى‌در . بوتون بو قبائلك ديكر خيمه‌نشين عرباندن فرقلى اوصافه مالك بولوندقلرينى ظن ايتمه‌مليدر . بونلرك دخى دربدر روحلرى خيمه‌لره مربوطيت عشقيله دولمش‌در .

معما فيه بو قبائلك ساكن اولدقلرى محللرده حضور واستراحت عموميه‌يى بعضاً اخلال

ايده‌جك حالاته تشبث ايتدكلرينى‌ده اونوتمامق لازمدر .

*
* *

عكار توركمنلرينه كلنجه اولجه معلومات عموميه قسمنك توركمنلره دائر اولان فصلنده بيان ايلديكى وجهله بونلر (كواشره) ، (عيدمون) ، (جديده) ، (دوسه) كويلرنده اقامت ايتمكده اولوب نفوس موجوده‌لرى تقريباً (٦٠٠) كشيدن عبارت بولونمقده‌در .

بو توركمنلرك نه صورتله ياشادقلرينى وحيات اجتماعيه‌لرينك نه حالده بولونديغنى ايلروده «عكار داغلرنده» اجرا ايله ديكمز جولانه دائر ذكر ايده‌جكمز تفصيلاتده درميان ايليه‌جكمزدن بوراده تكرارندن صرفنظر ايله‌يورز .

*
* *

والحاصل عكار اسلاملرى مياننده بو صايديغمز طبقه‌لردن ما عداسى كويلو صنفنى تشكيل ايتمكده‌در . عكارك فيض طبيعيسنه وكنديلرينك معروف اولان جد وغيرتلرينه رغماً كويلولرك اولجه بيان ايديلان سببلردن دولايى دائما پريشان بر حالده قالدقلرى كورلمكده‌در . اساساً بو عظيم طبقه منسوبيننك اوچده ايكيسى زراعت ايله واوچده برينك ياريسى يعنى اسلاملرك سدسى ايپكجيلكله وديكر سدسى ايسه ايشسز ، كوجسز صرف آمريقادن كنديلرينه ورود ايدن پاره‌لرله تعيش ايتمكده‌درلر .

*
* *

عكار قضاسنده اكثريتى تشكيل ايدن خرستيان اهالى طبقه‌سى ايسه حيات اجتماعيه اعتباريله اسلام كويلولرندن دها اوستون ودها بختيار اعتبار ايدلمليدر . فى الحقيقه خرستيان كويلرينك كافه‌سى دها معمور وخرستيان اولرينك داخلى دها منتظم ، دها ترتيبلى ودها زنكين‌در . خرستيان كويلرى ميانده أك زنكينى «مينيارا» وفقط أك متمدنى ومعمورى «به‌نو» در . به‌نوده أك فقرا اكچينن بر خرستيان عائله‌سنك بيله أوى آز چوق منتظم بر صورتده تفريش ايدلمشدر .

خرستيانلر ميانده دخى اجنبى برردامادە انتساب ايتمك واونك نفوذى آلتنه صيغينه‌رق دورلو وسائطله اكتساب قوت وثروت ايتمك صورتيله «قبيات» ايله «مينيارا»ده بر ايكى نفوذلى شخصه تصادف اولنور . مع ما فيه بونلرك سلطه‌لرى ديكرلرينه نظراً شايان ذكر كورولمه‌يه‌جك بر درجه‌ده‌در .

برده عكار خرستيانلرى بيننده‌اوته‌دن برى مهاجرت آرزولرى اوقادار بر ايتمشدركه حال حاضرده عكار نفوسنك احتمالكه بشده‌برى آمريقاده بولونمقده‌در . بونك ايچوندركه روايت ايتدكلرينه نظرا نفوس خرستيانيه‌نك بلكه نصفى وقتيله آمريقادن ورود ايدن مبالغله

کچیندیکی ایچون حرب عمومینک اعلانندن وبا خصوص آمریقا ایله قطع مناسبات ایدلدکدن صوکره بو طبقه منسوبینی فقر وضرورتک درکهٔ سفلاسنه سقوط ایتمشلردر .

خرستیانلردن نصف اخیری ایسه ایش ، کوچ صاحبیدرلر . بوقسمک اوچده ایکیسی اینکجیلک ایله اوچده بری ایسه زراعتله اشتغال ایتمکده‌درلر . زراعتک خرستیانلر بیننده آز چوق تعمم ایتمسی اسبابی اولکی ایضاحاتمز پك اعلا تعیین ایده‌بیلیر . بناءً علیه بوبابده فضله برشی سویلمکه لزوم یوقدر .

یالکز بو فصلمزی اکمال ایتمزدن مقدم بو قضا ثروت نقدیه‌سنك تقریباً ایکی میلیون واموال غیر منقوله‌سنك ایسه بر میلیون لیرا قیمتنده بولوندیغنی ذکر ایتمك ومع ما فیه مبحوث عنه ثروتك محدود اشخاص میاننده منحصر اولمق اعتباریله شامل وعمومی بر استفاده ایله برابر موفق بر سعادت اجتماعیه تأمین ایده‌مه‌مکده بولوندیغنی اعتراف ایله‌مك ضروریدر .

[٤] — اجتماعی رقملر — بوراده ذکر ایده‌جکمز رقملرك تماميله حائز وثوق اولدقلرینی وبا خصوص مقایسه‌یی داعی شرائطه مالك بولوندقلرینی بالطبع ادعا ایده‌میز . مع ما فیه الده ایتدکلریمزی بورایه قید واشارت ایتمك هرحالده‌بی فائده اولمایه‌جغی ایچون ذکری ترجیح ایدلمشدر .

« قتللر وجنحه‌لر » — عکارده قتل جرمیله مظنون اولمق اوزره (٣٣٢) سنه‌سی ظرفنده (١٤) قاتل هیئت اتهامیه‌یه سوق ایدلمش در . بو « ١١ » ی ذکور « ٣ » ایسه اناثدر .

جنحه‌لره کلنجه‌ینه عین‌سنه ظرفنده (٩٠) کیشی مختلف جنحه وقباحتلرله محکوم اولمشدر . بونلردن (٣٦) یسی سرقت ، (٢١) ی ایسه ضرب وجرح دعواسندن دولایی محکومیتلری جهته کیدلمشدر . بوطقسان کیشی‌دن (٤٢) یسی زراع ، (٢٣) یسی اصحاب املاکدن (٨) ی عمله ونام (١٧) یسی ایشسز اولانلردن در . ینه بوعددك آنجق (٦) یسی اناث متباقیسی ایسه ذکوردر . (٨٤) ذکوردن (٦٠) ی بکار قالانلری ایسه اولی‌در . ینه بو (٩٠) محکومدن آنجق (١٧) یسی اوقومق یازمق بیلیور . یاشلرینه کلنجه اللی ایله یتمش آراسنده آنجق (٨) کیشی ، قالانلری ایسه ٢٠—٤٠ یاش آره‌سنده‌در . یکرمی یاشندن کوچوك اولمق اوزره یالکز (٣) کیشی ظهور ایتمشدر .

(قازانج مقداری) — بر حساب تقریبی‌یه نظراً عکارك مرکزی بولونان (حلبا) قصبه‌سنده (١٠٠٠) غروشدن یوقاری قازانجی بولونانلرك عددی (٣٥) شخصدن وبونلرمیانده (٥٠٠٠) دن یوقاری وارداتی اولانلر آنجق (٤) کشیدن عبارت ایمش .

قضایه کلنجه مجموع نفوس ذکورك یوزده (٢٠) یسی‌نك تعبیر دیکرله بشده بری‌نك قازانجی (١٠٠٠) غروشدن اشاغی ایسه‌ده یوزده (٨٠) ی بو مقداردن فضله‌در . (٥٠٠٠) دن فضله قازانجی اولانلر قضا نفوسنك ثلثی درجه‌سنده در .

(صنوف اجتماعیه) — عکار قضاسنك مجموع نفوس ذکورندن (١٣٫٧٩٠) کیشی‌نك زراعت ایله اشتغال ایتمسنه مقابل آنجق (١٣) کیشی تعاطیٔ تجارت ایتمکده و (١٨٥٧) کیشی ایسه ایشسز کوجسز بولونمقده ایمش . عکار شمدی‌یه قدر یالکز (٥) طبیب یتیشدیرمشدر . املاك صاحبی اولمق اوزره عکارده (٦٨٧٦) کیشی تخمین ایدیلیورکه بو مقدار نفوس عمومیهٔ قضانك بشده بری راده‌سنده در .

صوك حرب عمومی ظرفنده عکار قضاسی نفوسندن (٧١٥١) کیشی عسکره آلنمشدر . بوتون قضاده (٢٠٠) قدر راهب بولونمقده ایمش .

١١ — احوال روحیه

احوال روحیه‌لری اعتباریله دخی (حلبا) قصبه‌سی اهالیسنی برکولکه تلقی ایتمك اقتضا ایدییور . زیرا ، حلبالیلر ، بارز اولمق اوزره کوستریله بیله جك بر سجیهٔ نفسیه‌دن اوقادار محرومدرلرکه بونلرك سجیه‌سزلکلرینی قبول ایله‌مك ضرورتی تولد ایدییور . . فی الحقیقه هر دورلو اسباب تنور وتمدندن محروم بولونان بوزوالی انسان کتله‌سنك یالکز بر موجودیت عضویه‌دن عبارت بولوندقلرینی اوزون اوزادی‌یه اثباته قالقیشمق زحمتنی اختیاره لزوم یوقدر . حتی حیات اجتماعیه‌لرینی دخی بر وجه تفصیل تدقیق وتحلیل ایتمك احتیاجی بیله حس ایدیلمز . بلکه بر دفعه حلبالیلرك یوزلرینه باقمق وکوزلرینه اوفاق بر نظر عطف ایتمك بونلرك دیار روحیلرینك نه قادار صاف وبی مآل اولدقلرینی تعیینه کفایت ایلر .. بناءً علیه حلبالیلرك بیالیکی‌دن وکورکودن آزاده صفر بر موجودیت اولدقلرینی قبول ایتمه‌مز مجبوریتی حاصل اولمقده‌در .

هر حالده بو اوفاق خلاصه‌مز حلبانك بوتون طوائف موجوده‌سنه تشمیل ایدلمکده‌در . اساساً حلباده اسلام ، خرستیان اوقویوب یازانلرك مجموعی بیلمم‌که یوزده اون رقمنی دولدیرا بیلیرمی؟ . بوقادار درین بر شرق کویلولکی ایسه بی شبهه قضا مرکزلرنده پك آز تصادف ایدیله‌جك بر حالدر . باخصوص (بیروت ولایتی) نك قسم جزئیسنده پك ممتاز اولان حیفا ، صیدا کبی قضا مرکزلرندن صرفنظر جنین کبی اولانلری بیله آز چوق بر شخصیته مالکدر . حالبوکه بو « حلبا » قدر شخصیتسز بریر دها اولا بیلیرمی؟ . شونی‌ده اعتراف ایتمه‌لی‌یزکه بو ساکن ، انقیادکار ومطیع کتلهٔ بشریه شبهه‌سز هر محلدن فضله قابل سوق واداره اولدقلری ایچون جزؤی درجه‌ده بر فداکارلق بوراده

یك مساعد نتیجه‌لر تأمین ایدر . بناءً علیه بو عضوی انسانلره نفسانی قوتلر بخش ایتمه‌نك چاره‌لرینی دوشونمك پك لزوملی و پك ضروریدر .

* * *

عكار قضاسنك حالت روحیه‌سی ایسه بو قادار صاف و بی‌مآل صاییلمامالیدر . زیرا بر طرفدن عكار بكلرینك و دیگر طرفدن تورکمنلرك و بدویلرك و نهایت اسلام کویلولیلرینك و خرستیان طائفه‌لرینك آیری آیری اوصاف روحیه‌یه مالك بولوندقلرینی اشارت ایتمك اقتضا ایدر .

عكار بكلرندن بر چوغنك شرائط اجتماعیه‌لرندن متولد پك عصبی و خشین بر حالت روحیه‌یه مالك اولدقلرینی اعتراف ایتمه‌لی‌یز . مع مافیه بونلر نه قدر شدید التأثر و سریع الانفعال ایسه‌لر او نسبتده روحلری ماجراپرست بر ابذال اصالتله مالامالدر . عكارده نفوذ صاحبی اولمق ، جذبی قیصراغه بینمك و آرقه‌لرنده مسلح توابعه مالك اولدقلرینی کورمك ، اراضی‌یه کویلویه حاکم بولونمق ، هر دورلو آرزولرینی پك کنیش بر لاقیدی ایله حصوله کتیره بیلمك و نهایت کندینه (بك) ویاخود (پاشا) دیدیرتمك . ایشته بو بكلرك حالت روحیه‌سی بوندن عبارتدر .

بوتون جریان حیاتیلرینی تعقیب ایدرسه‌کز بو نقاط اصلیه‌نك کندیلرنده حاکم بولوندیغنی کورورسکز . قاپولرینی یار و اغیاره کشاده بولوندیران ، سفره‌لرنده یوزلرجه تنوعلر وجوده کتیرن ، کویلویه تحکم ایدن ، قیزان ، باغیران ، بعضاً اوانی کونا کون نفائسله دولدیران هپ او وصفلر و او سائقلردر .

مع ما فیه شونی‌ده اعتراف ایتمه‌لی‌یزکه بو طبقه منسوبینك سلم ترقی‌یه اصعادلری پك قولایدر . و بو سهولت طبیعیه کندیلرینك حسلریله متحرك اولدقلرندن نشأت ایتمکده‌در . محویتکارانه بر (بك) ویاخود بر (پاشا) کلمه‌سی بعضاً بو طبقه‌نك اك خشین و عصبی کورونن بر شخصیتنی مونس و صوقولغان بر حاله تحویل ایده بیلیر . اساساً بو طبقه‌نك شیمدی‌یه قدر اعصار پرور بر عنعنه‌یه مربوط اولارق یاشامالری محتاجی بولوندقلری تنوری همان بولامامالرندن نشأت ایدییور . واقعا صوك زمانلرده بو طبقه ارکاننده پك واضح بر انتباهك باش کوستردیکنی و حتی بو اویانیقلغك تأثیریله بر قاچ مکتب عالی مأذونی و بر مقدار مکاتب تالیه مأذونلری یتشدیکی کورولیورسه‌ده بو قدری بالطبع کافی صاییلاماز . روایت ایتدکلرینه نظراً هیئت مجموعه‌سی اعتباریله آنجق یوزده (٥٠) یسی اوقومق یازمق بیلن بو طائفه‌نك نه قادار سریع بر تنوره احتیاج کوستردکلری دوشونیله‌جك بر شیدر . زیرا ایچیجه بر ثروته صاحب بولونان بو طبقه تنور ایدرسه شرائط طبیعیه‌سی اعتباریله بر وفرته مالك اولان عكار محیطنده پك فیضلی موفقیتلر تأمین ایده بیلیرلر .

* * *

عكار ترکمنلرینك حالت روحیه‌لری ایسه بر آز صوکره ذکر ایدیله‌جکی کبی خیمه نشین بدویلرکده محافظه‌کار و دربدر روحلری پك معروف بولندیغی ایچون هر ایکیسندن شیمدیلك صرف نظرله عكارك اسلام کویلولرینه و نهایت خرستیان اهالیسنه نقل کلام ایله یورز :

عكار کویلولری اوته‌دن بری کوردکلری شدید تضییقلره علاوةً وسائط و اسباب ترقی و تمدندن اولان محرومیتلری سائقه‌سیله حلبالیلره شبیه اوصاف روحیه ارائه ایتمکده‌درلر . مع ما فیه عكار اهالیسندن ساحله قریب و دوز اراضیده ساکن بولونانلرله طاغ طرفلرنده و « جرد » ده یاشایانلری تفریق ایتمك ضروریدر . زیرا برنجیلری نه قادار مطیع و مسالمتکار ایسه‌لر دیکرلری او مرتبه دیك قافالی ، عنادجی ، خشیندر . حتی « جومه » ، « خربة الرمان » ، « قیطع » طرفلرنده صوك زمانلرده آراصیره ظهور ایدن بعض چته‌لر واردرکه ساحلك مسالمتکار کویلولرینی ایجه ییلدیرمشلردی . بونك ایچوندرکه ، کرك « حلبا » لیلرك و کرك « مینیارا » ، « جدیده » ، « شیخ طابه » و امثالی کویلر اهالیسی‌نك جبانتی عكارلیلر بیننده اشتهار ایله‌مش ایمش .

عكارده بولونان خرستیان اهالی‌یه کلنجه بونلرك قضاده موجود ایکی یوزه قریب (راهب) ك بعض تلقیناتنه قاپیلدقلرینی بوراده مختصراً اشارت ایتمکله برابر شونی‌ده اعتراف ایتملی‌یزکه هنوز تنور خصوصنده پك کریلرده بولونمالرینه رغماً اسلاملره نسبتله کرك فعالیت و کرك حیات اجتماعیه اعتباریله ینه بر مقدار ایلروده بولونیورلر . واقعا مهاجرت فکرلری عكارلیلرك نظرلرینی مملکتدن زیاده خارجه چویرمش ایسه‌ده آمریقاده بولونان بیکلرجه مهاجرك کوندردکلری پاره‌لرله عكارك خرستیان کویلرندن بر چوغی و خاصةً (قبیات) ، (به‌نو) کویلری کوندن کونه کسب معموریت ایتمکده ایدی .

مع ما فیه بونلرك آمریقاده صرف ایده‌جکلری فعالیتی سوریه‌یه تحویل و حصر ایتمك عواملی دوشونولسه شبهه‌سز مملکتمزك ظاهری دکل اساسلی بر صورتده قازاناجغنی در خاطر ایله‌مك لازمدر .

عكار خرستیانلرینك یوزده «٣٥ — ٤٠» ی — بر تخمینه کوره — اوقور ، یازارمش ، (به‌نو) کوینه بو نسبت یوزده «٧٠» ه قدر یوکسلمکده‌در . بوتون خرستیانلردن (١٠٠) ه قریب تالی تحصیل کورنلری موجوددر .

آمریقادن عودت ایدنلر برابرنده کوره‌نك تأثیریله و یاشایش اعتباریله بر مقدار ایلیکلر استصحاب ایتمکده ایسه‌لرده غریبدرکه کثیف بر حموله کسل و لاقیدی ایله دونیورلر . بالخصوص بونلرك آمریقادن کوندردکلری مبالغك تولید ایتمسی پك طبیعی بولونان حاضردن ییمك و عاطل یاشامق نتیجه‌لری عكار محیطنده تنبل بر طبقهٔ ناس وجوده

كتيريوركه بو طبقه‌نك حرب عمومی اثناسنده پك زياده دوچار خرابی اولديغی دوشونمك ايچون فضله بر فكر ويا بر درايت صرفنه لزوم اولماديغی پك بديهی‌در .

١٢ — احوال صحيه

عكار قضاسنك احوال صحيه‌سنی ذكر ايتمزدن مقدم (حلبا) نك وضعيت صحيه‌سنی بر مقدار موضوع بحث ايده‌جكز . فی الحقيقه (حلبا) ، هواسنك لطافتی واعتدالی ايله معروف بر قصبه‌در . صويی دخی اساساً تميز وبراق اولمقله برابر بر چاريك ساعت مسافه‌ده بولونان و (عين الجرن) اسمنی طاشيان بر منبعدن دمير بورولر داخلنده جريان ايده‌رك قصبه داخلنده‌كی حوضه كتيرلديكی ايچون يولده ترشحاته دوچار اولمايور .

اساساً ينه كوی قربنده وجنوب طرفنده (عين المعلول) وشمال طرفلرنده ايسه (عين الوادی) ناملريله قصبه‌نك ايكی منبعی دها بولونديغی كبی اكثر اولرده قويولر دخی موجود اولديغی ايچون حلبا ليلر دائما تميز صو بولا بيليورلر وبو خصوصده‌ده بالطبع بر كونا اضطرابه دوچار اولمايورلر .

مع ما فيه هواسنك وصوينك كوزه للكنه رغماً حلبانك اولجه بيان ايدلديكی وجهله أولری هر دورلو شرائط صحيه‌دن اوزاق بولونمقده‌در . حتی بو أولرده پك لزوملی محللرك فقدانی بوس بوتون عفو اولونامه‌يه‌جق بر خطا تلقی ايدلمه‌لی‌در .

قضايه كلنجه وضعيت صحيه‌سی اعتباريله‌ده ايكی بويوك منطقه‌يه تفريق اولونابيلير :

بو منطقه‌لردن بری ساحل قسمنی ديكری ايسه (جرد) طرفلرينی حاوی‌در . ساحل قسملری دوز تارلالردن عبارت اولمقله برابر آقان صولری فضله بولونديغی واراضی دخی بو صولرايله اكثريا اسقا ايدلمكده اولديغی ايچون بو اراضيده بولونان تك توك كوچوجك باطاقلقلردن مرزغی بر محيط وجوده كتيرلمكده‌در .

(جرد) طرفلری يعنی طاغلق اولان قسملر ايسه هواسنك يبوستی ايله معروف‌در . عكار داغلری شبهه سز سوريه‌نك اك لطيف محللرينی تشكيل ايتديكی حالده بورالرده يوللر ياپيلمامش وكويلر ايشلنمه‌مش اولديغندن سراپا نفيس بر صيفيه حالنی آلابيلان بو محللردن استفاده ايديلمه‌مكده‌در .

بوراده‌كی كويلرك اولری‌ده عموميت اعتباريله حلبانك أولرينی اكدير دقلری ايچون بالطبع لوازم صحيه‌دن پك دور قالمقده‌در .

كرك حلباده ، كرك بالعموم قضاده اعتيادی وموضعی اولمق اوزره موجود خسته‌لقلردن مالاريا ، ذات الرئه ، وذات الجنب كبی خسته لقلری تعداد ايده بيلرز .

صوك (٣٣٢) سنه‌سی ظرفنده حلباده (٧٠ — ٨٠) كيشی مالاريايه طوتولمشدر .

بو اعتبارله تقريباً اهالينك اونده بری بو خسته‌لغه معروض قالمش ديمكدر . ديكر خسته‌لقلردن ايسه حلباده مذكور مدت ظرفنده آنجق دردر بشر مصابه تصادف اولونمشدر .

قضايه كلنجه عكارده اكثريا ساحل كويلرنده اولمق اوزره هر سنه (٥٠٠٠—٦٠٠٠) كيشی مالاريايه مصاب اولور . ينه هر سنه (برونشيت) ه (٤٠ — ٥٠) ، ذات الرئه‌يه (٢٠) ، ذات الجنبه ايسه (٥—١٠) كيشی نك تخميناً طوتولديغی واقعدر . بوتون قضاده (١٠) كيشی ورمه مصابدر .

امراض زهرويه دن فرنكی‌يه دوچار اولانلر يوق ايسه‌ده دها خفيفنه طوتولمش (١٠٠) كيشی قدر تخمين اولونابيلير .

امراض عارضيه واستثنائيه‌يه كلنجه كچن « ٣٣٢ » سنه‌سی ظرفنده « حلبا » ده قولرايه « ٧—٨ » كيشی مصاب اولمش بونلردن بشی وفات ايتمشدر . تيفوسدن ايسه « ١٠ — ١٢ » مصاب وقوعه كله‌رك ينه بوندن بشی وفات ايلمشدر . جدری حلباده ظهور ايتمه‌مشدر .

قضاده اك چوق تيفوس وجدری حادثه‌لری « فنيدق » كوينده ظهور ايتمشدر . تيفوسه مصاب « ٦٠ » كشيدن « ٤٠ » ی وجدری‌يه مصاب « ٤٠ » دن « ١٠ » ی وفات ايتمشدر .

بوتون عكار قضاسنده « ٣٣٢ » سنه‌سی ظرفنده « ٥٠٠ — ٦٠٠ » تيفوس مصابندن « ١٠٠ — ١٢٠ » كيشی ؛ « ٣٥ » قولرا مصابندن ايسه « ٢٥ » ی و « ٣٠٠ » جدری مصابندن « ٥٠ » يسی وفات ايله‌مشدر . بو حسابه كوره امراض عارضيه‌دن تقريباً ايكی يوز قدر وفات وقوعه كلمش ديمكدر .

« ٣٣٣ » سنه‌سنك ايلك درت ماهی ظرفنده ايسه يكيدن وتقريباً « ٢٠٠٠٠ » كيشی‌يه ياپيلان آشی ثمره‌سی اوله‌رق جدری حادثه‌سی ظهور ايتمديكی كبی قطعات عسكريه‌دن مأذون خسته‌لر ورود ايتمديكی ايچون قولرا وتيفوسدن نه مصاب ونه‌ده وفات ظهور ايتمه‌مشدر .

* * *

عكار قضاسنده تشكيلات صحيه غايت ناقصدر . شيمديكی حالده قضانك يوز يتمشه قريب كوينده‌كی صحت عموميه‌سنه نظارت ايتمكله برابر خسته‌لرينی تداوی ايده‌جك اولان يكانه بلديه طبيبی بالطبع بو عظيم ايشی نه قدر متحمل اوله ؟ يالكز باشنه قاوراياماز . محلی طبيب كچن سنه ظرفنده بيك ساعتدن فضله آت اوزرنده بولونارق عكارك شرق وغربنی دولاشديغنی سويليور . ديكر طرفدن وسائط لازمهٔ صحيه‌نك وشرائط مساعدهٔ حياتيه‌نك فقدانی كبی اسباب واردركه بو كويلره قارشو دها اهتمامكار داورانمق لزومنی اظهار أيله‌يور .

عکارده یگانه اجزاخانه اولمق اوزره حلباده‌کی کوچوك بلدیه اجزاخانه‌سنی کوستره‌بیلیرز. بناءً علیه بر خسته‌یه بر طبیب و بر مقدار علاج لازم اولسه کرك طبیبی و کرك علاجی الده ایده بیلمك ایچون کونلرجه انتظار ایتمك مجبوریتی بولونمقده‌دره.

حربدن اول «بەنو»، «قبیات» کویلرنده برر خصوصی طبیب ایله «قبیات»‌ده و «حلبا»ده برر اجزاخانه و ینه «قبیات»ده بر ایتالیان جراح موجود ایدی. شیمدیکی حالده بو اجزاخانه‌لر قاپانمش وطبیبلر انفکاك ایله‌مشدر. قضانك آشی مأموری دخی بوسنه باشقا محله نقل ایدیلمشدر.

١٣ — لسان وادبیات

عکار قضاسنده عمومی لسان اولارق خلق عربجه‌سی ذکر ایده‌بیلیرز. اساسا قضانك اوقومق، یازمق بیلنلر قسمی پك محدود اولمقله برابر بو بیلگینك درجه‌سی‌ده پك نقصان اولدیغی ایچون فصیح عربجه‌یه واقف اولانلر او نسبتده آزدر.

دیگر لسانلره گلنجه تورکجه، عکار تورکمنلری بیننده بالطبع متعمم ایسه‌ده کرك حلباده وکرك قضانك دیگر جهتلرنده بیلکده بر تورکجه‌یه آشنا کیمسه یوقدر. مع ما فیه عکار بکلرندن وقتیله استانبولده عشیرت مکتبنده اوقویانلری بر آز تورکجه قونوشابیلیورلر.

السنهٔ اجنبیه‌دن ایسه بالعموم قضاده فرانسزجه بیلنلرك عددی (٢٠)، انکلیزجه‌یه آشنا بولونانلرك ایسه «٣٠—٤٠» کیشیدر. بوکا مقابل آمریقادن عودت ایدنلر میاننده «١٠٠٠» کیشی قدر اسپانیولجه‌یه واقف اولانلر واردر.

عکارك بو اعتبارله اك متعمم واك معروف لسانی خلق عربجه‌سیدر. حتی بو لسان طبیعتیله اوقدر متحکمدرکه عکار بکلرینه کردجه‌یی اونوتدیردیغی کبی ایلروده ایضاح ایدیله‌جکی وجهله عکارده متوطن تورکمنلرك لساننه داخل اولارق بو طرفدن تورکجه کلماتك یرینی اشغاله ودیگر طرفدن تورکمنجه‌نك یرینه بوش بوتون قائم اوله‌بیله‌جك دلیللر ارائه‌سنه باشلامشدر.

عکارده بو خلق عربجه‌سنك شیوه اعتباریله کوستردیگی اوصاف طرابلس لهجه‌سندن پك فرقلی صاییلاماز. والحاصل لسان اوزره متداول بر چوق پارچالر واردرکه بونلر میاننده، «دبکه»لر اثناسنده مستعمل اولانلری ویاخود «میجانه» ویا «عتابه» (*) نوعندن بولونانلری ونهایت «نینی» صورتنده استعمال ایدیلنلری قابل تفریقدر. بو

(*) جدیده ادبیاته دائر اولان فصله مراجعت: بیروت ولایتی — جنوب قسمی ص: ٣٤٨

پارچالرك هیئت مجموعه‌سی عکارك خلق ادبیاتنی تشکیل ایتمکده‌در.

واقعا بو اثرلرك عکار حیات ومناظر طبیعیه‌سنی تمامیله تمثیل واظهار ایده‌مدکلری کورولیور ایسه‌ده محبتله تکرار ایدلمه‌لری اعتباریله شبهه‌سز شایان تذکار عد ایدلمك اقتضا ایدر؛ بو اثرلر میاننده آتیده‌کی شرقیلری انتخاب ایلیورز:

— شرقی —

هللا بالورد یا یمی
تعذبینی ما اطیق العدابا
ورمیت سلام ماردوا علی
یاشوف الزین من تله لتله
هویت اثنین واحد ماحصللی...

« ترجمه‌سی »

«أی سه‌وگیلیم! گله شبیه اولان یاناقلر کله‌سن بنی نه قدر أزییورسك؛ بن ایسه بو قادار اوزونتی‌یی چکه‌مم؛ کندیلرینی سلاملادم. سلامیمی آلمادیلر. بر تپه‌دن قوشان کوزه‌له باق. بن؛ بری بکا نصیب اولمادی.»

حلبانك غرب طرفلرنده‌کی واسع اووه‌ده وقتیله بعض آثارك حفظی مقصدیله یاپیلمش اولان متعدد تپه‌جکلرك آلان بولوندیغی دوشونوله‌جك اولورسه بو شرقینك تمامیله عکار حالات روحیه‌سنك بر محصولی اولدیغی توضح ایدر.

عکارده بو نوع شرقیلردن ماعدا (میجانه) (وعتابه) ناملرینی حائز أثرلر دخی موجوددر. بونلردن ایکیسنی انتخاب ایله‌یورز.

— میجانه —

یامیجانه، یامیجانه، یامیجانه
ضحکت حجار الدارلعینو حبابنا
یامیجانه، یامیجانه، یامیجانه
ما ابوس خدك ماتبوس یدنا
یامیجانه، یامیجانه، یامیجانه
من بعد حق شولفتی بمحرما...

« ترجمه‌سی »

«دوستلرمزك قدومی مناسبتیله أولرمزك طاشلری بیله کولیور. فقط اونم ألمی اوپمه‌دن بن اونك عذارینی تقبیل ایده‌مم. اوکا کلنجه، بنم کندیسنده‌کی آلاجغمه رغماً مندیلنك اوجیله ناصل اولیورده بنی رد ایله‌یور.»

میجانه نوعندن اولان بو شرقیلر دائما « یامیجانه ... الخ » نقراتیله ادا ایدلمکده‌در. برده عتابه‌لر واردر :

— عتابه —

یاهل تجذع دلولك خذ معنای
سلام لاریت القیت معانای
وحق البیت یاعابد معانای
غبت عن فراقهم والنوم طاب...

مآلاً ترجمه‌سی

« سن محبه کدن قورقارق نه‌سویلیه‌جککی بیلمیورسك. بن‌ایسه سلاممی کوندریورم. و بن قسم ایده‌رك سنی تأمین ایدیورم‌که محبه‌مك فراقی بنی بیهوش ایدیور. کندیسنی بلکه رؤیامده کورورم ده‌یه‌رك خوابه بیله عاشق اولدم ... »

سرزنش نوعندن بولونان بو کبی اثرلردن باشقه رقصلر « دبکه »لر اثناسنده ایراد ایدیلن مشترك شرقیلر موجوددرکه بونلر ال چیرپارق ایراد اولونور.

— دبکه شرقیلرندن —

بین السمره والبیضه فی قصه بدها دیوان
وللی بیاخذ النشمیه بضل مقضی کیفیه
لقمتو بضل بهنیه لو کان تلتینه زیوان
وللی اخذ المسمره عینو بضل لبرا
والقعده معو مره لو عملت اکل الحکام..

« ترجمه‌سی »

« بیاض قیز ایله اسمر قیزه دائر بر أفسانه واردرکه بوندن بر دیوان بیله یاپیلابیلیر : کوزه‌لنی آلان حیاتنی خوشجه کچیرر ؛ یدیکنك اوچده ایکیسی « طاووق یمی » نوعندن بیله اولسه اوندن ممنون اولور. أسمری آلانك کوزی ایسه دائما دیشاریده قالیر ؛ وحاکملرك یدیکی یمکدن تناول ایتسه بیله ینه حیاتی آجی کورر. »

بو منظومه چوقدن چوق کوزه‌ل یتیشدیرمه‌ین عکار محیطی ایچون نه درین بر فریاد اشتکایی حاویدر.

— دبکه شرقیلرندن —

مانی یا حبیب یا مانی
تولف واحق خلانی
مانی مدور طمایع

وعقلی من راسی ضایع
وشو محمل یا بایع
خوخ وعنب ورمان...

« ترجمه‌سی »

« بن نه‌یم ، أی سه‌وکیلیم بیلیرمیسك ؟ بن حاضر لانوب ده ارقاداشلرمه یتشه‌جکم. اساسا طمعکار ده‌کیلم ؛ عقلم ده باشمده دکلدر. ای صاتیجی سن أریك ، اوزوم ونارمی طاشیورسك ».

عکارده بو وبوکا مشابه منظومه‌لر ده مضمونك عدم کفایتی جالب دقت اولمقله برابر بر طرفدن وزننك رقصان وقافیه‌لرینك دخی دولغون اولماسی رقص عاملرنده کثرت استعماللرینی انتاج ایلمکده‌در.

عکارده تك توك نینیلره ده تصادف اولونیور. بونلر میاننده آتیده‌کی پارچایی ذکر ایده‌بیلیرز :

— نینی —

هی وهی وهلیه
وشال الله یا رفاعیه
حطیتو بالمرجوحه
خفت علیه من الشوحه
والله علیك صلوحه
وهزی للبو حتی ینام
هی وهی وهلیتو
شیخ احمد بیریتو
یا ربی یکبر ویصیر
انا بربی ولیداتو...

« ترجمه‌سی »

« هی ، هی رفاعیلر !.. اللهك رحمتی ایچون توسط ایدیکز. بن‌چوجوغمی صالینجاغه قویدم. چایلاقدن قورقیورم ای صلوحه « صالحه‌جك » سن بیکی صاللا وقورو. شیخ احمددخی اووه‌ده‌در. اوده‌دراونی قورور. ای‌اللهم، ایسترم‌که یاوروم بویوسون ویتشسون. بن اونك چوجوقلرینی ده بویوتمکه آماده‌یم ... »

بو نینی متعدد نقاط نظردن عکار حالت روحیه‌سنی تمثیل ایتمکده‌در. زیرا بر طرفدن « رفاعیه » طریقتی عکارده بویوك بر فیض ونمایه مظهر اولمشدر. نیته‌کیم « حیزوق »،

«فنیدق»، «قرنه» کویلرنده رفاعیلرك بر تکیه‌سی بولونمقده‌در. دیکر طرفدن عکارده بعض شیخلرك وسائره‌نك کرامتنه تمامیله قائل اولدقلری ایچون چوجوقلرینه سویلدکلری نینی‌ده دخی بونوعدن اولمق اوزره عکار اووه‌سنده یاتان برشیخدن بحث ایدیله کلکده واونك روحانیت متصوره‌سندن استمداد اولنمقده‌در.

*
* *

عکار ادبیاتی موضوع بحث ایده‌رکن استطراد قبیلندن اولمق اوزره بوراده مستعمل یوزلرجه ضرب مثله دائر قامه آلنمش بعض اثرلر حقنده بر مقدار اعطای معلومات ایتمك اقتضا ایده‌ر. فی الحقیقه بیروتده «آبای یسوعیه — جزویتلر» طرفندن نشر ایدیلن المشرق مجموعهٔ شهریه‌سنك (١٩٠٦) سنه‌سی حزیران نسخه‌سنده، سوریه‌ده مستعمل عمومی ضروب امثاله دائر «انطون جمیل» طرفندن ترتیب ایدیلن مجموعه‌یه بر ذیل اولمق اوزره «سلیمان غانم الیسوعی» امضاسیله وعکار ضروب امثالنی حاوی اوزونجه بر مقاله نشر ایدلمشدر.

بو مقاله‌ده شهور ومواسم وایامه ونهایت حادثات طبیعیه‌یه عائد اولمق اوزره یوزلرجه ضرب مثل ذکر وعکار قضاسنه نسبت ایدلمشدر. حال بوکه بو ضروب امثالدن دیکر محللرده مستعمل ومعروف اولانلری پك چوقدر. بو میانده اولمق اوزره:

«النار فاکهة الشتاء — قرش الابیض لیوم الاسود — الولد ان ما بکی ما بترضعه امه» کبی هریرده وحتی هر لسانده موجود اولانلرینی ذکر ایده بیلیرز. حتی تورکلر عندنده:

«مانغال کناری قیش کوننك لاله زاریدر — آق آقچه قاراکون ایچوندر — آغلامایان چوجوغه مه ویرمزلر»

صورتنده عیناً معروف اولانلرینی عکاره مخصوص کوسترمك بر سهو اولسه کرکدر. بو کبی ضروب امثال اولسه اولسه عکارده مستعمل ومعروف اولابیلیرلر. بناءً علیه بو کبیلرك عکارك محصولی اولماسی بالطبع اقتضا ایتمز. باخصوص عمومی بر ضروب امثال مجموعه‌سی اولارق جمع ایدیلن براثر ایچون دخی بویله بوتون سوریه‌جه معروف اولانلرینك عدم ادخالی بی شبهه بیوك بر نقصان تشکیل ایده‌در. بو جهتك قارئلرجه نظر دقته آلینمه‌سی هر حالده پك لزوملی وضروریدر.

— ٧ —

عکار داغلرنده

١ — حلبادن کواشره‌یه

حلبادن اعتباراً انحای داخلیه‌ده اجرا ایده جکمز سیاحتك ایلك مرحله‌سنی تعیین ایتمك... بو، شبهه سز، بزم ایچون، پك حائز اهمیت ایدی. زیرا اقصای عمراندن پك اوزاق اولمایان «حلبا» کوینك وضعیت عمومیه‌سی، آتیده اوغرایاجغمز مراکز سائره ایچون بزی دهرین، دهرین دوشوندیریوردی.. کندی کندیمزه دیوردق که:

— دیکر قضالر دخی بویله ایسه...

بز، بو جمله مزی بر دورلو اکمال ایتمك ایسته میوردق. ولایتك قسم شمالیسی حقنده ایلك خطوه‌ده حاصل ایده جکمز بویله بدبینانه بر عقیده‌نك متمادیاً بزی اوزه‌جکنی بیلدیکمز ایچون هر شیئی خوش کورمك جهتنی ترجیحه مضطر قالیوردق.

حتی اکر زمانمز مساعد اولایدی عکار قضاسنك کویلرنده بر مدت جستجو ایده‌رك بورالرینك مادی ومعنوی بوتون محرومیتلرینه تحمل ایده‌جك ایدك. باخصوص عکار قضاسنده شایان تماشا محللرك بولوندیغنی ادعا ایدنلر آزده کیلدی. دیورلردی که:

— جرد طرفلری، سوریه‌نك منظره اعتباریله اك ممتاز یرلری صاییلیر. او داغلرك یوکسکلکی، او آغاجلقلر، او آقان صولر. ونهایت او لطیف هوا، هیچ بر یرده بولونماز. بورالرینی مطلقا کزمه‌لیسکز.

بدایع طبیعیه‌دن زیاده محاسن صنعیه‌یه مفتون اولانلر ایسه (بینو)، (قبیات) کویلرینی و(عکار العتیقه) یولنی توصیه ایدیورلردی.

وقتمز بولونایدی بونلرك کافه‌سنه ایریشمه‌یی آرزو ایده‌جك قادار نیکبین اولمشدق. مع مافیه تورکمنلرك ساکن بولوندقلری (کواشره) و(عیدمون) کویلرینه اوغرامق صورتیله عکار داغلرنده بر اوفاق جولان یاپمایی ترجیح ایتدك.

بو کوچوك سیاحتمز بیله آت اوزرنده درت، بش ساعت امتداد ایده‌جك ایدی واکر (تورکمنلر آراسنده) فضله بر زمان صرف ایتمك مجبوریتی بولونمایاجق اولورسه تکرار درت بش، ساعتلق بر سیاحت سپاهانه عقبنده دیکر بر قضایه (حصن الاکراد)ك مرکزی بولونان (تلکلخ) قصبه‌سنه مواصلت ایلیه‌جك ایدك.

خلاصه ، ایلك مرحله‌مزه مخصوص اولمق اوزره تعیین ایده‌بیلدیکمز بو بر کونلك سیاحت پروغرامی بزه دیکرلرندن دها مونس ودها نافع کورونیور ایدی .

* * *

کونش ، حلبا تپه‌لرینك ذروه‌لرندن سیمین ضیالرینی بوتون اوودیه سرپرکن ، بز کوچ حال ایله احضار ایدیله بیلن بیتاب وتوان آتلره راکب اولیور وقایجی ، صارپ قایالرك اوزرندن سوزولورجه‌سنه اینه‌رك (حلبا)نك شمال طرفلرنده بولونان اوفاق باغچه‌لرك ونهایت خرمانلقلرك جوارندن آیریلیوردق .

دها ایلك آدیمده بو تحمل‌فرسا وسائط نقلیه ایله دار اجق کچی یوللری ، وبو یوقوشلقلر بزه قرون قدیمه‌یی خاطرلاتیور ایدی وبز آتیده مصادف اولاجغمز زحمتلری دوشونه‌رك شمدیدن درین بر تأثر ایچنده بولونیور ایدك . صاغ طرفده دوام ایدن کوچوجك تپه‌لرك برنده صباحك ایشیقلریله کولومسه‌ین (شیخ محمد)ك اوزرنده یوکسه‌لن عظیم بر کلیسا بناسی ایسه بزه استهزا انکیز خنده‌لره فیرلاتیوردی .

بز متمادیاً شمال استقامتنی تعقیب ایدیور وحلبا وجواری تپه‌لرینه موازی بر یولدن ایلروله‌یوردق . آز بر زمان ظرفنده (خربیه) کوینه موصل اولان طریقی صاغمزده ترك ایتدكدن (ونهر خربیه) نك بر فرعی بولونان کوچوجك بر دره‌یی آشدقدن صوکره بوس بوتون منحط بر وادی ایچنده قالمشدق . بر آز اوزاقلرده ومواجهه‌مزده « تل عباش » کویی کورونمشدی . بر آز صوکره « خربیه » نهرندن کچدك . شیمدی وادی ختام بولمش وآرتیق داغلر باشلامشدی . بز دخی بو داغلره طیرمانارق کونشك دوغدیغی طرفلره دوغرو ایلریله‌مك ایستیوردق . صاغمزده ، بر وادیدن صوکره بربرینی تعقیب ایدن داغلر واردی . اوکمز وجوارمز دخی هپ داغلق ایدی . یالکز آرقه‌مز ، دکیز اولدیغی ظن اولونان أسمر اووه‌لر وتارلالردن عبارت بولونیوردی .

صاغ طرفده واوزاقلردن « قته » کویی ، بر مدت صوکره کوروندی ؛ اوفاق بر تپه‌یی آشیوردق . قارشیمزده « حوشب » کویی ؛ صاغ طرفده واوزاقده « ریحانیه » ؛ صولمزده « سمدین » و « دیرین » کویلری رونما اولمشدی .

پك آز بر زمان کچمشدی که رهکذارمز بر اینیشه تحول ایله یوردی . شیمدی هر ایکی طرفمزده بر وادی بلیرمشدی . مع ما فیه بر مدت صوکره اولکندن یوکسك بر تپه‌یه طیرماندیغمز حالده صاغ طرفلرده واوزاقلرده یوکسه‌لن لبنان داغلرندن « ظهر القضیب » ك قارلی شاهقه‌سی یاننده پك کوچوك قالیوردق . شیمدی اطراف أربعه‌مزی نا محدود کویلر صاریوردی .

وادینك آرقه‌سنده وصاغمزده تماميله کسب توضح ایله‌ین ریحانیه کوینی ترك

ایدرکن صولمزده ینه بر وادی آرقه‌سنده کوزوکن « غزالیه » کویی بر مدت بزی تشییع ایلیوردی . بویله‌جه بر مقدار اینمش ، وصوکره یوقوش . وهپ بو یکنسق منظره دوام ایتدی .

نهایت صولده ، ساحلدن اعتباراً مسلسل تپه‌لر آراسنده ایلریله‌یه‌رك اوزاقلرده « نصیریه » داغلرینی « لبنان » داغلرندن آییران « مرج » (*) بوتون چیپلاقلغیله کسب توضح ایتمشدی .

شیمدی کذرکاهمز قایاپارچالرندن ، صارپ داغلرده مرور أزمان وأقدام ایله اویولمش کچی یوللرندن عبارتدی . مع ما فیه بز ده کیزك سطحندن ایچه یوکسك محللرده قطع مسافات ایله‌یوردق . داغلرك بو چیپلاق تپه‌لرنده أحرارانه أسن او منفرح روزکارلر اولماسه ، سماده ایچه یوکسه‌لن کونشك قیزغین وآله‌ولی ضیالری بو تموز کوننده نا قابل تحمل بر حال کسب ایلیه‌جکدی .

کچدیکمز یرلرده حیاتدن أثر یوقدی . اساساً بو یالچین قایا کتله‌لری نك هیچ بر طرفی قابل زرع ده کیلدی . مع ما فیه بعضاً کوچوجك مساعد یرلرده یتشدیریلان مصر بغدایینك یشیل وآکلی یاپراقلری بو تموز صیجاغنده متوکلانه قیوریلیوردی . بز مضطرب می ایدك ویاخود ده کیلمی ایدك . تعیین ایده‌میوردق . یالکز شونی اعتراف ایتملی ایدك که جوارمزده موحش ویزیلدایان اونا محدود سینکلر اوقدار یاپیشقان شیلر ایدیلر که بونلردن تخلیص نفس ایچون نه منده‌یلر ، نه باستونمز ونه ده أللرمز کفایت ایتمیوردی . بز بویله‌جه ایلریلرکن ، بیلمم نره‌لردن آیریله‌رق حیاتلرینی قازانمق ایچون بورالره آتیلان بر قاچ قوشك یانمزده اوچوشدقلرینی کوریور ودها صوکره اونلرك سکون پرور روحلرندن سوزولن بلورین صدالرینی دوییوردق . اووخ بو قوشلر بزم ایچون نه صمیمی آرقاداشلر ایدی . بیلمم که بو تموز کوننده بزه بر رمز طبیعی اولمق ایچونمی بورالره قادار اختیار پرواز ایلمشلردی ؟...

صولده ، وادی آرقه‌سنده « شربیل » کویی کورونورکن « تلال » کوینك داخلندن کچمه‌سه ایدك دها اوزون مدت دوشونه جکدك . اساساً بو تپه‌لرك انسانی دوشوندیرمه‌مسی قابل اولا بیلیرمیدی . ایشته ، اوچ ، درت ساعتدن بری آتلر اوزرنده بولوندیغمز حالده ، حالا منزل مقصوده وارامیوردق . وهپ بر یوقوش ، بر تپه ، صوکره بر

(*) مرج — یشیللك بر اووه دیمکدر .

اینیش . وهپ بویله أسمر تپه‌لر بربرینی تعقیب ایدییور وفقط یولمز بر دورلو ختامه ایرمیوردی .

اوزون بر مدت ، بر ساعتی متجاوز بر مدت آتلرمزله گاه یوکسله یوکسله ، گاه آلچاله ، آلچاله طی مراحل ایلرکن دائما عینی ایصسز ویوروجی قایالر بربرینی ولی ایدییور . عینی اوزاق کوی منظره‌لری دوکوق وأسمر ضیالر آراسنده سس‌سز ، سس‌سز أرییوردی .

کونش زواله ایرمشدی‌که صاغ طرفده تورکمن کویلرندن « دوسه » کویی کوزوکمشدی . بو بزم ایچون حقیقی بر حادثهٔ بشارت اولدی . بر مدت شرق استقامتنی ترك ایده‌رك شماله دوغرو ایلروله‌مه‌یه وآرتیق قایالری یرامته‌رق حصاد ایدلمش تارلالرك اوزرندن یورومکه باشلامشدق . بر مدت کچی بوینوزی آغاجلرینك بزه اوکون یك روحانی وحیاتبخش کورونن أسمر کولکه‌لری آراسنده ایلرولدکدن صوکره آکسزین کندیمزی قاپ قارا بر کویك ایچنده بولمشدق . بوراسی تورکمنلرك « کواشره » کویی ایدی .

٢ — تورکمنلر آراسنده

آتشین بر تموز کوننك آغیر وبو غوجی بر اوکله صیجاغنده « کواشره » (*) یه کیریشمز ، اصلا بکله‌نیلمه‌ین غریب بر حادثه اولمشدی ؛ قصبه‌نك خارجنده ، بر آز یوکسکجه ومحدود بر سطح دائره‌یی آکدیران خرمن محلنده بیغیلی دوران زرین بوغدای باشاقلرینك یاننده بر ، ایکی تورکمن قیزی دیرسکلرینی دیزلرینه وآووجلرینی‌ایسه یاناقلرینه دایامش ، سه‌وملی اینکلرینك بویوك بر اشتها ایله چیکنه‌دکلری صارامش اوتلرك صوك صاپلرینی وصوك دانه‌لرینی بیتردکلرینی کورمك تهالکیله بکله‌شیورلر ؛ وبر آز اوزاقده معدن کوموری قاپلرینك ایستیفلرینه بکزه‌ین أولریله قارا‌بر دومان یوکسلدییور . حق اولونان کویدن برر کولکه حالنده آیریلاراق ، اللرنده بویوجك سیاه دستیلریله خرمن محلنه دوغرو قوشه قوشه کلن بجریکلی تورکمن چوجوقلرینك بر آز صوکره صوناجقلری بلورین صو قطره‌لرینك خیال لذیذی دها ایرکن نوش ایتمك هیجانیله چیرپنیورلردی .

خرمنك بریسنده ، کیم بیلیر نیجه بیللردن بری بو قارا کویك بر نشانهٔ موجودیتی بولونان وتا اوزاق کویلره ، اوزاقلرده‌کی اسمر کویلره ونهایت قارلی تپه‌لره نگهبان

(*) کواشره کلمه‌سی‌نك اصلی کوچبه انسان معناسنه اولمق اوزره (کوچر) لفظنك غلط بر جمع مکسر عربیسی اولمق ملحوظدر .

اولان داللی بوداقلی اختیار بر پالاموط آغاجنك قویتو وبویوجك کولکه‌سنده یانغیندن قورتارلمش ظن اولونان رنکی نه اولدیغی بللیسز بویوجك بر تورکمن حصیری سه‌ریلمش ، تراشی لزومندن فضله اوزون قیراننه بییقلی بر رژی قولجیسی ایله هریانی یاغلی شیشه‌نجه بر ویرکو مأموری وفراریلری تعقیبه چیقمش بر ایکی ژاندارمه سواریسندن عبارت بولونان کویلرك زائرین دائمه‌سی بر معتاد صیرالنمش . بونلرك بریسنده بر وضع عبیدانه ایله دیز چوکن یرتیق اوروبالی ، یانیق یوزلو ونهایت موص‌مور دامارلری کوزوکن قدید بر قاچ تورکمن اختیاری ایله عاجز بر ایکی اختیا قادین بو بر قاچ مخلوقدن کلمه‌سی محتمل بر فلاکتی دوشونیور وآغاجلردن قورقه‌رق یووالرینه چکیلن کوکرجینلر کبی بو آتشین تموز کوننك آغیر وبو غوجی اوکله صیجاغنده بی‌نوا ، سینیورلردی .

آتلرمزله بو سال‌دیده پالاموطك جوارینه کلدیکمز زمان ، بویانیق واختیار سیمالرده ساکن بر بحیره‌یه دوشن بر چاقیل طاشینك سطح ماده وجوده کتیرده‌جکی متسلسل دائره‌لرك نقوشنه بکزه‌ین نامحدود اضطرابلرك آکسزین بلیره‌رك ، کیتدکجه کنیشله دیککی کوزلرمزله تماشا ایدییور کبی ایدك . ودقت ایدییوردق‌که خرمن محلنده تورکمن قیزلری یرلرندن فیرلامش ، یوزلرینی باش اورتولریله صاراراق بربرر کویه دوغرو قاچمایه حاضرلانیور ، اللرنده دستیلر اولدیغی حالده تورکمن چوجوقلری کوی طرفنه دونه‌رك پر هیجان آدیملرینی صیقلاشدیرمغه چالیشیورلردی .

حلبادن بزه یول کوسترمك اوزره استصحاب ایتدیکمز ژاندارمه سواریسنی تعقیب ایتمك صورتیله « کواشره » یه بو اوکله صیجاغنده ناکهان کیریشمز بوتون کوی خلقنی وحتی زائرینی‌ده دوشوندیرمشدی . کندیلرینك بو اضطراب آنیلرینی حس ایدر ایتمز درحال تطمینه لزوم کورمشدك . ونه ویرکو ، نه عسکر ، نه پاره نه‌دوه ، نه هدیه ، نه توتون ، نه‌ده هیچ بر شی آلمق اوزره کلمدیکمزی ولطیف ونظیف بر خدمت ایله موظف اولدیغمزی اونلره آکلاتدیغمز زمان اوصاراران سیمالر یمبه‌لشمش واودوکوق نظرلر همان ابتسام ایله دولمشدی .

آرتیق بویوك ، کوچوك شادان وممنون قوشیور ، کیمی سجاده کیمی دوشك کتیروب سه‌ریبور ، قیزلر یاصدیق یتیشدیرییور ، چوجوقجغزلر ایسه سیاه دستیلرینی آرتیق بزدن اسیرکه میورلردی .

درت ، بش ساعتلق بر یورغونلقدن وبر کونشدن صوکره بو پالاموط آغاجنك قویتو کولکه‌سی شیمدی بزم ایچون استراحتبخش وسرین بریووایی اکدیرییوردی . بوندن بر ایکی سنه اول وفات ایدن کوی مختارینك زوجه‌سی اولدیغنی بیلدیرمك صورتیله کندی کندینی طانیتان بجریکلی ، اختیارجه بر قادین گاه عربجه‌یه گاه تورکجه‌یه یاقین بر لسان وبر

شبو ايله عجله عجله بزه بر شيلر سويلمك وبزم كوزلرمزك ايچنه باقوب كوكلمزده كنى اوقومق وياخود آغزلرمزه دقت ايده‌رك سويليه‌جكمز بر جمله‌يى دها اول آكلامق حرصيله چيرپينيور، بزه دها فضله ياقينلاشيوردى؟ بز حيرت ايچنده ايدك؛ كندى كنديمزه:

— بو اختيار قادين نه قادار ذكى ونه قادار نفوذ صاحبى ايمش!..

دييوردق. فى الحقيقه اونك بوتون كويى اداره ايتديكنى رأى العين مشاهده ايتدكجه كنديسنه قارشو بويوك بر حسن مفتونيت وتقدير ايله متحسس اوليور. وابذال ايتديكى نزاكت واهتمامدن دولايى ده درين بر انجذاب دوييوردق.

بر آز اوته‌ده، خرمن محلنده، توركمن قيزلرى آرتيق ايشلرينه باشلامش، صاريشين بوغداى باشاقلرينك آراسنده قيرمزى‌ماق اينكلرى تعقيب ايده‌رك متماديا دونيور، دونيورلردى.

وبر آز اوزاقده كوى، بربرى اوزرينه ييغلمش قارا طاشلردن عبارت قويتو كورونوشيله بر آشيانهٔ بوم وغراب اولمش قورقونج بر يانغين خرابه‌سنى آكديريور واوشن وشاطر ساقيلرك، اوقانلى وجانلى توركمن قيزلرينك ونهايت او ذكى اختيار قادينك پناه مشتركى اولديغنى ارائه ايليه‌جك بيكلرجه دليله احتياج كوسته‌ريورايدى.

مع ما فيه بورانك منظره‌سى نه دلربا ايدى؟. تا اوزاقلره قادار شماله، شرقه وجنوبه حاكم بولونان بو كواشره تپه‌سندن او سبزين واديلر، او اسمر داغلر، تا محدود كويلر نه بويوك بر وجد واستغراقله تماشا ايديليوردى؟.

تا قارشى طرفلرده عكار بكلرينك (عامريه)، (عين الزيت)، صوكره توركمنلرك (دوسه)، دها اوزاقلرده (عيدمون) كويلرى وبريده وپك اوزاقلرده (حالات) كويى أسمر بر كولكه حالنده افقك خطوط مرئيه ونامرئيه‌سنى تخطيط ايدركن بى‌شبهه بو راسى بزم ايچون معلا بر نشيمن شعر وخيال اوليوردى.

اوزون بر مدت طبيعت مجاوره‌نك رحيق بدايعنى نظرلرمزله قطره قطره نوش ايتدكدن صوكره بلا اختيار يانمزده كيلره:

— كويكزك نه كوزل منظره‌سى وار؟..

ديه بيلمشدك. چوقدن مهياى فوران بر باروت خزينه‌سنى اكديران آغيزلرده بو اوفاق مشعلهٔ كلاميه من عظيم بر انفلاق بيان وجوده كتيرمشدى. شيمدى، يانمزه صوقولان قادينجغز، قارشيمزده دورغون نظرلرينى بزدن آيرمايان بر اختيار، اياقده امره آماده دوران بر كنج، بر آز بريده خفيف، خفيف كولومسه‌ين بر توركمن ياوروسى هپ بردن سويلمك ايسته‌يورلردى:

— كويمز كوزل.. اما صوسز..

بو اوفاق ومشترك مقدمه‌دن صوكره بوتون آغيزلر قصبه‌نك صوسزلغنى اكلاتمايه باشلامشدى. فى الحقيقه قصبه داخلنده نه بر قويو، نه‌ده بر منبع موجود ده‌كيلدى. يالكز كويك خارجنده مشفق بر كوز وارايدى‌كه بر سرشك سعادته بكزه‌ين داملالريله بر قاچ ساعت ظرفنده آنجق بر دستى دولدوره‌بيليوردى. (كواشره) نك ياقيننده‌كى عكار بكلرينك بر آب وتاب كويلرى دخى، كوكللرى صوسزلقدن يانان بو زواللىلردن بر داملا صويى بيله أسيركه‌دكلرى ايچون بو ناامید توركمن كوينك ايچين، ايچين يانارق بويله قارا ياسلره باطماسى وقارارماسى طبيعى‌ده كيلمى ايدى.

فى الحقيقه بو متروك ومهمل قالان كتلهٔ بشريه‌نك كوكللرى هپ، بويله ايچين ايچين يانار كن ناصل اوليورده بو سيم سياه كويده تمديد حيات ايلدكلرينه حيرت ايتمه‌مك قابل اولمايوردى!.. كنديلرندن صوردق:

— نه زماندن برى بورالرده ياشيورسكز؟

بو سؤالمز، ينه اونلرك درين كدرلرينى يكيدن اوياندیرمش اولاجق‌كه اراد جواب ايلركن دالغين دالغين ادارهٔ كلام أيله‌يورلردى. بز، ايسه بو ماتمدار روحلرك حسبحال سياهنى جان قولاغيله ديكله‌يور وكنديلرينه تسليلر بخش ايتمك ايسته‌يوردق:

— بوندن تقريباً يوز، يوز آلتمش سنه اول دده‌لريمز عائله‌لريله بر لكده شامده قنيطره جوارنده كائن جولان طرفلرندن كلمشلر ايمش. بز بو روايتك نه قادار دوغرو اولديغنى بيله‌ميورز. يالكز حمصده «بيت الصوفى» ناميله معروف بر عائله واركه بزم اقربامز ايمشلر. اونلر بزم نره‌دن كلديكمزى ايجه بيليورلرمش.

وبو كوچوك مقدمه‌يى متعاقب يكى بر سؤال ايرادينه لزوم كورمه‌دن كسيك، كسيك ايضاحاته دوام ايتديلر:

— بز، ايشته بو كوردیككز آلتمش خانه‌لى كويده ياشيورز؛ يوز اللى يوز آلتمش كشى‌يز. ايچمزده آنجق بش اركك وار. قالانلرى ايسه چولوق چوجوقدن وقادينلردن عبارت در.

اوللرى دها چوق ايدك؛ اللى كنجمز عسكره كيتديكى ايچون شيمدى آز الدق. «توركمن عسكردن قاچماز» بونك ايچون بزم كويده هيچ فرارى يوقدر. كنجلرمز عسكردن دونجه‌يه قدر يكرمى «شنبل» حبوبات اكه‌جك قدر تارلالرمزده چولوق چوجوق هپ بر لكده چاليشيور وياشيورز.

بو قيصه وفقط پك شمولى اولان ايضاحات اوزرينه كنديلرندن صوردق:

— ناصل كويكزده راحتميسكز؟..

بو سؤالمز ، اونلری بر آز دوشوندیرمش اولمالی که بر مدت سکوت ایتدیلر : بز ده دوشونیوردق : عجبا اونلرا تمی ایدیلر ؟ بو سیاه طاشلر آراسنده ، بر داملا صودن بیله محروم اولان بو فقیر ، بو عاجز انسانلر کندیلرینی راحت بولیورلرمی ایدی . مسعود می ایدیلر ؟ اونلرك جوابنی صبرسزلقله بکلیوردق .

نهایت مختارك اوذکی زوجه‌سی درین بر اویقودن اویانمشجه‌سنه کوزلرینی بزه عطف ایتدی ودیدی که :

— اوللری یعنی بوندن بر قاچ سنه اول هیچ راحت ده کیلدك . عکار بکاری بزی ایسته‌دکاری کبی استخدام ایدیورلردی قیزلرمزی اونلرك ألندن هپ صاقل ایدردك »[*] او کونلر کچدی ، « شیمدی بزم پادشاهمزك کونلریدر ، آرتیق عکار بکاری بزه سلطنه مزلر . شیمدی راحتز ... »

کواشره تورکمنلرینك معصوم وبی خبر روحلرندن دوکولن بو اعترافلر شیمدی بزه مرحوم فکرتك ، قیمتدار بر مصراعنی خاطره کتیریوردی :

« اینسان » خلوق ازلی بر شفادر آلدانمق .... »

وبو نلرینه فکرتك :

بوکون حیاتی مسلسل بر احتیاج سیاه ،
بوکون ، سعادتی غافل بر اشتیاق تباه ،
بوکون ، تنفسی یورغون قدید بر سور وآه

اولان بو جمعیت ... »

صورتنده بوتون محرومیتارینی بویوك بر اعجاز بلاغتله تقریر ایتمك ایسته دیکی جمعیتلردن بری ده کیلمی ایدیلر ؟ .

ایشته ، پك واضح کورولیوردی که نور ومدنیتدن دورقالان بو انسانلرك نامحدود احتیاجاری واردی . غریب بر جلوهٔ تصادفله بو محرا کویلره دوشه‌رك کون کچدکجه عددلرندن بر مقدارینی غائب ایتمکه محکوم اولان بو زواللیلر ایچون سعادت متصور میدی ؟ بیتاب برر قدیدی آکدیران بو عضویتارده بی شبهه راحت وحضور آرامق .. نه قادار بیهوده ، نه قادار بیهوده ایدی ..

بیلمم ، قاچنجی دفعه اولارق او کونشدن یانان سیمالرینه واو کیتدکجه نظرلرمزده قاراران کویلرینه اوزون بر نکاه تأثر عطف ایدیور ومتمادیا دوشونیور ایدك . بر آز صوکره قوشاغنه طونجدن طولانی بر دیویت صوقولمش ، آبانی صاریقلی بر اختیار ، کویك امامی کلدی وصاغ ألی شقاقارنده اولدیغی حالده او سال دیده آغاجه

[*] صاقلاردق .

دایانارق اوزاق مسافه‌لره کشاده بولونان بو منبر عالیدن تیترك شیوه‌سیله بر اذان محمدی اوقورکن بوتون تورکمنلر درین بر وضع خشوع ایله دیکلیور وآراصیره « الله یموتنا علی دین الاسلام ... » یعنی « جناب حق بزی آخرته مسلم اولارق قاووشدورسون » نقراتیله تموز کونك بو صیجاق اوکله‌سنی ، بوتون حیاتی وهر شیئی اونوتمایه چالیشیورلردی .

آرتیق بو اختیار پالاموط آغاجنك سایه‌سنده مختصر بر جماعتله ادا ایدیلن بو اوکله نمازی‌نك کوکلره بخش ایتدیکی بر کوثر سعادتله بوتون روحلر ییقانمشدی .

شیمدی تا اوزاقلردن بزی ترویحه کلن مونس وخفیف بر روزکار قدسی بر کبوترك حریری تویلری حالنده سیمامزی لمس ایده‌رکن او معصوم وصاف روحلرك آشنای صمیمیسی اولدیغمز انسانلرله نه طاتلی حسبحاللرده بولونیوردق . اونلر دخی بزه ایصینمشلردی . حتی طرز ازدواجلرینی عربجه کلمه‌لرله قاریشیق تورکمن شیوه‌سیله وتکلفسزجه آکلاته‌جق درجه‌ده بزمله قایناشمشلردی . دییورلردی که :

— مختار قیزی ایستر ، صوکره موکللرلر ، (۱) پاره‌سنی کسرلر . ایکی بیك پاره ویررلر (۲) آلاجغنی آلدقدن صوکره نکاحی قییلیر . نکاحده کویك بوتون آورادلر (۳) ی بولونور . صوکره دبجه بوغوزلارلر ، (٤) آش ایده‌رلر ، دوکون یاپارلر . دوکونده بر فانوس ایشیدیرلر (٥) ، کوزه‌لی فانتازیه ایده‌رلر (٦) ؛ دبکه اوینارلر (۷) ؛ صوکره زیلغیتلاولر ، لی لی لی لیش یاپارلر ؛ دخله ایدرلر (۸) .

تورکمن دوکوننك بو تعریف موجزی ، بزجه دوکونك تفصیلاتندن زیاده طرز وصورت ادالرینه کسب اطلاع ایتدیردیکی ولسانلرینك شکل حاضرینی ارائه ایتدیکی ایچون حائز اهمیت بولونیوردی . مناسبت دوشمشکن شرقیلرینی صورمق ایسته‌دك :

— ناصل دوکونلریکزده تورکجه شرقیلر سویلزمیسکز ؟ .

دیغجه نظرلری بر شیوهٔ استغراب ایله کولومسه‌یه‌رك .

— عرب یاتاغنده تورکجه شرقی اولورمی ! . بز شیمدی « اورنایق » (۹) چالیور وعربجه شرقیلر سویلیورز .

دیدیلر وینه شیوه‌لرینی یکیدن درخاطر ایتمش بر طرزده :

— اوکمزده بری « یارراسین » بز آکلاریق . (۱۰)

(۱) مهرك مقدارینی قرارلاشدیرمق ایچون وکیل تعیین ایده‌رلر (۲) غروش (۳) عورتلر ، قادینلر (٤) برقویون ویاکچی کسرلر . ٥ برفنار یا قارلر . (٦) کلیفی سوسلرلر . ۷ . عرب دانسی . ۸) کلین ایله کوکینك قاووشمه‌سی . (۹) ضنیق نامنده‌کی عرب مزماری (۱۰) بری تورکو چاغیرسین بز اکلارز .

دیه‌رك تکرار کولومسه‌دیلر. بریده آیاقده دوران فاطمه‌لرك وزلیخالرك سیمالرنده عینی ابتسام قیمیلدانمشدی. آرتیق کندیلرینی فضله اوزمك ایسته‌میوردق. بر طرفدن‌ده معین وقتمز مرور ایتمك اوزره بولونیوردی. کندیلرندن آیرلمق اوزره مساعده طلب ایدر بر وضعیتده بولوندیغمزی فرق ایدن ذکی قادین:

— دها ایرکن، شیمدیدن نره‌یه کیده‌جکسکز. یولده کونشدن سالقوملولورسکز (*) دیدی.. فقط بز اصرار ایدنجه جمله‌سی آیاغه قالقدی. شیمدی کیمی آتلری احضاره قوشیور، کیمی محزون نزه باقیپوردی. بز، ایسه لسانلرینه بیله صاحب اولامایان بو زواللی یوقسوللره آجیقلی بر نظرهٔ وداع عطف ایده‌رك آیریلیرکن او دقیقه‌یه قادار بزی بی مال سوزه‌ن قیرانته رژی قولجیسی، وصوکره شیشمان مأمور ونهایت ژاندارمه سواریلری کنیش بر نفس آله‌رق یرلرنده یرلشمکه چالیشیورلردی.

٣ — کواشره‌ده تلکلخ

کواشره‌نك وولقانیك سیاه طاشلرینی ترك ایتدیکمز زمان دها غروبه درت ساعت واردی. بو مدت ظرفنده نورکمنلرك (عیدمون) کوینه اوغرادقدن صوکره تلکلخه کیتمك قابل اولمادیغی ایچون دوغرو بریول تعقیبنه قرار ویرمش وجدول سیاحتمزك بر سطرینی دها کندی الملزه طی ایتمه‌یه مجبور اولمشدق.

شیمدی بزه یول کوسترمك زحمتنی سه‌وه سه‌وه اختیار ایله‌ین بر اختیار تورکمنك آرقه سنده صارپ ودیك قایالرك اوزرندن آشه‌رق قطع مسافات ایلیورایدك.

بر مدت صوکره، صاغده واوزاقلرده، بر ایکی کیره میدلی بنادن عبارت اولان (دیر المنجز) نامنده‌کی مناستر کورونمشدی. بوراسی روایت ایتدکلرینه نظراً حقیقت حالده بر معبد اولمقدن زیاده اوورالرده آثار عتیقه تحریسی مقصد اصلیسیله تأسیس اولونمش ایمش. مناسترك بری طرفنده (دبابیهٔ شرقیه)، دها آرقه سنده (حذیر)، صولمزده ایسه ینه اوزاقلرده (دبابیهٔ غربیه) کویلری برر برر رونما اولیوردی... تام قارشیمزده وفقط پك اوزاقلرده «حالات (?)» کویی دخی کورونیوردی که «تلکلخ» قصبه‌سی بو تپه‌نك آرقه سنده واقع ایدی. بز بو اوکمزده‌کی وادی‌یه ایندکدن واونی متعاقب بو مواجهه مزده‌کی داغی طیرماندقدن صوکره منزل مقصودمزه واراجق ایدك. فقط بو، بزم ایچون نه قادار تهلکه‌لی ونه قادار مشکل کورونیوردی.

(*) خاشلانیرسکز.

نهایت اوزونجه بر مدت دوام ایدن دیك بر یاماجی ایندکدن صوکره (دبابیهٔ غربیه) نك داخلنه کیردك. اوکمزده براینیش دها واردی وصوکره (Eleutherus) اسم قدیمی طاشییان (نهر الکبیر) اوزرندن اشیلاجقدی.

نهایت (نهر الکبیر) وادیسنی کچمکه موفق اولمشدق. فقط بوراده چکدیکمز اضطراب جداً تصورك فوقنده ایدی. بز، شیمدی بر طرفدن یورغون، آرغین یول آلیور؛ دیکر طرفدن سوریه‌نك یالکز کوزه‌ل وسهولتلی یرلرینی، مونس ساحللرینی دولاشمق صورتیله أثرلر یازان اجنبی محررلرینی دوشونه‌رك کندی کندیمزه:

— ناصل، بورالردن، بو صارپ یاماجلردن کچدکلری وارمی؟.

دیورو (?) آراصیره اونلره اتحاف ایدیله‌بیله‌جك مناسب هدیه‌لر آریوردق. اعتراف ایتملی یم که بوتون مناعتنه رغماً بو وادیدن دها عظمتلی و حشمتلی بریر خاطرلامایوزدم. سمایه سرچکن شاهقه‌لرك آراسنده پیریل پیریل پارلایان بر صو، بویوجك بیاض مرمرلری آکدیران قایالرك اوزرندن بعض کوپوکلر یاپارق آتلایور قوشیوردی. نهرك بوتون کذرکاهی طفلان، فتنه، ملیسا آغاجلریله وچیچکلریله بزه‌نمش، اسرار انکیز بر رایحه بوتون محیطاتی درآغوش ایلمش ایدی.

بز آتلرمزله بو نهردن کچرکن یانمزده بولونانلر صووانارق وبلرینه قادار صویه باطارق اوبر طرفه آشمق ایستیورلردی. بر آز صوکره هندك قورتونج اورمانلرینی اکدیران چیچکلر آچمش وحشی وصیق آغاجلرك آراسندن یوزمزی، کوزمزی تخریش ایده‌رك کچدك. آرتیق (عکار) قضاسنك حدودی بوراده نهایت بولمشدی.

پك آز بر زمان کچمشدی که (حصن الاکراد) قضاسنه تابع (عیون) نامنده متروك ومهجور بر کویه کلدك. بورا اولرینك باجالری ییقیلمش، داملری چوکمش وبوتون معناسیله سیم سیاه بر طاش ییغینندن عبارت قالمش ایدی. بر ایکی قیزله اختیار بر کویلودن مرکب اولان کویك بو یکانه ساکنلرندن سرکذشتلرینی صوردق. قیرمزی اوروباسیله بر کلینجکی آکدیران آهنکدار سسلی اسمر وکنج بر کویلو قیزی یانمزه یاقلاشارق:

— ارککلرمزدن کیمی اولدی، کیمی عسکره کیتدی. قادینلرمزده بورالرینی ترك ایتدیلر. شیمدی بزدن باشقا کیمسه قالمادی.

دیدی ومندیلنی کوزلرینه کوتوره‌رك ایچین ایچین اغلامایه باشلادی. بر روایته نظراً بوراسی حربدن اول زنکین بر خرستیان کویی ایدی. کونشك یالدیزلری آلتنده کوز یاشلرندن ایصلاندیغی فرق اولونان پارماقلریله اراءه ایتدیکی طرفه دوغرو توجیه عزیمت ایده‌رك ینه پك دیك بر یوقوشی طیرمانیرکن بر دورلو بولاك ختامه ایرمه‌دیکنی کوریور ودائما تپه‌لرك بربرلرینی بر اصرار عنودانه ایله تعقیب ایتدکلرینی فرق ایدییوردق.

نهايت داغك تپه‌سنده بر قاچ بويوجك آغاج بليرمشدى . آرتيق نظرلرمز اقصاى عمرانه كلديكمزك ايلك مژدهٔ سعادتنه نائل اولمشدى . بر مدت صوكره آغاجلغك جهت غربيه‌سنده ينه سيم‌سياه بر كوى ، (حالات) كوزوكدى . بوراسى ده ديكر مجاور كويلر كبى هب وولقانيك ، سياه طاش ييغيننden عبارت بولونيوردى .

بو كويدن كچدكدن بر مدت صوكره تكرار بر وادى كورنجه شاشيردق . زيرا بو وادى‌يى ينه آشاجق واوندن صوكره آنجق (تلكلخ) ه مواصلت ايده‌جكدك . حال بوكه تخمينمز دوغرو چيقمه‌مشدى . وادى‌يى وحتى قارشيمزده‌كى تپه‌يى كچديكمز حالده ينه (تلكلخ) هنوز اوزاقلردن بيله رونما اولمه‌يوردى . كوچوك بر اينيش بزى (مخبيه) نامنده‌كى آز چوق پريشان وسياه بر كويه ايصال ايتدكدن صوكره آرتيق آقشام حلول ايتمش وكونش غروبه ميل ايتمش ايدى .

شيمدى قويون سورولرى ، يووه‌لرينه دونيور واونلرك مه‌له‌مه‌لرى بو اسرار انكيز وكيمسه‌سز بايرلرك وداغلرك سكون موقعيسنى طاتلى نغمه‌لرله اويوتيوردى .

بر وادى ، بر مقدار مسافه ، ينه بر آز قاياليقدن صوكره بر قاچ كيره‌ميدلى خانه ايله ينه بر مقدار سياه طاش ييغينلرى وبر آز مستوى براووه‌يه قاووشمشدق . صباحدن برى بكلديكمز (تلكلخ) قصبه‌سى مكر بوراسى ايدى .

— ٨ —

حصن الاكراد

١ — قضانك موقع ، حدودى واحوال طبيعيه‌سى

حصن الاكراد قضاسى طرابلس شام مركز قضاسنك شمال شرقى جهتنده كائن وشمالاً وشرقاً حمص وجنوباً عكار وغرباً صافيتا قضالريله محدوددر .

قضانك شرق وشمال وجنوب طرفلرى داغلق ومشهور بقيعه قسمى اووه حالنده‌در . اك يوكسك نقطه‌يى تشكيل ايدن جبل الصبح آنجق ٥٥٠ مترو ارتفاعنده‌در . قضا داخلنده بولنان نبع الناصريه ، نبع فريشلو ، نبع عين فراش چايلرى بر مدت اراضى منتهى‌يى اروا واسقا ايتدكدن صوكره نهر الكبيره التحاق ايدرلر . ١٣٢٩ سنه‌دنبرو قار ياغديغى كورولمامشدر . درجهٔ حرارت يازين ٣٢ يه قدر چيقار . موسم شتانك حرارت وسطيه‌سى ٦ — ٨ راده‌سنده‌در .

٢ — قضانك مساحه‌سى ونفوسى

مساحه‌سى ٥١٣ كيلومترو مربعى تخمين اولنان حصن الاكراد قضاسنده ١٣٣٢ سنه‌سنده ذكور واناث ٢٩٧٠١ موجود اولوب بونك ١٦٤٢٣ ى اسلام ؛ ١٢١٧٦ يسى روم اورتودقس ؛ ٧٨٠ ى مارونى ؛ ١٧٨ ى پروتستان و ١٤٤ ى قتوليكدر . ١٣٢٧ ، ٢٩ و ٣٢ سنه‌لرنده بتون قضاده (٥٩٣) تولدات و ٣٠٢ وفيات وقوعبولمشدر .

٣ — قضانك احوال عموميه‌سى

حصن الاكراد قضاسى غير رسمى شعرا ، وادى النصارى ، جبل الحلو ووعر ناحيه‌لرينى تشكيل ايدن ١٧٦ قريه‌دن كسب ايتمكده‌در . شعرا ناحيه‌سنده بولنان تلكلخ ووادى النصاراده مرمريته وجبل الحلوده شين ووعر ناحيه‌سنده جديده كويلرى نفوسك كثرتى خصوصنده قضانك مشهور مواقعندن صاييلير . هر برنده وسطى اوله‌رق ٥٠٠ نفوس واردر . يالكز نصيريلرله مسكون شين قريه‌سنك نفوسى ١٥٠٠ — ٢٠٠٠ راده‌سنده‌در . تلكلخ ، قلعة الحصن ، حالات ، مشته حمود ، شين ، زارا ومشته حسن كويلرنده بر رسمى مكتب ابتدائى موجوددر . مركز قضاده بولنان وآلتى صنفدن عبارت اولان ابتدائى مكتبى تك اوطه‌لى بر بناده يرلشديرلمش اولمسنه رغماً آلتى معلم ايله اداره اولنمقده‌در . ايكيسى دار المعلميندن مأذون ايسه‌لرده غيرت ، فعاليت واقتدارجه نشاط ونوردن محروم سائر ارقداشلرى آره‌سنده بر استثنا تشكيل ايتدكلرى تأمين اولنيور . تلكلخده موجودى اوتوزى كچمين بر اناث مكتبى واردر . اسلام اولان يكانه معلمه‌سنك انكليزجه‌يه واقف وتحصيلنك ضررسز اولديغى روايت ايديورلر . كوى مكتبلرينه اهالينك هيچ رغبتى يوقدر . خريستيانلرك مرمريته كوينده (٥٠) موجودلى بر ابتدائيلرى واردر . قبل الحرب روسلر كيما قريه‌سنده بر مكتب تأسيس ايتمشلر ايدى . حال حاضرده مخاصم حكومانك سائر مؤسساتيله برابر بو مكتب دخى سد ايدلمشدر .

٤ — قضاده امور زراعيه

قابل زرع اولان اراضينك تقريباً ايكى ثلثى صاحب نفوذ دندشلى عائله‌سنك ومتباقيسى نصيرى وخريستيانلرك زير تصرفنده‌در . محصولات عموميه سنويه بر وجه آتيدر :

جنس محصول	اكيلن اراضى دونم	النان محصول كيله	جنس محصول	اكيلن اراضى دونم	النان محصول كيلوغرام
بغداى	٧٠٠٠٠	٩٤٠٠٠٠	زيتون آغاجى	٤٠٠٠٠ عدد	٢٥٠٠٠,٠٠٠ قيه

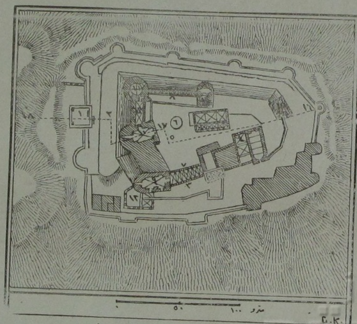
آربه	٢٠٠٠٠	١٤٠٠٠٠	باغ	١٢٣٨٠	٢٠٠٠٠٠٠ اوزوم ٨٨٠٠٠ راقی
بیاض داری	٤٠٠٠٠	١٢٠٠٠٠	قوزه		١٨٠٠٠
مصر	٢٥٠٠٠	١٢٥٠٠٠			
نخود	١٠٠٠	٦٠٠٠			
بقله	٥٠٠	٤٠٠٠			
سیسام	١٠٠٠	٢٠٠٠			
مرجمك	٧٠٠٠	١٤٠٠٠			
بورجاق	١٤٠٠٠	٣٠٠٠٠			

قضانك تجارتی حبوبات ، ایپك وزیتون محصولنه وزارا قریه سنده سجاده وخالی منسوجاتنه منحصردر . حصن قلعه سنده هر سنه نیسانك یكرمیسنده ودیر الخضر نام مناستر جوارنده ایلولك اون بشنده كشادی معتاد اولان پنایره اطرافدن بر چوق كوبلیلر اشتراك ایدەرك حوائج ضروریه لرینی مبایعه ویا مبادله ایدرلر . حمص — طرابلس شام شمندوفری قضایی باشدن باشه قطع ایتمكده اولدیغندن ایلریده اهالینك بو خطدن زیاده سیله استفاده ایتمسی مأمولدر .

٥ — قضاده آثار قدیمه

قضا مركزی ارلان تلكلخ قصبه‌سندن تقریباً ایكی ساعت بعدنده وبقیمه اووه‌سنك كنارنده واقع اولان حصن الاكراد قلعه‌سی اهل صلیب محاربه لری زماننده نامیله معروف ایدی .(*) Krak des Chevaliers . عرب مؤرخی بن شدادك بر ق الشام نام كتابنده ویردیكی معلوماته كوره (٤٢٤) سنهٔ هجریه سنده حمص والیسی شبل الدوله نصر بن مرداس قلعه‌یه مدافعه وظیفه سیله مكلف اولمق اوزره كردلردن بر فرقهٔ عسكریه اعزام ایتمكله استحكام و مدافعلره اضافهً یاد اولنمشدر . دها اول قلعه «حصن الصفح » نامیله معروف ایدی . ١١٠٢ سنه‌سنده قونت سن جیل قلعه‌یی یالكز محاصره ایله اكتفا ایتمش وفقط سكز سنه صوكره انطاكیه حاكمی طانقره دشدتلی بر هجوم ایله بو موقع

(*) صوك زمانلرده اجرا ایدیلن تدقیقاته نظرا حصن قلعه‌سی قرون اولاده دخی موجود و شیتون ویا (سته) نامیله معروف ایدی روایت ایدلدیكنه نظرا شاتوان سكزنجی سلاله فرعونلری طرفندن انشا وایكنجی رامزەس طرفندن تعمیر اولنەرق (ماریامون) نامیله ده تسمیه ایدلمش ایمش . حتی اسكندر كبیرك وفاتندن صوكره دخی قلعه بو نام ایله یاد اولنورایدی . بنا علیه صلیبلر بوبنای مستحكمده پلان دكشدیرمكدن باشقه بر شی یاپمامش اولیورلر دیمكدر .

حصن الاكراد قلعه سنك پلانی

١ مربع الشكل برقوله ؛ ٢ خندق ؛ ٣ مدخل ؛ ٤ اوستی قپالی بر دهلیز ، ٥ كلیسا ، بیوك صالون ؛ ٥ یوكسك حولی ؛ ٦ تراسه ؛ ٧ ملحقات ؛ ٨ مزغاللی بر دهلیز ؛ ٩ ؛ ١٠ ؛ ١١ ؛ قوله ؛ ١٢ مدافعه ایچون بر اوطه ؛ ١٣ خراب بربنا ؛ ١٤ قوله ؛ ١٥ غیر منتظم مستطیل شكلنده برقوله ؛ ١٦ كوچوك برقوله ؛ ١٧ دوریه قوانك وقتیله كیروب چیقدیغی قاپو .

مستثنایی ید ضبطنه كچیرمكه موفق اولمش ایدی . ١٢٤٥ سنهٔ میلادیه سنده طرابلس قونتی ریمون قلعه‌یی هوسپیتالیه شوالیه لرینه اعطا ایلمش ایدی .

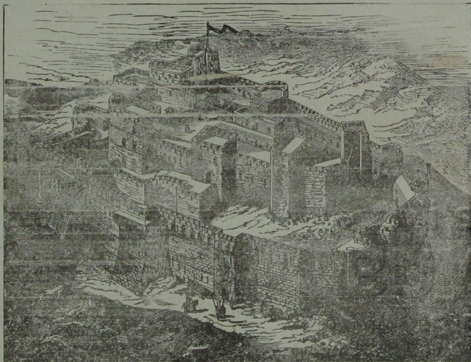
مؤخراً حلب حاكمی نور الدین و حطین قهرمانی صلاح الدین ایوبی طرفلرندن بو موقع مستحكم شدتله محاصره ایدلمش وفقط فتحی میسر اولمامش ایدی . ملك الكامل ایله ایمپراطور ایكنجی فره دریق ارەسنده تعاطی اولان معاهده ده « كراك » دن بحث ایدلمه‌مشدر .

اون اوچنجی عصر میلادیده شاتو حما اسلاملرینك مطمح نظری اولمش ایدی . فقط ضبطی انجق (١٢٧١) سنه‌سنده سلطان بیبرسه میسر اولدی . فی الحقیقه سلطان مشار الیه حما حاكمی ملك المنصور وصهیون امیری سیف الدین واسماعیلیلر رئیس نجم الدین نام ذواتك معاونت فعلیه‌لریله ٨ نیسان ١٢٧١ تاریخنده قلعه‌یه مظفراً كیرمكه موفق اولمشدی. بو صره‌ده شوالیه‌لره، سوریه‌دن چكلمك وممالكلرینه كیتمك شرطیله شاتودن صاغ وسالم چیقملرینه مساعده اولنمشدر .

حصن قلعه‌سی، پك جزئی تخریباتدن صرف نظر، حالا شوالیه‌لر زماننده‌كی هیئتنی محافظه ایتمكده‌در . استحكامی لدی الایجاب صو ایله دولدیریله بیلن كنیش بر خندقله آییرلمش ایكی سور ایله احاطه اولنمشدر . برنجی سور ایكنجیسندن دها یوكسك اولدیغی كبی بر چوق یرلرنده جسیم قله‌لر وسپرلر دخی مشاهده اولنیور . اصل قلعه‌یه غرب جهتنه ناظر بر قپودن كیریلیر . مدخلك اوستنده اوقونان ملك الظاهرك كتابه‌سی اثرك ٢٠٠ نجی صحیفه سنده عیناً درج اولنمشدر . طیش قپودن اعتباراً باشلایان غاله‌ری ایكی قسمه تفریق ایدلمشدر .

برنجی قسم زائری برنجی سورك استحكاملرینه وایكنجیسی كوچك سپره ایصال ایدر. قپه‌سز بر حالده انشا اولنان بو غاله‌ری برنجی سوری قطع ایتدكدن صوكره بر دنبره تبدیل استقامت ایلیه‌رك دیكر بر غاله‌ری ایله اتصال پیدا ایدر . بوراده ایكنجی سور قطع اولنه‌رق شاتونك قسم علویسنه واریلیر. صاغ طرفده رسمده (٤) رقمیله اشارت اولنان دهلیز شاتو كلیساسنه ایصال ایدن مدخلدن باشقه برشی دكلدر . بو معبدك طولی ٢١ وعرضی ٤و٤٠ متر‌ودر .

بیوك حولینك دیكر بر طرفده وكلیسانك قارشوسنده اون اوچنجی عصر آثار معماریه سندن اولدیغی مظنون اولان كوزل بر صالون دها مشاهده اولنور . طولی ٢٥ وعرضی ٧ متر‌ودر . غوتیق طرز معماریسنده‌كی قوسلری نباتات یاپراقلری واشكال مخیله رسملریله مزین شاپیتولر اوزرینه ارتكاز ایدییور . بو صالون مدخلنك اوكنده‌كی رواقك بر طرفده ینه اون اوچنجی عصرده حك ایدلمش لاتینجه بر شعر قرائت اولنمقده‌دره

حصن الاكراد

صالونك شمال طرفنده وقتیله آخور وظیفه‌سنی ایفا ایدن وفقط الیوم پك‌ضیق بر حالده بولنان بر طاقم بنالر موجوددر. بورادن باشلایان دیکر بر مردیون یوکسك حوللی‌یه قدر امتداد ایدییور. مردیونك الت طرفی وقتیله مخزن حالنده ایدی. شاتونك منتهای جنوبیسنده مشاهده اولنان قله‌لر استحکامك اك متین واقسامنی تشکیل ایدر. بو قله‌لر متعدد قاتلره تقسیم ایدیله‌رك ذخیره ومهمات حفظنه وعسکرك اقامتنه آیری آیری دائره‌لر تخصیص اولنمش ایدی.

برنجی ایله ایکنجی قله اره‌سنده اون سکز مترو عرضنده بر بنا دها واردرکه وقتیله بیوك آلات حربیه‌نك وضعنه تخصیص ایدلدیکی طرز انشاسندن اکلامق قابلدر. (١٢) رقمیله کوستریلن بش زاویه‌لی بنایه کلنجه بونك شاتویه صوکره‌دن علاوه ایدلدیکی محقق کیبدر.

٦ — تلکلخك وضعیتی، منظره‌سی وخطوط داخلیه‌سی

طرابلس شام لواسنه تابع (حصن الاکراد) قضاسنك مرکز اداره‌سی بولونان (تل — کلخ) (*) قصبه‌سی — مدلول لفظیدن دخی آکلاشیلاجغی وجهله — آغاجدن محروم، چیپلاق بر تپه‌نك ذیل شمالیسنی تشکیل ایله‌ین چوراق وایصسز بر ساحهٔ مستویه اوزرنده بنا ایدلمشدر؛ قصبه‌نك جنوبنده کائن وحال حاضرده (برج الدنادشه) یعنی (دندشلیلرك قلعه‌سی) نامیله معروف بر کویی دخی حاوی بولونان بو اوفاق تپه‌نك آرقه سنده برده (عین الحرامیه) اسمنده ایکنجی بر کوی دها بولونمقده‌در. تلکلخك جهت شرقیه سنده، طرابلس شامدن اعتباراً حمصه دوغرو اوزانان طریق ایله آرقه‌سنده (مجته محلی) کویی وبر آز اوزاقده (عین الجرد) نامنی حائز بر کوچوك منبع بریسنده (قنوته) کویی، وشمال طرفلرنده بر مقدار دوام ایلدین دوز اراضیدن صوکره قیشین جریان ایده‌ن بر دره‌نك یاتاغی ایله اوته سنده کائن (تل الشمالی) نامنده ینه کوچوك بر تپه، ونهایت انحای غربیه سنده ینه مستوی بر ساحه وصوکره (عین المصاربه) وبریسنده فصل شتاده آقان دره‌نك کذرکاهی بولونماسنه نظراً قصبه، یالکز ایکی جهتی مجاور ویا بعید بر ر تپه‌جك ایله محاط بر سطح مستویدن عبارت تلقی ایدلمك اقتضا ایده‌ر. بوندن دولاییدرکه قصبه‌نك جواری، منظره اعتباریله قویو قهوه رنکنده بولونان

(*) تلکلخ — تانك فتحی، لامك سکونی، کاف ولامك فتحی وخانك سکونی ایله تلفظ ایدلمکده‌در. (تل) تپه و (کلخ) چیپلاق کلمه‌لرندن مرکب اولسنه نظراً (تلکلخ) چیپلاق تپه دیمك اولیور. بر روایته نظراً ده (کلخ) تعبیر اولونان ووقتیله موجود بولونان بر نوع اغاجك مزروع بولوندیغی تپه معناسنده ایمش. برنجی مدلول دها دوغرو اولسه کرکدر.

بویوجك بر صحیفهٔ خاکی آکدیرر ، وبو لوحهٔ ترابك اوته سنده بریسنده کلیشی کوزه‌ل سرپیشیدیرلمش سیاه مولوز طاشی ییغینلری حالنده‌کی یوزه قریب بنالریله قصبه‌نك داخلی ایسه بر یانغین خرابه سنه ویامعدن کوموری مشهرینه بکزه تیله بیلیر . والحاصل ، خاکی وسیاه .. بو ایکی ریك مظلمك تلکلخده اویله کثیف بر اختلاط قسوت — انکیزی وارکه بر سورو قارا کلقلر دوشوندیریبورلر :

بر تودهٔ کلال ویا بر ردای سیاه ، بر لیلی ظلمانی ویاخود قویو بر بولوط ونهایت یوز آیاقلی بویوك وقارا بر بوجك ...

اکر بش اون قیرمزی کیره میدلی أوه وبر بیاض جامعه مالك بولونماسایدی کوناکون ألواندن محروم بولونان بواغاجسز تلکلخ قصبه‌سی بی شبهه دها بر چوق سیاه شیلره بکزه ردی ...

مع مافیه بو کثیف ظلمت داخلیه‌دن تخلیص فکر ونظر آرزوسنده بولونانلر ایچون قصبه‌نك انحای جنوبیه‌سنده‌کی تپه، پك طبیعی بر منبر تسلیت اولور . بر آز صرف ذوقله بی سلم محاسنه ارتقا ایده‌بیلنلر ، طبیعت محیطه‌نك ثروت بدیعه‌سی مواجهه‌سنده ، تلکلخك بوتون سیاهلنی اونوتمق موفقیتنی احراز ایده‌ر واو لیل ظلمانی‌یی بر صبح نورانی ایله ستر وتتویج ایلر .

فی الحقیقه بورانك بی حدود منظره‌سی جداً شایان تماشادر . بو فسحت بدیعه‌نك ایلك خطلری‌نی تا قارشیده بیاض اولریله کونومسه‌ین « باروحه » کوبی تخطیط ایلر وآرتیق اوندن صوکره اسمر بر بعد ونهایت « قلعه » نامیله معروف تپه‌جکله اونلرك فوقنده کائن مشهور « قلعة الحصن » ینه ویا اسمر بر کولکه حالنده رونما اولور . صاغ طرفده واوزاقلرده ایسه « مجته محلی » کوینك ایلك اولری ، دها بریده ینه صاغده واوزاقده آنتی لبنانك شاهقه‌لری بیاض قارلریله کوزوکور . صوله دوغرو ایسه متسلسل تپه‌لرك ینه اسمر وبعضاً نفتی رنکلر اکتساب ایله‌ین یاماجلری ونهایت صول طرفده‌وینه اوزاقلرده « برج زاره » نامنده بیاض بر قلعه‌جك واوندن صوکره « حجر الابیض » کویی واونك آرقه‌سنده ینه داغلرك اوزرنده ویوکسکده « برج صافیتا » بوتون عظمتیله عرض وجود ایلر . خلاصه بو مشهوداتك نظرلره بخش ایده‌جکی سراب تسلیتله آلدانه‌رق بر مقدار تلکلخك ایصسزلغی واوجان صیقیجی سیاه‌بنکلی ، قهوه رنکنده‌کی سیماسی بر ردای نسیانله اورتمك قابل اولا بیلیر .

اساساً بو قصبه بوتون محدودیتنه رغماً هنوز ایشلنمه‌مشدر ، اوته‌ده بریده سیاه طاش ییغینلری ، کیره‌میدلی بر قاچ خانه ونهایت شرق طرفلرنده کائن وسیاه حصیرلرله اورتولو بر قاچ بدوی چادری ، وینه دکان نامنی حائز بر قاچ مولوز کومه‌سی او قادار

نا منتظم بر صورتده اخذ موقع ایتمشلرکه يول ، حولی ، باغچه ، او وبويله‌جه هر شی بر برينه قاريشمشدر . وبوتون قاريشقلغيله بر زنجی صاچنی اكديران بو قصبه‌یی ترتيب وتنسيق ايچون بی شبهه هر شيدن اول مقاوم وقوی بر آله وصوكره او درجه‌ده قوتلی بر شانهٔ آهنينه احتياج واردر .

٧ — تلكلخك احوال عموميه‌سی

اسكيدن قائممقاملق مركزی ٣٤,٤٥ عرض شمالی ايله ٣٣،٥٦ طول شرقی بيننده وطرابلسه اون ايكی ساعت مسافه‌ده واقع حصن قلعه‌سی ايدی . بوندن بش آلتی سنه اول حكومت محليه طرابلس — حمص شمندوفری اوزرنده واقع تلكلخ كوينه نقل ايتمشدر .

بو قريه‌نك نفوسی صوك قيودانه نظراً ذكور واناث (٩٤٩) اولوب هپسی مسلمدر . منظره‌جه عادی بر كويدن قطعياً فرقی اولمامقله برابر شمديكی حالده بلديه تشكيلاتی اجرا ايدلمشدر . بو دائره‌نك ١٣٣٢ سنه‌سنده‌كی وارداتی ٤٧٩٤١ ومصارفاتی ٤٦٢٠٣ غروشدر . جنين قصبه‌سی بلديه سنه انجق ٢٦٤٥٨ ومرجعيون قضاسنك مركزی اولان جديده قصبه‌سی يالكز ٣٤٨٨٥ غروش تأمين ايده بيلمش اولدقلرينه نظراً تلكلخ بلديه‌سنك بودجه‌سی ايجه جالب دقتدر .

الحصن قصبه‌سی الحالة هذه آلتی يدی يك نفوسه مالك واسميله مسما اولان قلعه‌نك اتكنده كائن اولوب قرون وسطاده بيوك بر اهميت كسب ايتمش ايدی . اطرافی محكم بر سورايله محاط وبری شرقده ديكری غربده قله‌لی ايكی قپوسی واردر . قصبه‌ده ايكی جامع واردر . اك بيوكی وقتيله ملك الناصر طرفندن انشا اولنمشدر . داخلنده قلعه‌نك اسلاملر طرفندن استردادی عقيبنده ايلك دفعه اوله‌رق والی تعيين اولنان امير صارم الدين كفروری‌نك وبر از اوته‌ده سلطان بيبرس رفقاسندن امير نور الدين وامير بها الدين‌نك مرقدلری مشاهده اولنمقده‌در .

٨ — احوال اجتماعيه

[١] — **تلكلخده حيات اجتماعيه** — (تل كلخ) قصبه‌سی اساساً يوزی بيله بولامايان خانه‌لريله پك محدود بر كوی اولمق وطرابلس شام — حمص خط حديديسی اوزرنده واقع بولونمقدن باشقا نه بر قيمت اجتماعيه‌يی ونه‌ده بر مزيت تاريخيه‌يی حائز اولامامق اعتباريله (حصن الاكراد) قضاسی تمركز وتمثيل ايتمه‌سی بالطبع قابل ده كيلدر .

باخصوص بو اوفاق قصبه‌ده ساكن بولونان اوچيوزه قريب اهاليدن ايكی يوزينك توركمن شيوه‌سيله (دندشلی) وبالآخره عرب شيوه‌سيله ايكنجی بر استحاله‌يه اوغرايارق (دنادشه) ناميله معروف بر عائله منسوبيننده‌ن وقسماً ده زنجيلردن بولونديغی ومتباقی اهالينك ايسه بو دندشليلرك معيتده مستخدم بر قسم بدويلرله بر طاقم نصيريلردن عبارت اولديغی دوشونيله‌جك اولورسه تلكلخك قضا ايچون اجتماعيات نقطهٔ نظرندن تام بر معكس تشكيل ايده‌ميه‌جكی حقيقتی تظاهر ايدر .

واقعا حصن الاكراد قضاسنك بر آز صوكره احوال اجتماعيه‌سنی ذكر ايدركن درميان ايده‌جكمز وجهله هر نه قدر قضاده دخی بو عائله‌نك افرادی نه تصادف ايدلمكده ايسه‌ده اساساً بو عائله‌نك قديمدن بری اقامت ايده كلدكلری تبعه‌نك ، تعبير ديكرله مركز طبيعيلرينك ، حال حاضرده تلكلخك جنوب طرفنده وبر تپه اوزرنده كائن بولونان (برج الدنادشه) كويی اولديغی ايچون دندشليلرك بو فصلمزده تدقيقی ضروريدر .

دندشليلرك روايتنه نظراً (*) بوندن اوچ عصر مقدم جدلری يمن طرفلرندن مهاجرت ايده‌رك حورانده بر مدت اقامت ايتدكدن صوكره اورادن (برج الدنادشه) نامنی حائز محله ورود ايتمش ايمش . حتی دندشليلردن بعضيلری نسللرينی دها زياده تعميق ايده‌رك قديم حميريلرك احفادندن بولوندقلرينی ادعا ايتمكده‌درلر . هر حالده متفق به بولونان قوله كوره مذكور (برج الدنادشه) محلنه ورود ايدن يمن مهاجرلرينك (شيخ اسماعيل) نامنده بر رئيسلری وارايدی‌كه اكثريا آتنك اكر طاقمنی دورلو صاچاقلرله (**) تزيين ايتديكی ايچون محلی قومشولری بولونان توركمانلر طرفندن كنديسنه (دندشلی) ومعيتی خلقنه (دندشليلر) نامی ويرلمش وبو كلمه تعريب ايديله‌رك (دنادشه) لقبی بر قاچ عصردن بری كسب معروفيت ايله‌مشدر . حتی بر مدت صوكره مذكور (شيخ اسماعيل)ك برادری ، قبيله‌سی خلقندن بر قسمنی استصحاب ايده‌رك حوران طرفلرينه رجعت ايله‌مش اولديغی ايچون بونلرك احفادی شيمدی‌يه قدر موقع مذكورده (الفحيليون) ناميله طانلمقده درلر .

حال حاضرده تلكلخده اقامت ايتمكده بولونان دندشليلره كلنجه بونلرك عددی اوليجه ذكر ايتديكمز وجهله ايكی يوزه قريب اولوب جمله‌سی اسلام وسنيدرلر . بونلرك كافه‌سی حصن الاكراد قضاسی داخلنده اجرای زراعتله مشغولدرلر . سنوی وارداتلری ايسه

(*) مصر خديوی عباس حلمی پاشانك برادری محمد علی پاشا طرفندن تاليف ايديلن (الرحلة الشاميه) نام اثره مراجعت .

(**) دندش ، دنادش ، صاچاق وصاچاقلر ديمكدر .

ایچجه بر یکونه بالغ اولمقده‌در نیته‌کیم بونلرك ایچنده سنوی بش بیك لیرا قدر وارداتلری بولونانلر اولدیغی کبی نهایت ایکی یوز لیرایی متجاوز کلیری اولانلر دخی موجوددر. بو اعتبارله تلکلخ قصبه‌سنی همان همان زنکین بر عائله افرادینك بر مالکانه‌سی نظریله باقمق قابلدر. بناءً علیه نفوذ، صلاحیت، هر شی بو طبقهٔ متفرده‌نك دست انحصارنده بولونمقده‌در. تلکلخده بولونان اوتوز قرق قدر نفوس ایسه «زعبی» عائله‌سندن اولوب بو عائله حقنده ایلروده معلومات اعطا ایدیله‌جکدر.

تلکلخده ساکن بدویلر ایسه دندشلیلرك بوتون معناسیله برر خادمی اولدیغی ایچون بونلرك بالطبع بر قیمت اجتماعیه‌لری یوقدر. بر مقدار نصیریلری دخی بو بدویلره قیاس ایده‌بیلیرز. بونلرك او آریستوقرات (آغا) لر (*) ألنده پك زبون اولدقلرینی وپك واضح برر کوله منزله‌سنده بولوندقلرینی اشارت ایتمك اساساً زائددر. زیرا اگر آغالر ایسته‌مه‌یه‌جك اولورلرسه بو خانه بردوش بدویلرك وياخود بو فقیر نصیریلرك تلکلخده بی‌شبهه بر حق سکنالری بولونماز. بونك ایچوندرکه تلکلخده حیات، دندشلیلرك حیاتی دیمکدرکه بو جهتی قضانك احوال اجتماعیه‌سنی ایضاح ایدرکن بر مقدار تفصیل ایلیه‌جکز.

[٢] — **حصن الاکراده حیات اجتماعیه** — اوتوز بیکه قریب بولونان حصن الاکراد قضاسی نفوسنی ایکی بویوك کتله‌یه تفریق ایده‌بیلیرز. بونلردن بری اسلاملر، دیکری ایسه خرستیانلردر.

حصن الاکراد اسلاملرینك عددینی نفوس ایستاتستیقلرینه اعتماد ایله‌مك لازم کلیرسه نفوس موجوده‌نك ثلثانی اولارق اعتبار ایتمك اقتضا ایدر. مع ما فیه یکرمی بیکه قریب اولدیغی تخمین اولونابیلن بو کتلهٔ اسلامیه‌نك متجانس بولوندیغنی ظن ایتمك دوغرو دکلدر. زیرا بونلرك انجق ایکی، اوچ بیکی سنی، متباقیسی ایسه نصیری اولدیغی کبی سنیلرك دخی «دنادشه»، «زعبیه»، «تورکمن» کبی اقسامی موجود اولدیغنی اشارت ایله‌مك ضروریدر.

منشأ اصلیلرینی اولجه بیان ایتدیکمز «دنادشه» عشیرتنك بیك بش یوز قدر تخمین ایدیله‌بیلن ذکور واناث بالعموم افرادی حال حاضرده حصن الاکراد قضاسنك شرق، جنوب وغرب طرفلرنده‌کی بعض کویلرنده واك زیاده جنوب طرفلرنده منتشردرلر. بونلرك اقامت ایتدکلری باشلیجه محللر «تلکلخ» مرکزیله «مجته حسن» و «مجته حمود»ناملرینی طاشیان کویلردر. کافه‌سی زراعتله اشتغال ایتمکده بولوندقلری کبی کویلولرك

(*) دندشلیلرك بویوکلرینه (آغا) دینمك معتاددر، معما فیه بعضیلرینه (بك) دخی‌ده دینیلیور.

افاده‌سنه نظراً «اوته‌دن‌بری کندیلرینه قارشو نفوذ وتغلبلریله معروف اولمشلر. وزراعتلرنده کویلویه بر طرفدن ظلم ایده‌رك ألارندن وارینی یوغنی آلمقده بولوندقلری کبی هر فرصتدن بالاستفاده کندیلرینی ضرب ایتمك واونلره آنغاریه قبیلندن ایشلر کوردیرمك طریقنی تعقیب والتزام ایتمکده‌لر.» ایمش.

بوندن دولاییدرکه دندشلیلردن فقیر اولمق اوزره کیمسه‌یه تصادف ایدلمه‌مکده‌در. بر حساب تقریبی‌یه کوره وارداتی یوز لیرادن اشاغی اولمق اوزره آنجق یوز کیشی بولونماسنه مقابل سنوی بش یوز لیرالق وارداته صاحب بش یوز، وبیك لیرادن فضله کلیری اولان اللی وبش بیك لیرا قدر وارداتی بولونمق اوزره یالکز بر (آغا) موجود ایمش.

معما فیه شونی‌ده اعتراف ایتملیدرکه بو آغالر هر دورلو مسافر پرورلکلریله وسخالریله معروف ایمشلر. حتی بوندن دولایی بو قادار وارداته مالك آغالر بولونماسنه رغماً قضانك ثروت نقدیه‌سی آنجق اللی بیك لیرا قیمتنده ایمش. بو مبلغك آزلغی دوشونوله‌جك اولورسه دندشلی آغالرینك ممسك اولمادقلرینی قبول ایله‌مك اقتضا ایدر.

فی الحقیقه دندشلی آغالرینك قضاده ایجه بویوك اولری بولوندیغی کبی ایجه مکلف لوازم بیتیه‌لری دخی موجوددر. باخصوص کرك کیینیشلرنده وکرك حیاتلرنده ثروتی اظهار ایتمك خصوصنده‌کی میل مخصوصلری‌ده اونلره بر دبدبهٔ خارجیه بخش ایتمکده‌در. نیته‌کیم ایلروده بر تفصیل بیان ایدیله‌جکی وجهله بینك آتلرینه وجنس قیصراقلره اولان مفتونیتلری کندیلرینی بینیجیلکه تشویق ایتمشدر. بناءً علیه جنس حیوانلره بینه‌رك باشلرنده ایپکلی عقاللر وحطه‌لر اوستلرنده ایپکلی البسه اولدیغی حالده بللرینه قیلیجلرینی طاقینان، وتوفنکلرینی اوموزلرینه آلارق حصن الاکرادك واسع اراضیسنده کویلولره سطوت نفوذ ودبدبه داغیتان بو آغالرك دخی عکار بکارینه مماثل اوصاف اجتماعیه‌یه مالك بولوندقلرینی وبونلرك دخی نفوذلی برر دره‌بکی اولدقلرینی تسلیم ایله‌مك ضروریدر.

*
* *

سنیلرك بر قسمی‌ده (زعبیه) یعنی زعبیلر نامیله معروفدرلر. عددلری ایکی یوزه قریب بولونان بو طبقه منسوبینی، سادات زعبیه‌دن عبد القادر کیلانی‌نك احفادی بولوندقلرینی ادعا ایتمکده‌درلر. اك زیاده متکاثف اولارق بولوندقلری محل ایسه (قلعة الحصن) در. بونلرك دخی کویلوره قارشو وضعیتلری دندشلیلردن فرقسزدر. یالکز بو طبقه افرادی کندیلرینه بر مزیت علمیه دخی علاوه ایلیورلر. مع ما فیه مالك اولدقلری ثروت نسبیه‌یه رغماً حیات اجتماعیه اعتباریله بونلرك مستریح بولوندقلرینی ادعا ایله‌مك بر آز کوچجه‌در. زیرا بر طرفدن اولرنده اکثریا اوچ، درت زوجه‌یه مالك بولوندقلرینی

ودیکر طرفدن هنوز ثمره‌دار بر تنور فکری‌یه صاحب اولمادقلرینی دوشونه‌جك اولورسه‌ق بویله بر مدعایی درمیان ایتمه‌مك بالطبع دها دوغرو اولور .

*
* *

سنیلرك اوچنجی شعبه‌سی ایسه (تورکمنلر)در . حصن الاکراد تورکمنلری (زاره)، (حکبه) ، (حصرجیه) نام کویلرده اقامت ایتمکده اولوب بونلرك مجموع نفوسلری درت بش یوز قدردر . کندیلرینك سلطان سلیم اول زماننده بری بورالرده اختیار توطن ایتمش اولدقلرینی ادعا ایتمکده ایسه‌لرده بو مدعالرینی بر دلیله ربط ایلەمەمکده‌درلر . بورا تورکمنلری دخی عکار تورکمنلری کبی خالیجیلقله اشتغال ایده‌رك معیشتلرینی بو صورتله قسماً اولسون تأمین ایتمك ایسته‌یورلر . مع ما فیه بونلر دخی اوته‌کیلر کبی پك فقیر بر حالده یاشامقده‌وکونا کون محرومیتلره قاتلانمقده‌درلر حتی قسماً زراعتله‌ده اشتغال ایله‌ین بو طبقهٔ اجتماعیه منسوبینی دخی حصن الاکراد آغالرینك هردورلو مداخلاتندن بالطبع تخلیص کریبان ایلیه‌مه‌یورلر .

*
* *

اسلاملردن سنی اولمایانلره کلنجه بو طبقهٔ اجتماعیه‌یی اون بش بیکی متجاوز بر نفوسه مالك بولونان حصن الاکراد نصیریلری تشکیل ایتمکده‌در . بونلرك بر قسمی دندشلیلر ایله زعیبلر نزدنده مزارع بولونمق دیکر قسمی (جبل حلو) طرفلرنده کائن ایکی ، اوچ کویده مستقلاً اجرای زراعت ایتمك صورتیله تأمین معیشت ایلمکده‌درلر . قضانك شمال شرقیسیله ، جنوب وغرب طرفلرنده مقیم بولونان بو نصیریلرك همان کافه‌سی پك فقیر وسفیل بر حالده امرار حیات ایدییورلر . واقعا ایلروده صافیتانك ودیکر قضالرك احوال اجتماعیه‌سنده بر تفصیل بیان ایده‌جکمز وجهله نصیریلردن ایچه‌ ثروت ، نفوذ وقوته مالك بولونانلری موجود ایسه‌ده اساساً حصن الاکراد قضاسی بر طرفدن نصیریه‌نوا حیسنك مبدأنده بولونمقله برابر دیکر طرفدن نفوذ صاحبی بعض طبقات اجتماعیه‌یی حاوی اولدیغی ایچون بورا نصیریلری اکتساب نفوذ وقوت ایده‌میه‌رك پك سفیل وفقیر بر حالده قالمشلردر . او اطلاقه شایان اولامایان طاش یغینلری آراسنده یاشایان بو طبقه افرادی جداً الیم بر وضعیت اجتماعیه‌یه دوچار بولونیورلر .

*
* *

حصن الاکراد خرستیانلری ایسه قضانك جهت شمالیه‌سنده کائن و (وادی النصارا) نامیله معروف محلده بولونان کویلرده ساکندرلر . نفوس موجوده‌لری تقریباً اون بیك کیشیدن عبارت اولوب بونلر دخی زراعت وفلاحتله اشتغال ایتمکده‌درلر . حیات ومعیشت اعتباریله نصیریلردن بر ، ایکی طبقه دها اوستون اولدقلری قبول اولونابیلیرسه‌ده بونلرك

دخی پك مساعد شرائط داخلنده یاشامادقلرینی اعتراف ایله‌مك لازم کلیر .

*
* *

والحاصل سالف الذکر ایضاحاتی خلاصه ایده‌رك دیه بیلیرزکه حصن الاکراد قضاسی عمومیت اعتباریله بر ایکی آریستوقرات طائفه‌نك ید استفاده‌سنده تمرکز ایتمش اولدیغی ایچون دیکر طبقات اجتماعیه‌نك بوراده نام ونشانی بولونمادیغنه حیرت ایتمك بالطبع جائز دکلدر .

[٣] — **اعتیادات اجتماعیه** — حصن الاکراد اسلاملری بیننده معروف بعض اجتماعی اعتیادلر واردرکه آز چوق جالب دقت عد ایدلمك اقتضا ایدر . بو میانده اولمق اوزره بونلرك طرز ازدواجلرینی ذکر ایده‌بیلیرز . فی الحقیقه حصنده ازدواج ایده‌جك بر ارککك اول امرده (علامه) نامیله بر نامزدلك اشارتی ، بر نشان ویرمه‌سی ضروریدر . مع ما فیه بو نشان بر یوزوك اولابیله‌جکی کبی بعضاً‌ده بر مقدار پاره اولابیلیر وبونلرله برلکده قهوه وامثالی بعض اشیانك دخی ارسالی معتاد ایمش .

حصنده ، مهر معجل ایله مهر مؤجل مقداری همان بربرینه معادلدر . زیرا مهر معجل اوچ بیك ایله اون بیك ومعجل ایسه بش بیك ایله اون بیك آره‌سنده تخالف ایتمکده‌در .

عقد نکاح کونی بعضاً مولد نبوی قرائت ایدیلیر . بعضاً‌ده یدی کون دوام ایده‌ین اکلنجه [فرح] لر ترتیب اولونور . نکاح اکلنجه‌لری بر وجه آتی جریان ایده‌ر :

ارککك أوینه ، جوارده مقیم چنکانه‌لردن مرکب چالغیجیلر دعوت ایدیلیر . بونلره داوول ، زورنا چالدیریلیر . دورلو زینتلرله سوسلنمش دوه‌لر احضار اولونارق اونلره‌ده بیوت الشعرده یعنی چادرلرده اقامت ایله‌ین بدویلر ارکاب اولونور . اهالی دخی آتلره ، قیصراقلره بینرلر وچالغی بر طرفدن چالینادورسون بو بدویلرده دوه اوزرنده بولوندقلری حالده ألرینه مندیللر ویاخود قلیجلر آلیر واونلرله اویناپارق شرقی(*) سویلرلر وبونلره (ملالاه) نامنی ویررلر .

بو صورتله ترتیب ایدیلان اکلنجه هیئتلری یدی کون جوارده دولاشیر ، دوررلر . آرتیق نکاح هرکس عندنده معروف اولور . بو یدی کونلك اکلنجه‌لرك ، عقددن صوکره اجرا ایدلدیکی واقعه‌ده بعضاً‌ده دوکون ایچون معین بولونان کوندن اولکی یدی کون ظرفنده دخی ترتیب ایدلدیکی واردر . بو ایکنجی شکلنه نظراً لیلهٔ زفاف بر خاتمهٔ سرور تشکیل ایدر . اساساً بو اکلنجه‌لرك دوام ایتدیکی زمانلرده کیجه‌لین آچیق یرلرده واسع

(*) بو شرقیلر ایچون حصن الاکرادك ادبیات فصلنه مراجعت .

مقدارده آتشلر یاقمق صورتیله اظهار ذوق وطرب ایدلدیکی وهر فرصت دوشدکجه سلاح آتمق صورتیله‌ده بونمایشلرده ابرار غلو ایدلدیکی واقعدر. بو نوع نمایشلر واکلنجه‌لر ایسه (مرسح) نامیله معروفدر.

حصنده یکی دوغان ارکك چوجوقلرینه پك زیاده اعتبار ایدلدیکی ایچون بونلر نامنه متمادی سلاحلر انداخت ایدیلیر. فقط قیز چوجوقلرینه اصلا اهمیت ویرمزلر. حتی بر روایته کوره دندشلیلر قیزلرینی میراثدن محروم ایدرلرسه‌ده بوکا مقابل قیزلرینك حین ازدواجنده کندیلرینه پك عظیم وقیمتلی جهازلر احضار ایلرلرمش.

حصن الاکرادك باشلیجه ایکی بیوك عائله‌سی بولونان دندشلیلر ایله زعبیلر قیزلرینی انجق کندی عائله‌لری میاننده تزویج یدرلر. حتی دندشلیلر خارجدن دخی قیز آلمازلر ایسه‌ده زعبیلر بو درجه‌ده تعصب اظهار ایتمه‌مکده‌درلر.

حصنده قرآن کریمی ختم ایدنلر ایچون بر مولد نبوی قرائتی وبو مراسم اثناسنده شکر توزیعی اوته‌دنبری اعتیاد ایدیلمشدر.

سنیلر بیننده ختان مراسمی دخی همان بو صورتله جریان ایده‌ر. بوراده سنت ایدیله‌جك اولان ارکك چوجوقلرك آلتی آیلقدن اعتباراً نهایت اوچ یاشنه قدر بولونمالری معتاد بولوندیغی ایچون بو مدتی تجاوز ایتمك ایسته‌مزلر. کیجه‌لین اونلرك شرفنه (مرسح) لر دخی ترتیب ایده‌رلر.

حصن الاکرادده نصیریلر ایله بدویلرك قادینلری چارشف استعمال ایتمزلر. دندشلیلر ایله زعبیلر ایسه دینلرینك اسملرینی وفاتلرندن صوکره دخی مزار طاشلرنده ذکر ایتدیرمیه‌جك درجه‌ده مشکلپسندلك ایدرلر.

بوراده زعبیلرك جنازه‌لری پك بیوك بر نمایشله قالدیریلیر. زیرا زعبیلر طریقت قادریه منسوبیتندن بولوندقلری ایچون جنازه‌نك اوکنده بیوك طریقت بایراقلری کشاد اولونور (مزهر) لر کوچوك داووللر، دفلر، و (سنجات) تعبیر اولونان بیوجك زیللری حامل بولونان بو طریقت مشایخی دخی اك اوکنده بولونور. ودوولو آهنكلر ایچنده وفات ایده‌نی خوابکاه أبدیسنه نقل ایدرلر.

دندشلیلر ایسه جنازه‌لرینی کمال سکونله تشییع ایتمك طریقنی التزام ایدرلر.

مع ما فیه سنیلردن وفات ایدنلرك مزاری اوزرینه برچادر قوره‌رق قرآن کریم اوقوتدورمق واوچ کون قدر صباح، آقشام مزاری زیارت ایتمك معتاددر.

حصن الاکرادده مقاماته رعایت ایتمك معتاد اولدیغی ایچون (ساعود) قریه‌سی جوارنده ابو هریره‌نك، (حارة الترکمن) ده شاعر البحتری‌نك، (قلعة السقا) قریه سنده (السقا) نك مقاملری سنیلر عندنده و (ام الدوالی) قریه‌سی جوارنده ایسه نصیریلردن

(شیخ مرجه) نك مقامی نصیریلر نزدنده زیارتکاه اعتبار ایدلمکده‌در.

*
* *

بو بحثمزی اکمال ایتمزدن اول استطراد قبیلندن اولمق اوزره قلعة الحصنك غرب جهتلرنده وادی النصاراده انشا ایدیلن و (دیر الخضر) نامنی حائز اولان مناستر جوارنده هر سنه روز خضر اثناسنده قورولمسی معتاد اولان پنایری ذکر ایتمه‌مز لازمکلیر.

فی الحقیقه حمص، حما، لاذقیه طرفلرندن بورایه هرسنه بر چوق تجار واهالی کلوب آلیش ویرشده بولونیورلر. حتی مناستر دخی تجارانه مخصوص انشا ایتدیردیکی دکانلردن سنوی اللی بیك غروش قدر بر واردات تأمین ایدیور ایمش. روایت ایتدکلرینه نظراً بو مناستر تشویق صنایع وتجارتدن زیاده بر وظیفهٔ دینیه‌یی ایفا ایچون بویله بر پانایر ترتیبنه تشبث ایتمش ایمش بزایسه بو روایتی یالکز بورایه قید واشارت ایتمکله اکتفا ایله یورز.

[٤] — **اجتماعی رقملر** — حصن الاکراد مرکزنده ألده ایده بیلدیکمز أبکم بعض رقملر بر وجه آتیدر:

— صوك بش سنه ظرفنده تلکلخ حبسخانه‌سنه (١٤٠) کیشی داخل اولمشدر. بو حسابه نظراً هرسنه‌کی محبوسینك عددی (٢٨) شخصدر.

— بوندن اولکی سنه‌لرك عدلیه ایستاتستیقلری ألده ایدیله‌مش ایسه‌ده (٣٣٣) سنه‌سنك ایلك درت ماهی ظرفنده (٣) کیشی قتل جرمیله منظنون؛ (٣٥) کیشی ایسه جنحه وقباحتله محکوم اولمشدر. بونلرك کافه‌سی‌ده زراع ایمش.

— صوك بش سنه ظرفنده بوتون حصن الاکراد اسلاملری بیننده آنجق (١٥) تأهل وقوعه کلمش ایمش. بو اعتبارله هرسنه‌یه (٣) کیشی اصابت ایدییور ایمش. بو غریب جدولك خطاسی پك ظاهردر. حتی حصن الاکرادك نصیری وخرستیان اهالیسنی اخراج ایتسه‌ك بیله سنیلرك ازدواجی بو عدددن چوق فضله اولمق اقتضا ایده‌ر. مع ما فیه بوراده طلاق پك آز ایمش. کویا صوك بش سنه ظرفنده سنیلر بیننده یالکز (١) طلاق ظهور ایتمشدر. بو رقم دندشلیلرك تطلیق اعتیاد ایتمدکلرینی بزه کوستره بیلیر.

— حصن الاکرادك سنیلرله ساکن کویلرنده برر جامعدن اوچ درت جامع موجود ایسه‌ده نصیریلرك کویلرنده جامع یوقدر. بالعموم خرستیان کویلرنده ایسه هر برنده مطلقا برر کلیسا وبرر راهب بولونمقده‌در.

٩ — احوال روحیه وسویهٔ فکریه

حصن الاکراد قضاسنك احوال روحیه سیله سویهٔ فکریه سنی بر وجه تفصیل تعیین ایتمك ایچون مذکور قضاده موجود طبقات اجتماعیه یه آیری آیری عطف نظر ایله‌مك ضروریدر . بوندن اولکی تدقیقاتمزك مطالعه سندن دخی آکلاشیلاجغی وجهله حصن الاکرادك الك ایلری کلن کتلهٔ اجتماعیه‌سی (دندشلیلر) ایدی ؛

فی الحقیقه بو طبقهٔ اجتماعیه بورالرك اك ذی نفوذ واك ذی قدرت بر صاحب یکانه‌سی اولمق اعتباریله طبعاً پك عصبی وپك جنکجو درلر . خیمه نشین عشایره مخصوص اولان اوصاف وطبایعدن اك خشین اولانلرینی کندیلرینه بنمسه مشلردر . بونك ایچوندرکه اصلا مسامحه کارلقده بولونمازلر . باخصوص کویلولره قارشو اولان وصنعیتلری نفوذ وقوتلرندن امین برر دره بکی وصنعیتندن باشقه برشی اولامایور . شونیده اعتراف ایتملی-یزکه دها کوچوکدن بری آته بینمك ، سلاح آتمق ، قوشولر ، مسابقه‌لر ترتیب ایلمك ، آوه چیقمق ، قوت‌ده‌نه‌مك کبی مشغله لرله امرار حیات ایتدکاری ایچون قرون وسطی شوالیه لرینك اوصاف جنکجویانه سنه شبیه بر سجیه ایله متخلق اولمقده درلر . دندشلیلرده تصادف ایدیلن جسارتك بوتون روحنی بو اساسلرده آراماليدر . جنس حیواناته اولان مراقلری وباخصوص (صیقلاوی) تعبیر ایدیلن اك اصیل قیصراقلر یتیشدیرمك خصوصنده‌کی تمایللری اوقادار درینددرکه بونی‌ده بو کبی شرائطه تابع اوزون سنه‌لرك محصولی اولارق تلقی ایتمك اقتضا ایدر .

دندشلیلرك دینه اولان مربوطیت صحیحه‌لری دخی شایان نظردر . باخصوص کندیلری حیات اجتماعیه‌جه پك مکرم ، مسافر پروردرلر . وهر صورتله اصیل اولدقلرینی ارائه ایده‌رلر .

بو خلاصه‌دن دخی اکلاشیله جغی وجهله دندشلیلرك عوامل حیاتیه لرندن متولد اولارق طبعلرنده نمایان اولان شدت وخشونتلرینه رغماً جداً شایان تذکار قیمتدار خصلتلری دخی بولونیور دیمکدر . بو اهمیتلی جهتی پك شایان دقت بر اثره استناداً تفصیل ایتمك ایستیورم . فی الحقیقه بو اثر (١٩١١) تاریخ میلادیسنده سوریه‌نك اك معروف محللرنده بر سیاحت یاپان عائلهٔ خدیویه ارکانندن مصرلی محمد علی پاشا طرفندن اواثناده‌کی مشهوداتنی حاوی اولمق اوزره تألیف و (الرحلة الشامیه) نامی تحتنده نشر اولونمشدر .

بو اهمیتلی اثرك (١٨١ — ١٨٨) نجی صحیفه‌لری دنادشه‌نك احوال روحیه لرینی یاشاتاجق واونلرك حیات اجتماعیه لرینی تبلر ایتدیره بیله‌جك ایضاحاتی حاویدر . بزده موضوعمزه پك شدید بر تعلقی بولونان بو نقاطی اقتباس ایلیه جکز . محمد علی پاشا ،

اثرینك بو صحیفه لرنده حمصدن مفارقت ایده‌رك تلکلخه‌نه صورتله کلدیککنی واواثناده دندشلیلرك اونك شرفنه نامل آت یاریشلری وسائره ترتیب ایتدکلرینی بر وجه آتی اکلاتیور ودییورکه :

« حمصدن آرابه ایله حرکت ایتدکدن یاریم ساعت صوکره دندشلی رؤساسندن (محمد بك محمد) ك احضار ایتدیردیکی ظریف بر چادره مواصلت ایتدك ؛ محمد بك ، عائله‌سی ارکانندن بعض ذوات ایله برلکده بزی اوراده بکله یوردی . چادرك قارشی طرفنده ایسه ینه دندشلیلردن یوزاللی سورای آتلرینه راکب اولدقلری حالده بویوك بر انتظام ایله صفبسته اولمشلردی . آرقه‌لرنده کوناکون حلیاتله مزین ولطیف عرب ألبسه‌لرینی لابس ایکی عرب قیزی اخذ موقع ایتمشدی . برینك النده قلیچ ، دیکرینك ألنده بر مندیل بولونیوردی . هر ایکیسی‌ده سواریلرك حسیات فروسیتنی تحریك ایده‌جك تشجیع آمیز نشیده‌لر ترنم ایدییوردی .

بورایه تقرب ایدنجه آرابه‌دن اینوب چادره داخل اولدق ؛ بر مدت استراحتدن صوکره بزه اولا قهوه وبر آز صوکره شربت کتیردیلر ؛ ایچدك .

هنوز اون دقیقه کچمه‌مشدی‌که بز قالقوب سواریلرك اوکدن مرور ایله‌دك . سواریلرك بیندیکی قیصراقلرك یانلرنده اکثریا طایلری بولونیوردی . بونك اوزرینه بوتون بو سواری اولان عربلر اللرنده توفنکلری بولوندیغی حالده اویونلره باشلادیلر . بر قضا وقوعی ملحوظ اولدیغی ایچون اویونلرنده سلاح انداخت ایتمه‌ملرینی کندیلرندن طلب ایتدم . او اثناده قیزلر سواریلرك آره‌لرنده دولاشیور وحرب نشیده‌لری ایله طعن وضربه دائر نغمه‌لر ترنم ایدییورلردی ؛ اونلرك او مؤثر سسی سواریلرك عروق حمیت وشجاعتلرینی تحریك ایدییور وحسلرینی تهییج ایله‌یوردی ؛ او درجه‌ده‌که حس حماست بوتون حاضرو-نك کوکللرینی دولدیرمشدی .

بز بر آز صوکره آرابه‌یه بیندك . محمد بك ایسه بر آته راکباً آرابه‌مزی تعقیبه باشلا-دی ؛ سواریلر دخی کاه آرابه‌نك اوکنده وکاه آرقه‌سنده یورویورلر . بعضاً عجله ایدییور وبعضاً تأخر ایله‌یورلر ، والحاصل مدافعه ، هجوم ، حرکت ، سکون کبی بر چوق حماسی اویونلرده بولونیورلردی . بی شبهه بونلرك حال ووضعیتنی قلم تعریفدن عاجز اولدیغی ایچون نه قدر اکلاتمایه چالیشسه‌م رأی العین مشاهده‌دن متولد تأثرك بر جزؤینی افاده ایتمش اولامام . یالکز شوقدرجق دیه بیلیرم‌که دندشلیلرك پك واضح بر صورتده مشاهده ایدیلن مهارتلری جداً شایان حیرت ایدی . باخصوص بوراده بنی اك زیاده متعجب ایدن سببلر دن بری‌ده هنوز ایکی هفته لقدن زیاده اولمایان پك کوچوك طایلرك والده‌لرینه اولاشمق خصوصنده‌کی اقداملری ایله یولك تحمیل ایتمه‌سی طبیعی بولونان مشقته واضطرابه

قارشی‌رونما اولان تحمللری ایدی . بن بو یاوروطایلره پك آجیدم . وحتی قیصراقلرینی فضله سوره‌نلردن ، بوز واللی طایلره تحمیل اضطراب ایتمه‌مك اوزره بر مقدار تعدیل وتخفیف سیر ایتمه‌لرینی‌ده طلب ایتمشدم .

تلکلخه وارنجه قدر هپ بو اویونلر دوام ایدییوردی . بوتون بو سواریلر میاننده اڭ زیاده نظر دقتی جلب ایده‌ن اختیار بر سواری واردی‌که دندشلیلرك قدیم لباسنی لابس بولونیوردی . عثمان آغا نامنده بولونان بو سواری چابکلیکی وخفیفلکی ایله بوتون آرقاداشلرینه قارشو احراز تفوق ایله‌یوردی . فی الحقیقه سواری ، داغلرك صخورینی طیرمانیرکن نه شایان حیرت مهارتلر ابراز ایدییوردی ؟ . باخصوص نهرلرك اوزرندن کچرکن قوشدن دها سریع وهوادن دها خفیف کورونیوردی . بو اختیار سوارینك آته بینمك خصوصنده‌کی او مدهش جسارت ومهارتی بزی درین بر استغرابه معروض براقمشدی .

نهایت یوللمز ، بر مدت صوکره ایکی داغ آراسنده بولونان بر کذرکاهه تحول ایتمش ایدی . شیمدی بز آراصیره یوقوشلره چیقیور ویاخود اینیشلردن اینیوردك . ومتمادیاً آره‌مزك یاننده طویل اولان قامتیله ، اوزون وفیضلی بییقلریله بر تمثال شهامت ورجولیت اولان محمد بك سواری اولارق بزه رفاقت ایدییور وفروسیتك اڭ ممتاز اوصافنی وأڭ جلی مدلوللرینی مهابت ووقاریله اظهاره موفق اولویوردی .

غریبدرکه بو صورتله یوللمزی تعقیب ایدرکن — ناصل اولدی ، بیلمیورم !.. — بینك آتلرندن بری ، محمد بکك راکب اولدیغی آتك صاغ آیاغی جریحه‌دار ایتمش ایدی . موره قریب قیر رنکده بولونان آتك آیاغی قیرمزی قانله بویانمشدی ؛ یاره‌یه دقت ایتدم . پك آغیردی بونك اوزرینه آتك ، صاحبی آلتنده او اثناده تلف اوله‌جغندن قورقمشدم . زیرا یارادن متمادیاً قان آقیوردی .

آته پك آجیدیغم ایچون ، محمود بکدن ، حیواندن اینمه‌سنی طلب ایتدم . فقط کندیسی بو جهته اهمیت ویرمیوردی . حتی بنمله برابر بولوندقجه کندیسی ایچون أڭ عزیز اولان مالکنی وحتی کندی نفسنی‌ده فدایه حاضر بولوندیغنی افاده ایدییوردی .

فقط محمد بك ، ناصلسه بر ایکی دقیقه‌قدر کوزدن نهان اولونجه آتدن ایندیکنی ظن ایتمشدم حال بوکه بر آز صوکره اسکیسی کبی تکرار کوروندی . فقط بو دفعه آتك آیاغنده نه یاره‌دن ونه‌ده قاندن أثر قالمامشدی . اوزمان اکلادم‌که بو اوفاق مدت ظرفنده آتنی تداوی ایله مشغول ایدی . یالکز یاره‌یی نه ایله چارچابوق ایلاشدیردیکنی بیلمیوردم ؛ باخصوص هانکی علاجك تأثیری بو قادار سریع اولابیلیردی ؛ بو جهتلری بردورلو اکلایامادم .

بر طرفدن‌ده یول امتدادنجه بکا رفاقت ایدن سواریلردن مهاجم وضعیتده بولونانلرك واو وظیفه‌یی تحمل ایدنلرك ، دندشلی رؤساسنك اوغللری اولدیغنی آکلایوردم ؛ بونلرك

یاشی پك کوچوکدی . نهایت یدی ایله اون آره‌سنده بولونیوردی . مع‌ما فیه بابالری قادار وعشیرت ارکانی درجه‌سنده کوزلجه آته بینیورلر ، کوزه‌ل اویونلر اوینایورلر . وحتی اوزون بر زماندن بری بر تجربه دوره‌سی کچیردکلری ظننی تلقین ایدییورلردی ، حال‌بوکه فروسیته بو درجه‌ده مفتون اولان بابالرك اولادندن بوکبی مهارتلر اساساً بکله‌نیردی . بناءً علیه بو راده استبعاد ایدیله‌جك بر شی یوقدی .

نهایت کنیش بر میدانه داخل اولدقدن اوچ چاریك ساعت صوکره ایدی‌که دندشلی عشیرتنك متباقی بکلری ایله برلکده بر چوق سواریلرك بزلری بکلمکده اولدقلرینی کوردك . بونلرده بزمله برابر کلن سواریلره التحاق ایتدیلر . تلکلخه مواصلت ایدنجه‌یه قادار هپ بو صورتله یوللمزه دوام ایله‌دك .

تلکلخ قصبه‌سی بیروت وشام ولایتلری آراسنده همان بر حد فاصل ودندشلیلرك مالك اولدقلری اراضی ایچون ایسه بر حد اخیر تشکیل ایدییوردی .

تلکلخه کیردیکمز زمان اوکله اولمش ویمك زمانی حلول ایتمشدی ؛ مسافرپرورلره مخصوص بر اصرار کریمانه ایله بزی دعوت أیله‌ین دندشلی عربانك رئیسی محمد بك محمدك دعوت واقعه‌سنی قبول ایده‌رك أونده کندیسنه مسافر اولدق . اوراده بزی حکومت مأمورلرندن بعضیسی دخی بکلیوردی .

یمکی ، یکرمی کیشی‌یی استیعاب ایده‌بیلن بویوك بر ماصه اوزرنده بزه تقدیم أیله‌دیلر . سفره‌نك طرز ترتیبی اوروپاکاری ایدی ومتنوع یمکلری حاوی بولونیوردی . بز ، پك کوزه‌ل بولدیغمز یمکلردن بویوك بر لذتله ییدك .

معیتده بولونان سواریلر ایسه متعدد سفره‌لره تقسیم ایدلمشلردی . ویالکز أت وپرنج پلاوی ایله اکتفا ایدییورلردی . اوده بو قادار چوق مقدارده مسافرلرك بولونماسی بزی تدهیش ایتمه‌یوردی ؛ عربلرك سفره‌سنده بو قدر عظیم بر کمیتك وجودی اساساً شایان استغراب اولامازدی . زیرا پك اعلا بیلیوردم‌که عربلر او عظیم سخا وکرملری ایله معروف ومشهور ایدیلر . فقط بنم أڭ زیاده حیرتمی ایجاب ایده‌ن شی باشقه ایدی : اوده ، مسافری بولوندیغم قبیله‌نك ، جبل ساکنلری بولونان شرقلی عربلردن اولدقلری حالده بویله اوروپاکاری بر سفره تنظیم ایده‌بیلمه‌لری خصوصی ایدی .

نهایت وقت سفر تقرب ایتمشدی . بر طرفدن ، عظیم عنایتندن ودیکر طرفدن کریم اولان عشیرتنك بذل ایتدیکی همتدن دولایی محمد بك محمده شکرانخوان اولارق یولمزه دوام ایله‌دك . عربلرك او کوزه‌ل البسه‌سی ، ترتیباتی بنی پك مسحور أیله‌مشدی . دها اوزون مدت اونلرك آراسنده یاشامق آرزوسنی بسلیوردم . »

محمد علی پاشانك شیمدی‌یه قدر نقل ایله‌دیکمز بو سطرلری بی شبهه دندشلیلرك حالت

روحبه‌لرینی ایجه اكلاته‌جق ایچون فضله بر شیئه علاوه‌سنه احتیاج یوقدر .

زعیلره كلنجه ، بونلر دخی دندشلیلر قادار شجاعت وجسارتلریله وجنس حیوانلره اولان مفتونیتلریله معروف وكویلویه قارشو ینه نفوذلریله مشهور ایسه‌لرده دندشلیلر قادار عصبی دكلدرلر . بلكه بونلر دیكرلرینه نسبتله حلیم وساكندرلر . مع مافیه بعضاده درین بر فوران عصبیه دوچار اولورلر . آنجق عصبیتلری دوامكار وانتقامجو صاییلماز . زعیلر دین خصوصنده دندشلیلردن فضله متمسك وحتی متعصبدرلر . حتی بعضیلرینك تصوفه قارشی بر میل مخصوصلری دخی وار ایمش .

حصن الاكراد تورکمنلرینه كلنجه بونلر بوتون معناسیله حلیم وسلیمدرلر . او قادار حلم وسكونلری وار كه كندیلرینی عادتا اویوشوقلق درجه‌لرینه كوتورمشدر . بناءً علیه بورا تورکمنلرنده فعالیته اصلا تصادف ایدلمز

حصن الاكراد نصیریلری واقعا دیكر قضالرده‌كی نصیریلره نسبتله مطیع اعتبار ایدیلیر ایسه‌ده بونلرده‌ده یوزده اون درجه سنده شقاوتله امرار حیات ایدنلری واردر . بونلر یوللری بكلرلر . بر طرفدن قطاع طریقلك ایدر . ودیكر طرفدن كویلری یغما وغارت ایده‌جك چته‌لر ترتیب ایده‌رلر. هرنه قادار صوك زمانلرده بوكبیلردن اثر كورولمیورسه‌ده ینه نصیریلرك روحنده بویله بر قابار یقلق بولوندیغنی اونوتمامق لازم كلیر .

خرستیانلر ایسه بونلرك عكسی اوله‌رق حضور وسكونه اولان محبتلریله معروفدرلر. مع مافیه خرستیانلغه اولان درجهٔ ارتباطلرینی تعصب درجه‌سنده واردیرمشلردر .

*
* *

قضانك سویهٔ فكریه‌سنه كلنجه ، بوراده اوزون اوزادی‌یه علم وعرفان آرامغه قالقیشمق بیهوده‌در . بر طرفدن اوقویوب یازانلرك عددی كمیت اعتباریله آز اولدیغی كبی كیفیت اعتباریله‌ده شایان ذكر صاییلاماز . نیته‌كیم دندشلیلردن اوقویوب یازانلر اركك اولمق شرطیله یوزده التمش ، یتمش رادده‌سنده ایسه‌ده بونلرك تحصیلی پك ابتدائی بر حالده قالمشدر . آنجق یكرمی كیشی تالی درجه‌ده تحصیل كورمشدر .

زعیلرك ایسه ینه اركك اولمق شرطیله یوزده اللیسی اوقور ، یازار . مكاتب تالیه‌دن مأذون آنجق سكز موجودلری واردر .

تورکمنلرده اوقویوب یازانلر نهایت یوزده ایكی‌در. بناءً علیه تورکمنلرده ، بسیط بر صورتده اوقومق یازمق بیلن آنجق التی یدی شخصه تصادف ایتمك قابلدر. مكتبدن مأذون اولانلری بالطبع یوقدر.

نصیریلر دخی تورکمنلر كیدر . اون بش بیكی متجاوز نصیری ایچنده چوق چوق یوز كیشی بسیط بر صورتده اوقور یازار . بو اعتباریله نصیریلردن اوقویوب یازانلر آنجق بیكده بش درجه سنده‌در .

فقط بوكا مقابل خرستیانلردن اوقویوب یازانلرك عددی دها فضله‌در . خرستیان اركككلرندن تقریباً یوزده آلتمشی ، یتمشی اوقور یازار . بالطبع درجه‌لری پك ابتدائی‌در .

بو حساب تقریبی‌یه نظراً اوتوز بیك رادده سنده‌كی قضا نفوسنك آنجق اونده بری بسیط بر صورتده اوقویه بیلیور دیمكدر. البته بو نسبت ، قضانك سویهٔ فكریه‌سنی پك واضح بر صورتده ارائه ایتمكده‌در .

۱۰ — احوال صحیه

حصن الاكرادك حالت عمومیهٔ صحیه‌سنی ایضاح ایتمزدن مقدم بر مقدار قضانك هواسی ، صویی وبنالری حقنده اعطای معلومات ایله‌مك ضروریدر. فی الحقیقه بو قضایی (جرد) یعنی داغلق و (سهل) یعنی اووه‌لق اولمق اوزره ایكی قسمه تفریق ایتمك قابل اولدیغی ایچون هوا اعتباریله‌ده ایكی‌یه آییرمق لازم كلیور . زیرا ، مستوی محللره تصادف ایدن كویلرده یازین درجهٔ حرارت بعضاً قرقی بولور وحتی قیشین دخی صفره تقرب ایدر. جرد طرفلرنده ایسه حرارت یازین دها معتدل اولور وقیشین اكثریا صفره اینر ودفعه‌لرجه قاریا غارق اورته لغی بیاض بر ردا ایله اورتر . مع مافیه قضانك جرد طرفلری هوا نقطهٔ نظرندن سهل طرفلرینه مرجحدر ؛ بالخصوص جردلرك صویی پك نفیس ولذیذدر.

اساساً قضانك صو اعتباریله الك كریلرده بولونان نقطه‌سی تلكلخدر ؛ تلكلخده بر منبع ویاخود آقان بر صو بولونمادیغی ایچون قصبه‌ده موجود ، یدی ، سكز قویویه مراجعت مجبوریتی حاصل اولمقده ، واكثریا كیرلی قوغه لرله صوچیقاردقلری ایچون صولر دخی ایروجه بولانمقده‌در . شونی‌ده اشارت ایتملی یز كه قضانك هر هانكی بر قریه‌سی اولورسه اولسون تلكلخه نسبتله صو جهتندن مسعود صاییلابیلیر : زیرا یا جوارنده بولونان تمیز بر پیكاردن یاخود آقان بر نهردن محتاج اولدیغی صویی تدارك ایتمكده‌در . واقعا بعض یرلرده بر مقدار یورغونلق صرفنه احتیاج مس ایدییورسه‌ده ألده ایتدكلری صویك لذتی بو تعبی اونوتدیرییور .

قضانك بنالرینه كلنجه اكثر كویلر تلكلخه شبیه اولمق اعتباریله قابل سكنا صاییلاماز ایسه‌ده ایلك طبقه منسوبیننك اقامت ایتدكلری خانه لرده بر مقدار صلاحه دوغرو آتیلمش خطوه‌لره تصادف ایدلمكده‌در . مع مافیه قضانك اوتوز بیكه قریب نفوسندن قسم اعظمی اساساً عظیم وحتی بسیط بر ثروته مالك اولامامه‌سی دولاییسیله حیات بیتیه‌لری نقطهٔ نظرندن الیم بر حالده بولونیورلر .

بالخصوص حربك ایكنجی ونهایت اوچنجی سنه‌سنده حصن الاكراد اهالیسنك ارائه

ایتدیکی منظرهٔ فقر وسفالت جداً شایان دقت بر حال اولمق اوزره تلقی ایدلملیدر.

حتی موقع طبیبنك بو خصوصده اعطا ایله دیکی تفصیلاته بر نظر اعتبار عطف ایده‌رك قضانك حالت عمومیهٔ صحیه‌سنی بر مقدار تکشیف ایله‌مك ضروریدر.

فی الحقیقه حصن الاکراد قضاسی کچن (١٣٣٢) سنه‌سی ظرفنده مواد غذائیه‌نك فقداننده دولایی پك شایان نظر بر حاله معروض قالمشدر؛ زیرا اتمك، أت، شکر وامثالی موادك فقدانی قضا اهالیسنی امراضه قارشی مقاومت ایده‌میه‌جك بر وضعیته ودیکر طرفدن طوزسزلقدن دولایی دخی پك الیم بر حاله القا ایتمشدر. حتی بر چوق عائله‌لر یمکلرینی طوزسز پیشیرمکه مجبور اولمشلردر. والحاصل اك مهم عوامل حیاتیه‌دن محروم قالان اهالی، وجودلرینك آلیشمادیغی سبزه‌لره صارلمغه مجبور قالمشلر ایسه‌ده بالطبع بو واسطهٔ تغذی کندیلرینی قورویامادیغی ایچون قصبه‌لرده آرتیق اسکلتدن عبارت، وجودلری موص مور اولمش نیجه انسانلره تصادف ایدلمکه باشلانمشدر.

بونی دولایی درکه تیفوس وامثالی حمیات اك دهشتلی بر صورتده تخریباتنی اجرایه باشلامش واهالینك بر طرفدن جهالتی، دیکر طرفدن معیشتلرنده‌کی سفالت وغداسزلق دخی بو مرضك تکثرینی انتاج ایتمش، حتی بر حساب تقریبی‌یه نظراً کچن (١٣٣٢) سنه‌سی ظرفنده (٢٥٠٠) قدر تیفوس مصابی ظهور ایتمش وبوندن (١٥٠٠) ی وفات ایله‌مشدر.

تیفوسدن ماعدا شدید بر فقر الدم، تورم عمومی بدنی، استسقا وانحلال تدریجی کبی نیجه سوائقله ینه اهالیدن بر قسمی بو صورتله وفات ایله‌مشدر.

کچن یاز موسمی ابتداسنده هر نه قدر (قوله‌را) اعراضنه شبیه بعض حادثه‌لره تصادف ایدلمش ایسه‌ده بو آنجق قیشین دوام ایدن خسته‌لقدن کندیلرینی قورویه بیلملرك سبزه‌یه صارلملری نتیجه‌سی اوله‌رق وجودلرینی استیلا ایدن ضعفه رغماً میوه‌لرك ظهوری آننده بویوك بر لذتله ییملرندن وقاربون فقدانی ازاله‌یه چالیشملرندن دولایی اولا بویوك بر سوء هضمه وصوکره اسهاله طوتولملرندن نشأت ایتمشدر. حتی بو اسهال بعض وفاتلری مؤدی اولمش ایسه‌ده بونی طبیعی بر انحلاله نسبت ایتمك دها دوغرودر.

(١٣٣٣) سنه‌سنك یاز موسمنه قریب اولان آیلرنده ایسه خسته‌لقلرك بر مقدار دوچار توقف اولدیغی کورولمکده‌در. بونك اسبابنی دخی تحلیل ایتمك فائده‌دن خالی دکلدر. واقعا خسته‌لغك توقفی اسبابی بر طرفدن بو سنه‌کی محصولك کچن سنه‌یه نسبتله زیاده اولماسنه ودیکر طرفدن وفیات حسبیله اهالینك دها آز مزاحمانه معروض قالماسنه وحتی اهالینك قیش موسمنده کیرلی وقناجره‌لرده طوپلو بولونماسندن قورتوله‌رق یازین محصول مناسبتیله کیجه کوندوز آچیق وتمیز هواده یاشاماسنه ونهایت تیفوسه

طوتیلانلرك بر مدت معافیت اکتساب ایتمسنه حمل اولونیورسه‌ده بونك اك مهم سببی اولمق اوزره عسکری اداره‌لرنجه یاپیلان تجرید خانه‌لره، نقاهتخانه‌لره عطف ایتمك وباخصوص خسته‌لقلی عسکرلره اذن ویرلمه‌مسنه دقت ایله‌مك خصوصلری اولدیغنی اشارت ایله‌مك ضروریدر. بوندن دولایی صوك آیلر ظرفنده (*) بوتون قضادن آنجق (١٥) تیفوس مصابی ظهور ایتمشدر. دیکر خسته‌لقلر دخی اولکنه نسبتله پك زیاده آزالمشدر. ووقتیله تیفوسله برلکده قضایی استیلا ایدن دیکر نوع حمالردن دخی بر اثر قالمامشدر.

چیچك خسته‌لغی قضانك «عیون» قریه‌سنده اجرای تخریبات ایدییوردی. «مرمریتا» کوینده دخی باش کوسترمشدی. هر ایکی محلده اطفا ایدلمش وقضانك متعدد محللرنده تلقیح جدری عملیاتی اجرا ایدلمشدر.

دیزانته‌ری دخی «١٣٣٣» سنه‌سنك ایلك آیلری ظرفنده آنجق بش آلتی حادثه ظهور ایتمشدر.

امراض بلدیه وموضعیه‌دن بولونان مالاریا وامثالی خسته‌لقلر دخی تك توك دوام ایتمکده‌در.

وسل، ذات الرئه، ذات الجنب خسته‌لقلرینه‌ده آزر آزر تصادف اولونمقده‌در.

*
* *

حصن الاکراد قضاسنده تشکیلات صحیه دخی دیکر محللر قدر ناقصدر. حال حاضرده بوتون قضا ایچون یالکز بر طبیب موجوددر. حتی بو طبیب، برده طرابلس شام لواسنه تابع وقضا ایله همحدود بولونان «حذور» ناحیه‌سنه باقمق وظیفه‌سیله‌ده مکلف ایمش. حتی آنی مأموری اولمادیغی ایچون آنی وظائفی‌ده ایفایه مجبور بولونیورمش. حالبوکه بر تك طبیبك قضایی بردفعه آت اوزرنده دولاشمق دکل بر کویدن دیکرینه کیتمه‌سی ایچون اوزون بر زمانه احتیاج بولوندیغی دوشونیله‌جك اولورسه قضانك کندیسندن تأمین ایده‌جکی درجهٔ استفاده‌نك نه قدر محدود اولاجغی کسب توضح ایده‌ر. باخصوص وسائط صحیه‌نك فقدانی حسبیله بو طبیبك نه قدر ایش کوره‌بیله‌جکی شایان تأملدر. بوتون قضاده بر تك اجزاخانه یوق ایمش. برکت ویرسون که طبیب تلکلخدن ایکی ساعت اوزاقده بولونان «مجتایه» قریه‌سنده خصوصی بر اجزاخانه‌یه مالك اولدیغی ایچون بر مقدار تسکین ویا تخدیر احتیاجاته موفق اولا بیلیور. ایشته حصنك حالت صحیه‌سی‌ده بوندن عبارتدر.

(*) ٧ تموز ١٣٣٣ تاریخی

١١ — لسانه ، ادبیات

حصن الاکراد قضاسنده ، تورکمنلر دخی داخل اولدیغی حالده عمومی اولان لسان ینه خلق عربجه‌سیدر . واقعا فصیح بر صورتده لسان عربی‌یه واقف اولانلر یوق دکلسه‌ده بونلرك عددلری دیکر محللره نسبتله‌پك محدود قالیور . باخصوص السنهٔ اجنبیه‌نك‌ده آشنالری ینه شایان ذکر درجه‌ده صایلماز . ادبیاته کلنجه ، هر نه قدر آثار فصیحهٔ عربیه‌یه قارشو بعضیلرنده بر تمایل محسوس اولیورسه‌ده بوتون قضانك ذوق ادبیسنی اداره ایدن عامللر ، بی‌شبهه خلق اثرلرنده تمرکز ایتمکده‌در . جوارده‌ و اکثر سوریه کویلرنده دیلدن دیله دولاشان او عمومی میجانه‌لر وسائره دخی بوراجه معروف ومشتهردر . مع مافیه بز بو نوع اثرلر میاننده یالکز حصنك بعض خصوصیتلرینی ارائه ایده‌بیله‌جك پارچالری انتخاب ایده‌جکز :

اولجه قضانك احوال اجتماعیه‌سنی تفصیل ایلدیکمز صیره‌ده معروف بعض دوکون اکلنجه‌لرندن بحث ایتمش و بو کبی اکلنجه‌لر اثناسنده سوسلو دوه‌لره راکب کویلولرك بعض شرقیلر ترنم ایله‌لری معتاد بولوندیغنی بیان ایله‌مشدك . بو نوع شرقیلر حصن الاکرادده (ملالاة) نامیله طانمقده‌در . مع‌مافیه بونلرك اوزون اوزادی‌یه منظومه‌لر تشکیل ایتدکلرینی ظن ایتمه‌ملیدر . اکثریا فقرات مقامنده اولمق اوزره (لو ، لو ، لوش) کبی بر آهنك عمومی ایله اکمال ایدیلن بو شرقیلرك بعضاً طلوعاته‌ده تابع اولدقلری واقعدر . بزده بو کبیلرندن بر ایکی نمونه ایرادی ایله اکتفا ایده‌جکز :

— ملالاة —

دزوا لابو محمد خیول جیبوا
زرقاء حمامه ، مصنعه بالریش لاجل الشهامه

« ترجمه‌سی »

« ابو محمد ایچون کونده‌جککز قیصراقلر مور بر کوکرجین کبی توبلرله بزنمش اولسونلرکه شهامتی تمثیل وارائه ایده‌بیلسینلر . »

— ملالاة —

حبیبی شوشح الرمح والدبوس بایدو

« ترجمه‌سی »

« محبوبم مزراغیله اشارت ایدرکن دیکر النده طوپوزینی طوتیور »

— ملالاة —

حبیبی واقف علی البیر والبیر ناشف

ابو قضیمه الحمرة والمندیل شاطف

« ترجمه‌سی »

« محبوبم قویو باشنده دوریور ؛ قویوده ایسه صویوق . حالبوکه قیرمزی عقالیله وسوسلو مندیلیله نه کوزل کورونیور . »

— ملالاة —

یا حویدری علی الشام درع نقلك
کثر الحنه وطیاب الروایح

« ترجمه‌سی »

« ای یار شامه کیت‌که سکا : کوزل قوقولر سورون ، وقینه‌یی‌ده فضله‌اشدیر دیه‌بیله‌یم »

بوتون بو شرقیلردن صوکره پرجوش وخروش نقرات باشلار وبوتون حاضرون (لو ، لو ، لوش) سسلرینی عیوقه واردررلر . بعضاً‌ده (مجانه) تعبیر ایتدکلری شرقیلری دخی دوکون زمانلرنده تکرار ایدرلر . بونلردن‌ده بر ایکیسنی ذکر ایده‌بیلرز :

— مجانه —

حطیت عینی بعینو یارب ، یامعبود
لاصبر علی حکم الله برکه الزمان یعود

« ترجمه‌سی »

« کندیسنه چوقدن کوز دیکدیکمه‌ربم ، معبودم شاهددر . مع مافیه جناب حقك امرینه بویون اکه‌جکم . بلکه زمان عودت ایلر ... »

— مجانه —

ونی لارقی رأس التله وان (البقاعه) قبالی
وهنیه مربط الزرقاء وهنیه منام الغالی ..

« ترجمه‌سی »

« نهایت شو داغك ذروه‌سنه طیرمانه‌جغم . و کوی‌ده قارشیمده بولونه‌جقدر . ایشته بوراسی مور قیصراغك باغلاندیغی یردر بوراسی بنم ایچون اك عزیز اولان او قیصراغك خوابکاهیدر . »

والحاصل بوتون بو شرقیلرك حیات اجتماعیه وروحیه‌نك بعض خصائص بارزه‌سنی ارائه ایتمه‌لری اعتباریله هر دورلو نقصانلقلرینه رغماً جالب دقت کورونملری طبیعیدر .

— ٩ —

تلکلخ — برمانه یولی

١ — تلکلخده صوك کونمز

تلکلخده صوك کونمز پك اضطراب انکیز اولمشدی : وسائط نقلیه‌نك هر ناصلسه تدارك ایدیله مامسندن دولایی بو ایصسز وبو سیاه کویده بر کون دها یاشامق مجبوریتی بزم ایچون نه قادار تحملفرسا کورونیوردی ؛ با خصوص کتاب محیطك بویوك بر ذوق ایله تلاوت ایدیله‌جك آیات کزیده‌سی بولونمازسه . . . بی شبهه بو یکرمی درت ساعتلق بر زمان ، کونلرك ، آیلرك وحتی سنه‌لرك تحمیل ایده‌بیله‌جکی بر آغیرلغی بردن دوش مقدراتمزه تودیع ایتمك استعدادینی اظهار أیله‌یوردی ؛ وبو کون قویو قهوه رنکی طوپراقلرك اوزرندن قایارق نهایت کویك سیاه طاش یغینلرینه شبیه أولرینی زیارته قوشان کونش بیله بو ساحهٔ تاریکه دوشمش اولمقدن متولد بر انفعال ایچنده دونوقلاشیور وجواره نکهبان اولمق صورتیله بر مدت متسلی اولمق ایسته‌ین نظرلرمز دخی کثیف بر دومانه بورونه‌رك دوچار انخساف اولیوردی .

اوزون بر کون نه ایله مشغول اولاجقدق ؟ . . .

کندی کندیمزه ایراد ایتدیکمز بو سؤاله بر جواب بولمق نه قادار مشکل ایدی ؟ . وبز بوس بوتون ایشسز قالمامق ایچون حتی بر رومان اوقومه‌یی بیله آرزو ایتدیککمز حالده ، بو کویك هواسنده اویله دماغی عاطل براقان مخفی بر تضییق وارکه . اوکاده موفق اولامایوردق . بر قاچ دفعه یول قاریوله مزه اوزاندق ؛ اویودق ؛ اویاندق ؛ ینه یاتدق ؛ صوکره تکرار کوزلرمزی آچدق . . بر دورلو زمان کچمیوردی .

بر مدت نظرلرمز اقامت ایتدیکمز غبار آلود حجره‌یه منعطف قالمش ایدی . وقتیله پك محتشم ماجرالرك شاهدی بولوندیغی اکلاشیلان بو حجره اویله کورونیوردی‌که عظیم بر انکسار طالعه معروض اولمش ، زمانك پای تخریبکاری آلتنده زبون ومضمحل تشییع حیات أیله‌یوردی . شیمدی یالدیزلی نقشلرله مزین اولان حجره‌نك سقفی خراب اولمش ، طاوانك کهنه چاتیلری رونما اولیور وصیواسی دوکولمش دیوارك اوته‌سنده بر یسنده سیاه قرحه‌لر حالنده اویوقلر کورونیوردی .

تا قارشیده وقتیله پك مدبدب اولدیغی تخمین ایدیله‌بیلن آیینه‌نك بر قاچ طرفندن دوشن قیریقلر حالا یرده سور ونیور وبوتون آیینه توز وطوپراق آلتنده سراپا بر صحیفهٔ

خاکه بکزیوردی . حجره‌نك قاناپه‌لری دخی مرور ایام ایله ییرتلمش ، مذهب صاندالیه‌لرك ایاغی ، مرمر ماصه‌لرك برر کناری ونهایت بویوك ومحتشم پنجره‌لرك پانجورلری ، جاملری ده هپ ، هپ قیرلمش ایدی .

بو اوطه‌نك ، آرتیق عظیم مسافر پرورلکی ، دبدبه وداراتی تمثیل ایده‌جك اوصافی قالمامش ایدی . شیمدی اوته‌سنده بریسنده قوشوشان کرتنکله‌لری وسیاه بوجکلریله چاتیلرنده سسله‌نن اونا معلوم سکانیله بو اودا بر لانهٔ حشرات اولمشدی . مع ما فیه بو اودانك وبوتون بو آشیانك او ولوله‌دار شهرت ماضیه‌سی بزی کندینه مسافر أیله‌مشدی .

محمد بك محمدك (*) وقتیله پك مدبدب اوله‌رق انشا وتفریش ایله‌دیکی بو خانه بر أو اولمقدن زیاده تلکلخك طاش یغینلری آراسنده قهرمانلره مخصوص عظیم بر کاشانه‌یی ، ودائما بنان فخر ومباهات ایله ارائه ایدیله بیله‌جك بر مذهب شاتویی آکدیریور دی .

فقط ناصل اولدی بیلمیورز ، شیمدی متروك بولونان بو آشیان ، شهرت ماضیه‌سنه مدیون ، تلکلخك ممتاز وفقط پك کهنه بر مسافر خانه‌سی اولمشدی . وشیمدی بوتون بو مسافر خانه دخی بزم ایدی .

بر مقدار بری طرفده‌کی قاپویی آچارق بویوك صوفه‌یه چیقدق واورادن قصرك بر قاچ بویوك حجره‌دن عبارت اولان داخلنی اوروجکلره قاریشه‌رق دولاشدق . مشهوداتمزی بر قاچ کلمه ایله خلاصه ایتمك قابل ایدی : ییقیق طاوانلر ، صیواسی دوکولمش دیوارلر ؛ کهنه بر چوق أو اشیاسی ، تهی ودلیك دشیك دولابلر ، ونهایت چوق مقدارده توز ، طوپراق واوروجك ... ونامحدود حیوانلر وحشرات ...

بر بویك اسرار انکیز کورونن شاتونك داخلنی دولاشیرکن وقتیله تمثیل ایلدیکی سعادت وثروتی ، نفوذ وعظمتی دوشونیور ویاد مناقبیله متحسر اولیوردق ..

فقط بر دورلو زمان کچمه‌یوردی ... بو یکرمی درت ساعتك کشاده ایتدیکی نهی وعظیم حفره‌یی دولدیرمق اصلا قابل اولمایاجقدی .. کویك قاراطوپراقلرینه قاریشارق کونشك آتشین ضیالری آلتنده تلکلخك قارادومانلرینه باطمق ... نهایت یونی‌ده‌بی فائده تکرار ایتدك وقصبه‌نك تخطیط ایدلمه مش یوللرنده دولاشدق ، دوردق ...

اوکله‌دن بر قاچ ساعت کچنجه‌یه قادار هپ عینی حرکتلری تکرار ایتمك بزم ایچون پك طبیعی بر حرکت ایدی ... اویومق واویانمق ؛ بوش اودالرده دولاشمق ، قصبه‌ده

(*) احوال روحیه فصلنده‌کی ایضاحاته مراجعت . صحیفه « ٣٧٥ »

جسمت وجواتمك ونهایت بول ، بول صیقیلمق ... ایشته تلکلخده صوك کونمزهپ بویله کچمشدی . نهایت آقشام اوزری نامنی دائما رقت ونزاهتله مقرون اولارق تخطر ایده‌بیله جکمز اصیل بر مأموره تصادف ایتمشدك . اضطرابمزك درجه سنی تقدیر ایتمش اوملالی که اولا لطیف منقبه لریله بر مدت بزه قیمتدار بر أنیس اولدقدن صوکره :

— ایسترسه کز بر آز تنزهه چیقالم ...

مقدمه سیله تلکلخك کزیلتی یرلرندن بحث ایتمکه باشلادی . وشرق طرفده بر محله أليله اشارت ایده‌رك :

— بر بوچوق ساعت مسافه‌ده (وادی خالد) نامنده بولونان بر تنزهکاه وارکه تمیز صوییله ویشیللکیله پك خوش بر یردر .

دیدی و :

— ایسترسه کز تلکلخدن بر چاریك اوزاقده‌ویو کسك بر محلده بولونان) عین الدلبه) منبعنه کیده لم ... بر مقدار وقت کچیرمش اولورز .

جمله لرینی علاوه ایتدی . بوصوك تکلیفی بلا اعتراض قبول ایتمش ایدك .. تلکلخك جنوبنده بولونان تپه‌یی آشارق یشیل بر تارلانك کولکه‌لی بر آغوشنه قوشدق . وتموزك بوحار آقشامنده سرینجه‌بر صو ایچه‌رك بر مقدار یورغون ذهنمزی دیکلندیردك . باخصوص دونرکن واسع بر محیطه کشاده اولان تپه‌نك اوزرندن پك زرین بر غروب تماشا ایتمش ایدك . ایرته‌سی کونی قطع ایده جکمز مسافه‌لر شیمدی غرب طرفده کورونن (برج صافیتا) یه قدر صار یشین برردا ایله اورتونمشدی ... کندی کندیمزه دییوردق که :

— بویرلر ، دائما اوزاقدن کوزه‌ل ، فقط یاقیندن ...

وجمله‌مزی اکماله لزوم کورمیوردق . زیرا تلکلخك مبدأنده‌کی قاره أولره دوغرو اینرکن ، احتمال که اوزاقدن پك دلربا کورونن بو قصبه‌نك داخلنی شیمدی تماشا ایتمکدن متولد بر صیزی‌ایله روحمز رنجیده اولویوردی ...

اورطه‌لق تمامیله قارار مشیدی که شاتومزك قاپولرینی معدنی بر طراقه ایله کشاد ایده‌رك کیرییور ایدك ... شیمدی بر معتاد رهکذارمزده بو جکلر قوشوشیوردی .. بر مدت صوکره اوجلری قیریق ، مرمر ماصه‌نك اوزرنده بولانیق بر ضیا داغیتان زیتون یاغی قندیلنك مسکر ایشیقلرینی بر طرفدن کوزلرمز أمه‌رك مستیده اولیور ودیکر طرفدن دوداقلرمز تلکلخك بوتون محرومیت حیاتیه‌سی نامنه یأس آلود مرثیه‌لر ترنم ایله‌یوردی . پك مزعج ویپرتیق بر اویقویه قاووشنجه‌یه قادار ، روحمزنه أليم جهدلرده بولونمشدی . وبز « تلکلخدن آیریلاجغز » دیه‌رك ایرته‌سی صباح هنوز

ییلدیزلر سماده پارلارکن حاضرلانمایه چالیشیوردوبر آن اول بو اسرار انکیز شاتودن ونهایت بو موحش تلکلخدن آیرلمق احتیاجیله چیرپینیوردق .

٢ — حذور نواحیسنه دوغرو

تلکلخدن آیرلمق ایچون اوزون اوزادی‌یه بر جدول سیر وسیاحت احضارینه لزوم یوقدی . زیرا بویله بر مشکلپسندلکك دها بر کون بزی یأس واضطراب ایچنده قیویراندیرمسی احتمالی واردی . صباحلین ایرکندن اوکمزده ژاندارمه سواریسی اولدیغی حالده تلکلخك بش دقیقه اوزاغنده وشمال غربیسنده کائن حکومت قوناغی بناسنك یانندن کچرکن اعتراف ایتمه‌لی‌یزکه هانکی یولی تعقیب ایده‌جکمزی بیلمیوردق . مع مافیه صافیتا قضاسنه دوغرو حرکت ایتدیکمزی شمال غربی‌یه دوغرو دوام ایله‌ین کذرکاهمزدن آکلایوردق . یورویشلرندن پك عاجز وپك ناتوان اولدقلری آکلاشیلان آتلرك اوزرنده صارپ بر حالده دوام ایله‌ین بر پاتیقه یولندن ایلرولینه‌رك تلکلخ قصبه‌سنی نظرلرمزدن غائب ایتمك سعادتنه مظهر اولدقدن‌صوکره آنجق دوشونه بیلمشدك :

— نره‌یه دوغرو کیدییوردق ؟ . یولمز نره‌دن ایدی ؟ وقاچ کیلومترولق بر مسافه قطع ایده‌جك ایدك ؟ .

یاواش یاواش اوکره‌نیوردق که : (٤٠) کیلومترولق بر مسافه‌دن صوکره آنجق صافیتا قضاسنك مرکزی بولونان (برمانه) قصبه‌سنه مواصلت ایده‌جك ایدك ویولمز شیمدیلك (حذور) نواحیسنه دوغرو متوجه بولونیوردی . بو قادارجق ایضاحات بزم ایچون کافی ایدی .

صاغده (باروحه) کوینی ترك ایده‌رك آز برزمان ظرفنده (حجر الابیض) وادیسنه کلمش ایدك . صول طرفده (حجر الابیض) کویی بولونیوردی . بر مدت غربه دوغرو کشاده بولونان وادی‌یی تعقیب ایتدکدن‌صوکره یولمز شمال غربی‌یه قیویرلمش ایدی . شیمدی بوتون وادی امتدادنجه قیرمزی چیچکلر آچمش (زقوم) آغاجلرندن متشکل بر کذرکاهده ایلریلیوردق . بر آز صوکره عمود دیکر بر وادی‌یه (وادی‌عین‌التینه) یه وارمشدق . بوراده کوچوك بر دره آقیوردی . بر آز صوکره (عین التینه) تپه‌سنه طیرمانمایه باشلادق . صولمزده اوزاقدن (چوبوق) کویی کورونیوردی . آرقه‌سنده صیره ایله عکار داغلری ودها آرقه‌ده جنوب طرفلرینی احاطه ایله‌ین (ضنیه) داغلری یوکسه‌لیوردی . نهایت تپه‌نك رأسنده کائن (عین التینه) کوینه واردق . صاغده بر آز اوزاقده (زاره) داغلری ایله (برج الزاره) موقعی واردی . (زاره) کوینك داخلندن‌ده‌مرور

ایتمشدك ؛ كوچوك بر خرمن محلی ، بر قاچ آغاج ، سیاه طاش ییغینلری ویرتیق البسه لی فقیر اهالی ... ایشته كوی بوندن عبارتدی . كویك جوار اربعه‌سی مصر بغدایی ایله مزروع ایدی . كویك بری طرفده بولونان اوفاق بر اینجیرلكی كچدكدن صوكره كذر كاهمز قوقولو بر ساحه‌یه تحول ایتمش ایدی . شیمدی كویلولرك (شرمب) نامنی ویردكلری ودارى قوچانه یكزه‌ین ماوی رنكده كوزه‌ل قوقولو بر چیچك ویرن كوچوك آغاج كومه‌لری آراسنده ایلرولیوردق . برآز صوكره دوز وفقط مرتفع بر اراضی‌یه كلمشدك . آرتیق شمالی تعقیب ایله یوردق . غرب طرفده واوزاقدن (برج صافیتا) قدیم صافیتا قلعه‌سی كورونیوردی ، صاغده وشرق طرفده ایسه (زاره) قلعه‌سی دها ایلروده (حصرجیه) ، (مرمریتا) ، (عین الراهب) ، (دوار العفص) كویلری وداغلری بر سلسله حالنده كورونیوردی . (حصرجیه) نك آرقه سنده ایسه دها یوكسك بر داغك رأسنده (شویهد) كویی واردی . بونلرك كافه‌سی (حصن الاكراد) قضاسنه تابع بولونیور ومنظره اعتباریله یك وسیع بر شكلده رونما اولیورلردی .

قارشیمزده بر مدت صوكره (نعره) كویی كوروندی . غرب طرفده « صافیتا » داغلری ونهایت أك اوزاقده ماوی‌ده كیزك خیال حالنده وأسمر بر سرابی اككدیران منظره‌سی رونما اولمشدی . اوزون بر زماندن بری‌ده كیزدن محروم اولان نظرلرمزده یكیدن بر مشعلهٔ سرور بلیرمشدی . طولانی بر بوغازی اككدیران بر وادیدن صوكره كورونن ده كیز منظره‌سی بزی‌سه ویندیرمشدی ، باخصوص ده كیز طرفندن كلن مفرح بر روزكار مصر وداری ایله مزروع تارلالردن مرور ایده‌رك بزه ملاقی اولورکن بوتون اووه‌لرك رائحهٔ جاذبه دارنی مشام روحه نفخ ایله‌یور واوكله‌یه تقرب ایدن بو صیجاق زمانده بزه‌یك مستثنا حیاتلر بخش ایدییوردی . شیمدی یشیل تارلالر باشلامشدی . قوشلرك آهنكدار بر صورتده جیویلدادیغی بو ساحه تمامیله مستوی اولمقله برابر یوروجی وشایان شكایت بر حالده ده كیلدی ؛

بر مدت صوكره (نعره) ده دندشلیلردن برینك بویوجك بر قصری كورونمشدی اوزاقدن بو قصر بر شاتویه ویاخود شاتونك بر قله سنه بكزییوردی . مع ما فیه نعره كوینه تقرب ایدركن یاواش یاواش بو قله‌نك حصیرله اورتولو برشی اولدیغی فرق ایدیلیوردی . بر آز صوكره (نعره) كوینك داخلندن ونهایت غرب طرفنده‌كی (نعره) وادیسندن ونهایت (عین نعره) دن كچمشدك .

بز واقعا مسافه اعتباریله ایلرلیوردق . فقط منظرهٔ محیطه‌مز وباخصوص اوزاقلرك منظره‌سی پك ده كیشمیوردی . جوارمز اكثریا مزروع تارلالردن عبارت بولونیوردی . بر مدت صوكره صاغدن واوزاقدن (شلوح) كویی كوروندی . نهایت (تل الحوش)

كوینك داخلندن كچدك . شیمدی اوزاقدن غرب طرفده بر تپه اوزرنده (طلیعی) كویی كورونمشدی .

آرتیق كذر كاهمز شمال غربیدن غربه دوغرو چوریلمش ایدی . شیمدی نصیری كویلرینك آراسندن ایلروله یورق ؛ بعضاً تارلالرك داخلنده چالیشان فعال نصیری قیزلرینه تصادف ایله یوردق . بش اون دقیقه سوره‌ن (تل الحوش) وادیسندن صوكره (نبع تل خلیفه) ده نیلن كوچوك بر دره‌نك صول ساحلنی تعقیبه ونهایت نهری آشلرله آشه‌رق نهر صوییله سقی ایدیلن كنیشجه ویشیل بر تارلادن كچمكه باشلادق .

بر مدت صوكره غرب طرفده اوفاجق بر تپه ایله بو تپه‌نك جنوب غربیسنده بر كوچوك قلعه (برج) كوزوكدی . بوراسی دخی ینه حصن الاكراده تابع (برج عرب) خرستیان كویی ایدی .

*
* *

بو كویده بر مدت استراحت ایده‌رك آیریلیركن چوقدن كونش نقطهٔ زوالدن مرور ایتمشدی . آرتیق حصن الاكراد قضاسنك مناطق غربیه‌سنی اكمال ایدییوردق . شیمدی شمال طرفلرنده حذور ناحیه‌سنه تابع (متراس) كوییله كوچوجك بر داغك آرقه‌سنده حذور ناحیه‌سنك مركزی بولونان (كفرون) قصبه‌سی بولونیوردی . جنوب جهتلرنده ایسه اوزاقده (ضنیه) نك پاموق ییغینلرینی اككدیران بیاض شاهقه‌لری بزی تعقیب ایله یوردی . وبز آرتیق حذور نواحیسنك جنوب جهتلرینه دوغرو داخل اولیوردق .

٣ — حذور ناحیه‌سی وتورکمند

[١] — حذور ناحیه‌سی — شرقاً وغرباً وجنوباً حصن الاكراد وغرباً وشمالاً صافیتا قضالریله محاط ومحدود بولونان حذور ناحیه‌سی شمالدن جنوبه دوغرو اوزانمش طولانی بر قطعهٔ اراضیدن عبارتدر . بو ناحیه دغرودن دوغری‌یه طرابلس شام لواسنه تابع اولوب بش بیكه قریب نفوسه مالكدر . بو نفوسك تقریباً یاریسی سنی « توركمن » ونصیری ؛ دیكر یاریسی ایسه خرستیان « روم اورتودوقس ومارونی » در .

حذور ناحیه‌سی باشلیجه اوتوزه یاقین كویدن متشكلدر . شیمدیكی حالده ناحیه مركزی « كفرون » قصبه‌سیدر . بو قصبه ایكی ، اوچ یوز خانه‌دن عبارت ومارونی وروم اورتودوقس اولمق اوزره « ١٢٠٠ » نفوس خرستیانیه‌یه مالكدر وناحیه‌نك اك بویوك قریه‌سیدر .

دیكر قریه‌لره كلنجه بش اون خانه‌لی اولانلری بولوندیغی كبی آلتمش ، یتمش خانه‌دن

عبارت اولانلری موجوددر بو اعتبارله قرانك نفوسی دخی « ١٥ — ٣٥٠ » آراسنده تخالف ایتمکده‌در .

بو قرادن بر قسمی یالکز روملرله مسکوندر . « نبع کرکر ، الزعفرانه ، خربة الجب ، تین السبیل » کویلری بو میانده تعداد ایدیله‌بیلیر .

بر قسمی دخی یالکز مارونیلره مخصوصدر « وادی الجاوی ، تقبو ، حابه ، قلمة النمره ، مجیدل ، عین عفان » کویلری کبی .

بعض کویلر ایسه یالکز نصیری‌لر طرفندن اشغال ایدلمکده‌در « دویر ، جدیده ، دره کیش » قریه‌لری بو قبیلدن صایبلابیلیر .

تورکمنلر طرفندن مسکون بولونان « بساتین ، بیت رسلان (*) ، متراس ، عین دابش » کویلرندن ماعدا قالان قرا ایسه مختلف ملتلر طرفندن مختلط اولارق اسکان اولنمقده‌در .

حذور ناحیه‌سنده ساکن بولونان نصیریلرله روملرك ومارونیلرك حیات اجتماعیه وعمومیه‌سی مجاور قضالرده بولونان عینی ملتلرك حیاتنه پك قریب بولوندیغی ایچون تکراردن صرفنظرله یالکز حذور تورکمنلرینه نقل کلام ایدییورز .

[٢] — **حذور تورکمنلری** — حذورده بولونان تورکمنلر اولجه ذکر ایدلدیکی وجهله شیمدیکی حالده یالکز درت کوی اشغال ایتمکده‌درلر . « ١ » بساتین کوینده « ١٠٠ » قریب ؛ « ٢ » بیت رسلان کوینده « ٢٥٠ » ؛ « ٣ » متراس کوینده « ٢٥٠ » ؛ « ٤ » عین دابش کوینده « ٣٠٠ » قدر تورکمن موجوددر . بو حسابه نظراً حذور تورکمنلرینك مجموعی « ٩٠٠ » قدر تخمین اولونیور .

بو تورکمنلرك روایتنه نظراً اوچ درت یوز سنه مقدم آطنه طرفلرندن کله‌رك بوراده توطن ایلمشلر ایمش . حتی بعضیلرینك ادعاسنه نظراً بو نواحی‌یه زمان ورودلری دها اسکی اولوب کویا کندیلری‌ده قاپی خان عشیرتندن ایمشلر . حال بوکه نه برنجی ونه ده ایکنجی روایتی بر دلیله ویاخود بر وثیقهٔ تاریخیه‌یه استناداً درمیان ایده‌مه‌مکده‌درلر .

حذور تورکمنلری اساساً بر قبیله افرادندن ایسه‌لرده ایکی بویوك عشیرت حالنده بولونیورلر . برنجیسی « متراس وعین دابش » تورکمن عشیرتیدرکه متراس تورکمن بکنك ریاستی آلتنده‌درلر . ایکنجیسی ایسه « بساتین وبیت رسلان » تورکمن عشیرتیدرکه بونلرده بساتین تورکمن آغاسنك زیر ریاستنده طوپلانمشلردر .

وقتیله بوتون حذور ناحیه‌سی بو ایکی عشیرته تابع بولوندیغی ایچون بعض قریه‌لر

(*) بیت رسلانده دخی بر مقدار « روم اورتودوقس » سکنه موجوددر

متراسه وبعضیلری ایسه بساتینه مربوط بولونیوردی . حتی بر روایته نظراً حذور تورکمنلرینك مرکز عمومیسی « خربة حذور » نام محلده ایدی . تورکمنلرك یازین شرقی حذورده ، جرده ؛ قیشین ایسه غربی حذورده ساکن بولوندقلری دخی بو روایتلر جمله‌سندن صاییلیر .

متراس رئیسی بولونان تورکمن بکنك افراد عائله‌سی « ٢٠ — ٣٠ » کشیدن مرکب ایسه‌ده « بساتین » ده بولونان آغانك عائله‌سی پك آزدر . وهر ایکیسنك اسملرندن ماعدا عائله ناملری دخی موجود دکلدر .

کرك بکلرك وکرك آغالرك ناحیه تشکیلاتی زماننه قدر حذورده‌کی نفوذلری پك یوکسك بر درجه‌ده ایدی . فقط او تاریخدن اعتباراً سلطه وصلاحیتلری دوچار تعدیل اولمش ایسه‌ده ینه ثروتلری آز چوق باقی قالمشدر . نیته‌کیم متراس بکنك سنوی وارداتی بیك لیرایه قریب ایمش . بساتین آغاسی دخی ایجه بر وارداته مالك بولونمقده‌در .

مبحوث عنه تورکمن رؤساسی‌نك تحصیللری یوق کبی‌در . حیات اجتماعیه وضعیتلری دخی شایان تقدیر بر حالده صایبلاماز . بونلرك اقامت ایتدکلری بنا نهایت ایکی طبقه‌دن عبارت وکیره‌میدله مستور کوچوجك بر اودن عبارتدر . مع ما فیه طاش بیغینلری آراسنده یاشایان تورکمن افرادینه نظراً شبهه‌سز یاشایش اعتباریله بر بك ویا بر آغا صاییلیرلر . بونلرك لباسی دخی اوزونجه برانتاری ایله اوزرنده اوزونجه بر (ساکو) یعنی بر پالطودن عبارتدر . تورکمن افرادی ایسه دیکر کویلولرك البسه‌سندن فرقسز بر صورتده کینمکده‌درلر .

تورکمنلرك یاشایشی نصیریلردن دها تمیز ودها ایجه ایسه‌ده خرستیانلره نسبتله دها ایی دکلدر . بونلر اکثریتله زراعتله اشتغال ایتمکده بولوندقلری کبی دیکر تورکمنلر کبی سجاده اعمالی صورتیله‌ده تأمین معیشت ایلمکده‌درلر . کندیلری پك ارکك انسانلردر . شجاعت ومتانتلری حسبیله جوارده بولونان نصیریلرك هجوملرندن قورتولا بیلمشلر وحتی بونلردن بر قسمی سفر برلکدن مقدم تك توك صارقینتیلقده بولونمقله اشتهار ایتدکلری ایچون جوارده‌کی کویلری وکویلولری ییلدیرمشلردی .

تورکمنلر عمومیتله سنی درلر ودینلرینه متعصب دینیله‌جك درجه‌ده متمسك بولونیورلر . تورکمن قادینلری باشلرینی بیاض اورتوله ستر ایدرلر وصاچلرینی دخی کوسترمزلر .

لسانلری ایسه خلق عربجه سیله قاریشدیغی ایچون پك عجیب بر شکل اکتساب ایتمشدر . کرك ذوق وکرك معیشت اعتباریله دخی محیطه اویدقلری ایچون خصائص نسلیه لرندن زیاده اوصاف محیطه‌یی ارائه ایتمکده وکرك اعتیادات وکرك حیات عمومیه نقطهٔ نظرندن دخی محیطه بکزه‌مکده‌درلر .

٤ — برمانه‌یه دوغرو

حذور نواحیسندن آیرلدقدن صوکره (نهر العروس) ی آز بر مدت ظرفنده آشمشدق؛ آرتیق صافیتا قضاسنك حدودینه داخل اولیوردق. بر آز اینیش و یوقوش، تکرار بر اینیش بزی (عین الجرد) وادیسینه ایصال ایتمشدی. اوفاق بر یوقوشدن صوکره تپه اوزرنده بولونان (عین الجرد) کوینه طیرمانمشدق. ونهایت داری ایله مزروع (وادی سرایا) دن صوکره صولده و بر آز اوزاقده (احمد ونوس) کویی رونما اولمشدی.

پك آز بر زمان کچمشدی که یولمز بوس بوتون صارپ بر حالده دوام ایتمکه باشلادی. صولده واوزاقده (ام الحوش) کویی دخی ترك ایتدکدن صوکره (ساسینه) وادیسنه کلمشدك. بویوجك بر زیتونلقدن صوکره (ساسینه) کوینی صاغمزده ترك ایدرکن دها آرقه‌ده تپه‌نك رأسنده (بیادر) کویی کورونیوردی واوزاقلردن (صافیتا) قلعه‌سی ایسه متمادیاً بزی آیرمیور ایدی.

بز، بر مدتدنبری وادی داخلنده‌کی نهره دوغرو یول آلیوردق. نهایت (الابرش) نامنی حائز اولان نهره مواصلت ایتمشدك. بوراسی صو کذرکاهنجه یشیل بر ساحه تشکیل ایدیوردی. زیتون، انجیر وطوت اغاجلرینك آراسندن کچدکدن صوکره آرتیق تکرار کوچوجك تپه‌لره طیرمانمایه باشلامشدق. بز تپه‌لرك اوزرینه دوغرو یوکسلدکجه ساحهٔ مشهوراتمزده اونسبتده کنیشله‌یوردی.

نهایت یوکسکجه بر تپه‌یی آشدقدن صوکره آرتیق صافیتا قلعه‌سی اوکمزده دها زیاده بلیریور وکیتدکجه کسب توضح ایدییوردی. آز بر مدت ظرفنده برج صافیتا (*) نك اطرافی بر آنفی تیاتر حالنده أولرله احاطه ایدلمش وصافیتا قصبه‌سنك مبنی اولدیغی ایکی یوکسك تپه‌جکده تمامیله عرض وجود ایله‌مشدی.

بو ایکی تپه اوزاقدن بر دوه‌نك ایکی هوركوجنه بکزه‌یوردی. رفیقم ایسه نادیده بر تشبیه آرایارق نهایت بو ایکی تپه اوزرنده‌کی قصبه‌یی چیفته قاپلومبغه‌یه بکزتمش ایدی. مع ما فیه بز صافیتایه تقرب ایتدکجه اکلایوردق که بو قصبه هر یردن زیاده سوریه‌نك (صفد) قصبه‌سنه مشابه ایدی. حتی اسماده صفد کلمه‌سی (صافه‌ت) دن (**) آلنمشدی. صفد وصافیتا دخی مستحکم بر قصبه معناسنه اولمق اوزره برر عبرانی کلمه اولماسی محتملدی.

(*) صلیبیونك قدیم (Castel Blanc) ی.

(**) بیروت ولایتی — جنوب قسمی ص ٣٦٩

هر حالده صافیتا قصبه‌سی دخی (صفد) قادار واسع بر منظره‌یه مالکدی. بالخصوص شرق جهتندن (قلعة الحصن) ه قادار امتداد ایله‌ین غایت فسیح بر ساحه‌یه کشاده بولوندیغی ایچون یدی، سکز ساعتدنبری قطع ایتدیکمز او اوزون مسافه‌یه بوتون، تپه‌لره ووادیلره بوتون کویلره واووه‌لره ناظر ایدی. غرب جهتندن ماوی دکیزه کشاده، شمال غربی سمتلری دره کیشه وجنوب جهتلری ایسه عکار نواحیسنه نکهبان بولونیوردی.

صافیتا قصبه‌سنك شرق طرفی بر قوس حالنده چویرلمش ایدی. بو قوسك اورطه‌سنه تصادف ایله‌ین منحط قسملر زیتون آغاجلریله مزروع ایدی.

صافیتانك مرکزنده بولونان «برج» ه دوغرو یاقینلاشیرکن بز قصبه‌نك داخلنده‌کی زیتونلقلردن و بر آز صوکره طوپراقلی دیك یوقوشلردن کچیوردك. نهایت استراحت ایچون قلعه‌یه مجاور واطرافه حاکم بولونان بویوك بر بنایه داخل اولدق. اوراده اوزون بر مدت واسع ولطیف بر منظره‌یی تماشا ایدییور ویورغونلغمزی اونوتمایه چالیشیوردق.

*
* *

برج صافیتانك کنیش مدخلندن چیقاراق تکرار زیتونلقلرك ایچندن مرور ایدرکن آرتیق پك بیتاب بر حالده بولوندیغمزی آکلایوردق. صباحدنبری دوام ایدن بو سیاحت کیتدکجه نا قابل تحمل بر شی اولیوردی. ینه‌دیك بر اینیش باشلادیغی ایچون کندیمزی بوس بوتون ناتوان اولان آتلرمزه تسلیم ایتمکه مضطر قالمشدق. صاغ طرفده واوزاقلرده «کرم مفازی» و «بیت طیون» کویلری برر برر کورونیوردی. شیمدی شماله دوغرو کشاده بولونان او مدهش اوچورومدن اینرکن بردفعه نظرلرمزی آرقه‌یه چویردك. کذرکاهمز بزی بغتةً تدهیش ایله‌مشدی. کوزلرمزی دوندوره‌رك یولمزه دوام ایتدك. بر آز بریده «خویخه» وصول طرفده «بیت الموعه»، «جرویاد» کویلری آرتیق برر برر رونما اولیوردی.

بر قاچ تپه‌دن صوکره وجههٔ حرکتمز تا اوزاقلرده بر تپه اوزرنده بولونان «برمانه Brcummana» قصبه‌سنه توجه ایتمشدی. بر مدت ینه بر وادی داخلنده ایلروله‌دك؛ صوکره دوز بر ساحه‌یه کلدك. بوراسی بر قوس حالنده واوزاقلردن تپه‌لرله احاطه اولنمشدی. غرب جهتندن اعتباراً «رویسة المندره»، «بیت الموعی» «جرویه»، «بجمعاش»، «بیت حمود زهیره» صوکره صاغه دوغرو «کفرریخه»، «صومعه»، «جدیده» ودها چوق نامارله متعدد کویلر بر صیره حالنده تسلسل ایدییوردی. کذرکاهمز بر آز صوکره تکرار کنیش واوزون بر وادی حالنی آلمشدی. بوراسی «عین المشمسه» وادیسی نامیله معروفدی. بو وادی متعدد قیوریلیملرله شماله بولونان

« برمانه » قصبه‌سنه قدر امتداد ايله‌يوردى .

آرتيق آقشام اولمش وسرينلك باشلامشدى . وبو معوج ومنحنى‌وادى زيتون آغاجلر يله ، مسلسل پالاموطلريله ، چيچكلريله ، اوتلريله ، ديكنلريله ، بعضاً يشيل مصر بغدايله ويا داريسيله والحاصل بوتون يشيللكيله پك لطيف اولمشدى . شيمدى وادى كوالكه‌نيور وآغاجلر دخى نفتى بر رنك ايله ملون اوليوردى . يالكز كذركاهمزك صاغنه دوشن تپه‌لر حالا كونشك آلتون ضياسنى طاشيوردى .

نهايت اوكمزده « ظهر الشويهد » تپه‌سى كوروندى . بو تپه نك اوزرنده يوكسليركن شيمدى صول طرفمزده واوزاقدن ينه ديكر بر تپه اوزرنده نصيريلرك بياض رنككده « نبى زاهر » مقامى كوزوكمشدى . بز متمادياً نصيريه داغـلرينك او مسلسل تپه‌لرينى آشيوردق . كونش صاريشين ضيالرينى آرتيق تماميله افق مشهوداتمزدن طويلامايه حاضرلانمشدى . شيمدى تكرار اوكمزده بر وادى دها كوروندى . آرقه‌سنده بر تپه ، وتپه اوزرنده يشيللكلره كومولن وآقشامك يالديزلرى آلتنده پريلداركن ياواش ياواش اسمرلشه‌ن قويو « برمانه » قصبه‌سى كوروندى . « عين التفاحـه » نامنى طاشيان بو وادى‌يه اينه‌رك طوت وزيتون آغاجلرى آره‌سنده بر مدت ايلرولدكدن‌صوكره تكرار بر تپـه‌يه طيرماننمايه باشلامشدق . « القصيبه » كوينى دخى آز بر مدت ظرفنده قطع ايلديكمزى متعاقب كونش تماميله غروب ايتمش ايدى‌كه بز « برمانه » قصبه‌سنه داخل اوليوردق .

—۱۰—

صافيتا

۱ — موقع وحدود

طرابلس‌شام مركز قضاسنك جهت شماليه‌سنده واقع اولان صافيتا قضاسى شمالاً لاذقيه سنجاغى شرقاً حصن الاكراد جنوباً عكار قضالرى ايله وغرباً آق دكزله محدوددر .

۲ — مساحه ، نفوس واحوال اداريه

بالعموم قضانك مساحهٔ سطحيه‌سى ۶۶۷,۲۰۸ دونم راده‌سنده تخمين اولنمقده‌در . بونك ۴۰۴۷۰۸ دونمى اراضئ اميريه و ۲۶۰۰۰۰ دونمى اراضئ مملوكه ويالكز ۲۵۰۰ دونمى اراضى متروكه ايمش . اورمانلر تقريباً (۵۰۰۰) دونم وسعتنده‌در . ۱۳۳۲ سنه‌سنده قضانك نفوس عموميه‌سى بر وجه آتيدر :

	ذكور	اناث
اسلام	۱۳۵۹۱	۱۹۱۵۶
روم اورتودقس	۲۱۸۱	۲۴۲۱
« قتوليك	۷۶	۲۶
ماروني	۹۲	۱۴۳
پروتستان	۶۳	۱۶۴
يكون	۱۶۰۰۳	۲۱۹۱۰
	۳۷۹۱۳	

صافيتا قضاسنده بولنان بتون اسلاملر نصيرى مذهبنـه سالكدر . بالعموم قضاده ۱۳۲۹ ، ۳۳۰ و ۳۳۲ سنه‌لرنده ۱۴۴ ، ۸۷ و ۱۶۶ وفيات و ۲۰۶ ، ۱۰۲ ، ۲۲۲ تولدات وقوع بولمشدر . سنين اخيره‌ده آمريقايه مهاجرت فكرى بتون صافيتاليلر آره‌سنده تعمم ايتمش اولوب بو يوزدن قضا شيمدى قدر ۱۰—۱۵ بيك كشى غايب ايلديكى تأمين اولنيور . بو مهاجرلرك ياريسى نصيرى وقسم ديكرى خريستياندر . اولكيلر اك زياده آمريقـاى جنوبى‌يه ونصرانيلر ايسه آمريقاى شماليه‌يه هجرت ايده‌رك هر سنه صافيتاده‌كى عائله‌لرينه وسطى اوله‌رق ۱۵۰,۰۰۰ ليرا ارسال ايتمكده‌درلر . قادينلر آره‌سنده مهاجرت فكرى هنوز انتشار ايتمه‌مشدر .

حال حاضرده صافيتاده هنوز ناحيه تشكيلاتى ياپلمامشدر . قضايى تشكيل ايدن كويلر ۵۳۶۰ بالغ اوليورسه‌ده بونلرك برقسم مهمنك اوچ بش‌خانه‌دن عبارت حقير برر خرابه‌دن عبارت اولديغنى اونوتماملیدر . اپجه واسع اولان وسكنه‌سنك امزجه وتمايلات خشينانه‌سى معروف بولنان صافيتا قضاسنده ناحيه تشكيلاتى ياپمق الزمدر . اساساً جنوبى ، شمالى ، غربى وشمالئ شرقى قسملرى برر طبيعى ناحيه حالنده‌در . ام الحوش ، مجدلون ، البستان ودوير رسلان كويلرى بو ناحيه‌لره مركز اتخاذ اولنه‌بيلير . ديكر طرفدن حذور ناحيه‌سنى ، يوقاريده ديديكمز كبى ، دوغريدن دوغرويه مركز لوايه الحاق ايتمكده معنى يوقدر . بو ناحيه حصن الاكراد ايله صافيتالرى آره‌سنده تقسيم اولنسه حذورليلره بيوك بر خدمت ايفا ايدلمش اوله‌جغى محققدر .

صافيتـا قضاسى آثار عمرانيـه‌دن تماميـله محروم قالمشدر . اساساً نور عرفاندن ووسائط نقليه‌دن خالى اولان بو حواليده عمراندن بحث ايتمك بر آز كولنج اوليور . مع ما فيه طرابلس حمص دميريولى اوزرنده بولونان (عكارى) ايستاسيونندن مركز قضا اولان برمانه كوينه وطرطوسدن ينـه برمانه‌يه اوغرامق شرطيله منتهـاى شرقده

بولنان مشتی الروم قریه‌سنه قدر بر شوسه انشا ایدلسه صافیتا اقتصادیاتنده اییجه مهم بر تحول حصوله کله‌جکی مأمولدر .

امور معارف نامنه بتون قضاده انسانی بر آز ممنون ایده‌جك اوفاجق بر اثر تحری ایتمك عبثدر . ذکور اره سنده اهالینك انجق یوزده ایکیسی قیریق دوکوك اوقور یازار ایمش . اناث اره سنده تحصیل ابتدائی بوندن ایکی سنه اول مرکز قضاده تأسیس اولنان اوفاجق و بر درسخانه‌لی بر مکتب ایله — بمنه الکریم — تعمیم ایدلمکه باشلاندی . بر مانه ذکور مکتبنه ٤٥ واناثکنه ۲۵ طلبه دوام ایتمکده‌در . طلیعی وصفصافه کویلرنده برر مکتب ابتدائی واردر . اولکیسنك معلمی ضررسز وصفصافه نککی ایسه تنبل ونا اهل ایمش .

۳ — قضانك احوال عمومیه‌سی

قضا نصیریه داغلرینك قسم جنوبیسی اشغال وبنا" علیه عارضه‌لی اراضیدن ترکب ایتمکده‌در . ابرش نهری قضانی باشدن باشه قطع ایده‌رك آق دکزه انصباب ایدر . بو چایدن باشقه صافیتا قضاسنده دائمی اوله‌رق العروس وقیس نهرلریله متقطع الجریان ابو یابس ، ابو ذکری ، الغمقه چایلری دها واردر . نهر العروس حصن الاکراد جوارندن نبعان ایده‌رك نهر الکبیره قاریشیر . الابرش چاینك منبعی حذور ناحیه‌سی مضا فاتندن کفرون والقیس کبی صافیتا قضاسنده بر یحیه قریه لریدر . اشبوصوك چای مرقب قضاسی داخلنده وحصان البحر نام محلده دکزه دوکیلیر .

عمومیت اعتباریله قضانك اقلیمی معتدل واطرادلیدر . هواسی مرتفع مواقعده صاغلام ایسه‌ده دکز ساحلنه موازی اولان اووه لرده بطا قلقلرك کثرتندن ناشی مرزغیدر . بهار فصلی شباط آینك نصفندن مایس اواسطنه ویاز موسمی تشرین اول نهایتنه قدر دوام ایدر . تشرین اول اواخرنده هوالر صوغومغه ونهایت یاغمور یاغمغه باشلار . جنوب وجنوب غربی روزکارلرینك کتیردیکی یاغمورلر نهایت بر کون وفقط شرق ویا شمال روزکارلریله کلن امطار بر قاچ کون دوام ایدر . کانون اولده فورتنه‌لی هوالر هبوب ومواقع مرتفعه‌یه قار دخی نزول ایلر . تموزده اعظمی درجهٔ حرارت ۲۸ وکانون آیلرنده اصغری درجه — ٤ راده سنده تخمین اولنیور . وسطی درجهٔ حرارتك ۲۱ دن فضله اولمدیغنی تأمین ایدیورلر . نیسان آیندن تشرین اولك نهایتنه قدر اسن روزکارلر اکثریا غربیدر . شرقدن هبوب ایدن ریاح بارده تشرین اولك نهایتندن مارتك صوك هفته سنه قدر دوام ایدر .

٤ — محصولات زراعیه

قضاده ایلولك یکرمیسندن کانون اولك یکرمیسنه قدر محصولات صیفیه وشباطك اونجی کوندن نیسانك یکرمیسنه قدر محصولات شتویه زرعیه دوام اولنور . حصاد موسمی مایسك ابتداسندن حزیرانك نهایتنه واغستوسك یکرمنجی کوننددر ایلولك اواسطنه قدردر . کویلیلر هر سنه تموزك اونجی کوندن یکرمنجیسنه قدر دیر مار الیاس نام مناسترده پازار قوره‌راق اره‌لرنده مهم اخذ واعطا اجرا ایتمکده‌درلر .

قضانك محصولات وسطیهٔ سنویه‌سی بر وجه آتیدر .

جنس محصول	زرع اولنان اراضی دونم	آلنان محصول کیله	جنس محصول	زرع اولنان اراضی دونم	آلنان محصول کیلوغرام
بغدای	۱۰۰٬۰۰۰	۷۰۰٬۰۰۰	طوتلق	۶۷٬۰۰۰	
آرپه	۵۰٬۰۰۰	۳۵۰٬۰۰۰	زیتون اغاجی	۵۰۰٬۰۰۰ عدد	۲۵۰۰۰۰۰ قیه
بیاض داری	۲۰٬۰۰۰	۶۰٬۰۰۰	آچیلان تخم پاکتی	۵٬۰۰۰ عدد	۱۵۰۰۰ قوزه
نخود	۵۰۰	۳٬۰۰۰			
بقله	۵۰۰	٤٬۰۰۰			
سیسام	۱٬۰۰۰	۲٬۰۰۰			
مرجمك	۵۰۰	۱٬۵۰۰			
بورجاق	۱٬۵۰۰	۳٬۵۰۰			

مشتی الروم قریه سندن بیروت اغنیاسنده حبیب بك فرعونك تحت تصرفنده بر ایپك فابریقه‌سی موجوددر .

۵ — آثار قدیمه

صافیتا قضاسنده برج صافیتا قلعه سیله جهت شرقیه‌ده روما لیلر آثار ندن (حصن سلیمان) وارواد جزیره سی قارشو سنده کائن اولوب طرطوس ناحیه سیله برابر یوقاریده تفصیل ایدیلان أمریت خرابه‌لری وبرج نخله ، برج میعاد وبرج العرب نامیلرنده اوچ بنای قدیم موجوددر .

بونلردن برج صافیتا تامپلیه شوالیه‌لری زماننده *Castel-Blanc* نامیله معروف اولوب نصیریه داغلرندن آییریلان بر شعبهٔ جبلیه اوزرینه انشا اولنمشدر . شاتونك کیمك طرفندن تأسیس ایدلدیکی هنوز توضح ایتمه‌مشدر . یالکز مؤرخ معروف ابو الفدانك ویردیکی معلوماته کوره بو استحکام ۱۱۶۷ سنهٔ میلادیه سنده أمریت خرابه لریله طرابلس

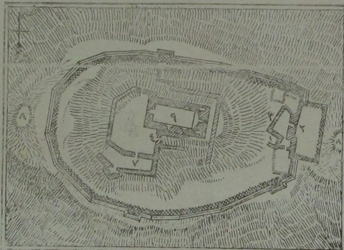
اره سنده واقع قلعهٔ أریمه Areymeh ایله برابر نور الدین طرفندن فتح اولنمش وفقط بر مدت صوکره خریستیانلر طرفندن تکرار استرداد اولنه‌رق تامپلیه شوالیه لرینه ترك ایدلمش ایدی . قلعه انجق ملك الظاهر بیبرسك همتیله تکرار حکم اسلامی‌یه ارجاع اولنه بیلمش‌در .

حال حاضرده قلعه‌نك اطرافنده وحتی سوری داخلنده بیله اولر انشا اولنمشدر . جهت جنوبیه وشمالیه‌ده کی وادیلردن ۳۲۰ مترو ارتفاعده بولنان برج صافیتا تپه سی بالعکس شرق وغرب جهتلرنده ارتفاعی بالنسبه آز تپه جکلرله نصیریه داغلریله اتصال پیدا ایتمشدر .

قلعه ایکی سور ایله احاطه ایدلمش اولوب بر نجیسی غیر منتظم بر ذو کثیر الاضلاع شکلنده ومتعدد قله‌لرله مجهزدر . بنانك منتهای شرقی وغربیسنده پلانمزده (۸) رقمیله کوستریلن ایکی تپه واردرکه وقتیله بورالرده دخی اوفاق حجمده استحکاملر انشا اولنمش اولدیغی مظنوندر . (۲) رقملی قپونك ایلروسنده بر لیلر طرفندن قصر بنت الملك نامیله معروف اولان بر خرابه مشاهده اولنمقده درکه بونك طرز انشاسی طرسوس قلعه سنه بیوك بر مشابهت عرض ایدییور . بو ییقیق بنانك شاتویه صوکره‌دن علاوه ایدلدیکی ملحوظدر . چونکه اصل پلانده داخل اولسه یدی (۲) رقملی قپویی مدافعه ایتمك ایچون (۱) رقمیله کوستریلن قوله انشا اولنماز ایدی . هرایکی سوراره‌سنده‌کی مسافه‌ده قبه‌لی مخزنلر واخورلر دخی موجود ایدی . حال حاضرده برج صافیتا قصبه سنك بر قسمی بوراده انشا ایدلمش اولدیغندن بو ابنیه‌نك تحقیقی ایجه مشکللشمشدر .

اصل بر جك حاکم اولدیغی ایکنجی سورك (۳) رقملی قپوسی داخلی حاوی لینك بر مدخل عمومیسی حالنده‌در . بو سورك باخصوص قسم جنوبیسی و (٦) رقملی قوله‌سی حالا هیئت اصلیه‌سنی محافظه ایتمکده‌در شاتونك اك زیاده نظر دقتی جلب ایدن قسمی کلیسا ایله برج وظیفه‌لرینی بر دن کورن (۹) اشارتلی قوله‌در . بو بنا وقتیله قیالرده اویولمش بر قیو اوزرنده انشا ایدیله‌رك الیوم اعزه‌دن سن میشه‌ل ه نسبت اولنمقده ویرلی ارتودقسلره معبد وظیفه‌سنی کورمکده‌در . قوله ۳۱ مترو طول و۱۸ مترو عرضنده برمتوازی الاضلاع مشکلنده اولوب مدخلنه طرطوس شاتوسنك قپوسنده اولدیغی کبی بر صلیب اشارتی حك ایدلمشدر . تقسیمات ووضعیت داخلیه‌سیله برج صافیتا قلعه‌سی حصن الاکراد ومرقب شاتولرینی آکدیرییور .

بنایی تشکیل ایدن یکانه معبرك طولی ۲۵ وعرضی ۱۰٫۵ متره‌دور . محرابك طرفینده کوچك ودار پنجره‌لرله تنویر ایدلمش ایکی اوطه واردر . بنایه پنجره وظیفه‌سنی کورن فتحه‌لر ، طرز انشالرندن دخی اکلاشیله‌جغی وجه ایله ، وقتیله امر مدافعه‌یی تسهیل ایده

صافیتا شاتوسنك تقسیمات داخلیه‌سی

۱ قوله ؛ ۲ برنجی قاپو ؛ ۳ ایکنجی قاپو ؛ ٤ ایکنجی سورك مدخلی ؛ ٥ بردیوان ؛ ٦ قوله ؛ ۷ ییقیق ابنیه ؛ ۸ تپه‌لر ؛ ۹ قلعه برجی وکلیسا

بيله‌جك بر حالده انشا اولنمش ايدی . طاوانك ارتفاعی ١٧,٣٠ مترودر .

شاتونك جنوب ديواری ايچنده ياپيلان بر مرديونله ايكنجی قاته صعود ايدلمكده‌در . كنيش بر صالوندن عبارت اولان بو قسم ٢٦ مترو طولنده و١٦ مترو عرضنده . جنوب شرقی كوشه‌سنده باشلايان بر مرديونله قلعه‌نك الك يوكسك نقطه‌سنه چيقمق قابلدر. بو راده دوران بر راصد حصن الاكراد وأريمه شاتولريله وياخود برج صافيتادن ايكی ساعت مسافه‌ده واقع توكله (زارا) وبرج العرب قوله‌لريله پك سهولتله اشارتلر تعاطی ايده‌بيلير .

صافيتا قضاسنده ١١٤٠ مترو ارتفاعده واقع نبی صالح داغنك اتكندن مرئی وآغاجلرله مستور بر تپه اوزرنده حصن سليمان خرابه‌لری مشاهده اولنور . ازمنهٔ قديمه‌ده بائه توسه‌سه Baetocece ناميله معروف اولان بو اثر تاريخی ١٤٤ مترو طول و ٩٠ متر عرضنده بر مستطيل شكلنده اولوب سوريه آثار عتيقه‌سنی اينجه‌دن اينجه‌يه تدقيق وتتبع ايدن موسيو دی M. Rey يه كوره مملكتمزده بولونان مقدس سورلرك الك كوزل بر نمونه‌سی تشكيل ايتمكده‌در . شكل حاضريله قدس شهرنده‌كی حرم شريف پلاننه چوق بكزر . سور ٦—٩ مترو طولنده و٢—٣ مترو ارتفاعنده وبر مترو قالينلغنده يكپاره طاشلرله انشا ايدلمش شمال جبهه‌سنك ايكی زاويه‌سنده دخی ايكی ارسلان رسمی حك اولنمشدر . شمال غربی زاويه‌سی ايسه ينه يكپاره طاشلر اوزرينه محكوك بر سرو آغاجيله تزيين ايدلمشدر. سورك درت قپوسی واردر شماله ناظر اولان بيوك قپو اوزرنده لاتينجه ورومجه اوزون كتابه‌لر واردر . ٢٥٣—٢٥٩ تاريخ ميلاديلری اره‌سنده حك ايدلديكی ملحوظ اولان لاتينجه كتابه‌ده سه‌زار، بوبليوس ليسينيوس، واله‌ريوس كبی روما امپراطورلرينك بر قاچی ذكر اولنيور . مدخل عمومی ايله‌دها اسكی اولان ديكر قپولر اوزرنده‌كی كتابه‌لر ايكی موهوم صورت Génies آره‌سنه آلنمش بر قارتال رسمی ايله تزيين اولنمشدر. بيرنجی قوشك پنچه سنده صلح نشانه‌سی اولمق اوزره تجارت الهه‌سی عطاردك بيلان صارلمش بر عصادن عبارت اولان علامت مخصوصه‌سی تفريق ايدلمكده‌در . اشبو اشبو كتابات ورسومك تاريخ حككی برنجی عصر ميلاديدن چوق اول اولماسه كركدر . سور ايله احاطه اولنان مستطيلك تام اورته‌سنده ايونی طرز معمارسنده نا تمام بر معبدله شمال جبهه‌سنه ملاصق آيريجه بر مذبح دها واردر. حال حاضرده برنجی بنادن يالكز ديوارلر وبر قاچ ستون قالمشدر .

سورك شمال غربيسنده الدير ناميله معروف بر طاقم ابنيهٔ قديمه مشاهده اولنيور . احتمالكه بوراسی وقتيله بائه توسه‌سه ژوپيترينی تقديس ايدن رؤسای روحانيه ايچون بر مكتب اولمق اوزره انشا ايدلمش ايدی . بو بنا كوچك بر معبدايله كنيش بر بنا بقاياسندن تركب ايتمكده‌در .

٦ — برمانه‌نك وضعيتى ومنظرهٔ خارجيه‌سى

صافيتا قضاسنك مركزى بولونان (برمانه Broummana) قصبه‌سى، تقريباً (٨٥٠) مترولك بر ارتفاعى حائز اولان «تليجه» تپه‌سنك سمت غربيسنده وذروه‌سنه قريب بر محلده انشا ايدلمشدر . بو تپه سراپا آسبدح اغاجلرى ايله ، توت ، زيتون ، جويز وامثالى اغاجلرله مالامال اولديغى ايچون سبزين بر منظره‌يه مالك بولونمقده‌در . قصبه‌نك ايكى يوز اللى يى متجاوز وبياض كيرج طاشندن ياپلمش اولان خانه‌لرى ، طوپراقدن بياض داملريله بو يشيل تپه‌نك اوته‌سنى ، بريسنى تزيين ايده‌ركن بوراسى نظرلره پك شيرين كورونور . تپه‌نك سمت شرقيسنده وقصبه‌يه قريب بولونان «بيت تليجه» كويى تپه‌نك اوته طرفنده بولونديغى ايچون بالطبع «برمانه» دن كوروله‌مز ايسه‌ده برمانه‌نك شرقدن ماعدا بوتون اطرافى كشاده بولونديغى ايچون بالطبع منظره‌سى ده پك واسع اولمق اقتضا ايدر .

فى الحقيقه برمانه نك جهات ثلاثه‌سى پك كنيش اولمقله برابر كونا كون تنوعلره مظهر اولديغى ايچون بو قصبه‌نك منظره اعتباريله مالك اولديغى ثروت طبيعيه دخى پك دكرلى‌در. با خصوص قصبه‌نك غرب شماليسنده واتصالنده (وادى الفزره) ناميله بر وادى واردركه بونك آرقه سنده كوچوك (دره كيش) تپه‌سى بولونمقده‌در . بو تپه‌نك دخى سبزين ذروه سنده اون بش ، يكرمه خانه‌دن عبارت بر وسعته مالك بولونان (دره كيش Dechich) كويى اخذ موقع ايدييور . بو كوى دخى برمانه‌يه تابع بر قسم اولارق اعتبار ايدلديكى ايچون (الفزره) واديسى بو حاله نظراً ايكى تپه جك اوزرنده ايكى كويدن متشكل قصبه‌يى‌ده ايكى قسمه تفريق ايتمكده‌در .

برمانه نك، انحاى جنوبيه‌يه دوغرو كشاده بولونان منظره‌سى ايسه پك ظريفدر . تا اوزاقلرده كونا كون الوانه بورونه‌رك رونما اولان (برج صافيتا) و (صافيتا) كويى ايله برمانه آراسنده بر چوق تپه جكلر كوزوكور ومثلا الك ياقينلرده (عين الجيش) دها آرقه‌ده (فتاح نصار) تپه‌لرى نظر دقتى جلب ايدر، بونلرك ذروه‌لرنده (شويهدات) و (فتاح نصار) كويلرى كورونور وبويله‌جه دوام ايدن سبزين تپه جكلرك آرقه‌سنده وما وراى حدودده نهايت لبنان داغلرى برر كولكه حالنده ارتسام ايده‌رلر .

برمانه‌نك غرب طرفلرى‌ده پك لطيفدر ؛ برمانه قصبه‌سنه مجاور بولونان بر وادى‌دن صوكره تقريباً بيك مترولك بر ارتفاعه مالك اولان (ولى زاهر) تپه‌سى واردركه يينه يشيل ومنتظم بر قبه حالنده كوزوكور . بو يشيل قبه‌نك ذروه سنده ايسه نصيريلرك عندنده پك معتبر بولونان (ولى زاهر) ك بياض بر مرقدى كورونور ونهايت بونك آرقه‌

سنده ماوى ده كيز خيال حالنده افقك خطوط بعيده‌سنى تخطيط ايلر . ولى زاهر تپه‌سنك صاغ طرفنده وبرمانه‌نك غرب شماليسنده ايسه (نخله) قريه‌سى ايله برابر (قلعة النخله) ودها بر چوق كويلر رونما اولمقده‌در .

والحاصل برمانه‌نك شرق جنوبى جهتلرنده واوزاقلره دوغرو بربرينى تعقيب ايله‌ين (بيت شباط) ، (فسيقين) ، (جباب) ، (بيت المرج) كويلريله اوزونجه بر واديك دخى بولونديغنى دوشونه‌جك اولورسه‌ق برمانه‌نك نه قيمتدار ونه واسع بر منظره‌يه مالك اولديغى آكلاشيلير .

٧ — برمانه‌نك خطوط داخليه‌سى

قصبه‌نك عموم بنالرى (تليجه) تپه‌سنك يشيل ياماجنده انشا ايدلمش بولونديغى ايچون برمانه‌نك أولرى بويوك بر باغچه داخلنده بولونان بياض قولوبه‌لردن عبارت بولونمقده‌در . قصبه‌ده قيرمزى كيره ميدلى اولره تصادف ايدلمز . وبوتون أولرك داملرى آغير بر باصق ايله تضييق ايدلمش طاش ويا طوپراقلردن‌در . بو اعتبارله بوتون قصبه‌ده‌كى آغاجلر وبنالر يالكز يشيل وبياض ايكى رنك ارائه ايده‌رلر. يشيل وبياضك بر امتزاجى اوقادار عمومى‌كه اكثر اولرك آراسنى مطلقا بر باغچه‌لق تحديد ايتمكده‌در .

مع ما فيه برمانه‌نك اولرينى مشكلپسند بر دست صنعتك محصولى اولديغنى ظن ايتمه‌مليدر. زيرا نهايت بش اون مترو مربعى برر ساحه‌يى اشغال ايدن بو بنالر نهايت بر طاش ييغيننه‌دن باشقا بر شى دكلدر . باخصوص تك توك مجتمع بر حالده عرض وجود ايدن ايكيشر ، اوچر احجار كتله‌لرى واردركه بورانك او ايكم جماديت مطابقه‌سنى پك بارز ارائه ايتمكده‌در . اساساً قصبه‌نك اولرى كليشى ، كوزه‌ل ده‌نيله‌بيله‌جك بر صورتده (تليجه) تپه‌سنه سرپيشديرلمش اولديغى ايچون بالطبع برمانه‌ده دخى نه بر پلان ونه بر شى آرامق قابل دكلدر. يالكز قصبه‌نك سمت مركزيسنه قريب بر محلده موجود كوچوك ميدانجغزك اطرافنده ويا اتصالنده مشاهده ايديلن وحكومت قوناغى ، جامع ، مكتب كبى بر قاچ بنا واردركه بونلرك وسعت نسبيه‌لرى بالطبع جالب دقت اولور . ونهايت شوقدر واركه بونلر داخلاً صيواليدرلر . حال بوكه قصبه‌نك همان اكثر اولرى بويله بر كلفتدن آزاده اولدقلرى ايچون ينه اكثريا منفذسز بر ونهايت ايكى بولمه‌دن عبارت بولونان بو مسكنلرك ابتدائيلكلرينى اوزون اوزادى‌يه توضيحه قالقيشمق بيهوده‌در ؛ باخصوص طاوانى تشكيل ايدن آغاج كوتوكلرينى ، ديوارلرينك نهايت ايكى ، اوچ مترو‌دن عبارت ارتفاعلرينى او متعفن سيم سياه طوپراق زمينى ، وينه كوچوجك بر ساحهٔ ترابدن متشكل حوليلرده‌كى او كونا كون حيوانات متروكاتنى دوشونه‌جك اولورسه‌ق خارجاً بر جنته شبيه اولان برمانه

قصبه‌سنك داخلاً نه قادار ايشلنمه‌مش اولديغی حقيقتی دها واضح آكلاشلمش اولور .

والحاصل صحی بر كومس خدمتنی بيله ايفادن عاجز بولونان بو كيرلی يرلره مسكن، بنا ويا أو ديمك بيلمكه نه درجه‌يه قادار قابلل اولا بيلير . قصبه‌نك ينه سمت مركزيسنده اون بش يكرمی قدر طاشدن كومسلر دخی واردركه بونلرده تقريباً بر متره‌لك قاپولريله برر دكان ايمشلر .

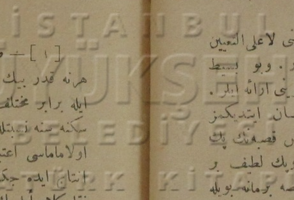
والحاصل برمانه قصبه‌سنك داخلی پك آجينه‌جق بر حالده‌در . حال بوكه بو قصبه‌نك صافيتا قضاسنك مركزی اولديغی دوشونه‌جك اولورسه‌ق بو كويده قضانك حاوی اولديغی ديكر قرايه نسبتله بر ممتازيت آرامق ايجاب ايديور . واقعا قضانك أك بويوك قصبه‌سی « برج صافيتا » ايسه‌ده اونك‌ده همان اكثر خانه‌لری برمانه‌نك اوطاش ييغينلرندن پك چوق فرقلی صاييلاماز . برده قضانك اون بش ، يكرمی خانه‌لی كويلری‌ده خاطردن دور طوتولمزسه بو قضايی حاوی بولونان بيكارجه انسانلرك نه صورتله ونره‌ده ياشادقلری حقنده پك صريح بر فكر حاصل ايدلمش اولور .

برمانه قصبه‌سنك بنالری نه حالده ايسه يوللری‌ده بالطبع اونكله متناسبدر . بونلرده باغچه‌لرك آراسنه دوشن كچی يوللرندن، دار ، معوج ، قايادن اويولمش كذركاهلرن عبارت بولونيور . واقعاً بعضيلری هرناصلسه موازی بر وضعيت ارائه ايتمكده ايسه‌ده ، كثری شكلسز واستقامتسزدر .

والحاصل برمانانك داخلنی تماميله اكلامق ايچون بو كرفت يوللردن برينی لاعلى التعيين تعقيب ايده‌رك بر ، ايكی مسكنك داخلنه عطف نظر ايتمك كفايت ايده‌ر . وبو بسيط ومختصر نظر بی شبهه برمانه‌ليلرك‌ده حياتده نه قادار بر موقعه مظهر اولدقلرينی ارائه ايلر .

مع مافيه قصبه‌نك بو درجه‌ده ايشلنمه‌مه‌سنه رغماً يد طبيعت اوليه بيان ايتديكمز وجهله كنديسندن هر دورلو محاسن موقعيه‌يی دريغ ايتمه‌مشدر . بالخصوص قصبه‌نك پك مبذول ايكی منبعی واردركه پارلاقلغيله وتميزلكيله الماس مذابی آكديرر وپك لطيف بر هواسی واردركه آب حياتی آكديران صوبی قادار حائز ممتازيتدر . خلاصه برمانه بويله طبيعی مظهريتلره مالك بولونماسايدی بی شبهه اونك اسمنی ديكرلری كبی خريطه‌ده ذكر ايتمه‌يی كوكل بر دورلو آرزو ايتمزدی . فقط نه اولوردی طبيعتك بو مستثنا عطاياسندن متنعم اولمايی بو انسانلرده بيلسه‌لردی وبو يرلر بويله پريشان ومضمحل قالماسه وبو انسانلر دخی يوزلرينی قيزارته‌بيله‌جك بر وضعيتدن قورتولا بيلسه‌لر ... أوت نه اولوردی ؟ ...

٨ — برمانه‌نك احوال عمرانيه‌سی

صافيتا قضاسنك مركزی ٣٤،٤٨ عرض شمالی ايله ٣٣،٤٧ طول شرقی آره‌سنده وطرابلس شامدن اون ايكی ساعت مسافه‌ده واقع برمانه قريه‌سيدر . سطح بحردن ٣٨٠ مترو ارتفاعنده بولنان برمانه كوينك نفوس ذكور واناث ١٥٩٦ اولوب ٣٣٢ سنهٔ ماليه‌سنده (١١) تولدات و١٠٥ وفيات وقوعبولمشدی . بلديه نامنی طاشيان دائره‌نك ٤٥١٠ غروش وارداتی وبر او قدر مصارفاتی واردر .

قضا داخلنده بولنان برج صافيتا قصبه‌سی مدنيتدن ، ترقی وعمراندن تماميله محروم اولان بو حوالی‌يه كوره منتظم اولوبه سكنه‌سنك نسبتة تميز قيافتلريله سائر قريه‌لردن تماميله تفريق اولنور . نفوس ذكور واناث ٢٥٠٠ راده‌سنده‌در . بعضلری برج صافيتا قصبه‌سنك مستثنا اولان بو وضعيتی نظر دقته آله‌رق مركز حكومتك بورايه نقلی لزومنی ايلری سوروييورلر . بو فكره مخالفت ايدنلر ديبوركه سطوت حكومت نصيريه كويلرينه دها ياقين اولان دره‌كيشده دها زياده حس اولنور . حكومت محليه‌نك بو اوفاجق كويدن تباعدی آسايش محلی نقطهٔ نظرندن تجويز اولنماملیدر .

٩ — احوال اجتماعيه

[١] — **صافيتا قضاسنده حيات اجتماعيه** — قضا مركزی بولونان (برمانه) قصبه‌سنك هرنه قدر بيك بشيوزی متجاوز نفوسی موجود وبو نفوس ميانده بعض طبقات اجتماعيه ايله برابر مختلف عشيرت تقسيماتی دخی مشهود ايسه‌ده بر كل حالنده بولونان بوتون قضا سكنه‌سنه نسبتله آنجق بر جزؤ تشكيل ايده بيلن بو مركزك آيريجه اوصاف مميزه‌يه مالك اولاماماسی اعتباريله حالت اجتماعيه‌سنك توضيح وتشريحنه ابتدار ايله‌مك بالطبع تكرری انتاج ايده‌جكندن بوندن صرفنظرله دوغرودن دوغرويه قضانك احوال اجتماعيه‌سنه نقل كلام أيله‌مك ضروريدر .

فی الحقيقه اوتوز سكز بيكه قريب بر نفوسه مالك بولونان وسراپا داغلقدن عبارت اولان صافيتا قضاسنك نفوس موجوده‌سنی اول امرده (نصيری) و(خرستيان) نامی تحتنده اولمق اوزره ايكی بويوك كتلهٔ اجتماعيه‌يه تفريق ايده بيليرز . اساساً قضا نفوسی ميانده (سنی) لره تصادف ايدلمه‌ديكی كبی نه (درزی) ونه‌ده (موسوی) لر دخی موجود دكلدر .

صافيتا نصيريلری ، قضانك بر قاچ يوزه قريب كويلرينی تماميله اشغال ايتمكده اولوب

سکنهٔ عمومیه‌نك — نفوس ایستا تستیقلرنده مذکور اولدیغی وجهله — اکثریت عظیمه‌سنی تشکیل ایلمکده‌در . باخصوص بورا نصیریلرینك عشیرت نقطهٔ نظرندن بر طاقم محلی تقسیماتی واردرکه بونلری آیری آیری ارائه ایتمك طبیعی در ؛ هرنه قدر بو عشائر خیمه‌نشین بر حالده یاشامیور ایسه‌لرده بو تقسیماته بویوك عائله صنوفی ویا زمره‌لری نظریله باقمق اقتضا ایده‌ر ... قضاده موجود نصیریلرك بو تقسیماتی بر وجه آتی‌در :

نفوس موجوده‌سی	عشیرتلرك اسامیسی
١٠,٠٠٠	حدادین
١٠,٠٠٠	خیاطین
٣,٠٠٠	متاوره
٣,٠٠٠	نواصره
٢,٠٠٠	رساله
٣,٠٠٠	شمسین
٣١,٠٠٠	یکون

بو جدولك مطالعه سندن دخی اکلاشیلاجغی وجهله اوتوز بر بیك نفوسدن عبارت اولدقلری تخمین ایدیله بیلان صافیتا نصیریلری باشلیجه آلتی قسمه تفریق ایدلمکده‌در . بونلردن ایلك ایکی عشیرت یعنی «حدادین» ایله «خیاطین» عشیرتلری ثلثانی تشکیل ایتمکده اولوب کندی روایتلرینه نظراً حلب طرفلرندن مهاجرت ایده‌رك بورالره کلمشلر ایمش ؛ دیگر عشیرتلر ایسه کندیلرینك «حما» یه تابع «عمرانیه» قضاسندن ورود ایتدکلرینی روایت ایدییورلر ایسه‌ده نه اوته کیلرك ونه‌ده بریکیلرك مدعاسنی اثبات وتنویر ایده‌جك وثائق تاریخیه‌یه دسترس اولونامامشدر .

بو مختلف عشیرتلر افرادی هرنه قادار بوتون نصیریلرده اولدیغی کبی مذهب اعتباریله — کتابمزك معلومات عمومیه قسمنده ذکر ایدلدیکی وجهله — بعض بارز فرقلر ارائه ایتمکده ایسه‌لرده کرك طرز معیشت وتلبس وکرك حیات عمومیهٔ اجتماعیه نقطهٔ نظرندن پك واضح مشابهتلر اظهار ایلمکده‌درلر .

اساسا مختلف عشائر نصیریه‌یی بربرندن تفریق ایلیه‌جك نه آیری طرز تلبس ونه‌ده آیریجه اشارتلر موجود دکیلدر .

فی الحقیقه صافیتاده بالعموم نصیریلرك ارککلری معروف تعبیرلریله شالوار ، وعبا اکتسا ایدر وباشلرینی عقال وکفیه ایله صارارلر . بعضاً ده بیاض ویارنکلی انتاریلر اوزرنده قیصه بر جاکت ویا اوزونجه بر پالطو کیرلر . عشیرت رؤساسنك طرز تلبسی دخی

دیگرلرندن فرقسزدر . یالکز بالطبع انتاریلری اکثریا ایپکلی اولور وباشلرنده بعضاً فس دخی بولونور . نصیری مشایخی ایسه سنیلر عندنده دخی متعارف اولان کسوهٔ علمیه‌یی قبول ایتمشلردر . یالکز بونلرك صاریغی قیصه ویووارلاق اولمقله برابر بر مقدار شیشکینجه اولور . نصیری قادینلرینه کلنجه ، بونلرك کافه‌سی دیگر اسلام کویلرنده اولدیغی کبی اکتسا ایتدکلری اوکنیش دداریله سربست دولاشمقده وبناءً علیه آیریجه بر ردای تستره احتیاج کوسترمه‌مکده ایسه‌لرده عشیرت رؤسالرینك قادینلری اکثریا چارشفلی اولارق کزمکده‌درلر . نصیری قادینلری ایسه عمومیتله بر انتاری اوزرنده قیصه قوللی بر عبا اکتسا ایدرلر ؛ انتاریلری بر مقدار قیصه وهر ایکی کناری کسیك بولونور . اونك آلتندن قماشدن معمول شالوارلری کوزوکور ؛

باشلرنده ایسه کوچوك وقیرمزی بر فس تاقیه حالنده دونما اولور . فسك تقریباً یاریم مترو اوزونلغنده بویوجك وکنیش ماوی ویا سیاه بر پوسکولی واردرکه بونی اوچ قسمه آییرلر . بر قسمی صاغ ، دیگر بر قسمی صول اوموزلرینك اوزرنده واوچنجی قسمی ایسه مبذول بر صاچ حالنده آرقه‌لرنده بولونور . بعضاً ده نصیری قادینلری بو فسلری بر باش اورتوایله اورترلر ویا بانجی بری یعنی نصیریدن ما عدا برینه تصادف ایله‌دکلری زمان یوزلرینی قاپاتوب کوسترمك ایسته‌مزلر . وحتی بولوندقلری محلده بر یابانجی کورسه‌لر درحال باشلرینی چویرمك صورتیله اظهار تستره شتابان اولورلر ؛

نصیریلرك حیات عمومیهٔ اجتماعیه‌جه برطاقم صنفلری دخی موجوددر . بو اعتبارله نصیریلری باشلیجه اوچ بویوك صنفه تفریق ایده‌بیلیرز . : ١ — رؤسا صنفی ؛ ٢ — مشایخ صنفی ؛ ٣ — خلق صنفی .

نصیریلرده اڭ زیاده حائز اعتبار اولان بالطبع رئیسلر صنفی‌در . فی الحقیقه صافیتاده هر عشیرت نزدنده وراثت طریقیله انتقال ایله‌ین ومعین عائله‌لره مختص بولونان بر رؤسا صنفی واردرکه بونلرك فوق العاده حائز نفوذ وصلاحیت اولدقلرینی اشارت ایله‌مك اقتضا ایدر . باخصوص هر عشیرت رئیسنك دوغرودن دوغرویه کندینه مربوط ومنسوب بر چوق افراد عائله‌سی بولونور وبناءً علیه او ، هم عائله‌سنك وهم عشیرتنك رئیسی اولور . نیته‌کیم : صافیتانك اڭ بویوك ایکی نصیری عشیرتی بولونان «حدادین» ك ریاستی «حامد» و «خیاطین» ك ریاستی ایسه «جابر» عائله‌سنده بولنمقده اولوب برنجی عائله‌نك افرادی (١٠٠) ؛ ایکنجیسنك ایسه (١٥٠) موجودلی بولوندیغنی دوشونورسه‌ك بیکلرجه افراد عشیرته ویوزلرجه افراد عائله‌یه اولان ریاستك ناصل برمدلولی بولوندیغنی بوتون صراحتیله آکلامش اولورز .

صافیتاده مختلف عشیرتلردن حائز ریاست اولان آلتی عائله افرادینك مجموعی اوچیوزی

بولیور ایمش . بو افرادك زیر تصرفنده بولونان املاك واراضینك هیئت مجموعه‌سی ایسه بوتون قضانك نصفنی تشکیل ایتمکده‌در . واقعا روایت اولوندیغنه نظرا بو نصیری رؤساسنك شایان ذکر بر ثروت نقدیه‌لری بولوندیغی متعارف دکل ایسه‌ده واردات سنویه‌لری ایجه بر یکونه بالغ اولمقده‌در .

نیته‌کیم حدادین ایله خیاطین عشیرتلری رؤساسنك سنوی وارداتی بیك ، بیك یشیوز لیرانی متجاوز اولدیغی کبی متاوره ، نواصره ، رساله ، شمسین عشیرتلری رئیسلرینك دخی کلیری یدی ، سکزیوز لیرادن دون بر مرتبه‌ده دکیلدر ؛ مع ما فیه نصیری رؤساسی (*) اوته‌دن بری کرم و سخالریله وفقرایه ومحتاجینه اولان معاونتلریله معروف اولدقلرندن دائما اولری آچیق بولونور وألاری وارد‌قجه دورلو ، دورلو عطایاده بولونمایی بر سجیهٔ اساسیه اولارق اعتیاد ایلمشلردر . بناءً علیه ثروت نقدیه‌لرینك بولونمامه‌سی اسبابی بو صورتله اکتساب توضح ایلیور دیمکدر .

نصیری رؤساسنك ، نصیریلر عندنده حائز نفوذ اولدقلرینی دخی بیان ایتمشدك . فی الحقیقه خلق بیننده‌کی منازعات واختلافاتك مرجع حل وفصلی — متعارف اولدیغی وجهله — کندیلری اولدقلری ایچون بو رئیسلرك حقیقتده پك عظیم برر عنصر عامل بولوندقلرینی اعتراف ایله‌مك ایجاب ایدر .

مع ما فیه بوتون عشیرتلر رؤساسی کندیلرینی افراد عشیرته سه‌ودیرمك وخلقه ألاری وارد‌قجه اعزاز واکرامده بولونمق طریقنی تعقیب ایتمك صورتیله توسیع دائرهٔ نفوذ ایله‌دکلرینی دوشونورسه‌ك بو رئیسلرك نه قادار مزاجکیر ونبض آشنا اولدقلرینی اونوتمامق لازمدر . باخصوص بعض عشیرتلر رؤساسنك مامورینه حلول ایتمك صورتیله‌ده تزیید نفوذه توسل ایتدکلری کورولورشیلردن‌در .

*
* *

نصیریلرك برده مشایخ صنفی واردر که بونلر قضاده دین اعتباریله حائز نفوذ وصلاحیتدرلر . اساساً معلوم اولدیغی اوزره (نصیری) مذهبی بر مذهب باطنی ومکتوم اولمق وکونا کون اسرار وخفایایی حاوی اولمق اعتباریله کشف وتعلمی رهبرلره احتیاج کوسترمکده وبو دلیللرك ایسه آنجق مدرك اولان طبقه‌دن بولونماسی طبیعی بولونمقده اولدیغندن صافیتا قضاسنده دخی — دیکر محللرده اولدیغی وجهله — مشایخه وبونلرك صنوف مذهبیه‌سنه بر نظر اعتبار عطف ایدلمسی ضروری‌در ؛ حتی رؤسا دخی خصوصیله بو طائفهٔ علمیه‌یه

(*) حدادین وخیاطین عشیرتلری رؤساسی (افندی) ودیکر عشیرتلر رؤساسی ایسه (آغا) لقبیله معروفدرلر .

دورلو احسانلرینی بذل ایله‌رك کندیلرینی ممنون ایتمکه چالیشدقلری کبی خلق دخی (زکات) نامی تحتنده اولارق اعطاسنه مجبور اولدقلری ویرکولری ایله بونلرك جلب رضالرینه توسل ایلدکلرندن نصیریلرك بو طبقهٔ دینیه‌سی دخی حیاتلرینی بر استراحتله امرار ایتمکده‌درلر . بوندن دولایی‌درکه طائفهٔ دنیویه ایله طبقهٔ دینیه‌نك هر ایکیسی هم دست وفاق ومخالصت اولمقده‌در . یالکز بو ایکی صنفك ازدیاد شکوه وآلایشنه خدمت ایتمکدن باشقا بر قیمت حیاتیه‌سی اولامایان بر صنف دها واردرکه قضاده ایادیٔ عامله‌یی تشکیل ایتمسنه وبوتون قوای فعالیتی اداره ایله‌مه‌سنه رغماً دائما کویلرده بی نام ونشان بولونمقده‌در بو صنف ایسه چالیشان ، یورولان ، اوغراشان وفقط سعینك ثمرات حقیقیه‌سنی لایقیله اقتطاف ایده‌مین کویلولر صنفی ، خلق صنفی‌در .

*
* *

صافیتاده دخی — هر یرده اولدیغی کبی — أك شایان نظر اولان صنف بی‌شبهه بو صنف اکثریت ، وبو صنف خلق‌در . ظاهراً صنادید دنیویه طرفندن مظهر لطف وانعام اولان بو زواللی طبقه حقیقتده پك الیم بر درکه‌ده بولونمقده‌در . باخصوص نهایت افرادی وچیوزدن عبارت بولونان رؤسا صنفنك قضانك یاریسنه اولان مالکیتی دوشونولور واوتوز بیکی متجاوز نصیریلرك ألنده ایسه دیکر نصفنك آنجق موجود اولدیغی تأمل ایدیلیرسه رؤسا طرفندن ظاهری انعاملره شایان کوروان بو طائفهٔ عظیمه‌یه عائد نه قادار استحقاقلرك غصب ایدلمکده اولدیغی کسب توضح ایلر ؛

بو عظیم طبقهٔ انامی منابع معیشت اعتباریله بعضی اقسامه آییرابیلیرز . زیرا بونلردن بر قسمی زراعتله ، بر قسمی ایپکجیلکله ودیکر بر قسمی ایسه آمریقادن ورود ایدن نقود ایله تعیش ایتمکده‌درلر . صافیتا نصیریلرینك همان ثلثانی زراعتله یاشامقده‌در . بو طبقه منسوبینك بر قسمی کندی اراضیسنده دوغرودن دوغرویه زراعتله چالیشیر وفقط دیکر بر قسمی ایسه باشقاسنك وخاصةً رؤسانك اراضیسنده مزارع‌درلر .

ثلث دیکره کلنجه بونك نصفی حریر ایله برابر بعض زراعت ایشلرنده چالیشمده ونصف اخیری ایسه آمریقادن ورود ایدن پاره‌لرله تعیش ایتمکده‌در . بوتون قضایه سنوی آمریقادن ورود ایدن پاره‌لرك مجموعی ایکی یوز اللی بیك لیرا قدر عظیم بر مبلغ تشکیل ایتدیکنه باقیلیرسه صافیتادن مهاجرت ایدنلرك عددی حقنده آز چوق بر فکر حاصل ایدلمش اولور ؛ مع مافیه بو پاره‌لرله یالکز خرستیانلرك ساکن اولدقلری کویلر بر مقدار اعمار ایدلمش ایسه‌ده نصیریلر بو مبالغی شورادە بوراده صرف ایتدکلری ایچون بالطبع بوندن استفاده ایده‌مه‌مکده‌درلر .

صافیتاده نصیری قادینلری حیات اجتماعیه‌یه قاریشمشدر ، دینیله‌بیلیر . زیرا اکثر

قادینلر امور زراعیه‌ده چالیشمقده‌در . اساساً قادینلرك نصیری ارككلری عندنده بر كونا اعتبارلری بولونمادیغی معلومدر . (*)

والحاصل بوتون نصیری كویلری هر دورلو عوامل سعادت ومدنیتدن اوزاقدر ؛ اولری وكندیلری بوتون معناسیله كیرلی ، قافالری بوش‌در . یالكز ایلروده احوال روحیه بحثنده كوروله‌جكی وجهله ارككلری بر عقیدهٔ خیالیه‌نك پیشنده وقادینلر ایسه بر عمای مطلق حالنده سوروكله‌نوب كیدیور . بناءً علیه بو اوتوز بیكه قریب نفوسك حالت اجتماعیه‌ده مادی ومعنوی دوشوكلكی هر دورلو تصورك فوقنده اعتبار ایدلمك اقتضا ایدر .

*
* *

قضانك بش ، آلتی بیكی متجاوز اولان نفوسی خرستیانیه سنه كلنجه دیكر نصیریلردن آیری بولونمامق وانلرله مختلط بر صورتده اسكان ایلمك اوزره قضانك اون یدی كوینی اشغال ایتمكده‌در . مع مافیه یالكز اوچ كویده مختلط دكلدر .

بونلرك بشده بری قوندره وانیفاطوره ، بقالیه كبی تجارتله تیمورجیلك ، ترزیلك ، معمارلق كبی حرف وصنایعله ، بشده بری فلاحت وزراعتله اوغراشیر . متباقی قسم ایسه ینه آمریقادن ورودایدن پاره‌لرله یاشامقده‌در .

بورا خرستیانلری دخی دیكر محلارده‌اولدیغی كبی معیشت اعتباریله مجاوری بولوندقلری طائفه‌لردن اوستون اولدیغی ایچون صافیتا خرستیانلرینك یاشایش ، وعائله اعتباریله وضعیتلری نصیریلرك قات قات فوقنده‌در . خرستیانلرك آز چوق بر ثروت نقدیه‌لری دخی موجوددر . نیته كیم بعض عائله لرده اوزبیك لیرا قدر بر ثروت بولوندیغنه باقیلیر وبونلرك اون ، اون بش عائله‌یه منحصر اولدیغی دوشونولورسه صافیتا خرستیانلرینك مجموع ثروت نقدیه‌سی (١٠٠ــ١٥٠) بیك لیرا قادار تخمین اولونابیلیر .

صافیتا خرستیانلری روم ومارونی طائفه‌لریله پروتستانلردن عبارت ایسه‌لرده روملر اكثریتی تشكیل ایتمكده وحیاتجه دیكرلرندن اوستون بولونمقده‌در . أك تمیز وأك منتخب بولونان طبقه پروتستانلردر . مارونیلر ایسه هردورلو كیرلیلكلری ایله جالب دقتدرلر . خرستیانلرده زنكین طبقه‌نك نصیریلرده اولدیغی كبی بویوك بر سلطهٔ معنویه‌لری موجود ده كیلدر . آنجق صرف ثروتلرندن متولد بر اعتبارلری واهالی آراسنده نافذ بر موقعلری بولونمقده‌در .

مشروبات كئولیه صافیتا خرستیانلرینك كرك ارككلرنده وكرك قادینلرنده جالب دقت

(*) ١٣٥ انجی صحیفه‌یه مراجعت (نصیریلره دائر معلومات عمومیه)

ده‌نیله‌جك بر درجه‌ده متعمم ده‌كیلدر . حتی نصیریلرك پك چوق دونده‌در .

خرستیانلرك هر كویده بالطبع بر ر كلیساسی وراهبلری موجوددر . جمله‌سی درین بر عقیده ایله بو روحانی اشخاص ومؤسساته مربوط بولونمقده‌درلر .

[٢] — **اعتبادات اجتماعیه** — صافیتا قضاسنده نصیریلره مخصوص اولمق اوزره بعض اجتماعی اعتیادلر موجوددر كه بونلری بر وجه اختصار ذكر ایله‌مك هر حالده فائده‌دن خالی‌ده كیلدر :

(یمین مسأله‌سی) — صافیتا نصیریلری سنی قاضینك حضورنده ویاخود خارجده قرآن كریمه أللرینی وضع ایده‌رك ایتدكاری یمینلره اعتبار ایتمدكاری حالده نصیری مشایخندن (شیخ منصور) نامنده برینك تربه‌سی اوكنده یالان بره یمین ایتدكاری واقع دكلدر .

باخصوص نصیریلرك یمینلری‌ده جالب دقتدر . درمیان ایتدكلری مدعالرینی (بحق الخضر) دیه‌رك توثیق ایده‌رلر . حتی صافیتا قضاسنده (تل الخضر) قریه‌سنده « خضره » مخصوص بر مقام دخی واردركه بونی معین بعض زمانلرده زیارت ایدرلرمش .

(وراثت) — نصیریلرده بلا ولد وفات ایدن بر اركككك اراضی واملاكی زوجه سنه انتقال ایتمز . بو حال دخی نصیری قادینلرینك نه‌قادار حائز اعتبار اولدقلرینی پك صریح بر صورتده ارائه ایدر . بناءً علیه بویله بر وفات وقوعنده عشیرت رئیسی او اراضی‌یی ویا املاكی آرزو ایتدیكنه تملك ایده‌ر . وزوجه‌سنه بوكا مقابل بر شی ویرلمزمش .

(لوحه‌لر) — نصیریلرك اكثریا بیاض كیرجله طلا ایدلمش اولان أولرینك داخلی معین بعض لوحه‌لر ایله تزیین ایتمك معتاددر . بونلر میاننده (سبوح قدوس رب الملائكة والروح) ویاخود

نحن بالله عزنا لا بمال وولد ،
كل من رام ذلنا خصمه الله الصمد

ویا

لی خمسة اطفی بها حر الوباء الحاطمه
المصطفی والمرتضی وابناهما والفاطمه

بیتلرینی ذكر ایده بیلیرز .

(بایراملر) — نصیریلره مخصوص اولان بایراملر حقنده معلومات عمومیه قسمنده (الیا كوره) دن نقلاً اوزون اوزادی‌یه تفصیلات اعطا ایدلدیكندن بوراده تكرارندن صرفنظر ایدیورز . یالكز شونی بیان ایده‌لم كه نصیریلر بو بایرام كونلرینه مصادف اولان زمانلرده پك كیزلی بر حالده طوپلانیرلر وحتی بر روایته نظراً اسلام بایراملرندن بر

كون اول دخى عقد اجتماع ايتملرى معتاد ايمش . بعضيلرى نصيريلرك اسلاملردن بر كون اول اوروج طوتدقلرينى دخى درميان ايتمكده درلر .

(نصيرى اسملرى) — نصيريلر بيننده ابو بكر ، عمر ، عثمان اسملرى اصلا متعارف ومستعمل دكيلدر . اك زياده قوللانيلان اسملر ايسه سليمان ، سليم ، على اسملريدر .

(قرآن كريم) — تأمين اولونديغنه نظراً نصيريلردن هر برينك اونده مطلقا بر قرآن كريم موجود ايمش . حتى قرآن كريمى اكثر زمانلرده تلاوت ايتدكلرى دخى مشهوردر .

(نصيريلرده قبله) — صافيتاده نصيريلر آراسنده اوزون مدت بولونانلر طرفندن درميان ايديلن تفصيلاته باقيليرسه نصيريلر اثناى عبادتلرنده قمر وشمسك طلوعى طرفنه توجه ايدرلرمش .

(مشروبات كئوليه) — نصيريلر عندنده مشروبات كئوليه وخاصةً شراب پك زياده مستعمل اولديغى حالده مشروبات استعمال ايتدكلرينى نصيريدن غريبه فاش ايتمك ايستمزلر .

(بويوك شيخلر) — نصيريلردن حائز اعتبار اولان بويوك مشايخ وفات ايتدكدن صوكره قبرلرى بر زيارتكاه اولور وبو قبره آرتيق بر صفت قدسيه عطف ايتمكه باشلارلر . بوندن دولايى دركه نصيريلرك صافيتاده لا يعد دينيله جك درجه ده برچوق مقاماتى واردر . بونلر مياننده (ولى زاهر) ، (النبى متى) ، (النبى صالح) ، (مقام الخضر) ، (شيخ عبد الوهاب المصرى) كبى مشهور مقاملر شايان ذكردر .

(نصيرى جنازه لرى) — نصيريلر آراسنده برى وفات ايدنجه او أوده اصلا آغلامازلر ؛ يالكز متماديا (الحمد لله) ، (الحمد لله) ديرلرمش . بر مدت صوكره جنازه يى غسل ايدرلر واونى متعاقب اولونك اك ايى البسه سنى كيديردكدن صوكره كفنه صارارلر . وتابوته وضع ايلدكدن صوكره تكبيرله كوتوررلر . نصيريلردن بويوك اولانلرك جنازه سنده قادينلر دخى بولونور . نصيريلرك مزارى سنيلرك عينى اولارق ياپيلير . مع ما فيه نصيريلر عندنده مزار باشنده دوروب بر شيلر اوقومق معتاد دكلدر ، يالكز قبرى آراصيره زيارت ايتمكله اكتفا ايدرلر .

(اصول ازدواج) — نصيريلرده تستر عادتى جارى اولماديغى ايچون ارككلر قيزلرى تماميله طانيرلر . بناءً عليه كلينى بكمك اوزره كندى طرفندن كوروجيلر كوندرمسنه اساساً لزوم كورولميور . هر ايكى طرفجه موافقت حاصل اولدقدن صوكره خاطبك مخطوبه يه بش ليرادن يوز ليرايه قدر مهر ويرمسى وبرده يوزوك وسائره نوعندن بر هديه كوندرمسى معتاددر . بويله جه بر سنه قدر مرور ايتدكدن صوكره نكاح عقد ايدرلر . او اثناده دورلو شنلكلر ترتيب ايدرلر . قادينلر برده طوپلانوب اكلنيرلر . اركك لر طرفندن

سلاحلر آتيلير . وضيافتلر ترتيب اولونور . بر مدت صوكره دوكون مراسمى اجرا اولونور وكلينى اركك أوينه كوتوررلر . وقتيله دوكونه دعوتلى اولانلرك برابرنده هديه كتيرمه لرى واونك مقابلنده اولارق بعض هدايا آلملرى معتاد ايكن صوك زمانلرده بوندن واز كچلمشدر .

والحاصل بو ايضاحاتدن ده اكلاشيلديغنه نظراً نصيريلرك دوكونلرنده ظاهرى اولارق پك جالب دقت بر خصوصيت موجود دكلدر . يالكز كلين ، اركك اوينه ايلك دفعه اولارق داخل اولوركن بر بلور قدح آلوب قاپويه اورور واوقدحى قيرارمش .

(نصيريلرده زوجه لر) — نصيريلرده هر نه قادار جاريه وياخود مستفرشه آلمق اصولى جارى دكلسه ده سنيلرده اولديغى كبى ايكى ، اوچ ، حتى درت دفعه ازدواج ايله ينلر موجوددر . حتى متعدد زوجاتى بولونانلردن حائز اقتدار اولانلرى زوجه لرينى آيرى اولرده بولنديررلر .

(نصيريلرده ختان) — نصيريلر اركك چوجوقلرينى بردن اون ياشنه قدر مرور ايدن مدت ظرفنده سنت ايدرلر . وقتيله مراسم ختانيه يه نصيريلرك چوق اهميت ويره رك هر يرده اولديغى كبى كونا كون اكلنجه لر ترتيب ايده رلردى حالبوكه بو نوع اعتيادلر كوندن كونه اونوتولمايه باشلانمشدر .

(نصيريلرك شيخلرى) — بعضيلرينك روايتنه نظراً نصيريلرك مشايخى هر هانكى اوه آرزو ايدرسه داخل اولابيلير . حتى كنديسى ايچون هرشى دخى مباح ايمش . مع ما فيه بو روايتك درجهٔ صحتى حقنده بر كونا موثوق دليله دسترس اولمق ممكن اولامامشدر ...

*
* *

نصيريلر عندنده معروف اولان واساسات دينيه لرندن متولد بولونان اعتيادات قديمهٔ اجتماعيه اولجه معلومات عموميه قسمنده ذكر ايدلديكى ايچون بوراده يالكز موضعى اولمق اوزره طانيلان بعض تك توك تعامللرك ذكريله اكتفا اولنمشدر .

[٣] — **اجتماعى رقملر** — صافيتا قضاسنك اثناى تدقيقنده مصادف اولديغمز بعض اجتماعى رقملرى بر وجه آتى بيان أيله يورز :

(نصيرى مهاجرلرى) — صافيتادن نصيرى اولمق اوزره آمريقايه سنين اخيره ظرفنده هجرت ايدنلرك عددى « ١٠،٠٠٠ » دن « ١٥،٠٠٠ » ه قادار تخمين اولونمقده در .

(مؤسسات ورؤساى روحانيه) مركز قضاده بر جامع ايله رسمى بر مفتى وبر امام وقضايه تابع قراده ايكى اوچ جامع ايله رسمى بر امام وبر خطيبه مقابل « ١٧ »

خرستیان کوینده بر کلیسا وهر بر کویده بر ، ایکیشر حتی اوچر راهب موجوددر .

(مرکز قضاده محتاجین) — مرکز قضاده ایکی اوچ عائله طرفندن صوك زمانلرده اطعام ایدلمکده اولان فقیرلرك عددی « ٥٠٠ » دن « ٨٠٠ » ه قاداردر . مرکزده کیمسه‌سز یتیم اولمق اوزره « ٦٠ » قدر چوجوق واردر .

(نفوسه دائر) — بر حساب تخمینی‌یه نظراً صافیتا قضاسنده متأهل اولمق اوزره ذکوردن « ٦٣٢٥ » ، اناثدن ایسه « ٦٩٢٥ » کیشی بولوندیغنه نظراً قضا نفوسی موجوده سنك اوچده بری متأهل بولونیور دیمکدر . حال بوکه بو عدده مقابل ذکوردن « ٨٩٣٤ » واناثدن ایسه « ١٣٠٨٨ » قدر بکار وینه ذکوردن « ٤٣٤ » واناثدن « ١٠٥٥ » قدر طول ونهایت « ٣٤٨ » مطلقه موجود درکه بو حسابه کوره بونلرك مجموعی نفوس عمومیه‌نك ثلثانی تشکیل ایتمکده‌در .

قضاده دیلسز ، صاغر ، ویاخود اعما اولمق اوزره « ١٣٢ » ذکور « ٨٢ » اناث ومجنون اولارق « ٨ » ذکور « ٢ » اناث موجود ایمش .

صافیتالی اولمق اوزره حکومت مأموریتنده مستخدم اولانلرك عددی ایسه یالکز « ٩ » کشیدن عبارتدر .

(صنوف اجتماعیه) — ینه بر حساب تخمینی‌یه نظراً قضاده « ٥٥٧٧ » زراع ؛ « ١٢٥ » صنعت صاحبی ؛ « ٢٥٠ » تجار ؛ « ١٠٠ » عمله ؛ « ٢ » طبیب ؛ « ٣٠ » قالفه « بنا ایچون » « ٣ » معلم و « ١ » دیش طبیبی وارمش . بو حسابه نظراً ایشله کوجیله اشتغال ایدن « ٦٠٠٠ » کیشی ونهایت املاك صاحبی اولمق اوزره « ٩٠٠٠ » ی متجاوز اشخاص موجوددر .

(قازانج مقدارینه دائر) — صافیتا قضاسنده بیك غروشدن اشاغی اولمق اوزره قازانجی بولونانلرك عددی آنجق « ١٠٠ » دن « ٢٠٠ » کیشی‌یه قادار ؛ بش بیکه قادار قازانانلرك عددی ایسه ٣٠ — ٤٠ کیشی قدردر قالانلر ایسه بوندن یوقاری قازانجلری وار ایمش .

(عائله‌لرك افرادی) — صافیتاده افرادی یدی کشیلك اولمق اوزره « ٢١٦ » عائله وایکی ویا اوچ کیشیلك اولمق اوزره طقوز یوز یکرمی ایکی قادار عائله موجوددر . بو حسابه کوره اکثریت کوچوك عائله‌لردن ترکب ایتمکده‌در .

(ازدواجلرك وطلاقلرك مقداری) — بر حسابه نظراً (٣٢٣) سنه‌سندن (٣٢٨) سنه‌سنه قدر مرور ایدن بش سنه ظرفنده‌کی تأهللرك مقداری (٢٢٣) ایمش . بونك (٢٠٨) ی اسلام (١٠) ی روم ، (٥) ی ایسه مارونی‌در . بونلرك اکثری اون بش ایله یکرمی یاش آراسنده یمش . بوکا مقابل سنوی آنجق (٣) طلاق وارمش .

صوك بش سنه‌یه کلنجه (١٣٢٩) سنه‌سی ظرفنده (٦١) ؛ (١٣٣٠) ده (١١)

ازدواج وقوع بولمش (١٣٣١) ده ایسه هیچ اولمامشدر (١٣٣٢) ده ایسه (٦) ازدواج اولمشدر . بوکا مقابل سنوی آنجق برر طلاق وقوع بولشدر .

(حبسخانه‌لر) — صافیتاده بر تك حبسخانه موجوددر . مقدار استیعابی آنجق « ٣٠ » کیشی قدردر .

(قاتللر) — صافیتاده « ١٣٣١ » سنه‌سنده « ٤ » ؛ « ١٣٣٢ » سنه‌سنده ایسه « ٩ » قتل وقوعاتی ظهور ایتمشدر . قاتللرك کافه‌سی زراع ایمش .

(جنحه‌لره دائر) — صافیتا قضاسنده (١٣٣١) سنه‌سی ظرفنده (١٠٥) ؛ (١٣٣٢) سنه‌سنده ایسه (٥٣) جنحه وقوعاتی ظهور ایتمشدر . بونلر میاننده اك زیاده اولانی اولا ضرب وجرح وثانیاً سرقت وقوعاتی در . (١٣٣١) ده (٣٥) ضرب وجرح ایله « ٢٣ » سرقت و « ١٣٣٢ » ده ایسه « ١٢ » ضرب وجرح ایله « ١٥ » سرقت وقوعاتی ظهور ایتمشدر . بو حساب تخمینی‌یه نظراً صوك ایکی سنه ظرفنده آنجق هر آلتی کون ایچون بر جنحه وقوعاتی اصابت ایله یور دیمکدر .

١٠ — حالت روحیه وسویهٔ فکریه

عموم نصیریلرده عقائد مذهبیه لرندن متولد وبارز اولان سجایای روحیه‌یی ایلروده نصیریلرك ادبیاتنی تدقیق ایده جکمز زمان بر تفصیل ایضاح ایده جکمز ایچون بو مبحثمزده یالکز صافیتا قضاسی نصیریلرینه عائد بعض اوصاف خصوصیه‌یی ذکر ایتمکله اکتفا ایله‌یه جکز .

فی الحقیقه صافیتا قضاسنده ساکن اولان نصیریلر دیکر قضالرده‌کی نصیریلر قادار خشین ده کیلدرلر . بلکه روابط اجتماعیه لرنده دائما ملایم اولمق طریقنی تعقیب ایتمك ایسترلر . بوندن دولایی درکه قضا داخلنده شقاوت ویاخود قطاع طریقلغه سلوك ایدن بر شخصه تصادف ایدلمز . حتی رسمی ایستاتستیقلرده بیان ایدلدیکنه نظراً صوك ایکی اوچ سنه ظرفنده تك توك ظهور ایدن شقیلرك صافیتالی اولمادیغنی وبو صوك سنه لردن اول بورالرده کثرتله تصادف ایدیلن بو کبی اشخاصك دخی بو قضا اهالیسندن بولونمادیغنی اشارت ایله‌مك ضروریدر .

مع ما فیه بو قضا اهالیسنده تصادف ایدیلن ملایمتك حقیقی بر حالت روحیه تشکیل ایتدیکنی ظن ایتمه ملیدر . زیرا بو ظاهری ردای ملایمت آلتنده صافیتاده باطنی بر شخصیت فساد وتزویر موجوددر . فی الحقیقه صافیتاده اویله ملایم کورونن سیمالرك بعضا بربرلرینه قارشی مهاجم بر وضعیت اکتساب ایتدکلری وحتی اك دوست کچینن عشیرتلرك بربرینه

قارشو پك دشمن بر حالده رونما اولدقلرى اكثريتله واقعدر . دەنيله بيليركه مختلف عشيرتلره منسوب هرفرد اويله خودبين بر طبيعت روحيه صاقلايوركه عشيرتنى مشروع غير مشروع هانكى بر وسيله ويا بر واسطه ايله اولورسه اولسون محافظه ايتمك طريقى كنديسى ايچون بر غايه تشكيل ايدر . بناءً عليه صافيتاده نصيريلرايله خرستيانلر آراسنده دەكيل حتى نصيريلرك مختلف عشيرتلرى بيننده جدى بر اثر محبت ويا بر رابطۀ اخوت كورولەمز . بربرلرينه قارشو ابراز ايتدكارى صميميت اوقادار ظاهرى وكچيجى دركه أك كوچوك بر زمان ظرفنده طبايعك تموجات نا محدوده سنه تصادف اولونور . مع مافيه شونىده اعتراف ايتملى يزكه بو سەومەمزلكلر هيچ بر زمان پك خشين بر انتقامى دعوت ايتمەديكى كبى مخاصماتك بر شكل دموى اكتساب ايلديكىده پك آز واقع اولور حاللردن‌در .

والحاصل صافيتا قضاسنك طبايعنده رونما اولان ملايمت ظاهريه يه مترافق درين بر افتراس حقيقى واركه دائمى بر بركان حالنده اشتعال ايتمكدەدر . شونىده اشارت ايتمەلى يزكه ترتيب ايديلن افسادات واغوآت دخى دائما عشيرت دائرەلرى ايله محدود ده كيلدر ؛ اساساً ديكر نصيريلر قادار وبلكه اونلردن فضله خودبين بولونان صافيتا ساكنلرينك هردم عشيرت قيديله مقيد اولديغى وبوتون افعال وحركاتنده عشيرتك نفع متصورى يولنده بر طريق حركت تعقيب اولونديغى ظن ايتمك دوغرو اولاماز . زيرا شخصى بر تبدل منفعت ايله بر صافيتالى نصيرلكنى ، عشيرتنى وحتى عائلەسنى واك اوز باباسنى بيله فدا ايتمكدن چكينمز . بوندن دولايى دركه صافيتا اهاليسى ، وصافيتا عشائرى هردم بربرينه قارشو مترقب فرصتدر . وسپرلرده بكلەين دشمش نفرلر وياخود دشمن اردولرى كبى حاضر لانمشلردر . واقعا سببسز بربرلرينه هجوم ايدەرك قان دوكمكدن وياخود قارشيسندەكنى بى فائده يارالامقدن چكينير ايسەده كنديلرنجه متصور جزئى بر محروميت بعضاً كنديلرينك بو چكندكلرينى بوتون بر سهولتله اونلره ياپديرابيلير . بو اعتبار ايله هر صافيتالى‌يى صلاح مسلحك أك واضح بر هيكلى تلقى ايتمك اقتضا ايدر .

**
*

والحاصل صافيتانك بو بربرينه طاتلى طاتلى صوصايان انسانلرينى اداره ايلەين سائق بى شبهه غرور ومنفعت‌در . مع مافيه كنديلرينك تنور ومدنيت اعتباريله پك كريلرده اولدقلرينى دوشونه جك اولورسەق بويله بر سجيۀ روحيه طاشيمالريك وبونده قرار قيلمالرينك اسبابى اكلاشيلير . اساساً مقاصد خودكامانەلرينى اكثريا كيزلى طريقلر تعقيب ايدەرك مسالمتكارانه بر صورتده الده ايتملرى دخى آز چوق تماس واختلاطلرينه مديوندر . بوقسه نصيريه داغلرينك ايچ طرفلرنده اقامت ايدن ديكر قضالردەكى نصيرى قارداشلرنده

بو ملايمتەده تصادف اولونماز .

واوتەكيلرى ينه ايلروده كوروله جكى وجهله سويەجه بونلردن پك چوق كريلردەدر .

صافيتا قضاسنده نصيريلردن پك بسيط بر صورتده اوقويوب يازانلرك عددى ينه هيچ اولمازسه يوزده اون بشه بالغ اوليور . خرستيانلرده ايسه يوزده اللى يه قادار چيقار . حال بوكه ديكر قضالرده بو نسبتى دخى بولمق بزم ايچون ميسر اولامايا جقدر . وبناءً عليه ديكر قضالر اهاليسنك خشونت طبعنى كورورسەك حيرت ايتمه ككلكمز لازمدر . زيرا خشونت طبع بر نوع مدنيت كريلك وبر نوع سويه سزلكدر .

١١ — احوال صحيه

صافيتا قضاسى ، ساحله قريب اراضيده بولونان وبرده «جرد» تعبير ايديلن داغلق محللرده تأسيس اولونان كويلرى حاوى اولمق اوزره ايكى بويوك قسمه تفريق أيلەمك قابلدر . واقعا بوتون قضانك هواسى معتدل ولطيف ايسەده ايكنجى قسمه داخل بولونان قريەلر يوكسكده بولونمق وساحله قريب محللردەكى بعض صو بيريكنتيلرندن اوزاق اولمق اعتباريله ديكر قسم كويلردن هواجه اوستون بولونمقدەدر .

صافيتانك صوينه كلنجه ، مركز قضا بولونان «برمانه» قصبەسنده موجود و«تليجه» تپەسندن نبعان ايدن صو پك براق وتميز اولمقله برابر كلسى اولديغى وامراض كلويه مصابينه يارادديغى ايچون بو اعتبارله پك ممتاز صاييلمقدەدر . قضانك اوتەسنده بريسنده ، باخصوص «جرد» طرفلرنده دخى بوكا مماثل كوناكون صاف وبراق منبعلره تصادف اولونمقدەدر . ينه بر چوق كويلرده قويولر دخى موجود ايسەده قضانك ساحله قريب اولان محللرنده صو پك عسرت تدارككندن دولايى صيقينتى چكيلمكدەدر . حتى بعض محللرده كويلره اوزاق مسافەلرده بولونان منبعلردن صو كتيرمك زحمتى بولونديغى كبى بو صوك دخى دستيلرله اثناى نقلنده دوچار وخامت اولديغى ايچون صو مسألەسى بورا قريەلرنده پك اهميتلى بر شكل اكتساب ايتمكده وحتى بعض امراضك واسطۀ انتشارى اولمقده‌در .

صافيتا قضاسنك اولرى ايسه عموميت اعتباريله مركزك اثناى تدقيقنده بيان ايدلديكى وجهله قواعد صحيەدن پك دور بولونمقدەدرلر . حتى بر چوغى خارجده درت بر طرفندن حيوانات افرازاتيله محاط اولديغى كبى داخلنده حيوانات زراعيه دخى مقيم بولونديغى وكويلولرده نظافته رعايت ايتمك دوشونجەسى اصلا موجود اولماديغى ايچون بو مساكن

وبو طرز حيات بى شبهه كنديلرى ايچون نا محسوس بر مزار وتدريجى بر اضمحلال تشكل ايتمكده‌در .

صافيتا قضاسنده دخى ، ديكر قضالرده اولديغى كبى هوانك وصويك بعض مساعده‌لرى اولمايادى بوراده صحت پك اليم دوره‌لر اكتساب ايدردى . مع ما فيه بورانك حالت صحيه‌سنى بو مقدمه ايله شايان استحسان بولديغمز وبناءً عليه صحت حقيقيه‌يى دوچار اهمال ايتديكمز اكلاشيلمامليدر . زيرا بر طرفدن مالاريا ، ديكر طرفدن تراخوم ونهايت ديكر عمومى وشامل خسته‌لقلر واركه بو قضايى ده ديكرلرى كبى بالطبع صحت نقطهٔ نظرندن دوشونديره‌جك بر ماهيتده بولوندوريور .

فى الحقيقه قضا داخلنده جريان ايدن نهرلرك وبالخاصه «نهر الابرش» ك ساحل جهتارنده داغينيق بر حالده بر مجرا تعقيب ايده‌رك بعض موضعى باطاقلقلر حاصل ايتمسندن دولايى «مالاريا» نك بو قضا داخلنده متحكم وعمومى بر شكل اكتساب ايتمسنى انتاج ايديور . واقعا قضانك ايچ طرفلرنده وداغلق اولان محللرده بوكبى مستنقعات موجود اولماديغى حالده ينه «مالاريا» خسته‌لغنك اولكى قسم كويلرنده مصادف اولديغى قدر متحكم اولديغى كورلمكده ايسه‌ده بونى اولا كثرت اختلاطه وثانياً اوزون سنه‌لرك ترك ايتديكى كوناكون استعدادلره حمل ايتمك وبو شكل عمومى‌يى او وجهله ايضاح ايتمك ضرورى اوليور . بناءً عليه ساحلدن اعتباراً داخله دوغرو قضايه هجوم ايله‌ين مالاريا دالغه‌لرى نفوس موجوده‌ده عظيم اشكالار ياپيور . حتى محلى اطباسنك دخى درميان ايتدكلرى ايضاحاته نظراً سنوى مالاريا مصابينى يوزلرجه نفوسه بالغ اوليورمش .

ديكر طرفدن قضايى قيوراندبران ايكنجى عمومى خسته‌لق ده هر نوع كوز خسته‌لقلرى وخاصةً «تراخوم» در . بر طرفدن ، رطوبت ، ديكر طرفدن كيرليلك كبى سائقلر واركه مرضك انتقالنده بويوك بر دول وجوده كتيريورلر .

قضاده برسنه ظرفنده بيكى متجاوز رمده دوچار اولانلر واركه بونك يوزده بشى مطلقا عمايه كرفتار اوليورلر .

قضاده بو خسته‌لقلردن ما عدا اكثريا موضعى اولمق اوزره آز چوق «سل الرئه» مصابينه ده تصادف اولونمقده‌در . قضانك شرق جنوبيسنده بولونان كويلرده وبا خصوص «برج صافيتا» قصبه‌سنده ورمه مصاب ايچه اشخاصه تصادف اولونمقده ايمش .

بوندن ما عدا مزمن كبد وطحال احتقانى خسته‌لقلرينه مصاب بر چوق اشخاص موجود ايمش . محلى طبيبنك افاده‌سنه نظراً قضاده مالاريايه طوتولانلرك يوزده اونى

بالنتيجه بو خسته‌لقلره دوچار اوليورلر . غريبدركه امراض زهرويه مصابينى بو قضاده پك آز ايمش ؛ حتى موقع طبيبنك ويردكى ايضاحاته باقيليرسه قضاده آنجق بر فرنكى حادثه‌سنه ونهايت «١٠—١٥» بل صوغوقلغنه مصاب خسته‌يه تصادف ايتمش ايمش .

*
* *

صافيتا قضاسنده كچن «١٣٣٢» سنه‌سى ظرفنده تيفوس ، قوله‌را كبى امراض عارضيه دخى بوراسنى زيارت ايتمش ايسه‌ده شايان ذكر بر تخريبات وجوده كتيرمه‌مشدر . صوك «١٣٣٣» سنه‌سنك ايلك درت ماهى ظرفنده ينه تك توك مصابلره تصادف اولنمش ايسه‌ده بوده پك محدود ايمش . بناءً عليه بو ايكى خسته‌لقدن بوتون مصاب اولانلرك عددى عشرات خانه‌سنى كچمه‌مكده ايمش .

*
* *

صافيتا قضاسنك تشكيلات صحيه‌سى دخى نا كافى بر حالده‌در . فى الحقيقه بوتون قضا ايچون بر تك بلديه طبيبى ، بالطبع ، مقصود غايه‌لره ايريشه‌ديه‌مز . با خصوص هر درلو وسائط صحيه‌دن وسائره‌دن محروم اولورسه . قضا طبيبى هرشيدن فضله اجزانك فقداندن شكايت ايتمكده‌در .

بوتون قضاده بر تك اجزاخانه بيله موجود دكيلمش . اكر طبيب ، خصوص اوله‌رق بر مقدار اجزا استصحاب ايتمه‌يه ايدى . بوتون بر قضا ، قضا وقدردن ما عدا بر نصيب بولامازايدى . بركت ويرسونكه قضاده مكتبدن مأذون ودوقتور بر قادين واركه بورا قادينلرى بعضاً كنديلرى ايچون بر موكلهٔ شفا بولابيليورلر . تصادفك بخش ايتديكى بو سعادتى صافيتا اهاليسى تقدير ايتمليدرلر . فقط بيلمم كه كيرلى بر ردايه بكزه تدكلرى [*] حياتدن بورتوله‌رق كهكشانلره قاووشمق ايسته‌ين او خيال پرست نصيريلر بو حقيقى كلايا بيلرلرمى ؟ .

— ١١ —

نصيرى ادبياتى

١ — نصيريلرك حالت روحيه‌سى

سوريه‌نك انحاى شماليه‌سنى تشكيل ايدن وكنديلرينه نسبتله (نصيرى) ناميله معروف اولان او مسلسل داغلردن اعتباراً آطنه داخلنه قادار امتداد ايله‌ين عظيم بر ساحهٔ جبليه

(*) (الباكوره — سليمان الاذنى) كتابنده مندرج برنجى سوره‌يه مراجعت .

ده اوته‌دن بری اختیار اقامت أیله‌مش بولونان نصیریلرك اعتقادات مذهبیه‌لری رفیقم طرفندن — معلومات عمومیه قسمنده — بر تفصیل ایضاح ایدلمش اولدیغی ایچون غلاة شیعه‌دن عدایدلمه‌سی طبیعی اولان بو طائفه‌نك خطوط تاریخیه ونه تنوغرافیه‌لری، اساسات دینیه وعنعنات مذهبیه‌لری دخی بالطبع آکلاشیلمش؛ ودیکر طرفدن صافیتانك أثنای تدقیقنده نصیریلرك احوال حاضرهٔ اجتماعیه لریله اوصاف عمومیهٔ حیاتیه لرینی دخی بر مقدار ذکر ایتمش بولوندیغم ایچون بو کتلهٔ خلقك تابع بولوندقلری طبیعت خارجیه ایله عوامل مختلفهٔ محیطیه‌لری حقنده آزچوق عمومی بر فکر حاصل ایدلمشدی. بناءً علیه نصیری ادبیاتنی ایضاح ایتمزدن مقدم بر جهتدن بوراده نسلدن نسله انتقال ایتمك صورتیله بر سجیهٔ عرقیه اکتساب ایله‌ین (دین) ه ودیکر جهتدن شرائط طبیعیه واجتماعیه لرینك هیئت مجموعه سندن عبارت بولونان (محیط) ه استناداً اول امرده نصیریلرك حالت روحیه لرینی تحلیل وتشریح ایتمك ضروریدر:

فی الحقیقه عرق، اقلیم ومحیط خارجی کبی مؤثرات حقیقیه نصیریلری هزاردن (بر طائفه خیالیه) حالنه افراغ ایتمشدر. وبو اعتبارله ده نیله بیلیرکه نصیریلرك أك اساسلی حالت روحیه لری مفرط (خیالپرست) اولملری‌در.

اساساً، دیانت نصیریه‌یه بر نظر عمومی عطف ایده جك اولورسه‌ق بونك سراپا بر زادهٔ تخیلدن عبارت بولوندیغنی کوروروز: علی ابن ابی طالبك شخصیت جسمانیه‌سنی بر الوهیت خیالیه‌یه قلب أیله‌ین نصیریلر، دینلرینك دها ایلك اوان تأسسنده بو الاه جسمانی‌نك کونشی توقیف ایتدیکنی وحتی مسیح آسا، مونالرك جمجمه لریله قونوشدیغنی درمیان ایتمك صورتیله بنای مذهبیلرینی بر ساحهٔ خیالیه‌ده تشید واقامه ایدیورلر.

مؤسس دین نصیرالنمری بر مکتوبنده شخصیتندن بحث ایده‌رکن «مسیحك ویاخود جبرائیلك کندیسنی «قار»، صادق، جمل، بقر، روح .. الخ کبیناملرله توسیم ایلدیکنی» افاده ایله‌یور ومادی ومعنوی متضادلری غریب برضربهٔ خیال‌ایله تألیف وترکیبه چالیشیور. صنادید نصیریه‌دن «حسین بن حمدان الخصیبی» دخی خیالنك طوغوردیغی بر مسیح اعانه‌سیله بغداد محبسندن کویا تخلیص کریبان ایده‌رکن بو مألده اولملق اوزره:

قال لی فی المنام اب شفیق　　انت یا بن الخصیب حر عتیق

انت بالحجب آل احمد ما عشت　　طلیق بحبهم مرزوق

بیتلرینی ترنم أیله‌یور.

نصیریلر، بالطبع حضرت علینك وفاتنه قائل اولمازلر. بناءً علیه بو مبالغه‌کار طائفهٔ علویه معبود أبدیلری ایچون بر نشیمن معلای سرمدی آرارلرکن نظرلرینی سمایه چویریورلر واواسرارانکیز سوریه کیجه‌لرنده نامحدود ستاره‌لر آراسنده پرواز ایدن

وبر آشیان نورانوری آکدیران قمرك آنجق بر مسکن صمدانی اولابیلاجکنی — قدیم کلدانیلرله آثوریلره یاراشیر بر عقیدهٔ خیال پرورانه ایله — ادعا ایدیورلر. وحتی قمرك سیاه لکه‌لری‌ده فکرلرنجه بونی کوستریور:

— ایشته، دیورلر، اوراده قمرده او سیاه لکه حالنده کورونن تاکندیسی.. باشنده بر تاج نورانی وألنده عینی قیلیج، سیف ذو الفقار...

مع ما فیه عقائد مجوسیه نك رحیق اعصار دیده‌سنی عینی کأس خیالی ایله نوش ایله‌ین نصیریلر قمردن ما عدا نظرلری قاماشدیران اونورانور سکان سماویه‌یی اونامحدود ثوابت وسیاراتی آفتاب وکهکشانلری‌ده اونوتمیورلر..

اساساً سماوی اولدقلرینی ادعا ایله‌ین نصیریلر او مشهور (نظریهٔ هبوط) ی تأسیس ایدرلرکن حدود خیالیه ایله دائرآما دار محدود اولدقلرینی اثبات أیله یورلر:

کویا زمان قدیمده، بوتون نصیریلر انوار مضیئه وکواکب نورانیه حالنده بولونورلرکن علی‌یی بر نکاه زرین‌ایله تماشا ایدیورلرمش و، اثناده محمد، بر نظر لعلین، سلمان فارسی ایسه بر نکاه سیمین ایله عینی معبوده باقیورمش.

وایشته بویله هر خطوه‌ده اوسرآزاد طیر خیاللرینی تعقیب‌ایدن نصیریلر، اب، ابن، روح القدسدن عبارت اولان تثلیث نصرانی‌یه تصادف ایتمشلر ومعنی، حجاب وباب ناملری تحتنده بنه مخیل بر تثلیث و (ع، م، س) ایله افاده ایدیله‌بیلن بر سر نصیری وجوده کتیرمشلردر.

نصیریلرك ادعالرینه باقیلیرسه کندیلری، پارلاق بر ییلدیز حالنده یدی بیك کسورسنه قالمشلر. صوکره بر خطای مخیل، دها صوکره نامحدود سنه‌لر، واونی تعقیب ایله‌ین بر قاچ تجلی، اولا بیاض صاقاللی بر اختیار، صوکره آرسلانه راکب بر کنج، بر طفل وهب بو شکلرده رونما اولان معبود اساسی نهایت بر تجربه مقصدیله کندیلرینی سمادن ایندیره‌رك تماثیل بشریه‌یه افراغ ایتمش؛ فقط بو ابدیاً بویله دوام ایتمیه‌جکمش؛ نهایت الأهلری دخی معنی، حجاب وباب حالنده اونلره کوزوکه‌جك وبو تثلیثی طانیابیلنلر ینه اسکی حاللرینه عودت ایده‌جك ایمش.

والحاصل بو طرز تخیل دخی نصیریلرك نه قادار افراط‌کار اولدقلرینی اظهاره کافیدر. نصیریلرینه عینی خیالپرستلکله ادعا ایله‌یورلر: حیات دنیویه‌نك حکمی یوقدر. سعادت آنجق بو تثلیثی طانیقله الده ایدیلیر. بناءً علیه بو قادارجق بر معرفتله قناعت ایده‌رك دنیانك هردورلو یورغونلقلرندن، علمندن جهد واقدامندن قطع علاقه ایتمك پك طبیعی‌در. بوطریق، تیقن وتعقیب ایدیلیرسه سماده پیریل پیریل پارلایان کواکب حالنه تکرار منقلب اولنق انسانه میسر اولور. وبی‌شبهه بودین انسان ایچون یکانه بر مدار تسلی ویکانه بر مهد

حقیقت و سعادت اولارق تلقی ایدلمك اقتضا ایدر ؛ عکس تقدیرده ، بو حقیقتی تقدیر ایده‌مینلرك ، روحی کونا کون حیواناته انقلاب ایده‌جکدر .

والحاصل خیاللرینك طیران سرآزادینی تعقیب ایدرلرکن نصیریلرك نتیجه اعتباریله بر طرفدن حیاته قارشو لاقید ، وبی جهد واهتمام اولدقلرینه ودیکر طرفدن هرکسه قارشو بر حس نفرت واستحقار بسلدکلرینه حیرت ایتمه‌مك ایجاب ایدر. چونکه اونلر دینلری اقتضاسنجه بونکله مغرور ومباهی‌درلر .

برده نصیریلرك فکرنجه سر خلقتی حقیقت کائناتی آنجق کندیلری اکلامشلر ایمش. حال بوکه زادهٔ خیاللری عظیم بر غلط ذهنی ایله ساده‌دلانه بر حقیقته و بر عقیده‌یه قلب ایتدکلرینی درك وتقدیر ایده‌مه‌ین او اغراق پرست نصیریلر دها نه قدر آلدانیورلر ؟ .

نصیریلر او مخیل بنای اعتقادیلرینك در ودیوارینی نقوش وتزییناتنی دخی هپ بویله غریب خیاللرله نسج ایله‌رکن دییورلرکه :

سلمان فارسی ایتام خمسه‌یی خلق ایله‌مشدر . ایتام خمسه‌دن مقداد رعوده ، صواعقه وزلزله‌لره ، ابو الدرایسه کواکب ونجومه ، عبدالله بن رواحه ریاح وارواحه ؛ عثمان حرارته واجسامه ، قنبر ایسه ارواحه موکلدر . یونانیلرك معبودلرینی تذکار ایتدیره‌ن بو عقیده‌لریله خیال پرست اقوامك احفاد صادقه‌سی اولدقلرینی بحق اثبات ایله‌ین نصیریلرك یکرمنجی عصر مدنی‌یه قادار بویله‌جه تمدید قناعت ایتملرینه حیرت ایتمه‌مك قابل ده کیلدر . مع مافیه نصیریلر بو موفقیتلرینی او درین کتمان روحیلرینه مدیوندرلر . زیرا عقیدهٔ اساسیه‌لری اجنبیه قادینلرینه بیله تودیع اسرار ایتمك جائز دکلمش . حتی دیانت محمدیه‌نك امر ایتدیکی جهاددن مقصود اساسی بو اولدیغنی کندیلری دخی اعتقاد ایله‌یورلر .

خلاصه نصیریلر معانی ظاهره‌یی دخی هپ بویله بر ردای خیالی ایله اورتمك طریقنی تعقیب ایتدکلرندن دولایی درکه حجی بعض اشخاصك معرفتی صورتنده تفسیر ایتمکده وبیت ، سقف ، ارض ، قبه‌لر ، قاپو حلقه‌سی کبی ارکان مادیه‌یی محمد ، ابو طالب ، فاطمه ، حسن ، حسین ، جعفر الصادق کبی اشخاص معنویه‌یه قلب ایلمکده‌درلر .

نصیریلرك نظرنده عدد دخی بر رمز مخصوصی حائزدر . زیرا بشدن اون ایکی‌یه قدر اولان عددلردن هربری ینه تأثیر خیاله بر مدلول جسمانی اکتساب ایلمشدر .

والحاصل عقل ومحاکمه کبی حقیقی ناظملردن محروم بر خیالك زادهٔ ابداعی بولونان او سلسلهٔ عقائدك دست تحکمنده نصیریلر پك غریب بر حالت روحیه‌یه استحاله ایتمشلر وآتدن وکمیکدن عبارت بر شخصیت حالندن چیقارق سراپا بر کتلهٔ اوهامه انقلاب ایله‌مشلردر. بناءً علیه اساسات دینیه‌لری ، خلقته دائر قناعتلری ، حیات حقنده‌کی نقطهٔ نظرلری وغایه‌لری ، طرز تعیشلری بایراملری ، خارجه قارشو وضعیتلری ونهایت طبیعت

محیطه‌لری دخی بر کسوهٔ خیالیه ایله اورتولن نصیریلرك مبالغه‌کار بر خیالپرست اولمقدن باشقا بر حالت روحیه‌یه صاحب اولامالری اساساً قابل ده کیلدر .

وایشته بو حالت روحیه درکه اونلری مجوسیلر کبی سماپرست ، درزیلر قدر تناسخه قانع ، وخرستیانلر درجه‌سنده تثلیثه صادق بر وضعیته قلب ایدییور . پارلاق قمرك تقلباتی ، سمانك شعشعه وعلویتی ، آفتابك پنبه طلوعلرینی وصاریشین غروبلرینی ونهایت اودلربا وفرحفزا هوای کندیلرینه سودیرییور .

شونی ده درمیان ایدملمکه ، سماره ، کهکشانلره صعود ایتمك بدرك وآفتابك انوار مضیئه‌سنه قاووشمق ومعبود یکانه‌یه تکرار بر نظرهٔ زرین ایله نکهبان اولمق سعادتی ایله کندیلرینی آووتان خیاللری نصیریلری عصری بر ملت حالنده یاشامقدن پك اوزاق طوتمشدر .

بو حیاتی کیرلی بر کوملك حالنده کوره‌رك بو طوپراغك وبو عضویتك بر کونا اهمیتی حائز اولمادیغنی ظن ایله‌ین وادیان ومسالك حیاتیه‌یی بر لباس ، نصیریلکی ایسه بر جسم صورتنده تلقی ایده‌رك هر دورلو دین وشخصیتی ظاهراً بنمسه‌مکه مهیا کورونن وکذب وریایی ، ایکی یوزلیلکی دیناً پرستش ایده‌ن بو طائفهٔ خیالیه‌نك اولادلری او مبالغه‌کار حالت روحیه‌دن قطع علاقه ایتمدکجه بالطبع چلیك قدر قوی دماغلره وچلیك عضلاته احتیاج کوستره‌ن صوك عصرك مجادلهٔ حیاتیه‌سنده سعادت حقیقیه‌یه مظهر اولامایه‌جقلرینی تقدیر ایتملیدرلر .

نوری ییلدیزلرك یانلرنده آرایه دورسونلر ، آفتاب ومهتابه ایسته‌دکلری قادار بر نکاه زرین ویاسیمین ایله نکهبان اولاجقلرینی تخمین ایله سینلر . شونی بیلملی درلرکه نصیریلر ، وجائب مدنیه‌یی ومحبت متقابلهٔ اجتماعیه اساسلرینی رخنه‌دار ایله‌ین او خیال پرست حالت روحیه‌لریله مبنای انسانیتدن پك اوزاق بر کرداب ذل وسفالته سوروکله‌نه‌جکلردر . واونلر بویله عقل ومنطقدن وعلم ومدنیتدن دور قالدقجه اطباق سمایه‌یه صعود ایتمك دکل بلکه درکات یأس واضمحلاله سقوط ایله‌یه‌جکلر وبلکه‌ده بوس بوتون دوچار انطفا اوله‌جقلردر . زیرا عصرك مجادلهٔ حیاتیه‌سنده یاشامغه نامزد اولانلر آنجق قوی اولانلردر . ضعیفلر ایسه بی شبهه کرفتار ممات اولورلر . نصیریلر بو حقیقتی بر دفعه‌ده حضرت علی (ر.ع) نك آتیده‌کی بیتندن دویسونلر .

یعیش قوم ویموت قوم
والدهر قاضٍ ماعلیه لوم

بناءً علیه « بر قومك یاشادیغنی ودیکرینك موته دوچار اولدیغنی کوره‌رك زمانه لوم ایتمه‌نك دوغرو اولامایه‌جغنی » ینه هرکسدن اول بو خیال پرست انسانلر دوشونملی ومتنبه اولمالیدرلر .

٢ — نصيريلرك حالت ادبيه‌سى

بدايع نما ومحاسن پرور سوريه محيطنده هرآن عرقندن ودينندن كاسلر دولوسى لذيذ خياللر نوش أيله‌ين نصيريلرك مجادلهٔ حياتيه‌ده قوى بر جهازه مالك اولمادقلرينى قبول ايتمك‌نه قادار دوغرو ايسه ديار شعر وصنعتك عنصر اساسيسنه صاحب بولوندقلرينى اعتراف ايله‌مك دخى او درجه‌ده ضروريدر ...

فى الحقيقه تأثيرات عرقيه نتيجه‌سى اولارق دها اوان تولدلرنده عظيم بر استعداد خيالى ايله دوغان نصيريلرك بو ملكهٔ ذهنيه‌لرينى اقليم ومحيط خارجى دخى پك فيضكار وموفق بر نما وانكشافه مظهر قيلمقده‌در؛ واقعا سن رشده وارنجه‌يه قدر آبا واجدادينك ديانت خياليه‌سنه نصيرى ياورولرى مطلع اولاميور ايسه لرده طبيعت خارجيه وشرائط حياتيه‌لرى كنديلرينك بو خاصهٔ عرقيه لرينى بر تكامل تدريجى‌يه تابع طوتمقده‌در:

اون سكز ياشلرينه كلنجه‌يه قادار مرور ايدن بو زمانلرده نصيرى چوجوقلرى طبيعت محيطه‌نك كونا كون بدايعى ايله چارناچار تلذيذ دماغ ايله يورلر ... نصيريه داغلرى اوزرندن سوريه‌نك أك مشعشع طلوعلرينى، أك زرين وسحار غروبلرينى تماشا ايدرلركن بعضاً سيمين بر دائره وبعضاً لعلين بر قرص مضى حالنى آلان او نورانى طائر سماوينك مواجهه سنده درين بر انجذاب دويورلر. باخصوص سوريه افقلرينك نه قدسى بر منظرهٔ دورا دورى وار؟. اونلر، تا اوزاقلره دوغرو امتداد ايله‌ين سبزين تپه جكلرك فوق سكونندن پنبه فجرلرك، ويا زرين وارغوانى شفقلرك كونا كون رنكلرله نصيبه‌دار محاسن ايله‌ديكى اونا محدود كويلرى تماشا ايده‌رلركن بو صاييسز ألوان وبدايع قارشيسنده لب بستهٔ خيال اوليورلر .. حدود مشهوده‌دن كونك آيدينلغى محتشم بر وداع ايله آيرلدقدن صوكره پنبه، افلاطون، ارغوانى، اسمر ونهايت لاجورد بر قبه‌يى حدوده استحاله ايله‌ين سماده پارلاق اينجيلر رونما اولوركن سوريه‌نك اوخيالپرست ياورولرى سمت مشرقدن قويو بر كواكب حالنده اوزانان تپه جكلرك آرقه سندن ماويمتراق، صاريشين بر فوران انواره نكهبان اوليور واوزمان بر ناصيهٔ نورا نورى اكديران دولغون بر آى مونس بر طيران وصعود ايله او بيكارجه ستاره‌لرك آراسندن اوچاركن سمالرى، زمينى، داغلرى وكويلرى آلتون صويله ييقايان بو مخلوق سماوينك اوكنده درين بر وضع حرمت ومفتونيتله چيرپنيور وأك يوكسك تپه‌لره چيقوب قابل اولديغى قدر ألالرينى سمايه قالديرارق وحق‌يرلرندن فيرلايه‌رق بو صمدانى طائر نورانى‌يى طوتمق هوسيله دمكذار اوليورلر .. أووخ ... بو مخلوق سماوى نه مونس ونه شيريندر ... اونك هرآقشام او قبهٔ لاجوردينك

بر بقعهٔ سكونندن اويله متنوع سيمالرايله رونما اولان بر دوغوشى واركه ... بر قاچ كيجه هلال، صوكره بر نصف دائره ونهايت بر بدر تام حالنده او ياالديزلى، وعلوى سوريه كيجه لرينى زيارت ايلركن سمايه، نظر اندازاولان نصيرى چوجوقلرى او هرزمان تبديل جامه ايله‌ين طائر زرينى مخلوقات سماويه‌نك كافه‌سندن فضله بر جاذبه ايله سه‌ويورلر ... خصوصيله بدر تام اولارق ارائه وجود ايلديكى زمانلر او مدور وپارلاق سيمانك قاشلرينى، آغزينى وبوتون خطوط وجهيه‌سنى تماشا ايدرلركن اونك بوتون دنيايه نكهبان بر وجه منير اولديغنى تخيل أيله يورلر ..

ونهايت بو قبهٔ مكوكبه‌يى باشدن باشه قطع ايله‌ين او خيال انكيز كهكشانى تماشا ايدرلركن بو طريق نورانى نك نره‌اره موصل اولديغنى دوشونيور ومدور هاله‌لرك، رنكارنك تيراژه‌لرك علوى وطنى اولان بو مستثنا سمانك زير احتشامنده پك ناچيز اولدقلرينى دوشونه‌رك طبيعتك بو أفسون نا محدوديله غشى اوليورلر ...

دها صوكره، سوريه محيطى مطرد فاصله‌لر ده زيارت ايله‌ين موسم پريارى بو ممتاز وبالاترين افقلره‌نه متنوع هديه لر بخش ايديورلر؛ .. شيمدى قوينده پاموق بولوطلر اوچان ماوى وكولومسه‌ين بر سما؛ تا اوزاقلرده اسمر بر صحيفه‌يى اكديران مبهم بر ده كيز، زمردين تپه جككلر ونهايت بلورين سسلرى ايله افاقه ترنملر اطاره ايله‌ين نا محدود قوشلر مشهود اولوركن برمدت صوكره هرشى ده‌رين بر سكونه مستغرق اوليور، تيزغين و فياض بر ضيانك بوتون محيطانه اويوشديريجى بر رحيق سكر آلود صونديغنى رأى العين كوريورلر .. دها صوكره اورته‌لقده قايناشان، كوپوره‌ن بر آلتون طوفانى متعاقب قارشيكى تپه‌لرده بياض قار توه‌ارى باشليور. وكورولتولى روزكارلرك، سوركلى ياغمورلرك، بولوطلو واسمر افقلرك روحلره تحميل ايلديكى عصبى بر هيجان ايله پرى بهارك قدومنى بكليورلر ..

والحاصل، كنج برر دليقانلى اولونجه‌يه قدر نصيرى چوجوقلرى هپ بويله بدايع نما ومحاسن پرور مؤثرات طبيعيه ايله روبرو ياشادقجه ملكات ذهنيه‌لرندن يالكز برى نما وانكشافه مساعد شرائطى بولمش وديكرلرى ايسه بونك منفعتنه اولارق توقف وانحطاطه دوچار اولمش بولونيور. بوندن دولايى دركه نصيريلرك ايلك دورهٔ حياتيه‌لرى، ارثاً مجهز اولدقلرى خاصهٔ خياليه‌يى تربيه وتنميه ايتمكده ايسه‌ده ديكر ملكات ذهنيه وخواص نفسيه لرينى پك بارز بر سقوطه معروض قيلمقده‌در.

زيرا يابس طوپراغندن واوكار قديم زراعتندن باشقا بر كونا معرفته مظهر اولماياراق بويوين او جاهل نصيرى چوجوقلرى‌نك علم ايله بر ذره‌جك علاقه‌لرى بولونماديغى ايچون بونلرك محاكمه‌سز يتيشدكلرينى ونهايت مبادئ عقليه‌لرندن هيچ برينك مقرون فيض

ونما اولمادیغنی قبول ایتمك ایچون اوزون اوزادی‌یه دوشونمكه لزوم یوقدر . نه منتظم وانسانی قصبه‌لره ، نه یوللره ، نه تمیز وصحی شرائط معیشته ، نه مكتبلره ، نه فابریقه‌لره ، مؤسسات عمرانیه وعرفانیه‌یه مالك بولونمایان والحاصل ایجابات وآثار مدنیه‌نك هیچ بریسیله محاط اولمایان نصیری طرز معیشتی ، كندیلرینی نظر وتقلیددن متولد بر بیلكیدن دخی محروم بولوندیرییور .

وبویله‌جه هركونا دوشونجه‌دن دور ، هر دورلو حركات ارادیه‌دن آواره بر دماغله یتیشن نصیریلر عینی زمانده حسیات بشریه واجتماعیه‌دن تمایلات علویه وكمالیه‌دن‌ده بی نصیب بولونیورلر . زیرا بابالرینك ، بویوكلرینك بربرلرینه ومه‌دكلرینی ، بوتون نصیریلرك بربرندن اوزاق قالدقلرینی وخصوصیله نصیری اولمایانلره قارشی پك ظاهر بركین وعداوت بسله دكلرینی رأی العین كوردكجه اونلرده انسانی واجتماعی حسلر بالطبع ربوده اولامایور . عینی زمانده اونلر ایچون وطن ، بایراق وامثالی مقدسات یوقكه اونلره قارشو كمالی تمایللر بسله سینلر . بناءً علیه حیاتلرنده اصلا تصادف ایتمدكلری بو كبی خصوصات عالیه‌ده روحلرینی دولدیرامیور .

خلاصه بوتون بو محرومیتلرك دیار نفسیلرنده وجوده كتیردیكی بوشلقلری ازاله ایتمك چاره‌لرینی سوق طبعیله آرارلركن طبیعت محیطه امدادلرینه یتیشیور وذهنلری یالڭز فجر وشفق ، شمس وقمر ، ارض وسما ، نجوم وطیور ، جبال وبوادی كبی كوناكون عناصر بدیعه وخیالیه ایله مالامال اولیور .

باخصوص بوتون نصیریلرك دائما عینی اصرار وكتمانله اوكلرنده تكرار ایتدكلری بر « حقیقت مكتومه » وبر « سر خفی » واركه اونلرك نورانی وسر آزاد طیرانلره مظهر اولان خیاللری ایچون بر نقطهٔ انزوا وبر هدف صعود واعتلا اولیور .

نهایت ، مدید انتظارلری متعاقب بر كون نصیری بویوكلری طوپلانه‌رق كندیسنه (ع م س) سر مكتومیله برابر یاواش ، یاواش دها نیجه خیالات مخفیه‌یی تقریره باشلایورلر . اوزمان هر دورلو خیاللری بویوك ومستثنا بر لذتله عرق ومحیط تأثیریله قوله مستعد اولان دماغلر — اوله‌جه بیان ایلدیكی وجهله — حس ، عقل ، محاكمه اراده كبی هر دورلو خصائصدن محروم فقط كندی سوبهٔ ذهنیه‌لرینه تمامیله اویغون بولونان بو دینی خیالیه صاریلیور ؛ واونك پك اسرار انكیز كورونن نقطه‌لرینی لایقیله احاطه ایتمك ایچون تعمیق ذهن ایتدكجه بوس بوتون حقیقتدن وعلمدن اوزاقلاشیورلر .

آرتیق كندیلرنجه آكلاشیلیوركه طبیعت مجاوره‌نك وبوتون حیاتك بر معنای باطنیسی واردر . او زمان نصیریلرك نظرنده سما ، قمر ، شفق ، آفتاب واو كوچوك كلكندن بری دویدیغی ، كوردیكی عناصر بدیعه وخیالیه ذهنلرنده دها عظیم بر مؤسسهٔ مخیله‌نك در

ودیوارینی تشكیل ایله‌یور . خارجاً اظهار ایده‌مدكلری بو سربست طیرانلر ایچون اوزمان بر ماده ، بر كلمه ونهایت بر اشارت آرامغه باشلایورلر . نظرلرنده بدر ، هلال ، سما ، شراب بر شكل ظاهریدن وبوتون كندیلرینی محیط اولان ادیان ومذاهبده بر ردای خارجیدن عبارت قالیور . آرتیق عقل ومحاكمه كبی ناظملردن دور اولان اوسر آزاد خیاللرینك دماغلرینه بخش ایتدیكی هیجانلر كندی روحلرینی تمامیله استیلا ایله‌یور .

واو زمان بو فیضكار خیاللره رفاقت ایدن هیجانلری ترنم ایتمك آرزوسی ایله یانان روحلر معنای مقصودی بر شكل ظاهری آلتنده كیزله‌مكه مجبور قالیركن معبود اصلیلری بولونان علینك استحاله‌لرینی ، قمرك صفحاتی ایله ؛ قباب سبعی ، سعدا ، زینب وسائره كبی ناملرله وار كان دینیه‌دن بولونان محمدی ، سلمانی ، مقدادی ایسه بطریق ، راهب وسائره كبی اسملرله افاده‌یه چالیشیور . وبویله‌جه ابداع ایتدكلری بوتون اثرلرینی كوناكون رموز وخفایا ایله مالامال ایدییورلر .

والحاصل شیمدی‌یه قدر درمیان ایتدیكمز بو ایضاحاتمزی تبلر ایتدیره‌رك دیه‌بیلرزكه نصیریلر بوتون بو اسباب وعوامل دولاییسیله حس ومحاكمه‌دن پك دور قالان خیالی بر حالت ادبیه‌یه ونهایت رنكارنك رموز ایله مشحون رمزی « Symbolique » بر ادبیاته مالك بولونمقده‌درلر .

٣ — نصیریلرك تاریخ ادبیسی

عناصر صنعتك اك مهمنه مالك بولونان نصیریلرك دوقوز ، اون عصرلق بر ماضی حیاتلری بولوندیغنی دوشونه‌جك اولورسه‌ق بو خیالپرست وقدیم ملتك عظیم بر ثروت ادبیه‌یه وممتاز بر تاریخ ادبیانه صاحب اولدقلرینی كشف وتخمین ایتمك اقتضا ایده‌ر . مع ما فیه نصیریلرك اوته‌دن بری اسرار دینیه‌لرینی كیزله‌مك خصوصنده‌كی انهماك مفرطلری — اوله‌جه بیان ایلدیكی وجهله — ناصل اوزون عصرلر ظرفنده بو مذهبك كثیف بر ردای مجهولیت ایله اورتولمسی كبی بر نتیجه ویرمشسه آثار واشعار موجوده‌لرینی صاقلامق صورتیله كوستردكلری تقید متعصبانه دخی او صورتله نصیریلرك ماضی ادبیلرینی انظار تدقیق وتتبعدن تبعید ایله‌مشدر . واقعا نصیریلرك بر آز صوكره درمیان اولونه‌جغی اوزره لسان عربی ایله ابداع ایتدكلری آثار منظومه‌ده حاكم بولونان اساسات وجذور لسانیه‌یی مطالعه وملاحظه ایتمك زحمتنی اختیاره — اساساً معلوم اولدیغی ایچون — لزوم كورولمز ایسه‌ده (نصیری) نامی تحتنده آز چوق متبلر بر هیئت اجتماعیه‌نك تاسیسی اواندن شیمدی‌یه قادار مرور ایدن اوزون سنه‌لر ظرفنده نه كبی ادبی دوره‌لر كچیردكلرینی وبو دوره‌لر ظرفنده‌نه نوع آثار ادبیه وجوده كتیردكلرینی تدقیق وبو آثار ادبیه‌نك نه كبی

سجایای مخصوصه‌یه مالك بولوندقلرینی تشریح ایله‌مك ضروریدر. زیرا سوریه کبی کوناکون انقلابات سیاسیه واجتماعیه‌یه جلوه‌کاه اولان بر قطعه‌ده اکثریا باشقه باشقه اوصاف متمایزه ارائه ایده‌بیلن محیطلرده پرور شباب اولان نصیریلرك بوتون بو تقلباتی اثرلرنده تکشیف واظهار ایتمه‌لری اقتضا ایدردی . حال بوکه نصیریلرك بویله‌جه تتبعاتده بولونه‌رق مفصل بر تاریخ ادبیلرینی وجوده کتیرمك ده‌كیل حتی عرق ، اقلیم ، محیط کبی سالف البیان مؤثرات تحتنده مالك اولمالری اقتضا ایله‌ین اوصاف روحیه وسجایای ادبیه‌لرینی اظهار ویا ارائه ایله‌یه‌جك تك‌توك بعض مستشهداته نائل اولمق وبو خصوصده مثال قیاسندن اولمق اوزره ایشه یارایابیله‌جك بعض شعرلر الده ایتمك بیله پك مشکل وصعب الحصول بر غایه تشکیل ایتمکده‌در .

حتی مستشرق شهیر (قله‌مان هوآر — *Clément Huart*) دخی نصیریلرك دینلرینی واثرلرینی کیزله‌مك خصوصنده‌کی تعصب مفرطلرندن شکایت ایتدکدن صوکره (*) بو دیانت نصیریه‌نك سلیمان افندی الادنی طرفندن تألیف اولونان (الباکوره) اثر معروفنك نشرندن صوکره آنجق بیلنمکه باشلادیغنی ونصیریلرك آثار منظومه لرینك‌ده مذکور اثرده مندرج بعض پارچالرك دخی نشرندن صوکره اکلاشیله بیلدیکنی درمیان أیله‌یور ..

بناءً علیه نصیری شاعرلرینه نسبت ایدیلن آثارك (الباکوره) ده مندرج بولونان وایلروده بر تفصیل ایضاح ایدیله‌جك اولان اون آلتی منظومه ایله مستشرق مشار الیه (قله مان هوار) طرفندن پارس کتبخانهٔ ملیسنده محفوظ بعض آثار خطیهٔ نصیریه‌دن استنساخ ایدیله‌رك (ژورنال آزیاتیك) ده نشر ایدیلن درت منظومه‌دن عبارت بولوندیغی دوشونیله جك اولورسه نصیریلرك ادوار و آثار ادبیه‌سی والحاصل نصیری تاریخ ادبیاتی حقنده‌دن دولایی کافی درجه‌ده عمیق مطالعه‌لر درمیان ایده مدیکمزك اسبابی کسب توضح ایله‌مش اولور .

هر حالده شونی اعتراف ایتملی یزکه شاعرلری وشاعرلرینك حیاتی حقنده آنجق مذکور منابعده موجود منظومه‌لرك سرلوحه لرنده مندرج اسملردن ما عدا برکونا تفصیلاته مالك بولونمادیغمز کبی نصیریلر آراسنده جست وجو ایدیکمز اثناده الزم یتدیکی درجه‌ده مراجعت ایله دیکمز وسائطه رغماً ینه شایان ذکر ایضاحاته دسترس اولامادیغمز ایچون بالطبع نصیریلرك تاریخ ادبیلرندن زیاده یالکز بعض اشعار دینیه‌لرینی

(*) (Journal-Asiatique) مجموعه‌سنك ۱۸۷۹ سنه‌سی اغستوس وایلول نسخه‌لرنده مندرج (Clément Huart) ك (La poésie Religieuse des Nosairis) مقاله سنه مراجعت .

تشریح وبو اشعارك مار الذکر مؤثرات موجوده ایله اولان درجهٔ علاقه لرینی توضیح وتبیین ایتمسکله اکتفا ایتمك مجبوریتنده قالیورز .

مع ما فیه شو بحثمزه خاتمه ویرمزدن مقدم هر حالده مستقبل تتبعات ایچون فائده بخش بر رهبر تشکیل ایده بیله‌جك بعض نصیری آثار خطیه سنی (*manuscrit*) بوراده ذکر وتعداد ایتمك لزومنی حس ایله یورز ... واقعا بو اثرلردن بعضیلری معلومات عمومیه قسمنده — رفیقم طرفندن درمیان ایدلدیکی وجهله — طبع ایدلمش ایسه‌ده دیکرلرینك آلان زه‌ده بولوندقلری حقنده برکونا صراحت الده ایدیله مامشدر ..

(*Journal-Asiatique*) ك ۱۸۷٦ سنهٔ میلادیه‌سی تشرین ثانی وکانون اول نسخه لرنده (*Joseph Catafago*) امضا سیله نشر ایدیلن بر بنده نصیریلرك مذکور آثار خطیه‌سی بر وجه آتی تعداد اولونیور :

١ — کتاب الهفت الکبیر للامام جعفر الصادق .
٢ — کتاب المراتب والدراج .
٣ — کتاب الطاعة من کلام صاحب الساعة
٤ — کتاب حجة العارف
٥ — کتاب الدلایل فی معرفة الرسایل لابن قاسم الطابرانی
٦ — کتاب التجوید للشیخ حاتم الطوبانی الجدیلی
٧ — کتاب التوحید للشیخ محمد ابن سنان الزاهری
٨ — کتاب الاسوس
٩ — کتاب الحقایق لابن شعبه الحرانی
١٠ — کتاب الاکوار والادوار النورانیه
١١ — کتاب الطالقات
١٢ — کتاب البحث والدلاله فی مشاکل العلم والرساله
١٣ — کتاب الجدول النورانی
١٤ — کتاب الحجب والانوار للشیخ محمد ابن سنان
١٥ — کتاب التکلیف للشیخ محمد ابن سنان
١٦ — کتاب الصراط
١٧ — کتاب المصریه
١٨ — کتاب الایضاح
١٩ — کتاب مجموع الاعیاد لمیمون بن قاسم الطبرانی

٢٠— كتاب المجموع
١١— كتاب اليونان « لاهل الشمال »
٢٢— كتاب الحاوى فى واجبات التلاميذ
٢٣— كتاب الباطن
٢٤— كتاب التأييد للشيخ محمد الكلازى
٢٥— « ديوان سيدنا ومولانا الخصيبى »
٢٦— ديوان الشيخ على الصوبرى
٢٧— ديوان الشيخ خليل النميلى
٢٨— ديوان الشيخ ابراهيم الطوسى
٢٩— عينية الشيخ ابراهيم الطوسى
٣٠— ديوان الشيخ يوسف ابو ترخان « شمالى »
٣١— ديوان اشيخ محمد بن كلازو
٣٢— ديوان الشيخ حسن بن مكزون السنجارى
٣٣— ديوان اشيخ صارم
٣٤— ديوان الشيخ يوسف الخطيب
٣٥— ديوان الشيخ ابراهيم شيخ العيديه
٣٦— رسالة باطن الصلاة
٣٧— رسالة الزردباشيه
٣٨— رسالة الجوهريه
٢٩— رسالة المرشد
٤٠— رسالة الجنانيه ...

بو اثرلره عطف نظر ايديله‌جك اولورسه اكثرينك ديانت نصيريه‌يى توضيح واونك مناسك مقرره‌سنى افاده ايليه‌جك كتب دينيه‌دن عبارت بولونديغى كورولور. بونلر ميانده «٢٥» نجى رقمدن «٢٦» نجى رقمه قدر اولانلرى ايسه برر ديوان اشعاردر. بناً عليه نصيريلرك [حسين بن حمدان الخصيبى ، على الصوبرى ، خليل النميلى ، ابراهيم الطوسى ، يوسف ابو ترخان ، محمد بن كلازو ، حسن بن مكزون السنجارى ، صارم، يوسف الخطيب ، ابراهيم] ايله ايلروده اسمى كچه‌جك اولان [على بن صارم ، الشيخ حسن الاجرود]ناملرنده مشهور شاعرلرى موجوددر . واقعا بونلرك حياتى حقنده واضح معلوماتمز يوقسه‌ده اولجه اسمى كچن حسين الخصيبى ترجمهٔ حالى آز چوق معلوم وحسن بن مكزونك ايسه يدى يوز سنه اول ياشايان حلبلى بر امير بولونديغى معروفدر . بونلردن

ماعدا نصيريلرك ادعاسنه نظراً « محمد بن شعبى الحرانى ، المعز بن صالح ، محمد بن حسن التلافرى » نامنده شاعرلرى وار ايمش . بر بو اوقاق مقدمه‌دن صوكره شيمدى‌يه قدر ذكر ايلديكمز شاعرلرك آنجق دينى اولمق اوزره معلوم شعرلرينه نقل كلام ايله‌يورز .

٤ — نصيريلرك اشعار دينيه‌سى

[١] — **اوچ نشيده** — ديانت نصيريه‌نك أك بويوك مؤسس وعاملرندن برى اولان (حسين ابن حمدان الخصيبى) نك (الباكوره) ده مندرج اوچ نشيده‌سى واردركه نصيريلر بيننده (الترنيمه) نامیله معروفدرلر .. بو اوچ ترنيمه ويا نشيده ، نصيريلرك مراسم قبوليه‌سى ايله اعياد معلومه سنده وبعض معروف اجتماعلرنده مدار فخر ومباهات اولمق اوزره اولا منفرداً وصوكره مجتمعاً ادا وتكرار ايدلمكده درلر . بونلرى بر وجه آتى ذكر ايله يورز .

— الترنيمة الاولى —

يا ظاهراً لم تغب عنا — وباطناً لم تزل فردا
صفاتك الخالقات حسبى — وبابك السلسلى حمدا
اجب لداعيك واعف عنا — وارحم مامضى قبلاً وبعدا
نحيد الله بالحق حمداً — واختم صلاتى بالعين فردا

« ترجمه‌سى »

« اى بزدن غائب اولمايان ظاهر ، ودائما يكانه قالان باطن ! ... صفات خالقه‌ك بنم استنادگاهم وباب مسلسلك موجب حمدم اولیور. سكا قارشى عرض نياز ايديورم. سن بزى عفو ايله وكچن وكله‌جك خطيئاتمزه مقابل بزه مرحمت ايت ؛ بز اللهه آنجق حمد ايله‌يورز. وبن صلاتى او واحد اولان (عين) ايله ختم ايله‌يورم . »

— الترنيمة الثانية —

منك بدى ظاهر الصفاتِ — وكل خير منك ياتى
يا احداً لم يحط منهُ — لا بصفاتٍ ولا بذاتِ
وجهك لى قبلة اصلى — اليه من ساير الجهات
يا كل كلى وانت كلى — يا علياً وفيك اختم صلاتى

« ترجمه‌سى »

« صفاتك ظاهرى سندن صدور ايله‌دى ؛ هر خير دخى سندن نشأت ايله‌يور . نه صفاتك ونه‌ده ذاتك ايله قابل درك واحاطه اولمايان اى واحد ! سنك يوزك بنم ايچون بر

قبله‌در ینه اثنای صلاتده جهات سائره‌دن سکا متوجه اولیوردم . ای بنم کلك کلی سن بنم کلسك . ای علی بن صلاتمی سنك ایله ختم ایله‌یورم .

— الترنیمة الثالثة —

کل ما نابنی من الدهر خطب   محت یاجعفر اله الانام
انت ربی وخالقی وملیکی   وانت ذو الکبریا ولی النعام
وانت فوق السما علی العرش تعلو   وانت فی الارض حاضر علی الکلام
وانت اسماؤك الحسین وموسی   وعلیاً وانت محیی العظام

« ترجمه‌سی »

« دنیاده اضطرابه دوچار اولدقجه برای استمداد فریاد ایدییور و دییوردم‌که : ای جعفر ، ای اله انام ! سن بنم ربم ، خالقم وملیکمسك . سن کبریا صاحبی اولان ولی النعمسك ؛ سن سمانك فوقنده وعرش اوزرنده یوکسه‌لیرسك ؛ وسن یریوزنده کلامه حاضر بولونورسك ؛ وسنك حسین ، موسی ، علی کبی اسملرك واردر وسن محیی العظامسك . »

حسین بن حمدان الحصیبی‌نك بو منظومه‌لری اعتقادات نصیریه‌یی پك بارز بر صورتده کوستردیکی ایچون بو خصوصده فضله بر شی علاوه‌سنه لزوم کورولمیور . شونی‌ده درمیان ایده‌لم‌که شاعرك بو یولده یازلمش بر چوق نشیده‌لری دخی بولونمق لازم کلیورسه‌ده بونلر حقنده تام معلوماتمز موجود دکلدر بو میانده اولمق اوزره

حکم ساقها الیکم اخیکم
عبد عبد لثانی عشر بدور (*)

بیتیله باشلایان ترنیمه‌سنی دخی ذکر ایده‌بیلیرز ..

[۲] — **منظومهٔ هبوط** — نصیریلرك ، خلقت کائنات حقنده‌کی نقطهٔ نظرلرینی اولجه بیان ایتمش واونلرك من القدیم کواکبدن بولوندقلرینه وفقط صوکره‌دن دنیایه هبوط ایلدکلرینه اعتقاد ایتدکلرینی درمیان ایلمش ایدك . نصیریلرك بو عقیدهٔ خیالیه‌لری بر چوق شعرلرینه موضوع تشکیل ایتمکده‌در . بو میانده اولمق اوزره شعرای نصیریه‌دن (الشیخ محمد بن کلازو)نك هبوطه دائر وجوده کتیردیکی بر منظومه‌یی ذکر ایده‌جکز . بو منظومه یکرمی بش بیتدن مرکب اولوب آتیده‌کی مطلعله باشلایور :

ذکرت زماناً کان لی قبل هبطتی
ففاضت عبرتی وزادت حسرتی ...

شاعر بو بیتنده « هبوطدن مقدم کچن زمانی دوشونه‌رك اضطراب وتحسرینك زیاده

(*) ائمهٔ اثنی عشره مقصوددر .

لشیکدنی » بیان ایتدکدن صوکره بو زمانك طاتلی خاطره‌لریله مشغول اولویور :

فکنا بدار العز فی اوج العلی
نسیر مع الاملاك فی کل روضة ...

« بز اوج اعلاده ، دیار عزور قاعده بولونیور وهر روضه‌ده ملکلرله برلکده جست وجو ایدییوردق . » دیه‌رك امرار ایلدیکی حیاتك طاتلی خاطره‌لرینی بر بر تقریر ایلیور وصوکره عقیدهٔ اساسیه‌سنی بر وجه آتی ترنم ایله‌یور :

الی ان اراد الله یتم حکمه   فقال ساهبطکم الی دار الدنیه
واظهر ذاتی فی حجاب کجنسکم   واریکم حجبی کسراب البقیعة
ویحسبه الظمآن ماءً اذا اتی   الیه فلم یوجد شیٔ حقیقة
فمن قد عرفنی حین اظهر بینکم   حجاباً ویفردنی عن البشریة
فذاك آمنه ومن الخوف والعنا   واخلصه من کل هول وشدة
ویرجع الی مامنه ابدی مسارعاً   واسکنه فی ظل روضات جنتی
رددنا علی الرحمن ماقاله لنا   هبطنا لدار الذل من بعد رفعة

« ترجمه‌سی »

« نهایت الله ، حکمنی اتمام ایتمك ایسته‌دی ودیدی‌که : دار الدنیه‌یه سزی ایندیره‌جکم . بر حجاب ایچنده اولدیغی حالده ذاتمی جنسکز اوزره اظهار وحجابلرمی‌ده بر سراب کبی سزه ارائه ایلیه‌جکم . صوصایانلر صو ظن ایلیه‌رك او سرابك یانینه قوشاجقلر وفقط حقیقی بر شی بولامایاجقلردر . فقط حجاب داخلنده کندیمی اظهار ایله‌دیکم زمان بنی هر کیم طانیر وذاتی بشریتدن آییررسه اونی خوف ومشقتدن مصون ایتمکله برابر هول وشدتدن تخلیص ایلیه‌جك وکندیسنی اسکی حالنه ارجاع ایده‌رك جنتمك باغچه‌لرنده اسکان ایده‌جکم .

بوندن اوزرینه رحمانك امری وجهله او رفعت وسعادتدن صوکره بو دارذله هبوط ایله‌دك ب... »

شاعر بوندن صوکره علینك تجلیکاهی بولونان قمره رمزی بر صورتده نقل کلام ایله‌یور .

سالتك یا هبق بذات اظهرتها
لنوجدها لجنس بین البریة

« ای [هبق] بزم بولانمه‌مز ایچون انسانلر آراسنده وعین جنسدن اولارق اظهار ایتدیکك ذاتکه بن صیغینیورم . » صورتنده ایراد نیاز ایلرکن هبق کلمه‌سنك (ه) حرفندن (هلال) ، (ب) حرفندن (بدر) و (ق) حرفندن ایسه (قمر) مدلولنی قصد وبویله‌جه علینك ایلك تجلیلرینی افاده ایله‌یور . دها صوکره ایتام خمسه‌دن بحث ایتمك ایستیرکن (نجات)

رمزیله ویریوده (قمر) فکرینی آکلاتیرکن (دمق) شکل معکوسیله ایراد مقال ایلیورکه شاعرك بو صورتله حرکت ایتمه‌سنك یکانه سببی ایسه سر مکتومی محافظه ایتمکدن عبارتدر .

[٣] — **عرائس الدیوان** — نصیریلر عندنده بعض اشعار دینیه واردرکه بونلری تنظیم ایتدکلری دیوانلرینك اخرنده بولوندیررو (عرائس الدیوان) نامیله توسیم ایلرلر عرائس الدیوانك موضوعی — ولجه بر تفصیل بیان ایلدیکی وجهله — نصیریلرك معبودی بولونان علی ابن طالبك مختلف زمانلرده‌کی تجلیسندن عبارت اولمق اوزره تصور ایتدکلری قباب سبعه‌درکه بونلری برر قیز اسمیله رمزی اولارق افاده ایلرلر . بو یدی رمز بر وجه آتیدر :

(١) سعدا (٢) می (٣) رباب (٤) زینب (٥) علیا (٦) لبنا (٧) لیلی .

نصیریلر مذکور شعرلرینك سرلوحه‌سنده بو اسملردن برینی ذکر ایتدکلری کبی منظومه داخلنده دخی لزوم کوردلکجه بو رمزلری تکرار ایده‌رلر .

نصیریلرك (عرائس الدیوان) ی دەنیله‌بیلیرکه دیکر شعرلردن دها ممتاز بر اهتمام وتقیدله وجوده کلمکده‌در . مع ما فیه نصیریلرك سوره‌لرنده ودعالرنده اولدیغی کبی بو شعرلرنده دخی (الباکوره) مؤلفنك اشارت ایلدیکی وجهله تام بر وزن وبر اعراب بولمق قابل ده‌کیلدر .

(الباکوره) اثرنده بو نوع شعرلردن دوقوزی کلازیلره واوچی شمالیلره عائد اولمق اوزره اون ایکی منظومه‌یه تصادف اولونمقده‌در . بو منظومه‌لری (قله‌مان هوار) ژورنال آزیاتیکده منتشر بر مقاله‌سنده درج ایلدکدن صوکره پارس کتبخانهٔ ملیسنده تصادف ایتدیکی آثار خطیه‌دن استنساخ ایلدیکی دیکر درت منظومه‌یی دخی نقل وعلاوه ایله‌یور . بزده بوراده اولا (الباکوره)ده موجود وکلازیلرله شمالیلره عائد اولان اشعار دینیه‌یی بر وجه اجمال بیان ایتدکدن صوکره قله‌مان هوارك مصادف اولدیغی مذکور درت منظومه‌یه نقل مقال ایلیه‌جکز .

۱ . کلازیلره عائد اشعار دینیه

الباکوره‌ده منتشر دوقوز دینی شعردن برنجیسی (شیخ ابراهیم الطوسی) نك اثریدرکه (زینب) ی مدح ایله‌یور . بو نوع شعرلر ایچون بر نمونه اولمق اعتباریله اون ایکی بیتدن مترکب اولان مذکور منظومه‌یی بر وجه آتی درج ایله‌یورز :

— شعر للشیخ ابراهیم الطوسی یمدح به الست زینب —

اسقیانی احبتی واطربانی	فی هوا زینب (*) زین المعانی
اسقیانی من الصبوح رحیقاً	عتقت فی دنانها الارجوان
هام وجدی بحبها یا ندیمی	حرت فی وصفها وکل لسانی
بنت بکرٍ لها من العمر عشر	واربع فاق نورها النیران
شعرها اسجف الضیا فجبینا	تحت اکلیل تاجها الکسروانی
حاجبها جبینها نور زاهی	طرفها غنجه سحر (**) دهانی
وجهها کالهلال یشرق نوراً	خالها عنبر علی الوجنتان
واذا ما تبسمت فاح عطر	وبدا بارق الومیض الیمانی
صدرها ناعم کلمس حریرٍ	فیه رمان احمر شهربانی
فطلبت الوصال منها فقالت	ما لنا رغبة بمن کان زانی
قلت حاشا متیم فی هواكِ	مغرم ان یکون نسل الزوانی
نسبتی احمدیة من حسینٍ	جنبلانی جندب نمروانی ..

« ترجمه‌سی »

ای بنم دوستلرم ! معنالرك زینتی اولان « زینب »ك عشقنه بکا ایچکی ایچیروب طرب بخش ایله‌ییکز . وصباحلین بکا اسکیمش صاف وارغونی بر رحیق ایچیریکز .

ای ندیم ! — سکا کشف راز ایده‌یم — شونی بیل‌که : اونك عشقیله وجدم طغیان ایتدی ؛ واونی وصف ایدرکن شاشیردم . لسانم ده بر شی افاده ایده‌مز اولدی .

بنم معشوقه‌م ، هنوز اون درت یاشنده بر باکردر ؛ نوری ده شمس وقمرك آیدینلغنه فائقدر .

اونك صاچلری یوزینك آیدینلغنی اورتیور وبزی شاهانه تاجنك آلتنده صاقلایور .

اونك قاشلری وناصیه‌سی دخی پارلاق برر نوردر . ونکاهنده‌کی ناز ایسه بنی بیهوش ایله‌ین بر سحردر .

یوزی نورلر اشراق ایله‌ین هلاله بکزه‌ر . خالی ایسه هر ایکی یاناق اوزرنده بر عنبر پاره‌یی آکدیرور .

معشوقه‌م کولومسه‌دیکی زمان بر عطر رائحه‌سی انتشار ایدر . واویله ظن اولونورکه « یمن »ك بولوطلرندن شمشکار پیدا اوله‌رق اورطه‌لغی آیدینلق استیلا ایله‌یور .

(*) (قله‌مان هوار) زینب کلمه‌سندن صوکره وزن ایچون بر (و) حرفنك علاوه‌سنه لزوم کوستریور . ژورنال آزیاتیکه مراجعت . (**) عینی ذات سحر کلمه‌سنك اولنه بر (ف) علاوه ایله‌یور .

اونك كوكسی حریری دەنیلەجك درجەدە یوموشاقدر. اوراده قیرمزی بر نار واردركه بر هلال كبی مقوسدر.

كندیسندن وصال طلب ایتدم بونك اوزرینه «زانیلره رغبتمز یوقدر» جوابنی ویردی بن ایسه حاشا دیدم. وبو سوزلری علاوه ایلەدم: سنك عشقكك اسیری اولان بر پرستشكاریكك نسل زوانیدن اولمسی قابل دەكیلدر؛

«زیرا» بنم نسلم حسین واسطەسیله احمد «محمد» ە مربوطدر. بن جنبلان، جندب ونمیر عائلەسندنم.»

بو منظومەیه دقت ایدیلەجك اولورسه خیالدەكی وسعت ورنكینینك پك بارز بر حالده بولوندیغی كورولور. الباكوره مؤلفی بو شعرده «اون درت» تعبیرندن آیك اون دردی وه «ایچكی» كلمەسندن ایسه معرفته اطلاع مضمونی قصد ایلدیكنی ذكر ایدییور.

*
* *

الباكورەده مندرج ایكنجی منظومه ایسه «حسن بن مكزون السنجاری» نك در اون بیتدن عبارت اولان بو منظومه «سعدا» » وصفندەدر. مبدئی شو صورتلەدر:

لبانتنا هواك وما لبینا — سوی اسم به عنه كنینا.

«ترجمەسی»

«سنك عشقك بزه ظاهر اولدی. فقط اونده بر اسمدن ماعدا بر شی تمییز ایدەمدك. وبز شیمدی او اسم آلتنده اونی كنایه صورتیله افاده ایلەیورز.»

*
* *

اوچنجی منظومه ایسه قمرك مدحندە اولوب «شیخ صارم» طرفندن یازلمشدر. بو اثرك مبدئی شویلەدر:

انحرف یانون یاحاجب المقرون — تنظرك بعیون من فوق علیون

«ترجمەسی»

«ای نون، ای چاتیق اولان قاش انحراف ایت زیرا او، «علیون» ك فوقندن «یدنجی قات كوك» دن كوزلریله سكا باقیور.»

بو بیتده مذكور «نون» دن مقصد شكل ظاهریسنه كوره قمر ویاخود هلال اولدیغی كبی اون یدی بیتدن عبارت اولان منظومەده تصادف ایدیلن «عین» ایسه علی بن طالبدر. دها بعض حرفلر دخی موجوددركه هر برینك بویله بر مدلول باطنیسی واردر.

*
* *

دردنجی منظومه «الشیخ محمد بن كلازو» نك اثری اولوب قمری مدح ایدییور. اون ایكی بیتدن متشكل بولونان بو اثرك مطلعی ایسه شو صورتلەدر:

قد شفانی ابریق عذبا (*) لماكا — یاغزال بوادی الاراكا

«ترجمەسی»

«ای غزال! دیكنلی آغاجلرك یتیشدیكی وادیده بر ابریق طاتلی جرعەلر صونارق بنی شفایاب ایلەدی.»

الباكوره صاحبی بو منظومەیی تفسیر ایدەركن خاصة بو بیتی موضوع بحث ایتمش و «ظاهر الباطن» ە نظراً غزالك «قمر»؛ وادینك «سما»؛ اراكك ایسه «كواكب» دن كنایه اولدیغی وفقط «باطن الخفی» یه كوره وادیدن مقصد «قمرك دورەسی»؛ غزالدن مقصد «قمرك اورتەسندە رونما اولان صورت» دن عبارت بولوندیغی و (اراك) ك ایسه (كواكب) دن و (ندیم) لردن كنایه اولدیغی ایضاح ایدییور.

*
* *

والحاصل كلازیلرك اشعارندن استخراج ایدیلن نمونەلر هپ بو صورتله دوام ایلەیور. بشنجی منظومەیی تشكیل ایدن وینه مذكور شاعر طرفندن (خمر) ویاخود (قمر) مدحنده بولونان منظومەده دخی بویله بر چوق رموز موجوددر. نیته كیم «زنجبیل ایله ممزوج اولان خمره» دن اسمر بر دائره ایله ممزوج اولان هلال وكأسلردن «قمرك دورەسی» وبوكا مماثل معنالر استخراج ایدلمكدەدر.

نصیریلرك اشعار دینیەسی كرك معنی وكرك طرز تبلیغ اعتباریله بربرینه پك قریب اولدیغی ایچون قمر مدحنده اولان شیخ محمد كلازونك اون بیتلك بر منظومەسی وشیخ خلیل النخیلی نك دیوان التضریعندن مفرز یكرمی اوچ بیتلك شعری وینه مذكور شاعرك (زینب) مدحنده سكز بیتلك دیكر بر پارچاسی وشیخ یوسف خطیبك قمر مدحنده اولارق وجوده كتیردیكی اون ایكی بیتلك منظومەسی آیری آیری ذكر ایدلمەمشدر. بناءً علیه بو خصوصده توسیع معلومات ایلەمك آرزوسنده بولونانلره شیمدی یه قدر اسملری كچن كتابلری توصیه ایتمكله اكتفا ایلیەجكز.

۲. شمالیلره عائد اشعار دینیه

(الباكوره) نصیریلردن طائفه شمالیەیه مخصوص اولان وعرائس الدیوانی تشكیل ایلەین منظومەلردن اوچنی ذكر ایلەیور. بونلردن بری شیخ یوسف ابو ترخان طرفندن یازلمش اون بر بیتی حاوی بر منظومه اولوب (سما) مدحندەدر؛ ایكنجیسی ایسه ینه مذكور شاعركدر. معراج نامنی حائز اولان بو منظومه ایسه اون آلتی بیتدن عبارتدر. اوچنجیسی ایسه الشیخ یوسف ابو ترخان سلالەسندن بولونان شیخ ابراهیم شیخ العیدیەنك

(*) قلەمان هوآر بو كلمەیی معنانك بعدیتنی دوشونەرك (ماء) كلمەسنه تحویل ایتدیكنی سویلەیور.

أثریدر . اون ایکی بیتدن متشکلدر .

فی الحقیقه بو اوچ منظومه‌دن ایکنجیسی خیاللرنده‌کی مبالغه ، واغراق اعتباریله ؛ برنجی ایله اوچنجیسی ایسه عقائد واصطلاحات نصرانیه‌یه مشابه بر صورتده درمیان اولنماری نقطهٔ نظرندن جالب دقتدرلر . نیتـه‌کیم ایکنجیسنـده شاعر معراجنی یاپارکن باقیکز نه‌لر کورویور :

سریت مجداً فی طلب السرور　　لنفسی بالتنزه والحبـور
الی ان طفت للسبع الأراضی　　وجلت سهولهـا ثم الوعور
رأیت من العجائب لیس تحصی　　وقد عاینت للسبع البحور
وقد شاهدت قافاً فی عیـانی　　مع البحر المحیط به الزخور
ظفرت بدرة منـه وانی　　بلغت بهـا الظلال وکل نور
وسد اسکندر فی رای عینی　　لقـد شـاهدته یاذا الخبیر
ویاجوج وماجوج جمیعـاً　　رأیت طویلهم ثم القصیر
وشمس الافق مغربها فانی　　بلغت الیه فی جدی وسیری
بعین حامیـة تغرب وتخفی　　بماء اسود صعب خطیر
ویونس بحره ایضاً عیـان　　ونون حوته یاذا الخبـیر
وایضاً قد رأیت الخضر جهراً　　وهو انزع لیس له نظیر.. الخ

خلاصه شاعر او سر آزاد خیالیله تام بر نصیری روحنه مالك اولدیغنی اثبات ایدیور . خیالاً طواف ایده‌رکن یدی قات یری ، نا محدود عجایبی ، یدی‌ده کیزی ، سد اسکندری ، یأجوج ومأجوجی ، شمسك محل غروبنی ... الخ کبی رنکارنك ومتضاد شیلری کورمکه موفق اولیور .

دیکر طرفدنٔ شیخ ابراهیم ایسه بر نصرانی طرز تفکر وافاده سنه مالکدر او :

تنادی راهب الرهبان هات الخمر واسقینی

ایله

ندین بدین مریمة ونبغی سر امین
نطیع الروح أیسوع ونحبو بالشعانین

کبی مصراع وبیتلرله عقائد نصیریه‌یی رموز خرستیانیه ایله افاده ایدرکن نه قدر غرابتلر یاپیور . بو غرابتلرك درجه‌سنی آکلامق ایچون الباکوره‌نك تفسیر رموزه دائر اولان سطرلرینی اوقومق کفایت ایدر .

فی الحقیقه الباکوره ده‌نیلیورکه :

«نصیریلره کوره (بطرك) یعنی پطریقدن مقصد علی ابن طالب ؛ (راهب الرهبان) و (متران) یعنی (متره‌پولید) ایسه محمد ؛ (خوری) ایسه سلمان فارسی ؛ (قسیس) و (شماس) یعنی پاپاس ایسه مقداد ؛ (رهبان) ، (هیفات) دن مقصد کواکب ومراتب سبع ؛ (صیوان) دن مقصد فضا ، محل کواکب ؛ (ملاعین) یعنی ملعون اولانلردن مقصد طائفهٔ اسلامیه‌در .»

بو شعرلرندن دخی آکلاشیلیورکه نصیریلرك او خود سرانه پرواز ایدن خیاللری پك طبیعی بر ضابط عقلی‌یه احتیاج کوسترمکده‌در .

٣ . قله‌مان هوآراك نقل ایتدیکی شعرلر .

نصیری ادبیاتی حقنده‌کی تحتمزی بیتیرمزدن اول قله‌مان هوآرك پارس کتبخانهٔ ملیسنده تصادف ایتدیکی آثار خطیه‌دن استنساخ ایلدیکی درت منظومه‌لی دخی ذکر ایتمك ایجاب ایدر :

بونلردن برنجیسی (شیخ علی بن صادم) ك اثری اولوب اوتوز درت بیتی حاویدر . بو منظومه‌نك مبدئی شو صورتله‌در :

سألتك یا الاهی بالنبیـا
باحمد اسمك النور الجلیا
بفاطر فطرة الرحمن حقا
وبالحائیین والاسم الخفیا.. الخ

شاعر بو منظومه‌ده نصیریلرك الٓهی بولونان حضرت علی‌یه خطاب ایده‌رك کندیسندن نور جلیسی بولونان نبی (احمد) ك وصوکره فاطرك یعنی (فاطمه) نك ودها صوکره ایکی (حا) یعنی حسن وحسینك ونهایت اسم خفی یعنی (محسن سر الخفی) ك باشلری نامنه استمداد ایله‌یور .

بونی متعاقب دیکر نصیری اعزه‌سی بر بر تکرار ایدیلك صورتیله عقائد مقرره ومعلومه نظماً افاده ایدیلیور .

ایکنجی منظومه ایسه ینه مذکور شاعرکدر . یکرمی ایکی بیتدن مرکب اولان بو منظومه دخی مضمون وافاده اعتباریله او قادار برنجی منظومه‌یه قریبدرکه حتی :

سألتك یاالاهی یاعلیـا
باحمد اسمك (المیم) الرضیا

صورتیله بدأ ایدیان ایلك بیتندن بیله ، برنجی منظومه‌نك ناصل بر تکررندن عبارت اولدیغی آکلاشیلمقده‌در .

اوچنجی منظومه ایسه :

بدر اضاء متجلیاً لما حا
بالنور کا المشکات والمصباحاً

مطلعیله باشلایور . شیخ محمد کلازینک اثری بولونان بو شعر اون بش بیتدن عبارتدر. دردنجی منظومه ایسه (شیخ حسن الاجرود) طرفندن پك رندانه وشاتقانه اولارق یازلمشدر. یوز درت مصراعدن متشکلدر. مبدئی بر وجه آتی در :

قم الی الراح بانشراح   فوق بسط من زهور
فی فصول نیسان
واجعل جلوسك من صباح   واستقبل الدیجور
ایاك تكن نعسان
وان كان جلیسك سید الملاح   تحضاء بذاك النور
وتذهب الأحزان ...الخ

« قالق حاضر اول ، چیچکلردن متشکل بر قالیچه اوزرنده اوطوروب انشراح ایله شو ایچکی‌یی ایچه‌لم . زیرا تام ایچیله‌جك بر زمانده ، نیسان آینده بولونیورز . قالق، ایرکن قالق؛ تا که صباحدن اقشامه قادار ایچه‌لم . کوزلرکده خوابدن اثر بولونماسنی اصلا آرزو ایتمم . باخصوص سکا رفاقت ایدن اکر کوزه‌للرك کوزه‌لی ایسه سن اونورله کندینی آوونورسك وبوتون حزنلریکی کیدررسك . »

أولیله باشلایان بو منظومه دخی بالطبع رموزدن آزاده اولمامقله برابر ینه نصیریلرك رقصان اثرلرندن بری صایلابیلیر. ایشته نصیریلرك بزجه معلوم آثار ادبیه‌لری بوندن عبارتدر. زمان البته دیکرلرینی ده تنویر واظهار ایلیه‌جکدر .

— ١٢ —

برمانه دن طرطوسه

تموزك یاقیجی کونشی غیر قابل تحملدی . وبو ، اویله بر حقیقت ایدی‌که شیمدی‌یه قادار کچدیکمز بوتون یوللرده‌کی تجربه‌لرمزله حیز ثبوته واصل اولمش ایدی . فقط بیلمم ناصل اولیوردی‌ بو آتشین تجربه‌لر هر دفعه تکرر ایتدیکی وبزی پك بیتاب بر حال اضطرابه افراغ ایله دیکی حالده بو تموز اوجاغندن بر دورلو تخلیص نفس ایلیه‌یه‌میوردق .

فی الحقیقه ایرته‌سی کونی ایچون برمانه‌نك سرین هواسنی ترك ایتمه‌یی دوشوندیکمز زمان هرشیدن اول بو خاطرمزه کلمشدی . وبز نصیریانه بر اصرار ایله دیوردق‌که :

— نه یاپوب ، یاپوب مطلقا بو تحملفرسا کونشك جهانسوز شعله‌سندن قورتولمالی‌یز . ومستثنا بر ثبات وحتی بزی‌ده حیرتده براقان غریب بر عناد ایله بو دفعه‌کی طریق حرکتمزك مونس اولماسنه قرار ویردیکمز زمان کیجه‌نك قارانلغنده بیله طی مراحل ایتمه‌یی کوزمزه آلدیرمشدق . رفیقم بو قراره مقابل اوقادار صادق واوقادار موفق بر وضعیت آلمشدی‌که بوتون قناعتیله :

— هم نه ایی اولور ، سرین بر کیجه سیاحتی ؟ . کولکه‌لر ایچنده وکولکه‌لر حالنده سیاحت .

دیوردی . مع ما فیه وجههٔ عزیمتمزك پك اوزاق اولمادیغی ایچون بوقادار فداکارلغه قاتلانمق لزومی بولونمادیغنی بزه آکلاتدقلری زمان ممنونیتمز کسب تضاعف ایتمشدی ؛ زیرا ایلیق برکون ایشیغنده قطع مسافات ایله‌مك شبهه‌سز بزم ایچون دها فائده‌لی اولاجقدی . وبز آرتیق ایرته‌سی کونی کونش دوغمازدن بر ایکی ساعت مقدم هر طرف سس‌سز تشییع خواب ایلرکن اویاناجق وهمان حرکت ایده‌جك ایدك . وهپ بویله سرینلکده ایلرله‌یه‌رك زوالدن پك چوق اول ده‌کیزك آغوشنده بولونان (طرطوس) قصبه‌سنه واراجق ایدك .

اعتراف ایتملی یم‌که بوقادار مستریح بر دماغله صید خوابه چالیشدیغم دیکر بر کیجه‌یی دها خاطرلامایورم .

*
* *

کوزلرمزی خفیف بر قاپو طیقیر دیسیله آچدیغمز زمان بو اسرار انکیز نصیری محیطنك خفایا ایله مالامال سمای لیلیسنده یلدیزلرك پارل پارل پارلادیغنی کوریوردك . قویو بر کولکه‌دن عبارت بولونان (تلیجه) تپه‌سنك ما ورای سکوننده هنوز ایشیقدن اثر بیله یوقدی .

قصبه بو دقیقه پك عظیم بر سکون ایچنده بولونیور ویالکز بر آز کورولتو یاپارق آقان قصبه منبعنك سسی بو سکونی بر مقدار یرتیوردی . آز بر زمان ظرفنده ، آتلره راکب اوله‌رق برمانه‌دن آیریلیرکن جوارمزك او مونس وحریری سرینلکی ایله بزم بوکون پك صریح بربختی یارلغه مظهر اولدیغمزی کندیمزده تقدیر أیله‌یوردق.

اورطه‌لق هنوز قارانلقدی . قصبه‌نك خارجنده دیك ، طاشلی ومعوج بر اینیشی تعقیب ایده‌رك یاواش یاواش اینرکن کذرکاهمزده‌کی زیتونلقلرك نظرلرمزه تحمیل ایتدیکی قارانلیلر کویا محیطاته داغیلارق هر طرفی استیلا ایدییور کبی ایدی . بو کولکه‌لر ایچنده ایلرولرکن

فرقه وارمادن ينه كولكه حالنده بولونان (القصيبه) كوينی كچمش ونهايت جهت غربيه‌يه كشده بولونان (ابو ذكرا) واديسنه وارمشدق. هر ناصلسه آرقه‌مزه باقدق. شيمدی قويتو بر خيالات شكلنده يوكسلديكی كورولن (تليجه) تپه‌سنك ما وراى اعتلاسنده ييلديزلرك برر برر كوزدن نهان ولديغی فرق ايديليور واطرافی احاطه ايدن اوقويو كولكه‌لرك ياواش ياواش اسمر لشديكی دويوليوردی.

ابو ذكرا واديسنك صول ساحلنی تعقيب ايده‌رك ايلروليوردق. شيمدی بو وادی‌يی طولديران بياض چاقيل طاشلری دو كوق بر پارلاقليله قارانلغی يارارق اظهار موجوديت ايتمكه چاليشيور وسماده ييلديزلرك هپ بردن اريه‌رك بر مايع نورانی حالنده بوتون محيطاته دوكولديكنی ظن ايتديرن بر بياضلق جهت شرقيه‌ده‌كی تپه‌لرك آرقه‌سنده كيتدكجه كسب توضح ايده‌رك آرتيق طلوعك ياقينلاشديغنی بزه احساس ايله‌يوردی.

پك آز بر مدت كچمشدی كه جوارمزده تسلسل ايتمكه باشلايان تپه‌لرك صيرتنده بر ضيا طوفانی پيدا ولدی اورته‌لق تماميله آغارمشدی. او دقيقه‌يه قدر اسمر كولكه‌لردن عبارت بولونان كذركاهمزه شيمدی يشيل، قيرمزی، صاری رنكلر داغيليور؛ وآغاجلر، چيچكلر، قوملر برر برر رونما اولمايه باشلايوردی. با خصوص واديك صول ساحلنه كچه‌رك ايلرولديكمز زمان قيشين بو وادی‌يی صارصان قوتلی سيلابه‌لرك ياپديغی واضح اشكاللر جالب دقت كورونيوردی.

شيمدی بر طرفدن صاغمزده وصولمزده وادی امتدادنجه دوام ايدن سبزين تپه‌لرك ذروه‌لرنده ضيا حزمه‌لری بليريور وديكر طرفدن تموز صباحلرينه مخصوص ايليق بر روزكارپك يوموشاق بر تماسله بوتون كوكلمزی دولديريوردی. صاغده «محتضيه»؛ صولده «عين عرفته»، «بيت الناصره» تپه‌لری بر برينی تعقيب ايتدكدن وصولده «مفتاح بيت الناصره» كويی كوزوكدكدن صوكره آنجق كونش واديده‌كی كذركاهمزی زيارت ايده بيلمشدی

بر مدت صوكره واديك صاغ ساحلنه دونمشدك. ايچه بر زمان ظرفنده بر آغاجلق ايچنده نصيريلرك «شيخ محمد جروف» مقامنی واونی متعاقب «وادی الغوار» تپه‌سنی وصولده ايسه «الصناع»، «الصلوح» تپه‌لرينی وصاغده «الباطوره»؛ صولده «قلعة الشمال» تپه‌لرينی ترك ايتدكدن صوكره صاغده «حمين» وصولده «مشرفه» تپه‌لرينه وارمشدق.

شيمدی كذركاهمزك صولنده داری ويا مصر بغدايی ايله مزروع تارلالر بولونيور. ويجريكلی نصيری قيزلری بر الده كوچوك بر صوپا ديكرنده بر تنكه پارچه‌سی، تنكه‌يه

اورارق تارلايه قونان قوشلری اوچورمايه چاليشيور وبر طرفدن سامعه‌يه مطرد سسلر بخش ايتمه‌سنه مقابل كاه قوشارق كاه زيپلايارق نظرلره رنكين بر تموج اهدا ايديورلردی. بز آرتيق وادی استقامتنی ترك ايده‌رك صول طرفمزده يوكسه‌لن «مشرفه» داغلرينه طيرمانمايه مجبور قالمشدق. هنوز ذروه‌لره تقرب ايتمه‌مش ايدك كه اوكمزده ديكر بر وادی رونما اولمشدی. بو كوچوك واديك آرقه‌سنده «رويسة حماد» تپه‌سی وكويی كورونيوردی. بز ايسه متموج بر حالده يوكسه‌لن بو تپه‌يی تعقيب ايديوردق يوقوش يارم ساعت قادار دوام ايتمشدی. نهايت تپه‌نك ذروه‌سنه وارمشدق؛ بوراده بر قاچ متره قطرنده بويوجك بر پالاموط آغاجيله كولكه‌سنده كوچوك بر مقبره بولونيوردی. بورانك درت بر طرفه كشاده بولونان منظره سندن استفاده ايتمك مقصديله بر مدت حسن آفاقه نكهبان اولمشدق. شيمدی. بو ايليق تموز صباحنده بوتون محيطك رنكين ومواج ضيالر آلتنده خاره‌له‌نيوردی.

بو سال ديده، عظيم آغاجی ترك ايتدكدن صوكره آرتيق ميللی بر طريقی تعقيبه باشلامشدق؛ ينه قارشيمزده كومه، كومه تپه‌لر كوزوكيوردی. «بسوری» واديسنه كلديكمز زمان صاغده «بيت زينه»؛ صولده ايسه «بسوری» تپه‌لرينك يوكسلديكی كوروليوردی. شيمدی كذركاهمز اولان وادی دخی پك كوزه للشمشدی. خصوصيله صول طرفمز سراپا، بويوك، كوچوك مرسين آغاجلريله مالامال ايدی. مسكر بر قوقو محيطی صاريوردی. بز بورانك بوبايليجی رائحه‌سنی اوزون بر مدت سه‌وه‌سه‌وه نوش ايتدكدن صوكره نهايت «غدير بسوری» نامنی حائز اولال منبعه مواصلت ايتمشدك. بوراسی «برمانه — طرطوس» يومنك تام اورته‌سی ايدی.

غديردن آيرلدقدن صوكره بوتون وادی امتدادنجه كاه يوقوشلره طيرمانيور وكاه اينيشلردن اينيوردق. فقط بوتون كذركاهمز اكثريا كولكه‌لكدی. حدود انظارمز دخی يم يشيلدی.

اووخ يارنی ؟.. بويول نه قدر دلربا ولطيف ايدی. با خصوص يشيل مرسين آغاجلرينی تزيين ايدن اوپاموغه شبيه بياضمسی چيچكلر نه كوزه‌ل كورونيور؟.. هله يوكسك تپه‌لرله بر سويه‌ده اولمق اوزره طی مراحل ايتمك نه خوشدر؟. انسان كنديسنی نه قادار يوكسك كورويور؟...

فی الحقيقه بو رالرك منظره‌سی لطيف اولديغی قادار واسع ايدی: نيته‌كيم، صاغ طرفده «طيشور»، «الحويطات» داغلری وكويلری دها اوزاقلرده «مرزحين»، «درميه» داغلری؛ صول طرفده «بيت الحاج»، «ظهر اليازديه» تپه‌لری وكويلری ودها بريده «كرم بيرام» تپه‌سی وقارشيمزده اك اوزاقده «الكاشفانی» داغلری كورونيوردی..

بر ساعت قدر بويله جه ايلرولەدكدن صوكره «الغمقه» واديسنه كلمشدك. قيشين بو واديدن بويوك سيلابەلرك كچديكی اكلاشيليوردی. بر آز صوكره ديك بر يوقوشه چيقمايه باشلادق. صاغمزده «ظهر النقيب»، صولمزده ايسه «الكاشفانی» داغلری بولونيوردی..

«ظهر النقيب» واديسنه اينمك اوزره داغك جهت غربيه سنه چقديغمز زمان قارشيمزده، اوزاقلرده دكيز كوزوكمشدی. شيمدی يه بر چوق تپه جكلر و كويلر بليريوردی. صاغده واوزاقده «القصيبات» داغی، «الحيش» كويی؛ صولده «المظاهريه»، «حارة هرجيش»، «شماليات»، وآرقه ده «بيت اسماعيل» و «جديده» كويلريله تاقارشيده دكيزك آغوشنده ايمش كبی كورونن «بيت عليان»، «بيت كمون» كويلری برر برر سچيله جك درجه ده واضح بر صورتده مشاهده اولونيوردی.

بر آز صوكره ماوی دكيزك آغوشنده سراپا صدفدن ايشلنمش كبی رونما اولان «ارواد» آطه سی بزم «طرطوس» ه تماميله تقرب ايتديكمزی بيلديريوردی. آرتيق قطع ايديله جك نهايت بر ساعتلق بر مسافه مز قالمشدی. دكيزه دوغرو تقرب ايتدكجه يكيدن بر طاقم كويلرده كورونيور ويا اسكيدن مشاهده ايديلنلری كسب توضح ايليوردی.

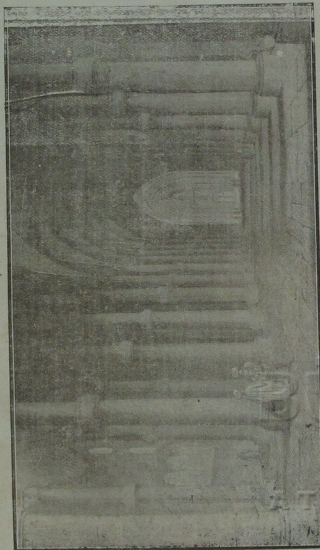
نهايت دوز بر ساحه ايله برابر بر مقدار صو بيريكينتيلرينی كچدكدن صوكره كونش هنوز سمت رأسه تقرب ايتمك ايچون اوزون بر زمانه احتياج كوستريوردی كه بر بياض اولريله اوزاقدن پك خوش كورونن طرطوسه ياقيلاشيور وحتی خارجنده كی فرلك انجيری داللرينك آراسندن قصبه يه بيله داخل اوليوردق.

—١٣—

طرطوس

١ — طرطوسك وضعيتی، منظره سی وخطوط داخليه سی

طرابلس شام لواسنه تابع (طرطوس — Tartous) ناحيه سنك مركزی بولونان (طرطوس) قصبه سی دكيزك ساحل شرقيسنده بنا اولونمشدر. شمال جهتنده واسع بر اوه وادن صوكره (نهر الحصين) وصوكره تكرار كنيش بر اراضی؛ انحای شرقيه سنده ياريم ساعت قادار دوام ايله ين باغچه لر، انجير وپورتاقال آغاجلری وصوكره ينه واسع اراضی وزيتونلق، جنوب طرفلرنده ايسه تكرار دوز بر اراضيدن صوكره (غمقه) نهرينك منصبی موجوددر.

طرطوسده صليبيلردن قالمه بيوك بر معبد

قصبه‌نك شمالدن جنوبه دوغرو امتدادی بر کیلومترویی متجاوز ایسه‌ده غربدن اعتباراً شرقه قدر اولان عرضی ایکی ، اوچ یوز متره‌یی بیله بولامادیغنه باقیلیر واطرافنك باغچه‌لرله محاط اولدیغی دوشونولورسه مستطیل الشکل بر وضعیته مالك اولان بو قصبه‌نك هیئت عمومیه‌سی حقنده بر فکر حاصل ایدلمش اولور .

طرطوس قصبه‌سنك کنیش بر منظره‌سی واردر : نیته‌کیم شمال جهتلرنده واوزاقلرده (مرقب) داغلری شرق طرفلرنده صافیتا داغلری شیخ سعد ، خربیات کویلری شمال شرقیده (دویر) کویی جنوب طرفلرنده (ظهر بیت علیان) کویی ، جنوب غربیده ایسه بر قاچ کیلومتره اوزاقده (أرواد — *Aradus*) آطه‌سی ونهایت غرب طرفنده واسع وبی حدود بر دکیز رونما اولدیغی ایچون بالطبع بوراسی اصلا صیقینتیلی بر قصبه صاییلاماز .

شیمدیکی حالده (سور شرقی) و (سور غربی) ناملرینی حائز واکثر اقسامی خراب اولان ایکی سورله محاط بولونان (طرطوس) درت ، بش یوز خانه‌دن عبارت کوچوك بر قصبه اولمقله برابر درت محله‌یه تفریق ایدلمشدر . اورته جهتلری (الساحه) و(خندق)؛ جنوب طرفلری (خراب) ویاخود(نصارا)؛ شمال قسملری ایسه (البرانیه) اسملرینی طاشیمقده‌در . بو درت محله ایچنده اك کوچوکی واك یکیسی (حارة البرانیه) در .

طرطوسده یکی بنالر شامك مهاجرین محله‌سنده‌کی اولرینی اکدیرییور . اکثریا ایکی اوچ اوده‌دن عبارت وایکی‌قات اوزرینه انشا ایدیلن بو اولرك کافه‌سی کارکیردر. طرطوسك اسکی اولری ایسه بیروتك وصیدانك بر آز اسکیجه اولان اولرینه بکزه‌ر واونلر کبی اوزرلری صیوالی داملرله اورتولودر . بو نوع داملره (عدسه) نامنی ویررلر .

قصبه‌نك بر ایکی جامع وبر ایکی مسجد ایله صلیبیون زماننده قالمه پك نفیس بر اثر معماری‌سندن وروم اورتودوقسلره مخصوص بر ایکی کلیساسندن ماعدا شایان ذکر بر بناسی یوقدر . فقط کذرکاهده بولونمق اعتباریله تجارت محلی اولان طرطوس قصبه‌سنك اوچیوز قدر دکانی موجوددر .

طرطوسده قصبه داخلنده باشلیجه ایکی یول واردر : بری ، شمالدن جنوبه ممتددر ؛ دیکری ایسه سور غربینك شرقندن باشلایارق جنوبده دیکرینه ملاقی اولور .

طرطوسك خارجنده ایسه بری طرابلسه امتداد ایدن ودیکری لاذقیه‌یه قادار دوام ایله‌ین شمال وجنوب یوللریله جنوب شرقیده خربیات وشمال‌شرقیده ایسه صافیتا یوللری دخی بولونمقده‌در .

قصبه‌نك صوینه کلنجه ، طرطوس، صو جهتندن پك بویوك صیقینتیلر چکمکده‌در . زیرا قصبه‌ده موجود قویولرك کافه‌سی دکیزه قربیتلری حسبیله طوزلوجه‌در . هر نه قدر

تك توك بعض صهرنجلر دخی وار ایسه‌ده بالطبع پك خصوصی قالیور . طرطوسده بیر الحراب ، بیر الساحه نامليله عمومی ایکی قویو وباغچه‌لر داخلنده موتورلی بر قاچ قویو بولونمقده‌در . [*]

٢— احوال اجتماعیه

[١] — **طرطوسده حالات اجتماعیه** — بش بیکه قریب بر نفوسه مالك اولان طرطوس قصبه‌سنده دين اعتباریله اسلام وخرستیان اولمق اوزره ایکی بویوك کتلهٔ اجتماعیه‌یه تصادف اولونور . بوراده اسلاملرك مجموعی نفوسك اوچ ربعی درجه‌سنده اولوب جمله‌سی سنی‌در . ناحیه مرکزنده نه نصیری ، نه‌ده اسماعیلی ونه‌ده موسوی موجود دکلدر .

اهالئ اسلامیه‌یی ثروت وواردتلرينه نظراً اوچ طبقه‌یه تفریق ایده‌بیلیرز : برنجی طبقه‌ده بولونانلر درت عائله‌دن عبارتدر . بو عائله‌لردن بعضیلری صیدادن بعضیلری ایسه بیروتدن ، مرقبدن کلمشلردر . نفوس موجوده‌لری ایکی یوزه قریبدر . بو عائله‌لر میاننده اك زنکیننك یوز بیك لیرايه قریب ثروت نقدیه‌سی بولوندیغی روایت ایدلمکده اولدیغی کبی طرطوس ناحیه‌سنك ربعی دخی بونلرك ایمش . مجموع اراضیلری اون بیك دونم قدردر . بونلر بر طرفدن زراعت ایله ودیکر طرفدن تجارتله اشتغال ایتمکده‌درلر . واردات سنویه‌لری ایسه اوچ درت بیك لیرا درجه‌سنده‌در . ایلروده بولونان بو عائله‌نك زراعه قارشو شایان ذکر بر تسلطلری یوقدر . زیرا بر طرفدن لزومندن فضله مقتصد اولملری ودیکر طرفدن دکیز کنارنده یاشایان زراعك آز چوق دنیا کورمش بولونملری حسبیله بونلره اجرای نفوذ ایدمیورلر .

دیکر ثروت صاحبی اوچ عائله ایسه مبحوث عنه عائله‌لر درجه‌سنده اراضی ووارداته مالك دکیل ایسه‌لرده ینه اك آزینك بیك لیرالق کلیرلری موجوددر . بونلرده‌کاه زراعت وکاه تجارت ایله اشتغال ایتمکده‌درلر .

بو ایلك درجه‌ده‌کی درت عائله منسوبينی تحصیل اعتباریله پك کریلرده بولونمقده‌درلر .

طرطوسده ایکنجی طبقهٔ اجتماعیه ایسه (متوسطین) نامیله یاد اولونابیلیرلر . بونلر اورته حاللیلردر . طرطوسده اورته حاللیلر بش آلتی کشیدن عبارتدر . بونلر برنجی درجه‌ده‌کی عائله‌لر کبی یوزلرجه سنه دوام ایدن بر ماضی‌یه مالك دکلدرلر . اللرنده بولونان ثروتلرینی دخی فائض معاملاتنده ویا تجارت صورتیله الده ایتمشلردر . بونلرك سنوی

---

[*] طرطوسك احوال عمومیه‌سی طرابلس شام مرکز قضاسنك تدقیقاتی میانده ذکر ایدلمشدی صحیفه (٢٣٣) ه مراجعت .

وارداتی وسطی اولارق یدی یوز لیرادن ، درتیوز لیرایه قدر تخمین وتقدیر اولونابیلیر .

اوچنجی طبقه منسوبینی ایسه اصناف وفلاحین صنفی‌در . بو طبقه افرادی بوتون معناسیله حلیم ، سلیم وچالیشقاندرلر . بونلر یا اوفاق تفك آلیش ویرشلرده بولونمق وياخود مزارع صورتیله ایفای خدمت ایتمك اوزره تأمين معيشت ایتمکده‌درلر . اك آزینك ینه سنوی وارداتی ایکی ، اوچ بیك غروشدن آشاغی صاییلاماز . وارداتی یوز لیرا اولمق اوزره بو طبقه منسوبيندن یوزه قریب اشخاص موجوددر .

بو طبقه افرادینك پك ابتدائی بر تحصیلی واردر . اساساً بوتون طرطوس قصبه‌سنده نه مکاتب عالیه‌دن ونه‌ده مکاتب تالیه‌دن مأذون کیمسه یوقدر . مکاتب ابتدائیه‌ده بولونانلرك عددی ایسه اوچیوز رادەسنده‌در . بو اعتبارله ناحیه مرکزنده اوقویوب یازانلرك عددی آنجق یوزده اون درجه سنده‌در .

طرطوس قادینلری ایچون بر وظیفهٔ اجتماعیه یوقدر .

***

طرطوس خرستیانلرینه کلنجه بونلری ده اسلاملر کبی اوچ طبقه‌یه آییرابیلیرز . مع ما فیه خرستیانلر میاننده زنکین بر ایکی شخص واردرکه بونلر ثروتلرینی آمریقایه مهاجرت ایدنلره پاره اقراض ایتمك صورتیله الده ایتمشلردر . شیمدی بونلردن هر برینك درت بش بیك لیرالق ثروتی موجوددر . مع ما فیه سنوی وارداتلری قبل الحرب بر قاچ بیك لیرا درجه‌سنده ایمش . بونلر دخی تحصیل اعتباریله پك کریلرده‌در .

دیکر خرستیانلر ایسه آز چوق آلیش ویرش ایتمکله تأمین معیشت ایلمکده‌درلر . شونی‌ده اشارت ایتملی یزکه طرطوسده تجارت اسلاملرك النده‌در . خرستیانلردن آنجق اون تاجر واردرکه سنوی یوز لیرا قدر بر وارداتلری بولونمقده‌در .

بورا خرستیانلری تحصیلجه دخی اسلاملرك پك فوقنده صاییلمازلر . بونلرك دخی آنجق یوزده اون بشی اوقویوب یازمق بیلیور . وقادینلری دخی بوس بوتون تحصیلسز قالمشدر . مع مافیه ینه شونی‌ده اعتراف ایتمه‌لی یزکه بورا خرستیان عائله‌لرینك حیاتی ، اسلاملره نسبتله دها اوستون صاییلیر .

شو بحثمزی بیتیرمزدن اول ناحیه‌دن آمریقایه مهاجرت ایدنلرك عددینی اشارت ایله‌مه‌لی یز . فی الحقیقه بورادن آمریقایه اوچیوز کیشی قدر مهاجرت ایتمشدر . بونك ثلثی خرستیان ، اللیسی نصیری ، متباقیسی ایسه سنی‌در . بو مهاجرلر قبل الحرب ناحیه‌یه سنوی درت بیك لیرا قدر بر پاره کوندریورلردی .

[٢] — **ناحیه‌ده احوال اجتماعیه** — طرطوس قصبه‌سی خارج اولدیغی حالده ناحیه‌نك نفوس موجوده‌سی اوچ بیکدن عبارت قالیور . بونك ثلثانی اسلام بر ثلثی ایسه خرستیاندر .

ناحیه اسلاملرینك کافه‌سی نصیریدر . بوراده نصیریلر عدد اعتباریله عینی درجه‌ده اولمق اوزره درت عشیرته آیرلمشلردر . ١ — حدادین ؛ ٢ — خیاطین ؛ ٣ — متاوره ؛ ٤ — جردیه .

ناحیه‌ده نصیریلر آراسنده عشیرت تشکیلاتی بولونمادیغی ایچون بونلرك رئیسلری دخی یوق ایمش . مع‌مافیه هر عشیرتك بر ایکی شیخی موجوددر . شیخلرك بالطبع نصیریلر اوزرنده عظیم بر سلطهٔ دینیه واجتماعیه‌لری وار ایسه‌ده بونلر املاك واموال صاحبی ده کیلدرلر. طرطوس نصیریلری اسلحهٔ ناریه‌یه دخی اهمیت ویرمدکلری ایچون بوراده داغ خلقنه مخصوص اولان طبایعه آز تصادف اولونمقده‌در .

طرطوس نصیریلری یا کندی نامرینه ویاخود باشقه‌سی حسابنه زراعتله اشتغال ایتمکده‌درلر . بونلرك ایچنده اك زیاده زنکین اولاننك آنجق سنوی یوز لیرا وارداتی بولوندیغی دوشونیله‌جك اولورسه بونلرك سعهٔ مالیه‌لری حقنده بر فکر الده ایدیلیر. اساساً بو طرزده زنکینلر هر کویده بر ر ایکیشر کیشیدن عبارتدر . نصیریلرده تمیزلك ، علم ، آرامق بیهوده‌در. ریا ، یالانجیلق روحلرینك اك ایچ نقطه‌لرینه سینمشدر. مع‌مافیه طبیعت اعتباریله مجاور بولوندقلری خرستیانلره نسبتله کرملری ایله معروف ایمشلر.

ناحیه‌نك خرستیانلرینه کلنجه ، بونلرك کافه‌سی مارونیدر . (خربیات) نام کویده اقامت ایتمکده‌درلر . بونلر دخی زراعت وفلاحتله وباخصوص زیتون زراعتیله اشتغال ایدرلر. طرطوس مارونیلری پاره‌لرینه ، ایچملرینه قطعیاً اهمیت ویرمزلرمش . تعبیر دیکرله طبعاً اوقادار مقتصد ایمشلرکه کندیلرینه بیله هر شیئی چوق کورمك ایسترلر وحتی نقود موجوده‌لرینی صرف ایتمه‌مك ایچون طوپراغك آلتنده صاقلارلرمش .

بونلرده بودخی بالطبع تحصیل آرامق بیهوده‌در . وحیات عمومیهٔ اجتماعیه‌ده‌کی موقعلری دیکر مجاورلری کبی بی شبهه بر صفردن عبارت اولارق تلقی ایدلمك اقتضا ایدر.

— ١٤ —

لوادن لوایه

طرطوس — بانیاس یولی

طرطوسده قالدیغمز مدت ظرفنده کندیمزی بیروتك هجرا بر کوشه‌سنده یاشیور ظن ایدییوردق . فی الحقیقه بو قصبه‌ده بیروتك اسلام محله‌لرینه مشابه بر حال وار ایدی‌که أولرنده ، دکانلرنده والحاصل بوتون حیات اجتماعیه‌سنده وحتی لهجهٔ لسانیه‌سنده دخی پك بارز بر صورتده نمایان اولیوردی . شونی‌ده اعتراف ایتمه‌لی‌یزکه بز نه اولورسه اولسون

«طرطوس» ی سه‌وه‌بیله‌جك بر وضعیتده بولونیوردق . بیاض أولریله ، ده‌کیزیله ، فرنك اینجیری داللریله ونهایت بوتون آغاجلریله بو قصبه بزه پك شیرین کلیوردی . باخصوص انحای داخلیه‌ده تصادف ایتدیکمز قضا مرکزلرینه وکویلره نسبتله بو ناحیه مرکزی نصیبه دار حیات ومدنیت بر بقعهٔ عمران حالنده کوروندیکی ایچون بو بیاض شهر یاوروسنك بوتون نواقصنی عفو ایده‌بیله‌جك بر نیکبینی ایله خلاصه طرطوسی پك خوش بولیوردق .

واکر زمانمز مساعد اولمش اولسه‌یدی بو قصبه‌ده بر قاچ کون دها اقامت ایده‌رك بر مدتدن بری محروم اولدیغمز او بی حدود ماوی ده‌کیزك قارشیسنده متاعب ذهنیه وصحیه‌مزی دیکلندیرمك ایستیه‌جك ایدك . مع مافیه بوندن صوکره‌کی طریق حرکتمزده هپ ساحلی تعقیب ایده‌بیله‌جکمزی دوشونه‌رك بو قادارجق بر تسلی ایله قناعت ایدییور وبر آن اول حدود شمالیه‌یه دوغرو ایلرولمه‌مکی دها موافق بولیوردق .

ایرتسی صباح دها کونش دوغمازدن اول طرطوسی چارنا چار ترك ایتمکه قرار ویرمشدق . بحر سفیدك اك اوزاق نقطه‌لرندن آیریله‌رق خوابکاهمزی زیارته کلن سرین بر روزکار ، مونس نفحه‌لریله بو صیجاق تموز کیجه‌سنده ، صباحه قادار بزه لطیف بر یلپازه اولمشدی .

صباحلین کوزلرمزی آچدیغمز زمان افقك جهت غربیه‌سنده مدور بر آی ، بر کوموش صفیحه حالنده پارلیوردی . اولکی سیاحتمزده تعقیب ایتدیکمز خط حرکتی بو کونکی یولمزده دخی تطبیق ایتمك ایچون استعجال ایدییور وبر آن اول حرکت ایتمك ایستیوردق . آز بر مدت ظرفنده آتلره راکباً قصبه‌نك شمال جهتنه دوغرو یول آلمغه باشلادق . شیمدی قمرك کیتدکجه خفیفلاشه‌ن سیمین نورلری آلتنده قدیم (طورطوزا Tortosa) قصبه‌سی بو یازصباحنده اسرار انکیز بر نشیدهٔ سکون ترنم ایله‌یور کبیدی . فرنك اینجیری داللریله محاط بر طریقی قطع ایده‌رك قصبه‌دن آیریلیرکن فوقمزده سمانك یاواش یاواش آغاردیغی وسمت مشرقده اوزاقلره دوغرو امتداد ایله‌ین قویتو کولکه‌لرك اوزرنده مبهم بر بیاضلغك کیتدکجه کسب توضح ایتدیکی حس اولونیوردی . اورته‌لق سکون ایچنده ایدی . صول طرفده ده‌کیز دخی بر خواب عمیقه دالمش کورونیوردی . یالکز طاتلی وطوپراقلی بر یولده قطع مراحل ایتمه‌مزدن متولد مطرد بر سس اطرافه عکس ایده‌رکن بعضاً بر مقدار کورولتو پیدا اولیور وصوکره قولملرك اوزرنده ایلرولرکن بو سس بردن کسیله‌رك محیطك سکونت عمومیه‌سی تکرار عودت ایله‌یوردی .

طرطوسدن حرکت ایده‌لی بر ساعت کچمشدی‌که بز متمادیاً دوز بر ساحه‌نی تعقیب ایدییوردق . یولده قیشین آقان بر دره‌نك یاتاغندن کچدکدن بر آز صوکره حال حاضرده

« قرنین » نامیله معروف یولونان قدیم (قارنه Carné)موقعنه کلدك . شیمدی صاغمزده واوزاقده (دویر الشیخ سعد) کویی صباحك مبهم ایدینلغیله اسمر بر کولکه حالنده رونما اولیوردی .

بر چاریك صوکره ایسه (نهر الحصین) ه مواصلت ایتمشدك . آرتیق بوراده طرابلس شام لواسنك حدودی خاتمه پذیر اولمش ولاذقیه لواسی باشلامش ایدی . نهردن کچرکچمز کذرکاهمز بر سازاق حالی اکتساب ایتمش ایدی . شیمدی بر طرفدن کونشك ایلك شعاعاتی افقك حدود شرقیه‌سنده پارلارکن دیکر طرفدن انحای غربیه‌ده رونما اولان قرص قمرك خفیف ، خفیف صولدیغی مشاهده ایدیلیوردی . بز سازلقلر آراسنده قطع مسافه ایدیوردق . کونشك طلوعنی وبزم قدومزی کورەن نامحدود چاقاللر یولمزك اوزرندن قاچیشیور واوزاقلرده کورولمیان یرلرده او اینجه سسلریله آجی ، آجی اولودقلری دویولیوردی .

روایت ایتدکلرینه نظراً بو سازلغك پك خوشه کیتمه‌ین ماجرالری وارمش . کویا جوار اشقیاسی اکثریا بورالرده پوصو قورارق کلوب کچنلری صویارلرمش . بز هر نه حال ایسه بویله بر لطیفه‌یه معروض قالمامشدق .

بر آز صوکره صاغ طرفمزده (عین التینه) داغلری باشلامشدی ؛ اونی متعاقب (عین التینه) نامنده‌کی منبعدن مرور ایله‌دك . شیمدی صول طرفمز سراپا باطاقلق وسازلقدن عبارت ایدی .

صاغمزده (متن بیت عرنوق) کویی ترك ایتدکدن صوکره (خربة ناصیف) دن کچدك . دها صوکره (بسیره) اراضیسنه و (بسیره) کوینه وارمشدق . صاغمزده بر مقدار اراضیدن صوکره اوفاق تپه‌جکلر وصولمزده دخی بر آز اوزاقمزده دڭیز اولدیغی حالده بویله‌جه قطع مسافه ایدییور ، بعضاً کذرکاهمزده داری ایله مزروع تارلالره تصادف ایله‌یوردق .

طرطوسدن آیریله‌لی اوچ ساعت اولمشدی . شیمدی (نهرالمارقیه) یه تقرب ایدییوردق . بو نهردن کچدکدن صوکره صاغمزده (ضهور الصفره) نامنده‌کی تپه‌لرله (بنانی) کوینه وصولده ایسه (خراب) کوینه وارمشدق .

بونی متعاقب ینه یکنسق بر یول باشلامشدی . یول اوزرنده بویوجك ایکی (جمیز — Sycomore) آغاجنی ترك ایتدکدن صوکره اوزاقلردن (مرقب) قلعه‌سی کورونمشدی . قلعه یوکسکجه بر تپه‌نك اوزرنده بولونیوردی . وینه اوزاقلرده دڭزك آغوشنده یشیلمسی بر کولکه پیدا اولمشدی . بوراسی (بانیاس) ایدی .

بز قلعه استقامتنده یول آلیوردق . بر ایکی ساعت صوکره (برج الصبی) نامیله معروف سیم سیاه بر قلعه‌نك جوارندن مرور ایتمشدك . اونی متعاقب نهر (البوس Bos) دن

کچدکدن وساحلده بولونان سیاه رنکده‌کی قایالری ترك ایتدکدن صوکره ، طرطوسدن آیریله‌لی یدی ساعت اولمشدی که بز (نهر بانیاس) دن آشیور وزواله تقرب ایدن کونشك شعاعاتی اریمش قورشون حالنده بوتون آفاقی دولدیررکن مرقب تپه‌سنك اتکلرنده وده‌کیز کنارنده بولونان (بانیاس) قصبه‌سنه داخل اولیوردق .

— ١٥ —

لاذقیه لواسی

١ — لوانك موقع وحدودی

لاذقیه سنجاغی ولایتك منتهای شمالیسنده و ٣٣و٢٥ ایله ٣٤ طول شرقی و ٣٥ ایله ٣٥و٥٥ عرض شمالی آره‌سنده کائندر . شمالاً حلب ولایتك اوردو ناحیه‌سی ، شرقاً حماه ، جنوباً طرابلس شام سنجاقلریله وغرباً بحر سفید ایله محدوددر . مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٨١٠ کیلو مترو مربعی تخمین اولنیور .

٢ — لوانك احوال طبیعیه‌سی

[١] — **داغلر ونهرلر** — مواقع مختلفه‌ده موجود وسطح بحردن ارتفاعلری نسبةً آز اولان تلالدن ماعدا داخل لواده بر چوق داغلر موجوددر . لوایی شمالده حلب ولایتندن وشرقده حما سنجاغندن آیران داغلردن جبل الاکراد جانب شمالیده شرقی وغربی اولمق اوزره ایکی‌یه انقسام ایدییور . شرقه کیدن شعبه دریوس وعمامره سلسله‌لریله اتصال پیدا ایلر . بوندن باشقه عمامره ، کلبیه ، شعره ، نواصره ، بودی ، قراحله وقدموس داغلری لوانك منتهای شمالیسندن جنوبنه دوغری امتداد ایدن جبال نصیریه‌نك مرکب اولدیغی مرتفعاتدن باشقه بر شی دکلدر . بو مرتفعلری ثمره اولوب شاهقه‌سی سطح بحردن ١٥٠٠ مترو یوکسکدر .

داخل لواده جریان ایدن چایلرك جمله‌سی ، نصیریه داغلرینك شمالدن جنوبه ممتد اولمسی جهتیله بحر سفیده آقمقده‌در . اشبو میاه عرضی آز واکثر یرلرده سویه‌سی سطح بحردن آلچاق اراضیده جریان ایتمکده اولدیغندن فائده‌لری محدود قالیور . ذکره شایان اولان نهرلر شونلردر :

صنوبر ، مدیق وروس ، عرب الملك ویا نهر السن ، مرقیه ، وادی قندیل ، کبیش الکبیر ، نبع العشره نهرلریدر .

[٢] — اقلیم — موضع جغرافیسنه نظراً ممالك معتدلهٔ حارەدن معدود اولمسی ایجاب ایدن لاذقیه لواسی اقلیم اعتباریله اوچ قسمه آیریله بیلیر .

برنجی قسمی تشکیل ایدن اقلیم غربی‌یه سطح بحردن اسمکده اولان روزکارلر بو منطقەنك اعتدالی وفصول اربعەنك منتظماً اجرای حکمنی تأمین ایتمکدەدر . حرارت وسطیەسی ١٧—١٨ درجەدر . یازین مستثنا اولەرق درجهٔ حرارت ٣٥ ی بولور ایسەده اکثریتله ٣٠—٣١ آرەسنده وقیشین شمال وشرقدن صوغوق روزکارلری اسرکن نادراً تحت الصفر ایکی‌یه تنزل ایدر . فقط عمومیت اعتباریله فوق الصفر ٧—٨ آرەسندەدر .

ایکنجیسی اقلیم وسطیدرکه سطح بحردن ٣٠٠—٤٠٠ مترو ارتفاعنده بولنان تلال وواديلرده اجرای حکم ایدر . کرك صوغوغی وکرك صیجاغی بالنسبه یوکسکدر .

اوچنجیسی اقلیم شرقیدرکه سطح بحردن ٦٠٠—٢٠٠٠ مترو قدر یوکسلن جبال وتلالدن مرکب اولوب بورالرده درجهٔ حرارت موسم شتاده تحت الصفر ٥—٧ یه قدر تنزل ایدر . اکثریتله انجماد وقوعبولدیغندن بورالری مناطق باردەدن صاییله بیلیر .

زراعت نقطهٔ نظرندن غرب ووسط اقلیملری لیمون ، انجیر ، باغ وحبوبات متنوعه ونباتات صناعیه وزیتیه ایچون فوق العاده موافق وشرق اقلیمی ایسه اشجار غیر مثمرەیه دها زیاده مساعددر .

[٣] — **یاغمورلر** — اجرا ایدیلن تحقیقاته نظراً سنه‌ده یاغان یاغمورلرك ارتفاع وسطیسی ٦٠٠—٧٠٠ میلیمترو رادەسندەدر . مع ما فیه خصوصیله لوانك غرب قسمی احجار وصخور رملیه وکلسیەدن مرکب اولدیغندن اکثریتله وزان ایدن روزکارلر راطب بولندیغندن بورالری ایچون ٣٥٠ — ٤٠٠ میلیمترو ارتفاعنده یاغمور کفایت ایدر . بعض سنه‌لرده حکمفرما اولان قوراقلغك اسبابی قلت ماءده دکل بلکه اونەدن بری تعقیب ایدیلن اصول حراثتك فنه موافق اولمامسنده آرامليدر . آلات جدیده استعمال ایدیله‌رك یاغمور صولرینك کافی درجەده طبقات ترابه نفوذی جهتی تأمین ایدلسه هیچ بر وقت قوراقلقدن قورقولماز ؛ بالعکس فضله یاغمور یاغارسه محصولاته مضرت ایراث ایدر . چونکه اووالرك قسم کلیسی منحط واتربەسی اکثریت اعتباریله اغیر کیللیدر .

[٤] — **طبیعت تراب** — لوا اراضیٔ برکانیەدن معدود ومنطقهٔ زلازله داخل اولمش یوزندن طوپراق طبقەلری بربرینه قاریشمشدر . کوچك بر ساحەده ادوار مختلفه‌یه منسوب تشکلات ترابیه‌یه تصادف ایتمك قابلدر . شورای شایان دقتدرکه لواده کیللی ، کیللی سیلیسلی وکیللی کلسلی کبی نسبةً اغیر طوپراقلر اراضیٔ رملیهٔ خفیفه‌دن دها فضلەدر

مرتفع تلالك صخوری اك زیاده فلدسپات وقووارسدن عبارت بولنمسندن ترسب نتیجه‌سنده حصوله کلن اووەلرك اتربەسیده یوزده سکسان درجەده اغیردر. حبوبات متنوعەنك زرعنه ، اشجار مثمرەدن زیتون ، پورتقال ولیمون اغاجلریله بالخاصه بادم اشجارینك یتشدیرلمسنه الویریشلی اووه وتپه‌لر مبذول اولدیغی کبی اك ایی توتون وتنباکی یوکسك داغلرده نشو ونما بولمقدەدر . توتونك موفقیتله نشو ونماسنی تأمین ایدن حمض حدیدلی اتربهٔ ملونه‌یه لوانك هر طرفنده تصادف اولنیور . انهارك ایکی طرفنده‌کی اراضی‌یی تشکیل ایدن اتربه مترسبهٔ منبته لاذقیه لواسنك بر قسمی مهمنی تشکیل ایتمکده وهر نوع محصولاتك یتشدیرلمسنه سبب اولمقدەدر.

٣ — لوانك نفوسی

١٣٣١ سنه سنده‌کی قیود رسمیه‌یه کوره لاذقیه لواسنك مجموع نفوسی ذکور واناث ١٤٧٦٩٨ اولوب بونك ١١٩٦٣ ی خریستیان ومتباقیسی نصیری واسلامدر . نصرانیلرك تقریباً یوزده سکسان بشی روم اورتودقس ومتباقیسی مارونی ، پروتستان ، ارمنی ولاتیندر .

مساحهٔ سطحیەسی ٥٨١٠ کیلومترو مربعی تخمین اولندیغنه کوره کیلومترو باشنه ٢٥،٢٥ نفوس اصابت ایدییور دیمکدر .

لوانك تقسیمات اداریەسی بر وجه آتیدر :

نفوس		قری ومزارع	ناحیه
٥١٢٥٩	لاذقیه مرکز قضاسی	١٨١	بایر وبسیط
٢٨٦٥١	جبله »	٣٠٦	
٣٢٩٧٢	صهیون »	٤٣٤	
٣٤٨١٦	مرقب »	٥٦٩	قدموس وخرابی
١٤٧٦٩٨		١٤٩٠	

٤ — لواده امور زراعیه

[١] — **معلومات عمومیه** — لوا زراعت فن معلمی طرفندن قلمه آلنان بر راپوره کوره لاذقیه سنجاغنك مساحهٔ سطحیەسی صحته قریب بر تخمین ایله اوچ بچق میلیونه یقین دونمدن عبارتدر . بر چوق قرالرده هنوز اراضی قید ایدلمامش واجرا ایدیلن تخمینات دخی اعتباری بر صورتده دفترلره کچیرلمش اولدیغندن سجلات رسمیه‌یه نظراً اشخاص عهده‌سنده بولنان اراضی انجق (١،٤٤٧،٧٠٠) دونمدن عبارتدرکه بونك دخی تقسیمی شو وجهله‌در :

لاذقیه مرکز قضاسنده	٣٧٤٨٣٤	دونم
جبله «	٢٥٣١٢١	«
صهیون «	٣٩٦٠٩٢	«
مرقب «	٣٨٦٩٥٣	
مرعی حالنده	٠٣٦٧٠٠	
یکون	١٤٤٧٧٠٠	

اشبو اراضینك زراعت نقطهٔ نظرندن تقسیمی دخی بر وجه آتیدر :

اورمان	٢٧٠٠٠٠
اشجار مثمرهٔ مختلفه	١٢٠٠٠٠
اشیلانمش زیتون اغاجلری	١٥٠٠٠٠
سبزه باغچه‌لری	٤٠٠٠
باغ	١١٠٠٠
زراعت متنوعه ایچون	٨٩٢٧٠٠
یکون	١٤٤٧٧٠٠

لاذقیه لواسنده حبوباتدن بغدای ، اربه ، یولاف ، بیاض داری ، بورجاق ، قره بورچاق کبی محصولات ایجه انتشار ایتمشدر . بقلیاتدن نخود ، بقله ومرجمك حاصلاتی کلیتلی اولدیغی کبی توتون وتنباکی زرعیاتی دخی لوانك همان همان طرفنده تعمم ایتمشدر .

اوته دنبرو جاری اولان عادتلره کوره هر سنه حبوباته حصر ایدیلن اراضینك ثلثنه قریب مقداری بغدایه تفریق اولنور . بوندن ماعدا مرابعلر متمادیاً تبدیل ایدلدیکندن هر یکی کلن چفتجی انتخاب اصولیله اراضینك الك کوزل قسمنده بغدای زرع واستفاده‌سی موقت بولندیغی جهتله اراضینك اصلاحنی کافل کوبره استعمالنی دوشونمیه‌رك بو صورتله اتربه‌نك قوای طبیعیه‌سی امحا ایتمکده‌در . حراثت وفلاحتده استعمال اولنان قره‌صاپانلر احتمال که رومالیلرك متروکات قدیمه‌سندن بر نمونه تشکیل ایدر . بوندن بر قاچ سنه اول محلی زراعت مأموری ابراهیم افندینك تشویقیله اهالیدن پاره طوپلانه‌رق ولایت جلیله واسطه‌سیله مختلف سیستمده بر چوق یوللقلر وازمیر ومرسین طرفلرندن کلیتلی مقدارده دمیر صاپانلر کتیرلمش وبو آلات زراعیه‌نك تأثیرات حسنه‌سی کورلمش ایدی . احوال حاضره مناسبتیله بو خصوصده‌کی مساعی طبیعتیله عطالته محکوم قالمشدر .

لوا داخلنده طوپراق احضاری عملیاتی همان همان مفقوددر . بر چوق اراضی واردر که عادی بر تفجیر عملیاتیله ایله اصلاحلری واشجار ایله تزیینی قابل ایکن اهمال یوزندن متروك براقیلیور ومحروقات مقامنده مع التأسف حیوانات بقریه‌نك کوبره‌سی یاقیلیور .

[٢] — **محصولات زراعیه** — مرابعلر معرفتیله زرع اولنان اراضی بر وجه آتی اقسامه آیریلیر : ایکی چفت اوکوزله حرث ایدیلن و١٥٠—٢٠٠ دونم وسعتنده بولنان اراضی‌یه (صمد) ؛ ٨٠—١٠٠ دونم وسعتنده . و بر چفت اوکوزله زرع اولنان اراضی‌یه (جوز) ؛ وینه بر چفت اوکوزله وفقط ٢٠—٥٠ دونم وسعتنده‌کی اراضی‌یه (شکاره) تعبیر ایدرلر . صمد ، جوز ، وشکارهناملریله معروف بو قطعات اراضینك عددی وآتیلان تخم مقداری معلوم اولدیغندن آلنان حاصلات سنویه‌یی صحته قریب بر تخمین ایله آکلامق قابل اولیور .

اجرا اولنان بر حساب تخمینی‌یه کوره حاصلات سنویهٔ وسطیه بر وجه زیردر :

جنس محصول	کیله حسابیله
بغدای	١,٠٠٠,٠٠٠ — ١,٥٠٠,٠٠٠
آرپه	٥٠٠,٠٠٠ — ٦٠٠,٠٠٠
یولاف	٢٠٠,٠٠٠ — ٣٠٠,٠٠٠
بیاض داری	٢٠٠,٠٠٠ — ٤٠٠,٠٠٠
بورجاق	٥٠,٠٠٠ — ٦٠,٠٠٠
	قیه حسابیله
نخود	٧٠٠,٠٠٠ — ٨٠٠,٠٠٠
بقله	٨٠٠,٠٠٠ — ١,٠٠٠,٠٠٠
مرجمك	٨٠٠٠٠ — ١٠٠,٠٠٠
پتاتس	٧٠٠٠٠ — ٩٠,٠٠٠
فاصولیه	٥٠,٠٠٠ — ٧٠,٠٠٠
ونباتات صناعیه وزیتیه‌دن:	
زیتون یاغی	١٤٠,٠٠٠
سیسام	٥٠٠,٠٠٠
خام پاموق	٤٠٠٠٠
توتون وتنباکی	٢٠٠,٠٠٠

واشجار مثمرهٔ مختلفه‌دن دخی :

قور وانجیر	١٠٠٠٫٠٠٠
الما	١٠٠٫٠٠٠
جویز	٦٠٫٠٠٠
قایسی	٥٠٠٠٠
بادم	١٠٫٠٠٠
ارمود	٤٠٠٠٠
	عدد
لیمون	٥٠٠٫٠٠٠
پورتقال	١٥٠٫٠٠٠
طورونج	٨٠٠٫٠٠٠
متنوع	١٥٠٫٠٠٠

قدر خاصلات یتیشیور اشبو حاصلات عمومیه‌نك بر قسمی داخلده صرف ودیگر بر قسمی خارجه ویاسائر ولایات والویهٔ عثمانیه‌یه سوق اولنمقده‌در .

لاذقیه لواسندن ١٣٢٩ سنه‌سنده وقوعبولان اخراجات بر وجه زیر بیان اولنور :

جنس محصول	قیه
یمورطه	٨٫٢٢٨٫٤٣٤ عدد
» صاریسی	١٥٠٦٠
» آقی	١٧١٠
صالاموره زیتون	٥١١٤٤
زیتون یاغی	٤٤٠٠٨
قورو انجیر	٦٢٣١٧٣
نخود	٥٦٩٩٠٨
داری	٥٢٢٢٤
مرجمك	١٢٧٢
سیسام	٥٩٠٤
بقله	١٠٫٠٠٠

بوندن ما عدا ٥٠ بیك کیله بغدای و ٩٠ بیك قیه داری داخلده صاتلمش اولدیغی کبی توتون وتنباکینك حاصلات عمومیه سنی تشکیل ایدن ایکی میلیونه قریب قیه دخی رژی

وایمپریال شرکتلری واسطه سیله اوروپایه وقسماً دخی ولایات سائرهٔ شاهانه‌یه سوق ایدلمشدر (*)

ثروت محلیه نك بر قسم مهمی توتون وتنباکی حاصلاتیله تأمین ایدلمکده‌در . لاذقیه لواسنده یتیش توتونلرك باشلیجه انواعی « شك البنت » و « مهلوبی »ناملریله معروف یرلی محصولات ایله تخمی وقتیله صامسون طرفلرندن جلب ایدیله‌رك غلوص محصولك همان همان عینی بر صورتده یتشدیریلن بر نوع قوقولی توتوندر . شك البنت توتوننده لاذقیه لیلر بر ده ابو ریحه نامیله معروف وباخصوص انکلیزلرجه مرغوب اولان دیگر بر نوع اعمال ایتمکده درلر . کیفیت استحضاری شو وجهله‌در: کویلیلر توتون یاپراقلرنی ایپلره گچیره‌رك اسکان ایتدکلری اوطه‌لرك طاوانته تعلیق ایدرلر . قیش موسمی حلول ایدنجه اوطه داخلنده بر چوق زندکین یاپراقلرنی احراق ایله توتونلری بو مادهٔ نباتیه دن چیقان دومانه بر مدت عرض ایدرلر . صوکره تکرار توتونلری طوپلایه‌رق چواللرده استیف ایدرلر . اشبو تبخیر عملیاتی دیدیکمز کبی سکنا ایچون اتخاذ اولنان اوطه‌لر داخلنده اجرا ایدلدیکندن پك لیلرك صحتنه ایراث مضرتدن خالی قالمیان بو اصولك ابقاسی هر حالده ارزو ایدیله جك بر شی دکلدر . مملکته کلیتلی واردات تأمین ایدن بو ثروت طبیعیه ایچون حکومت محلیه‌جه ویاخود خزینه‌یه ویرمکده اولدیغی مبالغ ایله نسبت قبول ایتمیه‌جك درجه‌ده منافع مادیهٔ جسیمه الده ایدن دخان شرکتنجه خصوصی اعمالاتخانه‌لر تأسیس وابو ریحه احضاراتنده امور فنیه‌یه موافق تدابیر اتخاذ اولنسه صحت وثروت محلیه نقطهٔ نظرندن غایت خیرلی بر اجرا آتده بولنلمش اولور.

لاذقیه توتونلری ازمیر ولایتنده وممالك عثمانیه‌نك سائر اقسامنده یتشن محصولدن دها ایی اولمسی قابل ایکن کویلیلره کافی درجه ده واردات تأمین ایتمه‌مکده‌در . زیرا بو محیطده نباتك تربیه‌سی ایله یتشدیرلمسی ایچون لازمکلن تدابیر فنیه تمامیله مفقود اولدیغی کبی بو غجه اصولی دخی کاملاً مجهولدر . دیگر طرفدن رژی اداره‌سنك عدم اعتناسی وکویلیه قارشو اولان وضعیت بی معناسی توتون زرعیاتی بتون بتونه اشکال ایتمکده‌در .

طرابلس غرب محاربه‌سنك عقبنده حکومت رژیدن استقراض صورتیله آلدیغی بر

(*) بتون بو رقملر محلی زراعت ماموری طرفندن قلمه آلنان زراعی بر راپوردن عینا نقل اولنمشدر بو ایستاتستیقك صحته پك زیاده قریب اولدیغنی ادعا ایدن مامور افندی قیه‌یی کیله‌یه وکیله‌یی قیه‌یه قاریشدیرمسیدی هر حالده لوانك محصولات زراعیه‌سی حقنده قارئه دها صریح بر فکر ویرمش اولور ایدی . دیگر طرفدن اثر مزك مختلف صحیفه لرینه کچیریلن رقملرده کی غرابتلر بوراده دخی پك ده نظر دقتی جلب ایتمیه جك درجه‌ده دکلدر .

بچق میلیون لیرایه مقابل شرکتك شرطنامه‌سنی ایجه توسیع ایتمشدی .

٨ نیسان ١٣٣٠ سنه‌سنده نشر اولنان انحصار دخان قانون موقتی موجبنجه بتون لاذقیه لواسنده ابو ریحادن ماعدا بتون توتون زرعیاتی منع اولنمش وکویلیلر زرعدن اول شرکتك لاذقیه‌ده‌کی شعبه‌سندن رخصتنامه آلمغه مجبور طوتلمشدر . ادارهٔ انحصاریه بو رخصتك کویلیلره اعطا ویاردنده تمامیله سربست بر اقلمشدر . یالکز رد حالنده اسبابی علاقه دارینه وبولنه مدیغی صورتده ساکن بولندیغی قریه‌نك مختارینه بیلدیره جکدر . لاذقیه لواسنك طوپراغی توتون زرعیاتنه پك زیاده الویریشلی اولدیغندن زرعیاتك اصلاحنی کافل تدابیر فنیه واداریه تحری وتطبیق ایدیله جکنه بو محصولاتك تحدیدی جهته کیتمك هر حالده احوال اقتصادیهٔ محلیه نقطهٔ نظرندن جائز دکلدر .

دیکر طرفدن نظامنامه‌نك تخمین خصوصنده شرکته ویردیکی صلاحیت از هر جهت محتاج اصلاحدر . ١٢ نجی ماده موجبنجه «هر بر تحریر قومیسیونی ، ادارهٔ انحصاریه‌دن منصوب بر مخمن ایله دیون عمومیه واردات مخصوصه اداره‌سندن منصوب بر مخمن وبتون بر قضا ایچون سنجاق مجلس اداره‌سی طرفندن تعیین اولنه‌جق بر مخمندن مرکبدر . مجلس ادارهٔ قضا ایله دیون عمومیه اداره‌سنجه تعیین اولنه‌جق مخمنلرك اجوراتی یومیه یکرمی غروش تجاوز ایتمه‌مك اوزره مجلس ادارهٔ قضا طرفندن تقدیر وتعیین اولنه‌جقدر . اشبو اجوراتك تادیه‌سی زراعه عائد اولوب ادارهٔ انحصاریه طرفندن تعویضاً تسویه اولنه‌بیلیر . شو حالده تحریر معاملاتنك اکمالنده ادارهٔ انحصاریه بو بابده‌کی مصارف یکونی زراع بیننده زرع ایتدکلری دونملرله متناسباً تقسیم ایده‌جك وزراعدن هر برینك حصه‌سنی محصولنی فروخت ایلدیکنده توقیف ایلیه‌جکدر . » دیمك اولیورکه اجرت بالفعل رژی اداره‌سنجه تسویه ایدلمکده‌در .

مادهٔ سالفه‌نك اوچنجی فقره‌سنده محرر اولدیغی وجه ایله مخمنلر ایفای وظیفه‌یه باشلامه‌دن اول ، محصولك تخمیننده بیطرفانه ایفای معامله ایده‌جکلرینه ووظیفه‌لری خارجنده بر کونه نفوذ وتأثیرك تحتنده حرکت ایتمیه‌جکلرینه ونه ادارهٔ انحصاریه‌یه ونه‌ده زراعه هیچ بر ضرر ایقاعنه سببیت ویرمیه‌جکلرینه دائر مجلس اداره حضورنده تحلیف ایدیله‌جکلردر .

هیئت معرفتیله اجرا ایدیلن تخمیناتك نتیجه‌سنی قبول ایتمین زراع تخمین سرکیلرینك قریه مختارینه تودیعندن اعتباراً یالکز بش کون ظرفنده اعتراض ایله ینه ادارهٔ انحصاریه‌دن ایکنجی بر تخمین هیئتك اعزامنی استدعا ایده‌بیلیر . ظاهراً کویلی لهنده کورنن بو قیددن مع التأسف لایقیله استفاده اولنه‌مامقده‌در . وسائط نقلیه‌سی مفقود ونعمت علم ومعرفتدن بتون بتون محروم بو حوالی اهالیسنه بش دکل حتی یکرمی کون مهلت ویرلسه — باخصوص

داغ اهالیسنه — ینه خبرلری اولماز .

نظامنامه‌نك بالخاصه ٢٦ نجی ماده‌سنك ایکنجی فقره‌سی از هر جهت محتاج تأملدر . بوکا کوره زراع طرفندن کوستریلن توتونلر وزن اولندقدن صوکره تحقیق قومیسیونی کتم ایدلمش توتون بولنوب بولنمادیغنی تحقیق ایتمك اوزره زراعك مسکنی ایله اماکن سائره‌سنده وبو جوارده بولنان شبهه‌لی ابنیه‌ده تحریات اجراسنه تشبث ایده‌بیلیر . دیمك اولیور شرکتك مأمورلری خصوصی اماکنه کیرمك صلاحیتنی دخی حائز بولنیور .

کویلی اداره انبارلرینه قومیسیون مخصوص طرفندن اجرا ایدیلن تخمیناتدن نقصان بر کمیت تسلیم ایدرسه نقصان بولنان هر بر کیلو ایچون بر لیرا جزای نقدی ویرمکه مجبور طوتلمشدر .

لوا محصولات زراعیه‌سنك اك مهملرندن بریده زیتون آغاجلریدر . بونلرك خضیری ، درملالی وحریصونی نامیله اوچ نوعلری واردر . اجرا ایدیلن بر تخمینه کوره مرکز قضاسنده (٤٦٨٧٨٠) وجبله‌ده (٣٠٠٠) وصهیونده (٦٠٠٠) ومرقبده ایسه ٦٥٠٠٠ عدد آغاج واردر . بونلردن ماعدا صوك سنه‌لرده آشیلانمش ویا یکیدن غرس ایدلمش (٢٠٠,٠٠٠) آغاج دها موجود اولدیغنی محلی زراعت مأموری خبر ویریور . حال حاضرده بتون بو آغاجلردن آلنمقده اولان زیتون یاغی ٦٤٠٠٠٠ قیه وزننده ایمش . اوفاق بر زحمتله بودامه عملیاتی تطبیق وعدد اشجاره کوره کوبره استعمال اولندیغی تقدیرده شمدیکی حالده آلنمقده اولان کمیتك قات قات تزاید ایده‌جکی محققدر .

٥ — اورمانلر ومعادن

لاذقیه سنجاغی داخلنده بولنان اورمانلرك مساحهٔ سطحیه‌لری یوزیتمش دوقوز بیك دونم راده‌سنده‌در . ساحله یقین اولان مواقعده یتیش اشجارك دوره‌لری اوتوز سانتیمتره‌دن بر مترو وطوللری اوچدن درت مترویه قدردر . بونلردن اوفق ابنیه کراسته‌سیله اکری قایق کراسته‌سی اخراج اولنور . بعض مواقع مرتفعه‌ده بولنان قزل وآق چام نوعلری بشقه‌جه ابنیه کراسته‌سی اعمالنه‌ده الویریشلیدر . ذکر اولنان اورمان قطعاتندن اك مهمی بایر وبوجاق داخلنده‌کی اورمانلردر . بونلرك سعهٔ تقریبیه‌لری اوتوز ایکی کیلو مترو مربعنده‌در . اشجار مذکوره‌نك قسم اعظمی یعنی یوزده طقسانی اوتوزدن آلتمش سانتیمتره دوره‌سنده ودرت بش مترو ارتفاعنده اولوب جسیم آغاجلر همان نادردر . اطراف وجوارده بولنان بعض اوفاق قطعات دخی داخل حساب ایدلدیکی تقدیرده اوچیوزبیك کنج قره‌چام اشجاری موجود اولدیغی تخمین اولنیور . بونلردن اکثریتله صرفیات داخلیه‌یه وبعضاً جوار قری اهالیسی احتیاجاتیله

خارجه سوق اولنمق اوزره « ميروم » تعبير اولنان كراسته‌لر اعمال وبيروت شهرينك احتياجاتى ايچون محاربهٔ حاضره اعلاننه قدر سنوى تقريباً اون بش بيك چكى حطب اخراج ايديليرايدى . مذكور اورمان قطعه‌لرينك وسطنده واسكندرون حدودسى اتصالنده توزنامبله قمروف وچام اورمانلريله محدود تخمينا بيك هكتار وسعتنده بر قطعهٔ اراضى واردر . بوراده موجود اولان اشجار قره وقيزيل ميشه‌دن عبارت بولنمقده‌در . اشبو اورمانلرك هيئت اصليه‌سنه طوقونلمقسزين بهرسنه اوچيوز بيك قبهٔ جديده كمور اعمالى قابل ايسه‌ده بسيط اسكله سنه يدى ساعت بعدده وقع اولمسندن استفاده اولنه مامقده‌در .

لاذقيه جبالنده دمير ، كموشله قاريشيق قورشون ، نحاس ، خشب متفحم ونيكل دامارلرى موجوددر . وقتيله باير وبوجاق ناحيه لرنده سنوى ٢،٥٠٠ طون ويرن بر قروم معدنى ايشلديلور ايدى . اليوم معدن مذكوردن اثر قالمامشدر .

— ١٦ —

مرقب

١ — قضانك موقع وحدودى

لاذقيه سنجاغنك منتهاى جنوبيسنده كائن وشمالاً جبله قضاسى ، شرقاً حما وجنوباً طرابلس شام سنجاقلرى ، غرباً دخى آق دكزله محدوددر . بو وجهله مرقب قضاسى ساحلدن نصيريه داغلرينه قدر ممتد اولوب اراضيسى دكز قيسندن داخله دوغرى كسب ارتفاع ايتمكله عارضه‌ليدر .

٢ — قضانك مساحه ونفوس واحوال اداريه‌سى

بالعموم قضانك مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٣٠،٢٥٠ دونم راده‌سنده‌در . بونك ١٨٥،٠٠٠ دونمى مزروع ويالكز ٧٥٠ يسى سقى اولنان اراضيدن تركب ايتمكده‌در . بوندن باشقه ١٧٥٠٠ دونملك اراضى اروا واسقا ايديله بيلمك ايچون بر طاقم عمليانه محتاجدر . ٢٥٠،٠٠٠ دونمى قابل و٢٧٧٠٠٠ ى غير قابل زرعدر . غير مزروع بر حالده قالان ٥٢٧٠٠٠ دونملك ياريسى محصولات متنوعه يتشديرمكه مساعد ايسه‌ده سكنه‌نك قلت وقلتى يوزندن ، بو اراضى وسيعه‌دن استفاده ايدلمه مكده‌در .

بالعموم قضانك نفوسى بر وجه آتيدر :

١٣٣٢ سنه‌سى ايستاتستيق

	ذكور	اناث .
اسلام	٢٦٠٣	٢٥٠٥
نصيرى	١٠٦٠٣	١٣٨٨٤
روم اورتودقس	١٩٣٠	١٨٩٧
مارونى	٧٥٥	٦٣٩
	١٥٨٩١	١٨٩٢٥

٣٤٨١٦

بتون قضاده ١٣٢٨ سنه‌سنده (٣١) و١٣٣٠ ده (١٤٥) و١٣٣٢ سنه‌ده (١١٥٦) وفيات وعين سنه‌لرده ١ ؛ ٣٧٠ ، ٤٩٠ تولدات وقوعبولمشدر . شوغريب ارقامده اكلاشيليوركه غالبا نفوس دفترلرى ١٣٢٨ سنه‌سنده يالكز بر دفعه ونك بر چوجق قيد ايتمك ايچون كشاد ايدلمش در !

قضا مركزى ٣٥،١٢ عرض شمالى ايله ٣٣،٣٩ طول شرقى بيننده وساحلده كائن بانياس قصبه‌سيدر . بوندن اوتوزدرت سنه اول مركز قضا ٣٠٠ متر وارتفاعده واقع مرقب قلعه‌سى ايدى . مذكور قريه بانياسك جنوب شرقى جهتنده واوچ چاريك ساعت بعدنده كائندر .

مؤرخ قديم استرابون بانياسدن بحث ايدركن بالانه *Balanea* اسمنى قوللانيوردى . بوراده فنيكه ليلردن قالمه اسكى بر حصار خرابه‌سى مشاهده اولنمقده‌در . (*Revue archéologique*) نام مجموعه‌نك ١٨٧٩ سنه‌سى قولكسيوننده بو اثر تاريخى‌يه دائر تدقيقات كافه موجوددر .

صليبيلرك ورودندن اول بانياس قصبه‌سنى اسلاملر بولونياس واهل صليب محاربه‌لرى اثناسنده فرانقلر *Valania* ناملريله تسميه ايدرلردى . قصبه بر مدت انطاكيه ايالتنه ملحق قالمش وفقط مرقب شاتوسنك ضبطى اوزرينه حكم اسلامى‌يه داخل اولمش ايدى . بانياس چايى حكم صليبيده طرابلس ايالتنى انطاكيه نككندن تفريق ايديور ايدى . حال حاضرده بانياسده مبانىٔ نصرانيه‌دن هيچ بر اثر قالمامشدر .

بانياس چاينك صاغ ساحلنده ودكز ساحلنه يقين بر موقعده بر قاچ ستون وساحل يباننده دخى اسكى مزارلر مشاهده اولنيور . قصبه‌دن بش دقيقه مسافه‌ده صويى لذيذ وبراق منبعلر وبوييكارلره ناظر يوكسك وصخرى بر موقعده بوقاريده ذكرى كچن فنيكه

حصارینك خرابه‌لری موجوددر . حصارك ٦٠٠ مترو طولنده ٥—٨ متر وعرضنده‌بر دیواری ومدافعه‌لی مدخللری واردر .

بانیاس قصبه‌سی عصر اخیرك لصنف ثانیسنده تأسیس ایدلدیکندن یوللرنده وحتی بعض خانه‌لرینك انشاسنده‌بر درجه‌یه قدر انتظام کوزه‌لمشدر ١٣٣٢ سنه‌سنده نفوسی‌بر وجه آتیدر:

ذکور	اناث	
٣٨٨	٣٨٩	اسلام
٢٢	١٦	روم
٢٠	١٢	مارونی
	٨٤٧	

نفوس محلیه بیکدن اشاغی اولدیغنه کوره بلدیه دائره‌سنك بودجه‌سی ٢٠١٠٧ غروش واردات وبر او قدر مصرفله اپجه نظر دقتی جالبدر .

٣ — قضانك احوال طبیعیه‌سی

مرقب قضاسنك اووه قسمی مساحهٔ عمومیه‌نك بشده‌برینی تشکیل ایدن وجنوبدن شماله دوغری ساحله موازی اوله‌رق امتداد ایلین اراضیدن عبارت اولوب زراعت خصوصنده دخی کویلیلر الك زیاده بو قسمدن استفاده ایتمکده‌درلر . قضانك اقسام سائره‌سی داغلق اولمقله برابر مختلف یرلرنده قابل زرع تارلالره دخی تصادف اولنیور . اسکیدن صیق اورمانلرله مستور اولوب الیوم چیپلاق بر حالده قالان بو عارضه‌لی اراضینك الك یوکسك نقطه‌سنی ٧٠٠ مترو ارتفاعنده تخمین اولنان نبی یونس تپه‌سی تشکیل ایدر . بو داغلق اراضینك قسم کلیسی صخور کلسیه‌دن ترکب ایتمکده‌در . زمرین سوده وخربه منطقه‌لرنده کایتلی مقدارده احجار برکانیه دخی مشاهده اولنیور .

قضا داخلنده سن ، حریصوف ، جوبر ، بانیاس ، مارقیه وحصین نهرلری جریان ایدر . بونلردن سن نهرینك صویی اعوجاجلی مجراسنك طولی انجق یارم ساعت اولمسنه وغماً اپجه مبذول اولوب مرقب ایله جبله قضالرینی یکدیکرندن تفریق ایتمکده‌در . منبعی جبله قضاسنده و (قرقیس) داغنده‌در . حریصون وجوبر نهرلری عمرانیه ومرقب قضالری حدودنده کائن جبل شعره‌دن نبعان ایله اولکیسی یدی سکز وایکنجیسی التی ساعتلك بر مسافه قطع ایتدکدن صوکره بحرسفیده انصباب ایدرلر . بانیاس نهرینك منبعی قصبه جوارنده کائن وصویی لذتلیدر . مارقیه چاینه کلنجه بو دخی منبعنی نبی یونس داغندن آلدقدن ووادی العیون وتعنیته چایلریله بر لشدکدن صوکره دکزه دوکیلیور . طولی اون ساعت قدردر . طرطوس ناحیه‌سنی مرقب قضاسندن ایران حصین نهری

بلوطه وقیس نامنده ایکی ایاقدن ترکب ایدر . برینك منبعی وادی العیونده ودیکری صافیتا قضاسنده‌کی بیت رسلانده‌در . اشبو میاه جاریه‌دن باشقه یازین قورویان الجام وحوزیه چایلرینی دخی ذکر ایده بیلیرز . برنجیسی بانیاسك شمالنده وایکنجیسی جنوبنده‌در .

قیش موسملرنده درجهٔ حرارتك ساحلده فوق الصفر اوندن اشاغی‌یه دوشدیککی نادردر . داغلرده ایسه ٥ ه‍ قدر اینر . یازین ساحلده اعظمی حرارت ٣٥ واصغری حرارت ٢٥ درجه‌در .

٤ — قضانك احوال عمومیه‌سی

متوسط درجه‌ده منبت اولان قضا اراضیسنده چفتلك اصولی چوق تعمم ایتمه‌مشدر . قضانك تخمیناً اوچ ربعی مرابعلرك ویالکز بر ربعی متنفذلرك زیر تصرفنده بولنمقده‌در . ولایتك انحای دائره‌سنده ثروت جسیمه‌لریله شهرت بولان زراع متنفذه‌دن بوراده اثر یوقدر . اراضیلری پك ده محصولدار وکافی درجه‌ده کنیش اولمادیغی جهتله قضا داخلنده‌کی معروف زنکینلرك بهرینك وارداتی اوتوزبیك غروشی تجاوز ایتمه‌مکده‌در . زنکینلر اکثریا تارلالرینی مرابعلره ایشلدر وکویلیدن ، حصهٔ عشریه چیقدقدن صوکره ، ساحل طرفلرنده محصول عمومینك ثلثنی وداغلق اراضیده ربعنی آلیر .

قضا داخلنده اورمان یوق کبیدر . قینیه ومقرمده کویلری جوارنده اللیشر دونملك چام اورمانجقلری مشاهده اولنیور . زیتونلکلر الك زیاده ساحل وخوابی طرفلرنده بولنیور . باغ یتشدیرمکه مساعد اولان قدموس ناحیه‌سنده بو قیمتلی اغاجدن اثر قالمامشدر . قضاده سنوی ١٥٠٠ قنطار وزننده زیتون یاغی حاصل اولور . قدموس ناحیه‌سنك ساده یاغی یرلیلر ارمسنده شهرت بولمشدر .

داغ طرفلرنی تزیین ایدن توت اغاجلری سنه‌ده ایپك تخمندن اون بیك قوطی بسلیه بیلیر . بوندن دولایی کویلیلرك هان هان هپسی موسم مخصوصنده قوزه حاضرلایه‌رق محصوللرینی بانیاسده اسلاملر طرفندن تأسیس اولنان ایکی ایپك فابریقه سنه صاتارلر . ایپك محصولات محلیه‌سنك بر قسمندن بساتین قریه‌سنك خریستیانلری قماش وچوارب اعمال ایتمکده‌درلر .

مرقب قضاسی نعمت معارفدن محرومیت خصوصنده دیکر قضا ارمسنده طبیعی بر استثنا تشکیل ایده‌مز . تخمین ایتدکلرینه کوره قضانك انجق یوزده ایکیسی اوقور یازار ایمش . محاربه‌دن اول دخی قضا داخلنده اجنبی مکتبلری موجود دکلدی . رسمی اولمق اوزره مرکز قضا اولان بانیاس قصبه‌سنده ذکور واناثه مخصوص ایکی وداخل

ایچون سکز مکتب ابتدائی تخصیصاتی اولنمش ایسه‌ده حال حاضره یالکز بانیاسک ایکی مکتبیله قدموس، خوابی ودیکر بر کویك مکتب ابتدائیلری تأسیس اولنه بیلمشدر. مرکز ناحیه‌سنه مربوط بساتین کوینده مارونیلرك بر مکتبی وسوده قریه‌سنده کلیسایه مجاور بیوك بر مکتب بناسی واردر.

مرقب قضاسنك آثار نافعه‌سی دخی مهمل قالمشدر. عاصی وادیسنك طبیعی بر اسکله‌سی دیمك اولان بانیاسدن حمایه کیدن ۸۵ کیلومترولك یول اوزرنده (۱۳۰۹) سنه‌سنده بر مقدار تسویهٔ ترابیه اجرا ایدلمشدی. بو یولك یالکز ولایت حدودندن عمرانیه قضاسنك مرکزینه قدر اولان ۱۰ کیلومترولك قسمی اوزرنده ارابه ایشلیه‌مز. شعبهٔ مذکوره‌نك اتمامی وبانیاسده اوفاق بر لیمانك انشاسی حالنده مسافه‌نك طرابلس یولندن دها اقصر اولمسی جهتیله بر چوق حما امتعه‌سنك مرقب قضاسی مرکزندن خارجه ارسال ایدیله‌جکی امید اولنیور. طرطوس وبانیاس ایله جبله اره‌سنده بولنان طبیعی وعارضه‌سز یول وزرنده ارابه ایله سیاحت ایتمك متاعب ومشاقه قاتلانمق شرطیله قابل ایسه‌ده دها جنوبه دوغری تمدید سیاحت ایتمه‌نك امکانی یوقدر. بانیاسدن خوابی قریه‌سی طریقیله صافیتایه‌قدر بر شوسه انشاسی آز هر جهت فائده بخشدر.

٥ — قضاده محصولات زراعیه

مرقب قضاسنك محصولات زراعیه‌سی بر وجه آتیدر:

جنس محصول	کیله حسابیله
بغدای،	۱۲۰۰۰۰۰
اربه	٤۲۰۰۰۰
بیاض داری	۱۸۰۰۰۰
مصر داریسی	۲٥۰۰
نخود	۱٦۲۰۰۰
بقله	٤۰۰۰۰
مرجمك	۱٥۰۰
بوروجاق	۱۱۳۰۰

اشبو محصولاتدن باشقه هر سنه وسطی اوله‌رق ۲۰۰٬۰۰۰ توتون و ۱٬٥۰۰٬۰۰۰ قیه زیتون یتشمکده‌در.

٦ — قضاده آثار قدیمه

سوریه‌ده بولنان قلاع قدیمه‌نك اك مهملرندن صاییلان مرقب قلعه‌سندن باشقه قضا داخلنده خراب بر حالده خوابی، کهف، قدموس وجرد علیقه قلعه‌لری دها واردر.

بونلردن مرقب ویا تعبیر افرنجیسیله Margat قلعه‌سی صلیبیلر زماننده هوسپیتالیه شوالیه‌لری طرفندن اداره اولنان قلاعك اك مهملرندن معدود ایدی: بعض مؤرخلر بو بنای قدیمك وقتیله بیزانسلیلر ویا اسلاملر طرفندن انشا ایدلدیککنی ادعا ایدییورلر ایسه‌ده قلعه‌نك کیفیت تأسیسی هنوز توضح ایدمه‌مشدر. موسیو ره‌بك ویردیکی معلوماته نظراً قلعه ۱۱٤۰ سنهٔ میلادیه‌سنده صلیبیلر طرفندن آلنمزین فتح ایدیله‌ك Mansoer عائله‌سی طرفندن ۱۱۸٦ سنه‌سنه قدر اداره اولنمش وتاریخ مذکورده حاکمی بولنان بر تران دومارغاتك امری وانطاکیه پرنسی بوهه موندك موافقتیله هوسپیتالیه شوالیه‌لرینه دور اولنمش ایدی. صلاح الدین ایوبی حطین محاربه‌سندن صوکره، سجیلیا قرالی ایکنجی غلیوم طرفندن خریستیانلره معاونت ایتمك امریله کوندریلن دونمانك مداخلهٔ فعلیه‌سنه رغماً اردوسی ینه مرقب قلعه‌سنك جوارندن کچیرمکه موفق اولمش ایدی. ۱۲۷۰ سنه‌سنده حصن الاکراد سقوطی اوزرینه اپیجه ضعیف دوشن هوسپیتالیه‌لر اسلاملرله بر معاهده عقد ایده‌رك زیر تملکلرنده بولنان اراضینك بر قسمنی اعاده‌یه ومرقب ایله جوار کویلردن طوپلانان ویرکولرك غالبلرله کندی اره‌لرنده تقسیمنه موافقت ایتمشلر ایدی، نهایت سلطان قلاون ۱۲۸٥ سنه‌سنده قلعه‌نك بتون بتونه ایادیٔ نصرانیه‌دن تخلیصنه موفق اوله‌مقله مدافعلر عکا شهرنده‌کی دینداشلرینه التحاق ایتمشلردی.

سوریه‌نك ساحل شمالیسنه حاکم اولان مرقب قلعه‌سی امثالسز موقعیله اوزون مدت مدافعه ایچون اك موافق شرائطی حائز شاتولردن عد اولنمقده‌در. مبنی اولدیغی تپه شمال وجنوب ضلعلری عمودی وفقط جهت شرقیه‌سی درین بر وادی ایله نصیر داغلرندن آییریلان بر زاویه حالنده‌در. قلعه شرق داغلری ینه جنوب طرفنده کورنن دار بر یول ایله متصل اولدیغندن عادتا بر شبه جزیره شکلنی ارائه ایتمکده‌در. وضعیت ارضیه‌نك تحت تأثیرنده اوله‌رق وقتیله انشا اولنان بو حصن متین دائرا مادار ایکی سور ومنتهای جنوبیده کورنن بر رجعتکاه Réduit ایله احاطه اولنمشدر. برنجی سور متعدد قوله‌لرله تجهیز اولنمش ایکنجیسندن ایسه الیوم اثر قالمامشدر. (۱) رقیله کوستریلن ومدور بر قوله ایله تجهیز ایدیلن قاپودن کیرن بر زائر کندینی کینش بر دهلیزك مبدأنده بولور. صاغ وصول طرفلرنده بولنان بیضی الشکل کمرلر ایسه شاتونك برنجی سورینه ایصال ایدر. بر دیوار یوقاریده دیدیکمز کبی متعدد قوله‌لرله تجهیز ایدلمشدر. قلعه‌نك شمال جهتنده عمودی

بر صورتده يونتولان قيالر اوزون بر مسافه ايچون ديوار وظيفه‌سنى كورمكده‌در . قلعه‌شرقده مخصوص حفر اولنان درين بر وادى ايله نصيريه داغلرندن تفريق ايدلديكى كبى شاتويه ايصال ايدن دار يوله حاكم اولمق اوزره ـ ممزده (٣) رقمیله كوسترلين محلده برنجى سورك الك مهم قوله‌سى انشا اولنمشدر . سلطان قلاون قلعه‌يى فتح ايتدكدن صوكره شاتونك بو مهم قوله‌سنى اساسلى بر صورتده تعمير واوزرينه كتابه‌لر حك ايتديرمش ايدى . حاولينك جانب يسارنده بولنان جامع وقتيله كليسا اوله‌رق انشا اولنمش ايدى .

اشبو معبدك جنوبنده‌كى ايكى قاتلى بنا (٩ رقملى) بيضى شكلده ياپيلان پنجره‌لرله تنوير ايدلمش وهر ايكى قات برر قاپو ايله ١١ رقمیله كوسترلين وقطرى ٢٩ مترو طولنده بولنان قلعه‌نك بيوك بر جنه وصل اولنمشدر . بيوك بنانك ديوارلرنده بولنان مازغاللرك مدافعلرى دوشمن قورشونندن مصون بولنديرمق ايچون نه قدر ماهرانه بر طرزده انشا ايدلديكى آز بر دقتله آكلاشيله بيلير .

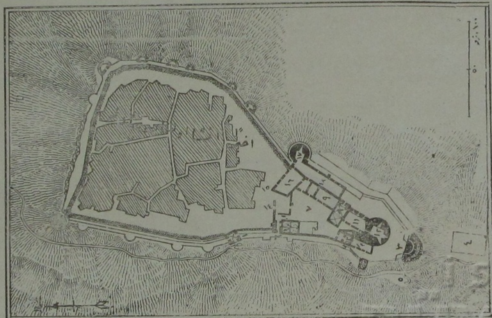
٧ — بانياسك وضعيتى ومنظرهٔ خارجيه‌سى

لاذقيه لواسنه تابع مرقب قضاسنك هنوز اوتوز ايكى سنه‌لك بر مركزى بولونان (بانياس) قصبه‌سى شكل خارجيسى اعتباريله او قادار تر وتازه كورونيوركه (سترابون) كبى قديم جغرافيونك (بالانيا ـ *Balania*) صورتنده ذكر وعربلرك (بولونياس *Boulounyâs*) وفرانقلرك (والانيا ـ *Valania* ـ واله‌نى ـ *Valénie*) وياخود نامليله توسيم ايتد كلرى بو قديم قصبه‌نك بو درجه‌ده‌يكى بر شكلده اظهار موجوديت ايده‌جكى تخمين اولوناماز دى .

فى الحقيقه شمال وجنوب طرفلرى يشيل باغچه‌لرله وداخلى دخى تك تك ، جوز وقاواق آغاجلريله محاط ومزين بولونان بو قصبه‌ده بوتون نظرلره كولومسه‌ين بر حال واردركه هركسى كنديسنه منجذب ومفتون أيله‌يور .

غرب جهتندن ، بحر سفيدك مائى صولرينه قاووشان بو سه‌ويملى (بانياس) ك شمال جهتى دخى بر مقدار ده‌كيزه كشاده بولونديغى كبى (نهر الجمم) ايله وشرق جهتى ايسه (بانياس) تپه‌سيله جنوبى دخى (بانياس) دره‌سيله محدود اولمسنه نظراً بو قصبه ده‌نيله بيليركه بوتون عوارض ارضيه‌نك بخش ايده‌بيله‌جكى هر دورلو محاسن طبيعيه‌دن نصيبه‌دار فيض اولمشدر .

قصبه‌نك داخلنده رونما اولان بوتون بو كوزه‌للكاره جوارك بدايعى دخى علاوه ايله‌مك ضروريدر . شمال طرفلرنده (صراطه) داغى ايله ده‌كيز استقامتنده برر بقعهٔ سبزنى اكديران (عرب الملك) كويى ودها صوكره (جبله) قصبه‌سى وتا اوزاقلره دوغرو كسب

مرقب قلعه‌سنك تقسيمات داخليه‌سى

١ قاپو وسربع الشكل بر قوله ، ٢ قوله ؛ ٣ مدور بر زاويهٔ خارجه ؛ ٤ صوخزينه‌سى ، ٥ خراب دوشمس برقلعه‌مازغالى ؛ ٦ رجعتكاه مدخلى ؛ ٧ شاتوحاوليسى ؛ ٨ مسجد (اسكيدن كليسا ايدى) ؛ ٩ خراب ابنيه ؛ ١٠ بيوك صالون ؛ ١١ بربنا ؛ ١٢ بويوك بر قوله ؛ ١٣ مخزنلى مختلف ابنيه ؛ ١٤ ايكنجى سورك خراب قپوسى ؛ ١٥ خندق ، ١٦ قبه‌لى بر صالون ؛ ١٧ كيزلى استحكام قاپو سيله خندقه متصل بر قوله ؛ ١٨ اوزون دهليز .

توضح ایله‌ین قوس بحرینك منتهای حدودنده بر کولکه حالنده کوزوکن (لاذقیه) مرکزی نهایت افقك منتهاسنده بر پاموق کومه‌سی شکلنده مشاهده ایدیلن (جبل الاقرع)؛ شرق جهتلرنده ایسه (بانیاس) داغنك آرقه‌لرینه دوغرو اخذ موقع ایله‌ین (ذلو)، (برمایه)، (خربه)، (مشیرفه) کویلری وصوکره یوکسك ویشیل بر تپه اوزرنده بر تاج عمران حالده کورولن او قیمتدار (مرقب) قلعهٔ قدیمه‌سی ودها بریده (جبل العنازی) هر حالنده بو قصبه‌یه پك لطیف ورنکین بر منظرهٔ وسیعه تحسین ایتمکده‌در .

باخصوص (بانیاس) ك یوکسك بر قسمنی تشکیل ایدن ونهایت یاریم ساعت مسافه‌ده بولونان (مرقب) قلعه‌سنك او هر آن باشقه رنکلر ارائه ایله‌ین منظره‌سی نه قادار شایان پرستش ایسه بو قلعه‌نك جوارینه چیقه‌رق بورادن سه‌وه سه‌وه تماشا ایدیلن بانیاس قصبه‌سنك یشیل آغاجلرله ماوی دکیز آره‌سنده کولومسه‌ین مثلث الشکل منظره‌سی ده او مرتبه جاذب وسحاردر .

دیکر طرفدن (بانیاس) ك جوار اربعه‌سنی دخی بو یوکسك قلعه‌دن سیره دالمق قادار دوقلی برشی تصور اولوناماز : جنوب طرفلرنده ، عکار ولبنان داغلری رأس الشقعه‌یه قدر، شرق جهتنده قدموس داغلری شمال طرفندن کلبیه ونواصره داغلری جبله ساحلی، لاذقیه ساحلی، جبل الاقرع ونهایت برخیال حالنده قبرس آطه‌سی ، غرب طرفلرنده ایسه‌نا محدود بر دکیز وصوکره جنوب غربیده (ارواد) آطه‌سی مشاهده اولندیغی ایچون بو واسع منظره‌نك احتشامی مواجهه‌سنده ذهن انجذاب وحیرتله قاریشیق بر حسله متحسس اولور .

٨ — بانیاسك خطوط داخلیه‌سی

بانیاس قصبه‌سی ، خارجدن نه قادار ظریف ودلنشین کورونیورسه داخلاً دخی او مرتبه سه‌ویملی ودلربادر . اساساً ایکی یوز خانه ایله یوز قادار دکاندن مرکب بولونان بو کوچوك قصبه‌نك اولجه بیان ایدلدیکی وجهله شمال ، شرق ، جنوب طرفلری وداخلنك بعض اقسامی خی میوه وسبزه باغچه‌لریله‌و کونا کون آغاجلرله مستور بولوندیغی ایچون بوتون قصبه بویوجك بر باغچه‌یه وأولر ایسه یشیللك آراسنه سرپیشدیرلمش کوچوك بیاضی قولوبه‌لره بکزه‌مکده‌در . باغچه‌نك ده کیزدن اعتباراً شرقده بانیاس دره‌سی منبعنه قادار عرضی بر بوچوق وشمال وجنوبده بولونان هر ایکی نهر آره‌سنده‌کی طولی ایسه ایکی کیلومترودن فضله اولمادیغی ایچون یوکسکجه بر نقطه‌دن قصبه‌نك بوتون اقسامنی بردن احاطه ایتمك قابل اولابیلیر . باخصوص بو یکی قصبه‌نك آز چوق منتظم بر طرز ترتیبی وارکه مستقبلده دها قیمتدار انکشافلره مظهر اولاجغی تخمین اولونابیلیر . فی الحقیقه دکیزه موازی اولارق قصبه‌یی باشدن باشه قطع ایدن یول ایله بوکا اکثریا عمود بولونان دیکر یوللر دوشونوله جك

اولورسه بانیاسك متنظم مربعلره آیرلمش اولدیغنی قبول ایتمك اقتضا ایدر . بانیاسك اکثر یوللری برخیابان سبزین حالنده‌در . بو کولکه‌لی یوللرده دولاشارق قصبه‌نك یکیلکنی تماشا ایتمك قادار ذوقلی برشی تصور اولوناماز . که طرابلس شامك وکاه بیروتك یکی طرزده کی خانه‌لرینی بر مقدار اکدیران قصبه طرز معماریسنده اویله جاذب برحال وارکه . . . بر چوق قصبه‌لرمزده تصادف اولنمق نصیبی انسانه میسر اولاماز . . بوتون قصبه همان مستوی بر ساحه ده انشا ایدلمش ایسه‌ده بانیاس نهری منبعنك جوارنده کی خانه‌لر براز یوکسکجه اولدیغی ایچون بوراسی قصبه‌نك أك معتنا وممتاز بر محله‌سی صاییلیر . [حارة القلعه] نامیله توسیم ایدیلن وشرق جهتنی اشغال ایله‌ین بو محله‌دن ماعدا غربده [حارة الجامع] وشمالده اکثریا خرستیان اهالینك اقامت ایلدیکی (حارة الشمالیه) واورطه‌ده ایسه حکومت قوناغنك جوارنده‌کی (حارة السرایه) ایسه بربریله مختلط بر حالده‌درده نیله بیلیر . بانیاسده بنالر بویوجك دکلدر . بناءً علیه مختصر ومفید اطلاقه شایان اولان بو اوجکزلرده پك بارز بر تناسب رونما اولور . اساساً قصبه‌ده نظر دقتی جالب مؤسسه‌لر دخی یوقدر . ده‌کیز کنارنده‌کی جامع وحکومت قوناغی بنالری بیله دیکر اولردن فرقلی صاییلاماز . . قصبه‌ده بر کلیسا ، بر اوتل وبا دیکر بر مؤسسه برشی بولونمادیغی ایچون بانیاس قصبه‌سی ظریف ومنتظم بر کوی تلقی ایتمك ایجاب ایدییور . اویله بر کوی که هرشیدن اول تمیزجه‌در .

بانیاس قصبه‌سنك تمیزلکی هر خصوصده جالب دقتدر . قصبه‌نك یدی سکز یولی واردرکه دیکر قصبه‌لرمزده تصادف ایتدیکمز کیرلیلکلردن بوتون معناسیله مصوندر . أولری دخی شکایت ایدیله‌جك درجه‌ده دکلدر . مع ما فیه بو تمیزلك اولا قصبه‌نك یکیلکنه واهالیسنك — ایلروده بیان ایدیله جکی وجهله — اوزون سنه‌لردن بری (بانیاس) قصبه سنده بولونمایوب خارجدن کلش وبوراده یرلشمش اولماسنه واك مهمی ایسه قصبه‌نك صو جهتندن عظیم بر فیضه مالك اولماسنه مدیوندر .

شمالده زریقات منبعی ، شرقده نهری تشکیل ایدن (عین اللبوه) ، (عین الفلاحین) منبعلری کبی متعدد منبعلر واردرکه تمیز صویله بو قصبه ایچون جداً بر مصدر حیات اولیور ... بو منبعلردرکه قصبه‌نك یشیللکنی ، کوزه‌للکنی بخش ایدییورلر . صوکره هرأوده‌یه بر رطالی صوقویوسی موجوددر . بونلرده دوشونولورسه بورانك تمیزلکی اسبابی تعیین ایدلمش اولور . خصوصیله قصبه‌ده کیز کنارنده بولونمقله برابر بر طرفدن لاذقیه وطرابلس آراسنده برکذرکاه ودیکر طرفدن (قدموس) ونهایت(حما) ایچون بر مخرج اولمق اعتباریله هر کون زیاده‌لشن واختلاطلر قصبه‌نك بو خصوصده ترقیسنه یاردیم ایدییور .

هر حالده بو ایضاحاتمزی خلاصه ایده‌رك بر اساسه ربط ایتمك ایسترسه‌ك دیه بیلیرزکه بانیاس قصبه‌سی پك ظریف بر تنز هکاهدر . اوچ درت منبعی حاوی زریقات موقعی ، ینه او درجه‌ده منبعه مالك رأس النبع ، قصبه خارجنده وشرق شمالیده کائن (شیخ هلال) موقعی قصبه داخلنده‌کی پورتا قال وسائر میوه باغچه‌لری ، ده کیز کناری ، نهر کذرکاهی ، نهرلرك منصبلری هر طرف بو قصبه‌یه کوزه‌للکلر بخش ایدیور والحاصل پیریل پیریل پارلایان منبعلریله ، یکی وبیاض اولریله ، ماوی‌ده کیزیله ، یشیل آغاجلریله بو قصبه بحرسفید ساحلنك أکسه ویملی أك ظریف ومستقبلده هر دورلو اعتلایه مستعد شهر یاورولرندن بری تلقی ایدلمك ضروریدر .

٩ — احوال اجتماعیه

[١] — **بانیاسده حالت اجتماعیه** — بیکه قریب بر نفوسه مالك بولونان (بانیاس) قصبه سنك خرستیانلری اسلاملره نسبتله نهایت اونده بر درجه سنده بولوندیغی ایچون بو راسنی اسلام بر قصبه تلقی ایتمك اقتضا ایده‌ر. مع ما فیه بانیاس ك اسلام کتله‌سنده اوزون اوزادی‌یه اجتماعی طبقه‌لر آرامق بیهوده‌در .. بناءً علیه بورا اهالیسنی حالی ، وقتی یرنده اولانلرله حیاتجه پك بسیط اولارق کچینلردن مرکب اولمق اوزره ایکی بارز صنفه آییرمق قابلدر .

هر شیدن اول شونی درمیان ایده‌لمکه (بانیاس) قصبه‌سی ثروت محلیه سیله ویا طبقهٔ متمولاننك حال طغیانده بولونان نفوذ ویا تغلبیله معروف بر قصبه دکلدر . زیرا بانیاسده أك ایلریده بولونان اوچ درت عائله‌نك تحت تصرفلرنده‌کی اراضی نهایت ایکی ، اوچ بیك دونمدن عبارت بولوندیغی کبی املاکی دخی اونسبتده محدوددر . حتی بو کیلرك سنوی وارداتی بش یوز لیرایی دخی تجاوز ایتمه‌مکده‌در . کرك زراعت وکرك تجارت واسطه سیله آنجق بو قادار بر کلیری أله ایده‌بیلن بو عائله‌لر منسوبینی خاصةً سکونه میالدرلر . بربرلرینه قارشو اولان وضعیتلری دخی بوتون معناسیله بیطرفانه‌در . بونلر قابل اولدیغی درجه‌ده ایشلریله مشغول اولورلر . بناءً علیه بعض قضالرده تصادف ایدیلن نفوذ غوغالری ویا موقع یاریشلری وتفوق داعیه‌لری بورالرده یربولمش دکلدر . وبیان ایتدیکمز اوزره پك از اراضیسی بولونان بو طبقه منسوبیننك اساساً معیتنده واسع مقدارده مزارعلری بولونمادیغی ایچون بالطبع نفوذ ویا تسلطك محل تطبیق بولونامامقده‌در .

دیکر طرفدن (بانیاس) اهالیسنك لاذقیه ، جبله ، مرقب سمتلرندن طوپلانمش اولمالری دخی بربرلرینه قارشو مهاجم بر وضعیت اخذایتمه‌لرینه مانع تشکیل ایتمکده‌در . زیرا ارثی تأثیرات ایله بو کبی معکوس دویغولره صاحب بولونمایورلر . برده فکر تجارت

وکثرت اختلاط وتماس کبی مؤثرات بانیاس اهالیسنی بربرینه قارشو مونس وممتزج بر حالت اجتماعیه‌ده بولوندیرمقده‌در .

بانیاس قصبه‌سنك اکثر اهالیسی بوستانجی ویا اصنافدر . بناءً علیه بونلرك طرز معیشتلرنده پك بارز بر ساده‌لك رونما اولمقده‌در . بانیاسده یاشایا بیلمك آز ، چوق چالیشمایه متوقف بولوندیغی ایچون بانیاس ساکنلرینی کسل ایله متصف ایتمك جائز اولماسه بیله کندیلرینك لزومندن فضله قناعتکار وساکن اولملری اعتباریله تشبث شخصی ویاجهد واقدام کبی اوصاف گزیده ایله موصوف دخی تلقی اولونامازلر . حتی ارککلرك یوزده اللیسی همان همان اوقومق ، یازمق بیلدیکی حالده بونده دخی قناعتکارلقده بولونه‌رق پك ابتدائی بر معلومات ایله اکتفا ایلمشلردر .

[٢] — **مرقب قضاسنك احوال اجتماعیه‌سی** — اوتوز بش بیكی متجاوز بر نفوسه مالك بولونان مرقب قضاسنده دین اعتباریله (اسلام) و (خرستیان) ناملری تحتنده جمع ایدیله بیلن ایکی کتلهٔ اجتماعیه موجود ایسه‌ده اوتوز بیکدن عبارت بولونان اسلاملری ، سنی ، اسماعیلی ونصیری وبش بیکه قریب اولان خرستیانلری ایسه ، روم اورتودوقس ومارونی قسملرینه تفریق ایتمك قابلدر .

مرقب قضاسی خرستیانلری (بانیاس) ك جنوب جهتلرنده ، ساحله موازی بر صورتده وساحلدن برر ، ایکیشر ساعت مسافه‌ده بولونان یکرمی قدر کوی اشغال ایتمکده درلر . بونلردن اوچ بیك بش یوزی روم اورتودوقس ومتباقیسی ایسه (مارونی) در . روملرك مستقل اولمق اوزره اون بش ومارونیلرك ایسه مستقل اوچ کویلری موجوددر. مارونیلر اسلام بساتین کوینده دخی اقامت ایتمکده درلر .

اسلاملردن سنی اولانلرك عددی آلتی بیك راده‌سنده‌در . سنیلر قضا مرکزی اولان (بانیاس) قصبه‌سی ایله بو قصبه‌دن بر ایکی ساعت مسافه‌ده بولونان طقوز کویی وقلعهٔ خوابی قصبه‌سیله (زمرین) کوینی اشغال ایتمکده درلر. خوابیده اسماعیلیلر دخی موجوددر .

اسماعیلیره کلنجه مرقبلره بولونان اسماعیلیلرك عددی قیود رسمیه‌یه نظراً (٣٦٩٨) نفوسدن عبارتدر . اسماعیلیلرك (حجاویلر) شعبه‌سی قضانك جنوبنده بولونان (خوابی) ناحیه‌سنده (نهر الحصین) جوارنده وساحلدن برر ساعت مسافه‌ده‌کی ساحه‌یی اشغال ایتمکده‌درلر . اسماعیلیلرك دیکر شعبه‌سی اولان (سویدانیلر) ایسه قضایه تابع وجهت شرقیه‌ده کائن بولونان (قدموس) ناحیه‌سی مرکزیله جنوبنده‌کی کویلرده اسکان ایتمکده‌درلر . [*]

[*] فصل آتی ، اسماعیلیلر حقنده‌کی تدقیقات مخصوصهٔ محلیه‌یه حصر ایدلدیکندن بوراده تکرارندن صرفنظر اولونمشدر .

بو بحث ایتدیکمز ادیان ومذاهبه منسوب نفوسدن متباقی قالانلری ایسه نصیریلردر . مرقبده نصیریلرك مجموعی یکرمی بیك راده‌سنده‌در . بو اعتبارله قضا سکنه‌سنك ثلثانه قریب بر قسمی نصیریلردن تشکل ایتمکده‌در .

مرقب نصیریلرینك ثلثانی ، یعنی تقریباً اون درت بیکی (حدادین) و (خیاطین) اوثلث دیکری ایسه (متاوره) ، (جردیه) ، (بشاروه) عشیرتلرندندر .

عمومیتله مرقب قضاسی داغلق اولدیغی ایچون زراعتده بویوك بر صعوبته تصادف ایدلمکده‌در .

بناءً علیه مرقبده تأمین معیشت خصوصنده رونما اولان موانع ومشکلات حسبیله بوتون قضا اهالیسی فضله بر فعالیته احتیاج کوسترمکده‌درلر . حالبوکه قضا اهالیسندن خاصةً نصیریلر بویله بر سجیه‌دن آز ، چوق محروم بولوندقلری ایچون حیات اجتماعیه‌لری ده او نسبتده عظیم انحطاطلره دوچار اولمشدر. باخصوص حرب اخیرك تحمیل ایتدیکی او مدهش محرومیتلردن دولایی نصیریلرك پك بارز سفالتلره دوچار اولدقلری پك واضح مشاهده ایدلمکده‌در .

اساساً نصیریلردن فقیر بولونانلری اوفاق تفك چفت سورمك زراعتده بولونمق، اودون کتیرمك ، مواشی اوتلاتوب صاغمق ونهایت (محموده) تعبیر ایتدکلری (ساقامونیا) نامنده‌کی اوتلری طوپلامقله ویامکاره‌جیلك یاپمقله ؛ حاللری بر آز ایجه اولانلری ایسه مالك بولوندقلری زیتونلقلری استثمار ویا توتون زرع ایتمکله ویا قوزه بسله‌مکله تعیش ایتمکده‌درلر . بونلردن بر قسمی دخی آمریقایه مهاجرت ایدن اقربالرندن توارد ایدن بعض مبالغله کچینمکده‌درلر .

بوندن دولایی‌درکه قضاده بویوك مقدارده اصحاب ثروت ویساره تصادف ایدلمه‌مکده اولدیغی ایچون همان فقیر بولونان مرقب اهالیسی حرب اخیردن پك شدید بر صورتده تأثر اولمشدر .

مستقبلی دوشونمك واونك ایچون حاضرلانمق سجیه‌سنه مالك بولونمایان نصیریلر — اولجه کرك دینلری وکرك ادبیاتلری موضوع بحث اولورکن بر وجه تفصیل ذکر ایتدیکمز اوزره — هر دورلو تمایلات کمالیه‌دن محروم بولوندقلری کبی حیات ایله علاقه‌لری دخی پك ضعیف اولدیغندن حال حاضرده پك پریشان بر مجموعه ارائه ایدییورلر .

قضاده ادیان ومذاهب مختلفه منسوبینك اشغال ایتدکلری کویلر بیان ایدلدیکی وجهله آیری آیری اولدیغی ایچون هر کوی سکنه‌سنك هانکی دین ویا مذهبه منسوب اولدیغی پك لحظه‌ده تعیین ایتمك قابلدر . شونی‌ده اعتراف ایتمه‌لی‌یزکه قضا داخلنده حیات عمومیه واجتماعیه اعتباریله اك ایلروده بولونان کویلر اسماعیلیلرکدر . دها صوکره خرستیان

كويلری ، صوكره سنيلرك اشغال ايتدكلری كويلر كلير .

نصيری كويلری ايسه بر طرفدن مادی ومعنوی كيرليلكلردن ونهايت كونا كون محروميتلردن، سفالتدن دولايی پك أليم بر حالده رونما اولمقده‌درلر . خلاصه نصيريلرك حيات اجتماعيه‌سی حقنده واضحجه بر فكر حاصل ايتمك ايچون بر نصيری كوينی زيارت ايتمك كافی‌در .

فی الحقيقه نصيری كويلرنده سفالت ال أيله طوتوله‌جق درجه‌ده كثيف بر حاله كلمشدر . اكثر اهالی ، كونا كون محروميتلره قاتلانارق قيوراينيور ، بر چوق كويلر واردركه بوشانمش وهر دورلو حيات ايشيقلرندن دور قالمش‌در . چوجوقلر برر خرابه‌يه مشابه كهنه وسياه قولوبه‌لرك اوكنده‌كی طاش ييغينلرندن عبارت دومانلی ، ايسلی ، بوش اوجاقلرك او كنده حركتسز اوزانمش ، ياتيور وألرينی قيميلداتمق بيله ايسته‌ميورلر . يينه ايشسز ، عاطل وبيتاب بر حالده تك توك كورونن بويوكلر دخی اوزون برمدتدن بری يارى آچ ، يارى چيپلاق وفقط اكثری ناتوان كورونيورلر . وجودلر جيليز ؛ قوللر وآياقلر يانمش قورو وانجه برر دكنك پارچاسنه شبيه ؛ قارنلر شيشمش ؛ كوزلر دورغون وچهره‌لر صاپ صاری وصاچلر دخی داغينق وپريشان‌در . صيرتلرنده‌كی ييرتيق پاچاوره حالنده بولونان كوملكلر ديزلری بيله اورتميور . جانلی ويا بيروح اولديغی بللیسز برر اسكلتی آكديران بو انسانلرك مسكنلرينه كيره‌مه‌يی تجربه ايتمه‌ييكز . قابل دكيل بو فنا قوقان ، متعفن يرلره كيره‌مزسكز . طاش ييغينلرينه بكزه‌ين بو قارا اوجاقلر سياه ، باصيق بر طاوانله اورتولو ؛ اطرافی يينه طاشلرله محاط ، منفذسز برر وحشی زنداندر . مدخلك جوارنده بر ايكی فرجه واردركه بورادن ايچريده يانان اودونلرك قارا دومانی چيقار وداخلنك رائحهٔ عفونتی داغيلير . بو قاره اويوقلرده بعضا قويونلرك ، اينكلرك وسائر حيوانلرك دخی ياتديغی كورولمكده‌در . برايكی قاره تنجره ، ييرتيق بر كچه ، سيم سياه بر يورغان ونهايت متعفن بر طوپراق . . ايشته بو اويوقلرك داخلنده كورولن اشياده بوندن عبارتدر .

نصيريلرده پك بارز بر حالده‌مشاهده ايديلن بو سفالت روحلرينی دخی‌استيلا ايتمشدر . هر نصيری سراپا بر هيكل كذب وانكاردر . نه صورسه‌كز سويله‌مز ونه سويله‌سه يالاندن باشقه‌سنی بيلمز . عينی زمانده نصيری هر فكره دشمن‌در . عنادجی‌در ؛ هله قادينلری ، او زواللی قادينلر ، بوس بوتون حائز اعتبار اولمادقلری ايچون فلاكتك اك صوك دركه‌لرينه كرفتار اولمشدر . زيرا نصيرينك نظرنده قادين، قابل اولديغی قادار استثمار ايديله‌بيلير بر اينكدر . واحتمال كه اينكك، نظرنده دها بويوك بر اهميتی موجوددر .

والحاصل داغ باشلرنده اويوشوق ، ناتوان ومدنيت كريز اولارق ياشايان بو نصيريلرك

پك فنا بر حالت اجتماعيه‌ده بولوندقلرينی اعتراف ايلمك ضروريدر . حتی جهالت بونلری او قادار أزمشدركه قادينلرك اوقومق يازمق بيله‌ننه تصادف ايدلمه‌ز . ارككلردن ايسه احتمال كه اوقويوب يازانلری يوزده اون درجه‌سنه ايصال ايتمك بيله قابل دكلدر . بناءً عليه مرقب سكنه‌سنك مدنيته ونوره اولان احتياجلری هر محلدن فضله‌در دنيله‌بيلير .

*
* *

بو بحثمزی اكمال ايتمزدن اول مرقبده ألده ايتديكمز بعض اجتماعی رقملری ذكر ايده‌جكز :

فی الحقيقه صوك بش سنه ظرفنده محكمهٔ شرعيه‌جه تأهل ايتدكلری معلوم اولانلرك عددی (٩٧) ايمش . هر حالده بو عددك سنيلره مختص اولديغی طبيعی‌در . بونلردن اوتوز ايكيسی (٣٣٠) و (٤٤) ی (٣٣١) ؛ (١٧)يسی (٣٣٢) ؛ (١) ی (٣٣٣) ؛ (٣) ی (٣٣٤) سنهٔ هجريه‌لرنده وقوعه كلمشدر . متأهللردن ياش (١٥ — ٢٠) آراسنده اولانلرك عددی (١٥) ؛ (٢٠ — ٢٥) آراسنده كيلر (٦٤) ؛ يكرمی بش ياشندن يوقاری‌اولانلر ايسه (١٩)در . ازدواجلر اكثريا محرم وربيع آيلری آراسنده تموج ايتمكده‌در .

طلاقلره‌كلنجه بحث ايتديكمز بو بش سنه ظرفنده اون طلاق وقوعاتی ظهور ايتمشدر . بو اعتبارله وسطی طلاق سنيلر آراسنده ايكی‌يی تجاوز ايتمه‌يور ديمكدر .

مرقب قضاسنده صوك (٣٣٢) سنه‌سی ظرفنده بر قتل ايله (٦٩) جنحه وقباحت وقوعاتی حدوث ايتمشدر . بو قباحت وجنحه‌لردن (٢٨) ی ضرب وجرح (٩) ی ايسه سرقتدر . قالانلری مختلف سببلردن نشأت ايتمكده‌در .

يينه بر حساب تقريبی‌يه نظراً قضاده تجارتله اشتغال ايدنلرك عددی (٢٥٧) زراعتله مشغول اولانلر (٤٢٥٣)، صنعتله اوغراشانلری (٥٤) شخصدن عبارت ايمش (٥٧٢٠) كيشی ايسه بعضاً زراعتله اشتغال ايتمكله برابر اكثريا ايشسز قالمقده ايمشلر . طبيب ومعمار وسائره صنفنده آنجق (٦) كيشی بولونمقده ايمش . بالطبع بوتون بو رقملرك پك ناقص وپك تخمينی اولدقلرينی ذكر ايتمكه لزوم يوقدر .

١٠ — احوال صحيه

(بانياس) قصبه‌سنك بنالری هر نه قادار شرائط صحيه‌يه آز چوق موافق ايسه‌ده قصبه‌نك اطرافنده متعدد منبعلر بولونماسندن دولايی بوراسنی هم موقع وهم هوا اعتباريله رطوبتلی تلقی ايتمك اقتضا ايدر . واقعا صويك زياده‌لكی قصبه‌نك تميزلكی خصوصنده پك بويوك ياردیمی اوليور ايسه‌ده صويك اوستی آچيق بر حالده جريان ايتمه‌سی وهركونا اختلاطاته معروض قالماسی حسبيله قصبه‌ده پك بارز بر ناقل مرض وضعيتنده بولونمقده

ودیکر طرفدن بانیاس منبعلرینك جوار باغچه‌لرینی دخی اسقا ایده‌رکن وجوده کتیردیکی صو بیریکنتیلری وجوارنده‌کی (نهر حریصون) باطاقلقلری دخی خسته‌لغك سرایتنه سببیت ویرمکده‌در . فی الحقیقه قصبه‌ده (مالاریا) خسته‌لغی پك موضعی بر حالده بولونیور ، هر سنه یاری اهالی مطلقا بو خسته‌لغه کرفتار اولمقده‌در . بوندن ما عدا ذکره شایان اولمق اوزره تیفوئید ودیزانته‌ری خسته‌لقلرینی ذکر ایده‌بیلیرز . کچن سنه ظرفنده حمای تیفوئیدی دن (٤٠٠) ودیزانته‌ریدن ایسه (٥٠) مصاب وقوعه کلمش‌در . بونلردن یاری‌یه یاقین بر قسمی موقع طبیبنك افاده‌سنه نظراً وفات ایله‌مشدر . بوندن ماعدا امراض عینیه‌دن بانیاسده اکثریا (١٠ — ١٥) کیشی‌یه تصادف ایدلمکده ایسه‌ده دیکر شایان ذکر خسته‌لقلر بولونمامقده‌در .

صوك (٣٣٢) سنه‌سی ظرفنده ایسه امراض عارضیه‌دن اولمق اوزره (قوله‌را) خسته‌لغی بانیاسده ایجه تخریبات یاپمشدر . نیته کیم (٥٠) مصابدن (٣٠)ی وفات ایله‌مشدر .

قضایه کلنجه ، قضانك ساحل طرفلرنده ونیته کیم (زلو) ، (دیرالبشر)،(حریصون) ، (قاموع) ، (بعمرائیل) ، مرقب ، (بستان النجار) کویلرنده دائما مالاریا مصابینه تصادف اولنیور . دها ایله‌بیلیرکه بو کویلرده‌کی نفوسك یاریسی هر سنه مالاریایه طوتولمقده‌در . قضانك دیکر کویلرنده ایسه (مالاریا) وقوعاتی پك آزدر .

مع ما فیه کچن سنه تیفوس خسته‌لغی قضایی ایجه صارصمشدر . بر تخمینه نظراً قضاده بیکی متجاوز (تیفوس) حادثه‌سی وقوعه کلمش وبونك یاری‌یه یاقین مقداری وفات ایتمشدر . قوله‌رادن دخی یوزه قریب مصاب وبر مقدار وفیات وقوعه کلمشدر .

*

* *

قضاده ساکن بولونان اهالی بیننده بر مقایسهٔ صحیه‌ده بولونیله جق اولورسه اسماعیلیلرك صحت نقطهٔ نظرندن پك موفق بر حالده بولوندقلری کورولور . موقع طبیبی بونی بر طرفدن اسماعیلیلرك تمیز لکنه ودیکر جهتدن ساکن اولدقلری محللرك دخی دیکرلرینه نسبتله مساعد بولونماسنه عطف ایتمکده‌در . قضاده صحت نقطهٔ نظرنده اك کریلرده بولونانلر نصیریلردر . نصیریلرك وضعیت عمومیهٔ صحیه‌لری پك الیم بر حالده بولونمقده‌در ... باخصوص صوك سنه‌لر ظرفنده بوس بوتون خراب بر وضعیته دوچار اولمشلردر . تشکیلات صحیه نامنه قضاده بر طبیب ایله آشی مأموری موجوددر . بوتون قضاده بر تك قابله بولونمادیغی ایچون قادینلر کندی کندینه چوجوقلرینی ایلاد ایتمکده‌درلر ...

— ١٧ —

اسماعیلیلر حقنده تدقیقات محلیه

١ — بیروت اسماعیلیلری

بیروتك لاذقیه لواسنه تابع (مرقب) قضاسنده اوته‌دن بری اقامت ایتمکده بولونان اسماعیلیلر بری (قدموس) ودیکری (خوابی) اولمق اوزره باشلیجه ایکی منطقه‌یی اشغال ایلمکده‌درلر . هرایکی منطقه ویا تعبیر رسمیسی ایله هر ایکی ناحیه‌ده موجود اسماعیلیلرك مجموع نفوسی قیود رسمیه‌یه نظراً اولجه ذکر ایدلدیکی وجهله (٣٦٩٨) شخصدن عبارتدر .. بو یکونك بر حساب تقریبی‌یه کوره (٢٥٠٠)ی قدموسده ومتباقیسی ایسه خوابی‌ده بولونمقده‌در ...

قدموسده بولونان اسماعیلیلر ، قدموس ناحیه‌سی مرکزندن ما عدا اون ایکی کویده اسکان ایتمکده‌درلر . باشلیجه‌لری (الشعره) ، (لصوزانه) ، (کاف الحمام) ، (عقرزیتی) ، (قدموس) ، (زریقه) ، (قلعة العلیقه) ، (حماسه قبلیه) کویلریدر ..

خوابی‌ده مقیم اولان اسماعیلیلر ایسه ، اون یدی کوی اشغال ایله مکده درلر : بونلرده (عوزو) ، (بطاحیه) ، (عقر زیتی) ، (خوابی) ، (بری کبیه) ، (بیت دیبه) ، (جماشیه) ، (راس ترکمن) ، (خربة الفرس) ، (بیت سلهب) ، (مازوغا) . (بیت قاسم) ، (بحوه) ، (بیت الاسمر) ، (برمانه رعد) ، (بلوعه) ، (نعامات) ، (علیه) کویلریدر ...

بو کویلردن درت بش خانه‌لی اولانلر بولوندیغی کبی اوتوز ، قرق خانه‌لی اولانلری‌ده موجوددر ...

* *

*

کرك قدموس وکرك خوابیده مقیم بولونان اسماعیلیلرك اوته‌دن بری بورالرده ساکن بولوندقلرینی بیان ایتمشیدك . فی الحقیقه معلومات عمومیه قسمنده اسماعیلیلردن بحث ایدرکن ذکر ایتدیکمز وجهله [*] اسماعیلیلرك سوریه‌ده بولوندقلری تاریخ ایجه قدیمدر . باخصوص اسماعیلیهٔ شرقیه حکومتنك انقراضندن صوکره اسماعیلیلرك اوته‌یه بری‌یه داغیلدقلری وشرقاً هندستانه غرباً سوریه قطعه‌سنه قدر یاییلدقلری معلومدر ... بناءً علیه سوریه‌ده بولونان اسماعیلیلرك دخی بو مهاجرت اوزرینه بوطرفلره ورود ایتمش اولمالری محتملدر ... اساساً

---

[*] صحیفه (٩٢ — ٩٨) ه مراجعت .

دیانت اسماعیلیه‌نك مهد ظهوری ینه سلیمیه طرفلری اولدیغی ایچون اسماعیلیلرك اوته‌دن‌بری بورالرده اقامت ایتمکده بولوندقلرینی قبول ایتمك لازم کلیرسه‌ده بونلرك عددینك اولجه دها زیاده عظیم بر یکون تشکیل ایتدیکنی تخمین ایله‌مك اقتضا ایده‌ر .. باخصوص صلاح الدین ایوبی‌یی اوزون مدت اوغراشدیر دقلری و بر روایته نظراً دها صوکره‌لری اونکله بر لکده صلیبیونه قارشو محاربه‌ده بولوندقلری دوشونوله جك اولورسه اسماعیلیلرك حال حاضرده کندن دها فضله بر نفوسه مالك بولوندقلرینی اشارت ایله‌مك لازم کلیر .. شونی‌ده درمیان ایتمه‌لی یزکه حال حاضرده‌کی اسماعیلیلر شایان حیرت درجه‌ده بر حضور وسکون ایچنده امرار حیات ایتمکده‌درلر .. بناءً علیه بونلرك او قدیم خونخوار وجنکجو نیهیلستلرك احفادی اولدقلرینی اعتراف ایتمك ایچون کوناکون براهین ودلائل تاریخیه ایله تطمین نفس ایله‌مك ضرورتی حس ایدیلیر . مع ما فیه حال حاضرده‌کی اسماعیلیلری جدلرینه بکزه مکدن منع ایدن بر چوق عوامل واردرکه بونلری ذکر ایتمك فائده‌دن خالی دکلدر ..

اولا — اسماعیلیلرك حال حاضرده بویوك کتله‌لر تشکیل ایتمه مکله برابر کندیلرندن دها قوی ودها کثیف کتله‌لرله محاط بولونمالری .

ثانیاً — محترص رؤسادن آزاده بولونمالری .

ثالثاً — اساسات معلومهٔ اسماعیلیه‌یی ترویج ایده‌جك ویاپاشاتا بیله‌جك بر محیط مناسبه مالك اولامالری .

رابعاً — اوزون عصرلر ظرفنده عرقلرنده بر هراس تاریخی وجوده کتیره‌جك آغیر ومسلسل ضربه‌لره دوچار اولمش بولونمالری .

بوتون بو اسباب دولاییسیله حال حاضرده‌کی اسماعیلیلر نه خاقانلره تسلط ، نه اهالی‌یه هجوم وتعدی ، نه اعتقاداتی هدمه تصدی ایده میورلر . یالکز بر آز صوکره بیان ایده جکمز وجهله بر رؤیای قدیمی تخطر قیلندن اولمق اوزرە ذهنلرنده یاشایان بر سراب اعتقاداتك بخش ایتدیکی بر تسلیٔ کاذبله اکتفا ایتمکده درلر ...

٢ — اسماعیلیلرك تشکیلات حاضره‌سی

درمیان ایتدیکمز منطقه‌لرده ساکن بولونان اسماعیلیلر — متعارف اولدیغنه نظراً — ایکی بویوك فرقه‌یه انقسام ایتمکده‌درلر :

بونلردن (حجاویلر) خوابی ناحیه‌سنی و (سویدانیلر) ایسه قدموس ناحیه‌سنی اشغال ایلیورلر . هر ایکی فرقه بیننده تظاهرات دینیه اعتباریله موجود فروق بارزه‌یی مبحث آتی‌یه ترك ایتمکله برابر بوراده شوقدرجق درمیان ایده بیلیرزکه بو فرقه‌لرك هانکی

تاریخده ونه کبی مقاصد وغایات ایله تشکل واحراز موجودیت ایله دکلری بزجه تمامیله معلوم ده‌کیلدر . باخصوص اسماعیلیلرك عقیدهٔ دینیه‌لرینی کتم واخفا خصوصنده‌کی تعصب شدیدلری بو کبی نقاطك تنور وتوضحنه بر مانع تشکیل ایتمکده‌درلر . واقعا فرقه‌لرك حائز اولدقلری (حجاوی) و (سویدانی) اسملرینی صرف الفاظدن متولد برر قرینه ایله توضیح ایتمك ویاخود برر قصبه ویا محل اسمنه مشابهتدن دولایی برر صورتله تأویل ایله‌مك جائز کورونور ایسه‌ده بالطبع بویولده‌کی ایضاحلر برر برهانه اقتران ایتمدکجه قیمت علمیه‌یی حائز اولاماز .

والحاصل کندیلرینه نسبت اولونان عقیده‌لرده‌کی جزئی ویاکلی اختلافات ایله آیری آیری برر شخصیت ارائه ایله‌ین بو ایکی فرقه‌نك بزجه « موجودیت » لرندن باشقه تمامیله مثبت بر حقیقته مالك اولمادیغمزی اعتراف ایله‌مك ضروریدر .

فی الحقیقه روایت ایدلدیکنه نظراً بوجوارده مقیم بولونان اسماعیلیلر بوندن اللی کسور سنه اول « امام » سز قالدقلرندن کندیلرینه « امام » تحریسنه باشلامشلر ونهایت « ١٢٨٤ » سنهٔ هجریه‌سنده هندستانده حیدر آباد شهرنده « علی » نامنده برینك کندیلری ایچون مقتدا به اولابیله‌جك اوصافه مالك اولدیغنی ایشیتدکلری ایچون تحقیق هویتی مقصدیله بر هیئت انتخاب ومحل مذکوره اعزام ایلمشلردر . هیئت ، هر نه‌قدر « علی » نك اوصاف مطلوبه‌یی حائز اولامامق حسبیله امامتنی رد ایتمش ایسه‌ده بومبایده « محمد الحسن الحسین » نامنده برینك دخی ادعای امامت ایتدیکنی استخبار ایتمه‌لری اوزرینه بومبایه توجیه عزیمتله مومی الیهك استقصای احوالنه شتاب ایتمشلردر . « محمد الحسن الحسین » ك بوکره اوصاف مطلوبه‌یی حائز بولوندیغنی کوره‌ن مذکور هیئت مومی الیهك امامتنی قبول ایده‌رك مملکتلرینه عودت ایتمشلر وکیفیتدن دینداشلرینی خبردار ایتمه‌لری اوزرینه اونلرده بو رأیه اشتراك ایده‌رك زکاتلرینی « محمد الحسین » ه ارسال ایتمکه مبادرت ایله مشلردر .

بو حال « محمد الحسن » نك وفاتی تاریخی بولونان « ١٢٨٨ » سنهٔ هجریه سنه قدر دوام ایله‌مش‌در .. مع ما فیه وفاتندن صوکره یرینه کچن « علی شاه » دخی بورا اسماعیلیلرندن ینه بر قسمی طرفندن امام طانمش و « ١٣٠٨ » تاریخنده وقوع وفاتی اوزرینه موقعنی اشغال ایله‌ین اوغلی « محمد شاه » ك دخی مذکور فرقه‌جه امامتی محافظه اولنمشدر ..

شونی‌ده درمیان ایتملی یزکه مومی الیهك امامتی یالکز « حجاویلر » طرفندن قبول و « سویدانیلر » طرفندن ایسه اوصاف مطلوبه‌یی حائز بر امام بولونمادیغندن بحثله مذکور امام‌لرك امامتی رد ایدلمکده بولوندیغی ایچون هر ایکی فرقه بیننده کوناکون مناقشه ومنازعه‌لره سببیت ویرمکده ایدی .

نهایت امامك مشترکاً تحقیق احوالی ایچون هر ایکی فرقه منسوبیندن مرکب اولمق اوزره بر هیئت تشکیلیله هندستانه اعزامنه و بو صورتله منازعانك بر طرف ایدیله‌رك وحدت عمومیه نك تأمیننه قرار ویرلمش‌دی. بو هیئت «۱۳۱۲» تاریخنده هندستانه عزیمت ایله‌مش وظیفه‌سنی اکمال ایده‌رك عودت ایتمشدر. بونك اوزرینه سویدانیلردن بر قسمی دخی «محمد علی شاه»ك امامتنی قبول ایلمش ایسه‌ده بر قسم دیگری اسکی رأیلرنده ثبات ایله‌مشلردر.

بو هیئت میاننده «شیخ احمد محمد»، «محمد علی شاه» طرفندن «مکه» نامی ویریلن بر مأموریتله توظیف ایدلدیکی کبی معیتنه «کامریا» و «باهی» نامریله ایکی شخص دخی تعیین اولنمشدر. «مکه» نك «داعی»، «کامریا» نك ایسه «وزیر المیمنه» یاخود «قابض مال — تحصیلدار»؛ و «باهی» نك ایسه «وزیر المیسره» وظیفه‌سیله موظف اولدقلری روایت ایدلمکده‌در.

شیخ احمد محمده بر روایته نظراً برادری «اسماعیل» دخی «سیف الدعوه» نامیله ترفیق ایدلمش اولدیغی ایچون بو ایکی برادر دیانت اسماعیلیه‌یی نشره قیام ایتمشلر و بر طرفدن معبدلر کشادیله برابر بر الکده استصحاب ایتدکلری محمد علی شاهك فوطوغرافیسنه تعبد ایتمه‌یی اوکرتمشلر واونك ایچون «زکاة ونجوه» نامری تحتنده کلیتلی مبالغ واعانات جمعنه مبادرت ایله‌مشلردر.

حمایه تابع «سلمیه» موقعنی — که دیانت اسماعیلیه‌نك مهد ظهوری اولدیغی معلومدر — مرکز فعالیت اتخاذ ایلدین بوتون بو اشخاصدن هر برینك نه کبی بر وظیفهٔ اصلیه ایله موظف اولدقلری معلوم دکل ایسه‌ده باشده کیلرك بر داعی اولمالری محتملدر. مع مافیه بو جهتی ایلروده وضعیت دینیه‌لرندن بحث ایدرکن بر مقدار توضیح ایتمکه چالیشه‌جغز.

والحاصل بو اشخاص «شیخ» نام ظاهریسی آلتنده اوته‌یه بری‌یه عزیمتله «۳۱۶» تاریخنه قدر هر دورلو وسائله توسل ایده‌رك جمع ایتدکلری نقودی «محمد علی شاه»ه ایصاله قرار ویرمشلر و شیخ احمد محمد ایله برادری «شیخ اسماعیل»ه ومعیتلرنده اوچ رفقلری بولندیغی حالده هندستانه عزیمت ایتمك مقصدیله طرابلس شامه کلمشلردر. حکومت بونی خبر آلمسی اوزرینه جمله‌سی توقیف وشام حبسخانه‌سنه سوق ایله‌مشدر. ایکی برادر هر نه قدر مذکور حبسخانه‌ده وفات ایتمشلرسه‌ده دیکر تحت توقیفه آلنان رفقاسی حریتك اعلانی اوزرینه محبسدن قورتولمشلردر. بونلردن شیخ احمدك دیکر برادری «شیخ نصر» هندستانه کیتدکدن صوکره عودت ایتمش وشیخلکنی اعلان ایده‌رك ینه پاره جمعنه توسل ایله‌مش وطوپلادیغی نقود وفیره‌یی «محمد علی شاه»ه ایصال ایتمك مقصدیله تکرار هندستانه عزیمته قرار ویرمش ایسه‌ده حکومت ینه خبر آله‌رق مذکور نقوددن

الده ایده بیلدیکی بر قسمنی لاذقیه‌ده زراعت مکتبی تأسیساتنه صرف ایدلمك اوزره مصادره ایتمشدر.

شیخ نصر ایسه کچن سنه وفات ایتدیکی ایچون هنوز اشغال ایتدیکی مقامده کندیسنی استخلاف ایدن اولمامشدر. یالکز برادر زاده‌سی کندیسنه وکالت ایتمکده امش. شیمدیکی حالده بیروت اسماعیلیلرینك باشلیجه اوچ شیخی وارمش ایکیسی «خربة الفرس»ده بری ایسه «عقر زیتی»ده بولونمقده‌در. بونلردن ماعدا «شیخ وکیلی» نامیله هر کویده بر کیشی دخی موجود بولوندیغنه باقیلیرسه اسماعیلیلرك حال حاضرده دخی درجه درجه تشکیلات دینیه‌لری بولوندیغنی قبول ایله‌مك اقتضا ایدر.

٣ — اسماعیلیه‌نك شکل حاضری

[١] — **اسماعیلیه‌نك استحاله‌لری** — اسماعیلیه دینك شکل حاضری حقنده الده ایده بیلدیکمز معلومات متممه‌یی ذکر ایتمزدن مقدم اسماعیلیه‌نك اون عصری متجاوز مدید بر زمان ظرفنده‌کی استحاله‌لرینی تلخیص واشارت ایله‌مك ضروریدر. اساساً معلومات عمومیه قسمنده اسماعیلیلره دائر درمیان ایتدیکمز تدقیقات مخصوصه‌نك مطالعه‌سندن دخی اکلاشیلاجغی وجهله بو دین اثنای ظهور وانتشارنده‌کی اوصاف ممیزه‌یی محافظه ایده‌مه‌مش وپك آز بر مدت ظرفنده کوناکون تبدلاته دوچار اولمشدر. باطنیه، قرامطه، حشیشیه، بابکیه کبی دها بر چوق نامرله اظهار موجودیت ایدن وتعبیر دیکرله بو اسملر آلتنده هر نوع استحاله‌لره معروض قالان اسماعیلیه دینی، بر قاچ عصر ظرفنده بوس بوتون طانیلامایه‌جق بر حاله کلمشدر.

فی الحقیقه ایلك زمانلرنده صاف بر فرقهٔ شیعه‌دن عبارت بولونیور وآنجق اسماعیل بن جعفرك امامتنه قائل اولمق اعتباریله «امامیه»دن آیریلیوردی. بناءً علیه ذات باری ایله رسوله عائد اولان عقیده‌لرنده دوچار تردد اولاجق بر جهته تصادف اولنمایوردی. حضرت علی ابن ابی طالب ایسه بر خلیفه‌دن، بر امامدن باشقا بر صفتی حائز بولونمایوردی. خلافت دخی بویله‌جه نسل علی‌یه منحصر قالیوردی.

حال بوکه، بر مدت صوکره بو شعبهٔ دینیه‌یی کندی منافع سیاسیه ودینیه‌لرینه آلت اتخاذ ایتمك ایسته‌ینلر باشقا بر حاله قلب ایتدیلر. اولا ائمهٔ مستوره وائمهٔ ظاهره مسأله‌سنی اورته‌یه آتدیلر، اونی متعاقب «نبی»لرك درجه‌لری کیفیتی باش کوستردی. «ناطق»لر و «اساس»لر ایله اونلرك عددی ذهنلری اشغال ایتمکه باشلادی. وبو صورتله — اولجه بر تفصیل بیان قلندیغی اوزره — محمد بن اسماعیل بر «نبی ناطق» اولیویرمشدی. عینی

زمانده پیغمبرلکلرنده شبهه بولونمایان بر چوق «نبی» لر عقیده خارجی تلقی اولونه‌رق بونلردن یالکز آلتیسی انتخاب ومتباقیسی ایسه بر ر امام نامی تحتنده معاون منزله‌سنه تنزیل اولونیورلردی .

بوندن صوکره آرتیق اسماعیلیه ، اسرار وخفایا ایچون بر تلاقیگاه تشکیل ایتمشدی . «نبی ناطق» ، ونهایت «مهدی» عقیده‌سی افکاری استیلا ایتمشدی. نسل علیدن اولدقلرینی روایت ایدن بر چوقلری ظاهراً امام وحقیقتده یدنجی «نبی ناطق» ویاخود دوغرودن دوغری‌یه اوته‌دن‌بری بکله‌نیلن بر ر «مهدی» اولدقلرینی ادعا ایده‌رك موقعلرینی تحکیم ایله‌یور ودورلو دورلو تأثیرات آلتنده یوللرینی شاشیران خلقی کندی طرفلرینه چکمکه موفق اولیورلردی .

آرتیق قرآن، آیات کریمه راستکله معنالرله تفسیر ایدیلور وواضح حکملری برلون باطنی ایله تلوین ایدیله‌رك شریعت محمدیه بوس‌بوتون طانیلامایاجق بر حاله افراغ ایدیلیوردی. نهایت بربرینی تعقیب ایدن استحاله‌لر نتیجه‌سنده اسماعیلیه مذهبی تکالیف شرعیه‌دن تجرید نفس ایتمك ایچون قورولمش بر طریقه‌دن عبارت اولمشدی . بو راده‌یه کلدکدن صوکره اشتراك اموال اساساتی بر طرفدن تلقین ایدلدکله برابر دیکر جهتدن هر دورلو مناهی تجویز ایدیلیور واباحهٔ نسوان ایسه بر دستور مقرر تشکیل ایدییوردی .

بر ایکی عصر ظرفنده اسماعیلیه مذهب قدیمی دیکر مذاهب وعقائدك تأثیر وتداخلیله اوقادار حیرت انکیز تبدللر کوسترمشدی که بودین سالکلری وخاصةً اماملر آرتیق امامتله، خلافتله وحتی نبوتله قناعت ایتمیورلردی . کندیلرینی دوغرودن دوغری‌یه «الله» ك تجسد ایتمش بر شکلی اولدقلرینی کوستره‌رك مرتبهٔ الوهیتی بیله بنمسه‌یورلردی . وبویله‌جه نفسلرینی تألیه ایدرلرکن الوهیتك علی ابن ابی طالبدن اعتبارا نسلاً بعد نسل کندیلرینه انتقال ایتدیکنی ودها اوللری دخی خلقت‌دن‌بری حضرت علیدن مقدم دخی بو تجسدك دوام ایتمکده بولوندیغنی درمیان ایده‌جك قادار ایلری‌یه واریورلردی . بو راده‌یه کلدکدن صوکره بوتون شریعتلری وضع ایدن ، نبیلری ارسال ایدن بوتون کائناتی اداره ایله‌ین آنجق کندی شخص قدسیلری اولدیغنی بی پروا تلقین ونشر ایله‌یورلردی .

والحاصل اسماعیلیه مذهبی اسماعیل بن جعفرك امامتی کیفیتندن باشلایارق استحاله ایده نهایت الوهیتك تجسدی عقیده‌سنده قرار قیلمش وتاریخاً ده مثبت اولدیغی وجهله بو عقیده اوزون عصرلر ظرفنده انکشاف ونمایه مساعد شرائط بولدقجه بویوجك کتله‌لر طرفندن مدافعه ایدلمشدر . بناءً علیه حال حاضرده مرقب طرفلرنده اوچ درت بیك کشیدن عبارت بولنان قدیم اسماعیلیه احفادینك تشکیل ایتدیکی کتله‌نك دخی حماده ، ایرانده وهندستانده موجود بعض کتله‌لر کبی بویله بر عقیده‌یه صاحب اولدقلرینی کوررسه‌ك

حیرت ایتمه‌مکلکمز لازمدر . زیرا جهل وظلمت ماضیه‌ده‌کی جدلرینی ناصل بت پرستلك نوعندن بر کریوه‌یه سوروکله‌مش ایسه هرحالده نور وعرفاندن پك دور اولان بو زواللی انسانلری‌ده بویله بر درکهٔ منحطه‌یه فیرلاتمشدر .

*
* *

شونی‌ده درمیان ایتمه‌لی‌یزکه ، بیروت اسماعیلیلری حقنده بو کره اجرا ایتدیکمز تدقیقات دخی بزه اسماعیلیه‌نك صوك استحاله‌لری نتیجه‌سنده تحصل ایله‌ین سالف الذکر عقیده‌نك موجودیتنی اظهار ایده‌جك دلائل ارائه ایلمشدر . واقعا بو خصوصده بیان مطالعات ایله‌ینلر ، اسماعیلیلرك (سویدانی) و (حجاوی) ناملریله معروف بولونان اقسامی بیننده فرق بولوندیغنی افاده ایتمکده‌درلر . بونلره نظراً «سویدانیلر» عندنده «قطب الوقت» نامیله بر رئیس دینینك بولونماسی ضروری ایسه‌ده حال حاضرده شرائط لازمه‌یی حائز بر شخصی بولونمادیغی ایچون ظهورینه قادار انتظار ایله‌مك مجبوریتنده بولونمقده ایمشلر .

حال بوکه حجاویلر ، — اولجه بیان اولوندیغی وجهله — الآن بومبایده اقامت ایتمکده بولونان «محمد علی شاه» ك الوهیتنه قائلدرلر . ظاهراً «امام» نامیله تلقیب ایتدکلری بو شخص نظرلرنده الوهیتك تجسد ایتمش بر شکلندن باشقا برشی دکلدر . فکرلرنجه حضرت علی شکلنده رونما اولان الوهیت نسلاً بعد نسل «محمدعلی شاه» ه تعبیر دیکرله «آغاخان» ه انتقال ایلمش ایمش . حجاویلر — بو خصوصده‌کی مدعالرینی بر وجه آتی ایضاحاتله اکمال ایتمکده‌درلر :

— کوزله کوروله‌مین بر «آله» ه ایناغمق کار عقل دکلدر . حال بوکه «آله» تلقین شریعت ایچون اظهار موجودیت ایدر . و بر شخص صورتنده تجسد ایلر . حضرت علینك نسلندن بولونان «آغاخان» ، الوهیتك بر شکل متجسدندن عبارتدر .

هر نه قدر اسماعیلیلرك هر ایکی فرقه‌سی اساس عقیده‌ده اختلاف ایتمه‌یور ایسه‌ده بو شکل متجسدده آیرلمقده‌درلر . حجاویلرك «آغاخان» ی آله طانیدقلرینی کوستره‌جك پك واضح دلیللرمز واردر . بو میانده اولمق اوزره بر قاچنی ذکر ایده‌بیلیرز :

اولا — «آغاخان» ك فوطوغرافی اثنای عبادتده بر ماصه اوزرینه وضع ایده‌رك اوکا متوجه بولوندقلری حالده رکوع ویاسجود ایتمه‌لری .

ثانیاً — اثنای عبادتده تلاوت ایتدکلری دعالر (*) ده «آغاخان» ك «حق» و «روح الوجود» و «حی معبود» ناملریله یاد ایدلمکده بولوندیغی .

(*) بو دعایی فصل آتیده عیناً درج ایده‌جکز .

ثانیاً — حریتك اعلانی عقیبنده پك آز بر مدت اظهار ایتدکلری دینی بایراقلرنده «لا اله الا السلطان محمد علی شاه» عبارەسنك منقوش اولماسیدر.

وتون بو دلائل حال حاضردەکی اسماعیلیلرك ناصل بر عقیدهٔ اساسیەیه مالك اولدقلرینی ارائه ایتمکدەدر. هرنه قادار «محمدعلی شاه»ك ناصل بر شریعته صاحب اولدیغنی بیله میور ایسه‌لرده متعارف اولدیغنه نظراً «مکه» وتبەسنك بر «نبی» پایەسی بولوندیغی روایت ایدلمکدەدر. «مکه»لر «محمد علی شاه» طرفندن ترتیب ایدیلن دعالری حاوی آثار ایله ارسال اولنمقده ایمش. خلاصه اسماعیلیلرده حال حاضرده همان همان بت پرستلکك جاری بولوندیغی درمیان اولونیور. بو مدعا آتیدەکی ایضاحات ایله تماملە کسب توضح ایلیەجکدر.

[٢] — اسماعیلیلرك عبادتی ودعالری — اسماعیلیلردن بعضیلرینك تکالیف معروفهٔ اسلامیەدن بر قسمنی ظاهراً ادا ایتمکده اولمالرینه رغماً حقیقت حالده «محمد علی شاه»ك بر «آله» اولدیغنه قائل اولدقلری ایچون بوتون عبادتلرینی اوکا حصر ایتمکده ایمشلر. زیرا مثاب ویامعاتب ایتمك قدرتی «شاه»ه مخصوص اولدیغی ایچون کندی اوامرندن ایف وبالخصوص کندیسنه قارشو توجیه عبادت ایتمك صورتیله جنته نائل اولمق سودا سنده درلر.

فی الحقیقه اسماعیلیلره کوره بری صباحلین فجر زماننده ودیکری ایسه آقشاملین شفقدن صوکره هرکون ایکیشر ساعت دوام ایلەین بر عبادتلری واردر. بو عبادتی «معبد» نامیله معروف محللرده ادا ایتمکدەدرلر. اسماعیلیلرك معبدی سکز اون مترو تربیعنده بیاض بادانالی وقارشی قارشی‌یه کشاده ایکی قاپولی بر اوطەدن عبارتدر. بو اوطەنك اك مناسب بر محلنده «محمد علی شاه»ك فوطوغرافیسی آصیلیدر. بوندن باشقا تزیینات نامنه برشیئه تصادف اولوناماز. یرده ایکی حصیر سریلیدر. اوطەنك اورطه سنده ایسه یردن اوتوز، قرق سانتیمتره یوکسکلکنده وایکی مترو طول ویارم مترو عرضنده بویانمز تختەدن معمول بر ماصه بولونور. هرکویده بویله بر معبد موجوددر.

اسماعیلیلر اوقات مذکورەده بو معبده داخل اولور وماصەنك اطرافنده حلقه‌اولورلر. قادینلر ایسه اك صوك حلقه‌یی تشکیل ایدرلر. عبادتك اداسی ایچون «شیخ»ك ویاخود «شیخ وکیلی»نك حاضر بولونماسی لابددر.

عبادته باشلامازدن مقدم «محمدشاه»ك فوطوغرافیسی کمال تعظیمله ایندیریلەرك ماصەنك اوزرینه وضع اولونور واولا شیخ طرفندن «سلطان محمدعلی شاه» دەنیلیر وبو صورتله عبادته بدأ اولونور. بونی تعقیب ایدن بر سجوددن صوکره «علی الله» دەنیلیر؛ بونك اوزرینه جماعت

هپ بر آغیزدن «صحیح الله» دیرلر. وبویلەجه دعایی ادا وصلاتی ایفایه باشلارلر. صلات اثناسنده باشلرینی فوطوغرافی جهتنه اکمك صورتیله رکوع ویا تعبیر اخرله سجود ایلرلر. وحتی عبادت آرەسنده «کار، کرم، رك، شرم» کلمەلرینی اللرینی باشلرینه، کوکسلرینك صاغ وصول طرفلرینه کوتورەرك وبر صلیب اشارتی یاپارق سویلرلر. ودعا عقیبنده ماصەدەکی دلیکلره پاره وضع ایدرلر.

اسماعیلیلرك بو عبادت اثناسنده تلاوت ایدەجکلری دعالر «محمد علی شاه» طرفندن «مکه»لره تودیع ایدلمشدر. بو دعانك بر قسمی، مطالعەسندن دخی آکلاشیلەجغی وجهله «اردو» لسانیله یازلمشدر. مع مافیه بعض یرلرنده عربی وبعضاده فارسی جمله‌لر دخی موجوددر. بو دعانك بویوك بر مشکلاتله الده ایلدیکمز بر صورتنی هیئت مجموعەسنده حصولی طبیعی بولونان بوتون خطیئات ونقایص استنساخیەیه رغماً بر وجه آتی عیناً برایه درج ایتمکی مناسب کوریور: (*)

کیفیة صلاة الاسماعیلیه

[بعنون مولاهم الهندی]، [شیخ احمد محمد]، [قابض مال شیخ نصر]، [وزیر الیسره]

الله مریا مکه دعا برو کامریا دعا برو پاهی دعا برو

جمله جوی دعا برو وسلامة مولانا

سلطان محمد شاه علی [ویسجدون وعند القیام من السجود یقول الشیخ] علی الله [یجیبوه الجماعه] صحیح الله مولانا سلطان محمد شاه حاضر امام حق نام پیرشاه [عدد ١٠] شاه‌جی قبول کری مولانا سلطان محمد شاه علی [ویسجدون وعند الرفع یقولون تمام والبسمله والحمد لله ولا اله الا الله] رحیم قسیم کریم خداوند حضرت بزرك باقی برور دغار دیلم دیس‌مان حاویس بجهم دیسی خدارق سری مولانا سلطان محمد شاه علی [ویسجدون ویتکلمون الالفاظ کما سبق] حق پاشاه حضرت عاد ابیافت وسسری مشوی رب اکری سن وسسری فریشی دام ترسن بودشیت سام بسلام ملکان اسلام حاران تمان ساقان عدنان معد نزار مضر الیاس مدرکه خذیمه کنانه نضر مالك فهر لوی قیبرك مری قلابرەك قصی عبد مناف هاشم عبد المطلب ابو طالب وبی سری حق مولانا مرتضی علی حق مولانا شاه حسین حق مولانا شاه زین العابدین حق مولانا شاه محمد الباقر حق مولانا شاه جعفر الصادق حق مولاناشاه اسماعیل حق مولاناشاه محمد اسماعیل حق

(*) اصول عبادته تعلق ایدن قسملر معترضه داخلنده کوچوك حرفلرله کوسترلمش ودعایی استنساخ ایدنلر بو اصول حقنده‌کی ایضاحاتی عربجه اولارق قید ایتدکلری ایچون اصل محافظه اولونمشدر.

مولاناشاه وفى احمد حق مولاناشاه تقى محمد حق مولاناشاه رضى الدين عبد الله حق
مولانا شاه محمد المهتدى حق مولاناشاه قايم حق مولاناشاه منصور حق مولانا شاه
معز حق مولاناشاه عزيز حق مولاناشاه حاكم حق مولاناشاه ظاهر حق مولاناشاه
مستنصر بالله حق مولاناشاه نزار حق مولاناشاه هادى حق مولاناشاه مهتدى حق
مولانا شاه قاهر حق مولاناشاه علا ذكريا سلام حق مولاناشاه جلال الدين حسن
حق مولاناشاه علاء الدين محمد حق مولاناشاه ركن الدين خير شاه حق مولاناشاه
شمس الدين محمد حق مولاناشاه قاسم شاه حق مولاناشاه اسلام شاه حق مولاناشاه
سلام شاه حق مولانا شاه مستنصر بالله حق مولانا شاه عبد السلام حق مولانا شاه
غريب ميرزا حق مولاناشاه ابو النور على حق مولانا شاه مراد ميرزا حق مولاناشاه
ذو الفقار حق مولانا شاه نور الدين على على حق مولاناشاه خليل الله على
حق مولاناشاه نزار على حق مولانا شاه سيد على حق مولاناشاه حسن على حق
مولاناشاه قاسم على حق مولاناشاه خليل الله على حق مولاناشاه حسن على حق
مولاناشاه على شاه حق مولانا سلطان محمد شاه امام حاضر موجود هادى المهدى
صاحب الامر وقايم العصر مولانا سلطان محمد شاه صاحب الامر والزمان روح الوجود
وحى معبود [والسجده] اللهم يامولانا انت السلام ومنك السلام واليك يرجع السلام
وعلك الف سلام حينا ربنا بسلام وادخلنا دار السلام تباركت وتعاليت ياذا الجلال
والاكرام بفضلكم ورحمتكم يامولانا [عدد — ٥] بلطفك وكرمك يامولانا [عدد — ٥]
لاحول ولا قوة الا بك يامولانا [عدد — ٥] ذود ذود فرياط بدمى يامولانا اللهم ياسيدى
منك مددى وعليك معتمدى اياك نعبد واياك نستعين يا ابا الغوث اغثنى يا على ادركنى
بلطفك الخفى توابى رحمتى مرحمتى سبحو محمد مربى على محمديك خدا حق شناس دفع بلا
لا اله الا الله محمد رسول الله مولانا امير المؤمنين على صحيح الله حسبنا الله ونعم الوكيل نعم
المولى ونعم النصير غفرانك ربنا واليك المصير دعا بنج ياجيجى ونيتى شاهجى درغامه قبول
كرى مولانا سلطان محمدشاه [ويضعوا ايديهم اليمين على الارضثم يرفعوهم الى التصليب ويقولو]
كار كرم دك شرم [وثم يضعون ايديهم بايدى بعضهم ويقولوا لبعضهم] شاه ديدار [ويسجدون
ثم يرفعون ويقولوا] مولانا سلطان محمد شاه حاضر امام حق نام پيرشاه [عدد حب المسبحه
ياشاه بفصل دهيك درغايك عمر دارك ايشى كداريك بنج باهيك ديدار حوقيب كريم
چريكى چوطنى موبكى موكدى مولانا سلطان محمد شاه على على الله [سجده وحالة السجود]
بر وكيل جمله معدر قدر خيش خشندر خنده مرده نبده سرتابه غنا غارياشاه تونخيش
بخشى هار مشكل واحسان مولانا سلطان محمد شاه على [ويرفعون من السجود البسمله]
لا اله الا الله الحى القيوم ملك الحق المبين لا اله الا الله الملك الحق اليقين مالك يوم الدين

العلى العظيم لا اله الا الله الحليم الكريم لا اله الا الله محمد رسول الله مولانا امير
المؤمنين على صحيح الله حقاً حقاً [بجاوبوه] صدقاً صدقاً استغفر الله العظيم وبحمده لا
له الا انا سبحانك انى كنت من الظالمين لا فتى الا على لا سيف الا ذو الفقار نادى
مولانا على مظهر العجائب تجده عوناً انا فى النوائب كل هم وغم سينجلى بولايتك ياعلى
ياعلى ياعلى [وينفخوا على اكتافهم وصدورهم] على الله صحيح الله [وبالصبح تسبيح] نجيتنا
فى حضرة محمد المصطفى صل الله عليه وسلم حضرة مولانا مرتضى على حضرة فاطمه
الزهراء حضرة امام حسن حضرة امام حسين يامولانا سلطان محمد شاه على [سجده] على
الله پيرجى پيرنجى پير اول نبى بر محمد المصطفى صل الله عليه وسلم پير امام حسن پيرشاه
قاسم پير جعفر شاه پير زين العابدين پير امير احمد پير سدكور نور پير نور الدين پير محمد
المنصور پير غالب الدين پير عبد المجيد پير مستنصر بالله پير احمد هادى پير هاشم شاه پير
محمد شاه پير محمود شاه پير محب الدين پير خالق الدين پير عبد المؤمنين پير اسلام الدين پير
صالح الدين پير صلاح الدين پير شمس الدين پير نصير الدين پير شهاب الدين پير حيدر الدين
پير حسن كبير الدين پير تاج الدين پير بند ياد مردى جوامردى پير حيدر على پير علاء الدين
پير بابا اغا هاشم شاه پير محمد زمان پير اغا عزيز پير اغا مهرب بيغ پير اغا على اكبر بيغ پير
اغا على اصغر بيغ پير مرزا شاه حسن على پيروزه شاه قاسم على پير اغا شاه
حسن على پير مولانا شاه على پير مولانا سلطان محمد شاه على صاحب الامر
حاضر جوق يارب بحق اونده قوله قول سن بتول بخشى مراه بفاطمه تحت الرسول
دسى وغزه شهيده اوليا انبيا سنته صوصوحسين بك لك توبى هزار پيرپيغمبر يا مولانا
سلطان محمد شاه على [سجده] بنجستنباغ قى وباغ قنادشمان دين خابنجتنباغ حق نام پيرشاه
[عدد المسبحه وسجده] دعانيت خيرلاهى خير عاقبت خير همتان خير يا على حو خير اول خير
آخر خير باطن خير ظاهر خير حقيقة خير كريم يا مولاى يا على رسمى شر ظالملك شهركى
شر شيطان شهركى كريم يا مولاى يا على كريم خير وياتى خيرجى شاهجى درغام قبول
كرى مولانا سلطان محمد شاه على الله مريا على محمد كت جملهجى مشكل احسان كرى
صاحب ستجوكان قول قبول كرى صاحب راجيه دركا بيدرشاه ديدار نصيب كرى
صاحب شهيده پاركورجى اولادجى كلام ميهرسكسه وجى صاحب اون بانجى مبين بهندار
مين بركته وجى وصاحب قرزينيه وزلايى قرخيجنو اكار سادكرى صاحب جاخ صاحب
كت جملهجى وان مرادون حاصل كرى صاحب سكو سوادى كرى خير بيدا كرى الله
مريا على محمد كت جملهجى ونيتى قبول كرى مشكل احسان مولانا سلطان محمد شاه على
الاهى آمين شاه غريب منده بفصلكم مولانا سلطان محمد شاه حق نام پيرشاه
[تسبيح بعد قلب المسبحه السجده] فرمان حقفكم يا مولانا يا على [عد — ١٣ صلواة]

اللهم صل علی محمد وآل محمد [عد — ١٣ ویسجدوا] دعانیت خیر آلاهی خیر عاقبت خیر همتا خیر یا علی صو خیر اول خیر آخر خیر باطن خیر ظاهر کریم یا مولای یا علی کریم خیر ویانتی خیرجی [سجده وحالة السجود یقولوا] شاهجی درغامه قبول کری مولانا السلطان محمد شاه العلی [ثم یقول الشیخ] علی الله [یقولون الجماعة] صحیح الله . بسم الله الرحمن الرحیم مدد علی شفاعت رسول اطاعت خدا حضرة قبول برمد کورتور نیفریاد بر شمس شوتنی نیفریاد بر آغا علی اکبر بیع نیفریاد بر علی اصغر نیفریاد بر مزار محمد الباقر بیع نیفریاد وبرمی کال معطی سلامة نیفریاد بر مولانا شاه حسن علی نیفریاد بر مولانا شاه علی شاه نیفریاد بر مولانا شاه حسن علی نیفریاد بر مولانا شاه خلیل الله علی نیفریاد بر مولانا شاه حسن علی نیفریاد بر مولانا سلطان محمد شاه علی نیفریاد این انی کلمی کلمی باق لا اله الا الله محمد رسول الله مولانا امیر المؤمنین علی صحیح الله حی حیذه قایم [علی کتف الیمین وعلی الشمال کذلك] شاهجی ودغامه قبول کری مولانا سلطان محمد شاه علی له سجودنا وهو معبودنا . انتهی

*

* *

اسماعیلیه‌نك اثنای صلاتده تلاوت ایتدکلری ادعیه ایله کیفیت عبادتلرینی حاوی بولونان بو وثیقه‌نك کلمه بکلمه تحلیلی قابل اولامامش ایسه‌ده هیئت مجموعه‌سنك تدقیقندن دخی بو وثیقه مضموننك اساسات اسماعیلیه‌یی اظهار ایده‌بیله‌جك بر ماهیتده بولوندیغی آکلاشیلمش اولدیغی ایچون بو جهتلری ذکر ایله‌مك ضروریدر .

اولاً — اسماعیلیلر نظرنده « الله مریا » نامیله یاد ایتدکلری « محمد علی شاه » ك اسمی ذکر ایدلدکجه کندیسنه سجده اولونماس و « صاحب الامر والزمان روح الوجود وحی معبود » وامثالی اوصاف ایله توصیف ایدلمه‌سی اونلرك نظرنده بر « الله » اولدیغنی کوسترمکده‌در .

ثانیاً — محمد علی شاهك الوهیتی کندیسنه تا جدلرندن ، حضرت علیدن ودها اول « شیت » دن اعتباراً انتقال ایتمکده‌در . واقعا ایلك شجرهٔ انسابدن صوکره دعاده بر ایکی سلسلهٔ اسمایه تصادف ایدلمکده وحتی بو سلسله میاننده محمد المصطفی اسمی ذکر ایدلمکده ایسه‌ده کرك شجرهٔ انساب و کرك دیکر سلاسل اسما « محمد علی شاه » ك شخصنده نهایت بولمقده واونی متعاقب اکثریا بر سجده یاپیلمقده اولدیغی ایچون اسملری کچن اشخاصك کافه‌سندن زیاده « محمد علی شاه » ك حائز اعتبار بولوندیغی آکلاشیلمقده‌در . بوده کندیسنك زمان حاضرده والآن موجود بر « تجسد الوهیت » اولمقدن نشأت ایتمسی ملحوظدر .

ثالثاً — « محمد علی شاه » ك نسل علیدن بولوندیغنی ارائه ایده‌بیله‌جك بر سلسلهٔ نسب مذکور بولوندیغنه وبوکا خاصةً اهمیت ویرلدیکنه باقیلیرسه اسماعیلیلرك ظاهراً امام وحقیقتده

« الله » بولونان بویله معبودده آرانیله‌جق شرطلرك اك مهمی آکلاشیلیر. بناءً علیه حجاویلر ایله سویدانیلر آره‌سنده‌کی فرق بو وثیقه‌دن دخی واضحاً استدلال ایدیله‌جکی وجهله اصل عقیده‌ده دکیل بلکه بو عقیده‌نك موقع تجلیسی اولان امامك و « محمد علی شاه » ك شخصنده‌در .

رابعاً — اسماعیلیه مذهب معروفنك کونا کون استحاله‌لره دوچار اولدیغی وحال حاضرده‌کی شکلیله اثنای نشأتنده‌کی وضعیتی بیننده پك عظیم فرقلر تحدث ایتدیکی آکلاشیلمقده‌در . زیرا کرك اسماعیل بن جعفر وکرك محمد بن اسماعیلك اهمیتی « محمد علی شاه » ك بر جدندن واوجه الوهیتك تجسد ایتمش بر شکلندن عبارت بولونمقدن باشقا بر اهمیتلری یوقدر .

خامساً — بو دعاده معلومات عمومیه قسممزده اساسات اسماعیلیه‌دن بحث ایتدیکمز زمان درمیان ایله دیکمز — نبی ناطقلر ایله اونلرك معروف سلسله سندن بر اثره تصادف ایدلمدیکی ایچون حال حاضرده عقیدهٔ اسماعیلیه‌نك تماميله دکیشمش اولدیغی واوجه « اساس » و « امام » نامیله معروف بولونان اشخاصك حقیقت حالده حائز اعتبار واهمیت بولوندیغی تظاهر ایتمکده‌در .

سادساً — بوتون تلاوت ایدیلن دعالرك متوجه اولدیغی نقطهٔ اساسیه « محمد علی شاه » اولوب شاهك فوطوغرافیسی مواجهه‌سنده صلیب اشارتی یاپیلارق « کار ، کرم ، رك شرم » ده‌نیلمه‌سی دخی بعض خرستیان عقیده‌لرینك دخی اسماعیلیه‌یه داخل اولدیغی ودین ایسه هیئت مجموعه‌سی اعتباریله « بت پرستلك » ه مشابه اوصاف ارائه ایتدیکی اکلاشیلمقده‌در .

والحاصل بو وثیقه ایله اسماعیلیه‌نك حال حاضرده ناصل بر عقیدهٔ مختلطه‌یه صاحب بولوندقلری تظاهر ایتمکده ایسه‌ده بو وثیقه‌نك لسان آشنالر طرفندن قرائتیله موشکافانه تحلیلی نتیجه‌سنده دیانت اسماعیلیه‌نك شکل حاضری حقنده دها صاغلام ودها موثوق دلائل اله ایدلمش بولونه‌جغی طبیعیدر . البته زمان ، بو کتمان محض ایچنده یاشایان دیانتك خفایای مظلمه‌سنی بردبرد تنویر واظهار ایلیه‌جکدر .

[٣] — نظاهرات دینیه — اسماعیلیلرك طرز عبادتی ودعالری حقنده درمیان ایتدیکمز خلاصه‌دن دخی‌ك واضح بر صورتده اکلاشیلاجغی اوزره بو فرقه ، بو اعتبارله سنیلر ایله غلاتدن بولونمایان شیعیلرك اصول عباداتندن افتراق ایتمکده‌در . مع مافیه اسماعیلیلر صلاتدن ماعدا دیکر فرائض ووجائب دینیه‌ده دخی آیریلیورلر. بو میانده اولمق اوزره صوم وحج خصوصنده‌کی نقطهٔ نظرلرینی ارائه ایده‌بیلیرز .

روایت ایدلدیکنه نظراً اسماعیلیلر عندنده شهر رمضانك صومی متعارف اولمادیغی کبی دیکر شرائع سماویه‌نك اصول صیاملری دخی کندیلرنجه مرعی ومعتبر ده کیلدر . دیکر طرفدن اسماعیلیلردن کعبهٔ معظمه‌یی حج ایدن بر شخصه تصادف ایدلمه‌مکده‌در. کویا اونلرك نظرنده بو مبایده مقیم بولونان « محمد علی شاه » ی زیارت « حج » یرینی طوتمقده وبوكا موفق اولانلرك ثواب عظیمه مظهر اولاجقلری کندیلرنجه معروف بولونمقده ایمش .

اسماعیلیلرده کلمهٔ شهادت دخی بعض تبدلاته معروض قالمقده‌در . ینه روایت ایدلدیکنه باقیلیرسه اسماعیلیلر « لا اله محمد رسول الله » دیرلرمش . بوندن نه قصد ایتدکلری پك واضح اکلاشیلمقده‌در .

اسماعیلیلر قرأن کریمك تعلمی وقرائتی خصوصنده بویوك بر تهالك کوسترلر . حتی هر اسماعیلینك أونده اکثریا قرأن بولونورمش . معمافیه قرأن کریمك مدلول ظاهریندن زیاده تفاسیر باطنیه‌سنه اهمیت ویرمکده اولدقلری معروفدر .

زکاته کلنجه، اسماعیلیلر (واعلموا انما غنمتم من شیءٍ فان لله خمسه وللرسول ولذی القربی) آیت کریمه‌سنی کندی نقطهٔ نظرلرنجه تفسیر ایده‌رك أك کوچوك بر شیئه وارنجه‌یه قدر بوتون مالملکلرینك وحتی مأکولات دخی داخل اولدیغی حالده بوتون مصرفلرینك خمسنی آییره‌رق (شاه) ه ارسال ایتمه‌لری کندیلرنجه اوقادار مجبوری الاتباع بر فریضه‌درکه بوتون فرائضك کافه‌سندن زیاده بوكا رعایت ایتمکده ایمشلر اوقادارکه وفات وقوعنده ترکه‌نك خمسی وازدواج اثناسنده مهرك خمسی زکات اولمق اوزره (شاه) نامنه ترك وتبرع اولونمقده ایمش . حتی اختلاف وقوعنده خمس مسائلنی حل ایتمك ایچون شیخ ووکیللرندن مرکب مجلسلر دخی ترتیب وبو خصوصده طوپلادقلری مبالغی قابل اولدیغی درجه‌ده بر سرعتله (شاه) ه ایصال ایله‌مك خصوصنده بذل مقدرت ایله‌مکده‌درلر .

اسماعیلیلر ازدواج مسائلنده ایسه اسلاملردن آییرلمیورلر . بناءً علیه اسماعیلیلر بیننده درده قادار تعدد زوجات موجوددر . وحتی مراسم معروفه‌نك طرز جریاننه باقیلیرسه نکاحك عقدی خصوصنده دخی ظاهراً تباینلر ارائه ایتمه‌مکده‌درلر . آنجق طلاق کیفیتی کندیلرنجه تطبیق ایدلمه‌مکده ویالکز « هجر » ایله اکتفا ایتمکده ایمشلر .

اسماعیلیلرده ختان دخی موجود بولوندیغی کبی میتك تجهیز وتکفینی خصوصنده عادات اسلامیه‌یی محافظه ایلمکده‌درلر . یالکز میتك قبرده ، قبله‌یه توجیهی کیفیتی کندیلرنجه تطبیق ایدلمه‌مکده وبعد الدفن « تلقین » ه رعایتکار بولونمامقده‌درلر .

اسماعیلیلرده اصول وراثت دخی بعض تباینلر ارائه ایدییور . بو میانده اولمق اوزره « قادینلرك وقیزلرك » وراثته داخل اولمادیغنی کوستره بیلیرز . متوفانك ارککك وارثی

یوقسه ترکه‌سی « رب » ه واریر تعبیر دیکرله « شاه » ه عائد اولورمش . واکر متوفا حیاتنده خمس اموالنی شاهه وصیت ایتمه‌مش ایسه شیخك ، متوفانك اموال منقوله وغیر منقوله‌سندن بر قسمنی انتخاب وتوقیف ایتمکه صلاحیتی وارمش . بیر صورتله موقوف بر چوق اراضی وسائره واردرکه سنوی بش یوز لیرا قدر بر واردات تأمین ایتمکده ایمش .

اسماعیلیلرك بایراملری ایسه عمومیتله اسلاملر عندنده معروف اولان بایراملردن عبارتدر . معمافیه عید اضحی دیکرلرندن فضله حائز اهمیت ایمش . شونی‌ده اشارت ایتمه‌لی‌یزکه وقتیله فرق اسماعیلیه بیننده بعض اعیاد فارسیه وخاصةً مافی دینجه معروف بعض بایراملر دخی موجود ایدی . بو میانده اولمق اوزره « نوروز » ی ذکر ایده‌بیلیرز. حتی نوروزه تصادف ایدن کونده هر سنه آتشلر یاقیلیردی . بوندن ماعدا اساس اعتباریله ملل قدیمه‌دن موروث اولمق اوزره وخرستیانلرجه‌ده معتبر بعض بایراملری دخی واردر . بونلردن « میلاد مسیح » *Noël* ، « یوم الغطاس » *Fête de l'Epiphanie* « یوم خمیس العهد » *jeudi de Careme* ی تعداد ایتمك اقتضا ایدر . بو اعیاده مصادف اولان کونلرده دخی هر سنه کونا کون نمایشلر واکلنجه‌لر ترتیب ایدیلیردی . معمافیه حال حاضرده اسماعیلیلرك بو کبی ایامی تسعید ایتدکلری وبونلری بر عید اولارق تلقی ایتدکلری حقنده بر کونا روایته تصادف اولونمامشدر .

[ج] — اسماعیلیلرده اسنادات — اسماعیلیه فرقه‌لرندن بعضلرینك وقتیله اباحهٔ نسوان اساساتی تلقین ایتدکلرینی وحتی مناهی‌یی تحلیل ایده‌جك درجه‌لرده ایلری‌یه واردقلرینی بیان ایتمش ایدك (*) بناءً علیه حال حاضرده‌کی اسماعیلیلرك بو ضلال ماضی‌یی توارث ایدوب ایتمه‌دکلری کیفیتی دخی هرحالده جالب دقت وشایان تدقیق کورولمش اولدیغی ایچون بو خصوصده استقصای حقیقت مقصدیله اسماعیلیلرك ساکن بولوندقلری منطقه‌لره جوار بولونانلردن اوزون اوزادی‌یه استفساراتده بولوندق . معمافیه اسماعیلیلرك ترك کندیلرینه اسناد اولونان بو کبی مناهی‌یی ارتکابلرینه وکرك (دائرة المعارف) ك ، (اسماعیلیه) ماده‌سنده (عید البقیشه) نامی تحتنده ذکر ایلدیکی کیجه‌نك ماجرالرینه وبو کیجه‌نك زادهٔ ضلالی بولونان مولوده‌نك بیلمم هانکی جزؤینه تعبد ایتمك خصوصنده‌کی عقیده‌لرینه دائر بر کونا مثبت بر روایته ویاحقیقی بر دلیل وامارهٔ‌یه تصادف ایدلمدیکی ایچون بو خصوصده موجود نقول مکتوبه‌یی تفصیل وتکرار ایتمکدن صرفنظر اولونمشدر .

(*) (۱۱۹) نجی صحیفه‌یه مراجعت

٤ — اسماعيليلرك احوال اجتماعيه‌سی

مرقب قضاسنك نواحئ شرقيه وجنوبيه‌سنده ياشايان درت بيك اسماعيلی‌نك حيات عموميهٔ اجتماعيه‌سنده اوصاف وسجايای مخصوصه آرامق پك بيهوده وجوارده‌كی قراده ساكن بولونان سنيلردن ، مارونی ويا اورتودوقسلردن وحتی نصيريلردن كنديلرينی تفريق ايلمك دخی او مرتبه صعوبتلی‌در. زيرا اسماعيليلرك دينلری اعتباريله ارائه ايتدكاری بعض خصوصيتلردن صرفنظر ايديله‌جك اولورسه بونلرك كافه‌سنك حيات نقطهٔ نظرندن بوتون معناسيله برر كويلودن عبارت اولدقلری كورولمكده‌در . بر طرفدن كويلرينك طرز انشاسی وديكر طرفدن طرز تلبس ومعيشت بوتون بو نواحيده ياشايانلری ناصل بربرينه تقريب ايتمش ايسهٔ محاط اولدقلری او كثيف ظلمت وجهالت دخی اونلری اويله‌جه بربرلرينه بكزه‌تمشدر .

فی الحقيقه ، اسماعيليلرك اشغال ايتدكلری كويلر ، واقعا بر آز دها هوادار وقولوبه‌لر نسبةً دها تميزجه ايسه‌ده عين اوصاف ابتدائيه جمله‌سنده حكمفرمادر. تلبس خصوصنده دخی پك بربرندن آيرلميورلر . نيته‌كيم اسماعيليلر ، آمه‌ليقاندن بر شالوار ايله كوملك وصوكره اوزرنده بر ميتان (نيمتن) اكتسا ايتمكده‌درلر . باشلرنده ايسه بعضاً بر صاريق ، بعضاً‌ده سياه بر عقال ايله بر حطه بولونور . اسماعيليلرك اوزون انتاريلر كيدكلری دخی واقعدر . قادينلر ايسه ينه عينی قماشدن دارجه واوزون بر پانتالون اوزرنده اوزونجه واطرافی دانته‌لالی انتاريلر كيمه‌يی اعتياد ايتمشلردر. باشلرنده ايسه آيلرندن دائره‌وی صارلمش بر يمنی اوزرنده بر باش اورتوسی بولونور . بو اعتبارله ديكر جوار كويلولرندن آيری فرقلر ارائه ايتمه‌مكده‌درلر .

اسماعيليلرك اشتغال ايتمكده اولدقلری اسباب معيشت دخی فرقسز صايبلير ، زيرا بر طرفدن حبوبات وياتوتون زرعياتی ايله وديكر طرفدن زيتون غرسياتی ايله وياخود ايپك وجكی يتشديرمكله تأمين حيات ايتمكده‌درلر .

والحاصل ديكر قومشولرندن ، يوزلرينك بر آز دها قانلی ، وجودلرينك بر آز دها صاغلام وسيمالرينك دخی دها كوزه‌ل اولماسی كبی فرقلردن ماعدا آيريلقلر كوسترمه‌ين بو درت بيك اسماعيلی‌نك بر نوع صنم پرستی‌يه دوشه‌جك درجه‌ده حياتدن ونوردن فرقاندن بی نصيب وبهره اولدقلرينی اشارت ايليه‌جك اولورسه‌ق بونلرك حيات عموميهٔ اجتماعيه‌ده اشغال ايده‌بيله‌جكلری موقعه دائر آز چوق بر فكر اعطا ايتمش اولورز .

واقعا اوليجه بيان ايلديكی وجهله اسماعيليلردن بر قسمی عقيده‌جه ديكرلرندن آيريلقد وحتی بعض فرائض سنيه‌يی ايفا ايتمكده اولدقلری ظواهر احوالدن اكلاشيلمقده ايسه‌ده عنعنات ماضيه‌يی عرقاً توارث ايدن هر ايكی كتله‌نك روحنده نه درين اتحاد نقطه‌لری بولونديغنی كشف وتخمين ايتمك ايچون اوزون اوزادی‌يه تثبيت افكاره لزوم كورولمز .

بر كتمان محضله بوتون طبقات مجاورهٔ بشريه‌دن قطع علاقه ايده‌رك افكار وتمايلات اعتباريله بر وادئ ديكرده پويان اولان اسماعيليلر هركسه قارشو ناصل غير صميمی وبی خلوص‌ونی مودت ايسه‌لر كنديلرينی محيط بولونان انسان كتله‌لری دخی او نسبتده اونلره قارشو لاقيد واهمالكار داورانمقده‌در .

وبو مهمل طبقهٔ اجتماعيه وبو اك بويوكندن اك كوچوكنه قادار ساده ومظلم برر كويلودن عبارت اولان بو غريب انسانلر اويله يكنسق بر صنف اجسام وبر طبقهٔ عضلات وعظام تشكيل ايديورلركه بو يكرنك ويكبدن كتله‌ده آرتيق زمره‌لر ، قسملر ونهايت فرقلر وخصوصيتلر آرامق بی‌شبهه نابهنكام صاييلير .

واقعا مجاويلرده شيخلر وشيخ وكيللری وسويدانيلرده ايسه‌ينه او درجه‌ده اون اون بش قدر اغنيا واردركه نوردن دور اولان خلقی آرزولری دائره‌سنده هردم استثماردن بر آن تراخی ايتميورلر ايسه‌ده بونلر دخی ، اوكل مظلمك اونسبتده سياه برر با ز جزئی اولمقدن باشقا برشی ده كيلدرلر .

وبتك عليه أللرنده‌كی اوقابا وسالديده صاپانلريله ودماغلرنده‌كی ارژنك آلود واهم تبه قابا عقيده‌لريله ونهايت أت وكميكدن عبارت اولان موجوديتلريله بو زواللی انسانلر دخی بوتون معناسيله تشنهٔ نور اولدقلرينی اوقادار تقدير ايتميدرلركه نهايت التون افقلرده پيريل پيريل پارلايان وسائط حياتيه‌نك پيشنده مدنيتك كونشلريله آيدينلانمش برر رأس متفكر وبرر هيكل محتشم انسانی اولمق سعادتنه ايريشه بيلسونلر . يوقسه اكلامابدرلركه طبيعت عدلنی ظالمانه اجرا ايده‌ر واونلری دخی ياشامق حقنه مالك اولمايانلرك يو اولاند. يعنی او اعما اوچورومه فيرلاتير :

— امان ، او ثانيهٔ سقوط نه الیمدر . . . ونه قورقونج .

بونی دوشونسه‌لر نه اولور دی ياربی ، أوت نه اولوردی ؟ . . .

— ١٨ —

بانیاسدن جبله‌یه

مائی ده‌کزك آغوشنه کومولمش لطیف بر صیفیه‌یی آکدیران (بانیاس) قصبه‌سنده امرار ایتدیکمز کونلر، سرکذشت سیاحتمزك بی‌شبهه بر دور سکون واستراحتی تشکیل ایدییور. واونه‌دن‌بری کوناکون محرومیتلره قاتلانمق مجبوریتنده بولوندیغمز ایچوندرکه بوشن وظریف قصبه تمیز صوییله ویشیللکیله بزه‌پك خوش کورونیوردی.

خصوص بانیاسده، پك مستثنا وپك قیمتدار بر حسن قبوله مظهر اولدیغمز ایچون بر مقدار متسلی اولیور وسیاحتمزك متاعب ومشکلاتنی آز چوق اونوتدیرمایه موفق اولان بو قصبه‌یه قارشی درین بر حس انجذاب ومفتونیت دوییوردق.

خلاصه بانیاس پك‌سه ویملی وپك شیرین بر قصبه ایدی.. هله بو لطیف قصبه‌ده کچیردیکمز صوك کیجه نك خاطره‌سی بزده دواملی بر تأثیر وجوده کتیرمشدی.. زیرا شرقك جانلی بر صفحهٔ حیاتیه سنی تماشا ایتمکه موفق اولمشدق:

فی الحقیقه آغیر وصیجاق بر یاز کیجه‌سی ایدی. مجهولاته قادار اوزانان ده‌کیزك اطار، ایتمه‌یه آلیشدیغی سرین نفحه‌لردن بو کیجه هیچ بر اثر یوقدی. جو رمزده برتك یاپراق بیله قیمیلدانمایوردی. مهتاب دخی بو آقشام بیلمم هانکی افقلرده درلاشمایه کیتمشدی. یالکز اوپك علوی کورونن قویو لاجورد سماده نامحدود یلدیزلر پارلیور واسرار انکیز بر حالده ترنم سکون أیله‌ین افقلرده اوزاقدن اوزاغه اوغواتیلر یاپارق آقان بانیاس منبعلرینك شاریلتیسندن باشقا بر سس دویولمیوردی. بزه:

— ایسترمیسکز، بو آقشام منبعلره کیده‌لم...

دیدکاری زمان:

— نه أیی اولور؛ بلکه بر جرعهٔ هوانوش ایلر وهیچ اولمازسه سرین صولرك یاننده بلکه بر مقدار سرینله‌رز..

جوانی ویرمشدك.. شیمدی اوکمزده فانوسلر بولوندیغی حالده بانیاسك یوللرنده آغیر آغیر ایلرولیوردك.. هر ایکی طرفمزده‌کی باغچه‌لرده هپ عینی شاریلتیلر ایشیدیلیور وبعضا آغستوس بوجکلرینك اینجه ومسلسل فریادلری اوبوغوق ویك آواز صدالره قاریشیوردی..

بانیاسك اك ایلری کلنلریله بر لکده کیرلی بر ایشینی چیکنه‌یه‌رك کچرکن بو کیجه‌نك

ظلمت عمیقه‌سی نظرلرمزی یورویور ونهایت او بوغوجی هوا‌سی ویا هواسزلغی بزی‌پك بیتاب بر اقیوردی.

نهایت منبعك یاننه وارمشدق.. بوراده بانیاسك اکثر اوکگلری، سرعتله آقان دره‌نك هر ایکی طرفنده سریلی بولونان حصیرلر اوزرنده اخذ موقع ایتمشلر، هر برینك اوکنده قوجه‌مان بر نارکیله اولدیغی حالده بویاز کیجه‌سنك بوتون ثقلت حروریه سنی ازاله‌یه چالیشیورلر وآراصیره أللرینی دره‌یه اوزاته‌رق آووج آووج ویا بارداق بارداق سرین صولر ایچیورلردی.

بز دخی، بو آچیق هواده، یلدیزلرك آلتنده بر مقدار سرینلك نوش ایده‌رك دونرکن ذهنمز، یالکز عطایای طبیعیه ایله اکتفا أیله‌ین بو قناعتکار انسانلرله مشغول اولیور وحیاتی اولدیغی کبی قبول ایده‌بیلمك نصیبنی احراز ایتدکلری ایچون کندیلرینه غبطه ایتمك ایسته‌یوردق.

وینه عینی سیاه ایشیقلری تعقیب ایده‌رك ایلرولرکن شیمدی بزی طرفده آغاجلرك آراسندن، آهنکدار بر

— یا لیل، یا لیل..

صداسی یوکسه‌لیور ومحیطك لاقیدیٔ مستانه‌سی اوزرنده بر سراب تسلی فرش ایله‌یوردی.

بانیاسده‌کی حیاتمز آرتیق ختامه ایرمشدی. وبز بر مدت صوکره کندیمزی اویقویه تودیع ایده‌رکن ینه بو فریاد اوزاقلرده مدید اهتزازلر یاپیور وبزم ایچون سامعه نواز بر مژدهٔ خواب اولیوردی.

*
* *

صباحلین اویاندیغمز زمان کونش، زرین ضیالرینی بانیاسك یشیل آغاجلرینه وده‌کزك اسمر صولرینه داغیتیوردی. بز اصلا استعجال ایتمیوردق. زیرا بحر سفیدك شماله دوغرو ترسیم ایتدیکی قوس ساحلی اوزرنده واوزاقلرده یشیلمسی بر کولککی آکدیران (جبله) قصبه‌سی بزم ایچون ایریشیلمز بر یرده کیلدی وبا خصوص آرامزده‌کی مسافه دخی قطع ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده مزعج کورونمیوردی.

حتی آتلرمزه بینه‌رك بانیاسك کولومسه‌ین بیاض أولرینی ترك ایدنجه‌یه قادار ایجه بر زمان کچمشدی. بو کونکی سیاحتمز نظرمزده بر صباح کزمه‌سی قبیلندن بر شی ایدی.

صولمزده ساکن ولطیف بر ده‌کیز، صاغمزده ایسه بی حدود بر افق واردی وصوکره رهکذارمز تمیز بر قوملقدن عبارت بولونیوردی. بو یاز صباحنك لطافتی بزه اوقادار ذوقبخش کورونیوردی که بو کونکی کزمه‌مزك اوزون مدت دوامنی آرزوایدییوردق.

شیمدی که دهکزك قوملر اوزرنده داغیلان بیاض کوپوکاری اوزرنده یاواش یاواش ایلرولیور وکاه بر آز داخله دوغرو قیوریله‌رق سپاهانه اوچیور وقارشیمزده یشیل بر باغچه‌یی اکدیران (عرب الملك) کوینه تقرب ایدیبوردق ..

برساعت ظرفنده (نهر الجوبر)ه مواصلت ایتمشدك . زمان نه قادار چابوق کچیوردی. تکرار بر ساعت دها مرور ایتمشدی . شیمدی آرقه مزده (بانیاس) قصبه‌سی کیتدکجه کوچوله‌رك بیاض ویشیل رنکارله قاریشیق بر کولکه حالنی آلیرکن (عرب الملك) کوینه داخل اولیوردق .

یشیل باغچه‌لریله کولومسه‌ین بو قصبه‌دن صوکره دیکر بر نهر، وارمشدق . مؤرخ استرابونك (باداس — Badas) نامیله توسیم ایلدیکی بو نهر حال حاضرده (نهر السن) ویاخود (نهر الملك) نامیله معروفدی .. بوراده کچدکدن بر ساعت صوکره (تل السوکاس) اسمیله طانیلان کوچوك بر تپه جکه وارمشدق ..

یولمز عینی شکلی محافظه ایدیبور وبعضاً صاغمزده، صولمزده مزروع تارلالردن مرور ایدیبوردق ..

بانیاسدن حرکت ایده‌لی اوچ بوچوق ساعت اولمشدی که (جبله) قصبه‌سی قارشیمزده نمایان اولمش و (عین البرغل) نامنده‌کی دره‌دن کچدکدن صوکره قصبه، بوتون معناسیله کسب توضح ایتمشدی .. آز بر مدت ظرفنده اوفاق بر یوقوشی متعاقب جبله‌یه داخل اولورکن بو لطیف سیاحتك بخش ایتدیکی ممنونیت ایله نظرلر مزده پك واضح بر لمعهٔ سرور وممنونیت پیدا اولیوردی ...

— ١٩ —

جبله

١ — قضانك موقع وحدودی

مرکز لوانك جهت جنوبیه‌سنده ومرقب قضاسنك شمالنده کائن اولان جبله قضاسی شمال شرقی جهتندن صهیون قضاسیله وغرباً آق دکزایله محدوددر .

٢ — مساحه، نفوس واحوال اداریه

قیود رسمیه‌یه کوره جبله قضاسنك مساحهٔ عمومیه‌سی ٩٢٠٠٠٠ دونم اولوب بونك ٢٦٠٠٠٠ دونمی قابل زرعدر. اکیلمی قابل اولمایان اراضینك وسعت تقریبیه‌سی ١٥٠٠٠

واورمانلر کلکی دخی ینه ١٥٠٠٠ دونم قدردر . اشبو اراضیدن ٢٤٥٠٠٠ دونم اراضیٔ امیریه و ١٤٤٠٠٠ دونم اراضیٔ وقفیهٔ مضبوطه اولوب اجاره‌تینلی اراضینك مساحه‌سی ایسه یالکز ٦٠٠ دونم راده‌سنده‌در .

بوتون ولایتده خشونت طبع ایله معروف اولان جبله قضاسنك سکنه‌سی صوك ایستاتستیقه کوره بر وجه آتیدر :

اسلام	٥٠٩٧
نصیری	٢٣٤٥٣
روم	١٠١
یکون	٢٨٦٥١

جبله قضاسنده ١٣٢٨ سنه‌سنده ٤ و١٣٣٠ ده ١٩٩ و١٣٣٢ ده ١٠١ تولدات وعین سنه‌لر ایچون ٤٩، ١٩٨، ٢٨٥ وفیات وقوع بولمشدر . اوچ سنه‌لك تولدات یکونندن ٢٣٨ ووفیاتدن ٣٢٢ کشی اسلامدر . دیمك اولیورکه نفوس قیودانی مرکز قضانی اسکان ایدن قضا اهالیسنك آنجق بر خمسی تشکیل ایلین طبقهٔ مسلمه حقنده معتبر اوله‌بیلیر. حکومتك نفوذ وسطوتندن ایچه اوزاق قالمش اولان وسکنهٔ عمومیه‌نك یوزده سکسان یشنی تشکیل ایدن نصیریلر آره‌سنده تولدات ووفیات هر حالده رسمی ایستاتستیقلرده قید ایدیلن ارقامك قات قات فوقنده‌در . اهمالك تمادیسنه وشرائط اجتماعیه وصحیه‌نك اساسلی بر صورتده اصلاح ایدلمدیکنه رغماً ولایتی تشکیل ایدن هر قضانك نفوسنده اون سنه‌ده بر قاچ بیك قدر بر تزاید قید ایدلمکده اولدیغی حالده هر خصوصده اهمال ایدیلن جبله قضاسنده نتیجه عکسنه چیقیور . ١٣٢٦ سنه‌سنده نشر اولنان ولایت سالنامه‌سنده قضای مذکورك سکنهٔ عمومیه‌سی ٣٠١٩٨ کوستردیکی حالده ١٣٣٢ سنه‌سنده یکوننك ٢٨٦٥١ صورتنده قید اولنمسی ریاضی فکرلر طاشیان قارئلر ایچون حلی مشکل بر معمادن باشقه برشی دکلدر. بانیاس وباخصوص طرطوس طرفلرنده ایچه منتشر اولان امریقایه مهاجرت کیفیتدن جبله قضاسی اوقدر متأثر اولمامشدر .

جبله قضاسنده ناحیه تشکیلاتی موجود دکلدر . ایکیده برده سطوت حکومته قارشو دوردارق ویرکو، عسکر وسائر تکالیف ویرمکدن امتناع ایدن نصیریلری بو حالده ابقا ایتمك حکمت حکومته مغایردر .

عصرلردن بری آثار نافعه‌دن، مکتبدن وسائر تأسیسات عمرانیه‌دن محروم براقیلان بو حوالیٔ جبلیه‌ده هر شیدن اول آسایشك تقرری الزمدر . امنیتك فقدانی یوزندن قضانك احوال عمومیه‌سنده بر چوق سنه‌لردن برو ذره قدر بر اثر صلاح مشاهده اولنما.

مقدەدر بو حوالینك ثروت طبیعیەسنی تشکیل ایدن محصولات زراعیەنك تزییدی ایلە جنسنك اصلاحی امرندە مصروف اولەجق تدابیردە موفقیت آسایشی محلینك تأمینی کیفیتلە صوك درجە علاقە داردر .

جبلەدە نیجە اراضیٔ منبتە واردرکە مسلح داغلیلرك تعدیات بی انصافانەلرندن دولایی الیوم متروك بر اقلمشدر . حتی مرکزدە اقامت ایدن بعض زنکینلر اکینلرینە ضرر کلمامك ایچون کلیتلی عطیەلر ویرمك صورتیلە نصیری متنفذلرینك جناح سطوت وقوتلرینە صیغینمق مجبوریتندە درکە قرون وسطی دورلرینە یاقیشان بو حالك بقاسی هیچ بر وجە ایلە تجویز اولنەماز . بو محاذیر مهمەنك ازالەسی خصوصندە بر چوق تدابیر درمیان اولنیور . مثلا طبع ومشوارلری نصیریە داغلرینك مناعتنە اویدورەرق ضبط وربطدن ونظام وانتظامدن اکلاماز بر حالەکلن سکنهٔ جبلیەیی دها ساکن اهالی ایلە دکشدیرمك لازمکلدیکنی ادعا ایدنلر واردر . احوال حاضرە ایلە علاقە دار اولان دیکر ذوات سطوت حکومتك داغلردە دخی محسوس ومؤثر اولەبیلمسی ایچون بنی علی ، قراحلە ، کلبیە وسمت قبلی طرفلرندە برر ناحیەنك تشکیلی لزومنی ایلری سوریورلر . بزە قالیرسە بتون بو تدابیر وطنك سلامت وسعادتنی وامور زراعیە واقتصادیەدە ترقی وتعالیسنی ارزو ایدنلری تطمین ایدەجك درجەدە اساسی دکلدر . بر قاچ یوز غروشلق تخصیصات شهریە ایلە بو وحشی مناطقدە ناحیە تشکیل ایتمك غایەیە ایریشدیرەمز . نتەکیم بوندن بر قاچ سنە اول کلبیە طرفلرندە بر ناحیە تشکیلنە تشبث ایدیلەرك مدیری دخی تعیین وارسال ایدلمش ایسەدە بورا اهالیسنك ممانعت فعلیەسی اوزرینە بو فکردن وازکچلمش ایدی .

جبلە قضاسنی شمدیکی وضعیت مریضەسندن قورتاراجق یکانە دوا شوسەلر ومکتبلردر . کوبلی یوللرك تأسیسی حالندە نسبةً نظام پرور وساکن اولان ساحل اهالیسیلە تماسدە بولونەرق محصولات زراعیەسنی یوکسك فیئاتلرلە صاتار وبو یوزدن ثروتلر ایدیندیکنی کوروروسە حیاتك قیمتنی دها زیادە تقدیر ایتمکە باشلار . بوندن باشقە اکر حکومتجە ژاندرمە نفراتنك تعدیات متوالیەسنی بسبتون ازالە ایدەجك تدابیر اتخاذ اولنورسە داغلیلرك آزمدت ظرفندە سلاحلرینی ترك ایدەرك راه صواب وهدایتە سلوك ایدەجکلری محققدر . دیکر طرفدن بنی علی ، کلبیە وقراحلە سمتلرندە هر درلو لوازم تدریسیە واداریەسی منتظم برر لیلی مکتبك تأسیسی هر حالدە فائدە بخشدر . روسیە حکومتی مملکتنك جهت شرقیەسندە بولنان قبائل وحشیەیی تمدین ایدرکن هرشیدن اول مکتبلرك تأسیسی جهتنی دوشونمش وبوندن مهم ثمرەلر اقتطاف ایتمشدر . منافع حقیقیەسنی بیلن و اکن اولدیغی مملکتك ترقی وتعالیسندن کندیسنك دخی مستفید اولەجغنی ادراك ایدن بر کویلی هیچ بر وقت آسایش شکنانە بر حرکتدە بولنماز . ظلمت وجهالتدە پویان

اولان محیطلردە مکتب تأسیس ایتمك اورالرنی هدایت ایشیغیلە آیدینلاتمقدر .

قضا مرکزی لاذقیەنك ٢٠ کیلومترو جنوب شرقیسندە وساحل بحردە و ٣٥،٢١ عرض شمالی ایلە ٣٣،٣٧ طول شرقیدە واقع جبلە قصبەسیدر . بش آلتی ساعت طول وبر بچق ساعت عرضندە بولنان منبت ومحصولداردر . اوودنك ساحل ایلە اتصال پیدا ایتدیکی مرتفع بر محلدە مبنی وآب وهواسی لطیفدر .

فنیکەلیلرك آثارندن (کیلا) بلدەسنك انقاضی اوزرینە مبنی اولان وزمان قدیمدە غابالوم نامیلە معروف اولان جبلە قصبەسی بیزانس ایمپراطورلرندن ژوستینیانوس زماننده سوریەنك بر چوق شهرلریلە برابر تجدید ایدلمش ایدی . ١٧ تاریخ هجریسندە صحابهٔ کرامدن ابو عبیدة بن جراح حضرتلری طرفندن عبادة بن صامت (*) کوندریلەرك جبلە قصبەسی فتح ایدلمش ایسەدە ٣٥٧ تاریخندە (٩٦٩ م) روملر طرفندن تکرار استرداد اولنمشدر . ٤٧٣ سنەسندە جبلە قاضیسی ابن ضلیعە التنوخی طرفندن تکرار حکم اسلامیە ارجاع ایدلدکلە اهل صلیب اردولری تارانت پرنسی بوهەموند وطولوز قونتی درنجی رەیموندك زیر ادارەلرندە اولەرق او وقت نامنی طاشیان جبلەیە داخل اولمشلردی (١٠٩٩ م) . صلاح الدین ایوبی حضرتلری طرفندن ١١٨٩ سنهٔ میلادیەسندە قطعیە فتح اولندیغی وقت هوسپیتالیە شوالیەلری طرفندن ادارە ومدافعە اولنیور ایدی . روماللیلر طرفندن قلعە جبلەنك جانب شمالیسندە انشا اولنوب آثاری حالاً باقی قالان تیاترو بناسی صلیبیلر زماننده اوفاق تعدیلاتە اوغرایەرق مستحکم بر قلعە حالنە افراغ اولنمش ایدی . شمدیکی حالدە قلعە قولەلرندن اثر قالمامشدر . بوندن باشقە صلیبیلر شهر اطرافنە طوطوسەدە اولدیغی کبی آیری طاشلردن بر سور دخی انشا ایتمشلر ایسە بو محکم دیوار دخی مرور ایام ایلە تخریب اولنمشدر . صلیبیلرن زماننده دخی موجود اولوب وقتیلە مدخلندە مبنی بر قولە ایلە مدافعە اولنان کوچك لیمانك یاریسندن زیادەسی الیوم قوم ایلە دولمشدر . قصبەدە سلطان ابراهیم ادهمك تربەسی وجامع شریفی واردر مومی الیە حقندە قاموس الاعلامدە دنیلیورکە : « اوچنجی عصر هجری اولیای کرامندن اولوب پدری بلخدە ملوکدن ایدی ، کندیسی بر کون آوارقەسندن قوشارکن هاتفدن « بونك ایچون می یارادلدك ؟ » سسی قولاغنە کلمکلە ودیکر بر روایتە کورە

(*) ابو الولید عبادە بن الصامت الخزرجی اعیان صحابەدن وزمان سعادتدە قرآن کریمی حفظ ایدنلردن بری ایدی عهد فاروقیدە شام فتح اولدقدن صوکرە معاذ بن جبل وابو الدرداء ایلە برابر اهل شامە قرآن کریمی تعلیمە مامور اولملە حمص جهتنە عزیمت ایتمش وبعدە فلسطینە کچمش ایدی . معاویە زماننده سوء معاملە کوردیکندن مدینەیە عودت ایتمش ایسەدە حضرت عمر معاویەیە « عبادە بن صامت اوزرینە حکم وحکومتك جاری اولمیە حقدر » مالنده بر امرنامە تحریر وعبادەیی تکرار شامە اعادە بیورمشدی . ٢٤ نجی سال هجریدە رملەدە وباقدسدە ارتحال ایتمشدر .

یرك دنیایی مشعر بر رؤیا کورمکله پدرینك خانه‌سنی ترك ایله پشمینه پوش اوله‌رق بر مدت طاغلرده ومغازه‌لرده ریاضت وعبادت ایله مشغول اولدقدن صوکره ، مکهٔ مکرمه‌یه رحلتله بر مدت مجاور اولمش وأئمه واولیاء اللهدن بعض ذوات ایله صحبت ایتدکدن صوکره ، شامه کیتمش وآخر عمرینه قدر اوراده قاله‌رق ۲۶۱ تاریخنده رحمت حقه نائل اولمشدر . حقنده پك چوق روایات موجود اولوب ، ایچلرندن صحیحنی تمیز ایتمك مشکل اولدیغندن ، بو قدرله اکتفا اولندی . هر حالده دنیایه میل ایتمه‌مکده ضرب مثل حکمنه کچمش اعزه‌دندر . »

۳ — قضانك احوال طبیعیه‌سی

جبله قضاسنك اراضیسی نصیریه داغلرینك بر قسمی ایله ساحل بوینجه اوزانان اووه‌لردن عبارت اولوب قوهٔ انباتیه‌جه ایجه زنکیندر . مساحهٔ عمومیه‌نك بشده اوچی داغلق وبشده ایکیسی عارضه‌سز اراضیدن ترکب ایتمکده‌در . شمالدن جنوبه اوزانان نصیریه داغلرینك ارتفاع وسطیسی ۵۰۰ — ۶۰۰ واك یوکسك نقطه‌سی (نواصره داغلرنده) بیك مترویی بولور . مواقع مرتفعه‌یه قیش موسملرنده یاغان قارلر بعضا ۲۰ سانتیمتره قالینلغنده بر طبقه تشکیل ایدر . قضا داخلنده میاهك کثرتیله تمیز ایدن وجبله قضاسنی مرقبکندن آییران سن نهرندن باشقه مرکز قضانك جنوبنده برغل وجوبر وشمالنده ربلی وعثمانیه چایلری جریان ایتمکده‌در . طرطوس ناحیه‌سنده بولنوب اهالی محلیه‌نك صحتنه ایراث مضرت ایتمکدن خالی قالمیان بطاقلقلردن بو قضاده اثر یوقدر .

۴ — قضانك احوال عمومیه‌سی

لاذقیه لواسنك اك منبت اقسامندن برینی تشکیل ایدن جبله اووه‌سی وداغ اتکلری تقریباً ۲۵۰۰۰۰ دونم وسعتنده اولمسنه واولدقجه مبذول میاه جاریه ایله اسقا اولنمسنه رغماً الیوم بونك آنجق بشده ایکیسی زرع اولنمقده‌در . بونك سببی اراضینك کیفیت استملاکنده ارامق لازمدر . جبله‌ده اقامت ایتمکده اولان زنکین بر عائله بو امثالسز اراضینك همان هپسنی تملك ایتمکده اولوب بو قدر واسع بر منطقه‌نك تك بر عائله طرفندن ، وبالخصوص شمدیکی الات وادوات ابتدائیه ایله ، زرع ایدیله بیلمسی امکان خارجنده‌در . جبله طرفلرنده بولنان املاك صاحبلری محدود قالدقجه وبو زنکینلر زراعتك ترقیات حاضرهٔ فنیه‌سنه عقل ایردیره بیله‌جك بر سویه‌یه یوکسلمدکجه بو محیطك فیض زراعیسنه قائل اولماملیدر .

جبله محیطنده اك زیاده بغدای ، اربه ، داری وبالخصوص توتون وتنباکی یتشدیرلمکده‌در . کچن سنه تقریباً بش بیك دونملك اراضیده توتون واوچ بیك دونملك اراضیده تنباکی

زرع اولنه‌رق اولکیسندن ۱۵۰۰ قنطار ودیکرندن ۸۰۰ قنطار محصول آلنمش ایدی . تنباکینك بهر قنطاری ایام عادیه‌ده ۸۰۰ — ۱۲۰۰ غروشه صاتیلیرکن کچن سنه فیاتی یینه معدنی پاره ایله ۳۰۰۰ غروش تجاوز ایتمش ایدی . ۱۳۳۳ سنهٔ مالیه‌سنده توتونك بهر قنطاری معدنی پاره ایله ۳۰۰۰ غروشه صاتیلمشدر . قضاده یتشمکده اولان توتونك حسن کیف ومشروب ناملی ایکی جنسی واردر . حسن کیف توتونی سرت اولدیغندن محاربه‌دن اول هیئت اصلیه‌سیله مصره سوق واخراج اولنور ایدی . بهر قنطاری معدنی پاره ایله ۲۰۰۰ ومشروبکی ایسه ۳۰۰ غروشه صاتیلمقده‌در .

حال حاضرده توتون محصولنك تمامی رژی شرکتی طرفندن مبایعه اولنه‌رق حلب وشام فابریقه‌لرنده سیغاره حالنه افراغ اولنمقده‌در . توتون تجارتی عند الایجاب رژی قولجیلرینه قارشو دوره بیلن نصیریلر وتنباکی تجارتی ایسه جبله‌ده اقامت ایدن اسلاملر آره‌سنده متعممدر . اساسا توتون زرعیاتنك ، تنباکی کبی ، صویه احتیاجی اولمادیغندن اك زیاده داغلق یرلرده یتشدیرلمکده‌در .

مرکز قضاده تأمین ایدلدیکنه کوره اهالینك یوزده اللیسی وکویلرده یالکز یوزده ایکیسی غایت بسیط بر صورتده اوقور یازار ایمش . اساساً قضا داخلنده بولنان مکتبلرك وضعیت حاضره‌سیله علوم ومعارف ابتدائیه‌نك بو جاهل اهالی اره‌سنده انتشارینه امکان یوقدر . جبله‌ده بولنان ایکی ذکور وبر اناث ایله کویلرده بولنان دیکر ایکی مکتب علم ومعرفتدن عصرلردن بری مهجور قالان جبله‌لیلر ایچون قطعیاً کافی اولمادیغی کبی شمدیکی یاریم تشکیلات ایله بو محیطك ظلمت جهل وغفلتدن یقین بر زمانده قورتولمسی امکان خارجنده تلقی ایتملیدر .

۵ — قضاده محصولات زراعیه

جبله قضاسنك محصولات زراعیهٔ وسطیه‌سی بر وجه آتیدر :

جنس محصول	کیله حسابیله
بغدای	۹۶۰٬۰۰۰
اربه	۲۸۰٬۰۰۰
بیاض داری	۹۰٬۰۰۰
مصر داریسی	۵۰٬۰۰۰
نخود	۶۰٬۰۰۰
سیسام	۲۰٬۰۰۰
مرجمك	۱۰٬۰۰۰
بورجاق	۱۰٬۰۰۰

٦ — جبله‌نك منظره‌سی ، وضعیت خارجیه وخطوط داخلیه‌سی

بحر سفیدك ساحل شرقیسنده شمالدن ، جنوبه دوغرو مستطیل الشکل اوزانان جبله قصبه‌سی شمال جهتندن بر قلعه بقایاسی ایله برابر دوز بر اراضی ومقبره ایله و (سید ابراهیم) نامیله معروف جامع وبونك آرقه‌سنده میوه باغچه‌لریله برابر (ماء ابراهیم ادهم) نامنده‌کی منبعله وشرق طرفلرنده ایسه ایکی ساعت قدر دوام ایدن دوز وواسع اراضی ایله وجنوب جهتلرنده ایسه بانیاسه قدر امتداد ایله‌ین دوز اراضی ایله وباغچه‌لرله ومقبره ایله وغرب طرفلرندن ایسه ده کیزله وینه باغچه‌لرله محاطدر . .

شمالدن جنوبه قادار آنجق بر ، وغربدن شرقه قادار یارم کیلومترولك بر امتداده مالك بولونان بو قصبه ، کنیشجه بر اراضینك وسط جهتنده بولوندیغی ایچون اطراف اربعه‌سی واسع مناظره کشاده‌در . نیته‌کیم ، شرق طرفده اوزاقلردن (نصیریه) سلسلهٔ جبالی وشمال طرفلرنده (صهیون) داغلری ونهایت (جبل الاقرع) ذروه‌سی وجنوب طرفلرنده وینه اوزاقلردن (مرقب) قلعه‌سی ودها آرقه‌ده (ضنیه) داغلری وغرب شمالی جهتلرنده ایسه (لاذقیه) قصبه‌سی کورونمکده‌در .

بیکه قریب خانه‌دن متشکل بولونان جبله قصبه‌سی باشلیجه ایکی محله‌دن ترکب ایدییور: جنوبده بولونانه (محلة القبلیه) ویاخود (جامع) محله‌سی ، شمالده بولونانه ایسه (محلة الشمالیه) ویا (صلیبیه) محله‌سی نامی ویرلمکده‌در .

قصبه‌ده بللی باشلی اولمق اوزره (سید ابراهیم) و (المنصوری) جامعلری واردرکه بونلردن ایکنجیسی قصبه‌نك تام اورطه‌سنده بولونمقده وهر ایکی محله‌یی بربرندن تفریق ایتمکده‌در . بونلردن ما عدا (قنطاری) ، (بنی علی ادیب) ، (الغزالی) ، (الاکراد) مسجدلری دخی تعداد ایدیله‌بیلیر .

قصبه‌نك شمال جهتلرنده کائن حکومت دائره‌سی ایله برابر جبله متمولانندن بعضیلرینك اشغال ایتدکلری بویوجك بر قاچ أوی تعداد ایدرسه‌ك قصبه‌نك اك جالب نظر بنالری حقنده اوفاق بر خلاصه الده ایتمش اولورز .

جبله‌نك کرمیدلی ویکی طرزده انشا اولونان بش آلتی بناسندن ماعداسی هپ اسکی طرزده‌در . بو بنالرك جمله‌سی طاشدن معمولدر ؛ وبا خصوص داملری (عدسه) تعبیر ایدیلن وکوچوك طاشلره کیرج وامثالی مالزمه قاریشدیرمق وصوکره باصقیلرله دوکمك صورتیله یاپیلدیغی ایچون بوتون قصبه‌نك أولری بیاض بر منظره ارائه ایتمکده‌در .

جبله‌ده یوزه قریب دکان موجوددر . بونلرك اکثری شمال محله‌سنده بولونیور . مع مافیه

کوچوك برر حجره‌دن عبارت بولونان بو صاتیش یرلری پك ابتدائی بر حالده بولونمقده‌درلر .

قصبه‌نك شمال طرفلرنده حکومت دائره‌سندن اعتباراً شماله متوجه بولونان (لاذقیه) وجنوب استقامتنده بولونان (بانیاس) وشرقه دوغرو متوجه اولان (حما) یوللری جبله‌نك باشلیجه اوچ طریق خارجی سنی تشکیل ایتمکده‌در . بونلردن ماعدا هر نه قدر قصبه داخلنده بر چوق یوللر موجود ایسه‌ده بر طرفدن بو یوللر دار ، غیر منتظم وکرفت اولماسی ودیکر طرفدن قصبه‌نك بوتون بولاشیق صولرینه بر مجرا ، کومه کومه اوساخ وبقایاسنه بر مکان وحتی حیوانات ومواشیسی ایچون بر مقر تشکیل ایتمه‌سی اعتباریله بونلره یول اطلاقی جائز ده کیلدر . والحاصل جبله‌یی بر مشهور تعفناته بکزه‌تن بو یوللر بی شبهه قصبه ایچون پك بارز وپك صریح بر رذالت تشکیل ایده‌رلر .

حال بوکه قصبه بوکا مقابل غایت لطیف باغچه‌لره مالکدر ؛ شمال ، جنوب وغرب طرفلرنده کائن باغچه‌لرك عددی یکرمی‌یی بولیور . بونلرك کافه‌سی جداً ظریف وحتی تمیزجه‌در . قصبه‌نك صوینه کلنجه ، بونی ایکی قسمه آییرمق اقتضا ایدر . بر قسمی جاری‌در . بو میانده اولمق اوزره جبله‌نك شرقنده واون دقیقه مسافه‌ده نبعان ایدن (نبع الفوار) ، (نبع البرکه) ، (نبع الجباب) نامارینی حائز اولان اوچ منبعی ارائه ایده بیلیرز . بو اوچ منبع قصبه قربنده برلشدکدن صوکره شمال طرفلرده‌کی باغچه‌لردن مرور ایدر وقسماً سلطان ابراهیم جامعیله قصبه‌نك حمامنه اوغرایه‌رق‌ده کزه دوکولور . جنوب جهتنده ایسه ینه قصبه‌نك جوارنده (نبع القاموع) و(عین ام عیسی) منبعلری واردر بونلرده بعض باغچه‌لری اسقادن صوکره ده کیزه قاریشیرلر . بونلردن ماعدا ینه شمال جهتلرنده ، قصبه‌نك بر آز اوزاغنده (ماء الخرخار) (ماء النفعه) صولری دخی ینه باغچه‌لر داخلنده مرور ایتدکدن صوکره جبله‌نك بر چاریك ساعت شمالنده کائن (نهر الرمیلی) یه دوکولور .

والحاصل جبله‌ده آقان صولر هپ قصبه‌نك خارجنده قالیور واستفاده‌لری ده باغچه‌لرله بر قاچ‌ده کرمنه منحصر اولیور .

قصبه‌نك ایکنجی نوع صویی ایسه جاری اولمایاندر . جبله‌نك بوتون صو صرفیاتی هپ بو قسمدندر . فی الحقیقه اون ، اون ایکی مترو درینلکنده اولمق اوزره اکثریا هر اوده برر قویو موجوددر بوتون قیولرك صویی طاتلی وشربه واستعماله صالحدر . بو اعتبارله جبله قصبه‌سی بختی یار صاپیلمق اقتضا ایده‌ر .

*
* *

خاتمه قبیلندن اولمق اوزره شونی‌ده اشارت ایتملی‌یزکه آز بر سعیله پك لطیف بر حال آلا بیلاجك اولان بو قدیم (*Gabala*) قصبه‌سی جداً قیمتدار مواقعه مالکدر نیته‌کیم

شرقده (رأس البساتین) جنوبده (الأثربی) و (صالح) موقعلری ایله ده‌کیز کنارنده کائن (میدان) نام محل بر آز ایشلنسه‌لر پك لطیف بر تنزهگاه اولور وقصبه‌یه بر رونق دیکر بخش ایلرلر .

٧ — احوال اجتماعیه

[١] — **مبدنك احوال اجتماعیه‌سی** — بش بیکی متجاوز بر نفوسه مالك بولونان بو قصبه‌نك عموم سکنه‌سی اسلام اولمقله برابر بو کتله‌یی حیات اجتماعیه نقطهٔ نظرندن اوچ طبقه‌یه تفریق ایتمك قابلدر .

برنجی طبقه منسوبینی باشلیجه ایکی عائله‌دن متشکلدر . ایکی یوزقدر افرادی اولان بو ایکی عائله‌نك عن اصل حلبدن کلدکلری روایت اولنمقده‌در . حال حاضرده زراعت وتجارت ایله اشتغال ایدن بو عائله‌لردن بعض افراد واردرکه (٥٠) بیك لیرا قدر بر یکون تشکیل ایده بیلن بر ثروت نقدیه‌یه مالك ایمشلر . باخصوص بونلردن برنجی عائله‌نك تحت تصرفنده بولونان اراضی جبله‌دن بر ساعت شمالده بولونان (حمامیم) کویندن بانیاسك بر ساعت اوزاغنده کائن (حریصون) کوینه قدر بوتون ساحل امتدادنجه دوام ایتمکده‌در .

والحاصل بو عائله بر حساب تخمینی‌یه نظراً جبله اراضیٔ مزروعه‌سنك یوزده یتمشنه قریب بر قسمنه تصرف ایتمکده‌درلر . واقعا بو عائله افرادینك وقتیله پك جزؤی بر قسم اراضی‌یه مالك ایکن (سلطان ابراهیم) جامعی اوقافنه متولی اولدقدن صوکره بو درجه‌ده عظیم بر ثروته صاحب اولدقلری ادعا ایدلمکده ایسه‌ده بونك نه درجه‌یه قدر بر صحته مالك اولدیغی تعیین ایدیله‌مه‌مشدر .

ایکنجی عائله‌نك ایسه آنجق اون بیك لیرایه قریب بر ثروت نقدیه‌یه مالك افرادی موجوددر . بو عائله‌نك تحت تصرفنده بولونان اراضی ایسه قضا اراضیٔ مزروعه‌سنك یوزده اون ونهایت اون بش درجه‌سنده ایمش .

هر ایکی عائله‌نك همان کافهٔ ارکانی بر کسوهٔ علمیه طاشیورلر . واکثری محلی مدرسه‌لرده ابتدائی بر تحصیل کورمش وبعضیسی ازهرده بولونمشلردر . بو اعتبارله بو عائله‌لرك بوتون ارککلری اوقومق ، یازمق بیلیر ایسه‌ده قادینلری عمومیتله اوقومقدن محروم ایمشلر .

جبله‌ده ، بو برنجی طبقه‌نك دینه پك شدید بر تمسکلری واردر . یاشایشلری ایسه غایت بسیط اولوب اکثریا زهد وتقوا ایله ومسالمت وعفت ایله معروف ومشهوردرلر . وبو اوصاف وسجایای ممتازه سائقه سیله‌درکه عظیم مقدارده اراضی‌یه مالك اولدقلری حالده زراعه وکویلویه قارشی ظلم وتغلبده بولوندقاری ویاخود قضاده کوناکون افسادات ویا

تزویرات ایله تأمین موجودیت ایله دکلری ایشیدلمش ده‌کیلدر . مع ما فیه بو برنجی طبقه منسوبیننك دیکر قضالرده‌کی متمولانه نسبتله بر استثنا تشکیل ایده‌جك درجه‌ده ساکن وملایم بولونمالرینك أك بویوك عاملی جوار اهالیسنك خشونت طبعلری اولسه کرکدر . زیرا — ایلروده قضانك احوال اجتماعیه‌سنی ایضاح ایدرکن بیان ایده‌جکمز وجهله — قضا اهالیسنك کافه‌سی نصیری‌لردن وداغلرده یاشامایه آلیشمش انسانلردن بولوندیغی ایچون بو متمولانك اراضیسنده مزارع صفتیله خدمت ایدرکن طبیعتیله بو طبقهٔ حلیمهٔ علمیه‌یه ازلمیه‌جکلردر . بونك ایچوندرکه بوراده اصحاب ثروت ویسار اولانلر بالعکس دوچار غدر وضرر اولمقده‌درلر . قابل اولدیغی درجه‌ده واسع اراضی‌یه صاحب اولمایی بر غایهٔ اصلیه تلقی ایدن جبله متمولانی بو اراضی‌یی حسن صورتله اداره ایدوب ایده‌میه‌جکلرینی دوشونمك ایسته‌میورلر . اساساً کافه‌سنی زرع ایده‌مدکلری کبی ، زرع اولونان قسمده دخی شرائط لازمه‌یه رعایت ایده‌مه‌مکده اولدقلری ایچون بو قادار واسع اراضی ، نه تمامیله استثمار ایدیله‌بیلیور ونه‌ده کندیلری دخی اهمیتلی درجه‌ده بر استفاده تأمین ایده‌بیلیورلر . دها محصولاتك مقدارینی تعیین ایتمزدن مقدم یاریسنی چالدیران وصوکره خرمن دوکمك ، حیوانانی کوتمك وچفت سورمك واساسی نامیله نا محدود زراعی محصولاته اشتراك ایتدیرن بو طبقه‌افرادی نهایت محصولك یاریسنی بیله اللرینه کچیره‌میورلر . باخصوص نصیری کتله‌لرینك حرص وطمعنی تحریك ایتمکدن اوقادار چکینیورلرکه بر طرز مسالمتکارانه‌ده بوقادار محصول ایله اکتفا ایتمه‌یی بر نعمت تلقی ایتمکده‌درلر .. زیرا نصیریلرله بر مقدار بوزوشسه‌لر درحال بوتون مالملکلرینی غائب ایده جکلرینی اولدن تقدیر ایدییورلر . خلاصه بو طبقه نك مالك اولدقلری اراضی مزارعلری بولونان نصیریلرك (حدادین) فرقه سندن بنی علی عشیرتی ایچون بر خوان یغما اولمقده‌در .

جبله نك بو برنجی طبقه منسوبینی میاننده بعضیلرینك جبله‌ده پك بویوك ومحتشم قوناقلری موجوددر . اون اون بش بیك لیرا قیمتنده بولونان بو بنالرده ارککلرك وقادینلرك دائره‌لری آیرلمش اولدیغی ایچون دائما مسافرلره کشاده بولونمقده‌در . باخصوص کیجه‌لین جبله‌نك اغنیاسی وآزچوق کبارلری ایچون بر موعد ملاقات تشکیل ایتمکده ایمش ..

جبله‌نك ایکنجی طبقهٔ اجتماعیه‌سی ایسه اورته حاللیلردن ترکب ایتمکده‌در . قرق ، اللی قدر ارککدن ونهایت (٢٥٠ — ٣٠٠) قدر افرادن عبارت بولونان بو طبقه منسوبینی ایسه خاصةً توتون وتنبا کو زراعت وتجارتیله ، دکانجیلکا واوفاق مقدارده آلیش ویریشله اشتغال ایتمکده درلر . بو طبقه افرادینك زرع ایتدکازی اراضی قضا اراضیٔ مزروعه سنك نهایت اونده بری نسبتنده‌در . بونلرك یوزده اوتوزی ، قرقی پك

بسیط بر صورتده اوقویوب یازار . قادینلری ایسه عمومیتله اوقومقدن محرومدرلر . بو طبقه افرادی دخی برنجی طبقهٔ اجتماعیه منسوبینی قادار مسالمتکار ویوموشاقدرلر . مع‌مافیه بونلردن دها طوتوملو ودها مقتصددرلر . ودائما برنجی طبقه‌یه حلول ایده‌رك او واسطه‌ایله تأمین موقع وممتازیت ایله‌مك آرزوسنی تعقیب ایتمكده‌درلر .

اوچنجی طبقهٔ اجتماعیه‌یه کلنجه بو جبله‌نك اکثریت عظیمه‌سنی تشکیل ایتمكده‌درلر . درت بیك بش یوز قدر افرادن متشکل بولونان بو طبقه منسوبینی جسمانی سعیلریله تأمین معیشته حصر نفس ایدنلردر . بونلرك اکثری فلاحت وزراعتله اشتغال ایده‌رلر . بو طبقه افرادنده‌کی جهل ومسکنت ، اویوشوقلق وزوالليلق او قادار جالب دقتدرکه بو حال اونلرك بوتون سیمالرندن پك واضح اوقونور . جبله‌نك داخلنی یاشانامازبر حاله افراغ ایدن بو طبقه افرادی سفالتك پك الیم درکه‌لرنده بولونمقده‌درلر . بونلرك ایچنده یوزده بش قادار اوقومق یازمق بیلنه تصادف ایدلمز . والحاصل جبله قصبه‌سنك بو اعتبارله حیات عمومیهٔ اجتماعیه‌سی پك الیم بر منظره ارائه ایتمكده‌در . یاچوق زنکین ویاخود چوق فقیر اولان بو سکنه بیننده پك واضح بر نسبتسزلك نظر دقتی جلب ایتمكده وفقط حیاتدن عدم ممنونیت اظهار ایتمك خصوصنده هپسی بر نقطه‌ده بر اشمكده‌درلر .

[۲] — **جبله قضاسنك احوال اجتماعیه‌سی** — جبله قضاسنك بالعموم اهالیسی نصیری اولدیغی ایچون بوراسنی بر نصیری مستعمره‌سی تلقی ایتمك قابلدر . اساساً نفوس ایستاتستیقلرندن زیاده تقریبی بر حسابه اعتبار ایدلمك لازم کلیرسه مرکز داخل اولمادیغی حالده قضانك نفوس موجوده‌سنی اوتوز بش بیکه ابلاغ ایده بیلیرز . باخصوص نصیریلردن بر چوق نفوس مکتومه‌وغیرمحرره بولوندیغی دوشونوله‌جك وبو عظیم کتلهٔ نصیریه‌نك عشیرته کوره تقسیماتی دخی حساب ایدیله‌جك اولورسه بو تقریبی یکونده‌کی اصابتك درجه‌سی آکلاشیلیر .

فی الحقیقه جبله قضاسنده موجود وعددی مذکور بولونان نفوس نصیریه‌یی تابع اولدقلری عشیرتلر نقطهٔ نظرندن سکز قسمه تفریق وبو عشیرتلرك اساسیله افرادینك یکوننی بر وجه آتی تلخیص ایده بیلیرز :

« جبله نصیریلری »

بنی علی عشیرتی	« حدادیندن »	—	٤٠٠٠٠
قراحله »	« شراقه وغرابه »	—	٨٠٠٠٠
بیت نمیلی »		—	١,٠٠٠
بیت ساطر »		—	٥٠٠
کلبیه »	« کلبیه داغلرنده وساحلده »	—	٨,٠٠٠

نواصره »	—	٤,٠٠٠
حلة مره‌ینو »	—	١,٠٠٠
خیاطین »	—	٧,٠٠٠
یکون	—	٣٣,٥٠٠

اسملری ذکر ایدیلن بو عشیرتلر زمان مسالمتده مختلط واثنای اختلافده ایسه متفرق بر حالده یاشامقده‌درلر . معمافیه هیئت عمومیه‌سی اعتباریله دینیله‌بیلیرکه قضانك ساحله قریب انحاسنده یاشایان نصیریلرك بر مقدار موزس ایسه‌لرده قضانك داغلق اراضیسنده ساکن بولونانلر متمرد وخشین صاییلیرلر . بونلرك ایچنده الك زیاده حدید المزاج وجدالجو اولانلری بی شبهه (نواصره) عشیرتی‌در . بو عشیرت قضا مرکزندن ماعدا دیکر نصیری عشیرتلرینی دخی ایجه بیلدیرمشدر . روایت ایتدکلرینه نظراً بو عشیرت افرادینك بر چوق وحشت انکیز منقبه‌لری موجود ایمش . حتی حدتلرینی تحریك ایدنلری یاقالایوب دیری دیری طوپراقلره کومك ، اولدیرمك ویاخود یاقوب قاوورمق کندیلرنجه پك بسیط حرکتلردن صاییلیرمش . بناءً علیه کندیلری اوته‌دنبری نه ویرکی ویرمك ونه‌ده بر قید آلتنه داخل اولمق ایسته‌میورلر . دیکر عشیرتلر ایسه بو درجه‌ده عنیف انسانلر دکلدرلر . بر ده عشیرتلر آراسنده « غزوه » اصولی هر نه قدر جریان ایتمیور ایسه‌ده حدادین وخیاطین عشیرتلری بر طرفدن وکلبیه ، نواصره ، حلة مره‌ینو ، قراحله شراقه دیکر طرفدن اولدیغی حالده آرالرنده اوته‌دنبری قان غاوغالری موجود اولدیغی ایچون بونلرك بربرینه تعرض وهجوملری اکسیك اولمامقده‌در . بناءً علیه هر عشیرتك مارتین وحتی ماوزرلره مسلح بولونان بیکلرجه آدملرینك بعضاً بربرلریله اعلان مخاصمه ایله‌دکلری ایشیدیلیر شیلردن‌در . دیکر طرفدن حدادین ایله خیاطین عشیرتلری (حیدریه) فرقهٔ دینیه‌سندن ودیکرلری ایسه کلازیلردن اولدیغی ایچون بینلرنده دینی اختلافلر دخی دائما تحدث ایتمكده‌در . شونی‌ده اشارت ایتمه‌لی‌یزکه نصیری عشایرینك بویله بربریله دائما حال اختلاف ومجادله‌ده بولونمالرینی انتاج ایده‌ن الك بویوك عامل بی شبهه تشکیلات حاضرهٔ اجتماعیه‌لری‌در .

اولجه صافیتا احوال اجتماعیه‌سنی ایضاح ایتدیکمز زمان درمیان ایله‌دیکمز وجهله نصیری کتله‌لری بر طرفدن مقدملر ودیکر طرفدن شیخلر طرفندن اداره ایدلمكده‌درلر . جبله‌ده کرك مقدملرك وکرك شیخلرك او عظیم کتلهٔ اهالی اوزرنده‌کی تأثیرلری ونفوذلری هر یردن زیاده جالب دقت کورونمكده اولدیغی ایچون بونلر حقنده بر مقدار ایضاحات ویرمك ضروریدر :

معلومدرکه ، نصیریلرك نظرنده « مقدم » اك بویوك اداری رئیسلر و « شیخ » لر ایسه

اڭ زیاده حائز صلاحیت بولونان دینی رئیسلردر . بناءً علیه کرك مقدملرك وکرك شیخلرك تامین معیشت ورفاهلری نصیریلرك اهم وظائفی تشکیل ایتمکده‌در .

جبله‌ده هر عشیرتك اکثریا برر ، ایکیشر مقدمی وشیخی موجوددر . نیته‌کیم بنی علی عشیرتنده بری ساحلده ودیکری جبلده اولمق اوزره باشلیجه ایکی مقدم ایله بر شیخ؛ بیت عیلیده یالکز بر شیخ ؛ قراحله غرابه‌ده بر مقدم وبر شیخ ؛ قراحله شراقه‌ده اوچ مقدم وبر شیخ ؛ بیت ساطرده بر ، کلبیه عشیرتنده سکز ، نواصره‌ده ایسه آلتی مقدم وخیاطینده ایکی مقدم ایله برده شیخ موجود اولدیغنه نظراً جبله‌ده اك بویوك مقدملرك عددی یکرمی بش وشیخلر ایسه اون قادار تخمین اولونا بیلیر .

مقدملر ، ظاهراً غایت بسیط وحتی ساده برر انسان اولارق کورونورلر . حالبوکه مقدملرده‌کی نصیریلرك مواجهه‌سنده هر بری برر دیو قادار مخوف ومهیب درلر . حتی بونلرك اسمی کثیف بر خشونته مقروندر : غازی ، صقر ، الخ کبی .

مقدملر غایت آز مقدارده اوقور یازارلر . شیخلرك تحصیلی دخی پك ساده صاییلیر . اونلرك آنجق نصیری دیانتنده صاحب وقوف واختصاص اولمقدن باشقا بر مزیتلری یوقدر .

مقدملرك باشلیجه وظیفه‌لری ، منسوب اولدقلری عشیرت ایله حکومت آره‌سنده‌کی اموری تدویر وعشیرتك حقوقنی محافظه وحکومته قارشو عشیرتنك وضعیتنی تعیین ونهایت کرك حکومتله آرالرنده وکرك بربرلری بیننده عشیرتلرجه ظهور ایدن اختلافاتی حل ایله مکلفدر . بو اعتبارله مقدملره بر قاپو کتخداسی ویاخود بر سفیر نظریله باقلمق وبعضاً ده بر امیر وضعیتنده بولوندقلرینی قبول ایله‌مك لازم کلیور . بونك ایچوندرکه عشیرتلر آراسنده اختلافلر ظهوری تقدیرنده مختلف عشیرتلرك مقدملری طوپلانارق مداولهٔ افکار واعطای قرار ایدرلر ونتیجه‌ده کندیلری طرفندن قبول ایدیلن رأی ویا حکم واجب الاتباع صاییلیر .

مقدملر ، عشیرتلر طرفندن قید حیات شرطیله انتخاب اولونورلر . مع ما فیه مقدملکك بابادن اوغله وراثت طریقیله انتقال ایتمه‌سی جاری بولوندیغی ایچون بو مسندی قرون وسطانك دره بکلکنه بڭزه‌تمك پك دوغرو اولور . والحاصل نصیریلرك بوباشی سرت وعنادجی رئیسلری ودره بکلری بوتون نفوذی شخصلرنده تمرکز ایتدیرمشلردر . مع ما فیه شیخلره قارشو پك زیاده حرمتکار بولونمقده‌درلر . اساساً مقدمك شیخه واوکا مقابل شیخك مقدمه قارشی رونما اولان حرمت ومظاهرتی بر مقابلهٔ بالمثل تلقی ایدلمك وبوتون نصیریلرك ضررینه قورولمش بر منفعت وحیله دولابندن باشقه برشی ظن ایدلمه‌مك لازم کلیر .

حالبوکه شیخلر دخی مقدملر کبی ینه عشیرت افرادی طرفندن اکثریت آرا ایله انتخاب ایدلمکده بولوندقلری ایچون اونلرك مالك اولدقلری بو سلطه ونفوذ نظر دقتی جلب ایده‌مه‌مکده ودها دوغروسی خلقجه تقدیر اولونامامقده‌در .

خلاصه ، نصیریلر عندنده اڭ مقبول واڭ صاحب نفوذ اولان بو عنصرلر کرك طرز حیات وکرك موقع اجتماعی اعتباریله نصیریلرك اڭ یوکسك طبقهٔ اجتماعیه وحاکمه‌سنی تشکیل ایتمکده‌درلر . حتی عشیرتلر بیننده بر قتل ، بر نهب وسلب ویا بر سرقت وقوعنده درحال مقدملر طوپلانیر . بعضاً ده شیخلردن استفتا ایدیلیر ومثلا قان حقی اولمق اوزره (١٨) بیك غروشلق بر حکم ایله قتل مسائلی حل اولونور دیکر مسائل دخی بوکا قیاساً رؤیت اولونور . بوندن دولایی درکه مقدملر نصیریلرك اوزرنده عظیم بر سلطهٔ حاکمانه‌یه مالك بولونیورلر .

بو قادار عظیم بر صلاحیته ونفوذه صاحب اولان نصیری مقدملرینك ، عشیرتك درجهٔ اقتدار وثروتنه کوره معین عائداتلری بولوندیغی کبی شیخلرك دخی زکات وامثالی ناملر تحتنده تخصیصاتلری موجوددر . بر حساب تقریبی‌یه نظراً مقدملرك واردات سنویه‌سی لا اقل (١٥٠—٢٠٠) لیرایه وشیخلرك ایسه (١٠٠—١٥٠) لیرایه بالغ اولمقده ایمش .

مقدملر زراعت وسائره کبی ایشلر کورمکله مکلف ده کیلدرلر . بوتون ایشلرینی نصیریلر تسویه ایدر . کندیلری یالکز ایچکدن انتاریلر کییر واوته‌ده بریده دولاشیرلر . واکثریا قصبه‌یه ایندکلری کون اوکلرنده نصیریلردن ایکی مسلح سواری بولونور وآرقه‌لرنده یاور مقامنده اولمق اوزره اتباعندن ایکی مسلح وقوتلی آدم کندیلرینی تعقیب ایدر) دورور . اللرنده دخی مطلقا قوتلیجه بر تفنك ، بللرنده بر قورشونلق بولنمق اڭ زیاده رعایت ایتدکلری عادتلردن‌در .

مقدملرك عشیرت افرادندن ایسته دکلرینی ضرب ، تهدید ، تضییق ایتمك صلاحیتلری بولوندیغی دوشونوله‌جك اولورسه بونلرك نه‌قادار نفوذلی اولدقلری جزئی بر ملاحظه ایله اکلاشیلیر .

نصیریلر عمومیتله اولرده اسکان ایتمکده ایسه‌ده عشیرت حیاتی اقتضا سنجه دائما حرب وضربله ویا هجوم ومجادله ایله اوقاتکذار بولوندقلری ایچون مقدملرك اقامتکاهلری بر آز متین اولارق انشا ایدیلیر . ودرت طرفنده‌کی خصوص موقعلریله عادتا برر کوچوك قلعه‌یی آکدیررلر . ومقدملر بعضاً کندیلرینی أولرنده مدافعه ایتمك مجبوریتنده بولوندقلری ایچون بو اقامتکاهلری سلاح ومهمات دپوسنه ومتعدد اتباع ومحافظلریله کوچوك مقیاسده بر قلعه‌یه بڭزه‌مکده‌در .

مقدملرك بو درجه‌ده بر نفوذه صاحب اولملری بر طرفدن نصیری دیننك بزجه پك معلوم اولان کتمان وخصوصیتندن ودیکر طرفدن اهالینك پك کثیف بر ردای جهالتله مستور اولماسندن نشأت ایتمکده‌در.

فی الحقیقه مقدملر اهالینك جهالتندن پك زیاده استفاده ایتمکده‌درلر. کندیلری ایسه چوجوقلرینی لاذقیه‌ده اوقوتیور وبر از قرآن وبر آزده عقائد اوکره‌تیورلر. مع ما فیه بو طرز تعلیم شکل ظاهری‌یی محافظه ایتمك ایچوندر. یوقسه سن معینه واصل اولدقلری زمان درحال کندیلری اساسات نصیریه دائره‌سنه ادخال ایدلمکده درلر.

وبونلر دخی بویودکلری زمان بابالری نه‌حالده ایسه‌لر کندیلری ده یاواش یاواش عشیرتی افرادینه قارشو ظلمکار اولمایه واهالی‌یی صاغمال برر اینك منزله‌سنده استخدام ایتمکه باشلارلر. زیرا فکرلرنجه خلقك بوتون حیاتلری مقدملرینه مدیون اولدیغی ایچون اونلری‌آر و ایتدکاری صورتده یاشاتمق اك صریح واك مشروع اولان بر حق ایجابندن بولونمقده‌در.

بونك ایچوندرکه مجموعی اللی‌یی بولمایان بو رئیسلرك آلنده اوتوز، قرق بیك کیشی سفیل وخونخوار برر آلت حالنده بولونیورلر.

واکر نصیریلر، انسانی بر صورتده یاشامق نصیبنه نائل اولامیورلرسه بی‌شبهه کندیلرینی بو الیم درکه‌لره اسقاط ایدن اك بویوك عاملك مقدملری وشیخلری اولدیغی بیلملیدرلر.

بو عظیم نصیری کتله‌سی ایچنده بر حساب تقریبی‌یه نظراً سنوی بیك غروشدن دون قازانجی بولونانلرك عددی (١٠٠،٠٠٠) وبش بیکدن دون قازانانلرك عددی ایسه (٢٠٠،٠٠٠) قدر ایمش. بناءً علیه نصیریلرك پك فقیرانه یاشادقلرینی بو حساب بزه واضحاً افاده ایدر.

حتی معیشته‌کی بودارلق سائقه‌سیله‌درکه قضا داخلنده شقاوت اجرای حکم ایتمکده ایمش. روایت ایدلدیکنه نظراً جبله نصیریلرندن بعضیلری نهب وسلب ایله وسرقتله تأمین حیات ایتمکده ایمشلر. بونلر قصبه اهالیسنه ویاساحل سکنه‌سنه هجوم ایده‌رك بولدقلرینی غصب ایلر واکر قارشولرنده بر مقاومته تصادف ایدرلرسه درحال راست کلدیکنی اولدورور وصوکره داغلرینه چکیلیرلرمش.

جبله نصیریلری نهب خصوصنده دائما عینی اصوله مراجعت ایدرلر. اولا کویلو قیافتنده قلاغوزلر چیقارارق تجسساتده بولونورلر. وصوکره بو قلاغوزلر یوز اللی ایکی یوز سلاحلی‌یه یول کوستره‌رك کیجه‌لین باصقین یاپیلیر، اورطه‌لغی یاقار، قیرارلر بولدقلرینی آلیر کیدرلر. آرتیق زیارت ایتدکلری یرلرده نه حبوبات، نه حیوانات هیچ برشیدن اثر

قالماز. جبله‌ده تصادف ایدیلن بو شقاوتلر دولاییسیله ساحلده بولونان واسع ومنبت اراضیدن درجهٔ کافیه‌ده استفاده ایدیله‌مه‌مکده‌در. بالخصوص هر طرفدن بویله بر هیئت اجتماعیه ایله محاط بولونان جبله اسلام مرکزینك جداً شایان تأمل ونظر بر حالده بولوندیغنی اعتراف ایتمك ضروریدر.

حتی مالرندن وحیاتلرندن امین اولا بیلمك ایچون جبله اغنیاسندن بعضیلری، نصیری عشیرتلرندن بعض مقدملرك سنوی تادیه اولونان بر «خراج» ویا بر جزیه مقابلنده حمایه‌لری آلتنه کیرمکه مجبور اولمقده‌درلر. بو حمایه سایه‌سنده کندیلرینی نهبدن وسرقتدن تخلیص ایتمکه موفق اولیورلر.

خاتمه قبیلندن اولمق اوزره شونی‌ده درمیان ایتملی‌یزکه بوتون بو نهب وسرقت حرکاتنی تهیئه واحضار ایتمکده اولانلر دخی «مقدم» لر ایمش. وکویا وقوعاتده کندیلرینه اك بویوك حصه‌یی آییرتمق صورتیله بو کانون افسادی دائما اشعال ایتمکده ایمشلر.

*

* *

والحاصل جبله حیات اجتماعیه‌سی درین بر آنارشی ایچنده پویان اولمقده‌در. بوراده نه بر ذرهٔ سعادت ونه‌ده بر اثر انسانیت بولمق قابل ده‌کیلدر. بشریتك سقوط ایده‌بیله‌جکی اك موحش واك الیم حفره‌لر جبله‌ده رونما اولویور. بناءً علیه کمالات مدنیه‌یی هر دقیقه اخناق ایدن بو زهر آلود وضعیت اجتماعیه آرتیق تبدل ایتملی وبوراده پك خیرلی بر استحاله‌نك نورانی تجلیلری حکمفرما اولملیدر.

٨ — احوال صحیه

کرك جبله مرکزی‌نك و کرك قضانك احوال صحیه‌سی حقنده موقع طبیبی طرفندن ویریلن ایضاحاتی بر وجه آتی تلخیص وبیان ایله‌یورز:

[١] — **معلومات عمومیه** — جبله قصبه‌سنك یوللری نه درجه‌ده کیرلی ایسه بنالری دخی او نسبتده بربرینه بیتیشیك واودرجه‌ده قواعد صحیه‌یه مغایردر. حتی جبله‌ده اویله أولر واردرکه قطعیاً کونش یوزی کورمز. بوراده عائله‌لر اکثریا بویوجك بر حجره‌دن عبارت اولان محللرده اقامت ایتمکده اولدقلری ایچون بونلره بنا اطلاقی بیله جائز اولماز. مع ما فیه شونی‌ده ذکر ایده‌لم‌که بو متعفن حجره‌لرك کندیلرنجه اك ممتاز تلقی ایدیلن طرفی حیواناته تخصیص ایدلمشدر. بناءً علیه جبله‌ده حیواناتك انسانلردن زیاده حائز موقع اولدقلری مع الاسف کورولمکده‌در. بو حجره‌ده اقامت ایدن انسانلر بوتون کیرلیلکلری اکثریا دار ومعوج اولان یوللره دوکمکه آلیشمشلردر. بونك ایچوندرکه جبله مرکزی

اولريله ويوللريله كوناكون ميقروبلره بر ملجأ تشكيل ايديور . باخصوص روزكارلرك اسديكى زمانلرده بو جراثيم مرضيه اطرافه داغيلارق مختلف خسته‌لقلرك انتشارينه سببيت ويرمكده‌در .

واقعا جبله مركزينك، هواسى اساس اعتباريله جداً لطيف ورطوبتدن آزاده، اطرافى دخى باطاقلقلاردن عارى بولونمقده ايسه‌ده اهالينك وضعيت عموميه‌سى بورانى نا قابل تحمل بر حاله افراغ ايديور. باخصوص جبله قويولرى «مواقع معلومه» دن كافى درجه‌ده اوزاق بولونماديغى ايچون هردورلو ترشحاته معروض قالمقده‌در . بناءً عليه جبله‌ده ظهور ايده‌ن سارى بر خسته‌لغك اكثريا بو دائمى واسطه‌لرله پك آنى بر صورتده انتشار ايده‌رك فوق العاده ده‌نيله‌جك درجه‌ده اجراى تخريبات ايتديكى كوروليور .

جبله قضاسنه كلنجه ، هر نه قدر بر طرفدن مركزده اولديغى كبى طبيعتك هردورلو لطف واحسانه مظهر ايسه‌ده ديكر جهتدن بوراده ساكن بولونان اهالينك عدم تقيد واهماللرندن دولايى مركزدن اوچ قات فضله كيرلى بولونمقده‌در . بناءً عليه جبله قضاسنه بو اعتبارله‌ده بر (ديار أوساخ) ديمك قابلدر . فى الحقيقه كويلرده بولونان اكثر بنالر برر اوبادن عبارتدر . بو اوبا (كوخ) لرك داخلى اخشابدن ديركلر اوزرنده وضع ايدلمش تخته مستويارله ايكى قسمه تفريق ايدلمشدر . بو قسملرك اوست طرفنده متعدد اشخاصدن مركب بولونان عائله افرادى و آلت طرفلرنده ايسه حيوانات اقامت ايتمكده‌در . بوندن دولايى‌دركه جبله قضاسى اهاليسنك حيوانات صيرتلرنده ياشادقلرى پك اعلا ادعا ايديله بيلير . والحاصل بو اليم حالت اجتماعيه سببيله دركه سنهٔ اخيره‌ده (تيفوس) خسته‌لغى بوراده پك عظيم تخريبات اجرا ايتمش وحتى بر چوق كويلرك حال حاضرده بوشالمسنه سببيت ويرمشدر .

شونى‌ده بيان ايتمه‌لى يزكه جبله اهاليسنك دوشديكى بو اليم ورطه‌لر ودوچار اولدقلرى بو تخريبكار خسته‌لقلر كنديلرينى حالاً انتباهه دعوت ايتمكدن پك اوزاقدر بونلر شيمدى‌يه قدر طبك تأثيرات شفا بخشاسنه قائل دكلدر. بناءً عليه تيفوسه طوتيلان خسته‌لرى اى ايتمك مقصديله بو متعفن اوبالرك بوتون منفذلرينى قاپاتيور وداخلنده آتش ياقيورلر وبويله‌جه خسته‌لرى بر آن اول راه عدمه سوق ايله‌يورلر .

جبله اهاليسنك نظرنده صحتك ناصل اليم سقوطلره دوچار اولديغنى كوسترمك ايچون ايكى ماجرايى ذكر ايتمك كافى‌در :

— بر كون ، بر ميتك نعشنى معاينه ايتمك اوزره نصيريه داغلرينه كيتمش وفقط مسافه‌نك اوزاقلغى حسبيله اوراده بيتوتت ايتمكه مجبور اولمش ايدم . أو صاحبندن بر ياتاق ايله بر يورغان ايسته‌دم . بر آز صوكره أو صاحبى بر كليم پارچاسى ايله كيرلى ، بر باد بر

يورغان كتيردى . كنديسندن دها تميزينى ايسته‌مك مجبوريتنده قالنجه بكا :

— امين اولوكزكه سزه بو يورغانى كتيرمكله اكرامك حد غايه‌سنى بذل ايديورم . زيرا بونى هنوز كيمسه قوللانمامشدر . يالكز وفات ايتديكى زمان عزيز والده‌مى بونكله صارارق مدفن ابديسنه ايصال ايتمشم‌در . بناءً عليه بو جهتدن امين اولابيلرسكز .

جوابنى ويرمشدى .

آرتيق بو ماجرادن بونك وبوكا بكزه‌ين بيكلرجه كويلينك صحت حقنده ناصل بر طرز تلقى‌يه مالك اولدقلرينى تقدير ايديكز .

بر ديكر كون دخى فراش موتده بولونان بر خسته‌يى معاينه‌يه كيتمش ايدم . قاپودن ايچرى‌يه كيرنجه باش اوجنده بر شيخك برشيلر اوقومقده وصوكره چوپلردن ده‌متلر ياپارق باشى اوجنه وضع ايتمكده اولديغنى كوردم . اونك ياننده ديكر بر شيخ دها دوريوردى . بنم كيرديكمى كورر كورمز يانمه كلدى و

— بر آز بكله ، شيخ قرائتنى بيتيرسين صوكره معاينه ايدرسك .

ديدى . بن ايسه

— بكله‌يه‌جك وقت يوق ؛ زيرا كوريورم كه خسته‌يك اليم بر حالده بولونيور .

بوسوزم كنديسنه فنا تأثير ايتمش اولمالى كه ، بنى بر آز برى‌يه چكدى . و

— هيچ اطبا ، انسان ايچون مقدور اولان شيئى تبديل ايده بيليرمى ؟ .. بز سنى بورايه چاغيردق تاكه هركس « دوقتور كتيرمديلر » ديمسين .

جوابنى ويردى .

بو كوچوك خلاصه دخى جبله‌ده‌كى طرز تلقى‌يى پك واضح كوستره‌جكى ايچون آرتيق باشقا برشى علاوه‌سنه لزوم كورميورم .

[٢] — **موضعى وعارضى خسته‌لقلر** — جبله مركزى ايله قضانك وضعيت عموميه صحيه‌سى حقنده اعطا ايتديكم بو معلوماتدن صوكره صوكسنه ظرفنده تصادف ايديلن موضعى وعارضى خسته‌لقلره نقل كلام ايليه‌جكم :

فى الحقيقه مركزده وقضاده موضعى اولمق اوزره اك زياده تصادف ايديلن خسته‌لق التهاب صديدى‌در . هرسنه جبله‌ده تقريباً (١٥٠ — ٢٠٠) وقضاده ايسه (٣٠٠ — ٤٠٠) قادار مصابه تصادف اولونمقده‌در . بوندن صوكره مالاريا وديزانته‌رى خسته‌لقلرى كليور. ينه هرسنه بو امراضدن مركزده (١٠٠) وملحقاتده ايسه (٢٠٠ — ٢٥٠) قادار مصاب كورولمكده‌در .

سل الرئه وذات الجنب خسته‌لقلری دخی بو مقدارك نصفی قدر بر تخریبات یاپیور. تك، توك تصادف ایدیلن امراض جلدیه ایله زهرویه‌یی ایسه ذکر ایتمکدن صرف‌نظر ایدییورم.

عارضی خسته‌لقلره کلنجه، کچن‌سنه ظرفنده (تیفوس) خسته‌لغی دهشتلی تخریبات یاپمشدر. بونك درجه‌سی حقنده تام بر حساب یاپمق قابل دکلسه‌ده تقریبی اولارق جبله‌ده (١٥٠) وقضاده (١٥٠٠) قادار مصاب ظهور ایده‌رك بونك یوزده یکرمیسنك وفات ایتدیکنی بیان ایده‌بیلیرم.

*
* *

خاتمه قبیلندن اولمق اوزره جبله‌ده دخی اجزاخانه‌سز، واسطه‌سز تك بر طبیب بولو‌ندیغنی سویلیه‌جك اولورسه‌م بوراسنك دخی دیکر قضالرکبی نه درجه‌یه قدر شایان تأمل بولونمسی لازمکلدیکی جزئی بر ملاحظه ایله اکلاشیلیر.

— ٢٠ —

نصیریه داغلرنده

(جبله) دن صوکره تعقیب ایده جکمز طریق حرکت بزی اپجه درشوندیرییوردی. واقعا، ینه ساحل جهتندن ایلریله‌رك، نهایت درت ساعتلق بر مسافه‌ده بولونان (لاذقیه) یه زحمتسزجه ایریشمك بزم ایچون قابل اولاجقدی.. فقط اوته‌دن بری دماغمزده درین تاثیرلر براقان (نصیریه) داغلرنی یاقیندن مشاهده وتدقیق ایتمکدن محروم قالاجقدق. بونك ایچون ساحل یولنی ترك ایده‌ك ینه بر مقدار داخلده جست وجو ایتمه‌یی دها موافق بولیور وهرچه باد آباد تصادف ایده جکمز هر دورلو متاعبه تودیع نفس ایتمکدن متولد زحمتلی بر ذوقه قاووشمق ایستیوردق. بناءً علیه صهیون قضاسنك مرکزی بولونان (بابنـا Babanna) قصبه‌سنی سیاحتمز ایچون بر هدف مقصود اتخاذ ایتمك بزم ایچون پك طبیعی ایدی. هرنه قدر (جبله — بابنا) طریقی، بو جهتلری وخصوصیله بورالرینك احوال ووضعیت اجتماعیه‌سنی بیلنلر نظرنده شایان توصیه دکلدی: زیرا، بویولك دوقوز، اون ساعت قدر دوام ایتمکله برابر هر دورلو عوارض طبیعیه‌یه معروض بولونمسی اعتباریله غیر قابل تحمل اولدیغنی وبا خصوص بعض نصیریلرك اپیجه ماجرالری بولونمق دولایسیله داعیٔ توقی اولدیغنی دوشونیورلردی بز، ایسه بو وبوکا مماثل رأیلر مواجهه‌سنده پك غریب بر تمایلك اسیری اولمشدق. کندی کندیمزه دیوردق‌که:

— مطلقا بو داغلری آشاجغز.

وحتی جبله‌دن آتلره راکباً آیرلدیغمز زمان بو حسك بزده پك مستثنا بر ذوقه تحول ایتدیکنی تقدیر ایدییوردق..

بر مدت لاذقیه‌یه موصل بولونان شوسه‌یی تعقیب و (نهر الرمیله) دن مرور ایتدکدن صوکره شمال شرقی‌یه دوغرو تحویل استقامت ایله‌دك. شیمدی تا اوزاقلرده یکی دوغان کونشك رعشان ورخشان ضیالری آلتنده بر آز اسمرلشه‌ن نصیریه داغلری بزه هر زماندن فضله اسرار انکیز کورونیور وأك یاقین اولمق اوزره صاغمزده یوکسه‌لن (جبل البودی) ایله بررلکده برر کولکه‌یی اکدیران (شراشیر)، (بخضرمه‌تحته)، (بنجاره)، (طغرامو)، (دیراوتان)، (بیت جحیره)، (بشکوح)، (عین الشقاق) کویلری بربرینه قاریشیوردی.

مع مافیه صاغ طرفدن حدود انظاری حبس وتوقیف ایدن بو سلسلهٔ جباله مقابل صولمز، تا اوزاقلردن خفیف مائیلکی سزیلن ده‌کیزه قدر همان همان کشاده بولونیوردی وبز دخی غیر مزروع دوز بر اراضیده طی مسافات ایله‌یوردق. بر ساعت مرورنده «مسکیسا» وادیسی ایله بو نامی حائز دره‌دن کچه‌رك وصولمزده «دقار» کوینی ترك ایده‌رك «حمیم» کوینه مواصلت ایتمشدك. بزم بویله بر زمانده قصبه‌یی زیارتمز پك عظیم بر حادثه تشکیل ایتمشدی. شیمدی تفنکلی، مارتینلی مسلح نصیریلر أولرینك داملرنده ویاخود قاپو اوکلرنده کورونه‌رك چکیلیورلردی. فقط بزم نهایت برر یولجیدن عبارت بولوندیغمز آکلاشیلنجه‌یه قادار بو حال غلیان دوام ایتمشدی. اجتماع ایدن سلاحشورلر میاننده بریسنك بر «مقدم» اولدیغنی سویلدکلری زمان کندیسنی زیارت ایتمك احتیاجنی حس ایده‌رك اوراده بر مقدار توقف ایتدك. شیمدی بزی اولرینه دعوت ایدییور. واللرنده مارتینلری اولدیغی حالده آتلرمزی طوته‌رق اینمه‌مزه یاردیم ایتمك ایسته‌یورلردی. مقدمك ایکی قاتدن وایکی قسمدن عبارت اولان اقامتکاهی هرحالده تمیز ده‌کیلدی. کندیلرینی ده بویله مثبت بر وصفدن آزاده ایدیلر. اوك اوست قاتنه چیقه‌رق بر مقدار اوطوردق. بورادن جبله یشیل بر کولکه واوزاقلرده ده‌کیز ایسه مائیمسی بر صفحه حالنده رونما اولیور وده‌کیزه دوغرو تك توك کوی خیالتلری فرق ایدیلیوردی. بو صیجاق کوز صباحنده نصیری قادینلری تنباکو وتوتون تارلالرنده چالیشیورلر ورنکارنك البسه‌لریله بو یشیل افقده کوجلر یاپیورلردی. بوراده فضله بر مدت تمدید اقامته لزوم کورمدیکمز ایچون مصاحبه‌مز پك آفاقی ومختصر اولمشیدی. نصیریلرك جهالتندن اوزون اوزادی‌یه شکایتی حاوی اولان مقدمك بیاناتی پك صمیمی، حرارتلی وحقیقی ایدی. حتی مقدم چوجوقلرینك دیکر بر قسمده بر کوی خواجه‌سیله بر لکده اوقودقلرینی ده ایشیدییوردق.

بر مناسبت دوشوره‌رك كندیلرینك نه‌دن بویله دائما پرسلاح دولاشدقلرینی استفسار ایله‌دك . بونك اوزرینه حاضر بولونانلر درین بر آه چكه‌رك:

— بیلسه‌كز بزنه قدار حیاتمزدن امین‌ده كیلز. هر آن بر هجوم ، بر مقاتله‌ویا بر بانغین خلاصه بر تعرضه معروض بولونیورز . حیاتمز هپ بویله كورولتولر ایچنده كچیور ودائما بویله كچه‌جكدر. بز مقدمك وطرفدارلرینك بو شكایتلرینی دیكله مكله اكتفا ایدیوردق . زیرا ، پك اعلا بیلیوردق كه حیاتلرینك بو صورتله كچمه‌سنده اك بویوك عامل ینه كندیلری ایدی.

حرارتلرینی بر مقدار تسكین ایده‌رك آیریلیركن اونلر بر الیله سلاحلرینی طوتیور ودیكریله آتلرمزی یانمزه یاقینلاشدیرمایه چالیشیورلردی .

(حمامیم) دن حركت ایتدكدن پك آز بر زمان صوكره (بستان الباشا) نامنده‌كی باغچه‌لكه كلمشدك . صاغمزده (بطره) كویی خراب بر حالده رونما اولیوردی . روایت ایتدكلرینه نظراً پك آز بر زمان اول بورالری پك خونین صفحه‌لره شاهد اولمش . وحتی بو كویك جوارنده‌كی (نهر الروس) وادیسنده ایچه قانلر دوكولمش ایمش.

بطره‌یی ترك ایتدكدن یاریم ساعت صوكره (سلورین) كوینه كلمشدك. بونك آرقه‌سنده (ابن عیسی) و (كلماخو) كویلری ودها آرقه‌ده (كلبیه) داغلری كوزوكیوردی.

بز متمادیا یولمزه دوام ایدیوردق . بر ساعت صوكره صاغده ، كوچوك بر دره كنارنده (عین العروس) ، صولده ایسه اوزاقلرده ، ده‌كیزه یاقین بر محلده (قابو) كویلری كورونیوردی . آرتیق بوراده (جبله) اراضیسی ختامه ایرمشدی .

(عین العروس) وادیسنی كچدكدن صوكره دوز بر ساحه باشلادی. شیمدی كذركاهمز توتون ویا تنباكو ایله مزروع اراضیدن عبارتدی . بعضاً حصاد ایدلمش صاریشین تارلالرك آراسندن كچیور وبعضاً بر خرمن محلنی ترك ایده‌رك ایلروله‌یوردق .

بر آز صوكره یاقینده (خربة ابو خسرو) ، اوزاقده (غللینه) ، (متركیه) كویلرینی صولده براقدق . صاغ طرفمزده ایسه ینه اوزاقلرده (قلوریه)، (حرف رضوه) كویلری مشاهده اولنیوردی .

یاریم ساعت ظرفنده (قویقه) نهری ایله كوپریدن كچدكدن وبر مقدار یوقوشی تعقیب ایتدكدن صوكره صاغمزده وبر آز اوزاقده (مهالبه) داغلری باشلامشدی . داغلرك اوزرنده (مقام الاربعین) بولونیوردی . بونی متعاقب (قماص) وادیسی كچدی. وصوكره (عابله) و (بریكه) كویلرینك آراسندن كچركن تا قارشیمزده‌و بر وادینك آرقه‌سنده وكه‌ابن بر تپه‌نك فوقنده (شیخ ربح) كویی كوزوكمشدی . (قمین) كویندن صوكره (شیخ ربح) ه وارمشدق . بو راسی یوكسكجه بولوندیغی ایچون منظره اعتباریله پك دلربا ایدی . باخصوص جنوب جهتندن ده‌كیزك منظره‌سی وصوكره (بستان الباشا)

یشیللكی آلتین كونشك ضیالری آلتنده نظرلره بر حیات تازه وعدایله‌یوردی . شمال طرفدن ایسه داغ سلسله‌لری ایله برابر نا محدود اینیشلرك ویوقوشلرك بولوندیغی تخمین اولونا بیلیوردی .

پك دیك وطوپراقلی ، طاشسز بر اینیشدن صوكره یشیل بر وادی‌یه وارمشدق . صول طرفمزده وبر آز یوكسكده (قطریه) كویی كورونیور ووادینك ده‌كیز استقامتنده اولارق غرب جنوبی‌یه دوغرو اوزاندیغی فرق اولنیوردی .

یاریم ساعت صوكره اوفاق بر تپه اوزرنده بر بیاض بر قبه حالنده اولمق اوزره نصیریلرك (شیخ حسن البترون) مقامی كوروندی آرتیق بوراده وادی بیتمش ایدی.

شیمدی یوقوش باشلایوردی . صاغ طرفده ایسه چیپلاق واوفاق تپه‌لر بربرینی تعقیب ایله‌یوردی . بو تپه‌لردن برینك اتكنده ایسه (جدیده) كویی موجود ایدی . بوراده تیزغین ضیالرك آلتنده چاقاللرك قوشو شدیغی كورولیور واوته‌دن بریدن وحشی ایصلیقلر دویولویوردی .

تپه‌یی آشدقدن صوكره تكرار دوز بر ساحه وصوكره افق استقامتنده ایریلی ، اوفاقلی تپه‌لر رونما اولمشدی . آز بر مدت ظرفنده صولده تكرار « قطریه » كویی وصاغه‌دوغرو « بنزار » كویی ودها آرقه‌ده بیتاب اویویان اسمر بر ده‌كیز كورونیوردی .

تعقیب ایتدیكمز مستوی ساحه‌ده انسان بویندن اوزون یوكسك داری فدانلرینه تصادف اولونیور وآتشین بر هوانك تأثیر طاقتسوزیله بوفدانلر بعضاً صاغه ویا صوله میل ایدیور دی . شیمدی غیر مزروع تپه جكلر اوزرنده كچی یوللری بیاض داماارلر حالنده رونما اولیور واونلرك فوق سكوننده سیاه آتماجالرك پك یوكسكدن اوچوشدقلری دخی مشاهده ایدیلیوردی .

بولوندیغمز وادی‌نه قادار یشیلدی ! داری ، توتون وتنباكو ... هپ بو افقلرك یشیللكنی وجوده كتیره‌ن بو اوچ عنصر حیات بوراده‌نه قیمتدار منظره‌لر ابداع ایدیوردی باخصوص كذركاهمزده بعضاً مائی رنكده دیكنلره ویاخود صاریشین حصاد بقیه‌لرینه ویا كونشدن یانمش اسمر چورچوب كتله‌لرینه تصادف ایدركن نظرلرمز رنكین بر ذوقه مظهر اولیوردی .

نهایت اویله بر نقطه‌یه كلدك كه اطرافی سراپا تپه‌لرله محاط ایدی . وبز ، دار بر دائرهٔ جبلیه آراسنده محصور قالمشدق . بوراده آرتیق بر نفحهٔ باد أسمیوردی . قاینایان بر محیطك ایچنده عادتا خاشلانیور كبی ایدك ؛ كونش بوراده او درجه‌ده محرق وتحملسوز ایدی .

بر آن اول بورادن كندیمزی قورتارمق عزمیله ایلری‌یه آتیلدق . بر آز صوكره

بر نهر ياتاغنك ساحل يمينيى تعقيبه باشلامشدق . بو نهر منبعنه دوغرو « نهرالصنوبر » وصوكره « نهر القش » نامرلرينى آليوردى .

شيمدى كونش چوقدن سمت رأسمزدن غربه دوغرو ميل ايتمشدى . آرتيق بينمزك اورطه‌سنى ده كيل باشمزك آرقه‌سنى وصول اوموزيمزى بر قورشون ضربه‌سى حالنده ياقيوردى . بر آز صوكره « الدينى » نامنى الآن بو نهر بزى يشيل بر ده كرمن محلنه ايصال ايتمشدى . بوراده بر مقدار استراحتدن صوكره شيمدى « ترجانو » كوينه دوغرو يوكسه‌ليوردق . نهايت « ترجانو » يه ده مواصلت ايتدك . كويك جنوبنده « نهر ترجانو » خفيف خفيف آقيوردى .

بو يشيل وظريف كويى ترك ايدر ايتمز طاشلى بر اينيش واونى تعقيب ايده‌ن ينه طاشلى بر يوقوش باشلادى . صولده « ميليو » كوينى وينه بر اينيش ويوقوشدن صوكره صاغده « انجاره وعناقيه » كوينى ترك ايده‌رك « بستار » داغنه يوكسليوردك . بورانك منظره‌سى جدًا پك علوى ايدى . تپه‌نك آرقه طرفنه دوغرو دونديكمز زمان جنوب غربى سمتلرنده واوزاقلرده « لاذقيه » نك صيرتلرى كوزوكيور وشمال غربى جهتنده ايسه « صهيون » تپه‌لرى رونما اوليوردى .

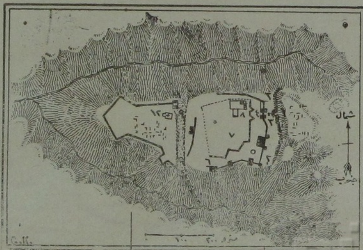
نهايت يارم ساعت ظرفنده تكرار اينيشلر ويوقوشلردن صوكره ايكى كوچوك تپه آراسنده صهيون قضاسنك مركزى بولونان « بابنا » نك يشيل صيرتلرى كورونجه حقيقى بر سعادته نائل اولمشز كبى سه وينمشدك . زيرا بو يول ، ديدكلرندن فضله تحملسوز ومتاعب آلود بولونيوردى .

شيمدى بى طرفده « دفين » ، « زنقوفى » ، « شرقاق » ، « بكاس » ، « مشارقه » ، « شتبغه » كويلرى افقك دائرۀ مشهوده‌سنى ترسيم ايديورلردى .

آرتيق صهيون واديسى ونهرى باشلامشدى . بز وادينك سمت غربيسنى تعقيب ايديوردق . بر مدت تكرار بر يوقوش كوروندى . وصوكره وادى كيتدكجه كنيشله‌يه‌رك اسملرينى صايديغمز كويلرده دها فضله كسب توضح ايله‌مشدى .

نهايت صول طرفده (خربة خيشون) و (دوير) و (دصيف) و (حارة الديغه) ، (عرموته) كويلرينى بر ساعتى متجاوز بر زمان ظرفنده برر برر ترك ايتدكدن صوكره قاواق آغاجلرى آراسنده بر (منبع) ه وارمشدق . بوندن صوكره داغه طيرماندقجه آرتيق آصمه ، انجير ، مرسين آغاجلرى كيتدكجه فضله‌لشيور ومحيطه بر منظرۀ سبزين بخش ايليوردى .

(صهيون) واديسنى قطع ايتدكدن صوكره تكرار دها يوكسك بر يوقوشه دوغرو يوكسلمكه باشلامشدق . (بابنا) يه بر قاچ دقيقه‌لق بر مسافه قالمشدى . مع ما فيه بز

صهيونده قلعه‌سنك تقسيمات داخليه‌سى

١ خراب بر كوى ؛ ٢ قيالرده اويولمش بر خندق ؛ ٣ كوشه شكلنده بر آرمه ؛ ٤ كوچوك بر قوله واسكى بر قاپو ؛ ٥ قلعه برجى ؛ ٦ مربع الشكل بر قوله واسكى بر قاپو ؛ ٧ بنا انقاضى ؛ ٨ صهريج ؛ ٩ خندق ؛ ١٠ سور ومشتملاتى ؛ ١١ قوله ؛ ١٢ كليسا .

قصبه‌یه یاقلاشدقجه تا اوزاقلردن کوردیکمز قصبه أریيور واونك یرنده اغاجلی مرتفع بر تپه قائم اولیوردی .

نهایت بوزوق وقدیم بر شوسه ایله برابر اونی تعقیب ایدن بر یولدن انحنالر ، واعتلالر یاپارق یوکسلدك . تپه‌یی دوندك ؛ شیمدی (بابنا) قصبه‌سی آقشامك صاری ضیالری ایله ییقانیور ویشیللکلر آراسنده سمت مغربه متوجه بیاض ویکی اولری بوتون عظمتیله رونما اولیورکن او نامحدود یوقوشلرك واینیشلرك ، تپه‌لرك ووادیلرك مشوش بر خلیطه‌سی دماغمزده سورکلی قارالتیلر حالنده داغیلیور وسونیوردی .

— ٢١ —

صهیون

١ — قضانك موقع وحدودی

لاذقیه مرکز قضاسنك شمال شرقیسنده کائن اولان صهیون قضاسی شمالاً وشرقاً حلب ولایتی ملحقاتندن جسر شغور وجنوباً جبله قضالریله محدوددر .

٢ — قضانك مساحه‌سی، نفوس واحوال اداریه‌سی

صهیون قضاسنك مساحه‌سی ٩٦٠٫٠٠٠ جدید دونم تخمین اولنمقده اولوب بونك ١٠٠٫٠٠٠ ی اراضیٔ امیریه ، ٥٠٠٫٠٠٠ ی اراضیٔ موقوفه ، ٥٠٠٠٠ ی اراضیٔ متروکه وینه ٥٠٫٠٠٠ ی اراضی مملوکه‌در . موات اراضینك مساحه‌سی ایسه ٧١٠٫٠٠٠ دونم راده‌سنده‌در .

قضانك نفوس عمومیه‌سی بر وجه زیردر :

ایستاتستیق	١٣٣٢
اسلام	١٦١٠٦
نصیری	١٤٧٥٠
خریستیان	٢١١٦
یکون	٣٢٩٧٢

١٣٢٣ سنه‌سنده قضانك نفوسی ٢٨٨٥٤ اولدیغنه کوره اون سنه ظرفنده درت بیکدن بر آز فضله بر تزاید وقوعه کلمش دیمکدر ١٣٢٨ ، ١٣٣٠ سنه‌لرنده « ٥ »، « ٣٦٨ » ،

«٣٢٢» تولدات و «٤٤»، «١١١»، «٣٠٥» وفيات وقوعبولديغى نفوس دفترلرى قيد ايديلييور.

قضا مركزى ٣٤، ٣٥ عرض شمالى ايله ٣٩، ٣٣ طول شرقيده و ٤٠٠ مترو ارتفاعلى بر تپه اوزرنده كائن بابنا قريه‌سيدر. نفوسى صوك ايستاتستيقه كوره «٢١١٧» قدردر. مركز قضانك بابنا محله‌سنده مصارف انشائيه‌سى قائممقام نشأت بكك كيسهٔ حميتندن صرف اولنان بيوجك بر جامع وجنكيل محله‌سنده دخى آيريجه بيوك بر جامع ايله ايكى اوفاق مسجد موجوددر. فقط حمام، دكرمن، چشمه كبى اهالينك پك زياده محتاج اولديغى مؤسسات ومبانيدن مركز قضاده اثر يوقدر. بو نكله برابر وارداتى يالكز ٣٧٢٠ غروش بولان بر بلديه دائره سنك موجود اولديغنى اونوتماملیدر. استراحت ايده جك حتى تك اوطه‌لى بر خانى بولنميان بو قريه‌نك اك بيوك قباحتى قضايه مركز اتخاذ اولنمسنده‌در. اساساً ولايتك قسم شماليسنى تدقيقه قيولان بر سياحك بورالرده كى بتون قضا مركزلرينى محروميتلريله، پيسلكلريله، خانه‌دن ماعدا هر شيئه بكزين قولوبه لريله مشاهده ايدوب‌ده حيرته دوشمه‌مسى غير قابلدر. اللى التمش سنه دنبرو بو محيطده قائممقاملق ايده‌رك احتمال‌كه دها بيوك مأموريتلرله تلطيف ايديلن ذوات عجبا وظيفه لرينى اهاليى ازمك، يالكز ويالكز ويركو واعشار طوپلامق صورتنده مى تفسير ايديورلردى.

ناحيه تشكيلاتى موجود دكلدر، بو نكله برابر صهيون، جبل اكراد، دريوس، بيت الشلف ومهالبه ناحيه‌لرى جمله قضا سنك ايكى بچق مثلى وسعتنده بولنان صهيون قضاسنى طبيعى بر صورتده پايلاشمقده‌در.

٣ — قضانك احوال طبيعيه‌سى

صهيون قضاسى اثرمزك قسم عموميسنده بر تفصيل بيان اولنان نصيريه داغلرينك قسم شماليسنى اشغال ايتمكده اولديغندن اراضيسى عموميت اعتباريله عارضه‌ليدر. شمالدن جنوبه دوغرى امتداد ايدن داغلر سائر يرلرده كنك خلافنه اوله‌رق اورماندن وحيوانات بقريه‌نك بسلنمسنه خادم اولان مرعالردن دخى محروم بولنمقده‌در. جسر شغور قضاسى حدودندن جبله قضاسنه قدر طولى يتمش كيلومترو وعرضى ٢٥—٤٠ كيلومترو راده‌سنده تخمين اولنه بيلير. سوريه سلسلهٔ جبالنك قسم شماليسنى تشكيل ايدن بو مرتفعاتك منشائى طوروس سلسلهٔ جبليه سنك بر استطاله‌سى حالنده تلقى اونان ومنتهاسى بر اهرام شكلنده بولنان جبل الاقرع Cassius (١٧٦٩ م) اولوب بونك وقتيله فنيكه ليلر نظرنده بيوك بر قدسيتى وارايدى. صهيون قضاسنك اك مرتفع نقطه‌سى ١٠٠٠ مترو راده سنده‌در.

عوارض طبيعيه‌سى كثرتلى اولان بو قضانك مياه جاريه‌سنى نهر الكبير ايله مرقيه چايى تشكيل ايدر. بونلردن نهر الكبير صهيونك شمالنده بولنان جبل الاقرعدن نبعان ايله قضايى شمال شرقيدن جنوب غربى‌يه دوغرى متعدد شلاله لريله قطع ايده‌رك لاذقيه مركز قضا سنك اراضئ منبته سنى اروا واسقا ايتدكدن صوكره مركز لوانك بر آز جنوبنده بحر سفيده دوكيلور. بو چايى نصيريه داغلرينى عكار منطقهٔ جبليه سندن آيران قدمانك *Elefthéri* تسميه ايتديكلرى نهر الكبيردن تفريق ايتمك ايجاب ايدر. طولى يوز كيلو مترو وعرضى ٨—١٥ مترودر. صوبى نهر الكبيره قاريشان كفريه چايىناميله مسمى اولان قريه جوارنده نبعان ايدر. طولى بش كيلو مترو وعرضى ايسه ٣ — ٧ مترو آره سنده‌در.

٤ — قضانك احوال عموميه‌سى

جهالتك اك كثيف ومظلم دركه لرنده يوارلا نوب دورمقده اولان صهيون سكنه‌سى چوق شكر! مكتب ابتدائيدن محروم ايدلمه مشدر. محاسبهٔ خصوصيه بودجه سنده اون مكتب ابتدائى ايچون تخصيصات موجود ايسه‌ده حال حاضرده يالكز مركز قضانك ذكور واناثيله. وسلمانام اسلام كوبلرنده ايكى عدد مكتب تأسيس وكشاد اولنه بيلمشدر. بابنا ذكور مكتبنه ٧٥ واناثككنه ٢٥ طلبه دوام ايتمكده ايمش. فقط شوراسنى خاطردن چيقار مامليكه مكتب اون اون ايكى سنه‌دن بر وموجود اولديغى حالده بابنا چوجقلرى اره سنده اوقومق ويازمق بيلنلر يوزده اونبشى بيله تجاوز ايتميور. وهله قيزلر اره سنده بو نسبت يوزده برى بيله بولاميورمش. سلما كوينده‌كى معلم اخلاق وتربيه جه‌پك اشاغى بر دركه ده اولديغنى وحفه نككى‌ايسه حيات جاهلانه سنك يتمشنجى سنه‌سنه ايريشمش بر پيرفانى اولديغنى سويليورلر. بو احوالى كوروب‌ده بزده تحصيل ابتدائينك موجوديتى ادعا ايتمك روامیدر؟ صهيون قضاسنده شو بسه نامنه پك اوفاجق بر اثر تحرى ايتمك عبثدر.

قسم اعظمى كيرجلى اولان صهيون اراضيسى يا ملك صاحبلرى طرفندن وياخود يار يجيلق واورتاقجيلق صورتيله زرع ايدلمكده‌در. يار يجيلقده ملك صاحبى كويلى‌يه تخملق ذخيره‌نى تسليم ايده‌رك حصاد زماننده كنديسندن محصولك نصفنى اخذ ايدر. اورتاقجيلق اصولنده ايسه تخم، حيوان وا اضى تارلا صاحبنه عائد اولمغله كويلى انجق محصولك بر ثلثنى آلير. عارضه‌لى وفقط هر درلو مزروعاتك نشو ونماسنه صالح اولان صهيون اراضيسنده حبوب مختلفه‌دن باشقه ٥٠٠٠ عدد زيتون اغاجى وايكى بيك دونم وسعتنده باغ موجود اولوب بونلردن سنه‌ده ٢٥٠٠٠٠ قيه زيتون و ٢٠٠٠٠٠ كيلو اوزوم حاصل اولمقده‌در.

صهیونده ایکیجیلك ضعفی حصن الاکراد وعکار قضالرینك عکسنه اوله‌رق خریستیان ویا نصیریلردن زیاده اسلاملر اده‌سنده تعمیم ایتمشدر قوزه‌نك محصول سنویسی ٤٥٠٠ کیلو وزننده تقدیر اولنیور . توتون وتنباکی زرعیاتی بورا کویلیلرینك الك مهم مشغله‌لرندن برینی تشکیل ایدر . ١٣٣٢ سنه‌سنده قضا داخلنده ٧٦٧٧٨٨ کیلو شك البنت و ٥٣٠٠٠٠ کیلو ابو ریحا توتونی و٢٥٥٧١ کیلو تنباکی یتشمش ایدی . محاربه‌دن اول بو ثروت طبیعیه یریلره ١٠٠٠٠٠ لیرا قدر بر واردات تأمین ایدرکن حال حاضرده تجارت بحریه نك معطل اولمسی جهتیله اهالی بیوك مضایقه‌لر چکیرمکده‌در .

قضانك محصولات وسطیهٔ زراعیه‌سی بر وجه آتیدر :

جنس محصول	کیله حسابیله
بغدای	١٫٢٠٠٫٠٠٠
اربه	٣٥٠٫٠٠٠
بیاض داری	١٥٠٫٠٠٠
نخود	٦٫٠٠٠
بقله	٤٫٠٠٠
مرجمك	٨٫٠٠٠

٥ — قضاده آثار قدیمه

صهیون قضاسی قرون وسطاده پك مهم بر رول اوینایان شاتوسنك اسمنه اضافةً یاد اولنمشدر . فرانقلر طرفندن سوریه قطعه‌سنده وقتیله انشا اولنان استحکاملرك الك اسکی بر نمونه سنی تشکیل ایدن صهیون قلعه‌سی حصن الاکراد شاتوسیله برابر شرقده‌کی مؤسسات عسکریهٔ صلیبیه‌نك الك واضح ایکی مودلنی ارائه ایتمکده‌در .

صلیبیلر زماننده Saone نامیله معروف اولان صهیون شاتوسی اسلاملرك عالم نصرانی ایله دوکوشدیکی قانلی زمانلرده انطاکیه ایالتنك الك اهمیتلی ناحیه‌لرندن برینی تشکیل ایدییور ایدی . قلعهٔ مذکوره‌یی وقتیله اوزون بر مدت ایچون زیر اداره‌سنده طوتمش اولان صاؤن Saone عائله‌سی اوروپا کتابلرینده انسابنك اهمیتلی بر فصلنی تشکیل ایتمش وحتی اون ایکنجی عصرده اصدار اولنان اوامر ملوکیه‌ده بو سلاله منسوب بر چوق افرادك اسملری ذکر اولنمش ایدی . صلاح الدین ایوبی طبریه جوارنده کائن حطین اووه سنده خریستیانلرك بللی باشلی اوردولرینی محو وپریشان ایدەرك شمالی سوریه‌نك فتحنه قوشدیغی صره‌لرده صهیون قلعه‌سی دخی حکم اسلامی‌یه ارجاع ایله (١١٨٧ م) صهیون

فامیه (Apamée) ، کفرتاب ، انطاکیه ، بالاتنوس Balatnous ولاذقیه‌دن مرکب بر اسلام ایالتی تشکیل ایتمش ایدی .

صهیون قلعه‌سی داریوس جبالنك توابعندن بر تپه اوزرنده مبنی وایکی طرفدن درین بر خندق ایله عوارض مجاوره‌دن منفصل بولنمقده‌در . جانب شرقیده (١) رقیله کوستریلن انقاض وقتیله اطرافی متین دیوارلرله چویرلمش بر کوی حالنده ایدی . اشبو مبانی قدیمه‌دن درین بر خندقك فصل ایتدیکی شاتو تپه‌نك الك مرتفع نقطه‌سنی اشغال ایتمکده وجهت غربیه‌ده الحق بر دیوار ایله احاطه اولنمقده‌در بوراسی قلعه‌نك مشتملات اساسیه‌سی اشغال ایدییور . قیالری یونتمق صورتیله میدانه کتیریلن خندق فرانقلر زماننده سوریه‌ده یاپیلان آثارك حیرت افزا بر نمونه سنی ارائه ایدر .

صهیون قصبه‌سنی شاتویه وصل ایدن کوپری حال حاضرده بتون سیاحلرك نظر دقتنی جالب وعادتا مصر قدیمك دیکیلی طاشلرینه Obélisque بکزه‌ین بر ایاق اوزرینه ارتکاز ایدییوردی . تخمیناً ١٨ مترو عرضنده بولنان خندقك الك درین اقسامنده قیاده اویولمش مبانی آثاری مشاهده اولنیورکه بورالری وقتیله اخور وظیفه‌سنی کوریبورایدی .

قلعه‌دن حال حاضرده یالکز بر قلعه برجی ایله ایوبی طاشلی بر قاچ قوله‌دن باشقه بر شی قالمامشدر ، (٥) رقیله کوستریلن قلعه برجی ٣٦ مترو طولنده مربع الشکل بر قوله حالنده اولوب هر بر قاتی بر صالون منظره‌سنی ارائه ایدر . برج صافیتاده اولدیغی کبی برنجی قاتدن ایکنجی‌یه شمال دیوارنده یاپیلان بر مردیوانله چیقلیور . خندقه ناظر اولان شرق دیواریله جنوب جهه‌سی قوله‌لرله تجهیز ایدلمش اولوب مربع شکلنده انشا اولنان جنوب قوله لرینك هربری یاندن یکرمی مترو طولنده تخمین اولنیور . رسممزده (٣) رقیله ارائه ایدیلن محلده شاتونك ضبطندن صوکره انشا اولنمش بر اسلام کویك انقاضی تفریق ایتمك قابلدر . کوچك جامعی وظریف نقوش عربیه ایله مزین حمامی حالا تخریب ایدلمه مشدر . بر آز دها شمالده بولنان وقیالرده حفر ایدیلن مردیونلی صو مخزنلری حالا هیئت اصلیه‌سنی محافظه ایتمکده درلر .

سوریه‌ده بولنان آثار صلیبیه‌یی انجه‌دن انجه‌یه تدقیق ایدن موسیو ره‌ی Rey یه کوره صهیون شاتوسی بیزانسلیلردن قالمه بر طاقم ابنیه اوزرینه انشا اولنمش ایدی . تپه‌نك منتهای غربیسنده‌کی انقاض اره سنده مشاهده اولنان و(١٢) رقیله کوستریلن کوچك بر کلیسانك دیوارلری و (١١) رقملی قوله حالا سیاحلرك متجسس نظرلرندن قاچه بیله‌جك بر راده‌یه دوچار اوله مشدر .

٦ — بابنانك وضعیتی ، منظرهٔ خارجیه و خطوط داخلیه‌سی

لاذقیه لواسنه تابع صهیون قضاسنك مركزی بولونان (بابنا) قصبه‌سی ، دكزدن درت یوز متره یوكسكده و (جنكل) داغنك ذیل غربیسی ایله اوكا ملاصق (كتف) داغنك جانب شمالیسی اوزرنده انشا ایدلمشدر .

شرقدن غربه دوغرو خفیف بر میل یاییق صورتیله قصبه‌یه پك مساعد بر موقع احضار ایله‌ین بو ایكی داغك تلاقیكاهی كوناكون اغاجلرله محدود و محاط بولوندیغی ایچون بابنا ، خاصةً انحای غربیه‌یه كشاده ایدلمش بر منبر سبزین بدایعی اكدیرر ..

فی الحقیقه قطع ناقصدن زیاده مائل بر دیله مشابه بولونان (بابنا) قصبه‌سنك تمامیله جهت غربیه‌سنی ایلك پلانده اشغال ایله‌ین (شریفه) وادیسندن ونهایت یاریم ساعت مسافه‌ده ، وادینك اوته سنده كائن وینه بونامی حائز كویدن صوكره آرتیق افق بوتون وسعتیله پك اوزاق نقطه‌لره ، دكیزك مائیلكلرینه امتداد ایتمكده اولدیغی ایچون بورانك منظره‌سی پك نفیسدر . باخصوص برر خیال حالنده كوزوكن بعض كویلر ، تپه جكلر وجوارك سراب آلود انحنالری جداً لطیف بر مجموعهٔ محاسن وجوده كتیرمكده‌در .. نیته‌كیم یاقینلرده (بر ایشو) ، (زوبار) كویلری بر از بریده وشمال غربی ده (بهلولیه) ، ودها اوزاقلرده (بوجاق) و (بایر) جهتلری برر رؤیای شعره دالمش ظن اولونور ..

والحاصل غرب جهتندن بابنا نه‌قادار لطیف صحنه‌لره نكهبان ایسه شمال طرفندن اوقادار قیمتدار لوحه‌لرك شاهدی بولونمقده‌در : (ارض الحمرا) كویندن ماعدا (سنابروت) ، (تله) ، (رویسهٔ شیخ قلیعه) ، (عمام) ، (زویك) ، (دغمشلیه) كبی ناملر آلتنده بر چوق كویلر اوته‌ده بریده عرض وجود ایلركن بونلرك آرقه‌سنده وپك اوزاق نقطه‌لرده (جبل الاقرع) اسمر بر قبه حالنده رونما اولور .

خصوصیله شرق وجنوب جهتلرنده ، بابنا ایچون پك قیمتدار برر استنادگاه تشكیل ایدن (جنكل) و (كتف) داغلرینه یوكسه‌لرك بر طرفدن بو جهتلرده نا محدود افقلره قادار ممتد بولونان منظره‌سنی ودیكر جهتدن هر طرفی كویا یشیل بر مینه ایله ایشلنمش بولونان وبیاض بر الماسی صحیفه‌سنی اكدیران (بابنا) قصبه‌سنك اقسامنی تماشا ایتمك دخی پك خوشدر . جنكل داغنك ذروه‌سندن اولا واسع بر وادی‌یی متعاقب (دریوسی) كویی و (جبل الاكراد) منطقه‌سی وصوكره الك احاطه ایدیله‌مز مسافاته قدر اوزایان واسع بر افق مشاهده ایدلدیكی كبی (جبل الكتف) ك ذروه‌سندن دخی جمله‌ایله بابنا آراسنده‌كی تپه‌لر ووادیلر اغاجلقلر وكویلر برر برر رؤیت اولونور .

خلاصه بابنا احتشام وتنوع مناظریله جداً پك نفیس قصبه‌لرمزدن بری اولمق اوزره طانینمق وسوریه‌نك كتاب محاسنی داخلنده پك كزیده ودلربا بر صحیفه اولارق بویوك بر ذوق وشوق ایله تلاوت ایدلمك ضروریدر .

*
* *

قصبه‌نك خطوط داخلیه‌سنه كلنجه ، اساساً بش آلتی یوز خانه‌لك بر موجودیته مالك بولونان بابنا ایچون اوزون اوزادی‌یه اقسام وتفرعات آرامق بیهوده بولوندیغی دوشونوله‌جك اولورسه پك عمومی بر نظرله قصبه‌یی بردن احاطه ایله‌مك خصوصنده‌كی سهولت درحال اكلاشیلیر .

فی الحقیقه بو قصبه پك یاقین زمانلره قادار غربده (بابنا بیت سلیم) ، شمالده (بابنا بیت حسون) ، شرقده ایسه (بابنا بیت شریقی) ناملریله معروف اوچ كوچوك قسمدن مركب ایدی . بالآخره (جنكل) داغی اوزرنده (جنكل اول) ، (جنكل ثانی) ، (جنكل ثالث) ناملریله معروف بولونان اقسام دخی علاوه ایدلمش اولدیغی ایچون حال حاضرده‌كی آلتی محله طبیعی بر صورتده تشكل ایتمشدر .

بوتون بو محله‌لرك اولری ایسه بر بریندن فرقلی ده‌كیلدر . واقعا (حجر النحیت) نامیله معروف بیاضمسی بر نوع سونكر طاشندن انشا ایدلدكلری ایچون كافه‌سی بیاض بر منظره ارائه وخارجی بر كوزه‌للك اظهار ایتمكده ایسه‌لرده هان جمله‌سی برر قاتلی بولونان بو اولرك داخلی پك فنادر زیرا بر طرفدن طاوانلری كلیشی كوزه‌ل صیره‌لنمش قالاق اغاجلری ایله وبونلرك اوزرنده اوفاق تفك تخته پارچالری ایله برابر حصیرلر سریلمش ونهایت چامورله صیوانمش اولدیغی كبی پك باصیق اولدقلری ایچون باشه دوشه‌جك ظن اولونور . خصوصیله بونلرك اوزرلری بر نوع طاش سیلندیرله دائما تضییق ایدلمك مجبوریتی واردر .

دیكر طرفدن اولرك جدرانی دخی كلیشی كوزه‌ل بر صورتده چامور وصاماندن مركب بر خلیطه ایله والا ایله صیوانمش اولدیغی كبی پنجره لرده آنجق تخته‌دن برر قاپاقله مستور بولونمقده‌در . بو قاپاقلر قیشین ینه چامورلرله صیوانیر وآنجق یازین كشاده ایدیلیرلر .

هرنه قدر بابناده بر آز دها دوزكونجه بنالر موجود وتقسیمات داخلیه‌لری اعتباریله بو اولرك پك جزؤی بر اهتمامدن نصیبه دار بولوندقلری مشهور ایسه‌ده متباقی اولانلرك كافه‌سی پك زواللی بر حالده‌در ، باخصوص عینی زمانده مواشی وامثالی ایچون ده بر ملجأ تشكیل ایتدكلری دوشونولورسه بنا خصوصنده‌كی محرومیتلرك (بابنا) ده دخی بوتون معناسیله عرض موجودیت ایله دیكی تظاهر ایلر . قصبه‌نك نهایت یكرمی قادار صایه‌لابیلان

دکانلری ده عینی محرومیتلردن بالطبع تخلیص کریبان ایدمه مشدر.

شونی ده اشارت ایتملی یزکه (یابنا) ده باشلیجه بنا اولمق اوزره آنجق ایکی جامع ایله بر حکومت دائره‌سی و بر مکتب بناسنی ارائه ایده بیلیرز. بونلردن ایکی جامع ایله مکتب صهیونک، اسمنی دائما اونوتمایاجنی بر ذاتک اثر همیتدر. فی الحقیقه (نشأت بك) جامعی پك دلپذیر بر اثر خیر تلقی ایدلمك ضروریدر.

بابنا قصبه‌سی یول خصوصنده ده پك فقیرانه‌در. واقعا قصبه‌یی شرقدن اعتباراً غربه دوغرو و مائلاً قطع ایدن و (طریق السرایه) نامیله معروف بولونان بر یولی موجود ایسه‌ده بوندن ما عدا سنك پك معوج وپك دار کیریتیلردن عبارت بولوندقلرینی بیان ایده بیلیرز. قصبه نك خارجنده ایسه جنوب غربی استقامتنجه ممتد (لاذقیه) وجنوب طرفنده (جبله) وشمال جهتنده ایسه (جسر شغور) یوللری بولونمقده‌در. بونلرك کافه‌سی دخی خدایی ثابت اولان یوللر نوعندن درلر.

*
* *

بابناده اوچ منبع واردر: بری، بابنا بیت حسون محله سنده‌در «عین عثمان» نامیله معروفدر. بو منبع دن انجمه صویی دولدیرلمقده‌در. دیکری، حکومت دائره‌سی قربنده‌در «عین عوبجان» نامنی حائزدر. بو منبع صویی فنا اولدیغی ایچون بالطبع انجیله میور.. اوچونجیسی ایسه «عین سلامه» نامنده‌کی کوزدر. جنکل ثانیده‌در. بو منبعك صویی جمله سنه مرجحدر.

بابنا اهالیسی بو منبعلردن اغزی کنیش بویوك دستی لوله صویی دولدیرارق تأمین احتیاجات ایلیورلر. هر نه‌قدر قصبه‌ده، اوتوز قادار قویو دخی موجود ایسه‌ده بالطبع بو درجه‌ده منابع، مطلوبه کافی اولامایور. باخصوص یازین صولرك آزالدیغی زمانلرده صو ایچون پك زیاده زحمت چکیلمکده‌در.

٧ — احوال اجتماعیه

[١] — بابناده حالت اجتماعیه — ایکی بیکی متجاوز بر یکونه بالغ بولونان (بابنا) قصبه‌سی اهالیسنك کافه‌سی اسلام وسنی اولدیغی وحیات اجتماعیه اعتباریله باشلیجه ایکی اساسلی طبقه‌یی حاوی بولوندیغی ایچون بورا اهالیسنی بو صورتله ویالکز ایکی کتله‌یه ارجاع ایده‌رك مطالعه ایلمك اقتضا ایدر. فی الحقیقه قصبه‌ده ارباب ثروت ویساردن اولمق اوزره معروف بولونان بر قسم قلیل ایله بو قسمك دست تحکمنده پك زبون وپك بیتاب بر حالده تشییع حیات ایله‌ین بر اکثریت عظیمه واردرکه بو ایکی طبقه

بیننده‌کی فرقلر اڭ جزئی بر ملاحظه ایله آکلاشیلابیله جك درجه ده واضح وبارز در.

اساساً برنجی طبقهٔ اجتماعیه، بش عائله‌دن ترکب ایتمکده وبو عائله‌لرك افراد موجوده سی ایسه نهایت بر قاچ یوز کیشی‌یه بالغ بولونمقده‌در. کرك بابناده وکرك (صهیون) قضاسنده حیات تجاریه بولونمادیغی ایچون بو عائله‌لر افرادی زراعتله اشتغال ایله‌یورلر. بونلرك رؤساسی میاننده کرك ساحله‌کی کویلرده وکرك لاذقیه لواسنده اون بیك دونم قادار تخمین ایدیله بیلن بر اراضی‌یه مالك بولاناتلری موجوددر. واردات سنویه‌لری ایسه اساساً اوچ یوز لیرا تخمین اولونمقده‌در. بو عائله باشلرینك بابناده «اودا» تعبیر ایتدکلری — بر نوع سلاملقلری واردرکه دائما مسافرلره کشاده بولونورمش. بونك ایچوندرکه پك عظیم یکونلره بالغ اولان مصارف یومیه‌لرینه قارشیلق اولمق اوزره واردات معینه‌لرینك فوقنده بر طاقم منبعلر آرامق مجبوریتنده بولونمقده درلر. بو سائقك تحت تأثیریله بر طرفدن زراعه ودیکر طرفدن کتلهٔ خلقه اطالهٔ نفوذ ایله یورلر.

روایت ایتدکلرینه نظراً اهالینك مهم بر قسمی یاعسکرلك سببیله ویاخود جرائمدن بریله مظنون، متهم ویا محکوم بولونمق اعتباریله دائما محترز وکریزان بر وضعیتده بولوندقلری ایچون عائله باشلری بو وضعیتدن تأمین استفاده‌یه خصوصیله بو حالك ادامه سنه بذل مقدرت ایله یورلرمش. حتی مأمورین ایله بو متحاشی کتله بینی تألیف ایتمك فکرنده بولوندقلرینی وبناءً علیه خلقك بو اوغورده بر مقدار مادی فداکارلقلرده بولونماسی لزومی اولدیغنی ایلری‌یه سوره رك اکثریا بو واسطه ایله‌ده تأمین مطامع ایتمکده ایمشلر.. شاید کندیلرینك جیز دیکی دائره‌دن خارجده بولونانلر ظهور ایدرسه اوزمان تدابیر زجریه دن اولمق اوزره اونلری مظنون ویا محکوم بولوندقلری اسبابه استناد ایده‌رك تسلیم ایتمکده جزئی درجه‌ده تراخی ایتمزلر وبو صورتله‌ده انتقام آلیرلرمش.

والحاصل ظاهراً کندیلرینی مدافعه وفقط حقیقتده اونلری هردورلو فرصتلردن استفاده ایده‌رك اضراره توسل ایدن بو فضولی ومطامع آلود باشلر بابنا ایچون صهیون ایچون وبوراده یاشایان زواللی کتلهٔ خلق ایچون جداً بر باش بلاسی اولمق اوزره تلقی ایدلملیدر. باخصوص روایتلره نظراً کرك اعشار وسائر ویرکو مسائلنده دخی بو باشلرك اهالی ضررینه اولارق چویردکلری دولابلر اوقادار بارزدرکه خلقك بونلره قارشی بو درجه‌ده تسلیمیتکار بولوندقلرینه حیرت ایتمه‌مك قابل ده کیلدر.

بابناده بو درجهٔ ثروت ونفوذده بولونمایان بر طاقم عائله رؤساسی دخی واردرکه بونلرك واردات سنویه‌لری نهایت یوزلیرایه قادار ابلاغ ایدیله بیلیر. دائره تسلطلری اوته‌کیلر قادارده کیلسه‌ده بونلرك‌ده فرصت بولدقجه کویلویی استثمار واونك ضررینه اولارق

تأمین منافع ایتمکده بولوندقلرینی اشارت ایلمك ضروری‌در .

بابناده یاشایان بو برنجی طبقه منسوبینی مقاصد مشروحه لرینی قوه‌دن فعله اخراج ایتمك اوزره اكثریا مأموریتلره پرستش ایده‌جك درجه‌ده مربوط بولونمقده ایمشلر . اكثریا پاچالری كوزوكن بیاض دونلر اوزرنده قیرمزی رنكده « دیمه » تعبیر ایدیلن بر نوع قماشدن انتاریلر واوزرینه اوزون پالطولر كیین ، وباشلرینی‌لر آبانی برر صاریقله اورتن بو مأموریت پرستشكارلرینك تحصیللری صفر درجه بولوندیغی كبی عرفانه قارشو بك ده علاقه ویامربوطیتلری دخی یوق ایمش . بونلرك دائما انحناكار وهرأمره آماده بولونان شخصیتلری ظاهراً اوقادر ساكندركه كندیلری ایچون روایت ایدیلن كونا كون وقائعی ترتیب واداره ایتدكلرینی قبول ایتمك ایچون پك زیاده جبر نفس ایله‌مك مجبوریتی واردر . مع ما فیه ینه روایاته باقیلیرسه بو عائله باشلرندن هر برینك معیتنده مسلح بر چوق اتباعی وارمش . حتی بر تخمینه نظراً هر برینك یوزه قریب بر معیتی موجود درکه بوباشلره تابع اولانلرك یكونی قضاده بیكه واریبورمش . رئیسلرینی حین حاضرده مدافعه ویاخود مقاصد معینه‌لرینی قوه‌دن فعله اخراج ایتمك اوزره بونلرك پك بویوك یارارلقلری مشاهده ایدلمكده‌در .

خلاصه فرائض دینیه‌لرینی بویوك بر مربوطیتله ایفا ایتدكلری وحتی حیات داخلیه بیتیه‌لری وطرز معیشتلری اعتباریله پك قناعتكار ومحرومیتكار اولارق یاشادقلری تأمین ایدیلن بو برنجی طبقه منسوبینك بی نوعنه قارشی‌ده دها ملایم داورانمق ویاشادقلری قیمتدار ومستثنا طوپراقلرك منافع حقیقیه‌سنی لایقیله تقدیر ایتمك ایستمه‌لردی بی شبهه كندیلری ایچون دها ممتاز بر هالهٔ فخر ومباهات احضار ایدر وبوتون كوكللرده بر موقع تبجیل وحرمت احراز ایلرلردی .

*
* *

ایكنجی طبقهٔ اجتماعیه منسوبینی ایسه (بابنا) سكنه سنك اكثریت عظیمه‌سنی تشكیل ایتمكده‌در . فی الحقیقه بونلردن برنجی طبقه‌نك اتباعی بولونان بر قسم اهالی‌یی خارجده بر اقاجق اولورسه‌ق متباقی قالانلرك پك فقیر وپك قناعتكار وحتی پك بیتاب بر حال ابتذ اثیده بولوندقلرینی اشارت ایتمك ضروری‌در .

بو اكثریت عظیمه سراپا زراعتله اشتغال ایتمكده‌درلر . بونلرك ایچنده بر ثلثی واركه اراضی صاحبی بولونیورلر . ثلثانی ایسه عمله صورتیله اصحاب اراضی‌نك معیتنده ، اراضیده ویا بابنا جوارنده‌كی میوه باغچه‌لرنده چالیشارق تأمین معیشت ایله‌یورلر .

بوتون بو زوالی كتله‌ده حیات ، سعادت ، مدنیت آرامق پك بیهوده‌در : زیرا بونلر ، اولجه بیان ایدلدیكی وجهله نهایت برر واسطهٔ منفعت واستثماردن باشقا برشی دكلدرلر .

بونلرك ایچنده اراضی صاحبلری بیله كوچوك بر حسابی یاپمقدن عاجزدر . قالانلری ایسه یازیقلر اولسون‌كه جهالت كثیفه ومطلقه‌ده پویان بولونیورلر .

والحاصل الك حالی وقتی یرنده بولونانك نهایت بر قاچ بیك غروشلق واردات سنویه‌لری بولونان بو فقیر ، بو عاجز وزوالّی اولان انسانلرك كوناكون مطامع واحتراصات اوغرنده برر آلت شر اولمقدن تخلیص ایدیله‌رك مدنیت حقیقیه‌نك وبشریت مسعوده‌نك التزام ایده‌جكی حقیقی ومثمر غایه‌لره دوغرو اصعاد ویا تقریب ایدلمه‌لری بی شبهه الك زیاده آرزو ایدیلن وبكله نیلن هدفلردن بری تلقی ایدلملی‌در .

[٢] — **صهیونده حالت اجتماعیه** — مركز قضا دخی داخل اولدیغی حالده اوتوز ایكی بیكی متجاوز بر یكونه بالغ اولان صهیون قضاسی نفوسنك بر ثلثی اسلام وسنی‌در . متباقیسنك تقریباً بیك بش یوز قدری خرستیان اولوب روم اورتودوقس مذهبنه سالكدر . قالانی ایسه تماميله نصیری اولدیغی ایچون سكنه‌نك اكثریتی نظر دقته آلینیرسه صهیون قضاسی‌ده نصیری بر قضا اولمق اوزره تلقی ایتمك قابلدر . وقتیله قضانك (آرامو) و (غنیمه) نامنده‌كی كویلرنده ساكن بولونان (٦٠٠) ه قریب ارمنی دیكر بر محله نقل ایدلمش اولدیغی كبی مبحوث عنه روم اورتودوقسلرك ، عظیم اسلام ونصیری كتله‌لری میاننده بارز بر موجودیت اجتماعیه‌لری بولونمادیغی ایچون بوراده حیات اجتماعیه‌یه دائر ویره‌جكمز تفصیلاتی سنیلرله نصیریلره حصر ایتمكلكمز ضروری‌در :

فی الحقیقه (صهیون عشیرتی) نامیله معروف بولونان (بابنا) سكنهٔ اسلامیه وسنیه سنك قضاده بر طاقم ذیللری بولونمقده‌در . بونلر میاننده ومركز رؤساسنه شبیه اولمق اوزره « بوكاس » ، « حفه » ، « شرقاق » كویلرندن هر برنده معروف سنی برر عائله واردركه (بابنا) ده‌كی نفوذ وانحصارك كوچوك برر تمثالنی بوراده تأسیس ایتمشلردر . بونلرك افراد عائله‌سی تقریباً اللیشر شخصدن واتباعی ایسه ، ایچلرنده سلاحلی بولونمق اوزره یوزر كیشیدن تركب ایتمكده‌در .

والحاصل بونلرك كرك ، وضعیتلری ، یاشایشلری وكیینیشلری وكرك نفوذلری اعتباریله مركزده سنیلردن آیری اولمادقلری ایچون بو خصوصده تكرار تفصیلاته احتیاج یوقدر . یالكز شونی‌ده ذكر ایدەلم‌كه بو عائله‌لرك دائرهٔ نفوذلری داخلنده بولونان كویلولر دخی پك بیتاب بر حالده بولونمقده‌درلر .

قضاده سنی اولمق اوزره برده (جبل الاكراد) ناحیه‌سنی اشغال ایدن وبو نام ایله موسوم ومعروف بولونان عشیرتی‌ده ذكر ایتمكلكمز لازمدر . « صهیون عشیرتی » ایله

متحد بولونان بو سنی عشیرت دخی حیات اجتماعیه اعتباریله دیکرندن فرقسزدر. بو عشیرتده معروف یدی عائله واردرکه بونلرکده رؤساسی دیکر مجاورلری بولونان رؤسادن کیری قالمامقده بولوندقلری کبی معیتلرندهکی افرادکده قومشولری بولونان خلقدن فضله بر سعادت ویا بر رفاهه نائل اولمامالری خصوصنده بر آن تراخی ایتمه مکده درلر.

والحاصل عینی شرائطه تابع وبربرینه مشابه اوصافه مالك بولونان «صهیون» و«جبل الاکراد» سنی عشیرتلری قضانك کتلهٔ اسلامیه وسنیهسنی تشکیل ایتمکدهدرلر.

بونلرك مواجههسنده ایسه نصیری عشیرتلری بولونمقدهدر: بونلرك ایچنده بللی باشلی اولمق اوزره «عمامره»، «مهالبه»، «بیت شلف» ناملریله معروف اولان عشیرتلری تعداد ایده بیلیرز.

«عمامره» عشیرتی صهیون قضاسنك داغلق اقسامنده اقامت ایتمکدهدرلر. بش آلتی بیکی متجاوز بر نفوسه مالك بولونان بو عشیرتك لا اقل ایکی بیك قادار مارتینلی ومسلح اشخاصی موجوددر. بونلرك اك نفوذلیلری اوچ عائلهدن ورئیسدن عبارت بولونمقدهدر.

«مهالبه» عشیرتنك افرادی ایسه ایکی، اوچ بیك کیشیدن عبارتدر. بونلرکده بیکی متجاوز مسلح اتباعی واردر. عشیرت ایچنده اك نافذ الکلم اولمق اوزره بر شخص موجوددر.

«دریوس» عشیرتی ده مهالبه قادار افراده مالك ایسهده بونلرك قوت مسلحهسی بش یوز مارتینلی تخمین اولونمقدهدر.

صهیونده متوطن نصیری عشیرتلری میاننده اك قوی اولانی «بیت شلف» عشیرتیدر. بونلرك نفوس موجودهسی اون، اون ایکی بیك قادادر. اوچ بیکی متجاوز بر قسمی مسلحدر. بیت شلف عشیرتندهده متنفذاندن صاییلابیلن بش، آلتی کیشی موجود ایمش.

والحاصل صهیون نصیریلری دخی بر طاقم عشیرتلره منقسم ومسلح اتباع واعوانه مالك اولدیغی ایچون بر طرفدن کرك سنی وکرك نصیری عشیرتلرینك آیری آیری دیکر طرفدن بربرلرینه قارشو اتخاذ ایتدکلری طریق حرکتلری ایله وضعیت اجتماعیهلری دخی شایان تدقیقدر.

فی الحقیقه سنی عشیرتلری بیننده اختلاف موجود دکل ایمش. زیرا نصیریلرك اکثریت عظیمهیی تشکیل ایدن بویوك کتلهلرینه قارشو تفریق قوا صورتیله کندیلرینی کوچولتمك ایستهمدکلری ایچون دائما نصیریلره قارشو ال اله ویرهرك تأسیس مخالصت وتأمین اتفاق ومخادنت ایتمکدهدرلر. هر نه قدر اسلام عشیرتلری بیننده دخی قتل ویا قیز قاچیرمق کبی بر طاقم وقوعات ظهور ایتمکده ایسهده اکثریا آرالرنده حل ایدیلهرك

اونون اختلافلرك ظهورینه مانع اولمقدهدرلر.

شونیده ذکر ایدهلم که صهیونده بولونان بو عشیرتلردن هیچ بری خیمهنشین بر حالده دکیلدر بونلرك کافهسی ثابت اولرده اقامت ایتمکدهدرلر. هر نه قدر کندیلرنجهده «بیت» اطلاق ایدیلن بو اوجکزلر، خیمهلرك پك دوننده بر حالده بولونمقده ایسهلرده اونلرك بو ثابت اقامتکاهلری کندیلرینی دائمی بر فوضاویتدن تخلیص ایتمکده بولوندیغی ایچون آرالرنده تحصل ایدن اختلافلرك بر صورتله حل وتسویهسنی تسهیل ایلمکدهدر.

سنی عشیرتلرك نصیری عشایرینه قارشو اولان وضعیت روحیهلریده جالب نظردر. فی الحقیقه سنیلرك نصیریلره قارشو بر محبتلری بولوندیغنی قبول ایتمك پك کوجدر. سنیلر، نصیریلرك سالك اولدقلری مذهبك بطلانینه قائل اولدقلری ایچون کندیلرینه دیکر دیندن بولونان افرادن ومثلا خرستیانلردنده دها اوزاق بولوندقلرینی تخمین ایدییورلر. اینك ایچوندرکه سنیلر نصیریلره قیزلرینی تزویج ایتمزلر. فقط نکاح صورتیله نصیریلردن قز آلدقلری واقعدر. خصوصیله متغلبهدن صاییلانلرك اولرنده بر چوق نصیری قیزلری بولونمقده ایمش.

دیکر طرفدن نصیریلر دخی دینلری ایجابنجه کندیلرندن ماعدا سنیه قارشو بر محبت بسلهدکلرینه دائر بر کونا امارهیه تصادف ایدلمدیکی ایچوندرکه اونلرك، سنیلره قارشی وضعیتلری سنیلرك وضعیتندن پك فرقسز صاییلاماز.

والحاصل روحاً ودیناً بربرندن پك اوزاق بولوندقلرینه قائل اولان سنی ونصیری کتلهلرینك بربرلرینه قارشو پك دوست بر حالده ادامهٔ موقع ایتدکلری کورولمکدهدر. واقعا سنی عشیرتلر ایله نصیری عشیرتلرینك صهیونده بربرینه قارشو اجرای تعدیات ایتدکلری دخی کورولمیور ایسهده بونی طرفینجه حصوله کلن بر موازنهیه عطف ایتمك ضروریدر. بناءً علیه سنیلرك اقلیت معلومهیه رغماً بو صورتله محافظهٔ مکنت ایتمهلری خصوصنده بویوك بر یارارلق کوستردکلرینه قائلدرلر. سنیلرك «جسارت» صورتیله تقدیر ایتدکلری بو وصف نصیریلرك کوزینی ایجه ییلدیرمش ایمش. معمافیه نصیریلر بو موازنهی سنیلرك کندیلرنجه منقول اولان بو مکنت ویارارلقلرندن زیاده کندی آرالرنده یعنی نصیری عشیرتلری بیننده موجود نزاع واختلافاته حمل ایتمکدهدرلر.

نصیریلرك بو مدعالرنده آز، چوق اصابت بولوندیغی محققدر: زیرا صهیون نصیری عشایری اوتهدنبری آرالرنده موجود قان غاوغالریله وکندیلرینك وضعیت عمومیهٔ اجتماعیهلرندهکی اوصاف مخصوصه ومعلومه سائقهسیله باشلیجه ایکی قسمه انقسام ایتمکدهدرلر. بونلردن بر قسمی (عمامره) عشیرتنك بر جزؤی ایله (مهالبه) عشیرتنك کافهسندن و (بیت شلف) عشیرتنك بر جزؤندن ترکب ایتمکده ودیکر قسمی ایسه (عمامره) نك

دیکر بر جزؤی ایله (دریوس) عشیرتی و (بیت شلف) ك دیکر بر جزؤندن تشکل ایله‌مکده‌در .

نصیریلرك بو ایکی قسمی اك کوچوك بر وسیله ایله بربرینه قارشو تعرض وتسلط ایدن ایکی دشمن اردوسی وضعیتنده بولونمقده‌در . نتیجه‌ده قاپلانلر کبی بربرلرینك قانلرینی دوکمکدن بیلمم که بو ایکی جاهل کتله نه حظ ونه ذوق آلیورلر ؟ .

بته‌ سنی عشیرتلری بوندن بالاستفاده تأمین موجودیت ایتمکده ایمشلر . مع مافیه سنیلرکده سلاح قوتی پك یابانه آتمق جائز اولمادیغنی نصیریلر دخی اعتراف ایدیورلر ایمش .

خلاصه بو موازنت سائقه‌سیله ایکی بویوك فرقهٔ دینیه بیننده صهیون قضا سنده اولمق اوزره تعدیلر ویا تسلطلر ظهور ایتمیور کبی ایسه‌ده نصیریلرك بو عشیرتلرندن مفرز وبیه‌ قریب اشخاص واردرکه دائما حیاتلرینی اجرای شقاوتله امرار ایتمکده‌درلر . بونلر بعضاً یوز کشیدن مرکب چته‌لر تشکیل ایده‌رك قضایه مجاور کویلره وخاصةً ساحل کویلریه‌ولاذقیه لواسنه‌تابع محلاته تعرض ایده‌رك اورطه‌لغی یاقوب‌قاووررلر وبولدقلرینی غصب ایده‌رك ، ممانعت کوررلرسه آدم اولدیره‌رك هردورلو فنالقلر یاپارلرمش .

والحاصل اقوام ابتدائیه‌یه بیله یاراشمایان بر حال مدنیتکریزانه‌ده تشییع حیات ایله‌ین بو انسانلر ، بشریتك دوشه‌بیله‌جکی اك الیم اوچورومله‌ره سوروکله‌نیور ویاشادقلری بو جنت‌قادار کوزه‌ل ومحتشم اولان مملکتلرینی وقدرینی‌بیلمه‌دکلری ایچون بو قیمتدار وطنی وبالنتیجه هردورلو فلاکتلره سوروکلیورلر . خلاصه بونلری انتباهه دعوت ایده‌رك آرتیق بو صحنهٔ فجایعه نهایت ویرمه‌نك زمانی چوقدن حلول ایتمشدر . بو خشین نتیجه‌یی اعتراف ایتمکده بزم ایچون البته پك لزوملی بر وظیفهٔ وجدانیه تلقی ایدلمك ضروریدر .

[٣] — **تفصیلات متممه** — کرك مرکزده وکرك قضاده جالب دقت بولونان اك اساسلی اوصاف اجتماعیه‌یی ذکر ایتدکدن صوکره بوراده تفصیلات متممه قبیلندن اولمق اوزره بعض اوفاق تفك معلوماتی درمیان ایلیه‌جکز .

برکره طرز معیشت اعتباریله قضانك سنیلری ایله نصیریلری بیننده بر فرق کورولمه‌مکده‌در . جمله‌سی اوچوروك ، ورخنه‌دار اولرده یاشامقده‌درلر . بو چامور کتله‌سندن مرکب کهنه اولرده « لباد » تعبیر ایتدکلری بیاض کلیمی او عفونتلی وکیرلی زمینه‌سه‌ره‌بیلنلر مسعود صاییلیورلر . زیرا بو اقامتکاهلرك اکثریسنده عینی یرده اولمق اوزره حیوانات ایله برلکده یاتمق اعتیادی اوته‌دن‌بری کندیلرنده ثابت بر عنعنه حالنده تمرکز ایتدیکی ایچون بالطبع بو الیم حالدن قورتولامایورلر .

مع‌مافیه بونلرك بو صورتله‌یاشاملری وبو طرز معیشتی ادامه ایتمه‌لری خصوصنده‌کی اك بویوك عاملی جهالت مطلقه‌لرنده آرامق اقتضا ایده‌ر . زیرا بر حساب تقریبی‌یه نظراً مرکز قضاده بولونان وعددی یکرمی ، اوتوزه قادار کوج حالله ابلاغ ایدیله بیلن بر قاچ شخصدن ماعداسی اوقومق ، یازمقدن محروم ایتمشلر . بو محرومیت سنیلره‌ده شامل ایمش .

تشکیلات دینیه‌لرینه کلنجه ، سنیلرك یالکز مرکزده بر امامری موجوددر . قریه‌لرده سنیلر عمومیتله رؤسای دینیه‌دن محروم بولونمقده‌درلر . نصیریلرك ایسه شیخ تشکیلاتی هر نصیری موقعنده اولدیغی کبیدر . بو نصیری شیخلری رؤسای نصیریه ایله برلکده بو زواللی کتله‌یی ایسته‌دکلری کبی تدویر ایتمکده‌درلر .

سنیلر نکاح وسائره کبی بعض‌معاملاتده مرکزده بولونان حاکمه مراجعت ایدیورلر . قضا محکمهٔ شرعیه‌سنك سجللرینه نظراً (٣٢٥) سنه‌سنده (٩٣) ؛ (٣٢٦)ده (١١٠) ؛ (٣٢٧)ده (١٢٥) ؛ (٣٢٨)ده (٣٧) ؛ (٣٢٩)ده (٥١) ؛(٣٣٠) سنه‌سنده (٢٣) ؛ (٣٣٢) سنه‌سنده ایسه یالکز (٤) کیشی تأهل ایتمشدر . صهیون قضاسنده سنیلر عندنده تعدد زوجات اصولی پك جاری دکلمش .

نصیریلرك مقدار ازدواجلری حقنده بر معلومات آلده ایدیله‌مه‌مشدر . اساساً قادینلره بر اهمیت اجتماعیه عطف ایتمه‌ین بر کتله‌ده بونی آرامق بالطبع بیهوده‌در .

صهیون قضاسنده قادینلر ؛ ارککلردن پك ظلمکارانه معامله‌لره دوچار اولمقده‌درلر . هر دقیقه ایش کورمکدن دورمادقلری حالده نتیجه‌ده یالین ، آیاق ، براقیلان وتمیزجه البسه‌یه لایق کورولمیه‌رك یپرتیق بر حالده کزدیریلن بو زواللی کتله‌نك بو درجه‌ده خشین بر محیطه دوشدکلرینه جداً آجینیر . دائما جبر وشدته معروض قالان بو قادینلرك پك عظیم بر فریاد اشتکا قوپارمایه البته پك بویوك بر حقلری واردر . فقط اسفلر اولسون که اونلرك نحیف سسی او خشین کورولتولر آراسنده دویولمایور .

خلاصه صهیونده اك بویوك جنایتلری بی پروانه اجرا ایدن او متمرد کتله‌لرك صدای سلاحی او قادار کورولتولیدرکه قادینلرك ندای شکایتجویانه‌سنی بوغیور . مع مافیه بو زواللی مغلوب کتله‌یه لایق کورولن بو سس‌سز جنجه‌لر ، مدنیلرك نظرنده اك بویوك واك فریادکار بر جنایت اجتماعیه تلقی ایدیلیرمش البته بو مارتینلی وماوزرلی مخلوقلر بونی بیلمزلر وآکلامازلر .

شونی‌ده اشارت ایده‌لم که صهیونده قان پك‌اوجوز بر شیدر . صوك بر ایستاتستیقه نظراً « ١٣٣٢ » سنه‌سنك قید ایتدیکی دوقوز قتل وقوعاتنده « ١٠٢ » کیشی مدخلدار ایمش . سرقت ونهبك ، ضرب وجرحك ایسه حد وحسابی یوقدر . کاغده کچنلر یالکز « ٨١ » حادثه ایمش . کیم بیلیر؟بلکه بو یکون دخی صهیون‌باشلرینك خوشلرینه کیتمه‌ین اشخاص

سلسله‌سندن باشقا بر شی دکلدر . بر روایته نظراً بویله بر مطالعه پك مصیب ایمش .

*
* *

والحاصل صهیونده مارتین سنه آلیشان خشین قولاقلرك بالطبع موسیقینك ویادیکر بر صنعت نفیسه‌نك الهامات نحیفه‌سنه اهمیت ویرمدیکنه حیرت ایتمه‌ملی‌در . بورادهنشده نه موسیقی نه هیچ بر شی یوق ایمش . بعض جوار قضالرده دولاشان وبو محیطلرده « ناوار » یعنی چنکانه نامی ایله معروف اولان بر طاقم خانه بردوش انسانلر واردرکه قضایی زیارت ایتدکاری وقت آنجاق بو محیطه قابا بر داوول وایکرنج بر زورناسی ایشیتدیررلر وسراپا بر کیرایلك وبر خجالت تمثالی اولان بو انسانیت دوشکونلری بورونلره بر رایحهٔ عفونت ودماغلره بر رقورشون حالنده ملوث مفهوملر داغیتارق اوره‌ده دونوب دولاشدقلری زمان صهیونك اوزواللی انسانلری بونلرك رقص ایتدکارینه قائل اولورلرمش : آغزلرندن دوکولن ترهات دخی یازیقلر اولسون‌که، شرقی نامی طاشیورمش . واکثریا بونلر صالیه‌لرینی اوته‌یه بری‌یه سرپه‌رك قولاقلره یومرود صیقارجاسنه باغیره‌رق پشدقلری و

امان امان فنجانه
فنجانه ها الطویله
یصلحله شرب الارکیله
عملت علینا حیله
تمسك لنا البغاله

یعنی :

« امان ، امان ، فنجانه « قیزك اسمی » اوزون اولان فنجانه ؛ فنجانه‌یه نارکیله‌ایچمك یاراشیر . بزه حیله یاپدی ، قاطر جیلری دوردوتدی .. »

کبی ایاغی سوزلر صاوور دقلری زمان صهیون کویلولریلك بر ذوق مخصوص دویوب دویدقلرینی تحلیل وتعیین ایتمك‌ده جداً کوج بر مسأله‌در . زیرا اعتراف ایده‌یم‌که اونلرك نه نظرلرندن ونه سیمالرندن بر معنا استخراجی قابل ده کیلدر . والحاصل داوول وزورنا صداسنك مواجهه سنده بیله اونلرك هر زمان کبی پك غیر شعوری بر حال وضعیتده بولوندقلرینی کورمه‌مك ایچون انسانك اونلره مشابه اولماسی اقتضا ایتمزمی ؟..

٩ — احوال صحیه

صهیون قضاسنك احوال عمومیهٔ صحیه سنده دخی دیکر قضالرده رونما اولان خطوط اصلیه ومعلومه‌دن فرقلی جهتلر آرامق بیهوده‌در . فی الحقیقه طبیعتك کرك صهیونك

مرکزینه وکرك ملحقات کویلرینه بخش ایتدیکی هر دورلو انعاملره ومساعده‌لره رغماً بورالرینك پك الیم بر حالت صحیه‌ده بولوندیغنی سویلیه‌جك اولورسه‌ق بوندن تولد ایده‌جك مسؤلیتك — صرف انسانلرك عجز وتسامحندن نشأت ایتمك اعتباریله ینه — کندیلرینه راجع بولوندیغنی تذکار ایله‌مك ضروری‌در .

بونی تأیید ایتمك اوزره قضانك جهت غربیه‌سنده آنجق یوز وجهت شرقیه‌سنده عاصی نهرینك کذرکاهی بولونان محللرده نهایت بش یوز دونملك بر ساحه‌یی اشغال ایدن باطاقلقلری ارائه ایده بیلیرز . قضایی تخریب ایدن مالاریانك ازدیادینه سببیت ویرن بو مرض منبعلری بر دورلو ازاله ایدیله‌مه‌مك بو زمان ایچون بیلمم‌که ناصل عفو ایدیله بیلیر ؟ .

قضاده مالاریادن ما عدا امراض عینیه ، ورم ، دیزانته‌ری ... الخ کبی خسته‌لقلر واردرکه بونلرك‌ده اسبابنی هپ بورا ساکنلرینك حیات عمومیه‌سنه ارجاع ایتمك اقتضا ایدر . قواعد صحیه‌یه هر صورتله مغایر بولونان بو طرز حیاتدن بو اهالی نه زمان تخلیص کریبان ایده‌جك ونه زمان صحتك معنا سنی وقدرینی آکلا یابیله‌جکلردر ؟

بزه صهیونده جاری بولونان غریب بر طرز تداویدن بحث ایتدیلر : کویا دیش آغریسنی تسکین ایچون دیواره بر چیوی میخلانیر وصوکره کسکین بر قیلیجله بو چیوی‌یه آنی بر ضربه ایندیریله‌رك ایکی پارچایه تقسیم ایدیلیرمش . چیوینك ایکی پارچا ایدلمسی تعبیر دیکرله کسیلمسی دخی دیش آغریسنی کسر ایمش .

ایشته بو درجه‌ده مظلم بر قضاده یاشایان زواللی انسانلرك خسته‌لقلره معروض بولونمالری کیفیتی ده کیل، بلکه حیاتده قالمالری جهتی شایان نظر احوالدن تلقی ایدلملیدر . مع مافیه بونلرك ده پك سرعتلی آدیملرله خاك اضمحلاله یو وارلاندقلرینی اشارته لزوم یوقدر . مارتینله ویچاقله بربرلرینی دوغرایان بو زواللیلری خسته‌لقلر دخی برر اسکلته چویرمکدن ویاخود کمال سکونتله دوغرامقدن فارغ اولامایور .

بر حساب تقریبی‌یه نظراً وفیات صوك سنه ظرفنده نفوس موجوده‌نك یوزده اون اوچنه بالغ اولمش ایمش . یعنی صهیون قضاسنده درت بش بیك کیشی صوك (١٣٣٢) سنهٔ مالیه‌سی ظرفنده وفات ایتمش‌در . سبب وفات اولمق اوزره بر طرفدن هر یرده اجرای تخریبات ایله‌ین (تیفوس) خسته‌لغی وصوکره سفالت عضویه وآجلق کوسترلمکده‌در . والحاصل بو وفیاتك سببی نه اولورسه اولسون بزجه معلوم برشی وارکه اوده بونلرك نفوس ایستاتستیقلرندن اکسیلمه‌لری واورته‌دن یوق اولمالریدر .

واقعا عارضی خسته‌لقلر بویله آنی تخریبات یاپمق اقتدارنده ایسه‌لرده تولداتك آنجق

نفوس موجوده‌نك یوزده اوچی درجه‌سنده بولوندیغی وبونلردن بر ربعنك تقریباً دها چوجوق ایكن وفات ایلدیكی وباخصوص هردورلو خسته‌لقلرك موضعی بر حالده اجرای حكم ایتدیكی بر محیطده وفیات عددینك بو قباریقلغی ذهنلری تدهیش ایده‌جك بر شكلده تبارز ایلیور .

خصوصیله هردورلو تشكیلات اجتماعیه ومدنیه‌دن آزاده بولونان بو قضاده یكله‌نیله‌جك اولان استحالهٔ عمومیه‌نك الك اساسلی استقامتی هرشیدن اول بی‌شبهه صحت عمومیه هدفنه معطوف اولملیدر . زیرا مدنیتك كافل بولوندیغی ركن اساسی حیاتدر . بناءً علیه « حیات وصحت اولمادقجه مدنیت‌ده بولونماز » دستوری بزم ایچون رهنمای حركت اولملق وبو صورتله صرف فعالیت ایله‌مك ضروریدر .

— ٢٢ —

بابنا — لاذقیه یولی

صهیونك مركزی بولونان ، بابنا قصبه‌سندن لاذقیه‌یه ایصال ایده‌جك یول تمامیله معلوم ومعین اولدیغی ایچون آرتیق طریق حركت انتخابنه لزوم كوروتمیوردی . باخصوص بزی انحای داخلیه‌دن نهایت بش آلتی ساعت ظرفنده ساحل بحره نقل ایلیه‌جك اولان بو صوك رهگذارمز لطافت موضعیه‌سی اعتباریله اوقادار دیللرده داستان اولیوردی‌كه سیاحتمزك صحائف اخیره‌سنی خطوط تسلیتله تخطیط ایده‌بیلمكدن متولد بر حظ ایچنده بابنادن مفارقت ایده‌جكمز ، او آن مسعودی بر استعجال تام ایله بكلیوردق .

واكر بر مدتدنبری اقامت ایتدیكمز بابنا مكتب بناسنك خالی بر اوداسنده ، كیرلی بر طوپراقدن عبارت بر زمین اوزرنده اوته بری‌یه قوشوشان كوچوك مخلوقلر آراسنده بو صوك كیجه‌مزی بیدار بر حالده تشییع ایتمك مجبوریتنده بولونماسایدق احتمال‌كه كوزلرمزی دولدیران مسلسل بر ظلمتی بو صوك سیاحتمزك مفكره‌مزه بخش ایتدیكی بر پارلدیزله رفع وازاله‌یه چالیشیر وبلكه بر مقدار تسلیتكار بر خوابه دالارق حقیقی بر رؤیا تبدیل ایله‌مك موفقیتنی احراز ایلردك ...

حال بوكه سیاحتمزك بو صوك صحیفه‌سی‌ده سطور مشقت وعذاب ایله مالامال اولمشدی . قولاقلرمز ، اورانك اسرارانگیز ظلمتی ایچنده قوشوشان مجهول مخلوقاتك كورولتولو یورویوشلرینه ، كوزلرمز ایسه قویولاجورد وسكون پرور سمانك ییلدیزلرینه معطوف ومتوجه اولدیغی حالده فجرك قدوم خیر كارینه منتظر تشییع ظلمات ایله‌دك ..

نهایت ، جنكل داغلرینك آرقه‌سنده خفیف بر لون رمادی رونما اولمشدی . بو مبجل صحیفهٔ بیضا بزم ایچون بر فرمان خلاص ایدی وبز بوشایان تقدیس مژدهٔ نجات ایله همان سیره شتابان اتلرمزه آتیلدق . هنوز اورته‌لق بارظلمتدن تمامیله تخلیص گریبان ایده‌مه‌مشدی ..

بابنا قصبه‌سندن آیریلیركن مرسین آغاجلرندن داغیلدیغی تخمین ایدیلن لطیف بر رائحه بو لطیف یاز صباحنك بوتون روائح جاذبه داریله قاریشارق روحی بر سكر نوشین ایله تلذیذ ایله‌یوردی ...

شیمدی هر طرف طاتلی بر صباح اویقوسنه دالمش ایدی . هر یر درین بر سكون ایچنده ایدی . جنكل داغنك فوق احتشامندن دوغاجق آفتاب نورانی بر آز صوكره بووالره بر لرزهٔ رخشان بخش ایده‌جك وبوتون طبیعتی بو نوم مستانه‌دن تخلیص ایله‌جك ایدی ..

آز بر زمان ظرفنده كوچوك بر اینیشیدن صوكره « شریفه » كوینی بر آز اوزاقده ترك ایده‌ركن صولمزده واوزاقلرده « شیخ البیادر » ، « عین التینه » ، « المزارعه » ، « دباش » ، « العمیمره » تپه‌لری جنوب جهتلرینك كولكه‌لردن عبارت كورونن خطوط بعیده‌سنی تخطیط ایلیوردی ..

بر مدت صوكره صاغده « برایشبو » و « زوبار » داغلری كوچوجك برر تپه حالنده اوزاقدن كورونیوردی . بو تپه‌لرله آرامزده وادیلر واردی . فقط بو وادیلر نه قادار سبزین بر منظره ارائه ایدیورلردی ؟

صولده « نهر الشقیفات » مجراسی بیاض طاشلرله دوشه‌لی بر شوسه‌یه مشابه اوزانیركن صاغمزده « بابنا » وادیسی اوزایوردی . شیمدی جنوبه كیدن جبله یولنی ترك ایده‌رك غربه دوغرو تحویل استقامت ایلركن پك اوزاقلرده ده‌كیزك اسمر رنگی سچیلیور كبی ایدی .

یاریم ساعت قادار بر زمان گچمشیدی كه صاغده وادی ایچنده « رقیق » كوینی ، صول طرفمزده ایسه بر قاچ اودن متشكل بولونان « خوفلله » موقعنی ترك ایدییوردق . گذرگاهمز تدریجی بر اینیشدن عبارت بولونیوردی . نهایت لاذقیه‌یه قادار بربرندن دها آز ارتفاعده تپه‌لرله دوز بر اراضیده طی مسافات ایدیله‌جكی اوگمزده گشاده بولونان مسافه‌لردن اكلایوردو یولمزك پك مونس بر حالده دوام ایده‌جكنی دوشونه‌رك متسلی اولیوردق .

شیمدی كونش آرقه‌ده براقدیغمز جنكل داغلرینك اوزرندن طلوع ایده‌رك قارشیمزده‌كی ساحهٔ دورا دوركاه صاریمتراق‌كاه پنبه‌مسی ضیالر سرپركن یولمز بوس بوتون كوزه‌للشمشدی . بر مدت صوكره بر قاچ قاواق آغاجی ایله بر مقدار یشیللك آراسنده

محصور قالمشدق . جوارمزده حصاد ایدلمش صاری تارلالر کولومسیوردی . بوراسی « عین التربنیه » نامنی طاشیان بر منبع ایدی . منبعی صولمزده ترك ایتدك . اینیش ینه دوام ایدییوردی . تعقیب ایتدیکمز وادی غربدن جنوبه دوغرو قیوریلیور وجنوب طرفنده اوزاقدن « ایرطه‌لیه » کویی کوزوکیوردی .

بز ، وادینك آلت ساحه‌سنی قطع ایده‌رك غربه دوغرو اولان استقامتمزی محافظه ایتدك واوفاق بر یوقوشی تعقیب ایده‌رك یوکسلمکه باشلادق . وادینك درینلکنده آقان « نهرالرقیق » ی ده آشمشدق . یوقوشمز شیمدی قارشیمزده « حمیدیه » تپه‌سنه و کوینه بزی ایصال ایده‌جکدی . « بابنا » دن آیریلالی بر ساعت کچمشدی که بز « حمیدیه » تپه‌سنی صاغمزده براقه‌رق ایلرولیوردق . صولده و وزاقده « خربة خیشون » ، « متن » کویلری کورونیوردی . اوراسی جبله یولی ایدی .

نهایت بر مقدار دوام ایله‌ین اینیشلرله یوقوشلردن صوکره صاغده کوچوك بر وادی آرقه‌سنده وبر آز اوزاقده تپه اوزرنده « قدر » کوینك حذاسندن مرور ایدییوردق . بر آز صوکره صاغمزده « زفت » کوینی واونی متعاقب ، صولده « سمندیل » تپه‌سنی ترك ایتدك . « سمندیل » کویی تپه‌نك آرقه‌سنده صاقلی بولونیوردی .

« مرج الزفت » ده‌نیلن مرعانی دخی کچدکدن صوکره صاغمزده « فدره » طرفلرندن کلن « ساقیة الفدره » نامنده‌کی کوچوك دره کورونمشدی .

بر آز صوکره صاغمزده « بردیخه » کویی اوزاقلرده تپه اوزرنده وشمال طرفلرنده « بهلوایه » و « رستیه » کویلری ونهایت پك اوزاقلرده « جبل الاقرع » ك یوکسك ذروه‌سی رونما اولمشدی .

آرتیق یشیل داری ایله ومصر بغدایی ایله مزروع تارلالر باشلامشدی . صاغده « مختاریه » وصولده « القبارصیه » کویلرینی کچدکدن صوکره کذرکاهمز دوم دوز بر اراضی‌یه تحول ایتدی . « نهر المختاریه » یی دخی قطع ایلدکدن بر آز صوکره بابنا - لاذقیه یولنك یاریسنی تشکیل ایدن « نهر الکبیر » ه مواصلت ایتمشدك .

بابنادن آیریله‌لی اوچ ساعت قادار بر زمان کچمشدی . شیمدی ساکن ساکن آقان کنیشجه بر نهرك بیاض صولرنده کوپوکلر وکورولتولر یاپارق آتلرمزله مرور ایدرکن جوارمزی احاطه ایله‌ین مناظرك پك کوزه‌للشدیکنی کورمکدن متولد بر حظ ایله بختیارانه ایلرلیوردق .

شیمدی صاغ طرفده واوزاقدن (عین اللبن) و (جنداریه) صول طرفده وینه اوزاقدن (الغنصه) ، (ست فیرس) ، (شربة صورو) ، دها صوکره (رودو) ، (رویسة الحرش) کویلری نهر الکبیرك ساحل یسارنده وبوتون نهر بوینجه بربرینی

تعقیب ایلیوردی . بوتون بو کویلر تازه‌لك ویشیللك ایچنده ایدی .

بو وادی بو یاز صباحنده نه لطیف وممتاز کورونیوردی . بر چاریك قدر دوام ایده‌ن بر زمان ظرفنده جنوب غربی‌یه ممتد اولان نهرك ساحل یمینی تعقیب ایتدك .

شیمدی آرتیق (لاذقیه — جسر شغور) شوسه یولنه مواصلت ایتمشدك . آرتیق لاذقیه‌یه قادار بو دوز یولده ایلروله‌جکدك .

صولده (رودو) ، (ساقیة الغنصه) یی ترك ایتدکدن صوکره دیکر صایدیغمز کویلر دخی بربرینی متعاقب جوارمزدن آیریلیوردی . نهایت صاغ طرفده (قابو) کویی کورونمشدی . صول طرفده ایسه (شیخ محمود) کویی رونما اولورکن دها اوزاقلرده لاذقیه‌نك صیرتلری‌ده یاواش یاواش بلیریور وکیتدکجه مائیلشه‌ن کنیش بر دکیز بوتون حدود انظاری استیلا ایله‌یوردی .

بابنادن چیقه‌لی آلتی ساعت مرور ایتمشدی که بز لاذقیه‌نك شیخ المغربی جامعی جوارینه تقرب ایتمشدك . بر آز صوکره بزه پك اسرار انکیز کورونن بو لوا مرکزینك حصاره شبیه اسکی قاپولرندن داخل اولورکن همان همان سه‌ویملی بر صباح تنزهی آکدیران بو کونکی سیاحتمزی بر مقدار دها تمدید ایده‌بیلمك مقصدیله لاذقیه‌نك قالدیریملرنده ینه کورولتولرله ایلرلیور وکندیمزی اختیار شاتولرك طیش قاپولرنده کزینن قرون وسطی سواری شوالیه‌لرینه بکزه‌تمك ایستیوردق .

— ٢٣ —

لاذقیه مرکز قضاسی

١ — قضانك موقع وحدودی

لاذقیه سنجاغنك شمال غربی قسمنی اشغال ایدن مرکز قضاسی شمالاً حلب ولایتی شرقاً صهیون جنوباً جبله قضالریله وغرباً بحر سفید ایله محدوددر .

٢ — قضانك مساحه‌سی ونفوسی

لاذقیه مرکز قضاسنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٧٤٨٣٤ دونم اولوب بونك زرع اولنان قسمی ٢١٣٩٠٠ دونم وسعتنده تخمین اولنیور .

١٣٣٢ سنه‌سی ایستاتستیقنه کوره قضانك نفوس عمومیه‌سی آتیده‌کی جدولده کوسترلمشدر :

	یکون	اجمال ذکور	اجمال اناث	اسلام ذکور	اسلام اناث	روم ذکور	روم اناث	پروتستان ذکور	پروتستان اناث	لاتین ذکور	لاتین اناث	مارونی ذکور	مارونی اناث	ارمنی ذکور	ارمنی اناث
لاذقیه قصبه‌سی	٢٠٣٨٧	١٠٢٢٢	١٠١٦٥	٨١٩٦	٨٣٥٨	١٦٥٩	١٥٢٤	٤١	٤١	١١	٩	٢١٧	١٤٥	٩٧	٨٦
قرای خزینه ناحیه‌سی	١٥٣٦٥	٧٥٩٩	٧٧٦٦	٧٤٥١	٧٦١٧	١٤٨	١٤٩								
بهلولیه ناحیه‌سی	٤٤٥١	٢٢٦٤	٢١٨٧	٢٢٢٣	٢١٢٩	٤١	٥٨								
بسیط «	٥٩٨٠	٣١٢٤	٢٨٥٧	٢٩٦٠	٢٧٢٤									١٦٤	١٣٥
بایر «	٥٠٧٦	٢٤٩٣	٢٥٨٣	٢٤٩٣	٢٥٨٣										
یکون	٥١٢٥٩	٢٥٧٠١	٢٥٥٥٨	٢٣٣٢٣	٢٣٤١١	١٨٤٨	١٧٣١	٤١	٤١	١١	٩	٢١٧	١٤٥	٢٦١	٢٢١

قضانك سكنهٔ عمومیه‌سی کوسترن ٥١٢٥٩ ك یالکز ٤٥٢٥ ی خریستیان و٢٠٧٩٦ ایسی نصیری و٢٥٩٣٨ ی سنیدر . ١٣٢٨ و١٣٣٢ سنه‌لرنده (١٩٣) و٧٢٨ تولدات ایله ٢٩٧ و١٣٩٣

وفیات وقوعبولمشدر . لاذقیه مرکز قضاسنده ساکن اولوب احوال عمومیه‌لری بند مخصوصنده بر تفصیل بیان اولنان توکارك دخی قیود رسمیه‌یه کوره نفوسی بروجه آتیدر :

١٧٦٦	قرای خزینه ناحیه‌سنده
٢٧٩١	بسیط «
٣٠٢٧	بایر «
٧٥٨٤	یکون

٣ — قضاده امور معارف

منافع حقیقیهٔ وطنیه‌یی زیر وزبر ایدن ، آتی‌یی مظلم ومشوش بر حاله افراغ ایده‌رك آرتق نا قابل تحمل بر شکله کیرن اوزون بر استباددن صوکره دموقراسی پرنسیپلرینه تبعیت ایله حاکمیت ملیه‌یی تأسیس ایدن بالجمله ملتلر انقلاب معظملرینی بر حالهٔ فخر وشرفله تتویج ایتمك ایچون بر چوق اداری واجتماعی تأسیساتده بولنورکن امور معارفی دخی اهمال ایتمه‌مك مجبوریتنده قالمشلردر . اون سکزنجی عصر مؤلفلری وفیلسوفلری طرفندن توضیح اولنه‌رق نهایت فرانسه انقلابجیلرینه بر دستور العمل شکلنی آلان عصر حاضرده موقراسیسی آنجق معارف ایله انقلابك مواد مهمه‌سنی افراد ملتك دماغلرینه نقش ایده‌جك علوم اجتماعیه وسیاسیه‌نك انتشاری ایله بقا پذیر اولمشدر . ١٧٩٢ سنه‌سنده فرانسه حکومتی داخلی وخارجی بر چوق محاربات ومجادلاته کرفتار اوله‌رق حیات سیاسیه‌سی بیله دوچار تهدید اولدیغی صره‌لرده مکتبلری اونوتمه‌مش وثاقوبنلرك رؤسا وخطباسی مجالس ملیه‌ده دائما مشروطیتك پارلاق مستقبلنی وحکومت عواملك لا یتزلزل اساساتنی احضار ایده‌جك مکتبلردن بحث ایتمکی اهمال ایتمه‌مشلر ایدی . قانون اساسی‌یی ایکی طرفی کسکین بر بچاغه بکزتن مؤلفلر الدائمه‌مشلردر . دستور ؛ ملتك حقوقنی مستبدلره قارشی مدافعه ایتمکله برابر دیکر طرفدن وطنداشلره پك آغیر وظیفه‌لر تحمیل ایدر . آخرك حقوقیله تقیید ایدیلن حریت دائما محیطه کوره ملته یا مشعشع ومبتسم بر آتی وعد ایدر ویاخود وطنداشلری مهلك کردابلره سوروکلر . علوم اجتماعیه وتربیهٔ فکریه‌دن پك واسع بر صورتده نصیبه‌دار اولان اقوام آره‌سنده هر کسك حقوق ووظائفی بر طاقم قیود وشروط ایله معین بولندیغندن حریت منور بر رهبر صفتیله افراد ملتی طریق سعادت وسلامته ایصال ایدر . او ملت ایچون جدال حیاتده ظفر پك قولایلقله میسر اولور . علوم وفنون متنوعه انکشاف ایدر وتجارت ، صناعت وزراعت بر سرعت رقیه ایله ایلرولر . هیچ کیمسه کیمسه‌یه تعرض ایده‌مز . قانونك امر ایتدیکی اك عادی

بر طلب قارشوسنده هر کس اعتراض ایده‌رك او مخالف قانون حرکتی رد ایله حکمدن اسقاط ایلر . بوندن دولاییدرکه مشروطیت حقیقیه ایله اداره اولنان ملتلرده کرك اهالی کرك حکومت صیقی بر طاقم قیود ایله مقید بولونور . افراد کمال سربستی ایله وفقط قوانین ونظاماتك رسم ایتدکلری دائره داخلنده زراعت وتجارتك ترقیسنی کافل تدابیر فنیه تطبیقنه سعی ایله کندیسنك ودولاییسیله ملتك پارلاق آتیسنی تأمین ایلر . ممالك متمدنه‌ده کورو- لمکده اولان بو مثبت نتیجه‌لری صرف مکاتب عالیه‌یه عطف ایتمك دوغری دکلدر . بوکون اوروپاده بر چوق زنکینلر ، اراضی صاحبلری وحتی فابریقه‌تورلر واردرکه مکاتب ابتدائیه‌ده کوردکلری تحصیل ایله اکتفا ایده‌رك حیات عملیه‌یه اتیلمشدر . فقط شوراسنی خاطردن چیقارماملی که ممالك متمدنه‌ده‌کی طبقهٔ عوامی تحصیل تالی وعالیدن مستغنی ایدن مکاتب ابتدائیه مکمل تحصیل کورمش معلملریله ، معظم وصحی بنالریله ، اك صوك ترقیاته کوره حاضرلانمش الات وادوات تدریسیه ایله حقیقی بر ر وطنداش یوواسی حالنده‌در. بورادن مأذون اولانلر حیات مدنیه واجتماعیه‌نك کندیلرینه تحمیل ایتدیکی بالجمله حقوق ووظائفی مدرك اولور وبر طرفدن وطن وملتك سلامت وسعادتنی کافل بالجمله مسائلله علاقه دار کورونورکن دیکر طرفدن خصوص ایشلرینك ترقیسنی واصلاحنی تأمین ایدن عواملی غزته ومجموعه‌لری اوقومق صورتیله اوکرنیرو تطبیق ایچون لازمکان متخصصلری تحری وجلب ایتمکدن بر آن فارغ قالماز .

اون سنه‌یه یاقین بر زماندن بری یاشا دیغمز دور مشروطیت عجبا نیچون بزه بتون سعادتلری بوپارلان ومشعشع آرزولری تأمین ایتمیور ؟ بتون عالمك ییلدیرم سرعتیله اخلاق واجتماعیات ومدنیت حقیقیه نقطهٔ نظرلرندن ایلرولدیکی وحتی بلغاریا ، صربیا کبی عالم سیاسینك دها دونکی اولادلری بیله بزی هر خصوصده کریده بر اقه‌جق آثار انتباه کوستردکلری حالده بز ینه قرون وسطی اقوامنه یاقیشان بر طرزده یشا یورز . بتون بو الیم محرومیتلردك اسبابنی مکمل ابتدائی مکتبلرك عدم موجودیتنده ارامق مجبوریتنده قالیورز . پروسیانك ١٨٧٠ سنه سنده فرانسه‌یه قارشی احراز ایتدیکی غالبیتله ژاپونیانك ١٩٠٥ سنه سنده‌کی مانچوری وحتی بلغارستانك ١٩١٣ ده قازاندیغی لوله بورغاز مظفریتلری حقیقی وطنپرورلکی ملت یاورولرینه تلقین ایدن مکاتب ابتدائیه ایله تأمین ایدلمشدر . بز عثمانلیلر معارفمز ایچون زمین وزمانك امر ایتدیکی منطقی ومعقول بر دائره داخلنده لایقی وجهله سعی وغیرت ایتمدك . معارف ایستاتستقلر مزده ولایتك همان هر طرفنده بولنان ویاکشادی تقرر ایدن مکاتبدن بحث اولنیور . فقط مکتب کلمه سنك مفهوم حقیقیسنی طاشیان مؤسسه لرمز یوق متابه سنده‌در . هله ولایتك منتهای شمالیسنی اشغال ایدن وجهل مظلمك اك الیم صفحاتنه کرفتار اولان لاذقیه لواسی بتون اهال

ایدلمشدر . بونك سببنی محلی معارف مفتشی مقام ولایته خطاباً قلمه آلدیغی بر راپورده شو صورتله ایضاح ایتمکه چالیشیور :

« تدریسات ابتدائیه قانوننك احکامی بو سنه (١٣٣٢) مع الأسف تطبیق ایدیله‌مه‌مشدر . چونکه قانون مذکور موجبنجه هر محله ویا قریه‌نك احتیاجنه کوره مکاتب ابتدائیه‌نك کشادی وتحصیل جبرینك تطبیق اقتضا ایدیور . حالبوکه تخصیصاتی ولایت بودجه سندن تأمین ایدیلن مکتبلره اوصاف وشرائط لازمه‌یی جامع مقتدر معلم تدارك ایتمك ممکن اوله‌مدی . بو صورتله بر چوق مکاتبك معلمسزلك یوزندن معطل قالماسنه سبب اولدی . حال بو مرکزده ایکن مکتب کشاد ایدیله‌جك دیه مصارفاتنك اهالی‌یه تحمیلی وبعده معلمسزلك یوزندن اچیله‌ماسی قانونك تطبیقندن منتظر اولان فوائدی عقیم براقه‌جق وبلکه سؤ تأثیر حاصل ایده‌جك بر راده‌یه افراغ ایده‌جکندن ابتدائی مکتبلرینك مصارفاتنه مقتضی مبالغ احتیاج نسبتنده وقانون دائره سنده اهالی‌یه طرح اولنه‌مادی . تحصیل جبری‌یه کلنجه : احوال حاضره سببیله وبالخاصه کچن سنه اهالیمزه انضمام ایدن ضیق معیشت الجا آتیله تحصیل اجباری تطبیق اولنه‌مادیغی کبی مسؤل طوتیله‌جق پدر وولیلرك عسکرده ویاخود کندینی کچیندیره‌میه‌جك درجه‌ده فقر وضرورتده بولنملری جهتیله قانوناً مرتب جزالك تطبیقنه امکان کوریله‌مه‌مشدر . حتی مکتب مداومینی ارەسنده ترفع اسعار سببیله کتابنی ، کاغد وقلمنی تدارك ایده‌منلر کورلدی . یکرمی طبقه کاغدی اون پاره‌یه آلمغه آلشمش اولان مجاهد ، شهید وفقیر چوجغی بر طبقه‌سنی اون پاره‌یه آلمقدن بالطبع عاجزدر . »

لاذقیه لواسی اك زیاده مکتب بنالرینك عدم موجودیتندن ومقتدر ابتدائی معلملرینك فقداننــدن شکایت ایدییور . فقط لاذقیه‌نك معروض اولدیغی بو معارف محرومیتندن شکایت ایدنلر مع التاسف شونی نظر دقته آلمیلرکه بو مرض یالکز موضعی دکل بلکه وطنك انحای عمومیه‌سی بوندن از چوق متألم بولنمقده‌در . اساسلی وفقط سریع بر دوایه اولان احتیاجمزی هرکس تسلیم ایدر ظننده‌یز .

٤ — قضانك احوال زراعیه‌سی

لاذقیه مرکز قضاسنك محصولات وسطیهٔ سنویه‌سی بر وجه آتیدر :

	زرع اولنان اراضی	النان محصول
	دونم	کیله حسابیله
بغدای	١٠٠,٠٠٠	٨٠٠,٠٠٠
اربه	٤٠,٠٠٠	٢٨٠,٠٠٠
بیاض داری	٢٠,٠٠٠	٦٠,٠٠٠

نخود	١٠٬٠٠٠	٦٠٠٬٠٠٠
بقله	١٠٬٠٠٠	٨٠٠٬٠٠٠
سیسام	٣٬٠٠٠	٦٠٬٠٠٠
مرجك	١٬٠٠٠	٣٠٬٧٠٠
بورجاق	٥٬٠٠٠	٣٠٠٬٠٠٠

بوندن باشقه ١٥٠٠٠ دونم وسعتنده بر اراضیدن هر سنه وسطی اوله‌رق ٥٠٠٬٠٠٠ كیلو توتون آلنمقده‌در.

لاذقیه‌نك اك مهم منابع ثروتندن برینی تشكیل ایدن توتون حقنده اخیراً زراعت مدیریتی طرفندن معلومات آتیه اعطا اولنمشدر: «لاذقیه لواسنده توتون زرعیاتی بر بچق عصردن بری معروف اولوب ایلك تخمك دخی روم‌ایلی طرفلرندن بو حوالی‌یه كتیریلدیكی لدی التحقیق اكلاشلمشدر. الحالة هذه مشروب اولارق یتشدیریلن توتونلرك اوراقی نیم الاستیقی اولدقجه بیوك واوزونجه صاریمتراق قرمزی رنكلی قوقوسی لطیف واسم متعارفی شك البنتدر. هر نه قدر بو محصولك بر ایكی جنسی كورنیور ایسه‌ده حقیقتده اكیلدیكی تارلانك اووه ویا جبلده واقع اولدیغنه كوره یاپراقلرینك دها بیوك ویا كوچك قالمسندن جنسجه بر طاقم فرقلر مشاهده اولنیور فقط حقیقتده لواده یتشن بتون توتونلرك جنسی بردر. (*)

بر بچق عصردن برو یتشدیریلن بو مشروب توتونلر هپ مصره اخراج ایدلمكده ایكن ١٢٣٤ سنه‌سنده حصوله كلن تلاطم امواجدن دولایی مراكب بحریه سفر یاپمغه جسارت ایده‌مه‌مكله حاصلات دخی هیئتیله لاذقیه‌ده قالمش ومحافظه‌سی ایچون ایریجه‌ده پولر موجود اولمادیغندن او زمانكی كویلیلر توتونلرینی اسكان ایتدكلری خانه‌لرك طاوانلرینه تعلیق ایتمشلر ایدی صوغوغك شدتندن ناشی مساكنده یاقیلان آتش توتونك بر قسمنی توتسولمكله كویلیلر محصولك بوزولدیغنه قائل اولمش وفقط ایرتسی سنه مصره كوندردكاری یكی محصوله یاكلشلقله توتسولنمش توتوندن بر قاچ چوال علاوه ایلمشلر ایدی. مصرلیلر آیریجه بر جنس اولدیغنه ذاهب اوله‌رق رائحهٔ مخصوصه‌سندن ناشی ابو ریحا تسمیه ایتدكلری بو توتسولنمش توتوندن ایرتسی سنه ایچون لاذقیه تاجرلرینه كلیتلی مقدارده سپارش ایتمشلر وبو صورتله بوزولمش فرض اولنان بو محصولك لاذقیه لواسی ایچون جسیم بر منبع واردات حالنی اكتساب ایتمسنه سبب اولمشلردر.

(*) مستثنا اوله‌رق برای تجربه بر ایكی سنه اول زراعت مدیریتنجه جلب ایدیلن صامسون وازمیرك قوقولی جنسندن بر مقدار توتون موجوددركه بو تجربه‌نك پك كوزل نتیجه‌لر ویره‌جكی همان تحقق ایدییور.

ابو ریحه توتونی مخصوص انشا اولنمش مستطیل الشكل بر طاقم اولرده انشا اولنمقده‌دركه بو اولرك غربه ناظر ضلعنده (٨٠) سانتیمترو عرضنده وبر مترو طولنده محكم یاپلمش بر قپودن باشقه هیچ بر منفذی یوقدر. داخلنده یردن طاوانه قدر وبر برندن بر بچق مترو مسافه‌ده اولمق اوزره عموداً بر طاقم اینجه دیركلر ركز اولنور. بودیركلر سطح زمیندن بر مترو یوقاریسندن اعتباراً درت مساوی قسمه تقسیم ایدلدیكی وتقسیمات نقطه لرینه تماس ایتمك اوزره عرضانی دیكر بر طاقم اینجه دیركلرله قطع ایدلدیكی جهتله عادتا او ست اوسته درت كرویت حصوله كلمش اولیور كه توتونلر بو كرویتلره تعلیق اونه‌رق توتسولنیر.

توتسو زمانی وعملیات سائره‌سی: موسمك مساعده سنه نظراً تموز نهایتیله اغستوس ابتدالرنده توتون چیچك آچمش بولنه جغندن ازهار طاقمیله والك اوستده بولنان یاپراقلر ساقلریله برابر قطع اولنور ودیب قسمنده بولنان ایكی یاپراق دخی النه‌رق مجموعی بیلدیكمز ایكنه‌لر ایله سیجیملره دیزیلیر. بویله‌جه دیزیلن توتونلر صارقامق ایچون بر ایكی پوندن باغلانمق شرطیله بر طاقم دكنكلره كركین وعرضانی بر صورتده تثبیت اولنه‌رق اولرك اك اوست طبقه سنه تعلیق ایدیلیر. موسمك سیرینه كوره اون ویا اونبش كون صوكره مقدما چیچكی آلنمش توتونلر تكرار ازهار ویرمش بولنه جغندن عین عملیات اجرا اولنه رق ینه تعلیق اولنور. اشبو معامله‌دن بر هفته صوكره تارلاده قالان توتونلر دیبدن بیچاق ایله كسیله‌رك ومساوی ایكی اوچ قسمه تفریق اولنه‌رق ینه عین طرزده تعلیق اولونور.

تشرین اول بدایتنده بر ایكی كون متمادیاً اینجه قورومامش عادی اورمان اوتلری خانه‌نك بر كوشه سنده بولنان اوجاقلرده یاقیله‌رق توتسویه بطی بر صورتده مباشرت اولونور. متعاقباً هر كون چام اغاجلری مستثنا اولمق اوزره بلوطیه فصیله سنه منسوب اغاج اودونلری بر آزیاش اولمق شرطیله اوجاقلرده یاقلدقدن صوكره قپولر محكم بر صورتده قپادیله رق توتونلر دومانه معروض بر اقیلیر. وبو وجهله آتیده‌كی شرائط تحتنده مارتك نهایتنه قدر (٥—٦) آی‌لر توتسویه دوام ایدیلیر. توتونك شو شرائط تحتنده اجراسی لا بددر: هوا یابس اولنجه اتش یا قلمیه جقدر. زیرا توتون یاپراقلری بو تقدیرده سیم سیاه اولور وكریه بر رائحه نشر ایدرلر. بناءً علیه شرق، شمال، پویراز وقره یل یابس روزكارلری اسدیكی مدتجه توتسویه دوام ایتمك لازمدر. بر ده یانغینك ظهورینه ویاپراقلرك الاستیقیتنی غائب ایدن آله‌وك تحدثنه سببیت ویرمه‌مك ایچون یاقیلان اودونلرده قطعیا قورو اودونلرك بولنمامسنه دقت ایتمك لازمدر. اك موافق زمان راطب غرب روزكارینك اسدیكی وبالخاصه هوا یاغمورلی بولندیغی زماندركه بو حسابه كوره توتسو

عملیاتنه وسطی اوله‌رق ۹۰—۱۰۰ کونلك بر مدت کفایت ایدر :

تجارب عدیده‌یه نظراً بر دونمدن قورو اوله‌رق ۷۰—۱۰۰ قیه قدر حاصلات آلنمقده‌در . بر دونم ایچون وسطی اوله‌رق غرسیات وچاپا ایله‌فدان بدلنه ۱۰۰ وتو تسویه ۵۰ غروش صرف ایدیلیر بر دونمدن آلنان توتون ۷۰ — ۱۰۰ قیه وزننده اولمسنه وبر قیه ۴—۱۲ غروشه صاتلمقده بولنمسنه کوره دونم باشنه صافی اولمق اوزره لا اقل ۳۵۰—۴۰۰ غروشلق بر حاصلات تأمین اولنه بیلیر .

خانه‌لرك مصارف انشائیه سی ایسه پك جزئیدر . بر سنه تعمیر ایدلمك شرطیله ۴۰ سنه دایانه بیلن بر خانه ۱۰۰۰ — ۱۵۰۰ غروش ایله انشا اولنه بیلیر . لوادن سنوی اخراجات وسطیه‌نك مقداری‌ده بر میلیون قیه‌یی متجاوز اولمسندن زراع بر سنه توتونلردن لا اقل ۴۰ — ۵۰ بیك لیرا قدر بر واردات تأمین ایتمکده‌درلر . »

— ۲۴ —

لاذقیه

۱ — لاذقیه‌نك وضعیتی ومنظرهٔ خارجیه‌سی

پارلاق سماسی ومائی ده‌کزیله ، یشیل باغچه‌لری وبیاض مناره‌لریله نظرلره کولومسه‌ین بر شرق بلده‌سی وبر اسلام شهری . . لاذقیه .

بحر سفیدك ساحل شرقیسنده ، سیمین کوپوکلرله تزهر ایله‌ین مائی دالغالرك آغوشنه کومولورجه‌سنه یاقینلاشان بو لطیف سوریه بلده‌سی ، بو کوزه‌ل وسه‌ویملی لاذقیه دخی بو ممتاز محیطك بوتون اوکزیده تجلیات محاسننه مظهر اولمش ، هر آن قلب صنعته رنکین بر خون تحسس واب صنعتکاره سحرانکیز بر رحیق ذوق وحظ بخش ایله‌یور .

لاذقیه‌نك أك بدبین روحلره تسلیلر ، أك مظلم وأك یأس آلود کوکلره ایشیقلر وامیدلر وعد ایله‌ین او لطیف منظره‌سنده‌کی تازه‌لکه ویکیلکه باقوب‌ده بو قصبه‌نك اوسال دیده (رامیثا — *Ramitha*) بلدهٔ فینیکیه‌سی اولدیغنی قبول واعتراف ایتمك ایچون نه‌قادار جبر نفس وتکذیب خیال ایتمك مجبوریتی واردر ؟

امان یا ربی ، بو فنیکه‌لیلرده نه‌قادار ذوقپرور انسانلر ایدی ؟ . اونلری برر بازیچهٔ دادوستد ظن ایدنلر نه‌قادار آلدانیورلر ایدی ؟ . دنیانك أك کزیده بر ساحلنده أك شعشعه‌دار ولعلسین غروبلرك مواجهه‌سنده بسط ریاض وبلدان ایله‌ین بو محاسن پرست ملت قدیمه ایچون شایان کورونن او عزو واسنادلر نه‌درجه ظالمانه ایدی ؟ . کورمیورلرمی

یدی‌که بو دیار ذی بو بدایعك حقایق طبیعیه‌سی ، اکاذیب صنعتك تماثیل صناعیه سنه فدا ایدیله‌مز . بیلمیورلرمی ایدی‌که بو ساحل بی نظیرك منظومهٔ بدایعی هر نشیدهٔ رنکینك فوقنده بر مولودهٔ دها وبو اقلیم طربه‌زانك آهنك طیور وامواجی دخی هر بستهٔ افسونکارك اوستنده بر زادهٔ قدرت وبر آبدهٔ ذی بهادر . أووت ، أغلب احتمال بونی بیلمیورلردی .

وبی شبهه قدیم (رامیثا) بلده‌سی بو حزمهٔ دهادن بر طیف ذی بها اولمق اعتباریله‌ده شایستهٔ تبجیل وتکریم اولدیغی ایچوندرکه قدر شناس حکمدار (سه‌لوقوس نیقاطور — *Séleucus Nicâtor*) بو بلدهٔ لطیفه‌یی یکیدن بنا ایده‌رك مادرینك اسمنی اوکا بخش ایتمش و (لا اودیسه — *Laodicée*) نامیله توسیم ایله‌مشدی .

یازیقلر اولسون‌که تاریخ لاودیسه قصبه‌سنك بر حسن طالعه مظهر اولدیغنی قید ایتمه‌یور : متعدد زلزله‌لر ، حصار وانهداملر بوراسنی اوقادار زده‌لمشدی‌که شیمدی ، بو درجه‌ده شن وکولومسیور کورونن لاذقیه قصبه‌سی اکر بویله بر ماجرای تخریبکاره معروض قالماسایدی دها بدایع نمون اولوردی .

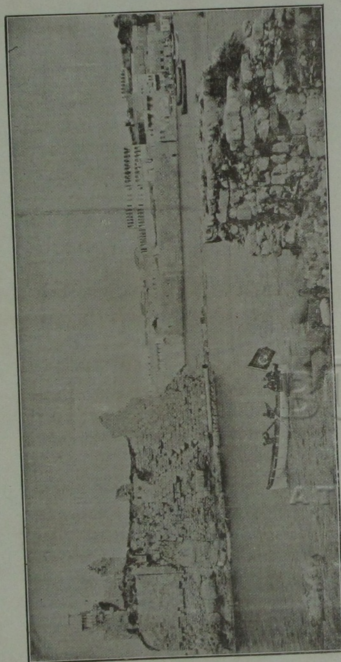
مع مافیه لاذقیهٔ بلدهٔ حاضره‌سی ، حالا قدیم فنیکه‌لیلرك برمشعرهٔ بداعتی اولمق استعدادنده بولنمقده وهر دقیقه یکی بر استحالهٔ نورانیه‌یه ودورادور بر تجدد وتکامله مظهر اولمقده‌در .

وقتیله کنار دریادن ایچه اوزاق بر ساحهٔ مستویه‌ده محصور قالان لاذقیه‌نك شیمدی اوقادار دلربا ولطیف کاشانه‌لری واردرکه ده‌کزك سینه‌سنده رنکین تزهرلر یاپارق کولومسیور وساحل بوینجه شماله دوغرو تعدد وتزاید ایده‌رك بو قصبه‌یه هر کون یکیدن کوزه‌للکلر وثروتلر نثار ایله‌یور .

فی الحقیقه اوللری ، بر دائرهٔ عمراندن عبارت بولونان لاذقیه ، شیمدی کون کچدکجه بر قطع ناقصه ویاواش یاواش بر مستطیله بکزه‌مکده‌در .

بو مستطیلك شرق جهتلری بر آز یوکسکجه بر اراضی ایله ، (قلعة الزیتون) ایله وجنوب طرفلری (طابیات) و (دوغروورده) وشمال جهتی ایسه (فاروس) ناملریله معروف تومسکارله محدود بولوندیغی ایچون لاذقیه قصبه‌سی جوانب ثلاثه‌سنده مرتفعجه اقسامه مالك بولونمقده وخصوصیله ده‌کزه قریب جهتلر انحای شرقیه‌یه نسبتله دها منحط اولدیغی ایچون منظرهٔ عمومیه‌سی اعتباریله‌ده میللی بر وضعیت ارائه ایتمکده‌در .

بونك ایچوندرکه بو یوکسکجه قسملردن کرك لاذقیه‌نك داخلنی وکرك جوارینی بوتون بر وضوح تام ایله تماشا ایتمك قابلدر . نیته‌کیم قصبه‌نك اك مرتفع بولونان قسم شرقیسنده کائن (المغربی) جامعندن نکهبان اولانلر پك رنکین وقیمتدار بر منظره‌نك شاهدی

لاذقیه لیمانی

اولورلر : اکثریا یشیل باغچه‌لرله مزین ودەکیزه متوجـه متوازی وعمود مربعلر تشکیل ایدن یوللرله مخطوط ومنقش بولونان قصبه‌نك داخلی بیاض اولریله وذی احتشام مناره‌لریله وقبه‌لریله نه قادار نظر ربا ایسه خارجی دخی او درجه‌ده بالاترین بر وسعت مناظره مالك بولونیور . شمال جهتنده قصبه‌یی احاطه ایدن زیتون وانجیر ومیوه آغاجلریله بر چوق باغچه‌لردن ویشیللکلردن صوکره بر قاچ ساعت امتداد ایدن قیرمزی وتمیز قوملر واونی متعاقب گاه مستوی بر ساحه داخلنده وگاه اوزاقلره قادار لا علی التعین سرپیشدیرلمش کوچوجك تپه‌لرك اوزرنده برچوق کویلر واردر بو میانده اولمق اوزره « برج القصب » ، « دمسرخو » ، « المغریت » ، « القلوف » ، « سنجوان » ، « اسقوبین » کویلرینی ذکر ایده بیلیرز . بونلرك آرقه‌سنده ایسه بایر وبوجاق ناحیه‌لرینك اراضیسی وأك صوکنده « جبل الاقرع »ك قارلی شاهقه‌سی موجوددر . شرقده ، قلعه‌نك آرقه‌سنده ایسه ینه دوز وواسع بر اراضیـدن صوکره « نهر الکبیر » امتدادنجه اوزانان بر ساحهٔ سبزین ونهایت نصیریه داغلری رونما اولور .

جنوب جهتلرینه کلنجه ، نامرئی نقطه‌لره قادار اوزایان اوقیمتدار بحر سفید ساحلنك آغوشنده‌کی او مسلسل ویشیل بلده‌لر موجوددر . « مترکیه » ، « صنوبر » ، « البصـه » کویلرندن صوکره صیره ایله « جبله » ، « بانیاس » ، ونهایت « قلعه المرقب » بر برندن مستثنا بدیعه‌لر حالنده افقك خطوط اخیره‌سنی تخطیط ایلر .

غرب طرفده ایسه اوزون ، واسع ، بی حدود بر دەکیز بولونمقده‌در .

والحاصل لاذقیه قصبه‌سی خارجاً دخی پك نفیس وپك رنکین صفحات بدیعـه ایله مشحون بولوندیغی ایچوندرکه بو اصیل فنیکه بلدهٔ قدیمه‌سی نه قادار تفاخر ایتسه یاراشیر . بو ممتاز سوریه افقلرینك مالك قدیمی بولونان فنیکه‌لیلرك روح نجیبی ، بو بالاترین وقیمتدار سواحلده کمال راحت وحضور ایله اویویا قالسین . زیرا او قوم نجیب دنیانك أك مفتخر بر دیار مستثناسنی ، کندیلرینه ، یاشارکن مقدس بر وطن اصلی ؛ واولدکدن صوکره مبارك بر مرقد أبدی انتخاب ایتمشلردر .

وبی شبهه فنیکه‌لیلر کرك حیاتلرنده وکرك مماتلرنده شایان غبطه واستحسان ومظهر تبجیل وشکراندرلر .

٢ — لاذقیه‌نك خطوط داخلیه‌سی

شرقدن غربه وشمالدن جنوبه دوغرو تقریباً ایکیشر کیلو مترولك بر طول وعرضه ونهایت آلتی یدی بیك خانه‌یه مالك اولمق اعتباریله آز چوق بر وسعتی حائز بولونان لاذقیه قصبه‌سی أولرینك طرز انشاسی نقطهٔ نظرندن بللی باشلی اولمق اوزره ایکی بویوك

قسمه تفریق ایدیله بیلیر .

اساساً قدیمدن بری أولرك طرز انشاسنده شام بنالری مشق تقلید اتخاذ ایدلمش بولوندیغی ایچون لاذقیه‌نك اكثر اولری شامكاریدر . بناءً علیه همان كافه‌سنده طاش دوشه‌لی حویلیلر بولونمقله برابر اودالر دخی بو حولینك اطرافنده صیره‌لانمشدر . جمله‌سنك داملری صیوالیدر .

مع ما فیه صوك زمانلرده ، باخصوص یكیدن تأسس ایتمكده بولونان محله‌لرده ایسه بیروتك یكی طرزده‌كی اولری تقلید ایدلمكده‌در . بو یولده انشا ایدیلن بنالرك مجموعی نهایت یوز قادار تخمین اولونابیلیرسه‌ده كیتدكجه بو اصولك مرعی اولاجغی استدلال اولونمقده‌در .

لاذقیه‌نك یكیدن انشا ایدلمكده بولونان بنالری یك نظرده قابل تفریقدر ، زیرا اسكی اولر « ناری » تعبیر اولونان بر نوع اسمر طاشلرله یاپیلمقده ایدی . حالبوكه شیمدیكی اولر « حجر رملی » نامیله معروف بیاض سونكر طاشیله انشا ایدلمكده واوزری دخی قیرمزی كیره‌میدلرله ستر اولونمقده‌در .

لاذقیه‌نك غرب شمالیسنده وده‌كیز كنارنده واقع اولان « الكاملیه » محله‌سی بو طرزده‌كی اولردن ، شمالده بولونان « شیخ ضاهر » ، « العوینه » وشرقده « القلعه » ، « الصباغین » ، شرق جنوبده « شحاتین » ، جنوبده « الصلیبه » محله‌لری ایسه اكثریت اعتباریله اسكی طرزده‌كی بنالردن تركب ایدییور .

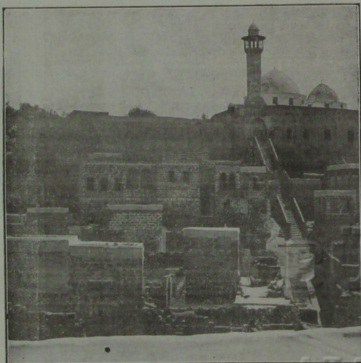
لاذقیه‌نك بو تعداد اولونان محله‌لری ایچنده أك بویوكی « شیخ ضاهر » محله‌سی ایسه‌ده أك مترقی واك ظریفی شبهه‌سز « الكاملیه » محله‌سیدر . اوندن صوكره الصلیبه محله‌سی كلیر .

لاذقیه‌ده اسلاملرله ، خرستیانلر مختلط اولارق اسكان ایتمكده‌درلر . نیته‌كیم « شیخ ضاهر » ، « قلعه » ، « الصلیبه » ، « الكاملیه » محله‌لری بو نوعدندر . دیكرلرنده ایسه یالكز اسلاملر اقامت ایتمكده‌در .

لاذقیه‌ده دكانلرك عددی ایسه اوچ درت یوزی متجاوزدر ، بر قسمی سبزه وامثالی اشیایه مخصوص اولوب « سوق البازار » نامیله معروف مجتمع بر محلده وشیخ ضاهرده كائندر . دیكر قسمی مانیفاطوره جیلردن مركبدر . بونلرده « صباغین » ایله « قلعه » محله‌لرنده‌در . متفرق اولان دكانلره ایسه هر محله‌ده تك توك تصادف اولنمقده‌در .

حرب عمومیدن مقدم لاذقیه‌ده ایكی اوچ قافه شانتان دخی موجود ایدی . شیمدیكی حالده قصبه‌ده موجود اوفاق محله قهوه‌لری اونلرك یرینی اشغال ایتمكده ایمش . شونی‌ده اشارت ایتملی یزكه لاذقیه‌نك كرك بو نوع قهوه‌لری وكرك عمومیتله دكانلری غایتله كیرلی

لاذقیه‌ده شیخ مغربی جامعی

سفیل وپریشان بر حالده بولونمقده‌در .

عمومی مؤسسه‌لره کلنجه لاذقیه‌نك ظریف حکومت قوناغیله ، قلوب بناسنی (قیشله) سنی ذکر ایده بیلیرز . ایلك ایکیسی (کاملیه) وصوکنجیسی ایسه (قلعه) محله لرنده بولونمقده‌در .

لاذقیه‌ده اسلاملرك ایجه قیمتدار وبویوجك جامعلری موجوددر . بونلرك ایچنده اك مهمی واك بویوکی (المغربی) جامعی‌در . بوندن ما عدا قلعه‌ده (الجدید) ، صباغینده (الکبیر المنصوری) شحاتینده (آرسلان پاشا) صلیبه‌ده (الصلیبه) ، عوینه‌ده (صوقان)، شیخ ضاهرده (الشیخ ضاهر) ، اسکله‌ده (اسکله) حکومت قوناغی جوارنده (الشواف) صباغین وشیخ ضاهر آراسنده (الصغیر)ناملرینی حائز بولونان جامعلر مشهوردر . لاذقیه نك اون ایکی مسجدی دخی واردر .

خرستیانلرك ایسه ایجه کلیسالری موجوددر . بونلر میاننده روم اورتودوقسلرك قلعه‌ده وکاملیه‌ده برر ، شیخ ضاهر ده ایکی ؛ مارونیلرك صباغینده بر ؛ ارمنیلرك قلعه‌ده برکه جمعاً التی کلیسالری بولوندیغی کبی روملرك قلعه‌ده بر ده‌متره پولید خانه‌لری بولونمقده‌در .

بونلردن باشقا بویوجك بنا اولمق اوزره قلعه‌ده کائن مولویخانه‌یی وروملرك بر مکتبنی ومکاتب اجنبیه‌دن فره‌رلرك ، آمریقان وایتالیان شرکتلرینك مکتبلرینی دخی تعداد ایده بیلیرز ..

*
* *

والحاصل لاذقیه بوتون وسعتله وبنالریله ایجه جالب ودقت بر قصبه ایسه‌ده بر طرفدن بر قسم بنالرینك بر برینه ملاصق وکهنه ودیکر طرفدن هر دورلو اهمال وعدم تقیددن پك کیرلی بر حالده بولونماسی دولایسیله بو قصبه‌نك بو اقسامی داخلاً پك ایکرنج بر منظره ارائه ایتمکده‌در .

فی الحقیقه لاذقیه‌نك اسکی قسملرینی تشکیل ایدن کیرلی ، دار ، کرفت وایکرنج یوللرنده دولاشمق تحملفرسا بر مشقت وبر عذابدر . معمافیه لاذقیه‌یی بو قدیم شوائبیله دوچار تعریض وتنقید ایله‌مك فکرمجه بویوك بر حقسزلقدر . زیرا لاذقیه‌نك بر چوق سوریه بلدانه نسبتله مترقی صاییلابیلان کوزل ومنتظمجه یوللری ده موجوددر . بونلری برر برر صایا بیلیرز :

۱ — ده‌کیزدن باشلایارق شرقده ، قلعه‌یه وشیخ المغربی‌نك مقامنه قدر ایصال ایله‌ین یول .

۲ — جنوبدن شماله دوغرو شیخ ضاهره موصل طریق .

۳ — ده‌کیزدن باشلایارق شرقه ونهایت شحاتین محله‌سنه قدر ایصال ایدن یول یعنی

(حکومت جاده‌سی) .

٤ — شمالدن باشلایارق جنوبده صلیبه محله‌سنه قادار دوام ایدن یول .

٥ — دکیزدن بدأ ایده‌رك (سوق البازار) ه منتهی بولونان طریق .

٦ — جهت غربیه‌ده دکزدن الصلیبه‌یه متوجه اولان طریق .

٧ — حکومتك آرقه‌سندن جنوبه موصل اولان و باغچه‌لردن مرور ایدن یول .

هنوز اسملری بیله بولونمایان بوتون بو صایدیغمز یکی یوللرك اکثری شوسه حالنده‌در وهر ایکی طرفی یشیل آغاجلرله مزین اولدیغی کبی دکیزدن بدأ ایدنلرك همان اکثری بر برینه موازی ومنتظم بر حالده‌در . بناءً علیه لاذقیه قصبه‌سی بو ظریف جاده‌لریله جداً یول خصوصنده‌کی شوائب ماضیه‌یی اونوتدیرمشدر . مع مافیه اوکیرلی ، وایکرنج یوللردن ده تماميله تخلیص گریبان ایتمه‌سی شبهه‌سز پك زیاده آرزو ایدیلیر .

*
* *

لاذقیه‌ده استعمال ایدیلن صو همان عمومیتله قویو صوییدر . واقعا قویولرك صویی طاتلی وضررسز ایسه‌ده اکثریا کوناکون ترشحاته معروض قالدیغی کبی قوغه‌لر واسطه‌سیله‌ده کیرلنمکده‌در . حتی بعضاً قصبه‌ده ظهور ایدن خسته‌لقلر ایچون بر واسطهٔ سرایت تشکیل ایتمکده‌در .

لاذقیه‌ده همان هر اوده قویو وارسه‌ده صویی الده ایتمك بر آز زحمتلی اولدیغی ایچون لاذقیه قصبه‌سی صو خصوصنده بختیار صاییلاماز . بونلردن ماعدا تك توك یاغمور صوییله دولدیریلان صهریجلر دخی موجوددر ؛ فقط نه قصبه داخلنده ونه خارجنده جریان ایدن منبعلره تصادف اولنمایور .

لاذقیه‌نك جنوبنده وصلیبه محله‌سنده کائن « ماء سندلکس » نامیله معروف دورغون بر منبع واردرکه بر مغاره ایچنده نبعان ایدییور . صویی غایتله ایی اولمقله برابر پك محدود بولوندیغی ایچون او قادار ایشه یارامایور .

حتی لاذقیه‌ده پك زیاده حس ایدیلن صو نقصانی ازاله ایتمك اوزره نهر الکبیرك شمال شرقی سمتلرنده کائن بهلولیه ناحیه‌سنه « توتیه » نام محلدن صو جلبی دوشونلمش ایسه‌ده اون اون بش بیك لیرا قادار بر مصرفه احتیاج کوستردیکی ایچون بو تشبث هنوز قوه‌دن فعله اخراج ایدلمه‌مشدر .

حالبوکه آز ، چوق ثروتلریله وقوهٔ تشبثه‌لریله معروف بولونان لاذقیه لیلرك بو صو مسأله‌سنی هر شیدن اول حل ایتمه‌لری اقتضا ایده‌ردی .

*
* *

لاذقیه‌نك خطوط داخلیه‌سنه دائر اولان بو فصلی اکمال ایتمزدن اول قصبه‌نك پك

شايان قيد وتذكار بولونان تنزه محللرندن‌ده بحث ايله‌مك ضروريدر ..

اساساً قصبه‌نك هواسى لطيف ومناظر عموميه‌سى‌ده دلپذير بولونديغى ايچون هر نقطه‌سى بر تنزهگاه عد ايدلمك اقتضا ايده‌ر . مع ما فيه معروف بعض محللر واردركه لاذقيه‌ليلر نظرنده برر تنزه محلى صايبلرلر : بو ميانده اولمق اوزره ده كيز كنارنده صوك زمانلرده طرح وترتيب ايديلن بلديه باغچه‌سنى كوستره‌بيليرز .

فى الحقيقه بو باغچه اوزون اوزادى‌يه بر تنظيمه محتاج اولمقله برابر موقعنك جيادتى اعتباريله لطيف بر باغچه حالنى آلمق استعدادنده بولونمقده‌در . لاذقيه‌ليلر اكثريا اقشام اوزرى وباخصوص جمعه وپازار كونلرى بورايه چيقارلر وساحل بوينجه شماله دوغرو امتداد ايدن شوسه‌ده جست وجو ايده‌رلر .

بعضاً ده يكى كشاد ايديلن جاده‌لرده دولاشه‌رق جوارك محاسنندن استفاده ايتمك ايسترلر . لاذقيه نك (طابيات) موقعى دخى يوكسكجه بر تپه اولديغى ايچون منظره‌سى پك لطيفدر . قلعه جهتنده‌كى زيتونلقلرده پك دلربادر .

بونلردن ما عدا (صليبه) باغچه‌لرى و (عين سندلكس) وياخود قلعه التنده‌كى سهول رمليه دخى لاذقيه ليلر ايچون اكثريا برر تنزه محلى صايلمقده‌در .

*
* *

لاذقيه نك ماضيدن قالمه طاق ظفرلرى وستونلرى موجوددركه بونلر حقيقةً كوريله‌جك انافس آثاردن صايلير . ايلروده تاريخ وآثار قديمه بحثنده بوخصوصده ايضاحات لازمه اعطا ايديله‌جكدر .

٣ — احوال عموميه

[١] — لاذقيه قصبه سى — لاذقيه لواسنك مركزى اولان لاذقيه قصبه‌سى ٣٥،٣١ عرض شمالى ايله ٣٣،٢٩ طول شرقيده واقع وسطح بحردن يكرمى مترو مرتفع بر تپه اوزرنده مبنى لطيف المنظر بر مملكتدر . جنوب وشرقنده بولونان اووه باشندن باشه نهر الكبير ايله اروا واسقا ايدلديكى جهتله قوهٔ انباتيه‌سى زياده‌در . لاذقيه‌نك قضا مركزلرى اولان بابنا وجبله‌يه اولان مسافه‌سى اوتوزر كيلومترودر .

[٢] — نفوسى — ١٣٣٢ سنه سنده لاذقيه‌نك نفوسى ذكور واناث ٢٠٣٨٧ اولوب تفصيلى شو وجهله‌در:

	ذكور	اناث
اسلام	٨١٩٦	٨٣٥٨

اورتودقس	١٦٥٩	١٥٢٤
لاتين	١٢	٩
مارونى	٢١٧	١٤٥
پروتستان	٤١	٤٣
ارمنى	٩٧	٨٦
يكون	١٠٢٢٢	١٠١٦٥
	٢٠٣٨٧	

١٣٢٨ و ١٣٣٢ سنه لرنده نفس لاذقيه‌ده (١٩٣) ، (٧٢٨) تولدات و (٢٩٧) ، (١٣٩٣) وفيات وقوعبولمشدر . نفوس عموميه نك انجق ٣٨٣٣ ينى تشكيل ايدن خريستيانلر اره‌سنده امريقايه مهاجرت فكرى پك زياده تعمم ايتمشدر . حال حاضرده لاذقيه سكنهٔ نصرانيه‌سنك تقريباً يوزده يكرمى بشى امريقاده بولنمقده‌در . اون سنه دنبرو نصيريلرك وكسب ايله غنيمه كويلرنده مقيم اهمنيلرك آز بر قسمى دخى خريستيانلرى تقليداً بر جديده مهاجرت ايديور . اكثريتله امريقاى جنوبى مملكتلرينى ترجيح ايدن بو مهاجرلرك يالكز يوزده اوچى لاذقيه يه تكرار دونمكده ومتباقيسى بو اجنبى مملكتلرده توطن ايتمكده‌در . اسلاملردن لاذقيه يى ترك ايده‌رك ديار اجنبيه‌ده بر اشنلر نفوس عموميه‌نك حتى يوزده اوچنى بيله تشكيل ايتمز . تأمين ايتدكلرينه نظراً امريقاده بولنان لاذقيه ليلردن زنكين اولانلر سنه‌ده وسطى اوله‌رق عائله‌لرينه ٥٠٠ وفقرا طاقمى ٦٠ — ٧٠ ليرا كوندرمكده درلر . شو حالده محاربه اعلاننه قدر مركز لوايه هر سنه وسطى اوله‌رق ٢٥٩ بيك ليرا ورود ايديور ديمكدر .

[٣] — لاذقيه‌نك تاريخچه سى — لاذقيه قصبه‌سى فنيكه‌ليلر زماننده راميتا *Ramitha* ويا راماتا *Ramatha* ناميله معروف اولوب بو اسم ايسه وقتيله جبل الاقرعده معبدى بولنان بعل رام *Baal Ram* نام معبود اسمندن مشتق اولسه كركدر . اسكندر كبيرك وفاتى اوزرينه سوريه‌ده قراللق تأسيس ايدن سه‌لوكوس نيقاتور *Séleucus Nicator* مملكتنده بر قاچ شهر تأسيس وبو مناسبتله لاذقيه قصبه‌سنى دخى تجديد ايله‌رك بونلرى والده‌سنك اسمنه اضافةً لاؤديسه *Laodicée* ناميله تسميه ايتمش ايدى (٢٩٠ ق . م)

روما حكومتنك انبساطى اوزرينه سوريه قطعه‌سنده‌كى سلفكوس سلاله‌سى انقراضه يوز طوتمش ونهايت بسبتون منقرض اولمش ايدى . سوريه‌نك يكى حاكملرى بولنان روماليلر آره‌سنده ايلك سنه‌لرده اختلاف واقع اولمغله مملكت بر مدت ايچون قانلى بحرانلر كچيرمش ايدى . رومادا خواص وعوام طبقه‌لرى بربرينه كيريشديكى صره‌لرده سوريه

والیلکنه سناتو طرفندن (قاسیوس) وعوام پارتیسی جانبندن‌ده (دولابللا Dolabella ، تعیین اولنه‌رق ایکیسی بحل مأموریتلرینه مواصلت ایتمشلردر . والیلك یوزندن قاسیوس ایله دولابللا آره‌سنده وقوعه گلن محاربه‌لرده اهالی عوام پارتیسنه تمایل ایتدیکندن قاسیوس قصبه‌یی عنوةً فتح ایتمش وبومناسبتله لاذقیه قصبه‌سی پك زیاده متضرر اولمش ایدی . بو صره‌ده هر طرفده محصولنك لذت ونفاستیله معروف اولان لاذقیه اوزوم باغلری سراپا تخریب ایدلمشدر .

ژول سه‌زارك قتلندن صوکره روما ممالکی انطونیوس ایله اوقتاویوس آره‌سنده تقسیم ایدیلکه انطونیوس لاذقیه‌لیلرك وقتیله دوشمنی اولان قاسیوسه قارشی دورمه‌لرینی شایان تلطیف بوله‌رق مملکتلرینی هردرلو تکالیفدن عفو ایتدی . روما جنراللرندن پسه‌نیوس نیژر Pescennius Niger ایمپراطور اولمق غایه‌سیله قیام ایتدیکی صره‌لرده لاذقیه قصبه‌سنی تخریب ایتمش ایسه‌ده رقیبی سه‌وه‌ر Sévère غالب گله‌رك روماده رأس کاره گچدکدن صوکره وقتیله کندی طرفنی التزام ایدن لاذقیه‌لیلره بر چوق امتیازلر بخش ایتدیکی کبی قصبه‌یی دخی برچوق مبانیٔ لطیفه ایله تزیین واسمنی نامنه اضافةً (سپتیماسه‌وه‌ری)یه قلب ایتمش ایدی (١٩٣ — ٢١١) .

بیزانس ایمپراطورلرندن هراقلیوس زماننده خلیفه حضرت عمر طرفندن یزیدك زیر اداره‌سنده گوندریلن براردو لاذقیه قصبه‌سنی فتح ایتمش ایدی (٦٣٧) .

اهل صلیب محاربه‌لری اثناسنده لاذقیه تارانت پرنسی بوهه‌موند وطولور قونتی ره‌یموند طرفلرندن ضبط ایدیله‌رك (١٠٩٩) اوزمانکی اهمیتسزلکنه مبنی انطاکیه‌یه الحاق اولنمش ایدی .

١١٨٨ سنه‌سنده صلاح الدین ایوبی شمالی سوریه‌ده بولنان بر چوق بلاد ایله برابر لاذقیه‌یی دخی استرداد ایده‌رك اداره‌سنی برادری الملك المظفر تقی الدین عمره حواله ایتمش وبو دخی قلعه‌سنی تعمیر ایلمش ایسه‌ده اینجه بر مدت صوکره قصبه تکرار حکم صلیبی‌یه ارجاع ایدلمش ایدی . ونهایت ١٢٨٦ سنه‌سنده سلطان قلاوون طرفندن تکرار استرداد اولنه‌رق او تاریخدن بو آنه قدر اسلاملر طرفندن اداره اولنمقده‌در . قصبه ١١٥٧ ، ١١٧٧٠ و١٢٨٧ سنه‌لرنده دهشتلی زلزله‌لره اوغرامقله مبانیٔ مهمه‌سی خراب اولمشدر

بتون بوفلاکتلی ماضی‌یه وحتی تاریخی کتابه‌لر دخی غیر قابل حل بر حاله دوچار اولمش بولنمسنه رغماً لاذقیه قصبه‌سی حالا آرکه‌ئولوژی نقطهٔ نظرندن اهمیتنی غائب ایتمه‌مشدر . قصبه‌نك شمال وشرق جهتلرنده قیاده اویولمش موتی مغاره‌لرینه ونقوش مختلفه ایله تزیین اولنمش اسکی مزارلره تصادف اولنور . مارتوقله نامیله معروف اولان قدیم مغاره‌ده حالا یرلی خریستیانلر طوپلانه‌رق حضرت مریمك ولادت گوننی تسعید

ایتمکده‌درلر . اسکی زمانلرده مدفن اتخاذ اولنان بو قبیل مغاره‌لر خریستیانلغك ایلك دور انتشارنده سالکلرینه بر محل اجتماع تشکیل ایدییور ایدی .

جنوبده مشاهده اولنان اسکی دیوار احتمالکه وقتیله قصبه‌یی چویرن قدیم بر سورك بقایاسنی تشکیل ایدییور .

قصبه‌نك جنوب شرقیسنده بولنان بر مسجد رومالیلردن سپتیم — سه‌وه‌ر Septime — Sévère زماننده انشا اولنمش طاق ظفرلی بر شاتونك یرینی اشغال ایتمکده‌در . اضلاع اربعه‌سنك هر بری ١٣,٥ مترو عرضنده‌ بیوك برر قپو ایله مجهزدر . گوشه‌لر قورینت اسلوبی اوزره انشا اولنمش غایت ظریف رواقلرله تزیین اولنمش ونصف کره شکلنده‌کی قبه ایسه منتظم برمثمن الاضلاع اوزرینه ارتکاز ایتمشدر . ایچ طرفده آلات حربیه‌یی مصور بر چوق قبارتمه رسملر مشاهده اولنیور . بو بنا یرلیلرجه کلیسة المعلقه نامیله معروفدر .

اشبو طاق ظفر قربنده قورینت طرز معماریسی اوزره یونتلمش درت دیرك مشاهده اولنیور . بودیرکلر زمان قدیمده انشا اولنمش برمعبد انقاضندن باشقه برشی اولماسه گرکدر .

[٤]— لاذقیه بلدیه‌سی — شمالی سوریه‌ده سیاحت ایتمیلر[١] معارف وزراعتدن طرق ومعابردن محروم اولان لاذقیه منطقه‌سنك پك ابتدائی اولدیغنه وهر درلو مؤسسات عمرانیه‌دن خالی بولندیغنه ذاهب اولیورلر . طرابلسدن اعتباراً ولایتك منتهای شمالیسنه‌دوغری ایلرولیه‌رك منطقهٔ تجولمزده بولنان وعمرانك الك ابتدائی تجلیاتندن بیله نصیبه‌دار اولمایان او کهنه وخراب کویلری طی ایدرکن بز دخی عینی ذهنیتك تحت تأثیرنده اوله‌رق لاذقیه‌یه گیررکن قارشیمزه ینه او تیپده وفقط بر آز دها غلبه‌لك بر کوی چیقمسنه انتظار ایدیوردك . فقط قصبه‌نك یکی محله‌سی چوق شکر درحال فکرمزی تبدیل ایتدی . یالکز شوراسنی بشین سویلیه‌لم که یکی لاذقیه‌ده محلی بلدیه‌نك اثر فعالیتنی ارامامق لازمدر .

(١) عصر حاضر ترقیاتندن کافی درجه‌ده حصه آلمایان بزم کبی انسانلر حیات اجتماعیه‌لرینك بتون صفحاتنده اکثریا کندیلرینی اداره ایدن آمره تبعیت ایدرلر . او کندیلری ایچون عادتا صلاحیت واسعه‌یی حائز بر وصی مثابه‌سنده‌در .

مملکتمزك فعال بر والیسی بر متصرفی وحتی بر قائممقامی حیات مأموریتنده نه کبی غایه‌لر تعقیب ایتمك ایسته‌مش ایسه اکثریا بو غایه‌لرك انطباعاتنی او منطقه‌ده گورورسکز . اصلاحات واعماراتمز اکثریا منتظم ومسلسل بر پروغرامك موقع فعله قونلمش موادندن زیاده شخصی بر طاقم اذواق وتمایلاتك آثار محسوسه‌سی اولدیغندن ولایتك بعض طرفلرنده مشاهده اولنان آثارده وحدت ارامامليدر . لاذقیه قصبه‌سی تشریح ایتمك ایستدیکمز

كيفيتك كوزل بر نمونه‌سنى تشكيل ايدر .

بوندن اون ايكى اون اوچ سنه اول لاذقيه متصرفلغنه شكرى پاشا اسمنده نزيه الطبع . محاسن‌پرست وعين زمانده ايشكذار بر ذات تعيين اولنمش ايدى . محل مأموريتنه مواصلت ايتدكدن صوكره قوجه لوايه مركز اتخاذ اولنان لاذقيه‌يى هيچ بكنمدى ، وبونده تماميله حقلى ايدى . چونكه دار بر ساحه‌يه صقيشمش اولان اولر بربرينى اوقدر قاريشمش كه مرور وعبوره تخصيص اولنان ويول نامى طاشيان كچيدلرك وهلهٔ اولاده استقامتلرينى بيله تعيين ايتمك ممكن اولميور . وبويوللرك اوستى اكثريا قپالى اولديغى ايچون كونشدن الى الابد محروم قاله‌رق مارين وعابرين ايچون نا قابل تحمل بر منبع عفونت حالنى اكتساب ايتمش ايدى .

ديكر طرفدن احتمالكه عصرلر دنبرو مأمورلر حكومتك شرف وحيثيتنه ياقيشمايان كهنه ، دار وهواسز بر بناده اوتوريورلر ايدى . شكرى پاشا بتون بو قرون وسطائى حياتى بكنمه‌رك اسكى لاذقيه‌دن اعتباراً دكز ساحلنه قدر امتداد ايدن شمديكى محله‌نك يوللرينى كشاد ايتمكه وامثالنه پك نادر يرلرده تصادف اولنان صحى ، تميز وكوزل بر حكومت قوناغنك انشاسنه قرار ويردى ، وبو انشاآت جسيمه ايچون ممالك اجنبيه‌يه كوندريلان ابو ريحه توتونك هر باليه‌سندن اوچ غروش وبتون ادخالات واخراجاتدن جزئى بر رسم استيفا ايتمكه باشلادى . اهالينك سوه سوه ويرديكى بو رسمدن طوپلانان مبالغدن ٣٣٠٠ ليرا صرف ايله غايت كوزل بر حكومت قوناغى انشا اولندى . بوندن باشقه لاذقيه — جسر شغور يولنده ياپيلان ١٧ كيلومترولك شوسه ايله مركز لوانك صيفيه‌سى تلقى اولنان دمسرخو كوينه ايصال ايدن شوسه دخى بو واردات ايله ميدانه كلمشدر .

اصلاحپرور متصرف زمانك رجالى خلافنه اوله‌رق ملتك بيوك بر خواهشله ويرديكى بو مبالغه ال اوزاتمق يرده بالعكس غايهٔ عمرانيه‌سى اوغورنده كندى كيسه‌سندن برقاچ بيك غروش صرف ايتمشدى . ملتك تعالى وترقيسى امرنده بذل غيرت وفعاليت ايدن بو نادر ذواته وطن دائما مديون شكران قالير .

بلديه كله‌سنك مفهوم حقيقيسى ادراك ايتمه‌مك صورتيله ديكر شهرلر ده‌كى مؤسسات اره‌سنده مستثنى بر موقع احراز ايده‌مين لاذقيه‌نك شمديكى بلديه‌سى ١٣٣٢ سنه‌سنده ٢١٢٦٧٨ غروش واردات وبر اوقدر مصارفات ايله اداره ايدلمكده‌در .

مستثنا موقعيله پك جاذب ودلربا بر منظره عرض ايدن لاذقيه قصبه‌سنده دها ياقين وقته قدر بر بلديه باغچه‌سى بيله موجود دكلدى . بر ايكى سنه اول بو عفو اولنماز فقدانك ازاله‌سنه چاليشيله‌رق دكز ساحلنك الك كوزل بر موقعنده بلديه‌جه ١٥٥٠٠ غروش صرف ايتمك صورتيله منتظم بر باغچه ميدانه كتيريلمش‌در .

اهالينك ذوق بديعيسنى تنميه ايده‌جك بر اثر ياپمق صورتيله اثبات موجوديت ايتمكه چاليشان بلديه دائره‌سى قصبه‌نك دار ومتعفن سوقاقلرينى دولديران پيسلكلرى ازاله ايتمكده يا اظهار عجز ايديور وياخود تكاسل كوستريور . هر حالده سائر قصبه‌لره نسبةً ايجه بر يكون طوتان بودجه‌سيله لاذقيه بلديه‌سى سكنهٔ محليه‌نك خيرينه اوله‌رق دها مهم ودها ضرورى ايشلر ياپه‌بيلير .

[٥] — امور معارف — لاذقيه معارفى قرق اللى سنه‌دن برى جالب دقت صفحه‌لر كچيرمشدر . بزده هنوز معارف تشكيلاتى موجود اولمديغى صره‌لرده آمريقاى شماليده اجراى فعاليت ايدن (پره‌سبيته‌رين) جمعيت دينيه‌سى نصيرى وارمنيلر آره‌سنده پروتستانلغى نشر ايتمك غايه‌سيله لاذقيه‌يه ١٨٥٩ سنهٔ ميلاديه‌سنده ميستر دوقس Dodds وميستر بيتى Beattie نام ايكى مبشرك زير اداره‌سنده بر هيئت اعزام ايتمش ايدى . او تاريخدن بو آنه قدر ابراز فعاليت ايتمكدن بر آن فارغ قالميان هيئت مذكوره لاذقيه مركز قضاسنده اوتوز قرق قدر مكتب تأسيس ايتمكه موفق اوله‌رق غايهٔ دينيه‌سى اوغورنده هر درلو فداكارلقلر ياپمقدن چكينمه‌مك صورتيله بر قاچ فقير نصيرى‌يى وحتى بحمره وجندره كويلرى سكنه‌سنك بر قسم مهمنى تنصير ايتمش ايدى . بوندن تقريباً يكرمى ايكى سنه اول متصرفلقله لاذقيه‌يه كلن «ضيا پاشا» بتون قانون اساسئ حاضره‌نك بيوك بر اعتنا ايله اعلان ايتديكى حريت مذاهب مواديله غير قابل تأليف بولنديغى بو پروتستان جريانته قارشى تدابير عاجله اتخاذينه لزوم قطعى حس ايده‌رك اون نصيرى كوينده برر مكتب وجامع انشا وواعظلر تعيين ايتمش ايدى . شايان تبجيل بر حس ملينك محصولى اولان بو مؤسسه‌لر شمديكى حالده مع التأسف اهمال ايدلمش وقسم اعظمى ييقلمشدر .

حال حاضرده‌كى بودجه‌يه كوره بتون لاذقيه لواسنده اون يدى مكتب ابتدائى بولنمسى لازمكلير كن اليوم معلمسزلك يوزندن قسم اعظمى وكالته اداره ايدلمك صورتيله اونبر مكتب كشاد اولنه‌بيلمشدر . اساساً اهالينك بو مكتبلره هيچ رغبتى يوقدر . بتون بو مكتبلره دوام ايدن طلبه‌نك عددى (٢٥٠) اولديغى سويلرسه‌ك بو مؤسسه‌لرك لاذقيه محيطنده نه درجه‌يه قدر تأثير حاصل ايتدكلرينى اوفاق بر ملاحظه ايله آكلامق قابلدر .

محاربه‌دن اولكى مكاتب اجنبيه‌نك وضعيتى بسبتون باشقه ايدى . لاذقيه‌ده فرير ولاتينلرك روس وآمريقاليلرك ذكور واناث ايچون مكاتب ابتدائيه‌لرى موجود ايدى . حرب حاضر اعلاننده برى بو مكاتب اجنبيه‌دن يالكز آمريقاليلرك ذكور واناثلرى باقيدر . وقتيله سكنهٔ نصرانيه‌نك بو مكتبلره پك بيوك رغبتلرى اولديغى سويلنيور . اسلاملر فريرلره مداوم طلبه‌نك يالكز يوزده بشنى وآمريقان مكتبلرده يوزده ايكيسنى تشكيل ايديورلردى .

تحصیلك جدیتی خصوصنده فره‌رلرك لاذقیه‌ده‌كی بتون ملل اجنبیه‌یه قارشی بر رجحان اكتساب ایتدكاری تأمین اولنیور. آمریقان اناث وذكور مكتبلرینه ٤٠—٥٠ لیلی ومجانی و١٠٠، ١٢٠ نهاری طلبه دوام ایدییور ایسه‌ده درجهٔ تحصیل پك ابتدائی وبسیط اولوب معلملر چوجقلری الك زیاده نصرانیت وپروتستانلقله اشغال ایتمكده وبو صورتله علوم مثبته‌یه صوك درجه مفتقر اولان لاذقیه محیطنی دها فضله كورلتمكده درلر.

[٦] — **لاذقیه‌نك احوال اقتصادیه‌سی** — بر مملكتك احوال اقتصادیه‌سنی تدقیق ایتمك ایچون او مملكتده ساكن اقوامك منابع حیاتیه‌سی، واو انسانلرك فعالیت دماغیه وعضلیه‌لری حقنده كافی درجه‌ده معلومات استحصال ایتمك لازمدر. بشریتی وفعالیت بشریه‌یی بر حادثهٔ جغرافیه كبی تلقی ایدن راتزه‌ل *Ratzel* نام آلمان عالمی بو فعالیتك حس ومشاهده‌سی قابل اولان یوللر، قانالر، شهرلر، زراعت صناعت كبی آثار وافعال ایله پایدار اولدیغنی وطوپراق اوزرنده بشریتك وجودینی كوسترن دائمی بر ایز قالدیغنی سویلیور ایدی.

شو حالده بر مملكتك احوال اقتصادیه‌سیله موقع طبیعی وجغرافیسی اره‌سنده صیقی بر مناسبت موجوددر. انكلتره‌یی بو كونكی موقع تجاریسنه اصعاد ایدن اسبابك باشنده او مملكتك ثروت طبیعیه وموقع جغرافیسنی ذكر ایتمك لابددر. كذلك انغلو ساقسونلرك عروق غیظ وحسدینی تحریك ایدن آلمانیانك پارلاق موقع اقتصادیسنده جرمانیانك معدنلری، اورمانلری وانهاری بیوك روللر اوینامقده‌در.

فقط بر شهرك ویا بر لیمانك ترقیات اقتصادیه‌سنه سبب یگانه اوله‌رق یالكز موقع طبیعیسنی ارائه ایتمك پك‌ده موافق اوله‌ماز. مثلا انكلتره‌نك بو كونكی درجهٔ اقبال تجاریسنی یالكز تایمس نهرینك وضعیتنه، اسقوچیانك كوللرینه وغال مملكتنك سواحلنه نصل عطف ایده بیلیرز؟ اوروپاده‌كی انكلتره‌نك اسباب ترقیاتی یالكز اوروپاده دكل دنیانك درت كوشه‌سنده‌در. كذلك آلمانیانك زنكینلكنی ایضاح ایچون یالكز پومه‌رانیا سواحلنی ویاخود باویه‌رانك كثیف اورمانلرینی بیلمك كفایت ایتمز. شو حالده بر قطعه ویا بر اوفاق بر منطقه‌ده‌كی فعالیت اقتصادیه‌یی ایضاح ایتمك ایچون یالكز تعریف موضعی ایله اكتفا ایتمك جائز دكلدر.

دیكر طرفدن مثلا فلان یرك قابلیت طبیعیه‌سی شودر بناءً علیه ترقیات اقتصادیه‌سی شو شكلده تظاهر ایده‌جكدر دیه‌رك علی العجله حكم ویرمه‌مایدر. چونكه بو قابلیت طبیعیه‌نك اوراده یشایان قومك احوال سیاسیه واخلاقیه واجتماعیه‌سنه كوره دائما دوچار تحول اوله‌جغنی اونوتمه‌ملی‌یز.

بر مملكتك ثروت وقوتی طبیعت ایله بشریتك مساعیٔ مشتركه‌سی محصولیدر. برینك بخش واكرامی دیكرینك ذكا وفعالیتنه وعلوم وفنونده‌كی درجهٔ وقوفنه انضمام ایله بر ملتی مكنت ورفاهیتك اك یوكسك قدمه‌سنه ایصال ایدر. بوندن اكلاشیلیركه عینی بر ثروت وقابلیت طبیعیه‌دن هر ملت عینی درجه‌ده استفاده ایده‌مز. كیمی بو قابلیتی تزییده موفق اولور، ایی ثمره‌لر آلیر. فلسطینده‌كی سیونیستلر كبی. كیمی اورته حالده اداره ایدر. كیمی‌ده الندكی ثروت وقابلیتك قیمتنی بیله‌میه‌رك پریشان یاشار. بوده او قومك او ملتك واو حكومتك شرائط اخلاقیه وتربیویه‌سنه تابعدر. برده او تعضو سیاسی‌یی تشكیل ایدن قوم آره‌سنده جاری حس معاشرتك واتحاد سیاسینك بو ترقی ویا تدنیده بیوك دخلی واردر.

اقتصادیات نقطهٔ نظرندن بر ملتك مشروطیت، وجمهوریت ایله ویا مطلقیت ایله اداره ایدلمسنك بر اهمیتی یوقدر. بر ملتك سیاستنده استفادهٔ اقتصادیه‌سنه موافق ویا منافی اوله‌جق نقطه، او مملكتك احوال داخلیه‌سنده مشهود اوله‌جق امنیت وآسایشك اتحاد وصمیمتك عدل وانصافك درجه‌سی ایله خارجه قارشی كوستره بیله‌جكی جرأت وجسارتدن عبارتدر.

بز بو ملاحظات عمومیه‌یی اوفاق بر شكله ارجاع ایده‌رك مملكتمز وحتی لاذقیه لوامز حقنده‌ده موضوع بحث ایده بیلیرز.

سوریه قطعه‌سنك ساحل شمالیسنی تشكیل ایدن لاذقیه لواسی موقع تجاری واقتصادیجه اهمال ایدیله‌جك مواقعدن دكلدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی ومیاه جاریه‌سنك پك‌ده مبذول اولمامغله برابر احتیاجات محلیهٔ زراعیه‌یه كفایت ایده‌جك درجه‌ده اولمسی وكوزل قویلرله مجهز سواحلی بولنمسی قابلیت طبیعیه‌سنك یرنده اولدیغنی كوستریور یالكز بو منطقه‌یی اسكان ایدن اهالینك تربیهٔ اقتصادیه وفكریه‌سی أز هر جهت محتاج تنمیه‌در. جهالت یوزندن حتی بر صبی عاقلك بیله قبول ایده‌میه‌جكی خرافاته قاپیلان لاذقیه لواسنك بالخصوص سكنهٔ نصیریه‌سی البته او كوزل طوپراقلرندن واو امثالسز موقع بحریلرندن استفاده ایده‌مز. قرون اولاده ساحله موازی اوله‌رق لاذقیه‌نك شمالندن تا جنوبلره قدر اوزانان او بی مثال اووه‌دن پك كلیتلی بر صورتده استفاده ایدلدیكنی اسكی مؤرخلر خبر ویرییور. بو كونكی كونده جبله اراضیسنك همان ایكی ثلثی ایله لاذقیه، صهیون وبانیاس اووه‌لرینك بر قسم مهمی زراعتدن محرومدر. بونك فعلی اسبابی نصیریلرك تعدیات بی انصافانه‌لرینه حمل ایدنلر واردر. فی الحقیقه امنیت وآسایشك حكمران اولمادیغی مناطقده زراعت وصناعتك واقتصادیاتك انكشاف وانبساطندن بحث ایتمك عبثدر. برده حال حاضرده لاذقیه‌نك منابع ثروتی، طبیعت ارضیه‌نك مساعده‌سنه رغماً، توتون یمورطه وبر آز حبوباته منحصر قالیور. اك جاهل وخرافه پرست اللردن چیقان بو ثروت مدنی

وخير خواه بر وصينك دلالتى منظم اولمانجه ترقى ايتمز وقرق اللى سنه اوكى حالنده ثابت قالير . آتيده كى رقملر مدعامزى بالغاً ما بلغ ايضاحه كافيدر .

لاذقيه ليمانه اوغرايان سفائن

طون		
٣٤٨٦٠	واپور	١٣١٥ سنه سنده
٦٤٨١	يلكن	
٧٣٨٨٤	واپور	١٣٢٠ »
٦١٥٢	يلكن	
١٣٥١٦٣	واپور	١٣٢٨ »
١١٧١١	يلكن	
١٨٨٠٩٤	واپور	١٣٣٠ »
٧٦٥٣	يلكن	

برده لوانك معلومات عموميه قسمنده ذكر ايتديكمز وجهله نظامنامه سى منافع محليه ايله غير قابل تأليف اولان رژى دائره سنك كويلولره قارشو اولان وضعيت متغلبه سى اصلاح ايديلمينجه توتون زرعياتك انكشاف واصلاحى غير قابلدر .

ديكر طرفدن لوانك شوسه لردن محروميتى ولوا اخراجاتنى تسهيل ايده جك امنيتلى بر ليمانك بولنمامسى بورا اقتصادياتنه سؤ تأثير ايقاع ايدن عواملك اك مهملرندن صاييلمليدر . نصيريه داغلرينك وحشى انسانلرى سلاحلرندن باشقه صميمى بر اوقداش ارامامقده دوام ايتدكجه ، وحيات بشرك نور علم ومدنيتدن عصرلردن برى محروم قالان ياڭين قيالر اره سنده وانواع عذاب ايچنده فنا بولمسى لاز مكلديكنه قائل اولان ذهنيتلرى دكشديرلمينجه بو محيطك فيض وفلاحنه قائل اولمق صافدر وناقدر . بونلره شوسه ، ليمان انشا ايديكز وايشلنمه مش دماغلرينى جدى بر صورتده تنوير ايديكز؛ ايشته او وقت صنعتده زراعتده اقتصادياتده هپ بردن انكشاف ايدر .

[٧] — لاذقيه ليمانى — لاذقيه قصبه سنده ليمان فارينك مبنى اولديغى قلعه خرابه سندن بدء ايله شمال شرقى استقامتنده ساحله متصل اولان سكسان متر وطول واوچ مترو عرضنده نا تمام بر دالغه قيران ديواريله محفوظ طبيعى وكوچك بر ليمان موجوددر . مذكور ليمان حال حاضره كوره بردن سكسان طونه لغه قدر مختلف قطعه لرده قرق اللى پارچه يلكن سفائنى اسقارچه اوله رق استيعاب ايده بيلير . عينى زمانده يوزايله يوز اوتوز طونلق واپور سفائندن نهايت درت عددينى آلا بيلير بيلير ايسه ده ليمانه كيريله جك

بوغازك عمقى ٣—٤ قولاج بولنمسى وكذر كاهنك غايت دار وجوار ده كى خراب قلعه طاشلرينك مرور زمانله ييقيلوب دكزه دوكولمسندن متحصل طپوقلر دولاييسيله يلكن سفائندن ما عدا سنك ليمان داخلنه كير دكلرى واقع دكلدر .

يلكن سفائنى بوغازدن دخول ايله ليمانك وسطنه قدر كله بيلبرلر ايسه ده قطعه جه بونلردن دها بيوك واپور ويلكن سفائنى دخول ايده مدكلرندن بوغازدن يعنى ليمان حوضى اغزندن ربع ميل مسافه ده وشمال جهتنده كى محلده دميرلرلر .

ليمانه بر سنه ظرفنده وسطى اوله رق يوز اون بش بيك طونلق آلتمش عدد واپور سفائنى ايله يكرمى ايكى بيك طونلق ايكى بيك عدد يلكن سفائنى كيروب چيقمقده در . وسائط وشرائط نقليه نك مساعده سى حسبيله نقلياتك اكثريتله بحراً اجرا ايديلديكى جهتله لاذقيه تجارت بحريه سنك آتياً تأمين وسعت وانكشافى ايچون اليوم قسماً دولمق اوزره بولنان وچامورلى سازلقلردن وقومسالردن مركب اولان حوض داخلينك لا اقل بش قولاج درينلكنه قدر طارانمسنه وبوغازك طرفينده كى تحت البحر بانقلرك چيقارلمسنه لزوم قطعى واردر . برده موجود دالغه قيران سدينك ارتفاعى كافى اولمديغندن فورتنه لى هوالرده دالغه لر اوزرندن آشوب داخله دوكلديكندن سدك هيئت عموميه سنده بر چوق تخريبات نمايان اولمشدر . انهدامدن وقايه سى ايچون كرك ارتفاعنك وكرك نواقص سائره سنك اتمامى ضروريدر .

مار الذكر دالغه قيران سدى ١٣٢٦ سنه سنده نا تمام بر صورتده انشا ايدلمش ودكز جهتنده كى قسمنه صنعى دوكديرمه طاش مانعه لر دوكولمه مش بولنديغندن دكزك اولانجه شدتيله ديوارك سطح طولانيسنه واقع اولان تهاجمدن اوزرنده بر خيلى يارىقلر واويوقلر حاصل اولمشدر . وحتى اورته يه قريب ايكى محلندن كاملاً چاتلاديغى كبى قاعده سى دخى قسماً اويولمش اولديغندن مذكور سد كيتدكجه سقط بر حاله كلمكده در .

حوض داخلنده كى صويك عمقى مختلف اولوب بوغازده ٥ و ٣ — ٤ قولاج ووسطنه دوغرى ٥ و ٢ — ٥ و ٣ قولاج وداخل ليماننده ٥ و ١ — ٢ قولاج ونهايت اسكله نك بولنديغى محلده درت قدم قدر صو بولنور . وعلى الاكثر داخلده ايكى وبعضاً اوچ قدمه قدر مد وجذرده واقع اولور . حوض بك واسع اولماديغندن ممكن مرتبه تعميرات وتطهيرات اجرا ايديلديكى تقديرده نهايت بيك ايكى يوز طونه يه قدر اولان تجار واپورلرى قولايلقله كيروب چيقه بيليرلر ايسه ده بونلردن دها بيوك قطعه ده واپور سفائنك بانمه لرنده مشكلات ظهور ايده جكى مأمولدر .

٤ — لاذقيه‌نك احوال اجتماعيه‌سى

[١] — **حيات عموميهٔ اجتماعيه** — لاذقيه قصبه‌سنك، رسمى ايستاتستيقلى نظر اعتباره آلينيرسه يكرمى بيك قادار بر نفوسه مالك اولديغنى قبول ايتمك اقتضا ايده‌ر. حال بوكه لاذقيه‌ليلردن احوال محليه‌يه واقف بولوندقلرى معروف اولانلرك دخى روايتنه باقيليرسه بو يكونى يكرمى بش بيكه ابلاغ ايتمك ضرورى‌در. بو يكونك بشده دردى اسلام وسنى متباقيسى ايسه روم اورتودوقس، مارونى، ارمنى.، پروتستان ولاتين اولمق اوزره خرستياندر.

لاذقيه اسلاملرى حيات عموميهٔ اجتماعيه اعتباريله باشليجه اوچ بويوك طبقه‌يه آيريلير: اصحاب ثروت، طبقهٔ متوسطه، كتلهٔ خلق...

لاذقيه‌نك اراضى واملاكه صاحب وعظيم بر ثروته مالك بولونان برنجى طبقهٔ اجتماعيه منسوبينى يدى عائله‌دن تركب ايتمكده‌در. بو عائله‌لر ايچنده اون، اون بش بيك ليرادن نهايت اللى بيك ليرايه قادار تخمين ايديله‌بيلن بر ثروته وبيك ليرادن اوچ درت بيك ليرايه قادار بر واردانه مالك افراد موجوددر.

بونلر ميانده بر طرفدن املاك واراضى صاحبى بولونانلر وياالكز زراعتله اشتغال ايدنلر بولونديغى كبى صرف تجارتله اوغراشانلر دخى موجوددر. زراعتله مشغول اولانلر، مالك اولدقلرى اراضى‌نك زراعتنى اكثريا شريكلرى بولونان كويلولره كورديرمكده‌در، لاذقيه‌ده بللى باشلى اولان تجارت ايسه توتون ويومورطه تجارتى‌در.

والحاصل زراعت وياتجارتله اشتغال ايله‌ين بو يدى عائله‌نك منقول وغير منقول اولمق اوزره مجموع ثروتلرى ياريم ميليون ليرا قادار تخمين ايديله‌بيلير. بونلرك افرادى ايسه قادين، اركك بش آلتى يوز شخصدن عبارتدر.

بو صايديغمز اسلام عائله‌لرى آراسنده جداً اى بر صورتده ياشايانلرى موجوددر؛ فى الحقيقه بو عائله‌لرك، مالك اولدقلرى ثروتدن حيات اعتباريله آز چوق استفاده ايده‌رك حائز رفاه واعتبار بولوندقلرينى منتظم ومدنى برطرزده بولونان اقامتكاهلرى ويه اوز بتده مدنى اولان طرز معيشتلرى دخى اثبات ايتمكده‌در.

لاذقيه برنجى طبقه منسوبيننك همان كافه‌سنك طرز تلبسى دخى اصول جديده‌يه موافقدر.

يالكز شونى درميان ايده‌بيليرزكه بوتون بوطبقه افرادينك خارجاً ارائه ايتدكلرى آثار تمدن وتجدده رغماً بضاعهٔ علميه‌لرى پك بسيط بر حالده قالمشدر. واقعا لاذقيه‌نك بو طبقه‌يه منسوب واك معروف بولونان بر عائله‌سى واردركه افرادى آز، چوق بر تحصيل

تالى كورمش ايسه‌ده متباقى عائله‌لر افرادينك همان اكثرى تحصيلجه‌پك كريلرده بولونمقده‌در. حال بوكه بو بضاعه‌سزلك سائقه‌سيله ثروت عظيمه‌لرندن لايقلى بر صورتده استفاده ايده‌مه‌مكده اولدقلرى كبى مملكتلرينى ده يوكسك غايه‌لره ايريشديره مه‌مكده‌درلر.

باخصوص بو طبقه افرادينك بر آز ذوقلرينه مجلوب اولملرى دخى عين تأثيرات سائقه‌سيله اوليور.

مع ما فيه حيات عموميهٔ اجتماعيه اعتباريله بو طبقه افرادى ضررسز بر نام وشهرته مالك بولونيورلر. زيرا بو طبقه‌نك تحت تصرفنده بولونان اراضيده چاليشانلرك برطرفدن نصيريلر اولماسى، ديكر طرفدن لاذقيه مركز قضاسنده حيات اجتماعيه‌جه پك درشت وخشين كتله‌لره صاحب بولونان صهيون وجبله اراضيسى ايله محاط بولنماسى دولاييسيله لاذقيه متمولانى اجراى نفوذ وتأسيس تسلط وتغلب ايده‌ميورلر.

بونك ايچوندركه برنجى طبقه افرادينك مونس، انسانيتكار ومسافرپرور ونهايت بر آزده ذوقپرست بر حالت روحيه‌لرى بولونيور. خلاصه بو طبقه منسوبيننك كتلهٔ خلقه قارشى بر امداد ويا بر لطف وعنايتده بولوندقلرى مشهود ومتعارف اولماديغى كبى منفعتلرينى ديكرلرينك ضررنده آرامق صورتيله اجراى تغلب ويا ايقاع شر وفساد ايله‌دكلرى دخى ايشيدلمش ده‌كيلدر. بناءً عليه بونلرى ساكن، محافظه‌كار ومعتدل انسانلر اولمق اوزره طانيمق اقتضا ايده‌ر.

*
* *

لاذقيه اسلاملرينك ايكنجى طبقهٔ اجتماعيه‌سى ايسه اورته حاليلردن تركب ايديور. بو طبقه‌دن بولونان عائله‌لرك مجموعى اللى‌يى وعائله‌لرك افرادى بيكى متجاوز بر يكونه بالغ اولمقده‌در.

لاذقيه‌ده بو قسم عائله‌لر ثروتنك، ايكى بيك ليرادن اعتباراً بش، آلتى بيك ليرايه قدر وواردانلرى دخى سنوى‌لا اقل ايكى يوز ليرادن نهايت بش يوز ليرايه قادار تخالف ايتديكنه باقيليرسه بو طبقهٔ اجتماعيه‌نك دخى ايكى، اوچ يوز بيك ليرالق بر ثروت منقوله وغير منقوله‌يه مالك اولدقلرى آكلاشيلير.

بو طبقه‌نك اشتغال ايتديكى خصوصات دخى زراعت ويا تجارت‌در. بونلرك طرز معيشتى ايسه برنجى طبقه‌نك بر مقدار دوننده بولونمقدن باشقا فرق ارائه ايتمديكى كبى وضعيت عموميهٔ اجتماعيه‌لرنده دخى بارز ده‌نيله‌جك درجه‌ده آيريلقلر بولونماديغى ايچون بو ايكى طبقه‌يى ثروتلرندن صرفنظر ايديله‌جك اولورسه بر طبقهٔ اجتماعيه صورتنده تلقى ايتمك ده قابل اولور.

يالكز شونى درميان ايده‌لم كه لاذقيه‌نك كسوهٔ علميه‌يى حائز وتحصيل شرعى‌ده بولوند.

قلری معروف اولان قسمی بو طبقه‌یه منسوب بولونمقده‌در. بناءً علیه بو طبقه افرادی سویهٔ فکریه اعتباریله برنجی طبقه‌دن بر آز یوکسکجه اشخاصه مالك بولونیور. فعالیت نقطهٔ نظرندن‌ده بوکا شبیه بعض اوصاف ارائه ایتدیکی واقعدر.

یالکز برنجی طبقه درجه‌سنده بررفاهه مالك اولمادقلری ایچوندرکه حیات اجتماعیه نقطهٔ نظرندن دها مقتصد وحالت روحیه اعتباریله دها آز ساکن‌در. هیئت عمومیه نظر اعتباره آلینرسه تحصیل جهتدن بو طبقه افرادینك‌ده برنجی طبقه منسوبینی کبی کویلرده بولوندیغنی اشارت ایتمك ضروریدر.

*
* *

لاذقیه‌نك اوچنجی طبقهٔ اجتماعیه‌سی ایسه اکثریت عظیمهٔ اهالیدن ترکب ایتمکده‌در. بو طبقه منسوبینی کمیجیلك، سبزه جیلك، کبی مشاغل ایله اوغراشانلردن ویاخود باغچوان، عمله، بقال کبی صنوف اجتماعیه‌یه منسوب اولانلردن عبارتدر.

بو طبقه منسوبینی اکثریتله (قنباز) تعبیر ایتدکلری انتاریلرله شالوار وفس اکتسا ایده‌رلر. یاشایشلری فقیرانه بر حالده واکثریا (شحاتین)، (صباغین) محله سنده اقامت ایتمکده درلر. مع مافیه بونلرك سنوی قازانجلری لا اقل ایکی اوچ بیك غروشدن اشاغی اولمادیغی ولاذقیه‌ده جالب وقت ده نیله‌جك درجه‌ده اوجوزلق بولوندیغی ایچون بوراده یاشایان اك فقیر عائله بیله آز چوق ایی بر حالده صاییلابیلیر. بوراده هرکسك کندینه بر ایش بولابیلمه‌سی پك قولای‌در. بناءً علیه سفالته دوشمش اشخاص شایان ذکر اولامایاجق درجه‌ده محدوددر.

یالکز شونی ذکر ایتمه‌لی یزکه بوطبقه افرادینك تحصیلی پك نقصان‌در. بونلرك ایچنده اوقویوب یازانلری بیله پك بسیط بر درجه‌ده‌در..

اساساً لاذقیه‌ده اسلاملردن اوقویوب یازانلرك عددی ارککلردن یوزده یکرمی قادینلردن ایسه یوزده بش درجه سنده‌در. مکاتب عالیه‌دن آلتی، یدی وتحصیل تالی ویا شرعیدن نهایت یوز قادار مأذون بولوندیغی قبول ایده‌جك اولورسه‌ق قالانلرینك تحصیلی یاریم یامالاق ابتدائی درجه سنده‌در. بناءً علیه لاذقیه‌ده سوید فکریه نك دوشوك بر حالده اولدیغنی بو بسیط ملاحظه بزه پك واضح کوستره بیلیر..

* *
*

لاذقیه خرستیانلرینه کلنجه بشده دردینك روم اورتودوقس لردن ومتباقیسنك ایسه طوائف سائره‌دن ترکب ایتمه‌سی وثروتك‌ده خاصةً روملرده تمرکز ایتمه‌سی اعتباریله لاذقیه‌ده دیکر طوائف مسیحیه‌نك روملره نسبتله موقعی پك محرودقالیور.

لاذقیه روملری حیات اجتماعیه اعتباریله اسلاملرك طبقات اجتماعیه‌سنی تنظیر

ایتمکده‌درلر. مع مافیه برنجی طبقه‌دن اولمق اوزره ایکی عائله موجوددرکه کرك ثروت وکرك طرز معیشت اعتباریله نظیرلری بولونان اسلاملردن دها اوستوندرلر. فی الحقیقه لاذقیه‌ده (ابو ریحه) نامیله معروف بولونان توتون تجارتی اللرنده طوتان بو ایکی عائله‌دن هر برینك ثروتی التمش، یتمش بیك لیرا وواردات سنویه‌لری ایسه التی، یدی بیك لیرایه بالغ اولمقده‌در.

خصوصیله کرك اولرینك طرز ترتیبنده‌کی یوکسکلك وکرك اصول معیشتلرنده‌کی آثار مدنیتله بو عائله‌لرك زیاده جالب دقت بولوندقلری کبی بو عائله افرادندن اوروپا مکتبلرندن مأذون ایکی کیشی واردرکه سوریه‌ده امور وصنایع زراعیه‌یه دائر قلمه آلدقلری فرانسزجه اثرلرله ده شایان تقدیر بولونمقده‌درلر.

خرستیانلرك آزچوق املاك صاحبی بولونان متوسط کتله لرنده اوچ، درت عائله موجوددر. متباقیسی ایسه بعض حرف وصنایعله اشتغال ایتمکده درلر.

لاذقیه خرستیانلری سویهٔ فکریه‌جه دخی مجاور بولوندقلری طبقهٔ اسلامیه‌یه نسبتله اوستون صاییلابیلیر. فی الحقیقه اسلاملرایله خرستیانلرك نسبت عددیه‌سی کوزه تلمك شرطیله بو خصوصده بر مقایسه یاپیلاجق اولورسه خرستیان ارککلرندن اوقویوب یازانلرك عددی دها فضله اولدیغی کبی قادینلری‌ده نسبت قبوك ایتمیه‌جك درجه‌ده دها ایلرووده‌در. واقعا لاذقیه خرستیانلرنك بوتون معنا سیله منور اولدیغنی ادعا ایده‌جك‌ده کیلز. فقط اسلاملره نسبتله اوقومق، یازمق خصوصنده مرجح بولوندقلرینی اشارت ایتمه‌مز ضروریدر:

شونی‌ده ذکر ایده‌لم‌که بورا خرستیانلری دخی اسلاملر درجه‌سنده وحتی چوق فضله بر مربوطیت اعتقادیه‌یه مالك بولوندقلری ایچون بو نقطهٔ نظردن هر ایکی کتلهٔ دینیه بربرینه شبیه بر موجودیت اجتماعیه ارائه ایتمکده‌در.

* *
*

لاذقیه‌نك حیات عمومیه اجتماعیه‌سنه دائر اولان بو فصلمزه خاتمه ویرمزدن اول استطراد قبیلندن اولمق اوزره لاذقیه مرکز قضاسنك حالت اجتماعیه‌سنه بر مقدار تماس ایلیه‌جکز.

فی الحقیقه لاذقیه قضاسنده مرکزك نفوسی خارج قالدیغی تقدیرده رسمی ایستاتستیقلره نظراً اوتوز بیکی متجاوز بر نفوس موجوددر. بونك نصفی نصیری ونصف دیکرینك اوچ ربعی ترکمن وسنی وبر ربعی ایسه طوائف مختلفه دن مرکب اولمق اوزره خرستیاندر.

لاذقیه مرکز قضاسنده متوطن بولونان نصیریلر زراعت وفلاحتله اشتغال ایتمکده‌درلر.

بونلرك ايچنده اون اون بش قدر عائله واردركه بيك ليرادن ايكى بيك ليرا قادار برقيمته بالغ اراضى‌يه صاحب بولونمقده‌درلر . بونلرك سنوى وارداتى ايكى يوز ليرادن بش يوز ليرايه قادار تخمين اولونا بيلير .

لاذقيه مركز قضاسنده ياشايان نصيريلر سواحلده ويا سواحله قريب نقاطده بولونان نصيريلره شبيه‌درلر . بناءً عليه حيات عموميه‌لرنده ، داغلق اراضيده ياشايان نصيريلرك سجاياى مخصوصه‌سندن آزاده بولونمقده‌درلر .

اساساً بو نصيريلرك اكثرى لاذقيه اغنياسنك معيتنده مزارع اولدقلرى ايچون سكوت وحضور حالنده بولونمالرى پك طبيعى‌در . خصوصيله بورا نصيريلرينك صهيون عشايرى طرفندن كورد دكارى تعديلر سببيله‌ده دها زياده لاذقيه‌ليلره مربوط بولونمقده‌درلر .

بالطبع بو نصيريلرك حيات ومعيشتلرنده بر رفاه وسويهٔ فكريه‌لرنده‌ده بر صلاح آرامق بيهوده‌در . بونلرده فقيرجه وزواللى بر كتلهٔ خلقدن عبارتدر .

لاذقيه قضاسنده‌كى خرستيانلر دخى پك بارز اوصاف ارائه ايده‌ميورلر .

قضانك سكزده اوچنى تشكيل ايده‌ن سنيلره كلنجه بونلردن بش يوز قادارى (بساتين ريحان) و (قيناص) كويلرنده اقامت ايتمكده اولوب عرب عرقنه منسوبدرلر . متباقيسى ايسه خزينه وبايِر وبوجاق ناحيه‌لرينى اشغال ايتمكده‌درلر . انحاى مذكوره‌ده ياشايان بوركمنلرك احوال عموميه‌لرينى ايلروده بر فصل مخصوصده آير وجه تدقيق ايده‌جكمزدن بوراده تكرارندن صرفنظر اولونمشدر .

[۲] — اعتيادات اجتماعيه — لاذقيه‌نك آز چوق خصوصيتى حائز بعض اعتياداتندن بوراده بحث ايتمك ايسته‌يورز . بو مياندە اولمق اوزره اصول ازدواجى ذكر ايده بيليرز .

فى الحقيقه اسلاملر بيننده مهر مسأله‌سى ازدواج اثناسنده أك زياده حائز اهميت ومحتاج حل صايبلان مسائلدن‌در . بناءً عليه لاذقيه‌ده دخى مهر حقنده اوزون اوزادى‌يه كوروشمك معتاد اولديغى كبى مهرك‌ده يوكسك بر مرتبه‌ده بولونماسى خاصةً آرزو ايديلير . حتى درت يوز ليرايه قدر تعيد مهر ايله‌ينلر واردر ، بو مسأله حل اولندقدن صوكره آرتيق هر شى اولوربيتر . طرفينجه حاصل اولان اتفاق يا (خطبه) نامنى ويرديكلرى بر نشان مراسمى ايله وياخود دوغرودن دوغرى‌يه عقد نكاح ايله رسميلشديريلير . كرك خطبه وكرك عقد مراسمنك ، قيزك اونده جريانى بوراده دخى اعتياد ايدلمشدر . مع ما فيه لاذقيه‌ده بو نوع مراسم مولد شريف قرائتندن عبارت بر حالده وبسيط بر صورتده جريان ايتمكده واكثريا بازار ايرته‌سى ويا جمعه كيجه‌سى اجرا ايدلمكده

ايسه‌ده . خطبه‌دن صوكره مخطوبه‌يه يوزوك ويا كويه‌سى بر هديه كوندرمه‌سى وآرزو ايدرسه معين بر كيجه‌ده بر مسامره ترتيب ايتمسى معتاددر .

اكر اولجه خطبه مراسميله اكتفا ايديله‌رك عقد نكاح ياپيلمامش ايسه عقد مراسمى دوكون كونى ويا اوندن بر ايكى كون مقدم كوندوزلەين اجرا ايديليرمش .

زفافدن بر هفته مقدم اركك طرفندن مخطوبه‌نك خانه‌سنه صابون ، قهوه ، حنا ، وقوقولوكيل وامثالى شيلرك ارسالى اقتضا ايدر وبو هديه‌يه (ميده) يعنى مائده نامى ويريليرمش .

بونك اوزرينه مخطوبه‌نك عائله‌سى قادينلره مخصوص بر (حمام دعوتى) ترتيب ايده‌ر وبوكا اشتراك ايتديريله‌جك اولانلره دعوت مقامنده اولمق اوزره برر قالب صابون ارسال ايدر . بو دعوت دوكوندن ايكى اوچ كون اول اجرا ايديلير .

برده او اثناده مخطوبه‌نك اوندن خاطبك خانه‌سنه جهاز كوندريلير . وقتيله جهاز ارسالى اثناسنده داوول وزورنا چالديريليردى . شيمدى بو عادته آرتيق رعايت ايدلمكده‌در .

دوكون كيجه‌سى اركك آرقا داشلرندن برى اوينه دعوت ايلر . اونك شرفنه چالغى طاقمى كتيريله‌رك اجراى آهنك وشادى ايديلير وياخود بر مولد شريف قرائت ايتديريلير . اركك تقريباً كيجه ياريسنه قادار اوراده قالدقدن صوكره أك اوكده فانوسلر وچالغيجيلر اولديغى حالده احبا واقربا سيله بر لكده اوينه ايصال ايديلير . اونده ايسه قادينلر طرفندن ليلهٔ زفاف شرفنه اوزون اوزادى‌يه بر مسامره ترتيب اولنمش بولونور (لو ، لو ، لو) صدالرى ايچنده اركك اوه داخل اولور . ليلهٔ زفافى متعاقب اولان كونده ارككك كلينه (صباحيه) ناميله بر هديه‌ويرمه‌سى وزوجك باباسى وبرادرلرى طرفندن كلينه بويولده هديه‌لر اعطاسى معتاددر .

دوكونى تعقيب ايدن كيجه‌لرده بعضاً سه وپنج كيجه‌لرى تسلسل ايتديريله بيلير . بالخصوص زوجك اوندن كلينك اقربا وتعلقاتى بر كيجه خصوصى اولارق دعوت ايدلمك متعارف اولديغى ايچون بوكاده لاذقيه‌ده (ردة رجل) يعنى آياق آليشديرمق دعوتى نامى ويريلير .

دوكوندن بر آى صوكره‌ده قيزك باباسى ارككى واركك اقرباسنى دعوت ايده‌ر بوكاده (بوسة يد) يعنى ال اوپمك مراسمى نامى ويريلور . بوتون بو مراسمده مناسب هدايا تعاطيسى دخى اعتياد ايدلمشدر .

لاذقيه‌ده تقدير ايديلن مهر معجلك ثلثانى ، ثلثى ويا ربعى درجه سنده اولمق اوزره برده مهر مؤجل تعيين اولونور .

لاذقيه‌ده تعدد زوجات پك جارى دكلدر . يالكز بر قاچ كيشى‌يه منحصر ايمش . بونلر دخى هر زوجه ايچون آيريجه برر أو تخصيص ايتمشلر ايمش .

لاذقيه‌ليلر دخى دوغاجق چوجوغك اركك اولماسنى آرزو ايده‌رلر . وارككك چوجوغه كرك ختان وكرك ختم قرآن زمانلرنده اييجه اكلنجه‌لر ومسامره‌لر ترتيب ايده‌رلر .

لاذقيه‌ده متوفالر ، وزرى آچيق تابوتلرده طاشيرلر ويالكز اوستنى بر چارشف ايله‌اورتمكله اكتفا ايده‌رلر . روايت ايتدكلرينه نظراً خرستيانلرجه اولولر قاپالى تابوتلر داخلنده كوتورلدكلرى ايچون اونلره بكزه‌مه‌مك مقصديله بو طرزه رعايت ايديورلرمش .

لاذقيه قادينلرى جنازه‌نك پشنده يوروميزلر وبورادە جنازه‌لر سكون تام ايله مقر أبديلرينه يالكز ارككلر طرفندن ايصال اولونورلرمش .

لاذقيه‌ده مظنهٔ كرامات اولدقلرى معروف بولونانلرك مزارى خلق طرفندن زيارت ايدلمكده ايمش . بو ميانده اولمق اوزره (شيخ محمد المغربى) ، (شيخ صالح الطويل) ، (امام البطرنى) ، (امير موسى) ، (ابى الدرداء) ، (شيخ سعيد) ك مزارلرينى ذكر ايده بيليرز . حتى بونلردن (امام البطرنى) ايله (ابى الدرداء) نك تربه‌لرنده بعض خسته‌لرى كيجه‌لين ياتيرمق معتاددر . بو نكله مريضك شفا بولاجغنه قائل اولورلرمش .. بر ده (قاضى الحاجات) ناميله معروف بر مرقد واردركه قادينلر بو راسنى زيارت ايلرو اللرينه بر طاش آله‌رق تربه‌نك اوزرينه اورور وقاضى الحاجاتدن مطلوبلرينك اسعافنى بو كسك سسله تمنى ايدرلرمش .

***

لاذقيه‌ده ايلك بهار موسمنده اسلام قادينلرك ارككلريله برلكده ونيسان روميڭك ايلك اوچ كوننده يالكز قادينلرك صباحلين كونش دوغمزدن مقدم برابرلرنده سوت وقهوه كوتوره‌رك تنزه محللرينه چيقمالرى معتاددر . بوكا لاذقيه‌ده (شم النسيم) نامى ويريلير . شهر صفرك صوك چهارشنبه كوننده دخى بو شهر خارجنده سيرانلر اعتياد ايدلمشدر .

بر ده خرستيانلرك پاسقاليه بايرامنده دخى اسلام قادينلرى بلده خارجنده سيرانلر ترتيب ايده‌رلر . بوكا لاذقيه‌ده (طلعة عيد النصارا) يعنى « خرستيان بايرامى چيقيشى » نامى ويريلير . كويا بو بايرام وقتيله خرستيانلردن قاچمق مقصديله ترتيب ايدلمش ايمش .

حال بوكه لاذقيه اسلاملرى مرور ايام ايله بونى بر بايرام تلقى ايتمكه باشلامشلردر . حتى بو كونلره مخصوص احضار ايتدكلرى البسه مصرفى اصل اسلام بايراملرينك مصرفندن قات قات فضله بر يكونه بالغ اولمقده ايمش .

٥ — احوال صحيه

لاذقيه قصبه‌سى ، وضعيت عموميهٔ صحيه‌سى اعتباريله موفق شرائط ارائه ايتمكده‌در . فى الحقيقه بو قصبه‌نك جوارى آچيق اولديغى ايچون هوادار بر موقع اولمق اوزره معروفدر . بالخصوص ياز موسمنده كيجه‌لين أسن شرق روزكارى لاذقيه‌يه بر حيات تازه بخش ايليور . اساساً لاذقيه معتدل بر منطقه‌نك معتدل بر بلده‌سى اولمق دولاييسيله يازين درجهٔ حرارت « ٢٣ — ٣١ » آراسنده تحول وقيشين ايسه نادراً صفره تنزل ايلمكدر واكثريا « ٥ — ١٠ » درجه آراسنده بولونمقده‌در .

قصبه‌نك صويى اساس اعتباريله وشرائط صحيه نقطهٔ نظرندن شربه واستعماله صالحدر .

مع مافيه قويولرك پيس قوغه‌لرله اكثريا دوچار افساد اولديغى وبالخصوص بعض ترشحاته معروض قالديغى دوشونولورسه بونلرك امراض ايچون نه اليم بر واسطهٔ سرايت تشكيل ايده‌بيله‌جكى جزئى بر ملاحظه ايله اكلاشيلير . نيته كيم اطباى محليه‌نك روايتنه نظراً بوندن آلتى ، يدى سنه اول ظهور ايدن قوله‌را خسته‌لغى پك دهشتلى تخريبات ايقاع ايتمش ، وبو خصوصده قويولرك پك بويوك بر مدخلى اولديغى اكلاشيلمش ايدى .

قصبه‌نك أولرينه كلنجه ، خطوط داخليه مبحثنده بيان ايلديكى وجهله هر نه قدر اكثريتى اعتباريله موجب شكايت بر حالده دكل ايسه‌ده ضيادن محروم ، راطب ومتعفن اولانلرى ده موجود اولديغى ايچون بونلرك ده صحته ومدنيته ياراشابيله‌جك بر حاله افراغى بالطبع ضرورى عد ايدلمك لازمدر .

بر ده وضعيت صحيه بحثنى اكمال ايتمزدن مقدم لاذقيه جوارنده بولونان بعض باطاقلقلرى دخى ذكر ايتمه‌مز اقتضا ايدر . زيرا لاذقيه‌نك شرق جنوبيسنده وقصبه‌يه قريب بر محلده كزه دوكولن نهر الكبيرك منصبى جوارنده داغيلارق توليد ايلديكى مستنقعات لاذقيه‌ده مالاريانك عدم انقطاعنه بر سبب تشكيل ايتمكده‌در .

فى الحقيقه مالاريادن ، لاذقيه‌ده سنوى بش ، آلتى يوز حادثه ظهور ايتمكده اولديغى طبيبلر درميان ايتمكده ايسه‌ده خسته‌لقدن مصاب اولانلرك دها عظيم بر يكونه بالغ بولونديغنى خلقك شرائط عموميهٔ اجتماعيه‌سندن ووضعيت فكريه‌سندن قولايلقله استخراج ايتمك قابلدر . هر حالده بو مرض مصابينك عددى لاذقيه‌ده ديكر بالعموم امراض مصابينك همان همان ياريسنى تشكيل ايتمكده‌در .

مالاريا ، لاذقيه ملحقاتنده‌كى قراده ايسه دها اليم تخريبات وجوده كتيرمكده ايمش .

حتی روایت ایدلدیکنه نظراً لاذقیه مرکز قضاسی نفوس موجوده سنك یوزده اون بشی سنوی بو خسته لغه دچار اولور . بناءً علیه یدی سکز بیکه بالغ اولان بو مصابین عددینی آز التمق وخسته لغك بو دهشتلی صولتنی هیچ اولمازسه آز بر مدت ظرفنده تحدید ونهایت اطفا ایلهمك الك ضروری اولان غایه لردن برینی تشکیل ایتمه‌لیدر .

بو خسته لقدن صوکره لاذقیه‌ده الك زیاده اجرای فعالیت ایلهین مرض (ورم) ایسه‌ده بالطبع بو خسته لغك تخریباتی برنجی سندن دها مدهش ودها ظالمانه‌در . خصوصیله (ورم) خسته لغك بوندن قرق اللی سنه اول انجق معروف ایکی اوچ خرستیان عائله سنده‌کی پك محدود اشخاصه منحصر ایکن اوزماندن بری تزاید وتوسع ایده ایده نهایت سنوی ٤٠ — ٥٠ وفات بر اقاجق درجه‌ده حاد بر شکل ارائه ایتمه‌سی جداً شایان نظردر . یدی سنه‌دن بری‌ده بو حال دوام ایدییورمش . سنوی مصابینك عددی ایسه ایکی یوزه بالغ اولمقده‌در .

ورمك بو درجه‌ده شدتله اجرای سیر ایتمه‌سی خصوصنده تدقیقاتده بولونانلر اوکجه بحث ایتدیکمز مریض خرستیان عائله لرینه عائد اشیانك صحی تنظیفاته تابع طوتولمایارق صاتلمسنی وحال حاضرده دخی مریضلره عائد اثوابك سربست صاتلمسنی وحتی شیمدی‌یه قادار بوتون لاذقیه مرکزنده بر عدد (ته‌ تو) ماکنه‌سنك بولونماماسنی وخسته‌لری تجرید ایده‌جك بر سناتوریوم دخی اولماماسنی سبب اولمق اوزره ارائه ایدییورلر ، شبهه‌سز بو عواملك تاثیری قابل انکار دکلدر . بناءً علیه بوتون وسائط وتدابیر لازمه‌یه بر آن اول توسل ایده‌رك لاذقیه اهالیسنی پك محقق بر خطردن قورتارمق مقتضیدر .

لاذقیه‌ده بوتون امراضه نسبتله یوزده اون درجه سنده بولونان (ورم) خسته لغندن صوکره‌ینه بو درجه‌ده بولونان وصوك برقاچ سنه‌نك محصولی اولان دیکر مدهش بر خسته لقدن بحث ایده جکز . فی الحقیقه التی آیدن بری لاذقیه‌ده اللی ، آلتمش فرنکی حادثه سنه تصادف ایتدیکنی بزه طبیب دروان ایتمکله بو خسته لغك سیر عمومیسی حقنده پك واضح بر فکر اعطا ایتمش اولیور . شیمدی‌یه قدر اوفور لوکجیلره مراجعت ایده‌رك ویا بعض تجربه‌اته توسل ایده رك تداوی اولمق ایستهین نیجه فرنکی مصابینی دخی بولوندیغی دوشونوله‌جك اولورسه صوك حرب سنه لرینك یادکار تخریبکاری اولان بو الیم خسته لغكده لاذقیه نك صحتی ایچون نه خطرناك بر اوچوروم تشکیل ایتمکده اولدیغی شایان ملاحظه‌در . بو خسته لغك بودرجه‌ده تزایدی خصوصنده تحت مراقبه‌ده بولوندیرلمایینی قابل اولان محللرك فقدانی بر عامل اولمق اوزره کوستر لمکده‌در . هرحالده بو جهتك پك سرعتلی بر تدبیره احتیاج کوستردیکنی اشارت ایتمکه لزوم کورمیورز .

بو خسته لقلردن صوکره بعض صیتمه‌لره وامراض عینیه ویا جلدیه‌یه وحتی امراض

زهرویه‌دن بعضیلرینه دها تصادف ایدلمکده ایسه‌ده بونلرك سیری دیکرلری قادر دکلدر. نیته‌کیم امراض زهرویه‌دن بعضینی ایله مصاب اولان اشخاص خارجده بر اقامق شرطیله قالانلرك عددی سنوی یکرمی‌یی تجاوز ایتمه مکده‌در .

*
* *

لاذقیه‌ده صوك سنه لرك محصولی بولونان امراض عارضه‌یه کلنجه بو خصوصده تیفوس ایله قوله رای ارائه ایده بیلیرز . بر حساب تخمینی‌یه نظراً کچن (١٣٣٢) سنه‌سی ظرفنده قوله رادن آنجق اون اون بش قادار مصاب وارایمش . حتی تیفوس بو زمان ظرفنده اپیجه تخریبات یاپمه مش ایمش . حال بوکه صوك آلتی آی ظرفنده یعنی (١٣٣٣) سنه سنك نصف اولنده تیفوسدن ایکی یوزه قریب مصاب ظهور ایتمش ایسه‌ده بونلردن آنجق یوزده ایکی ، اوچ درجه سنده وفات وقوعه کلدیکنی اطبا ادعا ایتمکده‌در . قوله‌را ایسه (١٣٣٣) سنه‌سی ظرفنده ظهور ایتمه‌مشدر .

*
* *

لاذقیه‌ده تشکیلات صحیه نامیله نهایت بر بلدیه طبیبی وارایمش . اویله بر بلدیه طبیبی‌که قضانك شمال جهتلرنده بولونان ومرکزدن برر کونلك مسافه‌ده بولونان ناحیه لرك ده تداویسی کندی ذمتنده بولونیورمش . وبو طبیبك نه بر معاونی ، نه بر خسته خانه‌سی والحاصل هیچ بر واسطهٔ صحیه‌سی دخی یوق ایمش . بوندن ما عدا مرکزده بر طبیب خصوصی ایله ، مکتبدن مأذون اولمایان برقاچ قابله ونهایت بر ایکی اجزاخانه بولونمقده‌در . بناءً علیه بو درجه تشکیلات ایله‌نه یاپمق قابل اولدیغی وخلاصه لاذقیه‌نك صحت عمومیه سنك‌ده‌نه مرکزده بولوندیغی آیروجه ایضاح وتحلیله بالطبع لزوم کوروله‌یه جکی بدیهی‌در .

٦ — لسانه ، ادبیات وحیات طباعت

لاذقیه‌ده مستعمل اولان لسان عمومی بالطبع خلق عربجه‌سی‌در . واقعا لاذقیه عربجه‌سی عمومیتله سوریه‌ده قوللانیلان عربجه‌دن فرقسز ایسه‌ده کلمات نهایتنك پك فضله اوزاتیلماسی وبا خصوص تثقیل ایدیله‌رك سویلنمه‌سی دولایسیله پك قابا بر لهجه ارائه ایتمکده‌در . بو لهجه عینی صورتله جبله‌ده دخی استعمال اولونیور ایسه‌ده لاذقیه‌نك دیکر قضالرنده لسان طرابلس شیوه‌سنه دها فضله قربیت کوستریور .

لاذقیه‌نك رسمی مکاتب ابتدائیه وتالیه‌سنده بولونانلردن تورکجه‌یی آز ، چوق تکلم ایدنلر واردر . بونلرك عددی ایکی یوزه ابلاغ ایدیله بیلیر . خزینه ، بایر ، بوجاق نواحیسنده مقیم اولان واون بیکه قریب بولونان تورکمنلر دخی تورکمنجه برشیوه ایله تورکجه

تکلم ایتمکده‌درلر. بوندن ماعدا فرانسزجه وانکلیزجه مستعملدر. خرستیانلردن اوقویوب یازانلرك بر قسمی بو ایکی لسانه آشنا بولونمقده‌در.

*
* *

لاذقیه‌نك صوك عصر ظرفنده معروف بش اون سیماسی واردرکه فصیح عربی لساننه اولان وقوفلریله وعلوم شرعیه‌ده‌کی اختصاصلریله اشتهار ایتمشلردر. بو میانده اولمق اوزره علمای محدثیندن اللی سنه اول وفات ایدن (شیخ مصطفی المحمودی) ایله ینه تقریباً قرق اللی سنه اول وفاتی وقوع بولان (شیخ خالد الازهری) یی وینه بو تاریخلرده وفات ایدن عالم وشاعر (عبد الرزاق افندی الفتاحی) یی ارائه ایده‌بیلیرز. بونلردن صوکره اشتهار ایدن (شیخ عبد الفتاح المحمودی) ایله (شیخ عبد الحمید المحمودی) دخی مشهور ذواتدندر. باخصوص بو ایکی برادردن برنجیسی سوریه‌نك اجلهٔ علماسندن صاییلیر.

کندیسی عالم، شاعر، فقیه ومحدث ایدی. لاذقیه‌ده حال حاضرده لسان فصیح عربیه وشرعیاته واقف اولان اکثر ذوات عبد الفتاح المحمودینك رحلهٔ تدریسندن یتشمشدر.

عبد الفتاح المحمودینك صرف، نحو، بیان، فقه، عروض وتجویده دائر مطبوع وغیر مطبوع ایجه تألیفاتی واردر. (سفیر الفؤاد) نامنده‌کی دیوان اشعاری ایله صرفه دائر (تحفة الدارس) ونحوه متعلق (الجریده) نام اثرلری مطبوع اولان اثرلرندندر.

برادری بولونان (شیخ عبد الحمید المحمودی) دخی عالم وشاعر ایدی. بو ذات یکرمی سنه اول وبرادری ایسه اون بش سنه اول وفات ایله‌مشلردر.

بو ذواتدن ماعدا محدثیندن (شیخ صالح الطویل) دخی مشهوردر. متعدد تألیفلری وارسه‌ده جمله‌سی مطبوع دکلدر. تاریخ وفاتی اوتوز سنه مقدمدر.

لاذقیه‌نك یتشدیردیکی علمادن بری‌ده (محمد سعید افندی الازهری) در. اون بش سنه اول وفات ایدن بو ذاتك غیر مطبوع شعرلری وبعض آثار دینیه‌سی موجوددر.

*
* *

لاذقیه‌ده شعر خصوصنده اك معروف سیمالردن بری بی شبهه (الیاس صالح اللاذقی) در. بو ذات (۱۸۳۹) تاریخ میلادیسنده لاذقیه‌ده تولد ایتمشدر. کندیسی عن اصل غزه‌لی بولونان قدیم بر خرستیان عائله‌یه منسوبدر. تحصیلنی آمریقان کلیه‌سنده اکمال ایتمش وبر آرالق کتابت کبی مأموریتلرده استخدام اولندقدن صوکره تعاطئ تجارته باشلامش و۱۸۷۲ تاریخنده بر مدت امریقا قونسولوسلغنده بولوندقدن صوکره استعفا ایتمش ونهایت تکرار حکومت مأموریتنه داخل اولارق اعضالقلرده ایفای خدمت ایلمشدر. وفاتی (۱۸۸۵) سنهٔ میلادیه سنده‌در. بو ذاتك آثار منظومه‌سی (مراثی ودیوان المرحوم الیاس

صالح اللاذقی) نامیله اوغلی طرفندن (۱۹۱۰) تاریخنده لاذقیه‌ده مطبعهٔ وطنیه‌ده طبع اولنمشدر.

بو دیوانك اکثر قسملری مدحیه ومرثیه‌لرله تاریخیه‌لردن عبارتدر. بونلر ایچنده بعض وقایع تاریخیه‌یی تثبیت ایدن قسملری حائز اهمیت صاییلمق لازم کلیر. بونلر میاننده سوریه والیسی ایکن مدحت پاشانك متصرفلق تشکیلاتی یاپمق اوزره (۱۸۷۹) تاریخنده لاذقیه‌یه قدومنی مصور اولان قصیده‌سنی کوستره بیلیرز.

الیاس صالح بو منظومه‌سنه آتیده‌کی مطلع ومقدمه ایله باشلایور:

مقل الوری ایاك امست ترصد
یا کوکباً منه المطالع تسعد
یا مدحت العصر الذی بك فخره
ونتیجة الدهر الذی بك یحمد

«مآلاً ترجمه‌سی»

«بوتون عیون جهان سکا نکهباندر. زیرا سن طالعلره بخش سعادت ایله‌ین بر کوکبك. أی عصرك مدحتی سنکله عصرمز تمدح وتفاخر ایلر.»

شرفت ارض اللاذقیة منةً
فشدا بها طیر السرور یغرد
واخضرت الآکام فی ارجاها
زهواً واهلوها بوفدك عیدوا

«مآلاً ترجمه‌سی»

«سن لاذقیه‌یی تشریف ایدنجه طیر سرور ترنمه باشلادی. اووه‌لر یشیل اولدی وخلق‌ده قدومك اوزرینه بایراملر یاپدی..»

سوزلرنی سویلیور. باخصوص مدحت پاشانك مزیت حقیقیه‌سنی لایقیله تقدیر ایتدیکنی آتیده‌کی مصراعلر تماميله افاده ایتمکده‌در.

لا بدع ان احییت میت قطرنا
واعدت رونقه له یتجدد
انت الخلیق بفعل کل عجیبة
فنما لك الفضل الذی لا ینفد
باحرف الذهب اسمك السامی غدا
فی صحف تاریخ الدهور یخلد

«مآلاً ترجمه‌سی»

« بو اولو مملكتی احيا ورونق ماضيسنی تجديد واعاده ايتمك ، سنك ايچون ايشدن بيله‌ده كيلدر ؛ زيراسن ، اساسا خيربخش آثاركله مشهورسك . وسنك نامك يارين تاريخ دهورك صحيفه‌لرنده آلتون حرفلرله وابدی بر صورتده حك اوله‌جقدر . »

الياس صالح نه قادار دوغرو سويليور . بو ذاتك اصابت رأی ونفوذ نظرينه بوندن بويوك برهان تصور ايديله‌مز .

الياس صالحك (١٨٧٠) تاريخنده سوريه واليسی راشد پاشا و (١٨٦٧) تاريخنده طرابلس متصرفی خورشيد پاشا ايچون يازلمش قصيده‌لری دخی موجوددر . فی الحقيقه راشد پاشا نصيريه داغلرنده اصلاحات ياپمق اوزره لاذقيه‌يه ورود ايتمشدی . الياس صالح بو مناسبتله قلمه آلديغی بر قصيده‌ده :

قصد البوادی والجبال فذاق من
فيها تمرد طعم موت احمر
واستأنست فيها الذئاب فاصبحت
معها ترى الاغنام ترعی فأشكرى ..

« مآلاً ترجمه‌سی »

« باديه‌لری وداغلری زيارت ايده‌رك متمردلره اولومی طاتديردی . اونك سايه‌سنده قوردلر آرتيق انسيت كسب ايده‌رك قويونلرله برلكده اوتلامغه باشلادی .. »

ديور . خورشيد پاشا دخی ينه نصيريه داغلرنده اصلاحات ياپمق اوزره بو دياره كلمشدی . اونی‌ده اوزون بر قصيده ايله تسعيد ايتمش وآتيده‌كی مصراعلری سويلمشدی :

وهب يصعد بالعليا الی جبل
لها طغت وبغت جهلاً عشائره
حتی محا كل عدوان ومفسدة
والله باليمن والبشری يؤازره ..

« مآلاً ترجمه‌سی »

« جهالتك تأثيريله عصيان ايله‌ين عشايرك بولونديغی جبله چيقدی . اوراده عدوان ومفسده‌تی محو ايتدی وجناب حق كنديسنی يمن ومسعدتله كام ايله‌دی .. »

والحاصل الياس صالح زماننده‌كی وقايع معروفه‌نك انطباعاتنی بويوك بر خلوص وصميميتله ذكر ايتمكه موفق اولديغی كبی حضرت مريمه قارشو حس ايتديكی دينی دويغولرينی بويوك بر مربوطيت اعتقاديه وبر قدرت انشاديه ايله افاده ايده‌بيلمشدر . بو ميانده اولمق اوزره :

يا عذرا ام العجائب   يا نجاتی فی النوائب
انت يا بكر ارحمينی   وادفعی عنی المصائب
كل من فی مدح مريم   قد تغنی وترنم
من خطوب الدهر يسلم   آمناً كل المعاطب

« مآلاً ترجمه‌سی »

« ای عجيبه‌لر كوستره‌ن عذرا ، ای بنم رها كارم اولان باكره مرحمت ايله . وهر مصيبتی بندن اوزاقلاشدير . هر كيم كه مريمك مدحنی تغنی وترنم ايلر ؛ او دنيانك بوتون فلاكتلرندن مصون قالير .. »

مآلنده‌كی منظومه ايله :

مدح ام الرب عندی   فاق كل المطربات
وهی مأمولی وقصدی   فی حياتی والممات
ينجلی قلبی وصدری   فی مديحی للبتول
رافعاً نغمات شكری   راجياً منها القبول

« مآلاً ترجمه‌سی »

« ربك آناسنك مدحی بنجه انسانه طرب ويره‌ن هر شيئك فوقنده‌در . او حياتمده ومماتمده بنم أملم وغايه مدر . زيرا بتولی (مريم) مدح ايتمكله قلبم وكوكسم انجلا بولويور . بن شيمدی نغمات شكرانمی اوكا رفع ايديور و كنديسندن بنی قبول ايليورم . »

منظومه‌سنی ذكر ايده‌بيليرز . هر ايكی منظومه درين بر عشق دينی‌نك برر ثمرۀ هيجانی صاييليرلر ... خلاصۀ كلام اوله‌رق اعتراف ايتملی يزكه الياس صالح حياتنده ايجه هيجانلر دويمش وهيجانلرينی بزه ايجه افاده‌يه چاليشمشدر . بو اعتبارله لاذقيه‌ليلر وخصوصيله طائفۀ مسيحيه بو ذاتك اسمنی اونوتمامليدر . زيرا بو ذات كنديلرينك‌ده كوكللرنده آز چوق ضربان بر اقان احتساسلری تحرير وتقريره واونلرك حالت روحيه‌لرينی نقل وتثبيته موفق اولمشدر .

*
* *

حيات طباعته كلنجه ، لاذقيه‌ده ايكی مطبعه موجوددر . بری شيخ سعيد افندينك (الوطنيه) وديكری ايسه ادوار مرقس افندينك (المنتخب) نامنده‌كی مطبعه‌لريدر .

حريتك اعلانی اوزرينه لاذقيه‌ده دخی بر حيات طباعت باشلاديغنی آز بر مدت

ظرفنده انتشار ایله‌ین متعدد جریده ومجموعه‌لردن آکلایورز . فی الحقیقه ادوار مرقس افندی طرفندن نشر ایدیلان سیاسی واسبوعی (المنتخب) جریده‌سی ، شیخ سعید افندی سعیدك ینه اسبوعی وسیاسی (جریدة اللاذقیه) ودها صوکره (جریدة العربیه) سی وعبد الحمید افندی حدادك اسبوعی ومزاحی (جریدة ما صنع الحداد) ی وصبحی افندی عقده‌نك ینه اسبوعی ومزاحی (جریدة ابو نواس) ی لاذقیه‌ده دخی یاواش یاواش بر حیات نشریه‌نك تأسس ایتمك اوزره بولوندیغنی کوستریبوردی . واقعا بو غزته ومجموعه لرك کافه‌سی اسبوعی ایسه‌ده کون کچدکجه بعض غزته‌لرك دخی تأسس ایده‌جکی پك طبیعی ایدی .

حال بوکه حرب عمومی لاذقیه‌ده اویانان بو فعال حیاتی هنوز پك کنج ایکن سوندیرمشدر . حربدن صوکره ایسه حیات طباعتك لاذقیه‌ده دها قیمتدار تجلیلر ارائه ایتمه‌سی شبهه‌سز آرزو وحتی تمنی ایله‌مك ضروریدر .

— ٢٥ —

لاذقیه تورکمنلری

لاذقیه مرکز قضاسنه تابع خزینه ، بایر وبوجاق ناحیه‌لرنده متوطن بولونان تورکمنلرك اشغال ایتدکلری کویلرله مقدار نفوسلری وبو دیاره زمان وصورت ورودلری حقنده دسترس اولابیلدیکمز معلوماتی اثرمزك قسم عمومیسنده (*) بیان ایتمش ایدك . بو مبحثمز ایسه یکون حقیقیسی اون بیك قادار تخمین ایدیلان بورا تورکمنلرینك اولا احوال اجتماعیهٔ وروحیه‌سنه وثانیاً لسانلرینه وآثار موجودهٔ ادبیه‌لرینه تماس ایده‌رك بو نقاطی توضیح وتنویر ایتمك ایسته‌یورز :

١ — احوال اجتماعیه وروحیه

لاذقیه‌ده الیوم متوطن بولونان تورکمنلر ، تاریخك لایقیله تنویر ایده مدیکی بر زمانده سراپا یشیل میشه وچام اورمانلریله مستور وبلوین منبعلرله مزین اولان بو داغلق اراضی‌یه کله‌رك اوزمانه قادار ایشلنمه‌مش بو صارپ قایالردن بر پارچا حیات دیلنمکه وبورادن بیك مشکلات ایله اقتطاف ایده بیلدکلری ثمره لرله معیشتلرینی تأمین ایتمکه باشلامشلردر . طبیعتك بوتون مساعده سزلکلرینه وحیاتك کوناکون محرومیتلرینه رغماً بورادە بر

(*) صحیفه (٤٧ — ٥٢) یه مراجعت

طرفدن یرلشمکه ودیکر جهتدن هر دورلو امراضه کوکس که‌ره‌رك موجودیتلرینی آز ، چوق محافظه ایتمکه موفق اولان بوراتورکمنلرینك وقتیله دها بویوك بر یکوندن مرکب اولدقلرینی تخمین ایتمك کوچ ده کیلدر . مع ما فیه شیمدیکی حالده بریانده (بفجاز) دن (زغرین) ه وبحرسفید ساحلندن (سرای) ه قادار بوتون بوجاق اراضیسنی ودیکریانده (قیزیل چات) دن (قصب) ه و (آنچه بایر) دن (سرای) ه قادار امتدادایله‌ین بایر اراضیسنی ونهایت بوتون خزینه ناحیه سنی اشغال ایله‌ین بورا تورکمنلرینك اوسبزین اورمانلری اکثریا دوغرادقلری کبی کندی موجودیتلرینی‌ده یوماً بعد یوم اطفا خصوصنده جزئی درجه‌ده تراخی ایتمدکلری وحتی حال حاضرده وجود اعتباریله پك دون بر مرتبه‌یه تنزل ایده‌رك چلیمسز وناتوان بر حالده بولوندقلری ودماغ نقطهٔ نظرندن ده پك تهی بر وضعیتده قالدقلری کورولمکده‌در .

فی الحقیقه بورا تورکمنلری دخی کرك طرز معیشت وکرك حیات عمومیهٔ اجتماعیه اعتباریله مجاوری بولونان اقوام عربیه‌دن اوقادار فرقسز بر شخصیت ارائه ایدیورلرکه . شیمدی‌یه قادار کنزکا همزده تصادف ایتدیکمز وهردورلو محرومیتلرینی تحلیل وتوضیح ایتمك ایسته دیکمز کتلهٔ خلق ایچون صایدیغمز بوتون اضطرابات حیاتیه مادةً ومعناً پك کریا ده بولونان بو نصیبسز طائفه‌یی دخی اویله جه پامال آلام ایلمشدر .

زیرا ، لاذقیه نواحیسنده یاشایان تورکمنلرده اوطاش ییغینلرینی اکدیران بنا قاریقاتورلرنده بیتاب توکل ، تشییع حیات وتکمیل انفاس ایله‌یورلر . بر قاچ اوطه‌دن متشکل بولونان آغالرینك‌ده اولری داخل اولدیغی حالده بوتون بو بنالرده اویله عمومی ومعند بر باد فقر وسفالت وزان اولیورکه روحلره نفخ ایتدیکی سموم محرومیتله بو باد هالك بوتون عضویتلری بر اسکلت حالنه افراغ ایده‌جك بر قدرته مالکدر .

کچی بو کیندن معمول و (پلاس) تعبیر ایتدکلری سال‌دیده کلیملرینی یره‌سه‌ره‌رك (دوشك) لری اوزرنده اوزانمایی بر سعادت تلقی ایده‌ن بو کتله ایچون بغدای صاپلرندن اورولمش (طاباق) لر و (صحن) لر یعنی تپسیلر ایچنده دیزلمش باقیردن طاسلرده دومانی اوز تده ایسلی بر چوربا ایچه بیلمك ونهایت بولغور طعامی اوزرینه یوغورت دوکه‌رك یاپدقلری صیجاق (سراسیر) ی ییمك نه بویوك بر موفقیت صاییلیر .

زیرا اونلرك بوتون حیاتی (کسینك) ییمکله کچر . اکشیمش بر یوغوردی قاینایه‌رق بوزدقدن وبو بوزوق یوغوردی برمدت سوزه‌رك دستیلرك ایچنده قوردقدن صوکره یرك آلتنده اوزون بر زمان ظرفنده تکرار اکشیته‌رك احضار ایتدکلری (کسینك) کندیلرینی بوتون قیش اطعام ایتمك مجبوریتنده‌در . حتی کسینکدن عدسه‌لره مشابه ده کرمی

پارچالر یاپارق کونشده قورودتور وبوکا (سورك) نامنی ویررلر . ایشته بوده بورا تورکمنلرینك الك معروف یمکلرندن برینی تشکیل ایدر .

بناءً علیه هر دورلو محرومیت غذائیه‌یه قاتلانان بو زواللی کتله ایچون بولغور ، مرجمك وامثالی حبوبات دن معمول یمکلرك ایریشیله‌مز بر سعادت اولدیغنی درمیان ایتمکده مبالغه بولوندیغنی ظن ایتمه‌مه‌لیدر .

والحاصل تورکمنلرك غدا خصوصنده‌کی بوتون بو محرومیتلری طرز تلبسلری خصوصنده‌ده تبارز ایلر . حتی تورکمن قادینلری مجاوری بولوندقلری نصیریلرك شالوار ومنتانلرینی عیناً استعمال ایده‌رلر . برده کونشدن فضله یانمش سیمالرینی (ترلك) تعبیر ایتدکلری بیاض بنکلی سیاه‌باش اورتولریله صارارو بونلرك التنده پوسکولسز قیرمزی فسلر کیرلر . وآغزلرینی دخی اورترلر . او زمان یوزلرندن آنجق کوزلری وبورونلری کوزوکور . صلیده یاشایانلر ایسه باشلرینی قیرمزی یمنیلرله صاردقلری ایچون تارلالرده چالیشان بو قیرمزی باشلی تورکمن قادینلری وقیزلری قیرمزی کلنجکلره بکزه‌رلر . آیاقلرنده قیرمزی ویا سیاه رنکده (صرمایه) یعنی یمنیلر کیرلر .

تورکمن ارککلری ایسه (کوچك) نامنی ویردکلری شالوارلرله (دیزلك) دیه توسیم ایلدکلری بر نوع دونلر استعمال ایدرلر . باشلرنده بیاض بر بکچه‌کلاه ویا قیرمزی بر فس بولونور . بونك اوزرینی‌ده بیاض بنکلی سیاه یمنیلرله صارارلر . تورکمن رؤساسنك یعنی آغالرك ایسه طرز تلبسی بوس بوتون باشقادر . (زبون) تعبیر اولونان بر نوع انتاریلر اوزرنده اوزونجه بر جاکت کیرلر بعضاده معروف غرب البسه‌سنی قوللانیرلر .

خلاصه طرز معیشت وتلبس اعتباریله جوار ساکنلرندن آیرلمیان تورکمنلر حیات وصنوف اجتماعیه نقطهٔ نظرندن دخی پك مشابه وصفلر ارائه ایتمکده‌درلر .

فی الحقیقه تورکمنلر بربرندن تمامیله آیری باشلیجه ایکی طبقهٔ اجتماعیه‌دن ترکیب ایدییورلر . برنجی طبقه رؤسا وتعبیر معروفیله (آغا) لر صنفی . ایکنجی طبقه ایسه کتلهٔ خلق یعنی کویلولر صنفی‌در . تورکمنلردن مختلف ناحیه‌ده یاشایانلر عندنده (آغا) نامیله معروف برنجی طبقه منسوبینی بوتون بو دیارك آمر وناهیسی‌درلر . اساساً رئیسلرینه قارشی فضله بر مربوطیت حسیله متحسس بولونان تورکمنلر بو سجیهٔ اصلیه‌دن دولایی پك بویوك ضرر کورییورلر . تعبیر آخرله آغالر بو خاصهٔ طبیعیه‌دن بالاستفاده اونلری أزمکدن کیری دورمیورلر .

نیته‌کیم بایرده افرادی یوزه قریب درت معروف عائله ویوجاقده ایسه افرادی اللی‌یه یاقین ایکی طانمش عائله واردرکه بونلرك رؤساسی تورکمنلرك عندنده نا مسئول بر صلاحیته مالك بولونیورلر . واقعا بونلردن برنجی عائله‌لرك آغالری نهایت ایکی یوزه قادار بر وارداته

مالك ایسه‌ده ایکنجی قسم عائله‌لرك آغالری بونك بر قاچ مثلی بر کلیرلری واردر . بونلر اراضیلرینی تورکمن کویلولرینه زراعت ایتدیره‌رك تأمین معیشت وموقع ایلمکده‌در . مع مافیه بو آغالرده عظیم بر رأس الماله مالك بولونمادقلری ده پك واضح آکلاشلمقده‌در .

دیکر تورکمنلر ایسه پك فقیرانه بر حالده یاشادقلری ایچون بونلرده حیات ، معیشت دخی او نسبتده الیم ودیکنلی بر منظره ارائه ایتمکده‌در . هر حالده بونلرك کافه‌سنده پك بارز بر یوقسولك بولوندیغنی اشارت ایتمك بزم ایچون ضروریدر .

*
* *

والحاصل بو یوقسول وبو عاجز اولان بیکلرجه انسان روحاده پك فقیر بولونیورلر . آغالرك هر دورلو ظلملرینه ، حبس ویاتضییقلرینه قاتلانارق والك اوفاق بر شیله قناعت ایده‌رك بر آن اول اولومه قاووشمق نیتیله یاشایان بو انسانلرك روحی اوقادار عاجز وناتوانکه ... سلاح قوللانمق ، مقاومت ایتمك کبی اوصافدن صرفنظر الك اوفاق بر سسری بیله طوتمقدن عاجز اولان بو بیکلرجه انسانی بش اون ژاندارمه ایله الك هجری نقطه‌لره قادار سوق ایتمك قابل اولور .

بونلر ایچون الك بویوك تسلی دینك وعد ایتدیکی سعادتلردر . جمله‌سی اسلام وسنی اولان تورکمنلرك نمازه عظیم بر مربوطیتلری واردر . مولد نبوی قصه‌سنی اوقوته‌رق بعضاً درین بر وجده کلن بو انسانلر ایچون حیاتك اهمیتی برصفردن عبارت قالیور . بونك ایچوندرکه بونلر نه صحتلرینه ، نه یاشایشلرینه ، نه البسه‌لرینه اهمیت ویرمزلر . هر شیئه صبر وتحمل ایله مقابله ایلرلر . وهر ثانیه برر داملە دها قورویه‌رق وبر پارچا دها صولارق تشدیع حیات ایلرلر . حتی (قوروجه ، چامودان ، کبره ، قولجق ، سرای) نام محللرده بولوندیغی رسمی ایستاتستیقلرده روایت اولونان مکتبلردن هیچ برینك حال حاضرده موجود اولمادیغنه وحتی اوزون بر مدتدن بری مسدود اولدیغنه‌ده اصلا اهمیت ویرمزلر . زیرا آغالرینك بیله پك آز بر اوقوماسی ، یازماسی اولدقدن صوکره کندیلرینی یورمقده نه معنا واردر ؟ . وبونلر بویله ، عاجز ، جاهل وبی توان اولارق انفاس حیاتیه‌لرینی اتمامه چالیشیرلرکن آغزلرندن بو دعا یوکسلیر :

— الله بزه جنتی قسمت ایتسین .

ایشته بو بر قاچ کلمه‌لك دعا اونلرك بوتون اوچوراق منظومهٔ روحیه‌لرینك الك بلیغ بر افاده‌سنی تشکیل ایتمکده‌در .

٢ — لسان و ادبیات

لاذقیه تورکمنلری بیننده اك زیاده مستعمل بولونان لسان، شبهه‌سز تورکجه‌در. باخصوص بورا تورکمنلرینك لهجه‌سی حال حاضرده تورکمنجه‌دن بوس بوتون تباعد ایلمکده و اوکا مقابل عثمانلی لهجه‌سنه تقرب ایتمکده‌در.

فی الحقیقه لاذقیه تورکمنلرینك شیوه‌سی حتی عکار داغلرنده متوطن بولونان دیکر تورکمنلرك شیوه‌سندن دها زیاده آنادولیده مستعمل بولونان لهجه‌لره توافقلر ارائه ایلیور.

خصوصیله بوراده ترنم ایدلمکده بولونان شرقیلر مطالعه ایدیله‌جك اولورسه بو موافقتك دها بارز بر صورتده تظاهر ایده‌جکی طبیعی‌در. بناءً علیه بزده لاذقیه تورکمنلری بیننده متعارف بولونان بللی باشلی تورکولری بر وجه آتی درج ایله یورز:

—١—

لاذقیه جاپینده‌یم [*]
ده‌میر یاپینده‌یم
عتاب ایتمه سودیکم
ایلك قاپو سنده‌یم.

—٢—

فریده مسك فریده‌م
نه باقیوك کیریدن
قوزولو قویون کبی
آیرلدکمی سورودن

—٣—

آغ یوقوش یوردی بنی
یارالی قویدی بنی
کور اوله‌سی غریبلك
آرادی بولدی بنی

—٤—

چارشودن آلدم کتن
کللری دیکن، دیکن
هیچ بر قایغوم یوق اما
وطن بوینمی بوکن

—٥—

کمیده یم کمیده
آیاغم یمنده
آلمانی قرعه‌جی
سودیکم وار کریده

—٦—

اوندن ایندیر دیلر
واپوره بیندیر دیلر
یکیله نشانلیدم
یمنه کوندر دیلر

(*) حبس

—٧—

زیبینی دیکدم قوطلو یار
صحبتی طاتلی یار
کلدی کچدی سلامسز
سلامی قیمتلی یار.

—٨—

کل بنم کلم کلم
یاپراغی دیلیم دیلیم
اولدورسه‌لر واز کلم
ایتمه‌لر دیلیم دیلیم.

—٩—

قارشیدن قاز کلیور
یولونمش از کلیور
ایشته ها سکا خبر
نشانلك واز کلیور.

—١٠—

بودره ساز باغلادی
دیبی نرکس باغلادی
بنی بر کلین اوردی
یارامی قیز باغلادی.

—١١—

آغلی قارالی طاشلر
عسکر تعلیمه باشلار
چیفته‌ده کیرمن دوندورر
کوزمدن آقان یاشلر.

—١٢—

الفك هجاسی وار
کوندوزك کیجه‌سی وار
سویجك قیزلردن سه‌و
کلینك قوجه‌سی وار.

—١٣—

بو کون آیك اونی‌در
یوکم بغدای اونی‌در
اولی‌یه کوکل ویرمه
کیدر اوه اونودور.

—١٤—

چیقه‌م قوزان داغلرینه
قاری دیزله‌یه دیزله‌یه
یارالم کوز کوز اولدی
یاری کوزله‌یه، کوزله‌یه.

—١٥—

الف دیدم به دیدم
یار بن سکانه دیدم
قوش قانادی قلم اولسه
یازلماز بنم دردم.

—١٦—

ریحان اکدم براولك
داداندی قاره لیلك
لیلك کوزك کور اولسون
ریحان یاریمه کرك

—١٧—

کتیر آنا البسه‌می کییه‌یم
کییه‌یم ده یار یولنه کیده‌یم
شمدنکری بو صاغلغی نه ایده‌یم
آغلا، صیزلا یوره کمه قان دولدی.

—١٨—

کتیر آنا البسه‌می قاصه‌یم
قاصه‌یم ده قازیقلره آصه‌یم
سنك ایچون دوستلرمدن کوسه‌یم
آغلا، صیزلا یوره کمه قان دولدی.

بو توركولره مشابه اولمق اوزره لاذقيه توركمنلرى بيننده مستعمل دها بر چوقلرى موجوددر . حتى بر قسمنك‌ده بر آزده قولته اولدقلرى ايچون استنساخندن صرفنظر ايدلمشدر .

خلاصه بوتون بو شرقيلر لاذقيه‌ده بويوك بر لذتله ترنم ايدلمكده اولدقلرى ايچون بورا توركمنلرينك ذوق خصوصلرينى حقنده بزه آز چوق بر فكر اعطا ايده‌بيله‌جك بر حالده بولونيورلر . يالكز شونى‌ده درميان ايده‌لم كه ، بو شرقيلرك همان كافه‌سى انادوليده وخاصةً كاخ طرفلرنده استعمال ايدلمكده ايمش .

بناءً عليه بو شرقيلردن بر چوغنك بورا محصولى بولونديغنى ظن ايتمه‌ملى‌در . اساساً واقعا (١) نجى توركونك لاذقيه‌يه مخصوص اولديغى آكلاشيلمقده ايسه‌ده ديكرلرى بويله ده كيلدر . باخصوص (٢) نجى ايله (١٣) نجيسى قونيه ، (٥) نجيسى طربزون و(١٤) نجيسى آطنه (١٥) نجيسى ايسه انقره قالانلردن بر چوغى‌ده كاخ طرفلرنده‌كى شرقيلره مشابه اولديغى واوراجه معروف بولونديغى روايت ايدلمكده‌در . بو عتبارله اورالردن انتقال ايتمش اولماسى ملحوظدر . اساساً بورا توركمنلرنده پك‌ده بارز بر قيمت ابداعيه وصنعتكارانه‌يه تصادف ايدلمديكى ايچون بو شرقيلرك خارجدن كلديكنى قبول ايتمك دها دوغرودر .

والحاصل لاذقيه توركمنلرى‌نك ادبياتى بو كبى اوفاق تفك پارچالره انحصار ايتمكده واثرلر ميانندە‌ايسه (كور اوغلى) ، (زال اوغلى رستم) ، (عاشق غريب) كبى حكايه‌لر تعقيب اولونمقده‌در . بناءً عليه توركلرك آريستوقرات آثار ادبيه‌سى بوراجه معلوم دەكلدر .

خاتمهٔ مقال اولمق اوزره شونى‌ده ذكر ايتملى‌يز كه حال حاضره تكلم ايدلمكده بولونان خلق عربجه‌سى سوريه قطعه‌سنده كون كچدكجه توركمنلر بيننده دها فضله استعمال ايدلمكده وعربجه خلق شعرلرينك دخى بورالرده دها زياده مظهر قبول واعتبار اولمقده بولونديغى دوشونيله‌جك اولورسه توركمنلر عندنده توركجه لسانى ايچون ناصل بر استقبال حاضرلاديغنى كشف وتعيين ايتمه‌نك پك قولاى اولديغنه حكم ويرمك اقتضا ايده‌ر .

— ٢٦ —

عودت

تموز وآغستوس آيلرينك أك آتشين كونلرنده هر دودلو محروميتلره قاتلانارق امراد ايتديكمز او تحملسوز دقيقه‌لر آرتيق نهايت بوليوردى . فى الحقيقه هر ثانيه ، دار كچى يوللرندن كچه‌رك طيرمانديغمز داغلر ، قطع ايتديكمز چوراق ، وايصسز اووه‌لر ، وددورغون صولر ؛ هر آن نكاه تاهف وحسرتله تماشا ايلديكمز خراب آباد كويلر ، شخصيتمزده اوقادار اليم تأثيرلر وجوده كتيرمشدى كه نهايت بوتون بو ماتم انكيز صحنه‌لره آليشمقدن قورقيوردق .

زيرا بيليوردق كه عين احساساتك تكرر وتواليسى بزده غير شعورى بر حالت روحيه وجوده كتيره‌جكدى .

حال بوكه آلتى بيك سنه‌دن برى بشريتك تعقيب ايتديكى بر طرز زراعتله اينككنك آرقه‌سندن قوشارق سوريه‌نك حار كونشى آلتنده يانان بو جيليز سيمالرك ، كوناكون زوالليلقلره ، محروميتلره قاتلانارق دائما مريض وبى درمان ، عاجز وناتوان قالان بو بدبخت انسانلرك بزده آرتيق بر تأثر اويانديرامامسى ، بى شبهه بزم ده اونلر كبى اليم بر حفرهٔ اضمحلاله سقوطمز ديمك اولاجقدى . بز ، بو ظالم وخشين نتيجه‌دن بوتون وارلغمزله تحاشى ايدييوردق .

اعتراف ايتملى‌يز كه سوريه ساحلنك أك شمالى نقطه‌سندن بيروته عودت ايتمك ايستركن دماغمز هپ بو آجى حقيقتلرله مشغول ايدى . كندى كنديمزه :

— خاير ، خاير ، ديورردق .. استقبال ، دنيانك بو اك كوزه‌ل قطعه‌سى ايچون محقق نورلر صاقلايور . ومطلقا بو جنت قادار كزيده اولان مقدس وطنمز نائل فوز ونجاح ومظهر سعادت وفلاح اولاجقدر . آتى پر نور واميددر . بوندن امين اولمالى‌يز .

وشيمدى لاذقيه‌نك يوكسك مناره‌لرندن دوغارق مسك كبى قوقان بو ايلق ياز صباحنه بر آهنك قدسى اتحاف ايله‌ين اذان محمدى :

— حى على الفلاح ، حى على الفلاح .

ده‌يه‌رك بوتون آفاقه اطارهٔ حيات ايلركن بز دخى اللهمزدن بو جريحه‌دار وپر آلام وطنمز ايچون بر دواى محيى ديله‌يورو بو سالديده اسلام شهرينه وداع ايله‌يوردق .

*
* *

بز آرتیق ینه عاجز وتسلیمیتکار آتلرك اوزرنده ، طاشلرله ودیکنلرله مالامال بر یولدن مروره باشلارق . ینه اوزاقلرده خرابه‌لر وصوکره هریانده کثیف بر محرومیت ، وبارز ومقاوم بر سلسلهٔ احتیاجات رونمااولیوردی . ینه هپ بونلر واردی . وشبهه‌سز جبله‌یه ، بانیاسه ، طرطوسه ، طرابلسه وحتی بیروته قادار هپ بونلر دوام ایده‌جکدی .

*
* *

لاذقیه‌دن بیروته وارنجه‌یه قادار آلتی یدی کون دوام أیله‌ین یکنسق بر سیاحت ساحلیه ، بزده او ألیم خاطرات ماضیه‌یی یکیدن اویاندیرمشدی . مع مافیه بز ، که ، او نفیس سوریه ساحلنك بدایع طبیعیه‌سی مواجهه‌سنده بر مدت کندیمزی اونوتمق ایسته‌یور وکاه دماغمزی دورلو ، دورلو طاتلی أملرله آووتمایه چالیشارق وحتی آتی‌نك وعد ایله‌دیکی او کونا کون وسائط مدنیه ومؤسسات انسانیه‌یه ، متین دماغلره وچلیك وجودلره ونهایت حق حیاته مالك پر نور وعرفان ، مدنی انسانلره قاووشه بیلمك سعادتنی دوشونه‌رك پریٔ استقبالك ، بزه اسقا ایله‌دیکی بو مخدر رحیق وعودایله شیمدی مستیده اولیوردق .

— بیروت : ۲۳ کانون ثانی ۱۳۳٤ / ۱۹۱۸ —

ختام

ایکنجی جلدك (خاتمه) سی :

شایان توصیه آثار [*]

— تورکجه اثرلر —

١ — دولت عثمانیه تاریخی (هامه‌ردن مترجم) — محمد عطا
٢ — تاریخ جودت جودت پاشا
٣ — تورك تاریخی نجیب عاصم
٤ — تاریخ ابو الفاروق مرادبك
٥ — خرافاتدن حقیقته م . شمس الدین
٦ — لغات تاریخیه وجغرافیه احمد رفعت
٧ — (تورك یوردی) مجموعه‌سی (استانبول)

— عربجه اثرلر —

١ — تاریخ بن الیاس ، طبع بولاق ١٣١١ هـ
٢ — درة الاسلاك فی دولة الاتراك لابن حبیب
٣ — برق الشام لابن شداد
٤ — المواعظ والاعتبار فی ذکر الخطط والآثار للمقریزی ، طبع بولاق ١٢٧٠ هـ
٥ — المنهل الصافی لابی المحاسن
٦ — نهایة الارب فی فنون العرب للنویری
٧ — السلوك لمعرفة دول الملوك للمقریزی
٨ — البراق الشامی لعماد الدین
٩ — حیات صلاح الدین الایوبی لبهاء الدین
١٠ — کتاب الباکورة السلیمانیه فی کشف اسرار الدیانة النصیریة ، لسلیمان افندی الاذنی
١١ — کتاب المجموع ، لعبدالله بن حمدان الخصیبی
١٢ — کتاب مجموع فیه الاعیاد والدلالات، لابی سعید میمون بن القاسم الطبرانی
١٣ — کتاب الاسوس
١٤ — کتاب الصراط ، تألیف المفضل بن عمر

[*] (بیروت ولایتی — جنوب قسمی) اثرمزك خاتمه‌سنده مندرج ببلیوغرافی‌یه علاوه.

١٥ — کتاب الاصیفر ، تصنیف الامام ابی عبدالله محمد بن شعبة الحرانی
١٦ — مسائل ابی عبدالله بن هارون الصائغ عن شیخه ابی عبدالله الحسین بن حمدان الخصیبی
١٧ — کتاب تعلیم الدیانة النصیریه
١٨ — الرسالة الدامغة للفاسق الرد علی النصیری لحمزه بن علی
١٩ — الرحلة الشامیة ، للامیر محمدعلی پاشا شقیق الخدیوی (المطبعة الامیریه بمصر ١٩١١)
٢٠ — مشاهیر الشرق ، لجرجی زیدان
٢١ — سوسنة سلیمان فی اصول العقائد والادیان ، لنوفل نعمة الله نوفل
٢٢ — شعراء العصر ، لمحمد صبری
٢٣ — فلسفة اللغة العربیة ، لجرجی زیدان
٢٤ — کتاب الملل والنحل ، لابی الفتح محمد بن عبدالکریم الشهرستانی (المطبعة الادبیة بمصر)
٢٥ — کتاب الفصل فی الملل والاهواء والنحل لابی محمد علی بن احمد بن حزم الظاهری ؛ المطبعة الادبیه بمصر سنه ١٣٢٠ هـ
٢٦ — کتاب الفرق بین الفرق للامام الاستاذ عبد القادر بن طاهر البغدادی المتوفی سنه ٤٢٩ هـ ؛ طبع اخیراً بمطبعة المعارف بمصر .
٢٧ — صناجة الطرب فی تقدمات العرب لنوفل افندی نوفل
٢٨ — فصل من اللفظ الشریف هذه مناقب المولی راشد الدین (ژورنال آزیاتیك ١٨٧٧ حزیران)
٢٦ — تاریخ الصحافة العربیة ، للفیکونت فیلیب دی طرازی
٣٠ — مجلة الزهور (مصر)
٣١ — مجلة المشرق (بیروت)
٣٢ — مجلة الکوثر (بیروت)
٣٣ — مجلة المباحث (طرابلس شام)

— فرانسزجه اثرلر —

« عمومى اثرلر »

1 — Archives des missions scientifiques et littéraires, Paris, 1re série, 1850 — 1859, 8 vol. ; 2e série, 1864 — 1882.

2 — Revue archéologique

3 — Bulletin archéologique de l'Atheneun francais.

4 — Bulletin de la societé de géographie de Paris

5 — Bulletin de l'institut egyptien, Alexandrie

6 — Bulletin de l'Œuvre des écoles d'Orient.

7 — Année géographique, 13 vol. Paris.

8 — Gazette archéologique, Paris.

9 — Batissier, Histoire de l'art monumental dans l'antiquité et au moyen âge, 1 vol. ,2e édition, 1860, Paris.

10 — Chipier, Histoire de la formation des ordres grecs. 1 vol. Paris, 1875

11 — Maxime Du Comp, Egypte, Nubie, Palestine, Syrie, 25 liv. Paris,1854

12 — Vigouroux, la Bible et les découvertes modernes,4 vol. Paris, 1881

13 — I. Yanoski, Histoire de la Syrie ancienne, dans «l'Univers» 1 vol. Paris, 1848

14 — Bibliothèque Orientale d'Herbelot,

« خصوصى اثرلر »

1 — F. de Saulcy, voyage autour de la mer morte et des terres bibliques, 2 vol. Paris, 1853

2 — Voyage en Terre Sainte, 2 vol. Paris 1872

3 — Numismatique de la Terre Sainte,1 vol. Paris

4 — Le Temple de Jérusalem, 1 beau vol.

5 — Inscriptions sémitiques, Paris.

6 — Syrie centrale, architecture civile et religieuse, du 1er au VIIe siècle, magnifique ouvrage, 2 vol. Paris

7 — Luynes (Duc de), voyage d'exploratiou à la mer morte, à Palmyre, à Pétra et sur la rive gauche du Jourdain, 3 vol. Paris

8 — Rey E-G, Familles d'outre-Mer de Du Cange, 1 vol. Paris, 1859

9 — Sommaire du supplément aux famille d'outre - Mer, 1 vol. Chartres, 1882

10 — Les colonies latines de la Syrie aux XIIe et XIIIe siecle. 1 val. Paris, 1882

11 — Voyage dans le Haourân et aux bords de la mer morte, avec atlas, Paris, 1860

12 — Essai géographique sur le Nord de la Syrie evec carteau $\frac{1}{50,000}$ (Bulletin de la Societé de géog. 1873)

13 — Rapport sur une mission scientifique accomplie en 1864-1865 dans le Nord de la Syrie, 1 vol. Paris

14 — Essai sur la domination francaise en Syrie durant le moyen âge, 1 vol. Paris, 1866

15 — Etude historique et topographique de la tribu de Juda, 1 vol. Paris, 1863

16 — E. Renan, Mission de Phenicie, bel ouvrage avec planches, 1 vol. Paris

17 — W. Waddington, Inscriptions greques et latines de la Syrie, 1 vol. Paris, 1870

18 — V. Guérin, description géographique, historique et archéologique de la Palestine, accompagnée de cartes,1re partie Judée, 3 vol.; Samarie, 2 vol.; Galilée, 2 vol.; Paris, 1868 - 1880

19 — Clermont - Gannoau - Horus et St Georges

20 — Itinéraire de Jérusalem à Bîr el-main; (Bulletin de la societé de géog. Mai 1877).

21 — La Palestine inconnue, Paris, 1876.

22 — L. Lartet, Essai sur la géologie de la Palestine et des contrées avoisinantes, 1 vol, Paris, 1869.

23 — Bertou (Le Cte de), Essai sur la topographie de Tyr. Paris, 1843.

24 — L. de Laborde, voyage dans l'Arabie Pétrée, 1 vol. Paris.

25 — Alph. Courtet, La Palestine sous les empereurs grecs, (326-632), thèse, 1 vol. Grenoble, 1869.

26 — G. Schlumberger, Les principautés franques du Levant, d'après les plus récentes découvertes de la numismatique, 1 vol. Paris, 1877.

27 — Numismatique de l'Orient latin, 1 vol. Paris, 1878.

28 — Lockroy, Route entre Tripoli et Hourmoul, dans le Tour du Monde, 1862.

29 — H. de villefosse, Notice des monuments provenant de la Palestine et conservés au Musée du Lauvre, Paris, 1876.

30 — Michaud et Poujoulat, correspondance d'Orient, 7 vol. Paris, 1880.

31 — G. Pierrotti, La Palestine actuelle dans ses rapports avec la Palestine ancienne, 1 vol. Paris, 1865.

32 — Cadalvene, Campagne d'Ibrahim-Pacha en Syrie, Paris, 1841

33 — Moritz Sobernheim, Materiaux pour un Corpus inscriptionum arabicarum, Syrie du Nord, Le Caire, 1909.

34 — Sacy (Le Bon Sylvestre de), Exposé de la religion des Druses 2 vol., Paris, 1837.

25 — Idem, Catéchisme des Nasairis, Paris

26 — Russeau, Les Vahabis, les Nosaîris et les Ismaëlis, Marseille 1817.

37 — R. Dusseaud, Histoire et religion des Nosairis, Paris, 1899

23 — Idem, Influence de la réligion nosairi sur la doctrine de Rachid-al-Dîne Sîman, Cammunication à la Société Asiatique, mai 1900.

39 — Idem, Voyage en Syrie (Revue Archéologique, 1897)

40 — Léon Cahun, Les Ansariés, dans le Tour du monde, 1879

41 — Le P. Lammens, Les Nosairis (Etudese religieuses, 1899

42 — Filix Dupon, Mémoire sur les mœurs et les cérémonies religieuses des Nosseriés (Journal asiatique, 1re ser. v

43 — Cl. Huart, La poésie religieuse des Nossairis

44 — J. Hammer, Tableau généalogique des 73 sects de l'Islam (Journal Asiatique, 1re ser. t. vi)

45 — Baron Rey, Exploration de la montagne des Ansariés en Syrie (Bulletin de la Societé de géog. 1865)

46 — Stanislas Cuyard, Un Grand maître des Assassins aux temps de Saladin, Paris, 1877

47 P. du Damas, voyage en Orient

48 — Quatrémère, Mines de l'Orient, Paris

49 — Reinaud, Extraits des Historiens Arabes, Paris 1829

50 — Edouard Saadé, L'Agriculture à Lattaquié, (thèse agricole soutenue en 1905 à l'université de Beauvais)

51 — Emil Catzéflis, Essai sur l'agriculture du Liban et du Littoral; Beauvais

52 — Les ruines de Palmyre ou Tedmor au désert, 2 vol. Texte et planches, Paris, 1829

53 Rouvier, les ères de Tripolis, Paris 1898

54 — J, de Goeje, Mémoire sur les Caramathes du Bahraïn et les Fatimides.

55 — Alfred Fouillée, Histoire de la Philosophie.

56 — M, c, Defrémery, Nouvelle recherches sur les Ismaéliens ou Batiniens de Syrie.

57 — M. Quatremère, Notice Historique sur les Ismaéliens.

58 — M, R, Mémoire sur les trois plus fameuses sectes du Musulmanisme ; les Wahabis, les Nosairis, et les Ismaélis.

59 — S. Guyard, Fragments relatifs à la doctrine des Ismaélis, dans la (XXII)me partie de Motions et Extraits ; (Paris 1855).

60 — Defrémery, Essai sur l'Histoire des Ismaéliens ou Batiniens de la Perse (Paris 1867).

61 — Pavet de Courteille, Dictionnaire Turk-Oriental ; Paris 1870.

— انکلیزجه اثرلر —

1 — Ed. Robinson, Biblical researches, Londres, 1856.

2 — Physical geography of the Holy Land, Londres, 1865.

3 — W. Linch, Narrative of the United states expedition to river Jordan and the Dead Sea, 1 vol. Londres, 1852.

4 — B. Tristram, The Land of Moab, travels and discoveries on the east side of the Dead Sea and the Jordan, 1 vol. Londres, 1374.

5 — The Land of Israël, Journal of travels in Palestine, 1 vol. Londres, 1876

6 — Natural history of the Bible, Londres 1873

7 — A. Stanley, Sinaï and Palestine, in connection with their history, 1 vol. Londres, 1877

8 — Vilon et Warren, The Recovery of Jerusalem, a narrative of exploration and discovery in the City and the Holy land, 1 vol. Londres 1870

9 — Ch. Warren, Undergroud Jerusalem, vith a narrative of an expedition through the Gordan Valley and a visit to the Samaritans, 1 vol. Londres, 1876

10 — C. Conder, Tent work in Palestine, 2 vol. Londres. 1879.

11 — H. Palmer, The desert of the exodus, 2 vol. Cambridge, 1871.

12 — J.-L. Porter, Five years in Damascus, with trávels and researches in Palmyra, Lebanon, etc. Londres, 1870

13 — The Giant Cities of Bashan and Syria's holy places, 1 vol. Londres, 1870.

14 — W. Besant et H. Palmer, Jerusalem, the City of Herod and Saladin, 1 vol. Londres, 1871.

15 — The history of Jerusalem, Londres,

16 — G. williams, The Holy City, historical, topographical and antiquarian, notices of Jerusalem, 2 vol. Londres. 1849.

17 — Barclay, The City of the Great King, 1 vol. Londres. 1857.

18 — Mac Gregor, The Rob Roy on the Jordan, 1 vol. Londres, 1876.

19 — C. Schick, Recent excavations at Jerusalem.

20 — Rev. S. Lyde, The Ansyreeh and Ismaèleeh Londres 1853.

21 — Smith, Dictionnary of Greck and Roman Geography, Londres, 1854

22 — Burckhardt, Travels in Syria and the holy Land 1 vol. Londres, 1822

— آلمانجه اثرلر —

1 — Dr Frass, Drei monate am Libanon, Stuttgard, 1876.

2 — Geologische Beobachtungen am Nil, auf den Sinaï-Halbins und in Syrien, Stuttgard, 1867.

3 — G. wetzstein, Reisebericht über Haouran and die Trachonen, 1vol, Berlin, 1860.

4 — Kotschy ; Reise in den Cilischen Taurus über Tarsus, Gotha, 1858.

5 — Van de Velde, Reise durch Syrien und Palestina, in den Jahren 1851 und 1852, 2 vol. Leipzig, 1855.

6 — Georg. Ebers, Durch Gosen zuna Sinaï, 1 vol. Leipzig, 1872

7 — Brugch, wanderung nach den Türkis-Minen und der sinaï Halbinsel, 1 vol. Leipzig, 1868.

8 — A. von Kremer, Die Heindengemeinden der Nosairyer im nordlichen Syrien und in Cilicien, Das aus Land, 1872

9 — M. Hartmann, Das Liwa el-Ladkidje und die Nahije und die Nahye Urdu, das Z.D.P.V., t. XIV

10 — Sachau, Reise in Syrien und Mesopotamien, Leipzig, 1883

11 — Chwolsohn, Die Ssabier und der Ssabismus, St Pétersbourg, 1856

12 — Brockelmann, geschichte der arabischen Litterature, weimar 1898

13 — Roehricht, Geschichte des Koenigreichs Jerusalem,

14 — Zeitschrift für Egyptische sprache und alterthamskunde, Leipzig.

15 — Zeitschrifs d. deutsche morgenlandische Gesellschaft, Leipzig

خطا وصواب جدولی

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٥	١٨	تتبع تحرر	تتبع وتحریر
٨	٢٣	Golvotha	Golgotha
٩	٩	تحلیله	تحلیلی ایله
١٦	١٥	طرقندن	طرفدن
٢٥	٣١	اسماعیلر	اسماعیلیلر
٢٦	٥	تهودی	یهودی
٢٨	١٨	ایهامدن	ایهامدن
٣٨	١٧	ویرمیش ایسه‌لر	ویرمش ایسه‌لرده
٤٧	٢٤	منطقه	منطقه‌لرینی
٤٨	١٣	یورکمن	تورکمن
٥٤	٤	ایراد ایتمه‌مش	ایراد ایدلمه‌مش
٦٩	٥	نظردن	نظرلرك
٦٩	٧	بولوناتماماسی	بولوتماماسی
٦٩	١٢	«مکرمیه» ز «یدیه»	«مکرمیه» و «زیدیه»
٦٩	١٨	فرقه اسلامیه	فرق اسلامیه
٦٩	٢٤	ایتدیرییولردی	ایتدیرییولردی
٧٠	٢٧	Famenses	Fameuses
٧٧	١٣	جهتلرندن	جهتلرنده
(صحیفه نومروسی)		٨٧	٧٨
٨٠	٣	«یعقوب کلسی»	«یعقوب کلس»
٨٣	٢٧	musllimanisme	musulmanisme
٩٠	٢٥	ایدمه‌مه‌جکندن	ایدمه‌یه‌جکندن
٩٧	٢	٦٠٤	٦٠٩
٩٧	٢	٦٠٩	٦٠٤
١٠٠	٢	رسالتپناهی‌ئی	رسالتپناهی‌یی
١٠٠	١٢	بو ایضاحات	بو ایضاحاتك

صحیفه	سطر	خطا	صواب
١٠٢	٢	غیرینه	غیری‌یه
١١٠	٧	اعراضی	اعراض
١١٤	٢	آله	آلّه
١١٤	٢٢	آله	آلّه
١١٦	١١	(زوجه) ه	(زوجه) یه
١٢٥	١٨	مصید	مصیاد
١٣٠	١	کمه‌سندن	کله‌سندن
١٣٤	٤	صحبدن	حجدن
١٧٢	١٠	کرلردن	کردلردن
١٧٤	١١	غرر وادیسنده	غوز وادیسنده
١٧٤	١٥	دوریغندن	دورمادیغندن
١٧٦	٧	عذدانه	عنودانه
١٧٦	٢٦	یالکز یکی	یالکز ایکی
١٧٨	٤	متثنی	مستثنی
١٨٠	٢٨	پادشای	پادشاهی
٢٠٦	٨	زمن	زمین
٢٠٩	٢٠	بکنسق	یکنسق
٢١٢	١٠	بریره	بریده
٢٢٦	٢٨	پاکتئله	پاکتندن
٢٣١	١٧	وقتیله صردن	وقتیله مصردن
٢٣٩	٦	یالدیزلرله	یالدیزلره
٥٦٢	٥	عائله‌وغایه	عائله‌وی‌یه
٥٦٢	٨	عائله‌وی	عائله
٢٧٢	١٠	٩٥	٥١
٥٢٣	٢١	«کفرملله»	«کفرملکه»
٧٢٣	٦١	خان الایده	خان العبده
٣٥١	٢٠	تطرینه	تطمینه
٣٦٤	١٠	مسلحدر	مسلمدر

٣٧٠	١٨	دینلرینك	قادینلرینك
٤٣٢	١٦	ارغونی	ارغوانی
٥٠١	٧	نصیریلرك	نصیریلر
٥٠١	١٩	ماوزرلره	ماوزرله
٥٠٣	٣٠	یکزه‌مکده‌در	یکزه‌تمکده‌در
٥٠٤	١٤	آلنده	ألنده
٥٢٨	٨	یورونلره	بورونلره
٥٢٨	٢٦	٩	٨
٥٣٠	٢٣	رؤیا	رؤیایه

فهرست

— مندرجات —

مواد — صحیفه نومروسی

— رسملر، پلانلر وخریطه‌لر —

